

4° M 206 (2,IV,3)

Hanovre

Anonyme ou Collectif

Monumenta Germaniae historica

Constitutionrd imperatorum et regum

MONUMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNUM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII AEVI.

LEGVM SECTIO IV.

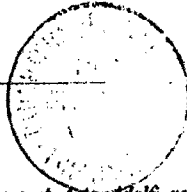
CONSTITVTIONES ET ACTA PVBLICA IMPERATORVM ET REGVM.
TOMI III. PARS PRIOR.

11477

HANNOVERAE
IMPENSIS BERLEBOLLEI HARNIAXI
MDCDIV.

Studio atque eruditioni Iacobi Schwalm debemus hunc tomum corporis constitutionum curationi meae commissi. Cuius tomi priorem partem iam separatim edi curavimus, ut et insignis illa Notitia de precariis a Iacobo Schwalm feliciter inventa et ipsa Rudolphi I. regis acta quam maturrime studiis exhiberentur.

D. Berolini, MDCCCIV, Nonis Aprilibus.

Karolus Zeumer.

Tomi III. partem alteram, Constitutiones et Acta Adolphi regis, Appendices I—V (i. e. Sententias iustitiariorum curiae, Acta vicariorum generalium in Italia fungentium, Acta pontificum Romanorum, Scripta Pacis, Acta varia), Praefationem, Indices, Glossarium, Addenda et emendanda continentem, brevi tempore elapso nos praesto duros esse speramus.

Omnibus eis, qui diplomata vel codices conferentes laborem nostrum adiuverunt, multum nos debere grato animo profitemur; quos cum longum sit hic nominatim enumerare, infra suo quemque loco libenter commemorabimus.

D. Romae, Kalendis Martiis MDCCCIV.

Iacobus Schwalm.

Verte!

ADDENDA ET EMENDANDA.

Pag. 14 lin. 21 pro 4a lege 4b. — p. 24 l. 30 interesse adde notam: Cf. c. 43 De electione X (l. 6). — p. 29 l. 23 lege augustus omnibus. — p. 33 l. 34 lege VI, 127. — p. 45 l. 48 adde nr. 29. — p. 47 l. 45 adde nr. 30. — p. 50 l. 23 potius legendum P. 440. — p. 56 l. 35 lege Kaiserslekt Nachtrag. — p. 57 l. 19 teste viro d. Herre legendum est inperii. — p. 66 l. 13 teste viro cl. Doebner legendum est suffragiis. — p. 69 nr. 81 teste viro d. Herre unum tantum autographon exstat; itaque potius legendum est: imitationem, innovationis, approbationis, confirmationis, controire, indignationis, millesimo CCLXXV. — p. 70 l. 39. 44 delenda est nota b. — p. 77 l. 39 pro — lege Cf. — p. 81 l. 36 lege papa. — p. 82 l. 49 lege addendum. — p. 84 l. 4 lege ordine, inserta sunt. — p. 86 l. 12 lege presit. — p. 90 l. 38 pro: nonne lege nonne. — p. 103 l. 17 post saec. XIV. adde fol. 156—175. — p. 107 l. 49 lege ommissis or. — p. 151 l. 37 pro 178 lege 179. — p. 188 l. 12 lege ponantur. — p. 247 nr. 254 codice a nobis denno inspecto potius legendum est l. 26 domino suo domino; l. 31 set; p. 248 l. 6 loco capitulu lege cetera; l. 37 loco argumento lege arg^{to}; nota d omnino deleatur. — p. 293 l. 24 lege libenter. — p. 305 l. 18 in margine adde Apr. 26. — p. 321 l. 17 lege 1687. — p. 335 l. 43 potius legendum est arengas nr. 376—379. — p. 352 l. 9 lege Christo. — p. 366 l. 30 lege Churcoln' nr. 310. — p. 390 l. 26 adde: Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 2136. — p. 428 l. 34 lege palatini.

*Tabula, quae Notitiae de precariis imaginem photographica exhibet,
inserta est huic tomo ad pag. 6.*

SUPPLEMENTUM AD FRIDERICI II. ET CONRADI IV. CONSTITUTIONES.

NOTITIA DE PRECARIIS CIVITATUM ET VILLARUM.

(1241.)

Singulare hoc monumentum a. 1896 a nobis in tabulario generali regni Bavarici 'Bayerns Verhältnisse zum Deutschen Reich' fasc. 1 inventum, quo ex tabulario Oenipontano a. 1813 delatum est¹, primum edidimus 'Neues Archiv' XXIII, 519—553 commentario ampliori adiecto, ad quem huius editionis lectores semel volumus delegatos. Deinceps vir cl. Karolus Zeumer, ut est harum rerum peritissimus, de eo sagacissime disseruit 'Historische Zeitschrift' LXXXI, 24—45. Vide etiam ea quae exposuit Al. Schulte 'Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins'. Neue Folge XIII, 425—440.

Membrana est longa 36,2 cm. in margine sinistro, lata circiter 15,2 cm. Scriptura sapit usum cancellariae Heinrici VII. regis.² Lineae omnes 52 praeter pauca verba lineae 14 eadem manu exaratae sunt, neque vero eodem tempore; sed per ductum scribentis et colorem atramenti quattuor partes distinguere licet in autographo, quae in imagine photographica editioni nostrae addita minus certe distinguuntur:

prima latiori ductu scripta usque ad lineam 15 'Lxtera',

secunda stilo acutiori scripta usque ad lineam 33 'ost',

tertia etiam acutius scripta usque ad lineam 37, posteriori parte lineae 33 et spatio unius lineae post lineam 37 relictis,

quarta denique eodem ductu ac secunda usque ad finem ideoque, ni fallor, ante tertiam partem scripta est.

Cum hiis quattuor scripturae generibus consentit fere dispositio geographica.

Textum originali demum inspecto in minutis quibusdam meliorem exhibemus. Quaecumque in autographo primitus quidem scripta, postea autem deleta aut mutata sunt, cum ea paene omnia maximi sint momenti, praeter morem nostrum non variae lectioni inseruimus, sed in textu posuimus uncis () inclusa.

Capitum distinctionem, quam olim dederamus, nunc mutavimus. Cum autem prioribus numeris propter commentarium l. c. 526—545 datum ne nunc quidem careri possit, eos quoque indiculo geographico (infra p. 6) inseri visum est, sed uncis inclusos.

¹) Quomodo haec membrana ad primos reges stirpis Habsburgicae delata sit, nescimus. Vide opinionem nostram l. c. 551 sq. et K. Zeumer l. c. 20 n. 2. ²) V. 'Neues Archiv' XXIII, 520.

Ea, quae in dorso leguntur, cum Notitia coniungenda esse pene certum est; quomodo cohaereant, adhuc ignoratur. V. infra p. 5 et l. c. 551.

Notitium a. 1241 assignandam esse statuimus nosmet ipsi l. c. 545 sq. Quod ita probavit K. Zeumer l. c. 26, ut de anni computatione dubitari posse moneret. Opinionem nostram l. c. 546 n. 2 cum dubitatione protatum stare non posse interim ipsi cognovimus. — Böhmer, Reg. imp. V deest. (P. deest.)

Hic incipiunt precario civitatum et villarum.

- C. De Frankensfurt CC et L mr.
2. Item de Geilhusen^a CC mr.
3. Item de Wettflaria^b C et LXX mr. 10
4. Item de Fridebero C et XX mr., de quibus cedet dimidietas domino imperatori et dimidietas ad edificia eorum.
5. Item de Wisobaden LX mr., ille cedent ad edificia eorum.¹
6. Item de Seligenstat C et XX mr., ille cedent ad edificia eorum.
7. Item Iudei de Weitterebia C et L mr. 15
8. Item de Oppenheim C et XX mr. Iudei ibidem XV mr.
9. Item de Nerstein X mr.
10. Item de duabus villis Ingolhem LXX mr., de quibus frater Sebastianus² debet perficere opus curtis.
11. Item Wesela libera est ad quatuor annos propter hoc, quod redemit advocatiam pro CCC marcis. Iudei ibidem XX mr. 20
12. Item de Bopardia LXXX mr. Iudei ibidem XXV mr.
13. Item de Sintzehe LXX mr. Iudei ibidem XXV mr., de quibus solvent quatuor marcas pro expensa domini de Smidevelt.³
14. Item de Durvn XL mr., quarum medietas cedit imperatori et medietas ad edificia eorum. Iudei ibidem X mr. 25
15. Item Iudei de Aquis XV mr.
16. Item de Worda XX mr. Iudei ibidem XX mr.
17. Item de Duzburc^c L mr. Iudei ibidem XV mr.
18. Item de Numogo XL mr. 30
19. Item de quatuor curtis circa Dritmvnden^d XV mr. Iudei ibidem XV mr.
20. Item oives de Dritmvnden (CCC)^e C^o mr. Col.^f
21. Item Iudei Wormaionenses CXXX^g mr.^h
22. Item Iudei de Spira Hart.⁵ LXXX.^h

^a) sic or.; cf. 'Neues Archiv' XXIII, 533 n. b. ^b) per ductum Wettflaria legere liceret or. ^c) prae- cedit Dux in linea scriptum, sed deletum or. ^d) in linea scriptum, sed deletum or. ^e) supra lineam scriptum or. ^f) supra lineam additum or. ^g) tertia X aut maculata aut deleta or. ^h) CXXX mr. et Hart. LXXX postea acutiori stilo, pallidiori atramento, mutato ductu ab alia manu add. or.

1) V. ea quae F. Otto disseruit 'Wiesbaden eine königliche Stadt im Jahre 1241' in 'Annalen des Vereins für Nassauische Altertumskunde und Geschichtsforschung' XXIX, 222 sq., ubi etiam diploma a eiusdem anni notatur, quo de pecunia propter necessitatem et emendacionem civitatis in Wisobaden a monasterio quodam solvenda agitur. 2) Hoc nomen cum saeculo XIII. in Germania rarissimum esse videatur, hunc clericum hominem Italum fuisse non improbabiler coniecit Al. Schulte l. c. 440. 3) Conradus de Smidefeld, v. 'Neues Archiv' XXIII, 530 sq. Cf. infra p. 5 n. 3. 4) Cf. ea quae K. Rübcl 'Reichshöfe im Lippe-, Ruhr- und Diemel-Gebiete' ('Beiträge zur Geschichte Dortmunds' X) p. 120—127 exorsus a titulis Notitiae de bonis imperii Tremoniensibus non omnia satis considerate exposuit. 5) Hartmudo vel similiter supplendum; cf. commentarium nostrum ad num. (20) l. c. 533.

23. (Item Iudei de¹ Lvtora)^k
 24. Item^l de officio in Lvtore C et XX mr.
 25. Item de advocatia in Wizenbvre LXXX mr.
 26. Item de Hagenowia CC mr.
 5 27. Item de officio in Drivels^m C et L mr.
 28. Item de Eretein XL mr.
 29. Item de Hofelden (XX)ⁿ XV° mr.
 30. Item de Grumat^p XV mr.
 31. Item de Govderthem VI mr.
 10 32. Item de Cronenberc C et L mr.
 33. Item de Einhem C et L mr.
 34. Item de Solistat C et L mr.
 35. Item Columbaria C et LX mr.
 36. Item de Mvlhusen LXXX mr.
 15 37. Item de Kersbere et Vallis sancti Gregorii^q LXX mr.
 38. Item de Basila CC mr.
 39. Item de Rinvelden XL mr.^r
 40. Item de Nvenbere C mr.
 41. Item de Brisach C mr.
 20 42. Item de Malbere (XV)^s X^t mr.
 43. Item de Ortenbere XX mr.
 44. Item de Haselach XL mr.
 45. Item de Vffvnbvre^u LX mr., de hiis dimidietas cedit imperatori et dimidietas
 ad edificia eorum.
 25 46. Item Iudei de Argentina CC mr.
 47. Item Iudei de Basila XL mr.
 48. Item Iudei de Hagenowia XV mr.^v
49. Heilicbrvn libera est propter edificium.
 50. Item de Winsbere LX mr.
 30 51. Item de Wimpina XL mr.
 52. Item de Mosebachi XXV^w mr.
 53. Item de Schoffinze XV mr., de hiis recepit advocatus quinque.
 54. Item de Otenhem VI mr., de hiis recipit^x abbas^y III mr.
 55. Item de Eberbach XX mr. ad edificium.
 35 56. Item de Gamvndia XX mr., et hoc cedent ad edificium.
 57. Item de Heidolfhem^z C lb. hall. ad edificium.
 58. Item Weibestat combusta est.
 59. Item de Wila lb. C hal. ad edificium.
 60. Item de Hallis (CC mr.)^a C et LXX mr.
 40 61. Item de Rotenburc LXXXX mr. (Iudei ibidem X mr.)^a
 62. Item Iudei de Hallis VIII mr.
 63. Item de Dinckolspvel^b XL mr.
 64. Item de Fvhtwangen XX mr.

¹) linea 15. ^k) in linea scripta, sed deleta or. ^l) ab hoc verbo eadem manu, sed stilo acutiori
 45 continuo scriptum est usque ad lin. 33. ^m) v super w deleta or. ⁿ) in linea scriptum, sed deletum or.
^o) supra lineam additum or. ^p) sic pro Brumat or. ^q) et vallis scti Gregorii eadem manu supra lineam
 addita or. ^r) XI. mr. eadem manu, sed pallidiori atramento additum or. ^s) in linea scriptum, sed
 deletum or. ^t) supra lineam additum or. ^u) v secunda super o. deleta or. ^v) sequitur interstitium
 breve or. ^w) v supra lineam eadem manu add. or. ^x) recipi or. ^y) albas or. ^z) l corr. super f or.
 20 ^a) in linea scripta, sed deleta or. ^b) p corr. super b or.

65. Item^o Vfkirchen nichil, quia^d combusta est.
 66. Item de Wizenbure XL mr.
 67. Item de Gamvndia CLX mr. Iudei^o ibidem XII mr.
 68. Item^t Augusta nichil, quia^d combusta^a est. Et^h Iudei ibidem nichil, quia^d combustus sunt. 5
 69. (Item Schongäwe)^l
70. Item (de Werda)^k cives de Nordelingen^{*} (O)C^l mr. pro enormitate commissa.^l
 71. Item de Werda LX mr. (et quod exusti, liberi sint)^m; qui non suntⁿ exusti.
 72. Item de^o Horbure, eo^p quod combusta est, nichil datur.
 73. Item de Bophingen L mr. 10
 74. Item de Giongo (XXX) XXV^a mr.
 75. Item de Lögingen (LXXXX) LXXX^r mr.^s
 76. Item de Stovfe X mr.^t
 77. Item de Essingenⁿ V mr.
 78. Item de Ezolingen C et^v XX et solvent pro expensis domini regis CLII mr. 15
 79. Cives de Vlma LXXX mr.^v
80. Item cives de Bibera^r LXX mr.^v
 81. Item cives^r de Schongov XXX mr.^s
82. Cives^b de Bvrvn LXXXX mr.
 83. Cives de Memmingen LXX mr. 20
 84. Cives de Altdorf et de Ravinsbure L mr.
 85. Item^o de Phullendorf pro expensis domini regis XXX mr.
 86. Item de Wangen X mr.
 87. Item de Buchorn X mr.
 88. Item de Lindov C mr. 25
 89. Item Constancia libera est ad unum annum propter incendium; queolvere consuevit LX mr., medietatem imperatori et medietatem episcopo.
 90. Item de Vberlingen (C et X)^d L mr., et solvent pro expensis regis (LII) LXXXII° mr. et dim.

^c) sequitur de in linea, sed subpunctua or. ^d) nichil quia supra lineam addita or. ^e) corr. ex 30 Iudois or. ^f) de sequitur in linea, sed deletum or. ^g) linea 32. ^h) ab hoc verbo eadem manu, sed stilo etiam magis acuto mutatoque ductu usque ad verba Cives de Vlma LXXX mr. ⁱ) in linea scripta, sed deleta. Quae restat lineae dimidia pars vacat or. ^k) de Werda in linea scriptum, sed deletum; cives de Nordelingen supra lineam add. or. ^l) prior C erasa, sed in imagine photographica magis visibilis, quam in originali. ^m) et quod et liberi sint prius scripta, sed deleta or. ⁿ) qui non sunt supra lineam add. or. 35 ^o) praecedit Ro in linea scriptum, sed deletum; de supra lineam scriptum or. ^p) praecedit ex o in linea scriptum, sed deletum; eo quod supra lineam scriptum or. ^q) XXX in linea scriptum, sed deletum; XXV supra lineam scriptum or. ^r) LXXX erant ex LXXXX or. ^s) sequitur interstitium breve or. ^t) hoc caput fortasse postliminio stilo acutiori in spatio relicto scriptum est or. ^u) sic pro Ellingen or. ^v) linea 37. ^w) post hoc verbum quae restabat lineae pars atque etiam sequens linea vacant. ^x) corr. ex Bilornach or. 40 ^y) sequitur interstitium or. ^z) cives or. ^a) hoc caput ut et superius ductum paulum mutatum exhibentia fieri potest, ut non ante scripta sint, quam sequens linea esset exarata. Quocumque concordat, quod inter utrumque caput in linea interstitium relictum est et verba capitis 81 iam prius in capite 69 incepta, sed ibi deleta sunt. ^b) extrema pars Notitiae a capite 82 incipiens rursus latiore ductum exhibet. ^c) sequitur Ad, sed deletum or. ^d) numerus imperfectus, sed deletus; X iam scriptam alia X incepta sequi videtur or. 45 ^e) LII in linea scriptum, sed deletum; supra lineam LXXXII scriptum or.

91. Item de advocatia in Cemton L^r mr., quo dato sunt^f Heinrico marscalco de
Altmanshofen^t pro palefrido et dextrariis emptis apud ipsum.
92. Item de advocacia Sancti Galli C^r mr.
93. (Item de Rotwilre LXXXX)^g
94. Item de Villingen pro expensis regis XLII mr.^h
95. Item de Rotwilre (LX, XI)ⁱ mr. LX^k et sibi in edificio XI mr.
96. Item Scafhusen solvit pro^k expensis^l regis CCXXVII mr.
97. Item (de Zvrich assignaverunt nuper domino pincerne²) Duregyn modo non
10 dat, quia nuper dederunt^m CL mr., quas assignaverunt domino pincerne² ex man-
10 dato regis.
98. Item Iudei de Ezzolingen XXX mr.
99. Item Iudei de Vlma VI mr.
100. Item Iudei de Constancia XX mr.
101. Item Iudei de Werda et de Bopphingen II mr.
- 15 102. Item Iudei de Vberlingen II mr.
103. Item Iudei de Lindov II mr.
104. Item cives de Bernen XL mr.

In dorso legunturⁿ:

Sunt in denr. Colon. mr. MCCCCLXXXVIII.^o

- 20 Pincerne² adhuc dande sunt CCXXXIII mr. et dim. et dapifero³ (CLXV)
CL^p mr.
et W. notar.⁴ VII mr. et dim.⁵

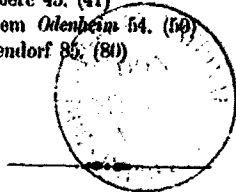
^f) supra lineam add. or. ^g) caput 93 deletum; sequitur interstitium breve or. ^h) caput 94
forlasse non ante scriptum est, quam sequens linea. ⁱ) LX et supra XI. scripta, sed deleta or. ^k) supra
25 lineam add. or. ^l) i ex a corr. or. ^m) do — pincerno in linea scripta, sed deleta; Duregyn —
dederunt supra lineam add. or. ⁿ) In dorsi margine superiori alia ut videtur manus, quaeque recentior
primo obtutu existimatur, sed tamen sine dubio eiusdem temporis est, sequentia scripta, sed omnia rursus
deleta sunt atque evanida, ita ut in imagine photographica nimis distincta legerentur. ^o) ultimus l
evanidus aut erasus or. ^p) CLXV in linea scriptum, sed deletum; CL supra lineam scriptum or.

30 1) Marescalcus de Altmanshofen nomine Heinricus praeter annos 1240—1241 in diplomatis non
occurrit, v. commentarium ad num. (86) l. c. 543. 2) Conradus de Winterstetten, idem qui et in dorso
commemoratur, v. 'Neues Archiv' XXIII, 530 sq. 3) Dubitari potest utrum Conradus de Suidfeld, ut
nos opinati sumus l. c. 531, an Otto Bertholdus de Waldburg intelligendus sit, ut natuit Zeumer l. c. 25.
V. supra p. 2 n. 3. 4) Wallero notario puo, l. c. 531 n. 7. 5) Quae manus recentiores subscripserunt,
35 v. l. c. 526.

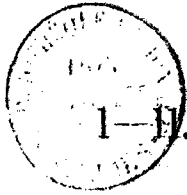
INDICULUS GEOGRAPHICUS.

Numeri capita indicant. De numeris unciis inclusis v. praefationem.

Altdorf 84. (78)	Gamundia Neckargemünd 56. (52)	Ravinsbure 84. (79)
Aquis Aachen 15 (14)	Gamundia Schwäbisch-Gmünd 87. (62)	Rinvelde 39. (37)
Argentina Strassburg 46 (44)	Geilhusen Gelnhausen 2.	Rotenbure 61. (57)
Augusta Augsburg 68. (63)	Giengen 74. (68)	Rotwilre Rottweil 93. 95. (89)
Basila 38. 47. (36)	Gouderthem Geuderthaim 31. (28)	Seafhusen 96. (90)
Bernen Bern 104. (92)	S. Gregorii Vallis Gregorienthal 37. (35)	Schoflinze 53. (49)
Bibern Biberach 80. (74)	Grumet v. Brumat.	Schongov 69. 81. (75)
Bopardia 12.	Hagenowin 26. 48. (23)	Seliatat Schlettstadt 34. (31)
Boppingen, Boppingen 73. 101. (67)	Hallia Schwäbisch-Hall 60. 62. (56)	Seligenstat 6. (6)
Brisach 41. (39)	Haselach 41. (42)	Sintzehe Sinzig 13 (11, rectius 12)
Brumat falso Grumat 30. (27)	Heidolfhem Heidelberg 57. (53)	Spira 22. (20)
Buchorn 87. (82)	Heilichbrun Heilbronn 49. (45)	Stoufe Stauff 76. (70)
Burun Kaufbeuern 82. (76)	Hofelden Hochfelden 29. (26)	Überlingen 90. 102. (85)
Cemton Kempten 91. (86)	Horbure Harburg 72. (66)	Uffunbure Offenburg 45. (43)
Kersbere Kaisersberg 37. (34)	Ingelhem 10. (9)	Ufkirchen Aufkirchen 65. (60)
Columbaria Kolmar 35.	Lindov 88. 108. (83)	Ulma 79. 99.
Constancia 89. 100. (84)	Lögingen Lauingen 75. (69)	Vilingen 94. (88)
Cronenbere 32. (29)	Lutera, Lutere Kaiserslautern 23. (21)	Wangen 86. (81)
Dinckelspuel 63. (58)	Malbere 42. (40)	Weibestat 58. (54)
Dritmunden Dortmund 19. 20. (18)	Memmingen 83. (77)	Weittersbia Wetterau 7. (post 4)
Drivels Trifels 27. (24)	Mosebach 52. (48)	Werda Donauwörth 70. 71. 101. (65)
Duregun v. Zurich.	Mulhusen 36. (33)	Werda Kaiserwerth 16.
Durun Düren 14. (13)	Nerstein 9. (8)	Wesela Oberwesel 11. (10)
Duzbure Duisburg 17. (16)	Nordelingen 70. (64)	Wetfluria Wetzlar 3. (3)
Eberbach 55. (51)	Nuonbere Neuenburg 40. (38)	Wila Weil d. Stadt 59. (55)
Einhem Oberelnheim 33. (30)	Numoge Nimwegen 18. (17)	Wimpina Wimpfen 51. (47)
Ellingen falso Essingen 77. (71)	Oppenheim 8. (7)	Winsbere 50. (46)
Erstein 28. (25)	Ortenbere 43. (41)	Wisobaden 5. (5)
Ezzelingen, Ezelingen 78. 93. (72)	Otenhem Odenheim 54. (50)	Wizenbure in Alsatia 25. (22)
Frankenfurt 1. (1)	Phullendorf 85. (80)	Wizenbure in pago Nordgau 66. (61)
Fridebere 4. (4)		Wormacienses 21. (19)
Fuhtwangen 64. (59)		Zurich, Duregun 97. (91)
S. Galli advocacia 92. (87)		

RUDOLFI REGIS CONSTITUTIONES.

I. TRACTATUS DE ELECTIONE.

1273. Ian. 6. — Oct. 11.

Cum de eis, quae post mortem Richardi regis interregni terminandi causa de statu imperii inter principes electores tractata sunt, plura acta eaque partim graviora supersint, quae quidem post Pertzii editionem ex amplissimis tabulariis Monacensibus in lucem protracta sunt, universa ea hic proponere visum est. De omnibus illis rebus cf. Böhmer-Redlich, *Regesta imperii VI p. 1sqq.*, praesertim p. 4.

1. COMPOSITIO INTER ARCHIEPISCOPUM COLONIENSEM ET COMITEM PALATINUM PER MOGUNTINUM FACTA. Ian. 6.

Dedit Wittmann *'Monumenta Wittelsbacensia' I* (= *'Quellen und Frörterungen zur bayerischen und deutschen Geschichte' V*) 262 nr. 108 ex autographo tabularii secreti republicae Bavaricae; loro membranaceo pendet sigillum tela consutum. Contulit Ludewicus Weiland b. n. — *Regesten der Pfalzgrafen I, 878.* (P. deest.)

Wernherus Dei gracia sancto Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Gormaniam archicancellarius.

Quia compositio inter venerabilem patrem dominum E(ngelbertum) Coloniensem archiepiscopum et illustrem principem Lud(ewicum) comitem palatinum Rheni ducem Bawario olim inita non extitit consummata, nos pro bono pacis et concordie interposuimus partes nostras et sic tandem coram nobis in hunc modum hinc inde a partibus est tractatum. (2) Dominus dux tam possessionem bonorum in vallibus Diepach et Bacheraco quam ea que recepit de bonis eisdem, postquam dominum . . archiepiscopum Coloniensem a possessione dictorum bonorum eiecit post compositionem inter ipsos ordinatam primitus et conscriptam¹, sibi et ecclesiis suis restituet, data super hoc fideiussoria caucione, que nobis videbitur expedire. (3) Super eo vero, quod cives Maguntini receperunt in bonis eisdem, eligentur duo viri fidedigni, qui iuramento super hoc prestito corporali diffinient, utrum idem dominus archiepiscopus ad ipsum ducem vel ad cives eosdem respectum habere debeat de recepto. (4) Hec quidem terminari debent ante omnem tractatum apud villam Rense feria secunda post octavam Ian. 16.

¹ V. unionem a. 1262. *Id. I. compositum Wittmann l. c. I, 186 nr. 77 et ea quae disseruit conder Ropp 'Erzbischof Werner von Mainz' p. 64. Reliquorum diplomatum tactus desideratur.*

epiphaniae Domini nunc proxima, loco ad hoc et termino constitutis, quibus peractis tam dominus Coloniensis quam dominus dux mutuam cautionem prestabunt, quod compositionem inter ipsos primitus initam et conscriptam in termino tunc statuendo a nobis sine ulterioris more dispendio fideliter consummabunt. Quod si aliqui arbitrorum in litteris in priori compositione expressi decisioni questionum inter eos versancium non potuerint interesse, dominus, cuius arbiter absens fuerit, alium substituet loco sui. (5) Si autem illi sex arbitri dominorum ipsorum non potuerint concordare, nobiles viri Philippus de Hohenvels senior et Gerhardus de Landeserone iuramento super hoc prestito eligent mediatorem cum plenitudine potestatis, qui omnia, super quibus arbitri concordare non potuerint, in animam suam sub debito sacramenti diseuciet et decidet, ita tamen quod si nobis videbitur, quod idem Philippus de Hohenvels propter debilitatem seu alium modum quemcumque decisioni huiusmodi vel tractatui non potuerit interesse, nos alium subrogabimus loco sui, qui potestatem eandem super premissis habebit, quam idem Philippus habere deberet, si personaliter interesset. (6) Quod si dominus . . Coloniensis, quod absit, ad terminum predictum causa legitima propeditus venire non poterit, ipse nuncios mittet sollempnes cum mandato ac plenitudine potestatis, qui tam omnia supradicta quam ea, que de statu imperii sunt tractanda, suo nomine fideliter exequantur, tamquam si personaliter presens esset. (7) Demum si ipse omnia prenotata non curaverit adimplere, fideiussores per ipsum dominum duces dati extunc super premissis sunt penitus absoluti.

Acta sunt hec apud Sprengelingen, presentibus Eborwino proposito Pinguensi canonico Maguntino, Alberto proposito Ilmunstrensi et nobilibus viris Frid(orio) burgravio de Nurenberc, Emmichone comite Silvestri, Reinh(ardo) de Hagonowe, Gerharde de Landeserone, Winrico de Bacheim, Philippo marscaleo nostro de Vrowenstein, Willehelmo de Winterowe, Billungo de Ingelnheim, Hermanno de Hegeneberc et Winharde de Rorbach militibus, anno Domini millesimo CCLXXIII in festo epiphaniae Domini.

2. TRACTATUS INTER ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM ET COMITEM PALATINUM DE AUXILIO INVICEM PRAESTANDO. Ann. 17.

Post 'Acta Palatina' VI, 322 dedit Wittmann l. c. I, 264 nr. 109 ex autographo eiusdem tabularii; pendent sigilla partim laesa loris membranaceis. Contulit L. Weiland b. m. — Böhmcr, Reg. 1246—1313 Reichssachen 103. (P. decst.)

Noverint universi presencium inspectores, quod nos Wernherus Dei gracia sancto Maguntino sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius et Ludewicus comes palatinus Rheni dux Bawarie in castro Loynstein existentes, ut amicitia et vera compositio inter nos^a prius litteris expressa necnon concepta¹ magis solidaretur, fide data pure ac amice alternatim promissimus temporibus vite nostre invicem contra quoslibet iniuriatores nostros prestare auxilium, consilium efficax et iuvamen. Hec pro dominis . . Wormaciensi et . . Spirensi episcopis ac aliis nostris fidelibus, consanguineis similiter promissimus et amicis, includentes, quod si forsitan aliquis ipsorum ab altero nostrum contra ipsum movens actionem iusticiam vel amorem noluerit acceptare, eundem neuter nostrum in prejudicium alterius tenebitur defensare. Privilegia etiam inter nos antea data rata et firma servabimus super universis articulis et questionibus olim inter nos et nostros subortis, sicut in ipsis lucidius est expressum,

2. ^a) inter nos supra lineam add. eadem manu or.

¹) V. etiam Pacem generalem a. 1264. Ann. 21. inter eos initam, 'Constitutiones' II, 609 nr. 412.

volentos de utriusque nostrorum consensu, ut viri nobiles Fridericus burgravius de Nuremberg et Reinhardus de Hagenowe plenariam habeant potestatem universos articulos terminandi, qui per predicta instrumenta non poterunt consummari, ratam et firmam utrimque tenentes, quancunque formam iidem nobiles pro confirmanda inter nos maiori et firmiori amicitia ac etiam consilio et auxilio invicem prestando poterunt invenire. Et si unus ipsorum, quod absit, decesserit vel interesse non potuerit eidem tractatibus, alter ad complendum predicta substituatur loco sui. Nos etiam Ludewicus comes palatinus Rheni dux Bavarie reverendi in Christo patris domini nostri W(ernheri) archiepiscopi Maguntini submittimus arbitrio, ut idem pro bono pacis et concordie potestatem habeat universas questiones inter nos et venerabiles dominos . . . Coloniensem et . . . Treverensem archiepiscopos subortas et que adhuc suboriri potuerunt decidendi secundum iusticiam vel amorem. In huius rei memoriam presens scriptum sigillorum nostrorum munimine duximus roborandum.

Act. et dat. apud Loynstein, anno Domini MCCLXXIII, XVI. Kal. Febr.

15 **3. COMPROMISSUM CIVITATUM RHEINANARUM ET WETTERAVIENSIVM DE REGIS ELECTIONE.** Febr. 5.

Exemplar autographum asservatur in tabulario civitatis Wetzlariensis, cui appendent septem sigilla plus minusve laesa. Ediderunt tum Reimer 'Hessisches Urkundenbuch' II, 1, 314 nr. 466 cum Böhmer-Lau 'Codex diplomaticus Mœnofrancofurtanus' I², 154 nr. 312, cuius editionem repetimus. Pauca verba, quae hodie legi non possunt, supplenda sunt ex copiariorum Francofurtano II [f. 45] saec. XIV, non ex Moguntino, ut male asserit Pertz in Addendis LI. tom. II partis II. Exstat praeterea in copiariorum tabularii regii Wirzburgensis signato 'Mainzer Bücher verschiedenen Inhalts' nr. 75 saec. XIV—XV p. 210, manu saec. XV exaratum, quod contulit b. m. Weiland; cuius lectionibus autographo interim invento facile carebimus. Gudensis quoque lectiones in 'Codice diplomatico' I, 744 nr. 336 omnes fere male discrepantes negleximus, quamvis autographo se usum esse profiteatur. Cf. etiam foedus civitatum eodem die initum Böhmer-Lau l. c. 155 nr. 313. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 104. (P. 382).

Nos Moguntini, Wormatienses, Oppenheimenses, Frankin(ordenses), Vridebergenses, Wetflarienses et Geylinhusenses officii, milites, consules, scabini ceterique cives universi recognoscimus hiis litteris publice protestando, quod ad honorem Dei precipue et totius nobis adiacentis provincie utilitatem fide et iuramento prestituto conventionem perpetui compromissi concordavimus et ad invicem nos astrinximus in hunc modum, ut cum sede imperii ut nunc vacante, si domini principes regum Romanorum electores concorditer [unum] presentaverint nobis regem, [nos eidem singuli pro iure] nostro debita subiectione ac reverentia intendere debeamus. Si autem dicti principes circa electionem unius regis, quod Deus avertat, discordaverint et plures nobis reges presentare voluerint, nos huiusmodi reges nequaquam recipiamus in predictis civitatibus nostris nec ipsis alicuius nostri consilii vel auxilii amminiculum prebeamus, quousque a dictis electoribus rex concorditer electus nobis fuerit presentatus.¹ Et hoc nostrum compromissum non mutabimus ullo modo, nisi hoc pro statu temporis ex provida deliberacione communis consilii unanimiter faciamus. Ut autem huius nostri compromissi foedus inter nos stabiliori robore solidetur, in hoc etiam sub predictae fidei ac iuramenti sacramento coniuncti esse volumus ad invicem perpetuo et astricti, quod contra quoslibet iniuriatores nostros, qui occasione supradictae nostre compromissionis

¹ Cf. ea quae a. 1256, ab eisdem civitatibus in Conventu Moguntino tertio c. 4 'Constitutiones' II, 594 itemque in Conventu Herbipolensi c. 7 l. c. 589 statuta sunt.

aut alia quacumque ex causa nos omnes seu aliquem ex nobis impugnare aut indebite aggravare attemptaverint, prestacione fidelis consilii et auxilii alterutrum assistere perpetuo teneamur. In quorum omnium testimonium et debitam firmitatem presentibus litteris sigilla nostra dignum duximus appendenda.

Actum Moguntio, anno Domini MCCLXXIII, die Agathe virginis.

5

4. UNIO ARCHIEPISCOPI COLONIENSIS ET COMITIS PALATINI
DE AUXILIO PRAESTANDO. Jul. 10.

Dedit Wittmann 'Monumenta Wittelsbaecensia' I, 265 nr. 110 ex autographo tabularii secreti reipublicae Bavaricae, cuius sigillum iam perit. Contulit b. m. Weiland. — Regesten der Pfalzgrafen I, 893.

(P. deest.)

10

Nos Engelbertus Dei gracia sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Ytaliam archicancellarius tenore presencium protestando publico profitemur, universorum presencium et futurorum noticie declarantes, quod cum illustri principe domino Ludewico comite palatino Reni duce Bawarie consanguineo nostro super omnibus causis et questionibus, que inter nos et ecclesiam nostram ac antecessores nostros ex una parte et ipsum ducem ac progenitores suos ex altera hactenus movebantur, dato alternatim pacis osculo in pleni favoris et amicitie convenimus unionem, ita videlicet quod pro parte nostra venerabilis pater dominus Symon Paderburnensis episcopus, Gerardus de Wldenbergh, ex parte vero ducis Otto prepositus Sancti Widonis Spironsis et Fridericus burgravius de Nurenberg arbitri sunt electi, quibus consanguineus et fidelis noster Emecho comes Silvester pro mediatore est adiunctus de nostro et dicti domini . . ducis consanguinei nostri consensu ac eciam voluntate, quibus plenam dedimus potestatem, predictas questiones et causas conplanandi per amicabilem compositionem vel iusticia mediante. (2) Si vero predicti quatuor arbitri cum mediatore predicto nos per amorem non poterunt concordare, extunc pars, cui Wildogravius antedictus in dicendo et pronunciando iure adheserit, prevalebit et tam nos quam predictus dux consanguineus noster pronunciacionem eiusdem partis inviolabiliter tenebimur observare. Caucionem eciam, si quam predicti quinque vel duo cum mediatore antedicto faciendam statuerint super observandis omnibus, que pronunciata sive dicta fuerint, prestabimus et eciam faciemus. Si autem de predictis quatuor arbitris unus absens fuerit vel quod absit decesserit, antequam dictum arbitrium promulgetur, dominus absentis alium sine capcione qualibet subrogabit. (3) Porro ut inter nos deinceps sincere dileccionis constancia perseveret, promisimus predictum nostrum consanguineum contra quoslibet invasores iurium et honoris sui in terminis comitatus Palatii sui defendere et fovere consilio, auxilio et favore, et id ipsum prefatus consanguineus noster nobis faciet vice versa, hiis dumtaxat exceptis, qui ante compositionem presentem nobiscum confederacionis vinculo fuerant colligati. (4) Si autem aliquem consanguineorum vel fidelium nostrorum cum predicto duce contigerit discordare, eundem graciae sue reformabimus per iusticiam vel amorem. Et si aliquis in hoc nostris contraheret consiliis et mandatis, extunc dictum ducem contra eundem tenebimur adiuvare, ad observacionem omnium predictorum nos obligantes fide prestata corporali. Ad huius itaque rei memoriam et predictorum omnium firmitatem presens scriptum dicto domino duci sigillo nostro dedimus communitum.

Actum et datum apud Rense, anno Domini MCCLXX tercio, XIII. Kal. Aug.

5. TRACTATUS INTER ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM ET COMITEM PALATINUM DE ELECTIONE REGIS. Sept. 1.

Dedit Wittmann 'Monumenta Wittelsbaccensia' I, 267 nr. 112 ex eiusdem tabularii autographo, cuius sigillum valde laesum pendet loro membranaceo; unde etiam editiones antiquiores sumptae sunt. Contulit b. m. Weiland. — Böhmer, Reg. 1246 — 1313 Reichs-sachen 108. (P. deest.)

Nos Wernherus Dei gracia sanete Maguntino sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius tenore presencium notum facimus universis intuentibus seriem huius scripti, quod cum illustri principe domino Ludewico comite palatino Reni duce Bawarie taliter uniti sumus, quod fide data vice sacramenti ad hoc nos astrinximus, quod in electione Rom(anorum) regis, quam proxime celebrare intendimus et debemus, si in personam suam non poterimus concordare, ad quod tamen tenemur et promissimus omni fide et diligencia laborare, cum eodem Palatino vel in personam viri nobilis Sifridi comitis de Anehald vel Rudolfi comitis de Habespurg promissimus et tenebimur concordare, ita quod predictum dominum Palatinum et comitem Rudolfum plene primitus concordemus et tollamus de medio, si quid inter ipsos odii fuerit seu rancoris. Promissimus eciam dominum . . archiepiscopum Treverensem prefate includere unioni, quod si facere non poterimus, nos duo nichilominus cum domino Engelberto Coloniensi archiepiscopo in predicta electione erimus sub fide prestita et pretaeta unanimes et concordēs. Si vero de altero predictorum comitum processum nostrum propositum non haberet, nichilominus vota nostra in alium, quem expedire viderimus, unanimiter vel quo maior inter nos numerus declinaverit convertemus, hoc tamen incluso, quod si quem elegerimus, gracious, favorabilem et conformem ei, cui inter nos contrarius et molestus extiterit, primitus faciamus. In cuius rei testimonium presentem litteram dicto domino Palatino dedimus nostri sigilli robore communitam.

Act. et datum Maguntic, anno Domini MCCLXXIII, Kal. Septembr.

6. UNIO PRINCIPUM ELECTORUM DE ROMANORUM REGIS ELECTIONE. Sept. 11.

Dedit Wittmann 'Monumenta Wittelsbaccensia' I, 268 nr. 112 ex eiusdem tabularii autographo, cuius sigillum valde laesum pendet loro membranaceo; unde etiam editiones antiquiores derivatae sunt. Contulit b. m. Weiland. — Böhmer, Reg. 1246 — 1313 Reichs-sachen 109. (P. deest.)

Nos Eng(elbertus) Dei gracia sanete Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii [per Y]talian archicancellarius universorum notitie presentibus declaramus, quod cum reverendis patribus domino . . Moguntino et domino . . Treverense archiepiscopis nunc presidentibus et cum domino . . duce Bawarie comite palatino Reni taliter uniti sumus fide data vice sacramenti, ad hoc nos nichilominus astringentes, quod in electione Romanorum regis, quam proxime celebrare intendimus et debemus, sine capcione qualibet erimus unanimes et concordēs, ita tamen quod in quemcunque tres ex nobis concordaverint, quartus sine contradictione qualibet sequetur eosdem, cuius utique commodum et honorem tanquam proprium apud eum quem elegerimus tenebimur procurare et indemnitati sue, secundum quod nostre fidei congruit et honori, sicut nostro fideliter precavere. Dominus eciam Moguntinus archiepiscopus pro domino Treverense promissit, quod in societate predictae unionis debeat remanere, quod si facere recusaverit, nos cum predictis duobus, videlicet domino Moguntino et . . comite palatino

Reni duce Bawaris concordēs secundum formam remanebimus prenotatam. In cuius rei testimonium et roboris firmitatem presentem litteram sigilli nostri munimine fecimus communiri.

Dat. Bopardie, III. Idus Septembr., anno Domini MCCLXX tertio.

7. PROMISSIO REGIS DE PECUNIA ARCHIEPISCOPO TREVERENSI
SOLVENDA. Oct. 7.

Exemplar autographum a regio Berolinensi in tabularium Confluentinum nuper remissum, in Güntheri 'Codice diplomatico Rheno-Mosellano' II, 381 iam olim publicatum, nunc iterum descripsimus. In dorso legitur manu coeva scriptum: R. h. debita R. regis de M V et XLV marcis et iterum: debita Rud. regis de M V^c LV marcis Aquensium et Holand(ie).

De sigillis non recte relatum est in Regestis imperii. Superest sigillum regis sed solutum; cetera pendent praeter sigillum comitis Palatini, quod omnino desideratur. Cf. ea quae a. 1274. Mart. 9. de pecunia soluta aut solvenda inter regem et archiepiscopum Treverensem statuta sunt, Reg. imp. VI, 121. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2. (P. deest.)

Nos Rudelfus^a Dei gracia in Romanorum regem electus promittimus et promisisse nos publice protestamur per presentes, venerabili principi nostro Heinrico Trevirorum archiepiscopo mille quingentas et quinquaginta quinque marchas bonorum et legalium Aquensium et Hollen(sium)^a denariorum secundum pagamentum oppidi Frankenvordensis pro expensis, quas idem apud Frankenvort pro felici nostra electione fecisse dinoscitur, nos infra festum beati Martini proximo nunc venturum plenarie soluturos. Et si contingeret dictum dominum archiepiscopum Treverensem in propria persona vel aliquos fideiussores suos in Frankenvort obsides iacere, expensas quas ipse vel ipsi fecerint plenarie persolvemus. Pro quibus mille quingentis et quinquaginta quinque marchis et expensis quas ipsum vel suos facere contingeret, ut est pretactum, eidem domino Treverensi fideiussores constituimus in solidum venerabiles principes nostros dominum Wernerum archiepiscopum Maguntinum et Ludewicum comitem palatinum Rēni nec non nobiles viros . . burgraviū de Norenberg, E. de Lynengen, H. de Vurstenberg, . . de Wilenauwe, D. de Kazeneleboge comites, . . dominum de Eppenstein iuniorem, . . dominum de Hainauwe, Wer. et Ph. dominos de Bolanden; qui fideiussores, si predicta pecunia in termino antedicto non fuerit persoluta, Frankenvort more obsidum intrabant, ab inde non recessuri, donec dicta pecunia fuerit integraliter persoluta. In cuius rei testimonium presentem litteram sigillo nostro una cum sigillis fideiussorum predictorum predicto domino Treverensi archiepiscopo tradimus communitam.

Nos Wernerus Dei gracia sancte Maguntine sedis archiepiscopus, L. comes palatinus Rēni, . . burgravius de Norenberg, E. de Lynengen, H. de Vurstenberg, . . de Wilenauwe, D. de Kazeneleboge comites, . . de Eppenstein iunior, . . dominus de Hainauwe, Wer. et Ph. domini de Bolanden recognoscimus et publice protestamur pro serenissimo domino nostro R. Dei gracia in Romanorum regem electo nos fideiussisse et fideiubemus in solidum modo predicto apud dominum Treverensem archiepiscopum prenotatum et ad premissa omnia, ut superius sunt narrata, nos sollempniter obligamus, renunciantes omni auxilio iuris canonici et civilis et omnibus exceptionibus, per quod vel quas iuvari possemus contra presens factum vel etiam instrumentum, et super huiusmodi facto stabimus simplici verbo dicti domini Treverensis. Et si fideiussorio nomine nos Wernerum Dei gracia archiepiscopum Maguntinum et nos L. comitem palatinum apud Frankenvort presentare contigerit, quilibet nostrum quatuor milites

7. ^a) sic or.

honestos ponere poterit loco sui et si aliquem de hiis ante solutionem factam mori continget, alius vel alii substituentur eque boni. Protestatus est etiam dictus dominus archiepiscopus Treverensis salvum sibi fore ius super expensis factis in veniendo Frankenvort et redeundo et super aliis, que sibi promiserat venerabilis pater dominus archiepiscopus Maguntinus, nec absolvit dictum dominum Maguntinum nec fideiussores suos a promissionibus, quas sibi prius fecerant, nisi tantum super mille quingentis et quinquaginta quinque marchis, que sunt in presenti littera superius nominate. In quorum omnium evidenciam et plenam probationem nos fideiussores prenominati universi et singuli ad petitionem serenissimi domini nostri R. in regem Romanorum electi sigilla nostra una cum sigillo ipsius domini electi presentibus duximus appendenda.

Aet. et dat. Frankenvort, anno Domini MCCLXX tercio, sabbato post festum beati Remigii.

8. 9. *CONSENSUS ELECTORUM ECCLESIASTICORUM DE DEBITIS REGIS MORTUI ABSOLVENDIS. Oct. 8.*

Autographa Maguntinum et Trevirensis, quae fere omnino concordantia coniungimus, *exstant in tabulario generali regni Bavarici signata 'Mainz Erzstift 2. Nachtrag' fasc. 1 et 'Mainz Erzstift' fasc. 21; quorum sigilla perierunt. Maguntinum exemplar iam edidit Schunk 'Beiträge zur Mainzer Geschichte' II, 325, Trevirensis initio in annotatione dato. Demum contulit illud b. m. Weiland, huius autographon a nobis detectum descripsimus. Cf. exemplar electorum saecularium magis discrepans nr. 10. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 3 et 4. (P. deest.)*

W(ernherus) Dei gracia sancte Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius universis presentem paginam inspecturis salutem et omne bonum*.

Cum propter electionem Romanorum regis Frankenfort celebrandam una cum nostris coelectoribus expensas fecerimus et adhuc alie restent in coronacione regis^b faciende et deceat principes ab illis expensis regalem munificenciam relevare, ipse dominus noster electus rex serenissimus Romanorum, cum pro manibus pecuniam non habeat, mutuum contrahendo fideiussores pro solvendis debitis obligavit. Nos itaque volentes preecavere, ne contingat fideiussores vexari, si aliquid quod absit domino nostro regi humanitus^c eveniret, presentibus protestamur, quod de nostra et coelectorum nostrorum procedit optima voluntate, ut si debitis non solutis dominus noster prefatus de medio subducatur, ipsi fideiussores de bonis imperii se absolvant, et successor, quicumque in regno^d fuerit, teneatur fideiussores ab omni obligatione et dampnis quibuslibet reddere absolutos. In cuius rei testimonium presentes fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari.

Dat. Frankenfort, anno Domini millesimo CCLXXIII, VIII. Idus Octobr.^e

10. *CONSENSUS ELECTORUM SAECULARIUM DE EODEM. Oct. 8.*

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIII, 671 ex autographo eiusdem tabularii profuam, quod signatum est 'Hochstift Würzburg Reichssachen' fasc. 1. Sigilla laesa adhuc servantur. V. supra nr. 8, 9. — Böhmcr, Reg. imp. VI, pag. 561 ad 3 et 4. (P. deest.)

S. B. ^a) protocolium in T: Hent(icus) Dei gracia Treverensis archiepiscopus universis presentem paginam inspecturis votive prosperitatis successus. ^b) regia T. ^c) tus in rasura T. ^d) regno T. ^e) eschatocolum in T: Dat. Frankenvort, anno Domini MCCLXXIII, octavo Idus Octobris, iudicacione secunda.

Iohannes Dei gracia Brandenburgensis marchio et Iohannes Dei gracia dux Saxonie omnibus presentem paginam inspecturis votive prosperitatis successus.

Cum propter electionem Rom(anorum) regis apud Frankonvrt celebrandam una cum nostris colectoribus expensis fecerimus et adhuc restent alie in coronacione regia faciende et deceat principes ab illis expensis regalem magnificentiam relevare, ipse dominus noster electus rex serenissimus Romanorum, cum pro manibus pecuniam non habeat, mutuum contrahendo fideiussores pro solvendis debitis obligavit. Nos itaque volentes precavere, ne contingat fideiussores vexari, si aliquid quod absit nostro domino humanitus eveniret, presentibus protestamur, quod de nostra et colectorum nostrorum procedit optima voluntate, ut si debitis non solutis dominus noster prefatus de medio educatur, ipsi fideiussores de bonis imperii se absolvant, et successor in regno, quicumque fuerit, teneatur fideiussores ab omni obligatione et dampnis quibuslibet reddere absolutos. In cuius rei testimonium presentes litteras fecimus sigillorum nostrorum munimine communiri.

Dat. et actum Frankenvort, anno Domini MCCLXXIII, octavo Ydus Octobris.

11. PROMISSIO DOMINI DE HOHENECK DE INSIGNIBUS REGALIBUS REDDENDIS. Oct. 11.

Exemplar autographum asservatur in tabulario secreto domus regie Bavariacae; cui appendent tria sigilla partim laesa. Ediderunt Riezler 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XX, 237 nr. 3 et Winkelmann 'Acta imperii inedita' I, 592 nr. 751. Nos autographon iterum contulimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 4a. (P. deest.)

Ego Reynhardus de Hoheneke notum facio presentem litteram inspecturis, quod domino meo Ludowico illustri comiti palatino Rheny duci Bauvarie, recepta ab eodem caucione de millo marcis argenti, quas michi in festo nativitatis Domini et ante persolveret, sicut in privilegio super hoc confecto plenius continetur, promisi fide data, quodocunque super hoc litteras domini mei regis recepero, sine mora et captione qualibet insignia imperialia assignare sic integre et complete, sicut michi sunt a domino Ritschardo rege recolende memorie assignata.¹ Si autem dominum meum regem, antequam sibi predicta insignia fuerint assignata, contingat quod absit decedere, si quit de predicta recepi pecunia, domino meo duci restituere teneor et promisi et fideiussores michi dati ab eodem a sua fideiussione sunt liberi et soluti. Si vero pecuniam michi datam reservare volo, prefatus dominus meus michi remanebit ad solutionem partis residue obligatus, et extunc sepedicto domino meo duci predicta insignia et totam procuracionem meam, videlicet castrum et opidum Lutern, castrum Trivels cum omnibus attinenciis eorundem necnon omnia, que ex procuracione michi commissa possideo, teneor sine impedimento et contradiccione qualibet assignare. Et quod hoc omnia sine dolo et captione qualibet perducam ad effectum, dominos meos Heinricum Geminipontis et Symonem filium suum de Obersteyn comites, Iohannem de Methis, Wilhalmum, Reynoldum et Heinricum patrum meum de Hoheneke fideiussores in solidum constitui, qui si predicta contra fidem meam voniens neglexero adimplere, moniti a predicto domino meo duce vel eius nunciis, in Wormacia more fideiussorio se recipient, ab inde nullatenus recessuri, donec quiequit pretaetum est per me et heredes meos fideliter compleatur. In cuius rei testimonium et maioris

¹ Insignia regalia a Philippo de Falkenstein sibi reddita testatur Richardus rex a. 1269. m. Apr., Reg. imp. V, 5455. Ceterum cf. Epistolam Urbani IV. de negotio imperii 'Constitutiones' II, 525 c. 6 et ea quae exposuit Frensdorff 'Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften' 1897 p. 50.

roboris firmitatem presentem litteram sigillis dominorum meorum predictorum, videlicet de Zweynbruken et de Oberstoyen comitum, et sigillo meo dicto domino meo duci tradidi sigillatam.

Actum et datum Haidelberch, anno Domini millesimo CCLXXIII, V. Idus Octobr.

12. 13. PROTESTATIO DE DISCIDIO INTER ARCHIEPISCOPOS ORTO.

1273. Oct. 24.

12. PROTESTATIO REGIS ET REGINAE.

¹⁰ *Autographon asservatur in tabulario generali regni Bavarici 'Mainz Erzstift 2. Nachtrag' fasc. 1, cuius editionem a nobis 'Neues Archiv' XXIII, 30 iam paratam hic repetimus. Sigillum valde laesum pendet loro membranaceo. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 5. (P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus et Gertrudis regina collateralis ipsius omnibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino.

Cum nos ad oppidum Aquonse* cum principibus nostris dilectis ad recipiendum coronacionis nostre insignia venissemus et coronacione nostra felici cum debita celebrato poracta sedes principum eorundem una cum sedibus nostris hinc inde in regia domo nostra ibidem, prout moris existit, pro sollempnitate prandii locarantur, inter ²⁰ venerabiles princeps nostros . . Maguntinum et . . Coloniensem archiepiscopos super sessione a dextris orta materia questionis. Tandem Maguntinus predictus, ne tante festivitatis nostre iocunditas in aliquo turbaretur, quin potius in omnibus ad nostrum desiderium ageretur, ad magnam nostrarum ceterorumque principum precum instanciam ²⁵ questionis huiusmodi non inhesit. Immo recognoscimus per presentes et aperta facie protestamur, quod pro celsitudinis nostre honore, ut in eo pleno sinceritatis affectum, quom ad nos habere dinoscitur, ostenderet per effectum, illa vice sub dissimulatione quadam commendabili pertransivit, publice nichilominus protestando, quod possessioni sessionis huiusmodi iuris vel facti quod habet per dissimulationem eandem non valeat in posterum derogari, nec sibi et sue ecclesie Maguntino per hoc debeat in aliqua parte ³⁰ preiudicium generari.

Acta sunt hec apud Aquisgrani, VIII. Kal. Novembr., regni nostri anno primo.

13. CHARTA COMITIS PALATINI.

³⁵ *Suprest in copiaro tabularii regii Wirzburgensis signato 'Mainzer Bücher verschiedenen Inhalts' nr. 20 p. 55 manu saec. XIV exarata, quem iam adhibuit Gudenus in 'Codice diplomatico' I, 753 nr. 343. Contulit vir et. Göbl eidem tabulario praefectus. Eiusdem fere tenoris est ac nr. 12. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 6. (P. deest.)*

Omnibus presentes litteras inspecturis Ludowicus Dei gracia comes palatinus Rani dux Bavarie salutem in Domino.

12. *) Aqueñ or.

Cum serenissimus dominus noster Rudolfus Romanorum rex semper augustus et inclita domina Gertrudis regina collateralis regia ipsius cum principibus suis dilectis ad recipiendum coronacionis sue insignia ad opidum Aquense venissent et coronacione ipsorum felici cum debita celebritate peracta sedes principum eorundem una cum sedibus suis hinc inde in regia domo ibidem, prout moris existit, pro sollompnitate prandii locarentur, inter venerabiles patres dominos Wernherum Maguntinum et Engelbertum Colonionsem archiepiscopos super sessione a dextris est orta materia questionis. Tandem dominus Maguntinus predictus, ne tante festivitatis iocunditas in aliquo turbaretur, quin potius ad ipsius domini regis desiderium ageretur, ad magnam eiusdem ceterorumque principum presenciam instanciam questioni huiusmodi non inhesit. Immo recognoscimus per presentes et aperta facie protestamur, quod pro regie maiestatis honore, ut in eo plene sinceritatis affectum, quem ad ipsum dominum regem habere dinoscitur, ostendoret per effectum, illa vice sub dissimulacione quadam commendabili pertransivit, publice nichilominus protestando, quod possessioni sessionis huiusmodi iuris vel facti quod habet per dissimulacionem eandem non valeat in posterum derogari, nec sibi et sue ecclesie Maguntine per hoc debeat in aliqua parte preiudicium generari.

Acta sunt hec Aquisgrani, anno Domini MCCLXXIII, VIII. Kal. Novembris.

14—16. PROMULGATIO ELECTIONIS.

(1273. post Oct. 24.)

Nonnulla nostri tomi documenta in formularum solummodo libris servata sunt, qui e cancellaria Rudolphi prodierunt; de quibus v. *Regesta imperii VI* p. 15 sq., J. Kretzschmar *Die Formularbücher aus der Kanzlei Rudolfs von Habsburg* 1889, O. Redlich *Eine Wiener Briefsammlung* praef. p. XXIV sqq. Non adhibuimus nisi optimos codices, sed ii omnes denovo accuratissime collati sunt; editiones vero negleximus, quamquam Pertzii editio textus praebens parum accuratos eis potissimum utitur, utpote quae omnes aut e nostris codicibus sumptae sint aut lectionem nullius pretii praebent. Ceterum quae formularum natura est in ea cancellaria collectarum, ex qua antea ipsa diplomata prodierant, saepe de lectione recipienda satis difficile indicatur. Itemque consentaneum est, ubi accedit autographon, ne ibi quidem lectionibus formularum careri posse, quantum quidem de diplomatis ex ipsa regis cancellaria emissis agitur, cum haec in libros formularum ita recepti esse certum sit, ut compilatores ingrossata primaria adhiberent, uti etiam vir d. Henricus Otto argutissime probavit *Neues Archiv* XXVI, 277—278.

Longe optimi ad edenda nostra documenta erant codices:

T *Trevirensis* 1875, quem maximam partem a. 1806 publici iuris fecit Bodmann *Codex epistolaris Rudolphi I.*; quo codice editionis fundamento praecipue uti sumus.

E *Erlangensis* 563 *Summa curiae regis continens*, quam edidit O. Stobbe *Archiv für oesterr. Geschichtsquellen* XIV, 305—385.

O *Ottobonianus* 2115 *bibliothecae Vaticanae*, quem a. 1894 edidit O. Redlich *Eine Wiener Briefsammlung u. s. w.* (= *Mittheilungen aus dem Vaticanischen Archive* II).⁶⁰

Inspecimus etiam V codicem Vindobonensem 409 (Philol. 61), quem a. 1866 adhibuit Bährwald *Das Baumgartenbüchcr Formelbuch* (Fontes rerum Austriacarum Ser. I Flom. XXV); sed eius lectionum auctoritatem parve nullam esse inter omnes constat, quia compilator 'de parvitate sui ingenii', ut ipse fatetur, 'utcumque potuit correxit'.

14. DECRETUM PRINCIPUM PAPAE DIRECTUM.

Superest in his codicibus: T nr. 298, ubi lemma Pape principes electores: E in duas partes dissectum, quarum prior usque ad verba expiationis exercicium (desunt enim sequentia usque ad claritatis et per errorem librarii iungitur alia formula Fluctivagi iam dudum—molestari infra nr. 45 edenda) fol. 133^v nr. 187 accurata est cum lemma Littere de ereacione regis Romanorum et[?] edictione curie generalis et requisicione subsidii pro eadem, altera a verbis Vacante iam pridem fol. 135 nr. 193, cui inscribitur Decretum electionis regis Rom(anorum) in futurum imperatorem promovendi; O fol. 71 nr. 254; V fol. 48 v. editionem p. 311. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 7. (P. 393.)

(1) Luxit haec terra, confusus erat Lybanus et sordebat.¹ Set
 15 oeco verna temperies et de terre visceribus bone spei^b gramina revirescunt^c. In sanguinem^d etenim praeis^e luna versa² temporibus vigilare pastores et super greges suos nocturnas servare vigilias commode nequiverunt^f. Nunc autem hoc tempore precedenti^g velut emortua tenebrarum densata caligine facta fuit nox periculosorum plena
 20 rugientes³, ut raperent innocentes, ad devorandum ut escam panis⁴ pauperes, Dei et hominum reverencia ultroiecta, parati. Hoste⁵ siquidem pacis⁶, antiquo serpente⁷, qui morsu postifero dulces ubique molitur⁸ amaricare delicias paradisi, Romani statum imperii olim tranquillitate pacifica floridum diu diris inquietudinum malleis impetente, status ipse corrupcionis diutine vulnera pertulit, et accensis in cordibus hominum igni-
 25 bus odiorum pax inibi periit, bellicus horror invaluit, et non solum contigit, illum civilibus bellis, sed etiam intestinis quasi letaliter sauciari. Verum miserator et misericors Dominus super omnia tenens in excelsis⁹ imperium, cui parere promptum est et proprium misereri, licet ad expiationis exercicium paciatur¹⁰ interdum affligi fideles, nesciens tamen in indignacione¹¹ clemenciam continere, ut super sortem¹² hereditatis sue
 30 virgam iniquitatis¹³ non¹⁴ usque ad interitum derelinquat¹⁵, set cum percusserit, mox propicius consolator exurgit, ex alti sui iam ineffabilitate consilii summis ima concilians¹⁶ dies malos abbreviasse videtur, irradiantibus caelitus splendidis¹⁷ lucis nove lampadibus claritatis¹⁸. (2) Vacante profecto¹⁹ iam pridem imperio, ne diucius sic oberraremus²⁰ acephali, apud²¹ Frankenvort²², die ad hoc ab omnibus nobis indicta et acceptata²³ concorditer,
 35 ad providendum eidem imperio convenientes in unum, tandem post aliquantulum de futuri regis substitutione²⁴ tractatum in²⁵ inclitum virum dominum R. de t(ali) lo(co), invocata primitus sancti Spiritus²⁶ gracia, cum sollempnitatibus debitis et consuetis, servato²⁷ in omnibus modo²⁸ et ordine congruo, tanquam in magis utilem ad id et

14. a) languit E. b) fidei E. c) evirescunt E. d) sanguine O. e) priffis E. f) requie-
 40 verunt E. g) precedente E. h) caterva E. i) hosti E. k) p̄ E. l) molliter E. m) loco
 tenens in excelsis E: et excelsus. n) paciatur — claritatis des. E. o) dignacione O. p) deest T.
 q) consilians T. r) sic T. O. s) deest E. t) oberremus E. u) q̄ E. v) Frankonfort E:
 N. locum O. w) accepta E. x) sublimacione E. y) spir. s. O. z) servatis E. aa) more O.

1) Is. 33, 9. 2) Joel 2, 31. 3) Is. 5, 29. 4) Ps. 13, 4. 5) Apoc. 12, 9. 6) Ps. 88, 36.
 45 7) Is. 93, 14.

magis idoneum, quem agnovimus^b, habito ad Deum precipue et ad^c reipublice causam respectu potissimo, de communi consensu omnes et singuli pariter oculos nostras inieci-
 mus, eum in regem Romanorum imperatorem futurum, auctore Altissimo, una voce
 votoque unanimi^d unanimiter eligentes. (3) Qua quidem electione canonice, immo
 divinitus procul dubio celebrata, eundem cum inenarrabilis^e immensitate tripudii, om-
 nium applaudente caterva nobilium necnon populi comitiva letante ac in superno laudis
 canticum gratulabundius assurgente, apud Aquisgranum utpote sedem, quo primum
 sublimacionis et glorie regie gradum ponit, magnifice duximus, ubi (ali) die^f a nobis
 Col(oniensi) archiepiscopo^g, cuius interest regibus ab antiquo beneficium consecracionis
 impendere, fuit in sede magnifici Karoli coronatus et unctionis sacerrimo oleo deli-
 butus. (4) Et ut de^d regis electi sic et coronati persona sacrosancto Romano
 ecclesie matri nostre piissime nova congaudia cumulentur^h, idem rex est fide catholi-
 cus, ecclesiarum amator, iusticie cultor, pollens consilio, fulgens pietate, propriis potens
 viribus et multorum potentumⁱ affinitate connixus^k, Deo ut firmiter opinamur amabilis
 et humanis aspectibus^l graciosus ac insuper corpore strenuus et in rebus bellicis^m
 contraⁿ perfidos fortunatus. Propter quod speramus in eo, qui reges et regna con-
 stituit, quod sub^a eius principatu pacifico^o quies regno proveniet^p, pax ecclesiis, con-
 cordia plebibus et moribus disciplina, ita quod gladii conflabuntur in vomeres, cornu
 christi sui a rege regum magnifice^q sublimato. (5) Vos itaque quosumus^r, pater
 sancto, benigne suscipite filium singularem, quem procul dubio senectotis^s intrepidum^t
 matris ecclesie pugilem et invictum catholice fidei defensorum. Processum vero tam
 rite tam^u provide tam^v mature de ipso sic habitum graciouse^u approbacionis applausu
 benivolo prosequentes ac ex affluentem paterne dulcedine pietatis opus Dei perficientes^v
 in ipso, eundem cum vestre sanctitati placuerit et videritis^w oportunum^x, ad imperialis
 fastigii diadema dignemini misericorditer evocare, ut sciant et intelligant^x universi, 25
 quod posuerit vos in lucem gentium^r Dominus et per vestre discrecionis arbitrium
 orbi terre post nubilum exoptata serenitas illucescat.

15. LITTERAE ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI AD PAPAM.

Servatae sunt in codicibus T nr. 12 et E fol. 102 nr. 3, ubi lemma Forma decreti electionis reg. Rom. domino papa directa, in qua petunt principes electores, ipsum 30 regem imperiali dyademate insigniri. — Böhmer, Reg. imp. VI, 7.

(P. 393 not. 6.)

Sanctissimo etc. W(ernherus)^a Maguntinus archiepiscopus etc.^b

Cum ex vacacione diutina Romani imperii in diversis mundi partibus multa^c per-
 sonarum pericula, corporum strages et^d gravia rerum dispendia provenirent^e, nos^f 35
 et alii nostri^g conprincipes ius in^h Rom(anorum) reg(is) electione^h habentes, compaciendo
 miseriis afflictorum, die et locoⁱ congruo^o deputatis cum omnes convenissemus in unum
 qui volumus et potuimus interesse, unanimi^k voluntate pariter et consensu omnium
 qui affuimus nobilem virum R(udolfum) comitem de Havesburg^l, virum utique provi-

14. b) cognovimus O. c) deest T. d) deest E. e) inenarrabili O. f) loco tali die V
 male: in die apostolorum. g) episcopo E. h) congratulantur E. i) potentium O. k) conixus E;
 connexus O. l) affectibus E. m) circa E. n) super E. o) pacifico O. p) proveniat E.
 q) regum rege magnifico E. r) deest E. s) quam E. t) et E. u) gloriose E. v) peri.
 Dei O. w) viderint E. x) oportunum -- intelligant des. E.

15. a) M. T. b) Sanctissimo etc. E. archiepiscopus Coloniensis male E. c) deest E. d) ac E. 15
 e) pvenierint E. f) ego T. g) mei T. h) deest T. i) die locoque E. k) una T.
 l) Havesburg E.

dum et discretum, consilio et serenitate pollentem, morum probitate conspicuum et
 fidem, regali magnificentia, prout omnibus videbatur, aptum et habilem^m, in regem
 elegimus Rom(anorum), ducentes eundem omnes pariter sic electum secundum morem
 et consuetudinem Aquisgranum sollempniter consecrandum. Ibiq[ue] per manus vengo-
 5 rabilis patris domini E(ngelberti)ⁿ Coloniensis archiepiscopi sacri imperii per Ytaliam
 archicancellarii inunctum et consecratum regaliq[ue] dyademate coronatum in sede subli-
 maviimus regie maiestatis. Sperantes firmiter, quod vobis et vestris beneplacitis se-
 per omnia debeat coaptare, ecclesias, viduas, pupillos et orphanos protegere idemq[ue]
 regnum^o multipliciter demembratum in statum iusticie reformare. Pro quo sanctitati
 10 v[est]re piissimo duximus humilimo^p supplicandum, quatinus ipsum pro bono statu socius
 reipublice christiane imperii^q diademate dignemini^r insignire^s.

16. LITTERAE REGIS BOHEMIAE AD PAPAM.

Adiungimus epistolam Ottokari regis, quae superest in collectione formularum quae
 dicitur Henrici de Isernia. Cod. Klagenfurtanum (K) Ms. XXXIb 12 saec. XIV. fol. 66
 15 nr. 145 contulit A. de Iaksch. Cod. Vindobonensem (V) 3143 (Philos. 179) saec. XV.
 fol. 140 nr. 149 contulit vir d. Novák. Codicem (P) universitatis Pragensis XII B. 12
 saec. XV. fol. 140^r nr. 159 nos ipsi Berolini contulimus. Epistolam genuinum esse cer-
 tissimis argumentis comprobavit O. Redlich 'Mittheilungen des Instituts' X, 353 sqq., ubi
 20 Isernia proprius esse exponitur. — Böhmner, Reg. imp. VI, 42d. (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri etc. O. Dei gracia etc.

Cum cadentis^a mundi miseratus angustias a dextris patris descenderit filius et
 regio procedens tramite docuerit sequi rectam, revera postquam ei placuit ad patrem
 unde venerat remeare, sibi Petrum et vos per consequens fieri voluit successores, ut
 25 prefulgentes antistiticii dignitate sic orbis regatis et dirigatis orbitam, quod rationis
 bonitas malum proseribat stulticie, abusus corrigat equitas, temperancie^b frenis lima^c
 castigetur excessuum et fortitudinis perseverancia pugnax devineatur exercitus viciorum.
 Quocirca si quando respublica premitur vel nobis infertur iniuria, nec admittit ratio
 nec favet possibilitas vel voluntas, ut recurramus ad alium nisi ad vos tantummodo,
 30 qui generali^d residentes in solio, prout apostoliei mandati norma requirit, ex officii
 sumpti debito in recti statera iudicii decernentes singula et figurantes iura provideque
 toto sparsim promulgantes^e in orbe, prava tenemini linea rectitudinis exequare. Unde
 cum principes^f Alemanie, quibus potestas est cesares eligendi, qui — livoris veneno
 nolimus plura dicere nec more regio detraccio^g locum habet — concorditer in quen-
 35 dam comitem minus idoneum, sollempnibus nostris nunciis, quos Wrankenwert^h, ubi
 celebrari debebat electio, nostros procuratores miseramus, contradicentibus et recla-
 mantibus evidenter, vota sua direxerunt et eundem in gravamen imperii nostrumque
 preiudicium, postquam sollempniter appellavimus ad sedem apostolicamⁱ, sacri dyadematis
 insigniverunt maiestate, ad vos velud inexhaustum scaturientis iusticie fontem et inter-
 40 mine pietatis asilum una cum imperio recurrimus irrationabiliter pregravati, sancti-
 tatem) v[est]ram suppliciter exorantes, quatinus nos non permittatis in iure nostro, quod
 prefati principes manifestis deprimere conantur iniuriis et infestis, aliquatenus concul-
 cari paternumque^j sancte mentis intuitum flectere dignemini ad imperii statum flebilem.

15. ^mabilem T. ⁿ loco venerabilis E. E. fratris C. ^o membrum E. ^p devotissime E.
 20 ^q imperiali E. ^r post christiane E. ^s insigniri E.

16. ^a cadentis K. ^b temperancia V. P. ^c h[uius] i. q. audacia ^d generalis K. V. P. ^e promul-
 getis K. V. ^f princeps V. P. ^g detractio V. P. ^h wranenwert K. wranenwert V. P. ⁱ piusque V. P.

1) V. Regesta imperii VI, 4c.

cique^k misericordie viscera reserantes compaciatur sibi matris ecclesie beata benignitas, dum illud imperium, a quo mundus contremuit universus, quod dignitatibus omnibus monarchie prelatum fastigio excellentissimis conferebatur tantummodo gerendum feliciter et regendum, nunc illis contingit personis, quas fame recondit obscuritas, que virium destituuntur potencia et penuriose gravantur sarcina paupertatis, quorum quidem 5 contrariis divos augustos oportet necessario redimiri. Misericordia moveamini, pater sanctissimo, quin potius vobis, quod sic deprimitur, indignissimum videatur, cum si sedes apostolica permiserit, si mundus tolleraverit, ut deiectis et humilibus conferri debeat culminis tantus apex, redigetur in nichilum et cui Arabs famulabatur, serviebat Indus, obsequabatur Ytalus, Hispanus obtemperabat, obsecundabat^l cum reverencia totus 10 mundus, cunctis reddetur despicibilis et abiectus. Quom senatus populusque Romanus statuit, quem lex virtusque statuit, quem Deus ipso statuit, contempnent singuli frenis agi pauperis respuentes, sicque iusticia suffocabitur et exulabit concordia et pax regnantibus criminibus expirabit, impunes^m dissulecabunt iniurie, proximus insurget in proximum tantaque calamitasⁿ tantaque miseria proch dolor imminabit, quod exosa viventi- 15 bus vita fiet. Aperiat, quosumus, imperio clemencie vestre ianuam, intendatis in ipsum humanitatis affectibus mansuete, quod ea semper in subditos fuit usum clemencia illaque semper humanitate relanguit, ut parcere dignius reputaverit quam punire. Non permittat amplius vestra pietas angi miseriis, cuius ope consuoverunt ab orbe miserie relegari. Vos enim in protectorem^o suum suscipit^p, vos^q in tantis requirit angustiis, 20 vestreque^r potestati se subiciens vociferatur et clamitat: pater elementissimo^r miserere.

17—19. INFEUDATIO BURCGRAVIATUS NORIMBERGENSIS.

1273. Oct. 25.

17. PRIVILEGIUM REGIS.

Ex autographo tabularii generalis regni Bavarici signato 'Kaiserslekt Nachtrag' nr. 62½, quod negligenter scriptum est, debet vir d. Hermannus Herre Monacensis. Quae supersunt sigilli fragmenta pendunt filis sericis rosei coloris. — Böhmner, Reg. imp. VI, 8. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presentem pagi- 30 nam inspecturis salutem et credere subnotatis.

Regalis preeminencie requirit honestas, ut singulos et universos devote nobis et fideliter famulantes condignis debeamus premiorum retributionibus provenire, ut spe remunerationis ceteri ad nostram et imperii obsequiorum^a confidentius animentur. Notum igitur esse volumus et presentibus publice protestamur, quod nos advertentes 35 devocionem et fidelitatem dilecti nobis Friderici buregravii in Nurenberch universa bona infrascripta, videlicet comiciam buregraviae in Nurenberch, castrum quod tenet ibidem, custodiam porte site prope idem castrum, iudicium provinciale in Nurenberch, cui eciam vice imperatoris omne iudicium iudicans presidebit, -- officialis eiusdem buregravii una cum sculteto nostro in civitate Nurenberch iudicio presidebit 40 et quicquid emolumenti de ipso iudicio vel per homicidium vel quemcumque casum

16. ^k cui V. P. ^l obsecundat V. ^m impunes — calamitas exciderunt K. ⁿ proteccionem V.
^o suscipit V. P. ^p nos V. ^q vestre V. P. ^r clemencie K.

17. ^a de or.; nostra et imperii obsequia privilegium Alberti regis.

alium provenierit, idem officialis duas partes eiusdem lucri^b per se tollit. Dicto quoque buregravio quec[um]q[ue] fabrica^a in Nurenberch solvet unum solidum annuatim, eundemque tollit ab omnibus areis ab altera parte pontis et de qualibet tempore messis unum messorum, terciam feram, terciam arborem de foresto ac omnia ligna iacentia in eodem, — officium de foresto ab ista parte pontis cum suis [atti]nencis^c, villam Werde, villam Bueh, opidum Swant, castrum Chrusen, advocatiam cenobii in Steina, decem libras denariorum de officio sculteti in Nurenberch et decem libras de theloneo ibidem cum reliquis feodis, quo idem et sui progenitores a nostris antecessoribus^d habuisse dinoscuntur, titulo feudali concessimus in feodo non solum sibi, sed etiam^e ex liberalitate et gracia speciali Marie filie sue uxori Lodwici iunioris comitis de Otinga et ceteris filiabus eiusdem buregravii, sic tamen, si eandem Mariam liberos sive masculini sive feminini sexus habere contingat et decedere ipsum buregravium sine liberis virilis^f sexus, quod eadem feoda remaneant apud Mariam et liberos suos, exclusis ceteris filiabus buregravii memorati. Sed si ipsa Maria liberos^g non habuerit, dicta feoda ad reliquas filias buregravii ipso mortuo devolventur. Si vero dictum buregravium temporis processu filium habere contigerit vel filios, volumus, quod cessante gracia facta suis filiabus filius vel filii sui succedant in universum ius, quod dictus buregravius pater eorundem habuit in feodis memoratis. Ad maiorem itaque observanciam premissorum et roboris firmitatem scripta presenciam nostri sigilli karactere^h iussimus roborari.

Datum Aquisgrani, anno Domini MCCLXXIII, VIII. Kalen. Novembr., indictione tertia.

18. CONSENSUS ELECTORUM ECCLESIASTICORUM.

Exemplaria tria autographa, Moguntinum, Coloniense, Trevirense, quae in eodem tabulario Archiepiscopi Bamberg, Burggrafium Nürnberg fasc. 2 servantur, in usum nostrum vertit Herre. Sigilla parum laesu pendunt filis sericis rosei coloris. Exemplar Moguntinum eadem manu scriptum est qua et Trevirense. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 8.

(P. deest.)

Nos Wernherus Dei gracia archiepiscopus Moguntinus sacri imperii per Germaniam archycancellarius. Notum esse volumus universis et presentibus publice profiteremur^a, quod Radolfus^b divina^c providencia inelitus dominus noster Romanorum rex nobis presentibus et videntibus concessit Friderico buregravio de Norenberch^d in feodo omnia bona, que pater ipsius ac alii progenitores^e sui recipere et habere consueverunt a regia magestate^f, et ex liberalitate consueta et gracia speciali indulisit, quod filia^g ipsius buregravii^h Maria uxor Lodwiciⁱ comitis iunioris^j de Otinga^k et alie sue filie^l succedere possint et valeant^m in eisdem secundum tenorem et modum expressum in litteris domini nostri regis memorati, nostro consensu et voluntate ad hoc per omnia accedente. In cuius rei evidens testimoniumⁿ et roboris firmitatem presentes sigilli nostri munimine iussimus roborari^o.

Datum Aquisgrani, anno Domini MCCLXXIII, VIII. Kalendas Novembris, indictione tertia^q.

17. ^a) sic privilegia posteriora; scriptum videtur luctus or. ^b) nunc inclusa canonorum. ^c) sequitur a nobis, sed deletum or. ^d) eadem or. ^e) virili or. ^f) hic scriptum or.

18. ^a) protocolum in C: Engelbertus Dei gracia sancte Colonicensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Italiam archycancellarius. Notum facimus universis et presentibus publice protestamur; in T: Heluaricus Dei gracia archiepiscopus Treverensis. Notum esse volumus et presentibus publice protestamur. ^b) Rudolphus C; Radolfus T. ^c) in corr. M. ^d) Nurenberg C; Nurenberch T. ^e) sui progenitores C. T. ^f) maiestate C. ^g) buregravii C. ^h) Ludewici C. ⁱ) deest T. ^j) Otinga C. T; iunioris add. T. ^k) filie sue C. T. ^l) debeant C. T. ^m) testimonium evidens T. ⁿ) hoc munimine — roborari T. ^o) robore duximus munientes. ^p) octavo T. ^q) MCCLXX tertia, indictione tertia, octavo kal. Novembris C.

19. CONSENSUS ELECTORUM SAECULARIUM.

Imaginem photographicum autographi ibidem servati, quam praebent 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII, tab. 18 d, descripsimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 8.

(P. deest.)

Nos Lodwicus Dei gracia palatinus Rheni dux Bawarie, Iohannes dux Saxonie et Iohannes marchio Brandenburgensis. Notum esse volumus et presentibus publice protestamur, quod Rudolfus divina providencia inelitus dominus noster Romanorum rex nobis presentibus et videntibus concessit Friderico nobili viro buregravio de Norenbereh in pheodo omnia bona, que pater ipsius et alii sui progenitores recipere et habere consueverunt a regia magestate, et ex liberalitate consueta et gracia speciali induisit, quod filia ipsius buregravii Maria uxor Lodwici comitis iunioris de Ötinga succedere possit et debeat in eisdem secundum tenorem et modum expressum in litteris domini nostri regis memorati, nostro consensu et voluntate ad hoc per omnia accedente. In cuius rei testimonium evidens et roboris firmitatem presentes sigillorum nostrorum karacteribus fecimus roborari.

Datum Aquisgrani, anno Domini MCCLXXIII, VIII. Kal.^a Novembr., iudictione tertia.

20. MANDATUM GENERALE DE PACIS REFORMATIONE.

(c. 1273.)

Mandatum regis, cui in E inscriptum est Littera ad captandam benivolenciam, cum Regestis imperii hic ponendum duximus¹. De formularum codicibus v. supra praefationem ad nr. 14—16. Servatum est mandatum in T nr. 73; E fol. 113^r nr. 89; O f. 122^r nr. 151, quem contulit vir d. Henricus Pogatscher Romanus; V fol. 53, v. editionem p. 356. — Böhmer, Reg. imp. VI, 22.

(P. 394.)

Ad Romani regni gubernacula vocati illius vocatione, qui fastidiosam^a superbiorum elidens^b superbiam^c devotam humilitatem humilium collocat in sublimi, in^e mente disponimus et iugi meditatione revolvere non cessamus, qualiter in excelso per excelsum et^d sublimem regem regum maiestatis solio constituti in^d reformatione^e pacis iam dudum deperdite^f reipublice consulamus, oppressorum^g haecenus et subiectorum^g

19. ^a) in linea post additum or.

20. ^a) fastidiosam O: studiosam E. ^b) superbiam elidens O. ^c) commutabili add. E. ^d) deest E. ^e) reformationem E. ^f) disperdite O. ^g) loco oppressorum—subiectorum E: oppressis subiectis haecenus et. ^h) subiectis T: in subiectis O.

1) Mirari certe licet, arengam huius mandati obruiam esse in mandato a. 1290. Febr. 25. monasteriis Saxonie misso (Reg. imp. VI, 2280), ut animadvertit Bärwald, ubi verba sunt haec: Ad Romani regni dirigenda molimina evocati vocatione illius, qui fastidiosam superbiorum elidens superbiam devotam humilitatem humilium collocat in sublimi, in mente disponimus et iugi meditatione revolvere non cessamus, qualiter a supremo rege regum in maiestatis solio constituti in instauratione pacis et tranquillitatis reipublice officii nostri debitum exequamur et opressos tyrannorum tyrannide nostre iudicioris presidio consolemur.

tirannorum tyrannidi^b dispendiosis^c periculis caucius caveamus. Sperantes nobis ex hoc et in talis agone certaminis, qua^k mentem affligit interius et quietem sensibus exterioribus non concedit, supernum nobis pervenire^l subsidium et humani favoris incremento^m proficere nosⁿ debere. Hinc est quod^o, cum in supremo^p dignitatis specula^q ad hoc^r simus^r positi, quod universa sacro Romano imperio subdita et ad nos per devota servicia fidem gerencia claris obtutibus et sinceris affectibus nostram^s serenitatem^t deceat contemplari, universos vos et singulos^u omni benignitate, que maiestatem^v decet regiam, complectimur animo gracioso, credentes et absque ullius dubitationis scrupulo vehementius presumentes, quod affectus, quem ex inpendenda vobis nostro^w serenitatis^x gracia poteritis^y experiri^z, per devotum^a vestro fidelitatis obsequium oportunam^b suis vicibus recipere debeat reconpensam.

21. 25. LEGATIO AD PONTIFICEM.

1273. Dec. 22. — (1274. Jan.)

21. LITTERAE REGIS. (1273. Dec. 22.)

15 *Litteras has, quae cum scripto cardinalibus misso nr. 22 saepius concordant, legationi primae ad Gregorium X. papam delegandas neque vero iam electionis tempore missas esse, evicit vir d. H. Otto 'Die Beziehungen Rudolfs von Habsburg zu Papst Gregor X.' p. 23. De codicibus formularum v. praefationem ad nr. 14—16. Danus ope codicum T nr. 10; E f. 101 nr. 1; V f. 40, v. editionem p. 235. Inscriptionem praebent T et E. —*
20 *Böhmer, Reg. imp. VI, 58. (P. 383.)*

Sanctissimo in Christo patri ac domino suo G(egorio)^a sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici R(udolfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus cum omnimoda filialis obediencia promptitudine devotissima pedum oscula beatorum^b.

(1) Romano vacante iam pridem^b imperio principes electores, quibus in Rom(a-
25 norum) electione regis^c ius competit ab antiquo, die locoque prefixis ab omnibus convenientes in unum post multos et varios de futuri regis creacione^d tractatus tandem sub deliberacionis prolixo consilio, quam^e negotii qualitas exigebat, licet potuerint in nonnullos alios longe clariorum virtutis titulis insignitos longeque maioris meriti claritate conspicuos consensisse, nos tamen ad tam honorabilis oneris et tam^f onerosi
30 honoris fastigium nullo prorsus ambitu aspirantes ad imperii regimen exercent. acceptione nostra nichilominus importuna satis instancia postulata. (2) Nos itaque licet^g animo trepido revolventes, que et qualis esset huiusmodi disposicionis^h divine vocacio, utpote nostre multiplicis insufficiencie non ignari^b formidaverimusⁱ tante speculam conscendere dignitatis, quodam nimirum tremore pariter et^j stupore demissi, in eo^k tamen.
35 qui alto et^l ineffabili sue consilio deitatis condiciones et status terrestrium prout vult

20. ^b) tyrannidem E. ^c) dissipacionis E. ^d) sic T. E. O. ^e) provenire T. E. ^f) incrementum E. O. ^g) nō O. ^h) deest E. ⁱ) superne E; supremo O. ^j) speculo E. O. ^k) sumis ad hoc O. ^l) vestram E. O. ^m) sinceritatem T. E. ⁿ) univ. et sing. vos O. ^o) serenitatem O. ^p) gre E. ^q) sinceritatis E. ^r) poteris E. ^s) expediri E. ^t) devotam O. ^u) oportunum O.

40 21. ^a) deest T. ^b) Sanctissimo beatorum dez. E. ^c) iam pridem vacante E. ^d) ecclesie reg. T; regem electionis E. ^e) electione E. ^f) qd E. ^g) deest E. ^h) disposicionis E. ⁱ) loco non ignari E; conscii. ^j) formidavimus E. ^k) eū E.

alternat et variat, quique robur multiplicat et balbucentibus eloquentiam tribuit, confidentes et spiritum fortitudinis assumptos, ad laudem et gloriam regis regum ob reverentiam sancte matris ecclesie et catholice fidei fulcimentum tam laboriose sollicitudinis exercicio et tam onerosi cure regiminis¹, ne quod superni consilii altitudo decreverat^m, seissionis aut ruptare dispendio contingeret infirmari, subiecimus humeros inbecillos, sperantes quod nobis causamⁿ Dei et^o sacrosancto matris ecclesie^p animose gerentibus non adesse non debeat paterni favoris et apostolice gratie plenitudo. (3) Lactatis igitur cogitacionibus nostris in illo cuius gracia^q vivimus et in vobis post Deum precipue anchora spei nostro totaliter collocata, piissimam^r sanctitatis vestre clemenciam humili precum instancia deprecamur, quatenus nobis^s in assumpto negotio de benignitate consueta favorabiliter aspirantes auxiliatriebus apud Altissimum hostiis adiuvare dignemini causam nostram, immo tocius reipublice specialem, ut in suo beneplacito dirigens gressus nostros per suorum dignetur nos ducere semitam^t mandatorum¹. (4) Et ut salubrius et feliciter ea que sibi sint^u placita et ecclesie sue sancte sint grata iugiter prosequi valeamus, placeat quosumus^v sanctitati vestre piissime, nos imperialis fastigii dyademate graciosius insigniri. Nos enim potentis animi armatura precingimur ad quecunque, que nobis vos et alma mater ecclesia duxeritis imponenda.

22. SCRIPTUM CARDINALIBUS MISSUM. 1273. Dec. 22.

Ediderunt a. 1859 Huillard-Bréholles 'Chronicon Placentinum' p. 346 et a. 1863 minus accurate Pertz in SS. tomo XVIII, 559 ex unico codice Parisino lat. 4931²⁹ saec. XIII. f. 71, quorum editiones secuti sumus. Orthographiae Italicae vestigia servanda non esse duximus. Partim verba congruunt cum nr. 21. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 59. (P. deest.)

Venerabilibus in Christo patribus universis divina providencia sacrosancto Romano ecclesie cardinalibus Rodulfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus promptam et paratam eorum beneplacitis voluntatem,

(1) Principes in Romanorum^a electione regis, ad quos de iure et approbata consuetudine ius eligendi [competit]^b ab antiquo, per multa tempora desides et discordes, non multis diebus elapsis, die locoque prefixis^c ab omnibus, qui debuernat, potuerunt et voluerunt interesse, convenientes in unum post varios de futuri regis electione tractatus tandem sub deliberationis prolixo consilio, que negotii magnitudinem condecabat, licet potuerint^d in quamplures alios claritatis meriti dotibus redimitos et amplioris prestancie luminositate conspicuos consensisse, in nos tamen ad tam precelse dignitatis fastigium nullo prorsus ambitu aspirantes^e oculos suos concorditer direxerunt, nos ad imperii regimen erigentes. (2) Nos itaque, [licet]^b tanquam stupidi trepido revolvimus in animo, que et qualis esset huiusmodi dispositionis divine vocatio, nostre insufficientie non ignari et inspecta deorsum subiacentis abissi facie timuerimus^f adeo preeminens adscendere speculam dignitatis, in eo tamen, qui indagabili dispensationis sue consilio condiciones statusque terrestrium prout vult alternat et variat, quique ponit humiles in sublimi et infirma corroborat, spiritum fortitudinis assumptos, ad laudem et gloriam regis regum ob reverentiam sancte matris ecclesie et exaltationem catholice fidei, sub illius fiducia qui dat omnia^g per gratiam forcia que sunt fragilia per

21. ¹ onerosi cure regimini E. ^m loco altitudo decreverat E: clemencia decreverat altitudo. ⁿ tam E. ^o quam E. ^p spe add. E. ^q imperio T. V. ^r piissima E. ^s deest E. ^t semita E. ^u sint E.

22. ^a Romani H. P. ^b deest c. ^c die noctuque profosis? H. ^d poterint H. P. ^e aspirantis H. P. ^f renuerimus H. ^g sic H.

1) Ps. 118, 35.

naturam, tam inportabile onus in humeris nostris assumpsimus et tam formidabilis curam regiminis, ne contingeret infirmari rapture dispendio^b, quod^l divine sapientie altitudo decreverat, nostro ministerio duximus alligandum: sperantes, immo pro firmo tenentes, quod vos, qui estis ecclesie cardines et columpne mundique lumen et speculum sine ruga, nobis fideliter^k causam Dei et ecclesie sue sancte gerentibus exoptatis aspirare favoribus et benivolencie gracieose dulcoribus^l nostro processui debeatis adesse.

(3) Quocirca paternitatem vestram piissimam omni qua possimus precum instancia duximus exorandam, quatenus provida consideratione pensantes, quantum quietis et tranquillitatis et pacis ex nostra sublimatione universali catholice fidei poterit provenire, altissimo creatori hostias placibiles afferentes tam debitas quam congruas persolvatis, quod sacrum imperium, ob peccata et transgressionem hominum per multa tempora debiti rectoris solacio destitutum in fidei catholice obprobrium, in exultationem et gaudium gentilium et quorundam perfidorum, in nostra persona licet immerita duxerit misericorditer reformandum: certo certius habentes, quod sacrosanctam Romanam ecclesiam semper intendimus honorare veluti filius devotissimus piam matrem, universum clerum protegere, viduas et orfanos et pupillos et alias personas miserabiles defendere pacemque disponere cunctis subiacentibus Romano imperio, hostibus fidei nos murum opponere et in omnibus per omnia sanctissimi in Christo patris ac domini Gregorii divina providencia summi pontificis iussionibus vobisque universis et singulis complacere.

(4) Preecipiat igitur pater sanctissimus nobis filio suo devotissimo vestri- que cetera reverenda universitas nobis iniungat aliquid horum facere, que vestrum commodum et honorem [respiciant]^b: ecce enim parati sumus iugum suave Domini et onus^m nobis levissimum licet in se difficilimum sustinere.

(5) Super hiis itaque honorabilem virum O(tonem) Sancti Guidonis Spirensis prepositum nostrum secretarium et conscium mentis nostre, cancellarium nostre curie, vobis duximus destinandum, cui in omnibus que vobis ex nostra parte retulerit adhibere dignemini plenam fidem.

Dat. Hagan(owo)ⁿ, XI. Kalendas Ianuarii, regni nostri anno primo.

23. EPISTOLA CARDINALI EPISCOPO SABINENSI MISSA.

Adiungimus nr. 23. 24 epistolas eodem certe tempore emissas, quarum priorem episcopo Sabinensi directam praebent tum codices T nr. 11 et E fol. 101^r nr. 2, cum B Berolinensis lat. Qu. 300, fragmentum cuiusdam libri formularum continens, quod satis negligenter edidit Kaltenbrunner 'Archiv für oesterr. Geschichtsquellen' LV, 249--263; quod l. c. 261 textum in fine variatum praebet. De codicibus v. supra ad nr. 14--16. Lemma codicis E v. in editione, quam paravit Stobbe l. c. 318; in codice Berolinensi inscribitur Deprecatoria pro promotione. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 61. (P. deest.)

Venerabili^a in Christo patri ac^b domino . . . divina providencia Sabinensi^d episcopo amico suo dilecto Rudolfus Dei gracia^e etc. salutem et sincere semper dilectionis augmentum.

Licet ad cuncta, que maiestati divine complacant et contineant equitatem, credamini graciosius semper aspirare favoribus et intendere studiis oportunis, quia tamen plerumque^c non obfuit vigiles mentes^f in poerioris^g vigilancie studium excitari, de vestre rectitudinis zelo fiducia plenitudinem obtinentes paternitatem vestram rogamus affectu quo possumus ampliori^h, quatenus diligenti consideratione pensantes, qualiter

22. ^b raptura dispositionis H. P. ^c que P; quam H. ^d fidelem H. P. ^e sic P; dilectionibus H. ^f eius H. ^g hactenec.

23. ^a Reverendo E. ^b deest T. ^c deest E. ^d Sabinensi T. ^e Dei gracia des. T. ^f aces in marg. E. ^g pons E. ^h at. q. p. a. to E.

in sublimacionis nostre¹ principiis operata sit gracia deitatis quantaquo² quies ecclesiis, quanta eciam toti³ republice et catholico fidei christiane tranquillitas ex prosperitatis nostre progressibus^{m-n} expectetur, divine disposicionis in nobis cooperator^o officiosus adesse dignemini^p

T. E.

et sanctissimum patrem⁴ dominum nostrum summum pontificem, ut ad debitum nobis diadema nos evocet, allecivis inductionibus⁵ efficaciter exhortari, ut proinde nos in vestris et vestrorum agendis experiamini semper ultroneos et benivolos sentiatis.

B.

nec pigeat eum qui exaltator est humilium congruis laudibus exhortari, ut qui nos in sede humili residere disposuit⁶ pro mundi principibus in solio principali, cordis nostri firmum propositum ad honorandam et extollendam sacrosanctam matrem ecclesiam subiugandamque fidei catholico omnem gentis⁷ barbarice nacionem dignetur perducere misericorditer ad effectum. Ad hec in vestris et vestrorum agendis nos¹⁵ vobis offerimus ultroneos atque promptos.

24. EPISTOLA ALII CARDINALI MISSA.

Dedit Redlich 'Eine Wiener Briefsammlung' p. 27 nr. 28 ex O fol. 125 nr. 463, cuius editionem repetimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 62. (P. deest.)

Cum post Deum in solo domino papa patre nostro sanctissimo sibi quoque familiari-²⁰ bus atque per quos ipse regitur reverendis patribus cardinalibus consistit anchora spei nostre, ad illorum consilium duximus potissime recurrendum, quos tam sermone quam opere cognovimus potentiores. Hinc est quod de vestra sinceritate, perfectione et honestate plenam fiduciam obtinentes vestre discrecioni, qua cuncta discrete discernitis²⁵ quaque Deus vos fecit in sua ecclesia precellentem, in totum nos committimus supplicantes, quod nostrum immo et ecclesie negocium apud sanctissimum nostrum dominum papam curetis tam celeriter, tam efficaciter promovere, quod universalis mater ecclesia in diversis regni partibus adversis miserabiliter cum bellorum tumultibus onerata, tum pravorum errorum sordibus inquinata per nostre² subvencionis auxilium, quod utique³⁰ ad sanguinem extendere nos delectat, valeat respirare.

25. RESPONSUM PONTIFICIS. (1274. Ian.).

Responsum integrum in solis codicibus dictaminum Berardi Neapolitani nobis scriptum est. De tempore v. Regesta imperii. Formam breviorum, quam Cronica S. Petri Erfordensis moderna a. 1274 praebet (Monum. Erphesfurtensia ed. Holder-Egger p. 264), non est dubium, quin auctor ex ampliori textu paraverit. Sed ibi adduntur quae apud³⁵ Berardum desunt verba: Datum Lugduni.

Editionem instruimus ope codicum: 1) tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 39A saec. XIII nr. 52, ubi rubrum Comendatur in regem Romanorum electus ex eo quod offert se ad negocium Terre Sancte et ad ecclesiam; 2) bibliothecae Vaticanae lat. 3977 f. 18^r ep. 37, quos accuratissime contulit vir d. Pogatscher.⁴⁰ Editio Böhmeri in Actis imperii selectis p. 691 nr. 992 sumpta est ex 2. — Potthast nr. 20857. Böhmer, Reg. imp. VI, 97. (P. deest.)

23. ¹) nostre subl. E. ²) quanta qd B. ³) i ex o corr. T. ⁴) processibus E. ⁵) loco ex — progressibus B; de provectionis nostre gradibus. ⁶) coop. in nobis B. ⁷) dignetur E. ⁸) et add. E. ⁹) disponit B. ¹⁰) et monitis E. ¹¹) corr. ex gentes B.

24. ¹) vestre O.

Gregorius episcopus etc. carissimo in Christo filio^a Radulpho in Roman(orum) regem electo.

Dilectus filius magister O(tto)^b prepositus Sancti Guidonis Spirensis^c cancellarius tuus et nunctius, quem contemplatione mittentis et^d sue probitatis obtentu benigne recepimus, in nostra et fratrum nostrorum presentia constitutus litteris, in quibus adhiberi fidem hiis que pro parte tua proponeret petisti, nobis et eisdem fratribus presentatis devotionem tuam prudenter exposuit et offerens^e te in propositi soliditate dispositum et paratum ad honorem Dei et ecclesie Romane conatibus totis intendere, ceteras ecclesias et personas ecclesiasticas favoris continuatione fovere, ipsis favorabiliter in
 10 immunitatibus suis assistere^f, illarum propulsare iniurias et iura pro viribus augmentare, ad universalem orbis pacem efficaci laborare studio, sicque^g te ad illam voluntarium, sic totis desideriiis suspirantem, quod et si quibus esset de te ipso qualiscunque suspicio, te super illa sedanda beneplacitis apostolice sedis exponis prosequendum remedia, que sedes eadem ad huius sedationem duxerit providenda. Demum in oblationis
 15 nomine tuo propositi^h calce supposuit, te ab olim ad terram illam, quam unigenitus Dei filius per necessaria humano generi ortus sui extulit gratia, decoravit presentia, passionis beneficio et aspersione sui sanguinis consecravit, illum concepisse devotionis ardorem, utⁱ affectu semper desidereris^k intenso et huius cotidie desiderium intendatur, quod patris eterni eiusdem humani generis redemptoris et naturalis genitoris tui,
 20 cuius ut asseritur inibi ossa quiescunt, possis visitare sepulcra^l et ipsius terre necessitatibus, prout nunc maxime miserabilis eius exposcit conditio, subvenire. Profecto, filii, tula de te gratanter audivimus, quia in prosecutione illorum sic ori dextera concurrente quod verba comitetur effectus, ea Deo novimus esse grata, quia nobis acceptam admodum tue salutem anime, si constanter in illis perstiteris, reponunt, quia nostris
 25 desideriiis et totius christianitatis utilitatibus tam in promotione pacis toti mundo perutilis quam in terre prefate subventionem^m concurrunt. Ideoque magnificentiam tuam monemus, rogamus et hortamur in Domino, sano tibi consilio suadentes, quatenus illi te gratum reddens, qui tibi talis et tante gratie spiritumⁿ inspiravit, eidem in humiliatione cordis vitulum^o labiorum exsolvas et apud eum devoti animi persistas instantia,
 30 ut sic in suis semitis perficiat gressus tuos, quod ab illis nequaquam tua vestigia moveantur, set que in verborum offers dulcedine, in operis gratitudine prosequaris. Hec et alia, que idem propositus plenius intellexit, excellentie tue ipsius fidelis relatio exponere poterit^q ministerio vive vocis.

26. SENTENTIA

35 DE FEUDIS IMPERII NON ALIENANDIS.

1274. Febr. 19.

Ex cartulario Leodiensi saec. XIV. Leodii in archidia regio asserato ediderunt a. 1895. Bormans et Schoolmeesters 'Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège' II, 226. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 100. (P. dest.)

40 25. ^a Gregorius — filio des. 2. ^b C. 2. ^c Spren 2. ^d ac 2. ^e offerent 2. ^f la-
 sistere in rasura 2. ^g sic 2. ^h posite 2. ⁱ et 2. ^k desideraris 1. 2. ^l sepulcra 1.
^m subventionē 2. ⁿ concurrant 2. ^o in margine add. 1. ^p vitulu 2. ^q potuit 2.

Rudolfus^a Dei gracia Romanorum^b rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ad regie celsitudinis aures nuper vulgari quodam clamore pervenit, quod quidam nostri et imperii principes tam ecclesiastici quam mundani feoda quedam, que a Romano imperio ab antiquo tenebant, alienaverint iuxta proprio libitum voluntatis, quod utique absque nostro consensu et conveniencia^c fieri sibi non licuit aliquatinus, ut videtur. Volentes igitur ob honorem et reformationem collapsi status imperii principum nostrorum et hominum super hec audire sententiam, apud Hagenogiam pro tribunali presedimus et assidentibus ibi nobis quam pluribus nostris principibus fuit ibi sentencialiter iudicatum, quod nullus principum aliqua feoda, que tenentur a nobis et regno, alienare possit aut debeat nisi nostro interveniente consensu. Cuius quidem sententio sive iudicii hii fuere sequaces: venerabiles Wernerus archiepiscopus Maguntinus, Henricus Leodiensis episcopus, Lodewicus comes palatinus^d Reni Bawario dux et Albertus Saxonie dux neenon nobiles viri Wilhelmus Iuliacensis, Godefridus Seinensis, H. de Hirzenberch et D. [de]^e Catzennellenboche comites ac nobiles viri burgravius de Nouremberch, dominus de Nife, R. dominus de Hanowe, W. et Ph. de Bolandia et quamplures alii nostri fideles. Cum igitur venerabilis Henricus Leodiensis episcopus princeps noster dilectus feodum venalium civitatis Leodiensis, prout est nobis notoria facta fides, alienaverit sine nobis, eidem damus tenore presentium in mandatis, quatinus feodum prenotatum venalium, quod nullatinus proprio motu alienare sic potuit, regia sibi auctoritate resasiat illudque tenent et possideat, prout sui predecessores Leodienses episcopi ipsum feodum usque alienationis tempora possederunt.

Datum [Hagenogie]^o, XVIII. die Februarii, indictione secunda, regni nostri anno primo.

27. SENTENTIA DE ALTA IUSTITIA AB IMPERIO TENENDA.

1274. Febr. 19.

Ex I. eodem cartulario edita est l. c. II, 227. Ecceat etiam in V cod. Vaticano lat. 3881 f. sac. XVI. fol. 32, quem iussu Alexandri nunii scriptum esse docuit I. Paquier 'L. Alexander et la principauté de Liège' Paris 1896 p. XVI sq. Cod. Vaticanum exemplarimus a. 1894. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 101. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Cum nuper apud Hagenogiam^a quam plures de nostris principibus essent in nostra presentia constituti, a nobis postulaverunt humiliter, sibi sentencialiter in iudicio diffiniri, si aliquis altam iusticiam infra limites regni nostri tenere licite valeat vel habere, qui ipsam iusticiam vel a nobis non teneat^b vel ab alio eam a nostra serenitate tenente. Nos igitur eorundem supplicationibus inclinati pro tribunali presedimus et assidentibus ibi nobis quam pluribus nostris principibus fuit ibi sentencialiter iudicatum, quod nulli altam tenere vel exercere iusticiam liceat infra ambitum regni nostri, qui

26. ^a) Rudolphi ed. ^b) Romanensis ed. ^c) continencia ed. ^d) palatini ed. ^e) deest ed.

27. ^a) Hagen F. ^b) moveat F.

eam a nobis aut ab alio ipsam a nobis tenente iusticiam non teneat memoratum. Cuius quidem sentencie sive iudicii hii fuere sequaces: venerabiles W. archiepiscopus Maguntinus, H. Leodiensis episcopus, L. comes palatinus Rheni Bawarie^c dux et A. dux Saxonie necnon nobiles viri W. Iuliacensis, G. Seynensis, H. de Hirzemberg et D. de Katzenellenboghen comites et nobiles viri burgravius de Nuremberg^d et dominus de Nive, K. dominus de Hanow, W. et Ph. domini de Bolanden et quamplures alii nostri fideles. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo iussimus communi.

Datum Haghen(ogic)^e, XIX. die Februarii, indictione secunda, regni nostri anno primo.

28—33. MANDATA DE RECUPERATIONE BONORUM IMPERIALIUM.

1274. Febr. 21—1275. Sept. 2.

28. MANDATUM ADVOCATIS, OFFICIALIBUS ET PROCURATORIBUS DIRECTUM. 1274. Febr. 21.

15

Supersunt duo autographa: 1) Stuttgartiae in archivio regio, cui appendent loco membranaceo sigilli fragmenta; ipse descripsi; 2) in archivio centrali ordinis Hospitalis Vindobonensi, cuius copiam benivole praebuerunt socii nostri Vindobonenses Mühlbacher et Lechner. Sigillum olim loco membranaceo annexum lacum nunc iuxta servatur. In
20 *Böhmeri Actis imperii selectis p. 318 nr. 395 minus accurate legitur editum ex copiarum eiusdem ordinis saec. XV. Berolini in archivio regio asserrato. — Böhmer. Reg. imp. VI, 105. (P. decst.)*

Rüdolphus^a Dei gracia Romanorum rex semper augustus. Omnibus advocatis, officialibus ac procuratoribus dilectis fidelibus suis gratiam suam et omne bonum.

25

Ad noxam vergere nonnunquam cernitur quod salubriter ad remedium providetur. Proclivis enim est cursus ad malum ac imitatricem natura se indicat viciorum, dum sub pietatis specie committitur impietas ac veritati commoditas rationique prerogata se voluntas. Cupientes itaque sic bona et iura sacri imperii iam multis dimembrata^b temporibus ad debite integritatis formam reducere, quod alios non oporteat iniurias, iacturam et dispendia tolerare^c, presertim autem viros religiosos quibus mundane conversationis homines plerumque infesti sunt opido et naeta materia malignandi de exercenda in ipsos malicia gratulantur, presentibus duximus declarandum, quod occasione^d generalis commissionis vobis faete de bonis imperialibus a quibuscunque detentis haec tenus ad nostre dicionis dominium revocandis dilectis in Christo fratribus Hospitalis sancte Marie domus Theutonicorum^e per regnum Alleanie et totum nostrum imperium constitutis^f nullam volumus turbacionis materiam generari. Set bona que possident, licet sint vel asserantur imperialia, in ipsorum placitum nobis est potestate consistere, donec specialiter^g per speciale mandatum aliud vel aliter duxerimus disponendum. In mente etenim revolvimus ac revolvendo liquido^h cognovimusⁱ, quod ratione honorum

30

27. ^a Bavarie V. ^b Nuremberg L; Nuremberg V. ^c Haghenogic L; Haghen V.

28. ^a Rudolfus 2. ^b dimembrata 2. ^c tollerare 2. ^d occasione 2. ^e Ierusalem add. 2. ^f per regnum — constitutis dec. 2. ^g personaliter 2. ^h liquido decst 2. ⁱ cognovimus 2.

imperialium iidem fratres in propriis bonis^k possent recipere detrimentum. Ea-
propter revocationem eorum que imperialia detinent nobis specialiter providimus reser-
vandam.

Dat.^l Hagen(owe), IX. Kal. Marcii, regni nostri anno primo.

29. ALIUD MANDATUM.

*Proponimus alia tria mandata, quae signo chronologico carent, sumpta e libris for-
mularum, de quorum codicibus v. ut nr. 14-16. Primum praebet T nr. 61, ubi lemma
Pro bonis recuperandis imperio, et E fol. 112^a nr. 69. — Böhmer, Reg. imp. VI, 72.*

(P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia etc.^a.

Inter cetera que nobis parere possunt^b augmenta leticie, illud quasi potissime^c
placidum votis nostris accideret^d, quod vulgaris^e teneret opinio et ad noticiam multitu-
dinis perveniret, quod bona imperii pridem^f in illis distracta confiniis ad ius nostrum
et imperii strenuitas regia^g revocasset^h. Cum igitur de tue fidei puritate fiduciam
plenissimam habeamus, quod hocⁱ et alia honori nostro^k congruencia debeas exequi
toto posse, rogamus attentius te hortantes^l, quatenus invocato super hoc consilio et
auxilio^m talium ad eorundem bonorum distractorum et alienatorum recuperacionem
efficaciterⁿ elabores.

30. ALIUD MANDATUM.

*Servatur in solo codice O fol. 127 nr. 477, quod edidit Redlich 'Wiener Briefsam-
lung' p. 16 nr. 19. — Böhmer, Reg. imp. VI, 73.*

(P. deest.)

Gerentes de tue fidei puritate fiduciam plenioram tibi committimus et mandamus,
quatenus omnia bona imperii tam ab N. quam ab aliis quibuscunque in illis finibus
occupata, alienata illicite vel distracta necnon proventus quoslibet venalium¹ [et] terrarum
culturarum imperio attinencium a diebus clare recordacionis N. imperatoris², que iuri
nostro competere dinoscuntur, in potestatem nostram et proprietatem imperii cum inte-
gritate reducere non obmittas.

31. ALIUD MANDATUM.

*Proponimus ex fragmento Berolinensi ad nr. 23 laudato, e quo iam edidit Kalten-
brunner l. c. 262, ubi rubrum: Commendacio restitutionis cum iuramento fidelitatis
faciendo. — Böhmer, Reg. imp. VI, 74.*

(P. deest.)

Cum illius nobis favente clemencia, qui ad superne dignitatis apicem nos vocavit,
tam felicibus auspiciis vota nostra in recuperacione bonorum imperialium dirigantur,
quod eciam principes sacri imperii membra omnia per ipsos occupata haecenus ultronea
voluntate nobis restituant libera et soluta, gaudemus et fidelitatis vestre devocioni
non modicum commendamus, quod vos exemplo illustrium principum ac aliorum fide-
lium nostrorum fidem ac devocionem, qua nobis et sacro Romano imperio tenemini,
recognoscitis et ad faciendum nobis fidelitatis debitum servicium vos offertis. Hinc

28. ^k) bonis propriis 2. ^l) Datum 2.

29. ^a) Rudolfus — etc. *de*. T. ^b) possent T. ^c) loco quasi potissime E: quam potissimum. ^d)
accideret E. ^e) vulgariter E. ^f) pridem imperii E. ^g) corr. ex regna E. ^h) loco strenui-
tas regia revocasset T: strenue revocasset. ⁱ) hoc E. ^k) nostro honori E. ^l) loco te hortantes E:
et hortamur. ^m) et auxilio *de*. E. ⁿ) efficacius E.

1) De feudo cenitium cf. supra nr. 26. 2) Scil. Friderici II.

est quod fidelitatem vestram in hac parte laudantes et nostro memorie imprimentes rogamus et mandamus, quatinus tali sculteto nostro nostro nomine presentotis fidelitatis debite publicum iuramentum, nulli alii quam nobis in aliquo servicio intendentes, set omnia, que diversis haecenus impendistis, nostro magestatis beneplacitis reservantes. Ad hoc sciat vestra fidelitas, quod ad omnia protectioni et commoditati vestre utilia nostre serenitatis gratiam invenire debetis benivolam et paratam.

32. INDULGENTIA DE SERVITIIS VEL BONIS IMPERII. (1274)

*Dedit vir d. Pogutscher ex O fol. 122 nr. 448. Superest etiam in B codicis Bero-
nensis fragmento, de quo v. supra ad nr. 23, editum l. c. p. 262 et in V fol. 42 v. edi-
tionem p. 252. — Böhmer, Reg. imp. VI, 305. (P. deest.)*

Dignum iudicat nostra serenitas et decrevit, quod sicut personarum est distinctio et locorum, sic et meritorum quorumlibet dispar respectus et dissimilis retribucionis qualitas habeatur, tantumque unicuique augeatur gratie et favoris, quantum sua obsequiosa fidelitas ceteris noseitur prepollere. Cum itaque vos Io. et H.^a tam devotos tamque fideles sacro Romano imperio semper exhibueritis, quod de similibus nobis^b sit non modica certitudo, nos proinde cupientes vobis impendere munus et munificenciam gracia specialis omnia servicia, que tempore vacantis imperii usque ad nostram creacionem cuiquam imperatori vel regi debuistis impendere, quicquid etiam de bonis imperii medio tempore occasione bellorum vos opprimencium recepistis, hec nos omnia de benignitate regia vobis misericorditer atque liberaliter indulgemus, nullam vobis pro culpa penam vel pene comminacionem aliquatenus inferendo^c, set vos potius in omni favore et gracia uberrime consolacionis et protectionis beneficio consolando.

33. NOTITIA LANTGRAVII SUPERIORIS SUEVIAE SUPER BONIS IMPERII. 1275. Sept. 2.

Mandatis regis adiungimus notitiam lantgravii superioris Sueviae, que intelligi licet, quomodo bona imperii distracta de novo distincta sint. Superest autographon Stuttgardiae in tabulario regio, quod demum contulimus; cui appendet sigillum filis linteis. Editum est 'Württembergisches Urkundenbuch' VII, 384 nr. 2525. V. Böhmer, Reg. imp. VI, 492, ubi documentum hoc ex insufficienti fonte sine dato notatur. (P. deest.)

Universis presentium inspectoribus H(ugo) comes de Werdenbere superioris Suevie lantgravius salutem et noticiam rei geste.

Ne temporis diuturnitas ex oblivione, quam generat, iterato materiam questionis aut litigandi debeat suscitare, presentem etatem simul et futuram nosce volumus, quod cum nos de mandato domini nostri R(udolfi) Dei gratia Romanorum regis revocare distracta imperii teneremur, conventum monialium de Biwende in causam traximus, quod de nemore Altorfensi plantationes novellas in curia de Sulzbach possiderent. Set idem conventus vocatis conversis Augie Minoris Ypelino, Hermanno et quodam alio converso eiusdem conventus nec non senioribus vicinie, quibus constabat de limitibus, et recepta cautione ab eisdem iuratoria, quod limites ostenderent, possessiones curie per certa signa interposita a nemore distinxerunt. Huius rei testes sunt Her(mannus) venerabilis abbas de Wingarton. . . capellanus eiusdem. Conradus viceplebanus in Biwende. Fridericus Züzelo. Fridericus Hellarius. . . Huntbize et alii cives in Altdorf.

32. ^a) loco Io. et H. B: tales et cetera. ^b) vobis G. ^c) inferendo G.

Os(waldus) Gerstarius minister de Ravensburg, H(einricus) thelonarius ibidem et alii quam plures. Pro cuius facti testimonio presens scriptum sigillo nostro communitum nominato conventui, ut futura esset questio, ad evidens inditium conformimus et cautelam. Actum anno Domini millesimo CCLXXV, III. Non. Septembr., III. iadict.

34. 35. LEGATIO ALTERA AD PONTIFICEM. 5

1274. Febr. 27.—Mart. 25.

34. LITTERAE REGIS. Febr. 27.

Autographon litterarum, quibus Rudolfus rex respondit epistolae papae supra nr. 25, asservatur in tabulario secreto Vaticano inter 'Instrumenta miscellanea'; descripsit vir cl. Paulus Kehr¹. Quod iam edidit Kopp 'Gesch. der eidgenössischen Bünde' III, 1 p. 290 nr. 1. In margine sinistro lacratum est. In dorso inscribitur hoc modo: Sanctissimo in Christo patri ac domino domino G. divina providencia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici. — Supersunt etiam in libris formularum, de quorum codicibus v. praefationem ad nr. 14—16. Praebent O fol. 123^a nr. 154; V fol. 42 v. editionem p. 253. Quorum codicum ope lacunas supplevimus, sed paucissimas lectiones adnotavimus. — 15 Böhmer, Reg. imp. VI, 112. (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino G. divina providencia sacrosancto Romane ecclesie summo pontifici R. Dei gracia Romanorum rex semper augustus cum [omnimoda reverencia se obnoxium ad devota pedum oscula beatorum.

Pater patrum amantissime et^a cunctis filiis hominum super omnia que sub nostre vivunt mortalitatis ha[bitu reverende], in vestre assurgentes laudis preconium non quas tenemur, sed quas possumus acciones referimus uberes graciaram, pro eo quod sincere devocionis nostre [promptitudinem] per virum utique commendabilem O(ttonem) prepositum Sancti Widonis Spirensis cancellarium nostrum dilectum et nuncium in vestre sanctitatis fratrumque vestrorum presencia exp[os]itam et obla[tam] audistis elemencius et propositis benignius intendi[s]tis solite gracia pietatis. In^b soliditate persistentes propositi corde puro, non fieta consciencia, ad honorem Dei et exaltacionem Romane ecclesie semper ultronei totis conatibus inveniri, omnes ecclesias ac personas ecclesiasticas favoris continuacione fovere, in exhibenda iusticia ipsis fore faciles et in conferenda gracia prout honorem decet regium liberales, ad universalem orbis pacem 30 omni nisu oriture radicem discordie medullitus evellere in cavendaque dissensionis materia sedis apostolice placitis et mandatis filialiter obedire, gerentes fervente Spiritu in mentis desiderio, illi terre, vestre sanctitatis consilio nobis et auxilio suffragante, quam unigenitus Dei filius multiplici beneficio omnibus mundi partibus pretulit ipsam- que consecrando aspersione sui sacratissimi sanguinis rubricavit, [ta]m potenter quam 35 patenter succurrere, quod Dei populus per multa tempora ab hostibus crucis Christi afflictus^c pariter et attritus ad Christi gloriam sepulcrum dominicum intrepide [va]leat visitare. Ad quod ardor desiderii in nobis eo^c vehementius incenditur, quo naturalis

34. ^a subpunctum esse videtur or.; a O. V. . . . ^b praecedit in F: Propter quod nos. . . . ^c in rasura or. 10

1) V. 'Noues Archiv' XIV, 356 nr. 28.

genitoris nostri ossa ob Crucifixi gloriam sub crucis signaculo^d e[extra] natalo [so]lum peregrine^e inibi quiescencia sollicitius cottidie in nostris cogitacionibus revolvuntur. Et quis prohibere poterit filium ex cordis intimis concupiscere, in paterno tumulo subterrari^f, exulem pro eo fieri, qui exilio miserie se tradidit deliciis affluens paradisi. Inter cetera vero desiderancius concupita desiderium gerimus indefessum, una vobiscum habere colloquium et tractatum, qualiter pax iam diu deperdita inter chriaticolas reformetur, super omnibus tractatibus per vestre melliflue pietatis dulcedinem cum predicto nostro cancellario habitis offerentes animam, corpus, honorem, res et omnia nobis attinencia ad vestre beneplacita sanctitatis. Et ut verbo consonet operis gratitudo, beatitudinis vestre pedes osculis devotis, cum vobis placuerit, volumus contingere ac facie ad faciem persone vestre sanctissime perfrui visione. Ad hec super controversia, que inter nos ex parte una et clarissimum comitem Sabaudie fidelem nostrum ex altera vertitur, amicabiliter vel iusticia mediante sine strepitu sopienda taliter ambo convenimus¹, quod nos unum et ipse comes alterum viros idoneos ad vestram curiam transmittemus, qui nos concordandi ad² invicem habebunt plenariam potestatem; ipsis vero non valentibus in unam concordare sentenciam, ambo promittimus bona fide verbo arbitrii vestri stare, certam habentes in Domino fiduciam, quod ex quo post Deum ad nullum alium quam ad vos ac sacrosanctam Romanam ecclesiam habere volumus refugium seu respectum, quod omnia nostra negocia tamquam devotissimi filii semper habeatis paternaliter commendata. Et ut prosperorum successuum nostrorum auspicia vos non lateant vobis presentibus notum fiat, quod principes, barones, civitates, castra et alia bona sacri imperii per Alemmaniam unanimiter nostre obediunt dicioni. Supplicamus itaque vestre piissimo sanctitati, quatenus religiosi viri fratris Cunradi provincialis fratrum Minorum per superiorem Alemmaniam credentes ministerio vive vocis nobis dignomini patefacere vestre beneplacita voluntatis. Vivite incolumis, pater sanctissime, Dei filius vos conservet ecclesie sancte sue^h.

Datum Hagen(owe), terciio Kalon. Marcii, regni nostri anno primo.

35. *RESPONSUM PONTIFICIS. Mart. 25.*

Servatum est in solis codicibus dictaminum Berardi Neapolitani. Editionem instruximus ope codicum: 1) tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 29 A saec. XIII nr. 53, ubi rubrum Confirmat devotionem quam habet ut s; 2) bibliothecae Vaticanae lat. 3977 f. 18^r ep. 38; quos contulit vir d. Pogatscher. Editio Böhmerti in Actis imperii selectis p. 694 nr. 991 sumpta est ex 2. — Potthast nr. 20809. Böhmert, Reg. imp. VI, 97. (P. deest.)

Gregorius episcopus etc. carissimo in Christo filio^a R. in Roman(or)um regem electo. Grata nec immerito per tue magnitudinis litteras nostris presentatus conspectibus tue devotionis oblatio eo nimirum venit acceptior^b, quo iterata frequentius maioris firmitatis inditia sua iteratione presentat. Illius itaque omnipotentiam, in cuius manu principum corda consistunt, humiliter implorantes, ut te cunctosque principes et magnates in sinceritate fidei et devotionis ad se ac suam ecclesiam eorumque ministros ardore conservet, magnificentie tue^c sincero suademus affectu, quatenus creatoris tui beneplacitis^d per continuationem devotionis huiusmodi^e et per omnes alias vias et modos,

34. ^d) sub—signaculo des. V. ^e) peregre V. ^f) deest V. ^g) ad corr. ex in or. ^h) Vivite—sue des. V.

35. ^a) Gregorius — filio des. 2. ^b) actencior 2. ^c) manificenciam tuam 2. ^d) beneplacita 2. ^e) huius 2.

1) Cf. Reg. imp. VI, 107. 281. 436.

quos video in^a lumine poteris^b vultus eius, pro viribus te coaptans invariabili^c proposito in eorum prosecutione persistas. Per hoc enim et anime tuo salus a te constanter^d omnibus referenda ipso auctore^e proveniet^f et quo prosequi eo inspirante decreveris, felicius ipso dirigente procedent^g.

Dat. Lug(duni), VIII. Kal. Aprilis.

5

36—43. MANDATA DE PRECIBUS PRIMARIIS.

1274. Febr. 27. Apr. 30. — 1275.

Mandatis a. 1274 Febr. 27. abbati monasterii Altaheensis inferioris et Apr. 30. monasterio Minfeldensi directis adiungimus nonnullas formulas ad eandem rem spectantes, quae certe in primordiis regni a Rudolfo rege emissae sunt. Quae omnes servantur in libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. Alias formulas, quarum textus utpote minoris momenti proponere supersedimus, v. in Regestis imperii nr. 42. 239. 306—307. 310—311. 313—316. 487. 488. 491.

36. MANDATUM ABBATI ALTAHENSI MISSUM. Febr. 27.

15

Cum neque autographon neque copiarium vetus in tabulario generali regni Bucarici nobis petentibus reperiri possit, repetimus editionem in 'Monumentis Boicis' XI, 249 olim paratam. Formulae mandato nostro persimiles servatae sunt in codicibus F. fol. 120 nr. 7 et V fol. 41¹ v. editionem p. 247, atque in formulario Petri de Hallis 'Summa de litteris missilibus' inscripto nr. 119, v. editionem a viro d. Firnhaber paratam 'Fontes rerum Austriacarum' Ser. II tom. VI, 73. V. etiam Reg. imperii VI, 306. — Böhmer, Reg. imp. VI, 113.

(P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus dilecto principi suo abbati in Nideraltach gratiam suam et omne bonum.

Cum in nostre sublimacionis exordio quodlibet monasterium sub nostro Romano imperio constitutum super provisione unius persone primicias precum nostrarum ex antiqua et approbata consuetudine admittere teneatur, primarias tibi offerimus preces nostras, devocionem tuam attentius exhortantes ac regia tibi auctoritate mandantes, quatenus Sifrido de March clerico, nobis de bona conversacione et sufficienti sciencia commendato, de beneficio ecclesiastico ad collationem tuam spectante, si quod vacat ad presens vel quam primum ad id obtulerit se facultas, cures liberaliter providere ob nostram et sacri imperii reverentiam specialem, ita quod te et tuum monasterium speciali prosequamur gratia et favore condignisque teneamur honoribus ampliari.

Datum Hagnaugio, anno Domini MCCLXXIII, indictione secunda, III. Kalendas Marcii, regni nostri anno primo.

35

35. ^a) ipsius sequitur deletum I. ^b) poteris in lumine 2. ^c) in mirabili I. ^d) constanter I.
^e) auctore I. ^f) corr. ex proveniet I. ^g) procedere 2.

37. MANDATUM DECANO ET CAPITULO MINVELDENSI DIRECTUM.

Apr. 30.

Servatur in solo codice O fol. 28^r nr. 29, ubi inscribitur Rex Romanorum decano totique capitulo Minveldensi. Edidit Redlich l. c. 17 nr. 20, cuius editionem repetimus. Similis forma superest in E fol. 140 nr. 218, ubi lemma Tercia littera super primariis precibus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 153. (P. deest.)

Rud(olfus) etc. dilectis in Christo decano . . totique capitulo monasterii Minveldensis gratiam suam et omne bonum^a.

Cum primo primarias et secundo secundarias pro Heinricho clerico filio H(einrici) Bawari^b vobis fidecialiter obtulerimus preces nostras, ut eundem in vestra ecclesia iuxta antiquam et approbatam sacri imperii consuetudinem reciperetis ut decuit in canonicum et in fratrem, mirari compellimur vehementer, qua fronte^c tam frivolas causas et ratione carentes producere potuistis in medium, quibus huiusmodi preces nostras, que iuris et consuetudinis tramite fuleiuntur, prout antiquitas statuit et modernitas approbavit^d, adhuc a prompte exaudicionis promptuario adeo impudenter et pertinaciter seclusistis in nostrum et imperii^e non leve dispendium et iacturam, quibusdam statutis non tam iustis quam voluntariis insistentes. Cum igitur omnes constitutiones et leges legum conditori subiaceant et reprehensibile videntur a subditis iura presidencium quibuseumque calliditatibus enervari, prudentiam vestram nunc tercio omni quo possumus studio^f duximus deponendam, quatenus iuxta divine preceptionis edictum, quo Deo que Dei et cesari que cesaris sunt reddere quisque debet, predictum H(einricum)^g saltem hac vice in vestrum canonicum^h liberaliter admittatis, ut proinde vos et vestram ecclesiam dignis debeamus perpetuo prevenire favoribus et fecundis honoribus ampliare. Si enim quod absit secus evenire contingeretⁱ et in spiritum contradictionis assumeremini, iuxta proprie libitum voluntatis non inconveniens arbitrari poteritis, si tuicionem ceptrigere^k dextre vobis in vestris opportunitatibus vice reciproca subtrahamus.

Datum Hagen(owe), II. Kal. Maii, regni nostri anno primo^l.

38. ALIUD MANDATUM.

Superest in E fol. 102^r nr. 8 et textu plus minusve corrupto apud Petrum de Hallis nr. 120 l. c. 73, cuius lectiones reicimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 308. (P. deest.)

Inclite recordacionis divorum imperatorum et regum Romanorum illustrium predecessorum nostrorum, qui secundum antiquam et approbatam sacri imperii consuetudinem super provisione unius persone a quolibet prelato imperii habebant petere et sine difficultate qualibet exaudiri, vestigiis inherentes pro tali preces primarias tibi duximus porrigendas, sinceritatem tuam rogantes benivolo ex affectu, quatenus eidem tali pro divina nostraque et imperii reverencia de competenti beneficio vel prebenda ad tuam collacionem seu provisionem spectante, quam primum ad id se facultas obtulerit, studeas tam libenter ac liberaliter providere, quod obindo te et tuam ecclesiam condignis semper debeamus prevenire favoribus et honoribus prosequi graciosis.

37. ^a) Rud(olfus) — bonum des. E. ^b) loco Heinrich — Bawari E: C. ^c) sorte E. ^d) et add. E. ^e) Romani add. E. ^f) deest O. ^g) clericum E. ^h) canonicum E. ⁱ) contigerit O. ^k) ceptrigere E. ^l) Datum — primo des. E.

39. ALIUD MANDATUM.

Proponimus ex E fol. 114^r nr. 81. Similem formam praebet V fol. 40^r, v. editionem p. 240, cuius lectiones praecipuas annotamus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 309. (P. deest.)

Regio maiestatis splendescens serenitas sic aliorum iura et consuetudines protegit et tuetur, quod unicuique quod suum est tribuit et conservat. Quanto magis ipsa regia magnificencia propria iura tenetur defendere, quo aliis^a nititur conservare. Cum itaque antiqua et approbata tale ius nostris antecessoribus divis imperatoribus et regibus Rom(anorum) contulerit consuetudo, quod singule persone in singulis cathedralibus et collegiatis ecclesiis ad primarias preces regis recipi debeant in can(onicos) et in fratres, prebendam cum se facultas obtulerit adepturi, nos ipsorum predecessorum nostrorum vestigiis inherentes pro tali vobis dirigimus preces nostras, rogantes cum omni instantia et affectu, regia nichilominus auctoritate mandantes, quatenus ydoneam personam^b nostri amore^c vestro collegio in canonicatus honore liberaliter aggregetis, prebendam, si qua nunc vacat vel quam primum ad id se facultas obtulerit, cessante contradiccione qualibet eidem collaturi. Taliter facientes, quod dum iura regia^d non minuitis, regalem libeat elemenciam libertatem vestre ecclesie non minuere set augere, nec oporteat pro nichilacione^e talis predicti iterato nos vobis dirigere nostra scripta.

40. ALIUD MANDATUM.

Dumus ex E fol. 139^r nr. 217, ubi rubrum Preces primario, aliorum codicum lectionibus omissis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 486. (P. deest.)

Si diligenter inspexeris decus et decorem Rom(ani) imperii, quod in omnium principum oculis velud in speculo meruit collocari, utpote a quo ipsi principes principatus insignia contrahunt, largis ab eo largicionum amplificati beneficiis et honorum prerogativa dotati, si demum in tue trutina consideracionis appenderis, quantum locum discretus vir t(alis) in curia nostra et ecclesie tue tenuerit haecenus et adhuc tenere poterit in futurum, profecto non ambiges neque vacillabis ut dubius, quin ad promocionem ipsius ex pluribus racionibus tenearis. Nullum etenim angulum latet imperii, quin ex antiqua et approbata imperii consuetudine nobis nostrisque predecessoribus divis Rom(anorum) imperatoribus et regibus a quibuslibet prelatibus ecclesiasticis nobis unius persone provisio debeatur. Propter hoc necessarium esse non credimus, quod ad recepcionem et provisionem ipsius A. in ecclesia Cameracen(sis) auctoritas apostolica requiratur, eo quod Cameracensis ecclesia ab ecclesiis aliis regni nostri, que illis pro quibus primarias preces obtulimus congrua promptitudine provident et providerunt incessanter, in condicionum disparitate non discrepet nec exempcionis alicuius privilegio fulciatur. Hinc est quod sinceri(tatem) t(uam) affectu plenissimo duximus exhortandam, quatenus iuri nostro et imperii consonum prestiturus applausum predictum t(alem) per litteras regias, quas capitulo Camer(acensi) dirigimus, recipi facias in can(onicum) et in fratrem, prebendam secundum sue recepcionis ordinem obtenturam^a. Hoc enim non preiudicabit ecclesie nec receptis officiet^b, set catervabit apud nos^c et tibi et ei favoris et graciae cumulum et fecundioris bonivolencie copiam vendicabit. Quid autem super hoc finaliter tue voluntatis et intencionis extiterit, per latorem presencium lucide nobis pandere non omittas.

39. ^a) aliorum E. ^b) loco ydon. personam E: considerata ydoneitate persone. ^c) honore E.
^d) deest E. ^e) loco pro nichilacione F: super promocione.

40. ^a) obtinentiam E. ^b) afficiet E. ^c) vos E.

41. MANDATUM SECUNDUM.

Servatur in solo codice E fol. 158^r nr. 294, quem descripsimus, ubi rubrum Rex scribit abbati, ut suorum clericorum uni provideat dando sibi litteras obligatorias. Textum non integrum præbet Stobbe l. c. 371. — Böhmer, Reg. imp. VI, 312.

(P. deest.)

Rex etc. honorabili et prudenti viro . . abbati de tali loco etc.

Qualiter nobis in t(al)i loco existentibus, dum post felicem et concordem electionem tuam nostre maiestatis presenciam adiisti, pro provido et honorabili viro tali dilecto cappellano nostro, cuius utique propter antiqua erga nos sue devocionis servicia indefessa nobis non inmerito cordi est promocio, tue devocioni per talem nuncium dilectum militem nostrum propter predicti talis desiderate^a promocionis affectum specialiter ad te missum primarias preces nostras tibi porreximus, a tua memoria non credimus excidisse. Sane quod placitum et acceptum Altissimo prestare speramus obsequium, si idem t(alis) de multis laboribus et serviciis, quibus erga nostra latera noctes sepe perduxit insomnes, per nos et nostros pariter devotos et fideles condigno remunerationis gratiam et votive promocionis fructum se gaudeat collegisse, pro eodem t(al)i, qui per^b preces nostras huiusmodi nullum adhuc commodum est ponitus consecutus, de quo non possumus inmerito perturbari, devocionem tuam, de qua fiducia plenitudinem obtinemus, ro(gamus) et mo(nemus) ple(nissimo) cum affectu, quatenus ad instar antecessoris bone memorie, qui precibus nostris nobis adhuc in minoribus constitutis promptis semper assurrexit affectibus, per effectum laudabiliter sectando vestigia, ipsi de beneficio ecclesiastico, quod ipse acceptandum duxerit, quam primum ad id obtulerit se facultas, ob nostram et sacri imperii reverenciam necnon ob antique^c dilectionis ardorem, quo semper tuum monasterium sumus favorabiliter amplexati, studeas benignius providere, super hoc nichilominus te tuisque patentibus litteris obligando vel saltem sibi, quousque ei comodo providere poteris, aliquam pensionem annuam in certis redditibus assignando, ut propter hoc de grato augmento continuo semper in tuis agendis omnibus invenire nos debeas graciosus. Et si forte quod absit antiquis consuetudinibus seu iuramentis, quibus preces regie annihilari debeant, vis in contrarium tu fieri, dicimus per sententiam principum efficacissime probaturos, quod contra regalia precamina excepciones huiusmodi debeant non admitti. Quid autem super predictis in tuo geratur proposito aut intencione versetur, nobis dilucide rescribi non omittas.

42. ALIUD MANDATUM SECUNDUM.

Damus ex E fol. 103 nr. 10, ubi rubrum Item secunda littera super precibus primariis. Similis est formula codicis V fol. 41^r, v. editionem p. 247. — Böhmer, Reg. imp. VI, 489.

(P. deest.)

Licet alias pro tali vobis direxerimus primarias nostras preces, ut ipsum secundum antiquam et approbatam sacri imperii consuetudinem in vestris curaretis recipere canonicum et in fratrem, vos tamen nostris precibus huiusmodi parvipensis non attendentes, quod eodem regie preces vim in se continent mandatorum, eas ut nobis innotuit admittere neglexistis. Hinc est quod denuo vestram devocionem exhortandam affectuose duximus et monendam, regia vobis nichilominus auctoritate mandantes, quatenus facientes de necessitate virtutem¹ eundem talem saltem adhuc in vestrum recipiatis

41. ^a) desiderare E. ^b) p supra lineam add. E. ^c) ti supra lineam add. E.

45 1) Hieron. ep. 54, 6, Opp. ed. Vallarsius I³, 285.

ean(onicum) et in fratrem, de prebenda sibi, si qua ad presens in vestra vacat ecclesia vel quamprimum ad id se facultas obtulerit; provisuri iusque nostrum et imperii in hac parte taliter servaturi, quod iura vestra et ecclesie vestre versa vice teneamur servare et eciam ampliare, nec oporteat nos super hoc contra vos querere stimulum compellentem.

43. MANDATUM TERTIUM.

Ineditum hucusque datus ex E. fol. 103^r nr. 14, ubi rubrum Item consimilis valde rigida. In aliis codicibus non invenitur. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 490.

(P. deest.)

Cum nobis ad memoriam reducitur et in nostri presencia ventilatur vestro pro-
 10 tervie obstinate elacionis materia, ammiracio simul et indignacio se in mentis nostre secretario commiscentes regiam elomenciam in ulciscntem iracundiam non immerito provocarent, pro eo quod celsitudinis regio immemores iura regia subripitis, dum debita regalia exolvere denegatis. Certe privatorum ius auferens^a vel non exequens predoni non absone parilis perhibetur; quanto amplius petulatus crimine censi potest nota-
 15 bilis principis ius defraudans. Cum itaque iteratis precibus et mandatis vobis direxerimus nostra scripta, ut tal(em) in vestro religionis sumeretis consoreium et confratrem ob precum nostrarum primicias et nostram sacrique imperii reverenciam, ius ad nos delatum a divi imperatoribus et regibus Romanorum nostris predecessoribus servaturi, sicut a ceteris Rom(ani) imperii prelati et personis ecclesiasticis observatur, vos
 20 autem more surde aspidis preces nostras huiusmodi admittere non curastis in elisionem et contemptum imperatorii culminis et regie dignitatis. Quapropter sine iuris iniuria in condecenis^b commocionis strepitu in vos possemus exardescere vique per vim repulsa cum inculpaté tutele moderamine ius, quod antiqua et approbata ad nos consuetudo detulit, illibatum penitus conservare. Verum ut simplicitati vestro parere
 25 videamur, tercio vobis conscribimus scriptisque vobis precipimus nostre gracie sub obtenta, quatenus relegato excusacionis velamine dictum talem vestro collegio aggregetis karitative ac benigne, ipsum prout regula^c vestre vite unanimis exigit pertractantes. Volumus enim vos fore recoles et ad memoriam revocare exploratam iuris regulam comminantem, quod frustra debitum petit, qui quod tenetur ex debito voluntario non
 30 impendit.

44. SENTENTIA DE COMPOSITIONIBUS SERVANDIS.

1274. Febr. 28.

Autographon servatum in tabulario civitatis Coloniensis 'Hauptkundenarchiv' nr. 386, e quo iam edidit Eumen 'Quellen zur Geschichte der Stadt Köln' III, 58 nr. 79, denuo contulit vir d. Hermannus Keussen. Sigillum leviter lacerum pendet loro membranuceo. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 114.

(P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii fidelibus, ad quos presens scriptum pervenerit, graciam suam et omne bonum.

Considentibus nuper nobis una cum pluribus nostris principibus in regali civitate nostra Hagen(owe) pro tribunali, ex parte nobilis viri comitis Juliacensis ibidem in nostra constituti presencia super eo fuit petita sententia generalis, utrum discordia

43. ^a) denegatis *add. E.* ^b) condescens *E.* ^c) regule *E.*

sive guerra manifesta et publica ex quacumque causa fuisset inter partes aliquas suscitata, que postmodum sit sopita per viam compositionis et pacis ac amicabilis unionis, ab aliqua partium iterato resuscitari valeat et a parte, quam impaciencie sue urget aculeus, contra partem huiusmodi compositionem servare volentem infringi pro libito voluntatis. Super quo utique fuit in nostra presencia iuxta regni Romani consuetudinem pro communi iure sentencialiter diffinitum, quod quibuslibet consopitis rancorum turbinibus inter partes, quas amicabilis interveniens compositio comunit, adeo debeat inviolabiliter observari huiusmodi compositio, que per testes idoneos possit vel instrumentatione sopita questionem movere debeat vel audiri quomodolibet super ea. Huius autem pronunciationi sentencie hii interfuere presentes et expressum adhibuere consensum: venerabilis videlicet Wer(nerus) Moguntinensis archiepiscopus, illustres Ludewicus Bawarie et Albertus Saxonie duces et venerabilis Henricus Leodiensis episcopus, principes nostri honorabiles, Otto prepositus Sancti Gwidonis Spirensis regalis curie nostre cancellarius, nobiles viri de Hennenberg, Iuliacensis, de Seine, de Cathzenelbogen et de Vorstenberg comites, burgravius de Nuringberg, Gerlacus de Limpureh, Gerlacus de Isenburch, Wer. et Ph. fratres de Bonlandia et quamplures alii nostri et imperii Romani fideles, eandem sentenciam approbantes. Et quia utilitati reipublice congruit, ut prolata sentencie in conspectu regie maiestatis effectum debitum sorcian-
 20 tur, predictam sentenciam auctoritate regia confirmamus, ipsam sigilli nostri munimine roborantes.

Datum Hagen(owo), pridie Kal. Marcii, regni nostri anno primo.

45—47. MANDATA DE PRECARIIS IMPOSITIS SOLVENDIS.

1274. (Febr. Mart.) Apr. 28.

Mandata duo nr. 45. 46, quae signo chronologico carent, quia in formularum libris servantur, de quorum codicibus v. praefationem ad nr. 14—16, quaeque mensibus Febr. seu Mart. a. 1274. emissa esse opinari licet, contingimus cum mandato nr. 47. civibus Lubecensibus misso, quod Apr. 28. datum est. De omnibus his rebus v. ea quae disseruerunt
 30 K. Zeumer 'Deutsche Städteuern' p. 126 sqq. et 'Historische Zeitschrift' LXXXI, 43 sq., itemque O. Redlich 'Mittheilungen des Instituts' X, 372 sqq. et in Regestis imperii. V. etiam infra nr. 70. 71.

45. MANDATUM GENERALE. (Febr. Mart.)

Servatur in T nr. 186, F fol. 133^r nr. 187^r pars II, O fol. 68^r nr. 232, V fol. 43
 35 v. editionem p. 260. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 130. (P. deest.)

Fluctivagi iam dudum status imperii gravem lapsum et miserabiles populi christiani pressuras et gemitus amarissimo miserantes affectu, ut nostro felici tempore reipublice reformata floriditas salutari pacate^a quietis proficiat incremento, ecce quod (ali) die sollempnem^b curiam apud talem locum^c duximus edicendam, cuius utique
 40 celebracioni magnifice regium^d condecet^e apparatus decenter et provide^f providere.

45. ^a) pacate O; pietate E. ^b) sol. T; sabato E. ^c) loco t. locum O; N.; locum deest E.
^d) regni O. ^e) dedecet T. ^f) et provide deest. O.

f) V. supra praefationem ad nr. 14, ubi etiam lemma adnotatum est.

Verum cum tanti negotii magnitudini et ad^a tam grandis sarcine supportanda molimina^b tamque sumptuose festivitatis agenda sollempnia per nos ipsos sufficere non possimus, oportet nos a vobis et aliis nostris fidelibus oportunitate interpollare suffragium et comportacionis^c huiusmodi participio vos et ipsos fiducialiter onerare. Hinc est quod vestram prudentiam, de qua stabili fide confidimus, ampliori qua possumus^d exhortacionis instancia duximus attentissime requirendam, quatenus nobis tam evidenti necessitate perplexis de tot marcis^e ultroneis et hilaribus animis providere et subvenire curetis in termino vobis a dilecto^f fideli nostro tali^g finaliter exprimendo. Cuius eoiam verbis, quo vobis nostro nomine pronuncianda decreverit, fidem credulam adhibere vos petimus sicut nostris. Exurgat igitur quosumus grata semper^h et operoseⁱ probata fidelium promptitudo, que^p super hoc regalibus beneplacitis prompta et consueta benevolencia se coaptet. In aliis enim incommutabilis animi dispositione concepimus, sic^q alleviacionis^r antidoto et recompensacionis vicissitudine vestros animos complacere, quod revera gaudebitis vos^s tam graciosum obsequium gratis domini usibus impendisse. Porro vestra providencia^t non ignorat, quod regio dignitati dedecentis^u maculam pareret necnon vobis cederet noeuimento, si quod absit necessariorum rerum cogente defectu pro nostris debitis vos et alios nostros fideles contingeret pignorationis^v incommodo molestari^w.

46. ALIUD MANDATUM. (Febr. Mart.)

Præbent T nr. 91 et O fol. 77 nr. 276. Formulam codicis E fol. 121^r nr. 126, apud Stobbe l. c. 310, quam Regesta imperii sub nr. 132 præbent cuique inscriptum est Rex exigit subsidium a quibusdam pro curia celebranda e mandato nostro nr. 46 initio abbreviato et in finem transposito et alias corruptam esse nobis persuasimus. Id tantum proprii habet, quod similiter atque O aliam pecunie summam exhibet. Itaque quod in O iam fecit Redlich, hæc quoque formula codicis E eidem Regestorum numero 131 subiungenda numerusque 132 Regestorum delendus erit. — Böhmer, Reg. imp. VI, 131.

(P. deest.)

Libertates et immunitates vobis a nostra serenitate concessas ut decet plenarie^a recognoscimus^b et simpliciter profitemur vobis debere perpetuo fore salvas. Verum ex quo tam evidens nos probatur urgere necessitas, quod nec vobis nec aliis^c quantumeunque coniunctis et caris parcere possumus ista vice, propter sollempnem curiam nostram, quam celebraturi sumus in proximo sumptuose, oportet nos necessario^d vestris subsidiis adiuvari. Hinc est quod universitatem vestram affectuosissime requirendam^e duximus et hortandam, quatenus nobis^f in LXX^g libris pro^h dicta curia celebranda velit munifice subvenire. Hoc enim in aliis vobis intendimus grata vicissitudineⁱ compensare^j.

45. ^a) et bis T; ad deest E. ^b) molimur E. ^c) porcionis E. ^d) marcarum E. ^e) dea E. ^f) t. E; deest T; N. O. ^g) deest E. ^h) operosa E. ⁱ) et E. ^j) se E. ^k) allevacionis E. ^l) nos E. ^m) prudentia O. V. ⁿ) Datum add. O.

46. ^a) Libertates—plenarie hic des. E. ^b) cognoscimus E. ^c) vobis—aliis des. E. ^d) necnon E. ^e) rogandam E. ^f) vobis O. ^g) XL E; de CC O. ^h) p E. ⁱ) reponere E, ubi adduntur hæc: libertates—plenarie (v. supra n. a) consorvantes.

¹) De pignoratione v. ea quae contulit A. Werminghoff 'Die Verpfändungen der mittel- und nieder-rheinischen Reichsstädte' pag. 78 sq.

47. MANDATUM LUBECENSIBUS MISSUM. Apr. 28.

Autographon mandati specialis civibus Lubecensibus missi exstat in tabulario eiusdem civitatis 'Trese Cæsareæ' nr. 9; quod denuo descripsit vir d. Fridericus Bruns Lubecensis. Pendet sigillum loro membranaceo. Iam editum est in 'Codice diplomatico Lubecensi' I, 325 nr. 348. — Mandatum hoc præterea in tribus formularum libris servatum est, quorum varias lectiones, cum forsitan ad aliud autographon redeant, in apparatus recepimus. Sunt autem codices T nr. 71; E fol. 102 nr. 5; V fol. 40' v. editionem p. 237. Böhmer, Reg. imp. VI, 152. (P. decst.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris consulis et universis civibus Lubecensibus dilectis, devotis suis imperii Romani fidelibus, gratiam suam et omne bonum^a.

Vocati divinitus ad regale fastigium eo disponente, qui erigit humiles in^b sublime^c, debemus ab eis, qui sub regie potestatis respirare se^d gaudent umbraculo, debitum debite^e obediencionis exquirere ipsosque ad unionis fidelium^f imperii participium allevitibus induccionibus invitare, ut, sicut fuerunt hætenus exigente dierum malicia tribulacionibus et pressuris obnoxii, sic^g domini nostri suavi^h reflorescant novitate. Ecce igitur nobilem virum Heinricumⁱ comitum de Vurstonbereh, dilectum^k fidelem et consanguineum nostrum^l, ad vos cum fiducia^m transmittimus, vosⁿ attentius requirerentes^o, quatenus iuxta divino precepconis^p edictum, quo^q Deo que Dei^r et cesari que ipsius^s sunt reddere quisque debet^t, eidem nomine nostro^u prestetis hilariter fidelitatis nobis debite iuramentum^v. Scitari certissime, quod si^w ad instar aliarum civitatum nostrarum contribucionem impositæ sibi precarie^x pro conservacione totius reipublico prenotato H(einrico)^y comiti loco nostri^z feceritis liberaliter et libenter, nos universas libertates et iura vobis^a ab inclite recordacionis Fr(iderico)^b ultimo Romanorum imperatore suisque predecessoribus pie ac benigne^c concessa benignius^d innovabimus et auctoritate regia munimus, ad quod utique nos^e presentibus^f obligamus.

Datum Hagen(owe), III. Kal. Maii, regni nostri anno primo^g.

48—51. LEGATIO TERTIA AD PONTIFICEM.

1274. Apr. 9.—Iun. 6.

48. PROCURATORIUM REGIS. Apr. 9.

Procuratorium regis, cum eius autographon in tabulario secreto Vaticano reperiri non posset¹, nobis præbuerunt: 1) transsumtum a. 1274. Iun. 6. Lugduni factum infra

47. a) Rudolfus — bonum deunt T. E. b) ad T. c) humilem in sublimem E. d) se respirare E. e) bis scriptum or. f) eiusdem add. T. V. g) rursus add. E. h) grata gaudeant et V. i) H. T: decst E: N. F. k) comitem t. dilectum T. E; comitem talis loci V. l) nostrum et cons. V. m) fiducia V. n) decst V. o) attentius vos rogantes T. p) pr. div. V. q) qua V. r) loco Deo que Dei V: Dei Deo. s) cesaris T. t) debeat E. u) nostro nomine T. E. v) iuramenta V. w) vos add. E. x) contribucionem precarie des. V. y) decst T. E. V. z) impositæ vobis per eum summe contribucionem add. hic V. a) universitati vestre V. b) R. E. c) benigna T. d) decst E. e) nos utique T. f) tenore presencium V. g) Datum—primo des. T. E.

1) V. 'Neues Archiv' XIV, 376 n. 2. In 'Dissertatione historica de summa apostolicæ sedis imperio in urbem comitatunq; Comacini', quam Zaccagni 1709 edidit, Append. p. 21 et 163 autographon adhuc commemoratur.

nr. 50, quod asseratur in eodem tabulario Arm. I c. V nr. 8; 2) transsumtum a. 1274. Iun. 6. Lugduni factum infra nr. 49, quod iterum transsumtum est a. 1278. Mai. 4. Romae et asseratur ibidem Arm. I c. V nr. 9; 3) transsumtum ab Iohanne de Amelio a. 1339 ex originali confectum, quod exstat ibidem Arm. I c. X nr. 8. Quae omnia inter se concordantia contulit vir cl. Paulus Kehr.

Procuratorii huius textum in curia Romana conscriptum esse, optimo iure opinatus est Henricus Otto *Die Beziehungen Rudolfs von Habsburg zu Papst Gregor X* p. 28 sq., cum cancellariae regiae minime proprius sit usus numeri singularis pro persona regis. Econtra omnia similiter iuramenta inde ab illis regum Siciliae succ. XII usque ad iuramentum Wilhelmi regis a. 1249 papae praestitum (Const. II, 463 nr. 357), quae omnia sine dubio in curia Romana scripta aut ingrossata sunt, numerum singularem adhibent. — Böhmer, *Reg. imp. VI*, 140. (P. 394.)

Sanctissimo in Christo patri et domino suo domino Gregorio sacrosancto ac universalis ecclesiae summo pontifici Rudolphus Romanorum rex semper augustus pedum oscula beatorum.

Sanctitati vestre presentibus innotescat, quod ego devotus vester et ecclesiae Romano filius honorabilem virum O(ttonem) prepositum Sancti Wigonis^a Spirensis regalis aule mee cancellarium meum nuntium et procuratorem constituo, dans ei liberam potestatem et speciale mandatum faciendi nomine meo beato Petro apostolo, celestis regni clavigero, ac vobis eius successori ceterisque vestris canonicis successoribus et ecclesiae Romanae confirmationes, concessionones, privilegia, iuramenta et cetera omnia, quae mei predecessores reges Romanorum fecisse noscuntur seu inveniuntur, necnon et alia promittendi seu faciendi, quae vos, sanctissimo pater et domino, sine demembratione imperii secundum Deum et honestatem videritis expedire, et in animam meam iurandi, quod ea omnia et singula rata habeo et inviolabiliter observabo nec contra ea per me vel per alium publice vel occulte venire temptabo. Do etiam ei potestatem promittendi nomine meo, quod ego per me ipsum eadem faciam et promittam atque iurabo, quodcumque per vos litteris vel nuntio fuero requisitus, et super hiis omnibus patentes litteras meas dabo aurea bulla typhario regie maiestatis impressa bullatas. Do praeterea eidem cancellario potestatem et speciale mandatum dandi super omnibus premissis et singulis patentes litteras seu publicum instrumentum et omnia faciendi, quae in premissis et circa premissa fuerint necessaria vel etiam oportuna, etiamsi mandatum exigerent speciale. In cuius rei testimonium presentem procreationem fieri feci et mei sigilli munimine roborari.

Dat. Rotembure, anno Domini MCCLXXIII, in crastinum dominice qua cantatur Quasimodogeniti, regni nostri anno primo.

49. CONFIRMATIO PRIVILEGIORUM ET IURAMENTORUM PER PROCURATOREM DATA. Iun. 6.

Supreest in transsumto a. 1278. Mai. 4. Romae factio infra edendo (*Reg. imp. VI*, 944), quod asseratur in tabulario secreto Vaticano Arm. I c. V. nr. 9. Contulit Paulus Kehr. In Zuccagnii dissertatione ad nr. 48 laudata edita est Append. p. 24--28, neque tamen ex autographo, ut videtur. — Böhmer, *Reg. imp. VI*, 171. (P. 395.)

In nomine Domini amen.

Ego Otto Sancti Guidonis Spirensis prepositus regie aule cancellarius, gloriosissimi principis domini mei Rudolphi Dei gratia regis Romanorum semper augusti pro-

[8. a] Guidonis 3.

curator et nuntius, habens ab ipso mandatum in forma subscripta presenti scripto confiteor, me privilegia necnon et iuramenta clara memorie Ottonis III. et quondam Fr(ederici)ei secundi imperatorum, tunc regum Romanorum, non cancellata, non abolita nec in aliqua sui parte vitata, sed in prima sui facie aureis bullis regum ipsorum regie^a maiestatis^b impressis typario consignata, diligenter inspexisse, de verbo ad verbum legisse ac in Theotonico ydionate propter infrascriptos nobiles exposuisse in consistorio vestro, sanctissime pater et domine domine Gregori papa decimo, astantibus vobis reverendis patribus Iohanne Portuensi, Petro Tusculano, Vicedomino Prenestrino, fratribus B. Albanensi, Petro Ostiensi episcopis, Symone tituli Sancti Martini in Montibus, A. tituli Sancte Praxedis, Guillelmo tituli Sancti Marci, Symone tituli Sancte Cecilie presbiteris, Ottobono Sancti Adriani, Iacobo Sancte Marie in Cosmidin, Gottifrido Sancti Georgii ad Velum aureum, Uberto Sancti Eustachii et Matheo Sancte Marie in Porticu diaconis cardinalibus, et presentibus inibi venerabilibus patribus Henrico Treverensi, Guarnero Maguntino, Engueberto Coloniensi, Conrado Magdeburgensi, Giselberto Bre-
 mensi archiepiscopis, Conrado Argentinensi, Leone Ratisponensi, Brunone Brixinensi,
 15 Ottone Mindensi, Fr(ederico) Merseburgensi, Widegono Misnensi, Iohanne Kimensi, Hdebrando Eistetensi episcopis et nobilibus viris Frederico burelavio^c de Nurenberk ac Gottefrido comite Seunensi.

(2) Tenores autem predictorum privilegiorum et iuramentorum de verbo ad verbum tales sunt:

Forma iuramenti Ottonis quarti imperatoris tunc regis Romanorum prestiti felicis recordationis Innocentio pape III: 'Ego Otto — coronam adeptus'. *supra tom. II, 27 nr. 23.*

Tenor privilegii dicti Ottonis quarti imperatoris tunc regis Romanorum concessi eidem Innocentio et ecclesie Romane: 'In nomine sancte — Kalendas Aprilis'. *II, 36 nr. 31.*

Tenor privilegii Frederici secundi imperatoris tunc regis Romanorum concessi eidem Innocentio pape III. et ecclesie Romane: 'In nomine sancte — Idus Iulii'. *II, 59 nr. 48.*

30 Simile privilegium concessum ab eodem Fr(ederico) tunc rege Romanorum felicis recordationis Honorio pape III: 'In nomine Dei — indictione prescriptis'. *II, 77 nr. 65.*

Forma iuramenti eiusdem Frederici tunc regis Romanorum prestiti prefato Innocentio pape tercio: 'In nomine sancte — indictionis prime'. *II, 61 nr. 59.*

35 Forma iuramenti eiusdem Frederici tunc regis Romanorum prestiti prefate Honorio pape tercio: 'In nomine sancte — indictione octava'. *II, 79 nr. 66.*

(3) De predictorum itaque archiepiscoporum, episcoporum ac nobilium consilio et expresso consensu ego memoratus cancellarius omnia et singula in eisdem contenta privilegiis eiusdem regis R. nomine ratifico, rata et firma habeo et ab aliis haberi volo et eadem innovo atque de novo concedo, promittens eodem nomine beato Petro,
 40 eccl'estis regni clavigero, ac vobis patri sanctissimo eius successori ceterisque vestris successoribus et ecclesie Romane ac iurans in animam ipsius regis R., quod ipse per se vel per alium seu alios non occupabit nec invadet in totum vel partem aliquam terras ipsius ecclesie Romane aut terras vassallorum eius, quas iure feudi vel sub census aut alterius prestationis titulo sive alio quocumque modo tenent ab ipsa ecclesia,
 45 nec eas vel earum aliquam procurabit occupari per alium seu alios vel invadi. Quin etiam nec ipsas nec tenentes easdem, se vel terras ipsas sibi ultro volentes subicere, nec officium aliquod aut dignitatem vel quamcumque potestatem in terris eisdem et

49. ^a) regia *tr.* ^b) maiestate *tr.* ^c) sic *tr.*

specialiter in civitate Romana recipiet sub quocumque colore sine vestra seu successorum vestrorum licentia speciali. Et si qui eas occupare vel invadere temptarent, nos solum denegabit illis auxilium, consilium et favorem publicum et occultum, verum etiam ad requisitionem vestram vestrorumve successorum adiutor erit contra illos in defendendis et conservandis eisdem. (4) Item quod idem rex Rudolphus per se vel per alium non offendet vassallos ecclesie et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Sicilie illustrem seu heredes ipsius, nec volentibus ipsum offendere prestabit consilium, auxilium aut favorem publice vel occulte, nec regnum Sicilie, quod idem rex C. ab eadem Romana tenet ecclesie, vel aliquam eius partem occupabit aut invadet per se vel per alium aut occupari vel invadi procurabit, nec invadere aut occupare temptantibus prestabit auxilium, consilium aut favorem publicum vel occultum. (5) Alios etiam devotos ipsius ecclesie, qui eidem ecclesie astiterunt contra dictum Fredericum, heredes vel successores ipsius, propterea non gravabit, sed nichilominus favorabiliter prosequetur. Vassallos autem suos contra predictorum aliquod facientes pro posse bona fide compositet. Servabit preterea et faciet omnia et singula, que in canonibus positis sexagesima tertia distinctione, quorum quidem canonum alter 'Ego Lodovicus', alter vero 'Tibi domino pape' incipit¹, continetur. (6) Quodque idem rex R. promissa omnia tam in privilegiis ipsis contenta quam alia inviolabiliter observabit ac de premissis omnibus et singulis observandis prestabit tactis corporaliter sacrosanctis evangeliiis iuramentum, et privilegia per omnia, verbis tamen competententer mutatis prout facti qualitas exigit, similia suprascriptis continentia et nichilominus pleno alia omnia, que preter privilegiorum premissorum tenores superius exprimuntur, ac insuper ratificationem, confirmationem, innovationem ac novam concessionem omnium renuntiationum, dimissionum, promissionum, pollicitationum, sponsonum, concessionum, cessionum, confirmationum et confessionum, quas tam dictus Fredericus secundus quam alii reges et imperatores Romanorum precedentes eundem beato Petro apostolorum principi, summis pontificibus qui pro tempore fuerunt vel ecclesie Romane prestitisse noscuntur, prefato apostolorum principi ac vobis sanctissimo patri eius successoribus ceterisque catholicis vestris successoribus et ecclesie Romane concedet, quoadcumque per sedem apostolicam super hoc litteris fuerit vel nuntio requisitus. Et iuramenta etiam prestabit et litteras super huiusmodi prestatione concedet, prout dicti reges Romanorum prestiterunt et concesserunt. (7) Postquam autem Romam ad recipiendum unctionem, coronationem seu imperiale diadema pervenerit ipsaque perceperit, promissa omnia et singula innovabit seu de novo faciet, ac sine aliqua difficultate iuramenta prestabit, que imperatores Romani⁴ haecenus prestiterunt. (8) Item quod dictus rex Rudolfus bona fide sine fraude et malo ingenio procurabit, quod omnes principes Alemanie laici promittent et iurabunt, se bona fide curaturos et facturos, quod ipse rex Rudolfus promissa omnia et singula inviolabiliter observabit, et si quod absit ipse rex Rudolfus predicta non servaret, iidem principes in hoc ipsi aliquatenus non assistent.

(9) Tenor quoque predicti mandati, quod ab eodem Rudolfo recepi, per omnia talis est:

'Sanctissimo in Christo—anno primo' *supra nr. 48.*

Acta sunt hec Lugduni in predicto consistorio, anno Domini MCCCLXXIII, mense Junii, die Martis VI. mensis eiusdem, pontificatus vestri anno tercio. Porro ad certitudinem presentium et memoriam futurorum de premissis omnibus presentes litteras fieri feci et mei sigilli munimine roborari.

49. ⁴) *sic tr.*

1) c. 30. et 33. Di. 63.

50. EADEM CONFIRMATIO PER PRINCIPES DATA. *Ann. 6.*

Autographum eiusdem tabularii Arm. I c. V nr. 8, cuius de quindocim sigillis adhuc quatuordecim servantur, contulit Paulus Kehr. Nomen scriptoris apparet in latere dextro plicae: Iacobus de Mutina¹. Ex autographo ediderunt Zaccagni t. c. Append. p. 9 22 et Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 182 nr. 330. Quae cum nr. 49 concordant, litteris minoribus circulanda curavimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 172. (P. 396.)

In nomine Domini amen.

Nos Henricus Treverensis, Guarnerus Maguntinus, Enguebertus Coloniensis, Conradus Magdeburgensis, Giselbertus Bremensis archiepiscopi, Conradus Argentiniensis, Leo Ratisponensis, Bruno Brixinensis, Otto Mindensis, Fredericus Mersburgensis, Widego Misnensis, Iohannes Kimensis, Hdebrandus Eistetensis episcopi, Fredericus burelavius de Nuremberc et Gottifridus comes Seunensis presenti scripto fatemur, nos vidisse ac diligenter respexisse privilegia neenon et iuramenta clare memorie Ottonis quarti et quondam Frederici secundi imperatorum, tunc regum^a Romanorum, non cancellata, non abolita nec in aliqua sui parte vitata, set in prima sui facie aureis bullis regum ipsorum^b regio maiestatis impressis typario consignata, quorum tenores tales sunt:

Forma iuramenti Ottonis quarti imperatoris tunc regis Romanorum prestiti felicis recordationis Innocentio pape III: 'Ego Otto—coronam adeptus'. *supra tom. II, 27 nr. 23.*

Tenor privilegii dicti Ottonis quarti imperatoris tunc regis Romanorum concessi eidem Innocentio et ecclesie Romane: 'In nomine sanete — Kalendas Aprilis'. *II, 36 nr. 31.*

Tenor privilegii Frederici secundi imperatoris tunc regis Romanorum concessi eidem Innocentio pape III. et ecclesie Romane: 'In nomine sanete — Idus Iulii'. *II, 59 nr. 48.*

Simile privilegium concessum ab eodem Frederico tunc rege Romanorum felicis recordationis Honorio pape III: 'In nomine Dei—indictione prescriptis'. *II, 77 nr. 65.*

Forma iuramenti eiusdem Frederici tunc regis Romanorum prestiti prefato Innocentio pape tercio: 'In nomine sanete—indictionis prime'. *II, 67 nr. 50.*

Forma iuramenti eiusdem Frederici tunc regis Romanorum prestiti prefato Honorio pape tercio: 'In nomine sanete—indictione octava'. *II, 79 nr. 66.*

Predicta quidem privilegia et tenores iuramentorum in consistorio vestro, sanctissime pater et domine Gregori divina providentia papa decime, assistentibus vobis reverendis patribus Iohanne Portuensi, Petro Tusculano, Vicedomino Penestrino, Bonaventura Albanensi, Petro Ostiensi episcopis, Symone Sancti Martini in Montibus, Ancheri Sancte Praxedis, Guillelmo Sancti Marci, Symone tituli Sancte Cecillie presbiteris, Ottobono Sancti Adriani, Iacobo Sancte Marie in Cosmydin, Gottifredo Sancti Georgii ad Velum aureum, Uberto Sancti Eustachii et Matheo Sancte Marie in Porticu diaconis cardinalibus, ac nobis in vestra presentia inibi constitutis, per venerabilem virum O. Sancti^c G. Spirensis prepositum, domini nostri Rodulfi regis Romanorum illustris cancellarium et procuratorem, lecta et propter nos supradictos burelavium et comitem, qui nec litteras nec linguam Latinam novimus, fideliter fuerunt exposita.

(2) Idem quoque cancellarius, habens ab eodem rege Rodolfo potestatem et speciale mandatum subscripti tenoris, de nostro consilio et assensu omnia et singula in eisdem

50. ^a Imperatorum — regum *in raris or.* ^b ipsi *in raris or.* ^c virum O. sancti *in raris or.*

¹ V. 'Neues Archiv' XIV, 357.

privilegiis et iuramentorum contenta tenoribus eiusdem regis R. nomine ratificavit, rata et firma se habere ac ab aliis haberi velle professus est et eadem innovavit ac de novo concessit^d. (3) Promisit insuper eodem nomine ac iuravit in animam ipsius regis R., quod ipse rex per se vel per alium seu alios non occupabit nec invadet in totam vel in partem^e terras^e ecclesie Romane aut terras vassallorum eius, quas iure feudi vel sub census aut alterius prestationis titulo sive alio quocumque modo tenent ab ipsa ecclesia, nec eas vel earum aliquam procurabit occupari per alium seu alios vel invadi. Quin etiam nec ipsas nec tenentes easdem, se vel terras ipsas sibi ultro volentes subicere, nec officium aliquod aut dignitatem vel quameunque potestatem in terris eisdem et specialiter in civitate Romana recipiet sub quocumque colore sine vestra vestrorumve successorum licentia speciali. Et si qui eas occupare vel invadere temptarent, non solum denegabit illis auxilium, consilium et favorem publicum et occultum, verum etiam ad requisitionem vestram dictorumve successorum adiutor erit contra illos in defendendis et conservandis eisdem. (4) Item quod idem rex Rudolfus per se vel per alium non offendet vassallos ecclesie et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Sicilie illustrem^g seu heredes ipsius nec volentibus ipsum offendere prestabit consilium, auxilium aut favorem publico vel occulto, nec regnum Sicilie, quod idem^f rex C. ab eadem^h Romana tenet ecclesia, vel aliquam eius partem occupabit aut invadet per se vel per alium aut occupari vel invadi procurabit, nec invadere aut occupare temptantibus prestabit auxilium, consilium vel favorem publicum vel occultum. (5) Alios etiam devotosⁱ ecclesie, qui eidemⁱ astiterunt contra predictum Fredericum, heredes vel successores ipsius, propterea non gravabit, set nichilominus favorabiliter prosequetur. Vassallos autem suos contra predictorum aliquod facientes pro posse bona fide compescet. Servabit preterea et faciet omnia et singula, que in canonibus positus sexagesima tertia distinctione, quorum quidem canonum alter 'Ego Lodowicus', alter vero 'Tibi domino pape' incipit, continentur^h. (6) Quodque idem rex Rudolfus predicta omnia tam in privilegiis ipsis contenta quam alia inviolabiliter observabit ac de premissis omnibus et singulis observandis prestabit tactis sacrosanctis evangeliiis corporaliter iuramentum, et privilegia per omnia, verbis tamen aliquibus competenter mutatis prout facti qualitas exigit, similia suprascriptis continentia, [et] nichilominus plene omnia alia, que preter privilegiorum premissorum tenores superius exprimuntur, ac insuper ratificationem, confirmationem, innovationem ac novam concessionem omnium renuntiationum, dimissionum, promissionum, pollicitationum, sponsionum, concessionum, cessionum et confirmationum^k, quasⁱ [tam] dictus Fredericus secundus quam alii reges et imperatores Romanorum precedentes eundem beato Petro apostolorum principi, summis pontificibus qui [pro] tempore fuerunt vel ecclesie Romane^j prestatisse noscuntur, prefato apostolorum principi ac vobis sanctissimo patri eius successori ceterisque vestris catholicis successoribus et ecclesie Romane concedet, quandocumque per sedem apostolicam super hoc litteris fuerit vel nuntio requisitus. Et iuramenta etiam prestabit et litteras super huiusmodi prestatione concedet, prout dicti reges Romanorum prestiterunt ac concesserunt. (7) Postquam autem Romam ad recipiendum unctionem, coronationem seu imperiale diadema pervenerit ipsaque^k ceperit, premissa omnia et singula innovabit seu de novo faciet, ac sine aliqua difficultate iuramenta prestabit, que imperatores Romanorum haecenus prestiterunt. (8) Item quod dictus rex Rudolfus bona fide sine fraude et malo ingenio procurabit, quod omnes principes Alemanie laici promittent et iurabunt, se bona fide curaturos et facturos, quod prefatus rex Rudolfus premissa omnia et singula inviolabiliter observabit, et si quod absit ipse rex R. predicta non servaret, iidem principes in hoc ipsi aliquatenus non assistent.

(9) Tenor autem mandati, quod idem cancellarius eiusdem regis Rudolphi nomine presentavit, per omnia talis est:

'Sanctissimo in Christo — anno primo'. *supra* nr. 48.

50. ^a in rasura or. ^b r in rasura or. ^c quod idem in rasura or. ^d C. ab eadem in rasura or. ^e continentur or. ^f quas dictus Romane in rasura or.

(10) Nos itaque memorati archiepiscopi et episcopi omnia premissa, que per eundem cancellarium acta sunt de nostro, ut premittitur, consilio et assensu, habentes rata et firma, promittimus in verbo sacerdotis in sacrosanctis euangeliis coram positis, ac nos prefati Fredericus et comes eisdem euangeliis tactis promittimus et iuramus, nos bona fide curaturos et facturos, quod idem rex eadem omnia et singula observabit plenarie nec per se nec per alium veniet contra ea seu aliquod eorundem. Et si quando quod absit secus facere attemptaret, nos in hoc aliquo modo non assistemus eidem.

Acta sunt hec Lugduni in predicto consistorio, anno Domini MCCLXXIII, mense Junii, die Martis VI. mensis eiusdem, pontificatus vestri anno tertio. Porro ad certitudinem presentium et memoriam futurorum nos memorati archiepiscopi, episcopi, barelavius et comes presentes litteras fieri fecimus et nostrorum sigillorum munimine roborari.

51. CONFIRMATIO CONSENSUS PRINCIPUM DE RECUPERATIONIBUS
ET REGNO SICILIAE. *Im. 6.*

Autographon eiusdem tabularii Arm. I c. VIII nr. 5^a in margine dextro manuum supplere licuit ope transsumti a. 1339, ab Iohanne de Anchio facti, Arm. I c. VIII nr. 6 asserenti. Quae omnia contulit Paulus Kehr. Autographi quindecim sigilla adhuc pendunt. Autographon adhibuerunt Zaccagni l. c. 21—24 et Theiner l. c. I, 185 nr. 331. — Bühmer, Reg. imp. VI, 172. (P. 397.)

In nomine Domini amen.

Nos Henricus Treverensis, Guarnerus Maguntinus, Enguebertus Coloniensis, Conradus Magdeburgensis, Giselbertus Bremensis archiepiscopi, Conradus Argentiniensis, Leo Ratisponensis, Bruno Brixinensis, Otto Mindensis, Fredericus Merseburgensis, Widego Misnensis, Iohannes Kimensis, Ildebrandus Eistetensis episcopi, barelavius de Nurembera et Gottifridus comes Seunensis presenti scripto fatemur, nos vidisse ac diligenter inspexisse patentes litteras principum imperii subscripti tenoris sigillis eorundem pendentibus consignatas, quarum tenor talis est:

‘Nos principes imperii—indictione octava’. *supra tom. II, 81 nr. 72.*

Predictae quidem littere in consistorio vestro, sanctissime pater et domino Greg[ori divina] providentia papa decime, assistantibus vobis reverendis patribus Iohanne Portuensi, Petro Tusculano, Vicedomino Penestrino, Bonaventura Albanensi, Petro Ostiensi episcopis, Symone Sancti Martini in Mon[tibus, Ancheri Sancte] Praxedis, Guillelmo Sancti Marci, Symone tituli Sancte Cecelie presbiteris, Ottobono Sancti Adriani, Iacobo Sancte Marie in Cosmydin, Gottifrido Sancti Georgii ad Velum aureum, Uberto Sancti Eusta[chii et Matheo Sancte] Marie in Porticu diaconis cardinalibus, ac nobis in vestra presentia inibi constitutis, per honorabilem virum O. Sancti G. Spirensis prepositum, domini nostri Rudolphi regis Romanorum illustris cancellarium et procuratorem, lecte et propter nos supradictos barelavium et comitem, qui nec litteras nec linguam Latinam novimus, fideliter fuerunt exposite. Prefate quoque littere erant non cancellatae, non abolite nec in aliqua sui parte vitiate, sed per omnia in prima sua figura.

Acta sunt hec Lugduni in predicto consistorio, anno Domini MCCLXXIII, mense Junii, die Martis VI. mensis eiusdem, pontificatus vestri anno tertio. Porro ad certi-

1) V. ‘*Nouvelles Archives*’ XIV, 357.

tudinem presentium et memoriam futurorum nos memorati archiepiscopi, episcopi, bur-
lavius et comes presentes litteras fieri fecimus et nostrorum sigillorum munimino
roborari*.

52—55. MANDATA DE TELONEIS INIUSTIS.

1274. Apr. 21.

5

52. MANDATUM ADVOCATO IN KRENKINGEN MISSUM. Apr. 21.

*Contulimus autographon, olim Constanciae, nunc Norimbergae in Museo Germanico
asservatum. De constitutione generali regis a. 1273. Oct. 26. data, qua telonea iniusta
prohibebantur, cuius textum desideramus, v. Reg. imperii VI, 11. — Böhmer, Reg. imp.
VI, 150. (P. decst.)*

10

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus advocato suo in Cren-
kingen Ulrico gratiam suam et omne bonum.

Iuris est regula approbata, ne id nostro nomine fieri paciamur, a quo alios ex
regiminis nostri debito prohibere tenemur. Cum igitur universis regni nostri subditis
iniusta thelonia et inconsueta necessario duxerimus prohibenda, ea si nostro nomine
pateremur recipi, foret inconveniens et iudicaretur indignum. Quare tibi sub obtentu
gracie nostre precipimus firmiter et districte, quatenus in villa Ercingen debitis anti-
quis et approbatis theloniis sis contentus, ultra a transcutibus nichil exigas vel requi-
ras, si nostre maiestatis offensam volueris evitare.

Datum Rodenburch, XI. Kal. Maii, regni nostri anno primo.

20

53. MANDATUM ADVOCATO IN ENSISHEIM MISSUM. Apr. 21.

*Autographon eiusdem Musei ab eadem manu exaratum contulimus. — Böhmer,
Reg. imp. VI, 151. (P. decst.)*

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus advocato suo in Ensigis-
heim gratiam suam et omne bonum.

25

Iuris dicat ratio, ne id nostro nomine fieri paciamur, a quo alios ex officii nostri
debito prohibere tenemur. Cum igitur universa telonia, pedagia seu quitagia indebita
et inconsueta omnibus nostro subiectis imperio ex officii nostri debito duxerimus non
immerito prohibenda, tibi sub obtentu graciae nostre precipimus, quatenus ab omni
theloniorum seu pedagiorum receptione abstineas, transeuntes sine molestia et offen-
diculo quolibet dimittendo.

Datum Rodenburch, XI. Kal. Maii, regni nostri anno primo.

30

54. ALIUD MANDATUM.

*Adiungimus formulas duas, quae signo chronologico carent, de quarum codicibus
c. nr. 14—16. Superest in T nr. 56, ubi rubrum Inhibicio iniusti thelonci, E fol. 11P
nr. 80 cum rubro Littere ad impediendum illicita thelonca, O fol. 122 nr. 117, c. editio-
nem p. 14 nr. 16. — Böhmer, Reg. imp. VI, 75. (P. decst.)*

35

51. *) Praefate quoque—roborari eodem manu, sed atramento pallidiori scripta sunt or.

Perecepimus, quod^a in illis terminis, quos tibi commisimus, quidam^b nobis^c quasi nullum ius in^d imperio recognoscentes iniquis^e theloniis transeuntes afficere non formidant. Set cum nostra sit intencio, eunetos oppressos hactenus indebite per suscepti curam regiminis relevare, tenore presencium tibi committimus diligenter, quatenus^f ubiunquo in terminis^g tibi commissis iniqua^f thelonia videris exerceri, tu ad impediendum eadem^h, immo ne fiant de cetero, taliter te opponas, quod nostre serenitatis gratiam merearis super eo^h specialiter amplioemⁱ.

55. ALIUD MANDATUM.

Superest in codicibus T nr. 124 cum rubro simili ac nr. 54, E fol. 138^r nr. 211 cum eodem rubro, O fol. 94^r nr. 363, quem contulit Pogutscher, V fol. 45 v. editionem p. 283. — Böhmer, Reg. imp. VI, 76. (P. deest.)

Exurgit adversus^a vos universa terra clamoribus^b et ad aures regio celsitudinis pauperum^c gemitus intonuit^d, ex eo quod generalis pacis observacioni rebellionis calcaneum erigentes^e pro vestre^f libito voluntatis a transeuntibus presumitis extorquere thelonia et indebitis eos non cessatis angariis onerare. Quocirca prudentiam vestram affectuose requirimus et hortamur^g regia nichilominus^h vobisⁱ auctoritate mandantes, quatenus manus illicito cohibeatis ab opere et ad licita reflectatis. Alioquin scire vos volumus pro constanti, quod ad huiusmodi pacis palebritudinem, ut pristino decore refloreat, omnes vires, curas et animos^k acuemus.

56--61. MANDATA DE CURIA EDICENDA.

1274. (Apr. Mai.)—Iun. 1.—(Aug. Sept.)

Documenta haec certe ad primam curiam generalem spectant, quam in festo S. Iohannis habendam Rudolfus rex edixit, sed edictam saepius deinceps prorogavit. Servata sunt sine nota chronologica in formularum libris, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14--16. Quae de tempore singulorum mandatorum in Regestis imperii adnotata sunt, secuti sumus praeter nr. 60.

56. VOCATIO AD CURIAM GENERALEM. (Apr. Mai.)

Praebent T nr. 29 cum lemma Vocacio ad curiam; E fol. 114^r nr. 79, ubi inscribitur Edicio curie generalis pro reformatione imperii; V fol. 40^r v. editionem p. 240. — Böhmer, Reg. imp. VI, 162. (P. deest.)

54. ^a) deest E. ^b) quid E. ^c) venit E. ^d) ius in deest E. ^e) terris O. ^f) nūquam E. ^g) eandem O. ^h) deest O. ⁱ) ampliare E.

55. ^a) adversum O, V; adv. vos deest E. ^b) deest O, E. ^c) deest E. ^d) introivit O, E. ^e) opponentes O, E. ^f) vestro T; o corr. cō O, E. ^g) rogamus pro E. ^h) deest E. ⁱ) deest E; vobis nichilominus O. ^k) animus O.

Rudolfus) etc. tali episcopo^a.

Ad Romane monarchie dirigenda^b molimina sue misericordie unctio nos ungens Altissimus illum nobis revera servando iusticie zelum^c indidit, eo commodi generalis augendi fervore^d circumdedit procul dubio solium christi sui, ut pro^e republica^f variis haecenus agitata calamitatum insultibus quoslibet personales subire labores quevisque^g rerum ferre dispendia non^h vitemus. Verum quia non est in rerum natura possibile, quod substancia corpora universi a capite sine membrorum subvencione regatur, interdum cogimurⁱ alios^o in comportacionis^k huius participium evocare. Hinc est quod, cum pro reformatione collapsi^l status imperii et communi tranquillitate fidelium apud talem locum in^o instanti proximo festo tali^m curiam generalemⁿ duximus^o edicendam^p, sinceritatem tuam attentius invitamus, rogantes^q pariter et in^o fide qua nobis et^r imperio Romano^s astringeris requirentes, quatenus omni difficultate remota prediete curie celebracioni presencialiter studeas^t interesse^u, ut quod singulos tangere noscitur^v, ibi^w a singulis approbetur; suffraganeis^x tuis omnibus nichilominus, quod ibidem similiter dicta die compareant, efficaciter iniuncturus. Set istud omittitur, quando^y scribitur episcopis, et scribitur statim post illud verbum 'approbetur'^z: Ceterum nostrum negocium^z apud sanctissimum patrem nostrum dominum . . .^z summum pontificem efficaciter promovendum experte fidei tue fiducialiter commendamus^x.

57. ALIUD MANDATUM. (Apr. Mai.)

Præcent T nr. 325 cum lemma Curia; F fol. 121 nr. 121 cum rubro Rex principibus quod veniant ad curiam; O nr. 273, cuius paucissimas lectiones adnotavit Redlich in editione p. 305. Huius mandati verba quaedam sapiunt textum mandati præcedentis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 163. (P. deest.)

Pressuras et gemitus afflictorum imperii miserantes et cupientes tranquillitati et paci eiusdem imperii^a, pulsus calamitatibus et tribulacionibus diuturne tyrannidis, que prevaluit et invaluit prepotenter, deinceps salutari remedio providere^b, ecce quod in^o instanti proximo festo t(ali) sollempnem curiam apud t(alem locum) duximus^d edicendam, ubi de reformatione collapsi^e status imperii et pacifico statu terre intendimus nobis coaspirante^f divina clemencia prosperum et salubrem habere tractatum. Hinc est quod vestram prudentiam ampliori qua possumus precum affectione requirimus et rogamus^g, quatenus sollempnitati tam celebri studeatis ob nostram et^h imperii reverenciam in condecenci honorificenciaⁱ apparatu congruo interesse.

58. CONDUCTUS PRO NUNTIIS LUBICENSIIUM. Iun. 1.

Ex autographo in tabulario civitatis Lubicensis 'Trese Caesarea' nr. 10 assercato denovo descripsit vir d. Fr. Bruns, qui adnotavit in linea dati verba Kalendis—primo alio

56. ^a) inscriptio in E: Rud. Dei gracia etc. episcopo; in V: Romanorum rex N. episcopo. ^b) dirigens E. ^c) zelum nobis E. ^d) favore E. ^e) deest E. ^f) respublica E. ^g) quevis E. ^h) nos E. ⁱ) cogitur E. ^k) contemperacionis E; cooperacionis V. ^l) lapsi E. ^m) loco in—tali V: tali termino atque die. ⁿ) gener. cur. V. ^o) duxerimus V. ^p) indicandam V. ^q) loco invitamus rogantes E: rogamus. ^r) nobis et des. V. ^s) Rom. imp. E: Rom. astr. imp. V. ^t) studeas presene. V. ^u) predictis termino atque loco add. V. ^v) dinoscitur E. ^w) ibidem V. ^x) suffrag.—'approbetur' des. V; suffrag.—commendamus des. E. ^y) neg. nostrum V. ^z) N. V.

57. ^a) miserantes—imperii des. O. ^b) propellendo corr. alia uauit ex providere O. ^c) deest E. ^d) loco soll.—duximus E: duximus curiam. ^e) lapsi E. ^f) aspirante E. ^g) mandamus E. ^h) sacri add. E. ⁱ) honorificencia E.

atramento addita esse. Editum est in 'Codice diplomatico Lubecensi' I, 326 nr. 349. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 170. (P. decst.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii illustribus principibus et fidelibus ac nobilibus, ad quos presens scriptum pervenit, gratiam suam et omne bonum.

Dilectorum fidelium nostrorum civium Lubicensium commodis et honori cupientes intendere benignitate regia speciali, si quos ipsi cives de ipsorum concivibus in curia celebranda apud Nurenberch ad nostre serenitatis presenciam duxerint destinandos, illos ad predictam nostram curiam, stando ibidem et abinde recedendo concedimus per presentes. Rogantes universos vos et singulos studio diligenti, quatenus ob nostram et sacri imperii reverenciam ipsos cives precautis ipsorum dampnis et periculis ad nostram studeatis presenciam conducere, si conductus vestri opem et operam requisiverint, tam secure, quod proinde nostre vobis retribucionis meritum debeatur.

Datum Kalendis Iunii, regni nostri anno primo^a.

59. PROROGATIO CURIAR. (c. Iun. 15.)

Servatum est in F nr. 223; E fol. 120 nr. 115, ubi rubrum Prorogacio curie generalis edicte; pauca lectiones codicis O nr. 247 v. in editione p. 304; V fol. 53 v. editionem p. 362. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 173. (P. 399 n. 1.)

Assumpto iam pridem divini dispositione^a consilii regii dyademate principatus, cum ad hoc^b nostra^c potissime^c suspiraret^d intencio, ut pax ecclesiis, concordia plebibus et ubilibet^e moribus disciplina conerescerent^f, reipublice statu universalis^g pacifice reflorente^h, ecce quod nostrorum principum tam ecclesiasticorum quam seculariumⁱ communicato consilio in instanti proximo festo t(ali)^k apud t(alem)^k locum sollempnem curiam duximus edicendam, cuius utique^l celebracioni magnifice in decencia regii apparatus, si grata se nobis^m offerret habitasⁿ interesse nos^o plurimum delectaret. Verum quantumlibet^p nostra super hoc^q ferveret^r affectio, licet in hoc totus^s exardent animus pacis floride sitibundus, quia tamen vener(abiles) t(alis) et t(alis)^t principes nostri karissimi nuper de Romana curia redeuntes nobis exposuerunt expresse, quod ecclesiastici principes^u moram adhuc^v in Lugd(unensi)^w concilio facientes non possint^x eidem curie ob tam brevis angustiam temporis aliquatenus^y interesse, predictam curiam de t(alis) et t(alis)^z consilio nostrorum fidelium^a usque ad proximum subsequens festum t(ale)^k fiducialiter^b decrevimus^c prorogandam^d, quia in tot et tantorum egregiorum^e principum^f absentia non expediens arbitramur aut^g condecens, tam utilibus et tam arduis celebrandis sollempniis nos^h involvi. Quia igitur ipsumⁱ negocium decoctione^k matura consilii salutaris amplecti desiderat, nimie festinancie precipitium ruinosum

58. ^a) Kalendis—primo alio atramento add. or.

59. ^a) inspiracione E. ^b) hec O. ^c) decst E. O.; pot. nostra F. ^d) suspiret E. ^e) et ubilibet dec. E. ^f) cognoscerent E. ^g) univ. statu F. ^h) reflorentes E. ⁱ) seculariorum E. ^k) N. O.; Pasco suo Marte V. ^l) itaque E. ^m) vobis V. ⁿ) humilitas E; habitas add. E. post interesse. ^o) vos O. ^p) quantumlicet E. ^q) super hec nostra F. ^r) fervet E. O.; fervet F. ^s) noster add. F. ^t) t. et t. dec. F.; N. N. O. ^u) nostri—principes dec. E. ^v) adhuc E. ^w) Lugdun. E; conc. Lugd. F. ^x) possunt E. O. F. ^y) aliquatenus E. ^z) N. et N. O.; decst F. ^a) nostr. fid. F. ^b) decst E. ^c) decst E; decrevimus F. ^d) prorogandum E. ^e) loco tant. egr. F; tam magnorum. ^f) pr. egr. E. ^g) ac E. ^h) non E. ⁱ) ipsum igitur O. ^k) decoctione E; decoctio F.

evitans¹, sinceritatem tuam requirimus et hortamur attente^m, in fidei debito quo^a Romano imperio atque nobis astringeris te monentes, quatenus principalis excellencie apparatu decenter accinctus in dicto festo t(ali)^o apud t(alem)^o locum ipsi^o curie^a tuam personalem presenciam studeas exhibere, ut ibi^o de bono et^a desiderabili reipublice statu ac reformatione imperii tractatus oportunus et utilis habeatur^t.

60. ALIUD MANDATUM. (Aug. Sept.)

De tempore v. cu quae post Regesta imperii sagacissime exposuit H. Otto 'Neues Archiv' XXVI, 219 sqq.

Servatum est in T nr. 209; E fol. 116 nr. 92, ubi rubrum simile ac nr. praecedenti; lectiones paucas codicis O nr. 257 v. in editione p. 304. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1445. (P. deest.)

Pro utilitate reipublice ac presertim pacis iam deperdito per multa tempora, de tuo prudenti aliorumque^a principum nostrorum consilio reformande, edici sollempnem curiam tali loco^b in tali festo iussimus eamque celebrare votum firmissimum nobis fuit. Verum Dei filius, celestium et^o terrestrium moderator, sue^d moderacionis tem-
perie^o nobis inmissa gravis oegritudinis sarcina nostrum propositum taliter impedivit,
quod curie nullo modo possumus interesse. Mittimus itaque tibi et aliis principibus
nostris^t talem et talem^z, ut tibi liquidius pateat, quod adventum nostrum retardaverit^a
necessitas, non voluntas. Quorum^m etiam dictis in omnibus, que tibi ex¹ parte nostra
retulerint^k, fidem plenariam^l adhibebis^m.

61. ALIUD MANDATUM.

Servatum est in T nr. 86 cum lemmate Vocacio ad curiam sollempnem; E fol. 137 nr. 200 cum lemmate Vocacio principis ad curiam sollempnem per regem celebrandam; lectionem codicis O nr. 269 v. in editione p. 305. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1446.

(P. deest.)

Disponentes incommutabili animo, prout alias^a tibi litteris nostris innotuit, apud talem^b locum tali die^o sollempnem curiam nuper a nobis edictam in regio apparatu magnifico^d celebrare, sinceritatem tuam nunc denuo requirendam duximus et hortandam affectu quo possumus ampliori, quatenus omni relegato cuiusque^o difficultatis obstaculo tam festive sollempnitati et tam celebribus sollempniis, prout condecet^f, studeas
personaliter interesse. Hoc enim si votis nostris annueris, adeo habundanter^h et
affluenter erga te volumus procul dubio loco et tempore promereri, quod grato domino
gratulaberis te revera gratuitum et acceptum obsequium sic gratanter et sic utiliter^h
impendisse.

50. ¹) evit. prec. ruin. V. ^m) et hort. att. des. V. ⁿ) qua E. ^o) N. O. ^p) loco dicto—
ipsi V: festo predicto predictae. ^q) loco predicto add. V. ^r) tibi E. ^s) deest E; et desiderabili
des. V. ^t) Dat. etc. add. O. V.

60. ^a) aliorum E. ^b) loco tali loco E suo Marte forsan: Frankfurt. ^c) deest E. ^d) sua T.
^e) tpe E. ^f) nostris princ. E. O. ^g) N. et O. E; N. et G. O. ^h) et impediverit add. E. ⁱ) de E.
^k) re. T. ^l) ple. T. ^m) Quorum—adhibebis deest O.

61. ^a) deest E. ^b) N. O. ^c) locum—die des. O. ^d) magnifico E. ^e) cuiuslibet vel
cuiuscunque E. ^f) deest E. ^g) habitanter E. ^h) viriliter E.

62—66. TRACTATUS CUM GREGORIO X.
PAPA.

1274. (Iun. Iul.)—Sept. 26.

Epistolae regis servantur in libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. De ratione et tempore singulorum documentorum v. ea quae in Regestis imperii optime relata sunt.

62. EPISTOLA AD PAPAM. (Iun. Iul.)

Servant T nr. 216, E fol. 118^r nr. 106, ubi rubrum Rex ad papam, qualiter se, suos et totum imperium submittit ordinacioni pape, O nr. 289, cuius paucissimas lectiones v. in editione p. 306, V fol. 55 v. editionem p. 372. — Böhmer, Reg. imp. VI, 177. (P. deest.)

Ea^a, beatissime pater, de admirabili vestra creacione precordiis nostris tenaciter est infixata fiducia, illa revera verisimiliter super ea presumpcio nostris intimis est impressa, quod ex humane inbecillitatis operacione^b non prodiit, set quod ex inspirata vobis tunc in remotis agentibus Spiritus inspiracione paracliti ad universalis ecclesie regimen celestis altitudo^c consilii vos vocavit. Sic eciam nosmet ipsi, dum pristinum statum nostrum in interiorum profunditate revolvimus et dum vocis exemplo prophetice divinorum iudiciorum in nostre consideracionis speculo speculamur abissum, in forma consimili, licet impari merito nos sentimus ignaros et eciam non instantes, excluso totaliter quolibet gradus ambitu celsioris, divinitus ad Romane monarchie molimina dirigenda provecos. Hiis igitur, pie pater, in trutina racionis appensis, in omnibus arduis et diversis que nobis postmodum occurrere negociis et precipue super nunciorum Hung(arie) et Boh(emie) regum legacionibus nobis propositis et oblacionibus editis nichil penitus aggredi libuit, nichil prorsus ut decuit attemptare voluimus, nisi vestra, quam semper fuimus prestolati, responsione seu salutifera informacione suscepta. Ex quo itaque, pater clementissime, vos elegit Altissimus, ita quod de terra iam orta sit veritas prospiciente de celo iusticia^d, ex quo dextera Domini eciam sue misericordie unctione nos unxit, ut super colla sublimium glorie solium teneamus, ut ista duo celi- tus in conformitatis idemptitate per mutuos compaciantur amplexus, ecce quod nostram et liberorum nostrorum personas necnon et creditum nobis imperium vestre pie dis- posicioni submittimus, ut secundum Deum et puram conscienciam libere statuatis et ordinetis salubriter de premissis, quicquid honoris Dei, ecclesiastice libertati ac ortho- doxe fidei necnon bono imperii statui credideritis expedire. Et licet illustris Bohemie^e rex non tam iustus quam^f voluntariis motibus diu fuerit in exhere- dacionem imperii degrassatus, quia tamen in vobis, utpote sicut superius est expressum electis a Deo, divine gracie et iusticie plenitudo exuberanter habundat, presertim ut Terre Sancte in oportuno subsidio nil dematur, controversiam, que inter nos et ipsum pro bonis imperii vertitur occupatis ab ipso, fiducialiter apostolice ordinacioni et equitati relinquimus et exponimus dirimendam. Pro certo quidem et pro constanti tenemus, quod indemnitati cavebit imperii vestre sanetitatis inobli- quabilis reetitudo^f. Ceterum super illius benivoli favoris et benivolencie favorabilis

^a 02. ^a Eya. E; O; Illa F. ^b opinionone T. ^c altioris E. ^d deest G. ^e ut T.
^f Cetera deest F.

1) Ps. 84. 12.

exhibicione, quam cause nostre iusticie graciosae pretenditis, iuxta quod dilectus fidelis noster t(alis) nuper de vestre beatitudinis pedibus ad nos rediens enarravit, si non ad quantas vobis debemus, tamen ad quantas sufficimus graciaram totaliter nos provolvimus actiones, grata recipientes et placita necnon invariabiliter observantes^a, que per dilectos fideles nostros t(alem) et t(alem) in beatitudinis vestre presenciam sunt fructata.

63. EPISTOLA AD NUNTIIUM. (1374. Iun. Iul.)

Servant T nr. 309, E fol. 136^r nr. 198, O fol. 76 nr. 268, quem edidit Redlich l. c. p. 21 nr. 22. — Böhmer, Reg. imp. VI, 178. (P. deest.)

Quia curam sollicitam tuis novimus insidere precordiis nostri proventus augmenta sublimius extollendi, sinceritati tue fiducialiter duximus intimandum, quod familiaritatis alterne commercium, si quod inter nos et inelytum t(alem)¹ unanimi-
tatis et amicie delectabili federe vincietur, a domino t(ali)^a duxit originem et per ipsum fructus optati propagines dante Domino graciosius adolescent^b. Propter hoc ratum
habere per omnia pollicemur et placitum, quicquid inter nos et t(alem) eundem in bono
tractare potueris et salubriter ordinare, dummodo predictus tractatus de dicti domini
t(alis)^c beneplacito et assensu benivolo concludatur.

64. FACULTAS NUNTIO DATA. (Aug.)

Servatur in T nr. 170, E fol. 127 nr. 158, O nr. 234, cuius paucissimas lectiones v. in editione l. c. 303, V fol. 42^v v. editionem p. 259. — Böhmer, Reg. imp. VI, 205. (P. deest.)

Plurima, beatissime pater, interpretis scripture ministeria^a, quibus paternis aspectibus filialis est representata devocio, de nostri pectoris thalamo hactenus effluerunt, interne mentis affectum, quem^b ad sacratissimam matrem nostram Romanam ecclesiam invariabiliter gerimus, imperfectius indicancia et insufficiens exprimensia votum
nostrum. Quia igitur aliquando absencium desideria plenius et planius vive vocis expli(cantur) oraculo, quam annotatione ta(cita) lit(terarum), ecce quod honorabilem virum² t(alem), virum utique multa virtuositate conspicuum, moribus et sciencia pre-
ditum, nobis sue meritis probitatis acceptum et vobis ac ecclesie Romane alme matri nostre devotum, ad beatitudinis vestre pedes fiducialissime destinamus, vestram piissi-
mam sanctitatem humiliter deposcentes^c, quatenus ipsum, quem verum predecessoris sui³ iam credimus per laudabilis actionis insignia sectatorem et eciam^d successorem, habere dignemini propiciacione qua convenit recommissum, eidem super principali
nostro et imperii negotio necnon super aliis petitionibus rationabilibus atque^e iustis, quas vestre sanctitati porrexerit, graciosae audicionis et favorabilis^e exaudicionis effec-
tum benignius impensuri. Susceptis nempe ab ore nostro sermonibus, vobis labiorum suorum eloquiis afferendis, credulam fidem vos petimus efficaciter adhibere^f.

62. ^a) acceptantes E. O.

63. ^a) papa O. ^b) adolescet T; adolescit E. ^c) pape O.

64. ^a) misteria T. E. ^b) quam T. ^c) deprecantes E. ^d) et E. ^e) atque -- favorabilis
des. E. ^f) Dat. etc. add. E.

1) Carolus regem Siciliar. 2) Certe agitur de Heinrich ord. S. Martine Teutoniarum proto-
notario regis, quem Gregorius X. Sept. 20. ecclesie Tridentinae in episcopum praefecit. V. Reg. imp. VI, 205
et 220. 3) Ottonis scilicet S. Wilonis Spirensis praepositi, v. supra nr. 31.

65. EPISTOLA ALTERA AD PAPAM. (Aug.)

Damus ex T nr. 311, lectionibus codicis E fol. 137^r nr. 202, quae omnes male discrepant, et V fol. 53^r (in editione p. 364) omnino reiectis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 206. (P. deest.)

5 Gemino karitatis igniculo dudum calescencia pietatis paterne precordia, mire providencia studiis urbi et orbi^a prospiciencia, copiose flagrantie globos ubique disseminant igneos, per quos karitas hactenus refrigescens in pluribus rediit dulcedinis incrementa suscipiens coalescit et proficit, condensatis tenebris spargit radios et lapidea corda^b mollit, dum vos, quos utique pacis ewangelizatores in terris divine sapiencia
10 inserutabilis altitudo disposuit, pio ac iusto officii crediti debitum exequentes convertitis corda patrum ad filios et extinctis ubilibet odiorum seminariis et avulsis germinibus simultatum, coniungitis labia dissidencium populorum reconciliacionis in osculo et pacate quietis in ocio mundi climata reformatis, truculente tyrannidis rabie quiescente. Igitur pio pater pastorque salutifer, gregis dominici congregator, super hiis vestris bonis
15 operibus, que post nubilum, quod diebus malis contexerat omnem terram, nobis et orbi universo serenius illuxerunt, et specialissimo super vestro benivole voluntatis et beneficencie inopinabilis ubertate, teneritudini regie continuacione gratuita graciousius irrigate protensa, beatitudinis vestre pedibus nos qua decet humilitate provolvimus ad soluciones uberrimas graciaram. Porro quia de via, qua prospere procedendo regne-
20 mus, obstanciam offensionum repagula removentes, nos voluistis cum inclito rege Sicilie speciali familiaritatis et amicieie vinculo couniri, concepta et ordinata per vestre sanctitatis industriam inter dilectam filiam nostram et nepotem ipsius regis accepti et grati matrimonii federa gratulabundius duximus acceptanda. Ob hec et alia inenarrabilia circa nos preimpensa^c vestre dulcissime bonitatis indicia sic revera nos vestris et sancte
25 matris ecclesie nutibus exponentes, quod proprio eciam filio, si quod absit eum in vestra contingeret intentare dispencia, nostra devocio parcere recusaret.

66. NOMINATIO REGIS PER PONTIFICEM. Sept. 26.

*Superest in collectione dictaminum Berardi Neapolitani. Codices sunt: 1) tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 29 A saec. XIII nr. 61, ubi lemma Scribit
30 regi Alammie, ut prepararet se ad coronationem et quod mittat aliquos ad recipiendum terminum coronationis; ex quo editum est apud Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. sedis' I, 186 nr. 332; 2) Vaticanus lat. 3977 f. 20 nr. 46; quos contulit vir d. Pogatscher. — Erstat praeterea in I. codice 25. fol. bibliothecae Lucerensis f. 103, cui inest collectio Petri de Vineis et formularium Konradi de Diessenhofen, itemque in
35 formularum codicibus T nr. 175, E fol. 128^r nr. 165, ubi rubrum littere quibus papa regi regiam denominationem attribuit. O fol. 71 nr. 212, V fol. 25 c. editionem p. 111; quorum varias lectiones utpote parvi pretii adnotandas esse non duximus. Responsum regis, in quo minime de nominatione vel approbatione verba fiunt, v. Reg. imp. VI, 257.¹ — Pothast nr. 20931. Böhmer, Reg. imp. VI, 223. (P. deest.)*

10 65. ^a) urbo et urbi T. ^b) corr. c. cordam T. ^c) pumipesa T.

1) V. ea quae in Regestis imperii de vivorum doctorum opinionibus relatam est, praesertim ea quae vir d. Otto sagacissime disseruit loco ad nr. 48 citato p. 48 sqq. et encyclicam regis infra nr. 80 citandam.

Carissimo^a in Christo filio^b Rudolfo^c regi Roman(orum) illustri.

Solent ardua precipuo perpensis digesta consiliis sentire potius celeritatis ex directione compendium, quam pati dispendium tarditatis. Sic longa belli preparatio celerem consuevit afferre victoriam, sic iter festinatur instantor, dum sollicite preparatur. Hec nos consideratio in imperialis negotii prosecutione lucusque detinuit, hec in tui consumatione fastigii multa uti maturitate^d suasit, hec varias vias suggestit exquirere diversaque remedia cogitare, ut Deo auspice tanto illa que instant deducamus securius, quanto accuratius preparamus^e. Licet itaque non sine causa distulerimus hactenus regiam tibi denominationem ascribere, cum fratribus tamen nostris nuper deliberatione prohabita, te regem Roman(orum)^f de ipsorum consilio nominamus. Causas autem salubris^g dilationis, immo potius consulte accelerationis huiusmodi ad totius orbis et ad ipsius maxime profuturo pacem imperii, ut speramus, dilectus filius . . Tridentin(us)^h electus et frater Henricus de ordine Minorum, tue celsitudinis nuntii, non solum ad veritatis expressionem, set ad exhortationis sollicitationem aperient, ut in eisⁱ doctrine speculum exemplaris inspiciens et salutaris consuetudinis informationem recipiens, prudenter satagas in cunctis tuis processibus vitare discordias, vias tuas facere pro posse pacificas et semitas, quas^k princeps pacis, rex regum et dominantium dominus docuit^l, quantum ipse tibi concesserit, pro viribus ambulare. Ceterum cum inchoata feliciter ad eiusdem culmen imperii tue promotionis auspitia non prosecutionis procrastinatione differri, set festina deinceps consumatione compleri utilitas manifesta suadet^m, serenitatem tuam hortamur ac sincero tibi affectu et consilio suademus, quatenus sic te prepares, sic disponas, ut cum te ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus duxerimus evocandum, ad quod terminum in proximo, prout circumstantie pensande permiserintⁿ, intendimus assignare, non improvisus, set sicut tanti negotii sollempnia exigunt, paratus appareas et ad premissa non morosus, set promptus et festinus occurras. Expedi autem, ut aliquem vel aliquos, qui super eiusdem assignatione termini, quid tue comoditati congruat, et alias plene^o tuam super hoc per omnia voluntatem nobis insinuare valeant, cito ad presentiam nostram mittas.

Dat.^p Lugd(uni), VI. Kalendas Octobris, anno tertio.

67. 68. MANDATUM DE NEGOTIIS IMPERII ADMINISTRANDIS.

1274. Aug. 4.

67. MANDATUM REGIS.

Autographon ecclesie Pataviensis in tabulario generali regni Bawarici 'Kaiser-Selekt' 63 1/2 asservatum, cuius sigillum lacsum pendet filis sericis, contulit b. m. Weiland. Cf.

66. ^a) *precedit in I: Idem: inscriptio in I: [G]regorius episcopus servus servorum Dei karissimo in Christo R. Dei gratia regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem; in O: Gregorius etc. carissimo in Christo filio R. etc. salutem.* ^b) Carissimo—filio *des. 2.* ^c) Rudolpho *2.* ^d) varietate *2.* ^e) *preparamus 2.* ^f) Romanum *2.* ^g) *sagaais L.* ^h) Tridentin *2.* ⁱ) *desest 2.* ^k) *qua 2.* ^l) *decutit 2.* ^m) *suadet 2.* ⁿ) *promiserint 2.* ^o) *plenam 2.* ^p) *Dat.—tertio des. 2. O: Datum etc. L.*

privilegium regis eodem die concessam, Reg. imp. VI, 194 et litteras ad episcopum Salzburgensem 1278. Tit. 4. infra edendus, Reg. imp. VI, 981. — Böhmer, Reg. imp. VI, 193. (P. 398.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus fidelibus et dilectis nostris principibus F(rideric) Salzburgensi archiepiscopo, L(eoni) Ratisponensis et P(etro) Pataviensis ecclesiarum episcopis gratiam suam et omne bonum.

Postquam vestre devocionis obsequia manuali homagio nobis facto liberaliter obtulistis nostre regie maiestati ac a nobis iura nostrorum regulium iuxta morem Romani imperii suscepistis, deliberate concepimus, ut in vobis nostra consilia fideliter requiescant nostraque negocia maxime, que a nobis personaliter geri nequeunt, vestre indubitate fidei committantur. Sane cum pro reformatione Romani imperii tractatus varii et diversi cum diverse condicionis hominibus necessario sint habendi, quibus omnibus propter locorum distancias et plures inopportunitates alias, quas portamus, personaliter non possumus interesse, vobis et cuilibet vestrum in solidum committimus et committendo precipimus per presentes, quatenus cum baronibus, comitibus, liberis, ministerialibus, militibus, civibus et communitatibus^a civitatum vestre provincie super hiis, que ad utilitatem et reformationem imperii necnon ad comodum et honorem eorum, qui vobiscum de huiusmodi colloquentur, poterunt pertinere, quociens utile vobis visum fuerit, nostro et Romani imperii nomine conferatis, tractetis, statuatis et ordinetis, prout vobis suggesserit fides vestra. Nos eciam sub presentis scripti testimonio et regie maiestatis honore promittimus nos ratum, gratum et firmum perpetuo habituros, quicquid per vos vel unum ex vobis nostro nomine dictum, actum promissumve fuerit previa ratione cuiunque persone vel loco in vestra provincia constituto. In cuius rei testimonium presentes vobis damus litteras maiestatis nostre sigilli robore^b communitas.

Dat. in Hagenaw, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto, II. Non. Augusti, indictione secunda, regni nostri anno primo.

68. IURAMENTUM EPISCOPORUM.

Adiungimus hic, quia ad eandem regalium concessionem spectare videtur, formam iuramenti de homagio a quibusdam episcopis preestito, cuius etiam in nr. 67 mentio fit. Superest in solo O codice Ottoboniano 2115, de quo v. supra ad nr. 14-16, fol. 128 nr. 482, quem denuo contulimus. De tempore et relatione v. 'Wiener Briefsammlung' p. 24 nr. 24. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 193. (P. deest.)

Post recognita, tradita et concessa et iterum innovata per regalem vestram munificenciam nobis et nostris ecclesiis illa iura, que a Romano imperio, vestris predecessoribus et a vobis pacifice possidemus, rationis debito credimus convenire, ut et nos vobis et predicto imperio liberaliter impendamus debiti famulatus honores. Nos itaque sub presencium testimonio et religione iurisiurandi^a promittimus et iuramus, quod in omnibus et singulis, ad que prestiti vobis ratione homagii aut ex debito vasallatus Romano tenemur imperio atque vobis, in omni devocione fideles perpetuo persistemus, utilitatibus vestris et imperii intendere volumus et dispendia, in quantum nobis^b possibile fuerit, omni loco et tempore preavere.

67. ^a) contatibus or.

68. ^a) iurisiurandi O. ^b) vobis O.

69. MANDATUM DE IMMUNITATE CIVITATUM IMPERII.

1274. Sept. 20.

Dedit b. m. Iaffé ex autographo tabularii pagi Turicensis, cui sigillum appendet; quod iam omnes aliae editiones adhibuerunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 219.

(P. 399.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Volentes dilectos cives nostros Turicenses ac omnes alias civitates nobis et imperio attinentes hac gracia prerogativa gaudere, ut nullus extra huiusmodi civitates super quacumque causa in iudicium evocetur, sed si quis contra cives dictorum locorum aliquid habuerit actionis, coram iudice civitatis actione proposita recipiat quod est iustum, singulis ac universis nostris officialibus, iudicibus et fidelibus damus presenti- bus in mandatis, ne contra presentis nostri decreti tenorem cives predictos extra suam civitatem super quacumque causa audeant evocare, in civitatibus singulis de civibus singulis iusticiam recepturi.

Datum Hagenowe, XII. Kal. Octobris, indictione secunda, regni nostri anno primo.

70. 71. MANDATA DE PRECARIIS GENERALIBUS.

1274. Oct. 18. — Nov. 23.

Cum de diversis precariis a Rudolfo rege a. 1274, tam omnibus subiectis imperii quam solis civitatibus impositis mandata generalia minime supersint, proponimus hic duo mandata specialia, in quibus illarum rerum mentio fit. De hiis omnibus v. Reg. imperii VI, 317 a et K. Zeumer Historische Zeitschrift LXXXI, 43 sq.

70. MANDATUM ADVOCATIS IMPERII DIRECTUM. Oct. 18.

Autographon tabularii regii Stuttgardensis, quod iam editum est Württembergisches Urkundenbuch VII, 323 nr. 2411, descripsimus. Sigillum olim loro membranaceo pendens nunc iuncta servatur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 240.

(P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis advocatis, officialibus ac procuratoribus suis fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ne occasione generalis precarie sive perangarie impositae sacro subiectis imperio regi regum famulantibus aliquod preiudicium generetur, vobis omnibus et singulis damus districtius in preceptis, ne a devotis Christo sauctimonialibus de ordine Predi-

catorum¹ aliquid aliquo modo exigatis. Recognoscimus enim, rempublicam predictarum sororum orationum suffragiis potius quam questibus pecuniariis promoveri.

Datum et duplicatum anno Domini MCCLXXIII, XV. Kal. Novombris, ind. tertia, regni vero nostri anno secundo.

71. MANDATUM CIVIBUS ESSLINGENSIBUS MISSUM. Nov. 23.

Autographon eiusdem tabularii, quod iam ediderunt Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 83 nr. 95 et 'Württembergisches Urkundenbuch' VII, 335 nr. 245, descripsimus. Sigillum leviter laesum pendet filis sericis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 264. (P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris . .
sculteto et universis civibus in Eizelingen gratiam suam et omne bonum.

Universitati vestro concedimus per presentes, ut in posicione contributionis seu sture vobis impositae vel etiam imponende antiquum modum et consuetudinem in personis et rebus, quae vobiscum antiquitus consueverunt contribuere, observetis. Nolentes ut nullus in contributione antiquae consuetudini in talibus observate audeat rebellari.

Datum Nürenberg, IX. Kal. Decembr., indicione tertia, regni nostri anno secundo.

72 75. CURIA NORIMBERGENSIS.

1274. Nov. 19—21.

De edictione huius curiae et termini repetita prorogatione v. supra nr. 56—61.

72. CONSTITUTIONES EDITAE. Nov. 19.

Insigne hoc documentum in solo diplomatario Spirensis ecclesiae 'Codex minor' dicto superest, quod asservatur Karlsruhac in tabulario generali (Kopialbuch nr. 262 membr. in 4°); fol. 1 inscriptum est. Imaginem photographicam, quam benivole nobiscum communicavit vir cl. Wilhelmus Meyer Spirensis, diligentissime in usum nostrum vertimus. Ex eodem codice omnes editiones sumptae sunt; sed excepta illa, quam paravit a. 1778. E. A. Dürr 'Dissertatio de comitiis Rudolphi I.' p. 11, mendis scatent. — Cf. ea quae nuperrime disseruit Zeumer 'Zeitschrift für Rechtsgeschichte' XXIII. Germ. Abth. p. 109 sqq. — Böhmer, Reg. imp. VI, 258. (P. 399.)

Statuta curie Nürenberg celebrate².

In publico consistorio tempore sollempnis et regalis curie Nurenberc celebrate,
considentibus principibus ac honorabili caterva comitum et baronum, maximaque multitudine nobilium et plebeiorum astante coram serenissimo domino Rudolfo Romanorum rege ad exhibendum unicuique iusticie complementum:

(1) Primo peccit rex sentencialiter diffiniri, quis deberet esse iudex, si Romanorum rex super bonis imperialibus et ad fiscum pertinentibus et aliis iniuriis regno vel regi irrogatis contra aliquem principem imperii haberet proponere aliquid questionis. Et diffinitum fuit ab omnibus principibus et baronibus qui aderant, quod palatinus comes Reni auctoritatem iudicandi super questionibus, quas imperator vel rex movere

72. ² hoc rubrum in c.

1) E. gr. monasteriorum Sirnau et Weiler, ut 'Württembergisches Urkundenbuch' l. c. adnotatur.

vult principi imperii, optinuit et optinet ex antiquo¹. (2) Sedente itaque pro tribunali dicto Palatino comite, rex peccit primo sentencialiter diffiniri, quid ipse rex de iure possit et debeat facere de bonis, que Fridericus quondam imperator, antequam lata esset in ipsum^b deposicionis sententia, possedit et tenuit pacifice et quiete, et de bonis alias imperio vacantibus, que bona alii per violenciam detinent occupata. Et sentenciatum fuit, quod ipse rex de omnibus talibus bonis se debeat intromittere et ipsa bona in suam retrahere potestatem; et si aliquis in recuperandis talibus bonis ipsi regi se opponere presumeret, iniuriosam violenciam regali potencia debeat repellere et iura imperii conservare. (3) Secundo peccit rex sentenciari, quid iuris sit de rege Boemie, qui per annum et diem et amplius a die coronacionis regis Roman(orum) celebrate Aquisgranis contumaciter supersedit, quod feoda sua a rege Roman(orum) nec peccit nec recepit. Et sentenciatum fuit ab omnibus principibus et baronibus, quod quicumque sine causa legitima per negligenciam vel contumaciam per annum et diem steterit, quod de feodis suis se non peccerit infeodari, ipso lapsu temporis cecidit a iure omnium feodorum suorum. (4) Tercio peccit rex sentenciari, qualiter contra regem Boemie deberet procedere ad ipsius contumaciam reprimendam. Et sententia fuit lata, quod palatinus comes Rani per virum ingenuum ad certum locum et diem, videlicet infra sex septimanas et tres dies a die iudicii numerandos, deberet dictum regem citare coram ipso Palatino questionibus regis super contumacia peremptorie responsurum; et si ingenuus electus ad citacionem faciendam assereret et confirmaret proprio iuramento, quod ob metum, qui cadere potest in constantem virum, non auderet se ipsius regis Boemie conspectibus presentare vel terram regis ingredi, sufficeret edictum publicum proponi in ipsa sollempni curia et citacionem fieri publice in civitate vel oppido sepe dicti comitis Palatini regno Boemie plus vicino. Ut autem omnia procederent ordinate, ad faciendam presentacionem citacionis sex septimanis et tribus diebus superadditis decem et octo diebus, in summa date sunt inducie prefato regi Boemie novem ebdomade, a duodecimo Kal. Decembr. computande, ita quod decimo Kal. Febr. ipse rex Boemie coram prefato comite palatino Rani in Herbipolensi civitate debeat comparere, alioquin contra ipsum prout ius permiserit procedetur. (5) Preterea ex decreto et consilio principum diffinitum est, quod dominus Roman(orum) rex ius debeat reddere de omnibus questionibus civilibus et criminalibus a creacionis^{c-2} sui tempore^d subortis et que deinceps orientur. Item de omnibus questionibus civilibus, que eciam ante sui creacionem^e emergerunt, super hereditatibus, feodis, possessionibus, proprietatibus, nisi iudicio, transactione vel compositione amicabili sint sopite. Item de spoliis, prediis^f, iniuriis et dampnis datis tempore Friderici quondam imperatoris inter fautores pape et imperii intendit dominus rex habere consilium et tractatum cum papa, qualiter fautoribus utriusque fiat, quod equum visum fuerit tam pape quam regi.^g Item rogat et consulit omnibus illis dominus rex, qui predas, incendia et spolia commiserunt a tempore mortis Friderici quondam imperatoris usque ad creacionem^e ipsius regis, quod amicabilem transigant et componant cum offensis. Rogat eciam^h offensos, ut non sint nimis difficiles in recipienda compositione; alioquin deliberabit rex, quid expediat in hac parte. Inter hos autem censeri non debent, qui publici fuerunt predones stratarumⁱ et ecclesiarum nec^h bella publica exercebant: set de

72. b) in ipsum c. et Dürr; principum male edd. c) creacione c. et Dürr; coronacione male edd. d) ipris c. e) sic c. et Dürr; coronacionem male edd. f) is in rasura c. g) sic c.; sanctorum male edd. h) sic c.; nec qui Dürr; necnon male edd.

1) Cf. nr. 72 et ea que disseruit Weizsäcker 'Der Pfalzgraf als Richter über den König' (Abhandlungen der Göttinger Gesellschaft XXXIII) p. 489. 2) creacione evidentissime in codice legitur, itaque Regesta imperii l. c. emendare licet. De huiusmodi termino cf. etiam supra nr. 32. 3) Cf. supra nr. 49 c. 5.

talibus faciendum est iudicium sine mora. Item questiones iam mote coram rege vel suis officialibus debent sine debito terminari. (6) Item diffinitum est, ut citationes et edicta in curia [regis]^l et officialium suorum scribantur et sigillis iudicum consignentur, et per has litteras fides de citacione facta sine aliqua alia probacione^k, nec pro citacione huiusmodi amplius quam sex Hallenses vel equivalentes exigatur. (7) Item monuit rex adyocatos, ut componant amicabiliter cum hiis, quos indebite adyocacie nomine pregravarunt, et nichil ultra debitum ab hiis, quorum adyocati existunt, exigant vel requirant. Alioquin contra eos pro huiusmodi iniuria procedetur. (8) Item statuit, quod in nulla civitate imperii debeant esse cives, qui phalburger vulgariter appellantur.

Hiis omnibus presentes interfuimus nos principes ecclesiastici, videlicet Wernherus archiepiscopus Moguntinus, Babenbergensis, Eistadensis, Augustensis, Ratisponensis, Lubicensis, Misnensis, Chimensis et . . Tridentinus episcopi, Constanciensis et . . Herbipolensis electi et . . abbas Morbacensis, quorum eciam sigilla de speciali mandato nostro presentibus sunt appensa, in evidens rei geste testimonium, ad erudicionem presencium et ad cautelam quorumlibet successorum.

Acta sunt hec anno Domini millesimo CCLXXIIII, XIII. Kal. Decembr., indiet. tertia, regni nostri anno secundo.

73. CITATIO COMITIS PALATINI OTTAKARO REGI MISSA. (post Nov. 19.)

Superest in codice III. G. 3 bibliothecae universitatis Pragensis fol. 74, qui 'Summam dictaminis magistri Dominici Yspani' continet. Editionem primam instruit a. 1859, C. Hüfler in periodico 'Germania' IV, 111, deinde multo accuratius Ioh. Merkel Ludovico Pernice gratulans Halis Saxonum a. 1861. p. 2, usus exemplari, quod iam olim fecerat Wilhelmus Wattenbach, cuius textum repetimus. V. 'Archiv' X, 661. — Böhmer, Reg. imp. VI, 259. (P. deest.)

Magnifico^a principi O(takaro) regi Bohemie I(udewicus) Dei gracia palatinus comes Reni dux Bawarie, inter fiscum et eius principes iudex per sentenciam principum imperii approbatus, legum et iusticie tramites revereri.

Auctoritate presencium nobis per sentenciam principum, comitum et baronum in sollempni curia gloriosissimi domini nostri R. Dei gracia regis Romanorum illustris apud N.^b sollempniter celebrata communiter attributa, vobis precipiendo mandamus, quatenus X. Kal. Febr., quem terminum magnitudini vestre de eorundem principum consilio et sentencia pro peremptorio prefigimus, coram nobis apud N. compareatis, predicto Romanorum regi illustri super iniuriis et manifestis violenciis, quas idem rex sibi et imperio a vobis illatas conqueritur, legitime responsuri. Et sive veneritis sive non, nos nichilominus^c in eadem causa quantum^d iuris ordo dictaverit et principum sentencia deerverit procedemus.

Datum N. in sollempni curia suprascripta, anno Domini MCCLXXIIII.

74. CONFIRMATIO GENERALIS PRIVILEGIORUM PRINCIPUM ECCLESIASTICORUM. Nov. 21.

Autographa supersunt tria: 1) tabularii generalis regni Bawarici 'Kaiserscheit' nr 65, exemplar Pataviense; sigillum pendet loto membranaceo; 2) eiusdem tabularii 'Kaiserscheit Nachtrag' 65a, exemplar Eichstadense cum filis scribis; 1 d 2 contulit b. m. Weitand; 3) tabularii Vindobonensis, ex archivio Salisburgensi proveniens, quod heni-

^{72.} ^a deest c. ^b habeatur supplendum esse videtur.

^{73.} ^a Magno c. ^b Nuremberg H. ^c nichilominus c. ^d quatenus H.

*vole nobiscum communicaverunt v. cl. E. Mühlbacher et J. Lechner. Sigilli fragmenta
pendent loro membranaceo. V. etiam infra nr. 81, 82. — Böhmer, Reg. imp. VI, 261.*

(P. 401.)

Rudolfus^a Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani^b
imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

A primordiis nostri solii sub illius nomine, per quem reges regnant, principes
obtinere^c principatus^d et a quo suscepimus nostro sublimacionis auspicia, nostri regi-
minis disposicionem providimus taliter dirigendam, quod eos, per quos cepit et in qui-
bus consistit nostro glorie celsitudo et qui in partem sollicitudinis sunt vocati nobis-
cum, ut a nostra celsitudine decus recipiant et decorem et sub felicis nostri domini^e
novitate cuiusdam innovacione restauracionis refloreat, novo graciae nostro^f beneficio
foveamus. Noverit igitur presens etas et successura posteritas, quod nos integro fidei
puritatem et devocionis sincere constanciam, quam ecclesiastici principes per Romanum
imperium constituti ad nos et ad imperium ipsum habere noscuntur, benignius intuen-
tes, pensantes quoque grata que nobis et eidem imperio impenderunt^g obsequia^h et
adhuc impendereⁱ poterunt graciae, predictis nostris ecclesiasticis principibus universis
et singulis in Romano imperio^b constitutis omnes libertates, donaciones, indulgencias,
gracias atque^k iura, eisdem a dive recordacionis Friderico ultimo Romanorum impera-
tore predecessore nostro ante latam in eundem excommunicacionis et deposicionis sen-
tenciam et a suis antecessoribus inclitis Romanorum imperatoribus et regibus rite et^l
provide tradita et concessa, de benignitate regali^m liberaliter innovamus, confirmamus
et presentisⁿ scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc^o
paginam nostre innovacionis et confirmacionis infringere vel eidem in aliquo ausu
temerario contraire. Quod qui facere presumpserit, gravom nostre indignacionis offen-
sam se noverit incursum. In cuius rei certitudinem et perpetui roboris firmitatem
presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Dat.^o Nurenberg^p, XI. Kalen. Decembr., indict. tertia^q, anno Domini MCCLXX
quarto^r, regni vero nostri anno secundo.

75. EPISTOLA REGIS AD CARDINALEM.

*De ratione et tempore v. ea, quae discussit Redlich in Regestis imperii et Wiener
Briefsammlung p. 34. De codicibus v. supra ad nr. 14—16. Superest in T nr. 281,
E fol. 123 nr. 136, V fol. 41 v. editionem p. 243. Denuo contulimus T, potissimis tan-
tum codicum E et V lectionibus adiectis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 275.*

(P. deest.)

Quam^a pura, quam^b integra vestre amicitie incontaminate fervencia, quam ad
nos promptissima mentis alacritate portenditis, aliena verborum argumenta non queri-
mus, ubi effectus operis dicto preponderans certa nobis experimenta dilucidat et con-
sciencie nostre testis quantalibet deposicione^c sollempnior interpellat. Scimus etenim,
immo semper indice facto probavimus, quod in vestris precordiis erga nos concepta
non algeant, set quo plus labuntur in tempora, eo graciosius adolescant. Patet hoc
utique clarius omni claro per ea, que misse nobis vestre novissime littere continebant^d.

74. ^a) Rudolphus 2. ^b) imp. Rom. 2. ^c) optinent 3. ^d) dom. nostri 3. ^e) nostre gra-
cie 3. ^f) impend. 2. ^g) obsequia post poterunt ponitur 3. ^h) per Romanum imperium 3. ⁱ) ad-
que 2. ^k) ac 2. ^l) reg. in rasura 3. ^m) presenti 1. ⁿ) hanc sic 3. ^o) Datum 2. 3.
^p) Nurenberch 2; Nurenberg 3. ^q) III. 2. 3. ^r) ducentesimo septuagesimo 2; III. 3.

75. ^a) Super tam V. ^b) et V. ^c) disposicione E.

1) Cf. Proc. 8, 15. Indic. 5, 11. 2) De litteris Reg. imp. VI, 224 et 225 cogitari licet.

ex quarum tenore probabili coniectura perpendimus, circa latera nostra vos vigilantis
vigilis exercere^d negotium et regalium excubiarum officium tam salubriter quam fide-
liter adimplere, dum nil nobis occurrere possit tam tempestuosum vel turbidum, tam-
que luci inperivium et opacum, quia vestre lumine prudencie iurare seronotur. Super
his igitur vestris salutaribus monitis et informacione gratuita, quibus nos utiliter in-
struxistis, paternitati vestre uberiores quas possumus grates et gracios exsolventes
et propter hec et alia plurima nobis manifestata lucidius vestre dulcissime voluntatis in-
dicia nos et nostra quibuslibet vestris nutibus exponentes, de nostre prosperitatis
eventibus, que libenter audire vos credimus, vestris desideriis duximus hec pandenda^e:
quod curiam nostram solempnem in (ali) loco copiosa nobis principum assidente^f caterva
et preelecte milicie comitiva victoriosa stipati, cui nostris temporibus vix est visa con-
similis, celebravimus condocenter in regio potentatu, constitutionibus congruis oditis^g,
plurimis cingulo militari tyronibus decoratis et omnibus aliis, que sedentem in throno
magnificent regem et regalem exornant curiam, rite actis et de contingentibus nil
omisso, licet sedentis ab aquilone^h calliditas regis Boh(emorum)ⁱ visa fuerit in occulto,
cum nequivisset in publico nostris celebribus^k obviare progressibus tamque proficuis
et festivis sollempniis intentione nepharia contraire, qui tamen dextera Domini faciente
virtutem^l in sua defecit astucia nec^m profecit. Nosⁿ itaque iuxta vestre salutifere sug-
gestionis instanciam in emissionem presencium de sollempnibus nunciis transmittendis
ad curiam^o ordinare iam cepimus, prout negotii qualitas exposcebat. Processum vero
curie prenotato per ordinem nuncii nostri sollempnes, qui subsequenter in proximo,
vobis apercius et lucidius enarrabunt^k. Ceterum^l exhibitorem presencium, iuxta quod
alias per dilectum familiarem nostrum t(alem) existit vive vocis oraculo commendatus,
habeatis si placet in suis agendis favorabiliter recommissum^l.

76—80. TRACTATUS DE CORONATIONE IMPERIALI.

1274. Dec. 17.—1275. (Mart.)

76. PROCURATORIUM REGIS. 1274. Dec. 17.

*Autographon in tabulario secreto Vaticano inter 'Instrumenta miscellanca' serratum,
quod iam reperiri non poterat¹, ediderunt cum a. 1839. Doenniges 'Acta Henrici VII.
II, 250 nr. 13 tum a. 1862. Kopp 'Gesch. der eidgenössischen Bünde III, 1 p. 292 nr. 2,
quorum editionem hic repetimus. Vide ea que de numero singulari supra nr. 48 et in
Regestis imperii notata sunt. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 288. (P. deest.)*

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Gregorio divina providentia sacro-
sancto Romane ac universalis ecclesie summo pontifici devotus eius filius Rudolphus
Dei gratia Romanorum rex semper augustus devota pedum oscula beatorum.

75. ^d) exercere T. ^e) loco hec pandenda E: exponenda. ^f) assistente E. V. ^g) Boemo-
rum E. ^h) celeribus E. ⁱ) non E. V. ^k) Nos enarrabunt dex. V. ^l) Ceterum recommissum
dex. E; in V: Cetera vero dilectus familiaris noster N. explicabit lucidius oraculo vive vocis.

1) Supra nr. 72. 2) Cj. Dan. 11 et Joel 2, 20. 3) Ps. 117, 16. 4) Cj. nr. 76. 5) V. 'Neues
Archiv' XV, 356 n. 2.

Dum beneficia, que de uberibus matris ecclesie per sacras manus vestras in multa habundantia iam dulciter gustavi, immo plene recepi et plenius de ubertate gratie vestre me recepturum spero, sollicite considero, ad Dei et ipsius ecclesie ac vestra beneplacita et servicia animus meus totus inardescens ita ardentem ad illa desiderat, sicut cervus ad fontes aquarum¹. Propter quod me totaliter disposui et cum omni desiderio paratus semper inveniri cupio, ut illa efficacius valeam promovere. Sperans igitur et confidens in Domino, quod hoc tanto utilius facere poterò, quanto in me consumatio vestre gratie clarius fulgebit, mitto ad pedes sanctitatis vestre honorabilem et prudentem virum Rudolphum regalis aule meo cancellarium, Conradum ducem de Techia principem meum illustrem, prudentem virum Petrum electum Basiliensem circumspectosque et religiosos viros, familiares meos fratrem Berengerium priorem ordinis Hospitalis sancti Iohannis Iherosolimitani per Alemanniam et fratrem Henricum ordinis fratrum Minorum lectorem in Maguntia meos nuntios ac ipsos meos constituo procuratores. Dans eis et unicuique ipsorum in solidum, ita quod non sit occupantis melior conditio², speciale mandatum et plenam ac liberam potestatem supplicandi nomine meo humiliter et instanter sanctitati vestre, ut me devotum filium vestrum ad unctionem, consecrationem et imperii dyadema ceteraque ipsius imperii sollempnia³ de beatis apostolicis manibus recipienda in alma urbe Romana in basilica principis apostolorum secundum laudabiles ipsius ecclesie et eiusdem imperii consuetudines celeriter vocare dignemini et ad predicta celerem terminum assignare. Do insuper eis simili modo speciale mandatum et liberam potestatem ad petendum, acceptandum et recipiendum similiter meo nomine terminum supradictum et ad faciendum in premissis et circa premissa omnia et singula, que necessaria et utilia esse possunt et quecumque veri et legitimi procuratores facere deberent aut possent, etiamsi mandatum exigent speciale, ratum me promittens habiturum et firmum, quicquid per eos vel eorum aliquem actum fuerit in premissis. In cuius rei testimonium presentem procuracionem fieri mandavi et regio sigillo muniri.

Datum apud Nueremberg, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quarto, XVI. Kal. Januar., regni vero mei anno secundo.

77. EPISTOLA GREGORII X. REGI MISSA. 1275. Febr. 15.

Superest in collectione dictaminum Berardi Neapolitani. Codicem tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 29 A saec. XIII. nr. 83 contulit Pogatscher. Codicis Vaticani lat. 3977 lectiones praetermissimus. Edidit Theiner in 'Codice diplomatico domini temporali s. Sedis' I, 188 nr. 336. — Potthast nr. 29989. Böhmer, Reg. imp. VI. 327. (P. deest.)

Carissimo in Christo filio Rudolfo regi Romanorum illustri salutem etc.

Sacerdotium et imperium non multo differre merito sapientia civilis asseruit. Siquidem illa tamquam maxima dona Dei a celesti collata elementa principii coniungit idemptitas, ea velut auxiliis mutuis semper egentia suffragii suis inter ipsa vicibus alternandi unit necessitas et ad perfectum mundi regimen instituta, ut alterum videlicet spiritualibus ministret, reliquum vero presit humanis, una et eadem institutionis causa finalis ipsa inseparabiliter. licet sub ministeriorum diversitate coniuncta designat. Horum insuper necessariam unionem alterutrius considerata carentia evidenter insinuat et emergentia exinde discrimina manifestant. Imperium namque in apostolice sedis vacatione sue destituitur directore salutis, ecclesia vero in throni cessatione cesarei oppressorum patet incursibus, dum suo defensore privatur. Curare itaque debent, curare

76. ^a) ad deest K. ^b) sollempnia K.

1. Ps. 41. 2. 2) Cf. Dig. III. 3. 32; XLII. 1. 19; item Summam Iohannis Bnoniensis ed. Rockinger 'Briefsteller und Formelbücher' I. 'Quellen und Erörterungen' IX: 613 sqq.

summopere gubernantes imperia et regna regentes, ut ecclesias et personas ecclesiasticas foveant, libertates et iura tueantur ipsarum et temporalia hiis fulcimenta non subtrahant, a quibus spiritualiter fulciuntur, immo in omni promptitudine temporaliter eos communiunt, quorum presidio spiritualia recipiunt munimenta. Sed nec minus qui
 5 ecclesiarum gubernacula gerunt summa esse cura solliciti, omni debent ope satagere, ut reges ceterique catholici principes debite polleant integritate potentie, status sui plenitudine integrentur. Consulte namque illis assistitur, quorum cedere debet prosperitas in auxilium assistentis. Debent quippe toto niti conamine, ut regna pace reflorescant, statu pacifico vigeant et tranquillitate fruantur optata. In hoc enim ecclesiis
 10 ipsis quietis et pacis comoda procurantur. Porro predictorum consideratio attentata non immerito conscientiam nostram artabat, ut ad collapsi reparationem imperii sollicitudine debita exurgentes, electionem unanimem ab omnibus principibus vocem in electione imperatoris habentibus, carissimi tamen in Christo filii nostri . . . regis Boemie illustris, qui sibi ius in eligendo imperatore competere asserit, non interveniente consensu, de persona tua concorditer celebratam et principum ipsorum ac aliorum, maxime
 15 qui nuper in concilio convenerunt, multiplicatam instantiam necnon et communem quasi eiusdem concilii clamorem ad tuam expeditionem instantem benivolus favor admitteret et prompta executio desiderato impleveret effectu. Hiis adiciebat non leves sollicitationis aculeos, quod sumpto de preteritis coniecture argumenta satis officacia futurorum te futurum catholicum principem, Deo devotum, veritatis amicum, zelatorem iustitie, favorabilem
 20 ecclesiis ac personis ecclesiasticis et ecclesiastice libertatis sedulum promotorem verisimiliter repromittunt. Ideoque cum fratribus nostris diligenti tractatu habito denominatione tibi de ipsorum consilio ascripta suasimus, quod te sic disponeres, sic parares, ut cum ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris
 25 recipiendas manibus regalem celsitudinem vocaremus, ad quod nos terminum prout circumstantie permitterent denuntiavimus prefixuros, paratus prout tanti negotii sollempnia exigunt appareres et nichilominus interim aliquem vel aliquos ad nostram presentiam mitteres, qui super eiusdem assignatione termini quid tue comoditati congrueret et alias plene super hoc tuam nobis exprimerent voluntatem. Nuper itaque
 30 dilectis filiis magistro Rudolfo regie aule cancellario, nobili viro Conrado duce de Techa, fratre Berengario magistro domorum Hospitalis sancti Iohannis per Alemaniam, Petro archidiacono Basiliensi et fratre Henrico ordinis Minorum lectore Maguntino propter hoc a tua magnificentia destinatis, in nostra et fratrum ipsorum presentia in publico et sollempni consistorio nomine tuo petentibus ad premissa terminum assignari, ad quod etiam eodem nomine plenum et legitimum exhibuere mandatum¹, nos
 35 cum eisdem fratribus collatione habita et hiis que circa hec attendenda putavimus perpensa deliberatione discussis, serenitati tue ad petitas unctionem, consecrationem et coronationem imperialis diadematis in basilica principis apostolorum in Urbe recipiendas per manus nostras, Domino favente sermoni, festum Omnium sanctorum primo
 40 venturum de ipsorum fratrum consilio assignamus. Eya ergo, princeps inclite, recognosce humiliter tui beneficia creatoris, eius beneplacitis te coapta, dirige vias tuas in semitas mandatorum ipsius², eius ministros honora, immo ipsum in illis, honora ecclesiam matrem tuam. Longevitatem namque vite parentum etiam temporalium honorificatio pollicetur.³ Pacem dilige regem imitando pacificum, firma iustitia thronum
 45 tuum, illam sectare. Fructus enim iustitie pax, illa si ante te ambulet, gressus tuos ponens in via⁴ tibi ab invio precavebit. Nec te clementia deserat, que amicos et devotos multiplicans ad imperii adicit firmitatem. Age viriliter et semper cor tuum in Domino confortetur.

Datum Lugduni, XV. Kalendas Martii. pontificatus nostri anno tertio.

50 1) videlicet nr. 76. 2) Ps. 118, 35. 3) 17. Exod. 20, 12. 4) Ps. 84, 14.

78. EPISTOLA PONTIFICIS PRINCIPIBUS MISSA. 1275. Febr. 15.

Exemplar archiepiscopo Bremensi directum datus ex autographo Hannoverae in tabulario regio asserato, cui appendet bulla plumbea; e quo iam edidit Sudendorf 'Registrium' I, 122 nr. 64. Serrata est praeterea apud Berardum Neapolitanum in formis curiis, quas e codice tabularii Vaticani edidit Theiner l. c. I, 189 nr. 337. Itaque nonnulla quae discrepant in annotatione posuimus. Ceterum pars prior epistolae principibus missae fere omnino concordat cum nr. 77. — Potthast nr. 20990, 20994, 20995. Böhmcr, Reg. imp. VI, 327. (P. deest.)

Gregorius episcopus servus servorum Dei venerabili fratri . . archiepiscopo Bremensi salutem et apostolicam benedictionem.

Sacerdotium et imperium non multo differre merito sapientia civilis^a asseruit. Siquidem illa tanquam maxima dona Dei a celesti collata elementia principii coniungit idemptitas^b, ea velut auxiliis mutuis semper egentia suffragii suis inter ipsa vicibus alternandi unit necessitas et ad perfectum mundi regimen instituta, ut alterum videlicet spiritualibus presit, reliquum vero ministret humanis, una et eadem institutionis causa finalis ipsa inseparabiliter, licet sub ministeriorum diversitate coniuncta designat. Horum insuper necessariam unionem alterutrius considerata carentia evidenter insinuat et emergentia exinde discrimina manifestant. Imperium namque in apostolice sedis vacatione suo destituitur directoro salutis, ecclesia vero in throni cessatione cesarei oppressorum patet incursibus, dum suo defensore privatur. Curare itaque debent, curare summopere gubernantes imperia et regna regentes, ut ecclesias et personas ecclesiasticas foveant, libertates et iura tueantur ipsarum et temporalia hiis fulcimenta non subtrahunt, a quibus spiritualiter fulciuntur, immo in omni promptitudine temporaliter eos communiant, quorum presidio spiritualia recipiunt munimenta. Sed nec minus qui ecclesiarum gubernacula gerunt summa esse cura^c solliciti, omni debent ope satagere, ut reges ceterique catholici principes debite polleant integritate potentie, status sui plenitudine integrentur. Consulte namque illis assistitur, quorum cedere debet prosperitas in auxilium assistentis. Debent quippe toto niti conamine, ut regna pace reflorescant, statu pacifico vigiant^d et tranquillitate fruantur optata. In hoc enim ecclesiis ipsis quietis et pacis comoda procurantur. Porro predictorum attenta consideratio non immerito conscientiam nostram^e artabat, ut^f ad collapsi reparationem imperii sollicitudine debita exurgentes, electionem unanimum ab omnibus principibus vocem in electione imperatoris habentibus, carissimi tantum in Christo filii nostri . . regis Boemie illustris, qui sibi ius in eligendo imperatore competere asserit, non interveniente consensu, de carissimo in Christo filio nostro Rudolfo rege Romanorum illustri concorditer celebratam et principum ipsorum ac aliorum, maxime qui nuper in concilio convenerunt, multiplicatam instantiam necnon et communem quasi eiusdem concilii clamorem ad ipsius regis Romanorum expeditionem instantem benivolus favor admitteret et prompta executio desiderato impleteret effectum. Hiis adiciebat non leves sollicitationis aculeos, quod sumpte de preteritis coniecture argumenta satis efficaciter futurorum ipsum Romanorum regem futurum catholicum principem, Deo devotum, veritatis amicum, zelatorem iustitiae, favorabilem ecclesiis ac personis ecclesiasticis et ecclesiasticae libertatis sedulum promotorem verisimiliter repromittunt. Propter quod memorato Romanorum regi denominatione regia de fratrum nostrorum consilio ascripta suavisimus, ut se sic disponeret, sic pararet, quod cum ad unctionem, consecratio-

78. ^a) inveniō—civilis in rasura or. ^b) idemptitas or. ^c) circa or. ^d) sic or. ^e) vestram or. ^f) in luce add. or.

nem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus vocaremus, ad quod tam sibi quam tibi aliisque principibus et magnatibus ac universitatibus regni Alemanie denuntiavimus nos terminum celeriter prout permetterent pensande circumstantie prefixuros, paratus sicut sollempnia tanti negotii exigunt appareret et nichilominus interim aliquem vel aliquos ad nostram presentiam destinaret, qui super eiusdem assignatione termini quid sue commoditati congrueret et alias plene super hoc eius nobis exprimeret voluntatem. Nuper itaque ipsius regis Romanorum nuntiis propter hoc a sua magnificentia destinatis in nostra et fratrum eorundem presentia in publico et sollempni consistorio nomine suo petentibus, sibi ad premissa terminum assignari, nos cum eisdem fratribus collatione habita et hiis que circa hec attendenda putavimus perpensa deliberatione discussis, ipsi regi Romanorum ad petitas untionem¹, consecrationem et coronationem imperialis diadematis in basilica principis apostolorum in Urbe recipiendas per manus nostras, Domino favente sermoni, festum Omnium sanctorum primo venturum terminum de ipsorum fratrum nostrorum consilio Nov. 1. duximus assignandum.

Prudenter itaque considerare te deceet, quot et quanta huiusmodi coronatio mundo comoda pollicetur. Sicut enim iuxta sapientis eloquium, ubi non est rector, populus facile corrumpitur¹, sic verisimili potest presumptione teneri, quod per eam regimine imperialis culminis reformato et status subiectionum imperii reformetur et ruine gravissime, quas divulsa iura eiusdem imperii ex ipsius diutina fluctuatione senserunt, integrationis plene remedio implerentur. Dabitur eidem sabbatismus² imperio et tam per ipsius regis Romanorum imperiali excellentia³ sublimati, quam per aliorum principum catholicorum auxilium inimicorum crucis cornua confringentur et ampliabitur cultus fidei christiane. Ideoque fraternitatem tuam monemus, rogamus et hortamur attente tibi per apostolica scripta mandantes, quatinus ut tantorum bonorum non expers, sed precipuus promotor existas, erga memoratum Romanorum regem fidelitatis et subiectionis debitum pleno ac fideliter observans⁴, eidem ad tanti decus fastigii obtinendum sic efficaciter assistere studeas⁴, sibi tui magnifici comitatus, prout exigit sollempnitatis tanto celebritas, personalem et honorabilem presentiam exhibendo, quod tua et aliorum principum in itinere ac in ipsius coronationis sollempniis gloria et comitiva stipatus cunctis gloriosus appareat et cesaroi regiminis Deo auspice feliciter adepturus auspiciis, illud ipso faciente qui potest, feliciter prosequatur. In hiis autem exequendis nec

78. a) sic or. b) excellentia imperiali cum signo transpositionis or.

1) Cf. Prov. 11, 14. 2) Cf. Ebr. 4, 9. 3) Loco erga — observans in exemplari archiepiscopi Treverensi itemque Moguntino, Salzburgensi, Magdeburgensi et singulis principibus vocem in electione imperatoris habentibus directo scripta sunt haec: eam te tanquam ipsius insigne membrum imperii quasi producem deceat esse in talibus, non sequelam; e contra in forma universis archiepiscopis, episcopis et abbatibus feudatariis itemque universis ducibus, marchionibus, landgraviis, palatinis, comitibus et aliis nobilibus, iudicibus, advocatis, universitatibus civitatum, castrorum, villarum et aliorum locorum necnon scabinis et aliis ministris in imperio per Alemaniam et Slaviam constitutis missa iunguntur tam haec quam illa verba. 4) Adiangi liceat ea quae idem papa Gregorius X. principibus scripsit a. 1275. Sept. 13, cum de renuntiatione Alfonsi regis eos certiores faceret: sic vos accingatis ad iter, ut cum idem rex Romanorum vos ad hoc duxerit requirendos, ad prosecutionem diete sue coronationis, prout decus deceat imperii et antiqua ipsius imperii constitutio de sequela regi Romanorum ad obtinendum diadema imperii exhibenda edita feudatariis et feudis indicit, non solum decentem et honorabilem comitivam, verum etiam alia que secundum eiusdem constitutionis tenorem exhibenda fuerint exhibeatis eidem, ut ex hoc plene fidelitatis debitum exolvatis imperio. Theiner l. c. I. 194; Pothast 21071. De tempore v. 'Regesta imperii' VI, 43a. Cf. Theiner l. c. I. 196; Pothast 21090. Hic ad constitutionem spariam de expeditione Romana dictam 'Constitutiones' I. 661 nr. 447 sine dubio papam provocare, ut videtur L. Weiland 'Neues Archiv' V, 239 et 'Constitutiones' l. c. Cf. Scheffer-Bohndorf 'Zur Geschichte des XII. und XIII. Jahrhunderts' p. 2.

termini brevitatis, quam consulta provisio et cautela vitandi periculi et accelerande publice utilitatis exegit, impedimenti alicuius occasionem afferat, sed ad eorum executionem tua fraternitas sic voluntaria, sic prompta consurgat, quod meritum sibi apud retributorem bonorum omnium et nos ac Romanam ecclesiam comparet¹ et apud eundem Romanorum regem nostra intercessio, si quando eam pro te aut tua ecclesia res² exposecet, et aditum liberiores inveniatis et exauditionem obtineat promptiorem.

Dat. Lugduni, XV. Kal. Martii, pontificatus nostri anno tercio.

79. *EPISTOLA ALTERA PONTIFICIS AD REGEM. 1275. Febr. 15.*

Servata est in eodem Berardi codice nr. 88. Contulit Pogatscher. Alterius codicis lectiones praetermisimus. Edidit Theiner l. c. I, 190 nr. 338. — Potthast nr. 20991. 10 Böhmer, Reg. imp. VI, 328. (P. deest.)

Carissimo in Christo filio Rudolfo regi Romanorum illustri.

Nosti, fili carissime, quod bone memorie O. Sancti Guidonis Spirensis prepositus cancellarius et procurator tuus, habens ad hoc legitimum et speciale mandatum, nuper in concilio Lugdunensi presentibus et consentientibus principibus et aliis prelatibus ac magnatibus regni Alemanie, qui tunc temporis in concilio ipso convenerant, quodam privilegia regum Romanorum predecessorum tuorum et alia concessa per ipsos reges Romanorum ecclesie recognoscens ac ea nomine tuo innovans et concedens, te illa primo ut³ regem Romanorum et postea suscepto imperiali diademate ut imperatorem innovaturum et etiam concessurum prestito in animam tuam iuramento promisit.¹ Licet itaque ad unctionem, consecrationem et coronationem de nostris recipiendas manibus tibi per alias nostras litteras absolute videamur terminum assignare, serenitatem tamen regiam volumus non latere, quod inter nos et fratres nostros hoc expresse actum est et tam nostre quam ipsorum intentionis existit, quod ante ipsum terminum premissa omnia, que memoratus cancellarius ut premittitur de consensu predictorum principum et magnatum, qui eadem presentialiter inspexerunt, sollempniter nomine tuo promisit, per te ut per regem Romanorum plenarie impleantur, cum per nos nuncio vel litteris fueris requisitus. Ceterum regalem celsitudinem requirimus et rogamus, ut per dilectum filium magistrum Antonium nuncium nostrum, latorem presentium, quando et ubi eodem presentes littere ad te pervenerint, nobis tuis intimare litteris non omittas. 20 30

Datum Lugduni, XV. Kal. Martii, pontificatus nostri² anno tercio.

80. *ENCYCLICA REGIS. (1275. Mart.)*

Formam in solo codice Monacensi lat. 29095 nr. VIII servatam, in margine mancam male edidit H. Simonsfeld 'Fragmente von Formelbüchern' p. 526 (= 'Sitzungsberichte der Münchener Akademie, philos.-philol. und histor. Classe' 1892); denuo accuratissime fragmentum contulimus. Sed non omnia emendare licuit. De tempore v. ea quae disseruit H. Otto 'Die Beziehungen Rudolfs von Habsburg zu Papst Gregor X.' p. 54 et 68. — Böhmer, Reg. imp. VI, 342. (P. deest.) 35

Rex regum, omnis boni dator affluentissimus, sicut nostram humilitatem ultra id quod [per] vite nostre merebamur meritum curavit extollere, ita facti nostri progressum felicissimis auspicio³ gubernans successibus, exaltacionis nostre primordia mira-

78. ¹) comperet or.

79. ²) in c. ³) pont. nostri *dez. c.*

80. ³) auspicio³ c.

1) V. supra nr. 49 c. 6 et 7 et infra nr. 91.

biliter instauravit, instaurata mirabilis per optati finis et medii conclusiones optimas consumavit. Denique memoratus rex regum, omnis creature formator ac eorum que in terris aguntur mirus et magnificus ordinator, nichil^b eorum que ad nostram exaltacionem, immo verius reformationem iam dudum deplorate pacis faciunt pretermittens, sanctissimum patrem nostrum papam eo sanctitatis spiritu inbuere est dignatus eundem-
 que Dei et hominum mediatorem absque ullo medio seu promisso tam propiciam nobis reddidit et effecit, quod idem in regno Romanorum patentes litteras nobis misit, vocatis nichilominus nobis in eisdem litteris ad suscipiendum de sue sanctitatis manibus gloriosum imperii dyadema. Hec igitur votive iocunditatis gaudia non indigne illis qui sicut membra corpori, sic illi sacro imperio indissolubilis^c fidei et amoris vinculis connectuntur.^d Cum itaque tales vos predicet^e antecessorum nostrorum pie recordacionis imperatorum et regum memoria, quibus tunc sicut nobis nunc fidelissimis servitorum obsequiis adhesistis^f, immense benignitatis gratiam nobis a primevo creacionis nostre tempore usque nunc inpensam pro speciali gaudio vobis presentibus intimamus. Exurgat igitur et in vocem exultacionis singulorum vestrum imperii fidelium prorumpat vox et animus. Nam^g ut et^h de omnipotentis Dei immensa bonitatis confidimus [ubertate]ⁱ, propulsatis bellorum atque omnium adversitatum ecclesiam Dei opprimencium tumultibus, fugata atque religata etate ferrea, etas aurea reviviseet nec sic^k

 qualitate et immense divine pietatis incomprehensibili quantitate quidquid circa nostram exaltacionem et Romani imperii reformationem noscitur esse factum, non humani set divini potius operis sit dicendum. Felix igitur nostra in Romano imperio et Romani imperii dudum fluctuantis in nobis progressio et ad desideratum salutifere pacis partum traductio omnibus hiis, qui salutem terre et profectum singularem ac generalem diligunt, iocunditatis et exultacionis materiam prebeat et eosdem ad congaudendum nobis et ipsis hilaritate vultuum, exultacione vocum atque exaltacione^m menciunt faciat iocundari.ⁿ Confirmatos namque in regno Romano a sanctissimo patre nostro vocatos nos sciat[is] veraciter ad recipiendum de sue sanctitatis manibus gloriosum imperii dyadema.

81. 82. CONFIRMATIONES CONSTITUTIONUM FRIDERICI II.

1275. Mart. 12. 13.

81. INNOVATIO EDICTI CONTRA COMMUNIA CIVIUM ET SOCIETATES ARTIFICUM. Mart. 12.

Supersunt in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 67½ duo autographa omnino inter se concordantia, que ex archivis Moguntinis provenerunt. Pendet filis sericis flavi et rubei coloris utrumque sigillum illaesum, sed tela consutum; cf. ea que in Regestis imperii notata sunt. Contulit autographa h. m. Weiland. De copiariis

80. b) nichil c. c) sequitur nobis subpunctum c. d) junc lineae; excidisse videntur aliqua verba: e) suppleendum fore fluxius intimanda. f) plius c. g) adhesistis c. h) sequitur et subpunctum c. i) supra lineam add. c. j) deest c. k) vel sit c. l) resectae sunt lineae nescio quot, alterius scilicet columnae pars inferior, alterius superior. m) exultacione c. n) iocunditates c.

tabularii regii Wirzburgensis, quibus confirmatio Rudolphi inserta est, vide 'Constitutiones' II, 191 not. 1. Cf. supra nr. 74. — Böhmer, Reg. imp. VI, 338. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii fidelibus tam presentibus quam futuris gratiam suam et omne bonum.

Noverint universi nos litteras clare memorie domini Friderici secundi Romanorum imperatoris vidisse sub bulla aurea in hec verba:

'In nomine sancte — indictione prescriptis.' *supra tom. II, 191 nr. 156.*

Nos igitur devotis venerabilis Wernheri archiepiscopi Maguntini principis et archicancellarii nostri karissimi supplicationibus inclinati ad imitationem divorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum nostrorum illustrium omnia et singula prenotata de benignitate regia et ex certa sciencia liberaliter innovamus, approbamus, confirmamus et huius scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre innovacionis, approbacionis et confirmacionis infringere vel eidem ausu temerario contraire. Quod qui facere forte presumpserit, gravem nostre indignacionis offensam se noverit incursum. In cuius rei testimonium et munimen presens scriptum exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo iussimus communiri.

Dat. Spire, III. Idus Marci, indictione tertia, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto^a, regni vero nostri anno secundo. (M.)

82. INNOVATIO PRIVILEGII IN FAVOREM PRINCIPUM ECCLESIASTICORUM. Mart. 13.

Autographa supersunt duo: 1) tabularii generalis regni Bavarici olim 'Hochstift Würzburg Reichssachen' fasc. 1, nunc 'Kaiserselekt Nachtrag' 67½ signatum, exemplar Moguntinum; sigillum laesum pendet filis sericis; contulit b. m. Weiland; 2) Karlsruhe in tabulario generali asservatum 'Selekt der Kaiserurkunden' nr. 85, exemplar olim capituli Spirensis, quod contulit socius noster A. Werninghoff; sigillum laesum pendet filis sericis rosei coloris. De copiariis cf. 'Constitutiones' II, 88 l. 1 sq. et not. 2. Cf. etiam ea quae exposuit Weiland 'Historische Aufsätze, dem Andenken an Georg Waitz gewidmet' (Hannover 1885) p. 249 sq. — Böhmer, Reg. imp. VI, 339. (P. 402.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus tam presentibus quam futuris gratiam suam et omne bonum.

Noverint universi nos litteras clare memorie domini Friderici secundi Romanorum imperatoris vidisse sub bulla aurea in hec verba:

'In nomine sancte — indictione prescriptis.' *supra tom. II, 87 not. 2.*

Nos igitur devotis venerabilis Wernheri archiepiscopi Maguntini principis et archicancellarii nostri karissimi precibus inclinati ad imitationem divorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum nostrorum illustrium omnia et singula prenotata, excepto illo articulo de proseriptione contra excommunicatos¹, prout superius est expressum, quem maturiori consilio diffiniendum duximus reservandum², de benignitate regia et ex certa sciencia liberaliter innovamus, approbamus^b, confirmamus et huius scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre innovacionis, approbacionis et confirmacionis infringere vel eidem ausu temerario contraire. Quod qui facere forte presumpserit, gravem nostre indignacionis offensam se

81. ^a CCLXXV I.

82. ^a in linea datae legitur in 2: anno domini incarnationis millesimo ducentesimo XIII, mense Novembris. ^b et *adl.* I.

1) Cap. 7 privilegii; v. *supra tom. II, 90 lin. 14.* 2) Cf. Weiland 'Historische Aufsätze' p. 269 sq.

noverit incursum. In cuius rei testimonium et munimen^o presens scriptum exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo iussimus communiri.

Dat. Spiro, III. Idus Marci, indictione III, anno Domini millesimo CC^a LXXV, regni vero nostri anno secundo. (M.)

83. DECLARATIO DE IURE ELIGENDI REGEM ROMANORUM.

1275, Mai. 15.

Insigne hoc documentum, quo ea quae in Richardi atque Rudolphi regum electionibus gesta sint, certius exponantur, sistimus ex autographo demum accuratissime collato, quod
asservatur in tabulario secreto domus regiae Bavaricae. E quo primus a. 1616. dedit
Gewoldus 'De septemviratu' p. 174 (ed. II p. 212). Novem sigilla filis sericis olim pen-
bant: supersunt nr. 5 et 8, abbatis scilicet S. Galli et ducis Karinthiae sigilla haud
laesa; nr. 1 et 9, regis Rudolphi et comitis Tirolensis, ut videtur, sigilla valde laesa; nr. 3
et 4, Eichstetensis et Tridentini episcoporum parva sigillorum fragmenta; nr. 2 sigilli
Augustensis episcopi fila tantum serica. Sigillorum nr. 6 et 7 foramina tantummodo
apparent; neque vero dubium est, quin olim ibi sigilla duo pependissent, quae abbatis
Augiensis et Rudolphi cancellarii fuisse probabile est, cum Ludovicus palatinus comes loco
infra citato se consensisse neget.

De hoc privilegio rectius interpretando optime meruerunt L. Weiland 'Forschungen
zur Deutschen Geschichte' XX, 310 sqq. et P. Scheffer-Boichorst 'Sitzungsberichte der
Münchener Akademie. Histor. Classe' 1884, p. 472—486. Cf. etiam ea quae l. c. 483
not. 2 de sigillis, sed non omnia recte relata sunt; itemque Redlich 'Mittheilungen des
Instituts' X, 397 sq.

Adiungere liceat caput 24. compromissi a. 1276. Mai. 29. inter duces Bavariae per
mediatores facti¹ (Regesten der Pfalzgrafen I, 971; 'Monumenta Wittelsbacensia' I, 296
nr. 123), ubi de nostro documento statuuntur haec: Item super privilegio dato nobis H.
duci in Augusta per dominum Rud(olfum) regem Romanorum et principes qui aderant
super electione, de qua contencio fuit inter nos H. et dominum regem Boemie, pro-
fitemur, quod nos H. dux non renunciemus repeticioni et restitutioni eiusdem privilegii
et quod nos L. dux non consensimus huiusmodi privilegio nec de nostra processit
voluntate, quod idem privilegium procederet, et super hoc fratri nostro, cum ab eo
requisiti fuerimus, faciemus iusticiam vel amorem. Cf. etiam Scheffer-Boichorst l. c.
481 sq. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 374. (L. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presenciam in-
 specturis in perpetuum declaramus, quod presidentibus nobis curie apud Augustam
 Idibus Maii sollempniter celebrato et constitutis ibidem in presenciam nostra illustrium
 principum Ottakari regis Bohemie nuntiis et Heinrici ducis Bavarie procuratoribus
 subortaque inter eos questione super quasipossessione iuris eligendi Roman(orum)
 regem, per procuratores dicti H. ducis et illustrem Lodwicum comitem palatinum Rani
 et ducem Bavarie, filium nostrum karissimum, fuit propositum, racione ducatus Bavarie

82. ^{c)} monumentum 2. ^{d)} equitur XLV deletum 2.

1) Autographon in tabulario generali regni Bavarici 'Kgl. Haus- und Familiensachen' fasc. 2 asservatum contulit Herre. De quattuor sigillis adhuc tria pendent lina sericis.

hoc eis competere ex antiquo, idemque noster filius L. coram nobis cunctisque prin-
 cipibus, prelatibus, baronibus, militibus et universo populo, qui eidem curie assidebant,
 extitit publice protestatus, quod predictus dux H. frater ipsius olim electioni incliti
 Richardi Romanor(um) regis nostri predecessoris una cum ipso presentialiter cum
 ceteris principibus coelectoribus interfuit et in eum uterque direxit legaliter votum
 suum, eundem in Romanorum regem una cum aliis conprincipibus ius in hoc habenti-
 bus eligendo. Deinde vero electionis tempore apud Franchenfurtte de nobis ab
 omnibus principibus ius in electione habentibus concorditer celebrate, per nuntios et
 procuratores eiusdem ducis H., videlicet Henricum prepositum Öttingensem et Fridri-
 cum rectorem ecclesie de Lantschüt ipsius absentiam propter impedimenta legitima legi-
 time excusantes, presente venerabili Berhtoldo Babenbergensi episcopo, procuratore
 predicti regis Bohemie, et contradicente quidem ipsis procuratoribus, set ipsius contra-
 dictione a principibus electoribus omnibus tam ecclesiasticis quam secularibus non
 admissa, in dictum L. comitem Palatinum nostrum filium una cum aliis principibus
 omnibus, qui in nos direxerant sua vota, prout iamdicti procuratores in mandatis reco-
 perant, concorditer extitit compromissum. Qui commissum huiusmodi in se recipiens
 suo et dicti H. ducis fratris sui ac omnium aliorum principum ius in electione habenti-
 um auctoritate et nomine in Romanorum regem sollempniter nos elegit, vocibus
 eorundem fratrum ducum Bawarie comitum palatinorum Reni racione ducatus pro una
 in septem principum ius in electione regis Rom(anorum) habentium numero computatis
 prout etiam in predicta curia Augustensi vive nostre vocis eloquio utriquo ipsorum
 in presencia nuntiorum prefati regis Bohemie, videlicet venerabili Wernhardo Sekoviensi
 episcopo, magistro Henrico preposito Werdensi commendatore domus Theutonice per
 Austriam et Wlfrigo magistro Hospitalis sancti Iohannis de Mevrperge, ac omnium
 ibidem presentium principum, prelatorum ac baronum recognovimus et recognoscimus
 manifeste. In cuius rei testimonium et perennem memoriam prodictorum presentes
 eis litteras donavimus nostro regali sigillo necnon subscriptorum testium sigillis muni-
 tas. Qui sunt Hartmannus Augustensis^a episcopus, Hiltprandus Eistetensis, Henricus
 Tridentinus episcopi, . . de Sancto Gallo, de Augea abbates, Rudolfus cancellarius
 noster. Ex laicis vero filius noster Lodwicus comes palatinus Reni dux Bawarie,
 Philippus dux Karinthio, Meinhardus comes Tyrolensis, Fridricus burgravius de
 Nürenberch, Henricus marchio de Burgawe, Ulricus de Hælfenstein, Lodwicus de
 Öttingen, Albertus et Burchardus de Hohenberch, Henricus de^b Furstenberch, Tybal-
 dus de Pirreto et Lodwicus de Honberch comites, Henricus et Berhtoldus de Niffen,
 Albero de Prukperch, Hermannus de Hæginberch, Volkmarus de Chemnaten et Mar-
 quardus filius suus, Winhardus de Rorbach, Henricus de Prisingen et alii quam plures.
 Actum et datum Auguste, anno dominice^c incarnationis millesimo ducesimo
 septuagesimo quinto, regni vero nostri anno secundo.

84. CONFIRMATIO PRIVILEGIORUM IN FAVOREM IUDAEORUM.

1275. Jul. 4.

*Dedit Hermannus Keussen ex autographo tabularii civitatis Coloniensis; pendet
sigillum filis sericis. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 399. (P. deest.)*

83. ^a) ensis corr. pallidiori atramento or. ^b) pallidiori atramento in linea add. or. ^c) sequitur
littera deleta or.

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani Imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Universitatis vestre noticie presencium serie declaramus, nos transcriptum privilegiorum sanctissimi in Christo patrie domini Gregorii pape decimi sub sigillo venerabilis fratris Alberti quondam Ratisponensis episcopi vidisse huiusmodi seriem continens sub hiis verbis:

'Gregorius episcopus servus servorum Dei — anno tercio.' *Pothast nr. 20915.*

Item vidimus transcriptum privilegii eiusdem sanctissimi patris nostri domini Gregorii sigillo venerabilis fratris Alberti quondam Ratisponensis episcopi predicti communitum sub hoc tenore:

'Gregorius episcopus servus servorum Dei — anno tercio.' *Pothast nr. 20861 et 12596¹.*

Nos autem de liberalitate regia predictorum Iudeorum instancia favorabiliter inclinati predicta omnia et singula, sicut ex concessione Romanorum pontificum ipsis competunt, concedimus, confirmamus, confirmata et concessa presentibus declarantes. Et quia iidem Iudei sub defensionis nostre debent umbraculo specialiter respirare, adiciamus, ut nulla omnino causa dampnari possint vel debeant, nisi legitimo Iudeorum et Christianorum testimonio convincantur. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre confirmacionis et concessionis paginam infringere vel ei in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui fecerit, gravem nostre magestatis indignacionem se noverit incurrisse. In horum omnium testimonium et perpetui roboris firmitatem presens scriptum exinde conscribi et magestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum apud Turegum, III. Nonas Iulii, indictione tercia, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, regni nostri anno secundo.

85. 86. ENCYCLICA AD ITALICOS MISSA.

1275. Iul. 9.

85. ENCYCLICA REGIS.

Servatum est A ingrossatum cancellariæ in libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. Præbent T nr. 171 sine lemmate; E fol. 127 nr. 160, ubi rubrum littera ad captandam benevolentiam; O in duas partes divisum fol. 70 nr. 238 (— solio solidati) et 239; V item dissecatum fol. 47^a (Superni — sicut hortus; desunt enim verba Qualiter autem — pervenisse) et fol. 43 (Ab illo — mansuetus. Dat.) v. editionem p. 309 et 262. E codicibus O et V perpaucæ tantum varietate lectiones adnotandæ erant.

Ab ingrossato multis locis discrepat forma B exemplaris in Italiam missi, cuius apographon coævum superest Ravennæ in bibliotheca Classensi (Caps. II. (S. Maria in Portu) nr. 2258^a signatum, quod iam olim exemplavit J. Ficker, sed non omnia recte transcripsit. Cuius copiam adhibuit Winkelmann 'Acta imperii selecta' II (1885), 86 nr. 101. Item edidit Aut. Tarlati 'Appendice ai Monumenti Ravennati del secolo di mezzo di Marco Fantuzzi II (1876), 85 nr. 65.

¹ Cf. Böhmcr-Lau 'Codex diplomaticus Moenofrancofurtanus' I, 255 nr. 532.

Aliud exemplar eiusdem encyclicae insertum est chronici Francisci Pippini l. IV, c. XVI (Muratori SS. IX, 720), sed pessimas lectiones praebet. — Böhmér, Reg. imp. VI, 402. (P. deest.)

A.

(1) Superni consilii sapientia, que secretum utique celi gyrum sola^a circuit¹ increata, primi parentis in posteros senciens derivari discrimina et ex sui plasmatis exorbitacione, quod naturalem quodammodo normam transgressionis amplectitur, irritata plerumque humani generis patitur imbecillitatem nunc peste, nunc clado, nunc fluctibus bellice tempestatis involvi. Luna siquidem diu quasi sublata de celo, condensata tenebrarum^b umbrosa caligine, facta fuit nox² periculosa et gravis, in qua transierunt silve bestie catorvatim, leonum catuli rugientes³, ut raperent innocentes. In medio autem Egypti spiritu mixto^c vertiginis^d in oblivionem veritas venerat, claves Petri quodammodo lapse fuerant in contemptum et libertatis ecclesiastice pulchritudo contorpuerat furibunda tyrannide conculcata^e.

(2) *Set Dei et hominum mediator altissimus, qui in ira misericordiam non continere deditit^f, post multiplices dire persecutionis angustias, quibus orbis attritus emareuit, quibus christiane compaginiis est soluta iunctura, scissure^g dispendiis agitata, sic afflictorum miserie miserande misertus iam visus^h est fidelium lacrimas dextera graciosaeⁱ consolacionis abstergere et singultuosorum lamenta lugubrium cohi-*

85. A. ^a) sua E. ^b) que add. E. ^c) mixta E. ^d) virginitatis ! E. ^e) conculcata E.
^f) didicit T. E. ^g) scissura E. ^h) visa E. ⁱ) gloriose E. 45

B. ^a) misso c.

1) *Eccli.* 24, 8. 2) *Cf. supra* p. 17 l. 18. 3) *Is.* 3, 29. 4) *Is.* 19, 14. 5) *Ps.* 79, 14.

B.

Rodulfus Dei gratia Romanorum rex
 aemper augustus universis sacri Romani
 imperii fidelibus per Ytaliam constitutis,
 ad quorum notitiam presentes litteras per-
 venire contigerit, gratiam suam et omno
 bonum.

(1) Superni consilii sapientia, que secretum utique celi girum sola circuit increata, protoplausti in posteros derivari prospiciens discrimina et quia proclivus est cursus^a omnis etatis ad malum naturaque vitiorum cernitur quodammodo imitatrix, irritata plerumque humani generis patitur imbecillitatem nunc peste, nunc clade, nunc fluctibus bellice tempestatis involvi. Luna siquidem corruscantia iam diu subducta de nature habitabilis emisperio, condensata tenebrarum umbrosa caligine, facta fuit nox perosa oculis et pedum gressibus in offensam, qua transierunt bestie catorvatim, vulpecule, apri de silva, singulares^b feri depascentes^c vineam Domini, leonum catuli rugientes, ut raperent innocentes. In medio etiam Egypti spiritu mixto^a vertiginis in oblivionem veritas venerat, claves celestis clavigeri quodammodo facte fuerant contemptibiles et libertatis ecclesiastice pulchritudo contorpuerat furibunda tyrannide conculcata.

(2) *Set Dei mediator et hominum, qui in ira misericordiam non continere deditit^f, post multiplices dire persecutionis angustias, quibus orbis attritus emareuit, quibus christiane compaginiis est soluta iunctura, scissure dispendiis agitata, sic afflictorum miserie miserande misertus iam visus^h est fidelium lacrimas dextera graciosaeⁱ consolacionis abstergere et singultuosorum lamenta lugubrium cohibere. Disposuit*

bore. Disposuit enim in apostolica sede
virum secundum cor suum veluti splendi-
dissimum luminaris solaris sidus in iubaribus^k
precellencia sanetitatis operibus et iusticie
radiis prefulgentem^l. In nostra etiam subli-
macione mirabili arbitrari verisimiliter poterit
quilibet fidus et equus interpres. quod nutu
divino lunaris globi lumine reparato, flucti-
vagi hactenus status imperii nebula nubi-
losa detersa^m, universali expectacione fidelium
luminarium utrorumque iocunda serenitas
ammodo clarius et irradiantius elucescitⁿ,
ut restituatur Iherusalem sicut fuerat in diebus
antiquis et ponantur ipsius deserta quasi deli-
cie et solitudinis invia sicut ortus^l.

(3) Sane^o ad universitatis vestre noti-
ciam celebris fame preconio non ambigi-
mus pervenisse, qualiter operacionis divine
ministerio, cuius occulta iudicia admiranti
voce prophetica reputantur abyssus², ut con-
scendamus ad imperiale fastigium, sumus
in regni iam solio solidati^o. Ab illo igitur
bono patrefamilias protinus et instanter a
nobis exigitur debitum, qui peregre pro-
ficiscens suam familiam cure nostro sup-
posuit, cui talenta que credidit cogimur
reddere duplicata. Set et vice reciproca
nos excitant attributa^p fortune beacioris
auspicia, ut ab eis, quos Romane dicionis^q
imperium suo locuplete gremio confovere
dinoscitur, subiectionis et obediencie debi-
tum exigamus. Admirando tamen utrum-
libet condicionis est debitum, si subtiliter
intuemur, cuius solucio debitoris emoli-
menta non minuit, auget fidem, immo plus
solventi crescit in commodo, quam susci-
pienti proficiat in profectu. Si enim com-
missi regiminis prosequamur officium^r ad
vindictam malorum laudemque bonorum, et
temporalis honoris stipendia querimus, dum
clarificamur in fama, et retribucionis eterne
spe pulchra reficimur, dum proficimus in
salute^s. Si etiam^t iuxta divine iussionis

enim in apostolica sede sibi vicarium virum
secundum cor suum veluti splendidissimum
luminaris^b solaris sydus in iubaribus precol-
lencia sanetitatis operibus et iusticie radiis
prefulgentem. In nostra [etiam] sublima-
tione mirabili arbitrari verisimiliter poterit
quilibet fidus et equus interpres, quod nutu
divino lunaris globi lumine reparato, flucti-
vagi hactenus status imperii nebula nubi-
losa detersa, universali expectacioni fido-
lium luminarium utrorumque iocunda se-
renitas amodo clarius et irradiantius elu-
cescit, ut restituatur Ierusalem sicut fuerat
in diebus antiquis et ponantur ipsius de-
serta quasi deliicie et solitudinis invia sicut
ortus.

(3) Qualiter a[utem] operationis divi[n]e^c
mi[ni]sterio, cuius occulta iudicia amiranti
voce prophetica reputantur abyssus, ut
conscendamus ad imperi[ale] fastigium, su-
mus^e iam in regni solio solidati, ad vestre
universitatis notitiam iam pridem celebris
fame preconio non ambigimus pervenisse.
Ab illo igitur bono patrefamilias protinus
et instanter a nobis exigitur debitum, qui
peregre proficiscens suam familiam in tem-
poralibus sollicitudini nostre supposuit, cui
talenta que credidit cogimur reddere du-
plicata. Set et vice reciproca nos excitant
adtributa fortune beacioris auspicia, ut ab
eis, quos Romane ditionis imperium suo
locuplete gremio confovere dignoscitur, fide-
litas et obediencie debitum exigamus.
Admirando tamen utrumlibet condicionis
est debitum, si subtiliter intuemur, cuius
solucio debitoris emolumenta non minuit,
auget fidem, immo plus solventi crescit in
commodo, quam suscipienti proficiat in
profectu. Si enim commissi regiminis pro-
sequamur officium ad vindictam malorum
laudemque bonorum, et temporalis hono-
ris stipendia querimus, dum clarificamur
in fama, et retributionis eterne spe pulchra
reficimur, dum proficimus in salute. Si

45 85. A. k) loco in iubaribus O male: virtutis. l) precellentem T. m) deest E. n) illucescit
E. O. o) Sane—solidati dea. V. p) ad tributa E. T. q) dilectionis E. r) officium O. T.
s) Dei add. E. t) loco Si etiam E: Etenim.

B. b) lunaris e. c) lacuna in e.

1) Is. 51. 3. 2) Ps. 35. 7.

edictum que sunt cesaris cesari persolvantur^a, recipienti plus commodi et honoris acquiritur, quam solventi vexationis et oneris aggregetur. Ea nempe sunt omnia, si ad verum recurrimus, subditorum vota levamina que sunt hec^v molimina principatus. In hoc enim gloria regis extollitur, si in pacis plenitudine^w populum dirigat et in iusticie vigore conservet. Legimus vero^x, quam plures pro quiete publica^x populorum eximii se immiscuisse laboribus et intolerabilibus gravaminibus subdidisse. Et licet tam periculosi sollicitudo negotii omnibus terre principibus debeat, Romani tamen imperii veneranda sublimitas, que in omnium presidencium oculis^x velut in speculo collocatur, tanto fervencius zelari pacem, tanto avidius subditorum iusticie debet intendere, quanto clariori^y presagio et evidenciori perpenditur coniectura, quod totius orbis ambitus quodammodo spiritu vegetatur imperii, ut eo languente languat ipsoque feliciter prosperante letetur, cum non solum in temporalibus tenebras populi christiani Romani sceptri fulgor illuminet, set et ipsi catholice fidei fulcimenta non levia subministret.

(4) Porro sedatis ad presens in regno Germanie bellice tempestatis horroribus, quibus idem regnum iam pridem extitit in calamitate diutina tribulatum, ecce convertimur ad Italie simultatis solvenda discrimina et eius ruptore domestice, reipublice turbatriceis, zizania[m] penitus extirpanda[m], ut gladii conflentur^x in vomeres et in falces lancee convertantur¹, tranquille quietis amenitate de cetero refflorento.

(5) Hinc est quod ambassatores nostros (ales) exhibit(ores) presencium, viros utique tam generositatis ingenuitate spectabiles quam honorum et morum prerogativa conspicuos necnon fide ac circumspectione

etiam iuxta divine iussionis edictum que sunt cesaris cesari persolvantur, recipienti plus commodi et honoris acquiritur, quam solventi vexationis et oneris aggregetur.

(4) Porro sedatis ad presens in regno Germanie bellice tempestatis horroribus, quibus idem regnum per multa tempora extitit quamplurimis calamitatum oppressionibus tribulatum, ecce convertimur ad Italie simultatis solvenda discrimina et eius intestini belli ruptore domestice, reipublice turbatriceis, zizania[m] penitus extirpandam, ut gladii conflentur in vomeres et in falces lancee convertantur, tranquille quietis amenitate de cetero refflorento.

(5) Hinc est quod legatos nostros solempnes Rodulfum curie nostre cancellarium, fratrem B.^d magistrum Hospitalis sancti Iohannis per Alamanniam ac Henricum comitem de Furstemberch, exhibi-

85. A. ^a) persolvuntur E. ^v) li T. E. O. ^w) pulchritudine E. ^x) deest E. ^y) corr. ex 45
 pchriori T. ^z) conferentur O.

B. ^d) Beringerium Franc. Pippinum.

1 Is. 2, 4.

presignes, ad partes Italie duximus pre-
mittendos, ut viam ante faciem nostram
strennuis dispositionibus preparantes¹ de
nostro felici et festivo adventu corda vestra
letificent² et de nostris fortunatis auspiciis
vos fecundent.

10

15

20

25

(6) Vos igitur, in quos vires et viriles
animos proavita^b strenuitas propagatione
gratuita derivavit, exurgite quesumus et
erigite mentes vestras ad contemplandum
imperii speciem et virtutem. Vos quidem,
eiusdem imperii graciosissima possessio, vestrum
agnoscite possessorem, ut rex vester re-
bellibus formidabilis et vobis adveniat man-
suetus.³

Dat.^c

tores presentium, viros utique tam gene-
rositatis ingenuitate spectabiles quam ho-
norum et morum prerogativa conspicuos
neque fide ac circumspectione presignes,
ad vos tanquam sancte matris ecclesie et
imperii Romani fideles duximus promitten-
dos, ut viam ante faciem nostram strenuis
dispositionibus preparantes ex parte nostri
culminis vos saluent, de mora serenitatem
nostram excusent, de nostro felici et festivo
adventu corda vestra letificent, de fortuna-
tis nostris auspiciis vos fecundent, in devo-
tione sancte matris ecclesie et ipsius im-
perii vos corroborent, indevotos ad devo-
tionem imperii et veritatis viam alliciant
modis quibus convenit atque trahant, fide-
litatis et obedientie debita a vobis tan-
quam imperii fidelibus et sancte matris ec-
clesie devotis filiis petant et recipiant
solita iuramenta², singula et universa faci-
ant, tractent, ordinent et disponant, que pro
bono statu imperii et salute fidelium et de-
votorum ipsius noverint expediri. Gratium
et ratum habituri, quicquid per ipsos fac-
tum, tractatum, ordinatum seu dispositum
fuerit in premissis.

(6) Vos igitur, in quos vires et viriles
animos proavita strenuitas propagatione
gratuita derivavit, exurgite quesumus et
erigite mentes vestras ad contemplandum
imperii specie[m] et decorem. Vos siqui-
dem, eiusdem imperii graciosissima possessio,
vestrum agnoscite possessorem, ut rex
vester rebellibus formidabilis et vobis ve-
niat placidus mansuetus.

Dat. apud Turegum^c, VII. Idus Iulii,
indictione tertia, regni nostri anno secundo.

86. IURAMENTUM FIDELITATIS.

Superest non nisi in B. V. Winkelmann et Tarlazzi l. c. — Böhmcr, Reg. imp.
40 VI, 402. *(P. deest.)*

Forma iuramenti talis est:

Ego ab hac hora in antea fidelis ero Romano imperio et domino meo Rodulfo
Romanorum regi semper augusto. Non ero in facto, consilio aut consensu, quod vitam
perdat aut membrum aut capiat mala captione. Consilium, quod per se aut nuncios
45 suos seu litteras mihi crediturus est, me sciente ad eius dampnum seu preiudicium

85. A. a) let. corda vestra T. b) prompta E. c) in solo V.

B. c) Turegum c.

1) *Mod. 3, l.* 2) *V. infra nr. 80.* 3) *Matth. 21, 5.*

nulli pandam. Si dampnum et proiudicium regis et imperii eiusdem tractari scivero, pro posse meo impediam, ne fiat; quod si per me impedire non possem, per nuncium aut litteras ei significare curabo, ut ad notitiam eius perducatur. Imperium Romanum et regalia eius, que habet ubicunque et specialiter in Ytalia, manutenobo totis viribus et defendam; ad a[c]quirendum vero que habet seu tenet adiutor ero.¹ Officium mihi commissum in Ytalia bene et fideliter exercebo. Iura, iurisdictiones et possessiones Romani imperii, que ubicunque consistere sciam, revelabo et in rehabendo adiutor ero et conservabo. Nuncios predicti domini regis recipiam et fideliter ac benigne tractabo in veniendo, morando et redeundo. Et hec omnia iuro et promitto bona fide sine fraude et dolo observare. Sic Deus me adiuvet et hec sacrosancta Dei evangelia.

87. MANDATUM DE BONIS IMPERIALIBUS REVOCANDIS.

1275. Iul. 9.

Mandatum hoc, quod eodem die ac nr. 85 emanavit, proponimus secuti editionem Reimeri 'Hessisches Urkundenbuch' II, 1, 372 nr. 511, que nititur autographo Marpurgi in tabulario regio 'Hanauer Urkunden, Kaiser und Reich' asservato. Pendet sigillum valde laesum. Cf. mandata supra nr. 28—31. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 403.

(P. decst.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus nobili viro R. de Hagenoya dilecto fideli suo gratiam suam et omne bonum.

Suscepti cura regiminis sollicitate nos ammonet et ad id serius nos invitat, quod deperdita vel distraeta sacri imperii bona per viam rectitudinis ad sacrum imperium revocentur. Hinc est quod fidelitati tue committimus et mandamus precipientes sub obtentu nostro gracie firmiter et districte, quatenus de iudicio et iurisdictione oppidi seu ville de Mûtin² ad imperium pleno iure spectante te nostro nomine intromittas. Preferea volumus et mandamus, quod de universis bonis imperialibus, que veridica relacione sacri imperii et nostra foro cognoveris, te patenter ac viriliter intromittas, eadem nostris usibus et iuribus applicando.

Datum apud Thuregum, VII. Idus Iulii, indictione III, regni nostri anno secundo.

88. SENTENTIA DE PRIVILEGIIS REGIIS NON INFRINGENDIS.

1275. Sept. 10.

Ex L cartulario Leodiensi saec. XIV. Leodi in archivio regio asservato ediderunt a. 1895. Bormans et Schoolmeesters 'Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège' II, 341.

1) Textus hic corruptus est. In iuramento enim, quod circiter a. 1281. episcopus Aretinus Rudolfo vicario in Tuscia generali praestitit, verba sic sonant: Imperium Romanum et regalia eius et specialiter in Italia manutenebit propriis viribus et defendet, que habet ubicunque seu tenet; ad acquirendum vero adiutorio erit. V. Böhmcr, Acta imperii selecta, p. 703 nr. 1002. 2) V. etiam Reg. imp. VI, 721 et 825.

Exstat etiam in V. cod. Vaticano lat. 3881. I. saec. XVI. fol. 32, de quo v. supra ad nr. 27, ubi rubrum. Quod sententio ab inferioris auctoritatis tribunali prolato, que privilegiiis regalibus sunt prejudiciales, irritae sunt et inanes. Contulit vir d. Iohannes Haller. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 427¹. (P. deest.)

- 5 Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis imperpetuum.
- Ad universitatis vestre notitiam volumus pervenire, quod nobis nuper in civitate nostra Oppenheim^a pro tribunali sedentibus in conspectu regie maiestatis sententia-
 10 liter extitit iudicatum omnium astantium applaudente caterva, quod contra privilegia, libertates et iura, que a divinis imperatoribus et regibus Romanorum^b nostris prede-
 15 cessoribus inclitis aut^c a nobis concedi contigit ecclesiis nostre ditioni subiectis, nullius inferioris tribunalis auctoritas aliquas posset proferre seu promulgare sententias ipsis privilegiiis, libertatibus et iuribus prejudiciales aliqualiter aut nocivas. Qua utique data et approbata sententia, honorabili viro Alexandro de Bruneshorn^d canonico et pro-
 20 curatore alme Leodiensis ecclesie postulante constanter, a nobis sententiarum specia- liter fuit ibidem iudicio non dispari pari forma, quod villico et scabinis Leodiensibus aliqua prorsus non adesset aut posset adesse facultas, contra immunitates, privilegia, libertates et iura eidem ecclesie Leodiensi ac aliis Leodiensibus ecclesiis a divinis prede-
 25 cessoribus nostris imperatoribus et regibus Romanorum^e indulta sententias aliquas proferendi seu contra eadem aliquo modo vel impetu veniendi. Huius autem requisiti-
 30 onis et prolationis sententie interfuere presentes hii, quorum nomina subsequuntur: venerabiles E. Wormatiensis et frater H. Tridentinensis episcopi, Wormatiensis et Spirensis decani, Karinthie et de Teekin duces, E. comes de Linigin, E. comes de Katzinellinbogin, R. comes Hirsutus, H. comes de Vriburch, Ph. de Hoenvels et Th.
 35 filius eiusdem, Ph. de Bolandia et quamplures alii. Nos itaque prenotatam sententiam utpote Deo et hominibus acceptabilem approbantes et cupientes inviolabiliter observari, dilectis fidelibus nostris villico et scabinis Leodiensibus sub obtentu gratie nostre suique honoris presentium serie damus firmiter in mandatis, ne erga^f clerum eiusve familias in prejudicium privilegiorum suorum a nostris, ut dictum est, predecessoribus
 40 indultorum et innovatorum et confirmatorum a nobis ex certa scientia ullas deinceps audeant promulgare sententias, per quas eis aliquod prejudiciale dispendium quomodo- libet inferatur. Si enim quod absit secus evenerit, quicquid in contrarium attemptaverit quorumcumque presumptuosa temeritas, hoc edicto regali decernimus prorsus irritum et inane illosque vel illum, contra quos aut contra quem fortassis huiusmodi
 45 sententias proferri contigerit, per easdem in aliquo non ligari. Sed si per aliquos de familia cleri Leodiensis excessus aliqui fuerint perpetrati, per illos, quorum interest de^g huiusmodi excessibus cognoscere, ipsos volumus iudicari iuxta quod in privilegiiis earundem ecclesiarum Leodiensium plenius est expressum. In cuius rei testimonium presens scriptum exindo conscribi et nostre maiestatis sigillo iussimus communiri.
- 10 Datum apud Oppenheim, III. Idus Septembris, indictione III. anno dominice incarnationis MCCIXX quinto, regni vero nostri anno secundo.

88. ^a) Oppenheim V. ^b) Romanis L. F. ^c) deest V. ^d) Bruneshorn V. ^e) Romanis L.;
 Romis L. ^f) contra V. ^g) deest L. F.

1) Cf. Reg. imp. VI, 426. 484. 528.

89-92. ACTA CONVENTUS LAUSANNENSIS.

1275. Oct. 20. 21.

89. IURAMENTUM REGIS. Oct. 20.

Autographon iam olim deperit¹. Superest autem in transsunto a. 1278. Maii. 4. Romae facto, quod iterum recognovit Rudolfus rex Viennae a. 1279. Febr. 11 (Reg. imp. VI, 1061; v. infra). Cuius recognitionis autographon exstat in tabulario secreto Vaticano Arm. I c. V nr. 7, quod contulit Paulus Kehr². Imago heliographica publicata est 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII, tab. 10. De variis codicibus v. ea quae in Regestis imperii adnotata sunt. Recognitionem a. 1279. edidit etiam Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 232 nr. 387. De numero singulari v. supra ad nr. 48.

Litteris minoribus excudenda curavimus ea quae cum iuramento Friderici II. a. 1213. Iul. 12. praestito, 'Constitutiones' II, 61 nr. 49 concordant. In fine nonnulla ex privilegio II, 59 nr. 48 petita sunt. — Böhm, Reg. imp. VI, 439. (P. 403.)

In nomine sancte et individue Trinitatis.

Ego Rudolfus Dei gratia Romanorum rex* semper augustus* vobis domino meo sanctissimo et patri karissimo Gregorio divina providentia pape decimo vestrisque successoribus*, presentibus subscriptis prelatibus, principibus* et nobilibus imperii, spondeo, polliceor, promitto et iuro: quod omnes possessiones, honores et iura Romane ecclesie pro posse meo bona fide protegam et servabo. Possessiones autem, quas ecclesia Romana recuperavit, liberas et quietas sibi dimittam et ipsam ad eas refinendas bona fide iuvabo; quas autem nondum recuperavit, adiutor ero ad recuperandum et recuperatarum secundum posse meum ero sine fraude defensor. Et quaecumque ad manus meas devenient, sine difficultate restituere procurabo. Ad has pertinet tota terra que est a Radicofano usque Ceperanum, exarchatus Ravenne, Pentapolis, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitisse Mattildis, comitatus Brittenorii cum adiacentibus terris expressis in multis privilegiis imperatorum a tempore Lodvici. Has omnes pro posse meo restituum et quiete dimittam cum omni iurisdictione, districtu et honore suo. Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii vel pro necessitatibus ecclesie ab apostolica sede vocatus accessero, de mandato summi pontificis accipiam procuracionem ab eis. Adiutor eciam ero ad retinendum et defendendum ecclesie Romane regnum Sicilie. Vobis etiam domino meo Gregorio pape et successoribus vestris omnem obedienciam et honorificenciam exhibebo, quam devoti et catholici imperatores consueverunt sedi apostolice exhibere. Et si propter negocium meum Romanam ecclesiam oportuerit incurrere guerram, subveniam ei, sicut necessitas postulaverit, in expensis. Omnia vero predicta tam iuramento quam scripto firmabo, cum imperii fuero coronam adeptus.

Preter reverendum autem cetum dominorum cardinalium, videlicet venerabiles patres P. Ostiensem episcopum, Ancherum Sancto Praxedis, Guillelmum tituli Sancti Marci presbiteros, Ottobonum Sancti Adriani, Iacobum Sancte Marie in Cosmidin, Gottifridum Sancti Georii ad Velum aureum et Matheum Sancte Marie in Porticu dyaconos cardinales, qui vobis tunc temporis assistebant, prelati, principes et nobiles imperii, coram quibus iuravi, hii sunt: Ademarum Lugdunensis, Odo Mediolanensis, Bonifacius Ravennas, Iacobus Ebredunensis, Odo Bisuntinus archiepiscopi, Iohannes Leodiensis, Stephanus Parisiensis, Rudolfus Constanciensis, Heinricus Basiliensis, Guillelmus Lausanensis, Heinricus Tridentinus, Amedeus Valentinus, Raymundus Massiliensis, Aymo Geben-

1) V. 'Nouvelles Archives' XIV, 357 n. 1. 2) V. *ibid.* 358 nr. 40.

nensis, Alanus Sistaricensis episcopi, Gerardus electus Virdunensis, Ludwicus comes palatinus Rheni dux Bavarie, Fridericus dux Lothoringie, Conradus dux de Tecke, Fridericus burgravius^a de Nurenberch, Albertus et Burchardus comites de Oumbereh^b, Emicho et Fridericus comites de Liningen, Eberhardus comes de Chazenellenpogen,
 5 Sigbertus comes de Werde, Thibaldus comes de Firreto, Heinricus comes de Vriburch, Ludwicus comes de Hohenberch, Hermannus de Sulz, Mangoldus comes de Nellenberch et Eberhardus comes de Habisburch. Ut autem hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Gregorio sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque
 10 successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur firmaque semper et inconvulsa permaneant, presens scriptum nostro iussimus sigillo cereo communiri. Promittens nichilominus aliud de verbo ad verbum et per omnia simile, aurea bulla typario nostre maiestatis impressa munitum, infra tempus coronationis nostre vobis et sedi apostolice sine difficultate qualibet exhibere.

Actum in ecclesia Lausanensi, anno Domini MCCLXXV, indiet. III, XIII. Kal.
 15 Novembris, regni mei anno tertio.

90. PRIVILEGIUM REGIUM. Oct. 24.

Autographon eiusdem tabularii Arm. I c. V nr. 1, cuius sigillum desideratur, contulit Paulus Kehr¹. Scriptum est ab homine curiali. Editum est a Theinero l. c. I, 194 nr. 345. -- In Reg. imp. VI, 440 formulam huius privilegii librarius suo Marte immutavisse et c. c. nr. 89 interpolavisse dicitur. Contrario quam codex Trevisensis T nr. 336 exhibet nihil aliud est quam immutata privilegii recensio, cu quae a. 1278, m. Iun. ex curia ad Rudolfum ut innovaretur missa est, quaeque c. Registro Nicolai III. iam edita a Zaccagnio in ipsis Regestis imperii VI, 970 recte commemoratur. Propius a vero aberat H. Otto 'Neues Archiv' XXVI, 227. V. infra.

25 *Litteris minoribus excudenda curavimus omnia quae in capitibus 1--8 et 14 cum privilegio Friderici II. a. 1249, m. Sept. dato 'Constitutiones' II, 77 nr. 65 concordant. Capitu vero 9--13, quae mutatis mutandis conveniunt cum capitibus confirmationis supra nr. 49 editae, numeris illorum capitum in margine positus proponimus. -- Böhmcr, Reg. imp. VI, 440. (P. 404.)*

30 ¶ In nomine sanete et individue Trinitatis. ¶ Rudolfus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus.

(1) Ab eo solo, per quem reges regnant et potentes scribunt iustitiam,² recognoscetes inextimabilem nostre promotionis gratiam, qui regali iam in nobis culmine consumato nos ad obtinendum imperialis glorie solium sua sola pietate disponens, ut
 35 non solum cum principibus sedeamus³, sed ut illis presideamus, erexit, saneteque matris ecclesie ac vestra, pater reverentissime domine Gregori divina providentia pape X, immensa beneficia, quibus nos in benedictione dulcedinis prevenistis felicibus eiusdem nostre^a promotionis auspitiis, multiplicibus concurrendo favoribus et ipsam favorabilis prosecutionis auxiliis confovendo, attenta sollicitudine recensentes, reddimur corde
 40 solliciti, cogimur cogitare profundius, qua tante dignationis gratiam digna saltem, prout humana insufficientia sufficit, gratitudine prosequamur. Illi ergo, a quo cuncta procedere novimus et humiliter confitemur quod^b ab eo recepimus, offerentes eius et apostolice sedis ac vestris obsequiis, nos quicquid possumus, quicquid sumus, in per-

80. ^a) bur corr. ex dux tr. ^b) sic tr. pro Hohenberch.

45 ... 90. ^a) promotionis nostre cum signo transpositionis or. ^b) quod in rasura or.

1) V. 'Neues Archiv' XIV, 337 nr. 33. 2) Proc. 8, 16. 3) I. Reg. 2, 8.

petuum humili voto et in incommutabili proposito devovemus, vobisque, beatissime pater, et omnibus successoribus vestris catholicis ac eidem sancte Romano ecclesie, speciali matri nostre, omnem obedientiam, honorificentiam atque reverentiam semper humili corde ac devoto spiritu impendemus, quam predecessores nostri reges et imperatores catholici vestris antecessoribus impendisse noscuntur, nichil exinde volentes diminui, sed magis augeri, ut nostra magis devotio emitescat. (2) illum igitur abolere volentes abusum, quem interdum quidam predecessorum nostrorum exereuisse noscuntur et dicuntur in electionibus prelatorum, concedimus et sancimus, ut electiones prelatorum libere et canonice fiant, quatinus illo preficiatur ecclesie viduate quem totum capitulum vel maior et sanior pars ipsius^o duxerit eligendum, dummodo nichil desit de canonicis institutis. (3) Appellationes autem in negotiis et causis ecclesiasticis ad sedem apostolicam libere fiant, earum prosecutionem sive processum nullus impedire presumat. (4) illum quoque dimittimus et refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium prelatorum aut etiam ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu proprie voluntatis. Omnia vero spiritualia vobis et aliis ecclesiarum prelatis relinquimus libere disponenda, ut que sunt cesaris cesari et que sunt Dei Deo recta distributione reddantur. (5) Super eradicando autem heretice pravitate errore auxilium dabimus et operam efficacem. (6) Possessiones etiam, quas Romana ecclesia recuperavit, ab antecessoribus nostris seu quibuslibet aliis ante detentas, liberas et quietas sibi dimittimus et ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adiuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adiutores; et quecumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora ei restituere satagemus. Ad has pertinet tota terra que est a Radicofono usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitisse Matildis, comitatus Brittenorii, exarchatus Rauenne, Penthapolis, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad Romanam ecclesiam pertinentibus, ut eas habeat Romana ecclesia in perpetuum cum omni iurisdictione, districtu et honore suo. Verumtamen cum ad recipiendum coronam imperii vel pro necessitatibus ecclesie ab apostolica sede vocati venerimus, de mandato summi pontificis recipiemus procuraciones sive fodrum ab ipsis. (7) Omnia igitur supradicta et quecumque alia pertinent ad Romanam ecclesiam de voluntate et conscientia, consilio et consensu principum imperii libere illi dimittimus, renuntiamus et restituimus, nec non ad omnem scrupulum removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter ecclesiam et imperium perseverent. (8) Adiutores erimus ad retinendum et defendendum ecclesie Romane regnum Sicilie cum omnibus ad ipsum spectantibus tam citra Farum, quam ultra, necnon Corsicam et Sardiniam ac cetera iura que ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius et catholicus princeps.

c. 3. (9) Promittimus quoque beato Petro, celestis regni clavigero, ac vobis patri sanctissimo ipsius beati Petri^d ceterisque vestris successoribus et eidem ecclesie Romane, quod per nos vel per alium seu alios non occupabimus nec invademus in totum vel in partem aliquas terras ipsius ecclesie Romano aut vassallorum eius, quas iuro feudi vel sub census seu alterius prestationis titulo sive alio quocumque modo tenent ab ipsa ecclesia, nec eas vel earum aliquam procurabimus occupari per alium seu alios vel invadi. Quin etiam nec ipsas nec tenentes easdem, se vel terras ipsas nobis ultro volentes subicere, nec officium aliquod aut dignitatem vel quancumque potestatem in terris eisdem et specialiter in civitate Romana recipiemus sub quocumque colore sine vestra seu successorum vestrorum licentia speciali. Et si qui eas occupare vel invadere temptarent, non solum denegabimus illis^o auxilium, consilium et favorem publicum et occultum, verum etiam ad requisitionem vestram vestrorumve successorum c. 4. adiutores erimus contra illos in defendendis et conservandis eisdem. (10) Nec offendemus per nos vel per alium vassallos ecclesie ipsius et specialiter magnificentium

90. c) p in rasura or.

d) successori addentum est.

e) il in rasura or.

principem dominum Carolum regem Sicilie illustrem seu heredes ipsius, nec volentibus ipsum offendere prestabimus auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, nec regnum Sicilie, quod idem rex Carolus ab eadem Romana tenet ecclesia, vel aliquam eius partem occupabimus aut invademus per nos vel per alium aut occupari vel invadi procurabimus, nec invadere aut occupare temptantibus prestabimus publicum vel occultum auxilium, consilium aut favorem. (11) Alios etiam devotos ipsius ecclesie, qui eidem ecclesie astiterunt contra quondam Fredericum olim Romanorum imperatorem, heredes aut successores ipsius, propterea non gravabimus, sed nihilominus favorabiliter prosequemur. Vassallos autem nostros contra predietorum aliquod facientes compescemus pro viribus bona fide. Servabimus preterea et faciemus omnia et singula, que in canonibus positus sexagesima tertia distinctione, quorum quidem canonum alter 'Ego Ludovicus', alter vero 'Tibi domino pape' incipit¹, continentur. (12) Postquam autem Romam ad recipiendam unctionem, coronationem et imperiale diadema pervenerimus ipsaque perceperimus, premissa omnia et singula innovabimus seu de novo faciemus, et sine aliqua difficultate iuramenta prestabimus, que imperatores Romanorum hactenus prestiterunt. (13) Promittimus insuper, quod bona fide sine fraude ac malo ingenio procurabimus, quod omnes principes Alemanie laici promittent et iurabunt, se bona fide curaturos et facturos, quod nos premissa omnia et singula inviolabiliter observemus, et si quod absit eadem non servaremus, ipsi principes nobis in hoc aliquatenus non assistent. (14) Ut autem hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur firmaque semper et inconculsa permaneant, presens privilegium conscriptum nostro iussimus sigillo cerceo communiri. Promittentes nihilominus aliud de verbo ad verbum et per omnia simile aurea bulla typario nostre maiestatis impressa munitum infra tempus coronationis nostre vobis et sedi apostolice sine difficultate qualibet exhibere.

Testes hii sunt: Ademarum Lugdunensis, Bonifatium Rauennas, Odo Bisuntinus, et Iacobus Ebredunensis archiepiscopi, Stephanus Parisiensis, Henricus Basiliensis, Iohannes Leodiensis et Amedeus Valentinus episcopi, Ludovicus comes palatinus Reni dux Bowaric, Phylippus dominus Karinthie, Cunradus dominus de Tekke, Henricus marchio de Batslerch, Fredericus burgravius de Nurenberch, Henicho et Fredericus comites de Liningen, Albertus et Burchardus comites de Hohenberch, Theobaldus comes de Pherreto, Ebhardus comes de Karrenellenbogen, Gibertus langravius Alsatie inferioris, Henricus comes de Vriburch, Mangoldus comes de Nellenberch. Eberardus comes de Habesburch, Hormannus comes de Sulz, Ludovicus comes de Honberch, Gottifredus comes de Leustein, Cunradus nobilis de Wartenberch, Ebhardus nobilis de Luphe et Reinhardus nobilis de Hanawe, comes de Buchekke.

Acta sunt hec anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, indictione IIII, regnante domino Rudolfo Romanorum rege glorioso, regni eius anno tertio.

¶ Signum domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi. (M.) ¶

Dat. Lausane, per manum Henrici episcopi Tridentini regalis aule prothonotarii. XII. Kai. Novembr.

91. INNOVATIO CONFIRMATIONIS PRIVILEGIORUM
ET IURAMENTORUM a. 1274. PER PROCURATOREM DATAE. (Oct.)

Serratur in solo Registri Nicolai III. tom. II, iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 40, in quem recepta est fol. 9-15. Consultimus partim nos ipsi, partim cir

¹ c. 30. et 33. Di. 63.

d. H. Pogatscher. *E quo eliderunt Zaccagni loco iam supra ad nr. 48 citato Append. p. 29 et Theiner l. c. I, 228 nr. 385; neque vero apud Theinerum omnia recte indicata sunt. Huic recognitioni, quam m. Maio a. 1278.¹ factam esse pro certo habemus, omnia documenta conventus Lausannensis, alio tamen ordine inserta, sunt ita: nr. 91. 90. 89. 92. Quae in cap. 3 ut iam in cap. 14 privilegii nr. 90 sumpta sunt ex privilegio Frederici II, litteris minoribus excudimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 442. (P. decst.)*

In nomine Domini amen.

Nos Rodulfus Dei gratia rex Romanorum semper augustus constituti in presentia vestra, beatissime pater domine Gregori divina providentia papa decime, in consistorio vestro apud Lausannam, assistentibus vobis reverendo cetero dominorum cardinalium, videlicet venerabilibus patribus dominis P. Ostiensi episcopo, Anhero tituli Sancte Praxedis, Guillelmo tituli Sancti Marci presbiteris, Ottobono Sancti Adriani, Iacobo Sancte Marie in Cosmidin, Gottifrido Sancti Georgii ad Velum aureum, Uberto Sancti Eustachii et Matheo Sancte Marie in Porticu diaconis cardinalibus, recognoscimus et fatemur, quondam Ottonem prepositum Sancti Guidonis Spirensis regie aule cancellarium habuisse a nobis mandatum sigilli nostri munimine communitum infrascripti tenoris, cuius auctoritate nostro nomine processit ad omnia infrascripta, que in litteris inde confectis et eiusdem cancellarii sigillo signatis, quarum tenor de verbo ad verbum infra subicitur, serius contine[n]tur. Que quidem omnia et singula dicta sive promissa, acta seu gesta per eundem cancellarium, prout in eisdem litteris et tenore plenius exprimitur, recognoscimus et fatemur nomine nostro et de voluntate nostra dicta, promissa, acta et gesta eaque nichilominus acceptamus, ratificamus, rata et firma volumus et decernimus perpetuo permanere ac insuper, prout idem cancellarius promisit, ea omnia et singula confirmamus, innovamus et de novo concedimus et vobis, sanctissimo pater summe pontifex, pro Romana ecclesia, vobis vestrisque successoribus recipientibus ea omnia et singula promittimus stipulatione sollempni bona fide nos in perpetuum et inviolabiliter servaturos et contra ea vel eorum aliquod per nos vel per alium nullo unquam tempore vel modo venturos, ipsa nichilominus proprio prestito corporaliter iuramento firmantes. Statuimus preterea regali auctoritate atque decernimus, ut idem tenor insertus presentibus eisdem per omnia vires habeat et obtineat, quas habent et obtinent ipse littere principales, ita quod si forsitan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet deperire, dictus tenor proinde vim et robur obtineat et in omnibus et per omnia fidem faciat, sicut ipse principales littere facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitutione aliqua non obstante.

(2) Tenor autem predictus de verbo ad verbum per omnia talis est:

'In nomine Domini — munimine roborari'. *supra nr. 49.*

(3) Ut autem hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Gregorio sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur firmaque semper et inconvulsa permaneant, presens scriptum nostro iussimus sigillo cereo communiti. Promittentes nichilominus aliud de verbo ad verbum et per omnia simile aurea bulla typario nostre maiestatis impressa munitum infra tempus coronationis nostro vobis et sedi apostolice sine difficultate qualibet exhibere.

Testes hii sunt: Ademarum Lugdunensis, Bonifatium Ravennas, Odo Bisuntinus et Iacobus Ebredunensis archiepiscopi, Stephanus Parisiensis, Henricus Basiliensis, Iohannes Leodiensis, Amedeus Valentinensis episcopi, Ludovicus comes palatinus Reni dux Bavarie, Phylippus dominus Karinthie, Conradus dominus de Tekke, Henricus marchio de Batslerch, Fredericus burgravius de Heremberch², Henico et Fredericus comites de

¹ In Regestis imperii VI, 444 non invenio.

² H. de c.

Laningen, Albertus et Burchardus comites de Hohenberch, Theobaldus comes de Phereto, Ebhardus comes de Carnellenbogen^a, Gibertus langravius Alsatie inferioris, Henricus comes de Vriburch, Mangoldus comes de Nellenburch, Eberardus comes de Habesburch, Hermannus comes de Sulz, Lodovicus comes de Honberch, Gottifredus comes de Leuston, Curradus nobilis de Waremberch, Ebrhardus nobilis de Ruphe^a, Renhardus nobilis de Anawe, comes de Rukekelle^a.

Acta sunt hec anno Domini MCCI.XXV, indictione III, regni nostri anno tertio.

92. RECOGNITIO CONSENSUS PRINCIPUM
OLIM DE RECUPERATIONIBUS ET REGNO SICILIAE DATI. Oct. 21.

¹⁰ *Servatur ut nr. 91 in solo Registro Nicolai III, l. c. f. 23, quod contulimus. Edderunt Zuccagni l. c. 36 et Theiner l. c. I, 230. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 441.*

(P. deest.)

In nomine Domini amen.

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus patentes litteras principum imperii subscripti tenoris non abollitas, non cancellatas nec vitiatas in aliqua
¹⁵ sui parte, set in prima sui figura sigillis eorumdem principum pendentibus consignatas inspicere fecimus diligenter et de verbo ad verbum ad perpetuam rei memoriam presentibus annotari, auctoritate regia decernentes, ut idem tenor ipsarum insertus presentibus eisdem per omnia vires habeat et obtineat, quas habent et obtinent ipse littere principales, ita quod si forsitan ipsas principales litteras quomodolibet contingeret deperire,
²⁰ dictus tenor perinde vim et robur obtineat in omnibus et per omnia fidem faciat, sicut ipse principales littere facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitutione aliqua non obstante.

(2) Tenor autem predictus per omnia talis est:

²⁵ Nos principes imperii—indict. VIII. *supra tom. II, 84 nr. 72.*

In cuius rei testimonium presentes litteras fieri fecimus et sigillo typario regie potestatis impresso muniri.

Dat. Lausanne, XII. Kal. Novembris, anno Domini MCCI.XXV, indict. III, regni nostri anno III.

³⁰ 93-99. LITTERAE DE EXPEDITIONE
ROMANA SUSCIPIENDA.

1275. (Nov. Dec.)

Exstant in libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16.

93. EPISTOLA REGIS AD PONTIFICEM. (Nov.)

³⁵ *Idemus ex T nr. 139, ubi inscribitur Domino pape, et E fol. 113 nr. 231, ubi rubrum. Ut papa pecuniam regi dandam augmentet. Codicis O nr. 520 variis lectioes negleximus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 450.* (P. deest.)

Sanctissimo patri etc. R(udolfus) etc.^a.

Si salva vestre paternae bonivolentiae reverentia loquimur, nullo in vestris piis precordiis displicentiae spiritu excitato, de illa XII milium marcarum subventiono gratuita, in qua nobis tam liberaliter providistis et pro qua vobis ad grates uberrimas filialis devotio se ferventer inclinat, non^b videtur nobis ex verisimilibus coniecturis, quod ponderata negotii quod agitur magnitudine ac inspecta temporis brevitate tam grandi, tam^c celebri apparatusi^d ipsa subventio^e aliquantulum insufficientis reputetur. Petimus itaque vultu verecundia et rubore resperso, quatenus ne predicto negotio, quod post Deum potissime apostolica dextera dirigit, aliqua possit obici difficultas, predictis XII milibus adhuc tria dignemini affluenter adicere^o nomine mutui, prius tamen idonea cautione suscepta². Nos enim de capitano seu rectoro magnanimo et circumspicione probato iam nobis providere curavimus, qui miliciam congregans opportunam, ut praesit et prosit in Tuscia^f, consopitis vetuste calamitatis horroribus, ad eandem provinciam^g diriget e vestigio gressus suos^h. Quesumus insuper, ut super negotiis t. et t. iuxta formam petitionis nostrae magistro Bernardo contradite vel per venerabilem t(alem) vestris, ut credimus, auribus iam improsse, cum mora nocivi sit fatrix amara periculi, litteras necessarias expediri celeriter et venerabiliⁱ Ebredunensi archiepiscopo dirigi iubeatis, eidem archiepiscopo similiter iniungentes, quod cum prelati Alem(anie) non solum sint voluntarii^h ad proficiscendum nobiscum ad coronam imperii, verum etiam alios ad id forsitan prius ultroneos ab huiusmodi bono iustoque proposito impudenter avertere moliantur, prelatos eosdem ad exhibendum nobis debiteⁱ et consuecte commectionis solacium ad imperii dyadema apostolice potestatis auctoritate^k coerceat et inducat.³ A cuius via in partibus illis benignitati paternae complacere quevis offensionum obstacula providencie^l oportune remediis obviare.

94. MANDATUM CIVITATI VEL NOBILIBUS MISSUM. (Nov.)

Præbent O fol. 90 nr. 331, 'Wiener Briefsammlung' p. 67, quam editionem repetimus, et V fol. 55^v v. editionem p. 377, cuius lectiones prætermisimus. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 452.

(P. deest.)

Ut vestre devocionis auditum de fortunatis nostre felicitatis eventibus nova gratiora letificent et fortunacioris auspicii gaudia prefigurent, ecce quod liquido vobis stilo describimus, quod a patre nostro sanctissimo domino G.^a papa nuper affectione paterna suscepti, auditi benigne in agendis imperii et benignius exauditi, in proximo recepturi sumus in Urbe de sacrosanctis manibus suis imperii dyadema. Sane cum ad agenda tante festivitatis celebria nunciorum vestrorum presenciam ibi magnopere necessariam arbitremur, devocionem vestram attente requirimus et hortamur, quatenus iuxta requisicionem honorabilis fratris N. nuncios vestros industrios et auctoritate presignes ad diete coronacionis nostre sollempnia dirigatis, ut super omnibus ibi pro bono statu reipublice et fidei christiane salubriter ordinandis possitis eorum relacione perfectius odoceri.^b Vel sic nobilibus: Sane cum ad agenda fidelitatis tue^c presenciam non

93. ^a) Sanctissimo — etc. *des. T.* ^b) *deest E.* ^c) *quam E.* ^d) *apparatu E.* ^e) *addicere T.* ^f) *loco et — Tuscia E: in custodia.* ^g) *N. add. E.* ^h) *voluntarii E.* ⁱ) *debita E.* ^k) *auctoritas E.* ^l) *providere E.*

94. ^a) *S. O.* ^b) *Cetera desunt V.* ^c) *consuetudini sequitur in O.*

1) *V. Reg. imp. VI, 438b.* 2) *Cf. infra nr. 104 c. 2.* 3) *V. Theiner 'Codex diplomaticus' I, 196 nr. 346; Potthust nr. 21090. Cf. supra nr. 78.*

minus necessariam reputemus, honorabilem N. ad presenciam tue fidelitatis destinamus fidelitatem tuam affectuosissimo deprecantes, quatenus iuxta requisicionem et informacionem ipsius, cui super hiis et quibuslibet aliis sicut nobis ipsis fidem plenissimam adhibero te potimus, tibi taliter providere procures, quod tam celebribus coronacionis nostre sollempnibus valeas personaliter interesse.

95. *EPISTOLA ALTERA REGIS AD PONTIFICEM. (Dec.)*

Ex T nr. 142, ubi inscribitur Domino pape, et E fol. 143^r nr. 234, ubi rubrum Excusacio regis quod venire non potuit ad coronacionem. Codicis O nr. 372 variis lectiones negleximus. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 473. (P. decst.)

Sanctissimo patri Rud(olfus) etc. cum omnimoda filialis obedicionis et reverencie promptitudine devotissima pedum oscula beatorum^a.

Is beatissime pater zelus in nobis circa paterni^b beneplaciti peragenda incessanter^c exuberat, is revera in pectore filialis devocionis affectus effervet assidue circa matris ecclesie ministerium cultu honorifico prosequendum, quod mox cum ab amabili vestra nos^d contigisset^e abuisse^f presenciam, nullis omnino pepercimus sumptuosis laboribus, quin in regio apparatu decenter accingeremur ad iter, quo sperabamus incedere ad suscipiendum^g in termino nobis a vestra benignitate prefixo de sacrosanctis manibus vestris imperii diadema. Set votis huiusmodi successiva processuum aptitudo non affuit necnon negociorum et casuum inopinabilium postmodum ingruencium intricata congeries promptum spiritum a tam grati operis execucione gratuita aliquantulum sequestravit. Que quidem negociosa obstacula vestro sanctitati potius fidi^h interpretis eloquio duximus disserenda, quam scripto. Propter quod religiosum et honorabilem virum t(alem)ⁱ, virum utique fide ac devocione conspicuum, celibis vite candore nitentem nobisque prelucidis meritis sue probitatis acceptum, in cuius os super premissis et aliis verba nostra perfecto transfudimus, ad beatitudinis vestre pedes. ut casus huiusmodi reseret fiducialissime, destinamus humilime^l supplicantes, quatenus ei super hiis veluti nobis ipsis dignemini fidem credulam adhibere.

Datum etc.^k.

96. *EPISTOLA TERTIA REGIS AD PONTIFICEM. (Dec.)*

Ex T nr. 147, ubi inscribitur Domino pape, et E fol. 150^r nr. 263, cuius rubrum v. apud Stobbe. Desideratur in O. In codice V fol. 39 (v. editionem p. 225) hanc formulam cum alia satis diversa male coniunctam esse, iam inter omnes constat. Cf. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 473. (P. decst.)

Sanctissimo patri et domino reverendo G. etc.^a.

Ut de nostro felici processu ad suscipiendum de sacrosanctis apostolicis manibus vestris imperii dyadema, absterso cuiuslibet ambiguitatis involucro^b, fides evidencior habeatur, ecce quod bona fide promittimus et ad hoc nos tenore presentium obligamus, quod nos^c ab omnibus aliis quibuscunque difficultatibus taliter explicare disponimus,

95. ^a) Sanctissimo—beatorum des. T. ^b) patris E. ^c) decst E. ^d) nō E. ^e) contingit E. ^f) abiffie T; abisse E. ^g) suscipiendam E. ^h) fidelis E. ⁱ) humiliter E. ^k) Datum etc. des. T.

96. ^a) Sanctissimo—etc. des. T. ^b) velamine E. ^c) decst E.

1: Cf. Reg. imp. VI, 472.

1276
Apr. 5.

quod in proximo nunc instanti festo Resurrectionis dominice in Mediolano presentes hinc^a iuxta vestre beatitudinis beneplacitum evestigio ad coronam imperii procedimus^d. Transmittentes vobis has nostras litteras in testimonium super eo^a.

97. *EPISTOLA REGIS AD PATRIARCHAM AQUILEGENSEM. (Dec.)*

Ex T nr. 148, ubi rubrum Patriarche Aquilegensi, et E fol. 150^a nr. 261, cuius rubrum v. apud Stobbe. Codices O nr. 123 et V fol. 57^a negleximus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 471. (P. deest.)

Quantum nobis in tue devocionis exhibicione complacuit, quantum de tue quo non mutat^a aut deviat fidei puritate presumimus, non est^b facile verbis aut litteris explicari. Quod enim pro nostri honoris et sacri imperii reverencia, tuis famosis et commodis laribus^c derelictis in igne discriminis, ad proficiendum nobiscum ad coronam imperii te ad partes Italie apparatu magnifico transtulisti, pro grato valde recepimus^d tibi propter hoc ad grates uberrimas inclinantes et erga te ac tuos pro loco et tempore procul dubio disponentes affluere tot beneficentiis^e graciaram, quod nullatenus penitere te debeat^f, pro propectu^g nostri nominis attollendo laborum aut^h sumptuum onera pertulisse. Quocirea sinc(eritatem) t(uam) aff(ectione) qua p(ossimus) am(pliori)^b req(uirimus) et hort(atur)^f, quatenus vias nostrorum progressuum ad imperii dyadema perutiles diligentor excogitans et exquirens^k nostram non tedeat te in Mediolano presenciam prestolari, omnes tuos aliosque quos poteris ad obsequia nostra allectivis inductionibus excitando. Sciturus certissime, quod in termino, quem religiosusⁱ et providus vir t(alis), quem ad pedes domini pape transmittimus^l, nostro nomine tibi pandet expressius, nostra te aliosque fideles desiderata presenciam debeat consolari.

98. *ENCYCLICA REGIS. (Dec.)*

In T desideratur. Damus c.c. E fol. 145 nr. 241, O fol. 66^a nr. 223, quem contulit vir d. Schellhass Romanus, et V fol. 53^a, ubi nonnulla desunt. Superest etiam in M Monac. lat. 6911 (Fürstenfeld. 11) fol. 59^a, quem contulit Herre, et S Stuttgardensi Hist. nr. 247 fol. 152, quem adhibuit Winkelmann 'Acta imperii selecta' II, 90 nr. 106, ubi inscribitur communi Mediolani. Codicis M lectiones minimi sunt pretii, sed ibi servatur inscriptio generalis, quam in textu posuimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 475. (P. deest.)

Rudolfus^{a-b} Dei gracia Romanorum rex^c semper augustus egregiis et prudentibus viris universis marchionibus, comitibus, nobilibus, vicariis, capitaneis^d, potestatibus, anzianis, consiliis, communibus civitatum Ytalie, dilectis suis et Romani imperii fidelibus, ad quos littere iste pervenerint, graciam suam et bonam voluntatem^a.

96. c) deest E. d) procedimus E. e) in — eo des. T.

97. a) mutat T. b) deest E. c) pluribus E. d) et add. E. e) cū supra lineam T. beneficiis E. f) quod add. T. E. g) titulo E. h) et E. i) loco et hort. E: exhor. k) requirens E.

98. a) sic inscriptio in M; deest in E. V; in O: Rudolfus etc. egregiis et prudentibus viris universis marchionibus, comitibus, nobilibus, vicariis, capitaneis, potestatibus, anzianis, consiliis, communibus civitatum Italie; in S: Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus egregiis et potentibus viris potestati, anzianis, consilio et communi Mediolani, suis dilectis et imperii Romani fidelibus, graciam suam et bonam voluntatem. b) Rudolfus M. c) et add. M. d) capitibus M.

1) V. notam supra ad nr. 95. Cf. et quae Reg. imp. VI, 471 de itinere a nuntio faciēdo referuntur.
2) V. Simonsfeld in 'Sitzungsberichte der Münchener Akademie. Histor. Classe' 1898, p. 114.

Levate in circuitu oculos vestros^a et aures arrigite^b, quia^c ecce de medio nebulae
 stella matutina^d progrediens obumbrantis ignara caliginis, que micantibus illustrata
 splendoribus^e dormitantis^f imperii sompnum^g excitabit^h. Exultent igiturⁱ orthodoxe
 catholice fidei professores eximii, quibus promittitur brachii prepotentis auxilium et
 letentur imperii zelatores egregii, eo quod eis adveniet consolator. Ecce quidem vocati
 a patre nostro sanctissimo do(mino) G(regorio) summo pontifice ad suscipiendum in
 Urbe de sacrosanctis manibus suis imperii dyadema potenter accingimur invariabiliter
 disponentes^j, in proximo festo Resurrectionis dominice partes Ytalicas^k fortunatis auspi-
 ciis cum cesareo apparatu magnifice visitare, deinde ad festiva coronacionis nostre
 sollempnia celebranda summopere^l processuri. Exurgat igitur^m quosumus vestra fida
 devocio suum cum tripudio susceptura patronum, vos inquam, in quibus imperii faciem
 longa bellorum calamitas fatigavit. Erigite mentes et animos roborateⁿ ad contem-
 plandam imperii speciem et decorem, tollite seras portarum vestrarum, parate viam^o
 Domini, rectas facite semitas^p vestras, poncium et stratarum difficultatibus reparatis.
 Adiuncturi^q nobis^r nichilominus^s secundum^t qualitates et circumstantias vestri status
 decentem milicie^u comitivam^v, quo possit una nobiscum tam festa tamque iocunda^w
 celebra decorare, ut inter electos imperii apud imperatoriam maiestatem sors vestra
 merito debeat^x computari.

1276.
Apr. 5.

99. RECEPTIO IN FAMILIAREM ET SECRETARIUM.

Ineditam damus ex T nr. 263, ubi inscribitur Receptio familiaris; in aliis codi-
 cibus deest. Certe eodem tempore ac nr. 94—97 emissa est¹. — Hömer, Reg. imp. VI
 deest. (P. deest.)

Fidei tue sinceritas fulgidis virtutum fulgoribus illustrata, que erga nos et sacrum
 Romanum imperium clarius elucescit, necnon sapientie tue profunditas et scientie alti-
 tudo, que ex predicabilis fame tue prestancia per totum orbem insonuit, quadam allec-
 tiva dulcedine nos inducunt, ut te nostris familiaribus amplexibus adiungamus. Ut
 igitur sincerus affectus huiusmodi, quo te pleno favore amplectimur, lucidius rutillet in
 effectu, ecce quod te in nostrum familiarem domesticum et secretarium specialem hylari
 mente duximus admittendum amplectendumque ulnis favoris et gratie specialis. Man-
 dantes tibi et precise volentes, quatenus quandocumque nos ad suscipiendum sacrum
 imperii dyadema ad partes Italie pereperis proficisci, indilate nostre accedas presen-
 tiam maiestatis, nobis tue sinceritatis industria in tocius reipublice obsequiis serviturus.

100. 102. CONSTITUTIO
 RECTORIS ROMANIOLE ET MARITIMAE.

(1275. Dec.)

Documenta supersunt in solis libris formularum, de quorum codicibus c. supra ad
 nr. 14—16.

98. ^a Levate- vestros des. O: Levate—arrigite des. T. ^c et des. S. ^e quid E. ^h splend.
 illustr. O. ^j dormitantibus S. ^g sompnum O. M. ^h excitavit S. ⁱ deest T. ^l dis-
 10 ponimus E. ^k Ytalias O. ^l summo opere S; sumptuose E. ^m itaque S. T. ⁿ deest E.
^o vias E. ^p adiunctis E. ^q vobis E. ^r nichil nobis S. T. ^s sedium E. ^t decentis
 milicia E. ^v communitam E. ^w ioc. tamque E. ^x deb. merito E.

1) Eccl. 50, 6. 2) Luc. 3, 4. 3) Cf. mandata sindia, Reg. imp. VI. 112.

100. CONSTITUTIO RECTORIS.

Damus ex T nr. 155, ubi inscribitur De rectore preficiendo, et E fol. 152 nr. 372, ubi rubrum Commissio officii. Codicis O nr. 377 varias lectiones negleximus. Præbet V fol. 45, v. editionem p. 287. De tempore et omnibus aliis, quæ ad hanc constitutionem spectant, v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 177. (P. decst.)

Rex^a etc. egregiis et prudentibus viris march(ionibus), com(itibus), nobil(ibus), capit(aneis) civitat(um)^b, potestatibus, anziani et populis universis per Romaniolam et Maritimam constitutis gratiam suam et bonam voluntatem^c.

Speciali quadam inter tot et tantos negotiorum ingruentium fluctus, quibus assidue pectori nostro materia cogitationis infunditur, meditatione perangimur^d et anxie-¹⁰ tate pervigili meditatur, qualiter^e illa nobilis Ro(maniola) et Ma(ritima) regio utpote generosum imperii Romani pomerium, in quo regio maiestati ex sui placidi cultus amenitate non infima delectatione complacuit, rediviva quiete refloreat et post dire-¹⁵ longaque fatigacionis hostiles angustias et eximios bellicæ turbines^f tempestatis in portu votive tranquillitatis et pacis pulchritudine conquiescat^g. In hac siquidem regione suos imperium^h recognoscitⁱ alumpnos. Hic est enim ortus imperii delicatus, in quo grate subiectionis vernantes et floridos flores colligit et devote dulcedinis poma graciosâ decerpit. Nimirum igitur circa cultum et munimen ipsius regio celsitudinis curiosa versatur intencio^j et propensioris vigilancie studium adhibetur, ut et illa per devo-²⁰ cionem sinceram puritatis respiret odorem et per fidelitatem integram expectatum constancie fructum reddat. Verum quia tunc utiliter regio regitur, dum directi^k rec- toris^l ducatu dirigitur^m et vigilie presidentis industria gubernatur, nos cupientes, quod ipsa provincia duce gaudeat circumspecto, illustrem H(einricum) comitem de Furstem- bergⁿ consanguineum nostrum, quem experte circumspectionis^o et fidei merita nobis^p reddunt amabilem et probata strennuitas efficit clariorem. vobis et toti^q provincie preno-²⁵ tate preficimus in rectorem, eiusdem provincie regimen vice nostri nominis exequendum sibi plenarie committentes, ut eius studioso ducatu preservetur a noxiis et in salu-³⁰ tarium^r solio solidetur. Vos itaque, quesumus, pure fidei et sincere devocionis^s alumpni presentibus nostre serenitatis apicibus animati, nostram in sua presenciam figurantes^t, cum comes^u idem sit^v velut os ex ossibus nostris et caro de carne^w transumptus, eundem quasi familiaris dilectionis et gracie pignus eximium hilares et devoti susci-³⁵ pite ac in omnibus, que ad creditum sibi spectant officium, reverenter ei parere ac humiliter promptis affectibus obedire curetis, ut devocionis vestre constanciam liberali-⁴⁰ tatis^x auguste^y provisio, que servicia novit remunerare fidelium, digna^z proinde vicissi- tudine prosequatur. Pro firmo scituri, quod obediencie signa, que sibi devocio vestra monstraverit^{aa}, equo favore benevolencie complectemur, ac si ea monstrari contingeret^{ab} specialiter nobis ipsis.

100. ^{a)} inscriptio in solo E. ^{b)} nomine vicariis? cf. nr. 98. ^{c)} perangimur E. ^{d)} turbinis E. ^{e)} imp. suos E. V. ^{f)} recognoscit E. ^{g)} non E. ^{h)} directis T. ⁱ⁾ rectores E. ^{k)} dirigitur E. ^{l)} loco de Furst. T: t. ^{m)} circumspectione E. ⁿ⁾ decst E. ^{o)} loco et toti E: totique. ^{p)} di-⁴⁰ lectionis E. ^{q)} loco presenc. figur. E: prefigurantes. ^{r)} libertatis E. ^{s)} augere E. ^{t)} signa E. ^{u)} monstrabit E. ^{v)} contigeret E.

1) Cf. arengam similem mandati Friderici II, quo civibus Florentiæ rectorem præfecit, Reg. imp. V, 3540, quod item habetur in V fol. 38 v. editionem p. 217: Speciali quadam inter tot et tanta negotio-⁴⁵ rum genera, quibus pectori nostro continua materia cogitationis infunditur, sollicita meditatione pen- samus, qualiter etc. 2) Cf. verba similia in constitutione rectorum Tusciæ a. 1281. Jan. 5. infra citanda, Reg. imp. VI, 1253 (= 'Wiener Briefsammlung' 173 nr. 159). 3) Cf. Ps. 67, 20. 4) Gen. 2, 23.

101. LITTERAE COMMENDATITIAE.

Ex T nr. 146 et E fol. 150 nr. 262, ubi rubrum Regraciatoria littera regis ad cives se eius beneplacitis coaptantes. Codicem O nr. 378 negleximus. Præbet V fol. 45, v. editionem p. 289. — Böhmer, Reg. imp. VI, 478. (P. deest.)

5 Rex^a etc. egregiis et prudentibus consulibus gratiam suam et omne bonum.^a
 Dum consciencie nostre^b volumina volvimus, dum subiectas imperio civitates nostro
 culmini pure devoconis exenia^c presentantes speculacionis regie speculo specularum,
 ad vestram specialiter civitatem aciem mentis nostro convertimus, nobis fidei illibate
 primicias offerentem. Sane quam placide^d quam gratanter^e accepimus, quam sit ac-
 10 ceptabile quamque^f generativum fecundi tripudii, quod native bonitatis accensi fla-
 grancia, quod in vestris precordiis clarioris^g fidei rutilante scintilla vos nostris ad vocem
 tantummodo iussionis unius devoventes obsequiis, nuncios nostros quos ad vos trans-
 misimus tam sollempniter et tam honorifice suscepistis, affectum nostrum profecto
 super hoc perfecte nequimus exprimere per effectum. Hec sunt enim preclara laudande
 15 virtutis indicia, hoc sunt inquam certa experimenta constancie et infallibilia probitatis
 eximie argumenta, in quibus Deo que Dei et cesari quo ipsius sunt hactenus congrue
 reddidistis. Hiis igitur veluti multe suavitatis oblectamento deliciose refecti super tam
 grati et ultronei exhibicione servicii, generositatis avite nequaquam immemores^h, quo
 vos regio beneplacito coaptastis, ad grates vobis uberrimas inclinamus, invariabili animo
 20 disponentes, vos et civitatem predictamⁱ, quam indelebilis^k unione tenacitatis in nostros
 familiares amplexus assumpsimus, amplis propter hoc magnificare favoribus et honorum
 ac beneficencie titulis ampliare, ut in adventu cesarei potentatus, qui terribilis inquietis
 rebellibus vobisque mansuetus adveniet^l, pulsus e medio bellie tempestatis horroribus,
 25 opulenta nostrique iugo domini nil suavius nil iocundius merito^m senciatⁿ. Porro ut
 vestro tenebras regionis Romani iam ceptri fulgor illuminet eademque regio inero-
 menta suscipiat floride novitatis, universitatis vestre prudenciam am(pli)ori qua possi-
 mus precum inst(ancia) duximus exhort(andam), quatenus nobilem virum t(alem), quem
 vobis totique circumposite regioni prefecimus in rectorem, pro nostra et imperii reve-
 30 rencia congruis prevenire curetis honorum insigniis et eidem in hiis, que nostrum^o et
 reipublice bonum generale ac speciale respiciant, cum in eo qui mittitur mittens hono-
 rari consueverit, graciosis astare consiliis et auxiliis oportunis.

102. ALIAE LITTERAE.

Ex T nr. 144 et E fol. 141 nr. 236, cuius rubrum minus rectum v. apud Stobbe.
 35 Codicem O nr. 379 negleximus. Præbet V fol. 56, v. editionem p. 382. De personæ
 v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 479. (P. deest.)

Experte^a claruit^a fidei tue strenuitas, qua Romanum imperium incessanter
 amplecteris et ad decus et decorem ipsius magnificis titulis ampliandum intrepide
 militas, inter alios indefessos athletas et imperterritos pugiles gloriose choruseans. Hoc
 40 equidem inter cetera tua magnaia regie maiestati gratissima valde nobis gratanter

101. ^a inscriptio in sola E. ^b v. E. ^c exonia E. ^d placidam E. ^e gratam E.
^f deest E. ^g clariori T; clariorum E. ^h loco nequ. imm. E; et imm. nequ. ⁱ vestram E.
^k indelectabilis E. ^l advenit E. ^m fatigabit E. ⁿ deest E. ^o vestram E.

102. ^a Aperte F; loco Exp. clar. E; Ex eo preclaruit.

1. Math. 21. 5.

apparuit, valde placide votis nostris applausit, quod legatorum nostrorum adventu precognito mox de hostibus, quos obsidio circumdata poterat ambierat, signa retraxisti victricit, parcens eis ob nostri reverenciam nominis et honoris, quos tuo de facili potuisses imperio triumphaliter subdidisse. Super quo utique tibi ad grates uberrimas inclinantes et fidei tue prestanciam digno laudum preconio commendantes invariabiliter mente concepimus, te et tuos largifluis beneficencie nostre donis attollere et honoribus congruis ampliari. Porro quia de tua fidelitate confisi sub spe tue^b promocionis tuique favoris^c illustrem t(alem) regioni Rom(aniole) profecimus in rectorem, sincer(itatem) t(uam) affectu ple(nissimo) duximus depre(candum), quatenus ei ferventer assistere studeas fructuosis consiliis et auxiliis oportunis. Hoc siquidem erga te et tuos perpetuo volumus grata largaque^d vicissitudine promereri.

103. SENTENTIA DE PACTIS A REGE BOHEMIAE EXTORTIS REPROBANDIS.

1276. Ian. 22.

Servata est in solo S codice tabularii Vindobonensis dicto 'Salzburger Kammerbücher' VI, 67 nr. 105, quem contulit socius noster J. Lechner. Praebet etiam B codicis Berolinensis fragmentum, de quo v. supra ad nr. 23, in editione l. c. p. 255, cum rubro in margine inferiori addito Qualiter recinditur pactio per impressionem facta. — Böhmner, Reg. imp. VI, 503. (P. deest.)

Rūdolffus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum^a.

Presidentibus nobis pro tribunali feria^b quarta post octavam Epyphanie in civitate nostra Nürnbereh^b, ab illustri Ph(ilippo)^c duce Karinthye principe nostro karissimo fuit propositum coram nobis, quod^d eo aliquamdiu in curia . . regis^e Boemie existente, per ipsum regem coactus est aliquas graves pacciones sibi que nocivas condiciones inire. Propter quod ad eius instanciam per venerabilem . . Herbypolensem episcopum principem nostrum karissimum^f. .^g ducis eiusdem verba sollempniter proponentem extitit in iudicio requisitum, utrum pacciones et condiciones huiusmodi compulsorie robor firmitatis habere deberent. Super quo per^g principes qui interfuere presentes quorumlibet circumstanciarum applaudente consensu in nostra presencia fuit sentencialiter iudicatum, quod pacciones et condiciones easdem per impressionem huiusmodi sic extortas in irritum revocare ac penitus solvere teneremur. Hinc est quod universitatis vestre noticie declaramus presencium serie protestantes, quod nos dictante sententia principum eorundem predictas pacciones et condiciones, quas dictus Boemie rex ab ipso^h duce sic extorsisse dinoscitur, prout superius est expressum, auctoritate regia reprobamus et revocamus in irritum, pronunciantes expresse, prefatum ducem ad observacionem earum nullatenus obligariⁱ. Testes: B.^k episcopus Herbypolensis, illustris L. comes pala-

102. ^b deest E. ^c favoribus E. ^d huiusque E.

103. ^a) Rūd. — bonum des. B. ^b) loco feria — Nürnbereh B: tali die tali civitate. ^c) deest B. ^d) ab male abt. B. ^e) regis B. ^f) dilectum B. ^g) deest S. ^h) in B. ⁱ) tu cuius sequitur, reliqua desunt B. ^k) E. S.

tinus Roni dux Bawario, comes H. de Hennenberch, purchgravius de Nürenberch, Lud. et L. ac Ch. comites de Otingen, R. comes palatinus de Tiuwingen. Al. et Burchardus comites de Hohenberch, Borch. comes de Grayfpach, H. et H. ac Wit. marchyones de Burgov, . . comes de Castel, G. comes de Hirtzberch, H. comes de Veringen, Fr. de Zohre comes, Hugo comes de Monteforti, Chrafto, Got. et Ch. fratres de Hohenloch, Got. de Brunek, En. de Winsperch, Wulf. pincerna de Limburgh et R. de Hürnbaim. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostro sigillo iussimus communiri.

Datum Nürenberch, XI. Kalend. Febr., indicione IIII, anno Domini millesimo CCLXXVI, regni vero nostri anno tercio.

104. 105. PACTUM CUM ARCHIEPISCOPO COLONIENSI.

1276. Ian. 29.

104. LITTERAE REGIS.

15 *Exemplar autographum asseratur Dusseldorpiac in tabulario regio. Nec sigillum nec lorum superest. Nequaquam in cancellaria regis scriptum est. In fine verba In cuius—Kal. Febr. postea mutato ductu, atramento fusciori ita scripta sunt, ut inter*
duas verbi presen | tem partes foramen sigillo iam prius sectum consilio scribar inter-
mitteretur. Nec reticendum est, extremas quattuor fere textus lineas per plicam iam
 20 *prius factam contegi. Nos iterum autographon exemplavimus. Edidit Lacomblet 'Tr-*
kundenbuch für die Geschichte des Niederrheins' II, 401 nr. 687. De die et loco v. Re-
gesta imperii. — Köhmer, Reg. imp. VI, 505. (P. deest.)

Rud(olphus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii fidelibus presentes maiestatis nostre litteras inspecturis gratiam suam et omne
 25 bonum.

(1) Benigna regalis nostre gracia provisio petitionibus suorum principum tanto condescendit libentius, quanto magis ipsos in obsequiorum nostrorum exhibitione benivolos et precipuos invenimus. Hinc est quod nos ad petitionem et interventum reverendi Sifridi Coloniensis archiepiscopi principis nostri karissimi viro nobili dilecto
 30 *fideli nostro Henrico comiti de Sulmez seniori, predicti archiepiscopi sororio, recepto fidelitatis iuramento, quod erit nobis et imperio in omnibus fidelis et utilis, prout burgravius cui bona fide castrum committitur suo domino in omnibus esse debet, ipsi castrum nostrum et imperii Werde custodiendum committimus et servandum, facientes eum nostrum burgravius in eodem et deputantes sibi pro expensis, quantum burgraviis,*
 35 *qui idem castrum in custodia tenuerunt, dari consuevit temporibus retroactis. (2) Ita tamen quod sanctissimus pater summus pontifex, cui iam dicti castri redditus obligavimus, aut nos, si voluerimus, scriptorem aut alium sive alios in eodem ponemus castro, qui redditus nostros in eodem colliget et cui voluerimus assignet. (3) Volentes et presentium serie statuantes, ut hec nostre concessionis gratia sibi facta, quous-*
 40 *que prefatus Coloniensis archiepiscopus advixerit, immutabiliter observetur, nisi ipse contra fidelitatem et utilitatem nostram et imperii taliter se haberet, quod appareret*

non immerito nota dignus et immemor prestita nobis fide. (4) Quod si forte con-
tingeret quod absit vel etiam eundem cedere aut decedere seu transfretare. nos dicto
castro nostro seu eius custodia alium burgravium deputabimus de venerabilium patrum
principum nostrorum predicti S. Coloniensis archiepiscopi et H. episcopi Basiliensis
consilio et assensu. Si autem dictum S. archiepiscopum viam continget ingredi uni-
verse carnis, nos de custodia ipsius castri et ipso castro ac omnibus aliis ad castrum
spectantibus faciemus et ordinabimus, prout nostro placuerit voluntati. (5) Eo semper
salvo quod ipsum castrum sive eius custodiam nulli inimico Coloniensis ecclesie^a vel
alii commitemus, per quem Coloniensis ecclesia seu archiepiscopus qui pro tempore
fuerit iniuste aut indebite ledi valeat vel offendi. (6) Et quia sepedictum S., quem
primo ad archiepiscopalis dignitatis fastigium promovimus^b, semper intendimus pro
ceteris principibus cumulatus^b honorare, volumus quod si nos de medio oximamur,
quod idem H. ad ipsum S. archiepiscopum et ad nullum alium si vixerit specialem et
obedienciam respectum habeat, quousque de roge futuro per principes vocem in elec-
tione imperii habentes, prout communis iuris est et antique consuetudinis, ordinatum
fuerit et provisum, et quod predictus comes promittat prenominato S. archiepiscopo
prestato iuramento de nostro indulto, quod exnunc concedimus per presentes, quod
ipsum archiepiscopum quoad vixerit recipiet in ipso castro cum suis hominibus contra
iniuriatores suos sibi et ecclesie Coloniensi iniusticiam facere volentes publice ac
private. (7) Ut autem inter nos et sepedictum S. archiepiscopum peculiare fedus
indissolubilis amoris in perpetuum observetur et ut aditus omni discordie inter nos et
ipsum processu temporis generande totaliter precludatur, idem archiepiscopus nomine
sui et capituli Coloniensis omnia debita, in quibus sibi et capitulo Coloniensi ac Engel-
berto quondam Coloniensi archiepiscopi aut^c vasallis seu hominibus ecclesie Colo-
niensis occasione expensarum Aquisgrani factarum et promissionibus ecclesie Colo-
niensis aut alias quibuscunque sponsonibus obligati fuimus vel adhuc noscitur
obligati, necnon quandam summam pecunie numerate, quam Gerardo olim burgravio
in Werde occasione dicti castri dederunt, ac redditus quosdam, quos ei et suis here-
dibus adhuc annis singulis persolvunt, nobis pure ac simpliciter remiserunt. (8) Et
nos ad eum et ecclesiam suam amoris et gracie specialis affectum ostendere cupientes,
in eorum omnium reconpensationem trecentas marcas Colonienses prefato archiepiscopo
quoad vixerit singulis annis festo beati Martini solvere spondemus et promittimus bona
fide, nisi dictus G. burgravius predictis redditibus, quos de ipso S. ac Coloniensi
ecclesia quolibet anno recipit, simpliciter renuntiaverit et tunc archiepiscopum quam
capitulum Coloniense pure quitaverit de eisdem. Quod quando factum fuerit, tunc
cedem CCC marcas ad nos et imperium integraliter revertentur. (9) Si vero dictas CCC
marcas festo beati Martini non solverimus quolibet anno, volumus et presentibus pro-
mittimus, ut officiatu noster vel is cui receptionem thelonei commiserimus statim
crastino Martini pro^d dicto S. theloneum tam diu colligat, donec sibi ille CCC marce
de theloneo integraliter persolvantur. (10) Ut etiam predictum archiepiscopum
habundantiori prosequamur gratia, sibi castrum predictum vel alii de suo et venera-
bilis H. episcopi Basiliensis principis nostri consilio obligabimus, si forsitan processu
temporis id nos contigerit obligare. (11) Ac sibi dum vixerit et ecclesie sue contra
omnes iniusticiam eis facientes assistere et ad oppugnandum eosdem liberum introi-
tum et exitum publice ac occulte in munitiones imperii permittere pro iuris sui et
ecclesie sue defensione promittimus bona fide, quod idem ipse nobis de se ac suis

104. ^a) eche, similiter semper or. ^b) cumulati⁹ or. ^c) ab hoc verbo mutata ducta or. ^d) sequitur
duo-deletum or.

1) C). Redlich 'Mittheilungen des Instituts' X, 381 n. 1.

munitiōibus universis nobis contra iniuriatores imperii exponendis promisit fide prestita vice versa. In cuius rei testimonium presentem litteram maiestatis nostre sigillo sibi iussimus communiri.

Dat. Maguntie, anno Domini MCCLXXVI, quarto Kal. Febr.

105. CHARTA ARCHIEPISCOPI.

Autographum, quod superest in tabulario Vindobonensi, nobiscum leuicōle communicavit socius noster J. Lechner. Sigillum fore illucsum adhuc pendet. Alia manu curatum est ac nr. 104, item alicui a cancellaria regis. Edidit iam Kopp 'Geschichtsblätter aus der Schweiz' II (1856) p. 372. In margine posuimus capita privilegii regis, quae cum capitibus chartae archiepiscopi conveniunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 596. (P. deest.)

Nos Siffridus Dei gracia sancto Coloniensis ecclesie^a archiepiscopus per Italiam imperii archicancellarius omnibus presentium inspectoribus salutem in omnium salvatore.

(1) Notum facimus universis et tenore presentium confitemur, quod nos et capitulum nostrum Coloniense serenissimo domino nostro R. Dei gracia Romanorum regi semper augusto universa et singula debita et promissa, in quibus nobis et ecclesie Coloniensi sive Engelberto nostro predecessori aut ministerialibus seu hominibus ecclesie nostre occasione expensarum Aquisgrani factarum literis vel fideiussoribus aut ecclesie Coloniensi aliis quibuscumque obligationibus extitit obligatus, necnon quandam summam pecunie numerate, quam olim E. predecessor noster et capitulum Coloniense Gerlando quondam burgravio in Werde dederunt, et quosdam redditus, quos adhuc tam nos quam capitulum Coloniense singulis annis sibi et suis heredibus occasione dieti castri Werde persolvimus, pure, sponte ac simpliciter remisimus et ipsum quitum et absolutum proclamamus et tenore presentium protestamur, renuntiantes nomine nostro et capituli Coloniensis omni iuri et actioni ac vendicationi, que exinde nobis ad predictum dominum nostrum Romanorum regem competebat vel competere videbatur. (2) Idem vero dominus noster Romanorum rex in recompensationem predictorum et ut nos reddat ad sua beneplacita promptiores, nobis ad vitam nostram trecentas marcas Colonienses singulis annis apud Werde in festo beati Martini recipiendas, sicut in maiestatis sue literis plenius continetur¹, regali clementia deputavit, nisi predictus G. burgravius redditibus, quos singulis annis a nobis occasione dieti castri recipit, pure ac simpliciter renuntiaverit et nos et capitulum Coloniense quitaverit de eisdem. Quod quando factum fuerit, eodem CCC marce ad ipsum dominum nostrum et imperium libere et absque contradictione qualibet revertentur. (3) Et ne nos tamquam ingrati graciosi domini nostri gracia abutamur, tenore presentium protestamur, quod si nos divina disponente providentia de vite huius medio eximamur, quod predictus dominus noster Romanorum rex et imperium de castro et eius custodia et eius redditibus, qui nobis sublato de medio ad ipsum integraliter revertentur, ordinandi, disponendi et faciendi quicquid placuerit sine obstaculo quolibet habebit liberam facultatem. (4) Et nichilominus ob innumera beneficia, que nobis regali clementia impendit, ipsum in recuperando bona imperii ac in liberis suis necnon universis aliis auspiciis promotionis suo respicientibus studiose et affectuose cum effectu promittimus promoveri ac sacramento date fidei et presentibus literis nos astringimus eidem, quod contra omnes et singulos, summo pontifice dumtaxat excepto, iniusticiam sibi et imperio facientes manu potenti invabimus ac sibi et suis hominibus liberum introitum

105. ^a ecclie, similiter super ar.

¹ Supra nr. 104.

et exitum in omnes et singulas ecclesie nostre munitiones ad impugnandum suos iniuriatores sibi iniusticiam facientes indulgemus tenore presentium et nunquam ab hoc promisso recessuros nos promittimus fide data. In cuius rei testimonium presentem litteram prefato domino nostro Romanorum regi sigilli nostri munimine tradimus roboratum.

Act. et dat. Maguntie, III. Kal. Febr., anno Domini MCCLXX sexto.

106 - 108. LEGATIO AD INNOCENTIUM V. PAPAM.

1276. (Febr.) Mart. 9. 17.

106. LITTERAE REGIS. (Febr.)

Præbent codices E fol. 155^r nr. 283, ubi rubrum Littere gaudencium de creacione pape, O fol. 100 nr. 389 et V fol. 46 v. editionem p. 292; de quibus v. supra ad nr. 14-16. Paucas tantum codicis V lectiones adhibuimus. De tempore v. Regesta imperii. Cf. etiam Reg. imp. VI, 524. — Böhmer, Reg. imp. VI, 523. (P. deest.)

Letentur celi et terra in voce festivo iocunditatis exultet. Assunt^a enim^b katho-
lice fidei festa^c celebra, assunt sacrosancto matri ecclesie nova congaudia post lamenta.
Nam Dominus, qui a sponsa sua quandoque serenitatem avertit, ut iterum se convertat
ad eam in claritate leticie potioris, suam ab ipsa^d misericordiam non abscedit, ecclesie
faciem, quam in obitu felicis recordacionis domini Greg(orii)^e decimi^b summi pontificis,
beatissimi et graciosissimi patris nostri, nubilo luctuosi meroris obduxerat, radio suc-
cessivo consolacionis^f illustrans et ei^g, quam novo semper fetu multiplicat, novum
patrem suscitans pro defuncto, meritorum candore conspicuum et virtutum prostantia
luminosum, per cuius iocundifero substitucionis effectum, quicquid profluvii^h lugubris
in maxillam ipsius eruperat^b pro repente sublato, speratur indubitanter abstorgi. Et
licet pro tanti patris occasu pre inopia oculi nostri languerintⁱ, lacrimarum iam copia
desiccata, eo quod preter alia plurima gloriosa et predicabilia, que pro bono statu
katholice fidei orthodoxe concepit et statuit, thronum nostrum super reges et regna
constituens nos dum viveret piis confovebat amplexibus et paternis favoribus amplia-
bat, ex eo tamen^k mesticie nostre, cuius vix unquam de nostro pectore cycatricis
occidue signa transibunt, iam propinavimus nobis ipsis remedium, quod qui electo
famulo suo Moysi non^l concessit educere populum, virum secundum cor nostrum in
apostolica sede disposuit, qui predecessoris sui sanctissimi inherendo consiliis et^l
vestigis euncta debeat consummare feliciter per eundem predecessorem salubriter
ordinata. Porro cum generacio queque pretereat, generacione altera denuo subsequente,
terra tamen^m stat stabilis in eternum^l, ecclesia scilicet Dei vivi in suis agendis et
ordinacionibus agendorum natura deliberacione decoctis immobilis, prout operum docuit

106. a) assunt O. V. b) deest O. V. c) festa fidei O. d) ipso E. e) G. O. V. f) deest E.
g) loco ei O. V: in ea. h) erumperat E. i) languerit E. V. k) ea E. l) consiliis et des. O. V.
m) no E.

l) Eccl. 1, 1.

evidencia, perseverat. Propter quod, beatissimo pater, de eius creacione^a divinitus ordinata revixit^b omnino^c spiritus noster^d tripudio ineffabili fecundatus^e, in sinum gratie vestre^f colligite quosumus^g filium singularem, vestris et matris ecclesie beneplacitis semper in omni^h promptitudine spiritusⁱ pariturum, opus Dei benigne perficientes in nobis ex tradita vobis desuper potestate. Verisimiliter quippe non arbitrari non possumus, quod tam ardue rei consummatio vestre sit celsitudinis^m glorie reservataⁿ, ut in dextera proficiat vestra^o, cuius gratiosi presidii a^p sublimacionis vestro principio se non sensit expertem, ecce igitur^q venerabilem fratrem^r H.^t Basiliensem episcopum^u etc. vobis et ecclesie^v Romane devotum ad beatitudinis vestre pedes si(ducialissime) duximus destinandum sup(plici) devocione^w potentes, ut ei, in quem transfundimus intima cordis nostri, auditum prebero benivolum et in omnibus nostris agendis fidem credulam adhibere dignemini sicut nobis, exaudicione gratuita subsequente.

107. EPISTOLA PONTIFICIS. Mart. 9.

13 *Superest in collectione dictaminum Berardi Neapolitani. Codicem tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 29A saec. XIII. nr. 115 contulit Pogatscher. Ediderunt Zaccagni loco supra ad nr. 48 citato Append. p. 38 et Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 197 nr. 350. — Polthust nr. 21107. Böhmner, Reg. imp. VI, 533.* (P. deest.)

20 Innocentius episcopus servus servorum Dei R. regi Romanorum illustri etc.
Novit excellentia regia, quanta felicitis recordationis G. pape predecessoris nostri tempore fuerit sollicitudine ac instantia laboratum, ut tuis gressibus in via pacifica¹ positis tue promotionis negotium quietius procederet et securius duceretur. Ad quod, sicut nosti, varios idem predecessor perutiles tractatus assumpsit, quos finaliter consumari
25 eius, prout Domino placuit, de hoc mundo vocatio non permisit. Nos itaque consultius attendentes, quod tranquillitati status publici et tuis precipue utilitatibus, quibus in hoc paterno providere intendimus, expedit tractatus eosdem ante tuum adventum in Italiam debita firmitate vallari, serenitatem regiam rogamus et hortamur in Domino, sano tibi nichilominus consilio suadentes, quatenus cum omni celeritate qua poteris
30 aliquos viros idoneos pacem et concordiam in votis et plenum a tua celsitudine ad premissa mandatum habentes ad eadem nomine tuo firmanda studeas ad nostram presentiam destinare, cum omnino expediat et nostre propterea voluntatis existat, quod iter ad veniendum in Italiam non assumas et si forsitan assumpsisti, nequaquam ulterius prosequaris assumptum, antequam premissa fuerint soliditate congrua roborata.
35 Et ecce dilectum filium magistrum Bernardum de Castaneto Albiensem electum, de cuius industria et probata fidelitate confidimus, ad regalem magnificentiam destinamus causas utiles et necessarias, que non immerito ad ista nos movent, et voluntatem nostram super illis quamquam superius patenter expressam manifestius expressurum, quam ex affectu sincero consulimus et cum fratribus nostris consulta deliberatione
40 prehabita volumus adimpleri.

Dat. Laterani, VII. Idus Martii.

106. ^a) crea E. ^b) vixit E. ^c) ota E. ^d) vi E. ^e) circumdatus K. ^f) vestre
gracie O. F. ^g) deest E. ^h) omnibus O. ⁱ) spir. prompt. O. F. ^m) celsus O. F. ⁿ) cōser-
vata E. ^o) nostra E. ^p) ad O. ^q) ep̄m E. ^r) v̄re sequitur. sed deletum O. ^s) to E.

45 1) Cf. Proc. 3, 17.

108. EPISTOLA ALTERA PONTIFICIS. Mart. 17.

Item ex collectione Berardi nr. 117. Contulit Pogutscher. Ediderunt Zaccagni l. c. Append. 39 et Theiner l. c. I, 198 nr. 352. — Potthast nr. 21108 = 21180. Böhmer, Reg. imp. VI, 534. (P. deest.)

... regi Romanorum illustri.

Si attentione sollicita Romanorum principum predecessorum tuorum et tua gesta recenseas, si veritatis sollers scrutator existas, que scribimus cum filiali devotiono recipies et in omni promptitudine devota sollicitudine prosequeris. Et quidem habet notoria veritas et tam ipsorum principum ac specialiter quondam Ottonis quarti et Frederici secundi quam tua etiam monumenta testantur, exarchatum Ravenne ac Penthapolim ad ius et proprietatem ecclesie Romano spectare, quodque dicti principes et tu ipso primo¹ per quondam O. Spirensis prepositum aule regie cancellarium, procuratorem tuum, et postea² per te ipsum omnes possessiones eiusdem ecclesie, quarum quam plures et precipue predictos Exarchatum et Penthapolim eadem monumenta singulariter exprimunt, reliquas vero generaliter comprehendunt, eidem ecclesie quietas et liberas dimisistis. promittentes ad obtinendum ipsas eandem ecclesiam bona fide tanquam principes catholici adiuvaré illasque ipsi ecclesie sine mora et difficultate restituere, si ad manus vestras aliquando devenirent. Specialiter autem tu et dictus P. predicta eidem ecclesie libere dimittentes ipsa sibi renunciastis et restituistis necnon³ ad omnem scrupulum removendum, prout melius et efficacius valet intelligi, concessistis, contulistis et etiam donavistis, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter ecclesiam et imperium perseverent.⁴ Et hec omnia, prout superius et in eisdem monumentis plenius continentur, tu ac memorati O. et F. iuramentis corporaliter prestitis firmavistis, concessis super hoc monumentis seu privilegiis ab ipsis O. et F. aureis bullis ipsorum ac a te sigilli tui munimine roboratis⁴, que ad futuram rei memoriam in archivis ecclesie conservantur. Cumque postmodum dilecti filii R(udolfus) cancellarius tuus et frater Berengarius magister domorum Hospitalis sancti Iohannis Ierosolimitani per Alemanniam, magnificentie tue nuncii, de permissione seu voluntate venerabilis fratris nostri . . . Ferrariensis episcopi, tunc in Lombardie partibus apostolice sedis legati, aliqua, que dictis quitationibus, renunciationibus, concessionibus, collationibus, donationibus et iuramentis non est dubium obviare, circa predictos Exarchatum et Penthapolim presumpsissent, a comunitatibus civitatum et locorum Romaniolae ac vicinarum partium, que fore de ipsis Exarchatu et Penthapoli dinoscuntur, fidelitatis iuramenta recipientes tuo nomine⁵, licet sicut verisimiliter credimus, non de tua conscientia vel mandato, felicitis recordationis G. papa predecessor noster ipsos episcopum et nuncios Bononiam ad suam presentiam evocans⁶, factum redarguit et facientes multipliciter increpavit, ostendens eisdem, quod id contra tuum iuramentum sic e vicino prestitum temerarie attemptarant, ac nunciis ipsis iniungens, quod in Romaniolam non redirent, sed in aliis partibus Lombardie imminencia tua negotia cum diligentia procurarent. Qui mandatis ipsius obtemperantes humiliter, premissa, que se non malitiose fecisse dicebant, in eius arbitrio reliquerunt, procedentes iuxta mandatum ipsius ad alia tua negotia prosequenda. Ideoque serenitatem regiam monemus et rogamus in Domino attentius exhortantes, quatenus consulte considerans, quod iidem nuncii nimis inconsulte presertim contra tuum iuramentum talia presumpserunt, eis et aliis quandocumque mittendis districte precipias, ut agentes cautius et a similibus studiosius abstinentes de terris ecclesie ac specialiter

1) *Supra* nr. 49. 2) *Supra* nr. 91. 3) *Verba necnon — perseverent pleraque repetita sunt ex nr. 90 c. 7.* 4) *Supra* nr. 89, 90. 5) *Cf. supra* nr. 83, 86. 6) 1276. Dec. 6—11; v. *Reg. imp. VI, 177.*

de dictis Exarchatu et Penthapoli absque nostro speciali mandato se de cetero nullatenus intromittant, immo comunitatibus memoratis per tuas patentes litteras dilecto filio magistro Bernardo de Castanoto Albiensi electo, nostro et sedis apostolice nuncio, nostro nomine assignandas denunciatis, iuramenta predicta recepta fuisse ab ipsis comunitatibus per errorem nec te ratam habuisse receptionem huiusmodi vel habere, diligenter exhorteris easdem, ut hoc non obstante nobis et nostris nunciis plenarie obediant et intendant nec impedimentum aliquod prestare presumant, quominus de ipsis, prout ad nos pertinet et de consilio fratrum nostrorum disponere intendimus, libere disponamus.

Datum Laterani, XVI. Kalendas Aprilis.

109. SENTENTIA DE FEUDO NON REQUISITO.

1276. Mart. 29.

Autographon Confluentiae in tabulario regio servatum iterum contulimus, cuius dorso inscriptum est manu coeca: Confirmat[i]o regis R. sentencie principum super feodo retinendo non requisito infra annum. Bo. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. Cf. de hac sententia Honoyer 'System des Lehnrechts' p. 473, 513, 592 sq. — Böhmer, Reg. imp. VI, 536. (P. 406.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Existentibus nobis apud Bopardiam dominica, qua cantatur Domine ne longe, ac venerabilium . . Maguntini, . . Treverensis et . . Coloniensis archiepiscoporum dilectorum nostrorum principum aliorumque comitum, magnatum, nobilium et imperii fidelium copiosa caterve ibidem presentibus, ad instanciam memorati . . Treverensis archiepiscopi per nobilem virum Reinhardum de Hagenoya dilectum nostrum fidelem petitum fuit cum instancia per communem omnium sentenciam diffiniri, quid iuris esse debeat, si vassallus ipsius existens in provincia et facultatem habens ipsum archiepiscopum adeundi ab ipso infra unius anni spacium feodum non requirit. Et deliberato dictorum . . Maguntini et . . Coloniensis archiepiscoporum ac aliorum baronum, magnatum, nobilium et imperii fidelium tunc presencium consilio est sentencialiter ab omnibus approbatum, quod dictus archiepiscopus feodum huiusmodi a vassallo sibi retrahere valeat detinendum unius anni spacio sine possessionum huiusmodi et fructuum earundem qualibet lesione, ut infra dicti temporis spacium, veniente vassallo et feodum obtinente legitime, idem feodum suum absque diminutione recuperet, ultra anni spacium nullatenus audiendus. Preterea est sentencialiter diffinitum, quod etsi vassallus feodum huiusmodi in alium transtulerit, nichilominus tamen ipse archiepiscopus feodi dominus ad se feodum huiusmodi revocabit sub modo et forma, qui de vassallo superius sunt expressi. Et si ob potenciam possessoris feodi idem archiepiscopus illud commode revocare non valeat, est communi omnium sentencia approbatum, quod nos auctoritate regia ipsi archiepiscopo ad temeritatem et violenciam huiusmodi reprimendam assistere debeamus. Nos autem huiusmodi sentencias utpote rite et rationabiliter promulgatas gratas habentes et ratas ac ipsas nichilominus approbantes, eas presentibus con-

firmamus, dantes predicto archiepiscopo has nostro serenitatis litteras in testimonium super eo.

Datum die et loco predictis, anno Domini MCCLXXVI, regni vero nostri anno tercio.

110. DECLARATIO DE IURAMENTO SUPER BONIS IMPERII PRAESTITO.

(1276. c. Iul.)

Praebent codices T nr. 185, E fol. 129 nr. 166, cuius rubrum v. apud Stobbe, O fol. 94^r nr. 364 et V fol. 45, ubi pars posterior desideratur, v. editionem p. 283; de quibus v. supra ad nr. 14—16. Codicis V perpaucas lectiones adnotavimus. De tempore et ratione v. Regesta imperii. De declaratione regis v. etiam Reg. imp. VI p. 6 sq. itaque Redlich 'Mittheilungen des Instituts' X, 349 n. 1. — Böhmer, Reg. imp. VI, 581.

(P. deest.)

Duplex^a tibi suggerere^b non ambigimus incentivum, quod nobis et Romano imperio adeo ministeriosus ut apis argumentosa^c deservis, quorum alterum sanguinis^d efficit^e claritudo, qua iungimur^f, alterum vero fidei debitum^g naturalis^h, quo te imperio recognoscis astringi quodque ruptore non patitur cicatricem. Virilis igitur viri, quem necⁱ blanda^k subvertunt nec terrent adversa, constanciam digno laudum preconio commendantes et invariabili^l animo disponentes te velut insigne signaculum positum in cor nostrum condignis magnificare favoribus et honoribus congruis exaltare, fidelitati^m tue describimus, quod officium taleⁿ tibi committimus usque ad nostro beneplacitum voluntatis. Nos enim iureiurando firmavimus, quod imperialia bona sine consilio principum prorsus^o alienare non possumus^p. Sed ob tue merita probitatis, cuius prestancia pollet et^q semper viguit fides tua, cum ad presenciam nostram accesseris^r, ipsos principes ad hoc facile^s credimus inclinare, quod non solum in istis^t, set eciam in fecun-

110. ^a) est add. E. ^b) et add. E. ^c) argumentoso O. ^d) sanguis O. ^e) elicit O. ^f) coniungimur O. ^g) debito E. ^h) naturaliter E. ⁱ) deest O. ^k) non add. O. ^l) incommutabili O. P. ^m) N. O. ⁿ) deest E. ^o) possumus T. E. ^p) voveris O. V. ^q) de facili ad hoc E. ^r) in istis desunt O.

1) Hoc loco in adnotatione ponere liceat diploma regis Rudolphi a. 1274. Aug. 1. datum, in quo similis iuramenti mentio fit. Quod ex autographo Marburgi in tabulario regio 'Hanauer Urkunden, Passivlehen' asservato edidit Reimer 'Hessisches Urkundenbuch' II, 1, 359 nr. 493, cuius editionem repetimus. Pendet sigillum filis sericia. — Böhmer, Reg. imp. VI, 191.

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Romani imperii fidelibus presecutem litteram inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ex benignitatis regie largitate procedit, ut sibi fidelium votiva desideria gracioso semper in omnibus prosequantur affectu. Cum itaque feodum, quod quondam Marquardus de Hasilstein, qui sine legitimis successoribus ab hac luce dicitur emigrasse, ab imperio Romano tenebat, nobis et ipsi imperio vacare dicatur, idem feodum nobili viro Reinhardo de Hagenowe dilecto nostro fideli, quem ob sue strennitatis ac fidelitatis merita specialis benivolencie gracia prosequimur, concedimus ac eundem de ipso presentibus investimus, quatenus salvo quod super conservacione honorum imperii prestitimus facere possumus iuramento. Super hoc presencium dantes testimonium litterarum.

Datum Hagenowe, anno Domini MCCLXX quarto. Kal. Augusti, indictione secunda, regni vero nostri anno primo.

dioribus beneficentio nostre solacii debeas multipliciter honorari⁴. Porro cum nobilis vir talis⁵ sic a presencia nostra recesserit, quod ipse una cum aliis suis contra hostes imperii Romani potenter exurgere debeat⁶ et patenter, votivum tibi patrocinium impensurus, prout ab ipso et coadiutoribus suis, si nuncios tuos ad eos transmiseris, plonius poteris edoceri, sincer(itatem) t(uam) att(encius)⁷ req(uiimus)⁸ et hor(tamur), quatenus animum tuum alicuius impressione formidinis⁹ non dimittens⁷ et ab insidancium laqueis tuta te providencia reddens cautum⁴, inchoato proposito strennuitate concepta viriliter perseveres, avunculos tuos, erga quos uberi affluentia premiorum similiter volumus redundare, ad assistendum⁶ nobis et⁵ tibi in ipso negotio quibus possis inductionibus efficaciter⁶ allecturus⁴. Nos enim tam erga te quam erga ipsos beneficentio nostre dulcoribus sic exuberare concepimus, quod laboris efficientur immemores copiosa superveniente dulcedine premiorum.

III—117. TRACTATUS CUM OTTOKARO REGE BOHEMIAE.

1276. Iul. 7. — Dec. 30.

111. SCRIPTUM ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI SUFFRAGANEIS SUIS DIRECTUM. Iul. 7.

Servatur in solo O codice Ottoboniano 2115, de quo v. supra ad nr. 14—16, fol. 41 nr. 92, ubi rubrum Archiepiscopus suffraganeis suis, V. editionem p. 71 nr. 64.
Denuo accuratissime contulit H. Poggatscher. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 573.

(P. deest.)

Wernherus^a Dei gracia sancte Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius venerabilibus in Christo fratribus episcopis suffraganeis Maguntine ecclesie universis salutem et fraternam in Domino caritatem.

(1) Peticionibus, quas pro statu sacri imperii reformando recepimus, tanto favorabiliores haberi nos convenit, quanto eas devota petentis instancia reddit exaudicionis gracia et promptitudine digniores, potissime cum iusticiam sapiant et irrefragabili conveniant equitati. Novoritis itaque, quod serenissimus dominus noster Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus querula nobis relazione in plurium tam prelatorum quam principum et baronum presencia nuper exposuit et iam dudum pluries signare curavit, quod ipse deliberato consilio et debita maturitate preambula cum suis principibus et peritis, in illustrem virum dominum regem Bohemie, pro eo quod iura imperii quam plura et specialiter Austriam, Styriam, Karinthiam ac alias terras ad ipsum imperium pertinentes auctoritate, immo temeritate^b propria pro sue voluntatis arbitrio indebite occupavit et occupatas reddere recusavit, pro eo eciam quod eas, quas^c ab ipso domino rege Romanorum tanquam a suo domino recognoscere debuerat et ab eodem investituram de ipsis recipere consuetam, hoc infra sua tempora, sicut

110. ^a) reliqua desunt V. ^b) loco vir talis O; N. ^c) deb. pot. assurgere E. ^d) att. O.
^e) rogatus E. ^f) loco impr. form. E; impressionis. ^g) dimittens T. ^h) et add. O. ⁱ) sistendum E. ^j) deest E. ^k) deest O. ^l) Nam add. E.

111. ^a) Wernhardus O. ^b) temeritate O. ^c) que O.

et de iure et de prisca consuetudine tenebatur, contemptibiliter facere distulit et impudenter neglexit, sepius requisitus et multis temporibus expectatus, proseriptionis sententiam exigente iusticia ex approbata eiusdem sacri imperii consuetudine promulgavit¹⁾, prout cunctis imperii principibus et magnatibus noscitur manifestum. (2) Ceterum adiciendo proposuit, sicut et²⁾ veritas est et negari non potest, quod cum a prelatibus regni Alamanie excommunicacionis sententia vel alia ecclesiastico cohercionis censura in quempiam culpam suis exigentibus promulgatur, idem rex Romanorum, cum ab eisdem prelatibus requiritur, brachii secularis auxilium adicere non moratur, manum suam contra inobedientem huiusmodi aggravans et extendens, prout exigit pertinax duricia duravo pertinacia contumacia. Ut igitur utriusque gladii potestas mutuo alterius munimine fulciatur, peccit instanter a nobis, qui eundem regem Boemie coronamus et eum de antiqua consuetudine consecramus in regem, ut cum circa promissa ipsius excessus notorii sint et contumacia manifesta existat, ita quod nulla possint tergiversacione celari, eundem usque ad satisfactionem condignam tam per nos quam per vos ecclesie Maguntine suffragantes constringere ac sibi contra eundem regem Boemie gladii spiritualis adiutorio assistere condigna vicissitudine debeamus. Ad quod prosecutione celerius³⁾ peragendum proponit inter alia nullis aliis monicionum suffragiis seu requisicionibus opus esse, quemadmodum vice versa post latam ecclesiastico censure sententiam ipse suo tempore requisitus proseriptionis vel alterius cohercionis penam ad domandam inobedientis pertinaciam adicere, omissis aliis sollompnitatibus et veritatis subterfugiis quibuslibet, non recusat. (3) Quia vero⁴⁾ iusta petentibus non est denegandus assensus, nos tam ex officio humeris nostris imposito quam ex precellencia dignitatis ecclesie Maguntine, cui licet immeriti presidemus, annexo iura imperii quantum nostra sufficiencia sufficit iurare debemus et illesa servare tenemur, memoratum regem Boemie, quem de manibus nostris regale munus consecracionis recepisse meminimus, ab erroris semita revocari et in viam veritatis et iusticie dirigi cupientes, ab eodem domino rege Romanorum ex gracia speciali obtinere satagimus, ut iterum super premissis debite, digne ac laudabiliter emendandis et congruis satisfactionibus exhibendis idem rex Boemie precedente monicione publica requiratur ac in locis vicinis et convenientibus moneatur, antequam ad excommunicacionis in personam vel interdicti in terram sententias procedatur. (4) Vobis itaque qua fungimur auctoritate mandamus et in virtute sancte obediencie districte precipiendo iniungimus, quatenus singuli vestrum post requisicionem domini regis Romanorum predicti in ecclesiis vestris seu aliis locis insignibus clero et populo ad hoc specialiter adunato memoratum regem Boemie publice coram omnibus moneatis, ut eidem domino regi Romanorum iura et bona ad ipsum imperium pertinencia, quo iniuste detinet occupata, libere restituat et in pace dimittat, de reliquis quoque, quorum occasione lata fuit proseriptionis sententia contra ipsum, satisfactionem debitam impensurus eidem. Ilanc autem monicionem diebus dominicis et festivis usque ad terminum competentem statuendum a nobis publice per vos aut per alium aut alios itoretis vel unum pro omnibus peremptorium, si amplius non potestis, monitorium proponatis edictum et in valvis ecclesiarum vestrarum maiorum cum tenore presencium affigatis vel faciatis affigi, ut intuenti cuilibet videndi ac etiam rescribendi si voluerit copia pateat, ne forte velamento ignorancie idem rex Boemie se forsitan inaniter in posterum excusaret. (5) Sane si usque ad terminum huiusmodi idem rex Boemie de premissis satisfactionem non exhibuerit competentem, eidem domino regi Romanorum reconciliatus non fuerit, cuius rei certitudo non poterit vos latere, vos⁵⁾ extunc in eundem regem Boemie excommunicacionis, in

III. ¹⁾ supra lineam add. *et*. ²⁾ petenti *et*. ³⁾ vñ *et*. ⁴⁾ vobis *et*. ⁵⁾ vos *et*.

1) *Iun. 24. Cf. Reg. imp. VI, 565a et infra nr. 122 c. 1.*

terram eius, que ipsum in hac rebellionē iuvaro vel eidem adherero presumpserit, interdicti sententiam, prout tenemini et ius precipit ac equitas vicissitudinis exigit, promulgetis¹. Nos enim, si presens nostrum mandatum, prout in eo nobis obtemperaro tenemini, adimploro neglexeritis, exnunc pro[ut] extunc ab officio pontificatus vos suspendimus in hiis scriptis, et si per octo dies steteritis sic¹ suspensi, vos abinde in-
 5 antea, donec adimpleveritis quod mandatur, ab ingressu ecclesie tenore presencium coartamus, gravius contra vos si res^k exegerit processuri. Diem autem monicionis et quid inde feceritis per vestras patentes litteras tenorem presencium continentes nobis fideliter elapso^l termino huiusmodi sub sigillis vestris plenius rescribatis.

10 Datum Wormacie, Nonas Iulii, anno Domini MCCLXXVI.

112. PROCURATORIUM OTTOKARI REGIS. (Nov.)

Exstat in formularum collectione quae Henrici Italici dicitur². Praesent codices
 1) capituli maioris ecclesiae Pragensis K. 33 saec. XIV. f. 54', quem contulit vir d.
 J. Novák Pragensis³; 2) tabularii regii Regiomontani nr. 281a saec. XIV.⁴ fol. 86, e quo
 iam elidit Voigt 'Das urkundliche Formelbuch des königl. Notars Heinrichs Italicus'
 15 (Archiv für österreichische Geschichte XXIX) p. 35 nr. 18, quem demum contulimus. In
 codicibus bibliothecae episcopalis Klagenfurtanae MS XXXIb 12 saec. XIV.⁵ et biblio-
 thecae civitatis Colmariensis 245⁶, item in codice Monacensi lat. 22303 (= Windb. 103)
 saec. XIV.⁷ desideratur. Textum corruptum emendare conati sumus. Cf. Böhmer, Reg.
 20 imp. VI, 622b. (P. deest.)

Nos O. Dei gracia rex Bohemie in publicam devenire noticiam cupimus per
 presentes, quod nos^a consilio salubri communiti tam . . marchioni Brandenburgensi^b
 quam eciam domino B.^c venerabili Olomucensi episcopo ordinationem pacis et con-
 cordie inter dominum R. regem Romanorum et nos committimus tenore presencium
 25 faciendam, ut iidem^d domini marchio et episcopus ordinent et disponant de hiis omni-
 bus, que ad pacem et concordiam spectaverint, secundum^e quod ipsis videbitur ex-
 pedire. Ratum et firmum habentes, quitquit prefati domini marchio et episcopus ad
 pacem seu concordiam huiusmodi duxerint ordinandum^f.

113. ARBITRIUM PRINCIPUM. Nov. 21.

Contulimus autographon, quod asservatur in tabulario Vindobonensi; de quinque
 sigillis iam quattuor plus minusve laesa pendent loris membranaceis. In capitibus 7 sqq.
 consilio scribere pro nominibus spatia relicta sunt, quoniam de personis tractatus nondum
 finitus erat; v. Reg. imp. VI, 623 et 626. Item insertum est in nr. 114, cf. infra. De
 ceteris apographis, quae omnino negleximus, v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp.
 30 VI, 623. (P. 407.)

111. ¹) praecedit sic suspensi deletum O. ^k) s. corr. ex x O. ^l) corr. ex elapso O.

112. ^a) tam add. 1. 2. ^b) tam—Brandenburgensi des. 1. 2. ^c) R. 1. ^d) iidem 1. 2. ^e) set 2.
^f) ordinandum 2.

1) Cf. infra nr. 113 c. 1. 2) Cf. J. Novák 'Mittheilungen des Instituts' XX, 252 sqq. 3) Cf.
 10 J. Emler 'Abhandlungen der Bohmischen Gesellschaft der Wissenschaften' VI ser. tom. IX, 55 sq. 4) Minime
 saec. XIII, ut supra tom. II, 635 nr. 463 diximus, codice adhuc non inspecto. 5) Cf. F. Tadra 'Archiv
 für österreichische Geschichte' LXXVIII, 6 et 'Abhandlungen der Bohm. Gesellschaft' VII ser. tom. II.
 6) Quem iam adhibuerunt editores 'Codicis diplomatici Moraviae' VII, 951-956 secunda exempla a
 L. Hagot descripta. 7) De quo v. F. Tadra in 'Sitzungsberichte der Bohm. Gesellschaft. Philos.-histor.
 15 Classe' 1889 p. 82 sqq.

1. Nos Berhtoldus Herbipolensis, Bruno Olomunzensis episcopi, Lüdwiens comes palatinus Rani dux Bawario, a marchio Brandenburgensis arbitri dominorum Romanorum et Boemie regum super questionibus, que inter ipsos super diversis terris et principatibus vertebantur, arbitrando pronunciamus, quod revocentur et retractantur, immo revocato sint omnes sentencie proscriptiois, excommunicacionis, interdicti, privacionis et quecumque alie promulgate contra dominum Otakarum regem Boemie et adherentes sibi quocumque nomine censeantur.

2. Item pronuciando arbitramur, quod inter ipsos Romanorum et Boemie reges plena sit concordia, pax firma et sincera reconciliacio sine qualibet capcione, et servitores utriusque regum quocumque nomine censeantur huiusmodi paci, concordie ac reconciliacioni cum sinceritate firmissima includantur, castris eorum, municionibus, possessionibus et hominibus contra ius ab alterutro regum ipsis ablati vel a suis cum integritate debita restituti.

3. Item arbitramur, quod dominus O. rex Boemie cedat simpliciter et precise omni iuri, quod habebat vel habere videbatur in terris et hominibus cuiuscumque condicionis existant, Austria videlicet, Styria, Karinthia, Carniola, Marchia, Egra et Portu Nahonis^b.

4. Item arbitramur, quod deinceps non impediatur archiepiscopos, episcopos, comites, barones, ministeriales et quoscumque alios quocumque nomine nuncupentur in possessionibus castris, municionibus, iuribus et hominibus eorum sitis in terris superius nominatis.

5. Item pronunciamus liberos et solutos omnes utriusque partis obsides et captivos et fideiussiones quocumque nomine censeantur.

6. Item pronunciamus, quod dominus R. serenissimus Romanorum rex, exceptis terris et hominibus supradictis, infeudabit dominum O. regem Boemie et liberos suos de omnibus feudis, videlicet Boemia, Moravia et aliis quibuscumque, que progenitores sui et ipse ab imperio de iure noscuntur haecenus tenuisse^c.

7. Et ut predicta pax, concordia et reconciliacio firmitatem perpetuam obtineant et partes mutuo se sincerius diligant et coniuncti efficacius in plena amicitia solidentur, pronunciamus arbitrando, quod dominus O. Boemie rex tradat suam filiam a in uxorem . . . filio domini R. regis Romanorum. Et iam dictus O. Boemie rex dabit seu etiam resignabit simpliciter et precise domino R. regi Romanorum terras et possessiones in Austria, quas haecenus proprietatis vel feudi titulo tenuit vel sua pecunia comparavit, et easdem terras sive possessiones dominus rex Romanorum suo filio . . . obligabit pro quadraginta milibus marcarum argenti, quas eidem filio in donacionem propter nuptias deputabit. Salvis in utroque casu archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, ministerialibus et aliis hominibus quibuscumque iure, quod in castris, municionibus, possessionibus et feudis, que vacare ceperunt eidem in districtu dicte terre, habent seu haecenus habuerunt. Et eandem terram dominus rex Romanorum vel successor ipsius qui pro tempore fuerit ab ipso filio suo . . . redimet pro pecunia nominata, et si idem filius sine herede decesserit, predicta bona apud imperium remanebunt nec ad uxorem ipsius filiam regis Boemie quicquam de bonis huiusmodi devolvetur.

8. Item dominus noster R. Romanorum rex tradet suam filiam . . . in uxorem . . . filio domini O. regis Boemie. Et dabit rex Romanorum filio regis Boemie quadraginta milia marcarum argenti dotalicii nomine et pro illis obligabit sibi redditus quatuor milium marcarum argenti in terra Austria ultra Danubium versus Boemiam, Moraviam et Ungariam, Chremsa et Stein opidis cum suis attinenciis dumtaxat exceptis. Salvis etiam in hoc casu archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, ministerialibus et

113. a) spatium punctis amissis or. . . b) Portunahonis or. . . c) spatium punctis ab utroque latere spatii posita or.

1: Cf. in feudationem Nov. 25, Reg. imp. VI, 625, cuius autographum nec Viennae nec Prague adhuc superest.

aliis hominibus quibuscumque iure, quod in castris, municionibus, possessionibus et feudis, que vacare ceperunt eisdem in districtu dicto terre, habent seu hactenus habuerunt. Et si quid defuerit de summa superius iam expressa in redditibus dicto terre, *supplebitur in alia parte Austrie citra Danubium, prout nos quatuor arbitri^d duxerimus ordinandum vel qui a partibus nobis fuerint subrogati: et si aliquid superfuert, hoc Romanorum regi et imperio sine difficultate qualibet remanebit.* Verum si filius regis Boemie sine herede decesserit, dicta terra ultra Danubium penes regem Boemie titulo pignoris remanebit nec ad uxorem ipsius .^o filiam regis Romanorum quicquam de bonis huiusmodi devolvetur, et dominus rex Romanorum vel successores ipsius dictam terram redimendi pro quadraginta milibus marcis argenti a rege Boemie habebunt liberam facultatem.

9. Inter cetera specialiter arbitramur, quod dominus noster rex Romanorum recipiat specialiter in suam gratiam et favorem Baltramum et magistrum Chunradum notarium cives Wiennenses cum suis parentibus et amicis et civitatem Wiennensem cum omnibus civibus et hominibus, iuribus et possessionibus ipsis attinentibus nec permittet eos indebite molestari, libertatibus, privilegiis et immunitatibus eorum per omnia reservatis, revocatis omnibus latis sententiis contra eos.

10. Item specialiter arbitramur, quod magister Ulrichus notarius in ecclesia Wiennensi per regem Boemie presentatus, notarii, capollani et alii clerici in terra Austrie, Styrie et alibi ecclesias vel ecclesiastica beneficia et possessiones alias obtinentes contra ius nullatenus offendantur, possessione vel quasi preter iuris ordinem spoliuntur.

11. Item pronunciamus arbitrando, quod illustris rex Ungarie cum suis quoad plenam amicitiam cum domino rege Boemie ac suis presenti concordie includantur, ita quod quicquid de castris, civitatibus, municionibus, iuribus et possessionibus et hominibus regis Ungarie tenet vel possidet rex Boemie sive sui, sine difficultate qualibet restituat et dimittat libere absoluta nec deinceps impediat in eisdem. Et hoc idem pro rege Boemie et suis per regem Ungarie et suos erit sine capcione qualibet observandum, salvo utriusque regum terrarum suarum limitibus et terminis, sicut ab antiquo tempore sunt distincti. Et quicumque regum eorundem dicto pacis et concordie fuerit violator, contra talem dominus rex Romanorum observanti pacem et concordiam assistet consilio, auxilio et favore.

In cuius rei testimonium presentes litteras sigillis nostris placuit communiri.

Actum in castris ante Wiennam, anno Domini MCCLXX sexto, XI. Kal. Decembris. Et quia H. Iantgravius de Hassia premissis interfuit, sigillum suum presentibus est adiectum.

114. CONFIRMATIO REGUM. Nov 26.

Autographon, quod asservatur in tabulario Vindobonensi, continens: de sex sigillis quatuor adhuc pendunt filis sericis flavi et rubri coloris, regis scilicet Rudolphi et episcopi Herbipolensis fere illucsa, regis Ottokari et comitis Palatini lusa; sigilli quinti supersunt fila, sextum omnino desideratur. Imaginem heliographicam præbent 'Kaiserarkunden in Abbildungen' VIII, tab. 11. Scriptum non esse in cancellaria regis opinatus est Herzberg-Fränkcl l. c. 'Text' p. 275. Arbitrium nr. 113 confirmationi insertum litteris minoribus credendum curavimus. De nominibus c. Regesta imperii. — Bohmer, Reg. imp. VI, 626. (P. 498.)

Nos Rodolfus Dei gratia Romanorum et Otakarus Boemorum reges universis Christi fidelibus, ad quos presentes littere pervenerint, noticiam subscriptorum. Quia conditionis humane fragilitas omnium non potest habere memoriam nihil-

113. ^d vel add., sed debita or.

que in ea stabile perseverat, necessarium et utile est, ut vite presentis negotia, ne oblivionis caligine obfuscantur, fidei scripturo testimonio in thesauris memorie fideliter reponantur. Noseant igitur tam presentes quam posteri, quod cum nos predicti reges de omni questione seu causa, que super principatibus sive terris Austria, Styria, Karinthie, Carniole, Marchie, Portus Naonis^a et Egre ac ministerialibus, iuribus et terrarum ipsarum attinentiis universis inter nos hinc inde non sine magno dispendio movebatur, compromissemus nos Rudolfus Rom(anorum) rex pro nobis, imperio atque nostris in Bertoldum Herbipolensem episcopum et Ludovicum comitem palatinum Rendi ducem Bavarie, nos autem Boem(orum) rex pro nobis et nostris in Brunonem Olomucensem episcopum et Ottonem marchionem Brandenburgensem venerabiles et illustros principes tamquam in arbitros, arbitratores seu amicabiles compositores, prout hec in instrumentis super eo confectis plenius continentur, iidem arbitri, arbitratores seu amicabiles compositores in presentia venerabilium Wernheri Maguntini et Friderici Salzburgensis archiepiscoporum et Bertoldi Babenbergensis, Leonis Ratisponensis, Petri Pattaviensis, Chunradi Frissigensis, Brunonis Brixiensis, Dittrici Gurcensis et Iohannis Chymensis episcoporum ac eorundem applaudente sententia, consilio et consensu, auctoritate compromissi diffinierunt causam seu questionem huiusmodi in hunc modum:

1. Nos Bertoldus Herbipolensis, Bruno Olomucensis episcopi, Ludovicus comes palatinus Rendi dux Bavarie, Otto marchio Brandenburgensis arbitri dominorum Romanorum et Boemie regum super questionibus, que inter ipsos super diversis terris et principatibus vertebantur, arbitrando pronunciamus, quod revocentur et retractentur, imo revocate sint omnes sententie proscriptionis, excommunicationis, interdicti, privationis et quecumque alie promulgate contra dominum Otakarum regem Boemie et adherentes sibi quocumque nomine censeantur.

2. Item pronunciamus, quod inter ipsos Romanorum et Boemie reges plena sit concordia, pax firma et sincera reconciliatio sine qualibet captione, et servitores utriusque regum quocumque nomine censeantur huiusmodi paci, concordie ac reconciliacioni cum sinceritate firmissima includantur, castris eorum, munitionibus, possessionibus et hominibus contra ius ab alterutro regum ipsis ablati vel a suis cum integritate debita restituti.

3. Item arbitramur, quod dominus O. rex Boemie cedat simpliciter et precise omni iuri, quod habebat vel habere videbatur in terris et hominibus cuiuscumque conditionis existant, Austria videlicet, Styria, Karinthia, Carniola, Marchia, Egria et Portu Naonis^b.

4. Item arbitramur, quod deinceps non impediatur archiepiscopos, episcopos, comites, barones, ministeriales et quoscumque alios quocumque nomine nuncupentur in possessionibus castris, munitionibus, iuribus et hominibus eorum sitis in terris superius nominatis.

5. Item pronunciamus liberos et solutos omnes utriusque partis obsides et captivos et fideiussiones quocumque nomine censeantur.

6. Item pronunciamus, quod dominus R. serenissimus Romanorum rex, exceptis terris et hominibus supradictis, infeudabit dominum O. regem Boemie et liberos suos de omnibus feudis, videlicet Boemia, Moravia et aliis quibuscumque, que progenitores sui et ipse ab imperio de iure noscuntur haecenus tenuisse.

7. Et ut predicta pax, concordia et reconciliacio firmitatem perpetuam obtineant et partes mutuo se sincerius diligant et coniuncti efficacius in plena amicitia solidentur, pronunciamus arbitrando, quod dominus O. Boemie rex tradat suam filiam Chunegundim^d in uxorem Hartmanno^d filio domini R. regis Romanorum. Et iam dictus O. Boemie rex dabit seu etiam resignabit simpliciter et precise domino R. regi Romanorum terras et possessiones in Austria, quas haecenus proprietatis

III. ^a) Portusnaonis or. ^b) Portuanaonis or. ^c) sequitur eum in fine lineae or. ^d) eadem nam pallidiori atramento add. or.

vel feudi titulo tenuit vel sua pecunia comparavit, et eadem terras sive possessiones dominus rex Romanorum suo filio^a obligabit pro quatráginta milibus marcharum argenti, quas eidem filio in dationem propter nuptias deputabit. Salvis in utroque casu archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, ministerialibus et aliis hominibus quibuscumque iure, quod in castris, municionibus, possessionibus et feudis, que vacare ceperunt eisdem in districtu diete terre, habent seu hactenus habuerunt. Et eandem terram dominus rex Romanorum vel successor ipsius qui pro tempore fuerit ab ipso filio suo Hartmanno^d redimet pro pecunia nominata, et si idem filius sine herede decesserit, predicta bona apud imperium remanebunt nec ad uxorem ipsius filiam regis Boemie quicquam de bonis huiusmodi devolvetur.

8. Item dominus noster R. Romanorum rex tradet suam filiam^e in uxorem Wenceslao filio domini O. regis Boemie. Et dabit rex Romanorum filio regis Boemie quatráginta milia marcharum argenti dotalicii nomine et pro illis obligabit sibi redditus quattuor milium marcharum argenti in terra Austrie ultra Danubium versus Boemiam, Moraviam et Ungariam, Cremsa et Steyne oppidis cum suis pertinentiis dumtaxat exceptis. Salvis etiam in hoc casu archiepiscopis, episcopis, comitibus, baronibus, ministerialibus et aliis hominibus quibuscumque iure, quod in castris, municionibus, possessionibus et feudis, que vacare ceperunt eisdem in districtu diete terre, habent seu hactenus habuerunt. Et si quid defuerit de summa superius iam expressa in redditibus diete terre, supplabitur in alia parte Austrie citra Danubium, prout nos quattuor arbitri duxerimus ordinandum vel qui a partibus nobis fuerint subrogati; et si aliquid superfuerit, hoc Romanorum regi et imperio sine difficultate qualibet remanebit. Verum si filius regis Boemie sine herede decesserit, dicta terra ultra Danubium penes regem Boemie titulo pignoris remanebit nec ad uxorem ipsius^e filiam regis Romanorum quicquam de bonis huiusmodi devolvetur, et dominus rex Romanorum vel successores ipsius dictam terram redimendi pro quatráginta milibus marcharum argenti a rege Boemie habebunt liberam facultatem.

9. Inter cetera specialiter arbitramur, quod dominus noster rex Romanorum recipiat specialiter in suam gratiam et favorem Paltramum et magistrum Chunradum notarium cives Viennenses cum suis parentibus et amicis et civitatem Viennensem cum omnibus civibus et hominibus, iuribus et possessionibus ipsis pertinentibus nec permittet eos indebite molestari, libertatibus, privilegiis et immunitatibus eorum per omnia reservatis, revocatis omnibus illatis sententiis contra eos.

10. Item specialiter arbitramur, quod magister Ulricus notarius in ecclesia Viennensi per regem Boemie presentatus, notarii, capellani et alii clerici in terra Austrie et Styrie et alibi ecclesias vel ecclesiastica beneficia et possessiones alias obtinentes contra ius nullatenus offendantur, possessione vel quasi preter iuris ordinem spolientur.

11. Item pronuntiamus arbitrando, quod illustris rex Ungarie cum suis quoad plenam amicitiam cum domino rege Boemie ac suis presenti concordie includantur, ita quod quicquid de castris, civitatibus, munitionibus, iuribus et possessionibus et hominibus regis Ungarie tenet vel possidet rex Boemie sive sui, sine difficultate qualibet restituat et dimittat libere absoluta nec deinceps impediatur in eisdem. Et hoc idem pro rege Boemie et suis per regem Ungarie et suos erit sine captione qualibet observandum, salvis utrique regum terrarum suarum limitibus et terminis, sicut ab antiquo tempore sunt distincti. Et quicumque regum eorundem diete pacis et concordie fuerit violator, contra talem dominus rex Romanorum observanti pacem et concordiam assistet consilio, auxilio et favore.

In cuius rei testimonium presentes litteras sigillis nostris placuit communi.

Actum in castris ante Viennam, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo sexto.

XI. Kal. Decembris. Et quid H. lantgravius de Hassia premissis interfuit, sigillum suum presentibus est adiectum.

Nos autem Rudolfus Romanorum et Otakarus Boemie reges predicti ordinationem, pronuntiationem, arbitrium sive dictum supradictorum arbitratorum, arbitratorum seu

114. ^a spatium parietis omissis, or. ^d sequitur 7 crasum or.

amicabilium compositorum sub forma prehabita de consilio et approbatione supradictorum principum tam concorditer promulgatum approbantes seu emologantes expresse ipsique perpetuo stare volentes, id a nostris successoribus inviolabiliter volumus observari. In cuius emologationis expresse evidens argumentum sigilla nostra una cum predictorum arbitratorum, arbitratorum seu amicabilium compositorum et illustris II. lantgravii Hassie, qui premissis interfuit, sigillis presentibus sunt appensa.

Actum et datum in castris ante Viennam, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo sexto, VI. Kal. Decembr.

115. LITTERAE REGIS BOHEMIAE AD RUDOLFUM REGEM. (Dec. med.)

Supersunt in collectione formularum quae dicitur Henrici de Isernia, quam ad nr. 16 iam in usum nostrum vertimus. Cod. Klagenfurtanum (K) Ms XXXIb 12 saec. XIV. nr. 96 contulit A. de Iaksch. Cod. Vindobonensem (V) 3113 (Philos. 179) succ. XV. fol. 101 nr. 96 contulit vir d. Novák, ubi rubrum Rex Boemie scribit regi Romanorum, ut retractentur spolia^a commissa. Codicem (P) universitatis Pragensis XII B. 12 saec. XV. fol. 125' nr. 120 nos ipsi Berolini contulimus. Lectiones minoris pretii non adnotavimus. De tempore v. Regeste imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 639.

(P. deest.)

(1) Dum eramus nuper in vestre maiestatis presencia constituti, tot instancium negotiorum tam vos quam nos involuti eramus perplexitatibus, cum et vos vestrum exercitum et nos nostrum dimissoria vellemus liberare licencia multaue alia pre curiosis nostris manibus versarentur, ut pleraque de archivo nostre dilapsa memorie, que vestris erant necessario auribus instillanda, omiserimus explicare. (2) Et ideo que tunc vobis vive vocis oraculo non insinuavimus, ad litterarum confugientes remedium, que mittentis suppleant absenciam, lingue officio ministerio succedente calami declaramus tenere presencium celsitudini regie referentes, quod quamvis . . . civitas fuisset dos bone memorie olim domine matris nostre, tamen vobis eam postquam promisimus duximus assignandam, volentes promissionem nostram quam fecimus inviolabiliter observare nec minus sperantes de vestre mansuetudinis benignitate, quod nobis in ea maiestas gracie favoralis oculo blandius arridebit, quam emulorum nostrorum opinio teneat, qui non dant nobis de gracia vestra spem sinceram. (3) Nec solum in Egra confidimus vos nobis invenire propicios^b, verum etiam spei certe freta presidii nobis indubitata dicat credulitas, quod municiones et castra, que in Egrensi habemus provincia ad nos titulo empicionis spectancia, nobis ius nostrum conservabitis in eisdem, tanquam qui actus vestros dirigitis, ut suo iure quilibet gaudeat, prout debitum officii regalis asciscit. Insuper sicut per priores nostras litteras² asseruimus, sic etiam et harum serie inculcamus, quod omnia que vobis promisimus observacionis stabilitate^d servare volumus et execucionis efficacia studio adimplere, ut non in modico nostra eadem promissio violetur. (4) Nam civitates quas habuimus fecimus absque tarditatis diffugio assignari nec iam restant nisi Egra et Haymbureh tantummodo assignanda, autumantes cuiuslibet relegato ancipitis dubietatis^e ambiguo, quod et vos promissionem vestram non reddetis ab observacionis limitibus alienam et quod retractari faciatis omnia, que post^f ordinationem concordie inter vos et nos spontaneis approbacionis consensibus stabilitate^m attemptata sunt enormiter et patrata, ita quod castra

115. ^a) sponsalia F. ^b) picipuos P. ^c) quecumque F. P. ^d) stabilis constancia F. P. ^e) effugio add. P. ^f) p. F. P.; cf. nr. 116.

1) Egra supplebant est: v. infra. 2) Epistolam iam in eunte m. Decembri scriptam v. Reg. imp. VI, 631.

Pernek et Wikhartslag, que preter firmacionem concordie de vestrarum manibus hostiliter sunt exempta, nobis indilate faciatis restitui et ad manus nostras iterum assignari. Nam dicta castra non debuerunt per violenciam a nostra eximi potestate et si aliquod ius in ipsis castris habuerit, hoc mediante iusticia prosequatur et de spoliis, que similiter firmata pace comissa sunt in Moravia, satisfieri, sicut deceat. Quia, ut verum fateamur et certum, leviter potuimus spoliatoribus eisdem occurrere et ne huiusmodi spolia comitterent, ipsorum resistentes conatibus obviare, cum iam premuniti essemus de spoliis et adhuc totum nostrum exercitum haberemus. Sed nos [idem] correccioni vestre celsitudinis reservantes potius volumus tanquam inpotentes violenciam perpeti, quam potenter iniuriam propulsare, ne fortasse ex parte nostra pacis ordinacio corrupta in aliquo videretur. (5) Que inobservata est in magistro Ul. prothonotario nostro, nam cum cautum^a esset expresse^b in forma composicionis, ne idem possessione Wicnensis^c ecclesie privaretur, tamen spoliatus extitit. Quare petimus ut retractetur, et si postmodum ius aliquod episcopus Pathaviensis etc.^k (6) Preterea privilegia nostra super approbacione promulgacionis arbitrii^l, sicut vestre patere potest magnificencie, vobis tradidimus, sed vestra que nobis debentur, nondum sunt nobis vicaria vicissitudine assignata. Et ideo maiestatis vestre preeminenciam duximus attentius exorandam, quatenus nobis dicta privilegia exhiberi faciatis necnon et illa concedat[is]^l, quibus rati contineatur habitio singularum et omnium libertatum ac iurium, quas et que progenitores nostri reges Boemie a predecessoribus vestris Romanorum regibus et imperatoribus habuerunt, per . . nobis eadem privilegia absque more dispendio transmittentes. Ad quod denique flexilem deceat esse elemenciam, cum id ex nullius novitatis primiciis recens sumat exordium, sed quasi prisceis actum temporibus antiquitatis cuiusdam pretendens senium juveneseat. (7) Significamus quin eciam vobis, quod quidam cives nostri per Boemiam mercacionis exercentes opera sunt in Karinthia rebus suis omnibus spoliati. Ob cuius denique causam rei regalis mansuetudinem elemencie similiter deprecamur, quatenus dignetur hoc agere, ut ablata restituantur eisdem, et de habundancioris gracia fecunditate statuere, ut omnes mercatores de terris nostris et omnes nuncii nostri, quos ad Romanam transmittimus curiam, per illas provincias transire secure valeant, salvis rebus eorum omnibus et personis.

**116. LITTERAE REGIS BOHEMIAE AD LUDOVICUM
COMITEM PALATINUM. (Dec. med.)**

Damus item ex collectione Henrici de Iscria. Codices K nr. 98, V fol. 102 nr. 98, ubi rubrum Inducitur precibus dux Bavarie, ut spolia faciat retractari, et P f. 126^r nr. 122 contulerunt idem viri docti. De tempore et ratione v. Regesta imperii ad. nr. 639. (P. dest.)

Cum firmiter habeat intencionis nostre propositum, universa et singula que domino nostro regi promisimus inviolabiliter observare, et credamus indubitabiliter, quod ea que pro parte sua nobis ipse promisit stabiliter observentur, magnificenciam vestram attentius deprecamur, quatenus eundem dominum nostrum regem velitis inducere, ut singula, que irrationabiliter perpetrata contra nos fuerunt post firmacionem pacis et concordie¹ inter dictum dominum nostrum regem et nos, dignetur facere retractari et castra nostra . . et . .², que post ipsius concordie consolidacionem³ sunt expugnata, nobis restitui faciat et de spoliis, que similiter post concordiam firmatam in Moravia sunt

⁴⁵ 115. ^a tantum K. ^b expressum K. ^c W. K. P. ^k sic K V; dest P. ^l concedant K.
116. ¹ solidacionem K.

¹ Supra nr. 114. ² Vide nr 115 c. 1.

commissa, satisfieri nobis faciat, sicut decet. Quia nos ita leviter cavere potuissemus, ne dicta spolia fuissent facta, sicut leviter de manu nostra possumus deicere cirothecam, cum essemus premuniti, quod fieri eadem debebant spolia, et adhuc totum nostrum exercitum haberemus. Sed volentes idem eiusdem^b domini nostri correccioni reservare, potius elegimus violenciam perpeti quam iniurias huiusmodi defensionis obice propul-
 Dec. 25, 1277. Febr. 9. sare. Preterea sicut credimus vos ante nativitatem Domini de Austria non recedatis, sed si post nativitatem et ante carnisprivium ad propria remeare intenditis, nobis id petimus declarari. Nam libenter vobiscum in metis regni nostri vellemus personaliter convenire, unde postquam ad partes remeaveritis Bavarie, tunc nobis significare veltis, ut postmodum, si vobis facultas patuerit, invicem colloquium habeamus.

117. TESTIMONIUM PRINCIPUM. Dec. 30.

Autographon, quod in tabulario Vindobonensi asservatur, contulimus; pendent loris membranaceis tria sigilla plus minusve laesa. In margine posuimus capita arbitrii principum supra nr. 113. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 648. (P. 409.)

Nos L. Ratisponensis episcopus, L. comes palantinus Reni dux Bavarie, II. lant-
 gravius Hassio universis presentes litteras inspecturis notitiam subscriptorum.

(1) Veritatis amica simplicitas dolo et fraudibus inimica nos inducit, ut oblivioni, que veritatis posset esse obstaculum, per ea que vidimus, quibus interfuimus et nobis mediantibus sunt tractata, cautela provida et oportuno testimonio occurramus, ne ipsa veritas per nostri absenciam valeat absorberi. (2) Hinc est quod cum inter serenis-
 simum dominum nostrum Rudolfum Romanorum regem semper augustum ex una parte et magnificum Ot. regem Boemie ex parte altera super diversis principatibus, terris, castris, municionibus et hominibus questionis materia verteretur et utrimquo fuisset eatenus aggravata, quod non tantum rerum temporalium, immo animarum fidelium periculum timebatur, talis inter dictos reges compositio intercessit, nobis et reverendis
 patribus Bor. Herbipolensi et B. Olomucensi episcopis et illustri principe . . marchione Brandinburgensi et viro nobile Fr. burgravio de Nürnberg mediantibus, [quod]^a magni-
 ficus princeps dominus O. rex Boemie renunciaret simpliciter et precise, sicut et post-
 modum fecit publice, principatibus et terris, castris, municionibus, possessionibus et hominibus cuiuscumque condicionis existunt Austrie, Styrie, Karinthie, Carniole,
 Marchie, Egre et Portus Nahonis^b et omni iuri, si quod ei in predictis vendicionis^c, permutacionis, feudi vel quocumque alio titulo competebat vel competere videbatur.
 (3) Et serenissimus dominus R. Romanorum rex infeudaret, sicut et hylariter adimplevit, dominum O. inclitum regem Boemie rogo Boemie, marchionatu Moravie et aliis feudis, que progenitores sui ab imperio noseuntur hactenus tenuisse, aliis et inter
 ipsos reges pactis et convencionibus intervenientibus, que in litteris super eis confectis plenius continentur.^d (4) Quibus omnibus nos interfuisse presentibus litteris profite-
 mur et testimonium in nostras consciencias perhibemus, predicta omnia ita esse facta et per dictum regem Boemie ad manus gloriosissimi domini nostri Rud. Romanorum regis voluntarie consummata et liberaliter approbata. In cuius rei testimonium ad
 eternam rei memoriam presentes litteras sigillis nostris placuit communiri.

Dat. Wiennæ, III. Kal. Ianuarii, indictione V, anno Domini MCCLXX sexto.

116. ^b) deest P. ^c) eligimus V. P.

117. ^a) deest or. ^b) Portuacionis or. ^c) v. in causa or.

1) Supra nr. 113.

118—120. LEGATIO AD IOHANNEM XXI. PAPAM.

1276. (Sept.)—Nov. 16.

118. LITTERAE REGIS. (Sept.)

Damus ex libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. Prae-
bent O fol. 105 nr. 408, V fol. 46 in fine mancus v. editionem p. 295, cuius lectiones
perpaucas notavimus, itemque S codex S. Crucis 509 saec. XVII, quem iam olim exampla-
vit W. Wattenbach, cuius exemplar edidit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 91
nr. 107. De tempore v. ea quae adnotavit Winkelmann l. c. — Böhmer, Reg. imp. VI, 604.
(P. deest.)

Sanctissimo^a etc.

Laudabilis et gloriosus in aeterna secula Dei filius, benedictus et benedicens omni-
 bus in ipso confidentibus, eternorum ac transitoriorum^b ordinator inserutabilis^c, sanc-
 tam matrem ecclesiam uberrime consolacionis uberibus consolatus, oleo leticie ipsam
 15 perungere, perunctam in tuta stacione reponere est dignatus, quippe ad supreme
 dignitatis apicem, summum ac^d sanctissimum apostolatus gradum, vobis ad reforma-
 tionem quidem^e imperii et salutem Terre Sancte precioso Christi sanguine rubricate
 divinitus elevatis, eadem sancta mater ecclesia, rediuvive iocunditatis gaudiis renovata,
 votive fecunditatis^f exultacionibus gratulatur. Nec mirum! Deus namque^g pacis et
 20 dileccionis immense bonitatis in ipsa signa posuit, cum vos sibi patrem disposuit, suo
 gregi pastorem misericorditer precegit. Huius immense iocunditatis materia etsi cune-
 tos movere debeat, qui se membra capiti adherencia recognoscunt, nos primo et prin-
 cipaliter exaltacioni vestro tanto iocundius congraudemus, quanto limpidius cognoscimus
 ad optate salutis bravium per infinite vestre bonitatis et subvencionis consilium et auxi-
 25 lium vos vocatos. Hoc illius testimonio, qui scrutator cordium est et renum^h, non
 tantumⁱ litteris aut nunciis possumus explicare, quantum^h in corde gerimus et in
 mente. Ex tanta igitur quam de vestra sanetitate concepimus elemencia sine ullo
 deliberacionis aut consultacionisⁱ ambiguo nostram ipsius personam, coniugem, liberos,
 filios et filias^k, res et honores, habita et habenda, vestre sanetitatis manibus tradimus
 30 et mandatis, humilitatis nostre caput in sinum vestre misericordie reclinantes, ut vere
 possimus dicere cum sapiente: 'In omnibus requiem quesivi et in hereditate Domini mora-
 bor'². Secure morabimur, qui omnem sollicitudinem nostram in vos proieimus, quia scimus
 quod vobis cura est de nobis. Quomodo igitur a semitis vestris declinabimus et a via
 mandatorum vestrorum aliquatenus recedemus, qui omnia vobis subicimus. cuncta vestris
 35 manibus tradimus, vobis vivere et in regno vos rectorem habere volumus, sic ut inter
 nos sit ydemptitas mencium et inseparabilis unio voluntatum^l. Huius paucis, pater
 sanetissime, mentis nostre gaudium per secretum et familiarem nuncium sub quadam
 festinancia duximus exprimendum, continuis post hunc ydoneis et sollempnibus nunciis
 vestro sanetitatis presenciam visitando^m. Porro sanetitatem vestram nosse cupimus,

118. ^a) Sanctissime S. ^b) transitorum O. ^c) instructabilis O. ^d) et S. ^e) deest O.
^f) iocunditatis in margine V. ^g) enim V. S. ^h) tam — quam S. ⁱ) consolacionis O. ^k) filias
 ac filios O. ^l) cetera deest V. ^m) visitandi S.

1) Cf. Ps. 7, 10. 2) Eccli. 24, 11.

quod divina nobis favente clemencia locius nostri Romani regni principes pro recuperatione¹ rerum, iurium et honorum imperii favorabiliter nobis astant ipsorumque consilio², viribus et auxilio fortiter accingimur ad debellandum inclitum virum regem Boemie, nostrum et sacri Romani imperii unicum contemptorem, iniuriosum multorum principatum detentorem, sperantes in illius misericordia, qui resistens³ superbis humilibus dat gratiam¹, quod intentum nostrum de ipso laudabiliter perficere debeamus.
Dat. etc.

119. EPISTOLA PONTIFICIS. Nov. 16.

Superest in collectione dictaminum Berardi Neapolitani. Codicem tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 39 A saec. XIII. nr. 118 contulit Pogatscher. Codicis Vaticani lat. 3977 lectiones praetermisimus. Ediderunt Zaccagni loco iam supra ad nr. 48 citato Append. p. 41 et Theiner in 'Codice diplomatico' I, 198 nr. 353. Litteris minoribus excussa sunt ea, quae concordant cum epistola Innocentii V. supra nr. 108. — Potthast nr. 21181. Böhmcr, Reg. imp. VI, 621.

Iohannes episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Rudolfo regi¹⁵ Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

Habet, fili carissime, veritatis notorie certitudo et tam Romanorum principum predecessorum tuorum ac specialiter quondam Ottonis quarti et Frederici secundi quam tua etiam autentica monumenta testantur, exarchatum Ravenne et Pentapolim ad ius et proprietatem ecclesie Romane spectare, quodque dicti principes et tu ipse primo per quondam O. Spirensem²⁰ prepositum aule regie cancellarium, procuratorem tuum, et postea per te ipsum omnes possessiones eiusdem ecclesie, quarum quam plures et precipue predictos Exarchatum et Pentapolim eadem monumenta singulariter exprimunt, reliquas vero generaliter comprehendunt, eidem ecclesie quietas et liberas dimisistis, promittentes ad obtinendum ipsos eandem ecclesiam bona fide tanquam principes catholici adjuvare illasque ipsi ecclesie sine mora et difficultate restituere, si ad manus²⁵ vestras etc. usque² ad alia tua negotia prosequenda. Unde pie memorie Innocentius papa predecessor noster per apostolicas litteras premissa explicite continentes serenitatem tuam monendam et rogandam duxit in Domino ac attentius exhortandam, ut consulte considerans, quod iidem etc. usque² specialiter de dictis Exarchatu et Pentapoli absque ipsius predecessoris Innocentii speciali mandato se ulterius nullatenus intromitterent, immo communitatibus memoratis per tuas patentes litteras venerabili fratri nostro Bernardo episcopo, tunc electo Albiensi, ad tuam magnificentiam propterea specialiter destinato, ipsius predecessoris Innocentii nomine assignandas denunciatis, iuramenta predicta recepta fuisse ab eisdem communitatibus per errorem nec te ratam habuisse receptionem huiusmodi vel habere, diligenter exhortareris easdem, ut hoc non obstante predicto predecessori Innocentio et eius nuntii³⁰ plenarie obedire ac intendere procurarent nec impedimentum aliquod prestare presumerent, quominus posset de ipsis, prout ad eundem predecessorem Innocentium pertinebat et de fratrum suorum consilio intendebat, libere disponere ac etiam ordinare. Set licet eidem respondisses episcopo, te super hiis velle prefato predecessori Innocentio per specialem nuntium respondere, ad nos tamen premissa huiusmodi per nuntium facienda responsio³⁵ non pervenit nec premissis eiusdem predecessoris Innocentii monitionibus, precibus et exhortationibus est paritum in hac parte, de quo non indigne admirationis causa suboritur, presertim cum eas pro tui etiam honoris et fame tueque salutis augmento duxerit porrigentis. Nos itaque personam regiam inter ceteros catholicos reges et principes

118. ¹ reparacione. ² usque. ³ resistens. ⁴ etc.

1) Tac. 4, 6. 2) Theinerum uscenti de abbreviatis; v. supra p. 98 lat. 18-12 et 11-46.

orbis terre speciali prosequentes affectu magnoque desiderio cupientes, ut in tuis operibus nichil reprehensibile valeat quovis modo notari, set ut ea potius ad laudem Dei tui semper honorem adaugeant et salutem, celsitudinem regiam monemus, rogamus et exhortamur in domino Iesu Christo, quatenus diligenter attendens, quod promissa contra iuramentum a te prestitum prefati nuntii tui nimis improvide attemptarunt, ipsis et quibuscumque aliis missis forsitan et imposterum destinandis districte iniungas, ut cautius se gerentes agentesque prudentius similia non presumant et de terris ecclesie ac specialiter de prefatis Exarchatu atque Pontapoli se ulterius nullatenus intromittant: immo potius communitatibus supradictis per patentes litteras regias, dilecto filio fratri Bartholomeo de Amelia ordinis Minorum latori presentium, nostro et sedis apostolice nuntio, nostro nomine assignandas denuntians, predicta iuramenta recepta fuisse ab ipsis communitatibus per errorem nec te ratam habuisse receptionem huiusmodi vel habere, diligenter exhorteris eadem, ut hoc nequaquam obstante nobis et nuntiis nostris plenarie obediant et intendant nec aliquod impedimentum prestare presumant, quominus de ipsis, prout ad nos pertinet et de consilio fratrum nostrorum intendimus, libere disponamus. Volumus quoque et instanter petimus, ut non ingeratur in hac parte dilatio, ut saltem hac vice apostolicis beneplacitis satisfiat.

Dat. Viterbii, XVI. Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

120. EPISTOLA ALTERA PONTIFICIS. Nov. 16.

Ex eodem Berardi codice nr. 119. Contulit Pogatscher. Edidit Theiner l. c. I, 199 nr. 354¹. — Potthast 21182. Böhmcr, Reg. imp. VI, 622. (P. decst.)

(1) Quante sollicitudinis studio quantaque instantia tempore felicis recordationis G. pape predecessoris nostri fuerit laboratum, ut tuis in via pacifica gressibus constitutis tue promotionis negotium quietius et securius duceretur, regalis excellentia non ignorat. Ad quod utique promovendum varios dictus predecessor perutiles tractatus assumpsit, qui predecessore ipso, sicut Domino placuit, humanis rebus exempto finalis consumationis effectum consequi nequiverunt. (2) Quare pie memorie Innocentius papa predecessor noster consulte considerans, quod tranquillitati status publici et tuis precipue commodis, quibus in hoc providere paterno intendebat affectu, expediebat, ut tractatus huiusmodi ante tue serenitatis adventum in Italiam firmitate debita vallarentur, magnitudinem regiam duxit per apostolicas litteras rogandam in Domino et hortandam, sano tibi consilio nichilominus persuadens, ut cum omni celeritate qua posses aliquos viros ydoneos pacem et concordiam gerentes in votis et a te plenum habentes ad promissa mandatum ad eadem tuo firmam nomine curares ad ipsius predecessoris Innocentii presentiam destinare, cum expediret omnino et sue propterea voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam nequaquam assumeres, nec si forsitan assumpsisses, ulterius prosequereris assumptum, antequam promissa forent soliditate congrua roborata: venerabili fratre nostro Bernardo episcopo tunc electo Albiensi ad tuam propter hoc presentiam destinato, qui causas utiles et necessarias, que non immerito predecessorem ipsum Innocentium ad ista movebant et voluntatem suam super illis, quamquam in predictis litteris patenter expressam, manifestius aperiret, quam ex affectu sincero consuluit et cum fratribus suis consulta deliberatione prehabita voluit adimpleri. Tandem venerabili fratri Basiliensi episcopo, tuo tunc nuncio ad sedem apostolicam accedente² et carissimo in Christo filio nostro C. Sicilie rege illustri apud sedem existente

¹ Apud Zuccagni l. c. desideratur: Regesta imperii hic emendare licet. ² Cf. supra nr. 106.

predictam, prefatus predeceator I. laboravit sollicite ac diligenter interposuit partes suas, ut tractatus huiusmodi optatum exitum sortirentur. (3) Sed eodem predicto sicut de dispositione processit Altissimi, cum incurrente infirmitatis articulum, in quo temporalis cursum vite finivit, tractatus ipsi desiderato consumationis effectum consequi minime potuerunt. Postmodum felicitatis recordationis Adrianus papa predeceator noster eidem predeceatori I. in apostolatus succedens officio voluit, ut idem rex se conferret Viterbium pro memoratis tractatibus prosequendis, ubi venerabilem fratrem^a Sabinensem episcopum et dilectum filium nostrum I. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano et I. Sancto Marie in Cosmydin diaconos cardinales super prosecutione huiusmodi deputavit. (4) Sed quia predictus predeceator Adrianus post promotionem suam, sicut intellexisse te credimus, brevissimo tempore supervixit, assumpta prosecutio ad id, quod prosequentium intendebat instantia, non pervenit. Demum dispositione divina nos ad apicem apostolice dignitatis assumpti libenter super huiusmodi tractatibus predeceatorum ipsorum prosecuti studia fuisset, si prefatus Basiliensis episcopus aut quis alius ad hoc transmissus et a te sufficiens habens ad premissa mandatum tuo firmanda nomine, pro parte tua presens apud sedem apostolicam extitisset. Cum itaque grandi desiderio cupiamus, ut huiusmodi negotium scandalis et impedimentis quibuscumque submotis pacifico terminetur, ut processus tuus quietior esse possit, et propter hoc ad consumationem tractatum predictorum intendamus opem et operam sollicitam impertiri, excellentiam regiam rogamus et hortamur in domino Iesu Christo tibi que recto consilio suademus, quatenus cum omni, sicut premititur, festinatione qua poteris aliquos viros idoneos pacis et concordie amatores et a tua magnificentia plenum habentes ad premissa mandatum ad eadem tuo firmanda nomine ac feliciter auctore Domino consumanda procures ad nostram presentiam destinare¹, cum prorsus expediat et ad hoc voluntas nostra propterea dirigatur, ut iter ad veniendum in Italiam non assumas, et si forsitan assumpsisti, nequaquam prosequaris assumptum, donec a nobis huiusmodi tractatum exitu cognito, tibi super adventu tuo nostrum et apostolice sedis beneplacitum per litteras speciales et nuntios certitudinaliter innotescat. Expediit autem, ut nobis prenunties, quo tempore verisimiliter arbitreris nos eorundem virorum habere posse presentiam, ut interim procuremus, quod et prefatus rex de suis propter hoc nuntiis provideat destinandis, qui cum viris eisdem ad apostolicam sedem concurrant, et utrisque presentibus in eorundem prosecutione tractatum efficacius procedatur. Et ecce dilectum filium fratrem Bar(tholomeum) de Amelia de ordine Minorum latorem presentium, de cuius industria et experta fidelitate confidimus, ad tuam celsitudinem destinamus utiles et necessarias causas, propter quas ad ista non indigne movemur, et nostram super hiis voluntatem apertius expressurum, quam ex affectu puro consulimus et cum fratribus nostris consulta deliberatione prehabita volumus adimpleri.

Dat. ut supra².

121. CONSTITUTIO RECTORIS PER AUSTRIAM ET STIRIAM IMPERIO VACANTE.

(1276. Nov. 21.—1281. Mai.)

Contulimus unicum codicem notissimum tabularii Vindobonensis 581 (Reichs-Sachen 14 A) saec. XIII, qui collectionem Hermannii abbatis Altabensis continet, fol. 99^v, ubi una

120. ^a sequitur *usura c.*

¹ Cf. *Reg. imp. VI, 731a et infra nr. 151.*

² *Sollicit. nr. 119.*

cum forma pacis (illa quae item seruetur in formularum codicibus Bohemicarum, quam Silesiacam atque annis 1277—1278 vindicandam esse animadvertit vir d. Grünhagen in 'Codice diplomatico Silesiac' VII, 234) scripta legitur inter documenta anni 1281.

Ad eundem illum codicem omnes redeant editiones, quarum princeps est Leib-
 5 nilii¹ in Mantissa 'Codicis iuris gentium' II, 102 nr. 10 (Hannov. 1700), unde rursus
 pendet haud dubie Lünigiana 'Reichsarchiv' part. spec. contin. II, 129 nr. 81 (Lips. 1712),
 id quod communibus utriusque evidentissime evincitur erroribus, velut infra lin. 26 utrobi-
 que legitur omnibus pro obitus. Male igitur a viro cl. O. Redlich tum 'Mittheilungen
 10 des oesterr. Instituts' Ergänzungsband IV, 135 n. 1 quam in Regestis imperii cum con-
 fidentia probatur annus Lünigianus 1276, post lectus verba firmitatem etc. adpositus
 idque numeris arabicis. Quam potius editoris coniectura ex documentis apud Leibnitium
 praecedentibus additum esse, certissimum est.

Itaque rem non liquere censuimus. Fieri potest ut documentum nostrum a. 1276.
 post Nov. 21, e. gr. mense Dec. una cum Constitutione pacis infra nr. 122 promulgatum
 15 sit², dummodone ex Lünigii auctoritate id statuatur. Neque vero minus probabile est, pro-
 mulgatum illud esse annis 1277, vel 1278, cum bellum rursus ortum est et comites Palatini
 saepius, dum Vindobonae versantur, cum Rudolfo rege egerant. Hoc autem certum est,
 documentum terminum prolongari non posse ultra a. 1281, quo m. Maio Albertus dux vicarius
 generalis constitutus est. — Böhmer, Reg. imp. VI, 649³. (P. deest.)

20 Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus omnibus inperpetuum.

Sollicitudo Romanorum principum innata quasi cuilibet officii sui debitum exequi
 cupienti nos inducit, noctes insomnes ducere, voluntarios labores appetere, ut securi-
 tatis et quietis statum subditis preparemus. Considerantes itaque nostrum ac humani
 generis statum dubium et quia nichil morte certius, licet hora obitus sit incerta, deli-
 25 beratione provida de nostrorum procerum consilio et aliorum imperii Romani fidelium
 et nobilium Austriae et Styriae irrefragabiliter duximus ordinandum: ut cum karissimus
 gener noster princeps magnificus L. comes palatinus Rheni dux Bavarie inter alias
 suorum principatum prerogativas hoc insigne ius habeat ab antiquo, quod vacante
 imperio principatus, terras, possessiones et alia iura imperii custodire debeat et sinceritate
 30 debita conservare, quousque Romano imperio de principe sit provisum per eos vel
 maiorem partem eorum, ad quos provisio huiusmodi noscitur pertinere, idem gener
 noster, si divina elementia nos vocaverit de hac vita, principatus et terras Austriae ac
 Styriae cum nobilibus et ministerialibus, officialibus, capitaneis, castellanis, districtibus
 et possessionibus, civibus, municipibus et aliis hominibus, castris ac aliis munitionibus
 35 quibuscunque⁴, mutis et theloniis et aliis redditibus et pertinentiis teneat et conservet
 pro viribus et diligentia qua poterit, imperii nomine, donec predictorum modorum altero
 rectorem et principem Romanum imperium sit adeptum. Ad quod fideliter et effi-
 caciter exequendum dictus gener noster se astrinxit prestito super hoc coram nobis
 et principibus, quorum sigilla inferius appenduntur, corporaliter iuramento. Nobiles
 40 etiam et ministeriales, eives et municipes et alii homines dictarum terrarum Austriae
 et Styriae iuraverunt, quod fideliter et totis viribus exhibebunt supradicto generi nostro

121. ¹) eii supra lineam add. e.

1) Qui eodem Hermannii Altabensis codicis etiam in edendis actis Confederationis pacis Bleronae
 a. 1254—1256 l. c. II, 93 nr. 8 usus est. Cf. 'Archiv für oesterr. Geschichtsquellen' I, 5. 2) Ut actum
 4) est etiam a. 1281. Mai.: cf. Reg. imp. VI, 1289. 3) 'Regesten der Pfalzgrafen' I, 282 ad a. 1277.

iuxta modum superius iam expressum consilium, auxilium et favorem, innitentes ei tanquam rectori et gubernatori sacri imperii usque ad tempora profinita. In cuius rei testimonium et perpetui roboris firmitatem etc.

122. CONSTITUTIO PACIS IN AUSTRIA.

1276. Dec. 3.

Sistimus ex tribus autographis, quae sunt 1) tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserselekt Nachtrag' 73^b, exemplar Pataviense, cuius sigilli pars pendet loro membranaceo; in dorso legitur manu euaeva Lra regis Rod. de certis ipsius constitutionibus et decretis in Austria observandis; nos ipsi contulimus; 2) tabularii Vindobonensis, exemplar Salzburgense, secundum editionem apud Schwind-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte' (Innsbruck 1895) p. 106 nr. 52 paratam; 3) tabularii Klagenfurtani, quod ex archivo capituli maioris ecclesiae Gurcensis profluit; cuius sigillum adhuc illaesum pendet. Item nos contulimus. Cetera apographa in usum nostrum vertere supersedimus.

*Constitutionem huius pacis¹, quae praeter pacem Bavaricam a. 1281. Jul. 6. confirmatam alia pace Bavarica a. 1256 nitentem sola Rudolphinarum non pendet ex Pace Moguntina a. 1235, et ipsam in utroque sermone publicatam esse, non improbabili-
suspectat est M. Vancsa 'Das erste Auftreten der Deutschen Sprache in den Urkunden' (= Preisschriften der Jahlonowski'schen Gesellschaft. Leipzig 1895) p. 6 sq. Scriptum enim pacis, quo civitates, milites, servi Austriae a. 1281. hanc pacem invocaverunt, sermone Germanico promulgatum est. V. Reg. imp. VI, 1289, quod infra edetur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 632. (P. 410.)*

Nos Rudolfus^a Dei gracia Romanorum rex^b semper augustus omnibus imperpetuum^c.

Cupientes statum bonum veterem^d reformare et^e emergentia in molius commutare, ius suum unicuique tribuere, prout imperialem respicit^f maiestatem, formam pacis ad consilium principum tam ecclesiasticorum quam secularium, comitum, baronum, ministerialium terrarum Austriae, Stirie^g, Karinthie et^h Karniole^{i,k} deinceps sub tenore inferius annotato districte precipimus observari.

1. Quicquid dampni factum est tempore gwerre^l, nostro^m videlicet et incliti regis Boemorumⁿ, in bello publico vel ad mandatum nostrum vel motu proprio nostrorum^o servitorum, videlicet a festo nativitate sancti^p Iohannis baptiste anni Domini millesimi ducentesimi septuagesimi^q sexti usque ad presencium publicacionem, de hoc iudices non habebunt potestatem aliquam iudicandi, set erit in gracia nostra, qualiter^r nostris^s resarciamus servitoribus^t dampna sua.

2. Item si servitores alterutrius^u nostrum se mutuo offenderunt, de talibus dampnis^v habebunt potestatem iudices iudicandi secundum terre consuetudinem hactenus approbatam.

122. ^{a)} Rudolphus 3. ^{b)} et add. 3. ^{c)} imperpetuum 3. ^{d)} veterum 3. ^{e)} etiam 2. ^{f)} deest 3. ^{g)} Styrie et 2. ^{h)} deest 3. ⁱ⁾ Carniole 2. 3. ^{k)} ac Marchie add. 2. ^{l)} guerre 3. ^{m)} nostri 2. ⁿ⁾ Boemie 2; Boemi 3. ^{o)} loco festo — sancti 3: nativitate beati. ^{p)} CCLXX 2. ^{q)} ut 3. ^{r)} deest 2. ^{s)} servit. resarc. 2. ^{t)} alterius 1.

1) Cf. epistolam Meinhardi comitis Tirolensis 'Wiener Briefsammlung' p. 80, ubi mentio fit forme pacis quae a domino nostro serenissimo rege Romanorum est instituta ex consilio principum et baronum.

3. Item habebunt potestatem iudices iudicandi de dampnis illatis monasteriis, viduis, orphanis, hospitalibus et aliis personis miserabilibus, qui dictae guerre¹ participes non fuerunt². Hoc adhibito moderamine, quod supradictae persone se non reddant difficiles sive graves, si lesores voluerint componere³ cum offensis, et talem compositionem iudices non impediant, immo⁴ promoveant, quantum possunt bona fide⁵.

4. Item quicumque ad iudicem fuerit⁶ evocandus⁷, coram quo causa fuerit agitata, citabitur litteris iudicis, pro quibus III⁸ denarios notario tantum dabit. Et si citatus negaverit se citatum, hoc iuramento⁹ declarabit, alioquin habebitur pro citato.

5. Item quicquid terminatum est coram iudice competenti¹⁰ iuris ordine observato, hoc habebit perpetuo firmitatem. Quicquid vero per vim, metum et per¹¹ impressionem regis Boemie¹² vel aliorum maiorum terre vel¹³ gerencium vicem regis¹⁴ factum fuerit¹⁵, vires nullatenus optinebit, set ad statum debitum reducetur secundum ius et terre consuetudinem approbatam.

6. Item si tempore illo, quo non fuit iudicium in terra, aliquis pretermisit ius suum¹⁶ prosequi, huic cursus temporis et prescripcionis exceptio, si deinceps ius suum prosequi voluerit, non nocebit.

7. Item si convictum legitime coram iudicio de aliquo crimine aliquis in suum domicilium scientor receperit, nisi iuramento potuerit innocenciam¹⁷ declarare, vice rei satisfaciens conquerenti et nichilominus convictum dimittat sine mora et iudici penam solvet iuxta terre consuetudinem approbatam.

8. Item nullus impediet principes, archiepiscopos, episcopos, abbates, prepositos vel alios prelatos, comites, barones, ministeriales et quoscumque alios, quin cum suis vassallis¹⁸, propriis hominibus et aliis suis subditis faciant, quod viderint expedire et quod fuerit consonum rationi.

9. Item nullus recipiat et teneat homines proprios alicuius¹⁹ vel alio iusto titulo alteri attinentes contra domini voluntatem, salvis iuribus, libertatibus et privilegiis civitatum, municipiorum seu aliarum communitatum, eis competentibus ex imperiali munificencia et terrarum principibus et approbata consuetudine ex²⁰ antiquo. Et si²¹ receptus non inficiatur se domino attinere, receptor dimittat et restituat sine mora per iudicem ad instanciam domini requisitus. Alioquin receptor pene nomine solvet²² decem libras et iudici nichilominus quinque libras et iudex compellet ad solutionem huiusmodi receptorem. Si vero negaverit conquerenti domino attinere, receptor pro ipso coram competenti iudice respondebit iuris²³ ordine pro recepto. Et si in utroque casu causa pendente domino occurrerit, tenendi eum vel captivandi habebit liberam facultatem et propter hoc penam aliquam non incurret²⁴.

10. Item districtissime²⁵ inhibemus, ne quisquam teneat homines alterius titulo qui dicitur muntman²⁶. Et si receptor per dominum requisitus non absolverit vel dimiserit sic receptum, solvet domino quinque²⁷ libras et²⁸ ad solutionem talis pene et liberacionem ipsius recepti receptor per iudicem compellatur²⁹.

11. Item contra homicidas iudices non procedant usque ad anni spacium a natiuitate Domini proxime nunc ventura et interim homicide componant amicabiliter cum³⁰ offensis. Alioquin fiet iusticia conquerenti. 1277.
Dec. 25.

122. ^{a)} non fuer. part. 3. ^{v)} comp. voluer. 2. ^{w)} immo 1; sed 2. ^{x)} fuer. ad iud. 2.
^{y)} revocandus 3. ^{z)} quattuor 2. ^{aa)} proprio add. 2. ^{bb)} deest 2. ^{cc)} Boem 1; Bahu 3.
⁴⁾ deest 3. ^{dd)} vices reges 2. ^{ee)} verba in 3; deant 1. 2. ^{ff)} suum ius 3. ^{gg)} ignoranciam 3.
^{h)} vassallis 2. ^{kk)} alicuius proprios 2. ^{ll)} ab 3. ^{mm)} supra lineam add. 3. ⁿⁿ⁾ strictissime 2.
^{oo)} muntman 2. ^{pp)} V 3. ^{qq)} eciam 2.

1. Conferendae sunt cum c. 1--3 constitutiones curiae Norimbergensis a. 1274. Nor. 19. supra nr 72 c. 5. ut monuit Zeumer l. supra p. 59 l. 26 citato p. 111 n. 1. 2) Capita 9 et 10 omnino concordant cum Statutis terrae Austriae c. 23 et 48 (Oesterreichisches Landesrecht' ed. Hasenohr 1867, p. 95 et 97).

12. Item strictissime prohibemus*, ne fiant pignorationes vel alie iniurie cuiumquo sine auctoritate iudicis competentis. Alioquin contrafaciens secundum ius et terre consuetudinem puniatur*.

13. Item auctoritate imperiali tollimus et finaliter irritamus omnes mutas, thelonia[†], vectigalia et pedagia[‡] de novo imposita per aquas et[§] terras, antiquis secundum terrarum consuetudinem ab antiquo haecenus observatam in suo robore duraturis. Alioquin contrafaciens se sciat nostra gracia cariturum[¶] et secundum quod nostra providencia dictaverit[‡] puniendam.

14. Item imperiali providencia strictissime inhibemus, ne quisquam in preiudicium alterius infra leucam castrum edificeet vel municionem, et si factum fuerit, per nostros iudices precipimus demoliri.

15. Item imperiali munificencia indulgemus, ut reedificandi et muniendi habeant liberam facultatem omnes, qui preter iuris ordinem et sine causa legitima destructionem castrorum et[¶] municionum[‡] per dominum regem Boemie[¶] vel quoscumque alios sunt porpessi. Et nichilominus inhibiciones factas per dictum regem vel quoscumque alios de non muniendis castris vel municipiis finaliter revocamus. Castra vero et municiones, que per sentenciam et iuris ordinem sunt destructa, reedificari nullatenus permittimus sine nostra licencia speciali, et si constructa sunt, precipimus per nostros iudices demoliri.

16. Alia omnia secundum ius et singularum terrarum consuetudinem haecenus approbatam[¶], libertates et privilegia principum ecclesiasticorum et secularium, comitum, baronum, ministerialium et aliorum quorumlibet per iudices competentes iuris ordine decendantur, et hoc terrarum iudicibus iniungimus[¶] firmiter exequendum, si gravem effugere voluerint[¶] ulcionem.

17. Forma presentis pacis a die publicacionis incipiet deinceps usque ad nativitatem Domini et abhinc per quinquennium continuum duratura, nec quisquam gaudebit dicta pace, nisi qui iuraverit infra epiphanyam Domini formam dicte pacis se firmiter servaturum. Et si dubium fuerit de aliquo an iuraverit, talis cum alio qui^d iuravit iuramento proprio et socii declarabit se iurasse.

Act. Wienne, anno Domini MCCLXX sexto^o, III.º Non. Decembr.

1281.
Dec. 25.
1277.
Jan. 6.

123. SENTENTIA CONTRA INFEUDATIONES EPISCOPORUM CAPITULIS IRREQUISITIS.

1277. Jan. 18.

Contulimus quatuor autographa, quae sunt 1) tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 73½, exemplar Ratisbonense, quod sine dubio in cancellaria regis exaratum est; sigilli fragmenta pendent loro membranaceo; 2) et 3) eiusdem tabularii 'Kaiserslekt Nachtrag' 73½ b et a, exemplaria Pataviensia, quae minime scripta sunt in cancellaria regis; nr. 2 sigillum laesum pendet loro membranaceo, nr. 3 sigillum omnino

122. * inhibemus 2. 3. † puniantur 2. ‡ thelonia 2. 3. § pedagia 2. ¶ per add. 2. 3.
 ¶ cariturum 3. † dictav. provid. 2. § vel 3. ¶ mun. vel castr. 2. ¶ Boem 1; Bohm 3. ¶
 ¶ approbata 3. ¶ bis scriptum in 1. ¶ vol. effug. 3. ¶ cum add. 2. ¶ VI 3. ¶ tercio 3.

desideratur; 4) tabularii Klagenfurtani, ex archivo capituli maioris ecclesiae Gurcensis profluum; cuius sigillum adhuc illaesum pendet; in verso inscribitur manu coeca: Sententia eorum rege Rüdolfo prolata super eo quod prelatus ecclesiasticus irrequisito suo capitulo de novo infeodare non valet. Apographus cetero neglectissimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 670. (P. 412.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis salutem cum noticia subscriptorum.

Ad universitatis vestre noticiam cupimus pervenire, quod existentibus nobis feria secunda ante conversionem sancti Pauli anno Domini MCCLXX septimo^a, indicione V, in domo fratrum Minorum apud Viennam ac assidentibus nobis venerabilibus infra-
 scriptis principibus, ad instanciam venerabilis H. Tridentini episcopi in coramuni fuit
 sententia requisitum, an archiepiscopus vel episcopus irrequisito capituli sui consensu
 posset aliquem infeodare de novo, et an infeodacio, si taliter fuerit ordinata, roboris
 debeat firmitatem habere^b. Et plena super hiis deliberacione habita est ab ipsis
 principibus tam ecclesiasticis quam secularibus aliisque nobilibus communiter et sen-
 tencialiter^c diffinitum, quod huiusmodi infeodacio a principe et prelato ecclesiastico
 fieri non valeat, et si facta est hactenus vel in posterum adhuc fiat, nullius esse debeat
 firmitatis. Nos autem sententiam huiusmodi utpote racionabiliter promulgatam appro-
 bantes eam auctoritate regia confirmamus. Hiis vero sunt principes et nobiles alii^d,
 per quos eadem sententia extitit promulgata: venerabilis Fridericus Salzburgensis^e
 archiepiscopus, Bertholdus^f Babenbergensis, Leo Ratisponensis, Petrus Pataviensis,
 Chunradus Frisingensis, Heinricus^g Tridentinus, Dietricus^h Gurcensisⁱ, Iohannes Chy-
 mensis^k, Wernhardus Socoviensis^l episcopi, Ludwicus^m comes palatinus Rheniⁿ dux
 Bawarie, Minhardus Tyrolensis^o, Fridericus buregravius^p de Nürenberch^q, Hugo de
 Werdenberch, Fridericus de Leininge^r, Ulricus de Haunnburch^s, Heinricus^t de Pfann-
 berch^u, Eberhardus^v de Chatzenelpogen^w comites et alii quam plures. In cuius testi-
 monium maiestatis nostre sigillum presentibus est appensum.

Dat.^x Wienne, anno, die et indicione predictis, regni vero nostri anno quarto.

124. SENTENTIA DE OBLIGATO AD OBSTAGIUM.

1277. Febr. 22.

Autographon, quod asseratur in tabulario civitatis Argentine, denuo contulimus. Ex quo omnes editiones sumptae sunt. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 705. (P. 412.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris magistro, consulis et universis civibus Argentinensibus dilectis fidelibus suis gratiam suam et omne bonum.

123. ^a) MCCLXXVII 2; millesimo ducentesimo septuagesimo septimo 4. ^b) firmit. habere debeat 4.
^c) sentencionaliter 2-5. ^d) et nobiles alii des. 2. ^e) Saltzburgensis 2; Saltzburgensis 3-5.
^f) Bertoldus 2; Bertholdus 3-5. ^g) Heinrichus 2, 5. ^h) Dietricus 2. ⁱ) Gurcensis 2, 5. ^k) Chyemensis 2, 5.
^l) Socoviensis 2, 5. ^m) Ludwicus 2, 3, 5. ⁿ) Rheni 2-5. ^o) Minhardus Tyrolensis des. 4.
^p) burgravius 2-5. ^q) Nürenberch 2-5. ^r) Leininge 2-5. ^s) Heunburch 2-5. ^t) Heinrichus
 2-5. ^u) Pfannberch 2-5. ^v) Gebhardus 2, 3. ^w) Chatzenelbogen 2. ^x) Datum 2, 3, 5.

Anno Domini MCCLXXVII, ind. quinta, feria secunda ante Mathye apostoli ad vestre fidelitatis instanciam ab infrascriptis principibus quesivimus in sententia, utrum is, qui se dacione fidei vel iuramento corporaliter prestito vel patentibus suis litteris ad obstagium vel solucionem alicuius debiti ad certum terminum obligavit nec in ipso termino adimplevit, ad quod taliter se astrinxit, de iure posset ubicunque etiam deprehensus per iudicium occupari. Et sententiatum extitit communiter ab omnibus, quod is, qui modo predicto ad solucionem debiti vel obstagium obligatus promisso non paruit, valeat ubicunque inveniatur auctoritate iudiciaria conveniri. In cuius sententia evidens testimonium has patentes nostras litteras vobis duximus transmittendas. Principes autem, per quos dicta sententia extitit promulgata, sunt: venerabilis H. Tridontinus, L. Ratisponensis, . . Seccoviensis et . . Chymensis ecclesiarum episcopi et alii quam plures.

Datum Wienne, anno et die predicto, regni vero nostri anno quarto.

125. LITTERAE AD DUCEM VENETORUM.

1277. Mart. 18.

Supersunt in C Libris Commemorialium, qui asservantur Venetiae in tabulario regio, tom. I fol. 161 inscriptae. Denovo contulit socius noster O. Cartellieri. Et codice M bibliothecae Marcianae latin. cl. XIV. cod. XXXVII f. 23 edidit Mone 'Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins' V (1854) p. 15; cuius codicis lectiones fere omnes male discrepantes negleximus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 720. (P. 412.)

Rodulfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus viro clarissimo et amico specialiter diligendo domino Iacobo Contareno ducei Venetorum sinceri amoris plenitudinem cum affectu salutis.

Consideratio multiplex nos allicit et allectos astringit, ut honorem et bonum statum honorabilis civitatis et personas honorabilium civium Venetorum animo sincero et favore benivolo prosequamur. Scimus quidem quod cives et incole civitatis eiusdem civiliter ordinant et disponunt vitam et mores rectitudini et iustitiae se conformes efficiunt, ad pacis et patrie comoda zelum^a habent. Perpendimus et sentimus, quod eorum laboribus et sollerti industria providetur necessitatibus et utilitatibus multarum gentium, quo fidem Christi et leges Romani imperii profitentur. Et quia tanto discretionis populus tanteque reverentiae civitas discreto vestro regimini se subiecit, extimamus ex merito, credimus et tenemus pro certo, quod pro viro laudabili et amico ex vestris meritis diligendo vos eligere et electum diligere debeamus. Nos etiam virum nobilem et prudentem virum Marinum Pasqualieum civitatis vestre civem vestreque dilectionis nuntium specialem leto recepimus, libenter audivimus et intelleximus^b diligenter et ea quae nobis ex parte vestra retulit, quantum nos decet et vobis expedit, voluntarie prosequimur. Mercatores civitatis vestre per nostros terminos transeuntes iuxta requisitionem ipsorum tueri^c volumus et fovere^d, ipsorum molestiis quantum

125. ^a) zelum C. ^b) intelleximus C. ^c) e'uo't, sed obliteratum C; tractate M. ^d) fovera C. M.

1) Cf. (Predelli) 'I Libri Commemoriali della republica di Venezia regesti' I (Ven. 1876) p. 4 nr. 5.

possumus precaventem^a, vestramque personam habere proponimus et servare disponimus nobis specialiter pro amico. Preterea peregrinationem nostram ultramarinam, que cordi nostro plus insidet omnibus aliis factis nostris, de vestro et vestrorum civium consilio, Domino concedente, cuius labores pro nobis habitos, quantum humana fragilitas nostra pati poterit, compensare volumus, ordinare pensamus. Illud etiam de vestra sinceritate confidimus et speramus, quod successus nostros prosperos et felices, quibus manus Altissimi humiliavit proterviam hostium nostrorum et^f humilitatis nostre mansuetudinem fractis eorum viribus exaltavit, iocundis auribus audiatis, cum et nos vice mutua statum vestrum prosperum et civitatis vestre salutem non solum ex animo diligamus, sed caris affectibus promovere velimus. Cogitamus preterea vestre dilectioni nuntios transmittere, qui de forma et ordine vie nostre ad partes Ytalie et ad navigium transmarinum nobis pro vestro consilio ordinandum et quibusdam aliis arduis dilectionis vestre prudentiam informabunt. De reliquis^g dictum nuntium vobis^h remittimus vive vocis oraculo expeditam.

15 Dat. Vienne, XV. Kalendas Aprilis, indictione quinta, regni nostri anno quarto.

126—141. TRACTATUUM CUM OTTOKARO REGE CONTINUATIO.

1277. Mart. 23. — Oct. 31.

126. EPISTOLA REGIS RUDOLFI EPISCOPO BRIXIENSI MISSA. Mart. 23.

20 *Ediderunt uti iam nr. 22 Huillard-Bréholles 'Chronicon Placentinum' p. 362 et Pertz in SS. tomo XVIII, 567 ex unico codice Parisino lat. 4931 saec. XIII. fol. 80, quorum editiones secuti sumus. Nonnulla orthographiae Italicae vestigia praetermisimus.*

Cf. epistolam baregravii Norimbergensis civitati Trevisinae circa idem tempus directam apud Redlich 'Wiener Briefsammlung' p. 83 nr. 71, ubi haec: quod omnis concordia, que contracta fuerit inter[veni]entibus multis principibus nostre terre inter incitum dominum nostrum Romanorum regem et dominum regem Boemie, ex causa ipsius regis Boemie frivola est in discordiam perversa et per omnia inanita. Propter quod Domino concedente iuste uleionisque iudicio patrans dicto regi Boemie multa castra sunt expugnata et tanta, quod de partibus Austriae est penitus segregatus. — Böhmner, Reg. imp. VI, 726.

(P. deest.)

Rodulfus Dei gratia Romanorum rex et semper augustus venerabili viro episcopo Brixieni principi suo karissimo gratiam suam et omne bonum.

15 Ut de fortunatis et prosperis nostre felicitatis eventibus tue sinceritatis precordia nova nove leticie renovet plenitudo, ecce quod tibi ad incrementum gaudii laetioris duximus intimandum, qualiter illustrem O.^a regem Boemie contra nos et Romanum^b imperium indurato corde et animo diucius degrassantem^c sub potenti manu Dei nostre subiugavimus potestati. Idem enim rex Boemie statim, dum nos terram Austriae intrasse

125. ^a precavere M. ^b sequitur deletam utilitatis c. ^c reliquo M. ubi uncis inclusa deest. ^d uncis inclusa evanescunt c.

126. ^a S. c. ^b Romanorum P. ^c degrassantem c.

porcepit, cum exquisita milicie comitiva post aliquorum dierum trouguas ad nostram venit presentiam et resignatis in nostre maiestatis manibus Austria, Stiria, Carinthia, Carniola, Marchia, Porto Naonis^a et Egra, principatibus et terris ceterisque in proiudicium imperii occupatis, de regno Boemie marchionatuque Moravia^b se petivit^c fracto quidem animo et genibus incurvatis humiliter et optinuit prestito fidelitatis homagio^d investiri. Postmodum vero idem rex mutabilitate consilii minus sani vesano ductus spiritu contra compositionis formam inter nos initam temere se erexit. Propter quod omnia, que bono pacis et amicitie sibi assignavimus, nostre retractavimus potestati, principum nostrorum super hoc prius requisita sententia et optenta. Et sic contra predictum hostem nostrum cum felicitate processimus et salubriter prevaluimus et omnibus locis, que ab eodem fuerant occupata, cum tranquillitate regnavimus. Et ad ipsius regis exterminium tantum laboravimus, quod nunquam nobis poterit rebellare. Ceterum predictis terris in statu pacifico collocatis, de principum nostrorum consilio nos ad partes Ytalie transferimus, rogantes attente, ut ipsam terram in tuis confinibus tibi habeas recommissam.

Datum Viennæ, X. Kalendas Aprilis, regni nostri anno IIIIe

127. EPISTOLA REGIS RUDOLFI BURGRAVIO NORIMBERGENSI MISSA.

(Apr. med.)

Repetimus editionem 'Wiener Briefsammlung' p. 84 nr. 75 paratam, quæ nilitur codice Ottoniano 2115 fol. 26 nr. 7, ubi rubrum Rex Romanorum burhgravo suo de Nurnberch. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 740.

(P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia etc. nobili viro F(ridrico) burhgravo in Nurnberch dilecto fideli suo gratiam et omne bonum.

Mirari compellimur vehementer pro eo, quod postquam a nostra presenciam recessisti, nunquam de tuo statu et condicione nostri negocii nobis aliud rescripsisti, nisi quod nuper nostre celsitudini mandavisti, quod inclitus Bohemio rex venerabilem B.^a Olomuntzensem episcopum aliosque suos sollempnes nuncios super consumacionem nostri et sui negocii esset ad nostre maiestatis presenciam transmissurus. Unde fidelitatem tuam rogamus quantum possumus, quatenus ad hoc modis omnibus studeas laborare, quod eorum nunciorum sollempnium maturetur adventus, per quos omnia nostra negocia votivo effectui mancipentur.

Datum etc.

128. EPISTOLA ALTERA AD EUNDEM. (Apr. ex.)

Item ex 'Wiener Briefsammlung' p. 86 nr. 76, sumpta ex eodem codice fol. 26^r nr. 12, ubi idem rubrum. De tempore et ratione cf. Regesta imperii. Quaedam alia documenta, quæ ad tractatus resumendos spectant, v. in 'Wiener Briefsammlung' p. 87 nr. 77, 78. — Böhmer, Reg. imp. VI, 748.

(P. deest.)

Rud(olfus) etc.

Nimie expectacionis et ammiracionis vehementis perfusi tedio super mora diutina, quam non sine negociorum nostrorum periculoso dispendio contraxisse dinoscere, ecce quod nos ex eo afflicti intrinsecus supra modum ad hoc, quod de liberis nostris inclitum

126. ^a Portomasonis P; Portansonis H. ^b narravit c. ^c petiuit c. ^d IIII. anno c.

127. ^a c. c.

regem Boemio te assecurasse nostre celsitudini mandavisti, tibi taliter duximus respondendum, quod nisi tuum reditum postposita qualibet percunctacione morosa quantocius studueris maturare, nos ante eundem tuum reditum nuncios principum, quos in tuo recessu in nostra presencia reliquisti, quorum expedicionem propter te distulimus usque modo, expediemus sine dubio, secundum quod nobis et nostris negociis visum fuerit expedire. Preterea sciat tua fidelitas, quod inelitus rex Ungarie nobis et imperio adheret et adherere promisit viris et viribus contra quoslibet toto posse.

Datum etc.

129. 130. FORMA PACIS SECUNDA PER RUDOLFUM ET OTTOKARUM REGES DATA. Mai. 6.

10

Exemplar regis Rudolphi servatur nunciis in corroboracione per procuratores Ottokari regis eodem die firmata infra nr. 132.

Exemplar regis Ottokari autographum superest in tabulario Vindobanensi; cui appendet sigillum lacsum loro membranaceo. Apographa codicum negligimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 753. (P. 413—416.)

15

129. EXEMPLAR RUDOLFI.

Nos R(udolfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus notum facimus universis presentes litteras inspecturis simpliciter et publice nichilominus profitentes, quod formam pacis inter nos ex una et inelitum O. regem Boemio ex altera parte per venerabilem Olmucensem episcopum, Zmilonem purchravium Vetoviensem et magistrum Ulricum notarium eiusdem regis et nobilem Fridericum purchravium de Nurenberch provide ordinatam in omni sui parte et singulis suis articulis inviolabiliter observare promittimus, prout est inferius annotata:

20

1. In primis siquidem obsides et captivi ab utraque parte ante pacem ordinatam et post dati mutuo et detenti a proxima die dominica nunc instante infra quindocim dies debent restitui pristinae libertati, ab omni prorsus obligacione, fideiussione seu exaccione pecunie indempnes penitus et immunes, nisi fortassis pro eis vel aliquibus eorum ante pacis ordinacionem aliquid sit solutum. Ad cuius restitutionem is, cui solucio facta fuit, minime obligatur.

25

2. Item ut inter nos et regem predictum specialis amicitie federa forciori vinculo solidentur, filiam nostram eiusdem

45

130. EXEMPLAR OTTOKARI.

Nos Ottacharus Dei gracia Boemie rex notum facimus universis presentes litteras inspecturis simpliciter et publice nichilominus profitentes, quod formam pacis inter serenissimum dominum nostrum R. illustrem Romanorum regem semper augustum ex una et nos ex altera parte per venerabilem Olmucensem episcopum, Zmylonem purchravium Vetoviensem, magistrum Ulricum notarium nostrum et nobilem virum dominum Fridericum purchravium de Nurenberch provide ordinatam in omni sui parte et singulis suis articulis inviolabiliter observare promittimus, prout est inferius annotata:

1. In primis siquidem obsides et captivi ab utraque parte ante pacem ordinatam et post dati mutuo et detenti a proxima die dominica nunc instante infra quindocim dies debent restitui pristinae libertati, ab omni prorsus obligacione, fideiussione seu exaccione pecunie indempnes penitus et immunes, nisi fortassis pro eis vel aliquibus eorum ante pacis ordinacionem aliquid sit solutum. Ad cuius restitutionem is, cui solucio facta fuit, minime obligatur.

Mai. 9.
Mai. 23.

2. Item ut inter predictum dominum nostrum et nos specialis amicitie federa forciori vinculo solidentur, filium nostrum

regis Boemie filio dare promittimus in uxorem et ei civitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinenciis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscunque, que dictus Boemie rex ad presens tenere dinoscitur, pro decem milibus marcarum argenti nomine dotalicii sive dotis titulo pignoris obligamus¹.

3. Preterea omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad ducatum Austrie pertinentia, que per ipsum regem Boemie vel fautores seu adiutores ipsius actenus occupata fuerint, restituentur nobis et nostris fautoribus et etiam adiutoribus eum integritate plenaria, metis Bohemie, Moravie et Austrie in eo statu manentibus, quo tempore clare memorie Leupoldi et Friderici ducum Austrie ab eisdem ducibus sunt possesse.

4. Nos etiam similiter omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad regnum Boemie et marchionatum Moravie de iure spectancia, que per nos vel nostros eidem regi et suis per iniuriosam violentiam sunt subtracta seu occupata, ipsi regi et suis restituemus integre et faciemus restitui vice versa.

5. Excepto dumtaxat Nicolspurch, in cuius possessione F. de Liechtenstain, cuius feudum esse dinoscitur, permanebit pacifice et quiete. Preterea Chrumenaw ei, ad quem de iure pertinet, assignari debet. Insuper castrum Maertniz Alexio militi ipsius regis Boemie et castrum Durrenholtz debet restitui ipsi regi. Si quam tamen predictus rex Boemie pecuniam debet Heinricho de Chunringen marschaleo nostro per Austriam vel ipsius uxori, illam exsolvet eisdem. Et [si] iidem H. vel uxor ipsius contra predictum regem super iam dicto castro Durrenholtz habuerint aliquam actionem, idem rex ad dictum Olmucensis episcopi et purchravii predictorum, qui sub iuramenti debito questionem huiusmodi diffinient, exhibebit eisdem iusticie complementum.

6. Preterea huiusmodi compositioni et paci generaliter includimus quoslibet ser-

¹ Cf. etiam Reg. imp. VI, 1085.

karissimum eiusdem regis filio dare promittimus in maritum, cui idem dominus noster rex civitatem imperii, Egram scilicet, cum omnibus attinenciis suis, castris, possessionibus, hominibus et aliis quibuscunque, que nos ad presens tenere dinoscimur, pro decem milibus marcarum argenti nomine dotalicii sive dotis titulo pignoris obligabit.

3. Preterea omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad ducatum Austrie pertinentia, que per nos vel fautores seu adiutores nostros hactenus occupata fuerint, restituemus ipsi domino nostro regi et suis fautoribus et etiam adiutoribus eum integritate plenaria, metis Bohemie, Moravie et Austrie in eo statu manentibus, quo tempore clare memorie regum Boemie et marchionum Moravie necnon Leupoldi et Friderici ducum Austrie ab eisdem dominis sunt possesse.

4. Ipse etiam dominus noster rex similiter omnia castra, municiones, possessiones et oppida ad regnum Boemie et marchionatum Moravie spectancia, que per ipsum vel suos nobis et nostris per iniuriosam violentiam sunt subtracta seu occupata, nobis et nostris restituat integre et faciet restitui vice versa.

5. Excepto dumtaxat Nycolspurch, in cuius possessione Fr. de Liechtenstain, cuius feudum esse dinoscitur, permanebit pacifice et quiete. Preterea Chrumnowe ei, ad quem de iure pertinet, assignari debet. Insuper castrum Mertenyz Alexio militi nostro et nobis castrum Durrenholtz debet restitui sive reddi. Si quam tamen nos pecuniam debemus Heinricho de Chunring marschaleo Austrie vel ipsius uxori filie nostre dilecte, illam exsolvemus eisdem. Et si idem H. vel uxor ipsius contra nos super iam dicto castro Durrenholtze habuerint aliquam actionem, nos ad dictum Olmucensis episcopi et purchravii predictorum, qui sub iuramenti debito questionem huiusmodi diffinient, exhibebimus eisdem iusticie complementum.

6. Preterea huiusmodi compositioni et paci generaliter includimus quoslibet ser-

vitores nostros et adiutores. Et nostris de Bohemia et Moravia adiutoribus et servitoribus compositioni presenti includi et stare volentibus sepedictus rex Boemie restituet omnia, que ante guerram vel post de eorum hereditatibus, allodiis et feudis notorie occupavit. Si vero huiusmodi iniuriosa occupacio dubia fuerit, per predictos . . . Olmucensem episcopum et purchravium sub iuramenti debito decidetur huiusmodi questio iusticia vel amore. Ipsos eciam nostros de Bohemia et Moravia servitores et quoslibet alios nostros adiutores ipse rex Boemie plene gracie sue restituet et donabit.

7. Nos eciam vice versa omnibus adiutoribus et servitoribus dicti regis Boemie per Austriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam et Marchiam plene nostre gracie restituitis omnia, que in hereditatibus, feudis et allodiis ipsis notorie per nos vel nostros abstulimus, plene restituemus et restitui faciemus. In dubio vero quicquid Olmucensis et purchravii sepedicti nos facturos sub iuramenti debito pronunciantur, faciemus.

8. Preterea si quod absit nostrorum aliquis servitorum per ipsum regem Boemie vel adiutores ipsius gravabitur, ipsum regem, si gravamen notorium et evidens fuerit, per nuncios nostros super revocatione et retractacione huiusmodi gravaminis interpellare tenebimur. Qui rex si interpellatus gravamen huiusmodi notorium et per rei evidenciam manifestum non revocaverit nec fecerit retractari, nos adiutores nostros huiusmodi passos iniuriam possumus et tenebimur iuvare. Quod in casu converso circa servitores regis Boemie erit per omnia observandum.

9. Si vero gravamen nostris illatum dubium fuerit, Olmucensis et purchravii supradicti super hoc a nobis interpellati perquirent cause plenius veritatem. Qui si sub iuramenti debito dixerint, ipsum regem vel adiutores ipsius gravamen vel

vitores nostros et adiutores. Et nostris de Austria, Styria, Karinthia, Carniola et Marchia adiutoribus et servitoribus compositioni presenti includi et stare volentibus sepedictus dominus noster restituet omnia, que ante guerram vel post de eorum hereditatibus, allodiis et feudis notorie occupavit. Si vero huiusmodi iniuriosa occupacio dubia fuerit, per predictos Olmucensem episcopum et purchravium sub iuramenti debito decidetur huiusmodi questio iusticia vel amore. Ipsos eciam nostros de predictis terris Austria, Styria, Karinthia, Carniola et Marchia servitores et quoslibet nostros alios adiutores ipse dominus noster rex plene gracie sue restituet et donabit.

7. Nos etiam vice versa omnibus adiutoribus et servitoribus domini nostri regis per Boemiam et Moraviam plene nostre gracie restituitis omnia, que in hereditatibus, feudis et allodiis ipsis notorie per nos vel nostros abstulimus, plene restituemus et restitui faciemus. In dubio vero quicquid Olmucensis episcopus et purchravii sepedicti nos facturos sub iuramenti debito pronunciantur, faciemus.

8. Preterea si quod absit nostrorum aliquis servitorum per ipsum dominum nostrum regem vel adiutores ipsius gravabitur, ipsum dominum nostrum, si gravamen notorium et evidens fuerit, per nuncios nostros super revocatione et retractacione huiusmodi gravaminis interpellare tenebimur. Qui dominus noster rex si interpellatus gravamen huiusmodi notorium et per rei evidenciam manifestum non revocaverit nec fecerit retractari, nos adiutores nostros huiusmodi passos iniuriam possumus et tenebimur iuvare. Quod in casu converso circa servitores serenissimi regis Romanorum domini nostri erit per omnia observandum.

9. Si vero gravamen nostris illatum dubium fuerit, Olmucensis episcopus et purchravii supradicti super hoc a nobis interpellati perquirent cause plenius veritatem. Qui si sub iuramenti debito dixerint, ipsum dominum nostrum vel adiu-

iniuriam nostris servitoribus nullatenus intulisse, nichil ipsi regi vel suis inputabimus. Si autem invenerint eum vel suos culpabiles et rex ipse requisitus ab ipsis Olmucensi et purchravio non emendaverit, adiutores nostros iuvabimus, prout superius est expressum. Quod circa nos vice versa per omnia observari debet.

10. Preterea si Olmucensem episcopum vel purchravium sepedictos migrare contigerit ab hac luce, ipse rex vel nos alium in defuncti locum subrogabimus, qui omnia et singula que superius sunt expressa fideliter exequatur.

11. Insuper inclitus rex Ungarie et ipsius frater sic includuntur in pace, quod quicquid in castris, municionibus sive prediis circa metus regnorum hactenus fuit hinc inde iniuriose occupatum, integre debeat utrobique restitui, sic [quod] alteruter plene gaudeat iure suo.

12. Preterea nulli notariorum, capellanorum seu clericorum prefati regis super beneficiis, que possident, lesionem seu iniuriosam molestiam inferemus et si ab aliis violenciam paciantur, si de hoc ad nos delata questio fuerit, faciemus quod de iure fuerit faciendum.

13. Insuper quicquid preter premissa universa et singula venerabiles . . . Erbpolensis et Olmucensis episcopi et illustres L. comes palatinus Rohni, O. marchio Brandenburgensis et lantgravius Hassie principes nostri dilecti, vel si eorum copia haberi non poterit omnium, hii de predictis vel alii, quos prefati Olmucensis episcopus et purchravius de Nurenberch ad hoc elegerint, inter nos et regem prefatum infra proximum festum beati Michaelis ordinaverint et eciam pro firmiter solidanda inter nos et ipsum regem concordie statuerint vel decreverint unione, bona fide servabimus inconcussum¹⁾.

Sept. 29.

tores ipsius gravamen vel iniuriam nostris servitoribus nullatenus intulisse, nichil ipsi domino nostro vel suis inputabimus. Si autem invenerint dominum nostrum regem vel suos culpabiles et rex ipse requisitus ab ipsis Olmucensi episcopo et purchravio non emendaverit, adiutores nostros iuvabimus, prout superius est expressum. Quod circa regem Romanorum dominum nostrum vice versa per omnia observari debet.

10. Preterea si Olmucensem episcopum vel purchravium sepedictos migrare contigerit ab hac luce, ipse dominus noster vel nos alium in defuncti locum subrogabimus, qui omnia et singula que superius sunt expressa fideliter exequatur.

11. Insuper inclitus rex Ungarie et ipsius frater sic includuntur in pace, quod quicquid in castris, municionibus sive prediis circa metus regnorum hactenus fuit hinc inde iniuriose occupatum, integre debeat utrobique restitui, sic quod alteruter plene gaudeat suo iure.

12. Preterea nulli notariorum, capellanorum seu clericorum nostrorum super beneficiis, que in terris predictis Austria, Styria et Karinthia possident, lesionem seu iniuriosam molestiam dominus noster inferet et si ab aliis violenciam paciantur, si de hoc ad ipsum dominum nostrum delata questio fuerit, faciet quod de iure fuerit faciendum.

13. Insuper quicquid preter premissa universa et singula venerabiles Herwipolensis et Olmucensis episcopi et illustres L. comes palatinus Reni, O. marchio Brandenburgensis et lantgravius Hassye, vel si eorum copia haberi non poterit omnium, hii de predictis vel alii, quos prefati Olmucensis episcopus et purchravius de Nurenberch ad hoc elegerint, inter nos et regem prefatum dominum nostrum infra proximum festum beati Michaelis pro solidanda firmiter inter dominum nostrum et nos concordie unione statuerint vel decreverint, bona fide servabimus inconcussum.

1) V. infra nr. 139.

14. Pronunciacione vero ab ipsis principibus inter nos et dictum regem Boemie facta, dictorum Olmucensis episcopi et purchravii auctoritas et iurisdicio exspirant.

15. Quod autem hec omnia et singula suprascripta nos et ipso rex Boemie debeamus inviolabiliter observare, purchravii mandato nostro pro nobis, Olmucensis vero, Zmilo et magister Ulricus predicti super hoc plenum habentes mandatum in animam ipsius regis Boemie fide data sollempniter promiserunt.

In quorum testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum.

Dat. Wienne, pridie Non. Maii, indictione V, anno Domini MCCLXX septimo, regni vero nostri anno quarto.

14. Pronunciacione vero ab ipsis principibus inter dominum nostrum et nos facta, dictorum Olomucensis episcopi et purchravii auctoritas et iurisdicio exspirabit.

15. Quod autem hec omnia et singula suprascripta dominus noster et nos debeamus inviolabiliter observare, Olomucensis episcopus, Zmylo et magister Ulricus predicti pro nobis ex mandato nostro, purchravii vero super hoc plenum habens mandatum in animam domini nostri regis fide data sollempniter promiserunt.

In quorum testimonium et perpetuam firmitatem presenti scripto sigilla nostra antiqua, cum nova nondum fabricari fecerimus, apponenda duximus, protestantes quod ex aliis titulis in eisdem sigillis contentis preter titulos regni Boemie et marchionatus Moravie nichil iuris possumus nobis aut intendimus vendicare.

Dat. Wienne, pridie Non. Maii, indictione V, anno Domini MCCLXX septimo.

131. CORROBORATIO EXEMPLARIS OTTOKARI REGIS PER PROCURATOREM REGIS RUDOLFI. (Mai. 6.)

Autographon deperisse videtur. Servatur apud P Petrum de Hallis, de quo v. supra ad nr. 36, in editione p. 34, et in collectione formularum Henrici Italici, de cuius codicibus v. supra ad nr. 112. Codicem 1 fol. 58^r nr. 122 contulit Novák; cōd. 2 fol. 96 (in editione p. 34 nr. 16) nos ipsi contulimus. In codicibus 3 et 4 itemque in codice Monacensi desideratur. Contulit etiam socius noster Karolus Hampe C cod. Cheltenham. 393 saec. XIV. in. f. 89 nr. 231, qui continet collectionem Zdenkovis de Trebez¹, ubi rubrum Protestacio publica arbitrorum super concordia facta inter duos discordes principes et cetera. Animadvertendum est, in omnibus codicibus excepto P corroboracionis eschatocollon desiderari. Cf. Reg. imp. VI, 753. (P. deest.)

Nos Fridericus^a purchravius de Nurenberch^b procurator et nuncius specialis domini R.^c Romanorum regis semper augusti significamus tenore presencium universis, quod nos cum domino B.^d venerabili episcopo Olmucensi, Zmilone purchravio^e in Wethow^f, magistro Ulrico^{g, h} plenum mandatum habentibus ab eodem post multos tractatus hinc inde super pace reformanda habitos voceⁱ pari et consensu^k unanimi^l, sicut placuit pacis auctori, pacem, amicitiam et unionem indissolubilem et perpetuo dura-

131. ^a P. I. P.; Fridericus C. ^b Nurenberch; N. P. ^c Rudolphi C; illustris add. P. ^d Brunone C; Do. I. ^e et add. I. ^f in Wethow des. I. P. ^g loco in Weth. mag. Ulr. P; in L. ^h Ul. I; notario illustris regia Bohemie add. I. 2. C. ⁱ voce P. ^k et add. I. ^l deest C.

1) Cf. "Neues Archiv" XXII, 620.

turam ordinavimus, statuimus et probavimus^m interⁿ dominos nostros Romanorum et Bohemio^o reges illustres sub modis^p, pactionibus seu condicionibus in iam dicti domini Bohemio^o regis patentibus et autenticis^r litteris comprehensis, quarum tenor talis est:

'Nos Ottokarus^s Dei gratia Bohemis rex etc.'¹.

Ut igitur premissa universa et singula per supradictos dominos et nos promissa necnon provide et sine capcione qualibet salubriter ordinata, statuta, approbata et firmata ampliore robore solidentur, presentes litteras in testimonium omnium prescriptorum appensione sigilli nostri fecimus et placuit communiri.

Data Wienne etc.

132. CORROBORATIO EXEMPLARIS RUDOLFI REGIS PER PROCURATORES REGIS OTTOKARI. (Mai. 6.)

Autographon servatur in tabulario Vindobonensi. Pendunt tria sigilla parum laesa loris membranaceis. Apographa codicum negleximus. Cf. Reg. imp. VI, 753.

(P. 413. 415.)

Nos Bruno Dei gracia Olmuensis episcopus, Zmilo purehravius Vetoviensis, magister Ulricus notarius procuratores et nuncii speciales domini O. Bohemio regis illustris significamus tenore presencium universis, quod nos cum viro nobili domino Friderico purehravio de Nürenberch plenum mandatum habente post multos tractatus hinc inde super pace reformanda habitos pari voto et consensu unanimi, sicut placuit pacis auctori, pacem, amicitiam et unionem indissolubilem et perpetuo duraturam ordinavimus, statuimus, approbavimus et firmavimus inter dominos nostros Romanorum et Bohemio reges illustres sub modis, pactionibus seu condicionibus in iam dicti domini Romanorum regis patentibus et autenticis litteris comprehensis, quarum tenor talis est:

'Nos R(udolfus) Dei gracia — anno quarto'. *supra nr. 129.*

Ut igitur premissa universa et singula per nos et predictum purehravium promissa necnon provide et sine capcione qualibet salubriter ordinata, statuta, approbata et firmata ampliori robore solidentur, presentes litteras in testimonium corundem appensione sigillorum nostrorum fecimus et placuit communiri.

Dat. Wienne, anno et die pretactis.

133. EPISTOLA OTTOKARI REGIS AD BURCGRAVIUM NORIMBERGENSEM. (Mai. 14.)

Repetimus editionem 'Wiener Briefsammlung' p. 88 nr. 79 paratum, quae nititur codice Ottoboniano 2115 fol. 30 nr. 28, ubi rubrum Rex Bohemio burcgravio de Nurnberch. Contulit Pogatscher. De personis v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 757.

(P. deest.)

O(tokarus) Dei gracia etc. nobili et egregio viro domino F(riderico) burcgravio in Nurnberch salutem cum affectu sincero.

Noveritis quod dominus B(runo) venerabilis Olomuncensis episcopus quinta feria proxima ante festum Pentecostes ad nostram venit presencium satis tarde et sequenti die mane nos de forma concordie plenius expedivit. Nos itaque Deo teste semper sumus concordie zelatores. omnia que in eadem ordinacione sunt deducta inviolabiliter

131. ^m ac probavimus I. C. ⁿ dictos add. I. 2. C. ^o Bohemio P. ^p modis I. 2. C. ^r Bohemorum 2. ^s autenticis 2. ^t etc. add., cetera desunt 2; O. cetera desunt 1; Ottokarus P; C male: Wencezlaus Dei gratia rex Bohemio et marchio Moraviae etc., ubi cetera desunt.

1) Scilicet nr. 130.

attendere volumus et servare tam circa restitutionem obsidum quam liberationem eorum captivorum et aliorum quorumlibet, que in forma concordie continentur, sperantes firmiter, quod dominus noster serenissimus rex Romanorum non solum ea, que tractata sunt pariter et promissa, faciet effectui mancipari, verum etiam sic se nobis ostendat bonivolum, sic nobis sua gracia blandiatur, ut tanto strictius tantoque prompeius, dum ipsum erga nos graciosam videmus gerere voluntatem, simul expositi ad omnia sua beneplacita et mandata. Et licet generaliter in forma concordie sit statutum¹, quod omnes captivi debeant esse liberi et soluti, tamen specialiter eiusdem domini nostri excellenciam flagitamus, quod ordinet, ut dilectus nobis Chunr(adus) de Pisentz a captivitate dimittatur solutus et quod nulla ab ipso pecunia requiratur. Petimus etiam ab eodem, ut dilectum nobis Hainr(icum) de Haimberch hereditates suas et bona pacifice possidere permittat, vestre nobilitatis industriam affectuosis precibus requirentes, quatenus eidem domino nostro vestris exhortacionibus sollicito insistatis, quod nobis favorabiliter arrideat in premissis et in quibuslibet elementer et benivole nos et nostra negocia prosequatur, pro quo specialiter vobis volumus obligari ad ea, que vobis scivimus esse grata, et affectum, quem erga nos gessistis et geritis indefesso, circa vos^c studiosius promereri. Ceterum sicut per priores nostras litteras vobis significavimus, sic iterum presentibus intimamus, quod statim dum ordinacio concordie ad nostram pervenit noticiam ex relacione Zwimolonis dilecti fidelis nostri, nos a dampnis Witkonidum continuimus.² Zewissus vero cum suis compliceibus, eciamsi IIII diebus ante quam nobis sibi de facto concordie facta fuerat certitudo, bona nostra et fidelium nostrorum per incendia quantum potuit devastavit. Et super hiis omnibus prefatis Zmilonem ad domini nostri presenciam duximus destinandum potentes, ut ea que ex parte nostra vobis proposuerit, credatis firmiter tamquam nobis.

Datum in Nova domo, pridie Idus Maii.

134. EPISTOLA OTTOKARI REGIS AD BURCGRAVIUM NORIMBERGENSEM. Mai. 18.

Superest in solo codice Ottoboniano 2155 fol. 32 nr. 41, cuius editionem Wiener Briefsammlung p. 93 nr. 84 paratam repetimus. Est rubrum Rex comiti. Contulit Pogatscher. De personis v. Regesta imperii. Cum praecedenti hoc documentum tam arte cohaeret, ut in mensis indicatione Iulii male pro Iunii positum esse probabilius sit³, quam terminum obsidibus restituendis, qui Mai. 23. statutus erat, quattuor hebdomadibus prolongatum esse, ut opinatus est Redlich l. c. Similes conquestiones de conditionibus pacis ab utraque parte non servatis hinc inde motae etiam Reg. imp. VI, 793, 799, 800, 801. 820, 838 tanguntur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 792. (P. deest.)

O(takarus) Dei gracia rex etc.

Tenore presencium, prout priorum continuit series, vestre industrie duximus intimandum, quod statim postquam inter dominum nostrum serenissimum regem Romanorum et nos stabilitam foro percepimus concordis unionem federis, prior que in destructionem Witkonidum² nostra voluntas eferbuit, omnino resedit et sic manus

133. a) turbata O. b) gütis O. c) sequitur indefesso et in margine promereri O.

1) *Supra nr. 129. 130 c. l.* 2) *Cf. infra nr. 141 c. l.* 3) *Huic coniecturae, quantum quidem ex eis quae in promptu sunt cognoscere possimus, nihil obstat, sed Ottokarum regem, qui secundum nr. 133 Mai. 14. in Nova domo morabatur, inde propter stratarum publicarum rationes prius Pragam, deinceps demum versus Gretz (Mai. 26. cf. Wiener Briefsammlung p. 90 nr. 80) profectum esse verisimile est.*

nostras ab ipsorum lesione retraximus, ut illa nulle per nos postea molestie fuerint irrogate. Sed ecce, quod discretioni vestro exponendum duximus cum querela, licet nos nullum ipsis^a intulerimus dispendium post pacis ordinationem prefato¹, pueri de Rosenberch nos inquietaverunt pro viribus et bona nostra incendiis demoliti sunt nequiter et rapinis. Homines etiam Hogerii, prout cives nostri de Bud-
 Mai. 18. wois nobis conquesti sunt in die Penthecostes, eos depredati sunt in eiusdem diei vigilia
 Mai. 15. et bona ipsorum flammis exterminantibus vastaverunt. Et sicut nostra serenitas intellexit, quamquam dicti Witkonides, ubicunque nos possunt offendere in propatulo vel in occulto, immo continuis lesionibus nos offendere, libenter officiant, tamen impudicarum mulierum ad instar, quarum est proprietates suorum maculas criminum obiectare aliis et culpo notam proprie pudicis mentibus adaptare, prefati Witkonides excessus suos, quibus cottidie redduntur culpabiles, et enormitates, quas assidue patrant frequentorque committunt, nobis non verescunt ascribere coram domini nostri serenissimi Romanorum regis solio maiestatis, sibi lacrimabiliter exponentes ea, de quibus nos deberemus et possumus rationabiliter querulari, atque actoris nimis impudenter deponentes officium, usurpant sibi et vendicant iidem Witkonides partem rei², sicque fit, ut qui clamare debet sileat et clamitet quem silere deceret. Unde cum discretio vestra huiusmodi detestari versucio nequiciam debeat, attente deposcimus, quatenus hoc sibi inconveniens videatur, et credimus indubitanter confidentes de vestra nobilitate et prefati domini nostri clemencia, quod tam ipse quam vos eis fidem in hiis non adhibeatis, immo potius nobis credatis, cum nos dicto domino nostro magis possimus obsequi pluraque inpendere, quam valeant Witkonides pretaxati. Preterea cum pacem et concordiam^b inter dominum nostrum et nos confirmatam velimus et intendamus penitus inviolabiliter observare, si obsides, quos restituere volumus et debemus in termino quo debent restitui, non erunt omnes forsitan restituti pariter in loco, ubi ussimus convenire, id excellencia domini nostri sepe dicti nulli astucie vel malo ascribere velit ingenio, sed difficultati et inpotencia cuidam imputet, que nostre non consonat voluntati. Nam certissime scire damus, quod pro quibuslibet obsidibus quos tenebamus litteras nostras transmisimus specialesque nuncios, ut in Znoimam debeant certissime transportari. Sed quoniam locorum distancia brevitatesque temporis quibusdam obsidibus in remotis existentibus civitatibus sic obviant, ut Znoimam non ita cito valeant pervenire, petimus^c, ut apud prefati domini nostri magnificenciam nos habeatis
 Mai. 12. excusatos, si primo futura dominica omnes obsides non erunt Znoime universaliter constituti³. Super quibus omnibus dilectum fidelem nostrum militem Vssoborium de Namais ad ipsius maiestatis presenciam duximus destinandum petentes affectuose, quatenus hiis, que sibi super huiusmodi retulerit, fidem dignetur credulam adhibere. Vos quoque eidem credatis, que vobis ex parte nostra duxerit referenda.
 Datum Prage, XV. Kal. Iulii^d.

135. EPISTOLA OTTOKARI RUDOLFO REGI DIRECTA.

(post Mai. 14.)

Scrivatur in collectione formularum Henrici de Isernia, de qua v. supra ad nr. 115. Codices sunt V fol. 104^r nr. 109, K nr. 105, P fol. 127^r nr. 129, ab eisdem viris doctissimis collati. Quod ad tempus epistolae pertinet, opinionem in Regestis propositam probamus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 758. (P. decst.)

134. a) ipsum O. b) sequitur in O. c) p̄tinus O. d) sic O, sed funii legendum est.

1) V. supra nr. 129. 130 e. l. 2) Ille actoris et rei vocabula perperam posuisse dictatorem crediderim. 3) Ut nr. 129. 130 e. l. statutum erat.

Serenitati regie cum multiplicibus graciaram accionibus inclinamus de affectu bonivolo, quo nos prosequimini, cuius gratitudinem nobis per . . de vestra redeuntes presencia nunciastis, in eo videlicet quod, sicut per eosdem nostra patenter auris exhaustis, vultis et intenditis pacis federa nobiscum contracta inviolabiliter observare^a.
 5 Et quidem mens nostra non fluctuat, sed firme spei anchora innitentes procul dubio credimus, ymo scimus, quod vos, sicut eisdem nobis significastis nunciis, ut inviolata servetur pax et concordia, curam dignabimini^b sedulam adhibere. Unde indubitate scionie certitudine noveritis per presentes, quod nos eandem pacem studiose observare curabimus et operose intendere volumus, ut permaneat incorrupta, ita quod in iuribus
 10 omnibus, secundum quod ea nostri predecessores in suis habuere hominibus et terris, sine diminucione aliqua conservemur^c. Et ut tanto clarius intencionis nostre propositum circa pacis observanciam vobis evidencius enitescat, ecce petimus ut vestris rogare dignemini^e litteris principes vestros . . et tales et nos dominum . . Olomucensem episcopum requiremus, ut ipse illuc venire debeat, quod per eundem ad invencionis
 15 discrete formam prefate pacis et concordie vinculum striccius et firmioribus stabiliatur^d roboris ligaturis, quatenus sic stabilita deinceps indissolubilis maneat et exinde tam vobis quam nobis quies [et] tranquillitas ociosa consurgat². Quod si aliquis de prefatis principibus ad nos venire sine securitatis cautela forsitan tyubaret, nos ne huiusmodi retardetur negocium, eidem plenam securitatem prestabimus, ut ad nos venire
 20 atque a nobis discedere valeat, salvis et securis eius rebus et ipsum comitancium omnibus et personis.

136. EPISTOLA RUDOLFI REGIS OTTOKARO MISSA. (Mai. Inv.)

Præbet solus codex Trevirensis T nr. 213, de quo v. supra ad nr. 14—16. De tempore cf. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 789. (P. deest.)

25 Memoria nostra non recolit, sensus et ratio non concedit et regalis consciencie veritas non admittit, quod umquam in cor nostrum ascenderit, venerabilem t(alem) episcopum, . . lantgravium t(alem), alios arbitratores nostros versus Pragam vel alias in tua domiciliis destinare. Propter quod nunciatorum tuorum t(alis) et t(alis) probata legalitas non permittit, ut de ipsis aliquo modo suspicemur, quod ipsi aliqua tumquam
 30 ab ore nostro prolata vel eciam per nostros mediatores promissa tuis auribus instillarent. Verum quia littera tua continet, te de loco et termino, ubi arbitratores utrimquo conveniant, velle deliberacione super hoc premissa disponere, postmodum declarare, deliberacionis tue formulam super hoc cum paciencia prestolamur, offerentes nos ultroneos et paratos, t(alem) et t(alem) pro consolidando inter nos concordie vinculo
 35 firmioris ad locum et terminum dirigere competentem.

137. EPISTOLA RUDOLFI REGIS AD OTTOKARUM. (Iul. Inv.)

Servatur in solo T nr. 31. De tempore et ratione v. Regesta. — Böhmer, Reg. imp. VI, 817. (P. deest.)

Iuxta quod alias tibi per litteras nostras insinuasse meminimus, sic iterato tue
 40 noticie declaramus, quod nos pro concipiendo inter nos et te finali solidioris concordie complemento² venerabilem B. Herbipolensem episcopum et illustrem H. landgravium Hassie principes ad nostram iam dudum presenciam finaliter duximus evo-

135. ^a) observari P. ^b) dignabitur E. K. P. ^c) dignetur E. K. P. ^d) stabilitatis E. P. stabilitatis K.

45 1) V. supra nr. 139 c. 1. 2) V. supra nr. 129. 130 c. 13 et infra nr. 139.

eundos, qui sive veniant sive non, de quo tibi ad presens nichil certi describere possumus, cum illustri comite palatino Reni et burgravio ((ali) id studebimus ordinare, ut pro construendo indissolubilis unionis inter nos et te vinculo completivo ad locum et terminum se transferant competentem, ubi tui arbitratores cum eisdem apto conveniant et super promissis tractandis utiliter et feliciter consummandis debite diligencie studium applicent et impendant.

138. EPISTOLA OTTOKARI AD BURGRAVIUM NORIMBERGENSEM.

(Jul. ex.)

Servatur in solo O fol. 29 nr. 24, cuius editionem 'Wiener Briefsammlung' p. 100 nr. 91 paratum reperimus. De ratione et personis v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 836. (P. deest.)

O(takarus) Dei gracia etc.

Regraciamur vobis quam plurimum pro illo affectu, quem ad nostram geritis maiestatem et ad grate persecucionis compendia. Proinde vobis studebimus respondere et quoniam cum excellentissimo domino nostro domino R(udolfo) Romanorum rege serenissimo concordiam inter ipsum et nos initam omnino tenere volumus et penitus observare, occasione prorsus remota qualibet et cuiuslibet duplicitatis . . .^a propulsa, nulla nos angit dubietas, quin idem dominus noster zelum nostre devocionis attendens nos digne dilectionis prosequatur meritis et favorem ostendat ubilibet regie maiestatis. Pro eo vero quod infirmitate gravatus fuistis, vobis Deus novit puris affectibus condolemus et sciatis, quod adventum vestrum ad nos fuimus Vratizlavio prelati. Nam si venissetis ad nos, negocium vestrum, quod per dominum nostrum apud ducissam Vrat(izlavie) tractabatur, fuisset utique consummatum. Unde si ad nos veneritis, nos idem negocium promovere curabimus studiose, ita ut effectum debitum acciatur. Regraciamur eciam vobis de rumoribus, quos nobis nunciare curastis, de episcopis Ungarie videlicet, qui missi fuerunt ad presenciam domini nostri regis¹, et confidimus indubitanter, quod cum ipsis nichil in nostrum preiudicium fieri debeat vel gravamen. Quare postquam restitutus fueritis pristina^b sanitati, ad nos penitus vestri gressus tramitem dirigatis. Volumus enim vobiscum tractare, que tam domino nostro quam nobis et vobis fuerint favente Domino profutura.

139. FORMA PACIS INTER REGES RUDOLFUM ET OTTOKARUM TERTIA.

Sept. 12.

Cum exemplar Rudolphi non supersit, Ottokari solum exemplar damus ex autographo in tabulario Vintobonensi asservato; pendent adhuc fila sericea albi et rubei coloris atque sigilli fragmenta tria iuxta servantur. Excavatam esse eadem manu ac supra nr. 115, testatur vir cl. Redlich in Regestis imperii. Ceterum controversiam de documenti auctoritate a viris doctis motam neglegere licet, cum alterius certe partis exemplar supersit, cuius de fide propter indicia diplomatica dubitari non potest, et aliis in documentis, quae proposuimus vel proposituri sumus, quorundam pacis nostrae capitum mentio fiat. — Böhmer, Reg. imp. VI, 860. (P. 119.)

Otakarus Dei gracia rex Boemie universis presentes litteras inspecturis noticiam subscriptorum.

138. ^a) lacuna in O; supplendum pro ambiguitate. ^b) pristini O.

1) V. infra nr. 145. 146.

Tenore presencium recongnoscimus et publico profitomur, quod nos iuxta preceptum dominicum diligentes pacem¹ et eius observanciam cum quibuslibet christiano religionis cultoribus et precipue cum serenissimo domino nostro domino Rudolfo inclito Romanorum rege semper augusto omni promptitudine spiritus affectantes, per pacem et concordiam inter ipsum dominum nostrum regem ex una et nos ex parte altera domino B. venerabili Olomucensi episcopo, Zmilone purchravio de Wetow², magistro Ulrico prothonotario nostro et nobile³ viro domino Friderico purchravio de Nuremberch novissime ordinatam, conscriptam et eciam a prefato domino nostro rege atque a nobis approbatam, pro solidiori et puriori ipsius pacis et concordie fundamento formam assumpsimus infrascriptam.

1. In primis quidem promittimus, quod promissam pacis ordinationem inter dictum dominum nostrum regem et nos per predictos Olomucensem episcopum, Zmilonem, magistrum Ulricum) et purchravium de Nuremberch initam seu statutam et singulis suis articulis servabimus illibatam, salvis tamen omnium terrarum nostrarum limitibus sive iuribus, ut easdem terras et homines earundem sub eisdem omnino teneamus iuribus et condicionibus, sicut unquam nos vel progenitores nostri tenuerunt eosdem².

2. Hoc idem prefatus dominus noster rex quantum ad pacem pertinet faciet vice versa.

3. Insuper eciam ipse dominus noster rex nos contra quoslibet nobis molestiam inferentes seu irrogare volentes manutenebit ac eciam defensabit, et nos in sincere devocionis evidens argumentum contra quoslibet dicto domino nostro regi, prout de iure tenemur, cum nostro auxilio eguerit, sibi exhibebimus auxilium manuale.

4. Preterea si pro imperii necessitate dictus dominus noster rex nostrum auxilium petiverit, illud sibi exhibebimus, prout nos decuerit³. Si vero, ut cum ampliori milicie comitiva ipsi domino nostro regi pro imperii necessitate serviamus, nos interpellaverit dictus dominus noster rex, extunc nobis consideratis servicii nostri meritis, prout aliis principibus faciet, respondebit³.

5. Item si pro recipiendo imperialis fastigii dyademate dictus dominus noster ut cum associemus nos requisiverit, nos cum associabimus, prout ad hoc iuris debito obligamur. Et si causa rationabili seu legitima prepediti hoc facere nequiverimus, sibi pro nobis nostros, prout honorem nostrum decuerit, curabimus destinare.

6. Ipse autem dominus noster rex nobis hanc gratiam faciet, quod nos infra terminum, quem predicti Olomucensis episcopus et P. purchravius fuerint moderati, invitos ad curiam suam indictam solenniter non compellet³.

7. Preterea supradicte paci et concordie omnes terras nostras, adiutores, consanguineos, servitores, homines et amicos nostros et precipue dominum Al. inclitum lantgravium Thuringie et dominum Th. inclitum marchionem de Landesperch, comites, barones, milites et ministeriales, nobiles et alios servitores et adiutores nostros includimus. Specialiter autem includimus dominum L. inclitum regem Ungarie, nostrum consanguineum et affinem, et dominum H. inclitum ducem Wratislaviae ac ceteros principes Polonie, qui nostri sunt consanguinei et amici.

8. Circa restitutionem quoque gratie et iurium suorum omnia secundum tenorem priorum privilegiorum super concordia editorum adiutoribus et servitoribus ipsius domini nostri regis et nostris plene fient.

9. Preterea illos, qui de terris nostris domino nostro predicto durante presentis guerre tempore astiterunt et auxilium prebuerunt, plene nostre restituimus gratie et

139. a) W prior corr. ex V or. b) sic or. c) stilo acutiori postea scriptum or. cf. infra n. e.

1) Zach. s. 29.

2) Cf. iam supra nr. 134.

3) V. infra nr. 140.

favori et promittimus prestito iuramento, quod huiusmodi culpam, quam in nos commiserunt, nunquam ad animum revocabimus temporibus vite nostre nec eisdem aliquam violenciam contra iusticiam inferemus. Verum si in posterum excesserint, extunc contra ipsos non aliter quam contra alios regni nostri homines iure previo procedemus iuxta iura et consuetudinem regni nostri.

10. Ut autem predicta omnia et singula et pax eciam inter dictum dominum nostrum regem et nos ordinata in singulis suis iuxta profatum tenorem articulis inviolabiliter observentur, pro parte dicti domini nostri clarissimus dominus Albertus primogenitus eius pro ipso domino nostro rege nomine et mandato ipsius domini nostri regis et in animam eius iuravit et nos corporale prestitimus iuramentum.

11. Preterea dictus dominus noster rex suas et nos nostras metas sic custodimus et observabimus, quod hinc inde idem dominus noster rex et nos, terrarum nostrarum incolae, dispendiosis iniuriis non graventur. Et si per nostros homines, quos in metis habemus vel alibi, ipsi domino regi vel eius hominibus dampna aliqua inferentur, post monicionem ipsius domini nostri regis infra quindenam eos, qui dampna huiusmodi intulerint, ad satisfaciendum per coactionem suorum bonorum et iurium atque occupacionem compellemus et de bonis ipsorum lesis integre dampna sua resarcimus et nichilominus ipsos temeratores et castra ipsorum obsidebimus. Et si necesse fuerit, nos mox proscriptioinis et loci episcopus excommunicacionis sentencias infra sex septimanas a dampni dati tempore numerandas proferemus in eos nullatenus relaxandas, nisi prius lesis de dampnis satisfecerint et pro banno centum libras Pragenses camere nostre solverint.

12. Hec eadem sepedictus dominus noster rex Romanorum, si per suos nos et nostri turbati fuerimus vel gravati, per omnia observabit.

13. Quod si non fecerit, fideles eius comes de Hardegge, Lutoldus pincerna Austrie, Henricus et Albero de Chunringe fratres, H. senior de Witra et H. marscalcus filius suus, Fridericus de Liechtensteyn, Messuarius, Otto de Gûtrat, Ulricus de Capella, Werdarius et . . Bombgartarius^d La intrabunt, ante satisfaccionem plenariam abinde nullatenus recessuri. Verum si per nos steterit, quominus illata per nos iniuria iuxta modum expressam superius retractetur, tunc fideles nostri Bauarus de Strachonitz, Harchelebus de Dubna, Smilo de Belchow, Albertus de Vren, Bsnato et Tazzo filius eius, Chirminus, Mucen, Gerardus, Milota, Bosegge et T. filius Ruconis Znoymam pro nobis intrabunt, exinde ante satisfaccionem plenariam nullatenus recessuri.

14. Et de hiis fideliter observandis et eciam faciendis tam ipsius domini nostri regis quam nostri fideles predicti prestitorunt corporaliter iuramentum. Et hec ita procedent, si in communibus, ut in predis, spoliis parvis et aliis minutis, et non in principalibus articulis pax a nostrum aliquo sive nostris fuerit violata.

15. Si vero in maioribus, ut in occupacionibus municionum seu castrorum solennium et insignium et similium vel occisione persone solennis et gravis, per ipsum dominum nostrum regem Romanorum vel ipsius homines pacis ordinacio fuerit violata^e nec idem dominus rex illata infra terminum expressum superius emendaverit vel retractaverit iuxta modum supra notatum, extunc venerabilis Pataviensis episcopus et illustres principes dominus L. comes palatinus Renu dux Bavario et dominus Al. dux Saxonie ac alii duodecim, quos de ipsius domini nostri regis comitibus, nobilibus et ministerialibus dictus Olomucensis episcopus elegerit, postquam per nos moniti fuerint

139. ^d) an Bombgartanus or. ? ^e) stilo acutiori scriptum or.; cf. supra n. c.

per litteras vel per nuncios nostros, Nuremberch intrabunt, abinde nullatenus recessuri, nisi prius per ipsum dominum regem plenaria satisfactio impendatur. Et super eo predicti tres principes domini nostri regis se iam dacione fidei et litteris astrinxerunt, et ad hoc cum principes, qui pro parte nostra sunt nominati, iuraverint super casu consimili, se iuramenti vinculo corporaliter prestito obligabunt. De aliis etiam, duodecim videlicet adiungendis, a dicto domino nostro rege iam novem, scilicet F. purchravius de Nuremberch, marchio de Habperch, E. de Catzenellenbogen, H. de Hunrotenberch, . . de Riengge, . . de Hirsperch et H. de Vriburg comites et nobiles Otto de Ohsenstayn et Gebhardus de Brunegge iuraverunt. Tres vero residui hoc idem iurabunt, postquam per dominum Olomucensem nostro nomine fuerint nominati.

16. Si autem per nos et nostros in dictis gravibus et maioribus articulis pacis ordinacio fuerit violata, extunc predictus Olomucensis episcopus et illustres principes dominus Otto marchio Brandenburgensis et H. dux Wratislavie et duodecim, quos predictus purchravius dicti domini nostri regis nomine de servitoribus nostris elegerit, postquam per dictum dominum nostrum regem moniti fuerint, Egram infra quattuor septimanas intrabunt, abinde nullatenus ante satisfaccionem commissorum plenariam recessuri. De quibus iam iuraverunt octo, videlicet Bauarus marschalcus regni nostri, Purchardus de Winterberch, Ierco de Waldenberch, Zmilo purchravius de Wetow, Nezamil purchravius Olomucensis, Bohuss marschalcus Moravie, Chuno camerarius Olomucensis et Wilhelmus. Quattuor vero residui, qui tunc non erant in nostra presenciam constituti, videlicet Theodericus purchravius in Ponte, Hinc de Liachenberch, Chenco de Lipa et Ierozlaus de Steremberch similiter iuramentum prestabunt.

17. Item nec dictus dominus rex nostros sine nostro beneplacito et consensu nec nos dicti domini regis servitores aut homines sine eius consensu fovebimus et recipimus.

18. Preterea si de dicto domino rege nobis talia referentur contraria vel sinistra, que merito animum nostrum moveant et ad credulitatem inducant, nos relatores huiusmodi et quid nobis retulerit nunciabimus ipsi regi. Quod et ipse dominus noster rex nobis faciet vice versa.

19. Preterea quicquid infra epyphaniam Domini Herbipolensis et supradictus Olomucensis episcopi et illustres principes dominus L. comes palatinus Reni dux Bavarie, dominus Otto marchio Brandenburgensis predicti, H. lantgravius Hassie et dictus F. de Nuremberch, vel si dicti principes aut eorum aliqui haberi non potuerint, quos ex illis vel aliis iidem Olomucensis et purchravius pro solidiori et utiliori amicitia et concordia firmiori inter dictum dominum nostrum regem et nos invenerint, similiter dictus dominus noster rex et nos tenebimur inviolabiliter observare.

In quorum omnium testimonium et robur presens scriptum fieri et sigillis nostris fecimus communiri.

40 Dat. Prage, anno Domini millesimo CC septuagesimo septimo, pridie Idus Septembris, sexte indictionis.

140. CONCESSIO EXEMTIONUM OTTOKARO REGI INDULTARUM.

(post Sept. 12.)

45 *Servatur apud Henricum Italicum, de cuius codicibus v. supra ad nr. 112. Præbent codices 1 (in editione p. 33 nr. 15) fol. 101^r nr. 224, quem contulit Novák; 2 fol. 185 a nobis collatus; 3 fol. 165 nr. 66, quem contulit von Jaksch. De tempore et ratione*

documenti, quo gratia in pacis Sept. 12. compositae c. 4 et 6 promissa conceditur et augetur, v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 884. (P. deest.)

R(udolfus)* Dei gracia Romanorum rex^b etc. universis Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Etsi generaliter ad omnes imperii Romani fideles benivolencio nostro dexteram⁵ debeamus extendere debitorum, ad principes tamen precipue principatus amicos, quibus dato nobis divinitus potencie fulciuntur honores, nos decet specialius oculos nostre consideracionis extendere ac votis eorundem consensum bonivolum propicius⁶ inclinare. Hinc est quod nos illustrem O.^d regem Bohemie principem nostrum karissimum cupientes favore graciae prosequi specialis, eidem liberaliter ducimus indulgendum, ut a frequentatione curie nostre regalis¹, si quam a nobis hoc anno instanti celebrari contingerit, et ab expedicione seu instauracione regalis exercitus, si quam celsitudo regia moverit, per presentis et instantis anni spacium sit exemptus^{c. 2}. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo duximus roborandum¹.

Datum regni nostri quinto².

13

141. LITTERAE OTTOKARI RUDOLFO REGI MISSAE. 1277. Oct. 31.

Documentum gravissimum quanti faciendum sit ad cognoscendam novi belli originem, uberius expositum est in Regestis imperii. Insertum est infra nr. 147, cuius autographon asservatur in tabulario Viudobonensi; v. infra. — Böhmer, Reg. imp. VI, 885. (P. deest.)

20

Excellentissimo domino suo domino R. glorioso Romanorum regi semper augusto O. Dei gracia Boemorum rex debitam et paratam ad obsequia voluntatem.

(1) Pro negociis Witegonidum et aliorum servitorum vestrorum Boemorum vestrarum accepimus continenciam litterarum. Quos quidem, quos vestros dicitis servitores, a prima cum vestra celsitudine coram principibus apud Danubium concordia inita³ numquam inclusos scivimus vestre pacis. Quam utique ordinatam inter vos et nos et per principes stabilitam servavimus et servare intendimus pro tempore vite nostre, licet in plerisque circa nos non fuerit observatum. (2) Porro postmodum cum dominum B. venerabilem Olmunzensem episcopum, Zmilonem de Belkaw baronem ac magistrum Ulricum notarium fideles nostros ad vestram magnificenciam pro hiis que ad pacem fuerant miseramus⁴, nullatenus ascenderat in cor nostrum, quod debuissent aliqui de nostris terrigenis et hiis maxime, qui nobis fidelitatis homagio sunt astricti, quorum eciam prosapia per nullum modum excepcionis a nostrorum progenitorum obsequiis pariter atque nostris excipi potuit vel aliquo modo segregari, paci vestro aut ordinationi sub aliquo pretextu concordie intercludi⁵. (3) Et si qui sunt illi, quorum mediantibus tractatibus eciam sub privilegiis vel quibuscumque instrumentis sit hec interclusio procurata, hii transgressi fines mandatorum nostrorum sine tocus nostre consciencie puritate hec poterant attemptasse. Licet prefatis nostris terrigenis, qui se contra nos erexerant infruite, ex regali benignitate admiserimus misericorditer et benigne, quod usque ad terminum, in quo super articulis quibusdam inter vos et nos per principes debebant aliqua declarari, medio tempore nostre pacis intuitu sub treu-

30

140. a) A. 1; Iohannes 3. b) Rom. rex desunt 3. c) voto promptitudinis 2. 3. d) . . 3. e) exemptus 1. f) etc. add. 3, ubi cetera desunt. g) sic 1. 2.

1) Cf. supra nr. 139 c. 6. 2) c. 4. 3) Supra nr. 113: cf. c. 2. 4) 1277. Mai. 6. 5) Supra nr. 129. 130 c. 6 sup.

45

garum commodo sederent pacifico et quieto. (4) Et ecce ut in predictis omnibus nobis veritas suffragetur, ex evidentibus poteritis colligere argumentis. Nam domino F. viro nobili buregravio de Nuremberg apud nos in Opavia constituto inter singulas gracias, quas per ipsum a vestra excellencia sine lesione imperii petebamus, hoc precipuum et magis gratutum nobis petivimus, ut servitores nostri intacti a corpore regni nostri nobis et nostris heredibus integraliter remanerent, quolibet scismatis ad personam aliam scrupulo relogato¹. (5) Ac demum eodem domino F. buregravio de Nuremberg cum domino viro nobili comite de Vurstenberg ad nos iteratis vicibus veniente Pragam, eiusdem intencionis fuimus sicut prius, ita quod ad omnia tenenda pro statu concordie inter vos et nos ac amicabilis unionis nos astrinximus iuramento, excipientes pleno ore principaliter atque primo, quod nostri homines cum nostrarum terrarum iuribus nobis remanerent integri et non scissi². (6) Verumptamen illos, qui erga nos excessisse abusione qualibet videbantur, omni dicebamus vestri intuitu nos velle et debere prosequi gracia et favore, nostre gracia gremio perpetuo reassumptos, ita quod de ipsorum excessu nulla deinceps apud nos perpetuo ad vestre petitionis instanciam moncio haberetur³. (7) Quare adhuc serenitatis vestre benivolenciam omni et devota precum instanciam suppliciter exoramus, quatenus circa nostros homines omne ius, quod nostri progenitores haetenus habuerunt, nos habere velitis illosum, non attendentes sinistras persuasiones adversariorum nostrorum, qui condicionem nostram et nostrorum heredum vellont multipliciter vulnerare. (8) Non enim admisimus, ut superius tetigimus, quod tales compositioni pacis vestre per quoscunque inclusi fuerint. Quod si secus extitit ordinatum, ad id sciatis nos nichil nostre consciencie vel consensus aliquo modo prestatisse, de vestra benignitate firmam spem et confidenciam retinentes, quod condiciones iurium nostrarum terrarum, que a nostris progenitoribus usque ad nos deducta sunt, ampliare quam debilitare potius debeatis, praesertim cum simus unum de membris imperii, in cuius debilitate non accrescere, immo decrescere imperio magis potest. (9) Ceterum ut H. Pruzlino in causis de possessionibus suis plena iusticia vestris iussionibus procuretur, pro gratissimo reputamus, quem libenti animo destinabimus ad persequendum et assequendum suo iusticie complementum. Dignum etiam est, quod idem H. de se querelantibus iuris exhibeat talionem.

Dat. in Podebrad, II. Kalen. Novembris.

142. CONFIRMATIO IMMUNITATIS EPISCOPORUM.

1277. Mai 28.

Proposimus ex duobus autographis, quae sunt 1) tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 74a, exemplar Pataviense, quod minime curatum est in consularia regis; sigillum parum laesum pendet filis sericis; contulit Herre; 2) tabularii Vindobonensis, ut opinamur exemplar Salzburgense, secundum editionem apud Schönbald-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte' p. 110 nr. 51 paratam. Autographa neglectimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 780. (P. 116.)

1) Cf. supra nr. 139 c. 7. 2) c. 1. 3) c. 9.

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

(1) Inter alia magne devocionis et fidei argumenta, quibus principes nostri karissimi Fridericus venerabilis archiepiscopus Salzburgensis^a, Berhtoldus Babenborgensis, Leo Ratisponensis, Petrus Pataviensis, Ditricus Gurconsis, Iohannes Chyemon-⁵sis^b et Wernhardus Soccouiensis^c ecclesiarum episcopi per effectum operis ostenderunt, quo affectu personam nostram respiciunt et quo zelo Romanum imperium amplectuntur, illud tanquam memoriale perpetuum pro ipsorum honore et gloria extollendis presencium serie litterarum duximus exprimendum, videlicet quod cum causa reipublice, cuius tutelam gerimus, nos urgeret, ut ad partes Austrie robur imperii duceremus,¹⁰ predicti principes sic fideliter, sic efficaciter et constanter in omni nobis periculo astiterunt consilio, favore et auxilio manuali, ut ipsos relinquere merito debeamus aliis in exemplum. (2) Cumque nobis moram trahentibus in oisdem partibus sumptus milicie nostre necessarij penitus defecissent nec possemus per viam vel modum aliquem huiusmodi indigencie providere, dicti principes nostri moti precum nostrarum instancia¹⁵ voluntario consenserunt, ut tam de bonis ipsorum dominicalibus, quam de prediis monasteriorum et ecclesiarum eorum iurisdictioni in partibus Austrie, Styrie, Karinthie, Carniole, Marchie subditarum subsidium tolerabile poteremus, per quod tante necessitatis articulus, qui nos et imperium cohartabat^d, per eorum suffragia et digno recolenda subsidia tolleretur. (3) Sed quia predictorum principum devota benignitas in hac²⁰ parte nobis exhibita posset ipsis et ipsorum ecclesiis contra nostrum propositum votumque animi occasione inducere servitutis per nostros successores et futuros dietarum terrarum dominos inponende, nos qui eorum indemnitati consulere volumus et cavere tenemur, edicto perpetuo statuimus, ut nullus successorum nostrorum in Romano imperio sive regno ac eciam predictarum terrarum domini, si forte contigerit in futurum²⁵ terras prefatas per speciales dominos ordinari, predictam gratiam ex sola liberalitate principum nobis factam ad consequenciam trahere vel eius pretextu aliquid tanquam sibi debitum extorquere, exigere seu exactum colligere audeat vel contendat. Sciatque presumptor talis iniurio, se adversus immunitatem ecclesiasticam sacrasque leges Romani imperii ausu sacrilego deliquisse. (4) Nos quoque promisimus dictis principibus fide data quam vice prestivimus sacramenti, quod temporibus vite nostre nichil talium exigemus, sed magis cogitabimus et servabimus illas vias, per quas ipsis et ecclesiis hanc liberalitatem grata vicissitudine rependamus. (5) Statuentes nichilominus contra futuros dietarum terrarum dominos, qui presentem nostram violare presumpserint sancionem, ut si tercio conmonitus per episcopos non destiterit a tali³⁵ sarcina ecclesiis inponenda aut inposita colligenda, extunc ipso iure tanquam factus ingratus ecclesiis, a quarum gravamine monitus non desistit, feuda perdat que possidet ab ecclesiis, quas indebita exaccione non metuit onerare, ut sciat nichilominus transgressor huiusmodi nostri privilegii, quod iuri consonat et continet pietatem, quod preter dignam severitatis acrimoniam, que contra sacrilegos per leges Romani imperii est⁴⁰ promenda^e, virgam nichilominus sustinebit ecclesiastice discipline.

Datum Wiene, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo^o septimo, quinto Kal. Iunii, indicione quinta, regni vero nostri anno quarto.

142. a) Salzburgensis 2. b) Chymensis 2. c) Sokoviensis 2. d) sic 1. 2. e) MCCLXX. 2.

1) Cf. Dig. XLVIII, 13.

143. CONCESSIO FEUDORUM CIVIBUS INDULTA.

1277. Iun. 27.

*Cum Colmariae nec autographon nec vetus apographon nobis petentibus reperiri
5 posset, proponimus exemplar, quod iam olim paravit J. Ficker ex apographo saec. XVI.
in tabulario Oenopontano 'Cod. 41, Urkundencopien' III, 712 asservato. Quod etiam ad-
hibuit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 94 nr. 112¹. — Böhmer, Reg. imp. VI, 796.
(P. deest.)*

[Nos] Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Ro-
10 mani fidelibus presens scriptum intuentibus volumus esse notum, quod nos dilectorum
fidelium nostrorum civium de Ensisshoim desideriis ac votis voto promptitudinis occurrere
tanto convenientius reputamus, quanto iidem nobis inter ceteros nostros fideles fidelius
et immediantius coniunguntur. Hinc [est], quod nos ob experta fidei sue merita, quibus
erga nos et imperium incessanter exuberant, cupientes ipsos favore gracio prosequi
15 singularis, hanc ipsis de nostro plenitudine potestatis gratiam elargimur, ut ad instar
aliorum feudotariorum et ministerialium nostrorum feuda titulo iusto recipere valeant
ac eadem licite possidere. In cuius gracie perennis testimonium presens scriptum ex-
inde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum Wiene, quinto Kal. Iulii, indictione V, anno Domini MCCLXXVII, regni
20 vero nostri anno quarto.

144-149. TRACTATUS CUM LADISLAO REGE UNGARIAE.

1277. Iul. 12. — (Dec.)

144. PACTUM CUM LADISLAO REGE. Iul. 12.

25 *Exemplar Rudolfi regis insertum est infra nr. 145. Econtra regis Ungariae exem-
plar servatum non habemus². — Böhmer, Reg. imp. VI, 813. (P. 418.)*

Rodolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus omnibus Christi fidelibus
presentes litteras inspectaris salutem et omne bonum.

1. Divina providencia, que in sui dispositione non fallitur, potissimum inter cetera
30 fedus humani generis in publice utilitatis observancia, in qua Deus colitur unione in-
dissolubili per pacem que est vinculum karitatis³, corroborari voluit et inviolabiliter
ac inevellibiliter mutua vicissitudine quoslibet Christi fideles, sive summi fuerint sive
cuiuscumque status vel condicionis, uti et frui et in Christo alacritate omnimoda con-

1) Cf. gratiam regis Lucernensibus factam 1277. Nov. 4. (Reg. imp. VI, 887); hanc vobis gratiam
35 duximus . . . faciendum, ut more nobilium et militum imperii feodorum capaces esse possitis, atque ea
quae exposuit Frensdorff 'Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften' 1894 p. 442sq. 2) Cf.
diuas Rudolfi regis epistolas, quae ad tractatus cum Ladislao rege hinc aestate a. 1276. inchoatas spec-
tantes cuiusdam sunt momenti et quamquam in Regestis imperii VI, ad 622a commemoratae, tamen ibi
paeae delitescere videntur. 3) Cf. Os. II, 4

gaudere. Hiis consideracionibus ex multis causis et racionibus invitati et attracti cum Ladizlao illustri rege Hungarie karissimo amico nostro omnem unionem, amicitiam et affinitatem contraximus, ut utrumque auxilio, consilio et favore in omnibus et per omnia nobis invicem assistamus, cum id tempus, locus vel oportunitas vel necessitas vel utilitas nostri vel nostrorum exegerit, omni occasione vel excusacione relegata penitus et exclusa.

2. Et sponsalia contracta inter illustrem A. ducem totius Slavonie et Croacie fratrem ipsius regis Hungarie et filiam nostram karissimam Clemenciam, matrimonio subsecuto, die ad hoc [statuto]^a per L. illustrem regem Hungarie et per nos vel per intermedios nuncios nostros sollempnes laudabiliter consummantur.

3. Et ut hoc firmiter perseveret, per karissimum filium nostrum primogenitum et alios principes et barones nostros, affines nostros et consanguineos karissimos, iusiurandum seu corporale sacramentum tacto ligno vivifico crucis prestari fecimus in nostra presenciam et in nostram animam et in animam consortis nostre karissimo inpresenciarum ibidem existentis et nobis consencientibus, viva voce eisdem mandantibus et precipientibus prestari huiusmodi iusiurandum, accipientibus huiusmodi iusiurandum seu sacramentum venerabilibus patribus Lodomiro Waradiensi, Tymotheo Zagrabiensi episcopis, Rolando bano, Aladario magistro dapiferorum domine regine Hungarie, magistris Demetrio Albensi vicecancellario eiusdem regis Hungarie illustris et Iohanne Budensi prepositis et promittentibus et asummentibus sollempniter, ut nunciis nostris, quos cum eisdem ad illustrem regem Hungarie dirigimus affinem nostrum karissimum, per eundem regem Hungarie consimile sacramentum et modo consimili prestari faciant et ab ipsius baronibus et principibus iuramentum exigatur et prestetur modo superius annotato.

4. Exhibebitur etiam dux Andreas frater regis ipsis nostris nunciis ad videndum, quo experto atque viso, si defectus notabilis expers repertus fuerit, sponsalia solidata manebunt.

5. Promissimus etiam fide data, universa et singula pacta facta predicto amico nostro regi Hungarie circa ea, que [habemus]^{a.1} adversus dilectum principem nostrum regem Boemie, fideliter et legaliter observare, quodque sollempnes nuncios nostros ad dictum regem Boemie cum nunciis regis Hungarie transmittemus, per quos ipsum ammonere curabimus eique instabimus bona fide, ut prefato regi et regno Hungarie ablata restituat et de dampnis datis, iniuriis irrogatis¹ satisfaciat, sicut debet. Alioquin facta priora, que amico nostro prefato fecimus, firma servabimus et tenebimus illibata.

6. Item promittimus et promissimus modo consimili data fide, ut omnia castra, municiones, oppida, villas, terras et alia, que predictus rex Boemie occuparat vel fecerat occupari vel nostris temporibus Australes et Stirienses, Karinthani occuparant et detinent occupata nec adhuc reddimus vel reddi fecimus, restitui faciemus propriis nostris et nostrorum laboribus et expensis, ita tamen ut, ubi necesse fuerit, predictus rex Hungarie nobis per suos vel per se ipsum, si necesse fuerit, circa castrorum et municionum recuperacionem auxilium prebebit opportunum. Terras etiam et regna, regnum videlicet regis Hungarie et terras nostras Austrie, Stirie, Karinthie in suis certis terminis et antiquis permanere faciemus, certis ad hoc utrimque baronibus et fidelibus et die deputatis.

7. Item promittimus et promissimus data fide, ut infideles ipsius regis Hungarie, sive barones fuerint sive iuvenes familiares sive quicumque de domo eiusdem vel de

144. ^a *deest or.:* sic *per* supplementum.

1) *Cf. infra p. 143 l. 35. 36.*

regno seu terris, non recipiemus nec ad terras nostras sive regna admittimus. Et hoc idem ipsum regem Hungarie nobis facere volumus versa vice.

8. Item promisimus et promittimus, ut malefactores in confinibus terrarum nostrarum et rognorum nostrorum existentes compescemus et compesci faciemus, qui si non destiterint, eosdem penitus de rognorum et terrarum nostrarum confinibus faciemus removeri. Quod idem rex Hungarie nobis mutua vicissitudine in rognorum suorum et terrarum confinibus faciet observari, ad quod si necesse fuerit mutuum auxilium impendatur.

9. Item promisimus et promittimus, sicut hinc inde promissum alias recolimus, ut mercatores salvis rebus, mercimoniis et personis per districtum nostrum, regna nostra et terras, solutis iustis pedagiis, theloniis et tributis et consuetis, secure transceant et omni gaudeant libertate, quia tributa indebita et inconsueta omnino volumus aboleri. Et hoc idem rex Hungarie in suo districtu et in suis rognis et terris equaliter faciet observari.

10. Ut autem contractus huiusmodi affinitatis et amicitie pluribus innoteseat, presentes litteras, quas sepedicto domino regi Hungarie dedimus, sigillis nostro et principum nostrorum, qui tunc presentes in curia nostra aderant, scilicet quorum dignitates et nomina inferius continentur, fecimus communiri.

Nos autem Fridericus archiepiscopus Salzb[ur]gensis, Ber. Babinbergensis, H. Tridentinus, P. Pataviensis, Wer. Seceoviensis, . . Gurgensis et Chimensis ecclesiarum episcopi et Ludovicus comes palatinus Rheni dux Bavarie et Albertus dux Saxonie, quia predictis interfuimus et eisdem auctoritatem et nostrum consensum adhibuimus et etiam promittimus pro observacione eorum adhibere opem et operam diligentem, in eorum testimo[n]ium sigilla nostra una cum predicti domini nostri R. Romanorum regis sigillo presentibus duximus apponenda.

Datum Wiennae, III. Id. Iulii, indictione quinta, anno Domini MCCLXXVII, regni vero nostri anno quarto.

145. PROMISSIO LEGATORUM DE LITTERIS A REGE UNGARIAE
CONCEDENDIS. *Id. 12.*

Autographon servatur in tabulario Vindobonensi; pendunt sex sigilla, quorum tria plus minusve laesa, loris membranaceis. Insertum est pactum supra nr. 144. -- Böhmcr, Reg. imp. VI, 811. (P. 117.)

Nos Lodovirus Waradiensis, Timotheus Zagrabiensis ecclesiarum episcopi, Rolandus banus, Aladarius magister dapiferorum regine Hungarie^a et comes de Neograd, magistri Demetrius Albensis aule regie vicecancellarius, Iohannes Budensis prepositi significamus omnibus presencium per tenorem, quod nos in presenciam domini Rodolphi Dei gracia regis Romanorum semper augusti personaliter constituti tamquam nuncii et procuratores dati, constituti et ordinati a domino nostro I. Dei gracia illustri rege Hungarie cum legitimo mandato et sufficienti iuravimus modo debito in animam domini nostri regis Hungarie corporali prestito sacramento, ut litteras sub eiusdem domini nostri regis et principum ac baronum suorum, videlicet archiepiscoporum, episcoporum et aliorum ecclesiasticorum prelatorum et laicorum, qui tunc presentes aderant, sigillis communitas concederet^b nunciis et procuratoribus predicti domini regis Romanorum ad eundem dominum nostrum regem ad hoc specialiter destinatis sub eadem forma, quam littere predicti regis Romanorum sub sigillis suo et principum ac baronum

145. ^a hung. or. ^b sic or.

suorum communito continent, daret, concederet et traderet, verbis competenter transmutatis, servato eodem per omnia intellectu, et quod iidem dominus noster rex et principes ac barones sui consimile sicut rex Romanorum prestabunt per omnia sacramentum.

Litterarum autem supradicti domini R. Romanorum regis tenor est talis:

'Rodolfus Dei gracia — anno quarto.' *supra nr. 144.*

146. LITTERAE REGIS RUDOLFI ARCHIEPISCOPIS ET PRINCIPIBUS
UNGARIAE DIRECTAE. (post *lul. 12.*)

Supereat in libris formularum, de quibus v. supra ad nr. 14—16. Praebent E fol. 112' nr. 70, ubi rubrum Rex scribit principibus Ungarie ad tractandum de pace et 10 O fol. 31' nr. 39, ubi rubrum minus rectum Rex apostolico. Varia lectione recte aestimata dubitari non potest, quin unam eandemque epistolam Rudolphinam in utroque formularum codice traditam habeamus, non duos, alteram Rudolphi alteram Ottokari regum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 815. (P. deest.)

Rud(olfus)^a Dei gracia etc. venerabilibus in Christo patribus et amicis Strig[oni]-¹⁵
ensi et Colocensi archiepiscopis et eorum suffragan[ce]is necnon principibus et baroni-
bus per regnum Ungarie constitutis salutem et sincere regie benignitatis affectum^a.

Vigilantes in multa sollicitudine et^b oculos mentis nostre perraro claudimus nec
sudores absterginus ab eisdem, donec rex regum et^c dominus dominancium, princeps
pacis illam nobis ex alto conferat potestatem, qua divisas in populo christiano ex²⁰
multis discordiis hominum voluntates ad unius voti propositum, ad^b quod eterni regis
gracia^d conformes nos faciat, reducamus. Ad hoc mentis nostre conceptum feliciter
consumandum illustrem principem dominum L. regem Ungarie amicum nostrum preci-
puum principalem^e nobis elegimus promotorem, cum quo de nostra et sua concordia^e
et consona voluntate societatis et amicitie federa perpetuo duratura pepigimus sibi²⁵
que^f promisimus et promissum a nuncio suo ad hoc specialiter ad nos misso recepimus,
quod in iuribus^g, libertatibus et honoribus regnorum, terrarum et hominum nostrorum
adversus quemcumque hominem defendendis^h fidei vicissitudine nos iuvabimus favore^c,
consilio et auxilio manuali, prout in litteris nostris patentibus hec et alia plenius con-
tinenturⁱ. Verum cum ad hoc solum intencio nostra^k dirigatur, ut oculi^l nostri videant³⁰
equitatem, hos tractatus sine vestro consilio et assensu perficiendos^m fore non credi-
mus, cum negocii qualitas et rei geste utilitas specialiter vos contingat, caritatem
vestram requirimus et rogamus instanter, quatenus supradictum regem amicum nostrum
carissimum in presenti tractatu eatenusⁿ informetis, quod^o paci publice et divine iusticie,
quam privatis nostris comodis parvipensis in agendis^o nostris semper elegimus, creditis³⁵
expedire. Et ut nostre sinceritatis affectus vestre^p prudencie plenius elucescat, virum
religiosum fratrem Harperium ordinis Minorum^q ad presenciam vestram misimus, qui
extra litteras vobis poterit iustum^r in hac parte nostrum propositum distinctius ex-
plicare.

Datum etc.^r

146. ^a) Rud(olfus) — affectum in solo E. ^b) deest O. ^c) deest E. ^d) gracia E. ^e) con-
cordia E. ^f) sibi et E. ^g) et add. E. ^h) defendentes E. ⁱ) exprimuntur O. ^k) nostra
intencio E. ^l) eler E. ^m) proferendus O? ⁿ) quatenus O. ^o) agendum E. ^p) vestro
prud. O. ^q) loco Harp. ord. Min. E: C. ^r) Datum etc. des. E.

**147. TRANSCRIPTUM LITTERARUM REGIS BOHEMIAE PER EPISCOPOS
FACTUM, Nov. 11.**

*Autographum servatur in tabulario Vindobonensi; appendent tria sigilla parum lae-
loris membranaceis. De ratione v. Reg. imp. VI, 885 et 887 a. — Böhmer, Reg.
imp. VI, 888. (P. deest.)*

Noa Bertoldus Babenbergensis, Petrus Pataviensis, Iohannes Chyemensis et Wern-
hardus Secoviensis ecclesiarum episcopi tenore presencium publice profiteremur, illustris
domini O. Boemorum regis litteras serenissimo domino Rudolfo Romanorum regi direc-
tas vidisse et audivisse tenorem huiusmodi continentes:

10 'Excellentissimo domino suo — Kalen. Novembris.' *supra nr. 141.*

In testimonium predictorum nos episcopi supradicti prescriptum tenorem de pre-
dicti domini O. Boemorum regis litteris, quas vidimus et audivimus, transcribi man-
davimus et sigillorum nostrorum munimine roborari.

Dat. apud Heimburgam, III. Idus Novembris.

15 **148. PACTUM ALTERUM INTER REGES RUDOLFUM ET LADISLAUM.**
(c. Nov. 11.)

*Litteras certe regis Rudolphi in quibusdam formularum libris servatas ediderunt tam
e codice olim S. Crucis nunc deperdito C. Cemi 'Monumenta dominationis pontificiae'
II, 416 (= l. II, 31), quam e codice Vindobonensi 9351 (Har. civ. 76) & Gerbertus 'Collec-
20 epistolarius Rudolphi I' p. 149 (= l. III, 7), quorum editiones inter se concordantes sequi-
mur. Ceterum de horum codicum indole v. Reg. imp. VI, p. 16. De codice V fol. 39 (in editione
p. 226) v. supra ad nr. 96; cuius lectiones utpote suo Marte discrepantes omnino reiecit.*

*Documentum hoc, quod integrum sine dubio gravissimum fuit, in formularum codici-
bus ita decurtatum esse, ut ea ipsa desint, quae seire nostra maxime interest, multum
35 sane dolemus. De ratione et tempore v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 890.*

Ordinator boni consilii et rectorum dispositor voluntatum nos cum magnifico
principe domino L. sic uniformiter concordavit, quod alter nostrum in alterius dampnis
et lucris, commodis et incommodis factum proprium versari estimet et suum speciale
reputet interesse. Nuper quidem nobis convenientibus et leta spectantibus visione tali
30 tempore atque loco^a, universas et singulas promissiones seu ordinationes hinc inde
per nostros consiliarios diversis temporibus inchoatas et tandem utriusque nostrum
patentibus litteris approbatas¹ nos ambo reges pariter constituti ratas et gratas habere
et perpetuo conservare promisimus fide data alter alteri manualiter, quam vice et loco
prestimus sacramenti. Hoc eciam de communi adiecit voluntate, quod in litibus
35 et questionibus super dampnis datis et iniuriis irrogatis vel aliis quibuscumque, quas
habemus adversus illustrem regem Bohemic², unus alterum tam fideliter quam viri-
liter adiuvabit nec unquam^b sine alterius beneplacito et consensu cum predicto rege
treugas, pacem vel concordiam celebrabit nec de ipsis tractatum habebit. Ad quod
nos astraximus sub eiusdem fidei sponsione. Ceterum de terminis terrarum nostrarum
40 legaliter distinguendis et distinctis in pace et concordia observandis taliter duxi-
mus ordinandum etc.³

148. ^a) sic F; loco tali -- loco C. G: N. ^b) unus G.

1) *Supra nr. 144.* 2) *Cl. supra p. 140 lin. 33; Scheffer-Boichorst 'Mittheilungen des Instituts' X, 88
n. 3 et 'Zur Geschichte des XII. und XIII. Jahrhunderts' p. 337 n. 1. Sed potius parvi momenti est talis
45 verborum concordantia. V. nr. 149.* 3) *Cl. supra nr. 113 c. 11, nr. 144 c. 6 itemque Reg. imp. VI, 921.*

149. EPISTOLA REGIS UNGARIAE DE OTTOKARO REGE. (Dec.)

Superest in solo codice Ottoboniano 2155 fol. 28 nr. 19, cuius editionem Wiener Briefsammlung p. 122 nr. 112 paratam repetimus. Est rubrum Rex Ungarie regi Romanorum. De tempore, ratione, personis v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 899. (P. deest.)

Magnifico principi domino Rud(olfo) regi Romanorum semper augusto patri suo karissimo et affini predilecto Lad(islaus) Dei gracia rex Ungarie mutuo sinceritatis affectum.

(1) Promissionem, quam vobis fecimus data fide, inviolabiliter quoad vixerimus intendimus observare¹. Noverit itaque vestra celsitudo, quod venerunt ad nos nuncii regis Bohemie in legacione eius, cuius legacio talis est, quod nos ad perpetue pacis unionem veniremus cum eodem, venientes nos cum eodem contra omnes, promittens nobis vice versa, quod totum thesaurum nostrum nobis restitueret ex integro et quod de dampnis et iniuriis nobis datis et illatis per eundem satisfaceret iuxta desiderium cordis nostri et insuper cum omnibus amicis suis, videlicet Heinrico duce Bawario, marchione Brandenburgensi, marchione Misnensi seniore et iuniori contra omnes mundi viventes nos iuaret, faciens et efficiens per omnia, que nos eidem facere diceremus. Et allegabat quasdam rationes, per quas nos sibi attrahere nitentur, videlicet quod propter consanguinitatem, affinitatem et vicinitatem sibi magis quam alteri facere deberemus. (2) Unde quia cordi nobis est, una vobiscum vivere pariter atque mori et nunquam de contracta amicitie unione resilire, ecce omnem intencionem et legacionem dicti regis Boemie, quam nobis per nuncios suos verbaliter nunciavit, vobis duximus propalare. Litteras enim suas vobis misimus presencium per latorem volentes, ut quicquid cognita legacione et intencionem eiusdem regis Boemie vobis visum fuerit, decernatis et nobis intencionem vestram et responsionem quam eidem facere debeamus rescribatis. Et petimus, quod etiam hominem vestrum ad nos cum latore presencium transmittatis, coram quo prefatos nuncios regis Boemie cum legacione et responsiva, que vobis visa fuerit et nobis nunciabitis, expediamus. Tenentes pro certo, quod nos parati sumus ad vitam et ad mortem contra omnes mundi viventes totum id facere, quod paternitati vestre promissimus sub nostre fidei sponsione. (3) Ceterum petimus paternitatem vestram, quod filios Gochol, nobiles de Vredwerch, Ayberch, Cygver et burehgravium de Chirchslag in nostri auxilium ad Causarium principem nostre milicie², que circa nos est, vestri gracia celeriter transmitta[ti]s. Petimus etiam, quod machinas et instrumenta, quibus castrum expugnari possit, nobis mitti vestra gracia ordinetis.

Datum etc.

150. SENTENTIA DE SUCCESSIONE FEUDI
PROBANDA.

1277. Iul. 20.

Cum nec Basilicæ nec Colmaricæ in tabulariis aliud exemplar nobis potentibus reperiri possit, proponimus secundum copiam iam olim a b. m. Jassé ex apographo membranarum sæc. XV. in tabulariis Basiliensibus Varia 2^a factam, quam attribuit etiam Winkelmann Acta imperii selecta II, 94 nr. 113. Quod itaque proposituri sumus, nil aliud

1) V. pacta supra nr. 144. 145. 148. 2) Nomina Ungarica in codice Ottoboniano aliquantulum corrupte censuerim. In Fejéri enim Codice diplomatico filii comitis Gochol (a. 1314), nobiles viri Chygver (a. 1287), nobiles de Chacary (a. 1308) obiciunt. V. indices.

esse quam versionem Germanicam sententiae postea a scriptore quodam suo Murte ex autographo factam, quod quin lingua Latina emanaverit dubitari non potest, multum dolemus. — Hühner, Reg. imp. VI, 826. (P. deest.)

Rudolff von Gotz gnoden Römischer kunig allzit merer des richs allen getruwen
 5 des heiligen Römischen richs, die dise briefe ansehen, sine gnode und alles gut.

Durch dise gegenwertigen briefe bekennen wir und verjehent offentlich, daz
 zu Wyene sint vor uns gesessen in gericht die nachgeschribene fürsten am zinstag
 vor sanct Marie Magdalenen tag von Gotz geburt thusent zweyhundert und siben und
 sybenzig jor, in der funfften indicion nach Römischer zal, Chüne von Lunckholez für
 10 sich und sine vettern Hans, Cünrat und Eglin und für irs brüder Wernhers soligen
 sun und bat durch oine gemeine urteil zû erkennen, wye die, die ire eygene gütter
 einom herren uffgebent mit dem gedinge, daz sy und noch irem tode von irem
 stammen der nechste in demselben lehen sölle der nechste sin, und ob das von dem
 herron gelöggenet wurde, man das sölle bewisen. Und also wart durch gemeine urteil
 15 der nachgeschribenen fürsten und edler bekant, daz su das selbe gedinge durch ge-
 zugniz zweyer erberer man mögent bewysen. Und sint disz die fursten, die dise
 urteil gebent: die erwidigen der ertzbysehoff von Salezburg, von Bobenberg, Passôw,
 Basel, Trient, Gurgk, Sockow und Kumo alle bysehofe und die durchluchtigen L.
 pfallenczgrofe by Rin und herczoge zû Peyern und Albrecht herczogen zû Sachsen.
 20 Und des zû gezugniz disz gegenwertigen briefe so han wir geheissen unser ingesigel
 haran hengken.

Geben uff dem tag und in der stat alz vor, unsers richs am vierden jor.

151. 152. LEGATIO AD CARDINALES SEDE VACANTE.

1277. Jul. 27. — (Aug. Sept.)

151. SCRIPTUM CARDINALIUM. Jul. 27.

*Superest in collectione dictaminum Berardi Neapolitani. Codicem tabularii Vati-
 cani iam in serie tomorum Registri tom. 29A saec. XIII. nr. 121 contulit Pogutscher.
 Edidit etiam Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 201 nr. 356.
 30 Quae in capitibus 2—4 litteris minoribus excudenda curavimus, concordant supra cum initio
 nr. 107 et cum nr. 120 c. 2—3. Et ipsum caput 5 integrum sumptum est ex nr. 120 c. 4, sed
 quia verba plerumque mutata sunt, litteras minores non adhibuimus. — Potthast nr. 21250.
 Böhmer, Reg. imp. VI, 835. (P. deest.)*

Miseratione divina etc. excellenti et magnifico principi domino Rudolfo regi Ro-
 35 man(orum) illustri, carissimo ipsius ecclesie filio. salutem in Domino.

(1) Quamquam de vacatione sancte Romane ecclesie matris nostre multipliciter
 anxiamur, quamquam illius consideratio corda nostra incessanter affligat et filialis noster
 affectus ad eam ad illius provisionem utilem, quam totis precordiis a Domino instanter
 exposcimus, sic nos urget, sic universos conatus nostros vinculis solide caritatis astrin-
 40 gat, ut nimirum a considerandis aliis quasi penitus abducamur, quia tamen totius orbis

et vester precipue ac aliorum christianorum principum status pacificus nostris admodum insidet animis, continere non possumus, quin ad illum nostre convertamus considerationis intuitum et ad procurandum ac conservandum eundem studiose sollicitudinis efficacem operam impendamus, presertim cum ad id nostrorum patrum Romanorum pontificum recentia exempla nos excitent, in quorum prosecutione, cum de nostro consilio et deliberatione processerint, non solum eorundem pontificum factum prosequimur, set et nostrum, sicut infrascriptorum series manifesto declarat. (2) Novit siquidem excellentia regia, quanta felieis recordationis G. pape X.* tempore fuerit sollicitudine ac instantia laboratum, ut vestris gressibus in via pacifica positus vestro promotionis negotium quietius procederet et securius duceretur. Ad quod, sicut nostis, varios idem pontifex peritiles tractatus assumpsit, quos finaliter consumari eius, prout Domino placuit, de hoc mundo vocatio non permisit. (3) Quare venerando memorie Innocentius papa V. eiusdem G. in papali dignitate successor consulte considerans, quod tranquillitati status publici et vestris precipue comodiis, quibus in hoc providere paterno intendebat affectu, expediebat, ut tractatus huiusmodi ante vestre serenitatis adventum in Italiam firmitate debita vallarentur, magnitudinem regiam duxit per apostolicas litteras rogandam in Domino et hortandam, vobis nichilominus persuadens, ut quanto possetis celerius aliquos viros idoneos pacem et concordiam gerentes in votis et a vobis plenum habentes ad premissa mandatum ad eadem vestro firmanda nomine curaretis ad suam presentiam destinare, cum expediret omnino et sue propterea voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis, et si assumpseratis, nequaquam assumptum prosequeremini, antequam premissa forent soliditate congrua roborata; venerabili fratre* Bernardo episcopo tunc electo Albiensi ad vestram propter hoc presentiam destinato, qui causas utiles et necessarias, [que] non immerito pontificem ipsum Innocentium ad ista movebant, et voluntatem suam super illis, quamquam in predictis litteris patenter expressam, manifestius aperiret, quam ex affectu sincero consuluit et cum fratribus suis consulta deliberatione prehabita voluit adimpleri. Tandem venerabili fratre . . . Basiliensi episcopo, vestro tunc nuntio ad sedem apostolicam accedente ac eccellente principe domino Carulo illustri rege Sicilie carissimo ipsius ecclesie filio apud sedem existente predictam, prefatus pontifex Innocentius laboravit sollicitate ac diligenter interposuit partes suas, ut tractatus huiusmodi optatum exitum sortirentur. (4) Set eodem pontifice Innocentio, sicut de dispositione processit Altissimi, eum incurrente infirmitatis articulum, in quo temporalis cursum vite finivit, tractatus ipsi desiderate consumationis effectum consequi minime potuerunt. Insuper pie recordationis Adrianus papa V. eidem pontifici Innocentio in apostolatus succedens officio voluit, ut idem rex se conferret Viterbium pro memoratis tractatibus prosequendis, ubi venerabiles fratres . . . Sabinensem episcopum*, I. Sancti Nicolai in Carcere Tulliano et I. Sancte Marie in Cosmydin diaconos cardinales super prosecutione huiusmodi deputavit. (5) Sed quia predictus pontifex Adrianus post promotionem suam brevissimo tempore supervixit, assumpta prosecutio ad id, quod prosequentium intendebat instantia, non pervenit. Demum autem felieis recordationis Iohannes papa XX primus ad apicem apostolice dignitatis assumptus, licet libenter super huiusmodi tractatibus fuisset eorundem predecessorum suorum studia prosectus, quia tamen nec profatus Basiliensis episcopus nec quisvis alius ad hoc transmissus vel a vobis habens ad premissa mandatum vestro firmanda nomine in Romana curia presens erat, ipse desiderans premissum negotium, scandalis et impedimentis quibuscumque submotis, ad pacificum et desideratum exitum devenire, ut processus vester quietior esse posset et propter hoc laudabiles in hiis eorundem predecessorum suorum sentias prosequens, magnificentiam vestram per suas litteras attente rogavit et hortatus est in domino Iesu Christo. ut cum omni festinantia qua possetis aliquos viros idoneos pacis et concordie zelatores plenum a vestra celsitudine ad premissa mandatum habentes ad eadem vestro firmanda nomine ad ipsius presentiam mitteretis, cum expediret admodum et propterea sue voluntatis existeret, ut iter ad veniendum in Italiam non assumeretis, et si assumpseratis, nequaquam assumptum

prosequeremini, donec eorundem tractatum exitu cognito, vobis ab eo super adventu vestro ipsius et apostolice sedis beneplacitum per litteras speciales et nuntios certitudinaliter panderetur. Voluit quoque idem pontifex Iohannes, ut predenuntiaretis eidem, quando viros eosdem venturos ad suam presentiam verisimiliter crederetis, ut interim
5 procuraret, quod et prefatus rex de suis provideret propter hoc nuntiis destinandis, qui cum viris eisdem in curia Romana concurrerent, quo magis utrisque presentibus in eorundem prosecutione tractatum processus efficax haberetur. Et nichilominus dilectum filium fratrem Bartholomeum de Amelia de ordine Minorum ad vestram celsitudinem destinavit causas utiles et necessarias, que ipsum ad premissa non immerito
10 inducebant, et voluntatem suam super illis apertius expresaurum, quam ex affectu puro consuluit et nobiscum consulta deliberatione prehabita voluit adimpleri. (6) Profecto intendebat huiusmodi premissorum pontificum Romanorum et specialiter Innocentii et Iohannis paterna provisio quieti status publici et vestris, sicut in litteris eorundem exprimitur, singulariter volens providere profectibus, ut omni diligentia cave-
15 retur, ne propter vestrum aut vestre militie sive gentis adventum in Italiam ad seditiosorum susurria, quibus plus quam expedit refertus est orbis, vel eorundem immisiones malivolas aliquid turbationis insurgeret, quod dictorum consumationi tractatum impedimenti obicem ministraret. (7) Verum licet et vos, memorato pontifice Iohanne adhuc vivente, venerabilem fratrem . . . Tridentinum episcopum propter hoc ad eandem
20 sedem duxeritis destinandum¹, qui eodem pontifice Iohanne, prout ille qui aufert spiritum principum permisit, de hac luce subducto, a curia prefata recessit, et nuntii prefati regis propter hoc eandem sedem evestigio adcentes se pro parte ipsius regis paratos obtulerint ad eosdem tractatus prosequendos et prout esset expediens consummandos, tamen propter memorati pontificis obitum Iohannis et ipsius episcopi Tridentini recessum nullus in eisdem tractatibus potuit haberi processus nec est de ipsis,
25 prout desideramus, communibus utilitatibus satisfactum. (8) O utinam, princeps inclite, toti orbi, nobis et vobis fuisset ex alto concessum, ut aliquo predictorum pontificum longiori vita donato, tractatus ipsi consumationem votivam et mundo perutilem recepissent! O utinam vel nunc nostris desiderijs et totius christianitatis comodis annuat divina clementia et celeriter, ut optamus, ydoneum ecclesie sue pastorem indulgeat, cuius circumspccta providentia et provida circumspcctio cunctis christianitatis
30 occurrat incomodis et in hiis et aliis oportunum antidotum sue provisionis apponat! (9) Sed ne interim que per eosdem pontifices, precipue Innocentium et Iohannem, de nostro consilio processerunt, non sine verisimili grandis coniectura discriminis negligere videamur, eorundem pontificum provisionem laudabilem de nostro consilio inchoatam imitatione comodis publici status accomoda prosequentes, serenitatem regiam affectuose rogamus et hortamur in domino Iesu Christo celsitudini vestre attentius suadentes, quatenus aliquem vel aliquos viros ydoneos, zelatores tranquillitatis et pacis, plenum a vestra magnificentia mandatum habentes ad tractatus eosdem prosequendos
40 nomine vestro et Deo auspice consumandos, ad sedem ipsam quanto celerius poteritis destinatis, vestre magnificentie litteras premissuri, per quas eidem sedi de adventus nuntiorum ipsorum tempore innotescat et ut memorati regis nuntios eodem tempore eum ipsis in eadem curia concurrere procuremus. Speramus enim in Domino et in omnipotentia virtutis ipsius, quod ipso, in cuius ditione cuncta sunt posita², cui est in
45 facili cuncta perficere, sine cuiusquam molimine tarditatis misericorditer faciente, interim erit eidem ecclesie de pastore provisum, qui vestris et sepefati regis nuntiis presentibus eisdem tractatibus sollerter, prout expedire videbit, intendet et eos faciliter auctore Domino consumabit. (10) Quesumus autem et instanter exposcimus, ut que de vestro adventu in Italiam per eosdem precipue pontifices Innocentium et Iohannem de

50 1) Cf. Reg. imp. VI. 731a. 2) Cf. Dan. 2. 38.

nostro, ut premissis, consilio sunt provisum diligentius observantes, nullam contra promissam providentium intentionem in Italiam militiam sive gentem medio tempore destituti facturi, quod huiusmodi militia sive gens iter non prosequatur assumptum, si forsitan iam iter arripisset in Italiam veniendi, consultius attendendo, quod ex hoc contra votum et beneplacitum ipsius sedis ac nostrum promissis tractatibus non levis impedimenti parari posset occasio, et idem tractatus quam periculosissimo impediri. (11) Ceterum que circa eiusdem ecclesie terras et specialiter exarchatum Ravennae ac Pentapolim iidem pontifices Innocentius et Iohannes a vestra magnificentia per predictos suos nuntios et litteras petierunt, nos cum precum instantia repetentes affectuoso deprecamur et rogamus nunc saltem celeri executione compleri. Advertat itaque regalis circumspersionis industria presentem ipsius matris ecclesie statum et beneficiorum eius non immemor, suo viduitatis incommodis, quibus ad presens promittitur, ab illis auxiliante divina potentia celeriter liberanda, filiali compatiatur affectu. Et ecce dilectum filium religiosum virum fratrem Martinum de Tuscan. ordinis Predicatorum, quem fide dignum perhibet religionis ipsa professio, ad vestram presentiam destinamus, ut presentes vobis nostras litteras representans que continentur in eis oraculo vive vocis exponat.

Dat. Viterbii, VI. Kalendas Augusti, anno Domini MCCLXXVII, apostolica sede vacante.

152. *RESPONSUM REGIS. (Aug. Sept.)*

Damus ex T nr. 242, de quo v. supra ad nr. 14—16. Est rubrum Cardinalibus de obitu pape et creacione novi pape. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 857. (P. decst.)

Ex alme matris ecclesie nubilo, quo viduitatis amietu circumdata nunc lugere compellitur, interne compassionis instinctu, qui maternas afflictionum expertes revera nos fore non patitur, nostra precordia gravibus agitata suspiriis oculos lacrimarum inundacione resolvunt, utpote que vicini presaga discriminis ex Romano sedis vacacione diutina irreparabilia christianitatis excidia reformidant. Sane ut cetera pestilencie genera taceamus, quibus in partibus cismarinis humani generis inimicus ubique desoviens inter catholicos reges et principes horrida bellice tempestatis irritamenta disseminat, factiones exaggerat et edisserit simultates, ut undique gens in gentem et regnum adversus regnum atrociter excandescat, universitatis et singularitatis catholice debet merito pia corda compungere, vos, qui estis micancia domus dominice sydera, potest potissime ad contribulacionis precipue lacrimam commovere illius immenso tribulacionis, immo desolacionis acerbitas, qua iam Terra Sancta, que Redemptoris nostri pro nobis effuso preciosissimo sanguine rubuit, malleis Agarenice persecucionis atteritur et nunc sentit amariis manus inimice flagellum. Nam sicut inclitis Cypri et Armenie regibus, venerabili . . . patriarcha Iherosolimitano ac aliis terre memorate magnatibus lugubri nobis annunciacione scribentibus seriosior geste rei series nos edocuit evidenter, illius preclarissime regionis defecerunt optima, immo prorsus in contrarium diverterunt, hostilium agminum turmis in eam et incolae eius inhumanitatis immanitate sic degrassantibus incessanter, quod paucis fidelium restant adhuc in regione predicta reliquie conterende. Illis igitur causis et aliis pluribus rationibus informati, paternitatis vestre prudentiam exhortamur attentius et affectuoso rogamus, quatenus Urbis et orbis pariter evidenti necessitate pensata virum tanta perfectione conspicuum studeatis in apostolica sede perficere, qui in zelo Dei et iusticie absque personarum acceptione communis appareat et in caritativa dulcedine cunctis affluat pietatis operibus, quod suum est unicuique equitatis in trutina largiendo. Porro religiosum et

providum virum t(alem), quem nuper ad nostram presenciam destinastis¹, affectione benigna suscepimus, hiis que nobis ex parte vestra proposuit intellectu perfecto plenissime recollectis. Et quia inter cetera sue legacioni is fuit insertus articulus, quod velletis inspiracione divina celeriter sacrosancte ecclesie de pontifice necessario providere, placeat quesumus vestre circumspeditioni, celeritatem huiusmodi tam propinqua interpretatione concludere, quod ex vestra promissione concepte spei solacio non fraudemur. Et ecce quod providum virum t(alem) not(arium) nostrum dilectum², quem semper fidum in commissis invenimus, ad vos duximus transmittendum, ut de sollempnium nostrorum nunciorum adventu, qui super hiis, que nobis insinuare curastis ac etiam super aliis vota nostra tangentibus vobis intima nostre mentis aperient, animos vestros sufficienter informet. Cuius utique verbis super premissis non dubiam fidem vos petimus efficacitèr adhibere.

153—157. TRACTATUS DE PACE RHENANA.

1277. (Iul. Aug.) — 1278. Iun. 24.

153. MANDATUM REGIS CIVITATI DIRECTUM. 1277. (Iul. Aug.)

Superest in solo T nr. 204, de quo v. supra ad nr. 14—16. De tempore cf. ea quae in Regestis imperii relata sunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 839. (P. deest.)

Super eo quod ex litteris vestris, quas nuper regio culmini destinastis, intelleximus evidenter, vos ad generalis pacis observanciam in omni spiritus bonitate promptos existere et tranquillitati terre omnimode, qua inter fideles fovetur concordia, vos velle puris affectibus aspirare, prudentio vestre grates et gratias promissa commendatione multiplici duximus referendas, incommutabiliter disponentes, illa semper excogitare continue et efficere cum effectu, que subiectorum nostrorum fidelium et vestrum respiciunt commodum et profectum. Et quia ad presens tam arduis sumus imperii negotiis involuti, quod ad partes illas adventum nostrum maturare non expedit, nobili viro t(ali), cui vices nostras in illis partibus commisimus exequendas³, dedimus in mandatis, quod vobis cooperetur in omnibus, quibus ad floride pacis statum pristinum redire valeant universa.

154. ALIUD MANDATUM.

Item ex T nr. 47, ubi rubrum Pro pace generali. Cf. nr. 153. — Böhmer, Reg. imp. VI, 840. (P. deest.)

Cupientes ex intimis hiis, que bonum pacis et tranquillum statum terre respiciunt, prout ex regiminis nobis traditi tenemur debito, opem et operam sollicitam applicare, universis vobis et singulis districto precipimus et mandamus volentes precise, quatenus de rebus vestris taliter velitis disponere, quod quando nobilis vir t(alis)³ pro generalis pacis observancia vos duxerit requirendos, eidem consilii et auxilii vestri possitis patrocinium impartiri, maxime cum id ad regie maiestatis gloriam et votivum vestrum profectum et commodum eedere videatur.

1) *Martinus de Toscanella, r. nr. 151.* 2) *Conradus de Herblingen.* 3) *V. nr. 155.*

155. VOCATIO CIVITATUM PER IUDICEM PROVINCIALEM FACTA.

1277. Aug. 11.

Litterae Argentinensibus missae editae sunt 'Urkundenbuch der Stadt Strassburg' II, 38 nr. 58 ex copiaro dicto 'Briefbuch' A fol. 253^a saec. XIV. in tabulario eiusdem civitatis asservato. Denno contulit socius noster A. Hessel. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 839.

(P. deest.)

Fr(idericus) comes de Liningen iudex provincialis a serenissimo domino R(udolfo) Romanorum rege constitutus viris prudentibus et discretis, amicis suis sincero dilectis, magistro, consulibus ac universis civibus Argentinensibus quicquid potest obsequii et honoris.

Cum vos precipue necessarios habeamus super confirmacione sancto pacis generalis, rogamus et petimus vestram providenciam, quatenus nuncios vestros cum pleno mandato ad diem colloctam a venerabili domino nostro archiepiscopo Moguntino et nunciis^a civitatum, videlicet proxima feria quarta post assumptionem gloriose Virginis, destinare velitis apud Maguntiam nobiscum disponendo de sancta pace supradicta. Nos enim vos assecuramus litteris presentibus veniendo et redeundo in rebus et personis.

Datum anno Domini MCCLXXVII, in crastino Laurentii martyris.

156. LITTERAE IUDICIS PROVINCIALIS SUPER ARCHIEPISCOPO
MOGUNTINO. 1277. (post Nov. 26.)

Servantur in solo codice Ottoboniano 2115 fol. 38 nr. 78, editae 'Wiener Briefsammlung' p. 112 nr. 103. Est rubrum Comes regi Romanorum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 900.

(P. deest.)

Serenissimo et precordialissimo domino suo R(udolfo) Romanorum regi semper augusto^a Fr(idericus) comes de Leininge fidelis suus debite fidelitatis servicium somper promptum.

Excellecie vestre dignum duxi presentibus ostendendum, quod cum in crastino beate Katherine nuper preterita una cum venerabili domino et patre Wern(hero) sancte Maguntino [ecclesie] archiepiscopo aliisque terre nobilibus et civitatum nunciis super sancto pacis communibus utilitatibus pro honore vestro et imperii disponendis Maguncie convenissem, idem dominus et pater archiepiscopus Maguntinus ex proprie voluntatis industria omnibus nobis audientibus proposuit se intellexisse, quandam famam sibi revera incognitam et detestabilem evolasse, videlicet quod ipse dominus archiepiscopus una cum dominis Coloniensi et Treverensi archiepiscopis et aliis quibusdam episcopis contra vestri honoris et dignitatis regalem excellenciam debuerint conspirasse. Quia igitur ipse dominus archiepiscopus rem tam nefariam et horrendam omnibus nobis presentibus et audientibus sub debito fidei et iuramenti vobis prestiti professus est nunquam se^b contra vos attemptasse nec in animo concepisse, set quod potius utpote constans et fidelis princeps vester circa universa et singula vestri culminis commoda et proficua promovenda fidelitate debita persistere satagat et intendat, excellencie^c vestre ad ipsius domini archiepiscopi petitiones instantissimas et excusaciones manifestissimas supplicio humiliter et attente, quatenus huiusmodi infam[is] et aliis frivolis et sinistris^d ex malicia suorum detractorum suggestionibus vobis prolatis aut in posterum proferendis nullam

155. ^a) nunc. praecedit e deleta e. ?156. ^a) augustus O. ^b) coram vobis sequitur deletum O. ^c) excellentem O. ^d) sinceris O.

omnino credulitatis audientiam dignemini adhibere, set potius ei rescribere vestris litteris, prout expedire videritis, gratiarum actiones super eo, quod se iuxta honorem suum adeo provide excusavit. Nova terre et successus vestros quos opto prosperos michi et omnibus vestris fidelibus dignemini ad gaudium remandare et gratos referre civitatum civibus circum Renum omnibus, quod ad universa imperii negocia assidue contra quoslibet se exponunt.

157. FOEDUS PACIS INTER PRINCIPES ET CIVITATES INITAE.

1278. Jun. 24.

Autographon tabularii civitatis Argentinae, quod solum servatur, iterum contulit vir d. H. Bloch. Pendent adhuc sigilla vel sigillorum fragmenta sedecim¹. — Böhmer, Reg. 1246—1313, Reichssachen 131. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Ludewicus Dei gracia comes palatinus Renu dux Bauvarie, Albertus de Hohenberc, Eberhardus de Kazzenelnbogen, Fridericus de Liningin comites, Moguntinenses, Argentinenses, Basilienses, Wormatienses, Spirenses, Columbarienses, Sleze-
 15 stasienses, Hagenaugenses, Wizenburgenses, Openheimenses, Pinginenses, Wisalienses, Bobardien-
 ses, Frakenfordienses, Geilenusenses, Fridoburgenses, Wetflorgenses cives ad noti-
 ciam universorum litteris presentibus volumus pervenire, quod nos attendentes et con-
 siderantes inconstanciam rerum humanarum apud civitatem Hagenaugiam convenimus,
 20 ibidem propter honorem Dei et glorioso virginis matris sue necnon ob reverenciam
 sacri imperii pacem sanctam et generalem clara fide et unanimi^a consensu compromisi-
 mus a festo Penthecostes nunc preterito per biennium contra quoslibet violatores sancte
 pacis ac dolo sue malicio ipsam insectantes conservare et gubernare viribus et posse
 in quantum valemus, procedere eciam manu valida nobis favente divina clemencia
 25 contra omnes, qui tholonia inconsueta et iniusta super alveum Renu recipere volunt.
 Hoc adiecto quod omnes sive religiosi sive seculares in Reno descendentes et ascen-
 dentes de rebus suis, secundum quod taxavimus et statuimus communi consilio, apud
 Maguntiam et Bobardiam^b summam proporeionaliter sue pecunie in subsidium et in
 30 defensionem pacis ministrabunt, ut eo potencialiter et liberaliter ipsos in corpore et
 rebus ac pacem predictam defensaro valeamus. Cives vero rebelles et inobedientes
 hiis statutis et compromissis a sancta pace et nostra defensione penitus eicimus et ex-
 cludimus. Dampna, si qua incurrant et ipsis provenire inde poterunt, [nec] per nos
 nec nostro adiutorio vindicabuntur. In testimonium et robor omnium premissorum pre-
 sentibus nostra sigilla sunt appensa.

35 Actum et datum Hagena(ugie), anno Domini MCCLXX octo, die beati Iohannis baptiste.

158—178. TRACTATUS FOEDERIS NUPTIALIS CUM REGE ANGLIAE.

1277. Sept. 25. — 1279. Sept. 15.

10 *Acta omnia annorum 1277—1279, ad matrimonium inter liberos regum conciliandum spectantia, quae Pertzius omnino neglexit, nos non divisa diversis locis servatum temporum*

157. ^a corr. ex humanimi or. ^b Bobabardiam or.

¹ Cf. Reg. imp. VI, 1002 et 1143.

rationes, sed hoc uno loco collectim proponimus. Autographa rotulosque in tabulario regni Britannici ('Public Record Office') asservata a. 1895, diligentissime, ut solet, ibi denovo contulit aut descripsit Karolus Hampo, tunc socius noster. Quae ex libris formularum addita sunt, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16, nos ipsi contulimus.

158. FACULTAS REGIS RUDOLFI PROCURATORIBUS DATA.

1277. Sept. 25.

Ex Rotulo 'Diplomatic Documents' I, 12, qui sedecim apographa ad eandem rem spectantia continet, nr. 1. — Böhmer, Reg. imp. VI, 862. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis salutem in Domino.

Noverit universitas vestra, quod nos dilectis et familiaribus nostris venerabili fratri Henrico Basiliensi episcopo principi nostro et magistro Andree preposito Verdensi notario nostro dedimus plenam et liberam potestatem ac speciale mandatum, inter illustrem Hartmannum de Habesburch et de Kyburch comitem, Alsatio lantgravium filium nostrum karissimum et inclitam Iohannam magnifici principis domini Edwardi Anglorum regis filiam sponsalia contrahendi et ipsa sponsalia processu temporis cum predicto domino rege Anglie per subsequentem matrimonii copulam consumandi. Dantes eis nichilominus plenam potestatem et speciale mandatum in animam nostram iurandi, quod fide servabimus illibata nec ullo umquam tempore veniemus contra ea, quo per ipsos acta fuerint in promissis vel in consequentibus ad premissa. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communi.

Dat. Wienae, VII. Kal. Octobr., regni nostri anno quinto.

159. LITTERAE CREDENTIALIALES EIUSDEM. (1277. Sept. 25.)

Codici T duobus locis insertae sunt: (1) nr. 2, ubi rubrum Applausus cum credencia, itemque (2) nr. 80 cum lemmate Responsiva congratulacionis; praebet etiam E fol. 131 nr. 176, cuius rubrum v. apud Stobbe. Sed huius lectiones fere omnes male discrepantes omisimus itemque reliquorum codicum varias lectiones negleximus. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 863. (P. decst.)

Regi Anglie, domino Hybernie ac duci Aquitanie^a salutem et integre semper dilectionis augmentum^b.

Audivit nuper nostra serenitas, unde novum nobis accumulatum est gaudium, unde materia renovate iocunditatis accrevit, quod vos videlicet, in quo utique virtus nativis erecta potencis una cum generosi sanguinis claritudine fortunacioris auspicii beatitudinem quasi quibusdam amplexibus individuis counivit, sublimacionis nostre fastigiis applausivo congratulantes affectu ad ea vos promptos impenditis et benivolos exhibetis, que titulos nostri honoris adaugeant^c et provecus amplificent apciores. Quamobrem vice reciproca provocati revera gratanter ad omnia, que similiter vestris adicere valeant incrementis, ad euncta, que vestrum demulceant animum, nos exponimus vobis ultroneos et offerimus^d nos conformes. Et ecce quod honorabilem^e virum t(alem), familiarem nobis^f et placidum nobisque multimodis meritis sue probitatis accep-

159. ^a) Aqt T 1. ^b) Regi — augmentum desunt T 2. ^c) decet T 1. ^d) conferimus T 2. E.
 ^e) loco honorabilem — acceptum T 1: talem. ^f) vobis T 1.

tum^o ad serenitatis vestre presenciam super quodam speciali nomine nostro vobiscum habendo tractatu fiducialiter duximus destinandum, celsitudinem regiam deprecantes, quatenus verbis suis, quo ex parte nostra^s pronuncianda decreverit, fidem credulam adhibere dignemini, sicut^h nostris.

5 **160. PROMISSIONES PER PROCURATORES FACTAE.**

1278. Ian. 2.

*Ex Rotulo 'Diplomatic Documents' I, 12 nr. 3. — Böhmer, Reg. imp. VI, 911.
(P. decst.)*

Universis Christi fidelibus presentes litteras visuris vel auditoris frater Henricus
10 Dei gratia Basiliensis episcopus et magister Andreas prepositus Verdensis sacre imperialis aule notarius, serenissimi principis domini Rodulphi Dei gratia Romanorum regis nuncii, salutem in Domino sempiternam.

Universitatis vestre noticie declaramus, quod cum magnificus dominus noster
R. Romanorum rex inclitus illustrem Hartmannum comitem de Habsburg et de Kiburg,
15 Alsacie lantgravium natum suum inclite domicelle Iohanne, magnifici principis domini Edwardi Dei gratia regis Anglie, domini Hibernie et ducis Aquitanie filie, matrimonialiter copulare promiserit et super matrimonio inter eos sollempniter consummando mutuis hinc inde consensibus iam sponsalia sint contracta, ex tradita super hoc nobis
20 speciali mandato in animam domini nostri Romanorum regis prefati iuravimus, quod inter eosdem Hartmannum predicti Romanorum regis filium et Iohannam prefati domini regis Anglie filiam matrimonium per contracta sponsalia tam salubriter inchoatum circa proximum instans festum nativitatis beate Marie vel circiter sive alio magis oportuno^{Sept. 8.} vel congruo tempore, prout ipsi domino nostro Romanorum regi predicto de consilio
25 nunciorum predicti regis Anglie, qui in brevi ad eiusdem domini nostri Romanorum regis^a presenciam transmittentur, convenientius expedire videbitur, floride ac iocunde sollempnitatis officio debeat saluberrime consummari. Promisimus insuper bona fide, quod super dotis et donacionis propter nuptias certificatione plenaria dicto regi Anglie vel nunciis suis, quos ad hoc deputare decreverit, competens cautio prestabitur, ut
30 oportet. In cuius rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa.

Dat. London., die dominica in octava sancti Stephani prothomartiris, anno Domini MCCLXX septimo.

161. AUCTORITAS CONSILIARIORUM REGIS ANGLIAE. (1278. Ian.)

Ex eodem Rotulo nr. 12. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 912. (P. decst.)

35 Il semble al conseil, qe les convenances^a del mariage de Alem(agne) por-parles entre les deus reis sont si avaunt^b alees^c, qe nul deus ne se pust retrere^d.

Dont il semble qe bon est, qe le rei enveie ses messages avisees al rei de Alem(agne) por saver^e la custume del pais e por ver les terres assignees a la damoisele por mil marches de^e tere e les autres choses por dis mil mars, qe il

159. ^a) s. q. vobis) ex p. n. T 2. ^b) tanquam T 2. E.

160. ^a) reges tr.

161. ^a) litteris parvisimis superscriptum est pp tr. ^b) in rasura tr. ^c) supra lineam additum tr.

^d) praecedit verbum incertum, sed deletum tr. ^e) fecit eandem in margine tr.

ost tenuz assigner a celo meme por altres mil marcheos de terre, e veer les^f teres, qil ad dono et dorra a Hartman sun fuiz, e a ver o aprendre la seurto de cotes choses o de preer le rei, qe les choses, qil dorra al enfaunt, e sun² estat^h face naseurer al honur del rei e al prou e a la seurto del onfaunt.

162. INSTRUCTIO LEGATORUM REGIS ANGLIAE. (1278. Ian.)

Ex eodem Rotulo nr. 14. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 912. (P. deest.)

1. Super curiali mandato et responso, que dominus rex Alemanie^a fecit regi Anglie de matrimonio inter filium suum H. et filiam regis Anglie Iohannam, regraciatur ei rex Anglie plurimum, sicut nuncii ei plenius exponent viva voce.
2. Item sicut rex Alemanie curialiter et benigno incepit istud negocium et rex Anglie multum affectat idem negocium feliciter consummari, provideat idem rex Alemanie et ordinet de isto negotio iuxta sue benoplacitum voluntatis.
3. Et si queratur a nunciis, de quanto rex Anglie velit esse contentus, respondeatur de duabus milibus libr(arum) terre ad opus filie nomine dotalicii et de XM librarum terre ad opus filii habendis hereditarie¹.
4. Item nuncii rogent regem Alemanie, quod mittat filium suum in Angliam ad contrahendum et consummandum matrimonium prelocutum et infra quem terminum².
5. Item quod nuncii procurent prorogacionem missionis filie regis in Alemaniam propter teneritatem etatis sue.
6. Item quod nuncii petant a rege Alemanie, scilicet quod si contingat ipsum promoveri in imperatorem et ad honorem imperii, ita quod oporteat provideri de alio in regem Alemanie, quod idem rex nominabit istum filium suum, qui ducet filiam regis in uxorem. in regem Alemanie et quod toto posse procurabit, quod idem filius preficiatur in regem Alemanie. Et super hoc petatur bona et sufficiens securitas, secundum quod nuncii melius providebunt³.
7. Item per nuncios petatur bona et omnimoda securitas de assignacione dotalicii filie regis Anglie, ita quod per curiam Romanam et prelatos Alemanie et alios, secundum quod magis videbitur expedire, fiat securitas antedicta⁴.
8. Item petatur securitas de restituendo filio regis quinque milia vel X milia marcarum, secundum quod liberabuntur regi Alemanie, propter nupcias, si contingat maritum suum ipse superstite decedere¹.
9. Item quod nuncii videant et cetera et inquirent caute de moribus et circumstantiis et cetera.
10. Item quod nuncii regracientur regine Alemanie de hoc, quod feliciter inchoavit istud negocium et c(etera)⁴.
11. Item de Basiliensi episcopo et cetera.

163. FACULTAS REGIS EDWARDI PROCURATORIBUS DATA.

(1278. Ian.)

Ex eodem Rotulo nr. 15. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 912. (P. deest.)

161. ^c sequitur casura parca tr. ^d) e sun supra lineam tr. ^b) eiz legi potest tr.

162. ^a) Aleñ semper tr.

¹) V. infra nr. 167. ²) Cf. nr. 169. 170. ³) V. nr. 164. ⁴) Cf. infra nr. 170 et litteras ibidem in adnotatione positas.

Edwardus Dei gratia rex Anglie, dominus Hibernie et dux Aquitanie omnibus, ad quos presentes littere pervenerint, salutem.

Noverit universitas vestra, quod nos damus et concedimus per presentes venerabili patri in Christo domino G. Virdunensi episcopo et religiosis viris fratribus Andree Pentecoste et Iohanni de Sevenak(e) de ordine Predicatorum duobus vel alteri ipsorum exhibitoribus vel exhibitori presencium plenam et liberam potestatem recipiendi nomine nostro et Iohanne filie nostre, Hartmanno serenissimi principis domini Rod(olphi) Dei gratia Romanorum regis semper augusti filio maritande, securitatem seu caucionem de decem milibus marcarum sterlingorum, quas dicto Hartmanno cum eadem filia nostra dare tenemur in dotem, nobis vel diete filie nostre restituendas, si dictum Hartmannum decedere contigerit, filia nostra superstite supradicta. Necnon recipiendi et acceptandi nomine nostro et diete filie nostre assignacionem dotalicii seu doseli¹ vel donacionis propter nuptias eidem filie nostre a dicto rege vel eius filio faciendam ac eciam stipulandi pro nobis et dicta filia nostra et recipiendi obligacionem, quam² in premissis viderint seu viderit oportunam³, et faciendi universa et singula, quo in predictis vel circa predicta seu aliqua⁴ vel aliquod predictorum nobis vel diete filie nostre viderint seu viderit expedire. Ratum habituri et gratum pro nobis et dicta filia nostra, quicquid per omnes predictos duos vel alterum eorum factum fuerit in omnibus et singulis supradictis. Et hoc omnibus quorum interest significamus tenore presencium litterarum.

Dat. et cetera.

164. PROMISSIO SUPER HARTMANNO IN ROMANORUM REGEM ASSUMENDO. 1278. Apr. 25.

Ex eodem Rotulo nr. 8. — Böhmer, Reg. imp. VI, 935. (P. deest.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum.

Desiderantes ex intimis nostri cordis, quod filio nostro karissimo desuper concedatur ascendere solium regie maiestatis, presencium serie pollicemur, quod nos omnimodas curas nostras et studia convertemus et laborabimus efficaciter bona fide, quod filius noster Hartmannus de Habsburg et de Kyburg comes, Alsacie Iantgravius, cum imperiali diademate divina favente clemencia insigniti fuerimus, in Roman[or]um regem, imperii principum electorum interveniente consensu benivolo et concordi, sollempniter assumatur. In cuius rei testimonium presens scriptum conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Dat. Wiennæ, VII. Kal. Maii, indiet. VI. regni nostri anno quinto.

165. PROMISSIO SUPER REGNO ARELATENSI.

1278. Apr. 25.

Ex eodem Rotulo nr. 5. — Böhmer, Reg. imp. VI, 936². (P. deest.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum.

163. ^{a)} que tr. ^{b)} oportunum tr. ^{c)} aliquo tr.

1) doseli corruptum esse ex oseli, quod est donatio ante nuptias oscula intercedente, nomen Zoumer. Cf. 'Formule' p. 764 s. c. osculum. 2) Ceterum cf. Reg. imp. VI, 1278a.

Nosse volumus universos et singulos per presentes, quod ad hoc efficaces curas nostras et operas applicare promittimus et magnopere laborare, quod carissimus filius noster Hartmannus comes de Habesburg et de Kiburg, Alsaciae lantgravius regnum Arolatense, Romani imperii principum applaudento consensu benivolo, valeat adipisci. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostro sigillo iussimus communiri.

Dat. Wienne, VII. Kal. Maii, indiet. VI, anno Domini MCCLXXVIII, regni vero nostri anno quinto.

166. PROMISSIO DE DONATIONE PROPTER NUPTIAS AUGMENTANDA.

1278. Apr. 25.

Ex eodem Rotulo nr. 9. — Böhmer, Reg. imp. VI, 937. (P. decst.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus univorsis presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum.

Presencium serie profitemur, nos excellenti principi domino Edwardo Dei gratia Anglie regi amico et affini nostro karissimo spondidisse legaliter et fideliter polliceri, quod iuxta quod processu temporis filius noster carissimus Hartmannus comes de Habesburg et de Kyburg, Alsacie lantgravius largicione divina bonorum pariter et honorum temporalium incrementa suscepit, iuxta hac inclite domicelle Iohanne predicti regis Anglie filie, sponse ipsius filii nostri, donacio propter nupcias successivis augobitur incrementis. In cuius rei testimonium presens scriptum conscribi iussimus et nostri sigilli munimine roborari.

Dat. Wienne, VII. Kal. Maii, ind. VI, anno Domini MCCLXXVIII, regni vero nostri anno quinto.

167. ASSIGNATIO DOTALITII PER REGEM RUDOLFUM DATA.

1278. Mai. 3.

Ex eodem Rotulo nr. 2. — Böhmer, Reg. imp. VI, 939. (P. decst.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus univorsis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

(1) Cum inter Hartmannum de Habsburg et de Kyburg comitem, Alsacie lantgravium, filium nostrum carissimum illustrem et Iohannam natam magnifici principis domini Edwardi regis Anglie iam sollempniter sint contracta sponsalia super matrimonio consummando, nosse volumus universos, quod nos eidem domicelle Iohanne in hereditariis et peculiaribus terris nostris et bonis in donationem propter nuptias mille marcarum argenti redditus annuos et de aliis terris nostris, castris, opidis, bonis et possessionibus ad valorem decem milium marcarum secundum congruam estimacionem venerabilium Viridunensis, Basiliensis et Lausannensis episcoporum dilectorum principum nostrorum vel duorum ex eis, si omnes tres personaliter interesse non valeant, sive etiam illorum, quos dicti episcopi ad hoc duxerint subrogandos, libere damus et assignamus in bonis et locis inferius annotatis. (2) Damus enim et assignamus eidem domicelle Iohanne predicti regis Anglie filie, sponse predicti Hartmanni filii nostri, pleno et libero interveniente consensu univorsorum et singulorum nostrorum liberorum, castrum de Lenzburg eum hominibus, curtibus in Vilmeringen et Sure et univorsis aliis attinenciis, opidum Arowe, opidum Melligen, castrum Castel, castrum^a

167. ^a *via scriptum tr.*

Wilesowe, opidum Sempach, opidum Sarse, advocatiam Beronensem, opidum Zuge et
 curtem seu curiam ibidem et officium exterius cum omnibus attinenciis bonis attinenti-
 bus antodictis, vallom Agrei, vallom in Swize cum curiis de Kyburg et de Vroburgh
 et eorum pertinenciis. Item curiam Arte cum suis attinenciis ac totam Argoiam, secun-
 dum quod quondam comes Hartmannus iunior de Kyburg et pie memorie Albertus
 genitor noster et comes de Habsburg Eberhardus noster patruelis habebant et pos-
 sidebant eandem, cum omnibus bonis cultis et incultis, viis et inviis, pratis, nemori-
 bus, pascuis, stagnis, aquis aquarumque decursibus, cum hominibus, districtibus necnon
 10 omni iure pariter et honore, exceptis opidis Bremegarten, Meienberg, Brugge et bonis
 suis in predio, quod vulgariter dicitur in dem Eigen. (3) Ita quod dicta Iohanna,
 si ea superstite dictus H. filius noster sorte fatalitatis humane decesserit, omnia pre-
 notata bona ad tempora vite sue pacifice et quiete possideat, ipsa tamen defuncta ad
 heredes nostros legitimos libere reversura, si prefatam I. a predicto H. filio nostro
 prolem non contigerit suscepisse. Verum si, filio nostro Hartmanno predicto pinguiori
 15 processu temporis aridente fortuna, prefato Anglorum regi placuerit, quod in aliis terris
 et locis, que ipsum filium nostrum adipisci contigerit, sepedicte filie sue Iohanne
 donacio propter nupcias assignetur, huiusmodi permutacio sibi fiet pro sue libito volun-
 tatis. (4) Et super hiis omnibus tam sollerter quam fideliter adimplendis cauciones
 rationabiles et honestas, quas idem Anglorum rex habere maluerit, ei bona fide pro-
 mittimus nos daturos. In quorum omnium testimonium et evidenciam pleniorum pre-
 20 sents scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri. (5) Nos
 eciam Albertus et Hartmannus, filii serenissimi principis domini nostri R. Romanorum
 regis, de Habsburg et de Kiburg comites, Alsaciae lautgravii suprascriptis omnibus
 nostrum liberum, plenum et ultroneum adhibentes assensum, ea in singulis suis arti-
 25 culis, prout sunt expressa superius, bona fide tam rata quam inconvulsa promittimus
 nos perpetuo servaturos, sigilla nostra in stabilis firmitatis indicium una cum sigillo
 predicti domini augusti genitoris nostri presentibus appendentes. (6) Testes autem
 huius rei sunt: G. Virdunensis et H. Basiliensis episcopi, A. maior Tullensis archi-
 diaconus, G. Soliensis et A. Werdensis prepositi, frater Beringorius de ordine Hospi-
 30 talis sancti Iohannis Ierosolomitani, H. de Kerstenberg, E. de Catzenellenbogen, . .
 de Toggenburg et R. de Raprehiswiler comites, C. burgravius de Nurenberg iunior,
 dapifer et . . camerarius Austrie, A. de Curringen, Tumbo de Novo Castro, Petrus
 Scalarius de Basilea milites aliique quam plures.

Dat. Wienne, V. Non. Maii. indict. VI. anno Domini M^{CC}LXXVIII^b, regni vero
 35 nostri anno quinto.

168. RATHABITIO PROMISSIONUM PER PROCURATORES DATARUM.

1278. Mai. 3.

Ex eodem Rotulo nr. 7. — Böhmcr, Reg. imp. VI. 940. (P. dest.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani
 40 imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Universitatis vestre noticie declaramus simpliciter et publice protestantes, quod
 cum iam pridem venerabilem H. Basiliensem episcopum principem nostrum carissimum
 et magistrum Andr(eam) prepositum Werdensem familiares nostros ad magnificum prin-
 cipem dominum Edwardum Dei gratia regem Anglie super matrimonio inter Hartman-
 45 num de Habsburg et de Kyburg comitem, Alsacie lautgravium, filium nostrum et

inclitā domicellam Iohannam eiusdem regis Anglie filiam contrahendo de nostro latere misissemus et super matrimonio ipso loco et tempore consummando inter eosdem Hartmannum et Iohannam iam sint contracta sponsalia et per ipsos nuncios quedam, que dicto negotio congruunt, vice nostra nostroque nomine sint sollempniter edite pactiones, nos universa et singula, que per nuncios memoratos tam super principali quam super accessoriis in promissis eidem regi Anglie sunt promissa, rata grataque tenentes fide super hoc prestita corporali constanter et inviolabiliter ea observare promittimus et in singulis suis articulis efficaciter adimplere. In cuius rei testimonium presentes litteras exinde conscribi et maiestatis nostro sigilli munimine iussimus roborari.

Dat. Wiene, V. Non. Maii, ind. VI, anno Domini M^{CC}LXXVIII*, regni vero nostri anno quinto.

169. RATIABILITIO IURISIURANDI PER EOSDEM DATI. 1278. Mai. 3.

Ex eodem Rotulo nr. 4. — Böhmer, Reg. imp. VI, 941. (P. decst.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino.

Noverit universitas vestra, quod cum venerabilis frater Henricus Basiliensis episcopus necnon honorabilis magister Andreas prepositus Werdensis notarius et familiaris noster dilectus plenum ac speciale a nobis in animam nostram iurandi mandatum habentes, de Hartmanno filio nostro dilecto de Habsburg et de Kyburg comite, Alsacie lanegravio, inclite Iohanne illustris domini Edwardi Dei gratia regis Anglorum filie matrimonialiter copulando, sponsalia contrahendi et nos ad consummacionem ipsius matrimonii congruis nexibus obligandi, vice nostra et nomine nostro in animam nostram sollempne ac corporale prestiterint iuramentum, quod inter eosdem Hartmannum filium nostrum et prefatam Iohannam natum predicti regis Anglie sponsalia iam contracta Sept. 8. circa proximum instans festum nativitatis beate Marie virginis vel circiter sive alio magis oportuno tempore, prout nobis conveniencius expedire videbitur, per sollempnis matrimonii copulam debeant efficacissime solidari, nos idem iusiurandum per dictos fideles et devotos nostros in animam nostram de nostro speciali mandato nostraque auctoritate sic prestitum ratum et illibatam, fide super hoc interposita corporali, inviolabiliter observare promittimus et premissa universa et singula, prout superius sunt expressa, perverso ingenio penitus excluso fideliter adimplere. In cuius rei testimonium presentibus sigillum nostrum fecimus apponi.

Dat. Wiene, V. Non. Maii, ind. VI, regni nostri anno quinto.

170. PROMISSIO ANNAE REGINAE ROMANORUM. 1278. Mai. 3.

Ex eodem Rotulo nr. 11⁴. — Böhmer, Reg. imp. VI decst. (P. decst.)

Universis Christi fidelibus presentes litteras visuris vel audituris Anna Dei gratia Romanorum regina salutem in Domino sempiternam.

169. a) septimo *tr.*

1) Hic in annotatione ponere licet litteras eiusdem reginae sine dubio episcopo Basiliensi missas, quae servantur in T nr. 369, ubi rubrum falsum de matrimonio regis Francie (cf. Reg. imp. VI, 912):

Certis iam pridem argumentorum^a indicis claruit evidenter affectionis integritas, qua honorem et decus incliti domini nostri Rudolphi Romanorum regis et nostrum probamini mente sollicita prosequi et in zelo laudabili gratius emulari. Hec nempe iam diu crebro prefigurata presagio, nunc de

a) *corr. ex argumentorum T.*

Noverit universitas vestra, quod nos illustrem Hartmannum comitem de Habes-
 burg et de Kyburg, Alsacie lantgravium, filium nostrum inclite domicelle Johanne
 magnifici domini Edwardi regis Anglorum filie dare promittimus in maritum, fide super
 hoc interposita corporali vice ac nomine iuramenti. Inter quos Hartmannum et Johan-
 nam sponsalibus iam contractis circa proximum instans festum nativitat^{is} beate Marie ^{Sept. 8.}
 virginis vel circitor, prout ipsi domino nostro regi Romanorum consulecius expedire
 videbitur, sub eiusdem fidei prestito religione^a promittimus matrimonium cum sollemp-
 nitate consueta et debita consummare. In cuius rei testimonium presentibus sigillum
 nostrum fecimus apponi.

10 Dat. Wiene, V. Non. Maii, anno Domini MCCLXX octavo.

**171. FACULTAS REGIS RUDOLFI SUPER TRACTATU CUM COMITE
 SABAUDIAE INEUNDO. 1278. Mai. 3.**

*Ex eodem Rotulo nr. 6. De ratione v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 912.
 (P. deest.)*

15 Magnifico et excellenti principi domino Edwardo Dei gratia regi Anglorum illustri,
 amico suo karissimo et affini, Rudolfus per eandem Romanorum rex semper augustus
 salutem et integerrime semper dilectionis augmentum.

Tantus amor tantaque nos cura sollicitant ad perfectam vobiscum pariter et cum
 vestris indissociabilis amicieie contrahendam indivisibiliter unionem, quod vestra domo
 20 affinitate gratuita cunita cum nostra, delectat nos eiusdem egregie domus vestre
 presignes nobis adoptare ramuseulos, ut sic^a utraque domus alterius amplexibus in-
 signita perhenniter in coortivos future propaginis palmites adolescat. Idei^o magno-
 pere cupientes, quod inter nos et illustrem Sabaudie comitem simultatum quarumlibet
 extirpatis omnino radicibus redivive dulcedinis seminaria reviviscant, ecce quod plenam
 25 et liberam vobis tribuimus facultatem inter nos et comitem prenotatum perpetue pacis
 et amicieie federa contrahendi. Super hoc ordinacioni vestre nos stare per omnia
 pollicentes, quatenus absque demembracione Romani imperii fieri id continget. Unde
 transmittimus vobis has litteras nostras in testimonium super eo.

30 Dat. Wiene, V. Non. Maii, indictione VI, anno Domini MCCLXXVIII, regni
 vero nostri anno quinto.

172. CONSENSUS EIUSDEM DE DOTALICIO ORDINANDO. 1278. Mai. 4.

Ex eodem Rotulo nr. 10. — Böhmer, Reg. imp. VI, 913. (P. deest.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis Christi fide-
 libus presentes litteras inspecturis salutem in Domino.

35 Noverint universi, nos ad hoc nostrum consensum liberum impertiri, quod illa
 decem milia marcarum, que inclitus rex Anglie illustri Johanne filie sue et Hartmanno

novo quasi de camino caritatis ingenue copioso progrediens, luminosioribus nobis radiis apparenter
 illuxit, dum inclitam domum Anglie domui nostre tam firmo federe et familiari nexu confluare niti-
 mini per honeste copule ministerium et spirituum unionem. Ex quibus derivanda successio nativi-
 40 tatis floride virgulis fecundanda beaucius fulgidis prodeat nature titulis insignita. Super quo utique
 vobis ad grates uberrimas inclinantes, paternitatem vestram affectu plenissimo deprecamur, quatenus
 si qua vestris grata sint usibus vel affectibus blandiantur, que per nos valeant expediri, a nobis ea
 sub obtinendi fiducia requiratis. Propriis enim commoditatibus applicare videbimur, quicquid a pre-
 notato domino nostro et nobis in vos et vestros contigerit gratiosi favoris et benivolencie derivari.

45 170. ^a) religionis *tr.*

171. ^a) sicut *tr.*

nato nostro pro dote seu dotalicio assignabit, per duos industrios viros, quorum alterum idem rex Anglie et nos alium eligemus, in communem utilitatem converti valeant utriusque. Unde damus has nostras litteras nostro sigillo munitas in testimonium super eo.

Dat. Wienne, IIII. Non. Maii, regni nostri anno quinto.

173. LITTERAE REGIS EDWARDI AD HARTMANNUM MISSAE.

1278. Nov. 8.

Ex Rotulo signato 'Royal Letters' 1641 nr. 1. Illicusque ineditae sunt.

(P. deest.)

Rex nobili domicello et sibi admodum predilecto Hartmanno R. illustris regis Romanorum semper augusti nato salutem cum sincera dilectionis continuis incrementis.

Significavit nobis rex pater vester tam per litteras quam per magistrum Andream de Alem(ania) nuncium suum, quod ipse ad nos in partibus Anglicanis vos pro quibusdam negociis vos tangentibus transmittit hiis diebus. Propter quod nos negocium illud sub illo quo deest honore fieri et expleri volentes, litteras domini regis Franc(ie) de conductu, pro quibus eundem dictus genitor vester et nos rogavimus ad opus vestrum et quas nuper recepimus, vobis per presencium exhibitorum duximus transmittendas, generositatem vestram specialiter postulantes, ut super adventu vestro necnon et tempore nos per eundem reddere velitis certiores, ut exinde premuniti die certo apud Wlucsand contra vos aliquos de nostris mittere valeamus, qui vobis ibidem occurrant et vobis in veniendo ad nos honorabilem et decentem facere possint comitivam.

Dat. apud Westm(onasterium), VIII. die Nov., anno regni nostri sexto.

174. LITTERAE EIUSDEM AD PROCURATOREM MISSAE. 1278. Nov. 8.

Ex eodem Rotulo nr. 2. Praeterea ingrossatum brevioris formae et nonnullis locis variatum, quod 'Royal Letters' 1118 asservatur, vulgavit Rymer 'Foedera' ed. Clarke et Holbrooke 1816 I, 2 p. 563.

(P. deest.)

Rex venerabili in Christo patri G. eadem gratia Verdun(ensi) episcopo salutem et sincera dilectionis semper augmentum.

Ex victoria, quam illustri regi Romanorum de suis adversantibus, prout litterarum vestrarum nobis directarum tenor edocuit, manus Altissimi divinitus est largita, nobis nova quedam crevit iocunditatis materia et considerantes, quod nosmet ipsos sicut eum in huiusmodi triumpho, quem Omnipotentis virtus potius quam hominum operata est, Dominus visitare dignabatur, laudavimus Altissimum et summo Redemptori quanta potuimus retulimus munera gratiarum. Ceterum super eo, quod nobis de mittendo nuncios nostros ad predictum regem ad partes Boemie et de scribendo prefato regi de huiusmodi victorie leticia, quam in animo gerebamus, et ut de statu eiusdem regis certioraremur, vestra consuluit paternitas reverenda, scire vos volumus quod in recepcione dictarum litterarum vestrarum adeo de victoria illa totius populi rumor et clamor invaluit, quod tunc necessarium non censuimus nuncios ad partes illas ex hac causa destinare. Negotium siquidem, quod ducem Brabantie, prout scitis, contingebat et super quo nobis significastis vestrum consilium et voluntatem, nuper eum in presenciam nostra fuerat, tractavimus cum eodem et taliter illud tractando deduximus

1) Cf. etiam Hanpe 'Nouvelles Archi' XXII, 286 n. 2 et Regesta imperii VI, 1633.

et deducendo prelocuti fuimus, quod cum inde vobis ex nostra relacione constiterit, satia contenti eritis. Domino concedente, quia tunc aliqua inde vobis exponimus, que nuncio vel scripture minime committeremus ad presens. Porro vestram paternitatem, de qua specialissimo confidimus, affectione qua possumus requirimus et rogamus, quatenus negocium matrimonii, quod inter nobilem domicellum Hartmannum illustris regis Romanorum filium et Iohannam filiam nostram per vos quasi ab inicio fuerat prelocutum, taliter effectui votivo mancipari procuretis, quod id ad nostrum et vestrum honorem atque ipsius domicelli, quem dictus rex pater suus ad idem negocium consummandum ad nos transmittet hiis diebus, valeat in posterum redundare, et ea, que in aliis litteris nostris quas vobis mittimus [continentur], quantum in vobis est taliter expleatis, quod inde in adventu vestro, quem modis omnibus festinetis ut rogamus, ad plenum nos possitis reddere certiores. Pro quo vobis quanto arcius possumus astringi volumus in futurum.

Dat. ut supra¹.

175. ALIAE LITTERAE EIUSDEM. 1278. Nov. 8.

Ex eodem Rotulo nr. 3. Ingrossatum alterius formae v. apud Rymer l. c.

(*P. deest.*)

Rex eidem salutem et sincero dilectionis semper augmentum.

Cum serenissimus princeps R. rex Romanorum semper augustus nobilem domicellum Hartmannum filium suum ad prelocuti matrimonii, de quo scitis, consummacionem faciendam ad nos mittere proponat hiis diebus, sicut per litteras et nuncios nobis nuper demandavit, et in corde nostro quoquo modo concipere non possumus, quod negocium illud, quod quasi per vos extitit inchoatum, in absentia vestra valeat, prout decet, adeo ut vellemus feliciter expediri, paternitatem vestram rogamus affectione qua possumus ampliori, quatenus vobis grave non sit seu molestum vestros nobis acomodare labores consuetos^a et ut huiusmodi matrimonii celebracioni, prout desideramus, interesse possitis, iter arripere velitis ad partes Angl(ie) in comitiva dicti domicelli, si fieri possit, veniendi. Quod si forte facere nequeatis, tunc quam cito poteritis adventum vestrum festinetis et hoc sicut de innata et experta amicitia vestra, de qua pre ceteris amicitis specialiter et intime confidimus, nullo modo omitatis, ad memoriam revocantes, qualiter personam nostram et nostros^b, quod sepius^c experti sumus ex opere, hactenus dilexistis et in recessu vestro a partibus Angl(ie) nobis promisistis, quod pro voluntate nostra ad nos rediretis et ea semper faceretis, que honori nostro regio et corone Angl(ie) erederetis convenire. Verumptamen quia de extenta² seu appreciacione terrarum dicti domicelli seu earum, que filie nostre, ut convenit, nomine dotis assignari debent, sicut nostis, quamvis super hoc per dominum Iacobum fratrem vestrum et Iohannem de Mounz, sicut nos mandasse meminimus, certioratos nos fuisse crediderimus, nichil certum hactenus accepimus, dilectionem vestram aggredimur exorantes, quod de huiusmodi extenta et appreciacione terrarum predietarum iuxta vestram discrecionem diligenter inquire fac(iatis), prout alias extitit prelocutum, ita quod nos in vestro adventu inde possitis reddere plenius certiores. Huiusmodi autem incertitudinem longe equanimius sustinemus, eo quod memoratum regem et consilium suum bona fide erga nos in hac parte egisse credimus, quemadmodum nos sibi in omnibus fidem volumus observare.

Dat. ut supra¹.

175. ^a consuetibus *te.* ^b equitur delectum hactenus semper *te.* ^c supra linam *te.*

1. *Videlicet nr. 173.* 2. *i. e. aestimatio.*

176. LITTERAE EDWARDI AD RUDOLFUM REGEM DIRECTAE.

1279. Apr. 11.

Ex Rotulo signato 'Royal Letters' 1467. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1082.

(P. deest.)

Illustri et magnifico principi domino R. Dei gratia Romanorum regi semper
augusto amico et fratri suo karissimo Edwardus eadem gratia rex Anglie, dominus
Hibernie et dux Aquitanie salutem et sincere dilectionis augmentum.

Pro eo quod super fortunatis et prosperis vestri status auspiciis per nobilem
virum Conradum Warneri familiarem et militem vestrum annunciacione gratuita nostra
precordia refecistis, serenitati vestre ad grates uberrimas assurgentes felicitati vestro
delectabiliter congaudemus, ut nostre. Super eo preterea quod predictus miles, qui
legacionis sue verba discrete proposuit, super causa retardacionis adventus^a Harde-
manni filii nostri dilecti nos plenius informavit, eo precipue quod post casum quon-
dam regis Bohemie grandia satis vobis et vestris innuebat imminere pericula, propter
quod fuisset incautum, quod ipsum filium nostrum eum comitiva milicie misissetis, quo
nobis exhibitam tam libenter quam liberaliter acceptamus, gracios et eligibilis affec-
tantes de nostra vobis Anglicana copiosissime subvenisse milicia, quam vos minuisse-
tis^b de vestra. Porro iocundum adventum filii nostri prefati votivo congaudio pre-
stantes ordinatam per vos adventus et itineris sui formam et per prefatum militem
nobis expositam ratam gerimus et acceptam, decencius et securius estimantes, quod
per vestros districtus et nostros pertranseat, quam per aliquos alienos. Nos enim
quindecim diebus ante instans festum nativitatis beati Iohannis baptiste usque in
Holandiam apud Dordrich(um), ubi est facilis portus maris, sufficiens ei et suis navigii
stolium transmittemus.

Dat. apud Brehull(um), XI. die Aprilis, anno regni nostri septimo^c.

177. LITTERAE RUDOLFI AD EDWARDUM REGEM. (1279. Mai. Iun.)

Servantur in T nr. 355. Lectiones codicis V neglectimus. Cf. epistolam Annac
reginae, quem edidit ex codice T nr. 273 Bodmann l. c. 63. De tempore v. Regesta im-
perii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1113. (P. deest.)

Accincto nuper vel iam pridem illustri H. predilecto filio nostro ad procedendum
in Angliam, ut celebria illa et sacra connubia inter eum et illustrem inclitam Io. filiam
vestram felicis auspicio sideris ordinata divinitus proprie exhibicione presencie con-
summaret, ecce, quod vobis infesti stili denunciacone disserimus, ad tenellam et fragi-
lem sui corporis fabricam dissolvendam inopinatam insultus contrarii machinam mor-
bus inimicus crexit, qui diu contendens de repugnante natura degenerem reportare
triumphum bellorum vices varias alternavit. Set tandem illius, qui infirma plerumque
consolidat^d, manu misericorditer interiecta invaliditudinis sue vigor elanguit, ipso filio

176, a) supra lineam tr. b) vos min. alia manu scriptum super demisse deletum tr. c) linea
dati eadem manu addita ac verba in nota h tr.

1. Cf. Ezech. 34, 1. 16.

nostro pristino ospitatis effectui plenarie restituto. Propter quod honorabilem virum, dilectum) fam(iliarem) nostrum et clericum specialem magistrum A.¹⁾, fidum vestri honoris et glorie procul dubio zelatorem, ad vestram presenciam ante faciem prenotati filii nostri premittimus, ut ipsius more causas serenitati vestre lucidius exprimat et iocundum adventus sui diem pronunciet interpretacione certissima vive vocis. Cuius utique verbis fidem credulam adhibere vos petimus, ac si de nostri ore voce veridica resonarent.

178. LITTERAE HARTMANNI EDUARDO REGI MISSAE.

(1279.) Sept. 10.

10 Ex 'Royal Letters' 1117 exemplavit iam olim R. Pauli, cuius apographon in bibliotheca regia Berolinensi lat. Fol. 385 asseratum hic proponimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1127. (P. deest.)

Magnifico et excellenti principi, suo patri et domino speciali, domino Eduardo Dei gracia regi Anglie, domino Ybernie et duci Aquitanie illustri Hartmannus serenissimi domini Romanorum regis filius atque suus, de Habispurg et de Kyburg comes, Alsacie lantgravius cum devota reverencia et filiali obediencia nichil aliud quam se totum.

Cum ex paterne dignacionis vestre litteris nuper intellexerim^a, graciosum^b vestre celsitudinis animum ad consummanda votivi matrimonialis negocii federa inter me et inelitam laudando vestre magnitudinis filiam inita pio et paterno desiderio feliciter estuare, tante humanate dilectioni vestre, michi in hac parte consolabiliter declarate, volens de grato gratior et de devoto devotior inveniri, vestre dignacionis excellenti clemencie, coadunatis anime et corporis cunctis viribus et sensibus, assurgo et inclino ad devotissima munera graciaram, volens proinde ad paterne iussionis vestre beneplacitum et mandatum per filialis subiectionis indefessam promptitudinem disponere ac indeviabiliter dirigere gressus meos: preterea circa^c III. Idus Septembris propter urgentissima negocia, que nulla racione nullave causa moram sine gravissimo periculo et dampno irrecuperabili sinebant, serenissimi domini et genitoris nostri Romanorum regis presenciam una cum inelito primogenito fratre meo [cur]su celeri accessurus^d, sperans fratrem meum in commissionem ducatus Austrie utiliter sublimari et meis negociis fructuose et congrue dispositis et peractis me in festo Omnium sanctorum ad propria rediturum, adventum sollempnium nunciorum vestrorum pro faciendis et recipiendis hiis, que fieri et recipi oportebit, mente avida circa Basileam expectaturus et animo estuante, prout providus et discretus magister Petrus, mee puericie eruditor, disertius vestram excellenciam in hiis omnibus informabit.

Dat. in castro nostro Winterthür. III. Idus Septembris.

179. LITTERAE HEINRICI EPISCOPI BASILIENSIS AD EDWARDUM REGEM. (1279.) Sept. 15.

10 Ex 'Royal Letters' 1640 item exemplavit Pauli l. c. et denovo Karolus Humpfr. Quorum apographa nos concinnavimus. Scriptura nonnullis locis fore eammit.

178. a) intelleximus P. b) generosum P. c) cum P. d) accessurum P.

1: Quis fuerit, nescimus.

Itaque ea, quibus textum sanare conati sumus, incis inclusimus. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1127. (P. decst.)

Magnifico et excellenti principi domino Ed(wardo) regi Anglie, domino Ybernic, duci Aquitanie illustri suus devotus et humilis Basiliensis episcopus cum omni reverentia se paratum ad quevis genera famulatus.

(1) Memorie revocans graciosae pietatis vestre gracia plena verbum, quo inclite domine regine Anglie respondistis, quod Iohannam claram natam vestram non tam Hartemanno serenissimi domini nostri Romanorum regis illustri filio quam mee fidei desponsastis, [col]gor merito vestra ad hoc me clemencia cogento et ad hoc ea quam fecistis michi gracia me ligante merito alligor, quod omnia et singula promoveam, que bono statui, honori et comodo prefate nate vestro possunt prospicere in futurum et que gloriose dignitatis vestre pie clemencie possunt cedere ad honorem. Quapropter predicto Hartemanno multa discussione previa consului bona fide, quod invictissimi domini nostri Romanorum regis illustris genitoris sui presenciam accederet indilate, petens et certa probans experientia, ut^a hac vice, antequam Angliam intraret, pro regia voluntate ordinet suum statum, quia hoc iud[ic]o con[d]icere nominis vestri glorie et honori. (2) Unde prefatus Hart(emannus) domini nostri regis Romanorum adiit
Nov. 1. maiestatem, volens circa festum Omnium sanctorum¹ de Vienna reversus nunciis vestris exhibere in partibus suis iocundum et hylarem occursum, quumobrem credo tunc temporis omnia hinc inde inter vos et regem Romanorum promissa pro voti vestri desiderio expediri. Tamen ut nucleus omnis veritatis vestre excellencie in omnibus patefiat, vestre magnificentie significo bona fide, quod primus adventus domini Hartemanni in Angliam fuit infirmitate legitima impeditus², secundus vero suus in Angliam adventus fuit propter negociorum tumultuosam multitudinem retardatus, tertius vero ex desidia et negliencia est hactenus imperfectus. Nec breviter dicendo neglienciam valeo excusare, licet ipsam consulam emendare. (3) Un[um] tamen in] fide, qua vobis semper volo fideliter teneri, scribere vestre excellencie non obmitto, quod nomen et famam, quam de constancia et stabilitate vestra predicat totus mundus, in hoc facto constantem et firmum vos exhibend[is] volitis o]pere declarare et michi vestro devoto servitori in hac parte fiducialiter vestre voluntatis beneplacitum rescribatis. Pro certo tenentes in fide et consciencia, qua teneor Iesu Christo, quod antequam vellem in promissis inter vos et dominum nostrum Romanorum regem vestram filiam fraudari, potius eligerem per biennium et ultra a nostra dyocesi exulare et nunquam domini nostri Romanorum regis gracia refortari, cum ipsam in filiam, dominam et sponsam michi per dign[ac]ionis] vestre verba graciosa^b adoptaverim specialem. (4) Preterea ad elementis bonitatis vestre desideratam faciem libenti accederem voluntate, si non propter exercitum in Austriam contra regem Boemie ductum adhuc fuisset nimiorum debitorum onere pregravatus. Tamen cum per Dei gratiam cicius relevabor, ad vestram^c excellenciam veniam, quando et ubi vestre placuerit maiestati, dummodo serenissimus dominus noster Romanorum rex nostri valeat carere, quia dominus rex Ungarie iam Romane ecclesie et fidei catholice se dicitur opposuisse³ et propter hoc

179. ^a: ut superscriptum super si delcto or. ^b: sequitur eleg delctum or. ^c: sequitur exp delctum or.

1) Cf. nr. 178. 2) V. supra nr. 177. 3) Cf. Reg. imp. VI, 1039. 1127.

dominus noster Romanorum rex mei et aliorum principum servitio indigebit, ut idem regnum sue valeat subicere ditioni.

Dat. in castro nostro Burseke, in octava Virginis gloriose.

Latores presencium vobis fideliter recomendo.

180. CONSTITUTIO VICARIORUM IMPERIALIUM IN PARTIBUS SAXONIAE.

1277. Sept. 27.

Autographon nunc deperditum, quod usque ad a. 1830. in tabulario serenissimae familiae Welficae assercubatur, olim ediderunt 'Origines Graeficae' IV, praef. p. 3. Apographon saec. XVIII. tabularii regii Hannoverani a. 1801. a viris d. Kestner et Schmidt-Phischdeck autographo inspecto correctum exemplavit iam olim Bethmann, cuius exemplar hic repetimus. Cf. infra ad 1280. Aug. 24, Reg. imp. VI, 1219, cuius tamen contextus ex nostro documento non pendet. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 866. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Tenore presencium recognoscimus et publice profitemur, quod nos gerentes de circumspeccione et fide illustrium principum nostrorum Alberti Saxonie filii nostri et Alberti Brunswicensis ducum fiduciam inconcussam. eisdem ac eorum sollicitudini nostras et imperii civitates Lubeke. Goslarum, Mulenhusen, Northusen et universas municiones, castra, villas et oppida, quocumque nomine nuncupentur, ministeriales, homines et vassallos ac omnia et singula iura, possessiones et redditus, quos et quas in terris Saxonie, Thuringie et Slaviae possidemus seu de iure ratione imperii possidere debemus, committimus per presentes, sic quod iidem principes nostri nostro et imperii nomine ipsis terris presint salubriter et easdem dirigant sapienter et quod de ipsis possint et valeant libere ordinare et facere omnia, que nobis et imperio noverint expedire. Item predictis nostris principibus plenam tradimus potestatem retractandi et revocandi ad ius et proprietatem imperii ministeriales, homines et vassallos, possessiones, redditus atque iura, quos et que ab imperio invenerint alienata illicite et distracta. Item iudicandi et iurisdictionem exercendi nomine nostro in terris et provinciis antedictis et omnia et singula faciendi, que nostris et imperii utilitatibus viderint profutura. Propter quod universis et singulis nostris et imperii fidelibus in predictis provinciis habitantibus damus districcius in mandatis, ut supradictis nostris principibus in omnibus et singulis suprascriptis articulis nostro et imperii nomine obediunt humiliter et intendant. In cuius testimonium presens scriptum maiestatis nostro sigillo duximus roborandum.

Datum Wienae, V. Kal. Octob., indiet. VI, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo septimo, regni vero nostri anno quarto.

181. OBLIGATIO CIVITATUM ET IURIUM IMPERII.

1278. Lau. 6.

Cum privilegium regis haud supersit, proponimus litteras comitis Iuliacensis a nobis in tabulario generali regni Bavarici inventas 'Tirol. fürstl. Archiv' fasc. 1, quo ex tabulario Oenopontano delatae sunt. Scriptae sunt in cancellaria regis. Sola foramina sigillo appendendo facta supersunt. Iam edidimus 'Neues Archiv' XXIII, 32. Cf. 'Mittheilungen des Instituts' XVI, 679 sq. et A. Werminghoff 'Die Verpfändungen der mittel- und nieder-rheinischen Reichsstädte' p. 93, Excurs. I. — Böhmer, Reg. imp. VI, 914.

(P. deest.)

Nos Wilhelmus comes Iuliacensis universis Christi fidelibus volumus notum esse, quod serenissimus dominus noster dominus Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus nobis obligat et per patentes suas litteras obligavit Bobardiam et thelonium suum ibidem ac Wesaliam cum iuribus suis et attinenciis universis pro quatuor milibus marcarum Coloniensium et tribus milibus marcarum sterlingorum, quas felicis coronacionis domini nostri predicti tempore Aquisgrani pro consumacione coronacionis eiusdem et pro expediendis reipublice negociis Colonie ipsi nostro domino credidimus et in fidem nostram pro eodem recepimus, pro solucione eiusdem nos fideiussorie nichilominus obligando. (2) Item pro eo quod per racionabilem et legitimam computacionem nos pro memorato domino nostro exposuisse probaverimus et pro dampno, quod coram nuncio, quem ad hoc dominus noster rex duxerit deputandum, docuerimus legitime supradicto principali debito accrevisse, secundum quod nobilis vir . . comes Seynensis et is quem sepedictus dominus noster ad hoc deputaverit taxaverint, memoratas ypotheecas nobis constituit obligatas. Hiis tamen modis et condicionibus, quod pro singulis decem marcis debiti principalis et dampni per dictos Seynensem comitem et procuratorem antedicti domini nostri moderandi unius marce redditum in predictis locis nobis assignet. (3) Et si apud Bobardiam in thelonio et aliis domini nostri iuribus sufficientes redditus pro modulo principalis debiti et accessori quantitate ipse dominus noster dederit, Wesalia supradicta erit a nexu pignoris libera et soluta. Si vero minus predicta loca habuerint in redditibus, in vicinioribus locis dominus noster nobis tenebitur hoc supplere. (4) Ex supradicta tamen obligacione nulli omnino in iure, quod sibi ex domini nostri predicti vel predecessorum suorum concessione divali, gracia vel privilegio competit, vult dominus noster preiudicium aliquod generari, set vult iura sua quibuslibet fore salva. (5) Idem eciam dominus noster in predictis locis Bobardia et Wesalia sibi liberum introitum, exitum et adiutorium pro suis et imperii reservat negociis, prout prius habuit in eisdem. (6) Preterea vult idem dominus noster rex nos vel nostros successores in predictorum reddituum iuxta modum superius declaratum pacifica possessione gaudere, quousque per dominum nostrum vel suos successores predicta marcarum summa cum accessori sive dampnis per dictos . . comitem et procuratorem ipsius nostri domini declarandis nobis et nostris heredibus plenarie fuerint exsolute. In cuius testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum.

Dat. Wienne, in epiphania Domini, anno eiusdem MCCLXXVIII.

181. a) u corr. super o or. b) supra lineam add. or.

182 · 185.

LEGATIO CONRADI FRATRIS ORD. MIN.
AD NICOLAUM III. PAPAM.

1278. Ian. 19. — Mai. 4.

182. PROCURATORIUM REGIS. Ian. 19.

Cum autographon iam deperierit¹, proponimus ex transsumto a. 1278. Mai. 4. Romae facto, quod iterum recognovit Rudolfus rex Viennae a. 1279. Febr. 14. V. infra nr. 221. Cuius recognitionis autographon, quod exstat in tabulario secreto Vaticano Arm. I c. V nr. 7, contulit Paulus Kehr². Imago heliographica publicata est 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII, tab. 10. Edidit etiam Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 232 nr. 387. Item insertum est infra nr. 184 et 185, quorum textuum lectiones perpaucas praetermisimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 918. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Notum esse volumus per presentes litteras universis, quod nos devotus ecclesie Romane filius recognoscentes beneficia, quo nobis sunt ab ipso Deo et eius vicario papa Romano concessa, ratificamus, approbamus, innovamus, concedimus et nichilominus de novo donamus sanctissimo patri nostro domino Nicolao pape tertio et ipsi Romane ecclesie matri nostre distincte, libere, plenarie et expresse confirmationes, concessiones, privilegia et cetera omnia, que nos haecenus fecimus et nostri predecessores reges Romani seu imperatores confirmasse, concessisse et fecisse noscuntur seu invenientur. Et ad maiorem predictorum omnium firmitatem constituimus religiosum virum fratrem Conradum ministrum fratrum Minorum superioris Alemanie nostrum nuntium et specialem procuratorem, dantes ei expressum et speciale mandatum pro nobis et nostro nomine recognoscendi, ratificandi, approbandi, innovandi, concedendi et nichilominus de novo donandi omnia et singula distincte, libere et expresse, que facta, acta, promissa, dicta, confirmata, donata sive concessa, recognita seu etiam iurata fuerunt haecenus per bone memorie O. prepositum Sancti Guidonis Spirensis regalis aule nostre cancellarium seu per quoscumque alios et per nos ipsos postmodum felicis recordationis domino Gregorio pape X., sive ipsi domino pape sive alii seu aliis eius nomine et Romane ecclesie recipienti vel recipientibus. Et nos ipsi nichilominus ea omnia et singula recognoscimus, ratificamus, approbamus, confirmamus, innovamus, concedimus et de novo donamus. Et etiam ad nostram conscientiam serenandam revocamus, cassamus, annullamus, irritamus et omnibus viribus vacuumus, quicquid contra predicta vel aliqua predictorum per nos seu per alios nostros nuntios vel officiales mandato nostro vel nomine seu quemcumque alium vel alios quocumque modo quacumque via factum esset vel promissum sive iuratum. Volentes et consentientes expresse, quod per hoc nullum ius nobis accrescat vel in aliquo ecclesie Romane deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem. Concedimus insuper et consentimus, quod ecclesia Romana per se et per alios accipiat, nanciscatur, intret et apprehendat absque ulla nostra vel alterius requisitione, auctoritate vel mandato ob-

¹ Quod adhuc commemorare videtur Zaccagni loco supra ad nr. 185 citato Append. p. 60 in margine et 113. ² V. 'Neues Archiv' XIV, 358 nr. 10. Cf. iam supra ad nr. 82.

tentis sive petitis possessionem et quasi omnium contentorum in predictis privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus et iuramentis et omnium eorum, que pertinent ad predicta, et promittimus, quod nos per nos vel [per]^a alium seu alios non impedimus ipsam ecclesiam vel nuntios eius in predictis et quolibet predictorum, set eam in omnibus profatis tam adipiscendis, quam tenendis [et]^a habendis nostro posse perpetuo iuvabimus. Damus etiam ipsi procuratori nostro specialem, generalem et liberam potestatem plenarie stabiliendi, solidandi, firmandi, complendi et perficiendi ac iurandi omnia et singula predicta in animam nostram, ita quod plenam omnimode perfectionis et solidationis habeant firmitatem, et promittendi, quod nos per nos ipsos eadem facimus, promittimus, stabilimus, pleno solidabimus, firmabimus, perficiemus atque iurabimus, quodcumque per ipsam ecclesiam litteris vel nuntiis fuerimus requisiti, et faciendi omnia, que in premissis et circa premissa fuerint ipsi ecclesie Romane utilia, necessaria vel etiam oportuna, etiam si mandatum exigunt vel exigent speciale. Promittentes nos ratum^b habituros et firmum, quicquid per ipsum procuratorem in omnibus et singulis supradictis fuerit recognitum, ratificatum, approbatum, innovatum, concessum, donatum, firmatum, stabilitum, solidatum, completum, perfectum atque iuratum, actum sive factum. In cuius rei testimonium et predictorum omnium firmitatem presentes litteras fieri fecimus et nostri sigilli munimine roborari.

Dat. Wiene, anno Domini MCCLXXVIII, XIII. Kal. Februarii, regni nostri anno quinto.

183. LITTERAE COMMENDATITIAE NICOLAO III. MISSAE. (Iun. 19.)

Repetimus editiones C II, 426 (= l. II, 37) et G p. 152 (= l. III, 9) iam ad nr. 148 adhibitas, quae omnino inter se concordant, ita tamen ut earum orthographiam ad libros formularum reducamus. De ratione et personis v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 919. (P. deest.)

Sanctissimo etc. Rudolfus etc.

Sincere devocionis integritas et affectus congrui promptitudo, que circa sacrosanctam Romanam ecclesiam matrem nostram piissimam pridem in pectore nostro tenaciter radicata coaluit, nunc novissime hiis diebus, quibus nobis et christiano populo providencia summi Patris de apostolico patre providit ad votum, sic pullulat et exercerec uberius, sic in omnem iusticie semitam nostre mentis interiora convertit, quod non solum in nobis mali suspicio, qua nos eadem mater ecclesia poterat habuisse notabiles, iam perfecte rescinditur, sed et omnis mali species, que in re gesta oculata coniecturacione perpendi potuerat, ut intencio filialis, que nunquam revera declinavit in devium, claro clarius elucescat, in patris aspectibus penitus amputatur. Ecce igitur universa et singula, que a nobis haecenus alma mater ecclesia postulasse dinoscitur tam per nuncios quam per litteras speciales, applausu benevolo et assensu gratuito liberaliter approbantes, in hiis et omnibus aliis concepimus apostolicis beneplacitis equanimiter conformare, supplicantes humiliter vestre clementissime sanctitati, quatenus nos et creditum celitus nobis imperium ad honorem Altissimi et salutem populi christiani dignemini provida dispensacione dirigere nec non apostolice gracie beneficio confovere. Porro industrios et prudentes viros t(alem) et t(alem) ad beatitudinis vestre pedes fiducialissime destinamus, ut super principali negotio, super amicieia inter nos et inclitum t(alem) iuxta providencie vestre consilium, si hoc voto nostro considerat,

182. ^a diffusatum tr. ^b u corr. ca a tr.

solidanda¹ et super omnibus aliis reipublice christiane negociis, que per vestro pietatis industriam promoveri desiderant, nutus vestri fotamine dirigantur. Ideo petitiones nostras et etiam specialiter clericorum nostrorum, qui gratis et fructuosos obsequiis nobis valde se placitos exhibent ac acceptos, seu que ministerio nunciatorum ipsorum eodem vestro sanctitati proponi contigerit, exoptate propiciacionis vestre dulcedine petimus efficaciter exaudiri.

184. CONFIRMATIO IURAMENTI LAUSANNÆ PRAESTITI. Mai. 1.

Ex eodem documento ubi nr. 182. — Consimiles tres recognitiones, quibus cetera omnia acta conventus Lausannensis innovantur, in Registri Nicolai III. tom. II, iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 40, fol. 8—24¹ insertas esse, iam supra ad nr. 91 commemoravimus. Editae sunt tam apud Zuccagni l. c. Append. 63—69 quam apud Theiner l. c. I, 228 nr. 385. Haec enim nostra apud Zuccagni l. c. 67 quarta est, tertia apud Theiner l. c. 230. — Böhm, Reg. imp. VI, 944. (P. decst.)

In nomine Domini amen.

Ego frater Conradus minister fratrum Minorum superioris Alemanie, gloriosissimi et illustrissimi principis domini mei Rudolphi Dei gratia regis Romanorum semper augusti procurator et nuncius, habens ab ipso potestatem et mandatum in forma subscripta, constitutus^a in presenciam vestra, beatissime pater domine Nycolae divina providencia papa III, in consistorio vestro in papali palacio apud Sanctum Petrum in urbe Romana, assistentibus vobis reverendo cetu dominorum cardinalium, videlicet venerabilibus patribus dominis O. Tusculano, B. Albanensi et L. Ostiensi et Velletrensi episcopis, A. tituli Sancte Praxedis, G. tituli Sancti Marci et G. basilice XII Apostolorum presbiteris, I. Sancte Marie in Cosmidin, G. Sancti Georgii ad Velum aureum, M. Sancte Marie in Porticu, I. Sancti Eustachii et Iacobo Sancte Marie in Via lata diaconis cardinalibus, recognosco et fateor, quod idem dominus meus rex constitutus in presenciam pie memorie domini Gregorii pape decimi in ecclesia Lausannensi, assistentibus sibi reverendo cetu dominorum cardinalium, videlicet felicis recordacionis domino Innocencio V. tunc Petro Ostiensi episcopo et domino Adriano V. tunc Ottobono Sancti Adriani diacono cardin(alibus), Romanis pontificeibus, et reverendis patribus dominis Ancherio tituli Sancte Praxedis et Guillelmo tituli Sancti Marci presbiteris, Iacobo^a Sancte Marie in Cosmidin, Gottifrido Sancti Georgii ad Velum aureum et Matheo Sancte Marie in Porticu diaconis cardinalibus et presentibus multis prelati, principibus et nobilibus imperii, ipsi domino pape suisque successoribus spopondit, pollicitus est, promisit atque iuravit omnia et singula infrascripta, prout in eiusdem regis litteris suo sigillo cereo communiter plenius ac serius continetur.

(2) Quarum tenor per omnia talis est:

'In nomine sancte — anno tercio'. *supra nr. 89.*

(3) Que omnia et singula, ut premititur, per eundem regem sponsa, pollicita, promissa atque iurata necnon et alia litteris eisdem quocumque modo quibuscumque verbis inserta ego predictus frater Conradus eiusdem domini regis nomine et pro ipso, habens ab eo expressum et speciale mandatum, libere, distincte et expresse recognosco, ratifico, approbo, innovo et nichilominus ea omnia et singula de novo dono atque con-

184. a) sequitur rasura parva tr.

1) *Rudolfus rex cum hic ad foedus amicitiae cum Karolo rege Siciliae faciendum respicit, epistolarum Nicolai III, respondet 1277. Dec. 12. datae. Reg. imp. VI, 898; Theiner l. c. I, 223 nr. 382, quum resper longum est. Repetuntur ibi priorum epistolarum a papis et cardinalibus missarum nr. 107, 120, 151. verba ac praecipue illius foederis tractatus quanteius resonandi commendantur.*

cedo beato Petro celestis regni clavigero ac vobis patri sanctissimo eius successori
 ceterisque vestris successoribus et ecclesie Romano. Et ad domini mei regis conscien-
 ciam seronandam et ut predicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, com-
 pleantur et perficiantur, revoco, casso, annullo, irrito et omnibus viribus vacuo, quic-
 quid^b contra predicta vel aliqua predictorum per ipsum dominum regem seu alios eius
 nuncios vel officiales suo mandato vel nomine seu quemcumque alium vel alios quo-
 cumque modo quacumque via factum esset vel promissum sive iuratum. Ac volo
 et expresse consencio, quod per hoc nullum ius ipsi domino meo regi accrescat vel
 in aliquo ecclesie Romano deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem.
 Consencio insuper et concedo, quod vos, sanctissimo pater, et eadem Romana ecclesia
 per vos et per alios nunc et semper accipiatis, nanciscamini, intretis et apprehendatis
 absque ulla ipsius domini regis vel alterius requisicione, auctoritate vel mandato ob-
 tentis sive petitis possessionem et quasi omnium contentorum in predictis privilegiis,
 confirmacionibus, concessionibus, innovacionibus, recognicionibus, donacionibus seu etiam
 iuramentis et omnium eorum, que pertinent ad predicta, et promitto, quod ipse domi-
 nus rex per se vel per alium seu alios non impediet vos vel nuncios vestros in pre-
 dictis et quolibet predictorum, sed potius in omnibus prefatis tam adipiscendis quam
 tenendis et habendis suo posse perpetuo adiuvabit. Et ut hec omnia plenam omni-
 mode perfeccionis et solidacionis habeant firmitatem, tactis sacrosantis ewangeliiis iuro
 in animam predicti domini mei regis, habens ab eo super hoc speciale mandatum,
 eundem dominum regem predicta omnia et singula perpetuo inviolabiliter servaturum,
 et promitto, quod idem dominus rex per se ipsum ea omnia et singula faciet, pro-
 mittet, stabiliet, plene solidabit, firmabit, perficiet atque iurabit, quandoeumque per
 vos et predictam ecclesiam litteris vel nunciis extiterit requisitus.

(4) Tenor vero mei procuratorii super hiis habiti per omnia talis est:

'Rudolfus Dei gratia — anno quinto'. *supra nr. 182.*

(5) Volo insuper et expresse consencio, quod iidem tenores inserti presentibus
 easdem per omnia^c vires habeant et obtineant, quas habent et obtinent ipse littere
 principales, ita quod si forsan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet depe-
 rire, dicti tenores perinde vim et robur obtineant et in omnibus et per omnia in
 iudicio vel extra iudicium fidem faciant, sicut ipse principales littere facerent in sua
 prima figura et integritate manentes, lege seu constitucione aliqua non obstante,
 et promitto, quod predictus rex idem per omnia sua regali auctoritate statuet et
 decernet. Porro ad certitudinem presencium et memoriam futurorum hec omnia con-
 scribi et in publicum instrumentum redigi per magistrum Paulum de Reate apostolica
 auctoritate tabellionem subscriptum feci atque rogavi et sigillo commisse michi admini-
 stracionis, quo utor ad presens, munivi. Volo tamen et consencio, quod si dictum sigil-
 lum quovis modo vel casu deperdi, frangi vel deformari contingerit, nichilominus instru-
 mentum ipsum in suo vigore permaneat ac si de ipso sigillo facta mencio non fuisset.

Actum Rome apud Sanctum Petrum, in consistorio in predicto^d papali palacio,
 presentibus venerabilibus patribus dominis Bonifacio Ravennat(ensi) et Iohanne Barensi
 archiepiscopis, Heinrico Lunensi, Orlando Narniensi, Papatono Fulginat(ensi), Orlando
 Massan(ensi) ac Raymundo Massiliensi episcopis et honorabilibus viris domino^e Angelo
 de Vezeosis domini pape camerario, domino Petro sancto Romane ecclesie vicecancell-
 lario, magistris Berardo de Neapoli et Benedicto de Anagnia eiusdem domini pape
 notariis^f, magistro Paulo de Interampn(is) clerico et procuratore in audiencia curie
 Romane predicti domini Rudolphi regis ac nobilibus viris dominis Vrso^g curie domini

184: ^{b)} c corr. ex q tr. ^{c)} in rāsura tr. ^{d)} sequitur in deletion tr. ^{e)} u secunda corr.
 ex is tr. ^{f)} sequitur domini tr.

pape marschaleo⁶, Adinolfo Comitis, Nicolao Comitis et Petro Comitis de Urbe militibus et quam pluribus aliis clericis et laicis in multitudine numerosa⁷, anno Domini MCCLXXVIII, IIII. die mensis Maii, indiet. VI. pontificatus vero domini Nycolai pape III. anno primo.

5 Ego Paulus de Reate apostolica autoritate et nunc camere domini pape notarius hiis omnibus interfui et de mandato eiusdem sanctissimi patris domini Nycolai ac de rogatu ipsius fratris Conradi scripsi, publicavi et signum feci.

185. INNOVATIO CONFIRMATIONIS PRIVILEGIORUM ET IURAMENTORUM a. 1274. PER PROCURATOREM DATAE. Mai. 4.

10 *Autographon eiusdem tabularii Arm. I c. V nr. 9, cuius sigillum desideratur, contulit Paulus Kehr¹. Editum est apud Zaccagni l. c. Append. 57—62 et apud Theiner l. c. I, 203 nr. 358. Haec innovatio in Registrum Nicolai III. l. c. separatim non est recepta sed ibi recognitione illa alterius innovationis supra nr. 91 implicite continetur. V. Theiner l. c. I, 229 col. 1. — Böhmer, Reg. imp. VI, 944. (P. deest.)*

15 In nomine Domini amen.

Ego frater Conradus minister fratrum Minorum superioris Alemanie, gloriosissimi et illustrissimi principis domini mei Rudolphi Dei gratia regis Romanorum semper augusti procurator et nuntius, habens ab ipso potestatem et mandatum in forma subscripta, constitutus in presentia vestra, beatissime pater domine Nicolae divina providentia papa III, in consistorio vestro in papali palatio apud Sanctum Petrum in urbe Romana, assistentibus vobis reverendo cetu dominorum cardinalium, videlicet venerabilibus patribus dominis O. Tusculano, B. Albanensi et L. Ostiensi et Velletrensi episcopis, A. tituli Sancte Praxedis, G. tituli Sancti Marci et G. tituli basilice XII^a Apostolorum presbiteris, I. Sancte Marie in Cosmidin, G. Sancti Georgii ad Velum aureum, M. Sancte Marie in Porticu, I. Sancti Eustachii et Iacobo Sancte Marie in Via lata diaconis cardinalibus, recognosco et confiteor, quondam Ottonem prepositum ecclesie sancti Guidonis Spirensis regie aule cancellarium habuisse a predicto serenissimo principe domino Rudolfo Dei gratia rege Romanorum semper augusto mandatum sigilli sui munimine communitum infrascripti tenoris, cuius auctoritate nomine eiusdem domini regis coram pie memorie domino Gregorio papa decimo, astantibus sibi felices recordationis domino Innocentio V. tunc Petro Ostiensi et Velletrensi episcopo, Adriano V. tunc Ottobono Sancti Adriani diacono cardinali et domino Iohanne XXI. tunc Petro episcopo Tusculano, Romanis pontificibus, et bone memorie Iohanne Portuensi, Vicedomino Prenestrino et fratre Bonaventura Albanensi episcopis, Symone tituli Sancti Martini presbitero et Vberto Sancti Eustachii diacono cardinalibus ac reverendis patribus predictis dominis A. tituli Sancte Praxedis, G. tituli Sancti Marci, Symone tituli Sancte Cecilie presbiteris, Iacobo Sancte Marie in Cosmidin, Gottifredo Sancti Georgii ad Velum aureum et Matheo Sancte Marie in Porticu diaconis cardinalibus et presentibus inibi venerabilibus patribus Henrico Treuerensi, Guarnerio Maguntino, Engueberto Coloniensi, Conrado Magdeburgensi et Giselberto Bremensi archiepiscopis, Conrado Argentinensi, Leone Ratisponensi, Brunone Brixinensi, Ottone^b Mindensi, Frederico Merseburgensi, Widegone Misnensi, Iohanne Kimensi, Hdebrando

184. ⁶) s. corr. ex e. tr.

185. ^a) basilice XII in rasura or. ^b) in rasura or.

15 1) V. Neues Archiv² XIV, 358 nr. 35.

Bistetensi episcopis et nobilibus viris Frederico burclavio de Nurenberk et Gottifrido comite Seunensi, processit ad omnia infrascripta, que in litteris iude confectis et eiusdem cancellarii sigillo signatis, quarum tenor de verbo ad verbum infra subicitur, serius continentur.

(2) Que quidem omnia et singula dicta, promissa, recognita, innovata, concessa, acta seu gesta, ratificata, confirmata sive iurata per eundem cancellarium, prout in eisdem litteris et tenore plenius exprimitur, eiusdem domini regis nomine et pro ipso distinete, libere et expresse recognosco, ratifico, approbo, innovo et nichilominus ea omnia et singula de novo dono atque concedo beato Petro celestis regni clavigero ac vobis patri sanctissimo eius successoris ceterisque vestris successoribus et ecclesie Romane. Et ad domini mei regis conscientiam serenandam et ut predicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur, compleantur et perficiantur, revoco, casso, annullo, irrito et omnibus viribus vacuo, quicquid contra predicta vel aliqua predictorum per ipsum dominum regem seu per alios eius nuntios vel officiales suo mandato vel nomine seu quemcumque alium vel alios quocumque modo quacumque via factum esset vel promissum sive iuratum. Ac volo et expresse consentio, quod per hoc nullum ius ipsi domino meo regi accrescat vel in aliquo ecclesie Romane deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem. Consentio insuper et concedo, quod vos, sanctissime pater, et eadem Romana ecclesia per vos et per alios nunc et semper accipiatis, nanciscamini, intretis et apprehendatis absque ulla ipsius domini regis vel alterius requisitione, auctoritate vel mandato obtentis sive petitis possessionem et quasi omnium contentorum in predictis privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus seu etiam iuramentis et omnium eorum, que pertinent ad predicta, et promitto, quod ipse dominus rex per se vel per alium seu alios non impediet vos vel nuntios vestros in predictis et quolibet predictorum, set potius in omnibus prefatis tam adipiscendis quam tenendis et habendis suo posse perpetuo adiuvabit. Et ut hoc omnia plenam omnimode perfectionis et solidationis habeant firmitatem, tactis sacrosanctis euangelis iuro in animam predicti domini mei regis, habens ab eo super hoc speciale mandatum, eundem dominum regem predicta omnia et singula perpetuo inviolabiliter servaturum, et promitto, quod idem dominus rex per se ipsum ea omnia et singula faciet, promittet, stabiliet, plene solidabit, firmabit, perficiet atque iurabit, quandocumque per vos et predictam ecclesiam litteris vel nuntiis extiterit requisitus.

(3) Predictus autem litterarum eiusdem cancellarii et mei procuratorii super hiis habiti tenores de verbo ad verbum per omnia tales sunt:

'In nomine Domini — munimine roborari'. *supra nr. 49.*

'Rudolfus Dei gratia — anno quinto'. *supra nr. 182.*

(4) Volo insuper et expresse consentio, quod iidem tenores inserti presentibus easdem per omnia vires habeant et obtineant, quas habent et obtinent ipse littere principales, ita quod si forsan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet deperire, dicti tenores perinde vim et robur obtineant et in omnibus et per omnia in iudicio vel extra iudicium fidem faciant, sicut ipse principales littere facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitutione aliqua non obstante, et promitto, quod predictus rex idem per omnia sua regali auctoritate statuet et decernet. Porro ad certitudinem presentium et memoriam futurorum hec omnia conscribi et in publicum instrumentum redigi per magistrum Paulum de Reate apostolica auctoritate tabellionem subscriptum feci atque rogavi et sigillo commisse michi administrationis, quo utor ad presens, munivi. Volo tamen et consentio, quod si dictum sigillum quovis

modo vel casu deperdi, frangi vel deformari contigerit, nichilominus instrumentum ipsum in suo vigore permaneat no si de ipso sigillo facta mentio non fuisset.

Actum^a Rome apud Sanctum Petrum, in consistorio in predicto papali palatio, presentibus venerabilibus patribus dominis Bonifatio Rauennat(ensi) et Iohanne Barensi archiepiscopis, Henrico Lunensi, Orlando Narniensi, Paparone Fulginat(ensi), Orlando Massan(ensi) ac Raymundo Massiliensi episcopis et honorabilibus viris domino Angelo de Veezosis domini pape camerario, domino Petro sancte Romane ecclesie vicecancellario, magistris Berardo de Neapoli et Benedicto de Anagnia eiusdem domini pape notariis, magistro Paulo de Interampn(is) clerico et procuratore in audientia curie
 10 Romane predicti domini Rudolphi regis ac nobilibus viris dominis Vrso curie domini pape marescalco, Adinolfo Comitibus et Petro Comitibus ac Nicolao Comitibus militibus de Vrbe et quam pluribus aliis clericis et laicis in multitudine numerosa, anno Domini MCCCLXXVIII, quarto die mensis Maii, indiction. VI. pontificatus vero domini Nicolai pape III. anno primo.

15 Ego Paulus de Reate apostolica auctoritate et nunc camere domini pape notarius hiis omnibus interfui et de mandato eiusdem sanctissimi patris domini Nicolai ac de rogatu ipsius fratris Conradi scripsi, publicavi et signum feci.

186. FACULTAS OFFICIALIARUM CONSTITUENDORUM.

1278. Mart. 18.

20 *Damus ex autographo in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 78½b asservato; fragmentum sigilli parvum iuxta serratur. Contulit b. m. Weiland. — Böhmer, Reg. imp. V1, 929. (P. drest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani
 25 fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

(1) Etsi ad omnes imperii Romani fideles munificencie nostre dexteram debeamus extendere debitricem, principes tamen velud bases egregias, quibus imperii celsitudo potenter inicitur^a, speciali prerogativa nos decet attollere condignisque beneficencie nostre favoribus ampliare, presertim cum ex eo quod condiciones et tituli principum
 30 dilatantur, sacrum Romanum imperium honoris et glorie non modicum recipiat incrementum. Sane venerabilis Ortolfus monasterii Burrensensis abbas, princeps noster dilectus et conventus ibidem culmini nostro humiliter supplicarunt, quod cum ipsi officialiarum sui monasterii principatus congruentium paterentur defectum, nos eis de suis ministerialibus et non aliunde quatuor officialias, marschaleum, dapiferum, pincernam
 35 et camerarium videlicet, constituendi et eosdem congrue sine magno monasterii preiudicio infeodandi auctoritatem plenam tradere de benignitate regia dignaremur. (2) Nos igitur predictorum abbatis et conventus supplicationibus utpote rationabilibus favora-

185. ^a; precedit signum parographi or.

186. ^a; sic or.

biliter inclinati permittimus et plenam ac planam eisdem concedimus facultatem, quod iuxta petitionis sue tenorem quatuor officiatos expressos superius, qui ipsius monasterii ministeriales sint, constituent et eosdem de monasterii bonis infeodent, sine gravi tamen monasterii dispendio et iactura. Hoc adiecto nichilominus, quod iidem officii nichil in ipsis officiis motu proprio ordinare valeant seu disponere, nisi^a quod de abbatis, qui tunc pro tempore fuerit, et conventus processerit voluntate. (3) Si quem etiam officiatorum migrare contigerit ab hac luce, decedentis primogenitus tantum debet in officii et feodorum ad idem spectantium possessione quieti et pacifica permanere, ne in plures heredes ipsum officium dividatur. Si vero aliquis ex huiusmodi officialibus extra potestatem ecclesie matrimonium contraxerit, heredes eiusdem idem officium nullatenus heredabunt et in hoc casu abbati et conventui antedictis tam officium quam feodum ipsi officio attinens in alium transferre licebit. In cuius testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Dat. Wienne, XV. Kal. Aprilis, indictione VI, anno Domini MCCLXXVIII, regni vero nostri anno quinto.

187. MANDATUM DE IMMUNITATE CIVITATUM IMPERII.

1278. Mai. 22.

Ineditum hucusque ex autographo tabularii civitatis Villingensis dedit vir d. Roder. Pendet sigillum fere illaesum loro membranaceo¹. Cf. iam supra nr. 69. — Böhmer, Reg. imp. VI, 953. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam tenore presencium cupimus pervenire, quod nos universis nostris et imperii civitatibus hanc iam dudum gratiam meminimus indulgisse, quod cives dictarum civitatum super nulla questione seu causa possint extra civitatem ad provinciale iudicium evocari, quin potius coram civitatis iudice conveniri. E converso quoque statuisset recolimus, ut si civis alicui foraneo movere habeat questionem, illum non in civitate, sed extrinsecus coram suo iudice debeat convenire. Volentes itaque hanc libertatis gratiam in suo robore permanere, vobis universis et singulis sub obtentu gratie nostre districto precipiendo mandamus, quatenus contra statuta huiusmodi nullatenus veniatis, si indignacionem regiam volueritis evitare.

Datum Wienne, XI. Kalendas Iunii, indictione VI, anno Domini MCCLXXVIII, regni vero nostri anno quinto.

186. ^a corr. ex niq or.

1) Cf. etiam Reg. imp. VI, 992 et 1787.

188--191. MANDATA DE HOSTE FACIENDA.

(1278. Mai.)

Litteras, quae certe vni mandatorum habuerunt, datus e codice T, de quo v. supra ad nr. 14—16. Desunt in aliis codicibus. Quarum tres ad bellum cum rege Bohemiae rursus suscipiendum spectant, quartum temporis incerti illis subiungere liceat. Cf. Reg. imp. VI, 958, 963, 964.

188. MANDATUM FIDELI MISSUM.

Ex T nr. 233. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 957.

(P. deest.)

Quia, ut veritatis seriem nudius detegamus, ad presens iuxta nostri status et
 10 negocii qualitatem non sumus illis circumdati, quibus confidere expedit et in quibus
 possimus ponere anchoram certe spei, eo quod reperti sunt facti evidencia sepius in-
 fideles¹⁾, tanta nos circa fidam in fide miliciam nunc angit et urget necessitas, quod
 necessitatem huiusmodi existentem in foribus scripture non admittit officium nec eam
 perfecte valemus exprimere per effectum. Eapropter fid(elitatem) t(uam) mo(nemus)
 15 et ro(gamus) ple(nissimo) cum af(fectu) tibi que precipimus ac in ea fide, qua te nobis
 sanguinis unit idemptitas et homagium fidelitatis astringit, te nichilominus obtestamur,
 quatenus necessitatem prefatam revera maiorem, quam mens possit conceipere, formida-
 bilibusque periculis plenam interne consideracionis oculis intuens diligenter, sicut no-
 strum honorem et imperii diligit, statim visis presentibus sine more cuiuslibet tardi-
 20 tate, que irrecuperabile posset inferre dispendium, XXX dextrarios coopertos vel plures,
 si poteris, ad nos quantocius permittere non omittas, ita quod inextinguibile fidei tue
 lumen argumento huiusmodi lucidius nobis clareat et clarissime rutilet in effectum, nec
 per tuam incuriam seu negligenciam morosam quod absit foveam incidamus nostri
 honoris et glorie oppressivam.

189. MANDATUM COMITI DE HOHENBERG DIRECTUM.

Ex T nr. 306. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 961.

(P. deest.)

Quia, prout ex coniecturis certissimis colligimus et effectibus operum de die in
 diem evidencius experimur, cum antiquo hoste nostro rege Bohemie guerrarum nos
 oportet discrimina denuo inchoare, fid(elitatem) t(uam) sub indissolubili affinitatis idemp-
 30 titate, que te pre ceteris nobis unit, ac fidei debito, quo racione imperii nostro te
 astringi culmini recognoscis, req(uirimus) et fiducialiter obtestamur, quatenus atten-
 dens provide, quanta cunctis consanguinitatis seu affinitatis nobis astrictis debito, tibi
 autem precipue de fortunatis regalium successuum auspiciis accrescit gloria, meditans
 quoque circumspecte, si quod future de nobis promocionis et exaltaconis beneficium
 35 prestolari volueris, ostendens eciam in hac parte dilucide, si ea, quam de te presumi-
 mus, dilectionis sinceritate felicem negociorum nostrorum exitum concupiscis, tocus
 diligencie tue ad hoc convertas studium nullis prorsus pareens laboribus vel expensis,
 quod collecto quanto decentiore potes milicie et aliorum armatorum exercitu maiestatis

1) De ratione v. Regesta imperii.

nostre presencie te acceleros presentaro. Confidimus enim et speramus in eo, qui hactenus nostra et imperii negotia direxit feliciter in salutem, quod mediantibus tuis et aliorum, de quibus specialiter presumimus, auxiliis et consiliis oportunitate contumacem predicti hostis nostri superbiam, qua contra nos insurgit et vehitur incessanter, sic potenter succulcare debeamus, succulcatam sic radicibus extirpare, quod nulla sibi facultas inantea suppetat contra nos et imperium quid contumelie vel gravaminis attemptandi. Ceterum sciat tua strennitas pro constanti, quod si quod absit in hoc negotio, a quo nostrorum et imperii ac inclite A. contectalis nostre, tua sororis, ac liberorum nostrorum successuum felicium quoad presenciam summa dependet, desidem te prebueris et remissum, nos revera vice versa hiis, que tuis et tuorum profectibus visa fuerint expedire, ea mentis alaeritate, ea gracia nostre affluencia et favoris prerogativa sicut hactenus nullo unquam tempore intendemus.

190. ALIUD MANDATUM.

Ex T nr. 301. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 962.

(P. decst.)

Cum secundum quod verisimilibus coniecturis perpondimus et certis indiciis ex-
perimur. futurarum guerrarum discrimina movenda cum inclito rogo Bohemie evitare
aliquahter non possimus, ad quod, sicut videmus ad oculum, iam res congrue se dis-
ponunt, experte fidelitatis tue constanciam in eo fidoi debito, quo nobis astringoris,
seriose requirimus et propensius exhortamur, quatenus si honorem regium, de quo
nequaquam ambigimus, diligis prosperari, si in hoste versuto nos desideras triumphare,
si de regia maiestate perpetuis beneficencie sue muneribus in te et tuis volueris pre-
miari, ad nostra et imperii servicia pro milicia docenti et congrua totis affectibus totis-
que viribus studeas diligencius laborare. Sciturus pro certo, quod si in hiis prompte
devocionis studio votis nostris annueris et in hoc neecessitatis articulo, in quo fidoi
tue summam volumus experiri, tue servitutis obsequio nos duxeris honorandos, in uberi
affluencia graciaram hoc ita compensare disponimus, quod grata et accepta huiusmodi
servicia grato domino gratulaberis impendisse.

191. ALIUD MANDATUM.

Ineditum datus ex T nr. 347. — Böhmcr, Reg. imp. VI decst. (P. decst.)

Hactenus te semper pura fide et devocione sincera indefessum^a in obsequiis
nostris invenimus et pro nostro^b et sacri honore imperii attollendo in omnes eventus
tam prosperos quam adversos accinctum. Ex hac igitur servicii promptitudine de tua
fidelitate plena collecta fiducia rogamus, monemus et hortamur omni quo possumus
studio et affectu, quatenus cum omnibus quos habere poteris in armis bellicis expedi-
tos sine dilacione morosa ad nos venias et appareas honorifico coram nobis. Est enim
ad presens nobis tua neecessaria presenciam, cuius causam, dum ad nos veneris, plenius
tibi pandemus oraculo vive vocis.

191. ^a indefessum T. ^b nostra T.

192—202.
**LEGATIO GOTIFRIDI PROTHONOTARII
 AD NICOLAUM III. PAPAM.**

1278. Mai. 29. — Iul. 1.

192. *FACULTAS REGIS. Mai. 29.*

*Supercst nonnisi in documentis infra nr. 200 et 201 edentis, quorum autographa
 exstant in tabulario secreto Vaticano. Hic sub numeris 1 et 2—4 (= nr. 201 1—3) ul-
 hibita sunt. Contulit Paulus Kehr. Ceterum Kallenbrunner 'Actenstücke zur Geschichte
 des Deutschen Reiches unter Rudolf I. und Albrecht I.' (= 'Mittheilungen aus dem Vati-
 canischen Archiv' I. Wien 1889) p. VIII ex collectione Platinae copiam autographi,
 cuius bullam auream ille etiamtum vidit, adnotat. Neque vero in Catalogo chartarum
 archivi Romanae ecclesiae a. 1366, de quo v. infra ad nr. 206—209, autographi mentio
 fit. — Böhmer, Reg. imp. VI, 955. (P. deest.)*

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Nicolao divina providentia sacro-
 sancte Romano ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper
 augustus cum filialis obeditionis reverentia devotissima pedum^a oseula beatorum.

(1) Ad magnificentiam munerum et gratiarum quodammodo inoffubilem largitatem,
 que imperatores Roman(or)um et predecessores nostri reges Romanorum de Romane
 matris ecclesie uberibus susceperunt, ipsi velut devoti filii faciem gratitudinis conver-
 tentes nec minus attendentes, quod eadem ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione
 preveniens transferendo de Grecis imperium in Germanos eisdem dederat^b id quod
 erant, ut grati predicarentur filii, laudabilis recognitionis effectum inter cetera, que ipsi
 ecclesie confirmarunt, dimiserunt seu etiam concesserunt totam terram que est a Radi-
 cofono usque Ceperanum^c, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comi-
 tisse Mattildis, comitatum Bertenorii, exarchatum Rauenne, Pentapolim, Massam Tra-
 bariam cum adiacentibus terris et omnia alia bona, terras, possessiones et iura ad
 dietam ecclesiam pertinentia, in multis privilegiis imperatorum a tempore Ludovici
 expressa^d sive contenta, ipsi beato Petro celestis regni clavigero eiusque successoribus
 et eidem ecclesie dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt et confirmarunt, et ad
 omnem scrupulum removendum, prout melius valeret et efficacius posset intolli-
 gunt, contulerunt, concesserunt et etiam donaverunt, sicut in eorum privilegiis seu litteris
 continetur. (2) Nosque postmodum, prout Domino placuit, ad regalis excellentie culmen
 assumpti predicta omnia in presentia recolende memorie domini Gregorii pape X.
 recognovimus ac ea omnia et singula ipsi pro predicta ecclesia, se suisque successoribus
 recipienti confirmavimus, innovavimus et de novo concessimus atque donavimus, ipsa nichilominus
 prestitio corporaliter iuramento firmantes^e. (3) Verum quia postmodum absque
 nostro consensu, conscientia vel mandato Rudolfus cancellarius noster a civibus Bono-
 nien(sibus), Ymolensibus, Faventin(is)^f, Foropopulien(sibus), Cesanatibus, Rauenna-
 tibus, Ariminen(sibus), Urbinatibus necnon et aliis aliorum civitatum atque locorum
 illarum parcium iuramentum fidelitatis nostro nomine dicitur recepisse, nos dilectum
 familiarem clericum nostrum magistrum Gottifridum prepositum Soliensem regalis aule
 prothonotarium transmittimus ad vestre presentiam sanctitatis, cui dumus presentibus

192. ^a) reverentia — pedum in rasura atque litteris minoribus scriptum 1. ^b) dederant 1. ^c) Cepra-
 num 1. 2. ^d) Faventinis 3.

1) Cf. supra nr. 89.

II. CONSTITUTIONES III.

nostra patentibus litteris in mandatis, ut quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium^a in predictis civitatibus, locis et terris seu per homines ipsorum civitatum, terrarum atque locorum actum, gestum, recognitum extitit et predicta iuramenta specialiter revocet, casset, annullet, irritet, cassa, nulla et irrita nuntiet ac omnibus viribus vacuat. Volentes et consentientes expresse, quod per haec^f nullum ius nobis accrescat vel ecclesie Romano deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem in civitatibus, terris et locis prefatis ac hominibus^g iuribus et iurisdictionibus eorundem, et universis et singulis civitatibus, communitatibus, locis et hominibus supradictis ex parte nostra omnia et singula predicta denuntiet, denuntiando sollicitet et inducat eosdem, quod vestrum et ecclesie predictae dominium recognoscetes vobis et ecclesie memorate tamquam eorum vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant^h et intendant. Promittentes nos ratum habituros et firmum, quicquid idem magister Gottifridus ordinandum seu faciendum duxerit in premissis.

Dat. Wienne, IIII. Kal. Iunii, indiet. VI, anno Domini MCCLXXVIIIⁱ, regni vero nostri anno quinto.

193. LITTERAE PONTIFICIS RUDOLFO REGI MISSAE.

Iun. 5. (correctae post Iun. 30.)

Registri Nicolai III. tom. II, iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 40 fol. 3 demum accuratissime contulit Pogatscher. De hiis, quae in nr. 193. 194. 195 in Registro post Iun. 30. deleta, correctae vel addita sunt, cf. Ficker 'Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Italiens' II, 454 sqq. et Kaltenbrunner l. c. p. 155. Ediderunt etiam Zaccagni loco supra ad nr. 48 citato Append. p. 45, omnibus verbis, quae in Registro post addita vel correctae sunt, bene distinctis, et minus accurate Theiner l. c. I, 208 nr. 361. — Potthast 21332. Böhmcr, Reg. imp. VI, 970. (P. deest.)

Nicolaus episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Intima mentis nostrae, fili carissime, clare circumspicit preparatio sedis tuae in gremio sedis apostolice constituta, sicut nuper ex hiis, quae dilectus filius frater Conradus minister ordinis fratrum Minorum superioris Alamannie nuntius tuus ex parte tua nobis asseruit et fecit^a, collegimus inclita tuae celsitudinis merita, quibus Deum et Romanam matrem ecclesiam tanquam princeps catholicus revereris. Nec dissimulare volumus, sed advertere potius, quod sicut speratur et creditur, Pater eternus tibi semitam suorum mandatorum aperiens solium tuum, prout claris auspitiis indicas, augebit et^b diriget, magnificabit amplis honoribus et erga eandem ecclesiam tua devotione successive vigente roborabit tuae celsitudinis incrementa, sicque promereri dinoceris^c intra sedis eiusdem claustra recumbere ac habere in nobis, quod in patre devotus filius promeretur. (2) Nuper quidem^d eundem nuntium, quem ad dictam sedem specialiter destinasti, affectione paterna recepinus et ipse in nostra et fratrum nostrorum presentia constitutus tanquam vir industrius multa sollicitudine circumspectus et fidelis commissi sibi negotii prosecutor sinceram devotionem et intentionem puram, quam ad eandem ecclesiam habuisti et habere dinoceris, prudenter exposuit et omnia et singula per quondam Ottonem prepositum Sancti Guidonis Spirensis, regie aule cancellarium,

192. ^a deest 1. ^b hoc 2. ^c corr. ex omnibus 1. ^d pareant. obediant 4. ^e millesimo ducesimo septuagesimo octavo 2-4.

193. ^a sequitur digne, sed deletam e. ^b augebit et supra lineam additum e. ^c super demonstras obitteratione e. ^d corr. ex siquidem e.

dicta sive promissa, acta seu gesta^a ac demum per te ipsum in presentia bone memorie Gregorii pape X. predecessoris nostri recognita, confirmata, innovata, de novo concessa, promissa, dicta, acta seu gesta, statuta sive iurata, predictus frater Conradus in nostra et eorundem^f fratrum^g presentia tuo nomine et pro te, tuum super hiis exhibendo mandatum, distincte, libere et expresse recognovit, ratificavit, approbavit, innovavit et nichilominus ea omnia et singula beato Petro celestis regni clavigero ac nobis eius licet immeritis^h successori ceterisque nostris successoribus et ecclesie Romane de novo donavit adque concessit. Et ad tuam conscientiam serenandam et ut predicta omnia plenarie solidarentur, stabilirentur, firmarentur, complerentur et perficerentur, revocavit, cassavit, annullavit, irritavit et omnibus viribus vacuavit, quicquid contra predicta vel aliqua predictorum per te seu per alios tuos nuntios speciales vel officiales tuo mandato vel nomine seu quemcumque alium vel alios quocumque modo, quacumque via factum esset vel promissum sive iuratum, volens et tuo nomine expresse consentiens, per hoc nullum ius tibi tam circa possessionem quam circa proprietatem accrescere vel ipsi Romane ecclesie in aliquo deperire. (3) Consensit insuper et concessit, quod nos et eadem ecclesia Romana per nos et per alios tunc et semper possemus accipere, nancisci, intrare et apprehendere absque ulla tui vel alterius requisitione, auctoritate vel mandato obtentis sive petitis possessionem et quasi omnium contentorum in predictis privilegiis, confirmationibus, concessionibus, innovationibus, recognitionibus, donationibus seu etiam iuramentis et omnium eorum que pertinent ad predicta, promittens nichilominus, quod tu per te vel per alium seu alios non impedies nos vel nuntios nostros in predictis et quolibet predictorum, set potius in omnibus prefatis tam adipiscendis quam tenendis et habendis tuo posse perpetuo adiuvabis. (4) Et ut hec omnia omnimode perfectionis et solidationis haberent plenariam firmitatem tactis sacrosanctis evangeliiis iuravit in animam tuam, exhibens super hoc speciale mandatum, te predicta omnia et singula perpetuo inviolabiliter servaturum, promittens quod tu per te ipsum ea omnia et singula faceres, promitteres, stabilires, plene solidares, firmares, perficeres atque iurares, quandocumque per nos et predictam ecclesiam litteris vel nuntiis existeres requisitusⁱ, prout hec et alia in instrumentis publicis inde confectis, tenores quorum per eundem fratrem Conradum tibi transmittimus, serius continentur^l. (5) Ut igitur tue sinceritatis integritas interius exteriusque reluceat et appareat vas sincerum^m premissa omnia et singula per specialia privilegia regali aurea bulla munita prompte, liberaliter et distincte recognoscas, ratifices, confirmes, innoves et de novo concedas.

ⁿ) in margine adduntur haec: Et postmodum dilectus filius Grotifridus prepositus ecclesie Soliensis Salzeburgensis diocesis, familiaris clericus et prothonotarius tuus, ex parte tua cum speciali mandato et litteris ad nostram presentiam destinatus traditi sibi a te auctoritate mandati iuramenta fidelitatis seu alia, que Rodulfus cancellarius tuus a civibus Bononiensibus, Ymolensibus, Faventinis, Forliviensibus, Foropopuliensibus, Cesanatis, Ravennatis, Ariminensibus, Urbinatis necnon et aliis aliarum civitatum et terrarum illarum partium adque locorum, que ipsius ecclesie iuris existunt, pro te dicitur recepisse et quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium in eisdem civitatibus, terris et locis seu per potestates, capitaneos, consiliarios et communia seu alios homines ipsorum civitatum, terrarum adque locorum actum, gestum et recognitum extitit, remittens, revocans, cassans, annullans, irritans, cassa, nulla et irrita nuntians ac omnibus viribus vacuans, eisdem potestatibus, capitaneis, consiliis et communibus ac aliis universis et singulis ex parte tua omnia et singula predicta et alia in eisdem contenta litteris nuntiavit et denunciando sollicitavit et induxit eisdem, quod nostram et eiusdem ecclesie recognoscentes dominium nobis et eidem ecclesie tanquam vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant et intendant, prout etc.^o ut supra.

193. ^c) sequitur statuta seu iurata subpanchae c. ^d) comparatur super hincet ubi c. ^e) sequitur nostrorum obliteratur c. ^f) sic corr. est to c.

1) Supra nr. 184, 185. 2) Cf. Pro. 25, 4. 3) Cf. infra nr. 200, 201.

ea omnia corporali prestito iuramento firmando. (6) Et quia dudum absque tuis, sicut opinamur et credimus, consensu, conscientia vel mandato dictus¹ cancellarius [tuus a civibus Bononiensibus, Imolensibus, Faventin(is), Forliviensibus, Foropopuliensibus, Cesanatis, Ravennatibus, Ariminensibus, Urbinatibus necnon et aliis aliarum civitatum illarum partium adque locorum, que ipsius ecclesie iuris existunt,]² huiusmodi³ iuramenta⁴ nomine tuo recepit, tu mature conspiciens id in prejudicium iuris eiusdem ecclesie subsecutum, quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium tuo nomine in predictis civitatibus vel aliis locis et terris per homines ipsorum civitatum, terrarum adque locorum actum, gestum, recognitum extitit sive iuratum, remittas⁵, revoces, casses, annulles, irrites, cassum et irritum nunties ac omnibus viribus vacues,⁶ statuens et expresse consentiens, quod per hoc nullum ius tibi accrescat vel ipsi ecclesie depercat tam circa possessionem quam circa proprietatem in civitatibus, terris et locis eisdem ac hominibus, iuribus et iurisdictionibus eorundem. (7) Et quia decet regales actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, tollat regalis expressio ac iura ecclesie predicto⁷ per tuam declarationem, quam docernas esse perpetuam, plenarie solidentur, recognoscas, fatearis et speciali edicto ad perpetuam memoriam studeas declarare, Ravennam, Emiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivium, Faventiam, Ymolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam adque Gabellum, Ariminum, Urbinum, Montemferetrum, territorium Balnense cum omnibus finibus, territoriis adque insulis in terra⁸ marique ad civitates et loca predicta quoquo modo pertinentibus ad beatum Petrum celestis regni clavigerum et ad nos ac successores nostros Romanos pontifices et ad ipsam Romanam ecclesiam pleno iure integre in spiritualibus et temporalibus in solidum pertinere ac nostri et ipsius ecclesie pleni iurisdictionis ac principatus existere. (8) Et ad omnem dubitationis scrupulum in posterum abolendum et ut tua devotio erga ipsam⁹ ecclesiam clarius enitescat, predicta omnia et singula, prout melius et efficacius valet intelligi, nobis et per nos successoribus nostris Romanis pontificibus et ipsi ecclesie de novo distincte, libere, plenarie et expresse concedas, conferas et dones, ut sublata omnis contentionis et dissentionis materia firma pax et plena concordia inter ecclesiam et imperium perseverent¹⁰, cum ea omnia et singula ex privilegiis et declarationibus predecessorum tuorum Romanorum imperatorum clare ac distincte pertinere ad Romanam ecclesiam dinoscantur¹¹. (9) Et ut premissa omnia nobis et eisdem successoribus ac ecclesie per te ac¹² tuos successores Romanorum reges et imperatores serventur firmaque semper et inconvulsa permancant. tue recognitionis, declarationis et donationis privilegia¹³ super hiis de tua conscientia et expresse mandato conscripta¹⁴ facias aurea bulla typario tue maiestatis impressa muniri ac ipsa¹⁵ ad perpetuam soliditatem et certitudinem pleniorum nobis et ipsi ecclesie¹⁶ liberaliter exhiberi. (10) Et nichilominus, ut tua devotio claritate refulgeat et longo lateque ad aliorum notitiam deducatur, revocationem, cassationem, annullationem, irrationem, cassi et irri nuntiationem, vacuationem, constitutionem et consensum ac alia suprascripta predictis et aliis partium¹⁷ earundem per speciales litteras et nuntios fideles, utiles et aptos ad talia, qui fideliter et clare prout decet expediant nec involvant, studeas expressius nuntiare, liberalius

¹⁾ in margine adduntur hęc: sub formis, quas per eundem fratrem Conradum tibi transmittimus².

193. ³⁾ supra lineam add. e. ⁴⁾ oblitterata sunt in e., verbo adposito va-ent. Cf. p. 179 notam⁵. ⁶⁾ sequitur fidelitatis oblitteratum e. ⁷⁾ sequitur presertim oblitteratum e. ⁸⁾ corr. et e. ⁹⁾ corr. ex privilegium e. ¹⁰⁾ corr. ex conscriptum e. ¹¹⁾ corr. ex ipsum e.

1) V. infra nr. 191. 2) Cf. infra nr. 197 et 200. 201.

tua puritate prestito iuramento promittens, quod dicta privilegia, litteras, recongnitiones, ratificationes^a, innovationes, iuramenta, concessionones, donationes et cetera, que per te vel de mandato tuo facta fuerint circa premissa et quodlibet premissorum, infra octo dierum spatium, postquam dante Domino imperiale diadema susceperis, sub aurea bulla
 5 similiter innovabis, facies et de novo concedes adque iurabis ac nichilominus fideliter et prompte tuis magnificis studiis procurabis, quod principes Alamannie tam ecclesiastici quam seculares ad premissa suum adhibebunt assensum, ut omnia in sua soliditate remaneant et de bono in melius, exclusis inde quibuslibet dubiis, prosperentur et quietis ubertate vigente facundis titulis magnificentur gentibus nomen tuum. (11) Ceterum eundem fratrem Conradum, quem fidelitate conspicuum et sollicitudine circumspectum tuorum culminum et imperii felicium successuum zelatorem esse percipimus, ad te duximus remittendum, ut per ipsum de hiis que gesta sunt apertius informatus nostris et eiusdem sedis beneplacitis liberius te conformes et que tui honoris incrementa respiciunt, celerius et feliciter prosperentur tuque precellentibus laudum titulis
 15 apud Deum et homines extollaris. Intendimus autem, quod dictus frater ad nos infra instans festum nativitatis^b beate Virginis vel saltem Kalend. mensis Octubris^c proxime futuri revertatur, nobis que a te circa premissa collegerit portaturus et fideliter relaturus. Et si ad promotionem vel expeditionem premissorum et aliorum, que tractanda, agenda et ordinanda videntur, una cum ipso fratre Conrado utile fore putaveris alios
 20 nuntios destinare^d, id tue providentie in hac parte relinquimus, ut pensatis omnibus provideas et facias, quod videris expedire.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, Non. Iunii, pontificatus nostri anno primo.

194. ALIÆ LITTERÆ EIUSDEM. Iun. 5. (corr. post Iun. 30.)

Ex eodem Registro fol. 5. Contulit Pogutscher. Cf. nr. 193. Ediderunt Zaccagni
 25 l. c. Append. p. 50 et Theiner l. c. I, 210 nr. 362. De privilegiorum antiquorum tenore, qui hic inseritur, cf. Sichel 'Das Privilegium Otto I. für die römische Kirche vom Jahre 962' p. 53 n. 2. Animadvertere liceat, textum Heinriciani ut dicitur plerumque cum certis codicibus concordare, quod infra notavimus. — Potthast 21333. Böhmer, Reg. imp. VI, 971. (P. deest.)

30 Nicolaus episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Ad tue devotionis augmentum et iurium Romane ecclesie claritatem, quod civitas Ravenne et Emilia, Bobium, Cesena^a, Forumpopuli, Forlivium, Faventia, Ymola, Bononia, Ferrara, Comaclum, Adria adque Gabellum, Arimini, Urbinum, Montisferetri,
 35 territorium Balnense cum omnibus finibus, territoriis adque insulis in terra marique ad civitates et loca predicta quoquo modo pertinentibus ad nos et Romanam ecclesiam pleno iure pertineant, per alias nostras litteras a te, fili karissime, cum expressione nominum predictorum civitatum, castrorum, villarum adque locorum sub certa forma petimus declarari et nichilominus, ut erga^b eandem Romanam ecclesiam matrem tuam
 40 sinceritatis tue devotio amplius elucescat, omnia et singula de novo donari^c. (2) Ne autem per hec nos aliquod novum petere^d vel a tuis predecessores imperatoribus Romanorum insolitum extimes postulare, ad tuam conscientiam plenius serenandum, qualiter illa certi predecessores tui Romanorum imperatores expresserunt, qualiter illa

193. ^a) sequitur confirmationes deletum c. ^b) nativitatis in rasura c. Cf. p. 181 n. g. ^c) Octubris in rasura c.

194. ^a) Cesenam c. ^b) supra lineam add. c. ^c) procedit petere deletum c.

1) Cf. infra nr. 212. 2) Supra nr. 193.

ad Romanam ecclesiam pertinere sub expressis terrarum distinctionibus declararunt, tibi de verbo ad verbum tenores privilegiorum ipsorum imperatorum, sicut in archivis Romane ecclesie reperimus, sub bulla nostra transmittimus. (3) Quorum etiam privilegiorum aliqua originalia, in quibus predictorum que petimus habetur plena distinctio, dilecto filio fratri Conrado nuntio tuo inspicienda commisimus et quoad hunc articulum exemplanda concessimus, quatenus super hiis note sibi veritatis fidelis assertor, declarationis per eum viso relator, omni nube de mento tua caliginose dubitationis exclusa, te possit clarius informare.

(4) Tenores^d autem prefati eorundem imperatorum quoad predicta tales sunt:

'In nomine domini Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Ludovicus imperator augustus statuo et concedo per hoc pactum confirmationis nostre tibi beato Petro principi apostolorum et per te vicario tuo domno Pascali summo pontifici et universali pape et successoribus eius in perpetuum, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate et dictione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam' etc. et infra: 'Necnon et^b exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, que pie recordationis domnus Pipinus rex ac bone memorie genitor noster Karolus imperator beato Petro apostolo et predecessoribus vestris iam dudum per donationis paginam restituerunt, hoc est civitatem Ravennam et Emiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Ymolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum et Adrianis que et Gabellum cum omnibus finibus, territoriis adque insulis in terra marique ad supradictas civitates pertinentibus. Simul et Pentapolim, videlicet Ariminum^e, Pisaurum, Fanum, Senogalliam, Anthonam, Ausinum, Humanam, Hesim, Forunsimpronii, Montemferetri, Urbinum et territorium Balnense, Callem, Luciolis, Egubium cum omnibus finibus ac terris ad easdem civitates pertinentibus.'

(5) Item tenor privilegii Ottonis imperatoris talis est:²

'In nomine domini Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Otto Dei gratia imperator augustus una cum Ottone glorioso rege filio nostro divina ordinante providentia spondemus adque promittimus per hoc pactum confirmationis nostre tibi beato Petro principi apostolorum et clavigero regni celorum et per te vicario tuo domno Iohanni summo pontifici et universali pape XII, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in vestra potestate adque dictione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam' etc. et infra: 'Necnon exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus civitatibus, oppidis et castellis, que pie memorie domnus Pipinus et domnus Karolus excellentissimi imperatores, [predecessores] videlicet nostri, beato Petro apostolo et predecessoribus vestris iam dudum per donationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam et Emiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli, Forumlivii, Faventiam, Ymolam, Bononium, Ferrariam, Comaclum et Adrianis adque Gabellum cum omnibus finibus, territoriis adque insulis terra marique ad supra scriptas civitates pertinentibus. Simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anthonam, Ausinum, Humanam, Hesim, Forunsimpronii, Montemferetri, Urbinum et territorium Balnense, Callis, Luciolis et Egubium cum omnibus finibus et territoriis ad easdem civitates pertinentibus.'

(6) Item tenor privilegii Henrici imperatoris talis est:³

'In nomine domini Dei omnipotentis Patris et Filii et Spiritus sancti. Ego Henricus Dei gratia imperator augustus spondeo adque promitto per hoc pactum confirmationis nostre tibi beato Petro principi apostolorum et clavigero regni celorum et per te vicario tuo domno Benedicto summo pontifici et universali pape, sicut a predecessoribus vestris usque nunc in potestate vestra' ac ditione tenuistis et disposuistis, civitatem Romanam' etc. et infra: 'Necnon et^f exarchatum Ravennatem sub integritate cum urbibus, civitatibus, oppidis et castellis, que pie recor-

194. ^d) corr. ex tenor c. ^e) Ariminum c. ^f) ita l. c. cod. 1. 3.

1) V. *Hilobovici Pa Factum cum Paschali pontifice* 817, *Capitularia I*, 352 nr. 172. 2) V. *supra tom. I*, 23 nr. 12. 3) V. *supra tom. I*, 65 nr. 32.

ditionis domnus Pipinus et domnus^a Karolus et domnus Lodovicus et Otto et itidem Otto filius eius, predecessores videlicet nostri, beato Petro apostolo et predecessoribus vestris iam dudum per donationis paginam contulerunt, hoc est civitatem Ravennam et Emiliam^f, Bobium, Cesenam, Forumpopoli, Forumlivii, Faventium, Ymolam, Bononiam, Ferrarium, Comaclum, Adrianis adque tiabellum cum omnibus finibus, territoriis adque insulis terra marique ad supradictas civitates pertinentibus. Simul et Pentapolim, videlicet Ariminum, Pensaurum, Fanum, Senogalliam, Anconam, Ausinum, Humanam, Hesiin, Forumsimpronii, Montemfeltri, Urbinum^h et territorium Balnense^l, Callis, Luciolis et Egubium cum omnibus finibus ac territoriis ad easdem civitates pertinentibus.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, Nonis Iunii, pontificatus nostri anno primo.

10 195. LITTERAE PONTIFICIS CONRADO FRATRI ORD. MIN. DIRECTAE.

Iun. 5. (correctae post Iun. 30.)

Ex eodem Registro fol. 6. Contulit Pogutscher. Cf. nr. 193. Ediderunt Zaccagni l. c. Append. p. 54 et Theiner l. c. I, 207 nr. 360. — Potthast 21331. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 970. (P. deest.)

15 Nicolaus episcopus servus servorum Dei dilecto filio fratri Conrado ministro fratrum Minorum superioris Alamannie salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Cum te ad karissimum in Christo filium nostrum Rodulfum regem Romanorum illustrem pro certis negotiis remittamus, sic te gerere volumus in hiis, que tibi imminent facienda. In primis eundem regem ex parte nostra cum benedictionis dulcedine salutabis. Item presentabis sibi litteras nostras, que incipiunt: 'Intima mentis nostre etc.'¹ Item alias, que incipiunt: 'Ad tue devotionis augmentum etc.'². Item alias, que incipiunt: 'In aliis, que tibi diriguntur etc.'³. (2) Deinde facias ratificari, innovari, recongnosci, confirmari et de novo concedi et nichilominus in tua presentia corporali prestito iuramento firmari per ipsum regem omnia et singula, que per te facta fuerunt suo nomine coram nobis, prout continentur in quinque instrumentis confectis⁴ per manus magistri Pauli de Reate apostolica auctoritate et nunc camere nostre notarii, tuo sigillo signatis, quorum tenores de verbo ad verbum tibi fecimus exhiberi, ita quod de predictis quinque instrumentis ratificandis fiant quinque alia sub aurea bulla regis, videlicet de quolibet unum secundum notam, quam tibi tradi fecimus, que incipit: 'In nomine Domini amen. Nos Rodulfus Dei gratia rex Romanorum semper augustus ad eternam rei geste^a memoriam recongnoscimus et fatemur etc.'⁵ Proviso quod in diversitate ratificationum predictorum quinque instrumentorum verba competentia factis cum discretione et maturitate mutantur et ordinentur, sicut per eandem notam instructio tibi datur, diligenter attendens, quod inter testes alios, qui in ratificationibus huiusmodi apponentur, ponantur principes et alii nobiles cum subscriptionibus eorundem. (3) Item per ea, que in tenoribus privilegiorum Romanorum imperatorum propriis oculis inspexisti referendo ipsi regi, quomodo civitas Bononiensis, Ravenna et certe alie civitates et loca, que in litteris directis eidem regi expressius nominantur, ad nos et Romanam ecclesiam clare et distincte pertinere noscuntur, quorum etiam privilegiorum tenores per te dicto regi sub bulla nostra transmittimus⁶, inducas eundem regem, ut omnia et singula, que tam in declarando quam in recongnoscendo et de novo etiam concedendo adque donando et alia faciendo, prout in notis, quas^b tibi

194. a) domnus c. b) de cod. I. c) Balnensem c.

195. a) supra lacam add. c. b) notis quas corr. de nota quam c.

15 1) Supra nr. 193. 2) nr. 194. 3) Infra nr. 196. 4) Supra nr. 181. 185. 5) Infra nr. 197. 6) Supra nr. 194.

tradi fecimus, quarum una^o sic incipit: 'Summa reipublice tuitio etc.'^{1*} plenius continentur, prompte ac liberaliter faciat nobis super hiis suas litteras secundum formam ipsarum^d notarum^d sub bulla aurea concedendo, et nichilominus [procuratos]^{o**} per dictum regem litteras et nuntios fideles, utiles et aptos ad talia, qui fideliter et clare prout decet expediant nec involvant, ad partes illas sollempniter destinari, per quos ea, que idem rex fecerit in predictis, sollempniter publicentur et ad omnium notitiam deducantur et per eosdem circa predicta omnia fiant et integre impleantur, que nobis necessaria vel utilia videbuntur. (4) Item quia multum inheret nostris affectibus, ut inchoati tractatus solidando concordie inter karissimum in Christo filium nostrum K. Sicilie ac prefatum reges illustres dante Domino compleantur et intentionis nostre sit, super hiis per vias quas poterimus dare operam efficacem, ne ex defectu procuratorii vel mandati ex parte ipsius [regis] Romanorum bonum tanto concordie contingeret impediri vel etiam retardari, procurare studeas diligenter, quod idem rex Romanorum mittat speciales ambasciatores et nuntios² ad nos cum plenaria potestate tractatus resumendi predictos illosque prosequendi necnon consumandi et circa dictam concordiam, caritatem, amicitiam ac federis unionem ordinandi, componendi, paciscendi, transigendi, compromittendi, promittendi et confirmandi cautionibus oportunis et omnia alia plene, libere, generaliter et specialiter faciendi, que in sollempnitate ac expeditione tanti negotii requiruntur, absque conditionali adiectione 'salvo iure vel demembratione imperii'³ aut alia simili, cum tales clausule captiose plurimum videantur, cum intendamus ab eodem rege Sicilie ad solidationem predictae concordie potestatem similem procurare. (5) Hiis autem per sollicitudinem tuam cum omni celeritate qua poteris plenarie adimpletis, cum privilegiis, litteris prefati regis et aliis que petimus infra instans festum nativitatis^e beate Virginis vel Kalend. futuri proximi mensis Octobris^h ad nostram presentiam revertaris, intentionem eiusdem regis Romanorum in hiis et aliis que tibi commiserit nobisⁱ fideliter relaturus. Intendimus enim, quod sive rex ipse mittat alios nuntios sive non, tu nichilominus ad nos in predicto termino in omnem eventum negotii redire aliquatenus non obmittas⁴. Ceterum predicta, que in memoriali huiusmodi continentur, et eorum quodlibet sic attente percurras, diligenti sollicitudine investiges ac sollicita diligentia prosequaris, quod nichil per incuriam negotio tanto depercat nichilque super hiis tuo negligentie valeat imputari, quin potius diligentiam tuam possimus exinde merito commendare.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, Non. Iunii, pontificatus nostri anno primo.

196. ALIAE LITTERAE EIUSDEM. Iun. 7.

Ex eodem Registro fol. 6^r. Contulit Pogatscher. Ediderunt Zaccagni l. c. Append. p. 53 et Theiner l. c. I, 211 nr. 363. — Potthast 21334. Böhmcr, Reg. imp. VI, 972. (P. decst.)

^{*)} et reliqua: 'In nomine sancte et individue Trinitatis. Rodulfus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus. Ab eo solo etc.'

²⁾ omnia et singula, que fecit in nostra et nostrorum fratrum presentia magister Gottifridus propositus ecclesie Soliensis Salzbergensis diocesis, ipsius regis prothonotarius, de mandato regis eiusdem facias confirmari secundum formam⁶, quam tibi fecimus exhiberi, et procures attentius.

195. ¹⁾ quarum una supra lineam super quo deletum e. ²⁾ arum in rasura e. ³⁾ proeres obliterata e. Cf. notam **). ⁴⁾ supra lineam add. e. ⁵⁾ in rasura e.; prius scriptum erat assumptionis. ⁶⁾ in rasura e. ⁷⁾ obliteratum videtur e.

1) Infra nr. 198. 2) Cf. infra nr. 210. 3) Cf. c. gr. supra p. 139 l. 27. 4) V. infra nr. 212. 5) Infra nr. 199. 6) Cf. infra nr. 209.

Nicolaus episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio Rodolfo regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

In aliis que tibi diriguntur ex parte nostra litteris inter alia continetur, quod infra octo dies, postquam dante Domino imperiale diadema susceperis, privilegia, litteras, recognitiones, ratificationes, confirmationes, innovationes, iuramenta, concessiones, donationes et cetera, que inter te ac nos et Romanam ecclesiam aguntur ad presens et que per te vel de mandato tuo facta sunt hactenus et fieri contigerit circa predicta et quodlibet eorumdem, sub aurea bulla similiter innovabis, facies et de novo concedes et procurabis, quod principes Alamannie tam ecclesiastici quam seculares ad premissa suum adhibebunt assensum. Verum quia intendimus premissa in coronationis tue vel saltem sequenti die sollempnitate debita solidari, serenitatem regiam presentibus excitamus, quatenus id de mente nostra percipiens sic te ad omnia precipere ac ante tempora cum plena deliberatione, prout negotii qualitas exigit, ordinare procures, quod hec in die coronationis vel sequenti predicta iuxta nostrum desiderium, annuente Domino, ad laudem Altissimi et exaltationem christiani populi compleantur.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, VII. Idus Iunii, pontificatus nostri anno primo.

197. FORMA RATIFICATIONIS GESTORUM FRATRIS CONRADI.

Præter consuetudinem, ut cartæ parvas, triam quæ sequuntur formarum ad Rudolphum regem missarum contractum non integrum exhibemus, sed ad numeros 221—223 infra edendos lectorem relegamus, paucis quæ non desunt in Registro curiis lectionibus omissis.

Textum huius formæ v. infra nr. 221. Serratur in Registro fol. 24. Edidit Zaccagni l. c. 69. Cf. Reg. imp. VI, 970. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Nos Rudolfus Dei gratia rex Romanorum semper augustus ad eternam rei geste memoriam — roboris memoriam exhiberi. infra nr. 221.

Ponantur testes maxime principes, qui invenientur in exercitu et alii nobiles cum subscriptionibus.

In e(undem) m(odum) fiat de quatuor aliis¹, verbis competenter mutatis et cum discretione et maturitate debita ordinatis.

198. FORMA PRIVILEGII REGII PRIMI.

Textum v. infra nr. 222. Serratur in Registro fol. 25. Edidit Zaccagni l. c. 70.

Item serrata est hæc forma in formularum codice Y, de quo c. supra ad nr. 14—16, nr. 335², ubi rubrum Privilegium super terris, quem accuratissime nos ipsi contulimus, cuius lectiones infra nr. 222 proponemus. Cf. Reg. imp. VI, 970. (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri et domino domino Nicolao pape III. Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad perpetuam rei memoriam.

Summa reipublice tuitio — ac plenarie faciemus. infra nr. 222.

Actum etc.

Et ponatur dies et signum regale, quod³ in privilegiis consuevit apponi, et cetera omnia, que in talibus consueverunt fieri⁴.

198. ¹ loca quot—siccè T: etc.

1) De his c. supra ad nr. 184, 185. Edita sunt apud Zaccagni l. c. 67—69 et Theiner l. c. 228 sqq. nr. 385. 2) Cf. Bolmann l. c. 79 nr. 77.

199. FORMA PRIVILEGII REGII SECUNDI.

Tectum v. infra nr. 223. Servatur in Registro fol. 27. Edidit Zaccagni l. c. 70.

Item servatu est in T nr. 336¹, ubi rubrum Item de eodem, quem continemus. V. infra. Ceterum opinionem de huius formae indole et ratione in Regestis imperii VI, 110 propositam valde erroneam esse, iam supra ad nr. 90 exposuimus. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 970. (P. deest.)

In nomine sancte et individuo Trinitatis.

Rudolphus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus.

Ab eo solo — aliquatenus non assistent. Ut autem hec omnia vobis^a — ac plenarie faciemus. *infra nr. 223.*

Actum etc.

Et ponatur dies et signum regale, quod in privilegiis consuevit apponi, et cetera omnia, que in talibus consueverunt fieri.

200. INSTRUMENTUM PROTHONOTARII DE REVOCATIONE IURAMENTORUM. *Tom. 30.*

Autographon tabularii secreti Vaticani Arm. I c. V nr. 4 descripsit Paulus Kehr². Sigillam desideratur. De ratione v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 977³. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Nos Gottifridus prepositus ecclesie Soliensis Salzeburgensis diocesis, magnifici principis domini Rudolphi regis Romanorum illustris familiaris clericus et prothonotarius, ad futuram rei memoriam.

Notum esse volumus universis, quod excellentissimus princeps dominus Rudolfus rex Romanorum illustris sacrosanctam Romanam ecclesiam matrem et dominam recognoscens ac intendens eius iura non preripere, sed ea potius illesa servare, nos ad sanctissimum patrem et universalem dominum dominum Nicolaum divina providentia summum pontificem cum specialibus litteris destinavit, quarum tenor talis est:

‘Sanctissimo in Christo — anno quinto. *supra nr. 192.*

Nos itaque traditi nobis ab eodem domino rege auctoritate mandati iuramenta fidelitatis seu alia, que Rodolfus cancellarius eiusdem domini regis a civibus Bononiensibus, Ymolensibus, Faentinis, Foropopuliensibus, Cesanatis, Rauennatibus, Ariminensibus et Vrbinatibus Ceruensis, Forliuensis ac hominibus castrorum Montisfeltri^a et Bertenori ac aliis communitatibus, universitatibus et incolis civitatum et locorum partium eorundem seu eorum aliquibus pro ipso domino rege dicitur recepisse, ac quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium in eisdem civitatibus, terris et locis sive per cives aut alios supradictos actum, gestum et recognitum extitit, remittentes, revocantes, cassantes, annullantes, irritantes, cassa, nulla et irrita nuntiantes ac omnibus viribus vacuantes, eisdem civibus, incolis et aliis universis et singulis ex parte ipsius domini regis omnia et singula predicta in eisdem contenta

199. ^a) iam hic sequuntur in T: etc. sicut in precedenti. Sed ubi ibi ponitur recognitionis declaratio etc., ponatur hic ‘presens privilegium conscriptum iussibus aurea bulla typario etc.’

200. ^a) hic castrorum montis in casura or.

1) Cf. Bodmann l. c. 83 nr. 78. 2) V. ‘Neues Archiv’ XIV, 358 nr. 39. 3) Apud Potthust 21345 male indicatur.

litteris denuntiamus et denuntiando eosdem cives, homines, communitates, universitates et incolas sollicitamus et inducimus, quod eorundem domini pape et ecclesie recognoscentes dominium, dictis domino pape et ecclesie tanquam vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant et intendant.

Porro ad certitudinem presentium et memoriam futurorum hec omnia conscribi et in publicum instrumentum redigi per magistrum Paulum de Reate apostolica auctoritate tabellionem subscriptum fecimus atque rogavimus et proprio sigillo munivimus. Volumus tamen et consentimus, quod si dictum sigillum quovis modo vel casu deperdi, frangi vel deformari contigerit, nichilominus instrumentum ipsum in suo vigore permaneat, ac si de ipso sigillo facta mentio non fuisset.

Actum Viterbii in episcopali palatio, in magno consistorio in presentia sanctissimi patris summi pontificis predicti domini Nicolai pape III. et venerabilium patrum sacri cetus dominorum cardinalium, coram hiis testibus, scilicet domino B. archiepiscopo Ruennate, domino G. archiepiscopo Corinthiensi, domino H. episcopo Lanensi, domino P. episcopo Firmano, domino . . episcopo Viterbiensi, domino R. episcopo Massiliensi, domino . . episcopo Burgensi, domino . . episcopo Gallicensi, domino . . episcopo Aprutino, domino . . episcopo Balneoregensi, domino . . episcopo Eugubino, domino V. episcopo Egitaniensi, domino . . episcopo Taurinensi, domino . . episcopo Famagustano et domino . . episcopo Aurasicensi ac multis aliis clericis et laicis in multitudine numerosa, anno Domini MCCLXXVIII, II. Kal. Iulii, indiet. VI, pontificatus domini Nicolai pape III. anno primo.

Ego Paulus de Reate apostolica auctoritate et nunc camere domini pape notarius predictis interfui et ut supra legitur rogatus scripsi, publicavi et signum feci. (S. N.)

201. LITTERAE EIUSDEM CIVITATIBUS ROMANIOLOE DIRECTAE.

Iun. 30.

Tria autographa eiusdem tabularii servata 1) 2) Arm. I c. V nr. 3 et nr. 5, quorum sigilla adhuc pendent, 3) inter 'Instrumenta miscellanea', cuius sigillum desideratur, contulit Kehr¹. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 977². (P. deest.)

Providis viris potestatibus, capitaneis, consiliis et communibus Bononiensibus, Ymolensibus, Faventin(is)^a, Foropopuliensibus, Cesenatibus, Ravenatibus, Ariminensibus, Urbinatibus, Ceruiensibus et Forliuensibus, Montisfiltri^b et Bertenorii ac aliis communitatibus, universitatibus et incolis aliorum civitatum, castrorum, terrarum et locorum partium earundem Gottifridus prepositus ecclesie Soliensis Salzeburgensis diocesis, magnifici principis domini Rudolphi^c regis Romanorum illustris familiaris clericus et prothonotarius, salutem in Domino.

Excellentissimus princeps dominus Rudolfus rex Romanorum illustris sacrosanctam Romanam ecclesiam matrem et dominam recognoscens ac intendens eius iura non preripere, set ea potius illesa servare, nos ad sanctissimum patrem et universalem dominum dominum Nicolaum divina providentia summum pontificem cum specialibus litteris destinavit, quarum tenor talis est:

'Sanctissimo in Christo — anno quinto'. *supra nr. 192.*

Nos itaque traditi nobis ab eodem domino rege auctoritate mandati iuramenta fidelitatis seu alia, que Rodulfus cancellarius eiusdem^d domini regis a vobis seu aliquibus vestrum pro ipso domino rege dicitur recepisse, ac quicquid per eundem cau-

^a Faventiner S. ^b Montisfeltri S. ^c in rursus A. ^d eius in rursus A.

1) V. 'Neues Archiv' XIV, 358 nr. 36, 37, 38. 2) Apud Pothust 24317 male indicatur.

cellarium seu quomecumque alium in vestris civitatibus, terris et locis, seu per vos aut alios homines ipsorum civitatum, terrarum atque locorum actum, gestum et recognitum extitit, remittentes, revocantes, cassantes, annullantes, irritantes, cassa, nulla et irrita nunciantes ac omnibus viribus vacuantes, vobis universis et singulis ex parte ipsius domini regis omnia et singula predicta^a in eisdem contenta litteris denuntiamus et denuntiando vos sollicitamus et inducimus, quod eorundem domini pape et ecclesie recognoscentes dominium, dictis domino pape et ecclesie tanquam vero domino in omnibus et per omnia, sicut debetis, obediat, parentis et etiam intendatis.

Porro ad certitudinem presentium et memoriam futurorum hec omnia conscribi et in publicum instrumentum redigi per magistrum Iacobum Sorbulensem de Parm(a), eiusdem domini pape camere clericum, imperiali auctoritate notarium publicum infrascriptum fecimus atque rogavimus et proprio sigillo munivimus. Volumus tamen et consentimus, quod si dictum sigillum quovis modo vel casu deperdi, frangi vel deformari contigerit, nichilominus instrumentum ipsum in suo vigore permaneat, ac si de ipso sigillo facta mentio non fuisset.

Actum Viterbii in episcopali palatio, in magno consistorio in presentia sanctissimi patris summi pontificis predicti domini Nicolai pape III. et venerabilium patrum sacri cetus dominorum cardinalium, coram hiis testibus, scilicet domino archiepiscopo Ravenat(e), domino G. archiepiscopo Corrinthiensi, domino H. episcopo Lunensi, domino P. episcopo Firmano, domino . . episcopo Viterbiensi, domino R. episcopo Massiliensi, domino . . episcopo Burgensi^c, domino . . episcopo Gallicensi, domino . . episcopo Aprutino, domino . . episcopo Balneregensi^d, domino B. episcopo Eugubino, domino V. episcopo Egitanensi^e, domino . . . episcopo Taurinensi, domino P. episcopo^f Famagustano et domino . . . episcopo Aurasicensi ac multis aliis clericis et laicis in multitudine numerosa, anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo octavo, 25 II. Kal. Iulii, indictione VI, pontificatus predicti domini Nicolai pape III. anno primo.

(S. N.) ¶ Et ego ¶ Iacobus Sorbulensis de Parm(a), sanctissimi^g patris domini pape predicti camere clericus, imperiali auctoritate notarius, predictis interfui, prout superius legitur, rogatus scripsi et in publicam formam redegi.

202. MANDATUM PONTIFICIS PROTHONOTARIO DIRECTUM. *Iul. 1.* 20

Ex eodem Registro fol. 31. Contulit Pogatscher. Edidit Zaccagni l. c. 80. — Potthast 21346. (P. deest.)

Nicolaus episcopus etc. dilecto filio magistro Gottfrido preposito etc. salutem et a(postolicam) b(enedictionem).

Sicut communis tenet opinio, Rudolfus cancellarius karissimi in Christo filii nostri Rudolphi regis Romanorum illustris a Bononiensibus, Imolensibus, Faventinis, Foropopuliensibus, Cesanatis, Ravennatibus et Forliviensibus ac hominibus Montiferetri, Brittenorii, Ariminensibus et Urbinatibus, communitatibus, universitatibus, civibus et incolis aliorum civitatum, terrarum, castrorum seu locorum partium earundem certa iuramenta fidelitatis vel alia eiusdem regis nomine et pro ipso sibi fecerat exhiberi. Unde cum civitates, terre ac loca predicta Romane ecclesie pleni iuris et proprietatis existant et earum dominium ad eandem ecclesiam pertinere noscatur, idemque rex, ut asseris, tibi commiserit, ut iuramenta ipsa et quicquid per eundem cancellarium seu quomecumque alium in predictis civitatibus, terris et locis seu per homines ipsorum

201. ^a) superscripta 3. ^b) domino R. episcopo Massiliensi-Burgensi deest f. ^c) Bal. ^d) Bal. ^e) Bal. ^f) Bal. ^g) Bal.

civitatum terrarum atque locorum actum, gestum et recognitum extitit, ad dictum nostrum remitteres, vacuatos, cassatos, annullatos, irritatos, cassa, nulla et irrita nuntiares ac omnibus viribus vacuatos, nostri beneplaciti ac voluntatis existit, ut eadem iuramenta et quidquid secutum est ex eis per te iuxta quod idem rex tibi commisit vel per quomecumque alium habentem ad hoc ab eodem rege mandatum remittantur et penitus revocentur.

Dat. Viterbii, Kalend. Iulii, pontificatus nostri anno primo.

203. 204. EDICTA CONTRA HAERETICOS.

(1278. Iun.)

10 203. INNOVATIO CONSTITUTIONIS FRIDERICI II.

Constitutionis Friderici II. contra haereticos a. 1238—1239. supra tom. II, 284 nr. 211 innovationem, cuius textus cum litteris ad inquisitores haereticae pravitatis missis nr. 204 passim concordat, a viro cl. Redlich in Regestis imperii summa probabilitate anno 1278. adsignatam hic proponimus ex codicibus formularum, quos iam ad nr. 148 adhibuimus.

15 *Valgata est C II, 487 (= l. III, 47) et G p. 173 (= l. III, 24), quorum textus fere omnino inter se concordant. Orthographiam ad libros formularum reduximus. Dedit etiam B Böhmér 'Acta imperii selecta' p. 367 nr. 484 e codice Vindobonensi 2493 (Philol. 383) saec. XIV. fol. 11. De tempore et ratione v. ca. quae in Regestis imperii adnotata sunt¹. — Böhmér, Reg. imp. VI, 1051. (P. deest.)*

20 Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Christi fidelibus presentem paginam inspecturis salutem cum noticia subscriptorum.

(1) Quoniam pestilentes heretice calliditatis argucias Deo abhominabiles et hominibus odiosas, quae sua contagione commaculant oves gregis dominici, tamquam amaritudinis felle baiulas detestandas indesinenter prosequimur et propter hoc ad extirpacionem 25 earum omnimodam libet extendere crediti nobis divinitus gladii potestatem, quaedam capitula constitutionum per dominum Fridericum quondam Romanorum imperatorem predecessorem nostrum contra hereticos oditarum, quae integra, non cancellata, non abolita nec in aliqua sui parte viciata sigillo suo vidimus consignata, presentibus 30 fideliter observari^a. (2) Est autem constitutionum huiusmodi tenor talis:

^b 'Incipiunt etc.'^{b-2}.

(3) Nos itaque, qui pro tuicione fidei catholice principaliter, teste Altissimo, regie dignitatis honorem et onus assumpsimus, premissa universa et singula in eradicationem huiusmodi secte nepharie et corroboracionem fidei christiane pie ac provide instituta 35 solemniter approbamus et ad observancias eorundem nos testificacione presencium obligamus. Volentes pariter et mandantes haec eadem ab omnibus, ad quos Romane dicionis imperium se extendit, firmiter et inviolabiliter observari. In quorum testimonium etc.

203. ^a) observare B. ^b) Incipiunt etc. deest B.

40 1; Cf. etiam Reg. imp. VI, 206; infra eadendum. 2; Supra tom. II, 284 lin. 12.

204. LITTERAE INQUISITORIBUS MISSAE.

Supersunt in libris formularum, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. Praebent T nr. 16 et E fol. 111 nr. 66, cuius rubrum v. apud Stobbe. Lectiones codicis V fol. 58^r (v. editionem p. 396) praetermisimus. Textus passim cum nr. 203 concordat. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1050. (P. deest.)

Rud(olfus) etc. religiosus et^a prudentibus viris fratribus t(ali) et t(ali)^b de ordine fratrum Predicatorum^c, apostolice sedis inquisitoribus contra hereticum pravitatem, egregiis fidei orthodoxe pugilibus sibi dilectis salutem et omne bonum.

Pestilentes heretice calliditatis argucie^d Deo abominabiles et hominibus odiose, quo sua contagione contaminant oves gregis dominici et vineam Domini moliantur ad 10 modum vulpecule demoliri, sic nostris^e ex ipso revera narratu infeste sunt auribus sicque sunt amaritudinis follee^f baiule^g detestando, quod qui pro tuicione catholice fidei principaliter teste Altissimo rogie dignitatis honorem et onus^h assumpsimus, iuxta vestrarum, quas affectione benigna suscepimus, continenciam litterarum ad extirpacionem omnimodam huius secte nepharie, ubicumque sub nostre districtu potencie poterit 15 deprehendi, finaliter exercere disponimus crediti nobis divinitus gladii potestatem in eorundem non solummodo exterminium, set per consequens in ipsorum propaginem huiusmodiⁱ infecte malicie scotatricem velut in maiestatis divine omnipotencie roam^j deservituri^k iudicialiter et potentialiter processuri. Dummodo, ut deceat, legitimis documentis appareat et verisimilibus pateat argumentis, quod sint super huiusmodi 20 pravitate convicti et sentencialiter condempnati.

205. DECLARATIO DE JURISDICTIONE
ARCHIEPISCOPI SALISBURGENSIS.

1278. Jul. 4.

Autographon tabularii Vindobonensis iam olim exemplavit b. m. Wattenbach. Sigillum 25 pendet loco membranaceo. Ediderunt etiam Schwind-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden zur Verfassungsgeschichte' p. 121 nr. 58. — Böhmer, Reg. imp. VI, 981. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili F(rideric) archiepiscopo Salzburgensi principi suo karissimo gratiam suam et omne bonum.

Ex concessione tuorum regalium, quibus te nostra serenitas iam dudum apud 30 Hagnoviam investivit², plenam et liberam potestatem in tuis districtibus et territoriis iudicandi more maiorum nostrorum principum in causis civilibus et criminalibus accepisti. Cum enim unum te esse ex sublimibus principibus Romani imperii cognoscamus, dubitari a nemine volumus, quin merum imperium tuo principatui sit annexum, per quod habes ius animadvertendi in facinorosos³ homines et gladii potestatem, per alium 32 tamen, prout ordini et honori tuo congruit, exherendum. Ceterum cum iuxta legitimas

204. ^a) religiosus et desunt E. ^b) loco t(ali) et t(ali) E: talibus etc. ^c) Minorum male E. ^d) argute E. ^e) nobis E. ^f) felle | fellice E. ^g) baiule E. ^h) bonus T; onus crasum ex bonis E. ⁱ) huius E. ^k) deservituri E.

1. Conferendam esse legem 'Quisquis' (Col. Inst. VIII, 8, 5 § 1) nonnulli Zeumer. 2. 1271. Aug. 4, 10 Reg. imp. VI, 191. Cf. supra nr. 67, 68. 3. Dig. II, 1, 3.

sanctiones delictum omnem emanitatem auferat et privilegium omne tollat, volumus et mandamus, quatinus omni privilegio, nobilitate seu etiam dignitate cessantibus, iusto et communi iudicio iudices et iudicari facias pro qualitate criminum eriminosos tum in facultatibus quam personis. Tu igitur formam boni presidis induens¹, ad cuius sollicitudinem maxime pertinet, ut provincia sibi commissa malis hominibus expurgetur², ad iudicandum sine delectu et differentia personarum viriliter accingaris eterni Regis sequens imperium, qui precepit dicens: 'Ita iudicabis magnum ut parvum'³. Nec dubites, quin ad tuas iustas sententias quas protuleris exequendas regalem potentiam, si opus fuerit, adducamus. Illud etiam nostro proposito et Romanis legibus est adversum, ut pro cuiuslibet eriminosi crimine puniendo regalis auctoritas specialiter requiratur, cum iuxta statuta divorum principum Romanorum non crimina, sed vindictae criminum⁴ sint regiis auribus inferende.

Datum Wiennae, anno Domini MCCLXXVIII, IIII. Non. Julii, regni vero nostri anno quinto.

206 - 209. RATIFICATIO GESTORUM CONRADI ET GOTFRIDI.

1278. Aug. 29.

Præter consuetudinem quattuor documentorum nr. 206—209, quorum tertius in tabulario secreto Vaticano a. 1900. frustra quaesivimus, summaria tantum proponimus, quae præbet vetus ille 'Catalogus chartarum archivi sanctae Romanae ecclesiae' a. 1366, iussu pontificis Avinione confectus, quem vulgavit Muratorius 'Antiquitates Italicæ mediæ ævi' VI, col. 75—190. Quod ea de re faciendum esse nobis persuasimus, ne inter longam privilegiorum a Nicolao III. petitorum seriem ille desiderarentur, quae statim post pugnam Aug. 26. cum Ottokaro commissam, dum rex adhuc in castris est Moravieis, data sunt.

Catalogus enim ille quanti pretii sit, viros doctos adhuc fugit. Cuius codices præter Estensem, quo Muratorius usus est, supersunt duo, unus in tabulario secreto Vaticano Arm. XXXV tom. 9⁴, alter in bibliotheca Parisiensi lat. 5181 ex archivio Avinionensi ex delatus⁵. Quibus facile fieri potest, ut alios addat, si quis attentius circumspexerit. Nos primi passim 'Neues Archiv' XXV, 721 sqq. ex catalogo illo multum novi disci posse monuimus, etiam uberius alio loco de eo acturi⁶. Hic sufficiat commemorare, catalogum illam eorum documentorum indicem esse, quae a. 1366, Avinione exstiterint. Ergo ut illorum mentio non fit, quae tunc temporis alibi asserebantur, ita etiam alia iudicantur, quae hodie non iam supersunt. Testat autem, ut catalogum quam diligentissime perscrutati eruamus, quid diplomatum imperatorum vel regum, quae quidem perierint, in illo catalogo commemoventur.

Quantum huius catalogi summaria non ita confecta sunt, ut pariter cognoscatur, quid in ipsis documentis scriptum fuerit quodque documentum singulis summaris signi-

1) Cf. Dig. I, 18, 3. 2) Cf. Deuter. 1, 17. 3) C. Inst. I, 26, 3, ut monuit Zeuner.
4) Cf. Kehr 'Nachrichten der Göttinger Gesellschaft der Wissenschaften' 1900 p. 370. Cuius apographon serratur Arm. XXXIII tom. 38. 5) Apographon eiusdem Baluzianum serratur lat. 5181 A. V. 'Archeo-
VII, 57. 6) Dum hanc plagulam corrigo, nova commentatio prodit viri d. Ch. Samaran 'Noti sur quelques manuscrits de l'inventaire des archives pontificales rédigé en 1366-1367 sous le pontificat d'Urban V' (Mélanges d'archéologie et d'histoire XXII, 379—384). Cui contigit, ut codicem Estensem, quem olim Muratorius adhibuit, a nobis frustra quaesitum in tabulario Mutinensi investigaret. Ubi dem huius inventarii auctoritas meritis laudibus offertur.

fiectur, tamen hoc certo certius est, summaria illa, quae proposituri sumus, non ad privilegia, quorum formae v. supra nr. 198, 199, innovanda spectare. Immo nihil aliud illa summaria praebent, quam ratificationes earum recognitionum, quas prius Conradus Mai. I. fecerat, itemque omnium eorum, quae Gotifridus Iun. 30. Viterbii gesserat. V. supra nr. 184, 185, 200, 201. Qua cum re convenit, quod ipse papa in litteris infra nr. 216 c. 4 aliqua ex eisdem privilegiis ratificata, alia omissa esse dicit, quodque m. Decembri eiusdem anni ipsorum privilegiorum formae denuo regi Rudolfo per Giffridum de Anagnina transmittuntur. Cf. infra nr. 218.

206. RATIFICATIO GESTORUM CONRADI PRIMA. Aug. 29.

Apud Muratori l. c. col. 91. Codicem tabularii secreti Vaticani signatum Arm. XXXV tom. 9 fol. 29^a denuo contulit Pogatscher.

Item alia patens littera continens, qualiter Rudolphus rex Romanorum ratificando, approbando et de novo concedendo omnia donata privilegiaque et terras per predecessores suos ecclesie Romane concessa in Lausan(a), presentibus multis prelatibus et nobilibus domino Gregorio pape X. et ecclesie Romane iuramentum fidelitatis prestitit anno MCCLXXV, regni sui tercio. Postque ratificando ut supra fratrem Conradum ministrum ordinis Minorum procuratorem suum Romam destinavit. Qui domino N(icolao) pape tercio simili modo omnia privilegia et terras dicte ecclesie Romane concessa approbavit et concessit apud Sanctum Petrum in publico consistorio papali, anno MCCLXXVIII, III. die Maii. Et idem imperator postea ratificavit omnia supradicta et litteras suas concessit super hec.

Sub data in castris Dyax^a, III. Kalendas Septembris, regni sui anno V.

Videtur esse ratificatio primae recognitionis Conradianae ex serie nempe earum, quas supra in proemiis ad nr. 91 et 184 commemoravimus, quam Theiner l. c. 228 col. 1 exhibet. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1001. (P. deest.)

207. RATIFICATIO GESTORUM CONRADI ALTERA. Aug. 29.

Apud Muratori l. c. col. 90. Eundem codicem fol. 27^a contulit Pogatscher.

Transumptum autenticum plurium privilegiorum per imperatores Romanorum ecclesie Romane concessorum, extractum de archivis thesauri ecclesie Romane in domo Minorum de civitate Assisii, in quo cavetur forma iuramenti per Rudolphum imperatorem seu procuratorem suum prestiti domino N(icolao) pape III.

Dat. originalis ut supra in proximo¹. Dat. transumpti ut supra in aliis transumptis Assisii.

Cum minus probabile sit, hoc Iohannis de Amelio² transumptum esse illius ipsius recognitionis, quae in Catalogo praecedit, ut est infra nr. 208, opinari licet, de ratificatione tertiae recognitionis Conradianae Theiner l. c. 230 col. 1 agi, quae iuramentum continet. — Böhmer, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

208. RATIFICATIO GESTORUM CONRADI TERTIA. Aug. 29.

Apud Muratori l. c. col. 90. Eundem codicem fol. 27 contulit Pogatscher.

Item instrumentum continens, qualiter Rudolphus rex Romanorum ratificavit, approbavit et de novo concessit omnia privilegia donata, concessa, recognita et iurata

206. ^a) sic infra nr. 210; drax c.

¹ Et scilicet infra nr. 208. ² De transumptis a. 1329, ab Iohanne de Amelio iussu pontificis Assisii confectis c. Duple Archiv für Litt.- und Kirchengeschichte II, 1—105 et Kehr Neues Archiv XIV, 371 sqq.

per predecessores suos et principes imperii ecclesie Romano. Primo per dietos principes apud Frankenfort anno Domini MCCXX^a, VIII. Kal. Maii, deinde per se in civitate Lausan(e) MCCLXXV. et regni sui anno tercio. Item ratificavit et de novo iuravit omnia et singula premissa et factu suo nomine per fratrem Conradum^b ministrum Minorum superioris Alamannie procuratorem suum hic seriusius expressata.

Dat. in castris apud Dyax^c, III. Kalendas Septembris, anno Domini MCCLXXVIII, regni sui anno V.

Est ratificatio quartae recognitionis Conradianae, quae litteras principum continet: v. Theiner l. c. 230 col. 2. — Böhmer, Reg. imp. VI, 999. (P. deest.)

10 **209. RATIFICATIO GESTORUM GOTIFRIDI. Aug. 29.**

Apud Muratori l. c. 91. Eandem codicem fol. 28^r continet Pogatscher.

Ad eternam rei memoriam. Littera patens continens, qualiter Rudolphus rex Romanorum recognitis et approbatis omnibus donis sive donationibus factis et privilegiis per predecessores suos Romanorum reges et imperatores a tempore Iudovici beato Petro celestis regni clavigero eiusque successoribus et ecclesie Romane concessis, specialiter terrarum que sunt a Radicofano usque ad Ceporanum, marchie Anconitane, ducatus Spoletani, terre comitisse Matildis, comitatus Bertinorii, exarcatus Ravenne, Pentapolis, Masse Trabario cum adiacentibus terris et iuri[s]dictionibus necnon Bononionis, Imolensis, Faventino, Foropopuliensis, Cesenatis, Ravennatis, Ariminensis, Urbinate(n)sis, Cerviensis^a et Foroliviensis, Montisfeltri et Bertinorii cum civitatibus, castris, villis, terris, iuribus, iurisdictionibus et pertinentiis eorum ac generaliter omnibus aliis, que etiam ratificaverat et recognoverat^b domino Gregorio pape X, volens perpetuo valere. Ac revocans et cassans penitus omnes recognitiones per R. cancellarium suum a nobilibus, universitatibus, communitatibus et hominibus terrarum predictarum ac fidelitatis iuramenta nomine suo postea recepta et ad annullandum cassandumque penitus omnia facta per dictum cancellarium super hec, scribendo domino N(icolao) pape tercio et nobilibus [et] communitatibus dictarum terrarum magistrum Gaufridum prothonotarium suum specialem destinavit. Qui in magno consistorio papali Viterbii prefato domino N(icolao) pape III. et dominis cardinalibus presentibus gesta per dictum cancellarium imperii totaliter irritavit et annullavit ac precepit iuxta mandatum dicti imperatoris nobilibus et civibus dictarum civitatum, castrorum et terrarum, ut dictum dominum N(icolaum) papam et ecclesiam Romanam tenerent et recognoscerent pro veris eorum dominis eisque perpetuo facerent fidelitatem et prestarent sacramentum. Et sic factum fuit.

35 Datum in castris apud Dyax^c, III. Kalendas Septembris, anno MCCLXXVIII, regni sui^d anno quinto.

Sine dubio est ratificatio omnium eorum, quae Gotifridus Viterbii in consistorio Iun. 30 supra nr. 200, 201. gessit, cuius formam a papa ad Rudolphum regem missam ex Registro edidit Zaccagni loco supra ad nr. 48 citato Append. p. 77—80, quam recipere longum est. Hanc formam denovo mense Decembri ad regem transmissam esse, instructione papae infra nr. 218 c. 1 comperimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1000. (P. deest.)

208. ^a) sequitur deletum Anno MCCXX. c. ^b) Conradum c. ^c) sic c.

209. ^a) Comensis? c. ^b) recognoscerat c. ^c) drax c. ^d) sui regni c.

210—212. LITTERAE CREDENTIALIALES.

1278. Sept. 5. — (Oct.)

210. LITTERAE AD PAPAM DE UNIONE CUM REGE SICILIAE
TRACTANDA. Sept. 5.

Supersunt nomisi in transsumto ab Iohanne de Amelio a. 1339. ex originali confecto, quod adhuc exstat in tabulario secreto Vaticano Arm. XIV c. VIII. nr. 46¹. Descripsit P. Kehr. Edidit etiam Kopp 'Gesch. der eidgenössischen Bünde' III, 1 p. 293 nr. 3. Errat autem Kallenbrunner, cum loco supra ad nr. 192 citato p. VIII autographum ipsum inter documenta olim ex arce S. Angeli in tabularium Vaticanum translata adhuc superesse dicit². Cf. Reg. imp. VI, 1004 atque acta infra nr. 235 sqq. edenda. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1003. (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Nicolao divina providentia sacrosancto Romane ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus cum filialis obeditionis reverentia devotissima pedum oscula beatorum.

Gerentes tamquam devotissimus vester et ecclesie Romane filius de inobliquabilis sanctitatis vestro rectitudine, qua cuilibet quod suum est sine personarum delectu tribuitis equa lance, et ex fervore caritatis intrinsece, qua inter quoslibet christiane religionis et potissime inter illustres et superillustres ut reges et principes, ex quorum dissidencia tanto gravius suboriri posset periculum, quanto maiori preminent dignitate, concordiam, unionem et amicitiam tamquam pater piissimus toto corde diligitis, indubitatae fiduciae plenitudinem: ecce quod super familiaritate, confederatione et indissolubili amicitie unione inter nos et ineluctum K. regem Sicilie nomine nostro tractanda, facienda, firmanda seu solidanda per matrimonia et quascumque obligationes et modos alios vestra sanctitas viderit expedire vestre beatitudini nos ducimus committendum, super hoc concedentes quantum in nobis est plenam et liberam ac omnimodam potestatem. Constituentes nichilominus honorabiles viros fratrem Conradum de ordine Minorum ministrum superioris Alemannie et magistrum Godefridum prepositum ecclesie Soliensis vestrum cappellanum nostrumque prothonotarium procuratores nostros ad informandum nostro nomine vestram paternitatem de facti et negotii circumstantiis, cum necessario fuerit et a vestra sanctitate fuerint requisiti. Ratam habentes et gratam, quicquid

1) V. Kehr 'Neues Archiv' XIV, 375 nr. 19. In Catalogo a. 1366. l. c. fol. 26^r transsumtum sic commemoratur: Item unum aliud transcriptum, extractum de archivis thesauri ecclesie Romane in civitate Assisii in domo Minorum, continens procuratorium, quod misit dominus Rudolphus imperator domino Nicolao) pape III. super discordia vertente inter ipsum imperatorem ex una parte et Carolum regem Sicilie ex altera. Dat. anno Domini MCCLXXVIII. Non. Septembr. Dat. vero transumpti ut supra. V. etiam Denifle l. supra p. 192 n. 2 citato p. 97 sub GC. Cf. notam sequentem. 2) Tamen in Catalogo a. 1366. l. c. fol. 64^r etiam autographi mentio fit cum hisce verbis: Item est quedam alia littera, in qua conceditur reverenter domino Nicolao) pape III. per Rudolphum regem Romanorum, quod super confederatione et amicitia facienda inter ipsum regem Romanorum et dominum Carolum regem Sicilie interponere placeat partes suas. Dat. in castris apud Drax, anno Domini MCCLXXVIII, VI. (5) Non. Septembris. — In annotatione ponitur hic descriptio sigilli in transsumto data: Inter alia vero elegimus ac vidimus et diligenter inspeximus litteras continentie inscripte, sigillo magno cereo more regali independenti cum cera alba sigillatas, ut prima facie apparebat. In quo quidem sigillum solum ab una parte impressa erat ymago Rudolphi Romanorum regis sedentis in solio more regali, tenentis in manu sua dextra baculum imperialem cum lilio, in sinistra vero ponum rotundum cum cruce desuper posita. In cuius sigilli circumferentia erant et apparebant impressae littere sic referentes: 'Rudolfus Dei gratia Romanorum rex et semper augustus'.

paternitatis vestre providencia super bono concordie, familiaritatis et amicitie ac ipsius solidacione sub forma premissa egerit, fecerit sive nostro nomine duxerit ordinandum. In cuius testimonium et evidenciam pleniorum presentes litteras sanctitati vestre transmittimus maiestatis nostro sigilli robore communitas.

Dat. in castris apud Dyax, Non. Septembr., indictione VI, anno Domini MCLXXVIII, regni vero nostri anno quinto.

211. EPISTOLA CIVITATI TUSCIAE CUIDAM DIRECTA. (Sept. Oct.)

Ecce T nr. 365, de quo v. supra ad nr. 14—16. De tempore et ratione v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1026. (P. decst.)

(1) Dum consideracionis nostre volumina volvimus, dum cunctorum fidelium nostrorum et principum sub imperio Romano degencium fidem et merita, quibus eidem famulantur imperio, regalis circumspectionis providencia contemplamur, ad vos tamquam fide, devocione et opere clariores benignum convertimus nostre consideracionis intuitum¹, sedula meditacione pensantes, qualiter huiusmodi clara vestre devocionis insignia, quibus nos et imperium haecenus coluistis, condigno retribucionis muneribus honoremus, quo magis accensa vestra devocio continuacione laudabili floride perseveret. Sano (alen) ad maiestatis nostre presenciam in vestre legacionis officio destinatum benigne suscepimus et ea quidem, que nobis vestro nomine referre voluit, advertimus diligenter. (2) Siquidem de facto, super quo frater Ch.² vobiscum nostro nomine contulisse dinoscitur, prout etiam t(alis) plenius nos instruxit, responso finali vobis ad presens non possumus respondere, maxime quamdiu causa seu questio, que inter nos et marchionem Brandenburgensem emersit hoc tempore, non est ad partem alteram terminata. Qua statim ut credimus expedita, sollempnes nuncios nostros super his et aliis plenius informatos ad vestram presenciam e vestigio dirigemus affectuose rogantes, quatinus interim taliter vestra negotia dirigatis, ut si per ipsos ad nostra servicia vocari contigerit, ad ea reperiamini expediti. (3) Super facto autem Tuscie vestre petitioni annuissemus de facili, immo nostra in hoc et imperii utilitate pensata fecissemus id ipsum procul dubio non rogati, si non summi . . patris potentis ibidem quendam cognatum suum per quandam convenienciam collocari precurrens petitis vos in ipso negotio prevenisset.

212. LITTERAE AD PAPAM MISSAE. (Oct.)

Litteras, quibus alteri procuratorum alius ad negotia inter Nicolaum III. et Rudolfum regem explenda substituitur, damus ex T nr. 346. Est rubrum Pape. De tempore et ratione v. Regesta imperii. Cf. supra nr. 193 c. 11 et nr. 195 c. 5. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1025. (P. decst.)

Immensa^a divine bonitatis elemencia quanto profusius nobis affluit, tanto strictius nos astringit, ut eius nos beneplacitis conformemus humiliter, qui humiliatis nostris hostibus nostrisque viribus roboratis mansuetudinis nostre solium eorum protervie pretulit excellenter. Et quia vos patrem sanctissimum nichil aliud velle credimus

212. ^a corr. ex immensam T.

¹ Cf. urengam similem supra nr. 101. ² Cum hic codex T sigillam Ch evidentissime exhibeat, de nullo alio quam de fratre Conrado, qui nr. Jun. 1278: ex Italia revertitur, cogitari posse apud nos constat. Itaque omnia penitus cadunt, quaecumque a viris doctis tam citra montes quam ultra de fratre H. nimis argute coniectata sunt, quorum de coniecturis v. Reg. imp. VI, 1026.

nihilque aliud affectare speramus, quam ut eius sequamini, cuius vices geritis, voluntatem, ecce quod ad omnia et singula pro vestro beneplacito consumanda, quo pro negociis Romano ecclesie petivistis a nobis, t(ales) destinavimus ad vestro presenciam sanctitatis plenum habentes a nobis mandatum tam ad vestra et Romano ecclesie explenda negotia sive facta, sicut in vestris petitionibus continetur, quam etiam ad ea, que honorem nostrum et bonum statum Romani imperii pertinent, apud vestram clemenciam procuranda, non obstante quod in quibusdam nostris aliis litteris prius datis¹ t(alis) cum t(ali) noster constituitur procurator ad omnia supradicta complenda. Nos enim, quantum ad personam predicti pertinet, voluntate mutata predictum magistrum t(alem)² in locum eius subrogavimus, quem tam vestris quam nostris exequendis negociis predicto preposito³ novimus apciorem.

213—215. SUSCEPTIO REGNI BOHEMIAE GUBERNANDI.

(1278. post Oct. 17.)

Hos tractatus quamquam ad effectum non sunt perducti, sed statim rebus intervenientibus exinaniti sunt, tamen recipere expedit, de quorum tempore et ratione cf. Reg. imp. VI, 1021. Cf. etiam VI, 1223 a. 1225. 1230 a.

213. ASSIGNATIO REDDITUM.

Damus ex T nr. 364, de quo v. supra ad nr. 14—16, ubi rubrum De bonis assignatis regine Bohemorum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1022. (P. decst.)

Virtutum radiis illustrata domina Ch. inclita regina Bohemie probitate sua nos compulit et venusta morum honestate coegit, ut ei, quam duri temporis multipliciter angustavit acerbitas, et salubriter consulamus et liberaliter succurramus. Decet quidem regie maiestatis honorem, ut eadem domina, que ad nostre protectionis presidium confidenter se transtulit, sperate gratiam pietatis inveniat et a nostra celsitudine amplius quam sperare valuerit consequatur. Sane cum de predicto domine regine consilio et consensu regnum Bohemie susceperimus sub certis pactis et condicionibus inter nos et ipsam habitis pro utilitate et commodo liberorum suorum illustrium gubernandum, prout hec in aliis nostris litteris clarius exprimuntur, dicta domina regina cum instancia postulavit a nobis, ut determinatas possessiones et certos redditus assignaremus eidem, quibus vice et loco donacionis sibi facte propter nuptias a quondam O. illustri rege Bohemie vite sue temporibus uteretur. Nos itaque predictae domine regine precibus favorabiliter annuentes, ei trium milium marcarum proventus et redditus assignamus et faciemus assignari, videlicet Opaviensem provinciam et cetera. Quodsi forte viri fideles et providi nec ipsi regine suspecti, quos ad hoc deputabimus, ut taxent et estiment redditus, qui ex dictis bonis annis singulis percipi poterunt, nobis retulerint, quod proventus eorundem bonorum non sufficiant ad complendam summam superius [expressam], extunc de aliis bonis regni Bohemie aut marchionatus Moravie procurabimus summam quam supra diximus adimpleri. Si

1) Scilicet supra nr. 210. 2) Quis fuerit, nescimus. 3) Gotifrido. Cf. etiam infra nr. 216 c. 4.

vero redditus assignandi ultra summam predictam taxati fuerint, tunc hoc quod summam excedit de assignacione quam fieri volumus deducetur. Et si forte pars reddituum assignandorum evinceretur a domina regina, tunc in locum eius, quod evictum ab ipsa fuerit, aliud quod tantundem valeat reponemus. Ipsa autem domina regina presentem assignacionem gratanter a nobis suscipiens se nobis ad certa pacta voluntarie obligavit, quorum tenor et ordo in litteris suis patentibus, quas super hiis nobis tradidit, plenius continentur. Ad hec prefata domina regina, si premissa quod absit infringeremus, a pactis et promissionibus nobis factis erit libera penitus et soluta.

214. IURAMENTUM REGINAE BOHEMIAE.

Ex T nr. 373. — *Böhmer, Reg. imp. VI, 1023.*

(P. deest.)

Post decessum clare memorie domini et mariti nostri quondam O. illustris regis Bohemie adversitatum nobis imminencium innumerabiles impetus declinare volentes, ad serenissimi domini nostri Rudolphi Romanorum regis semper augusti transivimus gratiam, spem habentes, quod idem nobis maritali presidio viduatis paternali clemencia provideret. Et quoniam idem dominus sub protectione Romani imperii favorabiliter nos collegit nobisque certas possessiones et redditus in vicem et locum donacionis nobis facte propter nupcias a predicto nostro quondam domino et marito liberaliter assignavit, que et qui in suis litteris propriis nominibus exprimuntur, in aliis quoque nostris peticionibus nostro beneplacito factus nobis placabilis benivole acquievit, nos vicem quam possumus reddere cupientes eidem, tactis sacris ewangeliis sibi promittimus et iuramus, quod honorem suum et utilitatem semper promovebimus bona fide et quod ad hoc omnem nostram diligenciam, operam et sollicitudinem impendemus, ut omnes tractatus, pacta, promissiones et placita inter ipsum et nos de pueris suis et nostris nuper facta et omnia alia, que in aliis nostris litteris sibi per nos datis exprimuntur, integre compleantur et quod nulla occasione, nullo inductu nullisque promissionibus inclinabimur in favorem vel partem illorum, qui impediunt in presenti vel impedire volent in posterum, ut ille ordinationes et pacta et placita, de quibus supra meminimus, differantur vel deficiant vel in parte aliqua immutentur, nisi prius ad hoc accedat predicti domini nostri Romanorum regis beneplacitum et consensus. Illud eciam cavebimus toto posse et bona fide, quod nullum servicium, consilium, favor et auxilium de bonis et hominibus nobis assignatis fiat predicti domini nostri Romanorum regis inimicis presentibus vel futuris, illis maxime qui impedimentum prestant vel prestantur, ne pacta, conventiones et placita inter dominum nostrum et nos habita, de quibus supra diximus, compleantur. Hec omnia et singula de certa consciencia nostra et habito sane deliberacionis consilio promittimus predicto domino nostro recipienti promissionem nostram sub religione iurisiurandi quod ei prestimus, venerabili patre domino H. Basiliensi episcopo nobis iuramentum huiusmodi, quod sponte suscepimus, deferente ac per fideles interpretes exponente tenorem presencium litterarum. Cuius episcopi iurisdictioni nos subicimus, renunciantes privilegio fori, si contingeret, quod Deus avertat, per nos aliqua de premissis infringi. Promittimus nichilominus, ut honorum nobis factorum assignacio sit cassa et irrita et ad predictum dominum revertantur et quod extunc illi, qui nobis iuraverunt vel iurabunt fidelitatem, a iuramenti nobis facti vel faciendi sint vinculo absoluti et predicto domino nostro nobis relictis adherant et intendant et omnes gracie nobis facte sint viribus vacue et prefatus dominus noster a promissionibus singulis et placitis nobis factis quantum sibi placuerit sit solutus, si nos ab hiis, que supra meminimus, occasione vel modo aliquo recedemus.

215. MANDATUM REGIS BOHEMIS DIRECTUM.

K. T. nr. 358. — Böhmer, *Reg. imp. VI*, 1024.

(P. deest.)

Quia de iure nobis et imperio nunc de novo vacare cepistis, fidelitatem vestram monemus et hortamur studio quo possumus ampliori, quatinus ad instar nobilium, baronum ac civitatum multarum per Moraviam vos nostro gratie studentis submittere humiliter et devote, considerantes attente, quanta ex indevotione vobis poterunt suboriri discrimina et ex fide commoda provenire. Non enim plus rationis habundat in vobis quam in ceteris, qui se nostro clemencie submiserunt. Propter quod vos nobis et sacro imperio in pura devocione adiungite et nos affluentibus vos gratiarum muneribus attollemus. Super hiis vestros nuncios qualibet auctoritate suffultos eum confidentia transmittatis, quos quidem vobis in personis et rebus intactos eum omnis securitatis munimine remitemus.

216—231. ACTA RATIFICATIONIS FINALIS PRIVILEGIORUM ROMANAE ECCLESIAE CONCESSORUM.

1278. Nov. 17.—1279. (Sept. 27.)

Sub hoc lemma comprehendimus novas tractationes, quibus res inter regem et papam tandem peracta est, i. e. ea omnia acta, quae ad legationem Gi. Fridi de Anagnina a Nicolao III. in Germaniam missi spectant et ad eiusdem iter Germanicum, quod ut eum singulis principibus tam ecclesiasticis quam saecularibus de consensu praebendo negotiaretur, aggressus est. Qua ex legatione ille confirmationes privilegiorum consensusque principum, quae etiam papae sufficere visa sunt, tandem reportavit. De omnibus his rebus cf. etiam ea, quae Kallenbrunner 'Mittheilungen des Instituts' Ergänzungsband I, 376—398 atque post 'Actenstücke zur Geschichte des Deutschen Reiches' (cf. supra ad nr. 192) passim disseruit.

216. LITTERAE NICOLAI III. AD RUDOLFUM REGEM. Nov. 17.

Ex Registri Nicolai III. tom. II, iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 40 fol. 46. Denuo contulit Pogatscher. — Potthast 21485. Böhmer, Reg. imp. VI, 1028.

(P. deest.)

Nicolaus episcopus etc. regi Romanorum illustri.

(1) Claret in gentibus tue serenitatis amenitas, refulgent in ea radii claritatum et sua claritate prospere succrescente resplendet sicque infra matris ecclesie menia regale solium roboras, honoribus amplias et adauges feliciter magnificis incrementis. Talis quidem splendor mentem nostram clarificat, serenat intrinseca et excitat affectus patris ad filium infra claustrum pectoris recumbentem, ut claris succrescas auspitiis, secure proficias et in ipsa matre sicut preclarus filius solidaris. Ad hoc enim cogitatus nostros extendimus et plenis vigiliis laboramus, ut in quibuslibet tuis processibus omnis maturitas observetur, ut ipsi consulte ac provide dirigantur. Ad hoc intendimus et

ipsa laborat ecclesia, quod omnibus deliberatione plenaria limitatis et discussis attentius nos et eadem ecclesia grata iurium nostrorum perceptione letemur et illis clara distinctione fruamur tuque tali preponderatione in omni puritate procedens quiete fulciaris accepta et a futuris anfractibus^a preserveris. Ad hoc quoque tua cum nostris debent
 5 vota concurrere, cum ex hiis quies succedat salubrius utriusque, tua potissime, qua ipsi ecclesie carus astringeris et affabiliter presentaris. (2) Sano dudum, sicut nosti
 fili karissime, dilectus filius frater Conradus minister ordinis fratrum Minorum superioris Alamannie per te ad sedem apostolicam destinatus devotionem sinceram et intentionem
 10 puram, quam ad Romanam geris ecclesiam, nobis et fratribus nostris prudenter exposuit et omnia et singula per quondam Ottonem prepositum ecclesie sancti Guidonis Spi-
 rensis, regio aule cancellarium, dicta sive promissa, acta seu gesta et demum per te ipsum in presentia felicis recordationis Gregorii pape X. predecessoris nostri recongnita,
 confirmata, innovata et de novo concessa, promissa, dicta, acta seu gesta statuta sive
 iurata dictus frater in nostra et eorundem fratrum tuo nomine et pro te debitis et
 15 plenis sollempnitatibus recongnovit, ratificavit et etiam approbavit¹. (3) Et postmodum dilectus filius Gottifridus prepositus ecclesie Soliensis Salzeburgensis diocesis, familiaris
 clericus et prothonotarius tuus, ex parte tua cum specialibus mandato et litteris ad sedem transmissus eandem, traditi sibi a te auctoritate mandati iuramenta fidelitatis
 seu alia, que Rodolfus cancellarius tuus a civibus Bononiensibus, Ymolensibus, Faventinis,
 20 Foroliviensibus, Foropopuliensibus, Cosanatis, Ravennatibus, Ariminiensibus, Urbinatibus necnon et aliis aliarum civitatum et terrarum illarum partium adque locorum,
 que ipsius ecclesie iuris existunt, pro te dicitur recepisse et quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium in eisdem civitatibus, terris et locis seu per potestates,
 capitaneos, consiliarios et communia seu alios homines ipsorum civitatum, terrarum
 25 atque locorum actum, gestum et recongnitum extitit, remittens, revocans, cassans, annullans, irritans, cassa, nulla et irrita nuntians ac omnibus viribus vacuans, eisdem potestatibus, capitaneis,
 consiliis et communibus ac aliis universis et singulis ex parte tua omnia et singula predicta et alia in regis contenta litteris nuntiavit et denuntiando sollicitavit et induxit eosdem, quod nostrum et eiusdem ecclesie recongn-
 30 noscentes dominium, nobis et eidem ecclesie tanquam vero domino in omnibus et per omnia, sicut debent, obediant, pareant et intendant, prout hec omnia et alia in instrumentis publicis inde confectis², tenores quorum per eundem fratrem tibi transmisimus,
 et in aliis nostris tibi directis litteris serius continentur. (4) Nos autem, ut tue serenitatis integritas reluceret, petivimus, quod tu premissa omnia et singula per specialia privilegia regali aurea bulla munita distincte recongnoseceres, ratificares, confir-
 35 mares, innovares et de novo concederes, omnia corporali prestito iuramento firmando, et ipsa privilegia super hiis et aliis in eisdem nostris contentis litteris de tua con-
 expresso mandato conscripta faceres aurea bulla typario tue maiestatis impressa scientia et muniri ipsaque ad perpetuam soliditatem et certitudinem pleniorum nobis et
 40 ipsi ecclesie sub formis, quas per eundem fratrem tibi transmisimus³, exhiberi. Tu vero benedictionis alumnus apostolicis beneplacitis te conformans, aliqua ex eisdem privilegiis nobis per eundem fratrem et prothonotarium destinasti⁴, super quo tue promptitudinis studium multipliciter in Domino commendamus. Verum quia nonnulla, que per nos ordinata fuerant, et maxime prestationem iuramenti petitam et
 45 assensum principum ommissa comperimus, dilectum filium Giffridum de Anagnia decanum ecclesie sancti Audomari Morinensis diocesis capellanum nostrum ad te duximus destinandum, ut suppleantur ommissa et omnia soliditate debita compleantur, et pro

^a 216. *? anfractibus c.

¹ *Supra* nr. 184, 185. ² nr. 200, 201. ³ *Cf. supra* nr. 197. ⁴ A. 1278. in *Septembri*, *cf. supra* nr. 206-209.

celeriori premissorum expeditione, predicto Gottfrido ad te ad presens cum eodem decano remisso, predictum fratrem Conradum in Romana curia retinemus, ut ipse tractatum inter te et carissimum in Christo filium nostrum K. regem Sicilie illustrem, prout negotii qualitas exegerit, prosequatur prospera dante Domino prosecutione complendum. (5) Ut igitur affectus tue devotionis, quem sic gratanter inherere sensibus nostris inspicimus, in effectum perfecto soliditatis appareat et residore in omni puritate probetur et ut prosperitas tuorum successuum, videlicet de hostium^b tuorum depressione victoria, quos diebus istis in manibus tuis divini iudicii virga conclusit, in mansuetudinis gratia, que post triumphum regales actus adornat, te nobis gratum et aliis representet acceptum ac de regia gratitudine post felicitatem maiorem nobis¹⁰ et eidem ecclesie mansueta presagia repromittat et successive nos reddat de tua sinceritate maiori perfectione securos, serenitatem regiam rogamus et hortamur attente, quatinus eadem privilegia iuxta intentionem nostram, quam dictus decanus tibi ex parte nostra explicabit apertius, suppleas et perfici facias et proceus, quod principum Alamanie, quibus super hoc scribimus¹, ad id accedat assensus, ita quod eidem privilegiis in omni claritate ac soliditate perfectis, ipsorum nova data suppletiones² et perfectiones huiusmodi comprehendat et nos ac eadem ecclesia fructus, quos repro-

mittis in floribus, perfectione sincera iuxta nostra desideria colligamus et exinde nobis et tibi quietis arrideant incrementa. Super premissis autem per predictum decanum, de cuius fidelitate ac circumspectione confidimus, plenius informari et eius instructionibus percipere poteris, quod presens negotium ex eminenti sua qualitate requirit.

Dat. Rome, XV. Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

217. LITTERAE EIUSDEM AD REGEM SICILIAE. Nov. 22.

Repletimus editionem, quam paravit Kallenbrunner 'Actenstücke' p. 154 nr. 139 c.c. eodem Registro fol. 43^r profluum². (P. decst.)²⁵

Nicolaus episcopus etc. carissimo in Christo filio . . . regi Sicilie illustri salutem et apostolicam benedictionem.

Inter ceteras sollicitudines, que Romanam angunt ecclesiam et nos maiori cura perstringunt, ad illas potissime cogitatus nostros extendimus, quibus inter catholicos orbis terre magnificos principes provenire auspicia sincere caritatis inspicimus, et quibus eis mentium serenitates arrideant, iidem conglutinentur amplexibus et reges ac regna tranquille pacis vigeant ubertate. Ad hec itaque continuis vigiliis nostra studia convertentes, certos tractatus diebus istis apud sedem apostolicam cum nunciis karissimi in Christo filii nostri R. regis Romanorum illustris et tuis assumpsimus et in eorum prosecutione nos et fratres nostri oportuna sollicitudine, quantum nobis ex alto permittitur, vigilamus, ut exinde placidus Deo, nobis acceptus et extollendus in gentibus exitus subsequatur. Verum quia in horum aliquibus specialiter tuam presentislem consultationem tractatus ipsi requirunt, ut clarius et solidius Deo propitio ad laudem sui nominis consumentur, celsitudinem regiam requirimus et hortamur attente, quatinus in aliquibus regni tui locis Urbi vicinis te nobis celeriter appropinques, ut in hiis per litteras et nuncios frequentius et commodius, sicut expediet, requiraris et per hoc salubrius ac celerius ipsis tractatibus consulatur, nobis sperato prosperitatis dulcedinem et eidem regi et tibi fructus uberes producturis.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, X. Kalendas Decembris, pontificatus nostri anno primo.

216. b) ostium c. c) suppletiones c.

1: *Infra* nr. 220. 2: *Cf. Pöschke 'Annalea Vaticana' nr. 211.*

218. INSTRUCTIO PAPAE GIFFRIDO TRADITA. Dec. 18.

Dedit Zaccagni loco supra ad nr. 48 citato Append. p. 94. Registri Nicolai III. tom. II (Reg. Vat. tom. 40) fol. 50 denovo contulit Pogatscher. — Potthast 21500. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1028. (P. doest.)

5 Nicolaus episcopus etc. dilecto filio Giffrido de Anagnia decano ecclesie sancti Audomari Morinensis diocesis capellano nostro salutem et apostolicam benedictionem.

De tuo circumspectionis industria plenam in Domino fiduciam obtinentes, te ad carissimum in Christo filium nostrum R(odulfum) regem Romanorum illustrem duximus destinandum et ut eo securius, quo tibi commisimus, prosequaris, quo clarius a
10 nobis extiteris informatus, sic in huiusmodi prosecutione procedas:

1. In primis regem ipsum ex parte nostra cum apostolice benedictionis gratia salutabis et presentabis sibi litteras nostras, que incipiunt: 'Claret in gentibus etc.'¹.

2. Deinde facias ratificari, innovari, recongnosci et de novo concedi ac nichilominus in tua presentia corporali prestito iuramento firmari per ipsum regem omnia et singula.
15 que per dilectum filium fratrem Conradum ministrum fratrum Minorum superioris Alamanie facta fuerunt ipsius regis nomine coram nobis, prout continentur in quinque instrumentis confectis per manus magistri Pauli de Reate apostolica auctoritate et nunc camere nostro notarii, eiusdem ministri sigillo signatis, quorum tenores de verbo ad verbum tibi fecimus exhiberi. Ita quod de predictis quinque instrumentis ratifi-
20 candis fiant quinque alia sub aurea bulla regis et aliis oportunis solempnitatibus, videlicet de quolibet unum secundum notam, quam tibi tradi fecimus, que incipit: 'In nomine Domini amen. Nos Rodulfus Dei gratia rex Romanorum semper augustus ad eternam rei geste memoriam recongnoscimus et fatemur etc.' Diligenter attendens, quod inter testes alios, qui in ratificationibus huiusmodi apponentur, ponantur principes
25 et alii nobiles cum subscriptionibus eorundem².

3. Item narrando predicto regi civitates, terras et loca, que ad nos et Romanam ecclesiam clare ac distincte pertinent, inducas eundem regem, ut omnia et singula, que tam in declarando quam in recongnoscendo et de novo etiam concedendo atque donando et alia faciendo, prout in notis, quas tibi tradi fecimus, quarum una sic incipit: 'Summa reipublice tuitio etc.'³ et reliqua: 'In nomine sancte et individue Tri-
30 nitatis. Rodulfus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus. Ab eo solo etc.'⁴ plenius continentur, prompte ac liberaliter nobis faciat super hiis suas litteras secundum formam ipsarum notarum sub bulla aurea, ad hec assensu principum procurato,

4. Et nichilominus omnia et singula, que fecit in nostra et fratrum nostrorum presentia magister Gottifridus prepositus ecclesie Soliensis Salzburgensis diocesis ipsius regis prothonotarius de mandato regis eiusdem, facias confirmari secundum formam note, quam super hoc tibi fecimus exhiberi⁵.

5. Item presentabis alias litteras nostras cum salutationibus et benedictionibus
40 decentibus singulis principibus Alamanie, que sic incipiunt: 'Statuit in terris etc.'⁶. Et postmodum procurabis, quod iidem principes omnes simul vel divisim aut singulariter, sicut melius et cautius fieri poterit, quicquid factum est per eundem regem et predecessores suos inter nos et predecessores nostros et ecclesiam ipsam ac regem

1) Supra nr. 216. 2) Supra nr. 197 = infra nr. 221: cf. recognitiones, quas ad nr. 91 et 184
45 commemoravimus; Zaccagni l. c. Append. p. 63 - 69. Theiner l. c. I, 228 nr. 383. 3) Supra nr. 188 - infra nr. 222. 4) Supra nr. 199 = infra nr. 223. 5) Cf. supra nr. 209 et recognitiones ibi commemoratas, quas exhibet Zaccagni l. c. Append. p. 77 - 80. 6) Infra nr. 220.

predictum et fieri contigerit, iuxta formam per nos tibi traditam dictis principibus defendendam, que sic incipit: 'Nos principes etc.', ratificent, approbent et confirment¹.

Quibus omnibus cum ea perfectione qua convenit expeditis et instrumentis vel litteris principum eorundem confectis et sigillis autentica sigillatis ac illis et predictis privilegiis regis nomine nostro receptis, privilegia, instrumenta vel litteras prefata nobis cum diligenti custodia deferes et ad nostram presentiam reverteris. Ceterum predicta, que in memoriali huiusmodi continentur, et eorum quodlibet sic attente percur[ras], diligenti sollicitudine investiges ac sollicita diligentia prosequaris, quod nichil per incuriam negotio tanto deperat nichilque super hiis tue negligentio valeat imputari, quin potius diligentiam tuam possimus exinde merito commendare.

Dat. Rome apud S. Petrum, XV. Kal. Ianuarii, pontificatus nostri anno primo.

219. ALIA INSTRUCTIO DE INTERPRETIBUS. Dec. 18.

Repetimus editionem, quam dedit Kallenbrunner l. c. 161 nr. 116 e. c. eodem Registro fol. 50^r profuam². (P. decst.)

Nicolaus episcopus etc. eidem.

Cum te ad partes Alamanie pro magnis et arduis negotiis destinemus, qui diversos tractatus negotia ipsa requirunt et tu idiomata partium earundem ignoras, nos dispendiis, que ex hoc possent emergere, obviare volentes presentium tibi auctoritate concedimus, ut in eisdem negotiis, tradita tibi forma servata, cum expedit aliquem vel aliquos religiosos vel seculares fideles, de quibus expedire videris, assumere possis interpretes, quos iurare facias, quod tibi et illis, cum quibus huiusmodi tractatus habueris, fideliter referant et exponant, que hinc et inde in eisdem tractatibus narrabuntur, et quod illa, que secreto tenenda fuerint, per eosdem iuratos aliis nullatenus detegantur, eosdem religiosos et seculares, cuiuscunque status vel conditionis existant, ad hec, si necesse fuerit, per censuram ecclesiasticam appellatione postposita compescendo. Non obstante, si eis vel eorum aliquibus aut ordinibus eorundem a sede apostolica sit indultum, quod ad hec compelli seu quod interdicti, suspendi vel excommunicari non possint per litteras apostolicas, que de indulto huiusmodi plenam et expressam non fecerint mentionem.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, XV. Kal. Ianuarii, pontificatus nostri anno primo.

220. LITTERAE PONTIFICIS PRINCIPIBUS IMPERII MISSAE. Dec. 21.

Litteras pontificis, per quas principibus electoribus formam transmisit³, secundum quam privilegia a rege concessis consentirent, dedit iam olim Zuccagni l. c. Append. p. 92. Item Registrum fol. 47^r denuo contulit Pogatscher. — Potthast 21502. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1028. (P. decst.)

Nicolaus episcopus etc. dilecto filio nobili viro Iohanni marchioni Brandenburgensi salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Statuit in terris Altissimum Romanum imperium et eius culmina dirigi voluit providi stabilitate consilii et maturitate provida gubernari, ut secure procederet et in negotiis non erraret. Cuius presidi per te ac alios Alamanie principes datur in elec-

¹ *Infra* nr. 225. *Cf.* nr. 220. ² *Cf.* *Passer* nr. 945. ³ *Cf.* similes litteras ceteris principibus eorum in electione non habentibus directas apud Kallenbrunner 'Actenstücke' p. 162 nr. 147 e. c. *Registro* fol. 48^r et ea que disserat idem 'Mitteilungen des Instituts' l. c. p. 377 sq. et 'Mitteilungen des Instituts' V, 265, ubi etiam imago photographica addita est.

tione principum, vos ipsos illi columpnas adiungitis et assistitis in eius gubernatione custodes. Certo multa te ac alios predictos potentia dignitatis amplificat, quam artat in providis circumspectio veritatis. Nam quanto eminentius consilium vestrum extollitur, tanto maturius vos oportet attendere, quod in agendis expedit, ut ex quibuslibet vestris actibus Pater collaudetur eternus, decore servetur ecclesie, amplietur cultus iustitie ac in omnibus debitum observetur, cum ex hiis regnorum et principum quietes adveniant et eorum solia roborentur, incrementa vigoris et gratie perceptura. (2) Cum igitur ex tenoribus privilegiorum et declarationibus Romanorum imperatorum, que in archivis suis Romana servat ecclesia, evidenter appareat, totam terram, que [est] a Radicofano usque Ceperanum, marchiam Anthonitanam, ducatum Spoletanum, terram comitisse Matildis, civitates Ravennae, Emilie, Bobii, Cesene, Forumpopuli, Forlivii, Faventie, Ymole, Bononie et Ferrarie, Comaelum, Adriam atque Gabellum, Ariminum, Urbinum, Montemferetri, territorium Balaense, comitatum Bretenorii, exarchatum Ravennae, Pentapolim et Massam Trabariam cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad predictam ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus territorii atque insulis in terra marique ad civitates et loca predicta quoquomodo pertinentibus, necnon civitatem Romanam, regnum Sicilie cum omnibus ad ipsum pertinentibus tam citra Farum quam ultra, Corsicam quoque adque Sardiniam cum eorum terris et iuribus ad ipsam ecclesiam spectantibus ad nos et eandem ecclesiam pleno iure pertinere ac nostri et ipsius ecclesie iuris, ditionis et principatus existere, et carissimus in Christo filius noster Rodolphus rex Romanorum illustris hec omnia predicta et plura alia, que per eosdem imperatores et alios predecessores suos facta, promissa et gesta fuerant, recongnoverit, ratificaverit, declaraverit ac de novo concesserit per se ac suos nuntios speciales: nos cupientes, ut hoc omnia in sua soliditate permaneant in futurum, nobilitatem tuam rogamus et hortamur attente, quatenus premissis omnibus et aliis, que per eundem regem vel alios de mandato suo facta, gesta, promissa, recongnita et ratificata sunt vel fieri, promitti, recongnosci et ratificari contigerit, tuum prebens assensum sic ea studeas promptis studiis approbare iuxta formam, quam tibi per dilectum filium Giffridum de Anagnia decanum ecclesie sancti Audomari Morimensis diocesis capellanum nostrum transmittimus, quod devotio tua promptitudine vigente reluceat, obvietur futuris anfractibus et nos ac eadem ecclesia, dictus rex et tu etiam successive plene quietis ubertate fruamur et in predicti regis et vestris successibus prosperis non immerito delectemur. (3) Ut autem de premissis plenius informeris, predictum capellanum, de cuius fidelitate ac circumspectione confidimus, ad partes illas duximus destinandum, cuius instructionibus percipere poteris, quid presens negotium ex eminenti sua qualitate requirit.

Dat. Rome, XII. Kal. Ianuarii, pontificatus nostri anno primo.

In e[undem] m[odum] dilecto filio nobili viro Iohanni duci Saxonie.

In e. m. dil. fil. nobili viro Ludowico comiti palatino Rheni duci Bawarie.

In e. m. dil. fil. nobili viro Alberto duci Saxonie.

In e. m. archiepiscopo Treverensi. Hoc excepto quod istis tribus die-

In e. m. archiepiscopo Coloniensi. tur tibi: ro. et hor. at. per apost. tibi

In e. m. archiepiscopo Maguntino. scripta mandantes, quatenus etc.¹.

Nos principes imperii universis presentem paginam inspecturis.

Complectens ab olim -- munimine roboratum.

Actum etc. Dat. etc. infra nr. 225².

¹ V. supra l. 25. ² Hæc forma in Registro fol. 49 sequitur litteras principibus eadem in electione non habentibus directas. V. supra p. 202 n. 3 et iniquam photographiam l. c. commemoratam.

221. RATIFICATIO GESTORUM FRATRIS CONRADI. 1279. Febr. 14.

Quam primo loco proponimus, ratificatio ad formam a papa transmissam supra nr. 197 confecta, cuius bulla aurea iam olim deperit, una inter omnes ea re excellit, quod omnes testes iussu regis Nicolao obsequutis aut manu propria aut per suam quisque vel alterius notarium subscripserunt. Contulit autographum in tabulario secreto Vaticano Arm. I c. V nr. 7 asseratum vir cl. Paulus Kehr¹. Ediderunt Zaccagni l. c. Append. p. 96—101 et Theiner l. c. I, 222 nr. 387. Praebet etiam imaginem Heliographicam 'Kaiserarkunden in Abbildungen' VIII, tab. 10. Cf. textum, quem scripsit Herzberg-Fränkcl, p. 272 sq.

Fieri non potest, ut diploma ab homine Italo Giffredi comite scriptum sit, ut putavit Herzberg-Fränkcl l. c., quamquam ipse sibi diffidens. Nam et ductus litterarum et orthographia ei- pro ti- et nomina testium ratificationi ipsi assistentium more Germanico scripta ingrossatorem cancellariae regiae aperte indicant. Neque quicquam tribuendum est ei rei, quod in testium serie pro Hartmanni nomine (p. 205 l. 45) male scriptum est H⁷mann⁹; quod nescio utrum ex compendio H per ignorantiam male solutum an mera negligentia factum sit; quamquam in annalibus Anglicis passim ita peccari (Herimannus pro Hartmannus) non ignoramus².

Ceteras quoque quattuor recognitiones Conradianus eodem die Febr. 14 in sollemniori forma a rege innovatas esse, verisimillimum est, quippe cum papa in instructionis supra nr. 218 c. 2 hoc quoque flagitaverit. Itemque recognitionem gestorum Gotifridi, uti iam data est 1278. Aug. 29. supra nr. 209, denuo a rege ratificatum esse, sicut etiam papa ibidem c. 4 monuerat, pro certo habemus, itemque per testimonium episcoporum infra nr. 224 probatur. Omnia autem haec documenta hic proponere non opus est, cum deperierint.

Praeter consuetudinem istu vice adnotamus nonnullas, quae in R Registri Nicolai III. tom. II (Reg. Vat. tom. 40) fol. 24^r leguntur, varias lectiones, quibus, quamvis parvi sint momenti, tamen forma huius documenti a papa transmissa supra nr. 197 appareat. Quas iam notavit Zaccagni l. c. in margine. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1062.

(P. deest.)

‡ In nomine Domini amen. ‡

Nos Rudolfus Dei gratia rex Romanorum semper augustus ad eternam rei geste memoriam recognoscimus et fatemur, religiosum virum fratrem Conradum ministrum ordinis fratrum Minorum superioris Alemanie habuisse a nobis mandatum sigilli nostri munimine communitum infrascripti tenoris, cuius mandati auctoritate nostro nomine processit coram vobis^a sanctissimo patre domino Nicolao papa III. et reverendo cetu^b cardinalium ac prelatorum et aliorum clericorum et laicorum multitudine copiosa ad omnia infrascripta, que in litteris inde confectis, quarum tenor infra subicitur, serius continentur. Que quidem omnia et singula per eundem fratrem Conradum recognita, ratificata, app[ro]bata, [inno]vata^c, de novo donata atque concessa, dicta, promissa, acta seu gesta, confirmata sive iurata, prout in eisdem litteris et tenore plenius ex- primitur, recognoscimus et fatemur nomine nostro et de voluntate nostra recognita, ratificata, approbata, innovata, de novo donata atque concessa, dicta, promissa, actu seu gesta, confirmata atque iurata, eaque^d nichilominus acceptamus, ratificamus, rata et firma volumus et decernimus permanere ac insuper ea omnia et singula confirma-

221. ^a vobis deest R. ^b litteris parvissimis add. or. ^c uncis inelua eluta sunt humore or. ^d omnia et singula add. R.

1) V. 'Neues Archiv' XIV, 328 nr. 40. 2) In testimonio episcoporum infra nr. 224 certe ab homine Italo scripto Artimannus legitur; haec enim est forma Italicis propria.

mus, innovamus et nichilominus ipsa de novo concedimus atque donamus. Et ad nostram conscienciam serenandam et ut predicta omnia plenarie solidentur, stabiliantur, firmentur^d, compleantur et perficiantur, revocamus, cassamus, annullamus, irritamus et omnibus viribus vacuumus, quicquid contra predicta vel aliqua predictorum per nos seu per alios nostros nuncios vel officiales nostro nomine vel mandato seu quocumque alium vel alios quocumque modo quacumque via factum esset vel promissum sive iuratum, volentes et consencientes expresse, quod per hoc, quod contra hec factum esset, nullum ius nobis seu successoribus nostris regibus aut imperatoribus Romanorum accrescat vel in aliquo ecclesie Romane deperat tam circa possessionem quam circa proprietatem.

(2) Consentimus insuper atque concedimus, quod vos, sanctissime pater domine Nyeolae papa III, et eadem Romana ecclesia per vos et per alios nunc et semper accipiatis, nanciscamini, introtis et apprehendatis absque ulla^e nostra, successorum nostrorum vel alterius requisicione, auctoritate vel mandato obtentis sive petitis possessionem et quasi omnium contentorum in nostris et predecessorum nostrorum privilegiis, confirmacionibus, concessionibus, innovacionibus, recognicionibus, donacionibus seu iuramentis et omnium eorum, que quoquo modo pertinent ad predicta, et promittimus, quod nos per nos vel per alium seu alios non impediemus vos vel nuncios vestros in predictis et quolibet predictorum, sed potius in omnibus prefatis tam adipiscendis quam tenendis et habendis nostro posse perpetuo adiuvabimus. Et ut hec omnia plenam omnimode perfectionis et solidacionis habeant firmitatem, tactis sacrosanctis ewangeliiis iuramus in animam nostram, predicta omnia et singula nos perpetuo inviolabiliter servaturos. Statuimus preterea regali auctoritate atque decernimus, ut idem tenor insertus presentibus easdem per omnia vires habeat et obtineat, quas habent et obtinent ipse littere principales, ita quod si forsan ipsas principales litteras contingeret quomodolibet deperire, dictus tenor perinde vim et robur obtineat in iudicio et extra iudicium et in omnibus et per omnia fidem faciat, sicut ipse littere principales facerent in sua prima figura et integritate manentes, lege seu constitucione aliqua non obstante. Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam [unction]em, [coronacionem]^b et imperiale dyadema pervenerimus ipsaque perceperimus, infra octo dies premissa omnia et singula innovabimus et de novo integre ac plenarie faciemus.

(3) Tenor autem predictus de verbo ad verbum per omnia talis est:

'In nomine Domini — signum feci'. *supra nr. 184.*

(4) Porro ad certitudinem presencium et memoriam futurorum et ut hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino Nyeolao sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores perpetuo observentur firmaque semper^e et inconvulsa permanent, presens scriptum aurea bulla typario nostre magestatis impressa munitum fieri fecimus et vobis ad perpetui roboris memoriam exhiberi.

Testes^b, quibus presentibus hec sunt acta, sunt: venerabiles Fridericus archiepiscopus Salzpurgensis, Iohannes Kymensis et Wernhardus Secouiensis episcopi, Rudolfus curie nostre cancellarius, magister^c Gotfridus prepositus Soliensis prothonotarius noster, . . abbas Admontensis, . . archidiaconus Tudertinus, illustres Albertus et Hermannus^k fratres de Habspurch et de Kyburch comites, Iantgravii Alsacie, filii nostri, ac spectabiles viri Fridericus burgravius de Nurenberch, marchio de Halpberch, Burchardus de Hohenberch et H. de Furstenberch comites, H. Sluzzelinus capellanus

221. ^d e corr. ex a or. ^e precedit rasura or. ^f Rom corr. ex Reg or. ^g sequitur rasura or. ^h ab hoc verbo eadem manu, sed atramento fusiori or. ⁱ in rasura or. ^k Hermannus or.

noster, magister Conradus de Herwelingen, magister Angelus, H. de Lovbenberch, Iohannes de Hedingen milites ostiarii nostri.

Dat. Wiennē. per manum magistri Gotfridi prothonotarii nostri predicti.

Acta sunt hec XVI. Kal. Martii, indict. VII, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo nono, regni vero nostri anno sexto.

† Ego Fridericus Salzburchen(sis) ecclesie archiepiscopus interfui et per manum Iohannis Chym(ensis) episcopi subscripsi.

† Ego Iohannes Chym(ensis) episcopus interfui et subscripsi.

† Ego Wernhardus Secovien(sis) episcopus interfui et subscripsi.

† Ego Rüdol(fus) imperialis aule cancell(arius) interfui, recognovi et subscripsi. 10

† Ego magister G. propositus Solien(sis) regalis curie prothonot(arius) interfui et subscripsi.

†¹ Ego abbas Heinr(icus) Admonten(sis)^m interfui et subscripsi.

† Ego Nicolaus archid(iaconus) Tudertinus interfui et subscripsi.

† Ego Albertus domini R. Rom(anorum) regis primogenitus interfui et subscripsi. 15

† Ego Hartmannus domini R. Rom(anorum) regis filius interfui et subscripsi.

†² Ego Fr. buregravius de Nvrenberch interfui et per manum^o R. not(arii) mei subscripsi.

† Ego Heinricus marchio de Hahberg interfui et per manum Alberti notarii comitis Heinrici de Furstenberg subscripsi. 20

† Ego Bur. comes de Hohnbere interfui et per manum Petri not(arii) mei subscripsi.

† Ego Heinricus comes de Furstenberg interfui et per manum Alberti notarii mei subscripsi.

† Ego Heinricus Slusseli Rom(anorum) regis cappellanus interfui et subscripsi. 25

† Ego Cvnradus de Herwiling(e)n not(arius) regis Rom(anorum) interfui et subscripsi.

† Ego Angelus canonicus ecclesie sancti Valent(ini) de Ferent(ino) interfui et subscripsi.

†^p Ego H. de Louenbergh interfui et per manum D. can. Beken. subscripsi⁴. 30

† Ego Iohannes de Hedingen interfui et subscripsi^r.

222. PRIVILEGIUM REGIUM PRIMUM. 1279. Febr. 11.

Autographum bulla aurea adhuc pendenti insigne, quod assereatur in tabulario secreto Vaticano Arm. I c. V nr. 6, contulit Kehr¹. Ediderunt Zaccagni l. c. Append. p. 102—105 et Theiner l. c. I, 236 nr. 388. 35

Eliam hic in curia lectione annotavimus ea, quae in formularum codice T 325, de quo v. supra ad nr. 14—16, quem nos ipsi contulimus, leguntur; quibus lectionibus quamquam haud gravibus indicaretur huius privilegii forma a papa transmissa supra nr. 198.

Litteras minores in cap. 2 ponere supersedimus, cum hic iuramenti supra nr. 89² verba satis mutata essent, contra in cap. 6, 7 ita exculenda curantes ea, quae cum privilegio nr. 90 c. 7 concordant. Cf. infra nr. 223. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1063.

(P. deest.)

221. ¹ incipit secunda columna or. ² admonta supra lineam scriptum or. ³ incipit tertia columna or. ⁴ sequitur duo deleta or. ⁵ incipit quarta columna or. ⁶ supra lineam signoposito add. in margine or. ⁷ p. corr. ex h or. 35

Sanctissimo in Christo patri et domino^a Nyeolao pape III. Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad perpetuam rei memoriam.

(1) Summa reipublice tuicio de stirpe duarum rerum sacerdotii et imperii divina institutione proveniens vimque suam exinde muniens humanum genus salubriter gubernavit in posterum et reget^b Deo propicio in eternum. Hee sunt duo dona Dei maxima quidem in omnibus a superna collata elemencia, videlicet auctoritas sacra pontificum et regalis excellencia potestatis. Hee duo salvator noster mediator Dei et hominum Iesus Christus sic per se ipsum actibus propriis et dignitatibus distinctis exercuit, ut utraque ab ipso tamquam ex uno eodemque principio manifeste procedere omnibus indicaret. Ab eo igitur solo vivo et vero Deo recognoscentes omnia, a quo reges et regna sumpsere principia, et sacrosancte Romane ecclesie beneficia erga nos innumera recolentes, plenius excitamur affectibus ea que possumus illi retribuendo rependere, a qua nobis et nostris predecessoribus regibus Romanorum tam grandia, tam excellencia dona conspicimus esse tributa. (2) Prefati itaque predecessores ad magnificenciam munerum et gratiarum quodammodo ineffabilem largitatem, que de ipsius matris ecclesie uberibus susceperunt, faciem gratitudinis convertentes nec minus attendentes, quod eadem mater ecclesia ipsos in dulcedinis benedictione preveniens transferendo de Grecis imperium in Germanos eisdem dederat id quod erant, ut grati predicarentur filii laudabili recognicionis effectu, inter cetera, que ipsi Romane ecclesie confirmarunt, dimiserunt seu eciam concesserunt, totam terram que est a Radicofano usque Ceperanum, marchiam Anconitanam, ducatum Spoletanum, terram comitisse Mattildis^c, comitatum Brietenorii^d, exarchatum Rauenne, Pentapolim, Massam Trubariam^e cum adiacentibus terris et omnia alia bona, terras, possessiones et iura ad Romanam ecclesiam pertinencia, in multis privilegiis imperatorum a tempore Lodwici^f expressa sive contenta, ipsi beato Petro, celestis regni clavigero, eiusque successoribus et Romane ecclesie dimiserunt, renuntiaverunt, restituerunt et confirmarunt, et^g ad omnem scrupulum removendum, prout melius valeret et efficacius posset intelligi, contulerunt^h, concesserunt et eciam donaverunt, sicut in eorum privilegiis seu litteris continetur. (3) Nosque postmodum, prout Domino placuit, ad regalis excellencie culmen assumpti, ut de susceptis donis innumeris, que de manibus dicte matris accepimus, non minoris recognicionis debitum solveremus, predicta omnia in presentia recolende memorie domini G.ⁱ pape X. recognovimus ac^k ea^l omnia et singula ipsi pro Romana ecclesia, se suisque successoribus recipienti confirmavimus, innovavimus et de novo concessimus atque donavimus, ipsa nichilominus proprio prestito corporaliter iuramento firmantes. (4) Verum quia postmodum absque nostro consensu, consciencia vel mandato Rudolfus cancellarius noster a civibus Rauennatibus, Bobiensibus, Cesanatibus, Foropopulicibus, Forliuensisibus, Fauentin(is), Ymolensibus, Bononiensibus, Vrbinatibus ac hominibus Montis Fereetri, Bertenorii necnon et aliis aliarum civitatum atque^m illarum pareium et locorum, que ipsius Romane ecclesieⁿ iuris existunt, iuramentum fidelitatis nomine nostro dicitur recepisse, nos conspicientes id in preiudicium iuris dicte matris ecclesie subsecutum, quicquid per eundem cancellarium seu quemcumque alium in predictis civitatibus^o, locis et terris seu per homines ipsorum civitatum, terrarum atque locorum actum, gestum, recognitum extitit sive iuratum, et specialiter predicta iuramenta remittimus, relaxamus et eis renunciamus ac predicta omnia revocamus, cassamus, annullamus, irritamus, cassa et irrita nunciamus ac omnibus viribus vacuamus, volentes, statuentes et consencientes expresse, quod per id nullum ius nobis et imperio accrescat vel ipsi ecclesie

222. ^a) domino add. T. ^b) reget or. ^c) Matildis T. ^d) Brietenorii T. ^e) Trubariam T.
^f) Lodwici T. ^g) deest T. ^h) Gregorii T. ⁱ) et T. ^j) contulerunt post la. litteris add. or.
^k) seu T. ^l) eccl. Rom. T. ^m) precedit casura duarum litterarum in or.

Romane deponeat tam circa possessionem quam circa proprietatem in civitatibus, terris et locis profatis ac hominibus, iuribus et iurisdictionibus eorundem. (5) Et quia decet regalis actus in omni claritate procedere, ut omnem obscuritatem, quam frequenter generalitas consuevit inducere, nostra tollat regalis expressio ac iura ipsius matris ecclesie per nostram declarationem, quam decernimus esse perpetuam, plenarie solidentur, recognoscimus, fatemur et oraculo presentis edicti ad eternam memoriam declaramus, civitatem Raennatem et Emiliam, Bobium, Cesenam, Forumpopuli^p, Forthium, Favenciam, Imolam, Bononiam, Ferrariam, Comaclum, Adriam^q atque Gabellum, Ariminum, Vrbinum, Montemferetri^r, territorium Balnense, suprascriptas provincias, civitates, loca et territoria necnon et omnia supradicta cum omnibus finibus, territoriis¹⁰ atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca supradicta^r quoquomodo pertinentibus ad beatum Petrum celestis regni clavigerum et ad vos patrem beatissimum^t dominum Nicolaum^u papam III. et ad successores vestros Romanos pontifices et ad ipsam Romanam ecclesiam pleno iure ac integre non solum in spiritualibus, sed etiam in temporalibus in solidum pertinere ac vestri et ipsius Romane ecclesie¹⁵ pleni iurisdictionis ac principatus existere. (6) Et ad omnem dubitationis scrupulum in posterum abolendum, ut et nostra devotio erga ipsam matrem ecclesiam clarius onitescat, predicta omnia et singula tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum atque locorum expressa vocabulis, quam etiam non expressa, prout melius valet et efficacius^v intelligi, ipsi beatissimo Petro et vobis, sanctissime pater²⁰ domino N. papa III, et per vos successoribus vestris Romanis pontificibus et ipsi Romane ecclesie de novo libere et plenarie concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contencionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter ecclesiam et imperium perseverent. (7) Ut autem hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro^w domino Nycolao^u sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque successoribus et ipsi Romane²⁵ ecclesie per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores in perpetuum observentur firmaque semper et inconcussa^x permaneant, presens nostro recognicionis, declarationis, concessionis et donacionis privilegium de consciencia nostra et expresso mandato conscriptum iussimus aurea bulla typario nostre magestatis impressa muniri ac ipsum ad perpetuam soliditatem et certitudinem vobis et ipsi Romane ecclesie exhiberi. (8) Pro-

mittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam^y unccionem, coronacionem et imperiale dyadema pervenerimus ipsaque perciperimus, infra octo dies premissa omnia et singula innovabimus et de novo integre ac plenarie faciemus^z.

Testes^a autem hii sunt: venerabiles Fridericus archiepiscopus Salzpurgensis, Iohannes Kymensis et Wernhardus Secouiensis ecclesiarum episcopi, Giffridus decanus³⁵ ecclesie sancti Audomari Morinensis dyocesis domini pape capellanus, Heinricus abbas Admontensis, Nicolaus archidiaconus Tudertinus, illustres Albertus et Hartmannus fratres de Habsperch et de Kyburch comites, Iantgravii Alsacie, filii nostri, ac spectabiles viri Fridericus burgravius de Nurenberch, Hainricus marchio de Hahperch, Burehardus de Hohenberch et Heinricus de Furstenberch comites. Heinricus Sluzelli⁴⁰ capellanus noster, magister Chunradus de Herwelingen, magister Angelus canonicus Sancti Valentini de Ferentino, Heinricus de Lovbenberch et Iohannes de Heddingen milites ostiarii nostri et quam plures alii.

¶ Signum domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi. (M.) ¶

Ego Rudolfus imperialis aule cancellarius vice domini Wernheri archiepiscopi⁴⁵ Maguntini ac per Germaniam sacri imperii archicancellarii recognovi.

222. ^p Foropopolium T. ^q Adrianis T. ^r Montemferetri T. ^s proficta T. ^t sanctissimum T. ^u N. T. ^v et efficacius valet T. ^w decet T. ^x inconcussa or.; inconcussa FF et T. ^y recipiendum T. ^z sequitur Actum, sed deletum punctis oppositis or.: cf. formam supra nr. 198. ^a ab hoc verbo cadem manu, sed atramento fusciori or.

Acta sunt hec anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo nono, indict. VII, regnante domino Rudolfo Romanorum rege glorioso, anno regni eius sexto.

Dat. Wiennæ, per manus magistri Gotfridi prepositi Soliensis prothonotarii nostri. XVI. Kalend. Marcii.

223. PRIVILEGIUM REGUM SECUNDUM. (1279. Febr. 11.)

Miam hoc privilegium, quod in Regestis imperii frustra quaesieris¹, quo privilegium a. 1275. Oct. 21. Lausannæ a Rudolfo rege concessum supra nr. 90, sed uberiore locorum serie auctum innovatur, eadem die ac nr. 221 et 222 emanavisse apud nos constat, atque etiam instructionis supra nr. 218 c. 3 id plane cœneitur. Autographon iam olim deperit, cum in catalogis archivi Romanæ ecclesiæ sacc. XIV. confectis haud commemoraretur. Itaque proponimus ex R. Registri Nicolai III. tom. II (Reg. Vat. tom. 40) fol. 27, quod contulit Pogatscher, ubi forma tantum a papa transmissa, quam iam supra nr. 199 notavimus, exhibetur; collato a nobis ipsis codice T 336, in quem eadem forma recepta est. Monere liceat, codicem T cum VU variis locis artius cohaerere, quam Registrum. Quæ concordant cum VU privilegio supra nr. 90, litteris minoribus excudenda curavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

In nomine sancto et individue Trinitatis. Rudolfus divina favente clementia Romanorum rex semper augustus.

(1) Ab eo solo, per quem reges regnant et potentes scribunt iusticiam, recognoscentes inextimabilem nostre promotionis gratiam, qui regali iam in nobis culmine consumato nos ad optinendum imperialis glorie solium sua sola pietate disponens, ut non solum cum principibus sedeamus, set ut illis presideamus, erexit, saneteque matris ecclesie ac vestra, pater reverentissime domine Nicolae^a divina providentia papa IIIⁱ, immensa beneficia, quibus nos in benedictione dulcedinis prevenistis felicibus eiusdem promotionis nostre^b auspitiis, multiplicibus concurrente favoribus et ipsam favorabilis prosecutionis auxiliis confovendo, attenta sollicitudine recensentes, reddimur corde solliciti, cogimur cogitare profundius, qua tante dignitatis gratiam digna saltem, prout humana insufficientia sufficit, gratitudine prosequamur. Illi ergo, a quo cuncta procedere novimus et humiliter confitemur quod ab eo recepimus, offerentes eius et apostolice sedis ac vestris obsequiis, nos quicquid possumus, quicquid sumus in perpetuum^c humili voto et^e incommutabili proposito devovimus, vobisque, beatissime pater, et^d omnibus successoribus vestris catholicis ac eidem sancte Romane ecclesie, speciali matri nostre, omnem obedientiam, honorificentiam atque reverentiam semper humili corde ac devoto spiritu impendemus, quam predecessores nostri reges et imperatores catholici vestris antecessoribus^e impendisse noscuntur, nichil exinde volentes diminui, set magis augeri, ut nostra magis^f devotio enitescat. (2) Illum igitur abolere volentes abusum, quem interdum quidam predecessorum nostrorum exercuisse noscuntur et dicuntur in electionibus prelatorum, concedimus et sancimus, ut electiones prelatorum libere et canonice fiant, quatinus ille preficiatur ecclesie viduate, quem totum capitulum vel maior et sanior pars ipsius duxerit eligendum, dummodo nichil desit de canonicis institutis. (3) Appellationes autem in negotiis et causis ecclesiasticis ad sedem apostolicam libere fiant, earum prosecutionem sive processum nullus impedire presumat. (4) Illum quoque dimittimus et refutamus abusum, quem in occupandis bonis decedentium prelatorum aut etiam ecclesiarum vacantium nostri consueverunt antecessores committere pro motu proprie voluntatis. Omnia vero spiritualia vobis et aliis ecclesiarum prelatiis relinquimus libere disponenda, ut^g que sunt cesaris cesari et que sunt Dei Deo recta

¹ 223. ^a N. T. ^b cf. VU. ^c imperpetuum R. ^d ac T. ^e predecessoribus R. ^f magis nostra T. ^g Et R.

¹ De quo c. supra ad nr. 199 et nr. 90.

distributione reddantur. (5) Super eradicando autem hereticæ pravitatis errore auxilium dabimus et operam efficacem. (6) Possessiones etiam^b, quas Romanæ^c ecclesia recuperavit, ab antecessoribus nostris seu quibuslibet aliis ante detentas, liberas et quietas sibi dimittimus et ipsam ad eas obtinendas bona fide promittimus adjuvare. Quas vero nondum recuperavit, ad recuperandum erimus pro viribus adiutores: et quecumque ad manus nostras devenient, sine difficultate ac mora ei restituere satagemus. Ad has pertinet tota terra, que est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatus Spoletanus, terra comitisse Matildis^d, civitas Ravenna et Emilia, Bobium, Cesena, Forumpopuli, Forlivium, Faventia, Ymola, Bononia, Ferraria, Comacelum, Adrianis atque Gabellum, Ariminum, Yrbinum, Monsferetri^e, territorium Balnense, comitatus Bricenorii^f, exarchatus Ravennæ, Pentapolis, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad Romanam ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis, atque insulis in terra marique ad provincias, civitates^g, territoria et^o loca predicta quoquo modo pertinentibus, ut suprascriptas^h provincias, civitates, loca et territoria necnon et omnia supradictaⁱ habeat Romana ecclesia in perpetuum cum omni iurisdictione, districtu et honore suo. Veruntamen cum ad recipiendum coronam imperii vel pro necessitatibus ecclesie ab apostolica sede vocati venerimus, de mandato summi pontificis recipiemus procuraciones sive fodrum ab ipsis. (7) Omnia igitur supradicta tam propriis seu specialibus provinciarum, terrarum, civitatum atque locorum expressa vocabulis quam etiam non expressa et quecumque alia pertinent ad Romanam ecclesiam de voluntate et^l conscientia, consilio et consensu principum imperii libere illi dimittimus, renuntiamus et restituimus, necnon ad omnem scrupulum^m removendum, prout melius valet et efficacius intelligi, de novo concedimus, conferimus et donamus, ut sublata omnis contentionis et dissensionis materia, firma pax et plena concordia inter ecclesiam et imperium perseverent. (8) Adiutores erimus ad retinendum et defendendum ecclesie Romane regnum Sicilie cum omnibus ad ipsum spectantibus tam citra Farum, quam ultra, necnon Corsicam et Sardiniam acⁿ cetera iura que ad eam pertinere noscuntur, tanquam devotus filius^o et catholicus princeps. (9) Promittimus quoque beato Petro, celestis regni clavigero, ac vobis patri sanctissimo ipsius beati Petri ceterisque vestris successoribus et eidem Romane ecclesie, quod per nos vel per alium seu alios non occupabimus nec invademus in totum vel in partem aliquas terras ipsius ecclesie Romane aut vassallorum eius, quas^p iure feudi vel sub census seu alterius prestationis titulo sive alio quocumque modo tenent ab ipsa ecclesia, nec eas vel earum aliquam procurabimus occupari per alium seu alios vel invadi. Quia etiam nec ipsas nec tenentes easdem, se vel terras ipsas nobis ultro volentes subicere, nec officium aliquod aut dignitatem vel quancumque potestatem in terris eisdem et specialiter in civitate Romana recipiemus sub quocumque colore sine vestra seu successorum vestrorum licentia speciali. Et si qui eas occupare vel invadere temptarent, non solum denegabimus illis auxilium, consilium et favorem publicum et occultum, verum etiam ad requisitionem vestram vestrorumve successorum adiutores erimus contra illos in defendendis et conservandis eisdem. (10) Nec offendemus per nos vel per alium^q vassallos ecclesie ipsius et specialiter magnificum principem dominum Carolum regem Sicilie illustrem seu heredes ipsius, nec volentibus ipsum offendere prestabimus auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte, nec regnum Sicilie, quod idem rex Carolus ab eadem Romana tenet ecclesia, vel aliquam eius partem occupabimus aut invademus per nos vel per alium aut occupari vel invadi procurabimus, nec invadere aut occupare temptantibus prestabimus publicum vel occultum auxilium, consilium aut^r favorem. (11) Alios etiam devotos ipsius ecclesie, qui eidem ecclesie astiterunt contra quondam Fredericum olim Romanorum imperatorem, heredes aut successores ipsius, propterea non gravabimus, set nihilominus favorabiliter prosequemur. Vassallos autem nostros contra predictorum aliquod facientes compecemus pro viribus bona fide. Servabimus

223. ^a) vero R. ^b) deest R. ^c) Matildis T. ^d) Monsferetri T. ^e) Bricenorii T. ^f) sequitur de bona loca et R. ^g) et loca et territoria eadem nam de Matildis R. ^h) loca suprascriptas supra dicta T T: eas. ⁱ) et R. ^j) sub add. R. ^k) alias R. ^l) vel R.

preterea et faciemus omnia et singula, que in canonibus positi sexagesima tertia distinctione, quorum quidem canonum alter 'Ego Lodovicus', alter vero 'Tibi domino pape' incipit, continentur. (12) Postquam autem Romam ad recipiendam unctionem, coronationem et imperiale diadema pervenerimus ipsaque perceperimus, premissa omnia et singula innovabimus seu de novo faciemus, et sine aliqua difficultate iuramenta prestabimus, que imperatores Romani hactenus presterunt. (13) Promittimus insuper, quod bona fide sine fraude ac malo ingenio procurabimus, quod omnes principes Alamanie laici promittent et iurabunt, se bona fide curaturos^u et facturos^v, quod nos premissa omnia et singula inviolabiliter observemus, et si quod absit eadem non servemus, ipsi principes nobis in hoc aliquatenus non assistent. (14) Ut autem hec omnia vobis memorato sanctissimo patri nostro domino N(icolao) sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici vestrisque successoribus per nos et nostros successores Romanorum reges et imperatores observentur firmaque semper et inconvulsa permaneant, presens privilegium conscriptum iussimus aurea bulla typario nostro maiostatis impressa muniri ac ipsum ad perpetuam soliditatem et certitudinem vobis et ipsi Romane ecclesie exhiberi. (15) Promittimus insuper, quod postquam Romam ad recipiendam unctionem, coronationem et imperiale diadema pervenerimus ipsaque perceperimus, infra octo dies premissa omnia et singula innovabimus et de novo integre ac plenarie faciemus¹.

224. TESTIMONIUM EPISCOPORUM DE IURAMENTO A REGE
PRAESTITO. 1279. Febr. 14.

Autographon, quod in tabulario secreto Vaticano inter 'Instrumenta miscellanea' asservatur, descripsit Kehr². Sigillorum quattuor non nisi fila serica supersunt. Cum membrana hic illic lacerata sit, textus lacunas emendare conati sumus. Dedit iam Kopp 'Gesch. der eidenössischen Bünde' III, 1 p. 294 nr. 4, qui non omnia recte emendavit. Hoc quidem testimonium scriptum esse ab homine Italo, formis nominum propriorum, inter quae Artimannus legitur, satis evidenter evincitur. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1064. (P. verst.)

¶ Universis ¶ presentes litteras inspecturis Fredericus archiepiscopus Salsburgensis, Iohannes Chimensis et Wernhardus Saecouiensis episcopi salutem in auctore salutis. Attendentes provide et intenta consideratione [pen]santes, quod fidelium gesta principum, illa potissime, per que Deo primum et eius vicario summo pontifici quod est dignum impenditur et sancte matri ecclesie redditur [quod debetur. i]deo^a scripturis autenticis committuntur, ut eorum semper durante memoria calumpnie retundantur aculei et dubitationis cuiuslibet propulsa caligine veritas ipsa [cunctis Christi fi]delibus^b enitescat, presenti pagina duximus declarandum ad notitiam presentium et memoriam futurorum, quod serenissimus princeps dominus Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus in nostra et discreti viri magistri Giffridi decani ecclesie sancti Audomari Morinensis diocesis domini pape capellani et nunciⁱ ac aliorum quam plurium^a propter hoc presentia constitutus, recitatis sibi [et] singillatim expositis hiis, que pluries religiosus vir frater Corradus minister fratrum [Minorum superior]is Alamanie primo et postmodum magister Gottifridus prepositus ecclesie Soliensis eiusdem regis prothonotarius, procuratores regis ipsius, in presen[tia] sanctissimi patris^c domini N. pape III. et fratrum suorum ac aliorum multorum eiusdem regis nomine recognoverunt, ratificaverunt, acceptaverunt, confirmaverunt, [dece]raverunt, declaraverunt, innovaverunt, iuraverunt, dixerunt et fecerunt, de novo donaverunt et concesserunt.

223. ^u facturos B. ^v curaturos B.

224. ^a lacuna 11 litterarum or. ^b B litterae. ^c 12 litterae.

1) C. supra nr. 222 c. 8. 2) V. 'Neues Archiv' XIV, 338 nr. 12.

runt ac etiam promiserunt eidem domino pape recipienti pro se et successoribus suis et Romana ecclesia, revocando et annullando, quaecumque per dictum regem vel quemcumque alium eius nomine contra predicta facta, dicta seu iurata fuerunt, prout in scripturis super hiis confectis plenarie continentur, recognovit expresse, quod predicta omnia et singula de suo speciali mandato et consensu recognita, ratificata, acceptata, confirmata, decreta, declarata, innovata, iurata, dicta et facta, de novo donata et concessa atque promissa, gesta et acta fuerunt. Et propterea volens ea robur firmitatis perpetuo obtinere, ipsa omnia et singula recognovit, ratificavit, accep-
 vit, confirmavit, statuit et decrevit, innovavit, de novo donavit et concessit atque promisit memorato domino pape et suis successoribus ac Romano ecclesie supradictis, et voluit ac expresse concessit, quod eadem omnia et singula supradicta semper et inrefragabiliter plenam obtineant in iudicio et extra iudicium roboris firmitatem, ac si idem rex personaliter ipsa fecisset, dixisset, promississet, iurasset, declarasset, statuisset ac decrevisset, lege seu constitutione aliqua non obstante, et que contra predicta^b per se vel per alium facta, dicta seu iurata fuerunt, revocavit, cassavit et annullavit et omnibus viribus vacuavit. Et ut omnia et singula supradicta^c maiori subsisterent firmitate, tactis sacrosanctis euangeliis iuravit in animam suam, se [fact]urum, impleturum et observaturum perpetuo ipsa omnia et singula, prout in predictis scripturis seriusus continentur, et quaecumque alia, ad quorum observationem se per se ipsum vel per dictos procuratores obligaverit, continentur in eis, et contra ipsa vel eorum aliquod non venturum per se vel per alium perpetuo nec facturum^d. In cuius rei testimonium presentes litteras fecimus sigillorum nostrorum una cum sigillo dicti decani munimine roborari.

Actum in castro Wienn^d, presentibus nobiscum et cum dicto decano discretis viris Henrico abbate Admontensi, Rudolfo imperialis aule cancellario, magistro Gottfrido preposito Soliensi prothonotario dicti regis, Nicolao archidiacono Tudertino, illustribus viris dominis Alberto et Artimanno fratribus ipsius regis filiis, de Habspurch et de Kyburch comitibus, lantgraviis Alsatie, ac spectabilibus viris dominis Frederico bulgravio de Nurenberch, Harrico marchione de Hahperch, Burchardo de Hohenberch et Henrico de Furstenberch comitibus, Henrico Sluzellino ipsius regis capellano, magistro Chunrado de Herwelingen et pluribus aliis.

Dat. anno Domini millesimo CCLXXIX, indictione VII, regnante predicto domino R. Romanorum rege glorioso, anno regni eius VI. XVI. Kalen. Marcii.

225. LITTERAE CONSENSUS PRINCIPUM ELECTORUM CONIUNCTIM SCRIPTAE. 1279.

Litteras has, quae nostro idiomate 'Gesamtwillenbrief' dici solent, de quarum indole et ratione Kaltenbrunner 'Mittheilungen des Instituts' Ergänzungsband I, 376—398 fusius egit, cuius commentationi imago photographica adiecta est, proponimus ex duobus autographis in tabulario secreto Vaticano 1) Arm. I c. VIII nr. 1 et 2) ibidem nr. 2 asseratis, quae contulit Kehr². Pendent novem sigilla filis sericis, de quibus v. ca. quae notata sunt apud Kaltenbrunner l. c. 376 n. 2. Sigillorum autographi 1) desideratur sigillum Iohannis marchionis Brandenburgensis; apud 2) desunt sigilla Treverensis, Coloniensis archiepiscoporum, alterius Ottonis marchionis Brandenburgensis. Inter sigilla quae pendent

224. ^b fere evanidum or. ^c praecedit parva rasura or.; etiam eae videtur et. ^d Wienn or.

1) V. super nr. 221 prooemium. 2) F. 'Neues Archiv' XIV, 358 nr. 13. 14. Autographum 2 super esse, cir d. Kaltenbrunner ignorat. Quod novem subscriptiones autographus dicit Kehr l. c., memoria circum doctissimum lapsam esse apertum est.

duorum ducum Saxoniae triumque marchionum Brandenburgensium minora intercedere intervalla notandum est; cf. *Kaltenbrunner l. c.* 378.

Excusatum est utrumque autographon ab homine Italo Giffridi comite, ut ex orthographia et formis nominum plane evincitur.

Sigilla, prout Giffridus iter Germanicum absolveret, appensa sunt ita: *Frericensis die Sept. 27, Coloniensis Jun. 2, Moguntini Sept. 27¹, Palatini comitis et ducum Saxoniae Viennae Mart. 19², marchionum Brandenburgensium Sept. 5. 6. 12³. De quibus v. Kaltenbrunner l. c. 382 sq. et infra p. 215 n. 3. Cf. etiam ea quae nostri documenti plicae inscripta sunt. Cf. Böhmcr, *Reg. imp.* VI, 1062. (P. 121.)*

10 Nos principes imperii universis presentem paginam inspecturis.

Complectens ab olim sibi Romana mater ecclesia quasi quadam^a germana caritate Germaniam illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen⁴ temporaliter tantum presidentium super terram, plantans in ea principes tanquam arbores preelectas et rigans ipsas gratia singulari, illud eis dedit incrementum
15 mirande potentie, ut ipsius ecclesie auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui frena Romani^b teneret imperii, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis ecclesie per luminare maius⁵, Christi vicarium, illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit et convertit, ut eius presidio pastorum pastor adiutus oves sibi creditas spiritali gladio protegendo
20 communiat, temporali refrenet et corrigat ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium et bonorum⁶. Ut igitur omnis materia dissensionis et scandali seu etiam rancoris occasio inter ipsam ecclesiam et imperium auferantur et hii duo gladii in domo Domini constituti debito federe copulati se ipsos exerceant in utilem reformationem regiminis universi et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis
25 et pacis⁷, qui tam ecclesiam quam imperium confovere tenemur⁸, quicquid per dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum regem semper augustum sanctissimo patri et domino nostro domino Nicolao pape III. eiusque successoribus et ipsi Romano ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum sive concessum, iuratum et actum seu factum est per privilegia vel quecumque^c alia
30 scripta quorumcumque^d tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum regis eiusdem quam ipsius regis, et specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia et reverentia per Romanos^b imperatores et reges Romanis pontificibus et ipsi ecclesie impendendis ac
35 possessionibus, honoribus et iuribus eiusdem ecclesie, et nominatim super tota terra, que est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatu Spoletano, terra comitis Matildis, civitate Rauenne et Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forliuio.

225. ^a) quadam quasi 2. ^b) Romani 1. 2. ^c) quecumque 1; quecumque 2. ^d) quorumcumque 2.

1) Cuius appensionis testimonium v. infra nr. 231. 2) V. etiam infra nr. 226. 227. 3) V. etiam
40 infra nr. 228. 4) *Phil.* 2, 9. 5) Cf. *Gen.* 1, 16 et c. 6 *De maior. et abel.* X, 1, 35). Hanc duorum luminarium doctrinam ab Innocentio III. in epistola a. 1198. Oct. 30 priori et aliis rectoribus Tusciae et Ducatus directis (L. 401. *Pollust* 403) fusius exponi demum c. 10 *Di.* 96 conferendum esse, monuit vir et M. Tangl. 6) *1. Petr.* 2, 11. 7) *Luc.* 10, 6. 8) *Bona huius mundi pars consentit cum*
45 *aranga consensus principum de recuperationibus Romanarum ecclesiarum et regni Siciliae a. 1220. Apr. 23 supra tom. II, 84 nr. 72, cuius verba sunt haec: Nos principes imperii universis presentem paginam inspecturis. Et tollatur de medio omnis materia scandali, dissensionis seu etiam rancoris occasio inter ecclesiam et imperium, et hii duo gladii in domo Domini constituti intime dilectionis federe copulati exurgant in reformationem universi populi christiani et merito mundo appareant in omnem exhibitionem iustitiae et veritatis illa duo magna luminaria posita in medio firmamenti, et nos in opere et voluntate
50 filii inveniamur omni tempore devotionis et pacis, qui tam ecclesiam quam imperium confovere tenemur ac etiam unanimiter gubernare quicquid etc.*

Faentia, Ymola, Bononia, Ferraria, Comaelo, Adrianis atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetri, territorio Balnensi, comitatu Broctonorii, exaratu Rauenne, Pentapoli, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad predictam ecclesiam pertinentibus cum omnibus finibus, territoriis atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca predicta quoquo modo spectantibus, necnon super civitate Romana et regno Sicilia cum omnibus ad ipsam spectantibus, tam citra Farum quam ultra, Corsica quoque atque Sardinia et ceteris terris ac iuribus ad ipsam ecclesiam pertinentibus nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus et ratificamus ac eisdem omnibus et singulis et quibuscunque aliis super eisdem per eundem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum unanimiter et concorditer exhibemus et promittimus, quod contra premissa vel aliquod premissorum nullo unquam tempore veniemus, set ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut haec nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus atque promissio a nobis eisdem Romanis pontificibus et ecclesie in perpetuum observentur, hoc presens scriptum inde fieri fecimus nostrorum sigillorum munimine roboratum.

Aet. et dat. anno Domini millesimo CC septuagesimo nono, indictione VII, regnante domino nostro predicto domino R. Romanorum rege glorioso, regni eius anno sexto.

In plica aliis ut videtur, sed eiusdem cancellariae manibus, ut singula sigilla, prout Giffridus iter Germanicum absolveret, suo quodque loco appenderentur, inscripta sunt haec:

Sigillum^a Henrici archiepiscopi Treuerensis.

§ Sigillum^a Sifridi archiepiscopi Coloniensis.

Sigillum Warneri^b archiepiscopi Maguntini.

§ Sigillum^a Ludouici comitis palatini Renu ducis Bavarie.

§ Sigillum^a Iohannis ducis Saxonie.

§ Sigillum^a Alberti ducis Saxonie.

Sigillum^a Iohannis marchionis Brandenburgensis.

Sigillum^a Ottonis marchionis Brandenburgensis.

Sigillum^a Ottonis^c marchionis Brandenburgensis.

226. LITTERAE CONSENSUS LUDOWICI COMITIS PALATINI SEPARATIM DATAE. 1279. Mart. 19.

Praeter consensum nr. 225 a principibus electoribus coniunctim datum iubente Nicolao III. papa scriptae sunt singillatim 28 litterae, scilicet ab eisdem novem electoribus aliisque 19 principibus ecclesiasticis et saecularibus, inter quos etiam comes Tirolensis et Goricensis, de quo v. Kaltenbrunner 'Mittheilungen' l. c. 383 n. 1. Quarum litterarum omnium textus vel summaria invenit Kaltenbrunner (l. c. 382) in Libri privilegiorum Romanae ecclesiae fragmentis, quae praebet cod. Ottobonianus 2546 fol. 1-61; summaria postea publicavit 'Actenstücke' p. 166 sqq. passim. Nos satis habemus, sub nr. 226-228 integras edere eas, quarum autographa adhuc supersunt¹; ceteroquin omnes in annotatione

225. ^a) quibuscunque 2. ^b) sed 2. ^c) Sig. 1. ^d) Werner 2. ^e) fore eandem 1. 2.

1) Omnia quaecumque Kaltenbrunner 'Mittheilungen' l. c. 379 n. 3 de editionibus explicare nescit, ad Baronii Annales ecclesiasticos redeunt. Unde et Giollastus litteras consensus quattuor principum saecularium, quas in Constitutionum collectione (editio a. 1713 I, 312 = editio a. 1607 I, 92; cf. Rationale a. 1607 p. 85) praebet, suo Marte fabricatus est, quem Lunigius deinceps et alii in ea re secuti sunt; et Bohmer, Reg. 1246-1313 Reichsachen 125 didicit, quo die duces Saxoniae consensum praebuerint.

enumeramus, ordinem secuti, non cum quem Liber privilegiorum adhibet ad contestationem
affinitatem dispositum brevi modo inter se discrepantem, sed chronologicum, i. e. quo et
Gisfridi, qui usque ad finem m. Martii Viennae moratus est, itinerarium¹ et eius cum
archiepiscopis Rhenanis negotiationes² cognoscantur³.

5 *Autographon litterarum Ludowici comitis Palatini, quod existat in tabulario Vaticano
Arm. I c. VIII nr. 3, descripsit Kehr⁴. Sigillum adhuc pendet. Edidit in forma ab-
breviata Zaccagni l. c. Append. p. 112; editio Theineri l. c. I, 247 sub nr. 393 ex trans-
sumto Iohannis de Amelio sumpta est⁵. Scriptum est ab homine Italo, Gisfridi comite:
concordat cum lectionibus autographi 2 supra nr. 225. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1075.*

10

(P. deest.)

Lodowicus Dei gratia comes palatinus Roni dux Bawarie universis presentem
paginam inspecturis salutem in auctore salutis.

Complectens ab olim sibi Romana mater ecclesia quadam quasi germana caritate
Germaniam illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen
15 temporaliter tantum presidentium super terram, plantans in ea principes tanquam
arbores preelectas et rigans ipsas gratia singulari^a, illud eis dedit incrementum
mirande potentie, ut ipsius ecclesie auctoritate suffulti velut germen electum per ip-
sorum electionem illum, qui frena Romani^b teneret imperii, germinarent. Hic est
illud luminare minus in firmamento militantis ecclesie per luminare maius. Christi
20 vicarium, illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum executit et
convertit, ut eius presidio pastorum pastor adiutus oves sibi creditas spirituali gladio
protegendo communiat, temporali refrenet et corrigat ad vindictam malefactorum,
laudem vero erodentium et honorum. Ut igitur omnis materia dissentionis et scandali
seu etiam rancoris occasio inter ipsam ecclesiam et imperium auferantur et hii duo
25 gladii in domo Domini constituti debito federe copulati se ipsos exerceant in utilem
reformationem regiminis universi et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filius
devotionis et pacis, qui tam ecclesiam quam imperium confovere tenemur, quicquid
per dominum nostrum R. dei gratia Romanorum regem semper augustum sanctissimo
patri et domino nostro domino Nicolao pape III. eiusque successoribus et ipsi Romane
30 ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum
sive concessum, iratum et actum seu factum est per privilegia vel quecumque alia
scripta quorumcumque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus,
innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam

226. ^a) ipsas gratia sin in rasura or. ^b) Romani or.

35 1) Cf. *Kaltenbrunner 'Mittheilungen'* p. 383 sq. 2) *V. infra nr. 229, 230.* 3) *Dederunt
litteras consensus 1279. Mart. 8 Viennae Henricus comes Palatinus (Kaltenbrunner 'Actenstücke' p. 166
nr. 151); Mart. 19 (Viennae) duces Saxonie, itemque Ludowicus comes Palatinus (ibidem nr. 152 et
p. 167 nr. 153); Mart. 23 Viennae archiepiscopus Salzburgensis (ibidem nr. 154); Apr. 9 episcopus Würz-
burgensis (nr. 155); Jun. 2 archiepiscopus Coloniensis (p. 173 nr. 161); Jun. 7 episcopus Leodiensis (p. 184
nr. 171); Aug. 6 dux Brabantie (p. 186 nr. 174); (Aug.) episcopus Monasteriensis (p. 189 nr. 177); Sept. 5,
6, 12 marchiones Brandenburgenses quattuor (ibidem nr. 178, 179, 180 et p. 190 nr. 181); Sept. 13 dux Brun-
swicensis (ibidem nr. 182); Sept. 27 archiepiscopi Moguntinus et Trevirensis, episcopus Spirensis (nr. 183,
184 et p. 191 nr. 185); Sept. 28 episcopus Argentinenis (ibidem nr. 186); Sept. 29 abbas Marbacensis
(nr. 187); Oct. 19 episcopus Basiliensis (p. 193 nr. 190); Oct. 23 episcopus Constantiensis, abbates S. Galli
et Augiae (ibidem nr. 191, 192, 193); Oct. 29 episcopus Augustensis (p. 194 nr. 191); Nov. 1 episcopus Ratis-
ponensis (ibidem nr. 195); Nov. 4 episcopus Palaviensis (nr. 196); Nov. 6 episcopus Garvensis (nr. 197);
Nov. 7 ultimus comes Tirolensis (nr. 198). — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1062, 1071, 1075, 1151. 4) *V. 'Neues
Archiv' XIV, 359 nr. 45. Quod vir d. Kaltenbrunner non vidit.* 5) *V. ibidem 375 nr. 21.**

aliorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum regis eiusdem quam ipsius regis, et specialiter super fidelitate obedientia, honorificentia et reverentia per Romanos^b imperatores et reges Romanis^b pontificibus et ipsi ecclesie impendendis ac possessionibus, honoribus et iuribus eiusdem ecclesie, et nominatim super tota terra, quae est à Radicofano usque Ceperanum, marchia Aneonitana, ducatu Spoletano, comitisse Matildis, civitate Rauenne et Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forlino, Faentia, Ymola, Bononia, Ferraria, Comaelo, Adrianis atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteforettri, territorio Balnensi, comitatu Breectenorii, exareatu Rauenne, Pentapoli, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad predictam ecclesiam pertinentibus cum omnibus finibus, territoriis atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca predicta quoquo modo spectantibus, necnon super civitate Romana et regno Siciliae cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum quam ultra, Corsica quoque atque Sardinia et ceteris terris ac iuribus ad ipsam ecclesiam pertinentibus nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus et ratificamus ac eisdem omnibus et singulis et quibuscumque aliis super eisdem per eundem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum sponte ac irrevocabiliter^c exhibemus et promittimus, quod contra premissa vel aliquod premissorum nullo unquam tempore veniemus, sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hec nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus atque promissio à nobis eisdem Romanis pontificibus et ecclesie in perpetuum observentur, hoc presens scriptum inde fieri fecimus nostri^d sigilli munimine roboratum.

Act. et dat. anno Domini millesimo CC septuagesimo nono. XIII. Kalen. Aprilis, indictione VII, regnante domino nostro predicto domino R. Romanorum rege glorioso, regni eius anno sexto.

227. LITTERAE CONSENSUS DUCUM SAXONIAE SEPARATIM DATAE.

1279. Mart. 19.

Autographon eiusdem tabularii Arm. C fasc. 37 nr. 2 descripsit Kehr¹. Cuius sigillum plicis arida perit. Neque vero quicquam est, cur de diplomate olim sigillato dubitemus. Ediderunt integre Kopp l. c. III, 1 p. 295 nr. 5 et in forma abbreviata Theiner l. c. I, 248 sub nr. 393. Scriptum est ab homine Italo; item concordat cum lectionibus autographi 2 supra nr. 225. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1075. (P. deest.)

Iohannes et Albertus fratres duces Saxonie universis presentem paginam insperantis salutem in eo, qui est omnium vera salus.

Complectens ab olim sibi Romana mater ecclesia quadam quasi germana caritate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantum presidentium super terram, plantans in ea principes tanquam arbores preelectas et rigans ipsas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirandae potentiae, ut ipsius ecclesie auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum, qui frena Romani teneret imperii, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis ecclesie per luminare maius, Christi vicarium, illustratum. Hic est qui materialem gladium ad ipsius nutum executit et convertit, ut eius presidio pastorum pastor adiutus oves sibi creditas spirituali gladio protegendo communiat, temporali refrenet et corrigit ad vindictam malefactorum, laudem vero erudentium et

^c sponte ac irrevocabiliter la. *basica* nr.; cf. nr. 225.

^d *sigillat* *basica* nr.; cf. *basica*, nr.

¹ V. *Notes Archiv* XIV, 359 nr. 46.

bonorum. Ut igitur omnis materia dissencionis et scandali seu etiam rancoris occasio inter ipsam ecclesiam et imperium auferantur et hii duo gladii in domo Domini constituti debito federe copulati se ipsos exerceant in utilem reformationem regiminis universi et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam ecclesiam quam imperium confovere tenemur, quicquid per dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum regem semper augustum sanctissimo patri et domino nostro domino Nicolao pape III. eiusque successoribus et ipsi Romane ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum sive concessum, iuratum et actum seu factum est per privilegia vel quecumque alia scripta quorumcumque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum regis eiusdem quam ipsius regis et specialiter super fidelitate, obedientia, honorificentia et reverentia per Romanos* imperatores et reges Romanis pontificibus et ipsi ecclesie impondendis ac possessionibus, honoribus et iuribus eiusdem ecclesie et nominatim super tota terra, que est a Radicofano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatu Spoletano, terra comitis Matildis, civitate Rauenne et Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forliuio, Fauentia, Ymola, Bononia, Ferraria, Comaelo, Adrianis atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetri, territorio Balnensi, comitatu Bretenorii, exarcatu Rauenne, Pentapoli, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad predictam ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus, territoriis atque insulis in terra marique ad provincias, civitates, territoria et loca predicta quoquomodo spectantibus necnon super civitate Romana et regno Sicilie cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum quam ultra, Corsica quoque atque Sardinia et ceteris terris ac iuribus ad ipsam ecclesiam pertinentibus nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus et ratificamus ac eisdem omnibus et singulis et quibuscumque [aliis]^b super eisdem per eundem regem quoquo modo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum unanimiter et concorditer exhibemus et promittimus, quod contra premissa vel aliquod premissorum nullo unquam tempore veniemus, sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hec nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus atque promissio a nobis eisdem Romanis pontificibus et ecclesie in perpetuum observentur, hoc presens scriptum inde fieri fecimus nostrorum sigillorum munimine roboratum.

Act. et dat. anno Domini millesimo CC septuagesimo nono. XIII. Kaln. Aprilis. indictione VII., regnante domino nostro predicto domino R. Romanorum rege glorioso. regni eius anno sexto.

228. EPISTOLA PAPAE ARCHIEPISCOPO MUGUNTINO MISSA.

1279. Aug. 29.

Dedit ex Registri Nicolai III. tom. II (Reg. Vat. tom. 40) fol. 79^r iam olim Zaccagni l. c. Append. p. 106. Denuo contulit Pogutscher. Cf. epistolam similem archiepiscopo Trecirensi directam ex eodem Registro profluum Zaccagni l. c. Append. p. 107. — Pott-hast 21631. (P. deest.)

Nicolaus etc. archiepiscopo Maguntino.

Cedere tuis sensibus in suavitatis et delectationis debet augmentum, apostolica mandata semper devote suscipere ac illa prosequi reverenter, cum ad hoc ex debito tenearis nec deceret, immo inconueniens haberetur, si secus interdum contingeret in-

227. *) Roman or. b) ceanidum or.

veniri, maxime cum de nostris et ecclesie Romano negotiis ageretur. Miramur igitur nec indigne animi concitatione movemur, quod cum dilectus filius Giffridus de Anagnina decanus ecclesie sancti Audomari Morinensis diocesis capellanus noster tibi ex parte nostra super huiusmodi negotiis sub certa forma litteras apostolicas presentasset¹, te certis hesitationibus dubitante, quas nuper nobis per dilectum filium Conradum cantorem ecclesie Aschafnburgensis Maguntino diocesis tuum nuntium intimasti, obtatus effectus ex eisdem apostolicis litteris non advenit. Quod eo gravius in te nec mirum attendimus, quo pontificali peditus dignitate maiori teneris affectione precurrere ac tui exemplo alios excitare ad nostrorum observantiam mandatorum. Quare fraternitatem tuam monemus et hortamur attente per apostolica tibi scripta mandantes, quatinus nostris et ipsius ecclesie beneplacitis te conformans tenorem litterarum ipsarum tibi per capellanos presentatarum eundem sic prompte ac provide adimpleas et observes, quod nullum in te locum reprehensionis moraus inveniatur, sed providam promptitudinem, quam ad nos et eandem geris ecclesiam, in hoc specialiter representes nec occasione tui dispositio sedis apostolice quomodolibet differatur.

Dat. Suriani, IIII. Kal. Septembris, pontificatus nostri anno secundo.

229. LITTERAE CONSENSUS MARCHIONIS BRANDENBURGENSIS
SEPARATIM DATAE. 1279. Sept. 12.

Autographon eiusdem tabularii Arm. I c. VIII nr. 7 contulit Kehr². Penet sigilli fragmentum. Edidit Zuccagni l. c. Append. p. 110; editio Theimeri l. c. I, 248 sub nr. 3 c. c. transsumto Iohannis de Amelio³ sumpta est. V. etiam supra pag. 215 n. 3. Scriptum est ab homine Italo. Cf. Böhm, Reg. imp. VI, 1075. (P. deest.)

Otto Dei gratia marchio Brandenburgensis universis presentem paginam inspecturis. Complectens ab olim sibi Romana mater ecclesia quadam quasi germana caritate Germaniam, illam eo terreno dignitatis nomine decoravit, quod est super omne nomen temporaliter tantum presidentium super terram, plantans in ea principes tanquam arbores preelectas et rigans ipsas gratia singulari, illud eis dedit incrementum mirande potentie, ut ipsius ecclesie auctoritate suffulti velut germen electum per ipsorum electionem illum qui frena Romani^a teneret imperii, germinarent. Hic est illud luminare minus in firmamento militantis ecclesie per luminare maius Christi vicarium illustratum. Hic est, qui materialem gladium ad ipsius nutum excutit et convertit, ut eius presidio pastorum pastor adiutus oves sibi creditas spiritali gladio protegendo communiat, temporali refrenet et corrigat ad vindictam malefactorum, laudem vero credentium et honorum. Ut igitur omnis materia dissencionis et scandali seu etiam rancoris occasio inter ipsam ecclesiam et imperium auferantur et hii duo gladii in domo Domini constituti debito federe copulati se ipsos exercoant in utilem reformationem regiminis universi et nos in actu voluntatis et operis inveniamur filii devotionis et pacis, qui tam ecclesiam quam imperium confovere tenemur, quicquid per dominum nostrum R. Dei gratia Romanorum regem semper augustum sanctissimo patri et domino nostro domino Nicolao pape III. eiusque successoribus et ipsi Romano ecclesie recognitum, confirmatum, ratificatum, innovatum, de novo donatum, declaratum sive concessum, iuratum et actum seu factum est per privilegia vel quecumque alia scripta quorumcumque tenorum super recognitionibus, ratificationibus, approbationibus, innovationibus, confirmationibus, donationibus, concessionibus et factis seu gestis tam aliorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum regis eiusdem quam ipsius regis et spe-

229. ^a Romani or.

1) Supra nr. 229.

2) V. 'Neues Archiv' 359 nr. 47.

3) V. ibidem 375 nr. 22.

cialiter super fidelitate obedientia honorificentia et reverentia per Romanos^a imperatores et reges Romanis pontificibus et ipsi ecclesie impendendis ac possessionibus, honoribus et iuribus eiusdem ecclesie et nominatim super tota terra, que est a Radico-fano usque Ceperanum, marchia Anconitana, ducatu Spoletano, terra comitiſſe Matildis, civitate Rauenne et Emilia, Bobio, Cesena, Foropopuli, Forliuio, Fauontia, Ymola, Bononia, Ferrara, Comaelo, Adrianis atque Gabello, Arimino, Urbino, Monteferetri, territorio Balnensi, comitatu Breectenorii, exareatu Rauenne, Pentapoli, Massa Trabaria cum adiacentibus terris et omnibus aliis ad predictam ecclesiam pertinentibus, cum omnibus finibus territoriis atque insulis in terra marique ad provincias civitates territoria et loca predicta quoquomodo spectantibus nec non super civitate Romana et regno Sicilie cum omnibus ad ipsam spectantibus tam citra Farum quam ultra, Corsica quoque adque Sardinia et ceteris terris ac iuribus ad ipsam ecclesiam pertinentibus, nos nostri nomine principatus in omnibus et per omnia approbamus et ratificamus, ac eisdem omnibus et singulis et quibuscumque aliis^b super eisdem per eundem regem quoquomodo factis et in posterum faciendis voluntatem nostram, assensum atque consensum inrevo-cabiliter exhibemus et promittimus, quod contra premissa vel aliquod promissorum nullo unquam tempore veniemus, sed ea omnia et singula pro posse nostro procurabimus inviolabiliter observari. Et ut hec nostra voluntas, approbatio, ratificatio, assensus, consensus atque promissio a nobis eisdem Romanis pontificibus et ecclesie in perpetuum observentur, hoc presens scriptum inde fieri fecimus nostrorum sigillorum munimine roboratum.

Dat. et act. anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo nono, II. Idus Septembr., regnante predicto domino nostro domino R. Romanorum rege glorioso, regni eius anno sexto.

230. EPISTOLA PAPAЕ GIFFRIDO DIRECTA. (Sept.)

Dedit ex eodem ac nr. 228 Registro fol. 80 Zuccagni l. c. Append. p. 107. Denu-
contulit Pogatscher. — Potthast 21638. (P. dest.)

Nicolaus etc. dilecto filio Giffrido de Anagnia decano ecclesie de sancto Audomaro Morinensis diocesis capellano nostro salutem etc.

Receptarum nuper ex parte tua litterarum prolectione collegimus, quod a venerabilibus fratribus nostris . . Maguntino et . . Treverensi archiepiscopis, non completis hiis pro quibus ad eos iuxta beneplacitum nostrum accesseras^a, quasi non rediturus ulterius recessisti. Ad quod scire te volumus, quod diebus istis preteritis ad nos duos eorum clericos iidem archiepiscopi destinarunt, nobis certas causas quare id contigerat nuntiantes. Quos quidem clericos e vestigio cum litteris nostris ad archiepiscopos ipsos remisimus, per quas, sicut dicti clerici coram nobis certitudinaliter asserebant, promissorum consumationem provenire speramus. Studeas itaque per te ipsum vel per nuntios aut alios sicut expediet sollicito procurare, quod ea que de mandato nostro prosequeris, effectum prospero per eosdem archiepiscopos compleantur.

Dat. Viterbii¹.

231. RECOGNITIO GIFFRIDI MOGUNTINO ARCHIEPISCOPO TRADITA.

(Sept. 27.)

Autographon huius recognitionis, per quam Giffridus archiepiscopum Moguntinum litteras consensus que dicuntur "Girsantwillbrief" supra nr. 225 sigilloriss testatur.

229. b) eundem or.

230. a) sequitur ad eos deletum c.

1) Hic papa certe diebus Sept. 13 usque ad Oct. 9 morabatur.

superest in tabulario generali regni Bavarici 'Mainz Erzstift' fasc. 27. Pendet sigillum Giffridi fere illaesum loro membranaceo. Quot a. 1897. a nobis inventum iam publicavimus 'Neues Archiv' XXIII, 671 nr. 2, quam editionem hic repetimus. Cf. p. 215 n. 3. — Böhmer, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

Nos Giffridus de Anagnia decanus ecclesie sancti Audomari, domini pape capellanus et nuncius, recognoscimus dominum Wernherum archiepiscopum Maguntinum sigillasse subscriptas litteras in hec verba:

'Nos principes imperii universis presentem paginam inspecturis. Complectens ab olim — munimine roboratum.

Act.^a et dat. anno Domini millesimo CCLXXVIII, indict. VII, regnante domino nostro predicto domino R. Romanorum rege glorioso, regni eius anno sexto.' *supra* nr. 225.

232. COLLECTIO STURAE GENERALIS TERRAE AUSTRIAE.

(1278.)

Cum mandata regis iam non supersint, proponere liceat litteras excusatorias cuiusdam episcopi regi directas, quae traduntur in E fol. 157^a nr. 292, de quo codice v. *supra* ad nr. 14—16. Est enim rubrum Excusacio collectoris sture apud regem. De tempore et ratione v. Regesta imperii VI, 906 et 904a. Epistola cum in E media inter alia documenta Salzburgensia legatur, dubitari vix potest, quin et ipsa a Friderico archiepiscopo Salzburgensi ad regem directa sit. — Böhmer, Reg. imp. VI, 906.

(P. deest.)

Serenissimo domino etc.

Nichil in regia maiestate lucidius quam fideles ab infidelibus discernere et utroque opera et merita ponderare, ut ex reguli consideratione infideles^a pro eorum delictis penam debitam suscipiant et fideles pro eorum meritis condigna premia recipiant et reportent. Hinc est quod apicem vestro celsitudinis condecet opera favorabiliter considerare, que dilectus t(alis) t(alis) monasterii prepositus, noster capellanus, tamquam servus fidelis et prudens in^b commisso sibi ex parte vestri negocio prudenter et fideliter operatur, in eo videlicet quod in colleccione sture generalis possessiones³⁰ cultas ab incultis, mendicos et inopes a divitibus segreget^c et discernat, imponens unicuique secundum sue possibilitatis modulum summam congruentem. Cum igitur pro maiori parte possessiones t(alis) ecclesie tam in partibus superioris Austrie circa Anasum quam in Stir(ie) et Karint(ie) partibus tum propter sediciosi preteriti temporis maliciam, tum etiam propter sterilitatis et pestilencie serviciam reperiantur proch dolor³⁵ adeo desolate, quod et prefatus t(alis) in colleccione steure vobis debito consequi ad plenum suam non poterit intencionem, sicut et quam plures fidedigni una nobiscum per legitima documenta edocti testimonium perhibent veritati, vestram regalem excellenciam duximus attentius exhortandam. quatinus si emuli nostri, persecutores nostri

231. ^a) linea dati atramenta fasciori mutato ducte scripta est or.

232. ^a) infidelibus E. ^b) et E. ^c) segregat E.

commodi et honoris, aliud forte vobis et de prelibato t(ali) falso scribunt vel suggerunt, quam se veritas habeat, vestra serenitas aliud credere dedignetur, quia nullatenus eiusdem t(alis) vel alterius personam coram maiestate regia discrecionis et fidei tytulis extolleremus, quam sciremus alicuius perfidie maculis obfuscata. Idem enim t(alis) Deo teste in huiusmodi steure colleccione nichil obmisit de contingentibus nec obmittit, adhibendo omnem quam potest [ad] finem consummacionis opem et operam diligentem.

233. CONFIRMATIO SENTENTIAE IN FAVOREM FORI ECCLESIASTICI.

1279. Febr. 14.

Confirmationem sententiae Friderici II. a. 1218. Oct. 22. prolatae praebet tom. VI fol. 34^r nr. 51 Librorum camerue Salzburgensis ('Salzburger Kammerbücher') in tabulario Vindobonensi asservatorum, quem nos ipsi contulimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1065. (P. deest.)

15 Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus presentibus profiteur, quod viri venerabiles nuncii et canonici capituli Salzburgensis ecclesie litteras ineliti predecessoris nostri domini Friderici divi Romanorum regis semper augusti nostris obtulerunt oculis et manibus penitus in hec verba:

'Fridericus Dei gratia — indictione VII.' *supra tom. II, 76 nr. 63.*

20 Cupientes itaque ad imitationem divorum principum Romanorum sententias publicas a sacri inperii obtimatibus conditas et que videntur ex equitatis visceribus emanare non solum equo animo tolerare, verum eciam virtute Romani culminis defendere ac tueri, supradictam sententiam ratam habentes et gratam ipsam presencium robore innovamus.

25 Datum et actum Wienne, anno Domini MCCLXX nono, regni nostri anno sexto, XVI. Kalen. Marcii.

234.

STATUTUM DE INQUISITIONE VULGARI PER CARINTHIAM OBSERVANDA.

1279. Mart. 8.

Contulimus autographum in tabulario Vindobonensi asservatum. Pendet sigillum purum laesum. De ratione c. Regesta imperii'. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1070. (P. deest.)

35 *1. Conferenda sunt etiam statuta Henrici regis Bohemiae, ducis Carinthiae a. 1312. Apr. 25. contra terrae nocivos Theodonicè promulgata, quarum autographum item servatur in tabulario Vindobonensi: quod iam olim publici iuris fecit Hormayr 'Beitrage zur Geschichte Tirols' II, 399.*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis comitibus, nobilibus, ministerialibus, vassallis, militibus ac ceteris terre Karinthie incolis dilectis fidelibus suis imperpetuum^a.

Quoniam ex assumpti regiminis debito subiectorum fidelium nostrorum profectibus invigilare nos convenit et eisdem grata quietis et pacis ubilibet commoda preparare, nos de statu terre vestro collapsa deformiter reformando solliciti plurimum et intenti, cum principibus et fidelibus nostris ac specialiter quibusdam ministerialibus terre predictae ad hoc etiam advocatis, tractatum habuimus salutarem disquirentes attentius, qualiter antedicta provincia in anxietatibus et pressuris posita circumquaque salutifero provisionis nostre remedio liberetur a noxiis et iuxta sui pristini status formam votivis tranquillitatis commodis poeiatur. Itaque deliberacione super promissis habita diligenti de consilio principum, fidelium et ministerialium predictorum ad abolendas quasdam consuetudines iuri ac rationi contrarias in magnum ipsius terre dispendium haetenus observatas hoc statutum, quod imperpetuum observari precipimus inconcussum, pro conservacione patrie duximus edicendum: videlicet quod super culpis, excessibus et forfactis quibuslibet, que in prefata terra in communis pacis exedium et reipublice detrimentum non modicum haetenus emerunt aut etiam in futurum emerent, corrigendis per inquisitionem vulgarem, quo vulgariter gewizzende dicitur, erit semper inantea contra pacis et patrie turbatores quoslibet procedendum, non obstante qualibet consuetudine per iuris abusum ibidem in contrarium haetenus observata. Ut autem haec nostra constitucio in terra sive ducatu predicto perpetuo stabilis et inconvulsa permaneat et ab omnibus terre incolis firmiter observetur, presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Actum et datum Wiene, VIII. Idus Marcii, indicione VII., anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo nono, regni vero nostri anno VI.

235 258. TRACTATUS UNIONIS CUM KAROLO REGE SICILIAE.

1279. Jun. 3.—1281. Sept. 5.

Quoniam litteras regis Rudolphi Nicolai III. papae directas de tractanda cum rege Siciliae unione una cum aliis litteris credentialibus iam supra nr. 210 proposuimus, hic primum Nicolai epistolae et instructiones accuratissimas, quibus ille regum tractationes dirigi voluit, alia deinceps acta procuratorum amplius negotiantium, Rudolphi regis privilegia et litteras itemque omnia alia documenta ad hos tractatus spectantia eodem sublemmate exhibemus. His tamen ex documentis ea acta, quae ad constitutionem vicariorum generalium in Tuscia spectant, quamvis artissime cum ceteris quoad personas et tempora cohaerant, non hoc loco, sed separatim infra sub nr. 263—269 edemus.

De omnibus his rebus cf. ea quae Kaltenbrunner 'Actenstücke' sub nr. 162, 166, 208, 224, 230, aliis, atque Redlich in Regestis imperii VI, 1092, 1096, 1154, 1156 a, 1298 a, fusiis exposuerunt.

^a Imperpetuum litteris maioribus atramento pallidiori, fortasse alia manu additum or.

235. LITTERAE NICOLAI III. AD RUDOLFUM REGEM. 1279. Iun. 3.

Dedit Kallenbrunner 'Actenstücke' p. 173 nr. 162 ex Registro Nicolai III. tom. II (Reg. Vat. tom. 10) fol. 79^a, cuius editionem repetimus. Cf. Kallenbrunner l. c. nr. 163—165 hic non repetendos, quos iam notavit Posse 'Analecta Vaticana' nr. 980 (Böhmer, Reg. imp. VI, 1093. 1094. 1095). — Potthast 21592. Böhmer, Reg. imp. VI, 1092.

(P. deest.)

Nicolaus etc. carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Mundum pugillo continens¹ omnium conditor², rex eternus princeps in illo
 10 constituit populo, quem redemit limitatis gradibus dignitatum, et illos sibi preelectos
 assumens eos columpnas infixit, quibus populus christianus inhereat et sub eorum
 ducatu tuti procedant ambulantes in luce per eius semitas mandatorum ac eis relu-
 centibus radiis claritatum hesitantes in fide catholica contremiscant et pseudopopuli
 conculcentur. Hii sunt Christi pugiles, quorum strenuitate christiani populi proteguntur
 15 et exultant in Domino sic protecti. Hii sunt turres fortitudinis², in quibus dulci
 sopore quiescit ecclesia et hiis dimicantibus in huius seculi stadio militari tabescunt
 et fremunt impii ac pereunt desideria peccatorum. Voluit quoque summus ille provisor
 horum habere custodes, Petri videlicet successores, qui more pastorum vigiles et pri-
 cipes et populos custodirent, gratia salutari dirigerent et unitate sorvarent, ut et ipsi
 20 talium unitate succineti extirparent errores, protervos abicerent et oberrantes reddu-
 cerent ad semitam veritatis. (2) Digne quidem ab olim Romana desideravit et
 affectat ecclesia et nos, qui gerimus in terris licet immeriti vices Christi, sollicitudinis
 pastoralis officio nostrum exercitium excitamus indefessis studiis intendentes, quod
 inter te et carissimum in Christo filium nostrum C. Sicilie regem illustrem, quos sibi
 25 eadem ecclesia in filios specialiter adoptavit et divina provisio multorum principes
 statuit populorum, sinceritatis amenitas et intimo caritatis integritas nutriantur. ut sub
 potentatus utriusque dominio cessent seculi tempestates et fluctuationes abeant pro-
 cellarum. Nec indigne infra precordia nostra gaudio multo reficimur et exultamus in
 Domino, dum illum nobis et tibi ac eidem regi sentimus esse propitium, qui gloriosus
 30 trinus et unus ubique servari precepit gratiam unitatis, dum eo liniente percipimus
 corda vestra dulcescere, immo uniri potius commixtione licorum nutrientium caritatem,
 et dum speramus, vos in unum nobis unanimes sincera devotione constringere. serenare
 precordia et in vestris quod in nostris affectibus resultare. ut nos et vos solide in
 agendis ad laudem Altissimi procedamus, hec inquam in pectore nostro dulcescunt et
 35 grate referimus. (3) Nam sicut diebus istis amena suavitate collegimus, nos cogi-
 tatus nostros circa premissa non sine multis studiis diffundentes. in eo potissime
 grata perceptio serenavit, quod te ac tandem regem eundem super hiis requisitos a
 nobis invenimus unitatis gratie sectatores. Unde non immerito per predecessores
 nostros super hoc habitos tractatus³ resumpsimus et illos per nos ac alios, prout vide-
 40 bamus expediens, extitimus prosecuti sicque ut futuris eventibus quevis sinistri tollatur
 occasio et radiceetur in solido tante solium caritatis, diversos et varios articulos. pro
 ipsius regis haecenus parte petitos, ad limam correctionis nostre reduximus et solli-
 citudinibus laboriosis et studiis pro maiori quiete tua ex eis resecatis aliquibus et
 aliis, ut deceuit, temperatis, nonnullos etiam in favorem tuum per nos ipsos inventos
 45 et de novo confectos de pleno regis eiusdem et mansueto consensu in certa capitula⁴
 redigi fecimus tibi non immerito placitura, que per nos et fratres nostros perfecta

235. *) condituro K.

1) Cf. Ies. 40, 12.

2) Ps. 60, 4.

3) Cf. supra p. 169 n. 1.

4) Infra nr. 237.

maturitate discussa sub bulla nostra transmittimus tuis applicanda sensibus, regio vallanda consensu et placide memorie conscribenda. Et quia indissolubilo matrimonii vinculum divinitus institutum ex institutione sua virtutem in se obtinet connexivam, inter alia non sine multa discussione providimus, quod inter te ac regem eundem caritatis unitas affinitatis linea coniungatur, prout in capitulis ipsis exprimitur et venerabilis frater noster . . Tripolitanus episcopus later presentium tibi clarius enarrabit. (4) O iocunda refectio, qua nos Altissimus fecundabit, cum te ac regem prefatum et per consequens alios vestros senserimus mentium identitate connexos et irrefragabiliter copulatos, ut ex hoc diversarum gentium et etiam nationum accepta Deo, nobis placida et mundo perutilis coniunctio subsequatur, quo proter inextimabiles alios fructus tam utiles Terre Sancto negotio repromittit. O quanta securitate quiescet ecclesia, dum sic electis pugilibus inter alios singulari sibi specialitate coniunctis, quos suis lactat uberibus, perciperit se suffultam, ita quod ipsis eorum signa victricia in idem conflantibus, hostes exterminet altissimi Redemptoris et evortat fantasmata infidelium Iesu Christi, qui catholice fidei fedis obiectionibus contradicunt. O quanta ubertate gentes gaudebunt et affluent, cum talibus radiis sic refulgentibus sub uno nitore concurrent et in unum convenient sentiendi commercium etiam ydiomatum organo dissonantes. Per hoc enim fertilior fructus pacis exuberat et latius in gentibus nomen Domini collaudatur. (5) Profecto quod in promissis mentancis oculis intuemur et plenis desideramus affectibus, presentialiter cupimus celeri prosecutione videre ac effectu prospero consumari, ut consumata proficiant et obtatum fructum germinent in terris utilem et placidum in excelsis, in quo eadem exultet ecclesia et nos psallentibus clericis et tripudiantibus populis ad laudem Altissimi delectemur. Ad hec itaque, prout noster exuberat animus, absque intermissione qualibet intendentes, eundem . . episcopum, nobilem genere, meritis et religione preclarum, virum alti consilii, attentione providum, in magnis et arduis circumspectum et oriundum de domo nostre domui affinitate coniuncta¹, et quem tanti boni cognoscimus zelatorem sicut illum, qui prosperitatem commoda sensit, interdum eiusdem terre palpavit tedia et adversitatem incendia pertulit in illis partibus diutius conversatus, ad te pro premissis sicut oleum lenitivum et solidativum antidotum de fratrum nostrorum consilio duximus destinandum, ut per eum circa predicta serius et clarius informeris. (6) Quare serenitatem regiam rogamus et hortamur attento, quatinus dictum episcopum sereno vultu respiciens et mente sincera complectens et in hoc nostrum et regis eiusdem zelum puritatis advertens nec avertens grandia premia, que Pater eternus humilibus spiritu repromittit, sic in eodem episcopo nos intimis precordiis contempleris, sic germen electum veluti benedictionis alumpnus divinis et nostris beneplacitis te conformes et illa toto animo prosequaris sicque visis eisdem capitulis et memorato episcopo plenius intellecto conceptum nostrum compleas, complendo perficias, munias et robores et in omni claritate serenes, quod fugatis quibuslibet nubibus universali ecclesie, nobis, tibi et regi prefato ac omnibus fidem catholicam profitentibus oculus divine maiestatis arrideat, augeatur prosperitas et tandem populi sic ubertate refecti facilius ad salutaria dirigantur.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, III. Non. Iunii, pontificatus nostri anno secundo.

236. ALIÆ LITTERÆ. (1279. Iun. 3.)

Dedit Kaltenbrunner l. c. p. 179 nr. 166 ex eodem Registro fol. 72, cuius editionem repetimus². Hæc epistola dubium esse an nunquam tradita sit, monuit Redlich l. c. Ceteras papæ litteras eodem die emissas v. Kaltenbrunner l. c. nr. 167-170. — Böhmer, Reg. imp. VI. 1096. (P. west.)

1) Cf. Kaltenbrunner l. c. 2) V. Posse 'Analecta Vaticana' nr. 989.

Nicolaus etc. eidem R. regi Romanorum.

Promptitudinem et fervorem devotionis eximie, quam ad nos et Romanam geris ecclesiam, per grandia celsitudinis tue merita evidenter experti sic paternis desideriis affectamus, ut regio magnitudinis status feliciter exaltetur et tua culmina maneant
 5 semper obtata felicitate fecunda, sicque perficere ministerio sollicitudinis apostolice quo tibi sint grata proponimus, quod in nobis velud specialis alumnus paternum recognoscens affectum ad quelibet ipsius ecclesie beneplacita^a mentem affluenti desiderio dirigas et ad prosecutionem eorum oportunis temporibus fortius^b animeris. De nobis itaque, fili, potes sicut de benivolo patre confidere ac nobis circa ea, que aug-
 10 mentum et consumationem tui negotii requirunt, fiducialiter per nuncios sollempnes et litteras, sicut qualitas negotii exiget, intima tui pectoris aperire. Nam proponimus, prout decuerit et nobis fuerit ex alto permissum, annuere favorabiliter votis tuis. Ad hoc quidem, fili, nos inducunt et merito clara tue devotionis auspitia, que per operis evidentiam percepimus et sentimus, et de tuis preclaris actibus grata presagia nobis
 15 perseverantiam et perpetuam constantiam in Dei, nostra ac Romane ecclesie devotione in tuis futuris, dante Deo, successibus repromittunt. Unde non indigne speramus, quod quanto benignius a nobis et eadem ecclesia te honorari perspexeris, tanto facundius in eadem devotione concresecas et animum in illa tue sinceritatis affigas et mente consurgas ad nostra et ecclesie predictae beneplacita prosequenda, ut eadem ecclesia te
 20 sibi gratum filium recognoscens tuo prosperitatis augmenta veluti mater in filium exuberans merito prosequatur. Ex hiis igitur concepta fiducia, ut que de te infra nostra precordia resonant aliis etiam^b explicentur, principes Alamannie per alias nostras litteras caritativis monitis excitamus¹, ut ad te mente et animo consurgentes sincera se tibi devotione conforment et ad ea, que tuorum culminum incrementa respiciant, sic
 25 prudenter vigilent sicque tibi faveant et se ad horum prosecutionem preparent et accingant, quod ad requisitionem tuam inveniantur accincti nosque ipsorum studia possimus exinde merito commendare.

Dat. ut supra proxima².

237. ARTICULI SUPER PACE TRACTANDA. 1279. *Inc.* 7.

30 *Edidit Kopp 'Gesch. der eidgenössischen Bünde' II, 3 p. 327. Nos ipsi idem Registrum fol. 75 denuo contulimus.*

Hos articulos Kaltenbrunner 'Actenstücke' p. 246—265 sub nr. 233 ita discorsit, ut singula capita suo quodque loco in margine apponeret magni illius transsumti, quod de omnibus documentis ad hoc foedus spectantibus a Martino IV. papa a. 1281. Mai. 24. 35 fieri iussum infra nr. 257 edemus.

Contra nos hisce articulis in margine numeros eorum privilegiorum adscripsimus, quibus quae papa in singulis articulis praecepit perficiantur. Numeros capitum duplices posuimus prius nostros, deinde uncis inclusos typisque minoribus expressos eos, quibus Kaltenbrunner l. c. in margine usus est. Adnotationes vero v. infra sub singulis documentis. — Potthust 21597. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1092. (P. deest.)

Nicolaus etc. episcopo Tripolitano.

Isti sunt articuli pro unitate inter carissimos in Christo filios nostros R. Romanorum et C. Sicilie reges illustres dante Domino solidanda per nos et fratres nostros eum multa deliberatione discussi:

37 **236.** ^{a)} *corr. ex ipsius beneplacita ecclesie c.* ^{b)} *supra lineam add. c.*

1) *Kaltenbrunner l. c. 180 nr. 167.* 2) *l. c. nr. 235.*

nr. 246
c. 1.

1. (1.) In primis agitur quod rex Alamanie confirmet et de novo donet regi Sicilio ad vitam suam, si tantum voluerit, infrascripta possidere et heredibus suis, qui processerunt de ipso et regina Beatrice, olim consorte sua, et omnibus heredibus et successoribus eorum in perpetuum comitatum et marchionatum Provincie et Folkakerie cum omnibus iurisdictionibus et iuribus et cum omnibus pertinentiis eorum et omnia, que imperatores Romani olim per eorum privilegia donaverunt domino Raymundo Berengario quondam comiti et marchioni Provincie et comiti Folkakerie et predecessoribus eius.

ibid.
c. 2.

2. (2.) Promittat quoque idem rex Alamanie, se per se, alium seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem vel contractum fecisse aut aliquid cum regina Francie vel eius procuratoribus vel nuntiis aut aliis quibuscumque personis ecclesiasticis vel secularibus, per que huiusmodi confirmatio et de novo donatio sive concessio aut aliquid, quod in isto articulo continetur, habere non possit vel non debeat firmitatem vel per que confirmationi, donationi et concessioni predictis ac hiis, que in huiusmodi articulis continentur, aliquid afferri possit vel debeat nocumentum seu predictarum confirmationis, donationis, concessionis vel aliorum contentorum in articulo effectus aliquatenus impediri.

3. (3.) In isto primo articulo, ubi agitur quod regi Sicilio ad vitam suam, si tantum voluerit, confirmentur et de novo donentur predicta, videtur necessarius esse consensus principis, cum ipse princeps videatur in eis hereditario iure succedere.

ibid.
c. 1.

4. (4.) Item attendendum est in eodem articulo, si marchionatus et comitatus Provincie supponant idem vel diversum.

nr. 247
c. 1.

5. (5.) Item videtur quod si predicta procedant per regem Alamanie, fiat una littera per se, in qua caveatur regine Francie, quod per ea, que fiunt ipsi regi Sicilio et heredibus suis in predictis comitatibus, nullum preiudicium generetur ipsi regine in iure, si quid in eisdem comitatibus obtineret.

nr. 248
c. 1.

6. (in 5.) Fiat et alia littera regi Sicilie per regem Alamannie^a, in qua ipse rex Alamanie^b promittat, declaret, ordinet, decernat et statuatur et ad hoc se specialiter obliget et expresse, se facturum et curaturum, quod per ea, que facta sunt ab ipso regine Francie vel que fiunt per litteras predictas, nullum omnino preiudicium fiat ipsi regi Sicilie et heredibus suis vel in^c iure preterito, quod eisdem in predictis comitatibus competeat seu competit, vel in confirmatione et concessione predictis que fiunt, sicut in articulo continetur.

nr. 247
c. 2.
nr. 249
c. 2.

7. (in 5.) Et addatur in littera regis Alamannie^d quod sequitur: 'Cum rex Sicilio nos requisiverit, ut in possessione dictorum comitatum, quos tenet et possidet ac longo tempore pacifice tenuit et possedit, turbari non permittamus eundem, presertim cum paratus sit et se offerat eidem regine in nostra curia de iusticia respondere, nos qui huiusmodi petitionem dicti regis utpote iuri consonam non admittere nec possumus nec debemus, volumus et presentium tenore decernimus et etiam prohibemus, quod predicta regina per se vel per alios regem Sicilie vel heredes suos in possessione predictorum comitatum aliquatenus non perturbet, set ius, si quod in ipsis comitatibus habere se credit, in nostra curia si voluerit prosequatur.'

nr. 248
c. 3.

8. (6.) Item fiat similis littera, in qua caveatur ecclesiis illarum partium, quod per ea, que fiunt per donationes vel concessionem eorum comitatum, nullum preiudicium fiat eis.

nr. 244
c. 1.

9. (7.) Item quod pro servitiis debitis hactenus imperatoribus vel regibus Romanorum non prestitis vel pro censu hactenus eisdem debito non soluto pro quibuscumque hactenus factis vel omisais contra imperatores vel reges Romanorum per regem

Sicilie vel per quoscumque, qui olim exereuerunt dominium in predictis comitatibus et terris, aliquid per regem Alamanie vel imperatorem ratione preteriti temporis peti non possit nec ad solutionem seu exhibitionem predictorum seu eorum aliquod ipse rex Sicilie vel heredes ipsius possint constringi. Immo si aliqua culpa, mora vel pena in predictis vel predictorum occasione in aliquo est contracta seu commissa, per eadem privilegia remittatur omnino, quatenus personam regis Romanorum vel imperium contingunt, ita [quod] per hec persona tertia vel ius tertii in aliquo non ledatur nec predicta remissio ad eorum ius aliquatenus extendatur, pena tamen peti non possit.

10 10. (8.) Item pro servitio seu servitiis, que debentur vel debebantur pro terris, quas tenent vel tenebunt rex Sicilie et primogenitus suus in imperio, non debeant nec possint citari, cogi vel vocari ad personale servitium et si vocarentur vel citarentur, non teneantur personaliter ire. Set sufficiat eis servitium per alios facere.

11. (9.) Item quod rex Sicilie et primogenitus eius in predictis comitatibus et marchionatu possint facere homagium regi Alamanie^a pro ipsis comitatibus per alium et non teneantur personaliter ire ad ipsum homagium faciendum.

12. (10.) Item quod non debeant rex Sicilie et primogenitus eius pro aliqua causa personaliter citari nec regis Alamanie seu imperatoris personaliter teneantur subire iudicium et si vocarentur, quod non teneantur personaliter venire. Set liceat eis in agendo et possint per procuratorem in defendendo in quacumque causa agere et respondero et in loco tuto.

13. (11.) Item agitur quod per regem Alamanie, quatenus personam suam contingunt vel imperium, remittantur regi Sicilie quecumque per ipsum vel per quoscumque ipsius auctoritate vel occasione facta, commissa seu illata sunt in imperio vel extra imperium in personis, rebus mobilibus vel immobilibus quibuscumque retroactis temporibus usque in hodiernum diem, ita quod nec contra ipsum nec contra aliquem alium ipsorum occasione ullo unquam tempore coram rege Alamanie vel quibuscumque iudicibus eius vel aliis quibuscumque dictus rex Romanorum vel imperium aut aliquis eorum nomine audiatur. Nec teneatur ipse rex Sicilie vel aliquis alius pro predictis seu predictorum aliquo, quatenus regem Romanorum vel imperium contingunt, in iudicio vel extra iudicium coram predictis rege Alamanie vel eius iudicibus seu quibuscumque aliis respondero aut eorum pro aliqua causa occasione predictorum aliquatenus subire iudicium. Non tamen per hoc aliquod immobile vel ius, quod spectet ad imperium, occupatum vel detentum iniuste valeat detineri, set licite possit repeti. Set nulla res mobilis predictorum occasione peti valeat vel se movens, licet remittatur occupationis offensa et pena. Si qui tamen alii a rege vel imperatore seu imperio preteritorum occasione super rebus mobilibus et immobilibus, iuribus, dampnis, fructibus et interesse suam iustitiam voluerint prosequi, non regis vel imperatoris aut imperii nomine, super eis possint coram Romano pontifice vel iudicibus dandis ab eo civiliter experiri in casibus, in quibus iuste petere poterunt, ita tamen quod nulla pena extra rem occasione predictorum possit exigi vel imponi. Salvis etiam aliis legitimis defensionibus et iuribus hinc et inde.

14. (12.) Item quod rex Alamanie regem Sicilie vel heredes suos per se vel per alios non offendet in aliquo, nec volentibus ipsos offendere prestabit auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte. Regnum etiam Sicilie et totam terram, que est citra Farum usque ad confinia terrarum Romane ecclesie, que idem rex Sicilie a Romana tenet ecclesia, non occupabit vel invadet per se vel per alium nec occupari vel invadi procurabit, nec invadere vel occupare temptantibus prestabit auxilium, consilium vel favorem publicum vel occultum. Salvis in promissis que^d in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.

237. ^d) *his scriptum e.*

ibid.
c. 7.

15. (13.) Item vassallos suos contra predictorum aliquod facientes pro posse bona fide compesceat et puniet. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.

ibid.
c. 8.

16. (14.) Item si rex Alamanie contra predicta vel aliquod predictorum, que in precedenti articulo ubi loquitur de regno Sicilie continentur, faceret, liceat omnibus et singulis principibus, baronibus, vassallis et communitatibus imperii, ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice iuvare regem Sicilie et heredes suos contra regem Alamanie et imperatorem Romanorum ad defensionem regni Sicilie et terre, quam ut predicatur a Romana tenet ecclesia. Et pro eo quod iuvabunt regem Sicilie vel heredes suos ad defendendum regnum Sicilie et terram, quam a Romana tenet ecclesia, contra imperatorem vel regem predictum, non reputentur aliquid egisse vel agere contra homagium vel fidelitatem ab ipsis prestita vel prestanda regi Alamanie vel imperatori Romanorum. Et quod propter auxilium vel iuvamen, quod in hoc casu ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice prestabunt regi Sicilie vel heredibus suis, nullum dampnum, detrimentum vel iacturam ipsi vel eorum heredes in feudis et terris, que in imperio tenent, incurrant vel accipient. Et quod homines seu vasalli regis Alamanie vel imperatoris Romanorum non teneantur obedire ipsi regi vel imperatori volenti per se vel per alium regnum Sicilie seu terram, que ut supra dictum est a Romana tenet ecclesia, ut dictum est, occupare, invadere seu in aliquo offendere. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel sedis apostolice.

ibid.
c. 9.

17. (15.) Item rex Alamanie non iuvabit inimicos regis Sicilie contra ipsum nec rex Sicilie inimicos regis Alamanie contra ipsum. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel sedis apostolice. Et excepto quod si rex Alamanie haberet guerram contra ecclesiam vel ecclesia contra ipsum, possit rex Sicilie Romanam ecclesiam libere adiuvare, et si rex Sicilie haberet guerram contra ecclesiam vel ecclesia contra ipsum, possit rex Alamanie Romanam ecclesiam libere adiuvare. Possit etiam rex Sicilie regem Ungarie iuvare in defendendo et regem Francie, ut tenetur. Et nichilominus teneatur servire non personaliter regi Alamanie, ut tenetur. Sed nec de hominibus imperii possit servire alicui contra regem Romanorum vel imperatorem nec de hominibus regis Francie possit servire alicui contra regem Francie. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.

ibid.
c. 10.

18. (16.) Item si aliqua discordia oriretur inter predictos reges Sicilie et Alamanie, unus non movebit propter hoc guerram alii nec terram vel vassallos alterius molestabit per se vel per alios. Salvis mandato et auctoritate summi pontificis vel sedis apostolice. Sed recurrent ad Romanum pontificem et super huiusmodi discordiis stabunt dicto ipsius Romani pontificis, si ipsi inter se non poterunt concordare.

19. (17.) Item super predictis et predictorum quolibet^o fiant promissiones, cautiones et privilegia sufficientia firmitatibus convenientibus et penis adiectis per regem Alamanie sicut per regem et post eius coronationem tanquam per imperatorem¹.

20. (18.) Item satis videtur decens et expediens, si placet summo pontifici, super ipsis privilegia sua facere in forma convenienti. Super hoc faciet Romanus pontifex, sicut sibi videbitur².

237. c. quodlibet c.

45

1) Articulorum c. 19 item ac c. 23 saepius in illis privilegiis efficitur, scilicet nr. 246 c. 3 vel nr. 247 c. 3. 1 et deinceps passim, quod etiam atque etiam monere supersedimus. 2) V. infra nr. 257 c. 7.

21. (19.) Item quod fiat matrimonium olim tractatum per dominum Gregorium, quod illa filia regis Alamanie, de qua tractatum fuit et que debet dari primogenito principis, mittatur ad regem Sicilie, sicut et quando videbitur domino pape.
22. (20.) Item de dote sit in beneplacito Romani pontificis.
23. (21.) Omnium autem, que inter Romanorum et Sicilie reges illustres super premissis agentur, antequam ordinentur et dum ordinabuntur et postquam etiam erunt ordinata et firmata per partes, plena interpretatio et declaratio Romani pontificis in hiis omnibus eidem Romano pontifici reservetur, cuius interpretationem seu declarationem faciendam etiam simplici verbo partes teneantur servare¹.
24. (22.) Item agitur quod rex Sicilie vel eius heredes regem Alamanie per se vel per alios non offendent in aliquo, nec volentibus ipsum offendere prestabunt auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte. Imperium etiam vel aliquam eius partem non occupabunt vel invadent per se vel per alios nec occupari vel invadi procurabunt, nec invadere vel occupare temptantibus prestabunt auxilium, consilium vel favorem publicum vel occultum. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.
25. (23.) Item vassallos suos contra predictorum aliquid facientes pro posse bona fide compescent et punient. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.
26. (24.) Item si rex Sicilie contra predicta vel aliquod predictorum, que in precedenti articulo ubi loquitur de imperio continentur, faceret, liceat omnibus et singulis principibus, baronibus, vassallis et comunitatibus regni Sicilie et totius terre, que est citra Farum usque ad confinia terrarum Romane ecclesie, que idem rex Sicilie a Romana tenet ecclesia, et omnium aliarum terrarum suarum, que sunt in imperio, ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice iuvare regem Alamanie et imperatorem Romanorum contra regem Sicilie et heredes suos ad defensionem imperii. Et pro eo quod iuvabunt imperatorem vel regem predictum ad defendendum imperium contra regem Sicilie vel heredes suos, non reputentur aliquid egisse vel agere contra homagium vel fidelitatem ab ipsis prestita vel prestanda regi Sicilie et heredibus suis. Et quod propter auxilium vel iuvamen, quod in hoc casu ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice prestabunt imperatori vel regi Romanorum, nullum dampnum, detrimentum vel iacturam ipsi vel eorum heredes in feudis et terris, que in regno Sicilie et tota terra predictis tenent, incurrant vel accipient. Et quod homines seu vassalli regni Sicilie non teneantur obedire ipsi regi Sicilie volenti per se vel per alium imperium vel aliquam eius partem, ut dictum est, occupare, invadere seu in aliquo offendere. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.
27. (25.) Item rex Sicilie non iuvabit inimicos regis Alamanie contra ipsum nec rex Alamanie inimicos regis Sicilie contra ipsum. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis. Et excepto quod si rex Sicilie haberet guerram contra ecclesiam vel ecclesia contra ipsum, possit [rex Alamanie] Romanam ecclesiam libere adiuvare, et si rex Alamanie haberet guerram contra ecclesiam vel ecclesia contra ipsum, possit rex Sicilie Romanam ecclesiam libere adiuvare. Possit etiam rex Alamanie regem Ungarie iuvare in defendendo. Set nec de hominibus imperii possit rex Sicilie servire alicui contra regem Romanorum vel imperatorem nec de hominibus regis Francie teneatur servire alicui contra regem Francie. Salvis in premissis que in hoc articulo continentur auctoritate et mandato Romani pontificis vel apostolice sedis.

1) F. p. 228 n. 1.

^{ibid.}
c. 5. 28. (26.) Item si aliqua discordia oriretur inter predictos reges Sicilie et Alamanie, unus non movebit propter hoc guerram alii nec terram vel vasallos alterius molestabit per se vel per alios. Salvis mandato et auctoritate summi pontificis vel sedis apostolice. Set recurrent ad Romanum pontificem et super huiusmodi discordiis stabunt dicto ipsius Romani pontificis, si ipsi inter se non poterunt concordare.

^{ibid.}
c. 6. 29. (27.) Omnium autem, que inter Romanorum et Sicilie reges illustres super premissis agentur, antequam ordinentur et dum ordinabuntur et postquam etiam erunt ordinata et firmata per partes, plena interpretatio et declaratio Romani pontificis in hiis omnibus eidem Romano pontifici reservetur, cuius interpretationem seu declarationem faciendam etiam simpliciter verbo partes teneantur servare.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, VII. Id. Iunii, pontificatus nostri anno secundo.

238. INSTRUCTIO PAPAË INTERNUNTIO DATA. 1279. Iun. 7.

Edidit Kopp l. c. p. 332. Denno contulimus idem Registrum fol. 74. — Potthust 21596. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1092. (P. deest.)

Nicolaus etc. venerabili fratri P. Tripolitano episcopo etc.

(1) Ut in commissis tibi per nos cum ea qua convenit cautela tute procedas, modum quem te servare volumus in processu tibi ad tui instructionem sub brevitate describimus. In primis igitur rogam Romanorum ex parte nostra cum paterno benedictionis dulcedine salutabis. Deinde sibi litteris illis que incipiunt 'Mundum etc.'¹ et aliis que incipiunt 'Dum ad ea etc.'² ac aliis que incipiunt 'In aliis etc.'³, aliis quoque que incipiunt 'Pro unitate etc.'⁴ presentatis, exponas eidem, quod nos considerantes sue promotionis auspitia que a Deo fuisse conieitur et ea que matri suo Romano ecclesie devotionis assidue presentavit inditia ac confidentes devotionem huiusmodi in ipso semper augeri, sub tali de ipso nec immerito concepta fiducia de sui statu prospero et suorum felicitate successuum delectamur. (2) Quibus sub verborum convenientium decencia explicatis prudenter et caute exponas eidem loci et temporis oportunitate captata, quomodo ab olim Romana ecclesia quieti regis ipsius, tranquillitati mundi ac Terre Sancte negotio plurimum expedire cognoscens, quod idem et carissimus in Christo filius noster C. Sicilie rex illustris ad invicem sincere caritatis unione et vinculo indissolubilis amicitie iungerentur, suos ad hoc cogitatus apposuit, sollicite laboravit et tandem nos ab ipsius nostre promotionis initiis sollicitudines istas nobis assumpsimus, tractatus ipsos accepimus et recensendo preterita, ponderando presentia, nonnullos articulos dudum cum multa instantia pro ipsius regis Sicilie parte petitos una cum fratribus nostris cum multa maturitate discussimus. Et demum multis ex ois qui graviore haec tenentur amotis et aliis ut deceit temperatis, aliquos articulos in favorem ipsius regis Romanorum addendos fore providimus et ut nexus unionis huiusmodi solidior haberetur, tractatum olim matrimonium inter filiam ipsius regis Romanorum et primogenitum filii ipsius regis Sicilie volumus consumari, et tandem post labores non modicos, favente divina elementia votis nostris, hec omnia consensu et voluntate eiusdem regis Sicilie processerunt, sicut articuli super hoc confecti declarant⁵. (3) Deinde ad consumationem felicem predictorum omnium ipsorum articulorum servata substantia cum debita maturitate procedas, aperiens regi Romanorum prefato super traductione puelle, de qua in eisdem articulis continetur, animi nostri modum, quem in hoc servari volumus. Intendimus enim, quod puella predicta

1) *Supra* nr. 235. 2) *Kaltenbrunner l. c. p. 177 nr. 163.* 3) *ibidem p. 178 nr. 164.* 4) *ibidem* nr. 167. 5) *Supra* nr. 237.

immediate cum honorificentia debita traducatur, ut matrimonii huiusmodi desiderata coniunctio ad laudem Dei et pacem mundi obtata celeritate populis innotescat. (4) Si autem hec omnia una cum matrimonio, sicut speramus et volumus, feliciter compleantur tibi innotuerit ea, que per dilectum filium Giffridum de Anagnia decanum ecclesie sancti Audomari capellanum nostrum petivimus ab ipso rege Romanorum et principibus, esse perfecta¹, tunc demum et non ante nec aliter, quod tibi in virtute obedientie et sub vinculo prestiti iuramenti districte precipimus, eidem regi litteras nostras, que incipiunt 'Promptitudinem etc.'² presentabis, exponens eidem prudenter et caute super hiis que continentur in ipsis litteris nostre intentionis affectum et eidem litteras, que diriguntur principibus super eadem materia, assignabis per suos nuntios vel tuos religiosos vel alios, si magis voluerit, destinandas. (5) Ea vero, que per ipsum regem Romanorum fieri contigerit in predictis, diligenter et caute redigi facias in scripturam deferendam per te nobis vel per fidelem nuncium transmittendam. Quibus omnibus auxiliante Deo expeditis feliciter revertaris.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, VII. Idus Iunii, pontificatus nostri anno secundo.

239. RESPONSUM RUDOLFI REGIS. (1279. Dec.)

Litteras memorabiles, quibus Rudolfus rex Nicolai III. epistolis supra nr. 235, 236 respondit, servavit solus codex Ottobonianus 2115, de quo v. supra ad nr. 11—16, fol. 27^r nr. 18. Ididit Redlich 'Wiener Briefsammlung' p. 142 nr. 129, cuius editionem repetimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1154. (P. deest.)

(1) Apostolice sanctitatis litteras, quas nuper venerabilis pater dominus P. Tripolitanus episcopus presentavit, reverenter accepimus, ex quarum nobis diligenter exposito ac sepius repetito tenore perpendimus et videmus aperte, quod ad laudem Dei et commune commodum populi Christiani pertinet et nichilominus ad subsidium Terre Sancte multum proficere poterit, si inter nos et magnificum principem dominum regem Sicilie illustrem solide pacis tranquillitas indissolubilis amicitie nexibus roboranda firmetur. Ha[n]c pacis et amicitie puritatem tanto amplius amplectimur et amamus, quanto clarius intelligimus et sentimus, quod ad ipsam formandam et inter nos perpetuo confirmandam apostolice pietatis auctoritas multe diligencie studio se exercet, quod non faceret utique, si communem fructum et nostra privata commoda per ipsam procedere non videret. Set nec patrem tam provide et preclare prudencie, ut est predictus episcopus, ad nostram presenciam vestra sanctitas destinasset, nisi negocium de quo agitur vestre clemencie cordi esset. Etenim ex nuncii qualitate metimur mittentis affectum. (2) Unde nostrum in hac parte propositum, quod a vestro nunquam dissenciet, vestre subicimus sicut et prius subicimus sanctitati, volentes tam de sponsalibus quam de traductione karissime filie nostre Clemencie, tam eciam de aliis, que in articulis nobis per dictum dominum episcopum exhibitis continentur, finaliter vestram sequi et facere voluntatem, quam primum impedimenta quedam obstancia sponsalibus et difficultates contente in articulis aliquibus, sicut in alia littera exprimuntur, ad formam et modum utriusque parti decentem et congruum, prout vestre reverencia sanctitatis decrevit, formabuntur, pro quo vestre gracia cum devota instancia supplicamus. Placet quidem nobis plurimum et petimus diligenter, ut impedimentis et difficultatibus huiusmodi per vestram clemenciam plenius intellectis et misericorditer moderatis, certam formam instrumentorum et privilegiorum per nos regi predicto et nobis per eundem dandorum in curia vestra confici faciat, in quibus utriusque statui

1) Cf. supra nr. 220. 2) Supra nr. 236.

et honori iuxta qualitatem negotiorum equaliter caveatur, ad hoc maximo ne inter nostros consiliarios et predicti regis nuncios circa formas litterarum confencio, per quam differri posset negotiorum expedicio, oriatur. (3) Nos quidem sub tanta fiducia vestris ordinacionibus inhoromus vobisque subieimus statum nostrum; quod in hiis negociis nostris, que de gracia vestra apud vos tractanda suscipitis, firmiter arbitramur honori nostro per vos amplius prospici et caveri, quam si per nos ipsos aut nostros familiares consiliarios eadem tractarentur. Litteras eciam apud vos fieri petimus, per quas illustri regine Francie adversus regem predictum et ipsi regi adversus reginam taliter caveatur, ut per nos neutri parti fiat iniuria vel offensa et littere, quas hinc inde dabimus, honestatem regii nominis non offendant. (4) Nos quidem clare meminimus, quod domine regine nichil aliud concessimus, contulimus aut promisimus, quam quod sibi in comitatibus Provincie et Folkekerie de iure dicebat competere et quod nos ei iuxta antiquam imperii consuetudinem de iure concedere, conferre, recognoscere tenebamur. Et hoc ipsum fecimus sine iuris preiudicio alicui[us], que verba in litteris, quas eidem concessimus, continentur expresse. (5) Placuit eciam nobis et utile videbatur, quod predictus dominus episcopus apud nos responsum vestro clemencie expectaret, cui propter multiplicia sue merita probitatis libencius et securius quam alii persone nobis incognite committimus filiam nostram iuxta vestrum beneplacitum traducendam.

240. EPISTOLA RUDOLPHI CIVITATI ITALIAE MISSA. (1280. Ian.)

Damus ex T nr. 34, de quo v. supra ad nr. 14-16. De tempore et ratione v. Regesta imperii. Cf. etiam supra nr. 211. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1223.

(P. deest.)

Vere fidei vestre puritas, constantis devocionis integritas ac inquassabilis perseverancia utriusque, quibus ad nostram et imperii exaltacionem propositis radicatis vestra universitas fibulatur, utpote que nec aqua, nec igne, nec gladio aut cuiuscunquo persecucionis angustiis hactenus immutari potuit aut avelli, quin in nostra et imperii devocione debita subsisteret et fideli, in nostre contemplacionis oculis collocata multo vos recommendacionis et gratitudinis premiis apud nostram excellenciam merito dignos facit. Itaque vobis de letis nostre magnificencie rumoribus avidis saturari presentibus innotescat, quod universa nostra et imperii negocia in partibus Alem(anic) voto diriguntur optato, intendentes in proximo vos per solempnes nuncios nostros de adventu nostro ad Italicas naciones¹ ac alias de intentionis nostre proposito plenius informatos in gaudio visitare. Qui nichilominus ad curiam Romanam procedentes apud summum pontificem et illustrem regem Sicilie pro liberacione concivium vestrorum, si qualitas loci et temporis applauserit oportuni, cum summa diligencia laborabunt. Deum nosse vos volumus, quod nos dilecto fideli nostro t(ali) pro conservacione iurium vestrorum litteras nostras dirigimus efficaceas, volentes in hiis et in aliis, que vestris profectibus obsecundant, vobis et vestris grati semper favoris auxilia impertiri.

241. EPISTOLA NICOLAI III. AD RUDOLPHUM REGEM. 1280. Ian. 23.

Edidit Kopp l. c. p. 331. Denuo cum eodem Registro fol. 89^r contulit Pogatscher. Cf. epistolam papae regi Siciliae directam, quae cum nostra in multis verbis concordat, Kaltenbrunner 'Actenstücke' p. 201 nr. 208. — Polthast 21673. Böhmer, Reg. imp. VI, 1161.

(P. deest.)

¹ Cf. infra nr. 269.

Nicolaus episcopus etc. carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri.

(1) Pridem dum eorum, que inter te et carissimum in Christo filium nostrum C. Sicilie regem illustrem per nos tractata sunt haecenus, audire finem prosperum plonia desideria sperabamus, ex parte tua litteras¹ et tam tuos quam aliquos redeuntes
 5 ex hiis qui ad te pro parte dicti regis accesserant nuntios, tuam et regis eiusdem in eis contemplando personas, affabilitate paterna recepimus et benigne satis audivimus, que ipso continebant littere et dicti nuntii in nostra presentia rotulerunt. Et licet fuisset nobis acceptius, quod obtatus effectus nostris conceptibus advenisset nec fuisset ea occasione quam percepimus sic gratum nobis negotium retardatum, cum talis occasio
 10 satis videretur sine aliqua requisitione nostra potuisse subduci salvo dispensationis articulo, super quo debuerat haecenus provideri, nec ipsius provisio in tempora ista differri, tamen ad tractatus huiusmodi nostra studia convertentes ac volentes providere sollicito, ne tot sollicitudinibus et laboribus in premissis adhibitis concursus tractantium eorundem labores ulterius conculcaret, quia propter emergentia undique negotia, que
 15 gerenda humeris nostris incumbunt, vacare comode presentialiter circa premissa nequivimus, dilecto filio nostro M. Sancte Marie in Porticu diacono cardinali commisimus, ut ipso advocato secum dilecto filio magistro Benedicto de Anagnina notario nostro, qui huiusmodi negotii noticiam habere dinoscitur, tam ipse cardinalis quam dictus notarius quid huiusmodi negotium ex eminenti sui qualitate requireret, attente
 20 circumspeditionis studio providerent. (2) Ipsi itaque tractatibus per eosdem cardinalem et notarium cum multa deliberatione discussis, iidem cardinalis et notarius super hiis, que per te ac regem eundem facienda tractatus ipsi requirunt et specialiter per te tam erga ecclesias quam regem eundem et carissimam in Christo filiam nostram Margaritam reginam Francorum illustrem, notas cum temperatione moderaminum peti-
 25 torum ex parte tua de tui et dicti regis nuntiorum assensu, licet ad id mandatum iidem nuntii non haberent, fieri seu formari fecisse dicuntur, in regia privilegia redigendas, formam et modum, prout negotii qualitas exigit, quibus sit ad consumationem negotii procedendum, prout eisdem cardinali et notario ac tuo et predicti regis nuntiis fuit visum expediens, explicantes. Et huiusmodi note cum expressione forme ac modi predicatorum, sicut audivimus, sub sigill(is) eorundem cardinalis et notarii venerabili fratri
 30 nostro P. episcopo Tripolitano mittuntur², ut tam episcopus ipse quam tu per eundem episcopum premissorum noticiam obtinentes ad perfectionem tam utilis, tam obtati negotii, prout tue ac predicti regis quieti ac utriusque bono statui congruit, absque ulterioris more dispendio procedatis. (3) Serenitatem itaque regiam rogamus et hortamur attente, quatinus eiusdem episcopi salutaribus circa premissa suasionibus et consiliis regali mansuetudine acquiescons et mentem nostram ac eiusdem regis affectum nec minus effectum ex tanti et talis negotii consumatione Deo propitio secuturum inspiciens, sic premissa, que ut accepimus quieti tue utilia dinoscuntur, precordiis tue serenitatis ascribas, sic omnia et singula observes et quiete ac prompte perficias, quod eis
 35 felici consumatione completis de sollicitudinibus et laboribus nostris in predictis adhibitis obtata gaudia sine debito sollicitudinibus ipsis imposito colligamus, et tu ac dictus rex et dilectus filius nobilis vir C. princeps Salernitanus primogenitus eius regnaque ac terre vestra serenis successibus ad laudem divini nominis iuxta nostra desideria concurratis.
 Dat. Romæ apud Sanctum Petrum. X. Kal. Februarii.

342. EPISTOLA LEGATORUM RUDOLFO REGI MISSA. 1280. Febr. 3.

Dedit *Kaltenbrunner 'Actenstücke'* p. 213 nr. 212 ex eodem Registro fol. 95, cuius editionem repetimus³. Litteras eorundem conformes regi Sicilie directas v. l. c. p. 210 nr. 211. — *Böhmer, Reg. imp. VI, 1163.* (P. dest.)

1) *Supra* nr. 239. 2) *Infra* nr. 241. 3) *Cf. ea quæ exposuit Kaltenbrunner l. c. in nota ad nr. 212.*

Magnifico principi et amico carissimo domino R. Dei gratia regi Romanorum illustri Matheus miseratione divina Sancte Marie in Porticu diaconus cardinalis et Benedictus de Anagnia domini pape notarius salutem in eo, per quem reges regnant.

(1) Placuisse sanctissimo patri et domino nostro domino N. divina providentia pape III, si consumatio eorum, que inter vos et magnificum principem dominum C. Sicilie regem illustrem, sicut nostis, [tractata sunt haecenus, non fuisset ea occasione, quam idem dominus noster percepisse dinoscitur, retardata, cum talis occasio satis videretur sine alia requisitione sua potuisse subduci, salvo dispensationis articulo, super quo debuerat haecenus provideri nec ipsius provisio in tempora ista differri. Tamen dictus dominus noster ad tractatus huiusmodi sua studia benigne convertens ac volens providere sollicite, ne tot sollicitudinibus et laboribus in premissis adhibitis concursus tractatum eorumdem labores ulterius conculcarent, quia propter emergentia undique negotia, que gerenda humeris eius ineumbant, vacare commode presentialiter circa premissa nequibat, commisit nobis, ut quod huiusmodi negotium ex eminenti sua qualitate requireret, attente circumspectionis studio videremus. (2) Ipsi itaque tractatibus per nos cum multa deliberatione discussis], super hiis, que per vos et eundem dominum regem ac nobilem virum dominum C. principem Salernitanum primogenitum ipsius domini regis facienda tractatus ipsi requirunt, notas et formam et modum, prout negotii qualitas exigit, quibus sit ad consumationem negotii procedendum, prout vestris ac ipsius domini regis nunciis fuit visum expediens, explicantes, de nunciorum eorumdem assensu, licet ad id mandatum iidem nuncii non haberent, fieri seu formari fecimus et ex eis illas, de quibus per vos confici privilegia convenit, sub sigillis nostris venerabili in Christo patri domino P. episcopo Tripolitano transmittimus in regia privilegia redigendas, prout in litteris nostris quas sibi transmittimus plenius continetur. (3) Vos itaque premissa et affectum predicti domini nostri ac negotii qualitatem nec minus honoris vestri decentiam advertentes, faciatis si placet, quod omnia quantum in vobis est per vos in ea perfectione qua convenit compleantur, ita quod prefato domino nostro exinde merito placeatis et vobis laudis adveniat incrementum. Attendendum est etiam, visum fore expediens nunciis supradictis, quod in promissionibus et firmitatibus faciendis una cum procuratoribus sit tabellio publicus, qui de ipsis promissionibus et firmitatibus conficiat publica instrumenta, concipiendo ac formando verba promissionum et stipulationum tam in persona procuratorum quam etiam in persona sua recipiendo semper nomine regis et principis predictorum. Et idem fiat pro parte vestra in promissionibus faciendis a rege ac principe supradictis.

Dat. Rome, III. Non. Februarii, anno Domini MCCLXXX, pontificatus domini Nicolai pape III. anno tertio.

243. INSTRUCTIO FORUNDEM INTERNUNTIO DATA, 1280, Febr. 3.

Edidit Kopp l. c. p. 335. Denuo cum eodem Registro fol. 92 contulit Pogutschcr. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1163. (P. decst.)

Venerabili in Christo patri et amico carissimo domino P. Dei gratia episcopo Tripolitano Matheus miseratione divina Sancte Marie in Porticu diaconus cardinalis et Benedictus de Anagnia domini pape notarius salutem et sinceram in Domino caritatem.

(1) Placuisse sanctissimo patri et domino nostro domino Nicolao divina providentia pape III. si consumatio eorum, que inter magnificos principes dominum R. Ro-

manorum et dominum C. Sicilie reges illustres, sicut nostis, tractata sunt hactenus, non fuisset ea occasione, quam idem dominus noster percopisse dinoscitur, rotar-
 data, cum talis occasio satis videretur sine alia requisitione sua potuisse subduci,
 salvo dispensationis articulo, super quo debuerat hactenus provideri nec ipsius provisio
 5 in tempora ista differri. Tamen dictus dominus noster ad tractatus huiusmodi sua
 studia benigne convertens ac volens providere sollicite, ne tot sollicitudinibus et la-
 boribus in premissis adhibitis concursus tractatum eorundem labores ulterius concu-
 caret, quia propter emergentia undique negotia, que gerenda humeris eius incumbunt,
 vacare comode presentialiter circa premissa nequibat, commisit nobis, ut quod huius-
 10 modi negotium ex eminenti sui qualitate requireret, attento circumspectionis studio
 videremus. (2) Ipsi itaque tractatibus per nos cum multa deliberatione discussis,
 super hiis, que per eosdem reges et nobilem virum dominum C. principem Salernitanum
 primogenitum ipsius domini regis Sicilie facienda tractatus ipsi requirunt et specialiter
 per dictum dominum regem Romanorum tam erga ecclesias quam erga eundem dominum
 15 regem Sicilie et magnificam dominam Margaretam roginam Francorum illustrem, notas
 cum temperatione moderaminum petitorum ex parte ipsius domini regis Romanorum,
 de sui et dicti regis Sicilie nuntiorum assensu, licet ad id mandatum iidem nuntii non
 haberent, fieri seu formari fecimus, in regia privilegia redigendas¹. Ita videlicet quod
 ex notis ipsis personas ipsius domini regis Sicilie et dicti principis contingentibus non
 20 ut in utriusque persona, sed in alterius tantum privilegia conficienda finaliter robur
 obtineant, sicut proximo distinguetur, quod ea fait consideratione provisum, ut vitatis
 discursibus obtata ipsius negotii consumatio celerius sequeretur. (3) Et huiusmodi notas
 sigillatas sigillis nostris vobis mittimus presentibus interclusas, ut tam vos quam idem
 dominus rex Romanorum per vos premissorum notitiam obtinentes, huiusmodi privilegia
 25 per dictum dominum regem Romanorum conficienda, specialiter erga prefatum dominum
 regem Sicilie, diversimode in persona dicti domini regis Sicilie per se ac alia circa
 idem verbis competenter mutatis in persona ipsius principis tantum fiant, ut si con-
 sensus ipsius principis aderit in concessione paterna et de hoc facta fuerit domino
 nostro fides, confectum in persona dicti regis Sicilie privilegium in suo vigore remaneat,
 30 reliquo confecto in persona dicti principis laniando. Et si predicti principis consensus
 minime haberetur, confectum in persona predicti principis privilegium vigeat et con-
 fectum in persona prefati regis Sicilie similiter lanietur. (4) Que quidem privilegia
 et eorum quodlibet sic in personis utriusque confecta et etiam alia suprascripta, videlicet
 prefata ipsarum ecclesiarum et regine privilegia², correspondentia suprascriptis, eidem
 35 domino nostro fideliter, regine videlicet triplicatum et reliqua omnia, sicut in rubricis
 notarum³ continentur, duplicata vel triplicata mittantur, ut premissa forma servata in
 illis, que regem Sicilie et principem contingunt eodem, illius, quod ut predictur in
 vigore manebit, et de quolibet aliorum ecclesiarum et regine predictarum unum corre-
 spondens dictus dominus noster dare possit, prout expedire viderit, et aliud tenoris
 40 eiusdem apud se pro maiori cautela negotii retineat, aliis omnibus in persona reliqui
 et ei correspondentibus, de quibus domino nostro videbitur, laniandis. (5) Pre-
 terea non sine multa deliberatione est pro maiori negotii firmitate provisum, quod
 in matrimonio inter nobilem mulierem dominam Clementiam natam eiusdem domini
 regis Romanorum et nobilem virum C. primogenitum prefati principis dante Domino
 45 consumando sicut prefati domini regis Sicilie sic et dicti principis consensus ex-
 pressus iurjurando firmandus accedat et quod speciale procuratorium in persona
 memorati principis habeatur ad sponsalia et matrimonium huiusmodi solidanda. Et

1) *Huiusque verba concordant supra cum nr. 242 c. 1. 2.* 2) *Cf. proemium ad nr. 241.* 3) *Intra nr. 247. 248.*

quia id propter absentiam sepedicti principis aliquam dilationem merito requirebat, providus vir magister Henricus de Turego prepositus ecclesie Frisingensis ad predictum dominum regem Romanorum cum ordinatione ac deliberatione premissis vertitur, ut idem dominus rex Romanorum habita pleniori noticia premissorum, que per eum circa dicta privilegia et alia fieri expedit, interim regia providentia compleat et via preparetur lucidior ad alia in adventu nuntiorum supradicti regis ad laudem Altissimi et maiorem quietem gentium consumanda. (6) Et ut premissa et alia, que circa hec tractata sunt hactenus, et ex eis secutura prosecutione clara distincta sine aliarum ulterius ordinationum concursibus seu implicationibus dante Domino compleantur, nuper est de consensu simili ordinatum, quod dietorum dominorum regum privilegia per eos complenda ut predicetur predicto domino nostro infra Maii vel Iunii Kalendas proximo futuras ad tardius presententur, infra quod quidem tempus appareat, utrum dictus dominus rex Romanorum velit, quod homagium sibi per dominum regem Sicilie vel eius primogenitum extra Alamaniam, ubi idem rex et primogenitus fuerint, faciendum per eundem dominum regem Sicilie vel dictum primogenitum, vel in Alamania per suos nuncios prefato regi Romanorum fiat¹, ut hoc percepto nuntii dictorum domini regis Sicilie et domini principis propter hoc et alia predicta infra Iulii vel Augusti Kalendas proximo futuras similiter ad tardius, prout decuerit, cum plenis mandatis, instructionibus et alias pleno muniti mittantur. (7) Infra Kalendas quoque Septembris proximo futuras predicta sponsalia contrahantur, ita quod dicta Clementia infra Kalendas Octobris proximo sequentes ad tardius per nuncios prefati domini regis Romanorum usque Bononiam conducatur, ibidem per dictum dominum regem Sicilie vel per suos recipienda et ad virum suum honorificentia debita traducenda². Et extunc infra tres menses, postquam dicta Clementia ut predicetur ducta fuerit et recepta, vel citius, prout prefato domino placuerit, de predictis privilegiis pro ecclesiis ac regina et personis regis et principis predictorum diversimode conficiendis per dictum dominum regem Romanorum ac mittendis predicto domino nostro ut predicetur, laniatis laniandis iuxta modum predictum et de quolibet aliorum predictorum ac aliis conficiendis per dictum dominum regem Sicilie, cui super hoc similiter scribimus, per memoratum dominum nostrum, uno retento, cuiuslibet simile ecclesiis, eidem regi Romanorum, dicte regine ac regi Sicilie vel principi predictis liberaliter assignentur. (8) Cautiones vero et firmitates prestande iuxta formam tractatum habitorum super hiis, ita videlicet quod promissiones et obligationes et iuramenta interveniant et partes nichilominus super omnibus et singulis absolute ac libere Romano pontifici spiritualiter et temporaliter se submittant, infra easdem Kalendas Septembris in Alamania prestabuntur. (9) Vos itaque premissa et affectum predicti domini nostri ac negotii qualitatem necnon et honoris nostri decentiam advertentes procuretis et sollicito faciat, quod omnia in ea perfectione qua convenit compleantur, ita quod prefato domino nostro exinde merito placeatis et vobis laudis adveniat incrementum, et diligentius advertatis notas rubricatas, verba et abreviationes ipsarum, ne per transecursum vel occupationem in faciendo, scribendo, duplicando seu triplicando et mittendo aliquid omittatur. (10) Attendendum est etiam, visum fore expediens nunciis supradictis, quod in promissionibus et firmitatibus faciendis una cum procuratoribus sit tabellio publicus, qui de ipsis promissionibus et firmitatibus conficiat publica instrumenta, concipiendo ac formando verba promissionum et stipulationum tam in persona procuratorum, quam etiam in persona sua recipiendo semper nomine regis et principis predictorum. Et idem fiat pro parte regis Alamanie in promissionibus, faciendis a predictis rege et principe.

Dat. Rome. III. Non. Februarii. anno Domini M^oCLXXX.

1) *Supra* nr. 237 c. 10. 2) *Cf. infra* nr. 254.

244. PAX RUDOLFI CUM REGE SICILIAE. 1280. Mart. 27.

Dedit, uti etiam nr. 245–250, Kalltenbrunner 'Actenstücke' p. 255 nr. VI cc transsumto infra nr. 257 edendo, cuius editionem repetimus. In margine omnium horum documentorum posuimus numeros capitum Articulorum supra nr. 257. Cf. privilegium regis Siciliae correspondens infra nr. 250.

Hic animadvertere liceat, quod ad nr. 244–250 varias binarum ingrossationum lectiones e Registro Nicolai III, sumptas et specialiter eiusdem papae de singulorum diplomatum numero, sigillatione, traditione praecepta tam plene et accurate proposuit Kalltenbrunner II, cc. atque etiam in Regestis imperii adnotata sunt, ut in nostra editione eis cureri posse consulto censuerimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1177. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis ad perpetuam rei memoriam.

(1) Ut ea, que solium maiestatis nostre contingunt et aguntur vel agentur in posterum inter nos et dominum Carolum regem Siciliae illustrem, distincte ac clare in debito vigore procedant^a, volumus et tenore presentium declaramus, quod pro servitiis debitis hactenus imperatoribus vel regibus Romanorum de comitatu et marchionatu Provinciae et comitatu Folkalkerie non prestitis aut pro censu olim eisdem pro ipsis vel eorum altero debito non soluto pro quibuscumque dudum factis vel omissis contra imperatores vel reges Romanorum per eundem regem Siciliae vel per quoscumque, qui olim exercuerunt dominium in eisdem comitatu et marchionatu Provinciae ac comitatu Folkalkerie et terris eorundem, aliquid per nos vel per successores nostros ratione preteriti temporis peti non possit nec ad solutionem seu exhibitionem predictorum seu alicuius eorum ipse rex Siciliae, primogenitus eius vel heredes ipsorum possint astringi. Quin immo si aliqua culpa, mora vel pena in predictorum occasione in aliquo est contracta seu commissa, omnino remittimus, quatenus personam nostram vel imperium contingunt, ita quod per hoc persona tertia vel ius tertii in aliquo non ledatur nec huiusmodi remissio ad eorum ius aliquatenus extendatur, pena tamen peti non possit. (2) Pro servitio vero seu servitiis, que debentur vel debebuntur pro predictis comitatibus, marchionatu et terris, quas tenent vel tenebunt dictus rex et primogenitus eius vel alter eorum in eodem imperio, non debeant nec possint citari, cogi vel vocari ad personale servitium et si vocarentur vel citarentur, ire personaliter minime teneantur. Sed sufficiat eis per alios idoneos et decentes^b servitium exhibere. (3) Et quod iidem rex et primogenitus possint facere nobis homagium pro comitatibus et marchionatu predictis per alium vel si magis elegerimus, ipsi iidem rex et primogenitus coram nunciis nostris destinandis ad eos personaliter illud presentent, et non teneantur venire personaliter ad homagium huiusmodi faciendum. (4) Nec debeant dicti rex et primogenitus pro aliqua causa citari personaliter vel nostrum seu imperiale personaliter teneantur subire iudicium et si vocarentur, venire personaliter minime teneantur. Sed liceat eis in agendo et possint per procuratorem in defendendo in quacumque causa respondere ac agere et in loco tuto. (5) Et quia dictum regem munificentia gratiosa prosequimur, quaecumque per ipsum vel per quoscumque ipsius auctoritate vel occasione facta, commissa seu illata sunt in imperio vel extra imperium in personis vel rebus mobilibus vel immobilibus quibuscumque retroactis temporibus usque in hodiernum diem, eidem de nostra liberalitate remittimus, ita quod nec contra ipsum nec contra aliquem alium ipsorum occasione ullo unquam tempore coram nobis vel iudicibus

244. ^a) procedatur c. ^b) decentes c.

nostris seu aliis quibuscumque nos vel imperium aut aliquis nostro nomine audiamur. Nec teneatur dictus rex vel aliquis alius pro predictis seu predictorum aliquo, quatenus nos vel imperium contingunt, in iudicio vel extra iudicium coram nobis vel iudicibus nostris seu quibuscumque aliis, ut predictur, respondere aut nostrum pro aliqua causa occasione predictorum aliquatenus subire iudicium. Non tamen per hoc aliquod immobile vel ius, quod spectet ad imperium, occupatum vel detentum iniuste valeat detineri, quin immo licite possit repeti. Sed nulla res mobilis predictorum occasione peti valeat vel se movens; remittimus tamen offensam occupationis et penam. Si qui tamen alii a nobis vel imperio preteritorum occasione super rebus mobilibus et immobilibus, iuribus, dampnis, fructibus et interesse suam iusticiam voluerint prosequi, non nostro aut imperii nomine, super eis possint coram Romano pontifice vel iudicibus dandis ab eo civiliter experiri in casibus, in quibus iuste petere poterunt, ita tamen quod nulla pena extra rem occasione predictorum possit exigi vel imponi. Salvis etiam aliis legitimis defensionibus et iuribus hinc et inde. (6) Promittentes, quod regem, primogenitum et heredes eosdem per nos vel per alios non offendemus in aliquo, nec volentibus ipsos offendere prestabimus consilium, auxilium vel favorem publice vel occulte. Regnum etiam Sicilie et totam terram, que est citra Farum usque ad confinia terrarum Romane ecclesie, que predictus rex ab ipsa tenet ecclesia, non occupabimus vel invadimus per nos vel per alium nec occupari vel invadi procurabimus, nec invadere vel occupare temptantibus prestabimus auxilium, consilium vel favorem publicum vel occultum¹. In hiis auctoritate et mandato Romani pontificis vel sedis apostolice semper salvis. (7) Vassallos quoque nostros contra predictorum aliquod facientes compescemus et puniemus bona fide pro posse². In hiis auctoritate et mandato Romani pontificis vel sedis apostolice semper salvis. (8) Volumus insuper, quod si nos contra predicta vel aliquod predictorum, que continentur in precedenti articulo, ubi loquimur de regno Sicilie, faceremus, liceat omnibus et singulis ecclesiasticis et secularibus principibus, baronibus, vassallis et collegiis ac communitatibus imperii, ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice iuvare regem et heredes eosdem ad defensionem regni Sicilie ac terre, quam ut predictur idem rex ab eadem tenet ecclesia. Et pro eo quod iuvabunt regem vel heredes prefatos ad defendendum regnum et terram eadem contra imperium vel nos, non reputentur aliquid egisse vel agere contra homagium vel fidelitatem nobis ab ipsis prestita vel prestanda. Et quod propter auxilium vel iuvamen, quod in hoc casu ad mandatum eorundem Romani pontificis vel apostolice sedis regi vel heredibus prestabunt eisdem, nullum dampnum, detrimentum vel iacturam ipsi vel eorundem heredes in feudis et terris, que imperio tenent, incurrant vel accipiant. Et quod homines seu vassalli nostri vel imperii Romanorum non teneantur obedire nobis volentibus per nos vel per alium regnum Sicilie vel terram, que dictus rex ab eadem tenet ecclesia, ut dictum est, occupare, invadere seu quomodolibet offendere. In hiis auctoritate et mandato Romani pontificis et sedis apostolice semper salvis. (9) Preterea inimicos regis eiusdem non iuvabimus contra ipsum nec volumus, quod ipso inimicos nostros adiuvet contra nos. Salvis auctoritate et mandato predictis. Et excepto quod si nos haberemus guerram contra predictam Romanam ecclesiam vel eadem ecclesia contra nos, possit idem rex dictam ecclesiam libere adiuvere, et si predictus rex haberet guerram contra prefatam ecclesiam vel ipsa ecclesia contra ipsum, libere nos memoratam ecclesiam adiuvere possimus. Possit etiam predictus rex Sicilie regem Ungarie iuvare in defendendo et regem Francie, ut tenetur. Et nobis ut tenetur servire non personaliter nichilominus teneatur. Sed

244. c) ut add. c.

1) Cf. supra nr. 10 c. 10. 2) Cf. ibidem c. 11.

nec de hominibus imperii possit servire alicui contra nos nec de hominibus ipsius
 regis Francie servire possit alicui contra ipsum. In premissis auctoritate ac mandato
 Romani pontificis et sedis apostolice semper salvis. (10) Quod si quod absit aliqua
 discordia inter nos et Sicilie regem oriatur eundem, unus non movebit propter hoc
 guerram alii nec terram vel vassallos alterius aliquatenus molestabit. Salvis auctori-
 tate ac mandato predictis. Sed nos et dictus rex Sicilie ad Romanum pontificem
 recurremus et super huiusmodi discordiis nos et ipse rex Sicilie stabimus dicto memo-
 ratu Romani pontificis, si forsan inter nos nequiverimus concordare. (11) Super hiis
 autem omnibus et singulis plenarie observandis absolute ac libere Romano pontifici
 et spiritualiter et temporaliter nos tenore presentium duximus submitteudos. In
 omnibus autem et singulis supradictis consentimus expresse et in eisdem omnibus et
 singulis plenariam interpretationem et declarationem eidem Romano pontifici ad presens
 et in posterum reservantes, eius interpretationem seu declarationem faciendam etiam
 simpliciter verbo nos servaturos specialiter auctoritate presentium obligamus. (12) Pro-
 mittentes nichilominus, predicta omnia et singula, postquam imperiale diadema dante
 Domino susceperimus, renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem. (13) Pre-
 missa vero omnia et singula iuramento corporaliter prestituto promittimus inviolabiliter
 observare.

Actum et datum Wicne, VI. Kalendas Aprilis, indictione VIII, anno Domini
 MCC octuagesimo, regni vero nostri septimo.

245. DECLARATIO DE PRIVILEGIO REGINAE FRANCLAE CONCEDENDO.

1280. Mart. 27.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 249 nr. III, cuius editionem repetimus. Cf. ad nr. 244.
 — Böhmner, Reg. imp. VI, 1178. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus magnifico principi Karolo
 illustri regi Sicilie, amico sincere dilecto, salutem et omne bonum.

(1) Cum litteras infrascripti tenoris domine Margarete regine Francorum illustri
 duxerimus concedendas, tamen puritatem intentionis nostre quam inesse decet regali-
 bus actibus declarantes, promittimus, declaramus, ordinamus, decernimus et statuimus
 et hoc nos facturos et curaturos expresse ac specialiter obligamus, quod per predictas
 litteras et que continentur in ipsis nullum omnino preiudicium fiat vobis et heredibus
 vestris vel in iure preterito, quod vobis et ipsis in comitatu et marchionatu Provincie
 ac comitatu Folkalckerie competebat seu competit, vel in confirmatione et concessione,
 quas nuper vobis fecimus seu facimus de eisdem. (2) In omnibus autem et singulis
 supradictis plenariam interpretationem et declarationem Romano pontifici ad presens et
 in posterum reservantes, eius interpretationem seu declarationem faciendam etiam sim-
 pliciter verbo nos servaturos specialiter auctoritate presentium obligamus. (3) Pro-
 mittentes nichilominus, predicta omnia et singula, postquam imperiale diadema dante
 Domino susceperimus, renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem.

(4) Tenor autem litterarum earundem talis est:

'Rudolfus Dei gratia — perpetuam firmitatem'. *infra nr. 247.*

Actum et datum Wicne, VI. Kalendas Aprilis, indictione octava, anno Domini
 MCC octogesimo, regni vero nostri anno VII.

246. INFEEUDATIO REGIS SICILIAE. 1280. Mart. 28.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 245 nr. I, cuius editionem repetimus. Cf. ad nr. 244.
 — Böhmner, Reg. imp. VI, 1179. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus magnifico principi Karolo regi Siciliae illustri, amico sincero dilecto, salutem et omne bonum.

- nr. 237
c. 4.
c. 1.
- (1) Munificentiam nostri culminis ad vos et domum regiam convertentes, comitatum et marchionatum Provinciae, intendentes hoc duo nomina, scilicet comitatum et marchionatum, esse sinonima et unum non diversa supponere, et comitatum Folkalckerio cum omnibus iurisdictionibus, iuribus et pertinentiis eorundem ac omnia, que infra comitatus ipsos consistentia Romanorum imperatores per eorum privilegia quondam domino Raymundo Berengario comiti et marchioni Provinciae ac comiti Folkalckerio ipsiusque predecessoribus donaverunt¹, presenti privilegio confirmamus, concedimus et de novo tam vobis ad vitam vestram, si tantum volueritis, quam heredibus vestris, qui processerunt ex vobis et clare memorie Beatrice regina Siciliae consorte vestra, et omnibus heredibus et successoribus eorundem in feudum sub consuetis censu et servitiis prestandis in posterum a vobis et ipsis in perpetuum possidenda donamus.
- c. 2.
- (2) Et promittentes, quod per nos vel alium seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem vel contractum aut aliquid cum domina Margareta regina Francie illustri vel eius procuratoribus aut nunciis seu aliis quibuscumque personis ecclesiasticis vel secularibus fecimus, per que huiusmodi confirmatio et de novo donatio sive concessio aut aliquid, quod in eodem concessio vobis super hiis privilegio continetur, habere non possit vel non debeat firmitatem vel per que confirmationi, donationi et concessioni predictis ac hiis que in dicto privilegio continentur, aliquod afferri possit vel debeat nocumentum seu predictarum confirmationis, donationis, concessionis et aliorum contentorum in privilegio supradicto effectus aliquatenus impediri, circa ea, que forsan extra comitatus eosdem predicta donatio imperatorum comprehenderet eorundem, nichil ad presens penitus innovato, declaramus, ordinamus, decernimus, statuimus et expresse facturos ac curaturos nos specialiter obligamus, quod per ea, que facta sunt a nobis ipsi regine Francie, nullum omnino preiudicium fiat vobis et heredibus vestris vel in iure preterito, quod vobis et eis in predictis comitatibus competeat seu competit, vel hiis que in confirmatione ac concessione predictis continentur.
- c. 19.
- (3) Promittentes nichilominus predicta omnia et singula, postquam imperiale diadema dante Domino susceperimus, renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem.
- Actum et datum Wiennae, V. Kalendas Aprilis, indictione VIII, anno domini MCC octogesimo, regni vero nostri anno septimo.

247. PRIVILEGIUM REGINAE FRANCIAE CONCESSUM. 1280. Mart. 28.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 247 nr. II, cuius editionem repetimus. Cf. ad nr. 241.
— Böhmer, Reg. imp. VI, 1180. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus preclare domine Margarete inelice Francorum regine sibi dilecte salutem et omne bonum.

- (1) Licet comitatum et marchionatum Provinciae, intendentes hec duo nomina, scilicet comitatum et marchionatum, esse sinonima et unum non diversa supponere, ac comitatum Folkalckerie cum omnibus iuribus, iurisdictionibus et pertinentiis eorundem ac omnia, que infra comitatus ipsos consistentia Romanorum imperatores per eorum privilegia quondam domino Raymundo Berengario comiti et^a [marchioni] Provinciae ac comiti Folkalckerie ipsiusque predecessoribus donaverunt, per speciale privi-

247. ^a) deletum c.

1) Cf. Böhmer, Reg. imp. V, 1678.

logium confirmemus, concedamus et de novo tam domino C. regi Sicilie Illustri ad vitam suam, si tantum voluerit, quam heredibus regis eiusdem, qui processerunt ex eodem rege et clare memorio Beatrico regina Sicilie consorte sua, et omnibus heredibus et successoribus eorundem in feudum sub consuetis censu et servitiis prostandis in posterum ab eisdem rege, heredibus et successoribus in perpetuum possidenda donemus, et promittentes, quod per nos vel alium seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem vel contractum aut aliquid vobiscum vel cum vestris procuratoribus aut nunciis seu aliis quibuscumque personis ecclesiasticis vel secularibus fecimus, per que huiusmodi confirmatio et de novo donatio sive concessio aut aliquid, quod in eodem concessio dicto regi super hiis privilegio continetur, habere non possit vel non debeat firmitatem vel per que confirmationi, donationi et concessioni predictis ac hiis, que in dicto privilegio continentur, aliquod afferri possit vel debeat nocumentum seu predictorum confirmationis, donationis, concessionis et aliorum contentorum in privilegio supradicto effectus aliquatenus impediri, circa ea, que forsitan extra comitatus eosdem predicta donatio imperatorum comprehenderet eorundem, nichil ad presons penitus innovato, declaraverimus, ordinaverimus, decreverimus, statuerimus et expresse facturos et curaturos nos specialiter obligaverimus, quod per ea, que facta sunt vobis a nobis, nullum omnino preiudicium fiat regi et heredibus ac successoribus supradictis in iure pretorito, quod eis in predictis comitatibus competebat seu competit, vel hiis, que in confirmatione ac concessione predictis continentur, tamen puritatem intentionis nostre, quam regalibus actibus decet inesse, in ipso actu ipsius negotii declarantes expresse, dicimus, volumus, ordinamus atque statuimus, quod per hoc in iure, si quod in eisdem comitatibus obtinetis, nullum vobis preiudicium generetur¹. (2) Sed cum idem rex nos requisiverit^b, ut in possessione dictorum comitatum^c, quos tenet et possidet ac longo tempore pacifice tenuit et possedit, turbari non permittamus eundem, presertim cum paratus sit et se offerat vobis in nostra curia de iustitia respondere, nos qui huiusmodi petitionem dicti regis utpote iuri consonam, non admittere nec possumus nec debemus, volumus et presentium tenore decernimus ac etiam prohibemus, quod vos per vos vel per alios regem predictum vel heredes eosdem in possessione predictorum comitatum^c nullatenus perturbetis, sed ius, si quod in ipsis comitatibus habere vos creditis, prosequamini si volueritis in curia supradicta¹. (3) In omnibus autem et singulis supradictis plenariam interpretationem et declarationem Romano pontifici ad presens et in posterum reservantes, eius interpretationem seu declarationem faciendam et etiam simplici verbo nos servaturos specialiter auctoritate presentium obligamus. (4) Promittentes nichilominus, predicta omnia et singula, postquam imperiale diadema dante Domino susceperimus, renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem.

Actum et datum Wienne, V. Kalendas Aprilis, indictione octava, anno Domini MCC octogesimo, regni vero nostri anno VII.

248. PRIVILEGIUM ECCLESII DATUM. 1280. Mart. 28.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 253 nr. V, cuius editionem repectimus. Cf. ad nr. 244. Ad idem Registrum omnes redeunt editiones. — Böhrer, Reg. imp. VI, 1181.

(P. 123.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabilibus archiepiscopis, episcopis ceterisque comitatus et marchionatus Provincie ac comitatus Folkalcherie ecclesiarum prelati, devotis suis predilectis, gratiam suam et omne bonum.

247. b) corr. *et* requisierit c. c) comitatum c.

¹ Cf. etiam supra nr. 239 c. 3. 4.

(1) In quibuslibet nostris actibus ecclesiis et personis ecclesiasticis gratificari sollicitis studiis affectantes, earum dispendia quantum nobis ex alto permittitur ovitamus. (2) Licet igitur comitatum et marchionatum Provincie, intendentes hoc duo nomina, scilicet comitatum et marchionatum, esse sinonima et unum non diversa supponere, ac comitatum Folkalkerie cum omnibus iurisdictionibus, iuribus et pertinentiis eorundem ac omnia, que infra comitatus ipsos consistentia Romanorum imperatores per eorum privilegia quondam domino Raymundo Berengario comiti et marchioni Provincie ac comiti Folkalkerie ipsiusque predecessores donaverunt, per speciale privilegium confirmemus, concedamus et de novo tam domino C. regi Sicilie illustri ad vitam suam, si tantum voluerit, quam heredibus regis eiusdem, qui processerunt ex eodem rege et clare memorie Boatrice regina Sicilie consorte sua et omnibus heredibus et successoribus eorundem in feudum sub consuetis censu et servitiis prestandis in posterum ab eisdem rege, heredibus et successoribus, in perpetuum possidenda donemus, (3) et promittentes, quod per nos vel alium seu alios nullam donationem, confirmationem, investituram, concessionem vel contractum aut aliquid cum domina Margareta regina Francorum illustri vel eius procuratoribus aut nunciis seu aliis quibuscumque personis ecclesiasticis vel secularibus fecimus, per que huiusmodi confirmatio et de novo donatio sive concessio aut aliquid, quod in eodem concessio dicto regi super hiis privilegio continetur, habere non possit vel debeat firmitatem vel per que confirmationi, donationi et concessioni predictis ac hiis, que in dicto privilegio continentur, aliquid afferri possit vel debeat nocumentum seu predictorum confirmationis, donationis, concessionis et aliorum contentorum in privilegio supradicto effectus aliquatenus impediri, circa ea, que forsitan extra comitatus eosdem predicta donatio imperatorum comprehenderet eorundem, nichil ad presens penitus innovato, declaraverimus, ordinaverimus, decreverimus, statuerimus ac expresse facturos et curaturos nos specialiter obligaverimus, quod per ea, que facta sunt a nobis predicto regino Francie, nullum omnino preiudicium fiat regi et heredibus ac successoribus supradictis vel in iuro preterito, quod eis in predictis comitatibus competebat seu competit, vel hiis, que in confirmatione ac concessione predictis continentur, nichilominus tamen declaramus, ordinamus, decernimus atque statuimus, quod per confirmationes, donationes et concessionem comitatum eorundem ecclesiis et personis ecclesiasticis illarum partium nullum omnino preiudicium generetur, cum intentionis nostre sit earum iura non minuere sed augere. (4) In omnibus autem et singulis supradictis plenariam interpretationem seu declarationem Romano pontifici ad presens et in posterum reservantes, eius interpretationem seu declarationem faciendam etiam simplici verbo nos servaturos specialiter auctoritate presentium obligamus. (5) Promittentes nichilominus, predicta omnia et singula, postquam imperiale diadema dante Domino suscepimus, renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem.

Actum et datum Wienne, V. Kalendas Aprilis, indictione octava, anno Domini MCC octogesimo, regni vero nostri anno VII.

249. MANDATUM SUBDITIS DIRECTUM. 1280. Mart. 30.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 252 nr. IV, cuius editionem repetimus. Cf. ad nr. 244. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1183. (P. dext.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabilibus archiepiscopis, episcopis ceterisque prelatibus, nobilibus, baronibus, communitatibus ac hominibus universis per comitatus Provincie ac Folkalkerie constitutis, dilectis suis et imperii Romani fidelibus, ad quos presentes littere pervenerint, gratiam suam et omne bonum,

(1) Munificentiam nostri culminis ad magnificum principem Carolum Sicilie regem illustrem et heredes eius gratiosius convertentes, comitatum et marchionatum Provincie, intendentes hec duo nomina, scilicet comitatum et marchionatum, esse sinonima et unum non diversa supponere, necnon comitatum Folkalkerie cum omnibus iurisdictionibus, iuribus et pertinentiis eorundem ac omnia, que infra comitatus ipsos consistentia Romanorum imperatores per eorum privilegia quondam domino R.^a Berengario, comiti et marchioni Provincie ac comiti Folkalkerie, ipsiusque predecessoribus donaverunt, prefato regi et heredibus suis, qui processerunt ex eodem et clare memorie Beatrice regina Sicilie, consorte sua, et heredibus et successoribus eorundem confirmavimus, concessimus et in feudum de novo donavimus sub consuetis censu et servitiis, nobis et imperio ab ipsis prestandis in posterum, imperpetuum possidendum. (2) Et cum idem rex nos requisiverit, ut in possessione comitatum, marchionatus et aliorum consistentium infra eos, que tempore nostre creationis et longis ante temporibus pacifice possedit et nunc pacifice possidet et quiete, turbari non permittamus eundem, presertim cum paratum se offerat de premissis omnibus petentibus in nostra curia de iustitia respondere, nos qui petitionem ipsam utpote iuri consonam non admittere nec possumus nec debemus, dignum vidimus sic ipsius regis et heredum suorum in possessione predicta providere quieti, ut tam eis quam aliis, in quos pacifice provisionis dirigere debemus intuitum, sublata cuiuslibet dissensionis^b materia in diebus nostris solide pacis tempora subsequantur. (3) Quocirca universitatem vestram rogamus attente vobis auctoritate regali nichilominus firmiter iniungentes, quatinus in predictis comitatibus, marchionatu et aliis consistentibus infra eos prefatum regem et heredes suos seu alios eorum ibidem vices gerentes per vos vel alium seu alios non turbetis. Sed si aliquis ius habere se credit in illis, prosequatur si voluerit suam iustitiam coram nobis, cum parati sumus omnibus petentibus expedite iustitie plenitudinem exhibere.

Actum et datum Wiene, III. Kalendas Aprilis, indictione VIII, anno Domini MCC octuagesimo, regni vero nostri anno septimo.

250. PRIVILEGIUM REGIS SICILIAE RUDOLFO CONCESSUM.

1280. Mai. 10.

Dedit Kaltenbrunner l. c. 260 nr. VII, cuius editionem repetimus. Cf. ad nr. 244, quod est simile privilegium regis Rudolphi. Ad idem Registrum omnes redeunt editiones. V. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1177¹. (P. 424.)

Karolus Dei gratia rex Ierusalem, Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capue, princeps Achaie, Andegavie, Provincie, Folkalkerie et Tornodori comes universis presentes litteras inspecturis ad perpetuam rei memoriam.

(1) Munificentie gratiam et affabilitatis affectus, quibus magnificus princeps dominus Rodolphus Romanorum rex illustris nos et domum nostram prosequitur, cognoscentes ac intendentes regem ipsum et Romanum imperium debite gratitudinis studio revereri, promittimus pro nobis et heredibus nostris, quod nos vel ipsi heredes per nos vel per alios non offendemus regem eundem in aliquo, nec volentibus ipsum offendere prestabimus auxilium, consilium vel favorem publice vel occulte. Imperium etiam vel aliquam eius partem non occupabimus vel invademus per nos vel per alios nec

¹ 249. a) R. supra lineam c. b) dissensionis c.

¹ Cf. etiam Reg. imp. VI, 1183a. 1270.

- occupari vel invadi procurabimus, nec invadere vel occupare temptantibus prestabimus
 auxilium, consilium vel favorem publicum vel occultum. In hiis auctoritate et man-
 c. 25. dato Romani pontificis vel sedis apostolice semper salvis. (2) Vassallos quoque
 nostros contra predictorum aliquod facientes pro posse bona fide composesemus et
 c. 26. puniemus. Salvis auctoritate ac mandato predictis. (3) Et si nos contra predicta
 vel aliquod predictorum, que superius de imperio loquimur, faceremus, licet omnibus
 et singulis ecclesiasticis et secularibus principibus, baronibus, vassallis ac collegiis ac
 communitatibus regni Sicilie ac totius terre, que est citra Farum usque ad confinia
 terrarum Romane ecclesie, que ab ipsa tenemus ecclesia, et omnium aliarum terrarum
 nostrarum, que sunt in eodem imperio, ad mandatum eorundem Romani pontificis vel
 apostolice sedis iuvare predictum regem et imperatorem Romanorum contra nos et
 heredes eosdem ad defensionem imperii. Et pro eo quod iuvabunt imperatorem vel
 regem predictum ad defendendum imperium contra nos et heredes eosdem, non repu-
 tentur aliquid egisso vel agere contra homagium vel fidelitatem ab ipsis prestita vel
 prestanda nobis et heredibus supradictis. Et quod propter auxilium vel iuvamen, 15
 quod in hoc casu ad mandatum Romani pontificis vel sedis apostolice predictorum
 prestabunt imperatori vel regi Romanorum, nullum dampnum vel detrimentum aut
 iacturam ipsi vel eorum heredes in feudis et terris, que in regno Sicilie ac tota terra
 predictis tenent, incurrant vel accipient. Et quod homines seu vassalli regni Sicilie
 non teneantur obedire nobis volentibus per nos vel per alium imperium vel aliquam 20
 eius partem, ut dictum est, occupare, invadere seu offendere in aliquo. Salvis auc-
 c. 27. toritate ac mandato Romani pontificis vel sedis apostolice predictorum. (4) Proterea
 inimicos regis eiusdem non iuvabimus contra ipsum. Salvis auctoritate ac mandato
 predictis. Et excepto quod si nos haberemus guerram contra eandem ecclesiam
 Romanam vel ipsa ecclesia contra nos, possit idem rex ecclesiam libere adiuvare, et 25
 si predictus rex haberet guerram contra ecclesiam predictam vel eadem ecclesia contra
 ipsum, libere nos memoratam ecclesiam adiuvare possimus. Possit etiam rex pre-
 dictus regem Ungarie iuvare in defendendo. Sed nec de hominibus imperii possimus
 nos alicui servire contra regem Romanorum vel imperatorem nec de hominibus regis
 Francie servire teneamur alicui contra ipsum. Possimus quoque et nos regem Ungarie 30
 in defendendo iuvare. Salvis in hiis auctoritate ac mandato Romani pontificis vel
 sedis apostolice predictorum. Possimus etiam iuvare regem Francie, ut tenemur.
 c. 28. (5) Quod si forte quod absit inter eundem regem Romanorum et nos aliqua discordia
 oriretur, unus non movebit propter hoc guerram alii nec terram^b vel vassallos alterius
 molestabit per se vel per alios. Salvis mandato et auctoritate Romani pontificis vel 35
 sedis apostolice supradictis. Sed recurremus ad Romanum pontificem et super huius-
 modi discordiis prefatus rex Romanorum et nos stabimus dicto memorati Romani
 c. 29. pontificis, si forsitan inter nos nequiverimus concordare. (6) Super hiis autem omni-
 bus et singulis plenarie observandis absolute ac libere Romano pontifici spiritualiter
 et temporaliter nos tenore presentium duximus submitteudos. In omnibus autem et 40
 singulis supradictis consentimus expresse et in eisdem omnibus et singulis plenariam
 interpretationem et declarationem eidem Romano pontifici ad presens et in posterum
 reservantes. eius interpretationem seu declarationem faciendam etiam simpliciter verbo
 c. 19. nos servaturos specialiter auctoritate presentium obligamus. (7) Promittentes nichilominus,
 predicta omnia et singula, postquam prefatus rex imperiale dyadema suscepit, 45
 renovare ad maiorem et perpetuam firmitatem. (8) Premissa vero omnia et
 singula iuramento corporaliter prestito promittimus inviolabiliter observare. In cuius

250. ^a) eandem add. c. ^b) terrarum c.

rei testimonium presens privilegium ex hiis fieri et aurea bulla typario nostro maiestatis impressa iussimus communiri.

Actum Neapoli, anno Domini MCC octogesimo, die decimo Maii, octave indicationis, regnorum nostrorum Ierusalem anno quarto, Sicilia vero quinto decimo.

251. PROROGATIO CONVENTIONALIS INTER REGES FACTA.

1280. Dec. 23.

Quem iam adhibuimus in nr. 206—209 supra editis morem secuti, proponimus summariam tantum illius documenti ex eodem Catalogi a. 1366.¹ codice fol. 64', quem demum contulit Pogutscher. Cf. supra.

Item prorogatio conventionalis inter R.^a regem Romanorum et Carolum Sicilie et Ierusalem regem facta super quibusdam privilegiis, que erant in deposito apud dominum papam, prout in presentibus litteris asseritur.

Dat. Viennæ, anno Domini MCCLXXX, die XXIII. Decembris.

De tempore et ratione v. Regesta imperii, ubi etiam aliud documentum item deperditum, quod ex nr. 253 infra edendo cognoscimus, commemoratur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1240. (P. decst.)

252. MANDATUM RUDOLFI REGIS DE MUTUO CONTRAHENDO.

1281. Ian. 5.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXVII, 698 paratam, que nilitur transsumto a. 1297. Iul. 30. in tabulario regio Florentino 'Proc. Strozzi-Ugguioni' asseruato. Membrane valde cæcæ textum nonnullis locis sanare conati sumus. — Böhmer, Reg. imp. VI decst. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentium inspectoribus gratiam suam et omne bonum.

Noverit universitas vestra et omnes et singuli firmiter cognoscatis, quod cum virum honorabilem Rudolfum aule nostre cancellarium, fidelem et familiarem nostrum dilectum, cum nata nostra Clemencia karissima in Apuliam et ad partes Tuscie mitteremus, eidem nostro et Romani imperii | nomine a quocunque mercatore vel quibuscunque mercatoribus aut persona vel | personis quibuscunque usque ad summam duorum milium marcarum argenti et | plus, secundum quod sibi sufficere crediderit vel etiam expedire, [. . . in]^a | agendis et consummandis causis et negociis nostris [. . . tam in]^b | cur(ia) Romana quam in eisdem Tuscie partibus . . .^c | dedimus et concessimus plenam et liber[am] potestatem . . .^d | et vocandum se quietum et pagatum de pecunia accepta nostro et]^b imperii | dicti nomine et renunciandi exceptioni non numerate pecunie et non solute et omnibus aliis exceptionibus, per quas nos iuvare possemus quomodolibet vel tueri, et obligandi nos et omnia bona predicti imperii Romani mobilia et immobilia, ac promittendi nostro et imperii memorati nomine restituere omnia dampna expositionis ac interesse cum sorte pecunie mutuate loco et termino statuendis, ac observandi omnes condiciones et pacta adicienda inter ipsum cancellarium nostrum et mercatorem vel mercatores et personam vel personas quascun-

251. ^a) F. c.

252. ^a) desunt 12 litteræ vel quæst. ^b) 18 litteræ. ^c) 25 litteræ. ^d) 28 litteræ.

1) Muratori l. c. VI, 107. De quo v. supra ad nr. 206—209.

quo, ut supra dictum est, et omnia alia circa promissa faciendum, que nos ipsi faceremus vel facere possemus, si presentes essemus. Ratum, gratum et acceptum habituri, quequid in promissis per profatum cancellarium nostrum actum fuerit seu etiam ordinatum. In cuius [rei testimonio]^a, um presentes litteras fieri et pendenti sigillo [nostre regie maiestatis]^{c. 1} in evidens testimonium et cautelam firmiter precipimus communiri.

Dat.]^d Vienne, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo primo, indictione nona, Non. Ianuarii, regni^e nostri | anno octavo.

253. PROCURATORIUM REGIS. 1281. Ian. 9.

Duobus transsumbis 1) infra nr. 256 c. 6 et 2) nr. 257 c. 6 sub VIII insertum est. 10
F. infra. 1 contulit Paulus Kehr; 2 edidit Kallenbrunner 'Actenstücke' 263 nr. VIII. —
Böhmer, Reg. imp. VI, 1256. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum.

(1) Noverit universitas vestra, quod nos venerabilem Iohannem Gurensensem episcopum principem nostrum et Rudolfum cancellarium aule nostre, dilectos fideles et familiares nostros constituimus, facimus et ordinamus procuratores nostros et nuntios speciales [vel] quomlibet eorum in solidum ita ut non sit melior conditio occupantis², ad presentandam et assignandam Clementiam natam nostram carissimam excellenti principi domino Karolo regi Sicilie illustri, amico nostro carissimo, aut nuntiis et procuratoribus ipsius ad hoc habentibus speciale mandatum ad nobilem virum C. primogenitum nobilis viri domini C. principis Salernitani primogeniti regis predicti, sponsum predictae Clementie transducendum. (2) Et ad petendum et recipiendum nomine nostro corporale sacramentum [a]^a rege predicto super observandis et adimplendis omnibus et singulis promissionibus submissionibus obligationibus conditionibus conventionibus pactis²⁵ et formis et omnibus et singulis aliis, que in quodam suo privilegio aurea sub bulla bullato penes bone memorie dominum Nicolaum^b papam III.^c deposito nobis dando, cuius narratio sic incipit: 'Munificentie gratiam' et sic finit: 'iussimus communiri. Actum Neapoli', continentur³, et ad stipulandum a rege predicto et sollempnem promissionem recipiendam ab ipso pro nobis et nomine nostro super censu et servitiis³⁰ nobis et Romano imperio solvendo et prestandis pro marchionatu et comitatu Prouincie et comitatu Folkalker(ie), sicut inter nos actum et conventum est, et ad faciendum super hiis omnibus et singulis fieri publica instrumenta et ad petendum ipsa sigillari sigillo domini regis predicti. (3) Et ad omnia et singula prosequenda et exigenda nomine nostro a rege predicto, que venerabilis pater dominus Petrus Capudaquensis³⁵ episcopus et nobiles viri dominus Amelio de Angoto^d dominus Curbani et Ricardus de Ayrola procuratores predicti regis et nuntii speciales nobis procuratorio nomine promiserunt pro rege predicto et ipsum nobis obligaverunt, sicut nos ipsi petere prosequi et exigere ea possemus, si presentes essemus, et ad ea facienda, ordinanda, acceptanda et recipienda omnia et singula, que per nos fieri, ordinari, acceptari et recipi debent et possunt secundum formas, modos, conventiones et ordinationes inter nos ambos reges hactenus habitas et conscriptas. (4) Et specialiter ad recipienda

252. ^a) 20 litterae. ^b) 27 litterae. ^c) 13 litterae.

253. ^a) euanidum 1. ^b) N. 2. ^c) tertium 2. ^d) sic Kopp ex 1, Kallenbrunner ex 2; Angoto probabiliter Kehr.

1) Eschatocollum aut instar infra nr. 263, quod eodem die emanavit, suppleverimus. 2) Cf. supra p. 64 n. 2. 3) Supra nr. 250.

privilegia et litteras deposita penes predictum dominum N. papam III. danda nobis et regi predicto iuxta ordinationem et formam in quodam publico instrumento manu magistri Pauli de Reate tunc notarii camere domini pape predicti confecto plenius comprehensas, cuius narratio sic incipit: 'Pateat univorsis per hoc publicum instrumentum, quod venerabilis pater dominus Iohannes Curcensis episcopus' et sic fuit: 'eius simplici verbo stetur. Actum Suriani'¹, et ad acceptanda et recipienda pro nobis ipsa privilegia sub illis tenoribus modis et formis, sub quibus ipsa privilegia et littere sunt conscripta et specialiter ad petendum laniari et laniata sibi restitui litteras et privilegia concepta in persona principis supradicti deposita penes predictum dominum papam et ad recipiendas litteras nostras datas nuntiis et procuratoribus supradictis in Moravia conceptas² super certis terminis, infra quos promissimus predictam filiam nostram transmittere. (5) Et quedam alia adimplero, que in eisdem litteris plenius recitantur, et ad omnia et singula facienda pro nobis et nomine nostro, que nos ipsi facere deberemus circa omnia et singula supradicta, si presentes essemus et ad que de iure mandatum requiritur speciale. (6) Promittimus enim, nos ratum habituros et firmum, quicquid per predictos procuratores nostros vel alterum³ ipsorum factum fuerit in premissis aut quolibet premissorum.

Dat. Wiennæ, anno Domini MCC octogesimo primo, VIII. Ianuar., regni nostri anno octavo.

254. SCRIPTUM PROCURATORUM RUDOLFO MISSUM. (1281.) Mart. 5.

Epistolam ambassiatorum de itineris progressu satis lepide referentiam servat solus codex Otobonianus 2115, de quo v. supra ad nr. 14—19, fol. 44 nr. 103, ubi rubrum Episcopus regi Romanorum. Cuius editionem 'Wiener Briefsammlung' p. 181 nr. 166 paratum reperimus. In temporibus quodammodo peccatum esse apertum est; cf. Redlich l. c. 182. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1267. (P. decst.)

Excellentissimo domino suo R. Romanorum regi inclito Iohannes Dei gracia Curcensis^a episcopus et Rudolfus humilis suus cancellarius se devotos ad sua mandata

(1) Processus nostri qualitatem usque in Paduam tunc, cum abinde processissemus ulterius, magnificencie vestre tam per litteras³ quam nuncium vestrum Chunradum de Marchpurga, quem vobis remisimus, sufficienter declaravimus, unde id quod scripsimus presentibus non repetimus, sed sufficiant vobis semel scripta. (2) Sciatis tamen, quod recedentes de Padua et districtu Paduanorum, per quem ab ipsis Paduanis fuimus lautissime procurati, terminos marchionis Astensis^a intravimus, in quibus ab ipso marchyone et suo filio honeste fuimus recepti, laute et lete^b procurati et recedentes de Ferraria in navibus sollempnissimis et multitudine infinita populi per ipsum marchionem gloriose ad duarum leucarum associati. Deinde vero Bononiam processimus, ubi nobis nuncii Karoli letissime occurrerunt ante civitatem ad tres leucas et ipsi cives Bononienses nobis in receptione honesta honorem similiter impenderunt. Quo cum venissemus, die dominica Invocavit, videlicet crastino, in ecclesia Mart. 2. sancti Petri ibidem dominam nostram vestram natam nunciis predictis sollempniter presentavimus ut decebat, qui eam tamquam suam dominam iocundissimo receperunt et tamen eam in suis expensis nostre custodie relinquerunt. (3) Die Iovis autem Mart. 6. proximo subsequente iter arripimus ulterius procedendi, cuius processus eventus

253. ^a) aliorum 1. ¹) LXXXI. 2.

254. ^a) sic O. ^b) sequitur fuimus crastina O.

1) Serratam non est; cf. Kaltenbrunner l. c. p. 266. 2) Serratam non habemus; cf. ibidem et supra nr. 251. 3) Quae serratae non sunt.

futuros ad presens vobis scribere non possumus, set eos vobis suo tempore declarare nullatenus obmitteremus. Credimus tamen firmiter, quod sicut lucasquo feliciter processimus, sic in procedendo amplius debeamus feliciter prosperari. (4) Ceterum ego cancellarius dominam meam de Lovanio vestram neptem suo marito ut decuit presentatam iuxta vestrum mandatum tam in argento^o quam in omnibus aliis totaliter expediti et capitula^d circa alia michi iniuncta^d exequi non obmittam. (5) Novissimo papa creatus est, dominus Symon Turonensis videlicet, et vocatur Martinus¹, qui vestra negocia in concilio Lugdunensi satis fideliter studuit promoveri, et credimus, quod circa vos et vestros pii et gratiosi patris officium debeat exercere. Ad presens hec sufficiant.

Datum Bononio, feria III. post Invocavit.

255. LITTERAE RUDOLFI AD REGEM SICILIAE. (1281. Apr. Mai.)

Servatur in formularum codicibus T nr. 140 et E fol. 143^r nr. 232, de quibus v. supra ad nr. 14—16. Est rubrum in T Regi Sicilie; inscriptionem solus praebet codex E. De tempore v. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1343. (P. decst.)

Illustri et magnifico principi domino Karolo Dei gracia regi Syccilie, amico su-
karissimo et affini R(udolfus) eadem gracia Romanorum rex semper augustus salutem
et integre semper dilectionis augmentum^a.

Inter cetera quolibet augustalium titulorum insignia nobis attributa divinitus, inter
multa votivo felicitatis auspicia, quibus dextera Domini latera nostra circumdedit, in-
cessanter id animo nostro revera suavitatis arrisit in osculo, id^b immenso leticie po-
culo nostra precordia fecundavit, quod inter nos et vos, in quem utique proavita
strennitas vires et animos propagavit, affinitatis amice^o connubia sunt contracta.
Que^d quidem eo indissociabilius, eo indisiunctius semper servare^o non solum, set et
corroborare disponimus, quo cum inclita domo¹ Francie couniri desiderabilius nos
delectat. De nobis igitur quesumus regia celsitudo fiducia^o plenioris ex litterarum
nostrarum affatibus argumenta suscipiat, quod in oportunitatibus vobis nostra sollicitudo
non deerit, set ad^o cuncta, que vobis honoris et glorie incremento cessura noverimus,
se officiose benivolam^b et ultroneam exhibebit.

256. INSTRUMENTUM SUPER REDDITIONE PRIVILEGIORUM
CONFECTUM. 1281. Mai. 21.

Autographon tabularii secreti Vaticani Armar. C fasc. 37 nr. 3 asservatum descripsit
Paulus Kehr². Edidit etiam Kopp l. c. III, 1, 297 nr. 6, qui non omnia recte legit.
Verbu nonnullis locis evanida uncis inclusimus. Quoad c. 3 conferenda etiam sunt ea,
quae ad nr. 244 et 257 notavimus. — Potthast 21758. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1298 a. 35
(P. decst.)

254. c) argumento O. d) causa . . iniuncta O.

255. a) inscriptio in solo E. b) ac E. c) autē E. d) quē E. e) decet E. f) in-
clito domino E. g) fiducia E. h) benivolencia E.

1) Scilicet Viterbii 1281. Febr. 22. 2) V. 'Neues Archiv' XIV, 330 nr. 18. — In Catalogo
a. 1369, de quo v. supra ad nr. 266—269, autographon sic commemoratur (Muratori l. c. VI, 107): Item
quoddam instrumentum continens, quod dominus Martinus papa III. pontificatus sui anno primo que-
dam privilegia et instrumenta penes eum deposita per reges Romanorum et Sicilie iuxta conventionem
appositam in deposito partem restituit, aliquid cancellavit et aliqua sibi retinuit. Dat. apud Urbem-
veterem, anno Domini MCLXXXI, die XXIII. mensis Maii.

In nomine Domini amen.

Anno Domini MCCLXXXI, indiet. VIII, mense Maii XXIII. die intrante, pontificatus domini Martini pape III. anno primo.

(1) Pateat omnibus per hoc publicum instrumentum, quod cum olim venerabilis pater dominus Iohannes Gurensis episcopus nuntius et magister Paulus de Interampn(is)^a tunc procurator domini Rodulfi illustris regis Romanorum pro parte ipsius regis et nomine eius et nobiles viri dominus Amelius dominus Corbani, Iohannes de Vambecort, Ricardus de Arola et magister Petrus de Latyara nuntii, familiares et consiliarii domini Karoli illustris regis Sicilie pro parte ipsius regis Sicilie quodam privilegia aurea bulla bullata et [litte]ras^b sub nomine eiusdem regis Romanorum et quoddam privilegium sub nomine predicti regis Sicilie confecta penes felieis recordationis dominum Nicolaum papam III. sub certa forma ea conditione duxerint deponenda, quod processu temporis, postquam domina Clementia filia ipsius regis Romanorum, tunc desponsanda Carolo nepoti dicti domini regis Sicilie, data et recepta foret, nonnulla ex ipsis privilegiis et litteris redderentur partibus, aliqua vero laniarentur et aliqua in archivo Romane ecclesie conservari deberent, prout in instrumento publico inde confecto¹ manu mei Pauli notarii camere domini pape plenius continetur.

(2) Comparantibus tandem coram sanctissimo patre et domino domino Martino divina providentia summo pontifice prefato domino rege pro se in persona propria et prefato domino episcopo Gurensi et magistro Rodulfo cancellario dicti domini regis Romanorum procuratoribus, prout de procuratorio ipsorum constitit per patentes regias litteras ipsius regis Romanorum, quarum tenor infra subicitur², pro parte ipsius regis Romanorum et supplicantibus cum instantia eidem domino pape, ut cum dicta domina Clementia, desponsata nepoti dicti domini regis Sicilie, data sit et recepta ab ipso domino rege Sicilie pro dicto nepote suo secundum formam instrumenti predicti, prefatus dominus Martinus papa predicta privilegia et litteras sic deposita reddenda redderet, lanianda laniaret et conservanda faceret in archivo Romano ecclesie conservari, idem dominus Martinus papa assistentibus sibi fratribus suis, videlicet venerabilibus patribus domino O. Tusculano, domino L. Ostiensi, domino G. Sabinensi et domino Ieronimo Prenestrino episcopis, domino Ancheri tituli Sancte Praxedis, domino Guillelmo tituli Sancti Marci et domino Hugone tituli Sancti Laurentii in Lucina presbiteris, domino Iacobo Sancte Marie in Cosmidin, domino Gottifrido Sancti Georgii ad Velum aureum, domino Matheo Sancte Marie in Portieu, domino Iordano Sancti Eustachii, domino Iacobo Sancte Marie in Via lata et domino Benedicto Sancti Nicolai in Carcere Tulliano diaconis cardinalibus, huiusmodi supplicationes benigne admisit et in presentia mei Pauli notarii et testium subscriptorum servata forma instrumenti prefati predicta privilegia et litteras reddenda reddidit, lanianda laniari fecit et retinenda conservari mandavit in archivo predicto Romane ecclesie in hunc modum:

(3) (I) Inprimis videlicet unum privilegium confectum seu litteras per dominum regem Romanorum sub bulla aurea in persona domini regis Sicilie, quod incipit: 'Munificentiam nostri culminis etc.' et finit: 'ad maiorem et perpetuam firmitatem. Actum et datum Wiene etc.'³ Dandum parti regis Sicilie reddidit ipsi regi. (II) Item aliud privilegium seu litteras triplicatum sub bulla aurea confectum per eundem regem Romanorum in persona regine Francie, quod incipit: 'Licet comitatum etc.' et sic finit: 'et perpetuam firmitatem. Actum et datum Wiene etc.'⁴ Unum retinendum per dominum papam retinuit et etiam

256. ^a Interampn or. ^b unis inclusa exaruerunt or.

¹ Quod servatum non est. Cf. diem supra nr. 251 et Reg. imp. VI. 1210. ² Supra nr. 253.

³ Supra nr. 246. ⁴ nr. 247.

unum dandum regine et reliquum reddendum parti regis reddidit ipsi regi Sicilie. (III) Item aliud privilegium sub bulla aurea duplicatum confectum per dictum dominum regem Romanorum in persona ipsius domini regis Sicilie, quod incipit: 'Cum litteras etc.' et [finit]^a 'ad maiorem et perpetuam firmitatem. Actum et datum Wiennio etc.'¹. Unum retinendum retinuit et aliud dandum parti regis Sicilie reddidit ipsi regi. (IV) Item quandam litteram confectam per eundem regem Romanorum sub sigillo cereo triplicatam, per quam scribitur comitatibus et baronibus et hominibus Prouincie, que incipit: 'Munificentiam etc.' et finit: 'iustitie plenitudinem exhibere. Actum et datum etc.'². Unam [retinendam]^b per dominum papam retinuit et alias dandas regi Sicilie tradidit ipsi regi. (V) Item aliud privilegium triplicatum sub bulla [aurea confectum]^b per eundem regem Romanorum, quod dirigitur prelatis illarum partium et incipit: 'In quibuslibet^d etc.' et sic [finit]^b: 'perpetuam firmitatem Actum et dat. etc.'³. Unum retinendum in archivo ecclesie Romane et reliqua duo retinuit danda, prout [viderit]^b expedire. (VI) Item aliud privilegium duplicatum sub bulla aurea confectum per dictum dominum regem Romanorum ad perpetuam rei memoriam, quod incipit: 'Ut ea que solium etc.' et finit: 'promittimus inuolabiliter observare. Actum et dat. etc.'⁴. Unum retinendum retinuit et aliud dandum parti eiusdem regis Sicilie reddidit ipsi regi. (VII) Item aliud privilegium duplicatum confectum sub bulla aurea per dictum dominum regem Sicilie ad perpetuam rei memoriam sic incipiens: 'Munificentio gratiam etc.' et sic finiens: 'iussimus communiri. Actum Neapoli etc.'⁵. Unum retinendum per dominum papam retinuit et aliud dandum parti ipsius regis Romanorum reddidit prefatis domino episcopo Gurensi et cancellario procuratoribus recipientibus nomine ipsius regis Romanorum.

(4) Item quedam privilegia et litteras sub bulla aurea confecta in persona domini Karoli principis Salernitani primogeniti dicti regis Sicilie, [quo secundum]^b formam predicti instrumenti lanianda erant, dictus dominus papa laniari fecit in presentia predictarum partium, que sunt ista: (I) In primis unum privilegium confectum per dominum . . . regem Romanorum in persona domini principis correspondens, quod incipit: 'Munificentiam nostri culminis etc.' et finit: 'ad maiorem et perpetuam firmitatem. Actum et dat. Wiennio etc.' Fuit in presentia predictarum partium laniatum. (II) Item aliud privilegium triplicatum confectum per ipsum dominum regem Romanorum in persona domine regine Franceie correspondens, quod incipit: 'Licet comitatum etc.' et finit: 'et perpetuam firmitatem. Act. et dat. Wiennio'. Laniatum extitit cum duobus duplicatis ex illo. (III) Item duo privilegia eiusdem tenoris confecta per eundem regem Romanorum in persona ipsius principis correspondentia, que incipiunt: 'Cum litteras etc.' et finiunt: 'ad maiorem et perpetuam firmitatem. Act. et dat. Wiennio etc.' Laniata fuerunt. (IV) Item tres littere eiusdem tenoris cum sigillo cereo confecta per predictum regem Romanorum, per quas scribitur prelatis, communitatibus et baronibus ac hominibus Prouincie, correspondentes, que incipiunt: 'Munificentiam etc.' et finiunt: 'iustitie plenitudinem exhibere. Act. et dat. etc.' Laniate fuerunt in presentia eorundem. (V) Item tres alie littere sive privilegia confecta per dictum regem Romanorum, que erant eiusdem tenoris correspondentia similiter, quorum quolibet incipiebat: 'In quibuslibet etc.' et finiebat: 'perpetuam firmitatem. Actum et dat. etc.' Laniata fuerunt in presentia partium earundem. (VI) Item duo alia privilegia eiusdem tenoris confecta per eundem regem Romanorum ad per-

256. ^a) omisitum or. ^b) precedit parca rasura or.

1) *Supra* nr. 245. 2) nr. 249. 3) nr. 248. 4) nr. 244. 5) nr. 250.

petuam rei memoriam correspondentia, que incipiunt: 'Et ea que solum etc.' et finiunt: 'promittimus inviolabiliter observare. Actum et dat. etc.' Laniata similiter extiterunt in presentia partium predictarum.

(5) Quibus privilegiis et litteris ut predictis redditis, retentis et etiam laniatis dictus dominus rex Sicilie pro se et dicti domini episcopus et cancellarius procuratores nomine dicti regis Romanorum recognoscentes predicta privilegia et litteras hinc inde reddita per ipsum dominum papam et etiam retenta esse et laniata fuisse sub eisdem formis et tenoribus, sicut conscripta sunt, et existere illa eadem, que fuerant deposita penes dominum Nicolaum papam predictum, confessi sunt, se recepisse et habuisse ab eodem domino Martino papa omnia que eis reddenda erant, et super redditione et recognitione huiusmodi promiserunt suas patentes litteras concedere et ipsi domino exhibere, prefato domino pape^d recipienti pro se et successoribus suis et ecclesia Romana, de omnibus et singulis supradictis finem et refutationem perpetuam nichilominus facientes.

(6) Tenor autem predicti procuratorii de verbo ad verbum est talis: 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno octavo'. *supra nr. 253.*

Actum apud Vrbenæveterem in superiori camera, in qua moratur dominus papa coram prefatis partibus et hiis testibus rogatis et vocatis, scilicet domino Petro sancte Romano ecclesie vicecancellario, domino Berardo de Neapoli domini pape notario, magistro Raynaldo thesaurario ac magistro Petro de Latyera capellano eiusdem domini pape et domino Leonardo cancellario Achaie et pluribus aliis ibi presentibus.

Ego Paulus de Reate apostolica auctoritate et nunc camere domini pape notarius predictis interfui et a predictis domino rege Sicilie ac procuratoribus prefati regis Romanorum rogatus scripsi, publicavi et signum feci. (S. N.)

257. TRANSSUMTUM OMNIUM PRIVILEGIORUM IUSSU PAPAE CONFECTUM. 1281. Mai. 24.

Edidit ex Registri Martini IV. tom. I, iam in serie Registrarum tabularii secreti Vaticani tom. 41 fol. 4 Kaltenbrunner 'Actenstücke' p. 243 nr. 233, cuius editionem repetimus¹. Est ibi rubrum littere conventionales habito inter Rudolfum Romanorum et Carolum Sicilie reges illustres. Cf. iam supra ad nr. 244. (P. deest.)

Martinus etc. ad futuram rei memoriam.

(1) Dudum super quibusdam tractatibus, conventionibus conditionibus atque pacis inter carissimos in Christo filios nostros Rudolfum Romanorum et Carolum Sicilie reges illustres per Romanam ecclesiam et tractatores ab ea super hoc datos habitis, tractatis et etiam ordinatis nonnulla per reges eosdem privilegia et littere sunt confecta, ex quibus aliqua regum ipsorum aureis bullis bullata, quedam vero ipsius regis Romanorum littere suo pendente sunt cereo sigillo munita. Que quidem omnia privilegia et litteras nuncii et procuratores regum ipsorum eorum nomine felicis recordationis Nicolao pape predecessori nostro presentaverunt et assignaverunt tenenda et custodienda per ipsum et demum infrascripto modo reddenda, videlicet quod procuratores utriusque regis tempore redditionis litterarum et privilegiorum eorundem, scilicet infra tres menses, postquam Clementia filia dicti regis Romanorum, desponsanda nepoti dicti regis Sicilie, data foret et recepta, cum pleno et sufficienti mandato comparerent coram ipso predecessore nostro, quibus ipsa privilegia et littere redderentur, ita quod

256. d) pp. or.

1) Cf. Posse 'Analekta Vaticana' nr. 1032. Cf. etiam Bohmer, *Reg. imp. VI*, 1177.

in mandatis eorum contineretur expressa, quod ipsi procuratores possint privilegia et litteras ipsa recipere et acceptare sub illis tenoribus, modis et formis, sub quibus ipsa littere et privilegia sunt confecta. (2) Et supplicaverunt ambe partes, quod placeret, ut ipsorum verbis utamur, eidem, tunc cum privilegia et littere ipsa redderentur, per suas litteras exprimere cum toto tenore privilegia et litteras, que dabuntur, et cui et sub quibus modis et formis reddentur, recipientur et acceptabuntur, et quod in ipsis litteris apostolicis expressa fieret mentio de forma mandatorum et procuratorum ipsorum, prout hec omnia continentur in quodam instrumento publico, manu dilecti filii magistri Pauli de Reate camere nostre notarii confecto super depositione ac redditione privilegiorum et litterarum eorundem ac faciente distinctam de ipsorum principiis et finibus mentionem¹. (3) Nuper autem prefatus rex Sicilie pro se et venerabilis frater noster I. Gurensis episcopus ac dilectus filius Rodulfus eiusdem regis Romanorum cancellarius, ipsius regis Romanorum procuratores, cum eius pleno et sufficiente ad hoc mandato, cuius tenor de verbo ad verbum inferius continetur², pro dicto rege Romanorum in nostra presentia comparentes ipsaque privilegia et litteras acceptantes sub illis tenoribus, modis et formis, sub quibus privilegia ipsa et littere sunt conscripta, voluerunt concorditer et a nobis petierunt instanter, ut cum Clementia filia dicti regis Romanorum, desponsata nepoti dicti regis Sicilie, data iam sit, sicut conventum existit, et recepta nec postea sit dictum tempus elapsum³, nos privilegia ipsa et litteras eiusdem regis Romanorum ipsi regi Sicilie ac predictam litteram ipsius regis Sicilie ipsis episcopo Gurensi et Rodulfo cancellario, procuratoribus regis Romanorum eiusdem, pro eo reddere et restituere necnon et litteras super hoc nostras totum tenorem litterarum et privilegiorum ac mandati predictorum, ut premittitur, continentes unicuique partium concedere dignaremur. (4) Nos autem predicti Sicilie regis ac ipsorum procuratorum Romanorum regis petitionem utpote iuri consonam de fratrum nostrorum consilio admittentes, reddidimus eidem regi Sicilie infrascripta privilegia et litteras regis Romanorum eiusdem, quorum tenores de verbo sunt hii:

(I) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno septimo'. *supra nr. 246.*

(II) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno VII'. *supra nr. 247.*

(III) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno VII'. *supra nr. 245.*

(IV) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno septimo'. *supra nr. 249.*

(V) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno VII'. *supra nr. 248.*

(VI) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno septimo'. *supra nr. 244.*

(5) Predictis vero episcopo et cancellario, procuratoribus prefati regis Romanorum, pro eo reddidimus prenominatam litteram ipsius regis Sicilie, cuius tenor de verbo ad verbum talis est:

(VII) 'Karolus Dei gratia — vero quinto decimo'. *supra nr. 250.*

Omnia autem privilegia et litteras confecta in persona dilecti filii nobilis viri Karoli principis Salernitani, primogeniti regis Sicilie supradicti, deposita per ipsius regis Romanorum procuratores penes eundem predecessorem nostrum, quia sic actum existit et conventum, iussimus et fecimus laniari ac eisdem regis Romanorum procuratoribus restitui laniatas³.

(6) Tenor autem predicti mandati per ipsos episcopum Gurensensem et cancellarium exhibiti talis est:

(VIII) 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno octavo'. *supra nr. 253.*

257. ^{b)} nec elapsam in *manus. add. c.*

1) *Cf. p. 249 n. 1.* 2) *Supra nr. 253.* 3) *Cf. supra nr. 250.*

(7) Volentes inaper predictorum regis Sicilie ac procuratorum regis Romanorum petitionem in hac parte plenius adimplere, presentes litteras predictorum privilegiorum, litterarum et procuratorii tenores totaliter continentes duplicari ac unicuique partium, prout petierunt a nobis, ad perpetuam memoriam tradi iussimus singulas nostra bulla bullatas¹.

Datum apud Urbemveterem. VIII. Kalendas Iunii, pontificatus nostri anno primo.

258. *CONSENSUS DUCIS SAXONIAE DE REGNO ARELATENSI.*

1281. Sept. 5.

Gravissimum hoc documentum ex autographo Pisis in tabulario nobilissimae familiae Roncioni nr. 416 asserato iam olim publici iuris fecit I. Ficker 'Die Ueberreste des Deutschen Reichsarchives zu Pisa' p. 34 nr. 13 (= Wiener Sitzungsberichte 1854 p. 170), cuius editionem hic repetimus. Sigillum deperit, solis foraminibus relictis. Cf. ea quae de indole et ratione huius consensus in Regestis imperii VI, ad 1156a et 1298a et apud Ficker l. c. exposita sunt. (P. deest.)

15 Nos Iohannes Dei gracia Saxonie, Angarie, Westfalie dux burgraviusque Magdeburgensis ac sacri imperii marscalcus ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam volumus pervenire, quod cum, prout certa relatione cognovimus et veritas attestatur, regnum Viennense quod et Arelatensis nomine nuncupatur, quod olim ab imperio tenebatur et adhuc teneri debet in feodum, per vacationem diuturnam immo
20 longissimam ducentorum annorum et amplius sit distractum in tantum, quod ipsius regni iurium et liminum memoria vix existat et ex hoc Romanum imperium utilitatibus debitis et honore congruo defraudetur, nos qui tenemur ex debito honori ipsius imperii consulere et augmentum honoris eiusdem ubilibet pro viribus ampliare, quia in provisione regni predicti honor et utilitas imperii evidenter exurgat, laudamus consilium.
25 approbamus et eciam consentimus expresse, quod serenissimus dominus noster Rodolfus Romanorum rex semper augustus dicto regno de persona magnifici principis domini Karuli principis Salernitani, honoris² sancti Angeli domini, incliti principis domini Karuli regis Sicilie primogeniti, pro honore imperii provideat et eidem ac Karulo suo primogenito sponso domine Clemencie, memorati domini regis filie, et heredibus eorum
30 ipsum regnum in feodum, prout ipsi domino nostro regi pro utilitate ipsius imperii utilius videbitur, conferat solemnitatibus debitis et consuetis. Gratum habentes et ratum; quicquid predictus dominus noster fecerit in premissis et sequentibus ad premissa, dummodo decima imperio de predicto regno annis singulis exsolvatur, quemadmodum sepedictus dominus noster rex ordinandum duxerit, et Bisuntina et Lausanensis
35 civitates cum diocesibus imperio salve permaneant una cum Burgundie comitatu. In quorum testimonium presens scriptum sigilli nostri munimine duximus roborandum.

Datum Wittenberghe in nostra civitate, anno Domini MCCLXXXI. XVII. Kal. Octobris.

1) Cf. Articuli supra nr. 237 c. 20. 2) i. e. districtus.

259. SENTENTIA DE IURE ADVOCATIAE VACANTIS.

1279. Iun. 17.

Autographon, quod in tabularia monasterii Seytenstettensis adhuc servatur, iam olim exemplavit b. m. Wattenbach. Pendet sigillum filis sericis flavi et rubei coloris. Ediderunt etiam Schwind-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden' p. 122 nr. 59, ubi in regesto datum male indicatur. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1101. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Nobis nuper Wienne pro tribunali sedentibus in placito generali venerabilis 10
Rudolfus abbas monasterii de Seytenstetin devotus noster dilectus per sententiam coram
nobis hoc peciit diffiniri: si princeps aliquis, comes aut nobilis zelo devocionis
inductus aliqua predia sive bona ad ipsum proprietatis iure spectancia alicui monasterio
conferat propter Deum, retento tamen sibi iure advocaticio in eisdem, et idem post-
modum nullo sibi herede vel successore legitimo succedente deccdat, utrum advocacia 15
bonorum huiusmodi, que sic vacat, ad ipsum terre principem, cum alium successorem
non habeat, merito debeat pertinere. Hac itaque questione sub forma proscripta
proposita assidencium et astancium nobis principum, comitum, nobilium et aliorum
nostrorum fidelium multitudo sentenciando taliter diffinivit: quod in casu predicto ius
advocacie in bonis huiusmodi ad neminem alium quam ad verum terre principem pleno 20
iure devolvitur et transfertur. Nos itaque profatam sententiam utpote rite latam
et provide approbantes, ipsam auctoritate presencium confirmamus. In cuius rei testi-
monium presens scriptum maiestatis nostro sigillo duximus roborandum.

Datum Wienne, XV. Kal. Iulii, ind. VII, anno Domini millesimo ducentesimo
septuagesimo nono, regni vero nostri anno sexto. 25

260. LITTERAE DE COMITATU CAMERACENSI ET BONIS IMPERII.

1279. Aug. 23.

*Delit iam olim Bethmann ex autographo tabularii Insulensis: sigilli magni a tergo
impressi vestigia tantum crstant. Edidit ex eodem, ut videtur, autographo tunc capituli 30
Cameracensis (Mulle) 'Mémoire pour mgr. l'archevêque de Cambrai' (Paris 1772) p. 58
nr. 30 (= Böhmcr 'Acta imperii selecta' p. 333 nr. 425). — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1122.
(P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabilibus viris . . .
preposito, . . . decano totique capitulo Cameracensis ecclesie suis devotis gratiam suam 35
et omne bonum.

Litteris vestris, quas nuper nostro celsitudini destinastis, affectione benigna susceptis ut decuit et plenius intellectis, aliquantulum mirabamur, ex eo quod earundem tenor tenuit litterarum, ad vestram noticiam quorundam relatibus pervenisse, quod nos comitatum Cameracensem, quem pontificos vestre ecclesie a tempore cuius non constat memoria tenuerunt, ab ipsa Cameracensi ecclesia alienare vellemus in eius non leve dispendium et gravamen. Unde cum ex officii desuper nobis crediti debito teneamur vestram ecclesiam et quaslibet alias in suis iuribus et libertatibus gubernacione felici protegere et servare, ut sub nostro regimine proficiant in votive salutis augmento, sinceritati vestre ad predicta, que vestra epystola continebat, ex animo taliter respondemus, quod illud propositum nunquam ascenderit in cor nostrum, per quod vobis in vestris et ecclesie vestre iuribus et libertatibus quibuscumque possit vel debeat aliquod preiudicium generari. Sed tantum nobili viro H. comiti de Lutzelenburch dilecto nostro fidei meminimus commisisse, ut iura imperii que predecessores nostri imperatores et reges Romani haecenus habuerunt in vestra dyocesi, nostre retraheret potestati. Nec tamen occasione commissionis huiusmodi in vestri et predicto ecclesie vestre iuris preiudicium quicquam volumus per ipsum comitem vel per quemcumque alium attemptari. De quo vobis per presentes litteras indubitabilem certitudinem elargimur.

Dat. Wiene, X. Kal. Septembris, ind. VII, regni nostri anno VI.

261. SENTENTIA DE CONSTRUCTIONE MUNITIONUM.

1279. (Sept.)

Supersunt duo autographa inter se aliquantum differentia: 1) Karlsruhe in tabulario generali asservatum 'Selekt der Kaiserurkunden' nr. 96, cui appendunt sigilli fragmenta loro membranaceo; denno contulit vir cl. Schulte; 2) exemplar episcopi Bambergensis in cancellaria regis certe curatum, in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserselect Nachtrag' 84 a nobis a. 1896, inventum et collatum. Cui appendunt parva sigilli fragmenta loro membranaceo. V iam adhibuit Pertz. Quoad lineam dati v. Ficker 'Beiträge zur Urkundenlehre' I, 182¹. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1126. (P. 422.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri^a Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis volumus notum esse^b, quod nobis anno Domini MCCLXXIX^c, indictione^d VII, Wiene pro tribunali sedentibus ad instanciam nobilis viri H.^e marchionis de Halper per communem omnium instanciam sentenciam est obtentum, quod nullus homo qualiscumque condicionis fuerit^e in aliquis comitis comicia castrum vel municionem aliam qualemcumque erigere sive^f construere debeat, nisi prius ipsius comitis super eo requisito beneplacito et obtento.

261. ^a) deest 2. ^b) loro volumus notum esse 2: notum facimus per presentes. ^c) millesimo 2. ^d) ind. 2. ^e) . . . 2. ^f) extiterit 2. ^g) erigere sive desunt 2.

¹) Cf. etiam Reg. imp. VI, 2218, cuius editionem paravimus 'Neues Archiv' XXIII, 35 nr. 8 et autographo tabularii generalis regni Bavarici.

Quam sententiam utpote rite et rationabiliter prolata[m] approbantes et etiam^b confir-
mantes, universis vobis inhibemus, ne quis vestrum sententiam huiusmodi violet velⁱ
infringat.

Datum Wienne^k, die et loco predictis, rogni nostri anno VI.

262. REVOCATIO STATUTI DE MERCIMONIIS CIVIBUS INDULTA.

1279. Dec. 7.

*Autographon asservatur in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserslect Nach-
trag' 83, et archivo Ratisponensi profuam; cuius editionem a nobis 'Neues Archiv'
XXIII, 33 iam paratam hic repetimus. Pendet sigillum parum lucsum filis sericis rubei
et flavi coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1152. (P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani
fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod
nos devota et utilia que prudentes viri cives Ratisponenses fideles nostri dilecti nobis
et imperio impenderunt obsequia graciosius intuentes, ipsis hanc nostre munificencie
graciam pre ceteris dignum ducimus impertiri, videlicet quod statutum illud, quod de
recipiendo a quibuscumque mercatoribus partem octavam mercimoniorum omnium
statuisse dinoscimur, quoad eos presentibus irritamus et simpliciter revocamus, pro-
mittentes bona fide, quod nullo unquam tempore inantea ipsos cives Ratisponenses
aliquibus novis statutis, qualitercunque ordinata fuerint, volumus pregravare, sed eos
ab illis, si qua fierent statuta, liberos prorsus esse volumus et exclusos. Preterea
volumus et eisdem civibus liberaliter indulgemus, quod more solito dicti cives de Un-
garia per terras Austrie libere argentum suum deducant, universis et singulis tenore
presencium firmiter inhibentes, ne quis ipsoa contra indultam eis huiusmodi serenitatis
nostre graciam in deductione argenti huiusmodi aliquoaliter impedire presumat. In
euius rei testimonium presens scriptum magestatis nostro sigillo iussimus communiri.

Dat. Wienne, VII. Idus Decembr., anno Domini millesimo ducesimo septua-
gesimo nono, indic. VIII. rogni vero nostri anno septimo.

263. CONSTITUTIO VICARIORUM IMPERIALIUM IN PARTIBUS SAXONIAE.

1280. Aug. 24.

*Contulimus Copiarium Marchicum succ. XIV. R. 78a. 3 fol. 26 tabularii regii
Herolinensis, quo omnes redeant editiones. Ubi rubrum Commissio amministracionis*

261. ^b) auctoritate regia 2. ⁱ) seu 2. ^k) Wienne deest 2.

quorundam bonorum Iohanne, Ottono et Conr. marchionibus Branden. *De linea dati, quam Riedel male legit, dubitare non licet. Cf. iun supra nr. 180. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1219.* (P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis inperii Romani
5 fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum^a.

Gerentes de illustribus viris Al(berto) duce Saxonie genero nostro necnon de
Io(hanne), Ot(tono) et Conr(ado) marchionibus de Branden(burg) principibus nostris
dilectis fiduciam inconcussam, ipsis civitates, opida, castra, municiones, villas, posses-
siones et iura quolibet in partibus Saxonie et Thuringie ad nos et imperium perti-
10 nencia, que clare memorie quondam Al(bertus) dux Brünsw(icensis) cum dilecto
Al(berto) duce Saxonie ex nostra commissione¹ amministravit et rexit, cum civitate
nostra Lubicensi committimus vice nostra et inperii nomine fideliter dirigenda, ut
quecunquo alienata sive distracta repererint, ad proprietatem imperii bona fide fidei
15 studio^b debeant revocare et se mutuo in amministrazione predicta et extra amministra-
cionem in singulis suis negociis adiuvari consilio et auxilio manuali. Unde mandamus
et precipimus vobis universis et singulis in predictis locis nobis et imperio attinen-
tibus, quatinus memoratis principibus tanquam a[m]nistratoribus et rectoribus nostro
nomine in singulis intendatis et ipsis fidelitatis exhibeatis nostro nomine sacramentum.

Datum Wyenne, IX. Kalen. Sept., indictione VIII, regni nostri anno septimo.

20 264. CONSTITUTIO ADVOCATI GENERALIS PER BRISGOVIAM ET ALSATIAM.

1280. Dec. 17.

*Ex autographo tabularii Darmstadiensis 'Hanau-Lichtenberg. Urkunden' nr. 35 delit
b. m. A. Wyss. Sigillum, quod olim pendebat loro membranaceo, desideratur². — Böhmer,
25 Reg. imp. VI, 1236.* (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis iudicibus, sculte-
tis, advocatis, rectoribus et villicis per universam Brisgoiam et Alsaciam^a a Basilea
usque ad nobilis viri Friderici de Liningen officium constitutis, fidelibus suis dilectis,
graciam suam et omne bonum.

30 Ad universitatis vestre noticiam volumus pervenire, quod nos de fidei claritate
nobilis viri Ottonis de Ohssenstein consanguinei nostri dilecti, qua nobis et imperio
duplici vinculo tum sanguinis unione tum fidelitatis et homagii iure constringitur, fiducie
plenitudinem obtinentes, supradictas duas provincias cum civitatibus, castris, oppidis,
foris et villis ac universis bonis et pertinentiis earundem ad nos et imperium Roma-
35 num spectantibus imperii nomine atque nostro commisimus ac presencium auctoritate
committimus gubernandas. Dantes eidem plenam et liberam potestatem universos

263. ^a) sequitur Gore oblitteratum e. ^b) stulco e.

264. ^a) Brisgoiam et Alsaciam in rasura, Brisgoiam et artius scripta sunt or.

1) *Supra nr. 180.* 2) *Cf. Tensch, 'Die Reichs-Landvogteien in Schwaben und Elsass im 13. Jahr-
40 hundert' (Bonn. Diss. 1880) p. 43.*

dietarum provinciarum scultotos, iudices, advocatos, rectores et villicos vel quocumque alio nomine censeantur instituendi, destituendi vel etiam commutandi et quelibet alia faciendi, que nos facere possemus, si presentes essemus. Quapropter vobis universis et singulis civitatibus, oppidis, civitatibus, oppidorum, castrorum et villarum rectoribus provinciarum et districtuum predictorum sub obtentu gratie nostre districte precipiendo mandamus, quatinus prefato Ottoni in omnibus, que ad predictum commisse sibi administrationis officium pertinent, iuxta formam premissorum pareatis humiliter et reverenter in omnibus intendatis. In cuius commissionis nostre testimonium et cautelam presentem litteram nostri appensione sigilli iussimus communiri.

Dat. Wienne. XVI. Kalen. Ianuar., indiet. VIII, anno Domini MCLXXX. regni vero nostri anno VIII.

265—269. CONSTITUTIO VICARIORUM GENERALIUM IN TUSCIA.

1281. Ian. 5.—Mai. 24.

Vide ea, quae iam supra ad nr. 235—258 commemoravimus et specialiter nr. 252. 253. — Ceterum graviora quaedam documenta ad ea pertinentia, quae vicarii generales v. c. commisso sibi officio in Tuscia gesserunt, infra in Appendice Actorum vicariorum generalium in Italia furgentium exhibebimus.

265. CONSTITUTIO VICARIORUM GENERALIUM. Ian. 5.

Proponimus ex 1) libro censuum civitatis Pistoriensis saec. XIII. fol. 139^r, quem contulit v. cl. Oswaldus Holder-Egger¹; 2) transsumto coeaco tabularii regii Florentini 'Prov. San Miniato', quod etiam litteras Rudolphi cancellarii 1283. Mai. 28. aliasque regis Rudolphi 1283. Nov. 5. datus exhibet² infra edendus; item contulit Holder-Egger; 3) transsumto 1282. Iul. 22. dato tabularii regii Senensis 'Riformazione 1026', quod nos ipsi contulimus; 4) Libro blanco fol. 81 bibliothecae municipalis S. Geminiani; item nos contulimus. In solo 1 huius constitutionis textus integer servatus est. Contextum nostrum adhibitum esse etiam in constitutione a. 1284. Mai. 1, v. infra nr. 362. — Böhmner, Reg. imp. VI, 1252. (P. 425.)

Rudolfus^a Dei gratia Romanorum rex^b semper augustus universis archiepiscopis^c, episcopis, abbatibus et aliarum ecclesiarum prelati^c, nobilibus, civitatibus, comunitatibus, universitatibus, oppidis, castris et^d villis et personis singularibus quibuscunque in partibus Tusciae constitutis gratiam suam et omne bonum.

(1) Ad notitiam vestram cupimus pervenire, quod nos venerabilem Iohannem Gureensem^e episcopum principem nostrum^d et Rudolfum^f aule nostre cancellarium.

265. ^a) Rudolfus 3. 4. ^b) et add. 3. ^c) archiepiscopis--prelatis desunt 2-4. ^d) deest 1. ^e) Gurgeii 3. 4. ^f) Rudolfum 3. 4.

1) Praebet transsumtum a. 1282. m. Aug. factum, ubi in fine scripta sunt haec: Quo littere sigillate erant pendenti maiori sigillo dicti domini regis de cera naturalis coloris, in quo in medio impressa seu sculta erat ymago regie maiestatis coronate sedentis in throno cum scabello sub pedibus tenentis in dextra sceptrum cum flore in summitate et in sinistra pommum cum cruce desuper. In circuito vero sigilli erant haec littere cruce prearmata: S. Rudolfus dei gratia Romanorum rex semper augustus. 2) Constitutionem nostram notarius ex alio transsumto, huius litteras a. 1283. ex authentico exemplari. Cf. etiam 'Neues Archiv' XXVII, 709 n. 1.

fideles et familiares nostros dilectos, et quemlibet^g eorum in solidum, ita quod^h non sit melior conditio occupantisⁱ, constituimus, facimus et ordinamus nostros et Romani imperii in partibus Tuscie vicarios generales et insuper procuratores et nuntios nostros^j ad exigendum, petendum et recipiendum nostro et eiusdem imperii nomine fidelitatis, homagii et servitii nobis^k debiti sacramenta^l, a quibuscunque personis vel locis nobis in eisdem partibus Tuscie eadem debeantur. (2) Et ad petenda et recipienda^m bona etⁿ possessiones^o, redditus et^p proventus, civitates, castra, munitiones, iurisdictiones et iura, quocunque nomine censeantur, in eisdem partibus Tuscie pertinentia ad nos et imperium supradictum, et ad ordinandum et disponendum de ipsis et quolibet^r ipsorum, quicquid^q utrique vel alteri ipsorum, ubi alter absens fuerit, videbitur expedire. (3) Et iudices et officiales constituendum in negotiis et causis quibuscunque, sicut nos ipsi eosdem constituere possemus, si presentes essemus, et ad statuendum, tractandum et faciendum in predictis partibus Tuscie omnia et singula, que veri et legitimi vicarii, procuratores et nuntii plenum mandatum et liberam administrandi^r potestatem habentes a nobis facere possunt^s et^t debent de consuetudine vel de iure, in illis etiam casibus, in quibus mandatum requiritur speciale. (4) Sententias etiam^u, banna, penas et multas, quas iidem vel alter eorum, ubi alter absens fuerit, vel constituti ab eis iudices^v, officiales vel executores tulerint, imposuerint vel exegerint, ratas habebimus et faciemus Domino concedente^w inviolabiliter observari. (5) Damus^x preterea predictis episcopo et cancellario et alteri eorum, ubi alter absens fuerit, plenam et liberam potestatem et speciale mandatum, rebelles et indevotos, si quos quod avertat^y Altissimus in partibus Tuscie repererint, qualiscunque conditionis extiterint, privandi feudis, castris, terris, gratiis, libertatibus, districtibus, privilegiis, iuribus et iurisdictionibus quibuscunque, quos, quas vel que iidem tenere ab imperio dinoscuntur^z. (6) Nos quoque gratum^{aa}, ratum et acceptum habebimus, quicquid^{ab} per eosdem^{ac} vicarios, procuratores et nuntios nostros vel alterum ex ipsis^b, ubi alter absens fuerit, actum, gestum^c, statutum, iudicatum et ordinatum fuerit in premissis et circa premissa vel quodlibet^d premissorum. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et pendenti sigillo nostre regie maiestatis in evidens testimonium precepimus^e communiri.

Dat.^f Vienne, anno Domini MCCLXXXI^g, indiet. VIII^h, Non. Ian., regniⁱ nostri anno octavo.

266. LITTERAE COMMENDATIÆ. (Jan. 5.)

Quae in Regestis imperii exposita sunt, non sine aliqua dubitatione scuti, litteras, quae dubium est num revera illo tempore emissae sint, hic proponimus e solo codice Ottoboniano 2115, de quo v. supra ad nr. 14—16, fol. 85 nr. 312, quem denuo nos contulimus. Codicis enim V lectionum in hoc documento edendo fidem habere de causis supra p. 17 expositis omnino non possumus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1253.

(P. decst.)

Rudolfus etc. egregiis et prudentibus viris marchioni et com(iti) nobili civitatum N. et populis universis^a per T(usciam) constitutis gratiam suam et benivolam voluntatem.

265. ^a: quolibet 3. ^b: in 2. 3. ^c: nostros nuntios 3. ^d: decst 1. ^e: iuramenta 1. ^f: petend. et recipiendum 3. ^g: decst 4. ^h: et add. 3. ⁱ: et quolibet his scriptum 3. ^j: quidquid 1. ^k: administrationem male 4. ^l: possent 1. ^m: vel 2. ⁿ: et add. 1. ^o: vel add. 3. ^p: conced. Dom. 1. ^q: Damus - dinoscuntur decst 2. 3. ^r: avertat 1: cf. nr. 362. ^s: et add. 1—3. ^t: eodem 1. ^u: eis 3. ^v: et add. 3. ^w: aliquid 1; quolibet 4. ^x: precipians 1. ^y: Data 1. ^z: millesimo ducesimo octagesimo (septuagesimo 3) primo 2. 3; MCCLXXI 4. ^{aa}: nona 3. 4. ^{ab}: vero add. 3. 4.

266. ^a: inscriptio in O corrupta est; legendum potius marchionibus, comitibus, nobilibus, civitatibus et populis universis.

1: Cf. supra p. 64 n. 2.

Inter cetera, quorum nos pervigil cura sollicitat, quorum nos atque^b curiosa sollicitudo fatigat, crebra reddimur anxietate solliciti et continua meditatione pensamus, qualiter illa^c nobilis T(uscio)^d [regio]^e, generosum quidem imperii Romani pomerium, in quo regio consuetudini mira delectatione complacuit, rediviva quiete refloreat et post diutine fatigacionis labores eximios et post bellicas tempestates in portu tranquillitatis et pacis pulchritudine conquiescat^f. Estimantes igitur hoc non fieri posse facilius, quam quod eidem provincie gubernatores preficiantur ydonei, qui sic presint ut prosint^g, ecce quod viros egregios et discretos N. et G. fideles nostros dilectos, quos experte fidei sue merita nobis reddunt amabiles et probata strenuitas perhibet clariores, vobis et toti provincie T(uscio) digne provisionis instinctu preficimus in rectoribus, ut ambo simul in credita potestate non disparet set in commissionis auctoritate conformes, vel alter eorum altero deficiente, quod absit, in solidum quoad dicto provincie regimen vicem nostri nominis exequantur. Hinc est quod universitatem vestram rogamus attente et hortamur regio vobis edicto mandantes, quatinus eos, quos vobis velut ymaginaria nostre presencie presentamus, pro reverencia nostra suscipiatis hilariter et benigne ac iuxta divine precepcionis edictum, [quod Deo] que Dei et cesari^f que ipsius sunt reddere quisque debet, fidelitatis nobis debite nostro nomine prestitis iuramentis, in omnibus ad nos ratione imperii pertinentibus ipsis in omni promptitudine spiritus^g parentis et devocione qua convenit intendatis. Nos enim super omnibus, que ad gubernacionis spectant officium, plenam in eos presencium auctoritate transfundimus potestatem.

267. MANDATUM MARTINI IV. PAPAE TUSCIS MISSUM. Mai. 21.

Servatur in 1) *Registri Martini IV. tom. I, iam in serie Registorum tabularii secreti Vaticani tom. 41 fol. 3', quem denuo contulit Pogatscher; edidit Theiner 'Codex diplomaticus domini temporalis s. Sedis' I, 251 nr. 397. Nos ipsi contulimus 2) Librum blancum fol. 82 bibliothecae municipalis S. Geminiani.* (P. desc.)

Martinus episcopus servus servorum Dei^a dilectis filiis universis marchionibus, comitibus et aliis magnatibus necnon potestatibus, capitaneis cunctisque rectoribus, consiliariis ac universitatibus civitatum, castrorum et aliorum locorum^b per partes Tuscie Romano subiectas imperio constitutis^c salutem et apostolicam benedictionem^e.

Etsi Romanum imperium, cuius gubernacula grandia illo faciente, qui regit et dirigit universa, rectoris ydonei, carissimi videlicet in Christo filii nostri R(udolfi)^d Romanorum^e regis illustris manus docta potensque dirigenda suscepit, claris sue altitudinis titulis fulgeat et plene sue^f viribus potentie muniatur, Romana tamen ecclesia sibi sollicitudinis studium attentioris indicit, ut idem imperium et suorum integritate iurium gaudeat et prosperis successibus amplietur. Cum itaque prefatus rex ad ipsius imperii et specialiter provincie Tuscie tranquillum et prosperum statum intendens, venerabilem fratrem nostrum . . Gurgensem^g episcopum et dilectum filium Rudolfum^h imperialis aule cancellarium, unumquemque videlicet eorum in solidum, ita quod non sit conditio melior occupantisⁱ, suos in partibus eiusdem provincie vicarios generales duxerit ordinandos, prout in eiusdem regis litteris plenius dicitur contineri^k, universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente per apostolica vobis scripta mandantes, quatinus pro apostolice sedis reverentia vota vestra eius beneplacitis coaptantes, predictos vicarios seu ipsorum alterum studeatis devote recipere ac eis vel eo-

266. b) itaque O. c) ille O. d) G. O. e) sic in nr. 100. f) cesaris O. g) in margine or. 65

267. a) Martinus—Dei descant l. b) ceterisque add. l. c) constitutis—benedictionem descant l.

d) Rodolfi 2. e) Romani 2. f) ecce. ex suis l. g) Gurgensem 2. h) Rodulfum 2.

1. Cf. verba similia supra nr. 100. 2) Cf. supra nr. 93. 3) Cf. supra p. 64 n. 2. 4) Supra nr. 265.

rum alteri honorificentiam vicariis tanti principis congruentem liberaliter exhibere, ipsorum vel alterius ex ipsis monitis et mandatis intendentes et obediētes humiliter ut debetis, illo vos in hac parte consilio dirigendo, ut exinde promptitudo vestre devotionis eluceat dictique vicarii commissum sibi officium liberius et efficacius exequantur.

Dat. apud Urbemveterem, XII. Kal. Iunii, pontificatus nostri¹ anno primo.

268. MANDATUM REGIS SICILIAE EISDEM DIRECTUM. Mai. 24.

Servatur in Libro blanco fol. 82^r bibliothecae municipalis S. Geminiani¹, quem a. 1903, nos ipsi contulimus. Edidit iam olim ex eodem ut videtur fonte Lami 'Sanctae ecclesiae Florentinae monumenta' I, 495, qui textum valde corruptum praebet. Cf. Böhm, Reg. imp. VI, 1343 et supra nr. 267. (P. deest.)

Karolus Dei gratia rex Ierusalem, Sicilie, ducatus Apulie et principatus Capuae, alme Urbis senator, princeps Aghavie, Andegavie, Folch(alquerii) et Tornodori comes universis marchionibus, comitibus et aliis magnatibus necnon potestatibus, capitaneis cunctisque rectoribus, consiliariis ac universitatibus civitatum, castrorum et aliorum locorum ceterisque per partes Tuscie Romano subiectis imperio, dilectis et devotis suis, salutem et amorem sincerum.

Rex regum dominus, creator celestium et conditor terrenorum, qui primam rudem inherentemque materiam per membra varia dispartitam^a in unum orbis orbem coerevit rerumque^b discordia semina diversis distincta limitibus concordiae pacae ligavit, de celo nuper in terras^c respiciens ipsasque laeositatis multipliciter recognoscens fatigatis longa disceptatione succurrere voluit suae benedictionis rorem misericorditer superfudit. Licet autem satis ex ipso negotii publico processu sit cognitum, qualiter inter magnificum principem dominum Rodulfum illustrem Romanorum regem semper augustum et nos affinitatis est parentela contracta, novitia et stabilis amicitiae perpetua fœdera sunt firmata, nos tamen haec operis exhibitione delucida volentes manifestius publicare, tenaciter tenere vos volumus, quod inter eundem dominum regem et nos, affectum, amicitiam et debitum affinitate prestante, tanta vivit et regnat animorum unitas et concordia voluntatis, quod quamquam nulla nobis hinc inde prestiterit adhuc visio vicina notitia, nos tamen ipsum in nobis indesinenter inspicimus et ipse^d nos in se ipso sicut firmiter credimus, iugiter intuetur. Illudque perinde sequitur, quod nos euncta sua negotia tamquam nostra prosequimur ipseque in nostrorum promotione profectum tamquam in suorum proprie, sicut operum iam experientia perhibet, delectatur. Cum igitur prefatus dominus rex venerabilem patrem Iohannem Gurgensem episcopum et honorabilem virum Rodulfum imperialis aule cancellarium vicarios suos in Tuscia providerit presentialiter destinandos, sinceritatem vestram affectuose requirimus et rogamus, quatenus eosdem vicarios vel eorum alterum recipientes, prout decet tanti principis officiales et nuntios, reverenter studeatis, eis in omnibus, que ad commissum sibi vicarie spectant officium, cum honore ac reverentia debita obedire. Ita quod memorati regis gratiam et favorem possitis exinde merito promereri, dictique vicarii vel eorum alter ad exhibendum sibi debite fidelitatis officium et devote dilectionis affectum e nostrorum interventu precaminum vos paratiores inveniant et proutiores consurgere recognoscant.

Dat. apud Urbemvet., anno Domini MCCLXXXI, die XXIII. mensis Maii, none iudic., regnorum nostrorum Ierusalem anno quinto, Sicilie vero anno XVI.

267. ¹) pont. nostri deest l.

268. ^a) dispartita e. ^b) rexque e. ^c) terris e. ^d) in add. e.

1) Cf. R. Davidsohn 'Forschungen zur Geschichte von Florenz' II, 219 nr. 1629. Erstat vero in transsumto a. 1281. Jul. 23. curato.

269. LITTERAE RUDOLFI REGIS AD EPISCOPUM ARETINUM.

(1281. Jul. Aug.)

Ineditas A exemplavit iam olim G. Waitz ex cod. Parisino lat. 8628, qui collectionem epistolarum Petri de Vineis continet. Ubi folio ultimo manu coarctata inscriptae sunt. Denique nos a. 1903. contulimus. Circiter menses Iulium vel Augustum missas ad praestationem iuramenti fidelitatis spectare crediderim. Cf. hoc iuramentum ab eodem episcopo circa idem tempus praestitum¹, ex cod. 514 (D. 8. 17) bibliothecae Angelicae editum apud Böhmner 'Acta imperii selecta' p. 703 nr. 1002, quod etiam nos infra in Appendice proponemus.

Quoniam, quod perraro accidit², huic documento formula B tam similis exstat, ut eam subesse probabile sit, eam quoque iuxta positam adiungimus. Praebent formulam T nr. 322³ et E fol. 120⁴ nr. 118, de quibus v. supra ad nr. 14—16. Rubrum codicis E v. apud Stobbe l. c. — Böhmner, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

A.

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabili Aret(ino) episcopo principi suo et imperii Romani dilecto^a gratiam suam et omne bonum.

Gratanter accepimus grate tue devotionis insignia, que serenitati nostro nuper tam per tuas litteras quam per nuntium oblatione gratuita presentasti, hec grata tue bone voluntatis indicia nostris memorialibus indelebiter inscribentes ac ad propectus et honoris tui commoda in opportunum tempus fideliter reservantes. Tibi itaque presentibus duximus nuntiandum, quod in brevi temporis intervallo ad partes Ytalicas intendimus nos conferre⁴, ubi super negotiis et tractatibus imperii tuis consiliis omnino dirigi volumus, nec a nostris et imperii agendis te tamquam eum, de cuius fidei puritate singularem confidentiam gerimus, aliquantum paciemur excludi.

B.

Gratanter accepimus tue grate devotionis insignia, que serenitati^a nostre^b nuper^c oblatione gratuita presentasti, hec tue bone voluntatis^d indicia ad honorem et commodum tuum nostris memorialibus inscribentes et incommutabili^e animo^f disponentes ad omnia liberaliter et libenter^g assurgere, que tui propectus^h adiciant incremento.

270—272. ACTA VICARIATUS GENERALIS PER AUSTRIAM ET STIRIAM.

1281. Mai. 17. — 1282. Ian. 30.

Cum constitutio regis, per quam Albertus filius primogenitus a. 1281. ante Mai. 17. (v. infra) vicarius generalis terris Austriacae et Stiriae praeficitur, haud supersit, proponimus documenta nonnulla ad has res spectantia⁵. Ceterum cf. supra p. 114 nr. 121.

200. A. a) delecto c.

B. a) scitanti E. b) nunc add. T. c) nunc add. E. d) nobilitatis E. e) incommutabiliter E. f) deest E. g) et libenter deest E. h) profectus E.

1) V. iam supra p. 78 nr. 1. 2) Cf. supra p. 73 nr. 85. 3) Male edita est apud Kretschmar 'Formularbücher' p. 163. 4) V. iam supra nr. 240. 5) Cf. etiam arengam privilegii ab Alberto civibus Viennensibus a. 1281. Jul. 24.

270. IURAMENTUM CIVITATUM AUSTRIAE. 1281. Mai. 17. 21.

Deditur ex duobus autographis in tabulario Vindobonensi asservatis 1) Novae Civitatis (Wiener-Neustadt), 2) civitatis Lau, quorum sigilla adhuc pendent, v. d. Uhlirz 'Die Treubriefe der Wiener Bürger aus den Jahren 1281 und 1288' (Mittheilungen des Instituts' Ergänzungsband V) p. 108, cuius editionem hic repetimus. Uncis inclusa evanuerunt. Ceterum cf. iuramenta singulorum civium Viennensium l. c. 81 sqq. et 110; Reg. imp. VI, 1298. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1290. (P. decst.)

Nos . . iudex, iurati et universi cives Nove Civitatis^a recognoscimus tenore presencium litterarum et publice protestamur^b, nos serenissimo domino nostro Rudolfo Romanorum regi semper augusto ac illustri domino Alberto domini nostri primogenito, quem ipso dominus noster terris Austrie et Styrie prefecit vicarium generalem, ad perfecte devocionia et fidei debitum obligari, firmiter promittentes, quod nos dicto domino nostro ac prefato suo filio nostro vicario et rectori fidelitatis huiusmodi debitum, ad quod nos nunc de novo fidei dacione et sacramento prestito corporali servandum eisdem astrinximus, stabili devocione servabimus illibatum nec ab eo ullo unquam tempore recedemus. Si vero nos vel aliqui ex nobis^c quod absit contra iurate devocionis et fidei nostre debitum modo aliquo veniremus dicti, domini nostri vel^d filii sui dominium respuendo v[el] alias fidem nostram in aliquo violando, extunc eo ipso exleges erimus et infames et bona nostra mobilia et immobilia fisco re[galis] camere asscribentur, persono quoque nostre sui subicientur arbitrio potestatis. Insuper privilegia, libertates et iura nostra un[ivers]a et singula, quibus nostra civitas haectenus est gavisa, omnibus suis viribus vacua, irrita sive cassa perpetuo permanebunt. Et ut nostre devocionis integritas, qua dominum nostrum ac filium suum predictos amplectimur, eisdem liquidius^e apparet, spontanea ac libera voluntate prescriptis elegimus. si in fide iurata et debita claudicantes fuerimus, perpetuo subiaccere. In cuius [rei] testimonium et cautelam presens scriptura civitatis nostre sigillo duximus roborandum.

Datum Wiennae, sabbato proximo [a]nte^f ascensionem Domini, anno Domini MCCLXXXI.

271. RATIFICATIO MANDATI DE PRECIBUS PRIMARIIS. 1281. Mai. 23.

Hucusque ineditam descripsit J. Lechner ex autographo tabularii Vindobonensis; cui appendet sigillum circum loro membranaceo. In dorso leguntur: de facto dmi Alberti ducis Austrie. In margine sinistro corrosus est; itaque eis, quae uncis inclusimus, textum ad modum nr. 272 sanare conati sumus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1297. (P. decst.)

[Reverend]o^a patri domino Fr. Salzburgensi archiepiscopo, amico suo karissimo, Albertus Dei gracia de Habs[urch] et de Kiburch^b comes, Alsacie lantgravius, sere-

270. ^a) loco N. C. 2: in La. ^b) profite mur 2. ^c) vel aliqui ex nobis *desunt* 2. ^d) et 2. ^e) lucidius 2. ^f) post 2.

271. ^a) *desunt* circiter 8 litterae or. ^b) 15 litterae.

¹⁰ *concessi apud Schwind-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden' p. 126 nr. 64, ubi inter alia constitutionis regiae mentio fit his verbis: Wund unser herre und unser vater der hohe und der werde Römischer kunich Rudolf von Gotes gnaden, der ze allen ziten ein merer ist des riches, uns uber Osterreich und uber Steyr vollen gewalt und allen sein selbes gewalt gegeben hat und hat uns in deuselben lant gesatz ze einem genuinem verweser und ze einem gewaltigen pfleger und hat daz getan vor allen den lantherren, vor den purgern, vor den steten, vor armen und vor richen noch ir aller willen und noch ir pöt und bestaetet uns allen sinen gewalt an der vorgenanten pflieg mit sinen hantfesten, die wir ouch do uber haben.*

nissimi domini Rudolphi Romanorum regis primogenitus et [[eiusdem per Austriam et Styriam^b vicarius generalis salutem et sincero dilectionis affectum.

Cum serenissimus dominus noster [[R. Rom(anorum) rex semper a]ugustus^c vobis dederit plenariam potestatem^d providendi in vestra dyocesi honestis vi[[ris Andree]^e de Rode et Gotfrido de Osenbrugge suis notariis pro impensis sibi cottidianis obsequiis [[de beneficiis^f ecclesiasticis ad suam collacionem spectantibus, quam cito ad id obtulerit se facultas, cumque [[ex com]missione^g terrarum Austrie et Styrie^h idem dominus noster nobis iniunxerit, quod predictam gratiam ratam debeamus [[hab]ereⁱ, nos tamquam devotus filius in omnibus paterno precepto parere volentes, eandem gratiam tenore presencium libenter et liberaliter confirmamus et paternitatem vestram¹⁰ rogamus omni quo possumus studio et affectu, quatinus eisdem notariis nomine patris nostri predicti et nostro curetis suo tempore de dictis beneficiis providere.

Datum Wiene, X. Kal. Iunii, indict. IX, anno Domini MCCLXXXI.

272. SENTENTIA DE LOCO ACTIONIS SUPER BONIS ECCLESIAE.

1282. Ian. 30.

Proponimus ex autographo in tabulario generali regni Bavarici asservato 'Regensburg, bischöfl. Archiv' fasc. 12. Pendet sigillum parum laesum toro membranaceo. Vulgavit iam a. 1816. Ried 'Codex diplomaticus episcopatus Ratisbonensis' I, 579. — Böhmcr, Reg. imp. VI decst². (P. decst.)

Nos Albertus de Habspurch et de Kiburch comes, lantgravius Alsacie, illustris²⁰ Romanorum regis primogenitus et eiusdem per Austriam et Styriam vicarius generalis ad universorum presentes litteras intuencium noticiam volumus pervenire, quod reverendo in Christo patre et domino nostro domino Heinrico venerabile Ratisponense episcopo apud Wiennam in nostra et nobilium terre Austrie presenciam existente et per sentenciam requirente, ubi vel ad quem locum aliquem hominem, contra quem²⁵ sibi competit actio super bonis sue ecclesie mere proprietatis et allodii titulo attinentibus, convenire, in causam trahere valeat aut citare, universis qui aderant consencientibus sentenciatum existit pro eodem, quod idem dominus episcopus quemlibet hominem super bonis ecclesie sue allodii titulo attinentibus ad quemlibet locum existentem in fundo sive allodio ecclesie sue, sive sit in terra Austrie sive extra, citare,³⁰ in causam trahere valeat et ibidem prosequi causam suam. Nos igitur hanc sentenciam approbantes confirmandam duximus presencium testimonio litterarum. Testes huius sentencie sic prolatae sunt: Wernhardus de Schovmberch, Ulricus de Toufers, Luitoldus et Heinricus fratres de Chunring, Hadmarus et filius suus Hadmarus et Leutwinus de Sumberberch, Stephanus de Meissowe marscaleus et Otto camerarius³⁵ Austrie dictus de Perechtoldsdorf, Otto de Haslawe et filius suus Otto, Fridericus dapifer de Lengenbach, Ulricus de Pilichdorf, Reimbertus de Eberstorf, Fridericus de Hovsekke, Erchengerus de Landser, magister Chunradus scriba Austrie, Bentzo prothonotarius, Hermannus marscaleus de Landenberch et Iacobus de Hermstorf.

Dat. Wiene, III. Kalen. Februarii, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo secundo.

271. c) 15 litterae. d) pote corr. ex post or. e) 8 litterae. f) 6 litterae. g) 3—4 litterae.

1) Ex his patet, etiam verba supra p. 163 l. 30, quae Hartmannus comes de sublimatione fratris in comissionem ducatus Austriae Edwardo regi Angliae scripsit, non ad infeudationem ducum Austriae, ut opinatus est Redlich Reg. imp. VI, 1127, sed ad comissionem vicariatus generalis spectare, praesertim cum⁴⁵ in privilegiis a. 1282. 1283. infra ostendis, quibus duces Austriae infeudantur, haec verba minime apparent. 2) Cf. Böhmcr, Reg. 1246—1313 Reichssachen p. 479.

273. INNOVATIO PACIS IN AUSTRIA.

(1281. Mai.)

Supercst nonnisi scriptum signo chronologico carens, quo civitates, milites, servi pacem a. 1276. Dec. 3. usque ad a. 1281. Dec. 25. duraturam supra nr. 122 in alios decem annos demuo iraverunt, cuius autographon asseratur in tabulario Vindobonensi. Demuo contulit socius noster J. Lechner. Pendunt sigilla civitatum Neustadt, Krems, Stein, Linz et Lau; praeterea novem foramina apparent. Ediderunt etiam Schwintl-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden' p. 125 nr. 63. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1289. (P. deest.)

Wir die stete und ritter und chnappen von dem lande ze Osterreich tün allen den chunt die disen brief an sehent und verjehen öffentlich, daz wir vor unserm herren dem hohen und dem gewaltigen dem Römischen chunig Rudolffon, der ze allen ziten ein mérer ist des riches, geschworen haben und mit unsern eiden uns gebunden haben, daz wir mit aller unser maht, mit allen unsern sinnen und mit allen unsern triwen dem lantfride ze zehen jaren chroftlichlich zū gestèn wollen und mit vleizo weren wellen und mit triwon behalten wellen mit allen den aufsactzen, als er auf gesetzt ist¹ und als iz an disen brief geschriben ist. (1281.)
(Dec. 25.)

1. Des ersten so sei wir dos encin worden durch scherm des landes und ze schaffen vride und gnade, daz die lantherren und wir die stèt, ritter und chnappen, die dem lande zu gehörent und die der landesherre gerne haben wil und die im ouch gerne dienen wellent, drittelhalb tausent man haben suln beraiter mit eisengewant ze helfe dem Römischen chunig und sinem sün den er bei dem lande lät² und ze einem scherm disem lantfride.

2. Swer der ist der den lantfride stören wil, er sei hoh oder nider, den sol man des ersten laden fur den landesherren umb daz unpilde daz er getan hat. Chünt der zu dem tag auf minne und auf recht als im der landesherre geit und gebietet, so sol man im dos gunno, mag er mit minne oder mit recht ledich werden und ab chomen. Chunt aver er niht als er geladen wirt, so suln die lantherren und wir die stèt, ritter und chnappen auf in varen und auf sinen schaden mit als vil leuten als man danne ze rät wirt, und suln auch die varen an des landes schaden und suln von im nimmer chomen noch von sinem schaden an des landesherren urloub, er bezzer daz unpilde daz er getan hat und lög allen den ir schaden und ir chost ab die auf in gevaren habent, als verre er immer müg.

3. Swer der ist der in disem vride niht sein wil und in disen gelubden, er sei hoh oder nider, den sol der landesherre und alle die die disen vride und ditze gelubde geschworen habent anz dem vride lazzen und man sol allen leuten gegen im rihten und im sol nieman rihten swaz er ze chlagen hat.

4. Swer der ist der mit den lantherren und mit uns den steten, rittern und chnappen niht envert, swenn iz der landesherre an in vodert, auf des schaden der den vride hat zebrochen, dem sol der landesherre für sich gebieten und sol daz rihten gegen einem dienstmanne nach der lantherren rät, gegen den steten und gegen rittern und den chnappen nach der herren rät die des landes rat geschworen habent und nach der stèt, der ritter und der chnappen rät, als man danne encin wirt. Chünt aver er für den landesherren niht als er geladen wirt, so sol man in an griffen als jenen der den vride zebrochen hat.

1) *Supra nr. 122.* 2) *Cf. supra nr. 270--272.*

5. Swer die übersagten leute und die leute die in des landes aehte sint behaltet oder haimt, auf den sol man varen als auf einen der den vride zebrochen hat.

6. Wir binden und setzen ouch in disen aufsatz, er sei hoh oder nider, swer der ist der sich in ein ainunge zü dem andern gesetzt hat mit eiden oder mit gelubden oder mit brieven oder mit widervette oder swie die bant heizzen, die von ieman auf ein einunge ergangen sein, daz diu selben gelubde und deu selben bant gar ledich sein und ouch gar auferhaben, so daz nieman mer deheiner einunge zü dem andern gebunden sei, want alle die in dem lande sint die sol zü einander binden diser lantfride so daz sein einen iglichen man genügen sol. Dar zü hat iz ouch der Römisch chünich Rudolf mit vrag und mit urteil erlangt und ervolget, daz alle ainung und alle diu bant, diu dehein ainung gomachen mohten, fuder suln sein under herren und under armen in den steten und in allem dem lande. Swer sich ouch nû in disom lantfride mit deheiner slahte gelubde oder mit deheinen banden zü dem andern satzte er si hoh oder nider, dem sol der landesherre für sich gebieten. Mag er sich sein vor im niht entreden nach der lantherren urteil oder nach ir rât, so sol man uber in rihten als uber einen man der den lantfride und disen aufsatz zebrochen hat.^a

274. SENTENTIA DE IURE HAEREDITARIO OFFICIALIUM ECCLESIAE.

1281. Mai. 20.

Autographon in tabulario Vindobonensi asservatum proponimus secundum editionem, quam paraverunt Schwind-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden' p. 124 nr. 62. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1292. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium protestamur et scire volumus universos, quod nuper nobis pro tribunali sedentibus in placito generali ad instanciam vengrabilis Friderici Salzburgensis archiepiscopi principis nostri karissimi, applaudentibus universis qui fuere presentes, coram nobis per sentenciam extitit declaratum, quod si aliquis officialis eiusdem Salzburgensis ecclesie, sive camerarius sive marscalcus aut pincerna vel dapifer, relictis pluribus heredibus masculis ab hac luce decesserit, maior natu sive senior filius patri in officio debet succedere ac predictum officium deserviro nec aliis filiis ius aliquod competit in officio memorato. Nos igitur rite latam huiusmodi sentenciam approbantes ipsam tenore presencium confirmamus. Testes qui interfuere sentencie sic prolatae sunt hii: nobiles viri E. comes de Catzenellenbochen, Fr. burgravius de Nürinberg, Ul. de Tuvers, Ot. de Hasilow, Ot. de Bertolstorf camerarius Austriae, Conr. de Piltorf et alii quam plures. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communicari.

Datum Wienne, XIII. Kalendas Iunii, indictione IX, anno Domini MCCLXXX primo, regni vero nostri anno octavo.

275—278. CURIA RATISPONENSIS.

1281. Iul. 4.—6.

275. MANDATUM AD IUDAEOS. Iul. 4.

Quoniam nobis quavis summo cum studio querentibus a. 1896. minime contigit,
 5 ut autographon, quo a. 1816. Ried 'Codex diplomaticus episcopatus Ratisponensis' I, 576
 se usum esse fatetur¹, investigaremus², etiam hic editionem illam replete oportet. —
 Böhmer, Reg. imp. VI, 1345. (P. 426.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani
 fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam nostram et omne bonum.
 10 In hiis, que fulcimentum et decus fidei christiane respiciunt, instaurandis ubilibet
 dignum est nos promptos semper et faciles inveniri. Noverint igitur universi, quod
 Iudei Ratisponensis civitatis et diocesis de nostro mandato, auctoritate, gratia vel
 indulto aut alia occasione quacunque sumpta a nobis venerabili episcopo Ratisponensi
 15 Heinrico principi nostro karissimo ac successoribus suis nullatenus rebellabunt nec
 ipsius vel successorum suorum in hoc mandato aliqua lite se opponent, quominus pre-
 dicti Iudei diebus passionis Domini nostri Ihesu Christi in hospiciis suis lateant, clau-
 sas fores et fenestras suas habeant nec in vicis et plateis publice in contumeliam
 fidei christiane appareant et in aliis, que circa hoc ab ecclesia sunt statuta, mandato
 eiusdem episcopi suorumque successorum reverenter obediant et intendant. In cuius
 20 rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum Ratispone, IIII. Nonas Iulii, indictione IX, anno MCCLXXXI^a.

276. ALIUD MANDATUM.

Mandatum de bonis Iulacorum, quod signo chronologico caret, hic subiungimus.
 Superest in codice T nr. 123, de quo v. supra ad nr. 14—16, ubi rubrum Iudeis pro
 25 subsidio³. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1547. (P. deest.)

Cum propter novitatem negociorum de novo emergentium, in quibus magna et
 maxime utilitatis reipublice vis consistit, novas ac inopinatas expensas facere nos
 oporteat, tam a Christianis quam Iudeis nostris fidelibus nova subventionis subsidia
 seu servicia petere nos oportet. Quapropter vobis mandamus attente rogantes, quati-
 30 nus exemplo aliorum Iudeorum devote et grate nobis de novo servientium, videlicet
 singulis t(alibus)^a m(areas) XII tribuendo, grata nobis et necessaria denuo nobis
 servicia faciatis eo liberalitatis animo, quod exnunc inantea propter impensa servicia
 maiori libertate quam ante nostra vos serenitas debeat honorare.

275. ^a) uti in nr. 277 regni nostri anno VIII. ceoratum fuisse contenderim, quod licet ita transcripsit.

276. ^a) c videtur esse T.

1) Contra in schedis Riedianis, quae Ratisponae in bibliotheca civitatis asservantur, notatum est
 Ex Diplomatario. 2) De quo v. 'Neues Archiv' XXIII, 27. 3) Litteras etiam archiepiscopi Mo-
 guntini a. (1289.) Apr. 26. Rudolfo regi missas, quas ex codice Ottoboniano 2115 fol. 40^r nr. 89 vulgavit
 Redlich 'Wiener Briefsammlung' p. 148 nr. 131, hic proponere liceat, ubi laece inveniuntur: Ceterum scul-
 40 tetus et cives vestri de Gelnhausen bona cuiusdam Iudei, qui de ipso opido Gelnhausen se cum per-
 sona et rebus suis ad opidum nostrum transtulerat nosterque fuit Iudeus effectus, iuxta quod Iudeis
 de imperialibus ad nostra et de nostris opidis ad imperialia ex antiquo antiquis *O.* licitum et liberum
 est transire, in nostrum prejudicium occuparunt et detinent occupata.

277. SENTENTIA DE NON ALIENANDIS BONIS PRINCIPATUUM. Jul. 5.

Contulimus duo autographa, quorum 1) asservatur in tabulario Vindobonensi, cuius imaginem v. 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII, tab. 18b (cf. 'Text' 281); sigillum pendet loro membranaceo; scriptum est in cancellaria regis; 2) asservatur Norimbergae in Museo Germanico; quod denuo contulimus; sigillum deest; in cancellaria exaratum non est^a. Scripta sunt haec in verso: Quod nichil alienandum sit de hiis que immediate pertinent ad principatum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1346. (P. 426.)

Rud(olfus) Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus imperpetuum^a.

Tenore presencium recognoscimus, quod presidentibus nobis iudicio Ratispone sabbato infra octavam apostolorum Petri et Pauli ad instanciam nunciorum et procuratorum venerabilis F. Salzburgensis archiepiscopi principis nostri karissimi per communem venerabilis H. Ratisponensis episcopi et illustrium L. et II. ducum Bawarie principum nostrorum et aliorum comitum et nobilium, qui fuere presentes, sententiam fuit dictatum et eciam approbatum^b, quod curie et alia bona principum ad principatus suos spectancia sive Ratispone seu alibi ubicumque sita alienari non possint nec de eis aliquid per ipsos principes ordinari, quod successoribus preiudicium aliquod valeat generare. Quam sententiam tanquam^c rationabilem approbantes et eciam confirmantes in eius testimonium maiestatis nostre sigillo presentes litteras iussimus communiri.

Dat. Ratispone^d, III. Non. Iunii^e, regni^f nostri anno VIII.

278. CONSTITUTIO PACIS IN BAWARIA. Jul. 6.

Supersunt duo autographa, quorum 1) asservatur in tabulario generali regni Bawarici 'Bayeris Verhältnisse zum Deutschen Reiche' fasc. 1; quod demo accuratissime descripsimus. Pendet adhuc tria sigilla, primum regis fere illaesum, secundum Henrici episcopi et tertium Ludowici comitis Palatini laesa; quartum Henrici comitis Palatini desideratur^a. Ediderunt Wittmann a. 1857. 'Monumenta Wittelsbacensia' I, 338 nr. 140 et 1891. Rockinger 'Denkmäler des bairischen Landrechts vom 13. bis in das 16. Jahrhundert' II, 55 sqq. Autographon 2) superest in tabulario Vindobonensi; cui appendebant tria tantum sigilla, quorum primi fragmenta, secundum episcopi parum laesum supersunt. In dorso legitur Carta regis Rudolphi de pace. Edidit Vancsa loco supra ad nr. 122 citato p. 109—116, cuius textum ope collationis a praefecto tabularii Vindobonensis benivole nobiscum communicatae emendavimus.

Econtra id quod Pertz L.L. tom. II, 427 olim proposuit e codice Speculi Suevici saec. XIV, qui codex Teubingerianus dicitur^b, nihil aliud esse quam recensionem in codicibus a librario quodam nescio quando ex arbitrio decurtatam, iam inter omnes constat, quamquam Rockinger aliam opinionem 'Zur äusseren Geschichte der älteren bairischen Landfrieden' (= 'Abhandlungen der bayerischen Akademie' X) a. 1867. propositam etiam a. 1891. 'Denkmäler' l. c. denuo defendit.

277. a) in perpetuum 2. b) b ex p corr. 2. c) tanquam 2. d) Rat. 1. e) sic pro Julii l. 2; iud. IX, anno Domini M^cCLXXXI. add. 2. f) vero add. 2.

1) Qua de causa etiam linea chronologica amplificata esse videtur. 2) Quae de sigillis autographi l. refert. Vancsa l. c., erronea sunt. 3) Cf. 'Schwabenspiegel' ed. Laassberg p. LXXXIII nr. 31. Notissima huius codicis futa v. Rockinger 'Denkmäler' II, 24 n. 1.

Synopsis capitulum huius pacis et Pacis Bavaricae a. 1256. paravit Rockinger 'Abhandlungen' p. 438, post 'Denkmäler' p. 13 sq. repetitum. Commentarium pacis Rudolphi dedit Zöpfl 'Alterthümer des Deutschen Reichs und Rechts' II, 302—311.

Numeros capitulum tam editionis Wittmanianae quam secundo loco Rockingerianae unci inclusos et typis minoribus expressos nostris adiecinus. Nostri textus verba, quae concordant cum Pace Bavarica a. 1256. supra tom. II, 596 nr. 438, typis minoribus excudenda curavimus, margini ascribentes capita illius Pacis, cuius varias lectiones sicubi necesse erat sub sigla VU notavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1348.

(P. 427.)

10 1. Wir Rudolf von Gotes genaden Römischer chünch und immer meraer des riches tun allen den ehunt di disen brief an sehent und hörent, daz nach unserm gebot ge-
sworn habent unser lieb fürsten Ludwich und Heinrich^a di^b pfallentzgraven von dem^b
Rein^c und hertzogen ze Beirn^d und bischof Heinrich von Regensburch^e. Und wellen
und gebieten ouch, daz di bischof di zu dem land ze Beirn^d gehören, daz ist der
15 ertzbischof von Salzburgh, der von Babbenberch^f, der von Freising^g, der von Eystet^h,
der von Auspurchⁱ, der von Pazzowe^k, der von Brihsen^l, ouch swern disen lautzfrid^m
biz zden weihnachten diu nu schirⁿ chumt und^b von dann über driu jar. Und swer
den frid under in niht swern welle, der si ouz dem frid und sol man im dhein reht
tûn und sol allen chlagern von im reht tûn.

20 2. Ezⁿ sol auch diser lautzfrid^o nach sinem zil den herren noch dem land an ir
landesreht^p niht schaden.

3. (1. 1.) Wir setzen und wellen, daz unser^b herren^b di bischof und elliu pfaf-
heit ir alt freiheit und ir reht haben und daz nieman diu gotshous und ir leut und
ir gût für den vogt oder im ze leid noch für nieman anders weder pfenden noch
25 rouben noch brennen sol. Swer ez dar über tût, wirt er des beziuget vor dem riht-
tær als reht ist, den sol man in di reht tûn und sol in dar ouz niht lazzen, er gelt
dann^b den schaden dreistund als tiwer^a er ist, und sûln diu zwai teil dem gotshous
werden und daz dritte dem vogt, und darumb^r sol er dem rihter geben ze wandel^s
fünf phunt.

30 4. (2. 2.) Ez ensol^t nieman rihten uber dhein widem denne^u der bischof.

5. (3. 3.) Wir setzen ouch also umb diu geriht, daz diu pûzze von fünf pfunden
und von sehzieh pfenning ab si wan umb di sache, da si zû gehôret von altem reht,
daz ist diu lem und^v heimsûchung. So gehôret umb nahtetzen zwen und sibentzieh
35 pfenning^w, umb überern zwen und sibentzieh pfenning^x, swer den zounfrid brichet
zweilf pfenning. Und swem di schaden geschehent, dem sol man gelten mit der
zwigûlt und^y dem rihtær diu bûzze gevallen, diu for da^z geschriben ist.

6. (3. 4.) Wir nemen ouch ab chirichgeriht und elliu geriht wann diu man von
altem reht in den schranken und ouf den dinchsteten rihten sol. Doch beibent den
gotshûsern, graven, freigen und dienstmannen iriu geriht, diu si ze reht an gehorent.
40 Und setzen, daz ieman^a in des andern geriht niht^b riht und^c dhein rihtær dheinen^r
scherigen setz wan nach der gotshûsers^d rat, diu schergen habent, und nach des
vitztums rat.

278. *) Heinrich *semper* 2. b) *deest* 2. c) Ryn 2. d) Baiern 2. e) Regenspurch 2.
f) Babenberch 2. g) Freysing 2. h) Aoystet 2. i) Auehspruch 2. k) Pasawe 2. l) Brihsen 2.
45 m) lautzfrid 2. n) *autographon continue scriptum est.* o) lautzfrid 2. p) lautzreht 2. q) als
add. 2. r) daruber 2. s) ze wandel geben 2. t) sol 2. u) wan 2. v) diu *add.* 2.
w) und *add.* 2. x) zwen und sibentzieh pfenning *deest* 2. y) sol *add.* 2. z) *deest* 2. *) nemen 2.
b) iht 2. c) daz *add.* 2. d) des gotshous 2.

7. (4. 5.) Wir setzen ouch, swa di rihter schedlich lævt bogreifen in ir gericht, daz si di vesten an der herren schaden, ouf der güt si sitzent.

8. (5. 6.) Wir setzen, swa ein rihter einen man lhtes zeihet daz im an den leip niht get, der ein gesezzen man ist, daz er den weder vesten sol noch^e sin güt nemen sol noch borgen von im nemen sol. Er sol im wan für gebieten. Sprichet er in aber^f an umb ein dinch daz im an den leip get, so sol er in vesten ouf recht und sol im^z doch sinos gütos nihts niht nemen. Und vor dem gericht enpristet derselb dem rihter mit recht selbdritte mit sinem gericht der inziht, diu im an den leib niht get.

9. (6. 7.) Wir setzen, swa ein man den andern ansprichet, er hab in sinos gütos entwert mit gewalt an recht, mag der ehlager daz bringen mit zwein^z der mehsten¹⁰ und der hosten in der pfarre, daz er in entwert hat an recht mit gewalt, den sol man in sin gwer als lang setzen, als lang er dar ouz gewesen ist. Und sol der schuldig fünf phunt geben dem rihter ze waudol und sol im^b den schaden abtün.

10. (7. 8.) Swem sin eigenman oder sin lehenman in ein panstat vort, voligt er im in einem jar nach, man sol in lazzen varn. Versoumet er sich ein jar, so beleibet¹⁵ er der stat, er mfig danne bereden, daz er sin niht geweset hat. Vert aber er uz der stat in ein ander stat, allez daz recht, daz der herre in der vordern stat hinz im het, daz hat er ouch in dirre stat¹.

11. (8. 9.) Swa ein man lehen von dem andern hat, versmahet im der herre^k, er sol im daz lehen lazzen ligen und ensol^l im si^m niht vernidern noch verwerren,²⁰ er enmüzzⁿ ez dann durich ehaft not an werden, so sol er dannoch der manschaft nach voligen. Choufet aber ein man ein lehen als tiur ez ist, er sol sin dinch damit wol^o schaffen.

c. 22. 12. (9. 10.) Swer einen edelen man feintlich heimsüchet, wirt er des uberret mit zwein oder mit der gwizzen, der sol in der recht sin. Und hat er im sinos gütos niht²⁵ genomen, so sol er im zehen pfunt für sin laster geben und dem rihter fünf phunt. Nimt aber er im sin güt, daz sol er im gelten mit der zwigült, und der den schaden da^z getan hat, der sol selb dritto bereden, daz des schaden als vil si. Wil er des niht tün, so sol der den schaden bereden, dem er da geschehen ist, ouch selb dritto. Ist aber ein gebour der da heimgesüchet ist, dem sol für sin laster gevallen ein pfunt³⁰ und dem rihter zwai pfunt, und umb den schaden goschob, als vor geschriben ist.

13. (10. 11.) Wir setzten für daz^z, daz der Frid gehündet wirt, daz nieman dheimen schedlichen man behalt. Behalt er in darüber, swaz er schaden tüt mit siner gewizzen und zü sinen vesten, den sol er für in gelten darnach und er^p bechlagt wirt in fierzehen tagen, oder er ist in der aht. Und der den schaden gefan hat, der sol³⁵ bereden selb dritto, daz des schaden als vil si, oder der dem der schad gechehen ist, der^z bered den schaden selb dritto. Und antwrtet man den selbacholn dar, so ist dirre ledikeh.

c. 34. 14. (11. 12.) Ez sol nieman^{*} dheim trinchen veil haben dann daz^p den rechten etabern^q. Swer daz^r dar über tüt, der ist fridbrech.⁴⁰

15. (12. 13.) Ez ensol^l nieman ouf den andern invarn noch loisten umb dheim gült, diu hinder zehen pfunden ist, noch dheim ros noch hengst setzen umb dheim gült hinder drin pfunden. Und^z swer diu gelübd nimt oder tüt, der ist fridbrech. Und der sin pfenning ouf so getanen schaden leihet, der sol si verliesen.

16. (14. 13.) Swer einen schedlichen man oder einen diup für gericht gevangen⁴⁵ bringet, derselbe oder der rihter sol swern, daz er ein so schedlich man si, daz man

278. ^e) im *add.* 2. ^f) aber in 2. ^g) mit zwain bringen 2. ^h) disen 2. ⁱ) hinz im *add.* 2. ^k) lehenderre 2. ^l) sol 2. ^m) *loco* im si 2: 5ms. ⁿ) müzz 2. ^o) wol damit 2. ^p) darumb *add.* 2. ^q) *loco* dann daz 2: wan daz. ^r) staenern 2. ^s) iz 2.

ze recht über in rihten sol, und sün dann sechs swern, daz der ait war si. Darnach sol man fragen, wi man über in rihten sül.

17. (14. 15.) Ez ensol nieman dheinen geziuch^e verwerfen, der ein unversprochen man ist, er müg dann hintz im bringen mit siben sinen genozen diu dinch, darumb man in ze recht verwerfen sül.

18. (15. 16.) Swelich bezigen man bezzeren^e wil^e und ouf recht lün für sten wil, der sol daz dem rihter verpürigen mit fier biderwer manne rat von der chunscholt, di an gefür^e dar zü raten. Di borigschaft sol man für güt haben nach der fier manne rat.

19. (16. 17.) Swer stille gewer bringen wil an einem güt, der sol nennen welich gwer er bringe, eigensgwer oder lehensgwer oder satzunggwer. Und^w sol nennen sinen salman herren und gewern und^w da geschch dann über daz recht si.

20. (17. 18.) Swer roub oder diuf wizenlichen chouffet, den sol man an des diubes stat und an des roubärs stat haben und sol er bezzeren, als vor von^e roubern und diuben gesetzet ist.

21. (18. 19.) Swer den andern mit gewalt herwerigt, ez si plaffe oder leige, daz sol er im mit der^u zwigült gelten, er^a erlasse in sin danne^u gern. Ez si danne daz er niht fürbaz müg, so sol er den schaden einvaltigen gelten.

22. (19. 20.) Swer den andern füttert tages oder nahtes, begreiffet er in daran und wirt er gevestent, so sol er dem rihter ein pfunt geben und den schaden mit der zwigült gelten. Und tüt er ez hincz einem wirt mit des wirtes wizen^v, derselb wirt sol dem rihter ein halbz pfunt geben, er nem sich danne mit dem aid davon, daz er sin niht west.

23. (20. 21.) Ez ensol^e nieman dheinen muntman haben oder er ist fridbrech.* c. 38.

24. (21. 22.) Ez ensol^e nieman dhein geleitte geben dann^a der lanthorre oder dem er ez bevillhet. c. 39.

25. (22. 23.) Dacz swem diufigez güt funden wirt, der scheub daz^b als recht ist c. 45. und volfür den schub als recht ist.

26. (23. 24.) Swer unrehtez maz^c hat und unreht mizzet, der sol dem rihter ein halb pfunt geben, als oft^d er ez tüt, und den schaden mit der zwigült gelten. c. 53.

27. (24. 25.) Swa man einen nahtpennar in eines mannes hous mit siner gewizzen vindet^e, der sol an des^o brenners stat sin. c. 67.

28. (25. 26.) Swer holtz in den vörsten und in den panholzen über des hütters willen nimt^u, der sol ez gelten mit der zwigült und sol ez dem rihter dannoch wandeln. c. 68.

29. (26. 27.) Ez ensol^e nieman dheinen schützen^f füren, er hab dann drizzich phunt gült oder er si ein rihter. Swer anders sogetan schützen begreiffet, der sol in die hengest und diu armst^g nemen und sol di schützen an daz geriht antwrten für schedlich heut.

30. (27. 28.) Swer einen man ouf sinem güt hat swes er si. der sol im dhein leit tün und sol in ze fihtmesse wider vordern. An zütlichen^h dinst sol er im tün.

31. (28. 29.) Swer einen menschen ze tod sieht, da sol man über rihten als recht ist. c. 18.

32. (29. 30.) Ez ensol^e nieman dhein burch haben, er hab si dann an des landes schaden. Geschicht dhein schad dar ouf, so ist der herre und diu burch in der reht oder er bezzer als recht ist. c. 40.

33. (30. 31.) Ez ensol^e nieman in der graschaft mer herwergen dann er ze recht sol.

278. *) ziuch 2. *) gehozzen 2. *) decet 2. *) var 2. *) und — und desmit 2. *) den
add. 2. *) gwizzen 2. *) sol 2. *) wan 2. *) schütz 2. *) unreht mazze 2. *) als
add. 2. *) eines 2. *) mit im add. 2. *) armbrust 2. *) zütlichen 2. *) sol 2. 17.

- c. 44. 34. (31. 32.) Vmb notuoft sol man rihten nach dem alten reht.
- c. 61. 35. (32. 33.) Swer sin triwe an sinem rehtem herren brichet an im selben, an sinen chinden und an sinen bürge, der ist in der reht und sol ez der herre rechen an sinem leib und an sinem güt.
36. (33. 34.) Swelich rihter den frid und di sætz mit den wandeln ubergreiffet, 5
der sol dem herron, von dem er daz geriht hat, zehen pfunt geben und sol den schaden mit der zwigilt gelten.
37. (34. 35.) Swer dem andern sin læut in nimt, di er in nutz und in gwor hat behabt^k, di sol er im wider antwriten und sol im dirre daz reht dann davon^l tûn und di gwor an den leuten sol er behaben mit zwein. 10
38. (35. 36.) Swelich graf, frei oder dienstman jar und tach in offen banno ist, den sol man in die reht tûn. Ist ez aber ein ander man, so sol man in über sehs wochen^m in die reht tûn. Und swer als lang in der reht ist, als da vor von demⁿ bann geschriben ist, ouf den gevollt ze glicher wis der ban.
- c. 1. 39. (36. 37, 1.) Swer zwischen zwein feinden einen hantfrid machet, und der von eint- 15
wederm zebrochen wirt, jener^o der den frid gemachet hat der hat denⁿ gwalt enen anzusprechen^p, der den frid zebrochen hat. Ob er ez selb dritte ouf in beweren^q mach, so sol der der den frid zebrochen hat in der reht sin und sol den schaden mit der zwigilt gelten, ob der schad an einen totslach ist. Erget aber ein totslach, da sol umb ergen^r als umb den totslach gesetzet ist und sol dem rihter bûzzen^s als ein fridbræcher man. 20
- c. 2. 40. (36. 37, 2.) Ist daz der^t den frid gemachet hatⁿ jenen^u der in zebrochen hat durch lieb niht ansprechen wil, der rihter, in des graschaft er gesezzen ist, sol in ze kerzehen tagen laden. Chumt er zdem tage niht noch bewert chaft not niht oder daz im der tach niht gehundet si, so sol er di pûzze leiden, di jener leiden mûz der den frid zebrochen hat. Und sol der rihter den gewalt haben, daz er selb dritte bewier di schuld ouf den fridbrechen man. Ob der hantfridbrech^v man 25
chaft not beweret, daz er ze dem tag niht chomen mûht oder daz im der tach nit wîrd gehundet, so sol man im ze reht einen andern tach geben.
- c. 3. 41. (36. 37, 3.) Ist aber der der den hantfrid zebrochen hat ein sogetan man, daz in dirre der den hantfrid gemachet hat niht angesprechen getar^w, so sol er swern, daz er vor vorihten sines leibes in niht getârre angesprechen noch sogetan schuld ouf in bringen^x. 30
- c. 4. 42. (36. 37, 4.) Ob der frid zebrochen wirt an ens^x wizen der in gemachet hat, so sol derselb des swern, daz er sin niht enwest, da[z] der frid zebrochen was.
- c. 5. 43. (36. 37, 5.) Ob ein man gibt frid sinem feint für sich selben und für di sinen und einer der sinen den frid brichet^y, so sol jener^z, des helfer er ist^a, als er sin inne wirt, sich des selben ouzzen und^b bereden, daz ez an sinen willen und an sin wizen geschehen si^c; und sol mit^d enem^e, 35
den er geleidigt hat, nach siner bet ouf in sin. Und nimt er in wider an sich, so^f ist er^g mitsamt im fridbrech.
- c. 6. 44. (37. 37, 6.) Ob zwen veint einen frid an einander gegeben haben^h oderⁱ zwen friunt^k einander widervarnt^l, und mit eintweder ein man ist der des andern veint ist und frides von im niht hat, und wil ener sich sines friundes trösten und wil disen an weigen, sin geselle der 40
sin friunt ist oder ener^m der den hantfrid mit im hat soⁿ sol erⁿ daz undervarn. Und enmag^o er des niht undervarn, so sol er dem helfen, den^p diser da an weiget. Tût er des niht, so ist er^q fridbrech und^r triwelos.

278. ^k) gehabt 2. ^l) von im 2. ^m) loco sehs wochen 2: drei manode. ⁿ) deest 2.
^o) ener 2. ^p) anzubrechen 2. ^q) gewaern 2. ^r) geschehen 2. ^s) gehûzzen 2. ^t) der add. 2. 45
^u) enem 2. ^v) hantfridhafte male VL. ^w) getar ansprechen 2. ^x) bewaeren 2. VL. ^y) des 2.
^z) er 2. ^a) dea — ist desunt 2. ^b) sol add. 2. VL. ^c) ist 2. ^d) supra lineam add. 1. ^e) jenen 2.
^f) deest 2. ^g) er ist 2. ^h) und an einander gegenf ouf dem woge add. 2. ⁱ) ob add. 2.
^k) an add. 2. ^l) choment ouf dem wege 2. ^m) jener 2. ⁿ) supra lineam add. 1; deest 2. VL.
^o) mag 2. VL. ^p) dem 2. ^q) loco so ist er 2: er si. ^r) si add. 2. 50

45. (38. 37, 7.) Ob zwen frunt oder zwen feint, di frid mit einander habent, an ander c. 7.
 ouf dem weg widervart, und ir einer under den zwein füret einen mit im der frid von jenem^s niht
 enhat^t, und fürht er daz er im iht^u tün welle, so sol er hincz^r in senden und sol sprechen: 'der man
 ist mit mir, der von ir niht frides^w hat; hat daz durch mich, daz ir im ze disen zeiten iht tüt bi mir'.
 5 Und wil er des niht tün, ist er sin veint, so hat er den frid zebrochen; ist er sin frunt, so hat er
 sin triwe zebrochen^w.

46. (39. 37, 8.) Swa tzwischen zwein feinden ein frid gemachet wirt, den frid sol nieman c. 9.
 widerbieten^x e^y der zeit da er von erst hin gmachet ist. Swer daz tüt, der ist fridbrech.

47. (40. 37, 9.) Swa zwen veind frid anander geben, und ir einweder ettwen siner frunt^z c. 10.
 10 oder siner heut^a ouz dem frid nimt, für di er den frid niht bestetigen^b wil noch enmach^c, des^d selben
 sol er sich ouzzen und sol in dheim hilfe bieten^e wider enen^f all di weil und der frid wern^f sol.
 Tüt er ez daruber, so hat er den frid zebrochen.

48. (41. 37, 10.) Swer in dem hantfrid geleidigt wirt, der sol daz an chlag niht rechen. c. 11.
 Tüt er daz^g, so ist er^h fridbrech.

49. (42. 37, 11.) Ob ta[w]ischen zwein veinden frid gemachet wirt, und einer under in sinemⁱ c. 12.
 15 magⁱ oderⁱ⁺ umb solt hilfe biutet ouf den andern in der zit und der fridⁱ wern^f sol, er ist
 fridbrech.

50. (43. 38.) Di hertzogen noch di bischöf noch dheim rihter sol dein schedlich keut c. 17.
 mit heirat an sich nemen, daz er si boscherm^k des gesatzten rehtes des gerihtes.

51. (44. 39.) Swer offenlichen reiset wider ieman der den frid gesworn hat, den reis- c. 20.
 20 hauptman^l sol man enthaupten. Ist daz ein man reiset ouz dem lande und daz er an der durichvart
 ieman schaden tüt und den niht büzzet in sehs wochen, den sol der chluger^m bi dem aid umb den
 frid ansprechen; und sol in den schaden zwir gelten.

52. (45. 40, 1.) Swelich rehter chumpt fluchtiger in eines mannes hous, des houses herre c. 25.
 25 sol im helfen daz er darouz an schaden chom; und darumb sol er niht in der reht sin. (40, 2.) Wirt
 aber der rehter in dem hous funden, und sich der wirt niht mach bereden, er enwesseⁿ daz er in der
 reht waer, so sol man daz hous und den wirt in die reht tün. Und ste an des rihters bescheidenheit,
 ob ieman mer in dem hous si, den man darumb rehten sül, an di housfrowen^o und diu ehleinen chint.

53. (45. 40, 3.) Ob ein rehter einen andern rehter, sinen genoz oder sinen ubergenoz c. 27.
 30 oder sinen undergenoz, ze dem geriht antwertet, [der in dar anturt]^p den sol man ouz der
 reht lazzen, und sol uber disen rihten.

54. (46. 40, 4.) Di weil ein man in offen banne und in der reht ist, so enmag^q er dheim c. 29.
 lehen weder geleihen oder enpfahen; geschicht ez daruber, ez hat niht chraft.

55. (47. 41.) Dheim wertlich rihter sol umb^r dheim dinch hincz dheimem pffaffen niht c. 30.
 35 rihten^r, er werd dann entsetzet von [sinem] bischöf.

56. (48. 42, 1.) Chloster, chirchen, vrethof, widem, mül sül gautzen frid haben. Swer si^u c. 31.
 31 angriffet, der ist fridbrech. (49. 42, 2.) Swer wingarten und boungarten abhouf oder
 31 nahtes oder tages dar^v ouz stilt und impenvaz ouzbrichet^s und dar ouz stilt, der ist
 fridbrech.

57. (50. 43.) Ez ensol^t dheim rihter an dheimem^u geriht sitzen, er hab den fridbrief bi c. 32.
 32 im Daetsch geschriben; oder er geb dem herren des rihter er ist, als oft er ez übergef,
 fünf pfunt.

278. s) enen 2. t) hat 2. VL. u) deest 1. v) zu 2. w) frid 2. x) behalten male VL.
 y) widergebieten 2. z) ze add. 1. A) leut 2. B) freunt 2. C) stetigen 2. D) mag 2.
 15 D) s corr. ex r 1; der 2. E) gebieten 2. F) werden 2. G) loco er daz 2; ers daruber. H) loco
 so ist er 2; er ist. I) deest 2; mag supra lineam add. 2. K) scherm 2. L) den add. 2. M) wizzo
 2: VL. N) housfrowe 2. O) der-anturt ex 2 (= VL); desunt 1. P) mag 2. VL. Q) umb da-
 hainen pffaffen (supra lineam add. 2) niht rihten umb dahain dinch 2. R) di 2. S) sequitur tages
 subpunctum 1. T) loco ouzbrichet und 2; auch. U) sol 2. VL. V) dem 2.

- c. 33. 58. (51. 44.) Swer mit draehen oder mit netzen oder mit strieken oder mit dhoiner
bereitschaft [daz wilt]^v vecht luges oder maktes und habich oder spurbar ersteiget, der ist
ouz dem frid.
- c. 35. 59. (52. 45.) Pfaffen, münichen, wiben sol man rihten nach aller ir chlag an ir vogtes vrag
und an fürgezoch^w, wenn si chlagen, daz der frid an in zebrochen si.
- c. 41. 60. (53. 46.) Ez sol nieman zu des rihters noch zu des graven geriht chomen* mit
harnasch oder mit^x armsten^y, oder er sol dem graven oder dem rihter zehen pfunt geben.
- c. 45. 61. (54. 47.) Swer aisch oder weisung haben wil, der sol des swern, daz er si^z an ubel
list hab.
- c. 47. 62. (55. 48.) Swer den andern pfendet an vronpoten, der ist fridbrech.
- c. 59. 63. (56. 49.) Loterpfaffen mit langem har und spilleut^z* sint ouz dem frid.
- c. 55. 64. (57. 50.) Swelich mölner mer nimt dann daz^b drizzigst teil, der sol dem rihter geben
zwen und sibenzich pfenning.
- c. 56. 65. (58. 51.) Swer den andern an spricht, daz er den frid [an im]^v zebrochen hab umb
ein dinch daz über sehs schilling der langen ziuhet^c, hinez des leib sol man rihten, ob er
sich niht bereden mach. Ist aber daz dinch under sehs schilling^d, so sol er sich selb dritte be-
reden, oder er sol den schaden zwivalentigen gelten, und sol ez dannoch de[m rihter wande]n^v.
- c. 58. 66. (59. 52.) Dhein rihter noch dhein scherig noch dhein ander man sol sich der
pfaffen güt nach ir tod niht underwinden mit gewalt^e, an sin bischof und sin techent. Swer
ez anders nimt, der ist fridbrech.
- c. 61. 67. (60. 53.) Swer den andern rouffet oder in^f an daz moule sleht oder im einen puel
sleht oder in mit chnütteln^g sleht, daz er in niht wudet, der sol im ein pfunt geben, und
dem rihter zwen und sibenzich pfenning an diu chint, diu hinder^h hiezehen jaren sint,
und an ob ein man oder ein frowe ir erhalten slahent^h an mezzesleg und swerteslegⁱ
und an wuden.
- c. 62. 68. (61. 54.) Swer den andern wudet an lem, der sol im für iglich wuden ein pfunt geben
und dem rihter für di wuden alle ein pfunt^k. Man sol hant für di hant abslahen und ein lid für
daz ander.
- c. 65. 69. (62. 55.) Swer den andern roubet an widerbot den er vor wol gegrüzet hat, und sich
des selb dritte mit den genanten niht bereden mach, dem sol man di hant abslahen, und sol den
schaden dreistund gelten. Und der in darumb anspricht, der sol des swern, daz er in nicht an
mätwille.
- c. 69. 70. (63. 56.) Swer mezzet in der hosen oder anderswa verholn tret, wirt man des inne,
dem sol man ab di hant slahen.
- c. 71. 71. (64. 57.) Swer einem manne sin chonen hinfürt, der ist in der recht.
- c. 73. 72. (65. 58.) Schahroub und strazroub sol dheinen aufschub haben. Swen man damit
begriffet, da sol man uber rihten^{*}.
- c. 74. 73. (66. 59.) Ez sol ein iglich rihter in iglicher stat und in iglicher pfarre mit wchten
den^l besten und den^l tiursten^m bi dem aid vor der chirchen den chouf setzen und daz lonⁿ
smiden, webern, sneidern, schächstern, madern, zinberkeuten und den andern allen, und swer
mer nimt, dann im gesezet ist, der sol dem rihter als oft zwen und sibenzich pfen-
ning geben.
74. (67. 60.) Ez pfendet ein iglich man sinen holden und sinen hindersetzen
wol^o an vronboten umb sinen zins und umb sin güt^p.

278. v) *vix legendum* 1. w) fürzug 2. VU. x) loco oder mit 2: noh. r) armbrusten 2. 45
 c) loco ex si 2: ers. d) di add. 2. VU. b) den 2. e) gezeuchet 2. d) über s. sch. niht 2.
 e) mit gewalt niht underwinden 2: cf. VU. f) deest 2. VU. g) einem chnüttel 2. h) under 2.
 h*) deest 2. i) steht hic add. 2. k) geben add. 2. l) der 2. m) treusten 2. n) und
 daz lon deant 2. o) deest 2. p) güt 2; wol hic add. 2.

75. (68. 61.) Swer disen frid niht swern wil, der ist⁹ ouz dem frid, und sol man im von c. 12. nieman dheim reht tûn, und sol allen chlagern von im daz⁹ reht tûn. Swes an disom brief vergezzen ist, daz sol man nach dem alten reht rihten.

76. (68. 62.) Und daz dirre frid stæt und unbechrenehet^r beleib, so ist dirre brief versigelt mit unserm insigel und mit der vorgebant forsten insigeln, di den frid gosworn habent.

Dirre frid ist gestattet^s und gosworn zo¹ Regensburch, do von unsers Herren geburt was zweifihundert jar und einz und alzieh jar, an dem ahten tag der zweifihboten sand Peters und sand Poul.

10 279—281. CONFIRMATIO PACIS GENERALIS FRIDERICI II.

1281. Iul. 25. Dec. 14. (post Dec. 14.)

Cum hic primum Rudolphi regis pacis constitutiones edimus, quae ex Friderici II. Pace Moguntina a. 1235. supra tom. II, 248 nr. 196a pendet, haec praemittenda sunt.
 15 *Germanicam reductionem pacis Fridericianae non ex Latina conversam, qui de re etiam b. m. Weiland l. c. minime dubitavit, immo primariam esse, contrario c Germanica Latinam pendere, summo acuminis atque industria nuper evicit vir cl. Karolus Zeumer 'Ueber die Texte und die Publikation des Mainzer Reichskunfriedens vom Jahre 1235' in 'Zeitschrift für Rechtsgeschichte' XXIII. Germ. Abth. p. 61—86 et 'Der deutsche Urtext des Landfriedens von 1235' in 'Neues Archiv' XXVIII, 435—483. Ubi etiam p. 443 sqq. geminae recensione Germanicae textus recuperatus apparatu uberrimo addito proponitur. Quem textum ne Constitutionum lectores alio loco editum inspicere cogantur, Zeumeri reconstructionem archetypi Pacis Moguntinae, unde posteriores pendet, hic in prooemio
 20 descriptimus, varia tamen lectione omissa; quam ipse consilio usus v. cl. Edwardi Schröder
 25 hic illic correxit:*

PAX MOGUNTINA a. 1235.

Wir setzen und gebieten von unser keiserlicher gewalt und mit der fursten rat und ander des riches getruwen:

1. Swelch sun sinen vater von sinen burgen oder von anderem sinem gut
 30 verstozet oder brennet oder roubet oder ze sins vater vienden sich chert mit eiden oder mit truwen, daz uf sins vater ere gat oder uf sine verderbnusse. beziaget in des sin vater ze den heiligen vor sinem rihter mit zwein sentberen mannen, die niemen mit reht verwerfen mag, der sun sol sin verteilet eigens und lehens und varendes gutes und berlichen alles des gutes, des er von vater und von muter erben solde.
 35 ewichliche, also daz im weder rihter noch der vater niemer wider gehelfen mag, daz er dehein reht ze dem selben gute iemer gewinnen nuge.

2. Swelch sun an sins vater lib ratet oder vreliehen an grifet mit wunden oder mit vanchusse oder in dehein bant leit daz vanchusse heizet, wirt er des vor sinem rihter bezinget, als hic vor geschriben ist, der selbe si clos und rehtlos ewich-
 40 lichen, also daz er niemer wider chomen mag mit deheiner slakte dinge ze sinem rehte.

278. 9) auch *add.* 2. 1) unehrengt 2. 2) gestattetiget 2. 3) dazze 2.

3. Alle die der vater nennt ze züge vor dem rihter über alle die sache, die hie vor geschriben sint, die nosuln des niht über werden durch magschaft noch durch deheiner slahte dinc, sin gessen dem vater der warheit. Der des niht tun wil, den sol der rihter dar zu dvingen, ez ensi daz er vor dem rihter ze den heiligen swer, daz er dar umbe niht enwizze.

4. Hat der vater dienstman oder ist daz er eigen liute hat, von der rat oder von der helfe der sun dirre dinge deheinez tut wider sinen vater, die hie oben geschriben sint, beziaget daz der vater uf si vor sinem rihter, als hie vor geschriben ist, selbe dritte zen heiligen, die selben sint êlos und rechtlos ewichlichen, also daz si niemer mugen wider chomen ze irem recht mit deheiner slaht dinge. Der vater mag aber uf die liute, si sin dienstman oder eigen, niht bereden mit disen dingen, so daz si êlos und rechtlos beliben, er enhave ez e uf den sun beredet.

5. Aller slaht ander liute, die des vater dienstman oder eigen niht ensint, mit der rat oder mit der helfe der sun wider den vater der dinge deheinz getan hat, diu hie vor geschriben sint, uberziaget si der vater des, als hie vor geschriben ist, der rihter, in des gerichte daz geschehn ist, sol die selben in die alit tun und sol si niemer dar uz lan, sin gelten dem vater sinen schaden zwivalt, den er von ir rat oder von ir helfe genommen hat, und dem rihter sin recht. Hat der selben deheiner lehen von dem vater, daz selbe lehen sol dem vater ledich sin ze hant, so er in uberwindet, und sol ez im niemer wider gelihen; oder lihet erz im wider, so sol er dem rihter sins lehens oder sins eigens als vil geben, oder hat er des niht, so sol er im als vil silbers geben, als tiure daz lehen ist.

6. An allen disen sachen, die hie vor geschriben sint, mag ein igelich sentbere friman, der sin recht hat, dem vater, er si furst oder sus ein hoh friman, helfen daz beziugen, swa erz weiz. Ein dienstman mag ez ouch beziugen mit anderen dienstmannen, ein eigen man mit sinem genozzen, ein gebur mit sinem genozzen. Ein igelich friman hilfet es ouch wol einem dienstmaune, ob erz weiz. Ein dienstman hilfet es ouch wol dem, der sin undirgenoz ist. Die nideren enmugen es den hoheren niht gehelfen.

7. Ist daz der vater von gevanehnusse oder von siechtum oder von ander chafter not ditz recht niht gefurdern mag, so sol ez siner mage einer tun, und sol der selbe mag bereden ze den heiligen, daz den vater ehaft not irret, daz er dar niht chomen moht, und sol die not nennen. Und swenn er daz beredet, so sol man im rihten umb die sache an des vater stat, als ob der vater selbe da were.

8. Wir setzen und gebieten, swaz schaden iemen an deheiner slahte dinge gesche, daz er daz selbe niht onreche, er enchlag ez alrerst sinem rihter und volge siner chlage ze ende als recht ist; ez ensi daz er da ze hant si und sines libes oder sines gutes erz muzze tun ze notwere. Swer sich anders rieht denne hie geschriben ist, swaz schaden er dar umbe tut, den sol er im zwivalt gelten, und swaz schaden im geschehen ist, der sol verloren sin, und sol niemer deheine chlage nah dem gewinnen.

9. Swer aber sine chlage vollfuret, als da geschriben ist, wirt im niht gerichtet und muz er durh not sinem viende widersagen, daz sol er tun bi tage. Und von dem tage, so er im widersaget hat, unz an den vierden tag so nesol er im deheinen schaden tun weder an libe noch an gute. So hat er dri ganze tage fride. Der selbe, dem da widersaget wirt, der ensol ouch an libe noch an gute unz an den vierden tag dem, der im da widersagt hat, deheinen schaden tun. An swederm diz gesetzede gebrochen wirt, der sol fur sinen rihter varn und sol jenen bechlagen derz im getan hat. Dem sol der rihter fur gebieten selbe oder mit sinem boten. Mag sich der selbe, der da angesprochen ist, niht entschuldigen selbe sibende senthere liute

vor dem rihter, so si er ôlos und rechtlos ewiehliche, also daz er niemer wider chomen muge ze sinem rehte.

10. An swem der hantfrid gebrochen wirt, erziaget er daz zen heiligen vor sinem rihter mit dem, der den hantfride gemachet hat, und mit zwein andern sent-
 5 beren mannen, die ir recht behalten hant, daz der fride an im gebrochen si, der rihter sol jenen ze aht tun, der den fride gebrochen hat, und sol in niemer uz der aht lan ano des chlagers willen, oder er verliese die hant dar umbe. Ez ensi also vorre daz er mit dem totslage den fride breche, so sol siner mage einer chlagen umb die selben tat und sol ez ouch bereden, als hie vor geschriben ist. Und swenn
 10 er daz beredet, so sol der selbe niemer von der aht chomen wan mit dem tode und sol ôlos und rechtlos sin. Wil aber im der, der den hantfrid gemachet hat oder enphangen hat, niht gosten des rehtes, daz er an im gebrochen si, dem sol der rihter gebieten bi des keisers hulden, daz er im sins rehtes helfe oder zen heiligen swere, daz er niht dar umbe en wizze. Lat er daz durh magerschaft oder durh deheiner slachte
 15 dineh, er ist dem keiser und dem rihter siner hant schuldich.

11. Wir setzen und gebieten bi unsern hulden, daz alle unser fursten und alle, die gerihte von uns habent, rehte rihten als des landes sit und reht si und gewonheit, und daz si daz selbe gebieten den, die gerihte von in habent. Swer des niht entut, uber den wellen wir scherpffichen rihten als reht ist. Und swaz uns
 20 uber in erteilt wirt, des enwellen wir niht lan und wellen dar an niemen uberschen und niemens schonen. Und gebieten ouch den fursten, daz si mit der buze dwingen die von in geriht hant, daz si reht rihten, und der buze niht enlazen, die uf si erteilt wirt.

12. Wir setzen und gebieten, daz dehein rihter niemen in die aht tu wan
 25 offenlichen, und daz dehein rihter niemen uz der aht laze, er neme die gewisheit, daz dem chlager gerihtet werde nah des landes gewonheit. Tut des der rihter niht, daz sol der keiser uber in rihten als reht ist. Wir geloben, daz wir daz selbe behalten.

13. Wir setzen und gebieten, swaz igelichem rihter gewettet wirt, da er den ahter uz der aht lat, daz er daz gar neme und ez niht enlaze, durh daz die liute
 30 deste ungerner in die aht chomen. Wir wellen ouch selbe unsers rehtes niht enlazen. Dar umbe gebieten wir ez deste vesteelicher.

14. Wir setzen und gebieten, daz man die pfalburger allenthalben laze. Wir wellen in unsern stetten ir deheinen haben und wellen ouch niht, daz si iemen anders habe.

35 15. Wir setzen und gebieten bi unsern hulden, daz niemen deheinen muntman habe.

16. Wir verbieten bi unsern hulden, daz niemen den andern durh daz lant beleite umb dehein gut, ern habe daz geleite von dem rîche.

17. Wir setzen und gebieten, daz alle die zolle, die sit unsers vater tode
 40 des keisers Heirriches uf gesetzt sint uf wazzer oder uf lande, von swem sie uf gesetzt sint, daz si abe sin; ez ensi als verre daz der in da hat gewisen muge vor dem rîche als da reht ist, daz ern ze reht haben sul.

18. Wir setzen und gebieten umb alle die zolle, die gehohet sint ze unreht anders denne si zem ersten uf gesetzt wurden, daz man die hohunge abe neme und
 45 der zol belibe, als er ze reht sol. Swer die zolle nimet anders, denn er sol ze reht, oder an einer andern stat, denn da er uf gesetzt ist, wirt er des beziaget vor sinem rihter als reht ist, man sol in haben fur einen strazrouber.

19. Alle die zolle nement, uf wazzer, oder uf lande, die suln wegen und
 50 brucken ir reht behalten mit machen und mit zimber und mit bezzerunge, und von den si den zol nement, die suln si befriden und beleiten nach ir maht als verre ir

geriht ist, also daz si niht verliosen. Swer ditz gebot brichet ze drin malen, wirt er des vor dem keiser überzüget als da reht ist, so sol der zol dem rich ledich sin.

20. Swa zwene mit einander urligent, der einer oder beide geleit habent, swer dem ze leide die straze angrifet, wirt er des überzüget als reht ist, über den sol man rihten als über einen strazrouber.

21. Wir setzen und gebieten, daz man die rehten lantstraze vare und niemen den andern mit gewalt dwinge von der rehten straze.

22. Wir setzen ouch und gebieten, swelch herre sine stat oder sine burch bowen wil oder dehein bow, der sol bowen mit sinem guto oder mit siner liute gute und niht von der lantliute gute. Swer dar umbe deheinen zol oder dehein ungelt nimet in deheiner stat oder uf deheiner straze, über den sol man rihten als über einen strazrouber.

23. Wir setzen und gebieten, daz alle die munze, di sit unsers vater tode keiser Heinriches gemachet sint, von sweme si gemachet sint oder swa man si gemachot, daz si allo abe sin; ez onsi der si da hat der mugo gewisen vor dem rich als reht ist, daz er si ze reht haben sul. Swer uf iemens phenninge deheinen valsch sleht oder heizet slahen, den sol man haben fur einen valscher. Wir gebieten, daz man die alten munze nah ir rehte habe, und verbieten allen valsch.

24. Wir setzen und gebieten vesteclichen, daz man in steten und in dorfern in allem unserem riche an goistlichen dingen behalte der erzobischofe und der bischof oder der erzpriester goistlich reht und in des niemen wider si mit deheinem unreht.

25. Wir setzen und gebieten vesteclichen und als reht ist, daz aller goteshuser vogite den goteshusern vor sin und si beschirmen uf ir vogitei, als ez gegen Gote wol ste und ouch unser hulde damit behalten, und sich an der goteshuser gute, daz ir vogitei ist, also behalten, daz uns dehein groz chlage von in chome. Swer des niht entut, chumet uns daz ze chlage, daz wellen wir rihten als reht ist und also vesteclichen, daz wir dar an niemens schonen wellen.

26. Wir gebieten vesteclichen bi unsern hulden, daz niemen durh deheines vogites schulde noch im ze leide der goteshuser gut, daz sin vogitei ist, weder brenne noch roube noch phonde. Swer daz dar über tut dem vogite ze leide, wirt er des überzüget als reht ist vor dem rihter, den sol man ze aht tun und ensol in uz der aht niht lan, ern gelt den schaden dristunt als tiur er ist; und suln diu zwoi teil dem goteshuse werden, des daz urbor ist, und dem vogite daz dritte teil.

27. Wir verbieten, daz niemen phende an des rihters urlob. Swer daz tut, über den sol man rihten als über einen rouber.

28. Wir setzen und gebieten, awer wizenlichen roub choufet oder diubich gut, oder rouber oder diube wizenlichen wirt ist, und in sinem huse zernt und niht ahter sint, wirt er des überzüget als reht ist zem ersten, so sol er zwivalt gelten jenem sin gut, dem ez da genomen ist, ez si diubech oder roubech. Wirt aber ers überredet, daz erz zem andern male getan hat, ist daz gut roubech, so sol man über in rihten als über einen rouber, ist ez aber diubech, so sol man über in rihten als über einen dieb.

29. Wir setzen und gebieten, daz niemen behalte noch herberge wizenlichen deheinen ahter. Swer daz dar über tut, wirt er des überzüget als reht ist, der ist in den selben schulden, und sol man über in rihten als über einen ahter. Entredet er sich aber als reht ist zen heiligen mit siben sonbarn mannen, daz er niht-enwesse, daz er ein ahter was, er sol unschuldich sin. Swa man verbiutet oder angrifet einen ahter, den sol niemen weren. Swer den wert, wirt er des überredet

als recht ist, daz er in wizenlichen hat gewert, der sol in den selben schulden sin, und sol man uber in rihten als uber einen achter.

30. In swelhe stat der achter chumt, da sol man sin niht behalten, und swer im ubel tun wil, des sol man in niht sehermen. Im sol niemen niht geben vergeben
 5 noch zo choufen und sol umb in niemen niht choufen. Man sol in miden an allen dingen. Behaltet in ein stat gemeinlich und wizenlich, ist si umbmuret, der rihter, in des geriht daz ist, der sol si nider brechen. Uber den wirt, der in behaltet, uber den sol man rihten als uber einen achter und sol sin hus zefuren. Ist die stat ungemuret, so sol si der rihter brennen. Daz sol niemen weren. Setzet sih die stat da
 10 wider, stat und liute sint rechtlos. Mag daz der rihter niht gerihten, so sol er ez chunden dem keiser und sol ez dann mit sinem keiserlichen gewalt tun.

31. Wir setzen, daz unser hof habe einen hofrihter, der ein friman si. Der sol an dem ampt beliben zem minsten ein jar, ob er sih recht und wol behaltet. Der sol alle tage zo geriht sitzen ane den suntag und ane groze hohzifen, und sol allen
 15 liuten rihten die im chlagent und von allen liuten, ane fursten und ane ander hohe liute, swa ez get an ir lip oder an ir recht oder an ir ere oder an ir erbe oder an ir len, und von anderen hohen sachen. Daz wellen wir selbe rihten. Er onsol niemen vur tagen, ern tu ez dann mit unserem sunderlichen gebot. Er onsol niemen in die ahte tun noch uz der ahte lan, wan daz sollen wir selbe tun. Der rihter sol
 20 sweren zen heiligen, daz er von niemen dehein gut neme umb daz geriht, noch durh liebe noch durh leide noch durh bete noch durh forhte noch durh mite anders rihte wann nah recht, als im erteilt wirt und er von sinen sinnen aller beste kan, ane aller slahte valseh. Der rihter sol nemen alle die gewette, die uns gewettet werden und vor im bechlaget werdent von den die uz der ahte choment, und sol der niht lazen, dar
 25 umbe daz man deste ungerner in die aht chome. Dise gewette geben und bescheiden wir dem rihter, daz er deste willielicher rihte und ouch von niemen deheiner hande gut umb daz gerihte nemo.

32. Der rihter sol ouch haben einen sunderlichen schriber, der anschribe alle die in die aht choment, und von wes chlage si in die aht choment, und die
 30 sache, dar umb si dar in choment, und den tag, so si dar in choment; und der namen, die uz der aht choment, und die sache, war umb si uz der aht choment, und welches tages si uz der aht choment; und sol die burgen schriben, die den chlagern gesetzt werdent, und wannen si sin und wie si heizzent, und sol schriben ander gewisheit, die man den chlagern tut nah des landes gewonheit. Und sol schriben aller der
 35 namen, die zo schedelichen liuten dem lande gesagt wordent, und wie und von wem si uz den schulden choment. Und sol schriben, so si zo recht choment und uz der aht; so tilge er ire namen abe. Und sol schriben alle die urteil, die von grozzen sachen vor uns gesamnet werdent, uf die rede, daz man an semlichen sachen die selben urteile stete habe, und sol schriben daz lant, wo die selben urteile gesamnet
 40 werdent. Der selbe schriber sol nemen alle die brive, die umb chlage sind, die brive berihten, und sol dehein ander unmuze haben. Der selbe schriber sol sweren zen heiligen, daz er durh liebe noch durh leide noch durh mite noch durh deheiner hande dinch schribe noch entu an sinem ampte wann daz recht ist, als er sih aller beste kan versten. Der selbe schriber sol ein leie sin, dar umb ob er anders tu denne
 45 recht ist, daz ez im an den lip ge.

Daz haben wir dar umb gesetzt, wann ez uns nutze dunket allen den, die in unserm riche sint, und gemeinlichen allen liuten, den wir selbe niht gahes gerihten mugen vor unsern manichfaltigen unmuzen.

279. 280. INNOVATIONES PACIS GENERALIS PER FRANCONIAM
ET PARTES RHENI. *Id. 25. Dec. 11.*

Pacem Moguntinam a. 1235. Rudolfus rex a. 1281. Id. 25. Norimbergae per Franconiam, itaque Dec. 11. Moguntiae per totum Rhenum annis quinque duraturam innovavit¹. Cuius innovationis documenta exceptis protocollo et eschatocollo inter se concordant. Tamen cum constitutionis Moguntinae Dec. 11. autographum, cuius sigilli fragmenta apparent in loro membranaceo, adhuc in tabulario Guelferbytano supersit², constitutionem Norimbergensem Id. 25. ita ut eam ex cancellaria prodixisse constat, i. e. in dialecto Germaniae superioris scriptam non nisi in codicibus chartaceis saec. XV. servatam habemus, qui textus lectiones praebent pessimas. Sunt praecipue codices hii: 1) bibliothecae universitatis Monacensis 685 (III. 78) fol. 51; 2) Vindobonensis lat. 2873 (Jur. civ. 186) fol. 1; 3) Vindobonensis lat. 2949 (Sal. 385) fol. 227; ceteros vero, quos olim Pertz adhibuit, denovo inspicere superselimus. Praeter eos in dialecto Germaniae inferioris manu fere cetera exarata servatur huius pacis forma meliori fide tradita in membrana hic illic corrossa nunc tabularii civitatis Tremoniensis (T), quam iam olim Pertz adhibuit.

Itaque hic in edenda Pacis Fridericianae confirmatione primo loco formam pacis Id. 25. innovatae (nr. 279) eam, quam apographum in dialecto inferioris Germaniae occidentalis scriptum praebet, secundo loco textum autographi Dec. 11. editi (nr. 280) proponimus. Quae concordant cum archetypo Pacis Moguntinae supra pag. 275–279, litteris minoribus cecussa sunt. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1357 et 1123. (P. 132 et 136.)

279. PAX FRANCONICA. *Id. 25.*

D[ise re]gth^a s[a]tte^a ande ste[de]de^a
der ander keiser Frederic mit der vürsten
rade ande mit anderen grozen herren unde
wissen to dem grozen hove to Megenze.
D[a]t^a gesach von^b unses herren Cristes
geburde tvelf hunderst jar unde ses ande
dertich jar, to sente Marien misse to mit-
ten Oeste^c.

Wir^d setzen ande gebeden bi des rikes hul-
den unde van unser keiserliker gewalt unde mit
der vürsten rade ande ander [des]^a rikes holden
unde getrawen:

c. 1. I. Swelich sün sinen vater van sinen burgen
oder van anderen sinen [gü]te^a verstotet oder ene

279. ^a *ancis inclusa emanerant T.* ^b *vor T.* ^c *protocollum sic in 1. 2: Dew (Dise 2; Die 3.) recht
seezet und bestätt der ander kayser Fridreich mit der fursten (kurfürsten 2.) rat mal mit andern grossen herren
und weisen zu dem grossen hof ze Margúnez (Magunecz 3; deest 2.) Diez geschach von unsert herren Kristus
(Cristi 3. gepurd zwelfhundert jar und sechsunddreissig jar ze sand Marien in (zu 2.) mitten Augst (Augstun 3.)*

^d *Vuir T.* ^e *deest T.*

280. ^a *ajno jnsibz ee vřigen graven or.* ^b *andērs or.* ^c *geserriuen or.*

1) *Cf. etiam Reg. imp. VI, 1326 a–d et 1619.* 2) *Quod a. 1660. Mai. 13. Hermannus Couring
bibliothecae ducali Augustae obtulerat.*

280. PAX RHENANA. *Dec. 11.*

Wir Rudolf von Gotes genaden Rome-
scher kunine hant die recht, die der keyser
Vriderich unser vurevare zu deme grozen
hove zü Megente mit ter vürsten rade
gebot und satzte, als hir nach geseriven
stat, dūn gesworn in der vurgemante stat
zü Megente zu behaltene von hen zu win-
nachten der na waren und von danne over
vunf jar, van den erzebischove zü Megente
und von herren, graven^a, vřigen, dinstman,
steten allen of me Rine von Costenze nider
und armen und von richen.

Des vurgemanten keyseres gesetze
stant als sus:

Wir setzen und gebeten bi des riches hul-
den und von unser keyserliger gewalt und mit
der vürsten rade und ander^b des riches hulden
und getrawen^c:

I. Swelich sün sinen vater van sinen burgen
oder von anderen sinen gute vurstozet oder in

bernet oder rovet oder to sines vader vienden sich
[ma]ket^a mit eiden oder mit trāwen, dat et of
sines vader ere gat oder op sine verderfusse, be-
tuget en des sin vader to den heiligen vor sine
5 richtere mit tven sentberen mannen, de nin mun
van rechte verwerpen kan, de sune sal sin vur-
teilet^f eigenes ande leines ande varendes gutes
ande garlic alle des gutes ewelike, des^g he von
vater ande von moter erven solde, also dat eme
10 weder richter nog vater nummer helpen mag, dat he
negein recht to def[er]n] gute immer gewinnen moge.

2. Swelich sune an sines vader lif radet oder
en vrevlike^h ungripet mit un trowe oder mit ge-
15 vancnisse oder in dechein bant sezet dat vancnisse
hetet, wert he des vor sinen rechteren betuget, also
hir vor screven est, de selve sone se eilos ande
rechtlos ewelike, also dat he nimmerⁱ komen mach
to sine rechte mit negeinen dingen.

3. [All de]^a de vader och te getuge nimet vor
deme richtere^k over alle de sake, de hir vor ge-
screven sint, de solen des nicht ouer werden durch
sibbe noch durch geine slagte sake, sie [en]gesten^l
25 den vader der warheit. Der des nit dun newil,
den sal de rechteren dar to tvingen, it ensi dat he
vor deme richtere swere to den heiligen, dat he
dar umbe ith wete.

4. Hat de vader denstman oder eigene lute,
30 von dere^m rate oder van der helpe de sune [dere]^a
dinge necheines dat weder sinen vader, de hir
ovene gescreven [sint]^a, betuget dat de vader ofte
sie vor sine richtere, also hir vore gescreven es,
selve derde toⁿ den heiligen, de selve sin eilos
35 ande rechtlos ewoliken.* Der vader mag aver sie*
nit beret[eln] der dinge*, he nebetuge er den sune,
also dar vor gescreven es.

5. Betuget he dar na de denestman oder
de eigene lute, de rechteren, in des gerichte
40 it geschein is, sal sie zu achte^o don ande sal
sie nimmer^p dar ut gelaten, sie negeben deme
vater sinen schaden tvevolt, den he von erme rate
oder van eren helpe genomen hevet, ande deme
richterem sin recht. Hebbent de selben lehen von den
45 vater, de lein solen dun vader bedech sin alto hant,

brinnet oder in rovet oder zū sines vaders vienden
sich machet mit eyden oder mit trawen, daz es
of sines vater ere gat oder of sine verderfusse,
bezuget en des sin vater zū den heiligen vor
sineme richtere mit zwen sentberen mannen, die
niman mit rechte vurwerfen chan, der sūn sol
sin vurteilet^f eigens und legens und varendes gutes
und gerlich al des gutes ewelige, des er von vater
oder van muter erven solte, als so daz eme weder
richter noch vater nimer weder helfen mach, daz
er iechein recht zū deme gūte mer gewinnen
muge.

2. Swelich sūn an sines vater lip ratet oder c. 2.
en urluchligen^d angrifet mit untruwen^e oder
mit gevanenisse oder en iechein bant leit daz
vancnisse heizot, wirt ir des vor sineme richtere
bezuget, als hi^f vur gescreven ist, ter selbe sūn
sie eilos und rechtlos ewelige, also daz er nimer
kumen mach zu sineme rechte mit necheinen
dingen.

3. Alle die ouch ter vater zū gezuge nimt^f vur c. 3.
deme richter over alle die sachen, de hir vur ge-
screven sint, die sulen des nicht over werden durch
sippe noch durch keiner slagte sake, sie en-
gesten den vader der warheit. Der des nicht tūn
wil, den sol der richter dar zū tvingen, es ensie
daz ir vur deme richter swere zū den heiligen,
daz er dar umbe nicht wizze.

4. Hat ter vater dienstman oder eigene lute, c. 4.
von der rate oder von der helfe der sūn dirre
dinge iecheines tāt wider sinen vader, die hie
ovene gescreven sint, bezuget des der vater offe-
sie vur sineme richter, als hi vur gescreven ist,
solbe dritte zū den heiligen, die selben sint eilos
und rechtlos ewelige.* Der vader mach aber sie*
nicht bereden der dinge*, er he nebezeuge e den
sūn, als da vur gescreven ist.

5. Bezuset er da nach die dienstman c. 5.
oder di eigene lute, der richter, in des ge-
richte es geschein ist, sol sie zū achte tūn und sol
sie nimer da uz gelazen, si ne gelten den vater
sinen schaden zwivalt, den er von iren rate oder
von ir helfe genommen hat, und deme richter sin
recht. Habent dieselben lehen van deme vater,
die lehen sulen den vater bedech sin zu hant.

279. ^a) vaderlikes male T. ^b) der T. ^c) urlänglichen 1; verlanglichen 2; urlweglichen 3.
^d) immer T. ^e) richte T. ^f) ergen male T; gestanden 1, 3; gestands 2. ^g) deme male T.
^h) procedit vs deletum T. ⁱ) ute deme rechte male T. ^j) corr. ex mit T.

280. ^d) vrlichligen corr. ex vruchligen or. ^e) undtruwen or. ^f) si or. ^g) nint or.

so he so betuget, unde sal he en nimmer weder
lien; liget [he]t aver en dat weder, so sal [he]^a
also vil also das leines* is, deme ricture geven
ane wederrede.*

c. 6. 6. An allen disen saken^r, de hir vor gescreven
sint, mach iuelich senthere vriman, der sin^s recht
hat behalden, [den vater]^t, er ensi^u vurste oder
ander en hoch man, helpen betugen so wat he
weit. Ein dienstman magh och betugen mit
anderen dienstmannen, en eigen man mit sinen
genoten, en gebur mit sinen genoten. En iuelic
vriman helpet wol eine dienstmanne, of he wet.*

c. 7. 7. Ist dat^r de vater vor gevanenisse* oder
von anderer^w ehaffer nod dit recht nith vorderen
mach, so sal it siner mago einer dun, unde sal de
mach bewaren to den heiligen, dat den vater
ehaftlich nod benemet, dat he dar nicht comen
nemach, unde sal de nod noemen*. Unde wan he
dat beredet, so sal eme reith umbe de clage be-
schein an des vater stat, also ef de vater selve
c. 6. dar were. En dienstman helpet* och* eine
sime ungenoten. De nideren emogent^r den
hoheren^r nit gehelphen.

c. 8. 8. Wir^a setten unde gebeden, so wat schaden
ene manne gesche, dat he dat selven nith richte,
he neclaget alirst^b sinen richtere unde volge siner
clage an dat ende also reth is; it nesie dat he
dar to hant sie to notwere sines lives oder sines
gudes. So wie sie anders rithet dan hir vor ge-
screven stad, so wat schaden he dar umbe ene
manne dut, den sal he eme trovoldlich gelden,
unde so wat schaden eme geschen ist, de sal alte-
male vorforen sin, unde sal nimmer necheine clage
dar na gewinnen.

c. 9. 9. Swa aver sine clage vollenvoret, also dar
gescreven is, wirt eme nith gerithet unde mot he
dor not sine[n] vienden widersagen, dat sal he bi
dage tun. Unde von deme tage, dat he heme
widersaget, unz an den vierden dach sal he eme
nekeinen schaden tun weder an live nog an gude.
So hevet he drie ganze dage vrede. Och en sol
der, deme dar widersaget^c is,* und^d an den vier-
den dach nekeinen scaden tun deme, de eme wader-
saget hevet. An weme dese gesatte gebroken wirt,
de sal sine reithere clagen.* Unde sal de rithere
genen vor geboden selve oder mit sineme geboden.

279. ¹⁾ deest T. ²⁾ diser sake T. ³⁾ sint T. ⁴⁾ deant T. 1. 2. 3. ⁵⁾ sin T. ⁶⁾ dar T.
⁷⁾ anderen T. ⁸⁾ nemunt 1. 2. 3. ⁹⁾ emogent T. ¹⁰⁾ hoheren oweren T. ¹¹⁾ Vair T. ¹²⁾ al
superscriptum T. ¹³⁾ weder sakot T. ¹⁴⁾ an T.

280. ¹⁾ lazuat or. ²⁾ bezuget or. ³⁾ als recht ist punctis suppositis deleta procedunt rest or.
⁴⁾ Aus or.

[so]^w er si bezuge, und sol es en nimmer wider
gelihen; liet ir aber in es wider, so sol er als vil
so des lehens* ist deme richter geren ane wider-
rede.*

6. An allen disen sachen, die hie vur ge-
screven sint, mach en ielich senthere vriman, der
sin recht hat behalten, den vater, er si vurste
oder anders en hoh man, helfen bezugen swaz
er weiz. Ein dienstman mach es ouch bezogen^b
mit anderen dienstmannen, ein eigene mit sinen
c. 6. genozen, ein gebur mit sinen genozen. Ein ielich
vriman helpet wol eine dienstmanne, of irs weiz.*

7. Ist daz der vater van gevanenisse* oder
van ander chaffer not diz recht nicht gevorderen
mach, so sol ez siner mago einer tun, und sol der
15 mach bewern zün heiligen, daz den vater ehaf-
tlich not irret, daz er dar nicht chamen mach, und
sol die not nennen. Und swen er daz beredet, so
sol eme recht umbe die clage geschen an des
vater stat, also obe der vater selbe da were. Ein
20 dienstman helpet tes ouch wol eineme sineme
ungenoz. De nideren mugent ez ten hoheren
nicht gehelphen.

8. Wir setten und gebeten, swaz schade imanne
gesche, daz er daz selbe nicht enrichte, er he ne-
25 clage alrestⁱ sinen richter und volge siner clage
an daz ende als recht ist; ez ensi daz er da zū
hant si zū notwer sines libes und sines gudes.
Swen sich anders richtet den hi gescreven ist, swaz
schaden [er] dar umbe imanne tat, den sol er eme
30 zwivalten gelten, und swaz scaden ime geschen
ist, der sol gar vurlorn sin, und sol nimmer dar
nach necheine clage gewinnen.

9. Swen aber sine clage vullenvoret, als da
35 gescreven ist, wirt eme nicht gerichtet und muz
er durch not sinen vienden widersagen, daz sol
er bi dage tun. Und von deme tage, daz er ime
widersaget hat, unz an den vierden tuch sol ir
eme nekeinen schaden tun weder an live noch
40 an gude. So hat her dri ganze dage vride. Ouch
en sol der, deme da widersaget ist,* unz an den
vierden tuch nekeinen schaden tun dem, der
eme widersaget hat. An¹⁾ sweme dese gesetzed-
gebrochen wirt, der sol sineme richtere clagen*. 45
Und sol der richter genen vorgeboten selbe

Unde ne mach sich de selve, dem dat vorgeboden
is, nit unsculdigen selve sivoude sentberen lude[n]
vor deme reithere, so es he elos unde reitlos ewe-
like, also dat [he]^o nimmer neeme to sine reithe.

5

10. An weme de hantvrede gebroken wirdet,
befuget he dat to den heiligen, vor sine reithere
mit deme, de den kantvrede [gemaket]^f hevet, unde
mit tven anderen sentberens manne[n], de er reith
10 gehalten^f hebbet, dat de hantvrede^h an en gebro-
ken si, de reithere sal den genen ze achte dan,
de den hantvrede gebroken hevet, unde sal en
nimmer uter achte laten ane des elegeres willen,
oder he vorfore de hant dar umbe. Ist aver de
15 hantvride mit deme dotslage tobroken, so sole n de
mage immerⁱ, de dar geschlagen wart, elagen unde
solen den mort bereden, also dar vor bescriven
ist. Unde wanne he dat beredet, so ensal man
genen nimmer uter achte laten, henebede^k den
20 lief dar umbe, unde sal elos ende reitlos sin.
Wil aver de, de den hantvrede gemaket hevet oder
envangen^l, ime^m des geriches nith gestan, dat de
vride an ime gebroken si, deme sal de reithere
gebeden bi des keiseres hulden, dat he eme helpeⁿ
25 sines reithes, oder he mut sweren tu den heiligen,
dat he nith ne wite. Lat he dat aber durch sibbe
oder durch enich ding, he ist deme keisere oder
deme reithere de hant seuldigh.

11. Wir^o setten ande gebeden bi des rikes
30 hulden, dat alle unse vursten unde alle de gerithe
van uns hebben, reith rithen also des landes side
ande^{*} gewonheit sie, unde dat selbe gebieden den,
de gerithe van en hobben. Swe des nith endot,
over den wille wi reithen scherpliken^p also reith
35 ist. Unde wate^q uns over en geteilet wirt, des en
wille wi nit laten noch mine manne over sen^r
noch mine manne schonen. Unde gebeten och
unsen vursten, dat sie mit ter hute dringen de
van eme gerichte hebben, dat sie rechte reithen,
40 unde de hute nith ne laten, de en erteilet wirt.

12. Wir^o setten ande gebieten^l, dat negein
reithere [iman]ⁿ zu ac hte duwan openbare, unde
dat negein reithere ene man uter agte late, he
neme de wisset, dat deme elegere gerithet werde
45 na des landes gewonheit. Dat des die reithere mit,

oder mit siner boten. Und enmach sich ter
selbe, die da vurgeboten ist, nicht unsculdigen
solbe sibende sentberen luten vor deme richter,
so ist er elos und rechtlos ewiliche, also daz er
nimer kume zu sineme rechte.

10. An sweme die hantvride^k gebrochen wirt, c. 10.
bezuget er daz zu den heiligen vor sineme richter
mit deme, der den hantvride^k gemaket hat, und
mit zwen anderen sentberen mannen, die ir recht
behalten hant, daz der hantvride an im gebrochen
sie, der richter sol ginen zu achte tun, der den
hantvride gebrochen hat, und sol en nimer uzer
achte lazen ane des elegers willen, oder er vurlise
de hant^{*} umbe. Ist aber der hantvride mit deme
totslage zubrochen, so sulen des mage emer^l, der
da erslagen wart, elagen^{*} und sulen den mort
bereden, als da gescriven ist. Und swen er daz
beredet, so ensal man genen nimer uzer achte
lazen, er en geve den lip tar umbe, und sol
elos und rechtlos sin. Wil aber der, der den hant-
vride^h gemaket hat oder anfangen, ime des ge-
richtes nicht gestan, daz der vride an eme zu-
brochen sie, den sol de richter gebiten bi des
keiseres hulden, daz ir eme helfe sines rechtes,
oder er mûz sweren zen heiligen, daz ers nicht
wizze. Lat erz aber durch sippe oder durch
iecheine dine, er ist deme keyser und deme rich-
tere der hant seuldich.

11. Wir setzen und gebeten bi des rikes c. 11.
holden, daz alle^l unser vursten und alle, die ge-
richte van unz hant, rechte richten als de landes
side und^h gewonheit sie, und daz selbe gebeten
den, die gerichte von in hant. Swer des nicht
en tot, ober den willen wir richten scherflige als
recht ist. Und swaz uns aver en geteilet wirt,
des en willen wir nicht kan noch niman over sehen
noch nimanne schonen. Und gebeten och unsen
vursten, daz sie mit ter boze twingen die von im
gerichte hant, daz sie rechte richten, und der buze
nicht lazen, die en erteilet wirt.

12. Wir setzen und gebeten, daz nechein c. 12
rechter imanne zu achte tu wen offentliche, und
daz nechein richter imanne uzer achte laze, er en-
neme [die gewisheit]^m, daz deme elegere gerichtet
werde nach des landes gewonheitⁿ. Tut des der

279. ^o *dest* T. ^f *corr. ex* gebildet T. ^g *senberen* T. ^h *hantvrede* T. ⁱ *sie* T. *cf.*
ur. 280; einer 1. 3; einer 2. ^k *geb* 1. 2. 3. ^l *envangen* T. ^m *corr. ex* eine T. ⁿ *helfen* T.
^o *Vuir* T. ^p *scherliken* en T. ^q *wat* T. ^r *sehen* T. ^s *quis coluane prioris* T. ^t *och*
unsen vursten *mal. adl.* T. ^u *unus infusa emanavit* T.

280. ^k *hantvride* ur. ^l *sie* ur.; *cf.* ur. 279. ^m *allen* ur. ⁿ *huc vices desunt* ur.; *sed*
casu ecclesie casandis sud. ^o *gewonheit* *cor.*

- de keiser sal over en reithen als it reith is. Wi geloven, dat wie dat selve halden.
- c. 13. 13. Wi^v setten ande gebieten, so wat en [in]welic reither gewiddet wirt, dat he den echter uter achte lat, dat [he dat gerne]^w, neme unde des nith ne late, dat de lute de ungerner in de achte comen. [Wi willen^w och unsers rethes niet luten.
- c. 14. 14. Wi^v setten ande gebieten, [dat man palborgere a]llen^w halven late. Wi willen och^{*} in unsen steden^{*} necheine hebben.
- c. 15. 15. [Wi gebeden och, dat]^w nen man necheine muntman hebbe.
- c. 16. 16. Wie^v verbieten och bi un[sen hulden, dat nen]^w man den anderen dor dat lant geleide umbe nechein gut, he nehebbe dat geleide vanne rike.
- c. 18. 17. Wi setten ande gebieten, dat alle de tolle, de mit unrethe gehohet sint anders dan sie van irst gesat wrden, dat die houngave sie ande de tol blive, also he to reithe sal. Unde dat niman negeinen^x tol neme wan to reithe unde dar men ene to reithe nemen sal. Sve dat briket, den sal man hebben vor einen stratenovere.
- c. 17. 18. Wir setten ande gebieten, dat alle die tolle, de sint unsers vader tode^{*} keiser Henrikes of gesat sint oppe watere oder op lande, von weme si gesat sint, dat sie altemale ave sin; ez nesie de en dar^{*} ge waren muge vor deme rike^{*}, dat he en to reithe hebben sule.
- c. 19. 19. Alle de tolle nimet oppe watere oder op lande, de sulen den wegen ande den brucken ere reith halden mit makene^{*} ande mit bezerunge, unde den sie den tol niment, die sulen se bevridden unde geleiden nach ir magth also verre also ere gerithe gat, dat se nith verlesen. So we dese gebot to drien malen briket, wirt he des betuget vor gerithe also reith ist, de tol sal deme rike ledich sin.
- c. 21. 20. Men sal de reithe lantstrate varen unde sal niman den anderen dvingen von der reithen strate.
- c. 20. 21. Sogar tvene mit enander urlögent ande die eine oder beide geleide hebbent, so we den^{*} to leide^b die strate angrifet, wirt he des to rithe betuget, over den sal men rithen also over einen straterovere.
- richter nicht, der keiser sol ez over en richten als recht ist. Wir geloven, daz wir daz selve halten.
13. Wir setzen und gebeten, swaz eilicheime richter geweddert wirt, da ir den echter uz ter achte lat, daz er daz gerne neme und ez nicht eulaze, durch daz de lute dest ungerner in de achte kumen. Wir willen och unsers rechtes nicht luten.*
14. Wir setzen und gebeten, daz man di falburgere allenthalben lute. Wir willen in unsen stöten^{*} nekeinen haben.*
15. Wir verbeten och^{*}, daz iman nekeinen muntman habe.
16. Wir verbiten och bi unsen hulden, daz niman den anderen durch taz lant geleite umbe iechein güt, er enhabe daz geleite von deme riche.
17. Wir setzen und gebeten, daz alle die zollen, die mit unrechte gehohet sint anders dan sie von erst of gesetzet wurden, daz die hogunge abe sie und der zol blive, als ir zu rechte sol. Und daz nechein man necheinen zol neme wan zû rechte und da man in zu rechte nimen sol. Swer daz briket, den sol man habe[n] vor einen strazronbere.
18. Wir setzen und gebeten, daz alle die zollen, de sint unsers vater tode des keyser Hinriches of gesetzet sint offe wazzer oder offe lande, von sweme sie gesetzet sint, daz sie gar abe sin; ez en si der in da hat beweren muge vor deme riche^{*}, daz er in zû rechte haben sol.
19. Alle die zollen nimet offe wazer oder offe lande, die sulen den wegen und den brucken ir recht halten mit machene^{*} und mit bezerunge, und den sie den zol nement, die sulen sie bevridden und geleiten nach ir macht als verre als ir gericht gat, daz sie nicht verlesen. Swer dese gebot zû dren malen briket, wirt ers bezuget vor gericht als recht ist, der zol sol deme riche ledich sin.
20. *Men sol die rechte lantstrace varen und sol niman den anderen twingen von der rechten straze.
21. Swar zwene mit einander^o urlögent und der eine oder beide geleite hant, swer den zu leide de strace angrifet, wirt er des zurechte bezuget, uber den sol man richten als ober einen strazrouber.

279. ^v Vair E ^w unci inclusa emanerunt E ^x superscriptum E ^y ne prima supra lineam T. ^z tide T; tot 1. 3; tot 2. ^a dan T. ^b de add. T.

280. ^o ein under or.

22. So we burge [oder stede oder]^c einich
 buw maken wil, die sal [it] mit sineme gute dun
 oder [siner lute unde]^c nith von^d siner lantlāde
 grfte. So wie dar over einigen [tol oder einich
 5 un]gelt^e nime in einiger stat oder op einiger strate,
 over den sal man rithen als over einen straten-
 rovere.

23. Alle die mūnte, de sint^{*e} keiser Hen-
 rikes tode^f gemaket sint^{*}, de solen alto male
 10 ave sin; he nebetuge danne vor deme rike de sie
 dar hebbet^{*}, dat he sie tu reghte hebben sule.
 So we op gemannes pennige einigen vals sleth
 oder hat geslagen, den sal man hebben vor
 einen velschere. Wir gebieten, dat man de alden
 15 munte na erme rethe hebbe, unde verbieten alle
 valsh.

24. Wir^{*} gebieten^{*g}, dat man^{*} in alleme
 Romeschen rike an geistliken dingen nuh ge-
 bote unde na rathe der er[ze]bischo]pe^c sich halte
 20 unde der bischope unde der erzepestere na geiat-
 liken rethe. Unde we dar wider ist, den
 sal men hebben vor einen ungelovigen.

25. Wi^{*} gebieten vestelike unde als reith
 25 ist, dat de goteshuser vothde den goteshusen
 vor sint unde sie scirmen op ir volh[e]t[ig]e, als it
 gegen Gode wol sta unde och unsen hulden, unde
 sich in der gotes huser gute also hulden, dar er
 volh[e]t[ig]e ist, dat uns necheine [grote]^c elage van
 30 en eume. So we des nith nedut, cume[st] it to
 elage]^c, wille wis rithen als reth ist also vestliken,
 [dat] wi [dar an negeine]^c manne schonen willen.

26. Wir gebieten^{*} bi unsen hulden, dat nin-
 man durch negeines vohetes sculde noch eme to
 35 leide gotes huser gut, dar ir votig[e] ist, weder
 berne oder rove noch pende. So we dat dar over
 dāt^{*}, wirt he des betuget als reith ist vor deme
 rethere, den sal men zu achte dun ande sal en
 uter achte nith lazē, he negelde den schaden
 40 dristunt also dure also he is; ande solen de tve
 del deme gotes hus werden^{b*} ande di derde del
 deme vohete.

27. Wir gebiten, dat nin man pande ane
 des ritheres urlōf. So we dar over dāt, over
 45 den sal man rithen als over einen rovere.

22. *Swer burge oder stēts oder chein buw c. 22.
 machen wil, der sol ez mit sine gute tūn oder
 siner lute und nicht von siner lantlute gute. Swer
 dar uber iecheinen zol oder iechein ungelt nimp
 in iecheiner stat oder of cheiner straze, over den
 sol man richten als ober einen strazrouber.

23. *Alle die muntzen, die sint unsers vater c. 23.
 tode keiser Henriches gemachent sint^{*}, die sulen
 gar abe sin; ez enbezuge danne vur deme rike
 der sie da hut^{*}, daz er sie zā rechte haben sol.
 Swer of iemannes penninge iecheinen valch sleht^v
 oder hat geslagent, den sol man haben vur
 einen velschere^g. Wir gebeten, daz man die alten
 muntze nach ir rechte habe, und vurbeten allen
 valchs.

24. Wir^{*} gebeten vestinliche, daz man^{*} in c. 24.
 allen Romeschen rike an geistliken dingen
 nach gebote und nach rate der erzebischofe
 sich halde und der bischofe und der erzepre-
 stere nach geistligeme rechte. Und swer
 dar wider^r ist, den sol man haben vur
 einen ungeloubigen.

25. Wir^{*} gebeten vestinliche und als recht c. 25.
 ist, daz der goteshuser vogede den^r goteshusen vor
 sint und sie scirmen of ir vogt[ig]e, als ez kegen
 Gode wol ste und och unsen hulden, und sich an
 der goteshuser gūte also hulden, da ir vogetūe
 da ist, daz uns niehein groz elage von ine^{*} chome.
 Swer des nicht entāt, kumet ez zū elage. so
 willen wir ez richten als recht ist also vestinliche,
 daz wir dar an nimanne schonen wollen.

26. Wir gebeten^{*} bi unsen hulden, daz niman c. 26.
 durch niehe[ines]^v vogedes sculde noch ime zū
 leide der goteshuser gūt, daz ir vogetūe ist, wider
 brenne oder roube noch pende. Swer daz dar
 uber tāt^{*}, wirt er des bezuget als recht ist vor
 deme richter, den sol man zu achte tūn und sol
 en uzer achte nicht lazē, er engelte den scaden
 drie stunt als dure als ir ist; and sol die zwei
 teil deme goteshuse werden^{*} und^v dat dritte teil
 den vogede.

27. Wir verbeten, daz niman phende ane des c. 27.
 richteres urlōp. Swer dar uber tāt, uber den
 sol man richten als uber einen rouber.

279. c) *uncis inclusa enumerant T.* d) von *scriptum super* mit *T.* e) unsers vaters tod K. H. 1.3.;
 unsers vaters tot K. H. 2. f) tūlen *T.* g) auch vestichlich 1; festentlich 2; vestigeliich 3. h) wed *T.*

280. p) *corr. ex slecht or.* q) *s in lura add. or.* r) *ab adpunctum praecedat or.* s) die *or.*
 *) *ime or.* v) *lacuna or.* w) *unz or.*

c. 28. 28. Wir¹ setzen ande gebiten, so we wittelike rof copet oder dufflich güt, oder rovere oder dief wittelike heldet* unde nith ether sint, wirt he des betuget vor dem rithere mit rethe, so sal he eme ersten den schaden [trevold]^k gelden deme he gedan ist, he se dufflich oder rollich. Wirt [he aver]^k des betuget, dat het mer dan tu tven malen hebbe [gedan, is it]^k rof, so sal men over en richten als over einen rovere, is dat dufflich]^k, so sal men over en rethen als over einen dief.

c. 29. 29. Wir* gebieten, dat ninman necheinen ether holde* wittelike. So we [dar]¹ over dat, wirt h[e]^k des betuget to rethe*, man sal over ene rithen als over en ether. Mach aver he sich untreden* mit seven sentberen^m mannen, dat he nith en wiete, dat he en ether was, he sal unsculdich sin*. So we einegen ethere wirt oder beschirmet, so wan men en angripet*, wirt he des betuget to rechte, men sal over ene richten also over enen ether.

c. 30. 30. In wes stat de eter comet, dar sal men sin nicht behalden noch necheinen cop geven noch herbergeⁿ geven, noch weder ene gith copen; ochen sal en ninman seirmen^k. Men sal ene miden an allen dingen. Heldet en en stat gemeinlike ande wittinlike, is se umbemuret, de richtere* sal se nider breken. Ande sal over den wert, de den behaldet, richten als over en ether ande sal sin hus tovaren. Ist de stat ungemuret, so sal se^o de richtere bernen.* Settet sich de stat dar wider, de stat ande de lude sint rechtlos. Mach de richtere dar nicht richten, so sal het cundigen deme keisere oder deme koninge, ande solen [it]^u de von des rikes gewalt dvingen.

c. 31. 31. Wi* setten, dat des rikes hof hebbe enen hovetrichtere, der en vriman [si]^u. De sal an deme selven anbaghte to minnesten en jar sin, of he* sich rechte ande wol geholde. De sal alle dage to richte [sitten]^k ane de sunnedagen ande ane grote hillige dage, ande sal allen luden richten de eme claget unde van allen luden, ane vursten ande ane andere hoge lute, so war it get an er lif, an ir recht oder an er ere* oder an ir len.* Dat wil wi selver richten. He ne sal ninmanne vor

28. Wir setzen und gebeten, swer witzentlige roup coufet oder dubblich güt, oder rovere oder dep wezentlige haltet* und nicht echter sint, wirt er des bezuget vor deme richter nach rechte, so sol er zum ersten den scuden zwivalt gelten dem er gotan ist, er si dubbich oder roublich. Wirt aber erz bezuget, daz er ez me dan zeinen male habe gotan, ist ez roublich, so sol man ober en richten als uber einen rouber, ist ez dubbich, so sol man von eme richten als ober einen diep.

29. Wir* gebeten, daz ninman necheinen echter halte* witzentlige. Wer dar uber tät, wirt ers bezuget zu rechte*, man sol ober en richten als ober einen echter. Mach aber erⁿ sich untreden* mit siven sentberen mannen, daz er nicht enewizte, daz er ein echter was, er sol unsculdich sin.* Swer iecheinen echter wert oder schirmet, swa man in ane grifet*, wirt erz bezuget zu rechte, men sol over in richten als over einen echter.

30. In swelicher stat der echter kumet, da sol man sin behalden nicht noch necheinen couf geben noch vurgebene geben, noch sol um [in]^v nicht coufen noch en sol in ninman seirmen. Men sol in miden an allen dingen. Haltet en ein stät gemeinlike und witzentlige, ist sie^v umbemuret, der richter* sol sie nider brechen. Und sol over den wirt, der in gehalten, richten als uber einen echter und sol sin hus zurvaren. Ist die stat ungemuret, so sol sie der richter brennen.* Setzet sich die stät da wider, stät ande lute sint rechtlos. Mach ter richter da nicht gerichteten, so sol er es chunden deme keisere oder deme kuninge, und sulen ez di von des riches gewelten twingen.

31. Wir setzen, daz des riches hof habe einen hovetrichtere, der en vriman si. Der sol an deme selven ambachte zän minnesten en jar bliven, of er sich recht und wol gehalten. Der sol alle tage zü gerichte zitzen ane die sunentage und ane groze heilige tage, und sol allen luten richten die eme clagent und von allen luten, ane vursten und ane andere hohe lute, swa ez gat an den lip, an ir recht oder an ir ere* oder an ir lehen.* Daz wellen wir selben richten. Er en sol

279. ¹) Vuir T. ^k) *uncis inclusa cranerunt* T. ^l) *deest* T. ^m) *semiterem* T. ⁿ) noch kainen kawif geben noch turgoben noch sol umh in von im 3. nicht kawiften 1. 2. ^o) *capitur* men *deletum* T. ^p) *unde* add. T. ^q) *deest* T. ^r) Vuir T. ^s) *te* T.

280. ^u) *supra lineam* add. or. ^v) *deest* or.

trægen, he ne doet mit unsen sunderliken gebode. He ne sal nimanne to aghte dun noch ute der achte laten, wan¹ dat wille wi selve dun. Ande wellen anderes nimanne gestaten², dat he
5 sich dar mide overlade.

32. Wir gebiten och, dat men alle vorgebot mit breven do ande breve dar op nime, wo men van deme richte geschoide, umbe dat dat men mit den breven under
10 des hoverigteres indesch[gele]³ bereden⁴ moge⁵ [dat] vorgebot ande dat zil ande de gedage, do vor gerichte [go]gevon⁶ werdent.⁷

Wir⁸ Rudolf von Gotes genaden Romischer kunig und merer dez reichs haben geschaf, daz die bischoff, grafen, freyen⁹, dienstmann und gemainkeich alle die von Francken habent geschworen zu den heiligen an sand Iacobstag zu Nür[e]mberg in der
15 Schotten münster, das sy alle die gesetz¹⁰, die da vor geschriben sind, und den frid, als da vor geschaiden^b ist, sullen halten und schaffen mit iren undertanen, das sy in auch halten^c von hinnen untz zu^d sand
20 Michels tag und von dannen uber fünf jar. Und zu ainem rechten urchünd haben wir unser kunichleichs insigel herau gehangen.

Do das geschach^e, do was von^f unsers Herren purd zwelifhundert jar und ains
25 und^g achtzig jar.

nimanne vur tragen, er en tât mit unserne sunderligen gebote. Er en sol niman zü achte tûn noch uzer achte lazzen, wen daz sule wir solbe tûn. Und willen anders nimanne gestaden, daz er sich da mide overlade.

32. Wir gebeten och, daz man alle
vurgebote mit breven tû und brive dar
uber neme, so wie man von me richte
gescheide, umbe daz daz man mit ten
briven under des hoverichteres ingesigele
bereden muge daz vurgebot und daz zil¹¹
unde die tage, die vor gerichte getege-
dinget wordent.

Zü eineme ganzen orchunde der gesetzede¹², die da vor geseriven sint, und vestunge geschwornes lantvrides so hant wir unser kunichlich ingesigel an disen brief gehenket.

Diz geschach zu Megentze of deme hove, an¹³ deme sunnentage do santen Lucien dach was, do van Gotes geborde¹⁴ waren dusent zweihund(ert) en und aehzich jar, an deme nunden jare unsez riches.

281. *MANDATUM DE PACE GENERALI OBSERVANDA. (post Dec. 14.)*

Mandatum, quod certe ad innocationem pacis generalis circa Rhenum supra nr. 280 spectat, dedit iam olim Bohmer ex codice 25. fol. bibliothecae Lucricensis saec. XI. fol. 107¹, quem iam supra ad nr. 66 adhibuimus. Denno nos contulimus. De tempore minus recte relatum est in Regestis imperii. Cf. Reg. imp. VI, 1713a et infra nr. 335. — Böhm. Reg. imp. VI, 1429. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus nobili viro . . comiti. fideli
20 suo dilecto, gratiam suam et omne bonum.

Ad Romani regni gubernacula dirigenda¹ nos licet indignos vocavit altissimus, ut reipublice negociis feliciter intendentes pacem et concordiam subiectis fidelibus preparemus. Et quia circa haec tota nostra versatur intencio, quod partes ille in ameni-

279. ¹ sequitur w deletum T. ² gelaten T. ³ uniz inclusa crammuat T. ⁴ supra lineam T.
4. ⁵ Amen add. T. ⁶ ab hic textus in salis codicibus saec. XI. ⁷ loco graten, freyen 2; grossen. ⁸ gesetzt 1.
⁹ bescheiden 2. ¹⁰ and -- halten deant 3. ¹¹ deest 1, 2. ¹² besachet 2. ¹³ nach 3. ¹⁴ deest 2.

280. ¹ zigel or. ² gesetzede or. ³ and or. ⁴ geborne or.

1- C): *arrogant similem iam supra nr. 29.*

tate pacis florido valeant reflorescere, volumus et fidelitati tue serioso mandamus, quatinus generalis pacis observanciam tamquam zelator pacis et concordie ad instar aliorum principum et imperii fidelium iurare et observare non desinas, prout nobilis vir . . comes de Spanheim et honorabilis et religiosus vir frater Mathias commendator fratrum domus Theutonice in Confluentia vel eorum^a alter te nostro et imperii nomine duxerit^s requirendum. Quibus super hiis aut eorum alteri tamquam nobis adhibeat plenam fidem.

282—284. SENTENTIAE PRO COMITE HAYNONIAE.

1281. Aug. 5.—9.

282. CONFIRMATIO SENTENTIAE WILHELMI REGIS. Aug. 5.

Denuo a. 1903. contulimus 1) tabularii Insulensis autographon, cuius bulla aurea iam abscisa est, filis rubri flavique coloris relictis. Alterum exemplar 2) item authenticum Montibus in tabulario comitum Haynoniae 'Trésorerie des chartes' nr. 88 servatum, sigillo cerco munitum parum laeso, quod pendet filis sericis, item contulimus¹. Cf. Reg. imp. VI, 1363 sqq. et 1426. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1362. (P. deest.)

¶ Rüdolfus ¶ Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus imperpetuum.

(1) Regie preminentie principalis auctoritas institutis ab olim solidata legalibus et antike munificentie liberalibus titulis gloriosius insignita devotos indesinenter amplectitur, gradibus auctoribus eos continue provehens et extollens, ut fida devotio et devota fidelitas habundanter amplificetur in numero, prout crescit amplificatio meritorum et sicut sumus in iusticia faciles, sic officiamur in gracia liborales. Eapropter nosse volumus universos tam posteros quam presentes, quod cum spectabilis vir Iohannes de Avesnis Haynonie comes fidelis noster dilectus ad celsitudinis nostre presenciam accessisset, proposuit coram nobis, quod cum iam pridem illustris domina Marghareta^a tunc Flandrie comitissa adversus Romanum imperium et preclare recordationis Willel-
mum^b Romanorum regem predecessorem nostrum indevocionis erecto calcaneo, ipsum imperium sive regem per ingratitude vicium adeo provocasset, quod idem rex processu legitimo habito contra eam dictante sententia principum comitissam predictam^c quibusdam terris, videlicet terra iuxta Sealdam, terra de Alost, terra de Wasia et terra Quatuor Officiorum cum omnibus suis pertinenciis, quas ab imperio tenuisse debuerat, omni iuris sollempnitate servata privaverit, conferens ipsas terras quondam spectabili viro Iohanni de Avesnis, eiusdem comitis Haynonie genitori, quem sibi et imperio fidum et gratum ab experto compererat, principum eorundem bonivolo accedente ac^d applaudente consensu. (2) Quamobrem predictus comes Haynonie nostro culmini supplicavit humiliter, ut privacionem et collacionem premissas approbare, confirmare ac innovare de benignitate regia dignaremur iuxta quod in instrumentis predicti W. regis super predictis privacione et collacione confectis et insertis presentibus plenius contineri dinoscitur. (3) Quorum quippe per omnia hiis est tenor:

·Willelmus^e Dei gratia — anno quarto'. *supra tom. II, 465 nr. 359.*

281. ^{a)} in margine add. T.

282. ^{a)} Margareta 2. ^{b)} Willelmum 2. ^{c)} eandem 2. ^{d)} et 2. ^{e)} Willelmus 2.

¹⁾ Iuxta servantur duo transsumpta ex autographo 1 sub sigillo archiepiscopi Remensis a. 1281. m. Octobri parata.

Item: 'Willelmus^a Dei gratia — MCCL. secundo'^t.

(4) Nos igitur fidei puritatem et sinceritatis affectum, quem prenominatus comes Haynonie et progenitores ipsius ad nos et sacrum Romanum gesserunt imperium, graciosius attendentes, considerantes quoque proclara et grata que comes ipse nobis et imperio memorato gratanter impendit obsequia et adhuc impendere poterit graviora, devotis eiusdem supplicationibus inclinati, privationem et collationem terrarum huiusmodi per prefatum W. regem sic factus sollempniter, prout superius evidencius est expressum, ratas habentes et gratas, easdem maioris partis nostrorum et imperii principum ius in electione Romani regis habencium libero interveniente consensu, de plenitudine regie potestatis ex certa scientia confirmamus, innovamus, approbamus et huius scripti patrocinio communimus. Et nichilominus dictas terras et omne ius, quod ratione imperii nobis vacavit et vacat, competiit sive competit in eisdem, comiti sepedicto Haynonie una cum omnibus attinenciis suis ex mera liberalitate de novo conferimus et donamus in feodum ab eodem comite ac heredibus suis perpetuo possidendum et de feodis ipsis eundem sollempniter investimus, recepto ab ipso pro terris predictis homagio et^t fidelitatis debite iuramento. Nulli ergo omnino hominum liceat hunc presentem paginam nostre confirmacionis, innovationis, approbationis et nove collationis infringere vel eidem in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui facere forte presumpserit, gravem regie indignationis offensam se noverit incursum. (5) Eorum vero, que sunt conscripta superius, hii sunt testes^g: venerabiles Babenbergensis et Herbi-polensis episcopi, abbas Fuldensis et illustris L. comes palatinus Renu dux Bawarie principes, illustris Har. comes de Habspurch^h et de Kypurch et Alsacie lantgravius filius noster, clarissimi H. de Baden, H. de Burgowe et H. de Haperch marchiones, spectabiles viri Fr. burgravius de Nurenberchⁱ, G. de Seyne, Io. et H. de Spanhem^k, H. et B. de Henneberch^l, Bur. de Hohenberch^l, H. de Fürstenberg, L. de Oetingen, E. de Catzenelbogen, . . de Wirtenberg, G. de Dies^m, F. de Truhendigen, . . de Rineggeⁿ et H.^o de Castelle comites, nobiles viri Got. et Craff^p de Hohenloch, G. de Brunegge, . . de Hagonoya^q et alii quam plures.

Signum domni Rüdolfi^r Romanorum regis invictissimi. (M.)

In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et bulla^s nostra aurea typario regie maiestatis impressa^s iussimus communiri.

Datum Nurenberch^t, per manum magistri Got. prepositi Paet(aviensis) prothonotarii nostri, Non. Aug., indictione IX, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo primo, regni vero nostri anno octavo.

283. SENTENTIA DE EXECUTORE CONCEDENDO. Aug. 9.

Item demum contulimus tabularii Insulensis autographon, cuius sigillum desideratur. In verso leguntur: Li jugemens de Nuremberg de metre en possession. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1370. (P. deest.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis graciã suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam duximus deferendum, quod nobis pro tribunali sedentibus apud Nurenberg sentenciatum extitit coram nobis omnium principum et nobilium ceterorumque fidelium nostrorum qui fuere presentes applaudente caterva, quod cum spectabili viro Iohanni de Avesnis comiti Haynonie dilecto fideli nostro

282. ^t ac 2. ^s ab hie mutato ductu 2. ^h Halpurch 2. ⁱ Nurenberch 2. ^k Spanheim 2. ^l —berg 2. ^m Dies 2. ⁿ Kinegge 2. ^o deest 2. ^p Graf. 2. ^q Hagonoia 2. ^r Rodolfi 2. ^s loco bulla—impressa 2: maiestatis nostre sigillo. ^t Nurenberg 2.

1) Böhmcr, Reg. imp. V, 5108.

propter sue fidei et probitatis prestantium terram de Alost, terram super Scaldum, terram Geraldimontis, terram Wasie et terram Quatuor Officiorum cum omnibus attinentiis suis in feodum concesserimus et eum investiverimus de eisdem, prout in instrumētis sibi super hoc traditis plenius continetur¹, nos eidem executorem ydoneum, quem ipse comes nominaret, deputare et concedere deberemus, qui principaliora loca predictarum terrarum accedens et tam investituram predictam quam nos earundem terrarum esse warundos pronuncians, sepedictum I. Haynonie comitem vel certum procuratorem ipsius nomine suo in corporalem possessionem prenominarum terrarum et attinentiarum suarum quarumlibet nostra auctoritate regali induceret cum sollempnitatibus debitis et consuetis et nichilominus ab omnibus super earum terrarum districtibus constitutis preciperet auctoritate regia sibi tanquam suo domino debitam obedientiam et reverentiam exhiberi. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Nuremberg, V. Idus Augusti, indictione IX, anno Domini millesimo CCLXXX primo, regni vero nostri anno octavo.

284. SENTENTIA CONTRA ALIENATIONES BONORUM IMPERII. Aug. 9.

Autographon tabularii Montensis 'Trésorerie des chartes' nr. 94 denuo contulimus. Sigillum laesum pendet loco membranaceo. In verso scripta sunt haec: Littera sentencie de factis predecessorum regis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1371. (P. 435.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium profiteamur et publice protestamur, quod nobis pro tribunali sedentibus in sollempni curia nostra apud Nuremberg sentenciatum existit coram nobis, omnium principum, nobilium ac aliorum fidelium nostrorum qui fuere presentes applaudente consensu, quod omnia donata, confirmata seu facta quocumque modo alio de rebus vel bonis imperii per quondam Richardum regem illustrem aut predecessores suos in Romano imperio a tempore, quo lata fuerat in olim Fridericum imperatorem secundum depositionis sententia², nullius habere debeant roboris firmitatem, nisi consensu maioris partis principum in electione Romani regis vocem habentium fuerint approbata. In cuius rei testimonium presens scriptum conscribi fecimus et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Dat. in Nuremberg, V. Idus Augusti, indice IX, anno Domini MCCLXXX primo, regni vero nostri anno VIII.

285. CESSIO BANNI REGALIS.

1281. Sept. 3.

Repetimus editionem, quam ex autographo tabularii Leodiensis paraverunt Bormans et Schoolmeesters 'Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège' II, 339 nr. 726. Cuius sigillum adhuc pendet. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1387. (P. decst.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

^{284.} *) corr. ex sentenciam or.

¹ Supra nr. 282.

Erga nostros subditos et fideles plenitudinem gratie restringere noscences, prudenti viro balivo capituli Sancti Lamberti Leodiensis per honorabilem virum Wernerum de Lapide archidiaconum Leodiensem familiarem et cappellanum nostrum dilectum bannum rogaletn transmittimus eum plenaria potestate iudicandi in causis sangwinum in bonis capituli memorati, ubi de iure iudicare tenetur, ac omnia alia exercendi, que possunt et debent in bonis huiusmodi exerceri. Dantes ei has nostras litteras in testimonium super eo.

Datum Gemundie, III. Nonas Septembris, indictione IX, anno Domini millesimo ducentesimo LXXX primo, regni vero nostri anno VIII.

286. INNOVATIO INFEUDATIONIS BURCGRAVIATUS NORIMBERGENSIS.

1281. Sept. 4.

Dedit Herre ex autographo tabularii generalis regni Bawarici 'Ruritäten-Selekt' nr. 47. Bulla aurea adhuc pendenti excellit. Cf. iam supra nr. 17. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1389. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex sep. per augustus omnibus imperpetuum.

Regalis preminencie debitum esse dinoscitur, universos sibi devotos et fidelitatis promptitudinē obsequentes condignis retribucionum premiis prevenire, ut exemplo remuneracionis huiusmodi provocati ceteri ad ipsius obsequia fidecius animentur. Ad universorum igitur tam presencium quam eciam futurorum noticiam volumus pervenire, quod nos attendentes fidem puram devozionemque sinceram, quam nobilis vir Fride-ricus burgravius de Nurenberg consangwineus et fidelis noster dilectus erga nos et Romanum gerit imperium, considerantes quoque grata fideia et laboriosa que sepe nobis et ipsi imperio fructuose impendit obsequia, ipsi F. comiciam burgravie in Nuren-berg, castrum quod tenet ibidem, custodiam porte iuxta dictum castrum site, iudicium provinciale in Nurenberg, cui eciam vice imperatoris exercens omne iudicium et iudicans exercebit^a; item quod officialis eiusdem burgravii una cum sculteto nostro in civitate Nurenberg iudicio presideat et quicquid emolimenti in causa criminali vel civili vel sangwinis aut alia quecunque obvenerit, duas partes eiusdem lucri idem officialis recipiat; item quod queque fabrica ferri dicte civitatis Nurenbergensis duodecim denarios singulis annis dicto burgravio solvat et quod de singulis areis extra pontem in dioecesi Eystedensi censum et tempore messium de qualibet unum messorum recipiat; insuper quod terciam feram, terciam arborem de foresto ac omnia ligna iacencia in eodem possit tollere, capere et habere; insuper officium foresti ab illa parte pontis versus castrum dyocesis Babenbergensis cum omnibus attinenciis suis, et quod ibidem forestarium possit ponere seu locare, villam Werde, villam Bûch, oppidum Swant, castrum Crusen; item decem librarum denariorum redditus de officio sculteti in Nurenberg et decem librarum de thelonio ibidem cum aliis feodis, que predictus burgravius et sui progenitores ab inclite recordacionis imperatoribus et regibus nostris predecessoribus feodali titulo tenuerunt et habuerunt, sicut alias de consensu nostrorum principum Aquisgrani omnia supradicta sub cerco nostro sigillo sibi concessimus^b, sic

^a 286. * sic or.: presidebit *et*.

^b 1. *Supra nr. 17.*

et nunc ipsi ea concedimus in feodum et Marie sue filie uxori nobilis viri comitis de Otingen ac ceteris eiusdem burgravi filibus, si tamen ipsam Mariam liberos cuiuscunque sexus habere et dictum burgraviu sine heredo masculino contingat decedere, ipsa Maria, exclusis ceteris suis sororibus, cum suis liberis feodis in eisdem succedat. Alioquin eadem feoda ad sorores suas predicti burgravi filias, si eundem burgraviu, sicut dictum est supra, sine herede masculino, qui omnibus aliis preferetur, mori contigerit, libere ex regali mansuetudine devolventur. Testes huius rei sunt: . . Seynonsis, E. de Catzenelbogen, H. de Vurstenberg, Al. et B. de Honberg comites et nobiles viri Ul. de Clingen, G. de Brunekke, C. et G. de Honloch et alii quam plures. In cuius concessionis nostre testimonium et perpetuam firmitatem predicto burgravo presentes litteras dari et bulla nostra aurea tyario regio maiestatis impressa iussimus communicari.

‡ Signum serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi. ‡ (M.)

Actum et datum anno Domini millesimo ducesimo LXXX primo, regni nostri anno octavo.

Datum Gemundie, pridie Non. Septembr., per manus magistri G. Pattaviensis propositi regalis curie prothonotarii.

287. SENTENTIA DE TERMINO DUELLI PROROGANDO.

(1281. post Dec. 6.)

Proponimus ex formularum libris, de quorum codicibus v. supra ad nr. 14—16. Praebent T nr. 125, ubi rubrum Super duello, et E fol. 151 nr. 267, ubi lemma Confirmacio sentencie late coram rege; quas demum contulimus. De tempore cf. Regesta imperii. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1428. (P. 458.)

Rex etc.^a egregiis viris nobilibus, ministerialibus, vasallis et hominibus universis Leodiensi episcopatui subditis gratiam etc.

Presidentibus^b nobis nuper in civitate nostra^c Magunt(ina)^d pro tribunali solempniter die sabbati ante festum Lucie^e et procuratore venerabilis Leodiensis episcopi principis nostri karissimi ibi^f comparente, ad requisicionem et instanciam procuratoris eiusdem omnium^g circumstancium applaudente caterva et eciam approbante sentencialiter^h extitit iudicatum, quod quilibetⁱ princeps imperii iurisdictionem obtinens temporalem, cuiuscunque condicionis existat, coram quo committi consueverint^k certamina duellorum, si die prefixo sive statuto pugilibus ad conflictum ex causis necessariis et honestis duelli huiusmodi pugne non valeat personaliter^l interesse, oportuna et utili mutabilitate consilii sine ulla iniuria pareium idem princeps alium licite possit diem^m pro sua commoditate prefigere pugnaturis ipsiusque duelli conflictum usque in tempus habiliter prorogare. Hinc est quod nos auctoritate regia dietam sentenciam utpote rite latam sollempniter approbantes, universitati vestre presenti edicto districtius duximus iniungendum, quatinus super huiusmodi prorogacione conflictuum duellorum, quam per

287. ^a) Rex etc. desunt T. ^b) Presidentibus E. ^c) vestra E. ^d) tali T. ^e) loco sabbati — Lucie T: tali. ^f) ibi T. ^g) derst E. ^h) finaliter E. ⁱ) quivis E. ^k) consueverunt E. ^l) deest E.

venerabilem . . . pronotatum episcopum haecenus fieri contigit aut continget imposterum, ei parentis humiliter et devocione qua convenit intendatis. Huic autem probationi^m sentencie interfuert tales et tales etc.^a

288—302. LITTERAE VARIAE EX LIBRIS
FORMULARUM COLLECTAE.

(1273—1281.)

Haec documenta, quae in libris formularum tradita nec certo anno tribuenda inter Constitutiones recipi necesse est, cum libros illos ad archetypum a. 1281. confectum redire verisimillimum sit, prout in Regestis imperii VI, pag. 341 sqq. factum est, omnia hic ad finem a. 1281. collegimus. Regestorum etiam ordinem fere semper secuti sumus, eorum qui utroque opere utantur commode consulentes. De codicibus v. supra ad nr. 14—16; quos nos ipsi denuo contulimus. Cf. etiam formulas 'Neues Archiv' XXVIII, 689—709 a nobis vulgatas.

288. MANDATUM DE RESIDENTIA CASTRENSIUM.

Ex T nr. 62; rubrum desideratur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1504.

(P. deest.)

Ne castrum nostrum, quod fidei tue commisimus, aliquibus contingat involvi dispendiis aut periculis implicari, presencium tibi tenore mandamus, quatinus omnes castrenses, qui in castro nostro t(al)i commorari tenentur, ad hoc ut inibi moram trahant et residentiam faciant personalem cum diligencia moneas et inducas, eosdem ad id per subtractionem suorum castrensiu feodorum si opus fuerit compellendo.

289. LITTERAE PROMOTIONIS AD ALTIOREM CONDITIONIS GRADUM.

Ex E fol. 110 nr. 56, cuius rubrum v. apud Stobbe. Cf. infra ad 1287. Mart. 26. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1507. (P. deest.)

Dum fidelium nostrorum, presertim illorum, qui in nostra et sacri Romani imperii devocione ac fide pervigiles, puros et stabiles se ostendunt, petitiones et vota in hiis specialiter, quae ad solam pertinent regiam maiestatem, benigni favoris applausu complectimur, regalis excellencie decus attollimus et eosdem ad ferventiore pleniorique devocionem imperii motivius excitamus. Noverint igitur universi tam posterius quam presentes, quod nos devote fidei merita, quibus fideles nostri . . . legitimi filii talis ministerialis talis ecclesie et talis mulieris condicionis et generis militaris^a [erga nos vigerunt, benignius intuentes, ipsos ab omni respectu condicionis militaris]^b eximimus de plenitudine regie potestatis et eosdem ministerialis partus honore ac titulo perpetuo insignimus. Volentes ipsos sic semper inantea in ministerialium sorte et numero recen-

287. ^m) probationi T. ⁿ) et tales etc. desunt T.

289. ^a) finis lineae. ^b) ancis inclusu desunt c.: sic fere supplenda sunt, cf. litteras infra ad a. 1287. Mart. 26 edendas.

veri, ac si omnino de puro ministerialium genere nati essent, ita quod ad successionem bonorum, feodorum, homagiorum, iurium omnium seu privilegiorum paternorum pari forma sicut veri ex utroque parente ministeriales non obstante condicione materna simpliciter admittantur. Et ut hec nostre provisio gracie singularis, quam ex certa sciencia fecimus, perpetue robur obtineat firmitatis, has litteras exinde co(nscribi) et n(ostre) ma(iestatis) s(igillo) iussimus communiri.

290. ALIAE LITTERAE.

Ex E fol. 110^r nr. 57. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1507. (P. deest.)

Regie celsitudinis tytulos ad alcioris fastigii decus extollimus, dum personas laudabilitate fidei et strennitate fulgentes ad condicionis erigimus prestanciam alcioris. Sane cum talis ex patre ministeriali talis ecclesie et matre militaris condicionis genitus nostre accedens maiestatis presenciam nobis humiliter supplicavit, ut cum ipso super defectu huiusmodi quem patitur dignaremur favorabiliter dispensare, nos itaque ipsius . . humilibus supplicacionibus inclinati, ipsi defectum huiusmodi ex certa sciencia abolentes eum de plenitudine potestatis regie iuri et paternis natalibus restituimus integraliter et in toto, volentes quod non obstante humiliore sue matris condicione iuribus, libertatibus et honoribus ministerialium predictae ecclesie fruatur et gaudeat exnunc et in- antea pleno iure. In cuius etc.

291. ALIAE LITTERAE.

Ex E fol. 110^r nr. 58. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1507. (P. deest.)

Regie claritatis tytulos ad amplioris preconii decus extollimus et honorem, dum merita subditorum, eo quo acceperat fore studuerint, preconiiis potioribus prevenimus et personas choruscantes virtutibus ac strennitate laudabiles insignimus condicionis prestancia dignioris. Sane cum talis miles gratis et fructuosis obsequiis in nostris et imperii comodis fidelitatis sue dederit operosam et inviolabilem constanciam adeo laudabiliter experiri, quod ipsius honores et profectuum incrementa prospicere et intendere merito debeat regalis benignitas et affectus, nos eundem ad nostra et imperii continuanda servicia forcius astringentes, ipsum talem de plenitudine regie potestatis ad statum comitum promovemus sibi que prerogativam et privilegium comitum liberaliter et gracie duximus concedendum, ut ipsorum numero, tytulo dignitatis et consorcio aggregatus tamquam nivalis et legitimus comes honoribus, iuribus, libertatibus et graciis comitum libere gaudeat et fruatur.

292. CONCESSIO OFFICII TABELLIONATUS.

Ex E fol. 110^r nr. 59. Dubium esse, num revera tempore Rudolphi regis haec forma adhibita sit, monuit vir cl. Zeumer. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1509. (P. deest.)

Claret imperii celsitudo decoris et splendidis irradiatur fulgoribus, dum ministris stipatur ydoneis et ipsius officia salutari devotorum fidelium regimine dirigantur. Sane accedens ad nostri culminis presenciam talis nobis humiliter supplicavit, ut ipsum ad tabellionatus officium dignaremur de benignitate regia promovere. Nos vero ad expedicionem eiusdem officii sollicitudine debita intendentes ac volentes eidem officio personas proficere maxime ydoneas et fideles, quia predictum talem in predicto tabellionatus officio examinari fecimus diligenter, reperimus competenter ydoneum ad obtinendum officium

memoratum receptoque ab eodem promissionis ac fidelitatis nostro et sacri imperii nomine solito et debito sacramento, quod videlicet instrumenta publica ac privata, ultimas voluntates, quaecumque iudiciorum acta necnon omnia et singula, que sibi ex debito ipsius officii facienda occurrerint¹ et scribenda, iuste, pure ac simpliciter omni
 5 simulacione ac machinacione, falsitate et dolo remotis, scribet, leget et faciet scripturas illas, quas in publicam debuerit formam redigere, in membranis et non in cartis abrasis fideliter conscribendo, necnon sententias et dicta testium, donec publicata fuerint et aperta, sub secreto fideliter retinebit et omnia recte faciet, que ad idem officium per-
 tinebunt²; eidem tali de officio tabellionatus et honore, plenaria potestate ipsum officium
 10 ubicumque locorum, que Romanum profitentur imperium, libere, fideliter ac legaliter exercendi, testes recipiendi, acta, prothocolla, litteras et instrumenta exemplandi et publicandi et universa et singula que ad ipsum spectant officium faciendi auctoritate regia duximus providendum, investientes prefatum talem per pennam, calamare atque cartam de officio prelibato. In cuius r(ei) t(estimonium) et evid(enciam)
 15 pleniorum etc.

293. LITTERAE LEGITIMATIONIS.

Ex E fol. 109 nr. 50. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1511. (P. deest.)

Non sunt omnino ab auguste liberalitatis gracia secludendi, quibus proprie probi-
 tatis merita suffragantur, licet condicionem eorum aliqua vilitatis macula decoloret.
 20 Hinc est quod nos talem de soluto et soluta genitum, qui sua dicitur virtute redimere, quod ortus odiose nativitatis ademit, legitimamus et ex certa sciencia ad omnes actus legitimos habilitamus eundem, ut tamquam legitimus et de thoro legitimo natus ad omnes actus publicos, si se casus ingesserit, admittatur et in eunctis aliis suam libero
 prosequi valeat actionem, obiectione prolis illegitime³ impostorum quiescente et lege
 25 aliqua non obstante et specialiter illa, que legitimari spurios nisi ex certa sciencia non permittit. Adicimus eciam ex gracia speciali, quod predictus tal(is) in bonis paternis succedat tamquam legitimus et de thoro legitimo procreatus. In cuius etc.

294. ALLAE LITTERAE.

Ex T nr. 116. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1511 et 2181. (P. deest.)

Serenitati nostro ex parte t(alis) humiliter extitit supplicatum, quod super defectu natalium, quem idem patitur de soluto genitus et soluta, dignaremur auctoritate regia dispensare. Cum igitur maiestatem regiam non minus ornet clemencia quam iuris districtio et rigorem iuris clementi atque parenti deceat gracia temperare, nos consideratis circa legitimacionem graecis faciendis et meritis, quibus dicto N. a suis
 35 intercessoribus laudabile testimonium perhibetur, cum ipso auctoritate regia misericorditer dispensamus. Admittimus itaque dictum N. ad omnes actus legitimos et ad ea, quae de legitimo thoro natis competunt facienda, quatinus id, quod per naturam non habuit et defectus natalium ab ipso fecit extraneum et remotum, per nostre benignitatis piam et misericordem dispensacionis graciam consequatur.

10 292. *) concurrerint E.

1) Conferendum esse Collectarium Iohannis de Gelnhusen ad Kaiser, p. 25 nr. 29, monuit Zeumer.

2) Cf. Ficker 'Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Babens' IV, 509 nr. 501 et 534 nr. 529.

3) Conferendum esse litteras Ludovici IV. regis a. 1329. Oct. 23. 24, Bohmer 'Acta imperii selecta' pag. 429.

500 nr. 730. 731 demque documentum a. 1291, quod vulgavit Ficker 'Forschungen' IV, 509 nr. 495, monuit
 45 Zeumer.

295. RECEPTIO FAMILIARIS.

Ex T nr. 382. Cf. 'Wiener Briefsammlung' pag. 262 nr. 263 et 'Neues Archiv' XXVIII, 702 nr. 264. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1598. (P. deest.)

Quanto plura quantoque onerosiora nobis qui reipublice curam gerimus frequenter incumbunt negocia, tanto magis culmini nostro necessarium recensemus, ut talium, quorum precordia facultatum nobilium dotibus edotantur quibusque morum ydoneitas et laudabilis vite merita suffragantur quosque sani consilii laudabiliter insignit maturitas, consiliis et informacionibus salubrius adiuvemur talesque in nostri consilii familiaris participium evocemus. Cum igitur (alis) doctor legum familiaris noster dilectus maturus consiliis, moribus et vita laudabilis ab omnibus conseatur et propter hoc de ipsius confisi industria eum ad maiestatis nostre curiam duxerimus invitandum, fid(elitatem) v(estram) affectuose requirimus et hortamur, quatinus eundem de communi et voluntaria vestra licencia ad maiestatis nostre presenciam venire nobiscumque, quousque oportunum fuerit, morari pro nostra reverencia permittatis¹.

296. DEFENSIO CURIALIS.

Ex T nr. 40, ubi hoc rubrum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1535. (P. deest.)

Longeva consuetudo nobis a clare memorie imperatoribus et regibus nostris predecessoribus hactenus observata, cuius non est exilis auctoritas, cum sit iure et ratione fulcita, evidenter expostulat, ut hii, qui cottidie latera comitantur regia et in nostris ac tocius reipublice negociis una nobiscum noctes persepe perducunt insompnes, non vitantes rerum pericula et corporum cruciatus, in suis bonis seu iuribus absencie sue tempore a nullo iuria ordine seu quoquo modo alio dispendiose tangantur. Igitur pro dilecto fidei nostro Ar. advocato, camerario consortis nostre karissimo, qui in nostris et tocius reipublice negociis sublimius attollendis tam gravibus laboribus cottidie se submittit intrepido, quod merito debeat imperiali lego tueri, fid(elitati) t(ue) firmiter iniungendo mandamus, volentes precise, quatinus processus quoslibet contra ipsum absencie sue tempore per quoscunque habitos vel habendos, sive iuris ordine vel iniuria fuleantur, sicut nos diligis, cum summa diligencia indilato revocare et retractaro liquialiter non omittas, bona sua universa et singula contra impeticiones et insultus quorumlibet sicut bona propria protegendo. Et ut circa promissa noster tibi plenius constet affectus, quantocius nobis rescribas, quid et qualiter per te actum fuerit in predictis.

297. RESTITUTIO PROSCRIPTI.

Ex T nr. 104. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1536. (P. deest.)

(1) Cum nuper in civitate nostra t(ali) regia celsitudo pro tribunali sollempniter presideret, ex parte dilecti famuli nostri t(alia) fuit propositum coram nobis, quod cum t(alis) uxorem ipsius N. legitimam suo femori applicans impudenter, in aliis comminationibus et conviciis nichilominus contra eum calumpniosus insurgeret et blasphemus, idem N. tam publicas, tam et intollerabiles equo animo non est passus iniurias, quin prefatum offensorem suum in quodam loco suspecto cum ipsa uxore sua legitima invaderet deprehensam et hostiliter trucidaret, propter quod a nobis proscriptionis

¹: Cf. 'Constitutiones' II, 71 nr. 60.

[est]^a sententia^b condempnatus. In sententia igitur ex parte predicti N. fuit cum instantia requisitum, utrum secundum processum huiusmodi merita eum tenoremur ex potestate regia pristino restituere iuri suo. Super quo quidem sententia^c extitit iudicatum approbantibus universis qui affuere presentes, quod ipsum N. in pristinum statum iuris sui per omnia restituere deberemus et cuilibet conquerenti de ipso in curia nostra iusticie plenitudinem exhibere. (2) Nos igitur ipsam sententiam utpote rite prolatam ratam habentes et gratam secundum formam superius annotatam, eundem N. ex plenitudine regie potestatis plene ac integre restituimus pristino^e iuri suo, ac si prefatum homicidium nullo umquam tempore perpetrasset, rehabilitantes eundem ad omnes actus legitimos et civiles honores, ita quod in omnibus suam ut prius libere prosequi valeat actionem. Quocirca universitati vestre dis(tricte) pre(cipiendo) com(mittimus) et man(damus), quatinus ipsum N. prout premissum est plenarie restitutum in vestrum concivem liberaliter admittentes, non inferatis^d aut permittatis eidem in persona vel rebus ullam inferri molestiam vel iacturam. Quod qui facere forte presumpserit, gravem regie indignationis offensam se noverit incursum. Nos enim quibuslibet ullam adversus eundem habentibus actionem parati sumus offerre iusticie complementum.

298. ALIA RESTITUTIO.

Ex T nr. 115, ubi rubrum Absolutio proscriptio^a, et B fragmento Berolinensi, de quo v. supra ad nr. 23, in editione l. c. 259. Cf. etiam infra ad 1290. Oct. 23. —
20 Böhmer, Reg. imp. VI, 1537. (P. deest.)

Ad universorum sacri Romani imperii fidelium^b noticiam transmittimus per presentes, quod cum t(alis)^c miles proscriptio^a sententiam perpetratis criminibus, ad que eadem proscriptio^a sententia consequitur, incidisset seu in ipsum eadem sententia prolata racionabiliter extitisset, ipso nobis humiliter supplicante, ut eundem ab huiusmodi proscriptio^a sententia auctoritate regia misericorditer absolvere dignaremur, presertim cum ipse^d causam, pro qua proscriptio^a sententiam meruerat, amputasset, nos eundem ad preces t(alium) pro ipso nobis supplicancium auctoritate regia iuri suo pristino restituimus et^e, restitutum presentibus nunciamus, antedicta proscriptio^a sententia relaxata. In cuius rei etc.^f

299. ALIA RESTITUTIO.

30 Ex T nr. 117 et E fol. 123^r nr. 137, ubi lemma Reformatio proscripti. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1537 et ea quae ibidem de arenga notantur. (P. deest.)

Nobile opus sedentis in solio clemencia suadente prosequimur, si per lubrica^a culpe deliramenta cadentibus ad sublevandi remedia cito se nostra manus habilitat et indulgemus obnoxiiis veniam post reatum, ut dum primi parentis in posteros derivata discrimina in naturalem transgressionis normam^b fluxisse cognoscimus, reparacionis graciosae suffragia libenter supplicibus largiamur. Eapropter nosse volumus universos, quod cum^c t(alis) fuisset ob noxe cuiusdam infamiam proscriptio^a sententia dictante^d iusticia condempnatus, nos ex innato nobis humanitatis prerogativa pensantes, quod

40 297. ^a) deest T. ^b) sequitur innotatus subpunctum T. ^c) in margine eadem manu add. T. ^d) inferatis T.

298. ^a) a proscr. sententia B. ^b) deest B. ^c) N. add. B. ^d) tpe B. ^e) deest T. ^f) testimonium B.

299. ^a) lubrica E. ^b) deest E. ^c) dilectus noster add. E. ^d) deest T.

si culpa non esset, locum venia non haberet, et cupientes misericordie condimento iustitiae temperare rigorem, praesertim cum passis iniuriam fuerit satisfactum, predictum^e t(alem) de regalis mansuetudinis beneficio plene ac integre restituimus pristino iure^f suo. Mandantes tenore praesentium universis, ut sicut prius ad omnes actus civiles et publicos admittatur.

300. ALIA RESTITUTIO.

Ex E fol. 110 nr. 54. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1539.

(P. deest.)

Primi parentis facinora, quae ex inobediencie vicio pullularunt, sic sunt in posteros derivata, quod humanitatis condicio nonnumquam ad malum se inclinat promptius quam ad bonum. Sane cum tal(is) de tali loco humane sensualitatis instinctu et animi levitate seductus in persona tal(is) homicidium perpetraverit et obinde fuerit proscriptiois sententia innodatus ac condignam emendam amicis occisi prestiterit, reconciliacione omnimoda consequente, sicut ad nostram pervenit noticiam, nos ad instar illius, qui non negat veniam post delictum, predicto tali ad humilem ipsius instanciam, si premissis veritas suffragatur, infamiam quam ratione dicti homicidii contraxisse dinoscitur abolentes, eum plene et integre restituimus pristino iuri suo et habilitamus eundem ad omnia, ad quae habilis extitit, priusquam dictum homicidium perpetravit. Mandantes v(obis) uni(versis) et sin(gulis), ut ipsum in vestra civitate ad civiles honores et actus publicos admittatis, ac si dictum facinus numquam ullo tempore commisisset. In cuius etc.

301. ALIA RESTITUTIO.

Ineditam datus ex T 247, ubi rubrum Absolutio proscripti. — Böhmer, Reg. imp. VI deest.

(P. deest.)

Delicta iuvenum, quae ex levitate animi inconsulta procedunt, nonnumquam in mansuetudine preterimus nec eorum ad animum revocamus errorem, qui devotos exhibent ad emendam. Cum itaque t(alis) nuper raptus impetu temere iuventutis dilectum fi(delem) n(ostrem) t(alem) presumpsit captivare, tandem prudenter et provide recognoscens se regiam maiestatem graviter offendiisse, dictum t(alem) resolvit a vinculis, sperans per hoc nostre gratie facilius reformari. Nos igitur dictum t(alem) ad devocionem nostram et Romani imperii humiliter revertentem benigne suscepimus gratie nostre ex integro pro excessu huiusmodi reformatum. Et ut circa eum nostre clemencie nichil desit, omnes proscriptiois sententias a nobis et nostris iudicibus ratione contumacie promulgatas in ipsum auctoritate regia revocamus, volentes ut adversarii sui, ad quorum instanciam est proscriptus, ex integro sibi moveant questionem coram iudice competente. Has autem gratias profluentes a multitudine regio pietatis eidem impendimus, ut pro remissis excessibus incessantes fructus obsequii resumamus.

302. MANDATUM DE CONSTRUCTIONE PONTIUM.

Ex E fol. 111 nr. 60, cuius rubrum v. apud Stobbe. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1548.

(P. deest.)

Gubernacio regalis regiminis, ad cuius celsitudinem nostram humilitatem erexit divina providencia, exoptulat et requirit, ut cum diligenti studio promoveamus ea quo

299. ^e) deest E. ^f) iure E.

reipublice proficua fuerint, per quo comoditati consulimus, indigencie terrarum succurrimus et utilitati singulorum favorabiliter suffragamur. Quod quidem prudenter fieri credimus, cum ad constructionem pontium, viarum et stratarum imperii affectum convertimus, divorum imperatorum et regum Romanorum nostrorum predecessorum exempla sequentes, qui a contributione ad exstructionem pontium et viarum neminem voluerunt immunitatis privilegio exousari. Quamobrem presencium serie monemus singulos et hortamur, ut ad exstructionem regalium stratarum pessimarum in tali loco ad talem locum tendencium inchoatam, ad cuius profectionem tales se oneraverunt, ut de carruca ipsorum qualibet res eis aliquas deferente ibi transeunte solvatur tantum, ceteri similiter transeuntes id ipsum persolvant contributioni huiusmodi laudabiliter inchoate. Presen(tibus) post lapsam tot annorum minime valituris.

303. MANDATUM DE CONSTRUCTIONE MURORUM.

Ineditum datus ex T nr. 301. — Böhmer, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

Fidelitati vestre sub obtentu gratie nostre firmiter precipiendo mandamus, quatinus statim visis presentibus municioni civitatis vestre, ubicunque opus habuerit, congrue reparacionis et reformacionis¹ antidoto intendatis, ipsam circumquaque oportunis structuris et edificiis, prout utile fuerit, munientes. Quicunque vero huic nostro mandato impedimentum et obstaculum prebere conabitur, quominus dicta civitas munimine congruo non firmetur, regie indignacionis offensam se noverit incurrisse. Et nos eidem^a exnunc nostro gratie beneficium subtrahentes.

304. 305. SENTENTIA DE PROBATIONE TERRAE.

1282. Ian. 20. Mai. 25.

304. TESTIMONIUM EPISCOPI CURIENSIS. (1282.) Ian. 20.

Autographon tabularii Vindobonensis denuo contulit socius nostrer J. Lechner. Sigillum, quod olim loro membranaceo pendebat, iam desideratur. De tempore v. Regestu imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1617. (P. deest.)

Inclito ac serenissimo domino suo R. Dei gratia regi Romanorum semper augusto C. divina providentia Curiensis episcopus obsequium cum subiectione fideliter indefessum.

Serenitati vestre omnibusque, ad quorum manus presentes littere pervenerint, cupimus fieri manifestum, quod nobis bene constat, illustrem virum dominum M. comitem Tirolensem, qui est de nostra diocesi, habere domicilium et residere intra^a montana, et quod nunquam audivimus nec unquam in ecclesie nostre privilegiis antiquis vel novis invenimus, ipsum comitem ad ducatus Bavarie vel Suevie pertinere nec

303. ^a) Et nos eidem alio ductu add. super Eidem deleto T.

304. ^a) iura or.

1) Cf. verba similia in mandatis infra nr. 349. 350.

etiam eum vel aliquem progenitorum suorum de dominio Tyrolensi iuri extra montana extitisse, immo certo certius intelleximus et hominibus circa aquam Athasis constitutis bene constat, quod dieti comitis progenitores, specialiter avus suus comes Albertus, in foro inframontanorum in loco qui dicitur Verona coram imperatore Fridrico iudicio sunt conventi et quod predictus comes comitiam suam, que in diocesi Curiensi usque ad Pontem Altum in Engdina protenditur, ab episcopatu Tridentinensi habet, qui ad Ytaliam dinoscitur pertinere.

Datum in castro Vurstenowe, XIII. Kalendas Februarii.

305. SENTENTIA REGIS. Mai. 25.

Autographon eiusdem tabularii denuo contulit J. Lechner. Sigillum laesum adhuc pendet. Cf. Reg. imp. VI, 1662. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1661. (P. 439.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus tenore presentium scire volumus universos, quod ad instantiam spectabilis viri Meinhardi comitis Tyrolensis dilecti nostri fidelis coram nobis per sententiam est obtentum, quod idem comes cum duobus principibus vel nobilibus de terra montium probare possit et legitime obtinere, cui terre attinere debeat vel cuius terre iure gaudere. Et illorum duorum principum sive nobilium dicto stabitur in hac parte. Hanc sententiam approbantes ipsam tenore presentium confirmamus.

Datum Ulme, VIII. Kalend. Iunii, indictione X, anno Domini MCCLXXXII, regni vero nostri anno IX.

306. SENTENTIA DE PARTU CONDITIONEM VILIOREM SEQUENTE.

1282. Febr. 13.

Autographon tabularii Dusseldorpiensis 'Jülich-Berg' nr. 77 nos ipsi denuo contulimus. Sigillum parum laesum pendet loro membranaceo. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1621. (P. 439.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam tenore presentium volumus pervenire, quod nobis apud Germershem in die Cinerum pro tribunali sedentibus ex parte nobilis viri Adolphi comitis de Monte dilecti nostri fidelis per sententiam coram nobis extitit requisitum, si rustici vel rustice qui liberi dicuntur cum hominibus advocaticis vel aliarum superiorum aut inferiorum conditionum contraxerint, quam conditionem sequi debeat partus ex huiusmodi commixtione susceptus. Et est sententialiter diffinitum applaudentibus universis qui fuere presentes, quod partus conditionem semper sequi debeat viliozem. Hanc itaque sententiam utpote rationabilem approbantes ipsam tenore presentium confirmamus.

Dat. apud Germershem, Idus Febr., indict. X, anno Domini MCCLXXXII, regni vero nostri anno IX.

307—309. CONTINUATIO SENTENTIARUM PRO COMITE HAYNONIAE.

1282. (Febr. Mart.) Iun. 15.—17.

Cf. sententias supra nr. 282—284 propositas itemque Regesta imperii VI, 1614. 1645. 1646. 1655. 1669—1671.

307. LITTERAE CUIUSDAM AD PROCURATOREM MISSAE. (Febr. Mart.)

Servatae sunt in solo O codice Ottoboniano, de quo v. supra aut nr. 14—16, fol. 54 nr. 156, ubi rubrum Notarius procuratori pro aliqua causa; cuius editionem Wiener Briefsammlung p. 209 nr. 207 hic repetimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1629.

(P. deest.)

10 Wilhalme! Quia dominus comes Hannonie luttigabit in curia pro bono suo^a, quod tu sis procurator ipsius, unde sis pervigil et intentus ad procurandum sibi favorem domini regis pariter et suorum. Scribo enim domino regi pro ipso et consiliariis meis dominis et amicis, quibus una cum . . latore presencium litteras, quas eisdem dirigo, presentabis. Procures eciam advocatos, videlicet dominum comitem de Furstenberch, 15 burchgravium de Nurnberch et alium^b sive alios quos habere potueris meliores. Procures eciam ipsi comiti mitti litteras domini nostri regis patentes, quibus significet universis, quod omnes collaciones [seu]^c alienaciones bonorum imperii facte pridie per dominum Richardum quibuscunque personis in curia sollempni de Nurnberch per sententiam assedencium principum revocate [fuerunt]^d et penitus irritate. Constat etenim 20 michi certissime, quia interfui, quod predicta sententia fuit ibi sollempniter promulgata^e. Hiis autem litteris dictus dominus comes Hannonie sperat adversus comitem Flandrie se iuvandum. In hiis et aliis igitur procurandis sis adeo cautus et diligens, quod hoc tibi cedat ad comodum, michi solummodo ad honorem. Procures eciam^d per patentes litteras domini nostri magistris civium, consulibus et scabinis Aquinensibus dari districtius in mandatis, ut fiscales proventus eiusdem domini nostri visis litteris michi delibere^ent et assignent cum denunciacione, si fieri possit. Quod^e si non fecerint, dominus suam prosequetur iniuriam, prout eam de iure viderit prosequendam, quia ipsi contra promissum, quod mihi fecerant super eisdem percipiendis proventibus et habendis, ipsos utilitatibus propriis applicarunt. Ad hoc michi rescribe de statu curie tam 30 presencia quam futura. Vale et valeant socii universi.

308. SENTENTIA DE PROSCRIPTIONE COMITIS FLANDRIAE. Iun. 15.

Denno a. 1903. contulimus 1) tabularii Insulensis autographon, cuius sigillum parum lacsum adhuc pendet filis sericis. In dorso inscribitur: Des jugemens de Haghenoe et de Warmaise. Duo autographa Montensia 2) et 3) 'Trésorerie des chartes' nr. 100 serrata 35 item contulimus. Eadem manu curata sunt. Sigillum lacsum autographi 2 pendet loro membranaceo, parum lacsum autographi 3 filis sericis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1668.

(P. deest.)

Rudolfus^a Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii sacri Romani^b fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

40 307. a) tuo O. b) alios O. c) deest O. d) paten sequitur deletum O. e) quid O.

308. a) Rudolphus 2. 3. . . . b) s. imp. Rom. 2; s. Rom. imp. 3.

1) Supra nr. 281.

(1) Ad universitatis vestre noticiam duximus deferendum, quod presidentibus
 nobis feria quinta post dominicam, qua cantabatur Misericordia Domini, in iudicio apud
 Haghenoyam, presentibus venerabilibus Wernhero^c Maguntino et H. Treverensi archi-
 episcopis ac Spirensi et Argentinensi episcopis, illustribus L.^d comite palatino Rheni
 duce Bauvarie et Ottone marchione de Brandenburg^e principibus nostris et nobilibus
 viris E.^f de Catzenelmbogen^g, H. de Vurstenberg^h, E. de Friburgoⁱ, . . . de Diech.
 et . . . de Spanheim^l comitibus et quam pluribus aliis imperii fidelibus, spectabilis vir
 Johannes de Avesnis Haynonie comes^k contra Guidonem comitem Flandrie ibidem
 presentem proposuit, quod ipso comes Flandrie et sui ipsum comitem Haynonie pro-
 hibuerant et impediverant, quominus libere, quiete ac utiliter possideret terram de
 Alost, terram super^l Scaldam, terram Geraldimontis, terram Wasie et terram Quatuor
 Officiorum cum omnibus attinenciis suis, quas eidem . . . Haynonie comiti in feodum con-
 cesseramus iam dudum, in quarum possessionem iuxta mandatum nostrum et curie nostre
 sententiam per venerabilem L.^m Cameracensem episcopum mitti iussus et missus
 fuit, petens idem . . . Haynonie comes sibi de eodem comite Flandrie iusticiam exhiberi^l.
 (2) Quo ista negante litem contestando sentenciatum fuit et per sententiam ibidem
 approbatum, quod super hoc dictum . . . episcopum executores ad nostram deberemus
 presenciam evocare vel si legitimo impedimento detentus venire non posset, coram
 nunciis nostris, quos ob hoc ad eius destinarem presenciam, per iuramentum corpo-
 raliter prestitum ab eodem deponeret veritatem et eam sub litteris suis patentibus per
 proprium nuncium ad nostram deferret noticiam, prefixa per nos iuxta sententiam
 predictorum archiepiscoporum, episcoporum, principum, comitum et aliorum imperii fide-
 lium ad hoc et ut in dicto negotio procederetur et fieret, quod curie nostre dictaret
 sententia, dictis comitibus pro termino peremptorio feria secunda post festum beati Barnabe
 apostoli^l. (3) Nunciis igitur nostris iuxta formam dicto sentencie ad prefatum
 . . . Cameracensem episcopum cum tenore eiusdem sentencie venientibus², quia propter
 legitima impedimenta, quo per procuratorem suum postmodum ea in animam suam
 iuramentum coram celsitudine nostra docuit esse vera, personaliter nos nequivit acce-
 dere, coram nunciis nostris antedictis secundum formam prescripto sentencie iuratus
 deposuit de premissis puram quam novit et simplicem veritatem et eam nobis per
 proprium nuncium et procuratorem ac litteras suas patentes in dicto termino desti-
 navit². (4) Auditis autem, lectis et expositis litteris huiusmodi in iudicio coram
 nobis pro tribunali sedentibus apud Wormaciam feria secunda predicta, predicto . . . comite
 Haynonie presente et secundum tenorem depositionis predicti . . . episcopi sibi iusticiam
 fieri eum instancia postulante, prefato vero Flandrie comite nec per se nec per pro-
 curatorem aliquem comparente, sed se per contumaciam absentante, per communem
 venerabilium . . . Wormaciensis . . . et Spirensis episcoporum, illustris Ottonis^m marchionis de
 Brandenburg^e principum nostrorum, nobilium virorum R. Gelrie, G. Zenensis, H. de
 Willence, E. de Catzenelmbogenⁿ, . . . de Nasso et . . . de Diech comitum, Walranni
 de Valkomburg et de Hainseberg^o ac aliorum baronum et imperii fidelium sententiam
 predictae terre cum omnibus pertinenciis suis adiudicate fuerunt et sunt predicto comiti
 Flandrie, eius contumaci absentia non obstante, et adiudicate^r Haynonie comiti pre-
 notato. (5) Et fuit etiam per eandem sententiam dictatum pariter et obtentum,
 quod secundum relacionem nunciorum nostrorum predictorum, tenorem deposicionis

308. ^c Wernero 2. 3. ^d Ludovico 2. 3. ^e Brandenburg 2; Brandenburg 3. ^f Ecardo 2.
^g Catzenelmbogen 2. 3. ^h Vurstenberg 2. 3. ⁱ E. de Friburgo ante H. de Vurstenberg 3.
^l Spanheim 2. 3. ^k comes Haynonie 3. ^l supra 2. 3. ^m Hegermann 2. 3. ⁿ Ott. 2.
^o Brandenburg 2; —burg 3. ^r Catzenelmbogen 2; —bogen 3. ^o Hainseberch. 2; Hainseberg 3.
^l Johanni *add.* 2.

1) *Reg. imp. VI, 1644, 1645.* 2) *Reg. imp. VI, 1646, 1655.*

predicti . . Cameracensis episcopi et formam litterarum suarum antedictarum necnon
 relationem nunciū ac procuratoris dicti . . episcopi predictum Flandrie comitem, pro eo
 quod ipse per se et suos dictum . . Haynonie^a comitem prohibuerat et impediverat, ut
 ostendit clare tenor depositionis predictae, quominus dictarum terrarum sibi per nos,
 5 prout est expressum superius, in feodum concessarum, in quarum possessionem auc-
 toritate et mandato nostro sepedictus . . episcopus procuratorem dicti comitis Haynonie
 nomine eius misit, utili, quietā et vacua possessione gauderet, de iure proscribere ac
 eundem . . Haynonie comitem adiuvare et defendere^b, prout possibile nobis fuerit, ut
 dictarum terrarum possessionem, quam per executionem iuris iam habet liberam et
 10 vacuam, amoto quolibet detentore et specialiter Guidone comite Flandrie, nancisci
 valeat, debeamus ac omnes ipsi comiti Flandrie in contumacia et in iniuriosa violencia
 assistentes similiter proscriptionis mucrone ferire. (6) Item sentencialiter fuit ab
 omnibus supradictis eodem tempore diffinitum, quod idem comes Haynonie predictarum
 terrarum, hominum, iurium et pertinenciam ad easdem in toto vel in parte per se et
 15 suos possessionem possit accipere et intrare ac se intromittere de eisdem, quando-
 cumque sibi visum fuerit expedire. Nec in hoc in alicuius iniuriam aliquid reputa-
 buntur egisse nec unde vi interdicto teneri. (7) Preterea in eadem iudicii instancia
 similiter extitit sentencialiter iudicatum, quod dictus . . Haynonie comes tanquam iuris
 predictarum terrarum et attinenciarum suarum possessor pro ipsis terris quoad ipsum . .
 20 Flandrie comitem et quoslibet alios non actoris, sed rei debeat presentare personam,
 si aliquis unquam hominum dixerit sibi ius competere in predictis. Quas sententias
 utpote racionabiles et ab omnibus de iure approbatas laudamus, approbamus et ex certa
 sciencia confirmamus. In quorum omnium testimonium presens scriptum exinde con-
 scribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

25 Actum Wormacie, XVII. Kal. Iulii, indictione X^a, anno Domini MCCCLXXXII^r,
 regni vero nostri anno nono.

309. MANDATUM REGIS. *Im. 17.*

Duo autographa tabularii Montensis 'Trésorerie des chartes' nr. 105, eadem manu
 exarata, quae inter se concordant, item contulimus. Ab utroque sigilli fragmenta pendunt
 30 loro membranaceo. -- Böhmcr, *Reg. imp. VI, 1673.* (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii
 Romani fidelibus presentes litteras inspecturis graciā suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam duximus deferendum, cum spectabilis vir Iohannes
 de Avesnis comes Haynonie dilectus fidelis noster causam, que inter ipsum ex una
 35 parte et Guidonem comitem Flandrie ex parte altera super terris Geraldimontis,
 Wasie super Scaldam, de Alost et Quatuor Officiorum cum earum attinenciis universis
 et singulis vertebatur coram celsitudine nostra, adeo finaliter directo iudicii tramite
 prosecutus, quod predictae terre et earum attinencie sint abiudicate predicto Gui-
 doni comiti Flandrie per sententiam principum et nobilium, qui nobis in iudicio
 10 affuerunt, et adiudicate per eandem sententiam . . comiti Haynonie prenotato, et
 ipsum Flandrie comitem ob violentam iniuriam irrogatam per se et suos in terris
 predictis vel pertinenciis suis sepedicto . . Haynonie^a comiti necnon ob eius contu-
 maciam debeamus proscriptionis mucrone ferire, prout in instrumentis seu litteris super
 huiusmodi confectis processibus plenius continetur^c: nos exigente iusticia predictum

45 308. ^a) Haynon 1. ^b) defendere 2. 3. ^c) decima 2. ^d) millesimo ducentesimo octogesimo
 secunda 2.

309. ^a) Haynon 1. 2.

1) *Supra* nr. 308.

Flandria comitem predictae proscriptionis sententiae innodamus et ipsum ponimus extra pacem. In cuius rei testimonium presens scriptum oxindo conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Actum Wormacie et datum anno Domini MCCLXXX secundo, XV. Kal. Iulii, indictionis decima, regni vero nostri anno nono.

310--329. TRACTATUS PACIS CUM COMITE SABAUDIAE.

1282. Mart. 21. — 1284. Apr. 7.

Omnia horum documentorum, quae Taurini in tabulario regio asservata iam a. 1851. vulgavit J. F. Kopp 'Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen' VI, 107--120, autographa vel apographa in Libro litterarum imperialium saec. XV. servata nos ipsi a. 1901. Taurini commorati demum accuratissime contulimus, lacunas supplevimus. Cf. etiam ea quae de hiis notavimus 'Neues Archiv' XXVIII, 492 sq.

310. PROCURATORIUM RUDOLFI REGIS. 1282. Mart. 21.

Ex Libro litterarum imperialium fol. 23^r. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1635.

(P. deest.)

Nos Rodolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus tenore presentium recognoscimus et scire volumus universos, quod nos venerabili H. Basiliensi episcopo principi et consiliario nostro karissimo damus et concedimus auctoritatem plenariam et speciale mandatum tractandi, componendi, disponendi et etiam ordinandi inter nos et nobilem virum comitem Sabaudie quicquid eidem episcopo visum fuerit expedire, ratum et gratum habere volentes, quicquid dictus episcopus in premissis duxerit ordinandum. Unde damus has nostras litteras in testimonium super eo.

Datum^a Maguntie, XII. Kal. Aprilis, indictione decima, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo, regni nostri anno nono.

311. PROCURATORIUM COMITIS SABAUDIAE. 1282. Apr. 5.

Servatur infra in nr. 315. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1635. (P. deest.)

Nos Philipus comes Sabaudie notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos facimus, constituimus et ordinamus actorem nostrum et procuratorem et certum nuntium virum venerabilem B. Dei gratia abbatem Secusie^a in causa et negotio que et quod est, vertitur vel verti speratur inter illustrem regem Allamannie ex una parte et nos ex alia, coram quibuscunque iudicibus delegatis, subdelegatis, ordinariis, arbitris, compromissariis et amicabilibus compositoribus. Dantes eidem abbati plenariam potestatem et speciale mandatum agendi, defendendi, transigendi, componendi, paciscendi, compromittendi, treugam sive apaysimentum recipiendi et pro nobis et nomine nostro dandi, iurandi in animam nostram et omnia alia faciendi, quo nos facere possemus et deberemus, si presentes essemus. Ratum et firmum habituri

^a 310. *) Datas c.

^a 311. *) Secus. similiter semper c.

quicquid per ipsum abbatem in dicta causa et negotio factum et ordinatum fuerit et etiam procuratum. Promittentes sub ypotheca rerum nostrarum pro dicto abbate, si necesse fuerit, iudicatum solvi. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

5 Datum die dominica in octava Pasche, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo.

312. LITTERAE TREUGARUM RUDOLFO REGI CONCESSARUM.

1282. Apr. 15.

Servantur infra in nr. 315. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1635. (P. decst.)

10 (1) Nos Bucco Dei gratia abbas Secusie, procurator illustris viri domini Ph(i-
lipp)i comitis Sabaudie, notum facimus universis, quod nos procuratorio nomine pre-
dicti domini comitis de speciali mandato eiusdem damus firmas et bonas treugas pro
predicto domino comite et hominibus et coadiutoribus omnibus suis serenissimo et
15 omnibus hominibus, valitoribus et coadiutoribus suis, tam in personis quam in rebus,
possessionibus et investituris et iuribus omnibus eum omnibus tenementis et perti-
nenciis eorum et appendiciis universis et plenam et liberam securitatem a proxima die
dominica post instans festum beati Marci evangeliste inantea toto tempore, quousque
dictas treugas eidem domino regi dictus dominus comes contramandaret, et post ipsum
20 contra[manda]mentum per^a quinque menses continuos a tempore ipsius^b contra[manda]-
menti computandos, ita quod nec pignorationes fiant medio tempore hinc vel inde.
(2) Hanc autem treugam et securitatem promittimus nomine predicti domini comitis
et in animam eiusdem bona fide sine dolo et fraude inviolabiliter observare et pro-
curare eas taliter observari^c, ita quod contra ipsas treugas publico vel occulto per
25 ipsam dominum comitem vel suos aliquatenus non venient, et quod idem dominus
comes alicui contravenire volenti non consentiet nec consilium vel auxilium alicui
contraire volenti impartietur, nec castrum seu villam sive locum, quod, quam vel quem
dictus dominus rex per se vel per alium possideat ad presens vel teneat, ad manus
suas idem dominus comes recipiet nec in sua custodia seu garda capiet per se vel
30 per alium durante treuga supradicta. (3) Promittentes nichilominus nomine predicti
domini comitis, quod si aliqua da[m]pna durantibus predictis treugis idem comes vel
sui eidem domino regi vel hominibus, valitoribus vel coadiutoribus suis aut tenementis
vel possessionibus suis modo aliquo inferrent durantibus treugis supradictis, quod idem
dominus comes ea plenarie emendabit et reficiet ad dictum seu cognitionem duorum
35 militum, ita quod quelibet pars eligat suum, assumpto super hoc uno mediatore quem
illi duo eligerent, si illi electi concordare non possent, treuga tamen nichilominus in
suo robore duratura. (4) Predicta autem omnia et singula promittimus bona fide
nos facturos et curaturos, quod predictus dominus comes ea firmiter observabit et
acceptabit et ratificabit et ad requisitionem nunciū domini regis predicti, si dictus
40 dominus rex voluerit, ratificationem et confirmationem de predictis, prout ea facimus
sigillo proprio sigillari, faciet^d patentes litteras suas dari. (5) Et nos B. Dei gratia
episcopus Bellicensis nomine et mandato predicti domini comitis promittimus nos fac-
turos et curaturos, quod predictus dominus comes predicta universa et singula firmiter
observabit. Hoc a[di]c[re]to tamen, quod quando ipse dominus comes sub tenore
15 presentium in persona sua litteras suas patentes dicto domino regi dederit et desti-

312. a) q̄ c. b) s̄ne c. c) observare c. d) faciet sigillari c.

naverit, quod receptis ipsius litteris de treuga iste presentes nobis episcopo Bellicensi et abbati Sec(usie) supradictis reddantur et extunc de hiis in nullo obligati remaneamus. In cuius rei testimonium nos abbas et episcopus memorati sigilla nostra presentibus duximus apponenda.

Datum apud Matiseonem, in presentia serenissime domine Marg(arete) Dei gratia Francie regine, XVII. Kal. Maii, anno Domini millesimo ducesimo octuagesimo secundo.

313. COMPROMISSUM PER EPISCOPUM BASILIENSEM FACTUM.

1282. Apr. 15.

Ex autographo 'Trattati diversi Mazzo 1 nr. 3' signato, cuius sigillum desideratur. In fine nonnulla exanuerunt, quae ex Libro litterarum imperialium fol. 25^r supplevimus uncis inclusa. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1635. (P. deest.)

(1) Nos frater H(enricus) Dei gracia Basiliensis episcopus, habentes speciale mandatum a serenissimo domino nostro R. Dei gracia Romanorum rege semper augusto tractandi, componendi, disponendi et eciam ordinandi necnon et auctoritatem plenariam, prout in mandato nostro plenius continetur¹, de omnibus querelis et controversiis, quas predictus dominus noster rex habet vel habere potest contra nobilem virum dominum Ph. comitem Sabaudie et predictus dominus comes contra antedictum dominum nostrum regem, notum facimus universis, quod de omnibus querelis et controversiis, quas predictus dominus noster rex habet et habuit et habere potest quacumque ratione et ex quacumque causa usque ad hodiernum diem contra predictum comitem et ipse predictus comes contra predictum dominum nostrum regem habet et habere potest quacumque ratione et ex quacumque causa usque ad hodiernum diem, ex speciali voluntate predicti domini regis ordinando et componendo inter predictos volumus, dicimus et ordinamus nomine et ex parte predicti domini nostri regis, quod predictus dominus noster rex de omnibus predictis querelis et controversiis stet omnino et adquiescat dicto, ordinationi, compositioni, dispositioni seu diffinitioni nostre et venerabilis in Christo patris domini B. Dei gracia episcopi Bellicensis, et exnunc non tanquam nuncius, sed tanquam verus procurator compromittimus ex parte et nomine ipsius domini nostri regis in nos ipsos et predictum dominum Bellicensem episcopum de totalibus questionibus predictis tanquam in arbitros, arbitratore et amiables compositores. (2) Dantes et concedentes nomine predicto predicto domino episcopo Bellicensi una nobiscum plenam et liberam potestatem super premissis querelis et controversiis seu discordiis statuendi, ordinandi, terminandi, inquirendi, pronunciandi, declarandi de plano, sine scriptis et sine strepitu iudicii, diebus feriatis et non feriatis, partibus presentibus vel absentibus, secundum quod ipsi domino Bellicensi episcopo et nobis videbitur faciendum, servato iuris ordine vel non servato. (3) Promittentes nomine et ex parte predicti domini nostri regis bona fide et sine fraude et dolo nos facturos et curaturos, quod predictus dominus noster rex inviolabiliter observabit quicquid per predictum dominum Bellicensem episcopum et nos super predictis querelis, discordiis seu controversiis concorditer cognitum fuerit vel eciam ordinatum. (4) Promittimus insuper nos facturos et curaturos, quod huiusmodi ordinationem seu compromissum, prout superius est expressum², predictus dominus noster rex ratificabit et

¹ 313. ² quod add. or.

¹ Supra nr. 310.

confirmabit et suas litteras [patentes inde dabit, cum super hoc per predictum dominum comitem vel suum nuncium fuerit requisitus.

Datum et actum in presencia serenissime domine Marg(arete) Dei gracia regine Francie, apud Maticeonem, XVII. Kal. Maii, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo secundo.

In^b cuius^c testimonium rei nos predictus episcopus sigillum proprium nostrum presentibus [duximus apponendum.

Datum u[st] supra.

314. COMPROMISSUM PER ABBATEM SECUSIAE FACTUM. 1282. Apr. 15.

Servatur infra in nr. 315. Quae concordant cum nr. 313, litteris minoribus excutenda curavimus. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1635. (P. deest.)

(1) Nos frater B(ucco) Dei permissione abbas Secusie, procurator ab illustri viro domino Philippo Sabaudie comite datus et ordinatus, prout in littera procuratoria predicti domini comitis continetur¹, notum facimus universis, quod de omnibus querelis, discordiis et controversiis, quas predictus dominus comes habet et habuit et habere potest ex quacumque causa et ex quacumque ratione usque ad diem hodiernum^a contra serenissimum virum dominum R. Dei gratia Romanorum regem semper augustum, et ipse dictus dominus rex habet contra predictum dominum nostrum comitem Sabaudie et habere potest quacumque ratione et ex quacumque causa usque ad hodiernum diem, compromittimus alto et basse procuratorio nomine et nomine predicti domini comitis in venerabiles viros in Christo patres dominum Henricum Dei gratia Basiliensem episcopum et dominum B. eadem gratia episcopum Bellicensem tanquam in arbitros, arbitratore et amicabile compositores. (2) Dantes et concedentes nomine quo supra prefatis dominis episcopis arbitris, arbitratoribus et amicabilibus compositoribus plenam et liberam potestatem super premissis querelis^{*}, controversiis seu discordiis statuendi, ordinandi, terminandi^{*}, pronunciandi^b, declarandi de plano et sine scriptis et sine strepitu iudicii, diebus feriatis et non feriatis, partibus [presentibus] vel absentibus, secundum quod eis placuerit et videbitur expedire, servato iuris ordine vel etiam non servato. (3) Item volumus et concedimus nomine quo supra, quod castellani predicti domini comitis, Mureti scilicet et Contamine, de dictis castris respondeant predictis in Christo venerabilibus patribus Dei gratia episcopis Basiliensi et Bellicensi electis arbitris, arbitratoribus seu amicabilibus compositoribus in idem concordantibus, prout predicto domino nostro comiti respondere consueverunt, et de dictis castris faciant predicti castellani, quicquid predicti arbitri eisdem concorditer duxerint iniungendum. (4) Promittentes nomine quo supra boni fide et sine fraude et dolo nos facturos^c et curaturos^d, quod predictus dominus noster comes Sabaudie inviolabiliter observabit, quicquid per prefatos dominos episcopos arbitros, arbitratoribus seu amicabilibus compositoribus super predictis querelis discordiis seu controversiis^{*} cognitum fuerit vel etiam ordinatum. (5) Promittentes insuper nos facturos^c et curaturos^d, quod predictum^{*} compromissum supradictus dominus noster comes, prout superius est expressum, ratificabit et confirmabit et suas litteras patentes inde dabit, cum a prefato domino rege vel eius certo nuncio inde fuerit requisitus.

Actum apud Maticeonem^e, in presentia serenissime domine Marg(arete) Dei gratia regine Francie, XVII. Kal. Maii, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo secundo.

313. ^b) a verbo in auctoritate ducte scriptum or. ^c) cui or.

314. ^a) hodiernam c. ^b) renunciandi c. ^c) facientes c. ^d) curantes c. ^e) maticeonem c.

1) Supra nr. 311.

In cuius rei testimonium nos predictus abbas sigillum nostrum proprium presentibus duximus apponendum.

Datum ut supra.

**315. TRANSCRIPTUM LITTERARUM PER EPISCOPUM BASILIENSEM
FACTUM. 1282. Apr. 15.**

Ex Libro litterarum imperialium fol. 34.

(P. deest.)

(1) Nos Henricus Dei gratia Basiliensis episcopus confitemur et recognoscimus, nos habuisse et recepisse a religioso viro B. abbate Secusie, procuratore nobilis viri domini Philippi comitis Sabaudie quoddam procuratorium sigillatum sigillo predicti domini comitis Sabaudie, cuius tenor talis est:

'Nos Philipus comes—octuagesimo secundo.' *supra nr. 311.*

(2) Item recepimus quandam aliam litteram, cuius tenor talis est:

'Nos frater Bucco—ut supra.' *supra nr. 314.*

(3) Item recepimus quandam aliam litteram ab eodem abbate, cuius tenor talis est:

'Nos Bucco—octuagesimo secundo.' *supra nr. 312.*

In quorum omnium testimonium nos prefatus Basiliensis episcopus presenti transcripto sigillum nostrum proprium duximus apponendum.

Datum ut supra¹, XVI. Kal. Maii, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo.

**316. LITTERAE COMITIS SABAUDIÆ DE FOEDERE NUPTIALI.
1282. Iun. 11.**

Ex autographo 'Principi del Sangue Mazzo 1 nr. 14' signato. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1683a.

(P. deest.)

Nos Ph. comes Sabaudie et marchio in Italia notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod cum serenissimus dominus noster R. Dei gratia Romanorum rex semper augustus dare promiserit iuniorem neptem suam, filiam illustris viri domini Alberti comitis de Haubespore, lantgravii in Alsacia filii sui, in uxorem karissimo nepoti nostro Philippo filio domini Thome de Sabaudia quondam karissimi nepotis nostri, nos maxime ob gratiam in hoc nobis et generi nostro per ipsum dominum regem factam, et quia predictum Philippum ob amorem specialiter, quem erga predictum dominum Thomam habebamus, super alios de parentela nostra cordi plurimum habemus, et spe firmissima, quam habemus de consilio et subsidio dicti domini regis, quando locus fuerit oportunus, dictum Philippum in filium recipimus et cum pro filio volumus reputare. Promittentes bona fide, quod nichil unquam fecimus nec faciemus ex forma alicuius testamenti seu donationis cuiuslibet, quod dicto Philippo de Sabaudia karissimo nepoti nostro nocere possit vel debeat, quominus nobis succedat pre omnibus in comitatu, reservatis congruis porcionibus aliorum secundum bonos usus et consuetudines comitatus. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

Datum apud Chillon(em), die Iovis III. Idus Iunii, anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo secundo.

316. *7 20 or.

1) Scilicet nr. 312.

317. FORMA LITTERARUM REGIS RUDOLFI DE EODEM.

Huic forma signo chronologico carens ipsum exemplum litterarum nr. 316 in Libro litterarum imperialis fol. 30 factum immediate sequitur. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1683a. (P. deest.)

5 Nos R. Dei gratia Romanorum rex semper augustus notum facimus universis presentos litteras inspecturis, quod cum venerabilis vir dominus Henricus Dei gratia Basiliensis episcopus, dilectus princeps et consiliarius noster, nomine nostro promiserit dare in uxorem karissimam neptem nostram iuniorem, filiam illustris viri domini Alberti comitis de Haubespore, langravii^a Alsacie karissimi filii nostri, Philippo de Sabaudia filio quondam Thome de Sabaudia, prout dicta promissio et dotis assignatio
10 in litteris ipsius episcopi sigillatis sigillo suo plenius continetur¹, nos dictam promissionem dotis et matrimonii ratam et firmam habemus et etiam promittimus pro nobis et filiis nostris inviolabiliter observare. Promittimus etiam pro nobis et filiis nostris bona fide et in verbo veritatis, quod nos spe illius matrimonii contrahendi et ut
15 illustris vir Philippus comes Sabaudie melius moveatur amore nostri ad exaltationem predicti Ph(ilippi) charissimi nepotis sui, quod nos et liberi nostri ipsum comitem Ph(ilippum) iuvabimus et defendemus bona [fide] contra omnes, cum quibus ipsum comitem guerram aliquam contingeret habere. In cuius rei testimonium etc.

318. FORMA ARTICULORUM PACIS. (1282. Iun.)

20 *Articuli pacis, qui ad effectum non ducti sunt, servantur in membrana, quae signo chronologico et sigillo caret, signatu 'Trattati diversi Muzzo 1 nr. 8'. De tempore v. Regesta imperii. Textum decurtatum, quem vulgavit olim Guichenon 'Histoire de Savoie' IV, 86, ipsius Marte negligenter confectum, lineam dati additam esse, iam evicit Kopp 'Gesch. der eidgenössischen Bünde' II, 3 p. 356 nr. 3. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1683a. (P. deest.)*

(I) Nos Henr(icus) Dei gratia Basiliensis episcopus et nos B. eiusdem paciencia episcopus Bellieensis notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod cum de discordiis, querelis, petitionibus, actionibus et iuribus, que vertuntur inter serenissimum dominum R. regem Romanorum ex una parte et illustrem virum Philipum comitem Sabaudie et marchionem in Italia ex altera^a maxime super castris Murati et Quondamine et villa Paterniaci et pluribus aliis, nobis a partibus predictis data fuerit potestas plenaria tractandi, faciendi et ordinandi pacem et concordiam et confederationem inter ipsos et ad bonum amorem ipsos ad invicem confirmandi, nobis videlicet episcopo Basiliensi predicto a parte serenissimi domini regis in hunc modum et nobis
35 predicto episcopo Bellieensi a parte dicti domini comitis Sabaudie in hunc modum, nos ad requisitionem partium plenariam potestatem a dictis partibus nobis datam in nos recipientes, ex potestate nobis concessa pacem, concordiam, confederationem et bonum amorem inter ipsos facimus, ordinamus et pronunciamus in hunc modum:

40 1. Dicimus enim, ordinamus et pronunciamus, quod dictus serenissimus rex dictum dominum comitem Sabaudie ad amorem suum et bonam gratiam revocet, ius, actionem et querelam, quod et quas habebat seu habere poterat vel debebat contra

317. ^a) langraue c.

318. ^a) ex altera hic deest, sequitur superscriptum verbum aliis c.

1) Quae servatae non sunt.

ipsi comitem quacumque causa seu occasione et specialiter occasione castrorum Murati et Quondamine et ville Paterniaci, quietet, solvat et remittat ipsi domino comiti et successoribus suis bona fide in modum infrascriptum.

2. Item dicimus, ordinamus et pronunciamus, quod dicto domino comiti Sabaudie et successoribus suis omnes investiture sue et possessiones sine aliqua diminutione et querela dicti domini regis salve remaneant in perpetuum et secure, exceptis castris Murati et Quondamine, de quorum petitione, quam facit dictus dominus rex, successores dicti domini comitis se subiciant bono misericordie et bono voluntati ipsius domini regis post decessum dicti domini comitis, postquam per dictum dominum regem fuerint requisiti.

3. Item dicimus, ordinamus et pronunciamus, quod dictus dominus rex dictum dominum comitem et terram suam recipiat in sua salva custodia et secure et promittat fide regia, quod ipsum comitem, terram suam et homines contra omnes iuvabit et ab omnibus custodiet et defendet. Hoc salvo, quod si idem comes vel successores sui contra aliquem questionem moverent vel aliquis contra ipsos de aliquo feudo, quod fuerit regni vel imperii ab antiquo, de illo feudo teneatur idem comes et successores sui in curia dicti domini regis facere et recipere iusticie complementum.

4. Item dicimus, pronunciamus et ordinamus, quod idem dominus rex promittat fide regia ipsi domino comiti, quod non procurabit per se vel per alium nec dubit operam, favorem, consilium, auxilium vel assensum, quod aliqua villa seu castrum, quam vel quod idem comes teneat, a potestate et iurisdictione vel dominio ipsius domini comitis se subtrahat vel per aliquem subtrahatur. Quod si forte fieri contigerit, idem rex aliquam de illis ad manum suam non recipiat nec a suis recipi sustineat, imo teneatur sub dicta fide prestita ipsum comitem et suos iuvare ad recuperandum villam vel castrum, quod subtractum vel ablatum sibi foret.

5. Item ex potestate nobis concessa dicimus, ordinamus et pronunciamus, quod dictus dominus Ph. comes pro bono pacis et pro quittance et remissione supradictorum et pro gratia dicti domini regis sibi acquirenda det et solvat ipsi domino regi vel certo mandato suo tantam pecunie summam. Et de petitione, quam facit idem dominus rex de dictis castris Murati et Quondamine, successores dicti domini comitis se subiciant bono voluntati et misericordie domini regis post decessum dicti domini comitis, postquam a rege fuerint super hoc requisiti.

6. Item dicimus, ordinamus et pronunciamus, quod idem dominus comes prefatum dominum regem et suos de se et terra sua iuret a tali loco citra et defendat contra omnes, et hoc iuret super sancta Dei evangelia se facturum.

7. Preterea cum idem dominus rex recepisset querimoniam, quod cives Lausanenses^b domino episcopo Lausanensi iniuriantur in pluribus et quod idem dominus comes ipsos cives in iniuriis suis fovebat, ut dicebat idem episcopus, et se confederaverat cum ipsis in preiudicium episcopi supradicti, quod quidem dominus rex moleste gerebat et contra dictum dominum comitem propter hoc movebatur, ex potestate nobis concessa dicimus, ordinamus et pronunciamus, quod dicti cives dicto domino episcopo ius exhibeant coram curia sua, quam eisdem dabit idem dominus episcopus, qualem de controversiis vertentibus inter ipsos et predecessores eorum in civitate Lausanensi est dare consuetum. Vel si dictus dominus episcopus Lausanensis maluerit, eligat duos probos viros pro se et dicti cives alios duos, qui quatuor habeant potestatem a partibus eligendi medium, et coram

318. ^b Lausan fere semper c.

illis fiat concordia vel iustitia inter ipsos, scilicet episcopum et cives supradictos. Si vero dictus episcopus aliquas questiones habeat contra dictum comitem Sabaudie, ex hiis sibi faciat dictus comes cognitionem comunium amicorum. Et dum dictus comes et dicti cives ista facere voluerint, dictus dominus rex non insurgat contra eos, nec suos insurgere permittat ullo modo.

(II) (1) Nos autem supradictus rex certificati de iure nostro et de^c premissis omnibus per^e relationem^e karissimi principis et consilarii nostri H. episcopi Basiliensis, cui super predictis et de predictis tractandis ordinandis et consumandis dedimus plenariam potestatem, attendentes eciam quod dictus comes et successores sui nobis in negociis nostris magnum possunt impendere consilium et iuvamen, et quod ipse comes et predecessores sui semper fideles extiterunt imperatorie magestati, ad instanciam sanctissimi patris domini M(artini) divina providencia summi pontificis et illustris Marg(arete) matris regis Francie et illustris viri E(dwardi) Dei gratia regis Anglie et plurium aliorum principum et magnatum, quorum preces pro dicto comite^d recepimus, supradicta universa et singula acceptamus, ratificamus et approbamus, ipsum comitem ad nostrum bonum amorem et nostram bonam gratiam revocantes, universas actiones, petitiones, querelas, iram et odium, et iura, quas et que contra ipsum habebamus ex quacumque causa seu occasione et specialiter occasione castrorum Murati et Quondamine et ville Paterniuci, eidem comiti et suis remittimus et quitamus, prout superius est expressum, promittentes ipsi comiti et successoribus suis fide regia ipsum comitem et successores suos iuvare et terram ipsorum et homines contra omnes defendere et custodire. Mandantes et precipientes exnunc universis ballivis, advocatis et castellanis nostris, qui nunc sunt et pro tempore fuerint, specialiter apud Bernam, Friburgum et Graseboreh, quod ipsi dictum comitem et suos, terram suam et homines uvent, custodiant et defendant contra omnes, quodcumque et quocienscumque super hoc fuerint requisiti. (2) Promittimus etiam sub prestita fide regia, quod non procurabimus nec sustinebimus, quod aliqua villa seu castrum, quod idem comes tenet^e, per se vel per alium se subtrahat a dominio eius et iurisdictione vel per aliquem subtrahatur. Quod si fieri contigerit quod absit, aliquam de illis ad manum nostram non recipiemus nec per aliquem de nostris recipi sustinebimus, immo tenemur ex conventionem ipsum comitem iuvare ad recuperandum, quod sibi foret ablatum vel subtractum. (3) Confitemur insuper nos habuisse et recepisse a dicto comite pro bono pacis et ex causa quitationis et confederationis supradicte tantam pecunie summam, de qua nos tenemus plenarie pro contentis, renunciantes^f exceptioni non numerate pecunie et non habite, doli et in factum^g. (4) Hec autem supradicta universa et singula promittimus sub prestita fide regia attendere, complere et inviolabiliter observare et contra per nos vel per alium non venire. Et si per nos vel aliquem de nostris quod absit in contrarium fieret, et requisiti a dicto comite vel ballivis suis non emendaverimus illud infra mensem post eorum requisitionem, confitemur nos fidem et promissionem nostram extunc infregisse, supradicta pace et omnibus aliis in suo robore nichilominus duraturis.

(III) (1) Vice^h versa nos supradictus Ph. comes, scientes amorem et gratiam dicti domini regis nobis fructuosam et eam habere plurimum affectantes, ob gratiam suam nobis acquirendam universa et singula supradicta acceptamus, ratificamus et approbamus, volentes et precipientes, quod successoros nostri post decessum nostrum de petitione castrorum Murati et Quondamine, quam facit dominus rex, se subiciant bone

318. ^{c)} supra lineam c. ^{d)} sequitur susce deletum c. ^{e)} corr. ex tenet c. ^{f)} renunciantes -- factum supra lineam addita c. ^{g)} precedit C c.

miseriæ et voluntati dicti domini regis, postquam ab ipso domino rege super hoc fuerint requisiti, promittentes etiam sub iuramento ad sancta Dei evangelia prestito, quod dictum dominum regem de terra nostra iuvabimus et terram suam custodimus et defendimus contra omnes a tali loco citra, quancumque a ballivis, advocatis vel castellanis suis super hoc fuerimus requisiti. Mandantes et precipientes exnunc universis ballivis et castellanis nostris, qui nunc sunt vel pro tempore fuerint, precipue Melduni, Murati et Rotundimontis, quod ipsum dominum regem, terram suam et homines iuvent, custodiant et defendant a dicto loco citra, quancumque super hoc fuerint requisiti. (2) De facto vero domini episcopi Lausanensis et civium suorum et nostro faciemus, prout superius est expressum. (3) Hec autem universa et singula supradicta promittimus sub vinculo prestiti iuramenti attendere, complere et^b inviolabiliter observare et contra per nos vel per alium non venire. Et si per nos vel aliquem de nostris in contrarium fieret quod absit et requisiti a¹ domino rege, ballivis^k, advocatis vel castellanis suis illud non emendaverimus infra mensem post eorum requisitionem, confitemur nos fidem et promissionem nostram extunc infregisse.

In quorum omnium robur et testimonium nos supradictus rex sigillum nostrum regium et nos H. Dei gratia Basiliensis et nos B. eadem permissione Bellicensis episcopi et nos prefatus Ph. comes Sabaudie sigilla nostra presentibus litteris duximus apponenda. Et ad maioris vinculum firmitatis predictorum nos predictus rex sigilla dilectorum nostrorum Alberti de Roumos advocati Friburgi¹ et Richardi de Corberis, qui tractatui dicte pacis interfuerunt, apponi iussimus huic scripto. Et nos profati Albertus et Richardus in testimonium premissorum sigilla nostra presenti littere duximus apponenda ad mandatum domini nostri regis supradicti.

Datum et actum et cet.

319. FORMA LITTERARUM REGIS RUDOLFI.

Hæc forma, quæ item signo chronologico caret, servatur in Libro litterarum imperialis fol. 29°, ubi rubrum Transcriptum factum de pluribus negotiis etc. (P. decst.)

Nos R. Dei gratia Romanorum rex semper augustus notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod cum nos moverimus questionem seu controversiam contra illustrem virum Philipum comitem Sabaudie et marchionem in Ytalia super castris de Mureto et de Condemina et quibusdam aliis, que dicebamus et adhuc dicimus ad nos ratione imperii seu regni Alamannie pertinere, nos eidem comiti ob grata servitia que nobis fecit et considerantes, quantum nobis et imperio possit esse imposterum fructuosus, de speciali gratia remittimus eidem comiti omnem iniuriam et odium, si quod vel quam contra ipsum aliquatenus habebamus, et specialiter questiones et actiones, quas in predictis castris de Mureto et de Condemina et aliis quibuscumque habebamus et habemus. Quam remissionem durare volumus solummodo quamdiu vixerit dictus comes, ita quod post eius decessum in predictis ius nostrum remaneat nobis salvum. Et de predictis omnibus pacem firmam cum predicto comite facimus toto tempore vite sue, ipsum ad nostram bonam gratiam revocantes. Et promittimus bona fide et in verbo veritatis pro nobis et filiis nostris, quod super predictis nullam omnino questionem seu controversiam movebimus dicto comiti per nos vel per alium, nec aliquam guerram per nos vel nostros nomine nostro vel alieno seu aliquem alium iuvando contra ipsum comitem movebimus vel faciemus, nec sustinebimus per aliquem de nostris guerras aliquas ei moveri vel alios iuvare contra ipsum, sed ipsum in tranquilla quiete, quantum in nobis et nostris fuerit, promittimus liberaliter permanere. In cuius rei testimonium sigillum nostrum etc.

318. ¹⁾ bis scriptum e. ²⁾ in rasura e. ³⁾ supra lineam e. ⁴⁾ Fri in rasura e.

320. FORMA LITTERARUM COMITIS SABAUDIAE.

Item ex eodem Libro l. c.

(P. deest.)

Nos Philippus comes Sabaudie et marchio in Italia notum facimus universis
 presentes litteras inspecturis, quod cum serenissimus vir dominus noster R. Dei gratia
 5 Romanorum rex semper augustus de omnibus querelis [et] controversiis, quas habebat
 vel habere poterat contra nos usque ad hodiernam diem occasione castrorum de Mureto
 et de Condemina vel alio quomodolibet, venerit ad bonam pacem nobiscum et ei
 placuerit remittere omnem iniuriam et odium, si quod habebat contra nos, et omnem
 actionem, quam habebat in dictis castris, nobis toto tempore vite nostre, et sue nos
 10 reconciliaverit gratie, nos versa vice ob gratiam predictam nobis factam volumus, con-
 cedimus et precipimus, quod post decessum nostrum successor seu successores nostri
 maxime in predictis castris de Muroto et Condemina stent et supponant se totaliter
 cognitioni bone curie domini nostri R. regis predicti de omnibus actionibus et iuribus,
 15 quas dicit se habere in predictis castris ratione imperii seu regni, vel bone misericordie
 sue. Volentes, concedentes et precipientes predictis successoribus nostris maxime in
 dictis castris, quod quicquid per cognitionem predictae curie sue seu de bona miseri-
 cordia sua arbitratum extiterit seu etiam diffinitum super predictis castris, per predictos
 successores nostros totaliter observetur. In cuius rei testimonium sigillum nostrum
 presentibus duximus apponendum.

20 Datum.

321. PROCURATORIUM NOVUM COMITIS SABAUDIAE. 1282. Jul. 15.

Ex autographo signato *Trattati diversi Mazzo 1 nr. 1. Cf. Reg. imp. VI. 1683a*
 et 1730a. (P. deest.)

Nos Philippus* comes Sabaudie notum facimus universis presentes litteras inspec-
 25 turis, quod cum nos benigna et amicabile monitione, exortatione et obsecratione sanc-
 tissimi domini nostri M(artini) Dei providentia summi pontificis moniti, exhortati et
 obsecrati fuerimus per litteras suas speciales et per relligiosum et venerabilem virum
 fratrem Vilelmum de Thoneis ordinis fratrum Predicatorum nobis cum dictis litteris
 specialiter destinatum, ut de discordiis et querelis, quas movet contra nos serenissimus
 30 vir R. Dei gratia Romanorum rex quocumque modo vel nos contra ipsum dominum
 regem, inclinare et condescendere velimus ad pacem et concordiam vel longas treugas
 faciendas vel compromissum cum predicto domino rege, nos ob reverentiam sedis aposto-
 licae et specialiter ipsius predicti domini nostri summi pontificis volentes in omnibus non
 solum ipsius preceptis set etiam monitis obedire, offerimus nos paratos totaliter predictis
 35 monitionibus, exhortationibus et obsecrationibus stare et totali cognitioni, arbitrio vel etiam
 voluntati ipsius summi pontificis super predictis [vel]^b eorum, quos ad hec duxerit delegan-
 dos. Dantes plenariam potestatem predicto fratri Vilelmo tamquam nuncio summi ponti-
 ficis ob reverentiam sedis apostolice super predictis tractandi, compromittendi, componendi,
 40 ordinandi et omne aliud^c nostra auctoritate et nomine per se vel per alium faciendi,
 treugas capiendi seu prorogandi, prout negotio viderit expedire. Ratum et firmum
 habituri, quicquid in premissis per ipsum fratrem fuerit ordinatum, ac si per nos per-

321. *) 1us or. b) deest or. c) supra lineam or.; cf. infra.

sonaliter et presencialiter factum esset. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus apponendum.

Datum et actum apud Aquianum, Idus Iulii, anno Domini MCCLXXX secundo.

Constat de duabus interlineaturis scilicet 'aliud' et 'faciendi'.

Datum ut prius¹.

322. LITTERAE RUDOLFI REGIS AD COMITEM GEBENNENSEM DE HOSTE FACIENDA. 1283. Ian. 22.

Ex Libro litterarum imperialium fol. 190. Cf. mandata similia supra nr. 188—191. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1793. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus nobili viro comiti Gebonensi dilecto fidei suo gratiam suam et omne bonum.

Volentes iura et bona imperii, quo iandudum comes Sabaudie iniuriose tenuit occupata, retrahere ad nostram et ipsius imperii potestatem, contra ipsum processimus cum copiosa milicie comitiva, ut etiam ulciscamur iniurias nostris hominibus irrogatas. Unde cum ab incepto opere non volumus aliquo modo resilire, nisi prius nostram consequamur omnimode Dei presidio voluntatem, fidelitatem tuam rogamus et requirimus plenissimo cum affectu, quatinus collocato pre oculis, qualiter nobis et imperio astrictus, sic te prepares et accinges, quod pro recuperandis bonis memorati imperii et nostris et hominum nostrorum iniuriis ulciscendis gratum nobis valeas auxilium impertiri. Nos etiam te in tua iusticia nullatenus deseremus, unde viriliter aggrediaris negotium, et tibi centum milites si indigeris transmittimus, nec pacem cum dicto comite faciemus, nisi eum tuis iuribus et iusticia sis inclusus.

Datum in castris ante Paterniacum, X. Kal. Iulii, regni nostri anno decimo.

323. PAX CUM COMITE SABAUDIÆ. 1283. Dec. 27.

Ex autographo 'Trattati diversi Mazzo 1 nr. 6' signato, cuius sigillum desideratur. In iuxta servatur transsumtum eiusdem autographi a. 1283. die Mercurii post festum beati Vincentii (= 1284. Ian. 26) Chillon per episcopum Augustensem et Wilhelmum de Belloforti clericum reginae Franciæ factum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1805. (P. 443.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad vestram noticiam cupimus pervenire, quod nos cum nobili viro Philippo comite Sabaudie bonam pacem et firmam super guerra, que inter nos et ipsum vertebatur, fecimus in hunc modum:

1. Primum quod ipsi Philippo comiti Sabaudie et omnibus ac singulis suis valoribus et adiutoribus et specialiter civibus de Morato et Contamino bonam, perfectam et stabilem pacem damus et facimus et omnem indignacionem, iram, rancorem et odium, quas et que contra ipsos habuimus, puro corde et bona fide eis remittimus integre et liberaliter indulgemus².

2. Item dictus comes nobis restituet et tradet Moratum et Contaminum et resignabit advocaciam et quicquid iuris habet in Paterniaceo³.

3. Item civibus Morati et Contamini nulla dampna seu gravamina inferemus, pro eo quod dicto comiti adheserunt, sed eos in iuribus suis, possessionibus et libertatibus dignabimur conservare².

¹) Cf. infra ad nr. 335.

²) Cf. Reg. imp. VI, 1806, 1807.

³) Cf. nr. 324.

4. Item prefato Philippo comiti Sabaudie nec questionem nec guerram per nos nec per alium movebimus tempore vite sue super possessionibus seu hominibus aut fortaliciis imperii, quas et quos et que hodie possidet aut in sua hodie retinet potestate.

5. Item priorem et monasterium ac habitatores Paterniaci conservabimus in possessionibus, libertatibus et iuribus suis nec ipsis aliqua dampna seu gravamina quoad vixerimus inferemus pro eo, quod dicto comiti adhererunt. Tali condicione adiecta, quod nos advocaciam in Paterniaco nomine imperii retinebimus et quod successoribus nostris regibus et imperio omne ius et omnis libertas salva remaneat in futurum, sicut ipsis competiit seu competere potuit primo die antequam hec pax et concordia esset facta. Et similiter priori et monasterio omne ius et omnis libertas remaneat salva in futurum, sicut eis competiit seu competere potuit primo die antequam hec pax et concordia esset facta.

6. Item captivi hinc inde absoluti libere dimittentur^a.

15 In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum in castris ante Paterniacum, in die beati Iohannis apostoli et ewangeliste, ind. XII, anno Domini MCCLXXX tercio, regni vero nostri anno undecimo.

324. TESTIMONIUM REGIS DE RESTITUTIONE CASTRORUM ET
 IURIUM. 1283. Dec. 29.

20

Ex autographo item signato nr. 7, cuius sigillum item deest. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1808. (P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras visuris vel audituris gratiam suam et omne bonum.

25 Noverit universitas vestra, quod cum nobilis vir Philippus comes Sabaudie per pacem et concordiam inter nos et ipsum factam de guerra, que inter nos vertebatur, nobis deberet restituere et tradere Muratum et Contaminum et resignare advocaciam et quidquid iuris habebat in Paterniaco, magister Guillelmus de Belloforti dilectus clericus noster et Aymo de Sancto Triverio clericus dieti comitis et procuratores ipsius comitis vice et nomine ipsius comitis supradicta liberaliter impleverunt et fecerunt. In
 30 cuius rei testimonium presens scriptum nostre maiestatis sigillo fecimus communiri.

Datum Mureti, die Mercurii post nativitatem Domini, anno Domini MCCLXXX tercio, indictione XII, regni vero nostri anno undecimo.

325. LITTERAE REGIS DE ARBITRIS ELIGENDIS. 1284. Ian. 2.

35

Ex autographo signato 'Diplomi imperiali Mezzo 2 nr. 17', cuius sigillum desideratur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1810. (P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

40 Noverint universi, quod inter nos et spectabilem virum Philipum comitem Sabaudie taliter est conventum, ut pax firmior et maior subiectis plebibus tranquillitas conservetur, quod occasione alicuius guerre^a vel discordie, si eam quod absit inter nostras

323. ^a) e in rasura or.

325. ^a) guerre or.

civitates seu fideles alios ac ipsius comitis prenotati contigerit suboriri, nulla pignora hinc inde capi debeant vel alia dampnosa dispendia irrogari. Sed ex utraque parte duo viri fidedigni debent eligi et venerabilis frater H. Basiliensis episcopus princeps noster karissimus et magister Guillelmus de Belloforti clericus serenissime domine M. regine Francie pro tertio statuatur. qui ipsam guerram sine dispendioso discordiarum atrepitu valeant complanare. Unde damus has nostras litteras in testimonium super eo.

Datum Friburgi, III. Non. Ianuarii, regni nostri anno XI.

326. *MANDATUM REGIS DE PECUNIA RECIPIENDA. 1284. Ian. 2.*

Ex Libro litterarum imperialium fol. 31. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1811.

(P. deest.)

Rud(olfus) Dei gratia Romanorum rex semper augustus nobili viro Phi(lippo) comiti Sabaudie amico suo dilecto salutem et omne bonum.

Gerentes de circumspectione prudentis viri Ul. dicti Riez civis Friburgi fiduciam inconcussam, damus et concedimus ei mandatum et plenam ac liberam potestatem in petendi, requirendi et exigendi et recipiendi a te duo millia marcharum argenti, in quibus nobis ex compositione et concordia inter nos et te facta es obligatus¹. Et quicquid nomine nostro eidem persolveris de pecunia memorata, nobis computabimus persolutum et te pro tanto quod ei persolveris quittabimus et quittamus presentibus libere et solute. In cuius rei testimonium presens scriptum sigillo fecimus nostre maiestatis communiri.

Datum Friburgi, II. Non. Ianuarii, indicione duodecima, anno Domini millesimo ducesimo octuagesimo quarto, regni vero nostri anno undecimo.

327. *QUITATIO DE MILLE MARCIS. 1284. Ian. 28.*

Ex eodem Libro fol. 31. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1811.

(P. deest.)

Ego Uldricus Divitis burgensis de Friburgo notum facio universis presentes litteras inspecturis, quod ego de mandato magnifici principis R. Dei gratia Romanorum regis semper augusti michi ab eodem domino rege concessa et nomine ipsius domini regis habui et recepi in bona pecunia numerata ab illustri viro Ph. comite Sabaudie, solventi michi ad opus et nomine dicti domini regis tanquam procuratori ipsius domini regis, mille marchas argenti vel valorem earum de illis duobus millibus marchis, in quibus dictus dominus comes dicto domino regi tenebatur ex compositione facta inter eos. De quibus mille marchis procuratorio nomine me habeo et teneo integre pro contenta et soluto et de eis ipsum dominum comitem et suos procuratorio nomine dicti domini regis et nomine ipsius regis quitto, libero penitus et absolvo, renunciando exceptioni non numerate et non habite pecunie. spei future numerationis, doli, in factum et omni auxilio et beneficio iuris canonici et civilis. In cuius rei testimonium sigillum meum duxi presenti littere apponendum.

Datum Chill(one), die Veneris ante purificationem beate Marie, anno Domini millesimo ducesimo octuagesimo tertio.

327. *¹ quis e.

1) Cuius rei in capitibus Pacis supra nr. 323 mentio non fit.

328. MANDATUM ALTERUM. 1284. Jan. 31.

Ex autographo signato 'Diplomi imperialis Mazzo 2 nr. 18'. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1812. (P. deest.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus nobili viro Philippo
5 comiti Sabaudie fidei suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Nobilem virum Richardum de Corbiers nostrum fidelem dilectum ad tuam pre-
senciam destinamus, dantes sibi aut certo nuncio suo ipsius litteras deferenti¹ plenam
et liberam potestatem mille marcas argenti, in quibus ex compositione inter nos et
te facta obligatus existis, a te petendi et exigendi necnon recipiendi et caucionem pro
10 dicta pecunia vel eius parte nobis solvenda vel eidem Richardo aut ipsius nuncio
certo nostro nomine acceptandi et recipiendi. Gratum et ratum habituri, quicquid idem
Richardus^a vel ipsius certus nuncius circa predictam pecuniam et eius solutionem
nostro nomine fecerit vel ordinaverit. Presencium testimonio litterarum^b, quas sigillo
maiestatis nostre fecimus communiri.

15 Datum Friburgi, II. Kal. Februar., anno Domini MCCLXXXIII, regni nostri
anno XI.

329. QUITATIO ALTERA. 1284. Apr. 7.

*Ex autographo signato 'Trattati diversi Mazzo 1 nr. 5'. Pendet sigillum lucum
loro membranaceo. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1812 itemque 1951a. (P. deest.)*

Ego Uldricus Divitis burgensis de Friburgo notum facio universis presentes
litteras inspecturis, quod ego de mandato Richardi de Corberis michi ab eodem dicto
Richardo concessa et nomine ipsius dicti Richardi habui et recepi in bona pecunia
numerata ab illustri viro domino Philippo comite Sabaudie, solvente michi ad opus et
nomine dicti Richardi tanquam procuratori ipsius Richardi, mille marchas argenti vel
25 valorem earum, que restabant ad solvendum de illis duobus milibus marchis argenti,
in quibus dictus dominus comes magnifico principi domino regi Alamannie tenebatur
ex compositione facta inter eos. De quibus mille marchis procuratorio nomine dicti
Richardi me habeo et teneo integre pro contento et soluto et de eis ipsum dominum
comitem et suos procuratorio nomine ipsius Richardi et nomine ipsius quitto, libero
30 penitus et absolvo, renuncians exceptioni non numerate et non habite pecunie, spei
future numerationis, doli, in factum et omni auxilio et beneficio iuris canonici et civilis.
In cuius rei testimonium sigillum meum duxi presentibus litteris apponendum.

Datum Chillon(e), die Veneris sancta, anno Domini MCCLXXX tercio.

328. ^a) Richardo or. ^b) litterarum or.

330—332. REVOCATIO CONSTITUTIONIS VICARIORUM IMPERIALIUM.

1282. Mai. 15. — 1284. Iun. 7.

330. LITTERAE REVOCATORIAE. 1282. Mai. 15.

Dedit vir d. Bruns ex autographo tabularii civitatis Lubecensis 'Trese Caesarea nr. 19'. Sigillum pendet loro membranaceo. Cf. supra nr. 180. 236. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1653. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris advocato, consulibus et universis civibus Lubicensibus, fidelibus suis dilectis, gratiam suam et omne bonum.

Pro tranquillitate vestra et ampliore securitate vos et civitatem Lubicensem illustribus Iohanni, Conrado et Ottoni fratribus marchionibus, principibus nostris dilectis, de Brandenburg memimus commisisse. Verum quia eadem commissio vobis nec utilis nec expediens reputatur, ipsam presentibus revocamus, vos a devocione dietorum marchionum, quantum est ex parte commissionis predictae, nichilominus absolventes. Mittentes has litteras vobis in testimonium super eo.

Datum Ulmee, Idus Maii, anno Domini MCCLXXXII, regni nostri anno IX.

331. MANDATUM LUBECENSIBUS DIRECTUM. 1282. Dec. 7.

Item ex autographo nr. 23. Cui inscriptum est: Prudentibus viris consulibus et universis civibus Lubicensibus, dilectis nostris fidelibus. Fragmenta sigilli, quod olim litteras clausit, adsunt. Cf. infra nr. 361. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1736. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris consulibus et universis civibus Lubicensibus, dilectis suis fidelibus, gratiam suam et omne bonum.

Ingredientes vestre querele nobis perrecte crebrius de illustribus marchionibus de Brandenburg Ottone et Cunrado fratribus, dilectis nostris principibus, nostra precordia et nos feliciter ammonentes, ad salutem vestram et commodum nos favorabiliter inclinarunt, unde predictis marchionibus super commissione ipsis de vobis facta eis litteras revocatorias dirigentes¹ et vos illustribus ducibus Saxonie Iohanni et Alberto fratribus, principibus nostris dilectis, propensius committentes, fidelitati vestre committimus et mandamus precise volentes, quatinus eisdem ducibus Saxonie devote parere et intendere studeatis in omnibus tamquam nobis.

Datum Hagenowe, VII. Idus Decembris, regni vero nostri anno X.

332. MANDATUM DUCI SAXONIAE MISSUM. 1284. Iun. 7.

Item ex apographo covero eiusdem tabularii nr. 30. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1836. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus illustri Alberto duci Saxonie, principi et filio suo karissimo, gratiam suam et omne bonum.

¹) *Supra nr. 330.*

Ad nostram regiam audienciam est deductum, quod tu recepta pecunia ab illustribus marchionibus de Brandenburg eis sponderis contra dominos Slavic et cives Lubicensis, nostros fideles dilectos, in gwerrarum discrimine, quod inter eosdem marchiones ex una et predictos dominos Slavic ex parte altera^a est subortum, contra nostri honoris et nominis lesionem ac generalis pacis pulchritudinem, pro cuius conservatione te credebamus et adhuc credimus iuxta crediti tibi a nobis officium debitum, eo quod in illis partibus noster officialis et vicarius existis, potius et res exponere et personam, quam in ipsius moliri minus provide detrimentum, tuum auxilium pro viribus inportiri. Eapropter tuam sinceritatem rogamus et hortamur plenissimo cum affectu, mandantes tibi nichilominus studioso et precise volentes, quatinus cum ex huiusmodi gwerrarum dissensione respublica suum sibi videat imminere periculum et generalis pacis amplectanda serenitas amare lesionis scissuram sibi scenciat affuturam, non aliorum, qui forte tuo honori pro ipsorum commoditate privata cupiunt derogare, persuasionibus consenciendo aut aures patulas arrigendo, premissis verro te non imisceas quoquomodo, sed inter dictas partes toto conamine pacis federa studeas reformare. Ob hoc utique nostre excellentie adeo complacabis, quod tuam obinde devotionem cogimur non immerito commendare. Si vero secus feceris, quod non credimus, nostram offensam te noveris incursum graviter. Scias eciam, quod in brevi nuntios nostros sollempnos ad dictas partes transmittimus, qui prefatos dominos ad conservandum pacis federa nostro nomine et auctoritate inducent ac eas autorizante Domino reducent ad optato pacis et concordie unionem.

Datum Friburgi, VII. Idus Iunii, regni nostri anno XI.

333—335. CONCORDIA CUM ARCHIEPISCOPO COLONIENSI.

1282. Iul. 26.—Sept. 27.

333. LITTERAE REGIS. Iul. 26.

Supersunt nomisi in Copiario qui dicitur Sifridi archiepiscopi in tabulario civitatis Coloniensis asserato Mser. A. XII, 4 succ. XIV. fol. 25. Denno nos ipsi contulimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1686. (P. deest.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis salutem et omne bonum.

(1) Ne insignis Coloniensis ecclesia, quam decet devocione debita venerari, ex periculose dissensionis materia, que inter nos et venerabilem patrem eiusdem ecclesie archiepiscopum principem nostrum hactenus vertebatur^a, aliquibus ruinosis^b obruatur periculis et reipublico status floridus sine perturbacione qualibet conservetur, mediantibus venerabilibus patribus Wer. archiepiscopo Maguntinensi et H. Basiliensi episcopo principibus nostris dilectis per honorabiles viros Th. decanum maioris, Wer. Sancti Gereonis, Ar. Sancti Severini prepositos, F. decanum Sanctorum Apostolorum, Io. de

332. ^a) ex parte altera supra lineam scriptum tr.

333. ^a) sequitur alinquitq; deletum c. ^b) ruinosis! c.

Ronnenberg canonicos ecclesiarum Coloniensium ex parte dicti archiepiscopi cum pleno mandato ad nostram presenciam destinatos inter nos et memoratum archiepiscopum de nostro consensu libero talis est concordia ordinata:

(2) Videlicet quod ipse archiepiscopus castrum Werdense cum omnibus iuribus et pertinenciis universis, sicut ipse archiepiscopus tenuit et possedit, nobis restituet vel nunciis, quos ad hoc duximus deputandos. (3) Item iniusta pedagia sive theolonia apud Andernacum et Bunnam ac alibi in terris et aquis idem archiepiscopus dimittet penitus, illa de cetero nullatenus recepturus. Percepta etiam de predictis pedagiis sive theoloniis emendabit ad dictum et arbitrium venerabilis H. Basiliensis episcopi et nobilis viri E. comitis de Catzenellenbogo et aliorum, quos ipse ad hec duxerit assumendos. Pedagia vero iusta sive theolonium, quo ab antiquo Coloniensis ecclesie rite habuit, pleno iure possidebit predictus archiepiscopus nomine Coloniensis ecclesie in futurum. (4) Item omnes adiutores nostri huic concordie sunt inclusi debentque eum sepedicto archiepiscopo et ipse cum eis plena pace et concordia congaudere, et ipse archiepiscopus illis, qui eum requisierint, ut ipsis querelis sibi ex ipsorum parte motis vel movendis amorem vel iusticiam faciat, eisque facere voluerint iusticiam vel amorem super quibuscumque conquestionibus, infra festum Pasche proximo nunc futurum, dolo et fraude penitus exclusis, faciet iusticiam vel amorem, ipsique, qui eidem archiepiscopo moverint aliquas questiones, infra predictum terminum sibi facient iusticiam vel amorem. (5) Preterea discretus vir Rutgerus canonicus Aquensis clericus noster tenebit possessionem advocacie Assindensis ecclesie, ita tamen quod ex huiusmodi possessione facta archiepiscopo et sue ecclesie nullum dampnum vel preiudicium generetur nec nobis de novo ius aliquod acquiratur. Sed duo honesti viri et fidedigni ex utraque parte debent eligi, cum idem archiepiscopus ad presenciam nostram pervenerit, qui quidem quatuor vel tres ex eis inquisito super advocacia iure nostro et imperii ac eiusdem archiepiscopi et sue ecclesie infra sex septimanarum spatium a tempore electionis arbitrorum numerandum nobis vel ipsi archiepiscopo et sue ecclesie ipsam advocaciam attribuent iusticia vel amore sub debito prestiti iuramenti. Quod si aliquem vel aliquos ex his arbitris decedere vel legitimo impedimento contigerit prepediri, alter vel alii sine dolo et sine fraude substituentur, qui terminent dictum negotium modo dicto. Ille etiam, per cuius arbitros vel amicos compositores steterit, quominus prefata infra dicti temporis spacium compleantur, cadet a iure quod sibi in dicta advocacia competiit sive competere videbatur. (6) Insuper nos memorato archiepiscopo et ecclesie sue restituemus omnes litteras, quibus nobis usque ad hec tempora super quibusdam articulis fuerit obligatus, et sepedictus archiepiscopus nobis similiter tenetur restituere omnes litteras, in quibus super quibusdam articulis seu promissionibus sibi vel sue ecclesie vel quondam Eng(elberto) bone memorie Coloniensi archiepiscopo fuersimus obligati. (7) Preterea nos assumemus duos vel tres viros honestos et ipse archiepiscopus totidem, cum ad nos venerit, assumet, quorum arbitrio de illatis gravaminibus per obsequiosa servicia nobis prestabit emendam. Et ut premissa in pleno consistant robore firmitatis, prefati procuratores archiepiscopi memorati habentes ad hoc plenum mandatum in animam ipsius archiepiscopi iuraverunt, quod ipse archiepiscopus omnia predicta teneatur et debeat inviolabiliter observare, et ipse archiepiscopus, cum in presenciam nostram pervenerit, corporale prestabit super observacione premissorum omnium sacramentum. (8) Nomina adiutorum nostrorum sunt hec: illustres F.^h dux Lotheringie, H. Iantgravius Hassie et nobiles viri Flo. Hollandie et Gelrie, Th. Clevensis, H. Luezellenburgensis, A. de Monte, Losensis et Iulia-

333. ^{a)} corr. ex eisque c. ^{b)} facto c. ^{c)} corr. ex elegi c. ^{d)} et dolo c. ^{e)} qui add. c.
^{f)} supra lineam add. c. ^{g)} corr. ex sub c. ^{h)} sic c.

censis comites, de Heimsberg et de Valkenburg nobiles, S. de Westerburg vel Hanowen et de Grifenstein; in Westvalia venerabiles Osnaburgensis et Paderburnensis episcopi, E. de Marka, de Waldecken, de Everstein comites, S. de Lippia, Wer. de Ithore, Wer. de Bisschoffhusen. (9) Si vero aliqui aliorum nostrorum adiutorum in futurum occurrint memorie, illos ipsi archiepiscopo¹ nominabimus, cum ipse se ipsum conspectui^m [nostro]ⁿ presentabit, quos condicionibus, pace et concordia, quibus gaudent superius nominati, volumus et ipse archiepiscopus vult gaudere. (10) Item supradictum castrum Werde cum suis attinentiis universis ipse archiepiscopus restituet nobis vel nunciis, quos ad hoc duxerimus deputandos^o, a feria quarta post festum beati Iacobi ad octo dies sequentes vel prius si poterit bona fide. In quorum omnium promissorum testimonium presens scriptum oxinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri. fol. 29.

Datum Oppenheim, VII. Kal. Augusti, indictione X, anno Domini MCCLXXX secundo, regni vero nostri anno nono.

15 334. ALIAE LITTERAE. Jul. 27.

Ex eodem Copiario fol. 26. Item nos contulimus. Cf. litteras consensus archiepiscopi infra nr. 340, eodem die datas. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 168. (P. deest.)

Rodolphus Dei gracia rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus, quibus presentes littere fuerint exhibite, gratiam suam et omne bonum.

20 Licet olim inter nos et venerabilem Sifridum archiepiscopum Coloniensem principem nostrum dilectum exorta dissonionis materia fuerit et rancoris, tamen tanto facilius debemus ad prestandam veniam inclinari, quanto videtur apercius et coercius experitur, sacrum imperium sine principum fulcramento non posse^a subsistere, sed minari potius confracis compaginibus ad ruinam. Hinc est quod nos predicto venerabili S. Coloniensi archiepiscopo, principi nostro dilecto, omnem^b indignacionis sive rancoris acredinem erga ipsum ex quacumquo causa conceptam ex animo plene duximus remittendam et ipsum ad gratie nostre sinum recolligimus pristini favoris et dilectionis plenitudine amplectandum, volentes ipsum et inelitam ecclesiam suam in omnibus iuribus, libertatibus et honoribus, quibus haecenus sunt gavisi, favorabiliter confovere.

30 Datum Oppenheim, VI. Kal. Augusti, anno Domini MCCLXXX secundo, indictione X, regni vero nostri anno nono.

335. STATUTUM DE MONETA. Sept. 27.

Denuo contulimus autographon, quod asservatur in tabulario regio Dusseldorpiensi 'Charcola 289'. Sigillum regis parum laesum, sigilli archiepiscopi fragmenta pendent filis sericis. In dorso leguntur De moneta sub certo valore per regem Rom. et archiepiscopum Colon. pariter facienda. Cf. ea, quae Ficker 'Beiträge zur Urkundenlehre' II, 55 sq. notavit de forma eschatocolli. et supra nr. 321. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 175. (P. 440.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus, baronibus, comitibus, nobiles, vasallis ac aliis imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

333. ¹) archiepiscopi c. ^m) confectui c. ⁿ) deest c. ^o) in corr. c.

334. ^a) sequitur substinere deletum c. ^b) omnes c.

Sept. 25.

(1) Iurata pace feria sexta ante festum beati Michaelis proxima apud Bopardiam a venerabilibus Coloniensi, Treverensi archiepiscopis et Lud. comite palatino Rheni duce Bavarie principibus, comitibus, baronibus, nobilibus ac aliis nostris fidelibus, qui eandem prius non iuraverant¹, ac tractantibus nobis de tranquillitate, commodo ac utilitate communi^a cum ipsis, de monetarum defectibus et earum falsificatione in variis et diversis locis Alamannie male commissa vario ac diversimode a pluribus querimoniis surrexerunt. (2) Super quibus cum consideremus et^b cum venerabili . . . Maguntino archiepiscopo ac aliis supradictis principibus ac nobilibus de maturo remedio conferremus, tandem inter nos et dictum Coloniensem archiepiscopum, dictis principibus et nobilibus presentibus, taliter est conventum et ob evidentem necessitatem et utilitatem totius patrie concordatum, quod et nos in loco nobis placito sub ymaginario regie maiestatis et idem archiepiscopus in civitate Coloniensi sub expressione sue ymagine in eisdem tamen et equalibus forma, albedine, puritate argenti et ponderis quantitate novam cudi seu fieri faciamus monetam: de qualibet marca argenti tredecim solidos et quatuor denarios in pondere, qui examinati et ad ignem positi reddent marcam in pondere quatuor denariis tantum minus, et sic subsistet marca quoad puritatem in quatuor denariis. (3) Et quod nulli alteri, cuiuscumque condicionis existat, in regno Alamannie fas sit et licitum, eiusdem ymagine, ponderis, puritatis et albedinis habere monetam; sed ubicumque talis deprehensa fuerit, tamquam falsa et pro falsa ab omnibus reputetur, et deprehensus cum ea tamquam falsarius puniatur. (4) Volentes, ut pro eius certitudine et cautela de moneta nostra tredecim solidi et quatuor denarii ad monetam Coloniensem et de Coloniensi moneta tantundem ad nostram ponatur pro securitate que dicitur in vulgari stilo, ob hoc ut deprehensis falsis denariis pro veritatis iudicio semper hic vel ibi ad denarios taliter depositos recurratur. (5) Has autem monetas ubique locorum per regnum nostrum secundum sui valorem recipi volumus et per ipsas et cum ipsis precipimus negociaciones quaslibet exerceri. Aliorum vero principum et nobilium monete legitime et antique in debito suo cursu manebunt. Nullus tamen aliquam monetam habebit, nisi legitime doceat, quod eandem ab imperio debeat obtinere. In quorum testimonium sigillum nostrum una cum sigillo venerabilis Coloniensis archiepiscopi predicti presentibus sunt appensa.

Dat. Bopardie, V. Kal. Octobr., anno Domini MCCLXXX secundo, regni vero nostri anno IX.

Predictis nostris et eiusdem archiepiscopi Coloniensis monetis a die renovacionis denariorum ultra decennium minime valituris.

Dat. apud Bopardiam ut supra^c, V. Kal. Octobr., anno Domini MCCLXXX secundo, regni vero nostri anno IX.

336. 337. SENTENTIAE PRO ABBATE WEISSENBURGENSE.

1282. Nov. 28. — Dec. 2.

336. SENTENTIA DE IURE ABBATIAE. Nov. 28.

Dedit J. Lechner c. 1) *Libro privilegiorum Weissenburgensium a. 1580. scripto tabularii Vindobonensis fol. 11, ubi collatio cum autographo facta esse indicatur. Nos ipsi*

335. ^a communi or. ^b supra lineam add. or. ^c . . . add. or.

1) Cf. *Reg. imp. FI, 1713a et supra nr. 281.*

contulimus 2) apographum sacc. XVIII., quod superest in Copiario Weissenburgensi Spirae in tabulario regio asservato fol. 498. Et alia ut videtur fonte dedit iam olim S Schöpflin 'Alsacia diplomatica' II, 24 nr. 730, ubi notatur: Ex tabulario ecclesiae Weissenburg. -- Böhmer, Reg. imp. VI, 1729.
(P. deest.)

5 Nos Rudolfus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus tenore presentium protestamur et scire volumus universos, quod cum inter venerabilem Edelinum abbatem Weissenburgensem^b et suum conventum ex una et cives in Hagenbuech^c ex parte^d altera super iuribus publice curie et officio sculteti, pratis, pascuis, piscationibus, nemoribus, arenis et^e iuribus, que buteil^e, heuptrecht^f et hertrecht dicuntur, necnon super
10 aliis, que predicti abbas et conventus^g usque ad libertatem civibus eisdem^h concessamⁱ pacifice tenuerunt, aliquamdiu questionis materia moveretur^k, tandem quia per inquisitores ad hoc deputatos extitit evidenter compertum, quod prefati abbas et conventus predicta omnia et singula, super quibus fuit questio, ante libertatem ipsorum civium pacifice possederunt, nos nolentes, quod occasione libertatis huiusmodi ecclesie Wissen-
15 burgensi aliquod preiudicium generetur, procuravimus, quod predictae partes super questione premissa taliter convenerunt^l, quod prefati abbas et conventus iura publice curie, officium sculteti, pascua^m, piscationes, nemora et iura predicta necnon omnia alia bona et iura, sicut ea ante libertatem et usque adⁿ tempus libertatis civium habuerunt, debent inantea libere ac^o pacifice possidere nec in hoc eis ex parte civium
20 ullum debet impedimentum prestari. Cives quoque sine impedimento quolibet gaudebunt omnibus libertatibus suis et iuribus, que ante libertatem ipsis indultam habuisse noscuntur. Preterea idem abbas et conventus renunciaverunt simpliciter omnibus damnis, iniuriis et gravaminibus ipsis illatis et expensis factis^p occasione questionis predictae, nec officialis ipsius abbatis super his cives ipsos impetet^q nec eis movebit
25 aliquam questionem. In cuius rei testimonium presens scriptum nostro^r et predictorum abbatis et conventus sigillis fecimus communiri.

Datum in Weissenburg^s, IIII. Kal. Decembris, indictione undecima, anno Domini millesimo ducentesimo LXXXII, regni vero nostri anno decimo.

337. DECLARATIO DE LIBERTATIBUS CIVITATUM IURI IMPERII
ET PRAELATORUM NON PRAEJUDICANTIBUS. Dec. 2.

30 *Item ex 1) fol. 13, ubi collatio cum autographo facta esse indicatur, et 2) fol. 502. Contulit etiam b. n. Weiland 3) innovationem Weissenburgensem sacc. XVI. ex. in tabulario generali regni Bavarici asservatum fol. 11'. -- Böhmer, Reg. imp. VI, 1732.*
(P. 441.)

35 Rudolfus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Quia regalem decet clementiam, sic devotis libertates impendere et bene meritis liberalitatis et munificentie sue gratiam impertiri, quod ex eo imperio ac ecclesiis et^b ecclesiarum prelatibus nullum prorsus in suis iuribus preiudicium irrogetur, ad univer-

40 336. ^a) Rudolphus 2. ^b) Weissenburgensem 1. S. ^c) Hagenbuech 1. 2. ^d) de-st 1. ^e) buteil 1. ^f) heubtrecht 2; hauptrecht 1. ^g) conventum 1. ^h) eiusdem 1. ⁱ) concessum 1. 2. ^k) movetur 1. ^l) convenerunt 1. ^m) pascuas 2. S. ⁿ) in 2. S. ^o) et S. ^p) factum 1. ^q) impetret 2. ^r) nostre 1. ^s) Weissenburg 1. 2.

337. ^a) Rudolphus 2. 3. ^b) ac 3.

45 1) Cf. Reg. imp. VI, 1420.

sorum tam presentium quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod per libertates illas, quibus a creationis nostre tempore civitates et loca quecumque dotavimus, nullum volumus imperio et ecclesiis ac ecclesiarum prelati in suis iuribus et honoribus^o preiudicium generari, sed volumus quod imperium et prelati ecclesiastici omnibus iuribus illis gaudeant, quibus ante libertatem huiusmodi civitatibus^d et locis a nobis indultam^e usi fuerunt et quo in ois ante tempora libertatis eiusdem habuisse noscuntur. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum in Hagenawe^f, III. Nonas Decembris, indictione XI, anno Domini^g millesimo ducesimo LXXXII^h, regni vero nostri anno decimo.

338. SENTENTIA DE CIVIBUS NON EVOCANDIS.

1282. Dec. 4.

Damus ex Copiario I fol. 12 tabularii civitatis Nussiensis, ubi textus meliori fide traditur quam in Copiario III fol. 94, a v. d. Lacomblet olim adhibito. — Bühner, Reg. imp. VI, 1733. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum tam presentium quam futurorum notitiam volumus pervenire, quod coram nobis in die beate Barbare virginis apud Ehenheim pro tribunali sedentibus¹ ad instanciam dilecti fidelis nostri Conradi dieti Meyere civis Nussiensis per generalem sententiam venerabilium Argentinensis et^a Tullensis episcoporum principum nostrorum ac aliorum nobilium²⁰ et imperii fidelium, qui fuere presentes, requisitum extitit et obtentum: quod si aliquis princeps^b ecclesiasticus vel prelatus de capituli sui consensu aliquam civitatem suam vel opidum libertaverit et civibus eiusdem civitatis vel opidi plene ius dederit libertatis, idem princeps aut prelatus vel aliquis suo nomine cives ipsos contra libertatem illam, qua longis temporibus pacifice sunt gavisi^c, vel aliquis talis principis vel prelati²⁵ successor non possit^d nec debeat extra civitatem ad iudicium trahere vel eciam evocare, nisi rationabilis causa subesset et hoc idem princeps aut prelatus iudiciario ordine contra cives per legitimam sententiam obtineret. Quam sententiam ntpote rite latam tenore presentium approbantes, ipsam volumus inviolabiliter observari. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.³⁰

Datum loco et die predictis, anno Domini MCCLXXXII, regni vero nostri anno decimo.

337. ^c: hominibus 1. 2. ^d: civitati 2. ^e: indultum 1. ^f: Hagenaw 2. ^g: deest 3.
^h: octogesimo secundo 3; MCCLXXX secundo 2.

338. ^a: sequitur C deletum c. ^b: sequitur et deletum c. ^c: gavesi c. ^d: corr. ex. possint c. 35

1) Cf. sententiam alteram eiusdem diei infra nr. 347.

339 345. INFEUDATIO DUCUM AUSTRIAE ET STIRIAE.

1282. Dec. 27. Jul. 27. — 1283. Jul. 11.

339. PRIVILEGIUM REGIS PRIMUM. 1282. Dec. 27.

Insignis documenti autographon servatur in tabulario Vindobonensi. Imaginem phototypicam v. 'Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Uebersichtsbund' ad p. 40. Cf. ea quae Reg. imp. VI, 1740b notata sunt. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1743. (P. deest.)

¶ Rudolfus ¶ Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis imperpetuum.

(1) Romani moderator imperii ab observancia legis solutus legum civilium nexibus, quia legum conditor non constringitur, et tamen legis nature dominium, quod ubique et in omnibus principatur, necessario profitetur. Huius enim legis imperiosa potestas sic regnat potenter, sic in domini sui potencia exuberat affluenter, sic cunctos artat et stringit, sic omnes domini sui iugo laqueat et involvit, ut omnis caro et lingua statutis ipsius pareant et mandatis obediant, profiteantur dominium et imperium recog-

noscant. (2) Ideoque et nos, licet in excellenti specula regie dignitatis et super leges et iura simus positi, legis tamen nature preceptis et imperio caput nostrum sincere submittimus et eidem fidelitatis debitum exsolvere cupientes, notum fieri volumus tam presentis temporis quam future posteritatis imperii Romani fidelibus, quod inter multa liberalitatis immense beneficia, quibus a sublimacionis nostre primordio plerosque fideles imperii prevenimus, ad instinctum, immo potius imperium et preceptum eiusdem legis nature circa magnificenciam status proles nostre et sublimacionem ipsius studia nostra convertimus ac de libero et expresso consensu imperii principum ius in electione regis

Romani^a ex longa consuetudine tenencium principatus sive ducatus Austrie, Stirie, Carniole et Marchie cum universis suis honoribus, iuribus, libertatibus et pertinenciis, sicut eos clare memorie Liupoldus et Fridericus duces Austrie et Stirie tenuerunt ac possederunt, et aliis, que in terris eisdem quondam Otacharus rex Boemie quocumque legitimo titulo conquisierat, illustribus Alberto et Rudolfo filiis nostris karissimis apud Augustam sollempniter cum vexillis et sollempnitate debita concessimus in feodum ac principum imperii numero, consorcio et collegio aggregantes eosdem et ipsis ius principum concedentes, ab eis pro principatibus memoratis fidelitatis et homagii recepimus iuramentum. (3) Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre concessionis gratiam infringere vel eidem in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui facere presumpserit,

gravem nostre maiestatis offensam se noverit incurrisse. [I]n^b cuius rei testimonium et perpetui roboris firmitatem presentes litteras inde conscribi et bulla aurea thypario regie maiestatis inpresso iussimus communiri. Testes sunt hii: venerabiles Chun-

radus Argentinensis, Hartmannus Augustensis, Heinricus Ratisponensis et Wernhardus Secouiensis episcopi, illustres Ludewicus comes palatinus Rheni dux Bawarie, principes nostri, Chunradus dux de Teck, Hermannus marchio de Baden, Heinricus marchio de Burgow et Heinricus marchio de Halperch et spectabiles viri Albertus et Burchardus fratres de Hohenberch, Heinricus, Fridericus et Egeno de Vurstenberch, Eberhardus

^a Romani or. ^b initialis exarata non est or.

de Habapureh, Ludewicus de Ötingen, ° de Vlugelow, Meinhardus Tirolensis et Guntherus de Swartzenburch comites. Item nobilis vir Fridericus burchgravius de Nurenberch, Wernhardus de Schowenberch, Livtoldus de Chvring, Fridericus dapifer de Lengobach, Uriens de Capella, Erchengerus de Landeser, Hertnidus et Livtoldus fratres de Stadekk et quam plures alii.

Signum domini Rudolphi regis Romanorum invictissimi. (M.)

Datum in Augusta, per manum magistri Gotfridi prepositi Pataviensis nostri p[ro]thonotarii⁴, VI. Kalen. Ianuarii, indice, XI, anno Domini millesimo ducesimo octogesimo secundo, regni vero nostri anno decimo.

340. *CONSENSUS ARCHIEPISCOPI COLONIENSIS. 1282. Jul. 27.*

Autographon eiusdem tabularii denuo descripsimus¹. Pendet sigillum illaesum filis sericis. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1688. (P. decst.)

Sifridus Dei gracia saneto Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Italiam archicancellarius universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam.

Ut serenissimo domino nostro Rudolfo Romanorum regi semper augusto eo devotius in omnibus placeamus, nostrum consensum plenum et liberum damus, quod ipse dominus rex principatum quem voluerit cum suis pertinentiis universis et singulis, imperio et regno dumtaxat exceptis, concedat et conferat suis filiis legitimis, quando velit. Cui collacioni seu concessioni nos exnunc consensum liberum et spontaneum adhibemus. Et ut predicta robur obtineant inviolabilis firmitatis, has nostras litteras ipsi domino nostro regi damus sigilli nostri munimine roboratas.

Datum Oppenheim, anno Domini MCCI.LXXXII, feria secunda post festum beati Iacobi apostoli.

341. *CONSENSUS MARCHIONIS BRANDENBURGENSIS ET DUCUM SAXONIAE. 1282. Aug. 22.*

Autographa B, S 1, S 2 eiusdem tabularii denuo descripsimus. Pendent sigilla fere illaesa loro membranacco (B, S 2), filis sericis (S 1). De textu, de linea dati, de sigillatione non omnia recte relate sunt in Regestis imperii VI, 1711. (P. decst.)

Otto Dei gracia marchio Brandenburgensis omnibus presens scriptum visuris salutem in Virginis filio benedicto².

Ad cognicionem et noticiam tam presentium quam futurorum volumus pervenire, quod ob dilectionem et petitionem serenissimi domini nostri Rudolphi Romanorum regis voluntatem nostram adhibemus plenariam et consensum, quod inclitus dominus noster Rudolfus^b Romanorum rex iam predictus^c filiis suis Alberto et Rudolfo^d terras, videlicet Austriam, Styriam, Karinthiam, Carniolam^e et marchiam Slavicam, libere possidendas iusto tytulo conferat feudali. Ut autem procedente tempore super huiusmodi factis de nostra voluntate, consensu et assensu nulli dubium oriatur et ut presens

339. °) spatium nomini relictum or. °) meis inclusa examerunt or.

341. °) protocollon in S 1: Nos Iohannes Dei gracia Saxonie, Angarie, Westfalie dux burgraviusque Magdeburgen(sis) ac sacri imperii marchaleus omnibus etc.; in S 2: Albertus Dei gracia Saxonie, Angarie, Westfalie dux omnibus etc. °) Rudolfo S 1. °) dilectis add. S 1.

°) Rudolfo S 1. °) Karniolam S 1.

1) Cf. iam supra nr. 333, 334.

scriptum robur obtineat firmitatis, id ipsum^f sigilli nostri munimine^g duximus roborandum.

Dat. Brandenburg.^h, XI. Kalend. Septembris, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo [secundo]ⁱ.

342. CONSENSUS ARCHIEPISCOPORUM MOGUNTINI, TREVIRENSIS, COMITIS PALATINI. 1282. Sept. 22.

Autographa M, T, P eiusdem tabularii denuo descriptissima. Pendunt sigilla fere illucsa filis sericis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1711. (P. decst.)

Wernherus Dei gratia sancto Magantino sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius universis Christi fidelibus presentes litteras inspecturis salutem in Domino sempiternam^a.

Ut intemerate fidei puritas et sincere devotionis integritas, quibus serenissimum dominum nostrum Radolfum Romanorum regem semper augustum constanter prosequimur et prosequi volumus incessanter, claro clarius pateat in effectu, consentimus^b expresse ac nostrum ad hoc liberaliter impertimur assensum, ut ipse principatus Austrie, Stirie^b, Karinthie, Carniole et Marchie cum suis iuribus et pertinentiis universis, quos alienatos iamdudum ab imperio et distractos non sine multo sudore et sanguine ad eiusdem imperii potestatem reduxit, illustribus Alberto et Rudolfo filiis suis, qui in terris predictis sunt non immerito honorandi, conferat et concedat in feodum, quando-^ccumque sue fuerit voluntatis, eidem collationi seu concessioni exnunc ut extunc spontaneum et liberum adhibentes consensum. Et ut^e premissa robur obtineant firmitatis in evidens predicti consensus nostri testimonium memorato domino nostro regi has nostras litteras damus sigilli nostri robore communitas.

Datum Bopardie, X. Kalend.^d Octobris, ind. XI, anno Domini MCCLXXXII.

343. MANDATUM REGIS. 1282. Dec. 29.

Duo autographa fidelibus Austriac (A 1. 2) itaque duo fidelibus Stiriae directa (S 1. 2), quae omnia servantur in eodem tabulario, denuo contulit socius noster J. Lechner. Quorum sigilla plus minusve laesa pendunt loris membranaceis. De linea dati v. Regesta imperii. Cf. infra ad a. 1288. Apr. 26. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1746. 1747. (P. decst.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, clientibus et vasallis^a Austrie^b fidelibus suis dilectis gratiam suam et omne bonum.

Cum nos accedente consensu libero principum venerabilium et illustrium in electione Romanorum regum et imperatorum voces habencium vacantes nobis et imperio terras seu ducatus Austrie et Styrie^c cum suis dominiis, honoribus, iuribus et uni-

341. ^f id ipsum decst S 1. 2. ^g presentes litteras add. S 1; quae dec. S 2. ^h Brandenburg B. ⁱ secundo per negligentiam ingrossatoris excidit B; eschatocolton in S 1; Datum XI. Kalend. Septembris, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo secundo, in octava assumptionis beate Marie virginis: in S 2; Dat. XI. Kalend. Septembris, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo, apud Aken.

342. ^a protocollum in T; Henricus Dei gracia sancte Treverensis ecclesie archiepiscopus universis Christi fidelibus litteras inspecturis presentes salutem in Domino sempiternam: in P; Ludowicus Dei gracia comes palatinus Renu dux Bawarie universis Christi fidelibus litteras inspecturis presentes salutem et noticiam subscriptorum. ^b Styrie T. ^c Et a in rasura T. ^d Kal. T. P.

343. ^a vasallis S 1. 2. ^b Stirie S 1. 2. ^c Stirie S 1. 2.

versis utilitatibus, quondam ingenio Leopoldo et Friderico ducibus ipsorum principatum debitis et consuetis^d, illustribus Alberto et Rudolfo filiis nostris karissimis et heredibus eorundem contulerimus a nobis et sacro imperio Romano^e perpetuo possidendas et eos^f investiverimus scepro regio de eisdem, ut declarant plenus privilegia super ipsa collatione tradita et confecta^g, universitatis vestre fidelitati committimus firmiter et mandamus, quatinus eisdem Alberto^h et Rudolfo^h filiis et principibus nostris veris dominis vestrisⁱ et ducibus plena non subiectionis omnimode debito et reverencia intendatis. Non obstantibus quibuscumque iuramentis nobis et imperio sacro^k per vos prestitis, que presentibus relaxamus, et litteris hinc inde datis seu privilegiis omnibus concessarum vobis per nos quarumlibet libertatum.

Datum Auguste, III. Kal. Februarii^l, indictione^m decimaⁿ, anno Domini MCCLXXX secundo^o, regni vero nostri anno decimo^o.

344. PRIVILEGIUM REGIS SECUNDUM. 1283. Ian. 1.

Autographon insignis privilegii servatur in eodem tabulario. Imago heliographica publicata est 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII, tab. 13. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1789. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus omnibus imperpetuum.

(1) In concessione terrarum Austrie, Styrie, Carniole et Marchie de consensu principum imperii per nos illustribus Alberto et Rudolfo filiis nostris facta sollempniter apud Augustam, de dictis terris ordinandi et disponendi inter eosdem prout videretur, ipsis in hoc expresse consentientibus, nobis reservavimus plenariam potestatem. (2) Et quia postmodum nobiles mediocres et minores ac communitas ipsarum terrarum instantius et devotius per sollempnes nuncios nostre celsitudini supplicarunt, ut devotionis et fidei puritate, qua semper in nostris obsequiis claruerunt, pre oculis collocata, eos et terras prehabitas, quibus periculosum esset et grave duplicis domini iugo colla submittere, iuxta testimonium veritatis: 'Nemo potest dominis digne servire duobus',² benigni favoris munere respicere et taliter ordinare et facere dignaremur, quod eadem terre cum suis iuribus, honoribus et pertinentiis in solidum sepedictum Albertum respiciant et eidem soli tanquam vero domino suo obediant et intendant, nos considerantes predictarum terrarum, nobilium et incolarum sinceram fidem et puram devotionem, quibus a felicis adventus nostri in terras predictas principio nos semper fervide coluerunt, attendentes quoque commune terrarum ipsarum votum et concursus in hac parte desiderium et ob hoc non magis dictorum filiorum nostrorum commoditati quam earundem terrarum quieti consulere cupientes, supplicationem premissam clementer admisimus et de ipsis terris maturo nostre deliberationis consilio ad tollendam cuiuslibet turbationis futuro materiam et ut etiam dicti fratres ex paterna sollicitudine relegatis, que eorundem cordium possent ab invicem sequestrare ligamina, in fraterni amoris amenitate convivant, ex potestate patria et auctoritate nobis in concessione dictarum terrarum retenta taliter statuimus, disponimus, ordinamus et volumus, quod predictus Albertus et eius heredes masculi sepedictarum terrarum principatus et dominia cum omnibus suis iuribus, honoribus et pertinentiis universis, prout predictas terras eisdem Alberto et Rudolfo pro indiviso prius contulimus, soli perpetuo habere debeant et tenere. (3) Sic tamen, quod si infra quatuor annorum

343. ^d) consuetis S I. 2. ^e) Romano imperio A 2. S I. 2. ^f) deest A 1. ^g) A. S I. 2. ^h) Rud. S I. 2. ⁱ) vestris dominis A 2. S I. 2. ^k) Romano S I. 2. ^l) febr. A 2. S I. 2; sic in omnibus autographis male pro Ian. ^m) ind. A 2. S I. 2. ⁿ) X. S I. 2. ^o) II S I. 2.

1) *Supra* nr. 339. 2) *Cf. Matth. 6, 24.*

a nunc festo Pasche currere incipientium spatium memorato Rudolfo de regno vel alio principatu non providerimus, extunc sepedictus Albertus vel, si ipsum contingat decedere, sui heredes masculi, quos ad hoc etiam teneri volumus, in numerata pecunia dictum Rudolfum respicient et eidem solvent et dabunt, quantum nostra providentia duxerit moderandum. (4) Verum si priusquam dicto Rudolfo iuxta modum premissum providerimus, nos qui solus potens est auferre spiritum principum¹ ab hac luce vocaverit, extunc erit in taxatione et moderamine nobilium virorum Friderici burgravii de Nurenberg, Alberti de Hohenberg, Heinrici de Fürstenberg et Ludowici de Ottingen comitum, quantum eidem Rudolfo in numerata pecunia dandum fuerit aut solvendum. Et si predictorum quatuor unus vel duo aut tres decesserint, superstites vel superstes in mortuorum loco alios vel alium sub iuramenti debito et in fide sua recipient et eligent, quos inter consanguineos eorundem magis utiles noverint et communes. Si vero omnes predictos contingat ab hac luce vocari, tunc dicto Rudolfo solvetur et dabitur ab ipso Alberto vel eius heredibus masculis, quantum communium amicorum suorum quatuor, quos ad hoc communiter^a elegerint, duxerint moderandum. (5) Et predicti temporis spatio revoluto domini ac incole earundem terrarum Austrie, Styrie, Carniole et Marchie predicto Rudolfo in nullo erunt obnoxii vel ligati, sed omnino liberi ab eodem. (6) Provisione quoque de regno vel alio principatu facta per nos eidem Rudolfo, prout superius est expressum, nullum habebit respectum predictus Rudolfus ad ipsum Albertum vel eius heredes masculos de pecunia aliqua sibi solvenda vel danda pro terris predictis. Sed ipse Albertus et eius heredes masculi eas libere sine requisitione vel solutione alienius pecunie vel impetitione aliqua perpetuo possidebunt, nisi principatus, de quo provideremus eidem Rudolfo, foret adeo tenuis, quod in pecunia solacium aliquale sibi fieri nobis conveniens videretur. Quo in casu predictus Albertus vel ipsius heredes legitimi nostre obedient similiter voluntati. (7) Ad hec in providencie nostre moderamine residere volumus infra predicti quadriennii spatium ordinandi sive taxandi, quantum prefatus Albertus vel eius heredes legitimi dicto Rudolfo post lapsum ipsius quadriennii dare et solvere in pecunia teneantur. Licet enim ante termini prelibati lapsum modum et quantitatem solvende pecunie moderemur, post lapsum tamen dicti temporis primum dictum Albertum vel eius heredes ad solutionem pecunie volumus obligari, a qua tamen erunt liberi, si eidem Rudolfo de honorabili providerimus principatu. (8) Ceterum si prefatus Albertus vel sui heredes ordinationem nostram premissam non attenderent nec servarent, extunc ipsi Rudolfo ex presenti paterna ordinatione nullum volumus preiudicium generari. Sed ius sibi primo acquisitum ex nostra concessionem in terris predictis solum sibi volumus per omnia remanere. (9) Et nichilominus, si predictum Albertum una cum suis heredibus masculis contingat decedere, volumus et statuimus, quod predicti principatus sive dominia cum suis iuribus, honoribus et pertinentiis universis ad sepedictum Rudolfum et suos heredes legitimos libere devolvantur. (10) Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre ordinationis infringere aut ei in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui facere presumpserit, gravem regie maiestatis offensam^b se noverit incurrisse, ordinatione nostra predicta nichilominus in suo robore perpetuo permansura. Testes huius rei sunt: venerabilis Gotfridus Patt(aviensis) episcopus princeps noster, honorabilis vir magister Heinricus de Clingenberg doctor decretorum noster prothonotarius, nobiles viri Fridericus burgravius de Nurenberg, Ulrichus de Tubers, Otto de Lichtenstein, Sthephanus de Missowe marscaleus Austrie et Ulrichus de Capella, dilecti nostri fideles.

Signum serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi. (M.)

344. ^a) eod. or. ^b) offensam or.

⁵⁰ 1. Cf. Ps. 75, 13.

In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostro sigillo iussimus communiri.

Dat. in Rinvalde, per manum magistri Heinrichi prothonotarii nostri predicti, Kal. Iunii, indico. XI., anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo tertio, regni vero nostri anno X.

Ego Heinrichus^b prothonotarius predictus vice domini Rudolphi imperialis aule cancellarii recognovi et propria manu subscripsi.

345. RECEPTIO PRIVILEGII PER MINISTERIALES AUSTRIAE
ET STIRIAE. 1283. Id. 11.

Autographon eiusdem tabularii ediderunt Schweini-Dopsch 'Ausgewählte Urkunden' p. 136 nr. 69. Denuo contulit J. Lechner. Pendunt octo sigilla parum laesa loris membranaceis. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1789. (P. deest.)

(1) Nos Otto de Haslowe iudex provincialis per Austriam, Otto de Berhtoltorf camerarius, Stephanus de Misschowe marschaleus, Liutholdus de Chvnringen pincerna Austrie, Vlricus de Cappella iudex provincialis super Anasum, Fridericus de Lengenspach, Erkongerus de Landeser, Otto de Lichtinsein et Fridericus de Pettovia ad universorum tam presencium quam eciam futurorum noticiam cupimus pervenire, recognoscentes humiliter et publice profitentes, quod etsi princeps magnificus dominus noster karissimus dominus Rudolfus Dei gracia Romanorum rex inclitus nos suos fideles, tunc sibi et Romano imperio immediate subiectos, multis amplis et variis beneficencie sue donis liberaliter hactenus respexisset, in hoc tamen sue liberalitatis eximie thesauros in nos copiosius et exuberantius noscitur effudisse, quod provisionem de duobus dominis sive principibus illustribus dominis Alberto et Rudolfo filiis suis preclaris nobis ac terris Austrie, Styrie, Carniole et Marchie factam sollempniter apud Augustam, reservata sibi tunc temporis super eo plenaria potestate, ad nostram ac incolarum terrarum predictarum devotam instanciam in personam karissimi domini nostri domini Alberti ducis et principis gloriosi, adhibito sano deliberacionis sue consilio, graciose restringere est dignatus, ipsius solius et heredum suorum suavi nos iugo subiciens in ea forma et modo, qui in suo regali privilegio super eo confecto lucidius continetur. (2) Cuius quidem privilegii nobis exhibiti et monstrati de verbo ad verbum talis est tenor:

'Rudolfus Dei gracia — anno decimo'. *supra nr. 344; deest subscriptio.*

(3) Nos igitur tantorum beneficiorum nobis a regali clemencia collatorum non immemores nec ingrati et propter hoc nostre devocionis et fidei vice reciproca debitum exsolventes, ordinationem regiam supradictam, in nostrum ac dictarum terrarum favorem, commodum et honorem editam et concessam, cum devotis graciaram accionibus acceptamus, approbamus, recipimus et in ipsam unanimiter consentimus et nichilominus nos facturos et curaturos, quod premissa ordinacio in omnibus suis articulis firmiter observetur, bona fide promittimus et ad hoc nos eciam fidei dacione ac iuramenti super eo prestiti vinculo obligamus. (4) Volentes quoque beneplacito regio in omnibus satisfacere et placere, ambobus fratribus dominis nostris Alberto et Rudolfo predictis tam nos quam predictarum terrarum incole sub forma et tempore in ordinatione premissa contentis fidelitatis et homagii prestitimus publice iuramentum, post cuius tamen temporis lapsum predicto domino nostro Alberto soli et eius heredibus masculis ex ordinatione premissa et iuramento nostro prehabito ligati erimus et a dicto domino nostro

344. ^b Ego adhuc eadem manu scriptum; a cerbo Heinrichus alia manu or.

Rudolfo liberi et soluti, nisi forte dominus noster Al(bertus) ordinacionem predictam, quatenus ipsum respicit et contingit, non attenderet nec servaret. In quo casu ius domino R(udolfo) in concessione terrarum apud Augustam primitus acquisitum simpliciter reviviscet, nosque per consequens eidem, sicut et fratri suo domino nostro Alberto predicto, ad paris devocionis et fidei debitum erimus obligati. (5) Demum expresse promittimus, quod si sepedictum dominum nostrum Albertum et eius heredes masculos dicto domino nostro Rudolfo superstite contingat decedere, extunc ipsi domino Rudolfo in omnibus tanquam vero domino nostro perpetuo intendemus. (6) Ut autem de premissis omnibus a nobis fideliter observandis fides coercior et certitudo fidelior habeatur, presentes litteras exinde conscribi et sigillorum nostrorum appensione volumus communiri.

Datum Wiene, in vigilia beate Margarete virginis, presentibus reverendo patre domino Gotfrido Pataviensis ecclesie episcopo, domino Ulrico de Tavours, magistro Chunrado scriba Austrie et magistro Benzone illustris domini Alberti ducis supradicti prothonotario, anno Domini millesimo ducesimo octogesimo tercio.

346. CONVENTIO CUM DUCE BAWARIAE SUPER PACE CONSERVANDA.

1282. Dec. 29.

Autographon tabularii secreti domus regiae Bavaricae demum contulimus. Sigillum regis desideratur; sigillum ducis valde laesum pendet loro membranaceo. -- Böhmcr, Reg. imp. VI, 1748. (P. 411.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus et Ludewicus eadem gracia comes palatinus Rheni dux Bawario tenore presencium profitemur et scire volumus universos, quod nos super pace conservanda in Bawaria et Swevia convenimus in hunc modum:

1. Quod quicumque aliquem de Swevia in Bawaria spoliū committentem vel alias delinquentem in strata vel extra stratam per unam noctem scienter tenuerit, pro reo satisfaciet et tenebitur loco rei. Si vero negaverit tenuisse se talem, manu tertia purgare se debet vel culpabilis iudicatur. Eodem per omnia observato, si in Swevia de Bawaria vel de loco alio in similibus delinquantur.

2. Sunt autem in parte Swevie superiori ex parte regia Volkmarus de Kernenata advocatus Augustensis et fratres de Schellenberg, in inferiori vero parte Swevie dictus . . Gusse et Ulricus dictus de Eychen, in Bawaria vero super Augustam ex parte nostra, comitis Palatini scilicet, Winhardus de Rorbach, Chunradus de Wildenrode ac vice dominus, in inferiori autem parte versus Danubium Scilicpergarius dictus Spet de Vemmingen et ibidem vice dominus electi et denominati pro iudicibus et conservatoribus huius pacis, ad quos recursus habebitur, cum contra pacem aliquid attemptatur.

3. Et hii, qui in Bawaria sunt superius nominati, auctoritate eis per nos comitem Palatinum tradita, corrigent omnia, que in Bawaria committuntur adiutorio nobilium militum et civitatum et aliorum in Bawaria existencium. Qui etiam ad mandatum

nostrum, comitis scilicet Palatini, de hoc iumentum prestabunt. Et si auxilium denominatorum in Swevia super correctione et iudicio nocentium egerint et ab eis illud requisierint, illi cum nobilibus, militibus et civitatibus Swevie istis auxilium exhibebunt.

4. Si vero in Swevia delinquitur contra pacem, denominati superius in Swevia illud corrigent et reformabunt et nobiles, milites et civitates Swevie super hoc per dictos conservatores pacis seu iudices requisiti prestabunt eis ad hoc efficaciter toto posse auxilium et iuvamen. Et nos rex Rudolfus de eo volumus per ipsos nobiles, ministeriales, milites et civitates Swevie iuramentum prestari. Et nichilominus, si necesse fuerit, nominati sive electi in Bawaria istis suum debent auxilium cum incolis Bawarie impertiri.

5. Et quod predicti tam in Bawaria quam in Swevia premissa fideliter exequantur et cuncta agant, faciant et ordinent, que pro pace sunt necessaria et utilia, super quibus ipsis plenam auctoritatem committimus, iidem prestiterunt publice iuramentum.

Et in istorum testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa.

Dat. Auguste, III. Kal. Ianuarii, indic. XI, anno Domini MCCLXXX secundo.

347. SENTENTIA DE COMITATIBUS NON DIVIDENDIS.

1283. Ian. 18.

Demo contulimus autographon, quod servatur in tabulario principum Furstenbergensium. Cuius sigillum deest. — Böhm. Reg. imp. VI, 1759. (P. 442.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis graciam suam et omne bonum.

1282.
Dec. 4.

Presidentibus nobis iudicio apud Einheim feria sexta proxima post festum beati Andree apostoli nunc preteritum¹, presente venerabili . . . Argentinensi episcopo principe nostro dilecto et multis aliis comitibus, nobilibus, ministerialibus et vasallis ibidem existentibus eciam coram nobis, per sententiam quesitum extitit et obtentum legitime per eandem, omnium astantium applaudente consensu, quod nullus comitatus sub Romano imperio sine nostro consensu possit vel debeat dividi vel vendi aut distrahi pars aliqua, per quam esset comitatus huiusmodi diminutus. Ad hec in eodem iudicio omnibus predictis annuentibus eciam fuit per sententiam iudicatum, quod comitatum de Bare, vacantem nobis et imperio ex libera et spontanea resignatione nobilis viri comitis Hermannus de Sulze, alteri possemus concedere pro nostre beneplacito voluntatis. Sane cum idem Hermannus eundem comitatum in Bare habuerit et iudicium exereuerit in eodem, nos predictas sententias approbantes sepedictum comitatum in Bare nobili viro Henrico comiti de Vurstenberg dilecto nostro fideli cum omnibus suis attinentiis plene et integre, sicut dictus comes Hermannus et progenitores sui ipsum comitatum tenuerant, libenter et liberaliter duximus concedendum. Mandantes universis et singulis in eodem comitatu residentibus, quod ipsi Henrico comiti de Vurstenberg tamquam suo domino reverenter obediant et intendant. Si quis vero in hoc nostro

¹ Cf. sententiam supra nr. 338 eodem die prolatam.

mandato rebellis extiterit, de ipso iudicabimus iuxta quod curio nostre sententia dietavorit iudicandum. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Heilbrunno, XV. Kalend. Febr., ind. XI, anno Domini MCCLXXX tertio, regni vero nostri anno decimo.

348. SENTENTIA DE IURE MONETAE ANTIQUO SERVANDO.

1283. Febr. 13.

Autographon tabularii civitatis Wormatiensis nr. 126 demum collatum est. Sigillum parum laesum pendet filis sericis. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1761. (P. 443.)

Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Nobis pro tribunali sedentibus in Brisacho in die beate Scolastice virginis per sententiam principum, comitum, nobilium ac aliorum imperii fidelium quesitum et obtentum extitit coram nobis: quod quilibet princeps imperii ecclesiasticus vel secularis ab ipso imperio monetam tenens in feodum ipsam monetam potius debet eudere vel eudi faciet secundum ius et consuetudinem, quibus ab antiquis temporibus de iure haecenus est gavisus, quam iuxta voluntatem consoreium, qui vulgariter huesgenoes appellantur. Unde nos videntes eandem sententiam inniti iusticie, ipsam auctoritate regia approbamus. Testes sunt venerabiles . . Argentinensis, H. Basiliensis episcopi, honorabiles viri . . Magunt(inensis) et . . Argentinensis prepositi, nobiles viri . . dux de Tecke, Egeno comes de Friburgo, . . comes de Veldens, Ot. de Ossenstein, W. de Clingen et quam plures alii. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum in Brisacho, Idus Febr., ind. XI, anno Domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno decimo.

349. 350. MANDATA DE REPARATIONE PALATHI REGALIS.

1283. Mart. 24. — 1285. Sept. 1.

349. MANDATUM PRIMUM. 1283. Mart. 24.

Repetimus editionem, quam paravit vic. cl. Bad. 'Urkundenbuch der Stadt Goslar' II (= 'Geschichtsquellen der Provinz Sachsen' XXX) p. 325 nr. 305 ex duobus copiaris in tabulario civitatis Goslaricnsis existantibus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1773. (P. dest.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Iudois Goslariensibus, dilectis camere sue servis, gratiam suam.

Devocioni vestre firmiter precipiendo mandamus precise volentes, quatinus annis singulis sex marcas argenti pro reparacione et conservacione regalis palacii in Goslaria^a dare nullatenus omittatis.

Datum in castro ante Porrentrut, IX. Kalendas Aprilis, regni nostri anno X.

350. MANDATUM ITERATUM. 1285. Sept. 1.

Dedit idem l. c. 343 nr. 329 ex autographo eiusdem tabularii, cuius sigillum dorso impressum desideratur. Eadem manu in verso scripta sunt haec: Universis Iudois Goslariensibus camere nostro servis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1933. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Iudois Goslariensibus, camere sue servis, gratiam suam.

Cum vos^a pro reparacione palacii nostri Goslariensis sex marcas singulis annis persolvere debeatis, quas aliquibus annis solvere, prout intelleximus, neglexistis, devocioni vestre firmiter et districte precipiendo mandamus precise volentes, quatinus deinceps annis singulis dictas sex marcas cum refusione neglecte pecunie ad reparacionem et structuram dicti palacii predictis nostris civibus assignare nullatenus omittatis.

Datum Brisaci, Kalend. Septembris, regni nostri anno XII.

351. STATUTUM DE CONDUCTU MERCATORUM.

1283. Mart. 30.

Autographon tabularii civitatis Yperensis de quo nos ipsi a. 1894. contulimus¹. Sigillum illaesum pendet loco membranaceo. Huic statuto quis debeatur locus in historia commercii cognoscenda, expositum est apud A. Schulte 'Geschichte des mittelalterlichen Handels' I, 185 sqq.². — Böhmer, Reg. imp. VI, 1774. (P. deest.)

349. ^a) Goslaria codex alter.

350. ^a) nos ed.

1) Diegerick 'Inventaire des chartes et documents aux archives de la ville d'Ypres' I, 125 nr. 144. Cf. 'Neues Archiv' XX, 427. 2) Huius statuti verba in ipsa Italia nota fuisse, epistola a civibus Bononiensibus Rudolfo regi directu, quae anni indicatione caret, probatur. Quam Bononiae in tabulario regio 'Sezione del Comune. Lettere dell' anno 1289' assertam publici iuris fecit A. Schulte 'Mittheilungen des Instituts' XXIII, 159 sq. In cuius epistolae narratione leguntur haec verba, omnino fere cum nostro statuto concordantia: Egregie maiestatis vestre felici proposito disponente mercatoribus ad nundinas (sic pro metas c.) Alemannie ac Burgundie venientibus securum transitum preparare, omnes nobiles et fideles vestros alios, a sacro Romano imperio tenentes conductum in feudum infra montem, apud quem conductus illustris ducis Lotoringie inchoatur, et partes Alpium versus nundinas generales Frantiae, Flandrie et Campanie, ad vestram fuisse didicimus presentiam evocatos et cum eisdem certa recepta cautione solemniter ordinatum, quod per quemlibet in suis districtibus mercatoribus [et] transeuntibus debito deducto telonio de securo ductu debeat (debeat ed.) taliter provideri, quod hiis, in cuius districtibus quispiam spoliatur, ad restitutionem ablatorum plenariam teneatur. Huius itaque etc.

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis mercatoribus per Ytaliam, Romaniam, Tusciam, Siciliam, Apuliam, Calabriam, Terram Laboris et Sardiniam ac aliis frequentantibus nundinas Francie, Campanie et Flandrie presentes litteras inspecturis graciam suam et omne bonum.

Post sollicitudines et curas varias ac multiplicis laboris incommodum, quo hactenus circa totius reipublice negocium procurandum feliciter noctes insomnes produximus, ad metas Alemanie et Burgundie Deo auspice venientes et volentes, prout ex officii desuper nobis crediti tenemur debito, mercatoribus et aliis universis, quorum nonnunquam de deprodacione publica querela auribus nostris insonuit, securum transitum preparare, omnes nobiles et fideles nostros alios, a sacro Romano imperio tenentes conductum in feodum infra montem, apud quem conductus illustris . . [ducis]^a Lothoringie inchoatur, et partes Alpium versus nundinas generales Francie, Flandrie et Campanie, ad nostram presenciam duximus evocandos et cum ipsis ordinavimus, quod eorum quilibet in suis districtibus mercatoribus et transeuntibus debito deducto thelonio de securo ducatu debeat providere, si quod is, in cuius districtu quispiam spoliatur, ad restitutionem ablatorum plenariam teneatur. Super hiis autem predictis certam recepimus caucionem. Volentes, quod ipsa strata ab omnibus publice frequentetur et super observacione plenaria premissorum securus respectus ad nostram consuetudinem habeatur. In cuius testimonium maiestatis nostre sigillum presentibus est appensum.

Datum in castris ante Burnendrut, III. Kal. Aprilis, indicione XI, anno Domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno X.

352--354. CONVENTIO CUM CIVITATE CUMANA.

1283. Apr. 20. — Mai. 21.

352. PROCURATORIUM REGIS. Apr. 20.

25

Contulit Registrum civitatis Cumanae fol. 86^r vir cl. Holder-Egger. Insertum est infra nr. 353. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 177⁹. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris^a . . potestati, consilio et comuni civitatis Cumarum dilectis^b suis fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Venerabilis Henricus^c Basiliensis episcopus princeps^d noster karissimus, nostrorum cognitor secretorum, sic sua devocione purissima et multis virtuosis operibus nobis exhibitis cum fideli claritate conspicua tenaci^e inseribenda memorie celsitudini nostre complacuit, quod cum ob prerogativam fiducie singularis, quam sua virtus eximia necnon experte legalitatis et probitatis opera clariora de ipso nostris instruere precordiis, nequaquam a nobis alienum, set manum nostram dexteram, cum qua cuncta^f disponimus et dirigimus, reputantes, sibi tanquam illi, cui plenius omnia archana nostri cordis sunt cognita quemque ad cuncta nostra et imperii negocia per Lombardiam et Italiam dirigenda feliciter magis utilem estimamus¹, damus et concedimus plenam et

30

351. ^a) deest or. in fine lineae.

352. ^a) s. aug. pr. viris bis ser. c. ^b) filius add., set expunctum e. ^c) corr. ex henrico c.

^d) princeps c. ^e) tenati c. ^f) geta c.

¹) Cf. infra arcanum nr. 376.

liberam potestatem tractandi, ordinandi, disponendi de bonis et iuribus universis et singulis ad nos et sacrum imperium Romanum spectantibus in partibus Lombardie et Italie prenotatis necnon repetendi et recipiendi civitates, oppida, villas, castra et quecumque bona seu iura alia dicti imperii in potestatem suam nostro nomine et imperii memorati et disponendi de eisdem, prout nobis et ipsi imperio noverit expedire, necnon ordinandi militibus de stipendiis ad terrarum statum pacificum conservandum ac faciendi omnia et singula, quo si presentes essemus, possemus facere vel personaliter faceremus, necnon nos super observacione omnium et singularum, que ipse^g in predictis civitatibus, oppidis, villis, castris et quibuscumque bonis et iuribus aliis eiusdem imperii tractaverit, orlinaverit, disposuerit, receperit, fecerit seu promiserit, obligandi. Ratum et gratum habentes, quicquid per ipsum in premissis fuerit ordinatum In cuius rei testimonium prorens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostro sigillo iussimus communiri.

Dat. in Burnedrut^h, XII. Kal. Maii, indict. XI, anno Domini MCLXXXIII, regni vero nostri anno X.

353. SINDICATUS CONSILII COMMUNIS. Mai. 21.

Ex eodem Registro fol. 84 item contulit vel descripsit Holder-Egger. Quo etiam redit apographon 'ex schedis Fagnani', quod praebebat cod. Montii, D. S. IV. 19, t. II fol. 227 bibliothecae Ambrosianae. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1779. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Anno a nativitate eiusdem millesimo ducesimo octuageximo tercio, die Veneris vigesimo primo mensis Maii, indictione undecima.

I. Convocato et congrogato consilio generali comunis Cumarum ad sonum campane et per vocem preconiam necnon per proceptum nostri Guillelmi de Sorrexina potestatis Cumarum in palatio Cumano more solito pro hoc syndicatu faciendo, nos potestas et nobiscum credendarii eiusdem comunis, qui sumus due partes et plures totius predicti consilii presentes, nostris nominibus et nomine comunis et hominum Cumarum facimus et constituimus nostros et dicti comunis et hominum Cumarum syndicos, procuratores et nuncios^a dominos Henricum^b de Olzate et Guillelmum de Guillizono ambos iureperitos^c de Cumis ad infrascripta pacta et conventiones facienda inter venerabilem in Christo patrem dominum Henricum^b Bassiliensem episcopum, legatum, nuncium et ambaxatorem^d domini nostri Rodulfi^e Romanorum regis incliti nomine ipsius domini nostri regis ex una parte et comune et homines Cumarum ex altera. Et ad promittendum ipsi domino episcopo recepturo nomine et vice predicti domini nostri regis et suorum successorum et imperii Romani de ipsis pactis attendendis et observandis prefato domino nostro regi et imperio Romano, et ad obligandum nos credendarios et consilium et bona comunis et hominum Cumarum iam dicto domino episcopo vice predicti [domini]^f nostri regis et imperii Romani [et]^f successorum eius de infrascriptis pactis et convencionibus attendendis seu de ipsorum observancia perhenni, et ad iurandum et faciendum ipsi domino episcopo nomine et vice prenominati domini nostri regis et imperii debitam fidelitatem in animam predictorum credendariorum et comunis et hominum Cumarum. Et ad iurandum^g de habendis ratis et firmis predictis pactis et convencionibus et ea que fient per ipsos syndicos occasione

352. ^a) in pred. ipse *corr.* ipse in pred. *c.* ^b) Burnedrut *c.*

353. ^a) nuncios *c.* ^b) henricum *c.* ^c) peritos *c.* ^d) *corr.* *c.* ambaxatores *c.* ^e) Rodulfi *c.* ^f) *deest c.* ^g) et faciendum ipsi domino episcopo *add., sed expunctum c.*

huius sindicatus. Et generaliter ad omnia ea et singula gerenda et facienda et expedienda, que causa fuerint et expedierint in predictis et circa predicta et eorum occasione.

2. Ad hoc nos potestas et credendarii dantes et concedentes ipsis dominis Henrico et Guilelmo sindicis et procuratoribus comunis Cumarum ad predicta omnia et singula sollempniter gerenda et facienda et expedienda liberum et generale mandatum et liberam et generalem administrationem in predictis et super predictis, promittimus et convenimus obligando omnia nostrorum credendariorum bona et omnia bona comunis Cumarum presenciam et futura michi Ferrabovi notario infrascripto tanquam publice persone sollempniter stipulanti et recipienti ad partem predicti domini nostri regis et imperii^b Romani et cuiuslibet alterius persone, cui^c vel cuius intererit, nos et comune et homines Cumarum habiturum et habituros hunc sindicatum et quecumque omnia et singula acta, facta, promissa, obligata et expedita fuerint per ipsos syndicos ratione et occasione huius sindicatus rata et firma.

3. Que quidem pacta et convenciones sunt hec: (I) Inprimis quod comune et homines Cumarum teneantur et debeant imperio Romano et domino Rodulfo regi Romanorum dimittere et restituere omnia iura ipsi imperio Romano et dicto domino regi de iure debita, et quod teneantur iuvare et auxiliare et consilium dare, prout de iure tenentur, prefato domino regi ad recuperandum et defendendum iura imperiali^a a quolibet illicito detentore. (II) Item quod predictus dominus episcopus legatus dieti domini regis et eius nomine teneatur confirmare et habere firma et rata omnia et singula privilegia, pacta, indulgencias, gratias, sentencias, prerogativas^b, specialitates et iura cetera data [et facta]^c comuni Cumarum ab imperatoribus et regibus eiusdem domini [regis]^d Rodulfi predecessoribus vel ab eorum nunciis, prout de iure valent, et ea privilegia, pacta, indulgencias, gratias, sentencias, prerogativas et cetera alia iura, prout de iure valent, predictus dominus rex eidem comuni Cumarum servare teneatur et confirmare. [Teneatur]^e etiam predictus dominus rex iuvare et auxilium^f dare dicto comuni Cumarum contra quascumque^g personas, collegia et universitates, que vellent^h in aliquo prescriptorum contra iusticiam ipsum comune Cumarum vexare. (III) Item quod comune et homines Cumarum teneantur et debeant dare apertionem viarum et stratas reserare militie et genti predicti domini regis, quocienscumque ipse dominus rexⁱ eas mitteret in Lombardiam, et eam miliciam et gentem recipere et eis eundo, morando et redeundo subvencionem in rebus victualibus prestare muneribus et pecunia^j ipsorum foro tamen congruenti, et etiam ipsi^k domino regi, quociens veniret in Italiam per districtum^l Cumarum, semper nichilominus salvis omnibus iuribus iam dicto imperio et comuni Cumarum competentibus.

4. Interfuerunt presentes pro testibus traditioni huius sindicatus dominus Gualterius de Vaze et dominus Rubens de Belmonte et dominus Curadus de Porta et domini Guilelmus de Pessina, Antonius Maermus et Tana de Licurti cives Mediolani et iudices in regimine Cumarum, et domini Spinus Sallarius et Petrucius de Lonate similiter cives Mediolani et socii predicti domini Guillelmi de Sorexina potestatis Cumarum, et domini Simon de Locarno^m, Iosep Bugonus, Bennis de Orcho, Guillelmus de Turre, Gufredacius de Locarno, Iverardus de Locarno, Gracius de Carcano, Pax de Cantono, [Petrus de Leuco, Simon de Lucino, Arialdus de Cermenate, Bertarius de Zezio iurisperitus, Paganus Rusea, Sozo de Spezamave, Iohannes Lavatus, Rizius de Cantono, Pax de Cantono,]ⁿ Albertolus de Vurio, Guillelmus Guittus, Albertus iudex.

353. ^b) nisi *abd.* sed *copunctus* c. ^c) *quia* c. ^d) *prerogationes* c. ^e) *deest* c. *cf. nr. 351.*
^m) *in corp. c.* ⁿ) *quascumque* c. ^o) *vallent* c. ^p) *Res* c. ^q) *pecunia* *nr. c. etiam nr. 351.* ^r) *ipso* c.
^s) *destructum* c. ^t) *locus* c. ^u) *uicis inclusa per dittegrapham excederat c. et nr. 351 supplicimus.*

Albrius^a Ruscha, Albertolus Albrisius, Arialdus de Latio iudex, Mosca Albrisius, Petrus domini Luterii Ruscho, Ubertus de Pino, Frassolus Malacria, Romerius de Puteo, Gaudencius de Pizinigo, Fredericus de Puteo, Adam Grecus, Iacobus Grecus, Alexander Grecus, Petrus Pazus, Petrinolus ser Lafranci Ruscho, Iohanes ser Lafranci Ruscho, Martinus Malladobatus, Iohanes Rambertengus, Bertarus Rambertengus, Belolus de Interligna, Iohanes de Bontate et plures alii cives Cumarum.

(S. N.) Ego Bertramolus de Albriis notarius Cumarum, filius condum ser Bertrami Albrii de Cumis, hanc cartam sindicatus rogatu suprascripti Ferrabovis de Dorso notarii, scribe pallacii et cancelarii comunis Cumarum scripsi.

354. INSTRUMENTUM CONVENTIONIS. Mai. 21. 10

Ex eodem Registro fol. 85. Contulit Holder-Egger. Quae concordant cum nr. 353, typis minoribus cecidenda curavimus. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 1779.

(P. deest.)

[In nomine Domini amen.]^a

Anno a nativitate eiusdem millesimo ducentesimo octuagesimo tercio, die Veneris 15 vigesimo primo mensis Madii, indictione undecima.

1. Ad honorem domini Ihesu Christi et beate Marie virginis glorioso neonon beati Abondii confessoris terre Cumarum, ad reverenciam sancte matris ecclesie Romane et ad exaltacionem domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi semper et imperii Romani, ad commendationem et laudem eximiam venerabilis in Christo patris domini Henrici Basiliensis episcopi, legati, nuncii et ambaxatoris prefati domini regis, ac ad statum tranquillum, opulentum et prosperum incolarum tocius terre Cumarum. Domini Henricus^b de Olzate et Guillelmus de Guilizono iurisperiti et cives nobiles Cumarum, sindiei et procuratores comunis et hominum Cumarum ad infrascripta pacta et conventiones et infrascripta omnia et singula sollemniter gerenda, facienda et expedienda legitime constituti, ut patet per instrumentum publicum ipsius sindicatus¹ traditum et imbriviatum et eciam suscriptum per me Ferrabovem de Dorso notarium et cancellarium comunis Cumarum paulo ante tradicionem huius instrumenti nomine comunis et hominum Cumarum et tocius generalis consilii eiusdem comunis, fecerunt et faciunt ipsa infrascripta pacta et conventiones iam dicto domino episcopo recipienti vice et nomine predicti domini regis et Romani imperii. Et promiserunt et convenerunt et promittunt et conveniunt obligando omnia bona comunis et hominum Cumarum tam presenciam quam futura pignori^c dicto domino episcopo recipienti nomine et ad partem ipsius domini regis et imperii Romani, quod ipsum comune et homines Cumarum^d omni tempore ipsa pacta et conventiones perfecte attendent et perfectius observabunt eidem domino regi et imperio Romano. Tenor enim pactorum et convencionum hic est: 25

2. Hec sunt pacta et conventiones inita inter venerabilem in Christo patrem dominum Henricum episcopum Basilliensem, legatum, nuncium et ambaxatorem domini Rudolphi Romanorum regis excellentissimi semper augusti, nomine ipsius regis incliti ex una parte et comune et homines Cumarum ex altera^e: (1) Inprimis quod comune 10 et homines Cumis teneantur et debeant imperio Romano et domino Rudolfo regi Romanorum dimittere et restituere omnia iura ipsi imperio Romano et dicto domino regi de iure debita, et quod teneantur iuvare et auxilium et consilium dare, prout de iure tenentur, prefato domino regi ad recuperandum et defendendum iura imperialia a^f quolibet illicito detentore.

353. ^a Albertus c. 15

354. ^a deest c. ^b Henrici c. ^c pig. c. ^d civit. c. ^e alia. Inprimis quod com. et homines Cum. ex altera c. ^f a post insertum c.

1) *Supra nr. 353.*

(II) Item quod predictus dominus episcopus legatus^a dicti domini regis et eius nomine teneatur confirmare et habere firma et rata omnia et singula privilegia, pacta, indulgentias, gratias, sententias, prerogativas, specialitates et iura cetera data et facta comuni Comarum ab imperatoribus et regibus eiusdem domini regis Rudolphi predecessoribus vel ab eorum nunciis, prout de iure valent, et ea privilegia, pacta, indulgentias, gratias, sententias, prerogativas et iura, prout de iure valent, predictus dominus rex eidem comuni Comarum servare teneatur et confirmare. Teneatur etiam predictus dominus rex iuvare et auxilium dare dicto comuni Comarum contra quascunque personas, collegia et universitates, que vellent in aliquo prescriptorum contra iusticiam ipsum comune Comarum vexare. (III) Item quod comune et homines Comarum teneantur et debeant dare apertionem viarum et stratas reserare milicie et genti predicti domini regis, quocienscumque ipse dominus rex eas mitteret in Lombardiam, et eam miliciam et gentem recipere et eis eundo^b, morando et redeundo subventionem in rebus victualibus prestare muneribus et pecunia^c ipsorum foro tamen congruenti, et etiam ipsi domino regi, quociens veniret in Italiam per districtum Comarum, semper nichilominus salvis omnibus iuribus iam dicto imperio et comuni Comarum competentibus.

3. Preterea iam dicti sindici et procuratores nomine comunis, consilii et hominum Comarum et in eorum animas fecerunt et iuraverunt et faciunt et iurant fidem et fidelitatem in manu egregii viri domini Oldonis de Birago iurisperiti de Mediollano ordinantis in prosencia predicti domini episcopi recipientis vice predicti domini regis Rudolphi et imperii Romani et in presencia domini^k marchionis de Absperch in hunc modum^l: 'Nos Henricus¹ de Olzate et Guillelmus de Guiligono iurisperiti iuramus fidelitatem domino nostro Rudolfo regi excellentissimo Romanorum semper augusto. Non erimus in facto, dicto seu consilio, quod personam aut vitam aut membrum aut honorem vel ius suum amittat, aut quod mala captione detineatur vel aliquid fiat in preiudicium suum nec honoris sui. Et si ad noticiam nostram pervenerit, quod aliquis aliquid predictorum contra prefatum dominum nostrum vellet comitere, pro posse nostro turbabimus, alioquin quam cicius poterimus^m per nos vel per nostrum noncium vel per nostras litteras sibi nunciabimus. Imperium quod habet et terram et omnia iura sua iuvabimus pro posse nostro manuteneere et defendere et aliam terram et alia iura aquistare. Et si sciverimus, aliquam personam, collegium vel universitatem aliquid quod pertinet ad ius imperii illicite detinere, quam cicius poterimus ei vel eius nunciis nunciabimus. Consilium, quod ipse vel alius eius nomine a nobis peciorit, fidele sibi secundum nostram providenciam dabimus. Secreta nobis ab eo vel ab alio eius nomine comissa nulli sine eius licencia manifestabimusⁿ, si² nos Deus adiuvet ad sancta Dei evangelia'.

4. Quod quidem fidelitatis iuramentum et ipsam fidelitatem necnon predictam promissionem et conventionem et obligationem et iuramenta et predicta omnia et singula predicti ambo sindici in pleno consilio eiusdem comunis Comarum et coram copiosa presencia domini Guillelmi de Sorexina potestatis Comarum et in presencia infrascriptorum testium matura et consulta deliberatione fecerunt tam sollempniter quam legitime. Et versa vice predictus dominus Henricus episcopus, legatus, nuncius et ambaxator predicti domini regis Rudolphi, ut constat per litteras ipsius legationis³ sigillatas sigillo cereo pendente ipsius domini regis, quarum tenor infra legitur, nomine ipsius domini regis promisit in aspectu omnium astancium in virtute sancti Spiritus, virtute^o sacramenti predictum dominum regem attenditurum et observaturum comuni Comarum predicta omnia pacta et convenciones et facere attendi^p omni tempore et

354. ^a et add. e. ^b eundo sic corr. e. ^c pecuniā e. ^d hoc loco spatium vacat nec nec inveniendae relictum e. ^e henrici e. ^f ut add. e. ^g manifestabimus e. ^h nite e. ⁱ attendendi e.

50 1. V. etiam iuramentum supra nr. 86. 2. Cf. supra tom. II. 621 lin. 11 3. Supra nr. 352.

efficaciter observari. Hanc enim fidelitatem quilibet infrascriptorum approbavit et fecit per corporalia et singularia iuramenta super pallacio veteri comunis Cumarum, ubi predicta omnia acta et expedita fuere.

5. Demum ad cautelam et robur omnium predictorum et in rei testimonium hoc instrumentum predictus dominus potestas de voluntate omnium infrascriptorum et socius consilii Cumarum mandavit comunis Cumarum pendente sigillo cereo premuniri⁴.

6. 'Rudolfus Dei gratia — nostri anno X' *supra* nr. 352.

7. Interfuerunt presentes pro testibus tradicioni huius sindicatus dominus Gualterius de Vazo et dominus Rubeus de Belmonte et dominus Conradus de Porta et domini Guills de Pessina, Antonius Maernus et Tana de Licurti cives Mediolani et iudices in regimine Cumarum, et domini Spinus Sallarius et Petrucius de Lonate similiter cives Mediolani et socii predicti domini Guillelmi de Sorexina potestatis Cumarum, et domini Symon de Locarno⁵, Iosep Bugonus, Bensus de Oreho, Guillelmus de Turre, Gufredacius de Locarno, Iverardus de Locarno, Gracius de Carcano, Pax de Cantono, Petrus de Leuco, Simon de Lucino, Arialdus de Cermenate, Bertarus de Zezio iurisperitus, Paganus Ruscha, Sozo de Spezanave, Iohanes Lavatus, Rizius de Cantono, Pax de Cantono, Albert[ol]us de Vurio, Guillelmus Guittus, Albertus iudex, Albricus Ruscha, Albertolus Albrisius, Arialdus de Latio iudex, Mosca Albrixius, Petrus domini Loterii Rusche, Ubertus de Pino, Frasolus Mallacia, Romerius de Puteo, Gaudencius de Pizinigo, Fredericus de Puteo, Addam Grecus, Iacobus Grecus, [Alexander Grecus]⁶, Petrus Pazus, Petrinolus ser Lafranci Rusche, Iohanes ser Lafranci Rusche, Martinus Maladobatus, Iohanes Rambertengus, Bertarus Rambertengus, Bellolus de Interligna, Iohanes de Bontato et plures alii cives Cumarum.

(S. N.) Ego Bertramolus de Albricis notarius Cumarum, filius condam ser Bertrami Albrici, hanc cartam rogatu suprascripti Ferrabovis de Dorso notarii et scribe palatii et canzellarii⁷ comunis Cumarum scripsi.

355 — 357. CONCESSIO BONORUM IMPERII.

1283. Mai. 24. 1282. Sept. 19. 1297. Iun. 4. Aug. 23.

355. PRIVILEGIUM REGIS. 1283. Mai. 24.

Demum contulimus autographon tabularii principum Furstenbergensium. Sigillum parum laesum pendet filis sericis rubei coloris. — Böhmner, Reg. imp. VI, 1787.

(P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gracionem suam et omne bonum.

Licet inter Romanum imperium et illustres predecessores nostros, qui eidem imperio pro tempore prefuerunt, ex una necnon nobilem virum Henricum comitem de Furstenberg ac suos predecessores ex parte altera super oppidis Vilingen et Hasela cum eorum attinenciis dudum mota fuerit materia questionis¹, nos tamen eiusdem comitis Henrici fidem et merita collaudanda benignius intuentes, ad cuiuslibet future

^{354.} ⁴ punitur e. ⁵ locat scoper e. ⁶ deest e.; cf. nr. 357. ⁷ canzellarii⁹ e.

¹ Cf. Reg. imp. VI, 1656.

questionis materiam abolendam predicta oppida Vilingen et Hasela cum suis attinentiis universis ipsi comiti Heinrico et heredibus suis legitimis, principum imperii ad hoc benivolo accedente consensu, de novo concedimus a nobis et dicto imperio in feudum perpetuo possidenda. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre concessionis infringere aut ei in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui fecerit, gravem regie maiestatis^a offensam se noverit incurrisse. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Dat. Columbar(ie). IX. Kal. Iunii, indiet. XI. anno Domini MCCLXXXIII. regni vero nostri anno decimo.

10 **356. CONSENSUS PRINCIPUM ELECTORUM. 1282. Sept. 19. 1297. Ian. 4.**

Eiusdem tabularii autographa contulimus, quae sunt: M exemplar Moguntinum, cuius sigillum laesum pendet filis sericis rubei coloris; C Coloniense, cuius sigilli fragmenta pendunt filis sericis rubei coloris; T Trevirensis, cuius sigillum desideratur, filis sericis rubei coloris relietis; P comitis Palatini, cuius sigilli fragmenta pendunt filis sericis rubei coloris; exemplaria M C T eadem manu exarata sunt, P alterius manu. Manu etiam altera scriptum est S exemplar Saxonicum, cuius copia authentica a. 1297. Ian. 4. data cum vestigiis sigilli loro membranaceo pendentis scriatur. Cf. Reg. imp. VI, 1787. -- Böhmcr, Reg. imp. VI, 1707. (P. derst.)

Wernherus Dei gracia sancte Magunt(ine) sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius presencium inspectoribus universis salutem in omnium salvatore^a.

Noverint universi tam posteri quam presentes, quod cum quedam questio inter imperium Romanum et eos qui imperio pro tempore profuerunt ex una necnon^b virum nobilem Heinricum^c comitem de Furstemberg^d ac suos predecessores ex parte altera super opidis^e Vilingen et Hasela cum eorum attinentiis verteretur, compositionem seu ordinationem, quam serenissimus dominus noster Rudolfus^f Dei gracia rex Romanorum illustris nomine imperii et predictus Heinricus^g comes de Furstemberg^h nomine suo et successorum suorum super dictis opidis^e et attinentiis duxerint faciendam, ratam et gratam habemus et propter utilitatem exⁱ eadem compositione^k seu ordinatione proveniente imperio, nostrum super ipsa adhibemus consensum voluntarium et expressum, maxime cum ipsa compositio seu ordinatio iuramento a predicto domino nostro rege Roman(or)um prestituto super bonis imperii non alienandis nullum preiudicium generet vel adducat^l.

Dat. Bopardie¹, anno Domini millesimo CCLXXXII^m, XIII. Kal.ⁿ Octobr.^o.

35 **355. *) maiestatis or.**

356. *) protocollum in C: Sifridus Dei gracia sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Italian archicancellarius pres. insp. un. sal. in om. salv.; *in T:* Heinricus Dei gracia archiepiscopus Trevirorum pres. insp. un. sal. in om. salv.; *in P:* Lodwicus Dei gracia comes palatinus Rheni dux Bawarie pres. insp. un. sal. in om. salv.; *in S:* Dat. per copiam. Albertus Dei gracia Saxonie, Angarie, Westfalie dux, comes in Bren pres. insp. un. sal. in om. salv. ^{b)} et C. P. S. ^{c)} Hainr. S. ^{d)} Furstenbere T: Fürstenberg P: Furstenberg S. ^{e)} oppidis P. ^{f)} Rüd. S. ^{g)} Henr. S. ^{h)} Furstenbere T: Fürstenberg P: Fürstenberg S. ⁱ⁾ et male S. ^{k)} in corr. S. ^{l)} Bopardie P. ^{m)} ducentesimo octogesimo secundo P. ⁿ⁾ Kalu P. ^{o)} schatocollum in S: Dat. Prage, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo VII. tertia feria post festum Penthecostes.

1) Cf. declarationem regis supra nr. 10.

357. *CONSENSUS REGIS BOHEMIAE, 1297. Aug. 23.*

Eiusdem tabularii autographon contulimus. Pendet sigillum bilaterale laesum loro membranaceo: Cf. Reg. imp. VI, 1787. (P. deest.)

Nos Wenczlaus Dei gracia rex Boemie, dux Cracovie et* Sandonerie ac marchio Moravie sacrique Romani imperii princeps et pincerna notum facimus universis 5 harum seriem inspecturis, quod nos composicioni seu ordinacioni, facte olim per dive memorie dominum Radolphum Romanorum regem illustrem, dominum et socerum nostrum karissimum, cum nobili viro Henrico comite de Furstenberk super opidis Vilingen et Hasela cum eorum attinenciis, super quibus inter predictos regem et comitem questio vertebatur, prout in litteris ipsius regis inde confectis¹ plenius conti- 10 neri dicitur, nostrum benigne prestamus assensum, maxime cum composicio seu ordinacio predicta iuramento, quod rex ipse super bonis imperii non alienandis prestitit, nullum preiudicium afferre seu generare dicatur. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et sigillis maiestatis nostre iussimus communiri.

Dat. in Cadano, anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo septimo, X. Kal. 15 Septembr., decime indicionis, regni nostri anno primo.

358. 359. APPROBATIO COMMISSIONIS
VICARIATUS IN TUSCIA.

1283. Mai. 28. --- Nov. 5.

358. *INSTRUMENTUM VICARII GENERALIS. Mai. 28.*

Transsumtum coevum tabularii regii Florentini 'Prov. San Miniato', quod iam supra ad nr. 265 adhibuimus, de quo cf. ibidem, denuo contulit vir cl. Holder-Egger. De ratione cf. Reg. imp. VI, 1802. (P. deest.)

In Christi nomine.

Universis et singulis imperii fidelibus notum sit per presens instrumentum publi- 25 cum nostro sigillo munitum, quod nos Rudolfus imperialis aule cancellarius et in Tuscia vicarius generalis et nuntius et procurator et administrator honorum et iurium imperii et serenissimi domini Rudolphi Dei gratia Romanorum regis semper augusti in provincia Tuscie facimus et constituimus nobilem virum dominum Dietalmum de Guttingen, dilectum 30 consanguineum nostrum, vicarium, procuratorem et nuntium imperii et predicti domini regis et nostrum in provincia Tuscie et specialiter in terra Sancti Miniatis et in terra Ficecchii et in terra Sancte Crucis et castri Franci et districtu eorum et ad petenda et exigenda ipsa bona et iura imperii et in iudicio et extra iudicium et ad redditus et proventus imperii petendos et exigendos per totam provinciam Tuscie et ad libellos 35 dandos et ad lites contestandas et ad testes producendos et ad instrumenta producenda et ad positiones faciendas et responsiones et ad sententias audiendas et ad appellandum et iurandum de calumpnia et ad prestandum cuiuslibet generis iuramentum in anima

357. *) ab hoc verbo mutato stilo or.

1) Supra nr. 355.

nostra et ad dampna imponenda et exigenda et ad sententias ferendas et ad appellationes recipiendas et cognoscendum de appellationibus et ad omnia generaliter et specialiter, quo in predictis et circa predicta fuerint necessaria, utilia seu opportuna, et ad omnia etiam et singula, in quibus mandatum requiritur speciale, et ad omnia generaliter et specialiter, ad que nos a predicto domino rege fuimus constituti et ordinati, ut ipse dominus Diethalmus omnia et singula possit facere, agere et experiri, quo nos facere possemus, si essemus in provincia Tuscie constituti. Damus ei etiam potestatem constituendi procuratorem et procuratores ad administrandum et agendum et defendendum etiam ante litem contestatam. Et quicquid dictus vicarius, syndicus, procurator, actor, nuntius et administrator et constitutus seu constituti ab eo fecerint, nos tibi Petro infrascripto notario, stipulanti vice et nomine dicti vicarii et omnium quorum interest, nos et ipsum dominum regem firmum et ratum habituros promittimus sub obligatione omnium honorum imperii et predicti domini regis et nostrorum. Et ad maiorem firmitatem et plenum robur presens instrumentum sigilli nostri pendentis¹⁵ munimine fecimus roborari.

Actum in arce Sancti Miniatis, presentibus hiis rogatis testibus, scilicet honorabilibus viris domino Iohanne preposito Turicensi, domino Guidone de Suezaria, domino Rugerio Rubeo de Adimariis de Florentia vicario Ficecehii, Iohanne Iacobini de Albanis de Florentia, domino Tolomeo de Silva iudice de Sancto Miniato et Aleherolo Palastra de Sancto Miniato et multis aliis. In anno Domini MCCLXXXIII, indictione XI, mense Maii, die XXVIII.

359. LITTERAE REGIS. Nov. 5.

Ex eodem transsumto iam olim descripsit Ficker. Denuo contulit Holder-Egger. Orthographiam in minutis mutavimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1802. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis nobilibus, civitatibus, oppidis, villis, castris et eorum rectoribus ceterisque omnibus suis et imperii Romani fidelibus per Tusciam presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Vostre laudande devotionis prestantiam et fidei puritatem, quibus nobis et imperio semper grato signa constantio demonstrastis, alto laudum preconio attollentes, vobis omnibus et singulis presentibus cupimus esse notum, quod nos commissionem factam nobili viro Dithelmo de Göttingen, dilecto fideli nostro, per honorabilem virum (Rudolfum) curie nostro cancellarium predilectum ratam habemus et gratam et eam approbamus ac presentis scripti patrocinio confirmamus. Unde fidelitatem vestram rogamus plenissimo cum affectu, regia nichilominus vobis auctoritate mandantes, quatinus sibi parere fideliter et devote intendere pro nostra reverentia studeatis iuxta continentiam litterarum, quas dictus cancellarius noster sibi noseitur tradidisse. Ob hoc enim vestris utilitatibus tam favorabiliter intendemus, quod nostre gratie plenitudinem sentietis.

Dat. in castris ante Paterniacum, Non. Novembr., regni nostri anno XI.

¹⁰ 358. *) *sub textu eadem manu suppletum tr.*

360. SENTENTIA DE CASSANDIS OBLIGATIONIBUS VI OBTENTIS.

1283. Aug. 23.

Cum autographon contra ea, quae in Regestis imperii notantur, teste praefecto tabularii Vindobonensis non iam supersit, proponimus ex B codice privilegiorum regni Bohemiae a. 1517. scripto, Ms. 193 fol. 13, cuius exemplar eodem praefecto iubente benivole nobiscum communicatum est, et P codice bibliothecae universitatis Pragensis I. C. 24 saec. XV. fol. 344, quem contulit socius noster F. Schneider. Orthographiam in minutis ad modum cancellariae Rudolfinae posuimus. Cf. etiam sententiam supra nr. 103 et H. Siegel 'Das erzwungene Versprechen' (= 'Wiener Sitzungsberichte' 128 p. 13—16). — Böhmer, Reg. imp. VI, 1799. (P. 411.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

(1) Ad universitatis vestre noticiam volumus pervenire, quod nobis iudicio presidentibus in vigilia beati Bartholomei apostoli apud Friburgum in Otlandia nuncii illustris Wenzlai^a regis Boem(ie) nostram colitudinem accesserunt cum instantia postulantes, ut per sententiam vellemus inquirere: utrum princeps aliquis vel alius cuiuscumque condicionis vi vel metu inductus expers proprie libertatis fideiussionibus, stipulacionibus vel quibuscumque aliis obligacionibus se posset constringere vel artare, ita quod in posterum super huiusmodi obligacionibus sic extortis posset impeti vel aliquatenus conveniri tanquam efficaciter obligatus. Quod ad instantiam dictorum nunciorum per sententiam postulavimus^b diffiniri et sentenciatum extitit a principibus, comitibus, nobilibus et aliis imperii fidelibus, qui ipsi iudicio presentes aderant: quod princeps vel quilibet alius^c ad ea, quae vi metuve coactus promitteret vel quibuscumque pactis obligatoris se astringeret, factus sui compos nullatenus teneretur et tales pactiones obligatorie qualescumque censende forent irritae penitus et inanes. (2) Qua vero sententia nostra approbacione sequente prolata, predicti nuncii ad speciem descendentes nostro culmini supplicarunt: si inclitus Wenzlaus^d heres regni Boemie prenotatus, quem illustris Otto marchio de Brandenburg aliquo tempore contra propriam detinuit voluntatem, deinde fretus propria libertate ad complecionem illorum pactorum taliter extortorum atque consummacionem obligacionum quarumcumque, sub quibus eidem marchioni pro viginti milibus marcharum obligavit civitatem Sitavie^e et castrum Ronawe^f cum eorum pertinenciis, castrum Scharfstein^g et civitatem cum omnibus aliis attinenciis, castrum Bezdez^h cum suis pertinenciis, castrum Deczemⁱ cum suis pertinenciis, civitatem Uzk et castrum cum eorum attinenciis, civitatem Brucks^j et castrum cum eorum pertinenciis neenon castrum Svadowe^k cum suis pertinenciis universis, sub quibus etiam promissionibus taliter extortis ipsi marchioni pro duobus milibus marcharum fideiussores per modum extorsionis coactus posuit, et pro quinque milibus marcharum, quas se daturum promisit, aliquantulum teneatur; maxime cum inter nos et dictum marchionem, cum eius cure antedictum heredem Boemie cum suo regno usque ad certum tempus committeremus, intercessit certa convencio digna in suo robore observari, videlicet quod expirante certo tempore, quod convencioni adiectum fuerat, prenominatam heredem regni Boemie una cum suo regno sine quolibet dampno vel

360. ^a W. P. ^b post. per sent. P. ^c alius quilibet P. ^d Sittavie P. ^e Ronaw P.
^f Harfenstein P. ^g Besdes P. ^h Deczin P. ⁱ Brux P. ^j Snadowe P.; Gnadowe P.

dispendio vel quantalibet iniuria sine petitione quarumlibet expensarum iuxta legem
 convencionis restitueret pleno iure, cuius tamen convencionis legibus dictus marchio
 obvians, minus iuste pactiones, obligationes, fideiussiones extorquens indebite quo
 promisit penitus violavit atque singula superius expressa, principes, comites et nobiles,
 5 qui in eodem aderant iudicio, per nos requisiti sentenciando protulerunt: quod sepe-
 dictus heres regni Boemie ad completionem dictorum pactorum, promissionum, fideius-
 sionum necnon quarumcumque obligationum ab eo taliter extortarum per dictum
 marchionem nullatenus sit astrictus, sed a predictis omnino per sententiam debeat
 10 liberari et utique penitus absolvi, obligationes etiam¹ dictorum bonorum, promissiones,
 fideiussiones ipso iure nullo debent pro cassis et irritis estimari. Unde nos videntes
 et provida meditatione pensantes ipsam sententiam de bono et equo iure subnixam,
 eam auctoritate regia approbantes obligationes dictorum bonorum seu pignorum, fideius-
 siones, promissiones, prout superius expressum existit, eum contra ius et equum sint
 extorte a dicto marchione in dicti heredis preiudicium ac gravamen^m, per sententiam
 15 prout coram nobis extitit sentenciatum irritantes, fideiussores a suis promissionibus ab-
 solventes, cives, burgenses et alios quoscumque homines dictorum castrorum, oppidorum
 seu civitatum a sacramentis seu promissionibus dicto marchioni ad mandatum dicti
 heredis vel alio quocumque modo prestitis etiam absolvendo, mandamus vobis universis
 et singulis, quatinus ipsum heredem regni Boemie, quem mediante dicta sententia ab
 20 obligatione dictorum bonorum et aliis pactis, fideiussionibus cum fideiussoribus datis
 absolvimus et denunciavimus absolutum, a predictis omnibus et singulis dicto modo
 prestitis habeatis penitus absolutum, scientes eum ad perfectionem seu consumacionem
 dictarum obligationum aequaliter non teneri. Testes qui premissis sentencie inter-
 fuerunt sunt: venerabiles C. Argent(inensis), H. Basiliensis episcopi, Rud. aule nostro
 25 cancellarius, nobiles viri H. marchio de Hahperchⁿ, F. burgravius de Nurnberg^o, Al.
 de Hohenberg^o, Eg. de Furstenberg^o comites, de Nifin^t, B. de Geroldseeke^o nobiles
 et alii quam plures.

Datum et actum Friburgi in Otlandia, X. Kal. Septembris, indictione XI, anno
 Domini millesimo ducentesimo octuagesimo tercio¹, regni vero nostri anno decimo.

361. MANDATUM DE CURIA ET OBSERVANTIA PACIS GENERALIS.

1284. Mart. 8.

*Autographon tabularii civitatis Lubicensibus 'Tresc Cacsarea' nr. 26 denuo descripsit
 vir d. Bruns. Sigillum, quo clausum erat mandatum, parum laesum est. Inscriptio
 35 est haec: Prudentibus viris consulibus et universis civibus Lubicensibus dilectis nostris
 fidelibus. Cf. supra nr. 330 - 332. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1818. (P. 445.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris advocato,
 consulibus et universis civibus Lubicensibus fidelibus suis dilectis gratiam suam et
 omne bonum.

360. ¹) et B. ²) aggravamen uno ductu scriptum B. ³) Hahlsburg P. ⁴) Nuremberg P.
⁵) Hoenberg P. ⁶) Furstenberg P. ⁷) Nifin P. ⁸) Geroldseeke P. ⁹) MCCC.LXXXIII P.

Noscat vestra fidelitas, quod nos de principum et fidelium nostrorum consilio solempnorum curiam celebrandam apud Nürnberg duximus revocandam et generalem exercitum instaurandum, considerantes hec magis observacioni generalis pacis proficere quam curiam supradictam. Expedicio etiam dicti exercitus erit in festo beati Iohannis Baptiste proximo nunc venturo. Ceterum fidelitatem vestram seriose requirimus et hortamur, quatinus ad observanciam pacis predicto vestra fidelitas se habiliter et disponat. Nam quicumque se pacis ipsius turbatores ostenderent, nos amatores eiusdem contra eosdem vellemus prosequi auxilio et favore.

Datum apud Brisacum, VIII. Idus Marcii, regni nostri anno undecimo.

362. CONSTITUTIO VICARII GENERALIS IN TUSCIA.

1284. Mai. 1.

Demum contulimus codicem bibliothecae oppidi Valenciennes 784 (584) fol. 66, ubi invenimus cum rubro: De terra Thucie. Textus manu fere coeva cancellatus est itaque in tabula documentorum codici adiecta haec constitutio non registratur¹. Quo redeunt omnes editiones. Est hic codex 'Hasnoniense cartarium dominorum de Avesnis', quod adhibuit Martenius; itemque in libro 'De vera civitatis Florentinae libertate', e quo Lamius documentum proposuit, ex ipsa editione Marteniana sumptum est.

Quae concordant supra cum nr. 265, typis minoribus excudenda curavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1827. (P. deest.)

Rudolphus² Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis archiepiscopis, episcopis, abbatibus et aliarum ecclesiarum prelatibus, principibus, nobilibus, comitibus, civitatibus, comunitatibus, universitatibus, oppidis, castris et villis et personis singularibus quibuscunque in partibus Tuscie constitutis gratiam suam et omne bonum.

(1) Commissiones seu procuraciones quascunque honorabili viro Rudolpho² electo Salzburgensis ecclesie imperialis aulo cancellario in bonis, possessionibus, redditibus, proventus, civitatibus, castris, munitionibus, iurisdictionibus necnon in aliis, in quibus mandatum requiritur speciale, de terra Tuscia per nos factis in omnibus suis articulis expressius revocantes, ad noticiam vestram cupimus pervenire, quod nos spectabilem virum Iohannem de Avesnis comitem Hayn(onie) fidelem et familiarem nostrum dilectum constituimus, facimus et ordinamus nostrum et Romani imperii in partibus Tuscie vicarium generalem et insuper procuratorem et nuncium nostrum ad exigendum, petendum et recipiendum nostro et eiusdem imperii nomine fidelitatis, homagii et servitii nobis debiti sacramenta, a quibuscunque personis vel locis nobis in eisdem partibus Tuscie eadem debeantur. (2) Et ad petenda et recipienda bona*, possessiones, redditus*, proventus, civitates, castra, munitiones, iurisdictiones et iura, quocunque nomine censeantur, in eisdem partibus Tuscie pertinentia ad nos et imperium supradictum, et ad ordinandum et disponendum de ipsis*, quicquid sibi videbitur expedire. (3) Et iudices et officiales constituendum in negotiis et causis quibuscunque, sicut nos ipsi eosdem

1) Cf. 'Catalogue général des manuscrits. Départements' XXV, 472 et Mangeart 'Catalogue des manuscrits de Valenciennes' p. 706—712, qui tabulam documentorum codici adiectam prelo dedit. 2) Cf. supra p. 12 lin. 16.

constituere possumus, si presentes essemus, et ad statuendum, tractandum et faciendum in predictis partibus Tuscie omnia et singula, que verus et legitimus vicarius, procurator et nuntius plenum mandatum et liberam administrandi potestatem habens a nobis facere potest et debet de consuetudine vel de iure, in illis etiam casibus, in quibus mandatum requiritur speciale. (4) Sententias etiam, banna^a, penas et multas tam in causis criminalibus quam pecuniariis et aliis quibuscunque, quas idem vel constituti ab eo iudices, officiales vel executores tulerint, impauerint vel exegerint, ratas habebimus et faciemus Domino concedente inuolabiliter observari. (5) Damas preterea predicto comiti plenam et liberam potestatem et speciale mandatum, rebelles et indevotos, si quos quod avertat^b Altissimus in partibus Tuscie repererit, qualiscunque conditionis extiterint, privandi feodis, castris, terris, gratiis, libertatibus, districtibus, privilegiis, iuribus et iurisdictionibus quibuscunque, quos, quas vel que iidem tenere ab imperio dinoscuntur^c. (6) Nos quoque gratum, ratum et acceptum habebimus, quicquid per dictum vicarium, procuratorem et nuntium nostrum^a actum et gestum, statutum, iudicatum et ordinatum fuerit in premissis et circa premissa vel quodlibet premissorum.

In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et pendenti sigillo nostre regie maiestatis in evidens testimonium precepimus communiri.

Datum Friburgi, Kal. Maii, indictione XII, anno Domini MCCLXXX quarto, regni vero nostri anno undecimo.

363. SENTENTIA DE IURE ACTIONIS PROSCRIPTORUM.

1284. Aug. 25.

Autographon tabularii civitatis Spirensis nr. 12 denuo descripsimus. Sigillum desideratur. In verso legitur: R. est. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1856. (P. decst.)

Nos Rud(olfus) Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium ad universorum imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod nobis pro tribunali sedentibus in vigilia beati Bartholomei apostoli nunc^a preterita apud Sannesheim quositem extitit per sentenciam: si aliquis ab aliqua civitate suis privatus iuribus alium vel alios in aliqua causa inpetere valeat vel querelam contra eum vel eos deponere aut in iudicium evocare. Et sentenciatum fuit ibidem omnium astancium applaudente consensu: quod non, et quod per scultetum, qui tunc temporis prefuat, quo idem suis iuribus privabatur, aut per consules civitatis vel eorum litteras aut per aliorum fidedignorum testimonium vel per alia quecunque legitima documenta probari^b debeat, predictum suis esse privatum iuribus et probacione facta huiusmodi is suis privatus iuribus non possit de aliquo querelari vel contra quemquam agere vel aliquem in iudicium evocare. Presencium testimonio litterarum.

Datum Helieprunne. VIII. Kal. Sept., ind. XII, anno Domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno XI.

362. ^a) bona c. ^b) advertat c.; cf. nr. 265. ^c) dinoscuntur c.

363. ^a) nū or. ^b) probari or.

364. MANDATUM DE CIVIBUS A IUDICE CURIAE NON IUDICANDIS.

1285. Iun. 26.

Supersunt tria autographa, quae sunt: M exemplar Moguntinum tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 94½ signatum, quod descripsit Herre; pendet sigillum filis sericis; S tabularii civitatis Spirensis nr. 15, quod edidit Hilgard 'Urkunden zur Gesch. der Stadt Speyer' 113 nr. 152; pendet sigillum laesum; W tabularii civitatis Wormatiensis, quod edidit Boos 'Urkundenbuch der Stadt Worms' I, 274 nr. 419; sigillum laesum pendet filis sericis rubri et flavi coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1918. 1917. 1916. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum tam presencium quam futurorum noticiam volumus pervenire, quod nos ob fidem inpermutabilem et preclare devocionis memorandam constanciam

M.

S. W.

quibus prudentes viri . . cives Maguntinenses dilecti nostri fideles nos et imperium iugiter venerantur, prudentum virorum . . civium Spirensium^a, quibus nos et imperium sunt iugibus obsequiis prosecuti, nobili viro . . iudici curie nostre inhibuimus et presentibus inhibemus, quod de eisdem civibus Maguntinensibus^b vel eorum aliquo^c nulli iudicet conquerenti, set volentes de eisdem civibus vel eorum aliquo querelari ad nos eosdem dictus iudex debet transmittere et nos eos ad civitatem Maguntinensem^d remitemus amore vel iusticia complanandos. Quod si ibidem factum non fuerit, nos utrique parti exhibebimus^e iusticie complementum. Dantes ois has nostras litteras in testimonium super eo.

Datum Maguncie, VI. Kal. Iulii, indictione XIII, anno Domini MCLXXX quinto, regni vero nostri anno duodecimo.

365. 366. SENTENTIAE PRO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI.

1285. Iun. 28. — Iul. 7.

365. SENTENTIA DE PROCURATORE SUBSTITUENDO. Iun. 28.

Repetimus editionem, quam ex Gelenii 'Farraginibus diplomaticis' in tabulario Coloniensis civitatis asservatis II, 103 paravit Lacomblet 'Urkundenbuch für die Gesch. des Niederrheins' II, 476 nr. 865. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1919. (P. deest.)

Nos Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum notitiam volumus pervenire, quod nobis apud Maguntiam feria quinta, videlicet vigilia

364. ^a) Wormaciensium B. ^b) Spirensibus S; Wormaciensibus B. ^c) vel eorum aliquo deant S. W. ^d) Spirenses S; Wormaciensium B. ^e) exhibere tenemur S.

apostolorum Petri et Pauli, pro tribunali sedentibus ex parte venerabilis Sifridi Coloniensis archiepiscopi, principis nostri reverendissimi, quesitum extitit coram nobis: quod eum ipse dici, quam civibus Nussiensibus prefixerat, propter impedimenta legitima nostra et imperii, quibus ad presens utiliter occupatur, non valeat personaliter interesse, si alium substituere valeat loco sui. Et fuit sententiatum a principibus, comitibus, nobilibus, baronibus et aliis nostris et imperii fidelibus, qui presentes aderant, quod loco sui posset alium subrogare. Quam sententiam utpote rationabilem approbantes, eam presentium litterarum testimonio confirmamus.

Datum Maguntie, die predicto, indictione XIII, anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno XII.

366. SENTENTIA DE CIVIBUS NUSSIENSIBUS PUNIENDIS. Jul. 7.

Autographon tabularii regii Dusseldorpiensis denuo contulimus. Sigillum fere illaesum pendet loro membranaceo. — Böhm, Reg. imp. VI, 1921. (P. deest.)

Nos Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus tenore presentium ad universorum tam presentium quam futurorum noticiam volumus pervenire, quod nobis pro tribunali sedentibus prope Wetflariam in castris ad instantiam venerabilis S. Coloniensis archiepiscopi principis nostri karissimi quesitum fuit per sententiam in presentia principum et aliorum nostrorum fidelium: qua pena opidani de Nuzia plectendi existerent, qui ipsum admittere et intromittere clausis portis et ianuis rennuerunt, ne de viro illo, qui se imperatorem finxit dum viveret et qui de falsitate convictus et heresi igne meruit concremari, iudicium et iusticiam excerneret. Et sententiatum fuit communiter et obtentum, annuentibus omnibus principibus, comitibus, nobilibus et nostris fidelibus universis qui fuere presentes, quod ipsi opidani eandem penam et delictum consimile incidissent, quod ille incidit quem fovebant, et quod in suis iuribus, libertatibus et gratiis privandis vel etiam conservandis ab ipso Coloniensi archiepiscopo gratie ipsius archiepiscopi se submittere teneantur, quam gratiam ex plenitudine nostre potestatis regie sibi concedimus, predictam sententiam benivole confirmantes presentium testimonio litterarum.

Datum in castris ante Wetflariam, Non. Iulii, ind. XIII, anno Domini MCCLXXXV, regni vero nostri anno XII.

367. RECEPTIO FAMILIARIS IN PROTECTIONEM IMPERII SPECIALEM.

1285. Jul. 12.

Autographon huius mandati hucusque ineditum, quod asservatur Taurini in tabulario regia Diplomi imperiali Mazzo 2 nr. 20 signatum, a. 1903, descripsimus. Scriptum est in cancellaria regis. Sigillum iam deest, quod olim pendebat loro membranaceo. Cf. supra ad nr. 310—329. — Böhm, Reg. imp. VI, 1923. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Spectabilis vir Ludovicus comes Sabaudie fidelis noster dilectus nuper apud Magunciam nos accessit et cum diligencia nostre consuetudini supplicavit, ut ipsum in servitorem et familiarem nostrum recipere dignaremur. Nos autem videntes preluce affectum suum purissimum et fidei puritatem, quibus nos prosequitur incessanter, et volentes obinde sibi in omnibus suis desideriis placide conplacere, ipsum in nostrum familiarem recipimus hilariter et benigne ac in protectionem nostram et eiusdem imperii specialem. Et quia idem comes nobis bona fide promisit suum servicium fideliter exhibere, nos sibi tanquam ei, quem in specialem nostrum familiarem et protectionem suscepimus, promissimus vice versa, quod sibi, sicut fidei nostro tenemur merito, consilio et auxilio fideliter assistemus et ipsum defendemus ac manutenebimus contra iniuriatores et quoslibet turbatores. Et quia multa debent immunitate fulciri hii, qui sunt regio familiaritatis participes, vobis universis et singulis damus hoc edicto regio firmiter in mandatis, quatinus ipsum comitem contra nostre protectionis tenorem non presumatis aliquo modo perturbare, sed nos in ipso specialiter honoretis, si nostram indignacionem volueritis evitare. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Maguncie, III. Idus Iulii, indictione XIII, anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno duodecimo.

368. SENTENTIA CONTRA FALSATORES MONETAE.

1285. Iul. 13.

368a. SENTENTIA.

Autographon tabularii Dusseldorpiensis 'Churcöln 305' iterum contulimus. Scriptum est in cancellaria regis. Sigillum fere illaesum pendet loco membranaceo. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1924. (P. 446.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Presidentibus nobis iudicio in die beato Margarete virginis proxime nunc preterita apud Magunciam quesitum fuit per sentenciam a principibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus et aliis nostris fidelibus universis qui presentes aderant: qua pena puniri debeant falsarii qui falsam monetam eudunt et faciunt, ac hii qui per eandem monetam exerceant commercia vel ipsam ex certa sciencia conservant, vel domini per quos predicti in suis municionibus confoventur. Et sentenciatum extitit eorundem principum tam spiritualium quam secularium, comitum, nobilium ac omnium nostrorum fidelium qui ibidem fuerunt applaudente consensu: quod falsarius falsam monetam eudens vel fabricans, si deprehensus fuerit, sit decoctionis pena pleetendus. Et illi, qui cum eadem moneta scienter exerceant commercia vel ipsam conservat ex certa

sciencia, manus debeat amputari. Dominus vero huiusmodi falsarios^a in suis munitionibus confovens vel conservans sicut ipse falsarius debet consimili pena puniri. Nos autem ipsam sententiam approbantes vobis universis et singulis damus hoc edicto regio firmiter in preceptis, quatinus eandem sententiam inviolabiliter observetis. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostro sigillo fecimus communiri.

Datum Maguncie, die predicto, anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno duodecimo.

368b. MANDATUM FIDELIBUS DIRECTUM.

Quattuor autographa eiusdem tabularii descripsimus, quibus sigillum cereum a dorso impressum est. 1 et 2 eadem manu, 3 et 4 alia sed eadem manu in cancellaria regis scripta sunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1925. (P. decst.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili . . Leodiensi episcopo principi suo dilecto^a gratiam suam et omne bonum.

Presidentibus nobis iudicio in die beate Margarete virginis proximo nunc proterita apud Magunciam quesitum fuit per sententiam a principibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus et aliis nostris fidelibus universis qui presentes adorant: qua pena puniri debeant falsarii qui falsam monetam cudunt et faciunt, ac hii qui per eandem monetam exercent commercia vel ipsam ex certa sciencia conservant, vel domini per quos predicti in suis munitionibus confoventur. Et sentenciatum extitit eorumdem^b principum tam spiritualium quam secularium^c, comitum, nobilium ac omnium nostrorum fidelium qui ibidem affuerunt^d applaudente consensu: quod falsarius falsam monetam cudens vel fabricans, si deprehensus fuerit, sit decoccionis^e pena plectendus. Et illi, qui cum eadem moneta scienter exercent commercia vel ipsam conservat ex certa sciencia, manus debeat amputari. Dominus vero huiusmodi falsarios in suis munitionibus confovens vel conservans sicut ipse falsarius debet consimili pena puniri. Nos autem ipsam sententiam approbantes sinceritati^f tuo firmiter et districte precipiendo mandamus, quatinus monetam in tuis districtibus et alibi cudi non facias de cetero nec falsarios foveas vel conserves sicut penam predictam et indignacionem regiam volueris evitare.

Datum^g Maguncie, die predicto, regni nostri anno XII.

368a. ^a) falsarios or.

368b. ^a) loco venerabili—dilecto 2: honorabili viro Walramo preposito Aquensicapellano suo dilecto; 3: nobili viro Th. de Hensberg fideli suo dilecto; 4: nobili viro W. de Vrenze fideli suo dilecto. ^b) eorumdem 2. 3. 4. ^c) eccliarium 1. ^d) fuerunt 2. 4. ^e) decoccionis 2. ^f) fidelitati 2. 3. 4. ^g) Dat. 3. 4.

369—372. LEGATIO AD HONORIUM IV. PAPAM.

1285. Nov. 22.—1286. Apr. 17.

369. PROCURATORIUM DE CORONATIONE IMPERIALI.

1285. Nov. 22.

Denuo contulimus autographum tabularii secreti Vaticani Arm. I c. 5 nr. 11¹. Pendet sigillum lacsum. Cf. litteras pontificis regi directas Reg. imp. VI, 1930 et infra nr. 376. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1949. (P. decst.)

Sanctissimo in christo patri domino Honorio divina providencia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus cum filialis obedi-
cionis et reverencie promptitudine devotissima pedum oscula beatorum.

Quia de fide sincera et devocione purissima honorabilium virorum magistrorum Leupoldi de Wiltdingin², Willehelmi de Belloforti et Petri prepositi et electi ecclesie Maguntine capellani nostri dilecti ac strennui viri Marquardi de Yfendal familiarium nostrorum dilectorum, quam in ipsis laudabilibus et preclaris operibus sumus experti multociens fructuose et cottidio experimur, pre ceteris fiduciam gerimus amplio-
rem, ipsos, quibus secreta cordis nostri apperimus, ad beatitudinis vestre pedes fiducialiter destinamus. Dantes eis auctoritatem plenariam et liberam potestatem ac speciale mandatum petendi, impetrandi et acceptandi diem nobis de vestra paterna providencia prefigendum pro suscipiendo de vestris sacrosanctis manibus imperiali dyademato et imponenda nobis corona cesareo dignitatis, et iurandi in animam nostram super obser-
vacione omnium illorum, que circa premissa ab eisdem vestra reverenda paternitas duxerit requirenda. Ratum et gratum habituri, quicquid predicti acceptaverint, ordina-
verint seu fecerint in premissis. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Lausanne, X. Kal. Decembris, indiccione XIII, anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno XIII.

370. PROCURATORIUM DE SUBSIDIO PECUNIARIO. 1285. Nov. 22.

Item ex Arm. I c. 5 nr. 12³. Sigillum desideratur. Partim concordat cum procuratorio nr. 369. Cf. infra nr. 377. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1950. (P. decst.)

Sanctissimo in Christo patri domino Honorio divina providencia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus cum filialis obedi-
cionis et reverencie promptitudine devotissima pedum oscula beatorum.

Quia de fide sincera et devocione purissima honorabilium virorum Petri prepositi et electi ecclesie Moguntine capellani nostri, magistrorum Leupoldi de Wiltdingin et Willehelmi de Belloforti ac strennui viri Marquardi de Ifendal militis familiarium nostrorum dilectorum, quam in ipsis laudabilibus et preclaris operibus sumus experti multociens fructuose et cottidio experimur, pre ceteris fiduciam gerimus amplio-
rem, ipsos, quibus secreta cordis nostri sunt cognita, ad beatitudinis vestre pedes fiducialiter destinamus. Dantes eis auctoritatem plenariam et liberam potestatem ac

1) V. 'Neues Archiv' XIV, 359 nr. 49. 2) Cf. Reg. imp. VI, 2093. 3) V. 'Neues Archiv' XIV, 359 nr. 50.

speciale mandatum requirendi et acceptandi subsidium pecuniarium vel quocumque nomine censeatur pro votivis nostris processibus ad suscipiendum de vestris sacrosanctis manibus Romani imperii dyadema et coronam cesaree dignitatis, necnon promittendi et omnia faciendi, que in petitione predicti subsidii requiruntur, ac obligandi nos et in animam nostram si necesse fuerit iurandi ad observacionem omnium, que racione memorati subsidii ab ipsis vestra paternitas duxerit requirenda, necnon faciendi et perficiendi omnia, que personaliter possemus facere, si presentes essemus. Ratum et gratum habituri, quicquid iidem acceptaverint, promiserint seu fecerint in premissis. Presentium testimonio litterarum.

Datum Lausanno, X. Kal. Decembris, indicione XIII. anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno XIII.

371. CONSTITUTIO VICARII GENERALIS IN TUSCIA. 1285. Nov. 22.

Dedit Ficker *'Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Italiens'* IV, 485 nr. 482 ex transsumto a. 1286. Jul. 2. facto, qui Senis in tabulario regio asseratur. Denuo a. 1903. contulimus. V. supra nr. 362 et infra nr. 378 itemque ea quae in Regestis imperii exponuntur. — Böhmcr, *Reg. imp.* VI, 1951. (P. deest.)

Rodolfus Dei gratia Romanorum rex et semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus per Tuscia[m] constitutis et ad eandem pertinentibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Consopitis undique bellice tempestatis erroribus et in redivive iocunditatis et pacis statum floridum Domino suffragante reductis per Germaniam universis, versus Tusciam veluti ad ortum imperii specialem, in quo dive memorie imperatores et reges Romanorum illustres predecessores nostri consueverant fructus suavis delectationis^a decerpere, aciem mentis nostre dirigimus, cura pervigili meditando¹, qualiter eidem de vicario provideamus ydoneo, per quem ibidem ad honorem sancte matris ecclesie, cuius devotionem cum humilitate qualibet ex debito profitemur, et ad honorem sacri Romani imperii pax et iustitia se mutuis constringant amplexibus et via nobis salubriter prepararetur, qua feliciter procedamus ad suscipiendum Romani imperii diadema. (2) Sane cum honorabilis vir dominus Percivallus de Lavania^b domini pape subdiaconus et capellanus continuatis legalitatis operibus insignia semper pure devotionis pretenderit et ex parte fidei sue prestantia nobis dederit de ipso gerere fiduciam specialem, nos ex preteritis industrie sue gestis pro futuris verisimiliter presumentes, quod ad honorem matris ecclesie prenotate, ad decus Romani imperii nec[non] ad augmentum pacis et tranquillitatis reipublice christiane ipsi certe preesse debeat sic, ut prosit², ipsum ipsi terre Tuscie proficimus et in ea constituimus nostrum vicarium generalem. (3) Dantes ei auctoritatem plenariam et spetialem ac liberam potestatem, civitates, oppida, villas, castra et loca cetera, possessiones et iura repetendi, deinceps futuros census, redditus et obventiones universas sacri imperii antedicti, a quibuscunque et ubicunque locorum per terram Tuscie memoratam vel alibi detineantur, requirendi per se vel alios et ab ipsis detemptoribus revocandi, corporalem in hiis possessionem per se vel alium naciendi, fidelitatis debitam recipiendi et omnia, que ex obtenta consuetudine et iure competunt, animadvertendi in facinorosos³, iurisdictiones, iudicium et iusticiam exercendi, penas imponendi, causas criminales vel civiles determinandi, rebelles in

371. ^a) Electionis tr. ^b) Lavania tr.

1) Cf. arcopus constitutionum supra nr. 100 et 266. 2) Cf. supra nr. 93 et 266. 3) *Dig. II, l. 3.*
 LL. CONSTITUTIONES III. 45

hiis ac iussionibus suis licitis obviantes coercendi penis ac bannis pro arbitrio voluntatis vobis regia contumacibus, profut] expedire viderit, imponendis, ceteraque circa premissa et universa et singula faciendi, ordinandi et disponendi, que celsitudini nostre et imperio viderit expedire. (4) Nam ipsum maiestatis nostre vicarium in premissis administrationem generalem et liberam volumus obtinere, sibi merum et mixtum imperium¹ concedendo, ratum et gratum habentes, quicquid in prescriptis per eundem et cum eodem nostro vicario gestum, dispositum, factum fuerit ac etiam ordinatum. Ita tamen, quod ipso dictas civitates, oppida, castra, villas et loca cetera, possessiones et iura ac alia omnia expressa superius necnon memoratum vicariatus officium nobis et imperio libere et restituere et resignare debeat, quandoeunque per nos vel successores nostros vel nostros certos nuncios fuerit requisitus. (5) Quocirca universis vobis et singulis tam nobilibus quam plebeis damus firmiter in mandatis, quatinus eidem domino Perzivallo tanquam nostro vicario studeatis fideliter et devote intendere et in omnibus obedire, sic quod in ipso nostra maiestas regia specialiter honoretur. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Lausanne, X. Kal. Decembris, indictione XIII, anno Domini millesimo CCLXXXV, regni vero nostri anno XIII.

372. MANDATUM HONORII IV. PAPAE TUSCIS MISSUM. 1286. Apr. 17.

Item apud Ficker l. c. 488 nr. 484 ex eadem membrana ut nr. 371, quam de novo contulimus. Quae concordant supra cum nr. 267, typis minoribus recedenda curavimus. (P. deest.)

Honorius episcopus servus servorum Dei dilectis filiis nobilibus viris universis marchionibus, comitibus et aliis magnatibus necnon potestatibus, capitaneis cunctisque rectoribus, consiliariis ac universitatibus civitatum, castrorum ac aliorum locorum ceterisque per partes Tuscie imperio Romano subiectis salutem et apostolicam benedictionem.

Ad statum Romani imperii feliciter conservandum karissimus in Christo filius noster Rodulfus rex Romanorum illustris^a diligenter intendens operose sollicitudinis studium exhibet curamque tribuit vigilantem, ut subiecti sibi populi, maxime in Tuscie partibus constituti, submotis obstaculis et impedimentis quibuslibet profligatis, pacis stabilis commodis, regis pacifici potentia coherente, tripudient ac sedula observatione iusticie gratulentur. Cum itaque regis memorati serenitas^b circa statum vestrum pacificum et quietum intenta sollicite dilectum filium Perzivalum de Lavania subdiaconum et capellanum nostrum, quem ob suorum exigenciam meritorum benivolencia prosequimur speciali, suum in predictis Tuscie partibus generalem vicarium duxerit ordinandum, prout in ipsius regis litteris dicitur plenius contineri², universitatem vestram monemus, rogamus et ortamur attente per apostolica vobis scripta mandantes, quatinus pro apostolice sedis reverencia prefatum vicarium studeatis devote recipere ipsumque, prout tanti principis vicarium condecet, honorificencia condigna tractare, ipsius monitis et mandatis intendentes ac obedientes humiliter, ut debetis, sic vos in hoc efficaciter habituri, ut exinde vestre devocionis sinceritas clarius ebelescat dictusque vicarius commissum sibi officium liberius et utilius exequatur. Nos enim nichilominus dilecto filio magistro Petro de Piperno canonico Suessionensi damus nostris litteris in mandatis³, ut vos ad id ex parte nostra moneat efficaciter et inducat.

Dat. Rome, apud Sanctam Sabinam, XV. Kal. Maii, pontificatus nostri anno primo.

372. ^a Illustris l. c. ^b serenitas l. c.

1) Dig. II, 1, 3. 2) Supra nr. 371. 3) Hoc mandatum, quod videtur mutuum esse cum nr. 372 concordat, eadem membrana continetur, ut nr. 371, 372. Cf. Ficker l. c.

373—375. INFEUDATIO DUCATUS KARINTHIAE.

1286. Ian. 23. - Febr. 1. 1285. Mart. 29.

373. PRIVILEGIUM REGIS PRIMUM. 1286. Ian. 23.

Contulit autographon tabularii Viadobouensis socius noster J. Lechner. Trium sigillorum duo, Rudolphi regis videlicet et Meinhardi, plus minusve laesa supersunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1964. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis vel et auditoris gratiam suam et omne bonum.

(1) Perpetue pacis et amicitie federa inter illustrem Albertum ducem Austrie et Stirie, dominum Carniole, Marchie et Portus Naonis principem et filium nostrum dilectum ex una et spectabilem virum Meinhardum comitem Tyrolensem socerum suum ex parte altera vigore perpetuo affectantes, tam filio nostro predicto quam ipsi comiti in futurum taliter providemus hoc expressius attestantes, quod ex collacione ducatus sive principatus terre Karinthie, quo dicti comitis titulum ampliare disponimus, eidem in terris Carniole et marchie Selavice que vulgo Windischmarich dicitur nullum ius penitus acquiratur, quin potius dicte terre cum ministerialibus, castris, civitatibus, bonis, hominibus, advocaciis et ceteris suis pertinentiis universis libere apud filium nostrum predictum permaneant cum omni iuris plenitudine, sicut eundem iam pridem apud Augustam sceptro nostro regio investivisse recolimus de eisdem. Salvis per omnia filio nostro predicto castris, civitatibus, ministerialibus ac ceteris bonis et iuribus, quocumque nomine censeantur, si qua^a in terris predictis, scilicet Carniole et Marchie, ab olim principes sive duces Karinthie quocumque iure vel titulo possederunt, ad quo dictus comes pretextu collacionis seu infeudacionis ducatus Karinthie nullum umquam iuris aut facti respectum habebit. Salvo tamen eo dumtaxat comiti memorato, quod ipse comes sepe dictas terras Carniolam et marchiam Selavicam, quas pro quadam summa pecunie seu argenti sibi iam dudum assignavimus obligatas, tam diu quiete possideat, quousque dicta summa pecunie, quem nostris ac filii nostri predicti litteris sibi desuper traditis est expressa, eidem plenarie fuerit persoluta. Qua solucione completa dicte terre ad filium nostrum Albertum vel suos heredes cum omnibus pertinentiis suis et iuribus, sicut superius est expressum, libere revertentur. (2) Ducatum quoque Karinthie dictus comes Meinhardus^b cum omnibus illis iuribus et honoribus possidebit, sicut ipsum illustres quondam Bernhardus et Ulrichus duces Karinthie illustrium virorum Liupoldi et Friderici ducum quondam Austrie et Stirie temporibus possederunt. Eo tamen semper excepto, quod si quas civitates, castra, bona vel iura, quocumque nomine censeantur, duces iam dicti in terris Carniole et Marchie supradictis, sicut premisimus, tenuerunt, integra filio nostro remaneant et ab ipso terrarum suarum dominio nullatenus sequestrentur. (3) In ducatu quoque terre Karinthie omnia illa iura, que predicti principes Liupoldus et Fridericus tam in hominibus quam in bonis inibi tenuerunt, filius noster predictus similiter et pari iure per omnia possidebit. (4) Preterea comes predictus ministeriales filii nostri predicti in se et in suis castris, bonis ac iuribus in Karinthia constitutis non gravabit in aliquo contra iusticiam nec artabit nec egiat castra vel possessiones eorum, quocumque ea iure possideant, comparabit, nisi ad hoc filii nostri

373. ^a sic or.; cf. nr. 375. ^b sic or.

consensus accesserit et voluntas. Id ipsum quoque quoad omnes filii nostri ducatus et terras comes idem fideliter observabit. Qua lege etiam vice reciproca filium nostrum astringimus, ut nec ipse videlicet in ducatu Karinthie possessiones et castra ministerialium comitis prelibati quocumque ad ipsos iuro spectancia compararo presumat absque ipsius comitis beneplacito et consensu. (5) Ut autem premissa omnia rata et inconvulsa perpetue observentur, sicut a partibus in nostra presenciam sunt firmata, presentes litteras nostro ac parcium ipsarum sigillis providimus muniendas.

Datum Augusto. X. Kalen. Februarii, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo sexto, iudicacione XIII, regni vero nostri anno XIII.

374. *CONSENSUS DUCIS SAXONIAE. 1285. Mart. 29.*

Autographon eiusdem tabularii nos ipsi denuo descripsimus. Pendet sigillum fere illaesum loro membrunaceo. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1971. (P. deest.)

Albertus Dei gracia dux Saxonie, Angarie et Westfalie buregraviusque Medeburgensis omnibus inperpetuum.

Imperii colitudo decoris tocicens poeiora sue subsistencie fulcimenta recipit et vires foreiores assumit, quociens numerus principum, quibus idem imperium quasi columpnis egregiis potenter innititur, adaugetur. De quorum utique multitudine imperialis excellencia tanto sublimior conspicietur, quanto in eisdem principibus firmitate prestabili solidior invenitur. Quia igitur illustres principes domini Albertus et Rudolfus duces Austrie et Stirie petiverunt, de nostro beneplacito et consensu procedi, quod serenissimus dominus noster Romanorum rex inelitus de ducatu Karinthie, quem ab eo idem principes tenent in feodum, ad resignacionem ipsorum liberam spectabilem virum dominum Meinhardum comitem Tyrolensem, quem adornat generosi sanguinis altitudo quemque, prout cognovimus, ex preclare fame preconio attollit rerum opulencia et potestas, infeodet et clarescere faciat in caterva principum honore et gloria principatus, nos decus et decorem imperii amplectentes, considerantes etiam idem sacrum imperium comitis eiusdem posse serviciis salubrius adiuvari, predictorum ducum Austrie precibus inclinati nostrum ad hoc benivolum adhibemus consensum, quod prefatus comes per ipsum dominum nostrum regem infeodetur de ducatu Karinthie prenotato et insignitus honore ac stemate principatus numero imperii principum aggregetur. In cuius nostri consensus evidens testimonium presens scriptum sigillo nostro fecimus communiri.

Datum Nurenberch, III. Kal. Aprilis, anno Domini MCCLXXXV.

375. *PRIVILEGIUM REGIS ALTERUM. 1286. Febr. 1.*

Contulit autographon eiusdem tabularii item J. Lechner. Sigillum fere illaesum pendet filis sericis viridis rubicque coloris. Quae concordant cum nr. 373, typis minoribus excudenda curavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1971. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus omnibus inperpetuum.

(1) Ex augustalis benivolentiae largitate procedere consuevit, benemeritorum fidelium suorum preclara merita graciosius amplecti favoribus et condignis honorum insigniis munifice premiare, quo exemplo ceteri provocati ad devotionem imperio debitam ferventioribus animis se disponant. (2) Eapropter noverit presens etas et futuri temporis successiva posteritas, quod illustres Albertus et Rudolfus duces Austrie et

375. *) steritas in rasura or.

Stirio, domini Carniole, Marchie ac Portusnaonis, principes et filii nostri dilecti, apud Augustam in nostra presentia constituti celsitudini nostro devotis precibus institerunt, quatinus principatum sive ducatum terre Karinthie, quo ipsos iam dudum cum ceteris ducatibus, videlicet Austrie et Stirie supradictis, de consensu principum electorum ius in electione Romani regis habentium investivisse recolimus in Augusta, in manus nostras libere resignatum spectabili viro Meinhardo comiti Tyrolensi et heredibus suis conferre ac ipsum de eodem sollempniter investire de regali nostra clementia dignaremur. (3) Nos igitur prelibati comitis merita, grata quoque que nobis et imperio Romano frequenter impendit obsequia et que adhuc impendere poterit graviora benignius intuentes et sollertius advertentes, quod crescente numero imperii principum Romanorum vires imperii sui roboris pariter et decoris suscipiunt incrementum, memoratum Meinhardum pro se et suis heredibus de ducatu predicto terre Karinthie in manus nostras per filios nostros duces predictos libere resignato ad devotam ipsorum instantiam adiuncta sollempnitate debita et consueta curavimus investire eundem cum suis heredibus, qui sibi in eodem ducatu successerint, iuri, honori et titulo ceterorum imperii principum perpetuo ascribentes. (4) Sed ne ex infeodatione predicta inter prefatum Albertum filium nostrum suosque successores in ducatibus sive dominiis supradictis ex una et iam dictum Meinhardum ducem suosque successores in ducatu Karinthie ex parte altera ulla in posterum dissensionis^b materia valeat suboriri, tam ipsi Alberto quam dicto Meinhardo ac successoribus eorundem imperpetuum taliter providemus hoc expressius attestantes, quod ex collatione ducatus^{*} terre Karinthie per nos ipsi duci Meinhardo nunc facta eidem Meinhardo vel suis successoribus in eodem nullum ius penitus in terris Carniole et marchie Selavonice que vulgo Windismarch dicitur acquiratur, quin potius dicte terre cum ministerialibus, castris, civitatibus, advocatiis, prediis ac ceteris suis pertinentiis universis libere apud filium nostrum predictum suosque successores remaneant cum omni iuris plenitudine, sicut eidem per nos iam pridem apud Augustam sceptrum nostro regio sunt collate. Salvis nichilominus ipsi Alberto filio nostro suisque successoribus universis castris, civitatibus, ministerialibus ac ceteris bonis et iuribus, quocumque nomine censeantur, si quas vel si qua^c in dictis terris Carniole et marchie Selavonice ab olim principes sive duces Karinthie quocumque iure vel titulo possederunt, ad que dictus dux Meinhardus sui que successores nullum omnino iuris aut facti respectum habebunt. (5) Ducatum quoque terre Karinthie^{*} dux Meinhardus aut sui heredes cum omnibus illis iuribus et honoribus possidebunt, sicut ipsum illustres quondam Bernhardus et Ulricus duces Karinthie illustrium virorum Leopoldi et Friderici ducum^{*} Austrie et Stirie temporibus possederunt. Eo tamen semper excepto, quod si quas civitates, castra, bona vel iura, quocumque nomine censeantur, duces iam dicti Karinthie in terris Carniole et Marchie supradictis, sicut premisimus, tenuerunt, salva et integra filio nostro Alberto ac successoribus suis remaneant et ab ipso terrarum suarum dominio nullo unquam tempore aquestrentur. (6) In ducatu quoque terre Karinthie omnia illa iura, que Leopoldus et Fridericus principes supradicti tam in hominibus quam in bonis inibi tenuerunt, filius noster predictus sui que successores Austrie et Stirie duces similiter et pari iure per omnia possidebunt. (7) Preterea dux Meinhardus predictus ministeriales filii nostri^{*} in se et in suis castris, in bonis ac iuribus, que in Karinthia possident, non gravabit in aliquo contra iusticiam nec artabit nec eciam castra vel possessiones eorum, quocumque ea iure possideant, comparabit^{*}. Id ipsum quoque quoad omnes filii nostri ducatus et terras dux predictus fideliter observabit. Qui lege eciam filium nostrum astringimus vice reciproca, ut nec ipse videat in ducatu Karinthie possessiones aut castra ministerialium dicti ducis Meinhardi quocumque ad ipsos iure spectantia comparare presumat^{*}. (8) Universis itaque nobilibus, ministerialibus, militibus, clientibus, civibus ac ceteris, qui predicto ducatu fidelitatis homagio

375. ^b sic or. ^c sic or.; cf. nr. 373.

nr. 373
c. 1

c. 2.

c. 3.

c. 4.

ac debito servitutis obsequio astringuntur, per ipsum ducatum Karinthie constitutis, auctoritate presentium districte precipiendo mandamus, quatinus dicto Meinhardo tamquam suo vero duci et domino devotione debita intendentes integra sui iura ducatus eidem exhibeant et assignent. In quorum omnium memoriam et robur perpetuo valiturum presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri. Testes huius rei sunt: venerabiles Rudolfus Salzburgensis archiepiscopus cancellarius noster, Henricus Basiliensis, Wernhardus Pataviensis, Henricus Ratisponensis, Rempoto Eystentensis, Hartmannus Augustensis, Hartnidus Gurcensis, Cunradus Chimensis et Cunradus Lavantinensis ecclesiarum episcopi necnon illustres Ludowicus comes palatinus Rheni et Henricus frater suus duces Bawarie, Fridericus lantgravius Turingio et nobiles viri Burchardus comes de Hoenberg, Rudolfus et Henricus fratres comites de Monteforti et Fridericus burggravius de Nurenberg et alii quam plures fidedigni.

Signum (M.) serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi.

Datum Augusto, Kal. Februarii, indictione XIII, anno Domini millesimo CCLXXX sexto, regni vero nostri anno tercio decimo.

376—381. LEGATIO ALTERA AD HONORIUM IV. PAPAM.

1286. Febr. 1. — Mai. 31.

Omnium actorum ad hanc legationem iteratam spectantium autographa adhuc servantur in tabulario generali regni Bavarici, quo ex tabulario Moquantino delata sunt. Cf. iam supra nr. 369, 370.

376. PROCURATORIUM DE CORONATIONE IMPERIALI. Febr. 1.

Servatur 'Kaiserslekt Nachtrag' 113. Sigillum desideratur. Contulit b. m. Weiland. Quae concordant cum nr. 369, litteris minoribus excutenda curavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1972. (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri domino Honorio divina providentia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus cum filialis obeditionis et reverentie promptitudine devotissima pedum oscula beatorum.

Quia de fide sincera et devotione purissima reverendi patris H. Basiliensis episcopi principis et secretarii nostri karissimi, quam in ipso laudabilibus et preclaris operibus sumus experti multociens fructuose et cotidie experimur, pre ceteris fiduciam gerimus ampliorem, ipsum, cui omnia secreta cordis nostri sunt cognita, ad beatitudinis vestre pedes fiducialiter destinamus. Dantes ei auctoritatem plenariam et liberam potestatem ac speciale mandatum petendi, impetrandi et acceptandi diem nobis de vestra paterna providentia prefigendum pro suscipiendo de vestris sacrosanctis manibus imperiali diademate et imponenda nobis corona cesarce dignitatis, et iurandi in animam nostram super observatione omnium illorum, que circa premissa ab eo vestra paternitas duxerit requirenda, etiam si mandatum exigant speciale. Ratam et gratam

376. *) cf. nr. 370 et 377.

habitori quicquid ipse episcopus acceptaverit, ordinaverit seu fecerit in premissis. [In cuius rei] b testimonium presentes litteras * inde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum Augusto, Kal. [Febr., indiet. XIII, anno Domini] c MCCLXXX sexto, regni nostri anno XIII.

377. PROCURATORIUM DE SUBSIDIO PECUNIARIO. Febr. 1.

Servatur ibidem 974. Sigillum parum lutesum pendet loco membranaceo. Contulit Weiland. Quae concordant cum nr. 370, litteris minoribus ceciduntur. — Böhmcr, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

10 Sanctissimo in Christo patri domino Honorio divina providentia sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus cum filialis obeditionis et reverentie promptitudine devotissima pedum oscula beatorum.

Quia de fide sincera et devotione purissima reverendi patris H. Basiliensis episcopi principis et secretarii nostri karissimi, quam in ipso laudabilibus et preclaris operibus sumus 15 experti multociens fructuose et cotidie experimur, pre ceteris fiduciam gerimus amplioem, ipsum, cui omnia secreta cordis nostri sunt cognita, ad beatitudinis vestre pedes fiducialiter destinamus. Dantes ei auctoritatem plenariam et liberam potestatem ac speciale mandatum requirendi et acceptandi subsidium pecuniarium vel quocumque nomine censeatur pro votivis nostris processibus ad suscipiendum de vestris sacrosanctis manibus Romani imperii diadema et coronam cesaree 20 dignitatis, necnon promittendi ac omnia faciendi, que in petitione predicti subsidii requiruntur, ac obligandi nos et in animam nostram si necesse fuerit iurandi ad observationem omnium, que ratione memorati subsidii ab ipso vestra paternitas duxerit requirenda, necnon faciendi et perficiendi omnia, que personaliter possemus facere, si presentes essemus, etiam si mandatum exigant speciale. Ratum et gratum habituri, quicquid idem episcopus acceptaverit, promiserit 25 seu fecerit in premissis. Presentium testimonio litterarum.

Datum Auguste, Kal. Febr., indiet. XIII, anno Domini MCCLXXX sexto, regni nostri anno XIII.

378. PROCURATORIUM DE VICARIATU TUSCIAE. Febr. 1.

30 Servantur 1) et 2) 'Würzburg Hochstift Reichssachen' fasc. 1. Sigilla iam desunt. Contulit Weiland.

Notandum est contra opiniones virorum doctorum, hic regem ad tenorem documenti de vicariatu agere et inter vicariatum et vicariatam generalem aliquid interesse, ita ut alter altero non excludatur. V. iam supra nr. 358, 359. Cf. Reg. imp. VI, 1975, 76, 77. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 1973, 1974. (P. deest.)

35 Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod nos de fide sincera et devocione purissima reverendi patris H. Basiliensis episcopi, principis et secretarii nostri karissimi, quam in ipso laudabilibus et preclaris operibus sumus experti multociens fructuose et cotidie experimur, pre ceteris gerentes fiduciam 40 amplioem, sibi damus auctoritatem plenariam et liberam potestatem ac speciale mandatum tractandi, ordinandi, paciscendi, promittendi, conveniendi, concordandi cum reve-

376. b) In cuius rei iam abscisa or. c) Febr.—Domini iam abscisa or.

rendo^a in Christo patre domino Matheo divina providencia Sancto Mario in Porticu cardinali dyacono amico nostro karissimo^a super terra Tuscie seu vicariatu eiusdem ac ipsum dominum Matheum^b nomine nostro per Tusciam vicarium constituendi ac^c ipsum in possessionem civitatum, opidorum, castrorum, villarum et municipiorum quarumcunque tanquam nostrum vicarium mittendi, necnon faciendi et acceptandi et in animam nostram iurandi, si necesse fuerit, et firmandi ac stabiliendi omnia et singula, que circa dictam terram Tuscie vel vicariatum eiusdem cum predicto domino Matheo^d fuerint facienda, firmanda, stabilienda ac etiam ordinanda, etiam si mandatum exigant speciale. Ratum et gratum habitari quicquid idem episcopus tractaverit, ordinaverit, fecerit, pepigerit ac firmaverit in premissis. In cuius rei testimonium presens¹⁰ scriptum exinde conscribi et maiestatis nostro sigillo fecimus communiri.

Datum in Augusta^e, Kal. Februarii, indiccione XIII, anno Domini MCCLXXX sexto^f, regni vero nostri anno terciodecimo^g.

379. MANDATUM CIVITATIBUS ITALIAE DIRECTUM. Febr. 1.

Servatum ibidem descripsit Herre. Sigillum iam deest. Cf. etiam alia acta varia huius legationis Reg. imp. VI, 1980—82, 1985—88, 1991—96. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1978. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis civitatibus per Italiam, Tusciam et Romaniolam suis et imperii Romani fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Cum nos venerabilem H. Basiliensem episcopum principem et secretarium nostrum karissimum, cuius clara fides et fervens devotio erga nos et sacrum imperium Romanum ad instar luminosi choruseant sideris, pro nostris et ipsius imperii negociis ad pedes sanctissimi patris nostri domini Honorii summi pontificis dirigamus, fidelitatem vestram, de qua fiducie plenitudinem obtinemus, affectuose requirimus et rogamus, quatinus predictum nostrum principem in nostris agendis et imperii vobis habeatis fideliter recommissum et ei pro nostra reverencia de securo conductu, prout a vobis requisierit, providere curetis. Super premissis autem et aliis verbis eiusdem, cui cordis nostri secreta cuncta sunt cognita, fidem adhibeatis credulam tanquam nostris, taliter facientes, quod fidei vestre promptitudinem non inmerito teneamur multipliciter²⁰ commendare.

Datum Augusto, Kal. Febr., ind. XIII, anno Domini MCCLXXX sexto, regni vero nostri anno XIII.

380. EPISTOLA HONORII IV. RUDOLFO REGI MISSA. Mai. 31.

Autographon 'Würzburg Hochstift Reichssachen' fasc. 2 servatum nos ipsi descripsimus. Pendet bulla plumbea filo canapis. Quae concordant supra cum nr. 77. litteris minoribus excudenda curavimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2023. (P. deest.)

Honorius episcopus servus servorum Dei carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Sacerdotium et imperium^{*} mutuis auxiliis^{*} indigere alterutrius considerata carentia¹⁰ evidenter insinuat et emergentia exinde discrimina manifestant. Imperium namque in apostolice

378. ^a) loco reverendo—karissimo 2: egregio viro Urso de Ursinis nostro et imperii Romani fidele dilecto. ^b) loco dom. Math. 2: Ursum. ^c) et 2. ^d) loco dom. Math. 2: Urso. ^e) loco in Augusta 2: Augusto. ^f) VI 2. ^g) XIII 2.

sedis vacatione suo destituitur direttore salutis, ecclesia vero in throni cessatione cesarei* proprio defensore privatur. Curare itaque debent, curare summopere gubernantes imperia et regna regentes, ut ecclesias et personas ecclesiasticas foveant, libertates et iura tueantur ipsarum et temporalia hiis fulcimenta non subtrahant, a quibus spiritualiter fulciuntur, immo in omni promptitudine* temporaliter eos communiunt, quorum presidio spiritualia recipiunt munimenta. Sed nec minus qui ecclesiarum gubernacula gerunt summa esse cura solliciti, omni defent ope satagere, ut reges ceterique catholici principes debite polleant integritate potentie, status sui plenitudine integrentur. Consulte namque illis assistitur, quorum cedit* prosperitas in auxilium assistentia. Debent quippe toto niti conamine, ut regna pace refloreat, statu pacifico vigeant et tranquillitate fruantur optata. In hoc enim ecclesiis ipsis quietis et pacis comoda procurantur. (2) Horum sane consideratione deducimur, ut ad consumationem imperialis in persona tua fastigii, quam ad id acceptata iam per Romanam ecclesiam vocavit electio, sollicite intendamus, in illo sperantes, in cuius manu principum corda consistunt, quod ipsius imperii regimen ex hoc salubrius dirigetur eiusque directio [pacem]^b producet in populis et Dei servitia executionis exinde promptioris sorcie[n]tur effectum. (3) Nuper itaque venerabili fratre^c nostro H. Maguntin(ensi) archiepiscopo, tunc episcopo Basiliensi propter hoc a tua magnificentia destinato, in nostra et fratrum nostrorum presentia tuo nomine cum instantia postulante, ad unctionem, consecrationem et imperialis diadematis coronationem de nostris recipiendas manibus tibi terminum assignari, nos cum eisdem fratribus diligenti collatione prehabita et hiis que circa hec attendenda putavimus perpensa deliberatione discussis, excellentie regie ad petitas unctionem^d, consecrationem et coronationem imperialis diadematis in basilica principis apostolorum de Urbe recipiendas a nobis, Domino favente sermone, festum purificationis beate Virginis primo venturum de ipsorum fratrum consilio assignamus. (4) Quod si forsitan interim quod absit aliqua difficultas emergeret, que tuum ad premissa in dicto termino impediret adventum, quodcumque aliud ad hoc tempus duxeris eligendum de consilio venerabilis fratris nostri I. episcopi Tusculan(ensis), quem probate utique discrecionis virum, scientia preditum et virtute, ut tibi ab invio precavens^e, tuos ponat gressus in via teque in tuis oportunitatibus consilio dirigat et auxilio fuleiat efficaci, ad tue petitionis instantiam legatum in Alamanie ac quibusdam aliis partibus duximus deputandum, id nobis adeo mature prenuntiare procures, quod nos et fratres eisdem Deo actore invenire valeas, prout exigit negotii tanti sollempnitas, ad predicta prosequenda paratos. (5) Eya ergo, princeps inclite, age sollicite, ad honoris tui consumandi sollempnia sic te prepara, sic dispone, ut nequaquam transeat tam prompta exhibitio nostri paterni favoris inefficax, sed in eodem termino vel saltem alio, quem tibi ut premittitur videris opportunum, iuxta magnificentie tue decentiam sic dispositus, sic paratus occurras, quod tuo voto in premissis impleto votiva in eodem favore nostro comoda efficaciter Deo auspice consequaris.

Dat. Rome apud Sanctam Sabinam, II. Kal. Iunii, pontificatus nostri anno secundo.

381. EPISTOLA PONTIFICIS PRINCIPIBUS MISSA. Mai. 31.

Supersunt duo autographa formae principibus ecclesiasticis missae 1a) Würzburg Hochstift Reichssachen fasc. 2, 1b) Mainz Erzstift fasc. 34 servata; 2) autographon formae principibus saecularibus directae Würzburg Hochstift Reichssachen fasc. 2. Nos ipsi ea descripsimus vel contulimus. Pendent bullae plumbeae.

Præter has epistolas adhuc existant sex exemplaria cum bullis plumbeis pendentibus diversis principibus separatim missae, quorum textus hic proponere supersedimus. Sunt

380. *) proptitudine l. b) deest or.; cf. infra nr. 381. c) fratri or. d) netio in rasura or.

e) precavent or.

quidem exemplaria archiepiscoporum Moguntini et Salisburgensis, Ludovici comitis Palatini, ducis Carinthiae omnia 'Würzburg Hochstift Reichssachen' fasc. 2, Henrici ducis Bavariae, regis Bohemiae 'Mainz Erzstift' fasc. 34 asservata. Exemplari Henrici ducis Bavariae in margine superiori inscripta sunt haec: Ista est correcta, ad [n]star istius corrigantur alie.

Quae concordant cum nr. 77, item typis minoribus excussa sunt. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 2023. (P. deest.)

Honorius episcopus servus servorum Dei venerabilibus^a fratribus universis archiepiscopis et episcopis in imperio per Alamaniam^b et Slaviam^c constitutis salutem et apostolicam benedictionem.

(1) Sacerdotium et imperium^{*} mutuis auxiliis^{*} indigere alterutrius eorum considerata carentia evidenter insinuat et emergentia exinde discrimina manifestant. Imperium namque in apostolice sedis vacatione suo destituitur direttore salutis, ecclesia vero in throni cessatione cesarei^{*} proprio defensore privatur. Curare itaque debent, curare summopere gubernantes imperia et regna regentes, ut^d ecclesias et personas ecclesiasticas foveant, libertates et iura tueantur ipsarum¹⁵ et temporalia hiis fulcimenta non subtrahant, a quibus spiritualiter fulciuntur, immo in omni promptitudine temporaliter eos commendant, quorum presidio spiritualia recipiunt munimenta. Sed nec minus qui ecclesiarum gubernacula gerunt summa esse cura solliciti, omni debent ope^o satagere, ut reges ceterique catholici principes debite polleant integritate potentie, status sui plenitudine integrentur. Consulte namque illis assistitur, quorum cedit^{*} prosperitas in auxilium²⁰ assistentis. Debent quippe toto niti conamine, ut regna pace refloreat, statu pacifico vigeant et tranquillitate fruantur optata. In hoc enim ecclesiis ipsi quietis et pacis comoda procurantur.

(2) Horum sane consideratione deducimur, ut ad consumationem imperialis in carissimi in Christo filii nostri Rodulphi regis Romanorum illustris persona fastigii, quem ad id acceptata iam per Romanam ecclesiam vocavit electio, sollicito intendamus, in illo²⁵ sperantes, in cuius manu principum corda consistunt, quod ipsius imperii regimen ex hoc salubrius dirigetur eiusque directio pacem producet in populis et Dei servitia executionis exinde promptioris sarcientur effectum.

(3) Nuper itaque venerabili fratre nostro H. Maguntin(ensi) archiepiscopo, tunc episcopo Basiliensi propter hoc ab ipsius regis magnificentia destinato, in nostro et fratrum nostrorum presentia eius nomine cum instancia postulante, ipsi regi ad unctionem, consecrationem et coronationem de nostris recipiendas manibus^f terminum assignari, nos cum eisdem fratribus diligenti collatione prehabita dicto regi ad petitas unctionem, consecrationem et coronationem^{*} in basilica principis

Feb. 2. apostolorum in Urbe recipiendas a nobis, Domino favente sermoni, festum purificationis beate Virginis primo venturum seu aliud deinde tempus, quod elegerit sibi magis accomodum, ³⁵ duximus assignandum, venerabilem fratrem nostrum I. episcopum Tusculan(ensem) probate utique discretionis virum, scientia preditum et virtute, quem inter alios fratres nostros specialis^g affectionis brachiis amplexamur, ut dicto regi ab invio precavens eius ponat gressus in via ipsumque in suis oportunitatibus consilio dirigat et auxilio fulciat efficaci, ad sue petitionis instantiam legatum in Alamanie ac aliis quibusdam ⁴⁰ partibus deputantes. (4) Ideoque universitatem vestram^h rogamus, monemusⁱ et hortamur attente, quatinus prudenter attendentes, quod huiusmodi coronatio et plenam opitulante Domino reformationem imperii et negotiorum Altissimi efficacitorem promo-

381. ^a venerabilibus 1a: *inscriptio in 2*: dilectis filiis nobilibus viris universis ducibus eorum — duci in rasura, marchionibus, langraviis, palatinis, comitibus et aliis nobilibus etc. ^b Alamaniam 1b; Alamaniam 2. ^c Slaviam corr. ex Slaviam 2. ^d et 2: ut corr. ex et 1b. ^e corr. ex opere 1a; opere 1b. ^f manibus recipiendas 2. ^g sequitur rasura 1a. ^h vestram deest 1a. ⁱ deest 2.

tionem aliquo innumera et immensa comoda verisimiliter pollicetur, cum post ipsam possit idem rex tanto illis vacare commodius, quanto erit solidior status eius et interior pleniorque potestas, eidem regi ad decus tanti culminis obtinendum sic assistatis¹ consiliis et auxiliis oportunis, quod cesarei regiminis Deo auspice feliciter adepturus auspitia, illud ipso favente qui potest, felicitius prosequatur. Ad hec ergo sic prompti, sic voluntarii consurgatis² in ipsis memorati legati monitis et mandatis humiliter parituri³, quod meritum vobis apud retributorem bonorum omnium et nos ac Romanam ecclesiam comparetis⁴ et eiusdem regis gratiam in vestris oportunitatibus propiciam valeatis habundantius promereri⁵.

10 Dat. Rome apud Sanctam Sabinam, II. Kal. Iunii, pontificatus nostri anno secundo.

382. CONVENTIO ALTERA CUM DUCE BAWARIAE SUPER PACE CONSERVANDA.

1286. Febr. 7.

Autographon tabularii secreti domus regiae Bavaricae denuo contulimus. Sigilla plus minusve laesa pendent loris membranaceis. Quae concordant cum conventione supra nr. 346, litteris minoribus excudenda curavimus. — Böhmcr, Reg. imp. VI. 1998. (P. 446.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus et Lodwicus eadem gratia comes palatinus Rheni dux Bavarie notum facimus presentium inspectoribus universis, quod super conservanda pace in Swevia et Bawaria convenimus in hunc modum:

1. Quod quicumque aliquem de Swevia in Bawaria spoliū committentem vel alias delinquentem in strata vel extra strata publicam per unam noctem scienter tenuerit, pro reo satisfaciet et tenebitur loco rei. Si vero se talem tenuisse negaverit, manu tertia se purgabit vel culpabilis iudicatur. Eodem per omnia observato, si in Sweviam de Bawaria vel loco alio, qui nostrum alterum respexerit, in similibus delinquatur.

2. Sunt autem in partibus Swevie ex parte nostra regis Albertus comes de Hohenberch, duo fratres de Schellenberch et Otto dictus in semita advocatus Augustensis, in Bawaria vero ex parte nostri comitis Palatini Winhardus de Rorbach, Chunradus de Wildenrode, Wichnandus de Eiringsburch et Ulricus de Rörnmos noster vicecomes electi et denominati pro iudiciis et conservatoribus huius pacis, ad quos recursus habebitur, cum contra pacem aliquid adtemptatur.

3. Et hii, qui in Bawaria sunt superius nominati, auctoritate eis per nos comitem Palatinum tradita corrigent per se ipsos omnia, que in Bawariam committuntur, et si ad hoc non possent sufficere per se ipsos, adiutorio omnium nobilium, ministerialium, militum, civitatum et aliorum, qui in ipsius nostri vicecomiti officio fuerint constituti. Et si nec sic possent corrigi, ad correctionem et emendacionem eorum omnem nostram potenciam tenebimur adhibere.

381. 1) assistatis post oportunis 2. 2) mi loco sic prompti — consurgatis 2: vestra nobilitas sic voluntaria, sic prompta consurgat. 3) paritura 2. 4) comparet 2. 5) loco propiciam — promereri 2: magis habere propiciam mereatur.

o. 4. 4. Supra etiam denominati in Swevia, si quid* contra pacem delinquitur, reformabunt et corrigent per se ipsos, et si hoc non possent. auxilium omnium nobilium, ministerialium, militum, civitatum et aliorum, qui in ipsorum denominatorum officiis fuerint, advocabunt. Et illis non sufficientibus ad animadvertendum in eos, nos rex Rudolfus omnem nostram potentiam extendemus.

5. In quorum etiam emendacione seu correctione, sicut pretactum est, si alter nostrum vel alterius nostrum electi conservatores pacis sive iudices, postquam nobis vel eis per officialem illum, in cuius officio est, quid talium perpetratum denunciatum fuerit, negligentes fuerint, a facte denunciacionis tempore infra mensem nos Rudolfus rex et officiales nostri nostro nomine ad satisfactionem eorum, que in Sweviam de Bawaria et intra ipsam Sweviam eidem filio nostro, hominibus suis et servitoribus, et nos comes Palatinus et officiales nostri nostro nomine ad refusionem eorum, que de Swevia in Bawariam pro parte, que nos, ministeriales nostros, homines et servitores respicit, et intra ipsam etiam Sweviam committuntur, tenebimur et commissa taliter plenarie resarcire.

6. Denominati preterea iudices sive conservatores pacis in Swevia et in Bawaria ad taliter delinquentium refrenandam maliciam et maleficia punienda se coadiuvabunt mutuo cum ipsorum nobilium, ministerialium, militum, civitatum et aliorum iam utrinque predictorum multitudine, alii per alios requisiti. Insuper iidem octo, quilibet tamen in suis finibus sive terminis, tenebuntur non tantum de committendis in posterum, sed et de commissis a tempore pacis novissime in civitate Augustensi edite¹ inquirere veritatem, et de ipsa requisiti omnes et quilibet ex ipsis sub iuramenti debito respondere.

c. 5. 7. Et quod predicti tam in Bawaria quam* Swevia premissa et quodlibet premissorum fideliter exequantur et cuncta agant, faciant et ordinent, que pro pace sunt necessaria et utilia, super quibus ipsis plenam auctoritatem committimus, iidem prestiterunt publice iuramentum.

8. Si autem predicti octo inter se super aliquo discordare ceperint nec altera partium ad maiorem numerum pervenire potuerit, mediatorem sive uberman in animam suam eligent et extunc maior inter eos numerus prevalebit.

9. Et si ex premissis octo aliquis de medio sublatus fuerit, si Bawarus fuerit, Swevi denominabunt alium, et si Swevus fuerit, Bawari eligent alium loco huius, quem ad hoc utrinque in animam suam crediderint expedire.

10. Si vero aliquis ex ipsis aliquo alio impedimento legitimo detentus venire non potuerit, se super hoc iuramento alicuius ydonei et honesti nuntii excusabit et loco illius pro illo termino sive vice alius assumetur, qui et iurabit ad requisicionem presentium, sicut et iidem antea iuraverunt. Quod et faciet in locum mortui substitutus.

In quorum testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa.

Dat. Auguste, anno Domini MCCoctogesimo sexto, VII. Idus Febr., indic. XIII, anno vero regni nostri regis XIII.

1) 1282. Dec. 29, supra nr. 346.

383—385. RECEPTIO CASTELLANORUM.

1286. Apr. 22. Dec. 9.—1287. Mai. 5.

383. RECEPTIO COMITIS DE NASSOW. 1286. Apr. 22.

Autographon, quod asservatur Weilburgi in tabulario serenissimae domus Nassovicae, benivolenter Berolinum missum descripsimus. Membrana hic illic corrosa est. Pendet sigillum laesum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2017. (P. deest.)

[N]os^a Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii Romani fidelium noticiam volumus pervenire, quod nos intuentes fidei puritatem et graciosam opera, quibus nos et sacrum Romanum imperium nobilis vir
 10 Adolfus comes de Nassauwe dilectus fidelis noster prosequitur incessanter, ipsum nobis et imperio in castro Calsmunt in castellanum duximus conquirendum et propter hoc eidem ducentas marcas Coloniensium denariorum promittimus nos daturos. Pro quibus
 ei et suis heredibus legitimis obligamus viginti marcarum redditus annis singulis a
 15 Iudeis nostris in Frankenvort, qui pro tempore fuerint, in festo nativitatis Domini colligendos et recipiendos, tam diu quousque ab ipso vel legitimis suis heredibus supra-
 dicti viginti marcarum redditus pro ducentis mar[ca]is d[en]ariorum^b [per] nos vel suc-
 cessores nostros in imperio redimantur. Redempcione vero facta huiusmodi idem
 [co]m[es] vel sui heredes prefati de eisdem ducentis marcis predia comparabunt et
 eadem in dicto castro Calsmunt non[ine] castronsis feodi deser[vire] perpetuo tene-
 20 buntur. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum in castris apud Lutirburg, X. Kal. M[aii], indictione XIII. anno Domini MCC[LXX]X sexto, regni vero nostri anno XIII.

384. RECEPTIO COMITIS DE LEININGEN. 1286. Dec. 9.

Ex copiario Sponheimensi B, Karlsruhe in tabulario generali asservato, fol. 1 iam olim dedit Böhmer 'Acta imperii selecta' p. 355 nr. 460. Cuius editionem ope collationis a tabularii illius praefecto nobiscum communicatae correctam hic repetimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2057. (P. deest.)

Nos Rudo[lf]us Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum
 30 sacri imperii Romani fidelium noticiam tenore presencium volumus pervenire publice profitendo, quod nos nobilis viri Emichonis comitis de Lyningen dilecti fidelis nostri fidei preclara merita et constanciam comprobata, quibus nobis et imperio dinoscitur
 fervencius adhesisse, favorabiliter intuentes, ipsum nobis et imperio apud castrum
 nostrum Gernmerßheym conquesivimus in castrensem. Et pro eo ducentas marcas
 35 puri et legalis argenti sibi promittimus nos daturos, pro quibus^a sibi et heredibus suis legitimis triginta marcarum argenti redditus de precariis nostris apud Wisenburgk
 assignamus percipiendos ab ipso et suis heredibus annis singulis in festo beati Martini
 et habendos tam diu sine defalcacione principalis pecunie, donec ipsis diete ducente

383. ^a) initialia non scripta est or. ^b) uncia inclusa corrosa sunt or.

384. ^a) sive add. e.

marce per nos vel successores nostros in imperio plenius persolvantur. Quibus persolutis ipsas convertent in predia et illa more castrensis feodi apud castrum Gernmersheim tenebuntur perpetuo deservire. Presencium testimonio litterarum.

Datum Spyre, V. Idus Decembris, iudicacione quindecima, anno Domini MCCLXXX sexto, regni vero nostri anno decimo quarto.

385. RECEPTIO NOBILIS DE LIMPURG. 1287. Mai. 5.

Autographon, quod superest in tabulario regio Confluentino, denuo contudimus. Sigillum laesum pendet loro membranaceo. Apographon fere coaevum Pisis in tabulario nobilissimae familiae Roncioni nr. 461 asservatum vulgavit J. Ficker loco ad nr. 258 citato p. 37 nr. 16 (= W. SB. p. 173). Ceterum cf. similes litteras Reg imp. VI, 2135. 2215. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2102. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii Romani fidelium noticiam volumus pervenire, quod nos grata serviciorum merita et intemerate fidelitatis opera, quibus nobilis vir Gerlacus de Limpurch fidelis noster dilectus erga nos incessanter enituit, favorabiliter intuentes ipsum in castro Calsmunt nobis et imperio duximus in castellanum conquirendum et pro eo sibi trecentos marcas argenti promisimus nos duros. Pro quibus sibi Iudeos de Limpurch camere nostre servos, ita quod ab ipsis debita et consueta servicia annuatim recipiat nec ultra debitum ipsos oneret vel molestat, duximus obligandos, tenendos tam diu quousque predicto trecente marce eidem Gerlaco per nos vel successores nostros in imperio plenarie fuerint persolite. Soluacione autem facta huiusmodi predictus Gerlacus dietas trecentas marcas argenti in empcionem prediorum convertet et eadem predia nomine castrensis feodi tenebitur perpetuo deservire. In^a cuius rei testimonium presentes litteras exinde conscribi et maiestatis nostro sigillo fecimus communiri

Datum Maguncie. III. Non. Maii, indictione XV, anno Domini MCCLXXX septimo, regni vero nostri anno quarto decimo.

386. MANDATUM DE EXCOMMUNICATIONE PROSCRIPTI.

1286. Aug. 20.

Autographon tabularii regii Dusseldorpiensis 'Chureölu 310' denuo descripsimus. Sigillum cereum albi coloris dorso impressum est. Cf. infra nr. 397. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2042. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili Syfr(ido) Coloniensi archiepiscopo principi suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Quoniam duo sunt, quibus principaliter regitur orbis terre, sacra videlicet pontificalis auctoritas et regalis potestas¹, non minus utile quam necessarium fore dinos-

385. *) In or.

1) Cf. 'Constitutiones' I, 192 l. 7 sq.

citur iuxta legitimas sanctiones, ut utriusque potestatis officia, discreta divinis actibus distinctis dignitatibus et distincta, sibi alterne subvencionis suffragio subveniant, ut sic mutuo interveniente succursu, quos unius iurisdictionis coercio a malo non revocat, alterius saltem potestatis gladius a contumacia coerceat ac peccato, et per hoc utriusque vigor in suo permaneat robore firmitatis. Sane cum nos nobilem virum . . comitem Clevensem ipsius exigente contumacia ad instanciam Illustris . . lantgravii Hassio principis nostri dilecti iuxta curie nostre sententiam proscricptionis vinculo innodaverimus, per quam, licet multo tempore in ea sorduerit, non potuit a contumaci sua pertinacia pertinacique contumacia revocari, sinceritatem tuam requirimus et rogamus tuo potestatis officium nichilominus invocantes, quatinus iuxta officii tui debitum predictum comitem, qui tanto tempore proscricptionis sententiam sustinuit animo indurato, quod excommunicacionis debet muerone ferri secundum consuetudinem per regnum nostrum undique approbatam, vinculo excommunicacionis subicias et involvas, ut sic eum, qui rigore temporalis gladii non terretur, ad bonum obediencie revocet nervus ecclesiastice discipline.

Datum Maguncie, XIII. Kal. Septembris, regni nostri anno XIII.

387. CONSTITUTIO CAPITANEI ET RECTORIS PER MISNIAM ET THURINGIAM.

1286. Sept. 21.

Hucusque ineditam dedit ex autographo tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserselekt Nachtrag' 108 b, m. Weiland. Sigillum laesum pendet loro membranaceo. In dorso manu coeava scripta leguntur: Littera quod rex committit vices suas domino archiepiscopo per terras Thur. et Mihsen. Textus ingrossatus est ad modum constitutionis supra nr. 100 editae, ita ut lectiones variae illius documenti, quod in solis libris formularum traditur, e huius constitutionis verbis hic illic emendari possint. Quae concordant cum nr. 100, typis minoribus excudenda curavimus. Cf. similem constitutionem Adolphi regis a. 1292. Nov. 18. datam, quam infra edemus; cf. etiam infra nr. 398. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2016. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus, prelati, baronibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, vasallis, civitatibus, castris, oppidis, villis ceterisque imperii fidelibus per terras Misnensem et Thuringiam constitutis gratiam suam et omne bonum.

Inter tot et tantos negociorum ingruentium fluctus, quibus assidue pectori nostro materia cogitacionis infunditur, speciali quadam meditacione perangimur et anxietate pervigili meditamus, qualiter terre vestre, quas nostre consideracionis oculi graciosae respiciunt, rediviva quiete refloreat et post dire longeque fatigacionis hostiles incursus et nimios bellice turbines tempestatis in portu votive tranquillitatis et optate pacis pulchritudine conquiescant. Verum quia tunc utiliter regio regitur, cum discreti rectoris ducatu dirigitur et pervigili presidentis industria gubernatur, nos cupientes ex intimis, ut terre vestre, quarum omnimodam tranquillitatem diligimus, direttore gaudeant circumspecto, sub cuius studioso ducatu preserverentur a

noxia et fomitis odiorum extinctis in locum pristinum pax et concordia Deo propicio restaurantur. venerabilem Henricum Maguntinum archiepiscopum principem et archicancellarium nostrum karissimum, quem experte circumspectionis et fidei merita nobis reddunt amabilem et eximie virtutis prestancia efficit clariorem, vobis et terris vestris predictis in capitaneum preficimus et rectorem, in predictis terris quoad pacis reformationem votivam vices nostras et imperii sibi plenarie committentes. Vos itaque, fideles egregii, nostrum in eiusdem principis nostri presentiam figurantes, ipsum quasi familiaris dilectionis et gratie pignus eximium, quesumus, hilares et devoti suscipite ac in omnibus, que observanciam sanete pacis respiciunt, reverenter ei parere et humiliter prout affectibus obedire curetis, ut per ipsius ministerium in illis partibus effectus pacis eveniat et devocionis vestre constanciam regalis serenitas digna proinde vicissitudine prosequatur. Scituri pro certo, quod obediencie signa, que sibi devocio vestra monstraverit, equo favore benivolenciam complectemur, ac si ea monstrari contingeret* nobis ipsis.

Dat. Ezzelingen, XI. Kalen. Octobr., regni nostri anno XIII.

388—389. MANDATA SUPER PROFUGIS IUDAEIS.

1286. Dec. 6.

388. MANDATUM PRIMUM.

Supersunt sex autographa in tabulario generali regni Bavarici, quae denuo accuratissime contulit Herre, quorum quidem 1—4 'Mainz, Domkapitel' fasc. 39, 5 et 6 'Kaiserselect Nachtrag' 111 et 112 asservantur. Sigilla dorso impressa erant. Scripta sunt 1 manu prima, 2 manu secunda, 3—6 manu tertia. Quae in Regestis imperii invenis, non omnia recte indicantur culpa J. P. Schunck, qui in 'Codice diplomatico' p. 122 sqq. de his autographis, quae cum autographis alterius mandati confundit, non bene rettulerat. Cf. Reg. imp. VI, 2047. Ubi praeter nostra autographon mandati primi civibus Spirensibus missi commemoratur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2053. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris . . camerario. . . sculteto, . . iudicibus, . . consulibus et universis civibus Maguntinis fidelibus suis dilectis gratiam suam et omne bonum*.

Cum universi et singuli Iudei^b utpote camere nostre servi cum personis et rebus suis omnibus specialiter nobis attineant vel illis principibus, quibus iidem Iudei a nobis et imperio in^c feodum sunt concessi, dignum et iustum est ac^d utique consonum rationi, ut si aliqui Iudeorum huiusmodi facti profugi sine nostra sive^e domini sui speciali licencia et consensu se ultra mare transtulerint, ut se a vero dominio^f alienent, de illorum possessionibus, rebus et bonis omnibus tam mobilibus quam immobilibus^g,

388. ^a) *inscriptio in 2: prudentibus viris . . sculteto, consulibus et universis civibus de Oppenheim gr. s. et o. b.; in 3: universis civibus ceterisque fidelibus imperii per Wedroviam constitutis gr. s. et o. b.; in 4: universis Iudeis per Wedereviam constitutis gratiam suam; in 5: prudentibus viris . . sculteto, . . consulibus et universis civibus Wormaciensibus fidelibus suis dilectis gr. s. et o. b.; in 6: universis Iudeis Maguntinis camere suae servis gratiam suam.* ^b) Iudei et singuli 3. ^c) in feodum *deest* 6. ^d) et 2. 5. ^e) vel 2—6. ^f) domino 5. ^g) immobilibus 2. 3.

ubicunque ea reperiri contigerit, nos vel domini, quibus attinent, licite intromittere debeamus ac ea non immerito nostre attrahere potestati. Nos igitur, ut in profugos^b Iudeos eodemⁱ iniuria taliter attemptata redundet, de circumspectione ac fide venerabilis H. archiepiscopi Maguntini principis et^k secretarii nostri karissimi ac nobilis viri E. comitis de Kacenelembogen^l fiduciam obtinentes, ipsis super omnes Iudeos Spirenses, Wormacienses, Oppenheimenses^m, Maguntinosⁿ ac^o super omnes Iudeos Wetrevie^p damus presentibus^q potestatem, ut possessiones, res et bona mobilia vel^r immobilia^s profugorum^t Iudeorum, ubicunque ea invenerint, sine contradictione cuiuslibet sue attrahant potestati ac pro sue voluntatis arbitrio de ipsis ordinent et disponant, prout eis^u videbitur expedire. Quapropter fidelitatem^v vestram rogamus plenissimo cum affectu^w, quatinus archiepiscopo et comiti predictis in^x promissis adeo efficaciter et fideliter cooperari et assistere studeatis, quod proinde devocioni vestre promptitudinem non immerito commendemus^x.

Datum Spire, VIII. Idus Decembris, regni nostri anno XIII.

389. MANDATUM SECUNDUM.

15 *Descriptis duo autographa eiusdem tabularii idem vir doctissimus. Signatu sunt 1) 'Kaiserslekt Nachtrag' 109, 2) ibidem 110. Sigilla dorso impressa erant. Contulimus etiam 3) civibus Moguntinis directum, quod publici iuris fecit Schunck l. c. p. 124. Quae ibidem p. 125 n. c de aliis autographis indicantur, hodie examinare non iam possumus.*
20 — *Böhmer, Reg. imp. VI, 2054. (P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus Iudeis Spirensibus universis gratiam suam^a.

Sub obtentu graciae nostre districta vobis precepcione mandamus precise volentes, quatinus venerabili H. archiepiscopo Maguntino principi^b, archicancellario et secretario nostro karissimo et nobili viro E. comiti de Katzenellembogen^c fideli nostro dilecto in hiis, que super profugis Iudeis et bonis eorum, qui se ultra mare sine nostra vel principis illius^d, qui a nobis et imperio eos tenet in feodum, speciali licencia translulerunt, a vobis duxerint requirenda nostro et imperii nomine, cooperari, assistere ac reverenter intendere nullatenus omittatis. Alioquin gravem nostre indignacionis 30 offensam vos incurrisse procul dubio scietis.

Datum Spire, VIII. Idus Decembris, regni nostri anno XIII.

388. b) profugos 5. i) loco in—eosdem 3. 4. 6: in ipsos Iudeos profugos. k) ac 6. l) Kaczenel-
elmbogen 2; Kaczenellenbogen 3. 4; Katzenellenbogen 5; Kaczenellenbogen 6; dilecti nostri fidelis
add. 2. 3. 5. 6; fidelis nostri dilecti add. 4. m) Oppenheimenses 5. 6. n) Mag. Opp. 2. 5
35 o) et 4. p) Wetrevie 2. 5; Wederevie 3; Wedreue 4. 6. q) plenariam add. 2—6. r) et 2—6.
s) immobilia 3. t) profugorum 5. u) deest 4. v) loco fidelitatem—affectu 2 5: devocioni vestre
tenore presentium firmiter iniungimus et mandamus; 3: fidelitatem vestram requirimus
et rogamus attente; 4. 6: devocioni vestre sub obtentu graciae nostre firmiter iniungimus
et mandamus. w) loco in — commendemus 4. 6: super premissis reverentius obedire ac devo-
40 cius cooperari et assistere nullatenus omittatis, sicut gravem nostre indignacionis offen-
sam diligentia evitare.

389. a) inscriptio in 2. 3: universis Iudeis in Oppenheim (Maguncia 3) camere sue servis
gratiam suam. b) prin in fine lineae 1. c) Katzenellenbogen 2. 3. d) eius 3.

390--402. CURIA HERBIPOLENSIS.

1287. Mart. 24.—Mart. 29. Apr. 15.

390. CONSTITUTIO PACIS GENERALIS. Mart. 24.

Insigne documentum proponimus ope sex autographorum, quae sunt haec:

1) exemplar ecclesiae Moguntinae, a. 1896, a nobis in tabulario generali regni 5
Bavarici 'Würzburg Hochstift Reichssachen' fasc. 2 inventum, cuius sigillum laesum
pendet loro membranaceo. Nos ipsi descripsimus. In verso leguntur haec manibus fere
coaevis scripta: Daz ist der brief der sazunge que fuit per Rudolfum regem Roma-
norum facta in Herb. tempore concilii (quo—concilii manu altera scripta sunt); item
manu saec. XIV: Lantfrida. Textu autographi 1) editionis fundamento usi sumus. 10

2) exemplar civitatis Lubecensis, quod exstat in tabulario eiusdem civitatis 'Trese
Caesarea' nr. 33. Pendet sigillum loro membranaceo. Nobis petentibus denuo accura-
tissime descripsit vir d. Fridericus Bruns. Cum monente v. cl. Edwardo Schröder¹ ortho-
graphia et dialectus utriusque autographi 1) et 2) artissime inter se connexae sint²,
cumque non ab eodem librario haec autographa conscripta esse appareat³, nil restat, nisi 15
exemplar Lubecense ex autographo 1) descriptum esse.

3) exemplar civitatis Spirensis in tabulario civitatis eiusdem servatum, cuius imaginem
heliographicam praebent 'Kaiserurkunden in Abbildungen' VIII tab. 12. Sigillum pendet
loro membranaceo. Cf. 'Text' pag. 276. Cuius varia lectio aliquantum ab aliis differt⁴.

4) exemplar Coloniensis civitatis, quod exstat in tabulario eiusdem civitatis. Sigillum 20
fere illaesum pendet filis sericis rubri viridisque coloris. Nos ipsi denuo contulimus⁵.
Textus, orthographia, dialectus⁶ arte cohaerent cum autographo 5).

5) quod servatur in villa Harff, ubi est tabularium comitum de Mirbach. Sigillum
deest. In verso scriptum est manu fere coevis: kunine Rudolfs gesechede. Nobis
quamvis petentibus Berolinum non missum est; itaque contulimus editionem, quam paravit 25
vir d. L. Korth 'Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein' LV pag. 10.

6) exemplar cancellariae regis Rudolphi, quod exstat in tabulario Vindobonensi.
Sigillum laesum pendet loro membranaceo. In verso scripta sunt manu saec. XIII: ordi-
nacio R. de pace. Adhibuimus editionem a v. d. M. Vancsa loco supra ad nr. 122
laudato paratam pag. 116—125; sed eius textum ope collationis, quam praefectus tabularii 30
Vindobonensis benivole nobiscum communicavit, emendavimus.

Ceterum huius editionis lectores quoad nonnullas dialectorum minutias, quas nos
praetermittendas esse censuimus, ad illam alteram editionem a Vancsa paratam volumus
delegari. Editio, quam olim Pertz paraverat, nititur autographo 2 et 4. Quae concordant
cum VU Pace Rhenana a. 1281. supra nr. 280, typis minoribus execlenda curavimus, 35
capitulum numeros in margine adscripsimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2070. (P. 448.)

Disu^a satzung^b des lantfrides^c haben wir Rudolf^d ein^e Romeschir kunig unde
ein merer des riches mit gunst und mit rate des erbern^f herren des cardinalis des

390. ^a) praecedunt in 3: lata sunt statuta regalia a serenissimo domino Rudolfo rege
Romanorum edita in regali curia apud Herbipolim celebrata anno Domini MCCLXXX 40
septimo in sancta quadragesima ante Pascha, eadem manu scripta, quae in fine documenti lineam
dati Disu—riches exaravit, diversa illa ab altera, quae ipsum textum scripserat. ^b) satzungen 2. ^c) lan-
frides 3. ^d) Rudolf 3, 5; Rudolf 6: von Gotes genaden add. 6. ^e) deest 4, 5. ^f) der erberen 4, 5, 6.

1) Cuius consilio usi tertum hic illic correximus. 2) Est enim dialectus Franciae orientalis.
Ingrossatorem cancellariae Herbipolensis fuisse opinari licet. 3) Autographon 1 denuo a. 1903, benico- 45
lentis praefecti tabularii Monacensis Berolinum missum contulimus cum imagine photographica autographi
Lubecensis. 4) Dialectus est Alemanniae. 5) Editionem integram autographi 4, sed haud correc-
tam c. 'Quellen zur Gesch. der Stadt Köln' III, 243 nr. 280. 6) Est dialectus Suaeve orientalis.

legatis und der fursten unde der herren^a goitlich und wertlich gesezet zu Wirzburg^b zu dem geboten hove^k, als hie nach gesriben^l stat:

Wir setzen^m und gebieten bi des riches huldenⁿ und mit der fursten rade und under dez riches holdenⁿ und getruwen:

1. Swelich sun sinen vater von sinen burgen oder von^o anderem sinem^p gûte virstozet oder^q in^r brennet oder in^r roubet oder sich^s zu sinen vater vindent^t machet mit eiden oder^u mit trawen, daz^v uf sinen vater ere gat oder uf sine viderbnisse, bezuget in des sin vater zu^w den heiligen vor sinem rihtere mit zwein sentper^x mannen, die nieman mit^y rehte virwerfen kan, der sun sol sin virteilet eigens und lehen^s und varndes gutes und genzliche alles des gutes ewikliche^z, daz er von vater oder von mûter erben solte, also daz im wedir rihter noch vater noch muter^a niemer^b wider gehelfen^c mag, daz er kein reht zu dem gûte iemer gewinnen mûge.

2. Swelich sun^d an^e sinen vater lip ratet oder in urluchliche^f angrifet mit untruwen oder mit^g vankuisse oder^h in kein bant leget^h dazⁱ vancuisse heizet, wirt er dez^k vor sinem rihter beziugel^l, als hie vor geschriben^m statⁿ, der selbe sun sol^o sin^p elos^q und rehtelos ewikliche, also daz er niemer w i d e r k o m e n m a c z u s i n e m r e h t e m i t k e i n e n d i n g e n .

3. Alle die^r ouch der vater zu geziuge niemet vor dem rihter uber alle die sache, die hie vor^s gesriben sint, die sulen dez niht uber^t werden^t durch sippe noch durch keiner slahte^u sache, si gestan dem vater der warheit. Der daz nit dun wil, den sol der rihter dar zu twingen, ez ensi^v daz er vor dem rihter swere zu den^w heilegen, daz er dar umbe nit wizze.

4. Hat der vater dienstman oder eigen lute, von der rate oder von der helfe der sun dirre^s dinge dekeines tut wider sinen vater, die hie oben^x geschriben sint^y, beziugel daz^z der vater^a uf^b sie vor sinem rihter selbe dritte^c, also hie vor gesriben^d ist, zu den heilegen, die selbe die^e sint elos und rehtelos ewikliche. Der vater mac uber sie^f mit bereden der dinge, er bezuge e den sun, als da vor gesriben ist.

5. Bezuges er dar nach die dinestman oder die eigen lute, der rihter, in des gerihte ez geschehen^g ist, sol si zu ahte dun und sol sie niemer dar uz gelazen^h, sieⁱ gelten^{ek} dem vater sinen^l schaden zwival^m, den er von ir rate undⁿ von ir helfe genomen hat, und dem rihter sin reht^o. Habent die selben^p lehen von dem vater, die lehen sulen dem vater ledie sin^q zu hant, so era bezuges, und sol ez in^r niemer wider gelihen; lihet^s aber^t er si^u in^v wider, so sol er also vil so^w der lehen^w ist dem rihter geben ane widerrede.

6. An allen disen sachen^x, die hie vor geschriben sint, mag ein iegelich sentper^y vriman^z, der^c sin reht hat behalten, dem vater^a, er si furste oder anders ein hoch man, helfen bezingen swaz er

390. a) loco unde der herren 4. 5. 6: beider. b) Wirzburch 4; Wirzpurch 5; Wirtzpurch 6.
 1) in 4. 5. 6. k) hoven 1. l) verschriben 6. m) des ersten add. 4. 5. 6. n) halden 3.
 35 o) sequitur sinen cancellatum 1. p) sinem anderen 2. q) deest 4. 5; oder in deest 6. r) deest 3. 4. 5. 6.
 s) supra lineam add. 1; deest 3. 4. 5. 6. t) sich hie add. 3. 4. 5. 6. u) und 3. v) ez add. 3; es add. 4. 5; in add. 6. w) bi 6. x, semper 3; semperon 5; schinberen 4; semper 6. y) in in ratura 1. z) deest 2. a) noch muter supra lineam add. 3. b) nieman 4; nimmermere 6.
 c) helfen 6. d) in ratura 1. e) uf 4. 5; auf 6. f) urluglichen 3; urluglichen 4. 5; urlauge-
 40 lichen 6. g) in add. 4. 6. h) loco bant leget 1. 2 male: vancuisse. i) daz add. 3. k) deest 6.
 l) erzûget 4. 5. m) verschriben 6. n) ist 4. 5. 6. o) supra lineam add. 1; deest 3. p) loco sol sin 4. 5: si; 6: sei (= VU). q) olloz 3. r) die add. 4. 5. 6. s) uberich 4. 5. 6. t) weder add. 4. 5. 6. u) hande 4. 5. 6. v) danne add. 3. w) loco zu den 4. 5. 6; uf die. x) obenau 3. y) stant 4. z) es 2. a) der vater daz 3. b) uffen 3. c) selbe dritte post gesriben ist 3. 4.
 45 5. 6. VU. d) verschriben 6. e) deest 4. 5. 6. f) sich 4. 5. 6. g) loco ez geschehen 1. 2 male: er gesezen. h) lazzen 4; lazzen 5; lazzen 6. i) sin 6. k) deest 4. 5. 6. VU. l) den 6.
 m) mit der zwigulte 4. 5. 6. n) oder 6. o) Vnd add. 4. 5. 6; supra lineam add. 3. p) loco Habent die selben 5: Und dieselben haut. q) l. s. d. v. 4. 5. 6. r) deest 1. 2; loco ez in 3: er sie in: 5: er es in. s) praecedat Vnd 6. t) deest 6. u) es 6. v) in sie 3. w) als 6. x) dez lehenes 3.
 50 z) sache 1. y) schinber 4; semper 5; semper 6. z) vri supra lineam add. 1; in linea subpunctum 3; deest 6. a) dem vater post hoch man 4. 5. 6.

weiz. Ein dienstman mag es auch beziügen mit anderen dienstmännen^b, ein eigener mit seinen genozen, ein gebure mit seinen genozen. Ein iegelich vriman hilfet wol einem dienstmanne, ob ers weiz.

- c. 7. 7. Ist aber^o daz^d der vater von vancnisse oder von^o andirre ehaffter not dia reht nit geuorden nuc, so sol ez siner mag^e einer^f tun, und sol der mag^e boweren zu den heiligen, daz den vater ehafftign not irret, daz er dar nit komen mag, und sol die not nennen. Und swenne er daz beredet, so sol im reht umbe die clage geschehe[n]^h an dez vater stat, als ob der vater selbe da were. Ein dinstman hilfetⁱ auch wol einem sinem ungenozen. Die nidern mugen ez den hohern nit gehelfen. In^k gelicher wise also wir^l von dem vater han geseit, also wollen wir, daz man daz selbe von der muter verste.
- c. 8. 8. Wir setzen und gebieten, swaz schaden ieman geschehe, daz er daz^m selbe mit sol rechenⁿ, er klagez alerst sinem rihter und volge siner clage an daz ende also reht ist; ez en si^o daz er do zu hant si zu notwer sines libes und sines gutes. Swer sich anders richet denne hie vor gesriben ist, swaz schaden er darumb ieman dut, den sol er im zwivalt gelten, und swaz schaden im geschehen^r ist, der sol gar virlorn sin, und sol niemer^s keine clage dar nach gewinnen.
- c. 9. 9. Swer abir sine clage vollenvueret, als da^r gesriben ist, wirt im nit gerichtet und^a muz er durch not^t sinen vinden widersagen, daz sol er bi tage tun. Und von dem tage, daz er ime widerseit hat, untze an den vierden dac sol er im keinen schaden tun weder an libe noch^t an gute. So hat er dri ganze dage vride. Ouch sol der, dem da widerseit ist^u, biz^v an den virden dag keinen schaden tun deme, der ime da^w widerseit hat. An sweme^x disu sazunge^y gebrochen wirt^z, der sol ez^w sine rihter clage. Und sol der rihter jenen^a vörgebieten selben oder mit sinem boten. Und mag sich der selbe, dem da furgeboten ist, niht^b entschuldigin selbe sibende sentperer^c lute vor dem rihter, so si^d er erlos und rehtelos ewicliche, also daz er niemer kome zu sinem rehte.
- c. 10. 10. An sweme der hantfride^o gebrochen wirt, beziiget er daz zu den heiligen^f vor sinem rihter mit dem, der den hantfriden^g gemacht hat, und mit zwein anderen sentperen^h mannen, die ir reht behaltenⁱ habent, daz der lantfride^k an ime gebrochen si, der rihter sol gienen zu ahte dun, der den lantfriden^l gebrochen hat, und sol in niemer uz der aht lan^m an dez klagers willen, oder er virliese die hant darumb. Ist abir der lantfrideⁿ mit dem^o totslage gebroche[n], so sol dez^p mage einer, der da irslagen wart, klagen und sol den mort bereden, als do^q gesriben ist. Und swenne er daz beredet, so sol man^r jenen niemer uz der aht gelazen, er gebe den lip darumb, und sol clos^s und rehtelos sin. Wil abir der, der^t den hantfriden^u gemacht^v oder enphangen hat^w, im des gerichtes mit gestan, daz der vride an im gebrochen si^x, dem sol der rihter gebieten bi unsern hulden, daz er ime helfe sines rehtes, oder er muz sweren zu^y den heiligen, daz ers nit enwizze. Lat ers abir^z durch sippe oder^a durch keiner hande dinc, er^b ist uns und dem rihter die hant schuldic.
- c. 11. 11. Wir sezen und gebieten bi unsern hulden, daz alle unser fursten und alle die^c, die gerichte von uns habent, rehte rihten als des landes sitte und gewoneit si, und daz selbe gebieten den, die gerichte von in haben. Swer dez nit tut, uber den wollen wir rihten scharpliche also reht ist. Und

390. ^b) dienstmannon 1. ^c) *supra lineam add.* 3. ^d) *das corr. ez dar* 1. ^e) *deest* 3. ^f) einer sin magh 4. ^g) *loco* der mag 4. 5. 6: darnach. ^h) beschohen 3. 4. 5. 6. ⁱ) *ez add.* 3. 6. ^k) *praecedid signum paragraphi in* 3. ^l) hie *supra lineam add.* 3. ^m) *loco* er daz 4: der. ⁿ) *loco* sol rechen 3: reche (*corr. ex enreche*); onrichte 4; richto 5; rocho 6. ^o) *danno add.* 3. ^p) beschohen 3. ^q) *deest* 1. 2. ^r) vor *add.* 3. 6. ^s) *loco* und—not 3: daz er d. n. müsse 3. ^t) oder 3. ^u) wirt 3. 4. 5. ^v) unz 4. 5; untz 6. ^w) *deest* 3. 4. 5. 6. ^x) swedorm 3. ^y) *gesetzede* 3. *VU.*; satze 4; setze 5. ^z) würde 4. 5. ^a) innen 1. ^b) *deest* 1; *supra lineam post additum* 2. ^c) *semper* 3; schinberen 4; scinpor 5; sempuer 6. ^d) ist 6. ^e) lantfride *male* 1. 2. 3. 5; *h corr. ex l atramento fusciori* 4. ^f) uf die h. 4. 5. ^g) lantfriden *male* 1. 2; lantfrido 3; *h corr. ex l atramento fusciori* 4. ^h) *sempern* 3; schinboren 4; scinper 5; sempaeren 6. ⁱ) gehalten 3. ^k) lantfrid 3; hantfrido 4. 5 (*h item corr. ex l 4*); hantfrid 6. ^l) lantfrido 3 *similiter semper*: hantfrido 4. 5 (*h item corr. ex l 4*); hantfrid 6. ^m) gelassen 3; gelazen 4. 5. 6. ⁿ) lantfrido 4. 5 (*h corr. ex l 4*); hantfrid 6. ^o) eine 2. ^p) der 2. ^q) vor 4. 5. 6; *supra lineam add.* 3. ^r) *deest* 2. ^s) erlos 2. ^t) *supra lineam add.* 1. 5. ^u) lantfriden *male* 1. 2; lantfrido 3; hantfrido 4. 5 (*h corr. ex l 4*). ^v) hat *add.* 4. 6. ^w) hat oder enph. 3. ^x) sin 1. ^y) uf 4. 5; auf 6. ^z) aber er es 4. 5. ^a) und 4. 5. ^b) der 3. ^c) *deest* 3. 6.

swaz uns vor^d in irteilē wirt, dez^e in welle wir nit lan noch nieman ubir sehn noch niemannes
schonen. Und gebieten ouch unsern fursten, daz sie mit der buze twingen die von in gerichte habent,
daz sie rehte rihten, und der buze^f nit lazen, die in irteilē wirt.

12. Wir setzen und gebieten, daz dekein rihter ieman zu ahte dñ wans^g offenliche, und daz
kein rihter ieman uz der ahte laze, er neme die gowisheit, daz dem klager gerichtet werde nach des
landes gewonheit. Tāt ez der rihter^h nit, so solenⁱ wir ubir in rihten als reht ist. Wir geloben
ouch^k, daz wir daz selbe halten.

13. Wir setzen und gebieten, swaz igelichme rihter gewettit wirt, daz er den ahter uz der
ahte lat, daz er daz gerne^m neme und des nit laze, durch daz dazⁿ die lute deste ungerner in die
ahte komen. Wir wollen ouch selbe unsers rehtis mit lazen.

14. Wir setzen^o und gebieten, daz man die phalburgere allenthalben laze. Wir wollen ir^p in
unsern steten dekeinen haben.

15. Wir^q virbieten^r ouch, daz ieman keinen muntman habe.

16. Wir virbieten^r ouch bi unsern hulden, daz nieman den anderen geleite^s durch daz lant
umb dekein gut, er enhabet daz geleite von dem riche.

17. Daz^u arme und riche dester sicherlicher^v gevarn und gevliezen mugen, so^w
gebieten wir, daz nieman keinen nuwen zol noch geleite mache noch nemen sol noch^x
uf lande noch uf wazzer, und daz alle die zolle, die mit unrehte gehohit sint anders denne
si von alter her^y gesetzt sint, daz die^z hohunge abe si und der zol belibe^a, als er zu^b rehte
sol. Swer da wider tāt, der hat den lantfriden gebrochen, und umbe den bruch so ist
er in der ahte und in des pabstes banne, den er jarlich kundet an dem Grunen
donrstage^c, und in des legates banne, den er ubir unrechte zolle zu Wirzburg^d in
dem concilio gekundet hat^l. Nieman sol ouch keinen zol nemen wan^e zu rehte und da
man in zurehte nemen sol. Swer daz brichet, den sol man haben fur einen strazrouber.

18. Wir setzen und gebieten, daz alle die zolle, die sit keyser Frideriches tode^f uf
gesezet sint uf wazzer oder uf lande, von sweme^{ff} si gesetzt sint, daz si gar abe sin; ez en si
daz^g der^h bewerentⁱ muge der in da hat^s vor dem riche, daz er in zu rehte haben sule.

19. Alle^k die^l die zollen nement uf wazzer oder uf lande, die sulen den wegen und den
brucken iru^m reht halten mit machen und mit bezzerenⁿ, und^o den si den zoln nement^r, die sulen
sie befriden und beleiten^q nach ir maht, als verre als ir gerichte^r gat, daz sie nit virliesen. Swer^s
dise gebot zu drin malen brichet, wirt er sin bezuget vor gerichte als reht ist, der zol sol dem riche
ledie sin.

390. a) über 3. 4. 5. 6. VU. c) daz 2. f) büsche 3. g) danne 3. h) loco ez der
rihter 3; er dez. i) sol 1; sulen corr. super wellen deletum 3. k) deest 3. 4. 5. 6. VU. l) be-
halten 4; gehalden 5. 6. m) gar 3. 4. 5. 6. n) deest 4. 5. o) setze 1. p) ir post steten 3. 6;
deest 4. 5. q) ho sequitur cancellatum 1. r) gebieten 3; gebieten und setzen 4. 5. 6. r') gebieten 3.
s) gelaitē post lant 3. 4. 5. t) habe danne 3. 4. 5. 6 (danne supra lineam add. 3). u) sine signo para-
graphi 6. v) gewaerlicher 6. w) praecedit signum paragraphi 6. x) wedir 2. 6. y) deest 3. 4. 5. 6.
z) selbe add. 4. 5. 6. a) beliben 1. b) von 4. 5. c) loco Grunen donrstage 6: antlazztage.
d) Wirzburch 4; Wirzpurch 5; Wirtzpurch 6. e) dan 2. f) ziten 4. 5. 6. g) suemo 1. h) loco
daz—hat 3: der in hat bewerent muge. i) er 2; hic sequuntur der in da hat 4. 5. 6. j) bereden 4. 5. 6.
k) sine signo paragraphi 3. l) deest 3. m) ir 3. 4. 5. 6. VU. n) bezzen 1; besserunge 3. 4. 5;
bezzerrunge 6. VU. o) von add. 4. 5. 6. supra lineam add. 3 (= Pax Moguntina a. 1235. p) nement
den zol 4. 5. 6. q) gelaiten 6. r) gerichtet 1. s) cum signo paragraphi 6.

1) Concilii Herbipolensis statutorum capit e eod. Paris. lat. 11101 sac. XIV. in. fol. 92^r descriptum hic
ponere liceat: Cum imponentes et exigentes nova passagia vel antiqua seu concessa augmentantes singulis
annis summus pontifex in Cena Domini anathematis vinculo denunciaret subiacere, statumus. ut ordinarii
locorum per se vel per suos vicarios singulis annis in Cena Domini sollempniter coram populo eosdem,
sive sint archiepiscopi sive episcopi seu abbates vel alii inferiores prelati aut layci seu seculares per-
sone, quocumque nomine censeantur, pulsatis campanis et candelis accensis excommunicatos denun-
tiant et usque ad condignam satisfactionem tamquam excommunicatos ab omnibus evitandos. Cf. Reg.
imp. VI, 206f.

- c. 20. 20. Man sol die rehten strazen^t varn und sol nieman den andern twingen^u von der rehten strazen.
- c. 21. 21. Swo zwene mit einander urlugent^v und der eine oder si beide geleite habent, swer den^w zu leide die straze angrifet, wirt er dez mit rehte ubirzuget^z, ubir den sol man rihten als ubir einen strazrouber. 5
- c. 22. 22. Swer burge oder stete oder dekeinen bu wil machen^y, der sol ez mit sinem gute dun oder mit siner lute gute und mit mit der^z lantliute gât. Swer dar uber keinen zol oder kein ungelt niemit in keiner stat oder uf deheiner straze, uber den sol man rihten als uber ein strazrouber^a.
- c. 23. 23. Alle die munze, die sit keyser Frideriches tote gemachet sint^b, die sulen gar abe sin; ez bezuge denne vor deme riche der^c si da^d hat, daz ers^e zu rehte haben sulen. Swer uf iemannes 10 phenninge dekein falsch^o slohet oder hat geslagen^f, den sol man haben vor einen valscher^{*.}
24. Swer^g ouch ein ander munze machte oder slûge, denne von dem riche von altir her komen ist, swie gewere oder gut die were, ez si an gewihte, gemelde oder swere^h, den sol man fur einen valscher haben. Und swenne er des mit rehte ubirzugetⁱ wirt, der^k sol sin reht haben virhorn^t. 15
25. In swelhes herren^l gerihte oder geleite, ez si uf lande oder uf wazzor^m, ein kaufman oder sus ein man beroubit wirt von dez herren gesinde, amtmanⁿ, burchmane oder dinstmanne^o, der der horre gewaltic ist an alle arge liste, daz sol der herre, in dez gerihte oder geleite der beroubet ist, gelten. Wirt abir ieman beroubet in eines herren gerihte oder geleite und daz^p nit geschehe von sinem gosinde, amtman, burg- 20 man oder dinstmanne^q, dem sol der lantfride^r beholfen sin, daz wider zu^s dune.
26. Wir^t setzen^u ouch und gebieten vestekliche, daz swa ez not geschehe durch bruche des lantfridis^v, die nehsten die da bi gesezzen sin, do der bruch geschehen ist, den lantfriden beschirmen und helfen wern. Und virmugen ez die nit, so sulen ez die tun die dar^w nach die nehsten sint, und dar zu sulen wir den^x helfen, ob ez 25 not ist^t.
- c. 24. 27. Wir gebieten ouch vestekliche^y, daz man in allem Romeschen riche an geistlichen^z dingn nach gebote und nach rate der erzbischofe^a sich halte und der bischofe und der erzepriester und^b nach geistlichem rehte. Und swer da wider ist, den sol man haben fur einen ungeloubegen man. Man^c sol auch wertlich gerihte an sinem^d rehte lazen^{o.c}. 30
- c. 25. 28. Wir gebieten auch^f vestekliche und als reht ist, daz der gotshuser vogte den gotshusern vor sin^g und si schirmen uf ir vogtie^h, als ez genⁱ Gote wol ste und ouch unsern hulden, und sich an der gotshuser gut^k also halten, do^l ir vogtie^m ist, daz uns dekein grozo clage von inⁿ kome. Swer des nit tut, kumt ez^o zu clage, so welle wir ez rihten als reht ist also vestekliche^p, daz wir niemans dar ane^q schonen wellen. 35
29. Wir^r wellen ouch und gebitten, daz uber ein closter oder uber^s ein gotshus nit dan ein voget si, als lange der lantfride wert. Und^t swer des nit wolte oder da

390. ^t) rechte lantstrazo 4. 5. 6. *VU*; rehten lantstrassen 3. ^u) tw. d. a. 4. 5. 6. ^v) úriógont 3. ^w) dem 3. ^x) beziugot 3. *VU*; beziugot mit reht 6. ^y) m. wil 4. 5. 6. ^z) loco mit der 3. 4: von siuer (= *VU*; mit siner 5. 6. ^a) róbero 4. ^b) von sweme si gomachet sint *add.* 4. 5. 6 (= 1235). ^c) der *add.* 4. ^d) *deest* 3. ^e) falsch 1. ^f) geschlagen hat 3. ^g) sine signo *paragráphi* 3. 6. ^h) suero 1. ⁱ) beziugot 3. ^k) loco der—virhorn 3. 6: so sol or sin lantrecht vorloren (flore 6) han. ^l) herre 1. ^m) uf wasser oder uf lande 3. 4. 5. ⁿ) amot in fine lineae 3. ^o) sequuntur dem sol der lantfriden beholfen sin *punctis suppositis deleta* 1. ^p) daz *add.* 3. 4. 5. 6. ^q) dienstman oder burgman 3. 4. 5. 6. ^r) lantfride 4. ^s) *deest* 6. ^t) Wir—not ist *exciderunt* 6. 43 ^u) setzo 1. ^v) daz *add.* 3. ^w) darh 1. ^x) in 3. ^y) flizechlicon 6. ^z) geistlichem 1. ^a) erzbischof 1. ^b) *deest* 3. 4. 5. 6. *VU*. ^c) Man—lazen *desunt* 5. ^d) sinen 1. ^e) behalten 3. 4. 6. ^f) *deest* 3. 4. 6. *VU*. ^g) si 1. 6. ^h) uf ir vogtie *desunt* 3. ⁱ) wider 4. ^k) den goteshusern gütte 3. ^l) daz 6. ^m) dá *add.* 6. ⁿ) nitte *add.* 6. ^o) uns *add.* 4. 5. ^p) vorleeliche 2; a. v. a. r. i. 4. 5. 6. ^q) daran niemanne (niemen 6: 3. 4. 5. 6. ^r) sine signo *paragráphi* 3. 50 ^s) *deest* 3. ^t) *deest* 2.

wider tote, den sol dez^a der lanfride twingen, und swonne der lanfride uz gat, so sol ez^u nieman an sinom rechte schaden.

30. Wir^v virbieten^v ouch bi unsern hulden, daz nieman durch keines vogetes^w schulden noch ime zu leide. Der gotshuser gut, daz ir vogtie ist, weder brenne noch roube noch phende^x. Swer daz dar ubir tut, wirt er des ubirzuget als reht ist vor deme rihter, den sol man zu ahte dun und sol in uz dar ahte nit lazen^r, er gelte den schaden dri stunt als dure als er^r ist; und sule^a di zweitoil dem gotshuse^a werden und daz tritte teil dem vogte.

31. Wir virbieten^b ouch, daz nieman phende an des rihters urlöp. Swer ez dar ubir tut, ubir den sol man rihten als uber einen rouber^s.

32. Wir setzen und gebieten, swer wizenliche roup^d koufet^e oder dubic^f gut, oder rouber oder diebe wizenliche behaltet und niht ehter sint, wirt er des beziuget vor dem rihter nach reht, so sol er zu ersten den schaden zwivalt^g gelten dem er getan ist, er si dubic oder rōbic. Wirt aber^h ers beziuget, daz ers me habeⁱ gedan danne zu einen maleⁱ, ist ez ein roub, so sol man ubir in rihten als uber ein(en) rouber, ist ez dubic^k, so sol man ubir in rechte[n] als ubir einen diep.

33. Wir virbieten^l ouch^m, daz nieman keinen ehter behalteⁿ wizenliche. Swer ez^o dar ubir trit, wirt ers beziuget^r, man sol ubir in rihten als ubir einen ehter. Mag aber er^s sich ontreden mit siben sentper^p mannen, daz ers nit enwiste, daz er en ehter was, er sol unschuldic sin. Swer^t dekeinen ehter wert oder schirmit, swa man in ane grifet, wirt ers beziuget ze rehter, man sol ubir in rihten als ubir einen ehter.

34. In swelhe stat der ehter kumet, do sol man sin nit behalten noch keinen couf geben noch virgeben geben, noch en sol um in nit coufen, noch en sol in nieman schirmen. Man sol in miden an allen dingen. Haltet^u in ein stat gemeinliche oder^t wizenliche, ist si umbemuret, der rihter sol si nider brechen. Und sol uber den wirt, der in behaltet^u, rihten als uber ein ehter und sol sin hus zefuren. Ist^v die stat ungemuret, so sol sie der rihter brennen. Sezet sich die stat da wider, stat und lute sint rehte los. Mag der rihter nit da^w gerihten, so sol ers kunden^x dem kunige^x, der sol es von des riches gewalt twingen^r.

35. Wir setze[n], daz des riches hof habe einen hoverihter, der ein vri man si. Der sol^z an dem selben amt ze minnesten^a ein jar beliben, obe er sich rehte und wol heltet^b. Der sol^c alle dago zu gerichte sitzen ane die sunnentage und an grozzen heiligen tage, und sol allen luten rihten die ime chagent und von allen luten^d, ane fursten und ane^e andere hohe lute, swa ez^f gat an ir lip oder an ir reht^g, an ir erbe oder an ir lehen. Daz welle wir selbe rihten. Swer^h ouchⁱ mit^k gerihte virderbit wirt, dar umbe sol nieman^l chein vintschaft habe[n]. Swer abir ieman dar umbe^m vehet, der sol in den^p selben schulden^o sin und in der selben missestat^o, als der selbe^p was der da^q virderbet ist. Unser hofrihter^r sol ouch nieman virtragen, er en du ez danne mit unserm sunderlichen gebote. Er sol^s nieman zu^t ahte dun noch uzer der ahte lazen, wan daz sule wir selbir tun. Und wellen^u andirs nieman gestaten, daz er sich da mit uberlade.

390, ^a) deest 3. ^u) er 1. 2. ^v) sine signo paragraphi 3. ^w) gebieten 3. 177. ^x) willen cancellatum sequitur 1. ^y) sol supra lineam add. 3. ^z) der 4. 5. ^a) sol ez dem gotshuse diu zwai tail 3. ^b) gebieten 3. ^c) strāzrōber 4. 5. 6. ^d) roupic 2. ^e) post gut 6. ^f) diebe 4. 5. ^g) zwivaltig 3; zweiveldeclichen 4. 5. 6. ^h) deest 4. 5. 6. ⁱ) danne zu ainem male habo getan 3. 5. 6; zo einem male in danne habe getan male 4. ^k) ein diub 3. ^l) gebieten 4. ^m) deest 3. 4. 5. 6. ⁿ) gehalten 3. 4. 5. ^o) deest 3. ^p) er supra lineam add. 1; er aber 2. ^q) semper 3. 5; semper 4. ^r) praecedit signum paragraphi in 3. 6. ^s) ze rehte desent 1. 2. ^t) Behaltet cum signo paragraphi praecedente 6. ^u) und 3. ^v) haltet 3. ^w) aber add. 4. 5. 6; supra lineam add. 3. ^x) da niht 3. 4. 5. 6. ^y) daz add. 3. ^z) in corr. 1. ^a) auch add. 6. ^b) stete supra lineam add. 3. ^c) behaltet 2; habe 4; halte 5. ^d) ouch add. 4. 5. 6; supra lineam add. 3. ^e) add. 3. ^f) deest 4. 5. ^g) in add. 6. ^h) oder add. 3. 4. 5. 6. ⁱ) cum signo paragraphi 6. ^j) supra lineam add. 3. ^k) amme 2. ^l) sequitur cancellatum win 1. ^m) dar umbe ieman 4. 5. 6. ⁿ) des 4. 5. 6. ^o) loco schulden—missetat 3; missetaten unde schulden sin. ^p) deest 6. ^q) deest 3. ^r) Unser hoverihter supra lineam super Er subpuncto 3. ^s) ouch add. 4. 5. ^t) uz male 2. ^u) ouch add. 4.

36. Wir gebieten auch^v, daz man alle surgebot mit briefen tu und briefe dar ubir gebe, wie man von gerichte scheidet, umbe daz daz man mit den briefen^w under des hovesrichters ingesigelt bereden muge daz surgebot und die^x zil und die tage, die vor gerichte genomen werdent^y.
37. Swer den lantfriden mit enswert in einem mande, nach dem so ez^z gekundet wirt, offenliche in dem bischtume do er sizzet, swaz deme geschit, daz sol nieman rihten weder mit geistlicheme oder^a mit werltlicheme gerichte, und awaz ime geschit mit rate oder mit getate^b an libe^b oder an^c gute, daz sol nieman rihten.
38. Swer auch den lantfriden^d swert und in dar nach brichet, dor sol in^e vierzen nahte den bruch bezzern und^f wider tun, so ers^g gemant wirt von dem, der da rihter ist. Tut er des nit, so sol er meineidig^h sin und sol in der erzbischof oder derⁱ bischofⁱ, in des bischdum er^k sizzet, zu banna tun und der kunig zu ahte dun^l, und^m der furste oder derⁿ grave, in des gerichtet er sizzet, zu ahte dun^l. Und sule die benne und die^o ehte niemer abe^u gelazen werden, er habe denno den bruch gebertz und gebuzet^o. Swer auch den, der von bruchen^p des lantfridis moineidic, bennic und^q ehtic wirt, behaltet, behuset^r oder behovet ahte dage^s dar nach^t, so es^u im^v virboten wirt, der sol in den selben schulden sin, als der ist den er^v wizzentliche nach dem gebot behuset oder^w behalten^x hat.
39. Ez sol auch nieman die lute behalten^y oder behusen^z, die nu uberseit sint oder noch ubirseit werdent, die schedelich sint dem lande. Swer^a si aber innertalp ahte dagen dar nach, so si im virboten werdent, nit enlieze^a, der sol den lantfriden^b gebrochen han und in die vorgonanten pene^b vallen, ahte und ban.
40. Swer den lantfriden brichet und den bruch nit uf rihten wil und darumb von dem lantfriden besezet^c wirt oder die, die den lantfriden gesworn hant, da von ze schaden bringet, den sol der lantfride^d twingen^e, daz er mit allen sinen vesten und mit sinom gute iedem manne nach siner mazze sine[n] schaden ablege, also verre^f sin gut gelangen mac.
41. Dise^f satzung, dirre vride^g und disu reht^f sol man zu allen ziten^h stete halten und sol man auch dar nach rihten, wan si von altir her komen sint und mit rehte und mit gunst und mit rate der fursten gesazt sint.
42. Sich verbindet aber zu disem male zu disem lantfriden mit eiden niemanⁱ wan von hinnen bizⁱ sante Iohannes baptiste^k messen^l und von dannen ubir driu jar. Daz habent die fursten, vrigen, graven, dienstman und gemeinlich des riches getruwen und holden zu den heiligen gesworn, also daz^m iederman, er si furste, grave, vrie, ritter, man, dinstman, burge, stete, veste, phaffen und legen bi irem rehte boliben.
- 1—5. 6.
43. Swaz auch die fursten mit ir^a lantherren in irme lande mit der herren rate sezzent und machent
43. Swaz^o auch die fursten in irem lande mit der lantherren rat setzent und machet^l

390. ^v) daz *add.* 6. ^w) dem briefe 4. 5. 6. ^x) daz 6. *VU.* ^y) sint 3. 4. 5. 6. ^z) er 4. 5. 6. ^a) noch 3. 4. 5. 6. ^b) *ge supra lineam* 1; *gornette* 6. ^{b^o}) liebo 1. ^c) *deest* 4. ^d) lantfrido 4. 5; lantfrid 6. ^e) den *add.* 6. ^f) oder 6. ^g) er sin 3. 4. 5. ^h) *mainido* 3. ⁱ) h. o. d. o. male 4. ^k) *supra lineam add.* 1. ^l) und — *in margine addita signo posito, manu correctoris eadem verba etiam retro in plica sunt scripta* 3. ^m) *deest* 3. ⁿ) aber 1. ^o) gehüsvet und gehessert 3. 4. 5. 6. ^p) *loco* von bruchen 3; umbe den bruch; 6: *unb* bruche. ^q) oder 6. ^r) hauset 6. ^s) ahte dage *deunt* 2. ^t) *loco* dar nach 3; nach dem; dar nach *deest* 4. 5. 6. ^u) in 1. ^v) ez 1. 2. ^w) und 6. ^x) behovet 3. ^y) halten 3. 4. 5. 6. ^z) husen 3. 5; hōfen 4; hausen 6. ^a) *cum signo paragraphi* 3. ^{a^o}) enliezen 1. ^b) hūz 4. 5; hūzzo 6. ^c) besessen 3. 4. 5. ^d) lautfrider 1. 2. ^e) *deest* 1. ^f) Disou satzunge dises vrides und dises rehtes 6. ^g) dirre vride *deunt* 4. 5. ^h) *loco* zu allen ziten 3. 4. 5: allezit; 6: alle. ⁱ) nur 4. 5. 6; zū *add.* 3. ^k) *dez tuffers supra lineam* 3; des tuffers 6. ^l) mes des baptisten 4. 5. ^m) doch *add.* 4. 5. 6. ⁿ) mit *ir* in *loco raso* 1; *loco* mit *ir* 2; oder die; 3. 4. 5: und die. ^o) *sine signo paragraphi* 6.

¹) Cf. de hīs ea, quae notavit Zeumer 'Quellensammlung zur Geschichte der Deutschen Reichsverfassung' pag. 127 n.

disem¹ lantfriden² zu bezzerunge und zu vostenunge, daz mugen si wol tun und da mitte brochen sie des lantfriden² niht.

Und zu einem rehten urkunde so haben wir unsir kuniglich insigel an disem¹ brief gehenket.

Diser¹ lantfride² wart gemachet und der¹ brief³ wart gegeben⁴ zu dem offenen hove in dem concilio⁵ zu Wirzeburg⁶, an unser Vrowen abent der¹ in der vasten gestet⁷, da man zalte von unsers Herren⁸ geburte dusent zweihundert und siben und azich jar⁹.

391. SENTENTIA DE CONDITIOE PUPILLI NON DETERIORANDA.

Mart. 24.

Autographon Hagis Comitum in tabulario regio asservatum denuo nos ipsi contulimus. Sigillum deest, filis sericis relictis. Transsumtum eiusdem sententiae per episcopum Traiectinum a. 1292. Apr. 22. factum, quod ex tabulario Montensi 'Trésorerie des chartes' nr. 135 iam olim exemplavit Bethmann, negleximus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2069. (P. 452.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

(1) Creditum nobis desuper nostri regiminis officium ad hoc nos obligat et astringit, ut extirpatis undique discordiarum et iniuriarum scrupulis, universis et singulis sacro Romano subiectis imperio pacis comoda et tranquillitatis votive, quantum in nobis est, quietudinem procuremus. Ex ipsorum equidem nostrorum fidelium statu felici nobis mentis crescit tranquillitas et persone nostre comoditatis felix suavitas generatur.

(2) Ad noticiam igitur universorum sacri Romani imperii fidelium volumus pervenire, quod pro statu bono rei publice feliciter dirigendo in curia nostra sollempni apud Herbipolim edicta in vigilia annunciacionis beate Virginis iudicio presedimus, assidentibus et astantibus nobis principibus nostris nobiscum in eodem iudicio constitutis, ubi inter multa alia sententialiter quesitum exstitit: si tutor aliquis de bonis pupilli, cuius tutor existit, que teneri debent ab imperio, pactiones, obligationes, promissiones vel aliqua alia facere possit, que in ipsius pupilli preiudicium vel dispendium vergere videantur. Et sententiatum exstitit communiter ab omnibus principibus et etiam approbatum: quod nullus tutor possit vel debeat de bonis pupilli aliquid facere vel dispo-

nere, per quod ipsius pupilli, cuius est tutor, deterioretur condicio vel per quod ipsi pupillo dampnum aliquod generetur, maxime cum tutores pupillorum suorum meliorem possint facere conditionem, deteriorem vero numquam. (3) Qua sententia sic quesita in genere, lata rationabiliter et legitime approbata, ad instantiam spectabilis viri Florentii comitis Hollandie fidelis nostri dilecti specialiter querebatur in sententia: utrum si spectabilis vir Florentius, patruus et tutor ipsius Florentii comitis Hollandie, aliquas pactiones vel promissiones aut obligationes fecerit alicui de tenendo aliqua feoda sua ab alio quam ab imperio, a quo bone memorie quondam . . . suus pater eadem feoda tenuit in ultimis temporibus vite sue, si hoc in suum dispendium de iure possit vel debeat redundare. Et ad nostram requisitionem sententiatum exstitit per venerabilem Salzburgensem archiepiscopum, venerabilibus Maguntinensi et Coloniensi archiepiscopis

390. 1) loco disem — vostenunge 3: disen lantfride ze vestenne und ze bessern. 2) lantfriden 2. 3) u corr. ex a 1; lantfridis 2; lantfrides 3, 4, 5, 6. 4) dem 2. 5) Disu (ab hoc verbo alia manu. 6) cf. supra pag. 370 n. a) satzungo unde der 3: Dirre 4, 5. 7) lantfrid 6. 8) dirre 3. 9) deest 3. 10) und geschriben add. 4, 5. 11) concillii 3; concily 6. 12) Wirzeburg 3; Wirzburch 4; Wirzpurch 5; Wirtzpurch 6. 13) da kumet add. 3. 14) deest 3; siet 4, 5; stet 6. 15) loco unsers Herren 3: Gotes. 16) an (und in 4) deme vierzehenden jar unsers riches add. 3, 4.

et aliis multis episcopis ac illustribus comite palatino Rheni, Al. duce Saxonie multisque aliis principibus qui presentes fuere consentientibus: quod ipsi Florentio comiti Hollandie per pactiones, obligationes vel alias ordinationes quascunque, quas spectabilis vir Florentius patruus et tutor suus^a de tenendis feodis suis ab alio quam ab imperio in suum preiudicium fecisse dinoscitur, nullum debet aliquo unquam tempore preiudicium generari, quominus illa feoda omnia et singula tenere debeat ab imperio, prout quondam . . . pater suus illa ab imperio tenuit in ultimo tempore vite sue. Quam quidem sententiam utpote rite et rationabiliter latam duximus approbandam. In huius autem sententia sic late et per nos approbate testimonium et perpetuam firmitatem ad discretorum virorum Stephani decani Traiectensis, Giselberti de Ruwel militis et magistri Symonis de Durd(raco)^b ipsius Florentii comitis Hollandie procuratorum requisitionem presentes litteras sigilli nostri munimine roboratas ipsi Florentio comiti Hollandie predicto duximus transmittendas. Testes huius sunt principes superius nominati et alii quam plures principes et fideles nostri.

Datum Herbipoli, in vigilia annunciacionis beate Virginis predicta, indictione XV, 15 anno Domini MCCLXXXVII, regni vero nostri anno XIII.

392. LITTERAE NOBILITATIONIS. Mart. 26.

Repetimus editionem quam paravit Reimer 'Hessisches Urkundenbuch' II, 1 p. 468 nr. 653 c. 1) et 2), duobus autographis Marburgi in tabulario regio 'Hanauer Urkunden. Haussachen' asservatis. Pendent sigilla fere illaesa filis sericis rubei coloris. Cf. supra no nr. 289—291. — Böhmner, Reg. imp. VI, 2072. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omno bonum.

In excelso throno regie maiestatis divino munere collocati libenter illas personas ulnis graciosis amplectimur, que constantis fidei et sincere devocionis insignia erga nos²⁵ et imperium presentantes se nostri favoris et gracie affluentia dignas reddunt¹. Noverint igitur universi tam posteri quam presentes, quod nos devocionis et fidei puritatem, quibus nobilis vir quondam Reinhardus de Hanowe erga nos vixit, benignius intuentes claroque nostre mentis intuitu graciosius attendentes. quod nobilis vir Ulricus de Hanowe suus filius sibi in devocionis et fidei continuacione succedens iugiter grata³⁰ nobis et imperio impendit^a obsequia et adhuc graviora poterit exhibere, ut suis desideris que rationi conveniunt voto promptitudinis annuamus, honestam matronam Adelheidim natam quondam Ulrici de Mintenberg^b. quam idem Reinhardus dum viveret habuit in uxorem. et^c Ulricum de Hanowe predictum natum legitimum utriusque^d ab omni servilis seu ministerialis condicionis respectu de plenitudine regie potestatis³⁵ eximimus ac ipsos ingenuitatis ac liberi partus honore et titulo perpetuo insignimus, volentes eos sic semper inantea in ingenuorum et nobilium sorte ac numero recenseri, ac si de ventre libero nati essent. Ita quod ad successionem bonorum feodaliu et aliorum quorumlibet pari forma sicut nobiles et ingenui admittantur et universaliter omnibus iuribus, libertatibus, dignitatibus, honoribus et condicionibus. quibus ingenui⁴⁰ a sacris sunt legibus et approbatis consuetudinibus^e insigniti, imperpetuum ex dona-

391. ^a) in suū sequitur deletum or. ^b) Durd or.

392. ^a) impendit 2. ^b) Minzenberg 2. ^c) deest 2. ^d) Heinricum et Reinhardum dictos de Wilinawe filios sororis predicti Ulrici add. 2. ^e) consuetudinibus 2.

1) Cf. arengam similem Reg. imp. VI, 1493.

cione et indulgentia regia gaudeant et dotentur. Et ut hec gratie nostre provisio singularis, quam ex certa sciencia fecimus, perpetue robur obtineat firmitatis, presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum in concilio Herbipolensi, VII. Kalend. Aprilis, indictione XV, anno Domini millesimo CCLXXXVII, regni vero nostri anno XIII^{ti}.

393. CONSENSUS PRINCIPUM ELECTORUM. Mart. 25.

Litterarum consensus archiepiscoporum Moguntini et Coloniensis, ducum Bavarie et Saxonie, quarum textus mutatis mutandis inter se concordant, autographa servantur in eodem tabulario. Pendent sigilla plus minusve laesa. Nos hic solas litteras ducis Saxonie S et dictorum archiepiscoporum M C repetimus ad editionem Reimeri l. c. p. 466. 467 nr. 649 — 651. Datæ sunt omnes iam die præcedenti. Cf. Böhmcr, Reg. imp. VI, 2072. (P. deest.)

Albertus Dei gratia dux Saxonie, Angarie et Westfalie^a nobili mulieri^b nate quondam Ulrici domini de Minzenberch^c salutem in Domino.

Nobilis vir quondam Reinhardus dominus^d de Hanowe^e maritus vester olim ea intencionem vos duxit ut dicitur in uxorem, quod vos liberam credebat et parom sibi in originis libertate. Ut autem serenissimus dominus noster dominus Rudolphus Romanorum rex inclitus ad tollendam opinionem quorundam, qui vos non liberam, sed a patre ministeriali genitam asserebant, ob grata servicia, que idem maritus vester impendit imperio et Ulricus natus vester postmodum imperio predicto exhibuit et adhuc graviora poterit exhibere, personam vestram et Ulricam natam vestrum predictum ex plenitudine regie potestatis reddat, donet et faciat liberos et ingenuos de utroque parente ac de gratia speciali vos ab omnium^f ministerialium servitute libertet, plenum nostrum beneplacitum et consensum benivolum ex certa sciencia impertimur. Prese-

sencium testimonio litterarum.

Datum in concilio Herbipolensi, VIII. Kal. Aprilis, anno Domini MCCLXXXVII.

394. LITTERAE DE IURIBUS ABBATISSAE DE QUEDELINBURG. Mart. 26.

Autographon, quod nunc Magdeburgi in tabulario regio asseratur, denuo descripsimus. Supersunt fragmenta sigilli loro membranaceo pendentes. Cf. litteras regis 1290. Jun. 28. datas, quas infra nr. 434 proponemus. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2073. (P. deest.)

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabili . . abbatisse de Quidelenburg principi sue dilecte gratiam suam et omne bonum.

Peticiones tuas nuper affectione suscepit benigna regia celsitudo, quarum aliquæ ad presens non poterunt expediri, eo quod expedicio earum nisi curam iudicio curie nostre diffiniri non potest. Inter cetera siquidem, sicut peticio tua continebat, nostra serenitas diiudicat et rationi consonum attestatur, quod nulli licebit in fundo tue ecclesie infra civitatem vel extra sine tua voluntate et assensu edificia erigere vel structurare. Preterea dignum reputamus et consonum equitati, si officialibus curie nostro de iure curie et de regalibus solutionem fecisti debitam et consuetam, quod

392. ^f quartodecimo 2.

393. ^a intitulatio in M: Frater Henricus Dei gratia sancte Magunt. sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius: in C: Sicutus Dei gratia sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Italiam archicancellarius. ^b Adelheidi add. M. C. ^c Minzenberch M. C. ^d dictus M. C. ^e Hagenowe M. C. ^f omni M. C.

nulli alii super hiis iuribus et regalibus aliquo modo debeas respondere. Unde tibi has nostras transmittimus litteras in testimonium premissorum.

Datum Herbipoli, VII. Kal. Aprilis, indictione quintadecima, anno Domini MCOLXXX septimo, regni vero nostri anno XIII.

**395. SENTENTIA DE PROSCRIPTIS CENSURIS ECCLESIASTICIS
DISTRINGENDIS. Mart. 27.**

Litteras regis legato apostolico directas hucusque ineditas dedit iam olim Bethmann ex autographo tabularii Montensis 'Trésorerie des chartes' nr. 138. Denuo a. 1903. nos ipsi contulimus. Sigillum iam deest, loco membranaceo relicto. In dorso leguntur: Littera domini R. regis Romanorum super supplicatione domino Tusculano legato de excommunicando quosdam proscriptos. Cf. litteras legati infra nr. 402. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2076. (P. deest.)

Reverendo in Christo patri domino^a I. Dei gracia Tusculano episcopo apostolice sedis legato Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus salutem et integerrime dilectionis augmentum.

Etsi perversi difficile corrigantur¹, eo quod percussi non dolent et pertriti renuunt accipere disciplinam², ne tamen, si remanserint incorrecti, viam aperiant excessibus corrigendis provocando alios sui exempli pernitie ad peccandum, in castigando ipsos non oportet eos, qui acceperunt a Domino gladii potestatem, considerare laborem, sed duos durioribus convenit verberibus flagellare. Cum enim nonnullos de regno nostro nostre temporali iurisdictioni^b subiectos propter eorum rebellionem et contumaciam aliosque ipsorum excessus notorios iandudum proscriserimus iusticia suadente ac ipsi non sint conversi ad percutientem se³, sed in sua potius rebellionem obstinati, nuper in sollempni curia nostra, quam Herbipoli celebravimus, ut pertinaces predicti a suis possent erroribus revocari, per communem principum, comitum, baronum, nobilium et aliorum Romani imperii fidelium qui tunc fuere presentes sententiam ordinatum fuit et etiam iudicatum, ut contra illos, qui per annum et amplius in proscriptione huiusmodi permanserunt, deberemus ecclesiastici brachii auxilium invocare, ut eos severior pena punget, quos penitudo hactenus non compunxit. Quia vero proscripti predicti redire ad mandata nostra, si forte ipsorum facies replete fuerint ignominia, compellentur, vestri spiritualis gladii auxilium fiducialiter invocamus paternitatem vestram affectuose rogantes, quatinus proscriptos huiusmodi iuxta vestri officii debitum, prout nobis et regno nostro tenemini auxilium exhibere, ad parendum nobis et curie nostre sententiis super hiis, pro quibus sentencialiter sunt proscripti, per distractionem ecclesiasticam compellatis et per locorum dyocesianos infra legationis vestre terminos constitutos compelli etiam faciatis, ut sic temporaliter et spiritualiter castigati cogantur obedientie remedium implorare.

Datum Herbipoli, VI. Kal. Aprilis, ind. XV, anno Domini MCOLXXX septimo, regni vero nostri anno XIII.

396. SENTENTIA DE PROSCRIPTIS EXCOMMUNICANDIS. Mart. 27.

Item ineditas dedit Bethmann ex autographo eiusdem tabularii nr. 137. Denuo a. 1903. nos ipsi contulimus. Pendet sigillum laesum loco membranaceo. In dorso leguntur:

395. a) . . . sequitur or. b) deor or.

1) Eccli. 1, 15. 2) Jerem. 5, 3. 3) Cf. Is. 9, 13.

tur: Cest une supplications dou roy au legat d'Alemaigne. Cf. *Reg. imp. VI, 2077 et supra nr. 111.* — *Böhmer, Reg. imp. VI, 2075.* (P. deest.)

Reverendo in Christo patri domino Iohanni Tusculano episcopo apostolice sedis legato Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus salutem et integerrime dilectionis augmentum.

Admirabilis providentia summi regis ad regimen populorum duas in orbe terrarum constituit principaliter potestates, spiritualem videlicet et etiam temporalem, ut in eodem regimine altera subsidio alterius fulciatur et quod una per se in correctione subditorum adimplere non potest, per aliam suppleatur. Sane cum in sollempni curia nostra apud Herbipolim per communem principum, comitum, nobilium et aliorum imperii Romani fidelium sententiam qui fuere presentes dictatum fuit pariter et obtentum, quod illi, qui proscriptionis sententiam in se animo indurato sustinuerunt per annum et amplius, invocato brachio ecclesiastico debeant excommunicationis sententie innodari, ut eos qui rigore temporalis gladii non terrentur, ad bonum obedientie nervus revocet ecclesiastice discipline, paternitatem vestram affectuose requirimus et rogamus vestre auctoritatis officium fiducialiter invocantes, quatinus iuxta vestri officii debitum, prout nobis et regno nostro tenemini auxilium exhibere, proscriptos huiusmodi ubicunque in regno nostro consistant generaliter in scriptis excommunicetis^a et excommunicatos publice nuntiari faciatis; mandantes nichilominus prelati, sub quorum iurisdictione dicti proscripti aut eorum bona consistunt, prout per litteras nostras sibi constiterit, quod ipsos moneant, ut infra mensem post eorum monitionem a dicta proscriptione se procurent liberari, alioquin termino elapso dictos proscriptos, quos exnunc ut extunc in scriptis excommunicaveritis^b, nominaliter et expresse excommunicent et excommunicari faciant et eos ad desistendum a dicta proscriptione et resiliendum per censuram ecclesiasticam compellant, et sic illos, quos unius iurisdictionis coercio a malo non revocat, alterius saltem potestatis gladios a contumacia cohereat et peccato.

Datum Herbipoli, VI. Kal. Aprilis, ind. XV. anno Domini MCCLXXX septimo, regni vero nostri anno XIII.

397. MANDATUM REGIS EPISCOPIS MISSUM. Mart. 27.

Denuo a. 1903, contulimus autographa eiusdem tabularii 1) nr. 140 episcopo Leodiensi, 2) nr. 139 episcopo Cameracensi, 3) item nr. 140 episcopo Traiectensi directa. Pendunt sigilla plus minusve laesa loris membranaceis. Exemplar, quod iam olim ex 1 paravit Bethmann, adhibuit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 125 nr. 165. Quae concordant supra cum nr. 386, typis minoribus excudenda curavimus. De ceteris mandatis regis principibus directis v. Reg. imp. VI, 2078—80. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2078. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili Io. Leodiensi episcopo^a principi suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Quoniam duo sunt, quibus principaliter regitur orbis terre, sacra videlicet pontificis auctoritas et regalis potestas, non minus utile quam necessarium fore dignoscitur iuxta legitimas sanctiones, ut utriusque potestatis officia, discreta divinis actibus^b et distincta, sibi alterne subventionis suffragio subveant, ut sic mutuo interveniente succursu, quos unius iurisdictionis coercio

396. ^a etis in loco raso or. ^b veritis in loco raso or.

397. ^a W. Cameracensi episcopo 2: .. episcopo Traiectensi pr. s. dil. ac matiori preposito ecclesie Traiectensis dilecto suo 3.

a malo non revocat, alterius saltem potestatis gladius a contumacia coherceat et peccato¹, et per hoc utriusque vigor in suo permanent robore² firmitatis. Sane cum nos Guidonem comitem³ Flandrie ipsius contumacia exigente ad instantiam spectabilis viri Io. de Avesnis Haynonie⁴ comitis⁵ dilecti fidelis nostri iuxta principum, comitum, nobilium et aliorum imperii Romani fidelium qui fuere presentes et etiam curie nostre sententiam proscriptionis vinculo innodaverimus, et licet in ea pluribus annis sorduerit, tamen non potuit a contumacia ipsius pertinacia et pertinaci contumacia revocari, sinceritatem tuam⁶ seriose requirimus et rogamus, mandantes tibi⁷ nichilominus⁸ sub obtentu gratie nostre firmiter et districto ac tue⁹ potestatis officium nichilominus invocantes, quatinus iuxta debitum tui¹ officii predictum Guidonem, qui tanto tempore proscriptionis sententiam sustinuit animo indurato, quod excommunicationis debet secundum sententiam principum, nobilium, baronum et aliorum imperii Romani fidelium, qui in curia nostra sollempni apud Herbipolim presentes aderant, mucrone feriri, secundum etiam consuetudinem per regnum nostrum undique approbatam, excommunicationis vinculo subicias^m et involvasⁿ, et sic eum, qui rigore temporalis gladii non terretur^o, ad bonum obedientie revocet nervus ecclesiastice discipline.

Datum Herbipoli, VI. Kal. Aprilis, indict. XV, anno Domini MCCLXXX septimo, regni vero nostri anno XIII.

398. CONSTITUTIO VICARII PER MISNIAM. Mart. 29.

Autographon hucusque ineditum, quod asservatur in tabulario generali regni Bavarici 'Würzburg Hochstift Reichssachen' fasc. 2, descripsit b. m. Weiland. Sigillum deest. In dorso leguntur manu coeava scripta: Littera quod rex committit domino archiepiscopo vices suas per partes Misnensium. Cf. iam supra nr. 387 et constitutiones similes supra nr. 180 et 264. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2085. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis principibus, pro-latis, baronibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, vassallis, civitatibus, castris, oppidis, villis ceterisque imperii fidelibus in partibus Misnensibus constitutis gratiam suam et omne bonum.

Cum nos venerabilem Heinricum archiepiscopum Maguntinum principem, archi-cancellarium et secretarium nostrum karissimum, virum utique sermone potentem et opere virtuosum, ad partes vestras in nostrum vicarium fiducialiter destinemus, ut ipsius studio studioso ibidem vigeat tranquille beatitudo quietis et solite pacis gratia nutriatur, nos de ipsius principis nostri circumspeccione per experienciam comprobata necnon de consilii sui maturitate laudabili et de ereditis sibi dono celesti virtutibus indubitata fiduciam obtinentes, amministrazioneem liberam et iurisdictionem plenariam necnon merum et mixtum imperium in partibus eisdem nostro et imperii nomine exercenda cum plenitudine potestatis sibi totaliter committimus et concedimus per presentes. Dantes sibi nichilominus auctoritatem plenariam et speciale mandatum, se de castris, civitatibus, oppidis, villis, bonis, rebus, possessionibus, iuribus et honoribus imperii ac de bonis tam christianorum quam Iudeorum intromittendi, requirendi, colligendi, ordinandi, disponendi ac omnia alia faciendi in partibus predictis, quo nobis et imperio viderit oportuna. Ratum habituri et gratum, quicquid per eundem principem nostrum

397. b) robore permaneat 3. c) deest 1. d) Hayon 2. e) comitis Haynonie 3. f) vestram 3. g) vobis et cuilibet vestrum 3. h) deest 3. i) nichilominus tibi 2. k) vestro 3. l) vestri 3. m) subiciatis 3. n) involvatis seu subici et involvi faciatis, ita quod in hiis exequendis unus vestrum alium non expectet 3. o) terretur corr. ex terrentur 3.

1) Cf. ultima verba contextus supra nr. 396.

factum fuerit in premissis vel aliquo premissorum. Quapropter universis vobis et singulis damus districtius in mandatis, quatinus memorato principi nostro in omnibus et singulis supradictis tamquam nostro et imperii vicario, in quem plenarie vices nostras transfundimus, pro nostra reverentia speciali favorabiliter aspirantes adeo sibi humiliter et devote assistere, obedire, parere et intendere studeatis, quod proinde in conspectu regio prompta vestra devotio commendetur. Et in defensione clericorum et personarum ecclesiasticarum quarumlibet, quam specialiter ei committimus, gratae sibi vestre promotionis et cooperationis prestantes auxilium, sententias et penas, quas in rebelles, turbatores pacis et libertatis ecclesiasticae offensores protulerit, eque validas habeatis et firmas, ac si de ore regio proferrentur.

Dat. Herbipoli. IIII. Kal. Aprilis, anno Domini millesimo CCLXXXVII, indictione XV, regni vero nostri anno XIII.

399. CONFIRMATIO PACIS GENERALIS PER THURINGIAM ORDINATAE.

Mart. 29.

Hucusque ineditam descripsimus ex autographo eiusdem tabularii 'Mainz Erzstift 2. Nachtrag' fasc. 2 a. 1896. a nobis invento. Pendet sigillum laesum loto membranaceo. In verso eadem manu scripta sunt haec: Confirmatio pacis per Thuring Cf. scripta pacis Febr. 25. et Aug. 14. data (Reg. imp. VI, 2058 et 2117), quae infra in Appendice Scriptorum Pacis edemus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2086. (P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis principibus, prelati, baronibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, vasallis, civitatibus, castris, oppidis, villis earumque incolis ceterisque imperii fidelibus universis per Thuringiam constitutis gratiam suam et omne bonum.

(1) Gloria regis extollitur, si in pacis plenitudine populum dirigat et in iusticie vigore conservet. Tunc etenim prosperatur respublica. cum se pax et iusticia quasi sorores gemino placidius osculantur. Et licet tam periculosi sollicitudo negotii omnibus terre principibus debeat. Romani tamen imperii veneranda sublimitas, que in omnium providenciam oculis velut in speculo collocatur, tanto ferventius zelari pacem tantoque avidius subditorum iusticie debet intendere, quanto clariori presagio et evidenciori perpenditur coniectura, quod totus orbis ambitu sapientia quodammodo vegetatur imperii, ut eo languente languat et ipso feliciter prosperante letetur. (2) Cum igitur venerabilis Henricus archiepiscopus Magunt(inus) princeps, archicancellarius et secretarius noster karissimus, pacis amator eximius et iusticie zelator egregius, non vitatis laboribus aut expensis de nostro mandato, illo sibi cooperante, qui gratiosos fructus ministrorum suorum laboribus impertitur quique ad gratiam facile flectitur, dum apud eum bonum pacis queritur et sue propter hoc maiestatis benignitas imploratur, partes Thuringie, reformatis ibidem quibuscumque deformibus, in statu pacifico locaverit et tranquillo et gratissima nobis placiditate deserviens pacem ibi ordinaverit generalem ad sex annos continue duraturam: nos desiderantes, ut huiusmodi pacis reformatio felix et oportune consummationis roboretur effectibus nullusque remaneat scrupulus vel scintilla discordie, quibus tam fructuosi operis decor possit in aliquo maculari, pacem ipsam per eiusdem archiepiscopi sollicitudinem ordinatam, sicut sub penis, obligationibus et iuramentis in littera pacis plenius continetur^a, de plenitudine potestatis

399. ^a) desiderantes, litteris de supra lineam additis or. ^b) operis decor in loco suo or. ^c) con-

45 tinentur or.

1) V. infra in Appendice Scriptorum Pacis.

regis confirmantes et sententias ac penas, quas predictus archiepiscopus in rebelles tulerit, approbantes, universis vobis et singulis sub obtentu favoris regii damus districtius in mandatis, quatinus ad pacis dulcedinem promptis animis redeuntes eidem archiepiscopo, potius vestrum quam proprium negocium prosequenti, super hiis que pacem respiciunt devotis mentibus intendatis et plenarie obedire curetis, ut per aium ministerium vestreque devocionis promptitudinem tempora vobis tranquilla proveniant et in locum pristinum pax et iusticia Deo propicio restaurentur. Alioquin sententias et penas, quas in contradictores, rebelles et pacis turbatores protulerit, eque volumus firmitatis robur debitum obtinere, ac si eas contingeret de ore nostro proferri.¹

Dat. apud Herbipolim III. Kalen. April., anno Domini millesimo CCLXXXVII, indictione XV, regni vero nostri anno XIII.

400. SENTENTIA CONTRA NORTHUSENSES. Mart. 29.

Hucusque ineditam nobis petentibus descripsit Herre ex autographo tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' 114½. Sigillum valde laesum pendet loco membranaceo. In dorso inscribitur manu coeva: Contra North. sententia. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2084. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

In sollempni curia nuper nobis apud Herbipolim pro tribunali sedentibus per generalem principum et imperii fidelium qui fuere presentes sententiam communiter est obtentum, quod quia cives Northusenses rupto fidelitatis vinculo et devocionis debito non servato in devium oberrantes a nostro et imperii suavi dominio, cui pleno iure, prout toti mundo est cognitum, pertinere noscuntur, temere declinarunt et presumptione dampnabili contra nos et imperium superbie calcaneum pertinaciter erigentes in nostram et imperii eiusdem contumeliam adherere alieno dominio non verentur, ne tante temeritatis excessus transeat impunitus nec alii eorum exemplo inducti in simili pertinacia persistendi sumant audaciam, ipsos cives Northusenses et civitatem ipsorum suis privare iuribus et honoribus debeamus, alias nichilominus contra ipsos, nisi nobis et imperio competenter satisfaciant et emendent, penis debitis adeo rigido processuri, quod indignacionem nostram per facti evidenciam se percipiant incurrisse. Hanc igitur sententiam utpote rite latam et provide approbantes ipsam tenore presencium confirmamus.

Datum apud Herbipolim, III. Kaln. April., anno Domini millesimo CCLXXXVII, indictione XV, regni vero nostri anno XIII.

401. QUITATIO DE STURA LUBICENSIVM. Mart. 29.

Dedit ex autographo tabularii civitatis Lubecensis 'Trese Caesarea' nr. 36 Fr. Bruns. Pendet sigillum. Cf. Reg. imp. VI, 2313 et 2315, que infra nr. 428 et 429 edemus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2083. (P. deest.)

Nox Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium recognoscimus et publice profitemur, quod dilecti fideles nostri cives Lubicenses de stura, redditibus et obvencionibus, quas nobis in secundo anno a festo Penthecostes proximo computando solvere tenebantur, nobis plenarie persolverunt. Dantes eis has nostras litteras in testimonium super eo.

Datum Herbipoli, III. Kalendas Aprilis, indictione XV, anno Domini MCCLXXXVII, regni vero nostri anno XIII.

¹ Cf. ultima verba supra nr. 398.

402. LITTERAE LEGATI APOSTOLICI PRAELATIS ALLEMANIAE MESSAE.

Apr. 15.

Ex autographo tabularii Montensis 'Trésorerie des chartes' nr. 143 descripsimus. Pendet sigillum rubrum. In plica a parte dextra leguntur: G^a de mandato dñi Card. G. Bon.; in verso: generaliter. Editae sunt iam apud Marlène et Durand 'Thesaurus anecdotorum' I, 1216. Ceterum cf. protestationes contra legatū litteras habitas, quarum autographa servantur in tabulario Insulano (St. Genois 'Monumens anciens' I, 133 nr. 442), et supra nr. 395, 396. (P. deest.)

Iohannes miseratione divina Tusculanus episcopus apostolice sedis legatus venerabilibus in Christo patribus universis . . archiepiscopis et episcopis ac dilectis nobis in Christo . . abbatibus ceterisque ecclesiarum prelati per partes Alamanie constitutis, ad quos littere presentes pervenerint, salutem in Domino.

Omnipotens Deus inoffabili providentia universa disponens ad sustentationem et regimen populorum duos gladios, videlicet spiritualem et temporalem, principaliter ordinavit, ut cum opus esset, alter alterius auxilii ministerio uteretur¹. Quare excellentissimus ac serenissimus princeps dominus Rudolfus Dei gratia Romanorum rex, qui dispositione divina habet temporalis gladii potestatem, premissa diligenter attendens a nobis cum instantia postulavit, ut cum ipse contra nonnullos de regno Alamanie sue temporali iurisdictioni subiectos propter eorum rebellionem et contumaciam aliosque ipsorum excessus notorios iam dudum sue gladium vibraverit potestatis, ipsos proscribendo iustitia suadente, ac ipsi non sint conversi ad percutientem se², sed in sua rebellione potius obstinati, non curantes ad ipsius regis redire mandata, per annum et amplius in proscriptione huiusmodi perstiterunt, adversus eosdem spiritualis gladii exercitio uteremur, ac nostrum super hoc auxilium fiducialiter imploravit. Nos itaque volentes dicto regi iuxta officii nostri debitum contra proscriptos huiusmodi auxilium exhibere, vobis omnibus et singulis sub pena excommunicationis, quam vos volumus incurrere ipso facto, nisi absque more dispendio a tempore presentationis presentium feceritis quod mandamus, qua fungimur auctoritate precipimus, quatinus predictos proscriptos in locis, in quibus expedire videritis et de quibus a latore presentium fueritis requisiti, infra terminos nostre legationis generaliter ac publice ex parte nostra monere curetis, ut infra duos menses post monitionem nostram, quos eis pro primo, secundo et tertio termino peremptorio assignamus, dicto regi et curie sue super hiis, pro quibus sententialiter sunt proscripti, parere proeurent. Quod si in dicta rebellione seu contumacia post dictos menses per octo dies animo perstiterint indurato, singuli vestrum eosdem proscriptos extunc, quos exnunc excommunicamus in hiis scriptis, cum a latore presentium fueritis requisiti, generaliter et illos ex eis, de quorum nominibus vobis per processum et sententiam dieti regis et curie sue constiterit³, nominatim singulis diebus dominicis et festivis pulsatis campanis et candolis accensis excommunicatos publice nuntietis et eos, ut ad obedientiam et devotionem dieti regis et curie sue redeant, per censuram ecclesiasticam compellatis.

Datum Homburgh. XVII. Kal. Maii, pontificatus domini Honorii pape III. anno secundo.

1) Cf. artem supra nr. 396. 2) Cf. Is. 9, 13. 3) Cf. Reg. imp. VI, 2678 -- 80.

403—405. ACTA CAUSAE COMITIS FLANDRIAE.

1287. Apr. 29.—1288. Mart. 15.

403. PROCURATORIUM COMITIS FLANDRIAE RUDOLFO REGI MISSUM. 1287. Apr. 29.

Supereest in transsumto coevo bibliothecae Parisiensis 'Chartes de Colbert' nr. 511, quod a. 1903. demum contulimus. Cf. litteras episcoporum Leodiensis et Mellensis circiter m. Oct. a. 1287. datas (Reg. imp. VI, 2133), quarum autographon servatur Montibus in tabulario comitum Haymoniae 'Trésorerie des chartes' nr. 144 valde corrosum, ita ut describere supersederimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2096. (P. deest.)

Excellentissimo domino Radulpho Dei gratia regi Romanorum illustri Guido comes Flandr(ie) et marchio Namurcensis reverentiam cum omni honore.

Noverit vestre regie maiestatis excellentia, quod ego dilectos et fideles meos dominum Arnulphum de Hulst perpetuam in ecclesia Sancti Brietii Tornacensis capellanum et Gerardum de Audenarde clericum, latores presentium, et quemlibet eorum in solidum, ita quod non sit melior conditio occupantis¹, meos constitui et constituo, ordinavi et ordino veros et legitimos procuratores ad appellandum, provocandum et protestandum in iudicio et extra et coram vobis et in vestra curia et alibi, ubi expedire viderint, a quibuscumque gravaminibus michi illatis, imminentibus et inferendis et a quibusque sententiis per vos vel alios auctoritate vestra seu etiam quoscumque latis, imminentibus et ferendis in me, barones, nobiles et homines meos et alios michi adherentes vel in meas et eorum terras. Et ad offerendum coram vobis et alibi, ubicumque viderint expedire, me paratum esse et velle stare iuri coram sanctissimo patre sacrosancto Romane ac universalis ecclesie summo pontifice contra vos et quoscumque alios, sicut decebit. Dans dictis procuratoribus meis et cuilibet eorum in solidum potestatem et mandatum speciale, proponendi pro me et nomine meo coram vobis et alibi, ubi viderint expedire, gravamina et appellationum ac provocationum causas et me, barones, nobiles et homines meos ac alios michi adherentes et meas et eorum terras protectioni sedis apostolice supponendi, apostolos petendi et omnia alia et singula^a faciendi, que ad expeditionem premissorum requiruntur et requirentur. Ratum habiturus et gratum, quicquid per eosdem procuratores meos et eorum quemlibet quantum ad premissa pro nobis et nomine meo factum fuerit sive dictum. In quorum premissorum testimonium presentibus litteris sigillum meum feci appendi.

Datum anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo septimo, feria tertia ante festum beatorum Philippi et Iacobi apostolorum.

404. APPELLATIO COMITIS FLANDRIAE. 1287. Mai. 10.

Hucusque ineditam proponimus ex tabularii Insulensis autographo nr. 2814 (olim B. 245). Pendunt decem et octo sigilla toris membraceis, quorum aliqua plus minusve lacu sunt. In verso leguntur: Appellacio facta per dominum comitem contra regem apud Maleam; tum alia manu: ista est duplicanda (verbis est duplicanda postea can-

403. ^a) alia et s in rasura tr.

1) Cf. Dig. III, 3, 32; XLII, 1, 19 et supra pag. 64 n. 2.

cellulis); demum manu priori: duplicata portatur ad curiam. Cf. ea quae Reg. imp. VI, 2069, 2096, 2133 exponuntur. (P. decet.)

(1) Ex quorundam relatione de novo pervenit ad nos G. comitem Flandrie et marchionem Namurensensem, quod excellentissimus dominus Rodolphus Romanorum rex nuper in Herbipolensi concilio contra nos occasione quarundam terrarum, videlicet de Wasia, Quatuor Officiorum, de Alast, Geraldimontis et terre super Scaldam et aliarum quarundam terrarum et rerum ad nos pertinentium et que ad nostros antecessores comites Flandrie pertinauerunt ab antiquo et in quarum possessione sumus et fuimus et fuerunt ab antiquo nostri antecessores Flandrie comites¹, item contra nostros barones, nobiles et homines, villicos et scabinos dictarum terrarum et nobis adherentes, quorundam etiam ex eis nominibus expressis, dictavit, tulit seu promulgavit proscriptionis sententiam vel per suos principes, proceres seu barones dictari, ferri seu promulgari in ipsius regis excellentissimi curia fecit², et hec contra nos et alios predictos et nobis adherentes super hoc non citatos, non vocatos, non convictos legitime, absentes non per contumaciam, indefensos, inauditos, omni iuris ordine pretermisso, minus iuste et sine causa rationabili, contra ius et iusticiam processerunt et facta sunt in nostrum grande preiudicium, contumeliam, gravamen et aliorum predictorum et nobis adherentium. (2) Propter quod nos, quam cito premissa ad nos pervenerunt, dicentes et proponentes dictam proscriptionis sententiam et alias per dictum excellentissimum regem vel eius principes, proceres seu barones in ipsius regis excellentissimi curia contra nos et alios predictos et nobis adherentes occasione dictarum terrarum dictatas seu promulgatas utpote omni iuris ordine pretermisso latus nullas esse, et eas per appellationem vel alias ratificare nolentes et non intendentes, et si qua sit dicta proscriptionis sententia, ex ea et iam premissis et aliis nos et alios predictos et nobis adherentes sentientes indebite gravatos, pro nobis et aliis predictis et nobis adherentibus a predicta proscriptionis sententia, si sententia dici debeat, et ob gravamina predicta ad sedem apostolicam et sacrosancto Romano ac universalis ecclesie summum pontificem, cum dicto rege Romanorum excellentissimo non sit vel pateat alius superior in hoc casu, in hiis scriptis publice appellamus et provocamus, ne premissorum occasione contra nos predictum comitem et alios predictos et nobis adherentes procedatur, innovetur vel attemptetur aliquid seu^a fiat, quod sit in nostrum et eorum preiudicium seu gravamen. (2) Et nos et alios predictos et nobis adherentes et nostrum et eorum status et nostras et eorum terras et nostra et eorum bona protectioni sedis apostolice et sacrosancto Romano ac universalis ecclesie summi pontificis supponimus. (3) Protestant nos alibi, ubi opus est et erit, quam cito fieri poterit, et etiam coram predicto excellentissimo rege Romanorum, cum securus nobis et nostris patebit ad eundem excellentissimum regem aditus, per nos vel nostros procuratores idoneos ex causis predictis appellaturos et provocaturos et ea prosecuturos et temporibus et locis competentibus probaturos de premissis, quod sufficiat vel sufficere debeat. (4) Qui aditus predictus nobis vel nostris non patuit nec adhuc patet securus etiam propter graves inimicitias, quas habuimus et habemus in Alemannia et partibus, in quibus conversatur et^b agit excellentissimus rex predictus vel alibi, quas etiam offerimus nos, prout decet et decebit, temporibus et locis competentibus per nos vel

404. ^a) pteretur aliquid seu in rasura or. ^b) correctoris, ut videtur, manu super vel delete or.

45 1) Cf. protestationem eiusdem comitis in domo nostro apud Winendale in Flandria Tornacensis diocesis a. 1287. Mai. 25. publicatam; ubi antecessores suos omnes dicta feoda omnia ab initio usque in diem obituum suorum pacifice tenuisse et possedisse dicit: v. d. Bergh *Orkondeboek van Holland en Zeeland* I, 2 (1873) p. 267 nr. 609. 2) Cf. supra nr. 397.

nostros procuratores idoneos probaturos, et etiam propter dictam proscriptionis sententiam contra nos et alios predictos et nobis adherentes, ut predictum est, latam.

Acta sunt supradicta anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo septimo, sabbato ante ascensionem Domini, apud Maleam Tornacensis dyocesis, presentibus Iohanne de Lophem abbate Sancti Andree iuxta Brug(as) ordinis sancti Benedicti, Iohanne abbate de Echout in Brugis ordinis sancti Augustini, domino Iohanne de Culento preposito ecclesie Sancti Donati Brug(ensis), magistro Egidio Boum decano eiusdem ecclesie Sancti Donati, magistro Brietio preposito Beate Marie Brugen(sis), fratre Fulcone custode fratrum Minorum in Flandria, domino Willelmo dicto de le Vakerie legum professore canonico ecclesie Beate Marie Tornacensis, magistris Gerardo de Oupi et Nicholao de Ambian(is), Lamberto Corenbitra^e et Stephano de Inaulis ean(onicis) ecclesie Sancti Donati Brugen(sis) Tornacensis dyocesis, Roberto de Grosso Nemore canonico Gratiacensi Bytur(icensis) dyocesis, domino Iohanne de Messines canonico Curtracensi, domino Lamberto capellano de Malea et nobilibus viris Sygero de Bailliolo, Waltero de Cokelers, Balduino de Arsebroc^d et Iohanne de le Plaigne militibus ac pluribus aliis clericis et laicis ibidem astantibus testibus ad hoc vocatis et rogatis. Et nos Iohannes abbas Sancti Andree, Iohannes abbas de Echout, Iohannes prepositus ecclesie Sancti Donati, Egidius eiusdem ecclesie decanus, magister Brietius prepositus Beate Marie Brugen(sis) supradicti, frater Fulco custos fratrum Minorum predictus nosque alii superius nominati appellationi, provocationi et protestationi modo predicto et ex^e dictis causis, temporibus et locis supradictis nobis presentibus factis cum aliis pluribus rogati interfuimus et presentibus sigilla nostra appendimus in testimonio^f premissorum.

405. LITTERAE CONDUCTUS PRO COMITE FLANDRIAE. 1288. Mart. 15.

Datus ex autographo, quod in bibliotheca Parisiensi asservatur 'Chartes de Colbert' nr. 512. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. Scriptum est in cancellaria regis. — Böhmer, Reg imp. VI, 2156. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii Romani fidelium noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod nos spectabilem virum Guydonem comitem Flandrie, nostram super faciendo nobis et imperio homagio debito adire volentem presenciam, et familiam suam totam cum personis et rebus suis omnibus, non obstante proscriptionis vinculo, quo idem comes iam ligatur, in veniendo ad nos, stando sive morando in curia nostra et ad propria revertendo, ac eciam aliam suam comitivam quecumque fuerit in nostram et imperii protectionem recipimus et conductum. In cuius conductus et protectionis testimonium presentes litteras eidem . . comiti Flandrie transmittimus nostri sigilli munimine communitas.

Datum Hagenoye, Idus Marcii, indictione I, anno Domini MCCLXXX octavo, regni vero nostri anno XV.

404. ^e) Corenbitra legitur in loro sigilli. ^d) Arsebrug in loro sigilli. ^c) in rasura or. ^f) sic or.

406. MANDATUM DE COLLOQUIO PROROGANDO.

1287. Mai. 9.

*Autographon, quod Dusseldorpii in tabulario regio asservatur 'Churcöla' nr. 314,
5 denno descripsimus. Sigillum dorso impressum est. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2105.
(P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili . . Coloniensi
archiepiscopo principi suo karissimo gratiam suam et omne bonum.

Noscat tua sinceritas, quod nos diem colloquii, quam post festum Pentecostes Mai. 27.
10 apud Bopardiam habere decrevimus, propter ardua nostra et imperii negocia¹ et alias
causas legitimas usque ad festum beati Iacobi duximus prorogandam. Propter quod Iul. 25.
sinceritati tue studiose committimus et mandamus, quatinus super causa, que inter te
et comitem Gelrie ex una et illustrem . . ducem Brabancie et suos fautores ex parte
altera vertitur, usque ad predictum festum beati Iacobi et abinde ad quindenam sub Aug. 8.
15 omnibus pactibus, modis et condicionibus, quemadmodum nuper de Herbipoli a nobis
recessisti plenius informatus, tanquam pacis et concordie zelator precipuus treugas
inviolabiliter teneas et observes et in eadem causa tempore medio nichil innoves vel
atemptes, set in termino et loco predictis presenciam nostre maiestatis accedas. Nam
cum predicto . . duce ibidem te intendimus finaliter conplanare.

20 Datum Maguncie, VII. Idus Maii, regni nostri anno XIII.

407. COMMISSIO IUDAEORUM THURINGIAE ET MISNIAE.

1287. Mai. 9.

*Autographon tabularii generalis regni Bawarici 'Kaiserslekt Nachtrag' nr. 115 sig-
25 natum descripsit b. m. Weiland. Sigillum, quod olim pendebat loro membranaceo, nunc
deest. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2106.
(P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili H(cinrico) archi-
episcopo Maguntino principi et secretario suo karissimo gratiam suam et omne bonum.

Ad universalis Romani regni gubernacionem divina gracia instituti, nobis, qui
30 tanti regiminis molem per nos non sufficimus, necessarium visum est, ut principibus
nostris impartiri onera nobis incumbencia debeamus. Hinc est quod expertam tue
fidelitatis circumspectionem sincerius amplectentes, univorsos Iudeos nostre camere
servos in partibus Thuringie marchie et Misnensis constitutos tibi committimus defen-
dendos et tuo regimine gubernandos, volentes et dantes eisdem Iudeis auctoritate regia
35 presentibus firmiter in mandatis pariter et preceptis, ut tibi famulentur et in omnibus

¹ Cf. Reg. imp. VI, 212a.

obediant et de regalibus iuribus respondeant tanquam nobis. Si qui autem in hiis rebelles inventi fuerint et regis iussionibus cont[r]ajire^a seu te impedire in hac potestate tibi in prefatos Iudeos a nobis tradita, sive christiani fuerint sive Iudei, sciant se indignacionem regiam incursuros. Et tu nichilominus invocato ad hoc omnium imperii, si necesse fuerit, fidelium adiutorio, ipsos a tanta temeritatis pertinacia com-
 pescere non postonas. Omnes quoque sentencias et penas, quas in contradictores et rebelles protuleris, eque volumus firmitatis robur debitum obtinere, ac si eas contin-
 geret de ore nostro proferri.

Dat. Maguncie, VII. Idus Maii, anno Domini MCCLXXXVII, regni vero nostri anno XIII.

408—411. INQUISITIO LIMITUM IMPERII VERSUS FRANCIAM.

1288. Febr. 20. — 1289. Oct. 12.

Acta huius inquisitionis proponimus omnia a nobis ipsis denuo diligentissime collata. Ceterum cf. ea quae in Regestis imperii VI, 2171 exposita sunt, dissertationem v. cl. Julien Havel 'La frontière d'empire dans l'Argonne' (= 'Bibliothèque de l'École des chartes' XLII (1881), p. 383—428. 612. 613 et Parisiis a. 1881. separatim ed.), Clouet 'Histoire de Verdun et du pays Verdunois' III (1870), p. 14 sq. Cf. etiam infra nr. 452.

408. DECLARATIO NOBILIUM COMITATUS BARENSIS. 1288. Febr. 20.

Cum autographum in archivio urbis Nancy olim asservatum iam perierit, damus²⁰ collatis apographis saec. XVI, quae praebent codices A tabularii Vindobonensis Suppl. 90 (Reichs-Sachen 50) 'Instrumenta et commissiones circa limites imperii versus Galliam' nr. 67¹; B Gottingensis Histor. 637 (Collectionis Zwichemianae tom. VIII) fol. 264. Apud Calmet 'Histoire ecclésiastique et civile de Lorraine. Preuves' II, 525. 526 documentum bis editum est, orthographia aliquantum variata. Quod nos cum v. cl. Havel l. c. p. 384 sq. a. 1288. potius, quam 1289. vindicandum esse censuimus. (P. deest.)

Nous Henris cuens de Wademont, Symons sires de Commercy, Joffroy sires d'Appremont, Henris sires de Blammont, Thomas princiers de Verdun, Phe(lippes) chastellains de Bar², Jehan sires de Cons, Phe(lippes) et Oudes seignor de Sorcei³, Gerars sires de Loupei⁴, Jehans sires de Mirvault⁵, Robers sires de Watronville⁶,
 Pierres sires de Boligneville, Hues d'Autelle^a sires d'Auvillers et Reniers sires de Creuc⁷ chevaliers faisons connoissant a tous, que noble homs Thieb(auld) cuens de Bar nos demandat et requisit conseil a Sainet Mih(io)l sur les choses cy apres dictes:

(1) Comme tres excellens sires Ph(ilippes) par la grace de Deu roys de France ait mis de nouvel sa main et ses gons en l'abbacie de Belleu et ens membres de la dite abbaie, qui sont en la contei de Bar, et ait envoie ses commandement et ses

407. ^a) foramen in or.

408. ^a) Amelle, Aurelle Calmet.

1) *Ubi indicatur:* Les originales lettres sont este benes saines et entires et onze seaulx pendans.
 2) *Cf. infra nr. 412 c. 29.* 3) *ibidem c. 3. 4.* 4) c. 27. 5) c. 7. 6) c. 37. 7) c. 28.

sergens pour justicier^b et por sergenter en la dite abbaie et en diz membres et en plusors autres leus de la conte[i] de Bar; et le diz cuens ait plusors fois roquis au dit rois, que il des dis leus ostar sa main et ses gens et laissat le diz cons en celle saisine, ou il et son desvantier ont este de si longtamps, com il puet souvenir, et ne vueille li diz rois oster sa main et ses gens des dis leus. (2) Qui a respondut au dit cons, que la dite abbaie est en son roiaulme et que de celui leu et d'autres, qui en son roiaulme sont, se le dis coens s'en sent grebes et il s'en veut plaindre au dit rois, il en serat ois. (3) Et ait le rois d'Allemagne mandei au dit cons par ses lettres, que comme li dis rois d'Allemagne ait entendu, que li rois de France est entreis et entre en plusors leus en parties de l'empire, que li diz cuens de Bar sor la feaultoi, que il doit a l'empire et a lui, li fait a savoir ce qu'il en sceit. (4) Cist com li dis cuens nous a donnei a entendre les choses dessus dites, li dis cuens, qui est feables au dit rois d'Allemagne et a l'empire et qui vuet faire sa leaultei et son devoir vers li dis rois d'Allemagne et empire, demandit et se conseilat a nos, qu'il avoit affaire des choses dessus dites. (5) Et nous chevalier desor dit, qui entendons et avons entendu de si lonctamps, com il nos puet souvenir, que la dite abbaie de Belleu et li membres de la dite abbaie de Belleu, qui sont en la dite contei de Bar, et la dite conteis de Bar soit dou roiaulme d'Allemengne et de ce est et at este commune renommee en diz leus et en leus visins, por la quelle chose nos avons loei et conseillei au dit comte, qui il ces choses, cy comme il est desor dit, monstrat au dit rois d'Allemengne, por ce que li diz rois d'Allemengne ou autres rois ou emperours, qui apres luy pourront venir, n'en puissent repaître li dis coms et ses hoirs.

En tesmoignaige de la quelle chose nos chevalier desor dit en dit leu et en la presence de mon seignor Thierande de Lannevey^c, mon seignor Jehan de Ronne¹, Matheu de Nouvoiant^d, Renart de Mandres^e, Orri de Champlon², Oeude de Perpont, Watier^f d'Appremont, Milan de Cousinnes^g, mon seignor Vernien^h de Rampont³, Jehan de Mores, Forque de Mores chevaliers et de plusors aultres, qui les choses dessus dites loerent et conseilarent avec nos au dit coms, si com il est desor dit, avons mis nos selz en ces presentes lettres. Et nos Jehans sires de Beffroimont, qui n'estiens mie presens a donner le conseil desor dit, les dites choses et la dit conseil, ensi comⁱ dessus est diet, puis entendu, avons loei et conseilliei au dit coms les choses dessus dites et avons mis nostre seel en ces presentes lettres avec les selz des chevalier desor nommez.

Ces lettres furent faictes et donnees l'an de grace mil dous cens quatre vins et oyct, le Venredi apres les Bures.

409. *COMMISSIO REGIS DE INQUISITIONE FACIENDA. 1288. Apr. 29.*

Superest in transsumto regis Adolphi a. 1295. Mart. 21. dato, quod item transsumtum est ab Alberto rege a. 1299. Dec. 6. Quae infra proponemus. Autographon Alberti regis servatur in bibliotheca Parisiensi 'Collection de Lorraine' vol. 199 nr. 19. Apographa cetera negleximus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2171. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani et precipue dyocesis Virdunensis fidelibus gratiam suam et omne bonum.

408. b) justiciers A. c) Louvency, lou veulx Calmet. d) Nouvoiant, Nouvriault Calm. e) Mandroc, Mavres Calm. f) Walf B. g) Causance B. h) Simon Calm. i) qui est sequitur ceterum A.

1) Cf. infra nr. 412 c. 22. 2) ibidem c. 30. 3) c. 8.

Honorabilis vir . . primicerius ecclesie Virdunensis, qui sede vacante Virdunensi custos et gardiator castrorum existit et episcopatus Virdunensis, per nobilem virum . . de Albo Monte nostre serenitati cum affectu commendabili demonstravit, videlicet quod . . rex Francie regni sui metis et terminis non contentus civitatem Virdunensem et dyocesim cum quibusdam locis aliis conuicinis suis finibus et iurisdictioni nititur applicare, gratia cuius devotionis et fidei plenitudinem discreti viri supradicti . . primicerii sinceriter commendamus. Et quia Deus super excelsa sublimior nos ad imperiale solium sublimavit, ut membra Romani imperii suo corpori firmiter adhereant indecisa, supradictum negotium ad instantiam predicti primicerii honorabili viro Anselmo de Porrogia canonico Leodiensi et strennuis viris Hatmanno de Razenhusen et Eberhardo de Landisperg militibus, fidelibus nostris, commisimus efficaciter inquirendum. Qui diligenti et studioso indagino huius rei edocta veritate, nostram serenitatem luculentius informabunt.

Dat. Kibürg, III. Kalend. Maii, regni nostri anno quintodecimo.

410. INSTRUMENTUM COMMISSARIORUM DE INQUISITIONE FACTA. 15

1288. Mai. 25.

Documentum insigne primum in lucem misit v. cl. Havel loco supra citato, commentatione sagacissima adiecta, ad quam lectores huius editionis semel volumus delegatos. Nos autographon, quod in tabulario urbis Nancy 'B. 527' nr. 15 servatur, a. 1903, iterum diligentissime inspeximus. Pendunt sigilla admodum laesa. Circumscriptiones legi poterant, quae sequuntur: S. ANSELMI DE P . . . GIA CAN LEODIEN; . . . HARDI . . . LADESBERC . . .; . HAR . . . DE RACENHVS . . . Cf. Reg. imp. VI, 2171 et Zallinger 'Mittheilungen des Instituts' III, 468—472. (P. decst.)

A² tres noble prince nostre tres chier signor^b R. par la grace de Dieu roy des Romains Ancelz de Porroie chenoines [de l'ecclieise de Liege]^c, Evrars de Landispere^d et Hertemans de Lantecenehoze^e chevalier, ses clers et^d sui feable, reverence et honor.

[Sire, comme nous eussien]^c [de] vos coumandement et recues sor ce^e vos lettres, des queilz li tenors si est teile: «Rudolphus etc.»; item: «Rudolphu[s, etc.¹», savoir
 Mai. 14. faisoins a v[ostre] hauteesse, que nos en l'an de grace mil IIe IIII^{xx} et oyt, le venredi devant Penthecoste^f, en proppro persono veinimos a la citei de Verdun, qui est de
 v[ostre] reaulme, por fai]re et [por acomplir] ce dont chergieie nos aviez selone la fourmo et la tenour des lettres desor dite[s] et oïmes lai dilige]ment les [tesmoingnaiges], dont li nom et les depositions sont ei dosoz contenues, li queil jurei et diligem[ent] examinci destrent par] lor [saiement] en la maniere ci apres dite:

(1) C. Premiers freres Jehans de Deu en Savengne pr[est]es de l'ordre dou Vault³ des [E]sco]liers, anciens] prodom, de l'eage de LX ans, qui at demorei ou pais XL ans ou plus, ensi comme il le dit, dit] par son sarement sor ce requis, que li roys de France par ses sergens entre et at entr[ei] de novel en l'empir]e d'Alemengne en plusors leus, ensi com il l'at veu et oï dire. Requis ou sont li leu ou [il ait entrei et entre] ensi com il at desu dit, il dit: 'A Montfalcon'. Requis coumont il le savoit,
 il dit, qu'il [ait veu que li roi d]e France n'avoient ne signorie ne justieo a Montfalcon, et puis at-il veu que [li rois i emvoieit un suen prevo]st por lai jostitier, li queilz

410. ^a) praecedit littera A in margine superiori or. ^b) nostro — signor supra lineam add. or. ^c) unciis inclusa evanuerunt; emendavit Havel. ^d) sic or. ^e) ses clers et supra lin. add. or. ^f) sor ce in margine add. or. ^g) en — Penthecoste supra lin. add. or.

1) Mandatorum alterum c. supra nr. 409; alterum quid sit, ignoramus. De mandato simitis tenoris commissariis directo cogitari potest.

prevois avoit a nom Martin. Et dit encor, que bien apport que li diete[ville de Montfalcon soit de l'empire, quar toutes les fois que on at donnei disime ou roialme de] France, cil de Montfalcon n'en ont point paie[; et quant on at donnei vintimie¹ en l'empire, cil de Montfalcon l'ont paie[. por la raison de ce qu'il estoient et sont de l'empire; et si at oï dire plusors fois que, quant on at cessei de faire le devin office ou roialme de France por aucuns meffais, que on ne cesseit mis en l'eeglise de Montfalcon, por ce qu'il estoient et sont de l'empire. Et dit encor par son sarem[ent, que li dis rois de France at entrei et entre de noveil a Biaulleu, qui est de l'aveschiei de Verdun, et en la terre de Biaulleu², qui sont de l'empire, et dit qu'il le soit par les raisons desor dites. Et dit encor, que bien ap[ort que Beilleus est de l'empire, quar elle siet par desai le rui de Byenne devers Verdun, li queilz rus de Byenne depart le roialme de l'empire, et est li roialmes de France par delai le dit ru de Bienme et li empires par desai le dit ru devers Verdun, et ensi l'at-il tous jours oï dire: et at-on tous jours tenu³ les plais et les estaus sus le dit ru, au pont c'on dit Verdinois⁴, des entreprises, qui ont estei faites de ces qui sont par desai le dit ru, qui sont de l'empire, et de ces qui sont par delai le dit ru, qui sont dou roialme de France. si com en leu qu'il at tous jours oï dire, qui depart le roialme de France et l'empire en la maniere desor dite. Et dit encor, que Beilleus est de l'aveschiei de Verdun, et suelt-on dire⁵ comunement, que ce est la chambre l'avesque de Verdun, et li evesque de Verdun ont tous jours repris et doivent repenre toute lor temporalitei dou roy d'Alemengne ou de l'emperour, li queilz temporaliteis de l'aveschiei de Verdun dure jusques a celui ru que on apelle Bienme, ensi com il l'at tous jours oï dire. Et dit encor, que li cuens de Bar, en wardant et en deffendant l'aveschiei de Verdun et la temporalitei de l'aveschiei, at de son temps fermeie l'eeglise de Beilleu contre ces de Champengne et deffermoi quant il li plout, et plusors fois tenu] leans⁶ ses warnisons contre ces de Champengne. Et dit, que plusors fois les at-il deffendu en marche contre ces [de Champengne]. ensi com il l'at oï dire. Et dit encor, que por j fait, qui fuit fais saenarrier de son temps de l'avesque] Guillaume de Mes, li enqueror le roy de France, qui trovarent que li fais avoit estei fais par desai le dit ru de Byenne devers Verdun, li reportarent au roy de France, por la queil chose li dis rois de France ne se mellat puis dou fait, por ce que on avoit trovei, qu'il avoit estei fais en l'empire, ensi com il l'at oï dire. Et dit encor, que⁷ quant werre at estei entre ces de Champengne et le conte de Bar, cil de Champengne les pons fais sor le dit ru de Bienme deffirent plusors fois la moitei par devers aus, et l'autre moitei par desai devers Verdun lasoient entiere, por ce que elle estoit de l'empire. Et dit encor, que jai soit ce que la dite eeglise de Beilleu et la terre de Beilleu, qui est desai le dit ru de Bienme devers Verdun, soient de l'empire, li rois de France de novel at mis son sergent en l'eeglise de Beilleu, qui justice et fait coumandemens en la dite eeglise de Beilleu et en la terre par desai le dit ru de Bienme, qui est de l'empire. Et dit par son sarem[ent, que de toutes les choses desor dites est-il coumune renoumee et coumune voix en celles parties et en leus prochiens, et que ce qu'il en at dit, se n'est ne por amor ne por hayne ne por proffit, qu'il ne altres en atende, mais que por loialtei et veritei.

45 **410.** ^{a)} et dit quil le soit par les raisons li sequ. delet. or. ^{b)} supra lin. add. or. ^{c)} sus -- Verdinois supra lin. add. or. ^{d)} jai soit ce que l'eeglise de Beilleu soit en l'empire d'alemengne sequ. delet. or.

^{e)} Hic et infra contra cetera, quae notavit Havet l. c. pag. 393. de cruciatis potius capi. quae not. saec. XIII. saepius per istas partes a pontificibus Romanis indulgebantur. mihi persuasum est. Cf. Grotth Die papstlichen Kreuzzugen in des 13. Jahrhunderts pag. 47. 77 passim.

(2) C. Mes sires Wautiers de Fou prostez, de l'age de¹ LVIII ans, si com il dit, chapellains l'avesque de Toul et chapellains de Hams, dit par son sagement ce que freres Jehans, tesmognaiges desor noumeis, dit. Et dit encor, qu'il fuit a Kambrui, ou li disimes fuit mis en tout le roialme de France et li vintimes en l'empire, cil de Beilleu et cil de Montfalcon ne paarent que le vintime, por ce qu'il estoient et sont de l'empire.

(3) C. Mes sires Eudes chevaliers, de l'age de LXX ans, sires de Sorecy on partie, tesmognaiges jureis et requis, se li rois de France et ses gens entrent et sont entrei en parties dou roialme d'Alemengne et en l'empire, dit par son sagement: 'Oïl'; requis en queilz parties, dit: 'A Montfalcon et en parties de Montfalcon'; et dit, qu'il vit que li roy de France, par ealz ne par altres en lor nom, ne justisoiet au dit leu de Montfalcon ne as parties par desai entre Montfalcon et Verdun, ne riens n'i avoient qu'il eust oï dire ne veu, ains vit que Montfaleons estoit justicie par celz de l'empire, fors puis la compaignie, que li rois de France et li chenoine de Montfalcon firent ensemble, la queilz compaignie par droit en debatant est alee a niant en la court le roy de France. Requis, se en altres parties il est entreis ne entre, dit que oïl. Requis^{m)}, en queilz parties, dit que en l'abbaye de Beilleu, en la terreⁿ⁾ et ens appendises par desai le ru de Byeme devers Verdun. Requis, comment il le seit, que la dite abbaye de Beilleu, li terre et les appendises desor dites soient dou roialme d'Alemengne et de l'empire, dit, par ce que li dis rus de Byeme depart le roialme de France et le roialme d'Alemengne et l'empire, ensi com li dis rus se porte, et est li roialmes d'Alemengne et l'empire par desai le dit ru de Byeme devers Verdun, et li roialmes de France par delai le dit ru; ensi l'at-il tous jours oï dire et appris de ses devantriens. Et dit encor, qu'il at veu usor de son temps et at oï dire de ses devantriens, que se aucuns homs ou borgois, qui estoit demorans desai le ru de Byeme devers Verdun, alat demorer outre le dit ru en Champengne ou roialme de France, il faisoit signor de cui qu'il voloit, mais cil qui ensi s'en aloit, perdoit mobile et heritaige, qu'il avoit au leu dont il estoit partis; et en teil maniere^{o)} at-on usei de ces, qui venoient de par delai le dit ru de Byeme demorer par desai le dit ru de Byeme devers Verdun; et est por la raison de ce qu'il aloient dou roialme d'Alemengne et de l'empire ou roialme de France et en Champengne et dou roialme de France et de Champengne ou roialme d'Alemengne et en l'empire, en passant le dit ru. Et dit, que ces choses sont notoires en parties desor dites et comune renoumee en est. Et dit encor par son sagement, que [i] d[it]e abbaye^{p)} de Beilleu siet par desai le dit ru de Byeme devers Verdun et qu'il l'at veu, de tant de temps com sovenir li puet, le conte de Bar deffendre contre ces de Champengne et fermer contre ces de Champengne et deffendre coume wardains; et ce tient-il de l'avesque de Verdun et l'avesque de Verdun dou roy d'Alemengne. Requis, comment il le seit, dit par ce que li évesque de Verdun^{q)} prennent lor regale dou roy d'Alemengne, et ensi l'at-il tous jours oï dire et comune renoumee en est en parties desor dites. Et dit encor par son sagement, que il ne vit ne oï dire de tout son temps, que cil de Champengne ne li rois de France justissassent ne feissent sergenteir a Bialleu ne as villes ne as appendises de la dite abbaye, qui sont desai le dit ru de Byeme devers Verdun, fors que puis trois ans en ensai, que li rois de France at mis sa main et ses wardes a la dite abbaye de Beilleu par sa volentei et encor les i tient. Et dit encor par son sagement, que se li rois de France faisoit aucun coumandement en roialme de France, cil qui demoroient par desai le dit ru de Byeme devers Verdun, n'obeirent onques as dis coumandemens ne requis ne contraint n'en furent ne mis a raison, ains ont fait le contraire sens debat et fait

410. ¹⁾ l. ans s sequ. delet. or.

^{m)} comment il le seit di par ce quil at une sequ. delet. or.

ⁿ⁾ en la terre supra lin. add. or.

^{o)} vnoit on sequ. delet. or.

^{p)} incipit altera membrana signo B posito in margine superiori or.

^{q)} preni sequ. delet. or.

contre les dis comandemens, por raison de ce qu'il se tenoient et tiennent dou roialme et de l'empire d'Alemengne et tous jours s'en sont tenu. Et dit par son sarem[ent, que] de toutes les choses desor dites est-il comune renoumee et commune voix en celles parties et en leur proch[iens], et que ce qu'il en ait dit, se n'est ne por amor ne por hayne ne por profist, qu'il ne altres en attonde, mais que por loialtei et veritei.

(4) C. Mes sires Phelippos chevaliers, de l'eage de L ans, sires de Sorcei en partie, tesmognaiges^r jureiz et requis sor les choses desor [dites, dit par] son sarem[ent] ce meeme, que mes sires Eudes desor dis at dit, et concordat a lui dou tout.

(5) C. Mes sires Giles de Lomchamp chevaliers, de l'eage de LV ans, tesmognaiges^r jureiz et requis sor les choses desor dites, dit par son sarem[ent] ce meeme, que mes sires Eudes de Sorcei desor dis at dit, et concordat a lui dou tout.

(6) C. Mes sires Hues Boudes chevaliers, de l'eage de L ans, tesmognaiges^r jurez et requis sor les choses desor dites, dit par son sarem[ent] ce meeme, que mes sires Eudes de Sorcei desor dis at dit, et concordat a lui dou tout.

(7) C. Mes sires Jehans de Mercival chevaliers, de l'eage de LX ans, tesmognaiges^r jureis et re[quis sur les] choses desor dites, dit par son sarem[ent] ce meimes, que mes sires Eudes de Sorcei desor dis at dit, et concordat dou tout a lui.

(8) C. Mes sires Jaiques sires^r de Rampont chevaliers, de l'eage de LX ans, tesmognaiges^r jureis et [requis so]r les choses desor dites, dit par son sarem[ent] ce meimes, que mes sires Eudes de Sorcei desor dis at dit, et concordat dou tout a lui.

(9) C. Mes sires Thierris chevaliers sires de Nueville^r tesmognaiges^r jureis et requis sor les choses desor dites, dit par son sarem[ent] ce meimes, que mes sires Eudes de Sorcei desor dis at dit, et concordat dou tout a lui.

(10) C. Freres Rogiers abbes de la Chaillaide de l'ordre de Citialz prestes de l'eage de LXV ans, tesmognaiges jureis, requis par son sarem[ent], se li rois de France et sui sergent entrent ne sont entrei de noveil en l'empire d'Alemengne, dit par son sarem[ent]: 'Oïl'. Requis, en queilz parties de l'empire, il dit: 'A Montfalcon'. Requis, coment il seit que Montfalcons soit de l'empire, il dit, que ansois que li chapistres de Montfalcon feist compaignie au roy de France, li rois de France n'avoit riens a Montfalcon ne n'i avoit sergentei ne justicei par lui ne par aultrui. Et dit par son sarem[ent] dou disime, qui at estei paies ou roialme de Franco, et dou vintinne, qui at estei paies en l'empire, c'est asavoir a Boilleu et a Montfalcon, qui ont paié le vintinne, por la ruison de ce qu'il estoient et sont de l'empire, ce que freres Jehans de Deu on Sovongne, premiers tesmognaiges, en at dit: et dit, que ensi l'at-il oï dire. Requis, se li rois de France entre en l'empire¹ en altres parties que a Montfalcon, il dit: 'Oïl, a Biaulleu en Argonne'. Requis, coment il seit que Biaulleus soit de l'empire, il dit, par ce que Biaulleus siet par desai le ru de Hyeme devers Verdun, li queilz rus depart le roialme de l'empire; et en dit, ce que freres Jehans, premiers tesmognaiges, en at dit, fors que tant que li estaul, qui ont estei tenu sor celui ru, ont estei tenu entre ces de la contei de Bar et ces de la contei de Champengne, la queilz conteis de Bar, en tant com elle est par desai le dit ru de Bieme, est de l'empire: et ensi l'at-il tous jours oï dire. De toutes altres choses s'acorde-il a frere Jehan, premier tes[moingnaige dessus dit]. Et dit, que quant li euens de Bar fermat la dite eglise de Beilleu contre ces de Champengne, ensi comme il l'at oï [dire, ce fut por] deffendre su terro, qu'il tient de l'avesque de Verdun, qui siet par desai le dit ru devers Verdun. Dou [fait de l'evesque] Guillaume de Mes ne

410. ^r) supra lin. add. or. ^s) dit sequ. delect. or. ^t) spatium unius lineae or. ^u) en l'empire supra lin. add. or.

seit-il riens. Et dit, que li abbaie de la Challaide si at bois et altres terre par delai celui ru de Byeme en parties de Champengne, et i ont pris sovent li moine de la Challaide pennies por meffais, que on lor avoit fait, et amenoient cello pennie aucune fois a la Challaide, qui est par desai le dit ru de Byeme devers Verdun en parties de l'empire, li sergent de Champengne lor ont tous jours deffendu et deffendent, que il teiltz pennies, prises oultre le dit ru de Byeme en Champengne, ne menessent a la Challaide ne en altres parties par desai le dit ru de Bieme devers Verdun, por ce que les parties par desai le dit ru de Byeme devers Verdun sont de l'empire. Et dit par son sarement, que de toutes les choses desor dites est-il comune renoumee et comune voiz en celles parties et en leus prochiens, et que ce qu'il en at dit, se n'est ne por amor ne por hayne ne por profist, qu'il ne altres en attende, mais que por loialtei et veritoi.

(11) C. Dans Jaiques prestes, de l'age de L ans, de celle meime abbaie, tesmognages jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a frere Rogier son abbei desor dit.

(12) C. Dans Martins prestez, de l'age de XLV ans, de celle meime abbaie, tesmognages jureis, requis par son sarement, s'acorde en totes choses a frere Rogier son abbei desor dit.

(13) C. Dans Jehans de Roie prestez, de l'age de LV ans, de celle meimes abbaie, tesmognages jureiz, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a frere Rogier son abbei desor dit.

(14) C. Dans Esteves de Bar prestes, de l'age de LX ans, de celle meimes abbaie, tesmognages jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a frere Rogier son abbei desor dit.

(15) C. Miles^w escuiers voez de Menoncort en la terre de Biaulleu et homs l'abbei de Beilleu, tesmognages jurez, requis par son sarement, se li rois de France par lui ne par ses gens entre ne at entrei en l'empire, dit: 'Oï'. Requis, coment il le seit, il dit, qu'il ne vit onques ne oï dire, que rois de France entrast ne envoiat por sergenter par desai le ru de Byeme devers Verdun, fors puis dous ans en ensai, que li rois de France at envoiei ses gens en l'abbaie de Biaulleu et en la terre de Biaulleu, qui est desai le dit ru de Bieme devers Verdun, qui justieient en la dite abbaie et en la dite terre et font coumandemens. Et dit, qu'il at veu sovent deffondre de par le conte de Bar la dite abbaie de Biaulleu et la terre, qui est par desai le dit ru devers Verdun encontre ces de Champengne, et dit, qu'il vit le dit conte de Bar fermer Biaulleu contre ces de Champengne et tenir ses gens leans en deffendant la dite abbaie de Biaulleu contre ces de Champengne. Et dit, que cello eglise de Biaulleu, qui fuit fermee de pelis par les gens de l'empire contre ces de Champengne, li rois de France, sires de Champengne, fait orendroit fermer de pierre contre ces de l'empire et fait overer et faire aparel por faire IIII tours. Et dit encor, que par delai le dit ru de Byeme ou roialme de France la coustume est teile, que cil qui occist home, est en la main le signor, cors et avoies, et n'en demande-on riens les amis; et par desai le dit ru de Byeme devers Verdun en l'empire, qui occist home, il est quites au signor parmi certaine soume d'argent et at la werre as amis. Et dit que de tous coumandemens, qui sont fait et qu'il at veu faire ou roialme de France et oï dire que on at fait, il ne furent onques tenu par desai le dit ru de Byeme devers Verdun ne n'i obeist-on onques, por ce qu'il sont et estoient de l'empire, si comme des deffenses, qui ont estei faites en France des chevaliers, qui n'alassent mie as tornois. et d'altres deffenses asseis,

Et dit encor, que cil dou roialme par delai Bieme ne soffirent onques ne volrent soffrir, que gaige, qui fuissent pris ou roialme de Franco par delai le dit ru de Byeme, fuissent aportei par desai le dit ru devers Verdun en l'empire; et autreteil des waiges, qui ont estei pris par desai le dit ru devers Verdun, on n'at mie soffert, qu'il aient estei portei par delai le dit ru ou roialme de France. De ces qui perdent lor reme-
 nances en passant le dit ru, por ce qu'il vont de l'empire ou roialme de France et dou roialme de France en l'empire, dit-il ce que mes sires Eudes de Soreci chevaliers, tesmognaiges desor dis, en at dit. Et dit par son saremment, que de toutes les choses desor dites est-il comune ronoumee en icelles parties, et ce qu'il en at dit*, il l'at dit par pure veritei tant solement.

(16) C. Estoveins sires de Coumenieres escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a Milet voey de Menoncort, tesmognaige desor dit.

(17) C. Hussons sires de Marre escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a Milet voey de Menoncort, tesmognaige desor dit.

(18) C. Symonnins de Mogneville escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a [Milet voey de Menoncort]; tesmognaige desor dit; et dit plus, que il at plusors fois veu l'abbei de Biaulleu ajorner a l'instances de diverses gen[s as assises a]^r Saint Mihiel, qui est molt avant en l'empire, de par le conte de Bar et pladoier devant le dit conte.

(19) C. Jacounins d'Avoucourt escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a Milet voey de Menoncort et a Symonin de Mogneville, tesmognaiges desor dis.

(20) C. Jacoumes filz l'Ermitte de Sathenay escuiers, tesmognaiges, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a Milet voey de Menoncort et a Symonin de Mogneville, tesmognaiges desor dis.

(21) C. Freres Herbers abbes de Saint Poul de Verdun prestes de l'ordre de Preimoust[re], de l'enge de Li ans, tesmognaiges jureis, requis par son saremment dit, qu'il croit, que li roys Phelipes, peires^a a cestu roy de France, fuit li premiers rois de France, qui se entremet de garder generalment et especialment la terre de l'abbaye de Montfalcon, se il ne fuit impereires et roys de France.^b Item que ce que li eueus de Bar tient a la dite abbaye de Montfalcon. [il le d]oit [t]enir en fiez et en homaige de l'avesque de Verdun, et Clermont et la chastellerie ausi, et li evesques de Verdun les [d]oie[n]t tenir en fiez et en homaige dou roy d'Alemengne et de l'emperour. Item dit, que li prevos de Montfalcon doit tenir ses temporaliteis de l'aveschie de Verdun et li at veu faire homaige a l'avesque ou au chapistre de Verdun, et l'avesque requerre a lui, que il denoumast son fiez, et il dit, qu'il en tenoit plus, il dit qu'il s'en aviserat. Item dit, que li droit estaul entre l'avesque de Verdun et le conte de Champengne, entre la citei de Verdun et le dit conte de Champengne, entre la chastellerie de Clermont et le dit conte de Champengne sont au pont Verdonois deleis la Challaide. Item dit, que li roys de France qui maintenant est est li premiers roys de France, qui se soit entremis de garder generalment ne especialment l'abbaye de Biaulleu en Argonne. Item dit, que li peires cestui roy et eist roys de France sont li premier roy de France, qui se sont entremis de faire sergenter en la terre de l'abbaye de Montfalcon ne en la terre de l'abbaye de Biaulleu ne en la terre de l'ave-

410, *) sequitur il at dit or. *) precedit membranae tertiar littera C in margine superior or.

^a) a l'instances— assises a super et pladoier devant le dit conte] deletum or. ^b) vel sequi. delet. or. ^c) sic or.

schiei de Verdun, se il ne furent roy de France^b et imperor. Item dit, que li évesques de Verdun doit tenir en fief et en homaige dou roy d'Alemengne et de l'emperor la citei de Verdun et la terre de l'aveschiei de Verdun, et at veu, que la justice temporelz ne li fief de l'aveschiei de Verdun ne les clers¹ de la dite citey ne ont estei delivroi as évesques, qui ont estei de son temps, c'est a dire a trois évesques tres-passeis², tant qu'il horent moustrei au chapistre de Verdun et a la citei les lettres dou roy d'Alemengne^b de lor regales. Et ces choses desor dites ne dit-il que por loialtei et veritei.

(22) C. Mes sires Jehans de Ronne chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, dit ce que mes sires Eudes de Sorcei chevaliers, tesmognaiges devant noumeis, at dit et s'acorde dou tout a lui. Et dit encor, qu'il at veu plusors fois l'abbei de Biaulleu ajor[ner de par le] conte de Bar a Saint Mihiel as assisos a requeste de partie, li queilz ville de Saint Mihiel est molt avant en l'empire, et [les ait veu] et oï pladoier devant le dit conte et en sa cort et oï jugement por lui et contro lui^c. Dou ru de Bienme, qui] depart le roialme^d de France de l'empire, des remonances que cil, qui ont passei le dit ru, on per[dues, plor ce qu'il aloient dou roialme de France en l'empire et de l'empire ou roialme de France, des coumandemens, qui ont estei fait ou roialme de France, qui ne furent onques tenu par desai le dit ru de Byeme devers Verdun, por ce qu'il sont de l'empire, et des sergens le roy de France, qui de novel sont venu par desai le dit ru de Byeme devers Verdun por justitier et por faire coumandemens, dit-il tout ce que mes sires Eudes de Sorcei chevaliers desor dis ait dit. Et dit par son sarement, que tout ce at-il veu, et que de tout ce est-il comune renoumee, et que les choses desor dites il ne dit ne por amor ne por hayne ne por profist, qu'il ne altres en atende, mais que por loialtei et veritei.

(23) C. Baldoins de Noiers escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(24) C. Hues de Noiers escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(25) C. Willaumes de Beilrain escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(26) C. Savaris de Beilrain escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(27) C. Mes^e sires Gerars chevaliers sires de Louppei, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(28) C. Mes sires Reniers chevaliers sires de Crowe, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(29) C. Mes sires Phelippes chastellains de Bar chevalier, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a ce que mes sires Eudes de Sorcei chevaliers, tesmognaiges desor dit, a dit.

410. b) sic or. b') et de sequ. delet. or. c) nuper aus delet. or. d) tempore sequ. delet. or.
e) stilo mutato or.

1) i. e. clers HAVET.

2) Ulrich, Gerhardus, Henricus III, i. e. per annos 1271—1286.

(30) C. Mes sires Orris de Champlon chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit. Et dit encor, qu'il at estei presens plusors fois aus le ru de Byeme as estaus, ou par jugement cil qui avoient passei le dit ru de Bieme, ont perdu lor remenances, por ce que li dis rus depart le roialme de France de l'empire, et en passant celui ru il aloient dou roialme de France en l'empire et de l'empire ou roialme de France.

(31) C. Mes sires Ratz de Hannonville chevaliers, de l'age de LXX ans, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Orri de Champlon chevalier, tesmognaige desor dit. Et dit encor par son sarement, que onques ce ne fuit fait, que il sache ne il l'oïst dire, que li rois de France passassent le dit ru de Byeme en justisant ne que il feissent sergentier ne justicier, fors que de novel; et ce que li dis rois de France en fait et fait faire, il le fait par sa volentei et par sa force.

(32) C. Dagars de Danlouf escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Orri de Champlon et a mon signor Raul de Hannonville chevaliers, tesmognaiges desor dis.

(33) C. Hussons de Saint Andreu escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Orri de Champlon et a mon signor Raul de Hannonville chevaliers, tesmognaiges desor dis.

(34) C. Mes sires Joffrois de Nueville chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(35) C. Hazars de Sathenay escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(36) C. Ogiers de Donnevou escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit.

(37) C. Mes sires Robers chevaliers sires de Watronville, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde a mon signor Jehan de Ronne chevalier, tesmognaige desor dit. Et dit encor, qu'il at estei plusors fois a Saint Mihiel. qui est bien avant en l'empire oltre la Mueze par devers Alemengne, ou cil de Biaulleu, ajornei par devant le conte de Bar as assises, pludioent par devant le dit conte en demandant a altrui et en aus deffendent.

(38) C. Erars de Betoncort escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Robert de Wantronville chevalier, tesmognaige desor dit.

(39) C. Willaumes dis li Moignes de Villers escuiers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor Robert de Wantronville chevalier, tesmognaige desor dit.

(40) C. Freres Pierres priours de Beilchamp prestes de l'ordre dou Vul des Escoliers, tesmognaiges jureis, requis par son sarement dit. que Biaulleus est de l'empire et i at veu de noveil les sergens le roy de France justicier et faire coumandemens. Et dit, que li rus de Byeme depart le roialme de France de l'empire, si com il at tous jours oï dire et tous jours at estei li comune renoumee dou pais. Et dit encor, que cil de desui le dit ru de Byeme par devers Verdun peichent ou dit ru de Byeme en la moitei par devers aus, por ce qu'il sont de l'empire. et cil de par

410. ¹⁾ praecedit D in margine superiori membranæ quartae or. ²⁾ sa sequ. delet. or.

de lui le dit ru peichent en l'autre moitei par devers aus, por ce qu'il sont dou royaume de France. Et dit^b de Montfalcon par son saremment ce que freres Jehans de Deu en Souvengne, premiers tesmognaiques, en at dit, ensi com il l'at oï dire.

(41) C. Freres Richars prestes¹, moines de celui meimes leu et de celui ordre, tesmognaiques jureis, requis par son saremment, s'acorde dou tout en toutes choses a frere Pierre priour de Beilchamp, tesmognaique dessus dit. Et dit, qu'il at veu les sergens lo roy de France de noveil sergenter par desai Beilleu devers Verdun et faire coumandemens.

(42) C. Freres Jehans prestes moines de celui meimes leu et de celui ordre, tesmognaiques jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a frere Pierre priour de Beilchamp, tesmognaique desor dit. Et dit, qu'il at veu l'abbei de Biaulleu as assises a Saint Mihiel ajornei par devant le conte de Bar et pladoier par devant lui.

(43) C. Freres Ogiers, prestes, moines de celui meimes leu et de celui ordre, tesmognaiques jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a frere Pierre priour de Beilchamp, tesmognaique desor dit.

(44) C. Richars li Grenetiers citains de Verdun et doiens de Verdun, tesmognaiques jureis, requis par son saremment dit, que li citeis de Verdun ne li citain de Verdun ne sont de riens sougist au roy de France, ne onques ne furent ne onques ne obeïrent a lui ne a ses devantriens, ains ont tous jours obeï et doient obeï a l'avesque de Verdun et a l'emperor ou au roy d'Alemengne, des queilz li évesque de Verdun ont tous jours repris et doient repenre lor temporalitei toute. Et bien li souvient, que por aucuns bestens, qu'il ont eu aucune fois, il ont envoiei a secours a l'emperor¹ et au roi d'Alemengne, et envoiat li rois d'Alemengne ses lettres au duc de Lorraine por aus deffendre. Et dit, qu'il ont tous jors eu estalz a ces de Champengne sor le ru de Byeme, qui depart le roialme de France de l'empire, ensi com il tous jours ont usei et oï dire. Et dit, que li rois de France puis dous ans en ensai at envoiei ses gens par desai le dit ru devers Verdun por sergenter et por faire coumandemens, especialment sergens, qu'il at envoiei por deffendre, que on ne mengne laines dou roialme en l'empire, et sont venu icil sergent jusques a Verdun a trois lewes, a dous, a demi lewe, et pris laines et arestees. Et dit, que li baillis de Chaumont, sergens le roy de France, at estei a Verdun dous fois por faire ses enquestes, et at mandei li rois de France as citains de Verdun, que il delivrassent j lor citain au bailli de Chaumont por justicier et por^m pugnir. Et dit par son saremment, que li rois de France les grieve en faisant les choses desor dites et qu'il ne puet ne ne doit faire les choses desor dites, si com il croit. Et dit encor, que cil de Biaulleu et cil de Montfalcon doivent chascun an a la citei de Verdun une certaine soume d'argent por paier les waites dou chasteil de Verdun et refaire une partie des murs dou chasteil de Verdun, et parmi ce il pueent devenir borgois de Verdun, quant il lor plait. Et dit encor, qu'il ne vit onques ne oï dire, que li rois de France envoiassent sergenter ne justiasassent a Montfalcon, fors que puis la compaignie, que il firent au roy de France, ne a Biaulleu, ausi fors que puis dous ans en ensai. Et dit par son saremment, que ce qu'il dit, il le dit por veritei tant solement.

(45) C. Pierre Benite citains de Verdun et tuit li altre citain de Verdun ci apres dit, tesmognaique jurei, et requis par lor saremment chascuns par lui, s'acordent dou tout en tout a Rechart Grenetier, tesmognaique desor dit. C'est asavoir: Gosses de Saus, Goilars d'Estain, Jaques li Bues, Richiers de Mes, Joffrois Heicelesⁿ, Wauteres Pogues, Perrignons Arnolz, Jaques li Ifungreis, Jacquamins Chines, Guios de Neuillei, Jehans

110. ^b) par son saremment sequ. delet. or. ⁱ) supra lia. add. or. ^k) Jeha sequ. delet. or.
¹) l'emperor or. ^m) pugnir sequ. delet. or. ⁿ) Jehans Pogues sequ. delet. or.

Chapons, Jenessons Migaus, Jaiques li Bergiers, Nicoles Baudesons, Henries d'Arnai-
ville, Nicoles Galians, Jacquemes Aubrions, Erars dou Mont Saint Venne.

(46) C. Mes^s sires Witiers de Vignueles chevaliers, en l'eage de LX ans, tes-
mognaiges jureis, requis par son sarement, s'acorde en toutes choses a mon signor
Eudon de Sorcei chevalier, tesmognaige desor dit.

(47) C. Freres Dominikes priours des freres Procheors de Verdun, de l'eage de
L ans⁹, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, dit que il ne vit onques ne oït
dire, que li roy de France, par aus ne par les lor, entrassent onques on l'abbaye de
Biaulleu ne en la terre de la dite abbaye, qui est par desai le ru de Byeme devers
Verdun, fors que de noveil temps. Et dit, que la dite abbaye et la terre, qui est par
desai le dit ru de Biome devers Verdun, sont de l'empire, si com il le croit fermement
et l'at tous jours oï dire, et dit que de ce est-il commune renoumee. Et dit encor,
que [quant on ait mis] le disime ou roialme de France et le vintinme en l'empire, li
abbaye de Biaulleu et li eglise de Montfalcon ont [paiei le vintinme] et n'ont mie
paiei le disime, por ce qu'il estoient et sont de l'empire, ensi com il l'at tous jours
oï dire, et de ce est-[il commune renoumee]. Et dit encor, qu'il at estoi aucune fois
presens avec le conte de Bar sus le ru de Byeime, au pont c'om dit [Verdenois, li
quels] rus de Byeme, ensi com on dit de tous jours et ensi com il l'at oï dire, est
bonne⁹, a la queile cil qui sont dou roialme de France et cil qui sont de l'empire
suolent venir pladoier, au queil pont sor le dit ru il at veu les gens le dit conte de
Bar et les gens de la contei de Champengne, qui pladooient entre aus des entreprises,
qui avoient estoi faites d'une part et d'autre. Et dit encor, qu'il at estoi presens, ou
l'abbes de Biaulleu et aucun moinne de la dite abbaye avec lui firent amende au conte
de Bar, sor ce que a uno journee, a la queile il furent devant le dit conte a Saint
Mihiel, il refusarent a penre droit en la court le dit conte et devant lui. Et dit encor,
qu'il n'oïst onques dire ne ne vit ne ne croit, que li sergent le roy de France venis-
sent par desai le dit ru de Byeme vers Verdun sergentor ne justicier, fors que de
novel. Et dit par son sarement, que de ce est-il commune renoumee, et que ce qu'il
en dit, il dist por loialtei et por veritei.

(48) C. Mes sires Nicoles Verdencis prestes, soellerres de la court le prevost de
la Magdeleine de Verdun, tesmognaiges jureis, requis par son sarement, dit que toutes
les fois, que on at paiei deisime ou altre soume d'argent, cil de Biaulleu, li cors de
l'abbaye et li terre, qui sont de l'aveschiei de Verdun, ont tous jours paiei a Verdun
et por la raison de l'empire, et dit que il meemos en at estoi plusors fois receverres.
Et dit encor, que en celle maniere at paiei a Verdun por raison de l'empire li terre
de Montfalcon, qui est en l'aveschiei de Verdun. Et ce dit-il por loialtei et por
veritei.

(49) C. Mes sires Nicoles de Clostre prestes, de l'eage de LX ans, tesmognaiges
jureis, requis par son sarement⁹, s'acorde en toutes choses a mon signor Nicole Verde-
neis, tesmognaige desor dit.

(50) C. Mes sires Hues Bekars de Marzei chevaliers, tesmognaiges jureis, requis
par son sarement, dit que cil, qui ont passei le ru de Byeme, ont perdu lor reme-
nances, por ce que on disoit comunement, que il aloient dou roialme de France en
l'empire et de l'empire ou roialme de Franco en passant le dit ru. Et dit que cil,
qui sont par desai le dit ru devers Verdun, n'obeirent onques a comandement, que on
feist ou roialme de France, ains ont tous jours usei et fait le contraire pasiblement.
Et dit que onques il ne vit ne oït dire, que sergent le roy de France venissent ser-

410. ⁹) praecedit littera E in margine superiori membranae quintae or. ⁹) de — ans supra lin.
add. or. ⁹) qui depart sequ. delet. or. ⁹) se concord sequ. delet. or.

genter ne faire coumandement par desui le dit^a ru de Byemo devers Verdun, fors que nouvellement. Et dit que de ce est-il comune renoumee, et que [ce] qu'il en dit, il dit por loialtei et por veritei.

(51) C. Mes sires Jaiques li Periers chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a mon signor Huo Bekart de Marzei chevalier^t, tesmognaige desor dit.

(52) C. Mes siros Nicolos de Comenieres chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment^u, s'acorde en toutes chose a mon signor Huo Bekart de Marzei chevalier, tesmognaige desor dit.

(53) C. Mes sires Albers d'Orne chevaliers, tesmognaiges jureis, requis par son saremment^v, s'acorde en toutes choses a mon signor Huo Bekart de Marzei chevalier, tesmognaige desor dit.

(54) C. Mes sires Richiers provos de la Magdeleine de Verdun prestes, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a mon signor Nicole Verdencil, tesmognaige desor dit. Et dit encor, qu'il at estei a Biaulleu et veu, que li moinne de Biaulleu rendirent les cleirs¹ de l'abbacie de Biaulleu a l'avesque de Verdun. Et dit par son saremment, que il ne vit onques ne oït dire, que li rois de Franco envoiat justicier ne sergenter en ces parties si pros de Verdun com il fait hores. Et dit par son saremment, que de ce est-il comune renoumee.

(55) C. Li archediaces Renars archediacos en l'ecglise de Verdun, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses au prevost de la Magdeleine, tesmognaige desor dit.

(56) C. Mes sires Jaiques de Bormont chenoines de Verdun prestes, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses au prevost de la Magdeleine, tesmognaige desor dit. Et dit encor, que il vit, que cil de Montfalcon delivrent les clers¹ de la tour de Montfalcon a l'avesque de Verdun. Et at veu, que au concile, qui fuit assembleis a Wirebore² de par le legat d'Alemongne, ou tuit li prelat de l'empire furent mandei, li abbes de Belleu i envoiat por lui, por ce qu'il estoit et est de l'empire. Et dit par son saremment, que de ce est-il comune renoumee, et que ce dist il por veritei tan[t] soloment.

(57) C. Mes sires Thomas de Saint Mihiel prestes chenoines de Verdun, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en totes choses a mon signor Jaique de Bormont chenoine de Verdun, tesmognaige desor dit.

(58) C. Mes^v siros Hues prestez, de l'eage de XL ans, eueis d'Arembeicort, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, se onques il oït dire ne vit, que rois de France eust ses wardes en l'abbacie de Beilleu ne feist warder ne sergenter en la terre de Beillou, dit que onques mais ne l'oït dire ne vit, mais at souvent oï dire, que li abbaie estoit en la warder le conte de Bar, et at veu, que li dis cuens de Bar deffendoit la dite abbaie et la terre de l'abbacie contre ces de Champengne, et at veu . . l'abbei ajourner a instance d'altrui^x en l'osteil le dit conte de Bar^y a Saint Mihiel et^z respondre et deffendre contre altrui^a as assises le dit conte de Bar a Saint Mihiel; et at oï dire, par ces qui paiei l'ont, que quant on at mis disime ou vintinne en l'aveschie de Verdun, cil de Biaulleu l'ont paiei et paient, et procurations, quant legalz at estei envoies en l'empire. Des estalz et des remenances dit-il ce que mes sires Eudes de

410. ^a) ru sequ. delet. or. ^b) des sequ. delet. or. ^c) sacido sequ. delet. or. ^d) dit sequ. delet. or. ^e) silo mutato or. ^f) a—altrui supra lin. add. or. ^g) et pl sequ. delet. or. ^h) labbei sequ. delet. or. ⁱ) en l sequ. delet. or.

1) i. e. clefs. 2) Cf. Reg. imp. VI, 2063 a.

Sorcei chevaliers, tesmognaiges desor dis, at dit. Requis se il soit, que li rois de France ait nulles segnorie a Montfalcon ne en la terre de Montfalcon, dit qu'il at oï dire, que onques nul roy de France devant^b la compaignie, que^c li chenoinne de Montfalcon firent au roy de France, la peire cestui roy qui hore est, n'avoient eu segnorie ne coumandement a la dite Montfalcon ne en la terre de la dite Montfalcon, et at veu, qu'il n'i coumandoient ne sergentoient. Et dit, que onques mais il ne vit ne oït dire, que rois de France envoiait en l'aveschie de Verdun por faire enqueste ne por sergenter ne por faire coumandement. Et de ce est-il comune renoumee, et ce qu'il en dit, il le dit por^d loialtei et por veritei.

10 (59) C. Mes sires Nicoles prestes d'Auzeville, de l'eage de LXIII ans, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a mon signor Huon curei d'Arombeicort preste, tesmognaige dessus dit. Et dit encor, qu'il at veu le prevost de Montfalcon repenre de trois evesques de Verdun la tour de Montfalcon, et at veu, que li evesques de Verdun fist refaire [la tour], et l'argent en paait et fist paier
15 li dis evesques; et de tout ce est-il comune renoumee etc.

(60) C. Mes sires Jehans de Bauzeis chevaliers, de l'eage de LV ans, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, s'acorde en toutes choses a mon signor Eudon de Sorcei chevalier, tesmognaiges dessus dit. Et dit encor, que ses peires et il ont joï des remenances de lor homes demorans desai le ru de Bieme devers Verdun, quant
20 il aloient demorer outre le ru de Byeme en Champengne.

(61) C. Mes sires Thiebaus doiens de Bar prestes, de l'eage de XLVI ans^e, tesmognaiges jureis, requis par son saremment, se li rois de France entre ne est entreis en parties de l'empire, dit que oïl, si com il croit. Requis en queil leu, dit: 'A Montfalcon et en partie de la terre de Montfalcon'. Et dit que il ne vit^f onques, que roy
25 de France, par aus ne par autrui en lor nom, entrassent ne eussent segnorie a Montfalcon ne en partie de la terre de Montfalcon, fors puis la compaignie, que li chenoinne de Montfalcon firent au peire cestui roy de France qui hores est, la queilz compaignie par droit en debatant ost alee a niant en l'osteil le roy de France. Requis se en autres parties il est entreis ne entre, dit que oïl. Requis en queilz parties, dit
30 que en l'abbaye de Biaulleu, en la terre et ens appendises par desai le ru de Byeme devers Verdun. Requit coment il le soit, dit a ce, que il ne vit onques ne oït dire, que rois de France^g ne altre de par lui justissassent riens desai le ru de Byeme devers Verdun, fors que de trois ans en ensai, que li roys de France at envoiei a Beilleu ses sergens por sergenter, et at oï dire comunement, que li dis rus de Byeme
35 depart le royaume de France de l'empire. Et dit encor par son saremment, que l'abbaye de Beilleu siet par desai le ru de Byeme devers Verdun et qu'il l'at veu, de tant de temps com sovenir li puet, le conte de Bar deffendre contre ces de Champengne, comme wardain de la dite abbaye de Biaulleu et de la terre de Biaulleu desai le dit ru de Byeme devers Verdun; et ce tient li cuens de Bar de l'avesque de Verdun, si
40 com il l'at oï recognoistre le dit conte, et l'avesques de Verdun le tient dou roy d'Alemengne, si com il l'at oï dire et ensi com il le croit. Et dit encor, qu'il at seu et entendu, que li abbes et li covens de Biaulleu ensemble et li abbei par aus ont estei ajornei as assises a Saint Mihiel, qui est uns chasteilz molt avant en l'empire, et pla-
45 fait droit a aultrui par devant le dit conte et par devant ses gens ou par devant son

410. ^b) ce que sequ. delet. or. ^c) eil sequ. delet. or. ^d) precedit littera F in margine superiori membranae sextae or. ^e) de--nus supra lū. add. or. ^f) il ne vit supra lū. add. or. ^g) instigat sequ. delet. or.

leutenant. Requis comment il le seit, il dit qu'il i at estei preçons et fait les^b aires^c dou pladoier et des jugemens por aus et contre aus et escripat de sa propre main, et on garde encor plusors procurations, que li dit abbei et couvens ont envoieï por aus en la court le conte. Et dit encors, qu'il at veu, que l'abbes de Bialleu^d por lui et por son couvent emendat au conte et donnaat seurtoi de l'amende au conte, de ce qu'il et li procuror de son couvent en avoient portei le droit de l'osteil le dit conte en pludoiant a la dite Saint Mihiel. Et at encor^e entendu, que se aucuns demorans desai le dit ru de Byeme devers Verdun passoit le dit ru de Biemo por demorer delai le dit ru en Champengne, il perdoit mobile et heritaige, qu'il avoit au leu, dont il se par-toit, et en semblant maniere cil qui se partoït de delai le dit ru, qui venoit demoreir desai le dit ru devers Verdun, perdoit mobile et heritaige, qu'il avoit par dela au leu, dont il se partoït, por ce qu'il aloient dou roialme de France et de Champengne en l'empire et de l'empire ou roialme de France et de Champengne, en passant le dit ru. Et des choses dessus dites est-il comune renoumees en celles parties, et ce qu'il en dit, dit-il por loialtei et por veritei.^f

(62) C. Heibers^m dis Journeis bourgeois de Verdun, temognages jureis et requis sor toutes ces chouses devant dite a lui luies et diligentment expouseies, se concorde en toutes chouses et par toutes chouses a Richart lou Grenetier, bourgeois de Verdun, temounage desour dit. Ce ajoustei que il dit lui avoir veu, que quant li prevos deffa-loit a Montfaucon et li prevoteis de Montfaucon vagueive, li eveques de Verdun, tant com sires souverains ains temporeis chouses, envoat ses sergens a Montfaucon, et demoroient en la mason le prevot de Montfaucon et wardoient et deffendoient la ville et la prevotei de Montfaucon toute, en non dou dit eveque de Verdun et pour lui, tant com pour signour souverain eins temporeis chouses, dou queil eveque tuit li prevot Montfaucon et toute la prevotei tienent en fiel et en homage. Et c'est veu, que li coins de Grant Prei une face vint devant la ville de Montfaucon avec grant gent et asit la dite ville et destruit la tour de la dite ville, la queile li eveques de Verdun, tant com sires souverains, fist refaire et edifeier de son argent. Requis li dis temounages qui parolle, de queil aage qu'il soit, il dit, qu'il est de l'age de LXX ans. Requis ce par grace, par haine ou par pour, par proiere ou parⁿ louer il de-pouse ce, il dit que non, mais soulement pour la veritei dire et pour wardeir son sarment.

(63) C. Rouxes^m de Chatencourt, de l'aage de LX ans, temounages jureis et requis sor toutes ces chouse devant dites a lui lues et diligentment expouseies, qu'il en sache, dit ce meimes que Heibers Journeic, ces contemounages devant dis, et ce seⁿ concorde a lui en toutes chouses et par toutes chouses. Ce ajoustei qu'il meimes temounages qui parolle fut envoiees avec autres sergons de par l'eveque de Verdun, tant com signour souverain, la prevotei de Montfaucon vagant, a wardeir, deffendre et gouverneir les dites ville et prevotei de Montfaucon, et fut en la dite warde avec les autres sergens en la mazon lou prevost de Montfaucon par seix semaines. Et dit aincor, qu'il ait ades veu lou conte de Bar wardeir et deffendre la-beie de Belleu avec les terres de la dite ebbaiie, qui sunt de deso lou ruxel de

410. ^b) are sequ. delet. or. ^c) ut mandei sequ. delet. or. ^d) veu que et ai sequ. delet. or. ^e) sequitur spatium plurium linearum, scriptis in margine verbis usque huc. ^f) capita 62. 63. alia manu in nova membrana scripta sunt, signo .a. posito intercalandi causa; cf. Havet l. c. p. 403. ⁿ) deniers sequ. delet. or. ^m) eo or.

1) Vide ea quae notavit Havet l. c. p. 423.

Biemo devers Verdun. Et dit, que ne par grace ne par haine ne par pour, par priore, par loier ou par amours il ne depouse ce, mais pour la pure veritei a dire.

(64) C. Bertinas^o de Betincourt, de l'eage de LX ans, tesmoignages jureis et requis sor toutes les chouses desor dites, a lui^e lues et dilligement exposeies, il s'acorde on toutes chouses a Roxat de Chatencort, son contesmoignago desor dit. Et dit, que ce qu'il ait deposei, il l'a depousei soulement pour veritei dire.

(65) C. Colins de Betincourt freires le dit Beirtinat, de l'eage de J ans, tesmoignages jureis et requis sor toutes les chouses desor dites, il se concorde a Heibert dit Journeie. Et dit encor, qu'il ait veut paier l'argent de par mon signor Robert, qui fut esveques de Verdun¹, pour reedefieier la tour de Montfalcon, trente ou quarante livres.

(66)^a C. Mes sires Nicolas de Belrain chancelliers de Verdun, de l'aige de sexante ans, temoignages jures et requis sor toutes les chouses desour dites, il s'acorde de tout en tout a mon signour Oude de Sorecy chevalier, son temoignage desor dit. Et dit aincor, que il at veu, que li evesques de Verdun, qui avoit a nom Raulz de Torote², deffendit la ville de Montfaucon, si com sires sevriens en temporeis chouses, a contre le conte de Grant Prei. Et se veist aincor, que Jehans prevost de Montfaucon reprist la tour de Montfaucon en homage de cinc evesques de Verdun, et que li dis evesques Raulz la dite tour feist refaire de ces propres deniers, quant olle fut destrute de par le dit conte de Grant Prei. Et de toutes ces chozes est comune renoumeie, et dit, que ces chouses ai-il deposei pour leautei et pour veritei.

(67)^r C. Encor nos Ancelz, Evrars et Hertemans desor dit avons veu lettres, dont la tenors est toile :

'In nomine sancte et individue Trinitatis. Fredericus — imperii vero secundo'³.

En tesmognaige de la quoil chose nos Ancelz⁴, Hartemans et Evrars desour dit avons mis nos sacls en tesmognaige de veritei en cest present escrit. l'an de grace MCC quatre vins et euf, le Mardi apres la Trinitei.

411. APPROBATIO INQUISITIONIS PER REGEM DATA. 1289. Oct. 12.

Ex eodem transsumto ut supra nr. 409. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2252.

(P. dceat.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Relatibus multorum, crebra fama et multorum querimonia ad serenitatis nostre certitudinaliter pervenit auditum, quod illustris . . . rex Francie terram et^a partes nostras et sacri Romani imperii subintravit, usurpando diversimode sibi bona, iura, obventiones et possessiones in eisdem. Nos autem huiusmodi relatum, fame et querimonia, ne quiequam minus provide facere videremur, certitudinem omnimodam habere volentes, ad episcopatum Viridunensem viros providos et discretos, clericos et laicos, de quorum

410. ^o) capita 64. 65. tertia manu in nova membrana scripta sunt or. ^p) sequ. in or. ^q) capit 66. quarta manu item in nova membrana scriptum est or. ^r) precedente littera b. haec verba sequuntur in sexta membrana; v. supra. ^s) ab hic levissimo ductu scripta or.

411. ^a) m. et in rancia tr.

1) a. 1255—1271. 2) a. 1224—1245. 3) Diploma Frederici I. 1136. Aug. 17 datum (Stumpf 3751).

industria, constancia et puritate fidei obtinuimus confidentiam plenissimam, misimus, qui facti huiusmodi inquirerent veritatem. Qui cum inquisitione clare et maturo completa et in publica instrumenta redacta¹ se nostris conspectibus obtulissent, relatibus, fame et querimonia supradictis veritatem omnimodam invenimus suffragari. Unde nolentes, ut dicta inquisitio facta oblivioni daretur, sed perpetuo in memoria haberetur, ipsam inquisitionem huic littere annexam approbamus, ratificamus et testimonio presentium confirmamus.

Dat. Argentine, III. Idus Octobr., indictione III, anno Domini MCC octogesimo nono, regni vero nostri anno septimo decimo.

412. SENTENTIA DE BONIS DUCUM AUSTRIAE VACANTIBUS.

1288. Apr. 12.

Servantur duo autographa 1) 2) in tabulario Vindobonensi, quae parum inter se discrepant. Demum contulit J. Lechner. Pendunt sigilla loro membranaceo. Item edidit Vancsa loco ad nr. 122 citato p. 128.

Quod Pertz olim proposuit², nihil aliud esse quam versionem Latinam recentiori tempore a librario quodam confectam, nemo est quin videat. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2162. (P. 453.)

Wier Rûdolf von Gotes gnaden Romischer chunich alwege merer des reiches verjehen und tuen chunt allen den, di disen brief sehent oder horent lesen, daz vor uns ze Ostereich^a in dem lande, da wier ze gerichte sazzen, ein urtail von des richs vursten, von graven, von vreiien und von dienstmann und von lantleuten ze Ostereich^a und ze Steyer^b ervolgt und gesteticht wart, also daz wier oder der den wier den selben landen ze herren geben, uns underwinden selden alles des gutes, des hertzog Vriderich von Ostereich^c und von Steyer^b bei seinen leben in sein gewalt und in seiner gewer unz an sinen tot hett bracht, ez weren burge oder dorfer oder swi ez wer genant, und solten da von zeitlich recht tûn, swer auf daz selbe gût icht ze sprechen het. Uber dise urtail ze ainem urchunde han wir tun heuchen unser insigel an disen brief.

Der wart gegeben ze Basele, an dem mentage vor Tibureii et Valeriani, do man zalte von Gotes gebuerd zwelf hundert und aht und abzich jar. an dem vumfzenden jare unsers reichs.

412. a) Osterriche 2. b) Stire 2. c) Osterrich 2.

1) *Supra nr. 410.* 2) *Ec Gerberto 'Coder epistolavis Rudolphi I' p. 237, ubi sumpta indicatur 'ex apographo veteri tabularii Turicensis'.*

413. INNOVATIO MANDATI FIDELIBUS AUSTRIAE ET STIRIAE DIRECTI.

1288. Apr. 26.

Huius innovationis autographa, quae servantur in tabulario Vindobonensi, contulit J. Lechner. Sunt exemplaria duo fidelibus Austriae directi (A 1. 2) unum Stiriensibus missum (S). Pendet sigilla plus minusve luesu toris membranaceis. A 1 et 2 eadem manu scripta sunt. Quae concordant cum VU supra nr. 343, litteris minoribus excudenti curavimus. De ratione v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2168. 2169.

(P. deest.)

10 Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis . . .^a comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, clientibus et vasallis^b Austriae fidelibus suis dilectis gratiam suam et omne bonum.

Cum nos accedente consensu libero principum venerabilium et illustrium in electione Romanorum regum et imperatorum voces habentium vacantes nobis et imperio terras seu ducatus Austriae et Styriae^c cum suis dominiis, honoribus, iuribus et universis utilitatibus quondam ingenuis Leopoldo et Friderico ducibus ipsorum principatum debitis et consuetis illustribus Alberto et Rudolfo filiis nostris karissimis et heredibus eorundem contulerimus a nobis et sacro Romano imperio^d perpetuo possidendus et eos investiverimus sceptro regio de eisdem^e, ut declarant plenius privilegia super ipsa collatione^f tradita et confecta, universitatis vestre fidelitati committimus firmiter et mandamus, quatinus eisdem Alberto et Rudolfo filiis^h et principibus nostris veris vestris dominisⁱ et ducibus 20 plena fide necnon subiectionis omnimode debito et reverencia intendatis. Non obstantibus quibuscumque iuramentis nobis et imperio Romano^k per vos prestitis, quae presentibus relaxamus, et litteris hinc inde datis seu privilegiis omnibus concessarum vobis per nos quorumlibet libertatum.

Datum in castris ante Wiszenburch, VI. Kal. Maii, indictione prima^l, anno Domini MCCLXXX octavo, regni vero nostri anno quinto decimo.

25 414. LITTERAE DE PRECARIA SOLUTA.

1288. Sept. 28.

Dedit iam olim h. m. Jaffé ex autographo tabularii pagi Turicensis. Pendet sigillum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2194.

(P. deest.)

30 Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Licet dilectos nostros fideles cives Thuricenses ob eorum obsequia nostro culmini gratanter impensa a festo Pasche nunc proximo ad annum continuum ab omni precaria dimiserimus liberos et solutos, nos tamen eisdem, qui ad presens pro nostris et imperii procurandis negociis nobis quadringentas marcas argenti liberaliter persol-

1289.
Apr. 10.

35 413. ^a deest S. VE. ^b vasallis-S. ^c Stirie S. ^d sacro imperio Romano A 2. VE. ^e de eisdem sceptro regio A 2. ^f collatione ipsa A 2. ^g deest A 2. ^h filiis nostris et principibus veris A 2. ⁱ dominis vestris A 2. VE. ^k sacro A 2. VE. ^l I. S.

vorunt, post revolutionem prefati termini ad duos annos immediate sequentes liberos et solutos dimittimus ab omni precaria sive stura. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum Thuregi, IIII. Kal. Octobris, indictione prima, anno Domini MCCLXXXVIII, regni vero nostri anno XV.

415. DECLARATIO DE IURIBUS REGIS BOHEMIAE.

1289. Mart. 4.

*Descripsimus 1) autographon lucusque incognitum, quod Pragae in Museo asser-
vatur 'Landesarchiv, Kronarchiv' nr. 4. Pendet sigillum laesum filis sericis. In verso
scriptum est: non indiget registracione. Autographon 2) tabularii Vindobonensis denuo
contulit J. Lechner. Item sigillum pendet parum laesum. In verso leguntur: p̄cepsan,
sed non correctus et R, per Iohannom de Glacz. Cf. infra nr. 444. — Böhmer, Reg.
imp. VI, 2213. (P. deest.)*

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri
Romani imperii fidelium noticiam cupimus pervenire, quod nos ex officio nostro celsi-
tudini divinitus iniuncto cupientes iura quorumlibet esse salva — nam vere iusticie
virtus hec est, alterum non ledere, unicuique tribuere quod est suum — maximo tamen
virorum illustrium dispendiis precaventis, quorum insudare nos semper predecet com-
modis et honori, inquisitionis circumspecte prehabito scrutinio, quid quantumve iuris
in Romano* competat imperio inclito regi Bohemie Wenczlao principi nostro ac imperii
pincerne karissimo necnon suis heredibus, licet de ipsius iuribus verissima noticia
nobis constet, ad maiorem tamen cautelam et evidenciam indagantes ac indagari
facientes, ut dicti regis iura lucidius patefierent, universis communi testimonio et asser-
cione conperimus assonante, quod rex supradictus ius ac officium pincernatus pariter
et eius heredes in Romano* obtineant imperio necnon in Romani* regis electione
instar aliorum principum in ipsa electione habencium ius et vocem quoad idem ius
et vocem eligendi potestate parili pociantur. Que iura ipsis competere profitemur pre-
sentibus et auctoritate regia approbamus. Presencium testimonio litterarum.

Datum Egre, quarto Non. Marcii, indictione secunda, anno Domini MCCLXXX
nono, regni nostri anno sexto decimo.

416. 417. LEGATIO AD NICOLAUM IV. PAPAM.

1289. Apr. 13.

Cum scripta regis ad hanc legationem spectantia non supersint, proponimus responsa pontificis 1289. Apr. 13. data, quae in Registris tabularii secreti Vaticani servantur. Ceterum cf. ea quae in Reg. imp. VI, 2224. 2251b exponuntur et infra nr. 452.

416. LITTERAE PONTIFICIS.

Contulimus Registrum Nicolai IV. tom. I. iam in serie Registorum tom. 44 fol. 307' (a. II. ep. cur. 10). — Polthast 22934. Böhmer, Reg. imp. VI, 2224.

(P. deest.)

Carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri.

10 (1) Nuper ad nostram presentiam accedentes dilectos filios fratrem Bruchardum magistrum Hospi(talis) sancto Marie Theotonicorum Ierosolimitani et magistrum Henricum prothonotarium tuum, regie celsitudinis nuntios, libenter vidimus et affectuose recepimus intuitu destinantis et que coram nobis per eos, quos de sollicitudinis studio commendamus, ex parte regia fuere proposita, benigno auditu percepimus plenoque
15 collegimus intellectu. Ex quorum revelante propositione didicimus, quod processibus regis, eius a quo gressus hominum dirigitur¹ favente clementia, estate proxima secutura sive circa yemis futuro principium, si ad hoc sedis apostolice beneplacitum accedat, intendis stabiliter ad partes Ytalie te conferre, dyadema imperii de nostris manibus actore Domino suscepturus. Porro, fili carissime, Romana mater ecclesia sibi
20 non absque uberi delectatione commemorat ac ingenti iocunditate recenset, quod ergu ipsam a longis retro temporibus, priusquam honoris regi culmen ascenderes, et etiam postea sincere devotionis fervorem et reverentie filialis affectum, quos tanquam Deo devotus princeps et ad opera pietatis expositas laudabiliter continuare non desinis, gerere studuisti. Propter quod anxia noscitur redditurque sollicita, ut per sue coope-
25 rationis effectum magnificentie tue status felicibus semper fulciatur eventibus et votivis successibus foveatur, cum ecclesia eadem, que quantum cum Deo posse se extimat, promptis affectibus annuit votis tuis, proprium reputet exaltationis regie incrementum. (2) Nos autem super hiis cum fratribus nostris contulimus diligenter et tandem consideratis attentius perpensaque deliberatione discussis que in tanti prosecutione negotii
30 requiruntur, quia prefixus de tuo ad coronam adventu terminus supervenientibus impedimentis effectum non habuit, honori regio credimus expedire, ut ad te nostrum nuntium mitteremus, per quem et tue nobis intentionis processus pateret apertius et nos certitudine habita pleniori possemus celsitudini regie melius et competentius respondere. Nam alii tui nuntii contra nostrum eis impensum consilium, dum eramus
35 in minori officio constituti, se ad brevitatem termini nimium artaverunt. (3) Gerentes igitur de venerabili f(ratre) n(ostro) Benevenuto episcopo Eugubino latore presentium, viro utique provido et discreto ac nobis et eisdem fratribus meritis suae multiplicis probitatis accepto, fiduciam in Domino plenioram, ipsum ad te propter hoc specialiter destinamus, excellentiam regiam rogantes attentius et hortantes, quatinus pro
40 nostra et apostolice sedis reverentia prefatum episcopum benigne recipiens et honeste

1) Cf. *Proc.* 20, 24.

portractans sollicite audias et intelligas diligenter, quo super hoc ex parte nostra magnificentie regie duxerit explicanda.

Dat. Rome apud Sanctam Mariam Maiorem, Idus Aprilis, anno secundo.

417. ALIAE LITTERAE EIUSDEM.

Eundem continimus tom. 44 fol. 307^a (a. II ep. cur. 11), ubi inscriptio Eidem. Cf. etiam ea quae notavit Kaltenbrunner 'Actenstücke' p. 358. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2225. (P. deest.)

(1) Dilectos filios fratrem Bruhardum magistrum Hospitalis sancte Marie Theotonicorum Ierosolimitani et magistrum Henricum prothonotarium tuum, regie celsitudinis nuntios, latrores presentium, ad nostram presentiam accedentes benignitate recepimus consueta et que coram nobis ex parte tua proponere curaverunt, pleno collegimus intellectu. Quorum inter cetera propositum habuit, quod favente illo, a quo gressus hominum diriguntur, intendis, estate proxime ventura sive circa yemis secuturi principium ad partes Italie te conferre dyadema imperii de nostris manibus suscepturus. (2) Nos autem super hiis cum fratribus nostris deliberatione prehabita diligenti, serenitati regie super illis per venerabilem fratrem nostrum Beneventum Eugubinum episcopum et etiam per litteras nostras, quas per eum tibi dirigimus, respondemus nostre in hac parte intentionis propositum sensibus regiis explicantes. Hortamur igitur excellentiam regiam, tibi tamquam filio benedictionis et gratie suadentes, quatinus ad laudem Dei tuique nominis incrementum circa ea te sollicitum, promptum et facilem probeas, quo prosperum, pacificum et tranquillum statum ecclesie ac populi tibi subiecti respicere dinoscantur; sic te in hiis efficaciter habiturus, ut laudis tibi preconium augeatur in gentibus nosque devotionem regiam dignis exinde in Domino laudibus commendemus.

Dat. ut supra¹.

418--420. TRACTATUS CUM COMITE PALATINO BURGUNDIAE.

1289. Sept. 1.—20.

418. PROMISSIO COMITIS PALATINI DE HOMAGIO FACIENDO. Sept. 1.

Autographon, quod exstat in tabulario Bisuntino Archives départementales du Doubs. Série B. 4F, demum descriptum a. 1901². Pendunt fragmenta sigilli comitis palatini, sigillum Iohannis parum laesum toris membranaceis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2238.

(P. deest.)

(1) Nos Ottho comes Burgundie* palatinus et dominus Salinensis notum facimus universis presentes litteras inspecturis, quod nos promittimus facere homagium ligium ante omnes serenissimo principi Rodulpho Dei gratia Romanorum regi semper augusto

418. *) Burg̃ semper or.

¹ v. c. nr. 416. ² Cf. 'Neues Archiv' XXVIII, 488, ubi errore typographi datum male indicatur. Quae notat Redlich 'Rudolf von Habsburg' p. 635 n. 1, erronea sunt.

infra diem dominicam post festum exaltationis sancte Crucis proximo venturum in eo loco, in quo nobis per suas litteras aut certum nuncium suum duxerit intimandum, prout antecessores nostri in manibus imperatorum retroactis temporibus homagium fecerunt et homines extiterunt. Et hec omnia promittimus dicto domino regi per iuramentum nostrum corporaliter prestitum et sub pena quindecim milium marcarum argenti firmiter adimplere. (2) De quibus quindecim milibus marcarum argenti constituimus^b fideiussorem in manibus dicti domini R. regis nobilem virum dominum Iohannem de Cabilone^c dominum de Allato, dilectum avunculum nostrum et fidelem, pro omnibus suprascriptis fideliter attendendis. Cui dicto domino Iohanni domino de Allato promisimus et promittimus sub vi nostri prestiti iuramenti et sub obligatione omnium bonorum nostrorum mobilium et immobilium, presencium et futurorum de dicta fideiussione ipsum indempnem penitus observare. (3) Et nos dictus Iohannes de Cabilone dominus de Allato ad preces et requisitionem nobilissimi viri karissimi domini nostri domini Otthonis comitis Burgundie palatini et domini Salinensis constituimus nos fideiussorem in manibus serenissimi principis domini Roaulphi Dei gratia regis Romanorum semper augusti de dictis quindecim milibus marcarum argenti nomine pene pro dicto domino . . comite Burgundie de omnibus suprascriptis fideliter attendendis.

In cuius rei testimonium nos dictus Ottho comes Burgundie palatinus sigillum nostrum presentibus litteris apposuimus et rogavimus dilectum avunculum nostrum et fidelem dictum dominum Iohannem dominum de Allato, ut sigillum suum una cum sigillo nostro presentibus litteris apponat. Et nos dictus Iohannes ad requisitionem dicti domini . . comitis sigillum nostrum una cum sigillo suo presentibus litteris apposuimus in testimonium veritatis.

Actum et datum feria quinta post festum decollationis beati Iohannis baptiste, anno Domini MCC octogesimo nono.

419. PROMISSIO REGIS RUDOLFI. Sept. 4.

Autographon in tabulario Parisino 'carton J. 250 nr. 2' asservatum a. 1903, denuo contulimus. Pendet sigillum fere illucsum loco membranaceo. -- Böhmer, Reg. imp. VI, 2239. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus notum facimus universis, quod nos omnes actiones, querelas seu reclamaciones, que vel quas habemus vel habere possumus et debemus racione Romani imperii vel aliunde erga Ottonem comitem Burgundie palatinum et dominum Salinensem tam racione sui quam antecessorum suorum, eidem comiti et heredibus suis auctoritate nostra et Romani imperii nobis commissa remisimus et remittimus et quitavimus, cum nobis homagium ligium fecerit ante omnes et omnia feoda, que antecessores sui a Romanis imperatoribus tenuerunt vel tenere consueverunt temporibus retroactis, a nobis receperit. Et si contingeret invenire aliquas sentencias interlocutorias seu diffinitivas seu aliud aliquod iudicium contra dictum . . comitem vel heredes suos a nobis seu auctoritate nostra promulgatas seu promulgatum, nos ipsas vel ipsum penitus revocamus et dictum . . comitem et heredes suos inde penitus quitamus et absolvimus. Presentium testimonio litterarum.

Datum in castris prope cenobium Ballevallis Cisterciensis ordinis Bisuntine diocesis, II. Non. Septembr., ind. secunda, anno Domini M^{CC}LXXX nono, regni vero nostri anno XVI.

418, b) *his scriptum or.* c) *Cabil' semper or.*

420. LITTERAE REGIS DE HOMAGIO FACTO. Sept. 20.

Autographon servatur ibidem carton J. 610 nr. 17, quod item contulimus. In verso scriptum est: Facta est copia per cast par. Pendet sigillum luesum flis sericis viridis coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2243. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus notum facimus universis 5
 presentes litteras inspecturis vel audituris, quod nos auctoritate nostra ac sacri Romani
 imperii nobilem virum Ottonem comitem Burgundie palatinum et dominum Salinensem,
 fidelem nostrum dilectum, absolvimus ab omnibus proscriptionibus, sentenciis tam inter-
 locutoriis quam diffinitivis seu iudiciis quibuscumque contra dictum comitem vel heredes 10
 suos a nobis seu auctoritate nostra et Romani imperii promulgatis. Et eidem comiti
 et heredibus suis omnes actiones, querelas seu reclamaciones, quas habemus vel
 habere possumus aut debemus racione Romani imperii vel aliunde tam racione sui
 quam racione antecessorum suorum, auctoritate nostra et sacri Romani imperii nobis
 commissa remittimus et quitamus, quia nobis homagium ligium fecit ante omnes pro 15
 sacro Romano imperio et omnia feoda, que antecessores sui a Romanis regibus et
 imperatoribus tenuerunt vel tenere consueverunt temporibus retroactis nomine dicti
 imperii et quo ipse comes et sui heredes a nobis nomine imperii tenere debent, a
 nobis recepit. De quibus omnibus feodis, que antecessores dicti comitis Burgundie
 palatini hactenus tenuerunt seu tenere debuerunt, eundem corporaliter investimus et 20
 investivimus et in possessionem misimus corporalem. In quorum omnium predicto-
 rum testimonium et fidem perpetuam presentem paginam maiestatis nostre sigillo duxi-
 mus roborandam.

Actum et datum Basilee, XII. Kalend. Octobris, indictione secunda, anno Domini
 MCLXXX nono, regni vero nostri anno sexto decimo.

421. RATIFICATIO PACTI SUPER MUTUA 25
 SUCCESSIONE FEUDALI.

1289. Oct. 23.

*Repetimus editionem, quam paravit Reimer loco supra ad nr. 392 citato p. 492
 nr. 682 ex autographo Marburgi in tabulario regio 'Hunauer Urkunden. Passivlehen'
 asservato. Pendet sigillum valde luesum. Cf. supra nr. 392. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2253. 30
 (P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii
 Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Quia nobiles viri Ulricus de Hanouwe et Heinrichus de Wilnouwe comites, dilecti 35
 nostri fideles, in nostre maiestatis presentia constituti inter se ordinatione mutua sta-
 tuerunt, ut si alterum eorum dispositione divina sine heredibus legitimis de medio
 emigrare contingeret, alter alteri legitime succedere debeat in feodis castrensibus sive
 feodis aliis quibuscumque, que tenere a nobis et imperio noscebatur, nos dictam ordi-
 nationem utpote per manum nostram et ex nostro assensu factam ratam habemus et

gratam et presentibus approbamus. Dantes has nostras litteras in testimonium super eo. Testes huius rei sunt: nobiles viri Fridericus burgravius de Nuremberg, Ludewicus comes de Oetingen, . . comes de Hennenberg, . . comes de Marcha et quam plures alii fidedigni.

Datum Nuremberg, X. Kalend. Novembris, anno Domini MCC octogesimo nono, regni vero nostri anno septimo decimo.

422-447. CURIA ERFORDIENSIS.

1290. Jan. 20.—Oct. 23.

422. SENTENTIA CONTRA THELONEA INIUSTA. Jan. 20.

10 *Autographon, quod Leodii in tabulario regio nr. 407 asservatur, denuo nos ipsi contulimus. Sigillum deest, filis sericis viridis flavique coloris relictis. In verso scriptum est: Sententia quod nemo potest levare thelon sine imperatoris licentia et consensu etc. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2268. (P. 454).*

(1) Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum
 15 noticiam volumus pervenire, quod cum anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo, in die sancti Sebastiani Erfordie nobis pro tribunali sedentibus, constituti in nostra presencia honorabiles viri . . Traiectensis et Wetflariensis ecclesiarum prepositi, canonici et procuratores ecclesie Leodiensis, devoti nostri dilecti, ex parte ipsius ecclesie Leodiensis, advocato eorum interprete, petiverunt per sentenciam diffiniri: utrum aliqua
 20 civitas, opidum vel homo cuiuscumque condicionis aut status existat, occasione alicuius edificii thelonium, pedagium seu vectigal in nostri regni districtibus instituere possit vel debeat, nostris consensu super hoc et licencia petitis minime ac obtentis, maturo et deliberato principum, baronum, comitum et nobilium qui fuere presentes consensu accedente, extitit per sentenciam iudicatum: quod nullum telonium, pedagium seu vectigal in regno nostro, nisi de nostra vel eius qui Romanum pro tempore
 25 regeret imperium prodiret plena licencia et consensu, esset exigendum vel aliquomodo colligendum, potissime cum dive memorie quondam Fredericus imperator in statutis suis super pace plenius et expressius statuisset¹ et nos similiter in nostris super pace statutis in curia Herbipolensi statuissimus² aperte, quod sine nostro consensu et licencia vel eius qui
 30 imperio tunc precesset nullum foret thelonium, vectigal vel pedagium exigendum. (2) Qua sententia sic prolata, advocatus dictorum procuratorum proposuit coram nobis, quod . . consules et cives Leodienses reparacionem viarum et poncium pretendentes a curribus, salmariis et navibus victualia et res alias ad civitatem Leodiensem vehentibus certas exigunt pecunie quantitates, quas vulgariter chachago appellant, de venerabilis
 35 . . episcopi Leodiensis licencia et consensu, et petivit ipsi ecclesie super hoc salubri remedio subveniri. Sicque est per sentenciam diffinitum, quod exactionem, thelonium seu vectigal huiusmodi, quocumque nomine censeatur, debeamus et teneamus destruere ac delere. Quod quidem fecimus et nunc facimus per presentes. (3) Vis eciam iusticie iuxta sentenciam prenotatam plenius inherere volentes, ipsis . . consulibus et civibus
 40 Leodiensibus sub obtentu nostri favoris et gracia precipimus et mandamus, quatinus a receptione ac exactione theloni, pedagii seu vectigalis huiusmodi, quocumque eciam nomine censeatur, quod a curribus, salmariis et navibus exigunt supradictis, desistant

1) Cf. supra pag. 278 c. 22.

2) Supra nr. 390 c. 22.

penitus et omnino, eandem vel consimilem in posterum nullatenus recepturi, nisi sufficienter ostendant et doceant, quod de nostra vel . . . predecessorum nostrorum licencia hoc procedat. Huius sentencie testes sunt et in ipsius prolacione personaliter affuerunt: venerabiles . . . Fuldensis et . . . Heraveldensis ecclesiarum abbates, illustres Rudolfus dux Austrie et Rudolfus illustris ducis Bauvarie filius, principes nostri karissimi, Fridericus burgravius de Nuremberg, Eberhardus de Katzonnellenbogen, Gebhardus de Hirsberg, Guntherus de Suartzburg, Ludewicus de Ötingen comites, Conradus de Winsperg, Gerlacus de Bruberg et Fridericus de Hohenloch et quam plures alii fidedigni. Et nos in testimonium premissorum hanc litteram exinde conscribi et sigilli nostri munimine fecimus roborari.

Datum Erfordie, anno Domini et die ut supra, indictione tertia, rogni vero nostri anno septimo decimo.

423. MANDATUM EPISCOPO LEODIENSI DIRECTUM. Ian. 20.

Item ex autographo Leodiensi nr. 406 descripsimus. Sigillum dorso impressum erat. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2269. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili . . . episcopo Leodiensi principi suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Sinceritatem tuam volumus non latere, quod cum anno Domini MCC nonagesimo, in die sancti Sebastiani nobis Erfordie pro tribunali sedentibus propositum fuerit coram nobis, quod . . . consules et cives Leodionenses reparacionem viarum et poncium pretendentes a curribus, salmariis et navibus victualia et res alias ad civitatem Leodiensem vehentibus de tuo consensu et licencia certas exigant pecunie quantitates, nostris vel predecessorum nostrorum super hoc consensu^a et licencia petitis nullatenus nec obtentis, ad procuratorum dicte Leodiensis ecclesie humilom instanciam, qui petiverunt ipsi ecclesie super hoc salubriter subveniri, dictante iusta principum, baronum et nobilium qui presentes fuerant sententia, extitit maturo prohabito consilio diffinitum, quod exactiones huiusmodi, quocumque eciam nomine censeantur, que exiguntur a curribus, salmariis et navibus supradictis, nisi de nostra vel predecessorum nostrorum procedat licencia, non sunt in nostri rogni districtibus requirende, exigende seu aliquatenus colligende. Qua de re tue sinceritatis plenitudinem rogamus plenissimo cum affectu, regia tibi nichilominus auctoritate seriose mandantes, quatinus ob nostram ac imperii reverenciam licenciam seu gratiam, quam in nostri ac imperii iuris iniuriam videris dictis civibus super huiusmodi exactionibus concessisse^b, remoto quolibet contradictionis et dilationis obstaculo visis presentibus revoces et retractes, inhibens predictis . . . consulibus et . . . civibus Leodiensibus, ne tua auctoritate a curribus, salmariis et navibus victualia et res alias ad civitatem Leodiensem vehentibus huiusmodi exactiones, thelonia, pedagia seu vectigalia, quocumque eciam nomine censeatur quod exigunt ab eisdem, de cetero exigant vel requirant.

Datum Erfordie, anno Domini et die predictis, rogni nostri anno septimo decimo.

424. SENTENTIA DE CIVIBUS NON RESIDENTIBUS. Ian. 20.

Continuus A transsuntum a. 1346. Dec. 8. factum, quod ex autographo eiusdem tabularii nr. 635 ediderunt Bormans et Schoolmeesters Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège II, 461 nr. 800; V. A. 2 codicem Vaticanum lat. 3881 I saec. XVI., cui bis fol. 25

423. ^a) per hoc consensu in rasura or.

^b) super—concessisse in rasura or.

et 26 inserta est, de quo codice v. iam supra ad nr. 27; continemus nos; B editionem quam paravit Bormans 'Recueil des ordonnances de la principauté de Liège' I, 121. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2270. (P. deest.)

Nos Radulphus^a Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum
 5 sacri Romani imperii fidelium tenore presencium volumus pervenire, quod^b cum nobis
 pro tribunali sedentibus anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo, die Fabiani
 et Sebastiani constituti in vobis maiestatis presenciam honorabiles et industrii viri
 Traiectensis et Wetflariensis ecclesiarum prepositi, canonici Leodiensis ecclesie, devoti
 nostri dilecti, ex parte venerabilis principis nostri episcopi Leodiensis et capituli eius-
 10 dem ecclesie procuratores et nuncii specialiter destinati, advocato ipsorum interprete,
 petiverint per sentenciam diffiniri: utrum persone, que in civitatibus vel in opidis in
 cives vel opidanos recepte sunt nec in eis residenciam faciunt vel morantur, cives vel
 oppidani censi vel civium vel opidanorum iuribus debeant congruere, accedente
 consensu principum, baronum, comitum et nobilium qui presentes aderant iudicatum
 15 extitit et per sentenciam diffinitum: quod nullus prorsus recipi debet in civem vel
 opidanum, nisi in civitate vel opido residenciam fecerit aut moretur, et^c si receptus
 sit nec residenciam[m] fecerit nec moretur^d, municipalium iurium beneficio carebit omnino,
 maxime cum secundum edicta pacis generalis per inclitum quondam Fredericum Roma-
 norum imperatorem statuta¹ ac etiam iam pridem Herbipoli² et nunc de novo Erfordie³
 20 per nos sancita⁴ nullus qui in civitate vel opido non moretur et resideat, in opida-
 num recipi debeat vel in civem, et si receptus sit nec residenciam fecerit aut moretur,
 ut premissum est^e, municipalium iurium participio non gaudebit. Quam quidem sen-
 tenciam utpote rite et legitime promulgatam approbavimus et presenti serie appro-
 bamus. Huius rei testes sunt: venerabiles Fuldensis et Herpibolensis ecclesiarum
 25 abbates, principes nostri illustres Rudolphus Austrie et Stirie dux filius noster caris-
 simus et Rudolphus filius illustris Ludowici ducis Bawarie necnon spectabiles viri
 Fridericus burgravius de Nuremberg, Eberhardus comes de Katzenellenboge, Ludewicus
 comes de Otingen, Gebehardus comes de Hirzperch et Guntherus comes de Swartz-
 berch necnon nobiles viri Gerlacus de Bruberch, Conradus de Winsberch necnon Fride-
 30 ricus de Hohenloch et alii quam plures fidedigni.

Datum Erfordie, anno Domini et die prescriptis, regni vero nostri anno septimo
 decimo.

425. MANDATUM DE IMMUNITATE MONASTERIORUM. Febr. 25.

Dedit ex autographo tabularii regii Dresdensis Krühne 'Urkundenbuch der Klöster
 35 der Grafschaft Mansfeld' (= 'Geschichtsquellen der Provinz Sachsen' XX) p. 433 nr. 113,
 cuius editionem repetimus. Sigillum valde laesum pendet filis scribis rubri coloris. Cf.
 iam supra ad nr. 20 et infra nr. 2438. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2280.

(P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii
 40 Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad Romani regni dirigenda molimina evocati^a vocacione illius, qui fastidiosam
 superbiorum elidens superbiam devotam humilitatem humilium collocaat in sublimi⁴ in

424. ^a) Rodolphus F 1; Rudolphus B. F 2. ^b) quia F 1. 2. ^c) et si—moretur desunt A. F 1. 2.
^d) sancita F 1. 2. ^e) ut — est desunt F 1.

425. ^a) sequitur rasura or.

1) Cf. supra pag. 277 c. 14. 2) nr. 390 c. 14. 3) Cf. Reg. imp. VI, 2264. 4) Cf. Job 3, 11.

mento disponimus et iugi meditatione revolvere non cessamus, qualiter a supremo rege regum in maiestatis solio constituti in instauratione pacis et tranquillitatis rei publice officii nostri debitum exequamur et oppressos tyrannorum tyrannide nostre tuicionis presidio consolemur. Eapropter ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod nos honorabiles et religiosos viros abbatem et conventum de Walkenriht et nichilominus abbates et conventus monasteriorum eis attinencium, videlicet de Volkolrode, de Valle Georgii, de Porta, de Rifenstein et de Sicheime Cisterciensis^b ordinis, dilectos devotos nostros, quorum insignis vite religio velud odor agri pleni, cui Dominus benedixit¹, suavitatis oblectamento nos reficit, cum at[ti]nentibus suis bonis et hominibus sub umbra nostre protectionis respirare volentes, presenti serie universis precipimus et firmiter inhibemus, ne quis persona cuiuscumque conditionis ratione contribucionis, quam super institutione pacis per nos Erfordie nunc sanetita² ipsi religiosi tanquam viri imbecilles pacate quietudinis commodum gestientes exsolvant, ita quod nulla ab eis aut bonis aut ab hominibus eorum contribucio vel exactio vel alterius aervicii genus indebitum requiratur, ipsos in futurum huiusmodi^o trahat ad consequenciam, sed immunitates, exempciones et libertates quibus dotati sunt mandamus inviolabiliter observari. Insuper precipimus et volumus, quod nullus collecta multitudine se recipiat in ipsorum grangiis vel in claustris, nec volumus a quocumque aliquid ab eis in volgis contribucionis vel alterius servicii debitum extorqueri. Quod qui facere presumpserit, indignacionem nostram regiam se noverit incursum. In cuius rei testimonium presentem litteram exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie. V. Kalendas Marci, indictione III, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno XVII.

426. MANDATUM ALTERUM. Mart. 3.

Autographon, quod in tabulario communi domus Welficæ Guelferbyti asservatur, denuo descripsimus. Sigillum parum laesum pendet filis sericis flavi et rubei coloris. Quæ concordant cum nr. 425, typis minoribus expressa sunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2281. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus . . capitaneo et iudicibus super pacis observancia per Saxoniam deputatis ceterisque imperii fidelibus universis presentes litteras inspecturis gracionem suam et omne bonum.

Etsi de regalis procedat benivolencio largitate, universos regularis observancie professores sollicite protectionis patrocinio confovere, honorabiles tamen et religiosos viros . . abbatem et conventum Vallis sancte Marie Halberstadensis dyocesis ordinis Cysterciensis, qui secularis pestilencie aspernatis illecebris devotis oracionum suffragiis supremo militant salvatori, tanto debemus propensioris nostre tuicionis communitate presidio, quanto magis eorum imbecillitas noscitur indigere. Sane cum . . abbas et conventus monasterii predieti iam, sicut nobis innotuit, ex oppressorum turbinibus, quorum atrocitas ipsos undique circumstipat, usque adeo in calamitatem deciderint et iacture dispendium, quod nisi succuratur in tempore, difficile eis censetur remedii susceptivum, nos dictos religiosos, videlicet . . abbatem et conventum Vallis sancte Marie, in quorum religionis fragancia potissime delectamur, cum suis attinentibus bonis et hominibus sub umbra nostre protectionis feliciter respirare volentes, presenti serie universis

425. ^b) prima C in rasura or. ^c) in rasura or.

1) Gen. 27, 27. 2) Cf. Reg. imp. VI, 2264.

vobis precipimus et districto mandamus, ne quis cuiuscumque condicionis persona ratione huius contributionis, quam super institutione pacis generalis nunc Erfordie sanctita per nos * exsolvant, ipsos in futurum * trahat ad consequenciam nec aliquid ab eis in posterum per impeticiones illicitas aut servicia indebita requiratur, sed ipsis libertates et iura ac immunitates quibus dotati sunt mandamus inviolabiliter observari. Nolumus eciam, ut aliqui innumerosa multitudine se recipiant in ipsorum grangiis vel in clauastro. Insuper vobis . . capitaneo et iudicibus per Saxoniam memoratis regia auctoritate precipimus et mandamus, quatinus eorundem religiosorum turbatores animadversione iudiciaria ab iniuriarum impetu, nullo respectu compensacionis habito ab eisdem, cohibere curetis, providentes eis ab incendiis et rapinis et petitionibus enormibus, nec eis sinatis inferri molestiam vel iacturam. In cuius rei testimonium presentes litteras maiestatis nostre sigillo mandavimus roborari.

Datum Erfordie, V. Nonas Marcii, indictione tertia, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno septimo decimo.

427. CONSENSUS REGIS BOHEMIAE DE FUTURI REGIS ELECTIONE.

Apr. 13.

Servatur in solo L. codice 25. fol. bibliothecae Lucerensis fol. 107, de quo v. supra ad nr. 66; quem nos ipsi denuo contulimus. E quo dedit iam olim Kopp *Geschichte der eidgenössischen Bünde I, 903 nr. 23. Cf. infra nr. 441. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2296.*

(P. deest.)

[W]enczelaus* Dei gracia rex Bohemie et marchio Moravie universis presens scriptum visuris vel auditoris subscriptorum cognoscere veritatem.

(1) Quoniam regno Romanorum veri regis gubernamine destituto, gwerrarum in horribus animorum dissonanciis exulante^b rectitudinis prefectura, velud in mari turbido turbati fluctuant regnicole, iudicium subvertitur, iusticia non curatur et imperium quasi versum in improperium, demembrari se condolens, sine protectore subiacet undique laceratum. Ad hoc^c respectu habito nichilominus et perpense, qualiter excellentissimus dominus R. Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad regni Romanorum solum divinitus sublimatus, corpus imperii multipharium multisque modis suis membris aspiciens defraudatum, quietis impaciens causa rei publice vigiliarum ac laborum voluntarius affectator, corpori ipsius imperii sua membra connectens felicibus auspiciis auxit imperium cum gloria et honore; attendentes preterea, quod virtutum insigniis dictante stimulo naturali ad augmentum imperii imitetur vestigia patris proles, in eleccione illustris regis Romanorum ius habentes cum aliis ad hoc principibus Germanie deputatis, presentibus dilucide^d profitemur. quod ut regno salubrius cum regnicolis succurratur, nostrum expressum consensum et ex certa scientia adhibemus, postquam illustris R. Romanorum rex imperiale suscepit dyadema, ut vice nostra hoc nomine vel proprio nomine vel quocunque alio modo, prout de iure magis valere poterit et debet, ordinet et constituat, faciat, preficiat, provideat, postulet seu eligat illustrem R. filium suum duccm Austrie et Stirie in regem futurum Romanorum imperatorem, et ad huius negotii plenitudinem facultatis ordinandi, constituendi, faciendi, providendi, postulandi seu eligendi, prout de iure magis poterit et debet valere, illustrem duccm Austrie et Stirie predictum in regem futurum Romanorum imperatorem in dictum dominum R. Romanorum regem nostram liberaliter transferimus potestatem.

Ratum et gratum habituri, quidquid predictus dominus R. Romanorum rex, cui quantum

427. *) initialis deest c. b) exultante c. c) sequitur hinc deletum c. d) eadem, ut videtur, manu post scriptum c.

ad ea que predicta sunt et quoad omnia que accessoria sunt ad illa et quo ad hoc aliquantulum requiruntur liberaliter committimus, donamus et concedimus vires nostras, in quem etiam ius eligendi seu postulandi regem seu providendi de rege quod nobis competit illa vice transferimus, cum adeptus imperiale fuerit dyadema, super predicto negocio fecerit, disposuerit seu ordinaverit, ac si nos id in persona propria faceremus. (2) Ceterum ut beate tranquillitati sacri Romani imperii cum suis inhabitatoribus salutaris consulatur, superioribus in suo robore duraturis, hoc addimus et ex certa sciencia ordinamus, quod si serenissimum dominum regem, priusquam imperiale susceperit dyadema, viam universe carnis introire contigerit moriendo, hoc non obstante in illustrem Albertum ducem Saxonie, Angarie et Westfalie plene ac libere nostram transfundimus potestatem et eidem quoad illud ius nobis competens cedimus illa vice nostro nomine et vice ordinandi, constituendi, faciendi, providendi, postulandi seu eligendi, prout etiam de iure magis valere poterit et debebit, illustrem R. ducem Austrie et Stirie filium serenissimi domini R. regis Romanorum in regem futurum Romanorum imperatorem. Ratum et gratum habituri, quidquid fecerit seu ordinaverit dux Saxonie prenotatus in negocio supradicto, ac si negocium supradictum in persona propria tractaremus. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et sigilli nostri munimine iussimus roborari.

Datum Erfordie, Idus Aprilis, indictione III, anno Domini MCC nonagesimo⁴.

428. *MANDATUM DE PRECARIIS LUBECENSIBUS DIRECTUM. Mai. 15.*

Ex duobus autographis tabularii civitatis Lubecensis 'Trese Caesarea' nr. 40, quae inter se plane concordant, dedit Fr. Bruus. Pendunt ab utroque sigilla filis serieis. Cf. iam supra nr. 401. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2313. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod quia nos et imperium in Lubeke septingentarum et quinquaginta parvarum marcarum, sedecim solidos Lubicensium denariorum computandos pro marca, census et redditus singulis annis habemus, quarum marcarum redditus et census nobis ad octo annos immediate sequentes prudentes viri consules et cives de Lubeko dilecti nostri fideles in parata pecunia dederunt, numeraverunt pariter et solverunt, ipsos de eisdem redditibus et censibus septingentarum et quinquaginta marcarum parvarum, singulis annis nobis et imperio solvendarum, ad octo annos dicimus liberos et solutos. Volentes ut dicti nostri consules et cives de Lubeko ad dictos octo annos immediate sequentes loco nostri et imperii dictos nostros redditus et census colligant et conservent, in suos usus prout eis expedire videbitur convertendos et infra dictos octo annos a nobis vel succedentibus nobis in imperio nullatenus requirendos. Testes huius rei sunt: venerabiles Rudolfus archiepiscopus Salzburgensis, episcopus Lavantinus et Cónradus abbas Sancti Galli principes nostri, honorabiles viri abbas Admontensis et magister Henricus de Clingenberg prepositus Xantensis imperialis aule vicecancellarius et prothonotarius, nobiles viri Eberhardus de Catzenellenboge, Ludewicus de Ótingen comites fideles nostri dilecti et quam plures alii fidedigni. Ut autem omnia premissa maneant inconvulsa, hanc litteram exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie. Idus Maii. indictione tertia. anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno septimo decimo.

427. ^a) fuerit imperiale signo posito c. ^f) in add. c. ^g) in donon c. ^h) MCCXC c.

429. ALIUD MANDATUM. Mai. 18.

Dedit idem vir doctissimus ex duobus autographis eiusdem tabularii 'Trese Caesarea' nr. 39. Ab utroque pendent sigilla filis sericis. De linca dati v. ca. quae in Regestis imperii exposita sunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2315. (P. deest.)

5 Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam tenore presentium volumus pervenire, quod viri prudentes cives Lubicenses, dilecti nostri fideles, cum debite fidelitatis et devocionis oblationibus se nostre maiestatis conspectibus presentantes, super redditibus, obvencionibus, censibus et iuribus, quocumque nomine censeantur, regio dignitatis solio vacante aut eciam non vacante
10 imperio debitis usque ad haec tempora nobiscum sunt finaliter concordati, unde ipsos a premissis redditibus, obvencionibus et iuribus vacante solio imperiali aut eciam non vacante, ut preactum est, nobis et imperio debitis usque modo presenti serie quitamus et clamamus liberos penitus et solutos. Volentes ut prefati cives Lubicenses a nobis
15 ipsis et a nostris successoribus in imperio salvi sint in posterum, ita quod non impeti possint vel debeant in premissis. Testes huius rei sunt: venerabilis Rudolfus Salzburgensis archiepiscopus, Lavantinus et Hildensheimensis^a episcopi, magister Henricus de Clingenberg prothonotarius et vicecancellarius noster karissimus, venerabiles Sancti Galli et Admontensis^b abbates, nobiles viri Eberhardus de Catzenellenbogo et Ludewicus de Ötingen comites et quam plures alii fidedigni. In premissorum igitur robur
20 et evidenciam pleniorum presens scriptum exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie, XV. Kalendas Maii, indictione tertia, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno septimo decimo.

430. SENTENTIA DE CASTRIS NON REAEDIFICANDIS. Iun. 1.

22 *E copiarario chartaceo Wormatiensi in fol. succ. XVII. dedit iam olim Böhmer 'Acta imperii selecta' p. 363 nr. 474. Cuius editionem hic repetere necesse est, cum nec Monaci nec Herbipoli in tabulariis regis aliam copiam nacti simus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2318. (P. deest.)*

30 Nos Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii Romani fidelium noticiam tenore presentium volumus pervenire, quod nobis Erfordie^a pro tribunali sedentibus quesitum fuit per sententiam, utrum castra vel municipia qualiacumque et specialiter castra in Saneck et Richenstein, que per sententiam diruta sunt, reedificari debeant quoquo modo, obtentum quoque^b et iudicatum extitit coram nobis omnium astantium applaudente consensu, quod castra in Saneck
35 et Richenstein premissa vel quocumque alia a nullo prorsus reedificari debeant, que dictantibus sententiarum rigoribus sunt destructa.

Datum Erfordie, Kal. Iunii, indictione tertia, anno Domini MCLXXX. regni vero nostri XVII.

429. ^a) Hildensheimensis 2. ^b) Admontensis et Sancti Galli 2.

40 430. ^a) Erfordie c. ^b) quod c. ^c) LXXXII c.

431. MANDATUM PROTECTIONIS IURANTIUM PACEM. *Iun. 12.*

Repetimus editionem, quam e duobus copiariis tabularii Goslariensis paravit Bode 'Urkundenbuch der Stadt Goslar' II, 393 nr. 391. Cf. supra nr. 425. 426. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2324. (P. deest.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus, comitibus, nobilibus, baronibus, ministerialibus, civitatibus sub pace generali constitutis gratiam suam et omne bonum.

Vos universos et singulos tenore presencium volumus non latere, quod prudentes viri cives Goslarienses fideles nostri dilecti coram nostre maiestatis presencia iurisiurandi sacramentum prestiterunt super pacis observancia generalis, parati de se querelantibus quibuscunque iusticie reddere complementum, volentes eciam, quod eisdem de sibi iniuriantibus fiat iusticia pari forma. Quare vestram fidelitatem fervido precum studio requirimus et rogamus, quatinus vos universi et singuli dictos nostros cives et imperii de Goslaria in omnibus suis factis et negociis dirigentes eosdem studeatis efficaciter promovere, in hoc nostre celsitudini graciosum obsequium inponuri.

Datum Erfordie, II. Idus Iunii, indictione III, anno Domini MCCLXXXX, regni vero nostri anno septimo decimo.

432. MANDATUM ALTERUM. *Iul. 6.*

Dedit item Bode l. c. p. 399 nr. 399 ex autographo eiusdem tabularii 'Domstift 108'. Sigillum dorso impressum erat. Cum autem in membranac parte posteriori alia manus appareat, id quod antiquitus scriptum erat deletum sit, verba textus ab usi cancellariae discrepent, illum partem Precipue — speciali genuinam esse vix crediderim. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2341. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus illustri O. comiti de Anhalt capitaneo conservatorum pacis per Saxoniam, principi suo dilecto, gratiam suam et omne bonum.

Sinceritatem tuam affectuose rogamus, quatinus ecclesiam Goslariensem studeas in omnibus promovere, non permittens ipsam in bonis suis per advocatos quoscumque indebite aggravari. Precipue nobiles de Hadenmersleben ab eorum magnis iniuriis autoritate regia compescas, sciens eandem ecclesiam et canonicos nobis et sacro imperio esse dilectos. Ideireo ipsos et ecclesiam amplectimur devocione speciali.

Datum Erfordie, II. Nonas Iulii, regni nostri anno XVII.

**433. LITTERAE AD ABBATEM LUTRENSEM DE PROTECTORE
RECIPIENDO.** *Iul. 28.*

Contulimus codicem Parisinum lat. 5138 fol. 67, ubi manu saec. XVI. ex tabulario Lutrensi exemplatae sunt. Cf. Reg. imp. VI, 2357. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2350. (P. deest.)

Nos Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri Romani imperii fidelium notitiam volumus pervenire, quod nos sollicitis animis ob omnipotentis Dei reverentiam et honorem religiosorum incommoditatibus et dependiis volentes modis omnibus precavere, ut tranquillitate respirantes divino cultui

liberius intendere valeant et vacare, religiosis viris abbati et conventui Lutrensi devotis nostris dilectis ex regia benivolentia duximus hanc gratiam faciendam, quod ipse abbas Lutrensis, qui pro tempore fuerit vel ipse conventus, si abbas non extiterit, possit vacante regno Romanorum ex hac nostrae concessionis licentia quemcumque voluerit in imperio de quinquennio in quinquennium recipere et habere in protectorem, defensorem seu gardiatorem, prout sibi videbitur expedire.

Datum Erfordie, quinto Kalendas Augusti, anno Domini millesimo CC nonagesimo, indictione tertia, regni vero nostri anno septimo decimo.

434. LITTERAE DE SOLUTIONE PECUNIAE AB ABBATISSA
ROMARICENSI PRAESTANDA. *Iul. 28.*

Servantur in codice Parisino l. 12866 saec. XIV. fol 79, quem denuo contulimus. Cf. Reg. imp. VI, 2353 et supra nr. 394. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2351.

(P. decst.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis et singulis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Ad universitatis vestre notitiam tenore presentium cupimus pervenire, quod cum abbatissa Romaricensis post novam suam creationem sua regalia, id est administrationem temporalium, a nobis petere et recipere et tunc temporis sexaginta quinque marchas cum fertone officialibus nostre curie persolvere teneatur, et oppidani Romaricenses predictae abbatissae in dicta pecunie summa teneantur ad susceptionem ipsorum regalium subvenire, quamvis ut dicitur predicti oppidani velint solutionem predictae pecunie . . . abbatissae predictae differre usque ad reditum post receptionem regalium predictorum, nos videntes, hoc non iuste et rationibus obviare et periculo non carere tam abbatissae quam oppidanis, quod talis debiti solutio differatur, volentes utrique parti consulere et congruum remedium adhibere, statuimus et presenti decreto regaliter ordinamus sub pena viginti marcharum, ut futuris temporibus post creationem predictae abbatissae et ipsius monitionem et requisitionem per mensem oppidani supradicti summam argenti supradictam suo abbatissae Romaricensi vel eius certo nuntio persolvere teneantur. (2) Insuper volumus et statuimus et presentibus ordinamus, oppidanos supradictos penam antedictam omnimodo incurrisse. de quibus decem marche camere nostre cedent, abbatissae quinque et executori seu pignori quinque. (3) Concedimus etiam per presentes, ut predicta . . . abbatissa per quemcumque voluerit ipsos oppidanos predictos pro sexaginta quinque marchis cum fertone et pena supradicta, dampnis et expensis nomine et iussu nostro faciat post terminum antedictum, si in solvendo fuerint negligentes, pignorari et pignora alienari, donec de summa argenti predicta penis et dampnis inde habitis nobis, . . . abbatissae et executori, prout supra expressum est, extiterit plenarie satisfactum. Ut autem predicta firma maneat et perpetua perseverent, in eorum testimonium presentem paginam conscribi et nostri sigilli munimine iussimus roborari.

Datum Erfordie, quinto Kalendas Augusti, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo, indictione tertia, regni vero nostri anno septimo decimo.

435. COMMISSIO TERRAE FRISIAE. Jul. 29.

Dedit Herre ex 1) et 2) duobus autographis inter se concordantibus, quae in tabulario secreto domus regiae Bavaricae asservantur. Sigilla plus minusve laesa pendunt filis sericis rubei coloris. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2352. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis et singulis sacri imperii Romani^a fidelibus graciā suam et omne bonum.

(1) Attendentes virtutum beneficia, meritorum insignia, constantis fidei suffragia, quibus spectabilis vir Reynaldus comes Gelrie fidelis noster dilectus erga nos et sacrum Romanum imperium dinoscitur relucere, gerentes confidentie plenitudinem de eodem, dicto nobili Reynaldo comiti Gelrie totam Frisiam que dicitur vulgariter Öst-¹⁰ vrieslant^b et omnem aliam Frisiam ad nos et imperium spectantem, excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . comitem de Hollandia pertinente, de nostrorum procerum consilio duximus committendam^c. Dantes eidem plenariam potestatem per se vel suos de delictis cognoscendi et puniendi, iudicandi, sentenciandi, in facinorosos homines animadvertendi, penas imponendi, iura nostra et imperii recuperandi, ampliandi,¹⁵ collectas seu precarias, cum sibi expedire videbitur, faciendi in ipsa Frisia, officiatos iudices pro se constituendi, iura condendi, ea observare faciendi et omnia ac singula faciendi, ordinandi, disponendi, tractandi, que facere, ordinare, disponere et tractare possemus, si essemus ibidem personaliter constituti, ita quod de iustis redditibus, iustis precariis et de ceteris de iusto iudicio provenientiibus nobis vel nostris in im-²⁰ perio^e successoribus legitimam tenebitur computacionis reddere rationem. (2) Porro predicta Frisia, quam dicto Gelrie comiti^d duximus committendam, per nos vel nostros successores non debet ullatenus avocari, nisi prius de expensis et impensis, quas in recuperacione^e, attractione necnon reformatione ipsius Frisie pro se et suis duxerit faciendas et exponendas, sibi vel suis heredibus per nos vel suc-²⁵ cessores nostros penitus refusus prehabita computacionis legitima racione. Donis vero, liberalitatibus, exenniis, concessionibus, redditibus seu proventibus seu quibuscumque curialitatibus sibi factis vel faciendis racione amministracionis ipsius Frisie, que sunt comiti predicto per Frisiam predictam, per dictum comitem aut eius heredes nobis et nostris successoribus nullatenus computandis. (3) Sane si dictum comitem in³⁰ Frisia predicta aliquas terras seu possessiones contigerit comparare, ad imperium tamen non spectantes, illas pacifice a nobis et imperio titulo feodi possidebit. (4) Ceterum in dicti comitis laborum et sollicitudinum recompensam quatuor milia marcarum argenti puri et examinati^f dignum duximus eidem comiti largienda. Et si nos vel successores nostros dictam terram Frisie a dicto comite contigerit avocare³⁵ prius quam terram restituat, dicta quatuor milia marcarum per nos vel successores nostros debent eidem comiti assignari et integraliter persolvi. Testes autem huius commissionis fuerunt inferius nominati: venerabilis^g Rudolfus archiepiscopus Salzpurgensis, illustris Albertus dux Saxonie^h, nobiles Fridericus burgravius de Nürenbergⁱ, Eberhardus comes de Catzenellenboge^j, comes Albertus de Hohemberg^k, Ulrichus de⁴⁰

435. ^a) Romani imperii 2. ^b) Oestvrieslant 2. ^c) imperium 2. ^d) comiti Gelrie 2.
^e) et *adit.* 2. ^f) examinati 1. ^g) venerabilis — Saxonie *desunt* 2. ^h) Norimberc 2. ⁱ) Katzen-
eleboin 2. ^j) Hohenberc 2.

1) *De verbo committere c. iam supra p. 264 n. 1; cf. nr. 180, 263, 264 al.*

Hanouwe¹, Gerlaeus de Brubere², magister Heinricus de Clingenberg³ aule nostre prothonotarius et quam plures alii nobiles et potentes. In premissorum omnium testimonium et robur presens scriptum conscribi et maiestatis nostre⁴ sigillo iussimus communiri.

5 Datum Erfordie, III. Kalend. Augusti, indictione tertia, anno Domini MCC nonagesimo⁵, regni vero nostri anno septimo decimo⁶.

436. MANDATUM PRINCIPIBUS FRISIAE VICINIS DIRECTUM. *Iul. 31.*

Ineditum nobis petentibus dedit Herre ex autographo eiusdem tabularii. Sigillum parum laesum pendet loco membranaceo. — Böhmner, Reg. imp. VI, 2355. (P. deest.)

10 Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis archiepiscopis, episcopis, ducibus, marchionibus, comitibus et nobilibus circa Frisiam commorantibus dilectis sibi gratiam suam et omne bonum.

De fidei puritate, non modica industria et constancia incorrupta nobilis viri Renaldi comitis Gelrie dilecti nostri fidelis sincerius et plenius confidentes sibi totam
15 Frisiam que dicitur vulgariter Oostvrieslant et omnem aliam Frisiam ad nos et ad imperium spectantem, excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . comitem de Hollandia pertinente, duximus committendam. Dantes sibi liberam potestatem iudicandi, iura et redditus nostros et imperii colligendi et de eisdem, prout sibi visum fuerit esse utile, nobis et imperio disponendi, alios iudices statuendi, novos milites faciendi, reos
20 puniendi et bona imperii recuperandi. Unde universos et singulos vos rogamus plenissimo cum affectu, quatinus ei ad predicta universa et singula sibi a nobis commissa cooperari et assistere efficaciter et fideliter, quocienscumque et quodcumque ab ipso requisiti fueritis, statuatis, ostensuri et exhibitori nobis in hoc vestre sinceritatis et fidelitatis indicia pleniora.

25 Datum Erfordie, II. Kal. Augusti, indictione tertia, anno Domini millesimo CCLXXXX, regni vero nostri anno XVII.

437. MANDATUM HOMINIBUS FRISIAE DIRECTUM. *Iul. 31.*

*Dedit Herre ex autographo eiusdem tabularii. Sigillum valde laesum pendet loco membranaceo. Quae de altero autographo olim notavit Ficker, non recta sunt. Est potius
30 nr. 436. — Böhmner, Reg. imp. VI, 2356. (P. deest.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis hominibus per totam Frisiam que vulgariter dicitur Ostvrieslant et per omnem aliam Frisiam ad nos et imperium spectantem, excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . comitem de Hollandia pertinente, dilectis suis fidelibus gratiam suam et omne bonum.

35 Fidelitas vestra sciat, quod ad regendum vos et iudicandum inter vos et de vobis, disponendum de nostris iuribus et redditibus et recipiendum illos redditus et convertendum ad utilitatem nostram et imperii et statuendum iudices et puniendum reos nobili viro Renaldo comiti Gelrie dilecto nostro fidei duximus committendum. Unde vestre fidelitati precipimus et mandamus, quatinus ei intendatis et obediat in omnibus
40 humiliter et devote, propter hoc a nostra celsitudine suo tempore non immerito commendandi.

Datum Erfordie, II. Kal. Augusti, regni nostri anno XVII.

435. ¹) Ulricus de Hanowen 2. ²) Brubere 2. ³) Clingenbere 2. ⁴) nostro 2. ⁵) nonagesimo 2. ⁶) XVII 2.

438. SENTENTIA DE DOMINORUM IN VASSALLOS ACTIONE.

1290. Aug. 17.

Continuimus 1) et 2) duo autographa tabularii Dusseldorpiensis 'Jülich-Berg' 104, quorum sigilla fere illaesa apud 1 pendent loro membranaceo, apud 2 filis sericis rubri et viridis coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2362. (P. 455.) 5

Nox Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ac universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam cupimus pervenire, quod anno Domini MCC nonagesimo, XVI. Kalendas Septembris, indictione tertia, nobis sedentibus pro tribunali apud^a Erfordiam^b presentibus principibus, comitibus, nobilibus, baronibus necnon quam pluribus proceribus regni nostri petatum fuit in iudicio coram nobis et sententialiter 10 diffiniri: si dominus aliquis habeat vasallum, qui attemptavit aliquid contra dominum et contra quem dominus habet actionem et ius agendi in iudicio, qualiter contra vasallum domino succurratur. Et extitit per sententiam consensu principum, comitum, nobilium approbatam legitime diffinitum: quod ipse dominus suum vasallum presentibus aliis vasallis coram se ad iudicium poterit evocare et cognoscere poterit et iudicare 15 pro vel contra ipsum vasallum, prout ipsorum dictaverit sententia vasallorum. Testes autem huic sententie presentes aderant: illustres^c dux Saxonie, dux Brunswicensis principes nostri, nobiles^e buregravius^d de Nürnberg^e, comes Eberhardus de Catzenellenbogen^f, Gerlacus de Brubereg^g, C.^h de Winsbereg et quam plures alii nobiles et barones. In cuius rei testimonium hanc paginam conscribi et nostri sigilli muni- 20 mine fecimusⁱ roborari.

Datum Erfordie^k, anno, die, indictione premissis, regni vero nostri anno septimo decimo.

439. DECLARATIO DE REGNO UNGARIAE. Aug. 31.

Denuo continuimus autographon, quod asservatur in tabulario Viudobonensi. Pendet 25 sigillum fere illaesum filis sericis flavi rubeique coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2366. (P. 455.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam volumus pervenire, quod quondam regnante 30 illustri Friderico imperatore Romanorum clare memorie, nobis et quam pluribus principibus, baronibus, nobilibus presencialiter constitutis, rex Ungarie qui tunc fuit pro tempore regnum suum a dicto imperatore Friderico accepit ab eo et imperio titulo feodi possidendum. Hoc nos audivisse, vidisse et presentes interfuisse presentibus 35 protestamur. In cuius rei testimonium hanc paginam conscribi et nostro maiestatis sigillo iussimus roborari.

Datum Erfordie, pridie Kalendas Septembris, anno Domini MCCLXXXIX, indictione tertia, regni vero nostri anno septimo decimo.

440. INFEODATIO REGNI UNGARIAE. Aug. 31.

Item continuimus autographon eiusdem tabularii. Pendet sigillum illaesum filis sericis 40 eiusdem coloris. Cf. infra nr. 453 et 454. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2367. (P. 455.)

438. ^a) apud 2. ^b) Erfordiam 2. ^c) . . . add. 2. ^d) buregravius 2. ^e) Nournberg 2.
^f) Catzenellenbogen 2. ^g) Brubereh 2. ^h) strenuus . . . 2. ⁱ) iussimus 2. ^k) Erfurdie 2.

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus univorsis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Licet regalis animi benivolentiam ad universos Romani imperii principes extendere largiffue teneamur, maximo tamen naturæ dictante stimulo nostram prolem propriam bene meritam dignamur prevenire gloria et honore. Ad hoc itaque habito respectu regnum Ungarie, quod nobis et imperio per mortem quondam Ladyzlai regis vacare dinoscitur, cum suis hominibus, torris, castris, civitatibus, oppidis, villis, possessionibus, iuribus necnon attinentiis universis et omni eo iure, quo idem regnum predictus rex Ladyzlaus dinoscitur tenuisse, illustri Alberto duci Austrie principi et filio nostro karissimo titulo feudali a nobis et imperio perpetuo possidendum ex regia munificentia de principum et baronum imperii consilio concedimus et donamus. In cuius rei testimonium hanc paginam conscribi et nostre maiestatis sigillo iussimus roborari.

Datum Erfordie, pridie Kalendas Septembris, anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo, indictione tertia, regni vero nostri anno septimo decimo.

441. PROMISSIO ALBERTI DUCIS AUSTRIAE COMITI PALATINO FACTA.
Sept. 9.

Autographon tabularii secreti domus regiae Bavaricae denuo descripsimus. Sigillum iam deest, filis sericis viridis coloris relictis. Cf. supra nr. 427 et Reg. imp. VI, 2362 a. (P. deest.)

Nos Albertus Dei gratia dux Austrie et Stirie, dominus Carniole, Marchie et Portus Naonis tenore presencium profiteamur et scire volumus universis, quod si nos ad regni Romani gubernacula dirigenda contingat favente Altissimo promoveri, omnia privilegia, libertates, gratias, honores et iura inelito principi domino Lodwico comiti palatino Reni duci Bavarie fratri nostro karissimo per serenissimum dominum et patrem nostrum Rudolfum Romanorum regem ac alios imperatores et reges quoslibet predecessores suos pro diversitate temporum tradita et concessa eidem comiti palatino Reni et ipsius heredibus libenti animo volumus et promittimus inviolabiliter observare ac huiusmodi privilegia, libertates, gratias, honores et iura sigillo nostro regio, quam cito nos illud habere contigerit, confirmare. Concedentes has nostras litteras in testimonium super eo.

Dat. Ratispone, anno Domini MCC nonagesimo, V. Idus Septembr.

442. SENTENTIA DE DEVOLUTIONE FEUDORUM. *Sept. 10.*

Hucusque ineditam dedit iam olim Bethmann ex transsumto a. 1384. in tabulario Insulensi asservato, quod denuo contulimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2371. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod anno Domini MCC nonagesimo, quarto Idus Septembris, indictione tertia, nobis apud Erfordiam pro tribunali sedentibus quesitum fuit per sententiam eorum nobis, utrum aliquo vasallo alicuius domini mortuo sine masculo herede, si feudum ipsius vasalli premortui propius ad sororem ipsius defuncti vasalli utrum ad dominum feodi esset devolutum. Et extitit sententialiter diffinitum, quod tale feudum vacaret domino penitus et omnino et de ipso posset dominus ordinare pro sue libito voluntatis, sorore vasalli penitus exclusa, nisi dominus de sua gratia velit ei ipsum feudum concedere pro tempore vite suo. Testes

qui huic sententiae praesentes aderant sunt hii: nobiles viri burgravius de Nuremberg, Eberhardus comes de Catzenellenbogen, Eberhardus comes de Wirtenberg, Geiriacus de Brüberg, Conradus de Winsperch, Fridericus de Hohenloch, Ulricus de Hanouwe et quam plures alii fidedigni. In cuius rei testimonium praesentes litteras maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie, die, indictione et anno Domini supradictis.

443. SENTENTIA DE DEFENSIONE A PERICULO DUELLIONIS. Sept. 10.

Autographon, quod asservatur Dusseldorpii in tabulario regio 'Jülich-Berg' nr. 105, denuo contulimus. Sigillum laesum pendet loro membruceo. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2372. (P. 455.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam tenore praesentium volumus pervenire, quod nobis apud Erfordiam pro tribunali sedentibus anno Domini MCC nonagesimo, quarto Idus Septembris, indictione tertia, quesitum fuit per sententiam coram nobis, si aliquis suum adversarium in iudicio conveniat de incendio nocturno per eum modum, quo moveat ei questionem duellionis quod vulgo dicitur kamprecht, quo iuris auxilio talis in iudicio conventus valeat se tueri. Et extitit sententia diffinitiva, quod quicumque pugna duellionis quod vulgo dicitur kamprecht¹, prestando iurisiurandi sacramento manualiter exhibito suam possit innocentiam expurgare, nedum in hoc crimine accusatus, set in multis aliis et diversis, nisi consecius repertus fuerit lese crimine maiestatis. In quem casum a duellionis periculo quod vulgo dicitur kamprecht nullatenus se poterit defensare. Huic sententiae testes aderant: nobiles viri Fridericus burgravius de Nuremberg, Eberhardus comes de Catzenellenbogen, Eberhardus comes de Wirtenberch, Ulricus de Hanouwe, Fridericus de Hohenloch, Conradus de Winsperg et quam plures alii fidedigni. In cuius rei testimonium praesentes litteras maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie, anno Domini, die et indictione praescriptis.

444. DECLARATIO ALTERA DE IURIBUS REGIS BOHEMIAE. Sept. 26.

Documenti insignis, quo declaratio supra nr. 415 amplificatur, autographon asservatur in tabulario Vindobonensi. Denuo contulimus. Pendet sigillum laesum filis sericis rubri viridisque coloris. In verso scripta sunt: Regist. per Iohannem de Glacz. Cf. supra nr. 115. — Böhmcr, Reg. imp. VI, 2376. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus praesentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Quanto iura personarum prodeunt in lucem noticia clariore, tanto liquidius posteritati successure materia tollitur altercandi. Inquisitionis igitur circumspecte prehabita indagine scrutinioque sollerti scire desideravimus, quid quantumve iuris in Romano competat imperio et in electione Romanorum regis futuri imperatoris inclito . . regi Bohemie principi et filio nostro karissimo et heredibus ipsius. Quo facto principum, baronum, nobilium et procerum imperii necnon veteranorum communi assertione et concordii testimonio comperimus assonante, ipsum regem Bohemie imperii debere concernam existere et ius ac officium pincernatus apud eum necnon eius heredes iure hereditario residere. Extitit etiam dilucide declaratum, predictum regem Bohemie et suos heredes in electione regis Romanorum futuri imperatoris cum ceteris electoribus habere debere ad similitudinem aliorum electorum eligendi plenarium ius et vocem. Haec vero iura pincernatus et electionis nedum dicto regi et suis heredibus didicimus

1) *Hic deesse verba fuerit conventus vel similia, monuit Zeumer.*

competere, sed etiam suis progenitoribus, abavis, attavis, proavis et avis iure plenissimo competeabant. Volentes itaque dicti regis et heredum suorum dispendiis precavero, ius et officium pincernatus in imperio sibi et heredibus eius et non alii competere et in electione Romanorum futuri imperatoris habere ius et vocem, clare recognoscimus, approbamus et presencium testimonio profitemur. Si quid autem diminutionis vel calumpnie quod non credimus circa predicta cavillose, maliciose vel subdole posset opponi, supplemus de plenitudine regie potestatis. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie, VI. Kalend. Octobris, indictione III, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno septimo decimo.

445. SENTENTIA CONTRA ALIENATIONEM BONORUM FEUDALIU.

Oct. 21.

Autographon, quod asservatur Dusseldorpii in tabulario regio, denuo contulimus. Scriptum est in cancellaria regis. Sigillum, quod olim pendebat loco membranaceo, iam deest. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2379. (P. 456.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod nobis sedentibus pro tribunali apud Erfordiam comparuit in iudicio coram nobis sufficiens procurator venerabilis . . abbas Werdinensis, principis nostri dilecti, qui ipsius abbatis nomine proponebat, an aliquis vasallus vel alter quicumque, qui bona tenet a domino, quocumque nomine censeantur, possit alienare vel distrahere illa bona, domino super hoc nullatenus requisito. Et de nostrorum procerum consilio sentencialiter extitit diffinitum, quod neque vasallus vel alter aliquis fidelis preter scienciam domini ipsa bona, que tenet a domino, non possit alienare vel distrahere quoquomodo. Et si contrarium fecerit, ipsa bona ad manus domini devolvuntur et de ipsis dominus poterit ordinare pro sue libito voluntatis. Huius rei testes sunt: illustris Albertus dux Saxonie princeps et filius noster dilectus, nobiles viri Fridericus burgravius de Nürenberg, Eberhardus comes de Catzenellenbogen, Ludewicus comes de Ottingen, Gerlacus de Brubereh et Cönradus de Winsperch, strenui viri . . de Bappenheim marschaleus curie nostre et . . magister curie nostre et alii quam plures fidedigni. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Erfordie, XII. Kalend. Novembris, indictione quarta, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno decimo octavo.

446. MANDATUM DE IURIBUS MONASTERIORUM. Oct. 21.

Autographon eiusdem tabularii denuo descripsimus. Scriptum est in cancellaria regis. Sigillum iam deest, loco membranaceo relicto. In verso legitur manu succ. XV: non registratum in libris nostris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2380. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus, comitibus, nobilibus, baronibus, ministerialibus necnon ceteris imperii fidelibus graciā suam et omne bonum.

Venerabilis . . abbas Werdinensis princeps [noster]* dilectus nostre celsitudini graviter est conquestus, quod nonnulli iuris inimici, qui advocacias et alia bona, quas queve a dicto abbate tenere debent, negligunt tamen et contempnunt dictas advocacias et bona suis statutis temporibus tanquam fideles recipere, prout mos est. Item in

45 446. *) deest or.

suis querimoniis adiecit, quod nonnulli pensionarii sue ecclesie Werdinensis biennio vel triennio supersedent debitas persolvere pensiones et sic ipsa re merito diutante iuris ordine sunt privandi. Quare vobis universis et singulis auctoritate regia committimus et mandamus, quatinus ob Dei et nostram reverentiam dicto . . abbati necnon sue ecclesie Werdinensi efficacibus auxiliis operosisque consiliis assistatis, ob sacre religionis sacram venerationem tantum devotis mentibus facientes, ne dictus . . abbas contra viam iusticie iuribus sui monasterii defraudetur.

Datum Erfordie, XII. Kal. Novembr., indictione quarta, anno Domini MCC nonagesimo, regni vero nostri anno decimo octavo.

447. ABSOLUTIO PROSCRIPTIONIS. Oct. 23.

Descripsit iam olim Bethmann ex autographo tabularii Helmstadiensis. Sigillum valde laesum pendet loco membranaceo. Cf. iam supra nr. 297—301. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2381. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus, baronibus, comitibus, nobilibus necnon universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam deducimus per presentes, quod universos cives de Helmestat, quos a macula proseriptionis et abiudicacionis absolvimus, de libro proscriptorum aboleri iussimus et deleri. Vos universos ac singulos exorantes, quatinus ob nostram ac sacri Romani imperii reverentiam, eciam intuitu venerabilis abbatis Werdinensis, principis nostri dilecti, quem prosequimur favore gracie singularis, ad quem proprietas opidi in Helmestat dinoscitur pertinere, dictos cives de Helmestat studeatis honoribus ac promociionibus efficaciter prevenire, nobis in hoc facturi obsequium speciale.

Datum Erfordie, decimo Kalend. Novembris, indictione quarta, anno Domini MCC nonagesimo, regni nostri anno decimo octavo.

448—451. CONCORDIA CUM CIVITATE BISUNTINA.

1290. ante Apr. 24.—Iun. 3.

448. REQUISITIO PRIVILEGIORUM CIVITATIS REGI MISSA. ante Apr. 24.

Superest in codice 'Registre le plus ancien', fol. 173 tabularii civitatis Bisuntinae, quod asseratur in bibliotheca publica¹. Nos ipsi a. 1903. contulimus. Capita concordiae infra nr. 450, 451 in margine posuimus. — Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 2529 et litteras Ottonis comitis Palatini a. 1290. Apr. 2. civitati missas, quas edidit Castan in dissertatione infra ad nr. 449 citata pag. 63 nr. 33 (= Mémoires IV. série, IV, 402). (P. deest.)

¹ Cf. Castan 'Notes sur l'histoire municipale de Besançon' (Besançon 1898), p. 124.

Cou sunt noz franchisses et noz custumes^a et cou que noz havons usse des le tens du quel on ne est memoire.

Cou est cou que li prodomes de Besençon et li citiain requerent a tres aut prince et souverain Raou roi des Romains et general amenestrour des biens de l'empire de Rome de l'autorite l'aipostoille, qu'il leur outraoist et confermeist:

1. Prumeremant que li citiens et li cite de Besençon soient sougist a l'empereur des Romains sent nule maiain. La quel chosse li diz citiain aferment, qui sunt et ont este des le tens qui n'est memoire, et est en la devine escriture des glorios martis saint Ferieul et saint Ferreul, qui convertirent la cite des paiains a la cristiente.

2. Item apres li estat de la menioie de Besençon ne puisse estre changez par force de seignor, mes doit touz jors demorer en som droit pois et en som droit aloy. Cou est asavoir a III d(eniers) et maille de loiemant et XVII s(oz) III deniers lou mare de Coloingne de pois. Et que la dite mennoie ne se puisse faire forque danz la cite de Besençon.

3. Item que li prodomes de Besençon aient les clers des portes de la cite de Besençon et doivent avoir, ausi come il les ont au touz jors, et le droit de l'avoir et du garder.

4. Item que li diz citiens aient comunute ou universite, archo comune et seal de comunite et cloches et banneres, et que li prodomes de Besençon puissent alere l'ou plusors por gouverner et ordener les comunes beissoingnes de la cite et faire prisses et huances entre leur et avoir deniers communs por faire lors beissoingnes^b.

5. Item que li juges de regaule et des autres justisses seculers de Besençon ne doivent ne poient jugier par interlocutore ne par se[n]tence defenistive, mais que par les citiains de Besençon qui doivent estre envaie a jugemant par trois fois du seignour sor chascune cause. Et cou qui est jugiez et escordez par les diz citiains par acune des trois fois desuis dites, doit estre tenuz senz nul apel et monez a assecucion par le seignour. Et se li prodomes ne escordent par acune des trois fois, li jugemanz vient a seignour.

6. Item que justisse desuis dite ne puist demander senz escussor, se n'est de grime noitore ou de arme amoluie por ferir ou por faire ayme du ferir. Et se droiz ou jugemanz i aferoit, li sires i doit envaier les citiens de Besençon et nun autrui par III foiz, ausi com il est desuis diz.

7. Item que li diz citiens poient et doivent de leur atorite danz la cite de Besençon et de fors gaigier ces de fors por lor daiz et por lor torz faiz et panre les homes taillables et lors chosses por les doites a leur seignours. Et pouient et doivent li diz citiain panre ou acuns de lor ces de fuers por lor meffait, qu'il ou acuns de lor arrient fait es citiens de Besençon ou acun de lor par droit faicant par lor justisses de Besençon danz la cite.

8. Item que justisse de Besençon ne poient mestre bane ne poinne ne faire escrier, se n'est par la requeste des prodomes de Besençon.

9. Item que li rois desuis diz come amianistreres des biens de l'empire resparloist que ques dons qu'il ne sui devantiers aient fait, qui soient noissanz ne grevanz a la cite de Besençon ne es diz citiens.

10. Item que justisses seculers de Besençon ne ont sor les citien de Besençon ne poient avoir ne doivent forque III menneres de amandes pecunias, cou est asavoir III soz por la coutumaseo ou por estre convineuz en cause ceville. Item la seconde IX soz por sanc prove et estair par sempte defenistive par devant le seignour. Item

448. ^a) sequitur que deletum e. ^b) sequitur seculers de Besençon cancellatum e.

la tierce de LX soz por arme amolue, quant om en fiert ou fait ayme du feir, se convineuz en est par devant le seignour.

- c. 12. 11. Item que tuit eis qui saront demoranz en la cite de Besençon, soient de la prise et^e de la misse du comon de Besençon.
- c. 13. 12. Item que l'arcevesques de Besençon ne peust ne ne doit vandre vin por son banc que douze meys de vin du crui de l'anneie sain et nest, ne des plus chiera pris ne des plus vis, a nostre mesure de Besençon.
- c. 16. 13. Item requerons de graice danz la cite de Besençon que nos puissions faire dous fors et uns molins, li ques soient a la dite cite et es citiens.
- Apr. 24. Cis traneris fui faiz lendemain de la saint Jorge, l'ant qui corroit par MII^c et III^{xx} et dix, ou mois d'Avri. H. Cuignaz^d.

449. COMPROMISSIO CIVITATIS DE SOLUTIONE PRAESTANDA. *lun. 3.*

Autographon superest in eodem tabulario. Sed cum nobis praesentibus a. 1903. inveniri non potuerit, repetimus editionem, quam paravit A. Castan 'Le siège et le blocus de Besançon 1289 et 1290' pag. 85 nr. 36 (= Mémoires de la société d'émulation du Doubs IV. série, IV (1869), p. 409). Pendet sigillum civitatis. — Böhmer, Reg. imp. VI pag. 560 nr. 2529. (P. deest.)

Nos li universitex des citiens de Besançon façons savoir a tout ceuz qui ces letres verront, que come nos haions compromis en nobles barons mon seignour Gautier de Montfaucon et mon seignour Symon de Montbeliard seignour de Cusel et de Montron de tot les descors et actions, qui estoient et pooient estre tant que a jor, que ces letres furent faites, entre le tres excellent prince Raoul par la grace de Deu roy des Romains tot jors croissant, administrour de l'empire de Rome, et mon seignour Jehan de Chalon seignour d'Arlay d'une part et nos la universite de Besançon d'autro part, que il des dit descors et actions nos puissent apaisier et dire et prononcier leur dit en une somme d'argent deis huyt mile livres d'Estevenans en aval, saul les dras et les marchandisez a noz marcheanz, les ques mes sires Jehans ha pris, li quex ne sunt mie en ceste mise, la quel somme d'argent, que il hauront dit et prononcie, nos la diete universite de Besançon devons paier et rendre a dit excellent prince Raoul roy des Romains et mon seignour Jehan de Chalon ou a leur certain comandement, selonc ce que li diz mes sires Gautiers et mes sires Symons ordeneront: nos la diete universitex des citiens de Besançon confessons et disons en verte, que nos dois le jor on avant a quel li diz mes siros Gautiers et mes [sires] Symons ou li uns de leur, se li duy ne i pooient estre ensamble, haront dit et prononcie leur dit en la diete somme d'argent deys les huyt mile livres d'Estevenans en aval, devons garder le dit mon seignour Jehan de Chalon de tot domaiges, que il encorroit ou sustenroit par raison de la diete somme d'argent, qui diete et prononcie seroit par les dit mon seignour Gautier et mon seignour Symon, ensi come devisez est. Prometanz en bone foy et sus l'obligacion de tot noz biens, que nos toz les domaiges, deperdes, costes, missions et despens, que il feroit, encorroit et sustenroit par raison de la diete somme d'argent, rendrons et restorerons entierement a dit mon seignour Jehan ensamble la diete somme d'argent, et des domaiges, deperdes, costes, missions et despens le creirons par son seiremant sanz autre prove. Et se nos de ce li volions faillir, nos volons et autroions a dit mon seignour Jehan, que il sanz offense de droit puisse

448. ^c) *his scriptum e.*

^d) *sequitur in nova linea item e.*

paire tout de noz biens ou que il les trovoit, que il en puisse havoir tot los domaigos, deperdes, costes, missions et despens devant dit, ensamble la dicte somme d'argent. Et a ces covenances tenir et garder nos oblijons nos et noz hoirs et noz successeurs et tot noz biens, ou que il soient ne porront estre trevez. En tesmoignaige de la
 5 quel chose, nos la dicte universitex de Besançon havons mis le seel de nostre com-
 10 munatu de Besançon en ces presentes lettres.

Faites et donees la Sabbedi apres l'uitine de Pentecoste, l'an nostre Seignour mil CC quatre vinz et dix.

450. 451. SCRIPTUM CONCORDIAE PER INTERNUNTIOS INITAE.

Inc. 3.

A exemplar civitati Bisuntinae traditum adhuc servatur autographum in tabulario
 eiusdem civitatis 'AA I. 1 layette T. Scriptum est a scriptore cancellariae regis, sed
 nonnullis emendationibus correctis vel cancellatis ita exaratum esse videtur, ut etiam inter
 scribendum de singulis capitibus hinc inde tractatum sit. Capitum distinctionem ad modum
 15 huius autographi posuimus; vacuae linearum partes calami ductibus expletae sunt. Alterius
 tantum sigilli fragmenta supersunt¹. Ineditum nos denuo a. 1903. descripsimus.

B exemplar Iohanni de Cabilone a civitate traditum item autographum adhuc super-
 est in tabulario Bisuntino 'Archives départementales du Doubs. Série B. 422'. Iussu
 civitatis transcriptum est, v. eschatocollon. Sigilla plus minusve laesa pendent toris mem-
 20 branaceis². Edidit Castan 'Origines de la ville de Besançon' pag. 183 nr. 22 (= Mé-
 moires de la société d'émulation du Doubs III. série, III (1859), p. 367). Nos ipsi denuo
 a. 1901. contulimus. Capita requisitionis supra nr. 448 in margine posuimus. Cf. Reg.
 imp. VI, 2529. (P. deest.)

450. EXEMPLAR CIVITATI TRADITUM.

A.

Haec est concordia que tractata est inter
 nobilem virum dominum Iohannem de Ca-
 bilone dominum de Allato nomine seren-
 20 issimi principis Rodulphi Dei gracia Ro-
 manorum regis et semper augusti necnon
 et nomine predicti domini Iohannis et no-
 mine suorum coadiutorum quicumque sint
 vel extiterint ex una parte et universita-
 25 tem civium civitatis Bisuntine ex altera.
 Que concordia per predictum dominum
 Iohannem est iuramento vallata necnon et
 per dominum Hudricum de Monte Meson.^a
 baillivum predicti serenissimi principis no-
 30 mine predicti principis et omnium suorum
 coadiutorum et sibi adherencium in hac
 parte, item et per cives civitatis Bisuntine

450. ^a) Meson A.

B Cf. 'Nouvelles Archives' XXVIII. 191. 2) ibidem 488.

451. TRANSCRIPTUM IOHANNI TRADITUM.

B.

Haec est concordia que tractata est inter
 nobilem virum dominum Iohannem de Cha-
 bilone dominum de Arlato nomine sero-
 20 nissimi principis Rodulphi Dei gratia Ro-
 manorum regis semper augusti necnon et
 nomine predicti domini Iohannis et nomine
 suorum quoadiutorum quicumque sint vel
 extiterint ex una parte et universitatem
 civium et civitatis Bisuntine ex altera.
 Que concordia est per predictum dominum
 Iohannem iuramento vallata necnon et per
 dominum Houdricum de Montmache(n)
 baillivum predicti serenissimi principis no-
 30 mine predicti principis et omnium suorum
 coadiutorum et sibi adherencium in hac
 parte, item per cives civitatis Bisuntine

predicto nomine socius universitatis eiusdem de tenendis et inviolabiliter observandis pactionibus inferius nominatis:

1. In primis quod predicta universitas, cives civitatis prefate ac ipsa civitas ex-nunc habeant bonam gratiam predicti serenissimi principis ac eisdem suam malivolenciam si quam incurrerunt mero corde ignoscat. Sententiam proscriptionis, si quata extitit contra ipsos occasione quacumque per ipsum principem, revocet ac eandem revocatam publice faciat nunciari.

2. Item predictus princeps serenissimus fidem plenariam facere debet predictis civibus per litteras apostolicas bullatas, quod ipse est confirmatus legitime in imperatorem Romanorum et quod habet generalem administrationem bonorum et rerum subiectorum ad excellentiam et dignitatem socius sacri imperii Romani. Et super hoc debet fieri copia dictis civibus et ipsa copia redigenda est in formam publicam ad petitionem predicti principis et procuratoris universitatis civitatis predictae per manum publici notarii sub sigillis duorum vel trium episcoporum in ipsa copia appensis.

3. Item quod predictus princeps recognoscit ac etiam confitetur, quod ipsa universitas, cives civitatis eiusdem necnon habitantes in ea sunt et esse debent per iura suarum libertatum tantummodo subditi, nullo existente medio, predictae imperatorie maiestati.

4. Item quod predictus princeps confitetur, quod status monete Bisuntine non potest nec debet mutari vel aliquo tempore per aliquem variari, sed semper stare debet in suo recto pondere necnon et in suo iusto alligamento. Quod alligamentum est trium denariorum cum obolo ipsius monete Bisuntine, ipsum vero rectum pondus est XVII s(olidorum) et IIII d(enariorum) ad marcum de Colonia. Nec extra civitatem Bisuntinam ipsa moneta potest aliquatenus fabricari.

5. Item^b quod dicti cives habent et habere debent custodiam clavium portarum

predicto nomine socius universitatis eiusdem de tenendis et inviolabiliter observandis pactionibus inferius nominatis:

1. In primis quod predicta universitas, cives civitatis predictae ac ipsa civitas ex-nunc habeant bonam gratiam predicti serenissimi principis ac eisdem suam malivolenciam quam incurrerunt mero corde ignoscat. Sententiam proscriptionis, si quata extitit contra ipsos occasione quacumque per ipsum principem, revocet ac eandem revocatam publice faciat nunciari.

2. Item predictus princeps serenissimus fidem plenariam facere debet predictis civibus per litteras apostolicas bullatas, quod ipse est confirmatus legitime in imperatorem Romanorum et quod habet generalem administrationem bonorum et rerum subiectorum ad excellentiam et dignitatem socius sacri imperii Romani. Et super hoc debet fieri copia predictis civibus et ipsa copia redigenda est in formam publicam ad petitionem predicti principis et procuratoris universitatis civitatis predictae per manum publici notarii sub sigillis duorum vel trium episcoporum in ipsa copia appensis.

3. Item quod predictus princeps recognoscit ac etiam confitetur, quod ipsa universitas, cives civitatis eiusdem necnon habitantes in ea sunt et esse debent per iura suarum libertatum tantummodo subditi, nullo existente medio, predictae imperatorie maiestati.

4. Item quod predictus princeps confitetur, quod status monete Bisuntine non potest nec debet mutari vel aliquo tempore per aliquem variari, sed semper stare debet in suo recto pondere necnon et in suo iusto alligamento. Quod alligamentum est trium denariorum cum obolo ipsius monete Bisuntine, ipsum vero rectum pondus est decem et septem solidorum cum quatuor denariis ad marcham de Colonia. Nec extra civitatem Bisuntinam ipsa moneta potest aliquatenus fabricari.

5. Item quod dicti cives habent et habere debent custodiam clavium portarum

et introituum civitatis Bisuntine, qui nunc sunt vel fieri poterunt in futurum.

6. Item quod dicti cives habent et habeant communitatem seu universitatem, archam communem, procuratorem, actorem vel syndicum, sigillum universitatis, campanas communes ad convocandam universitatem predictam, vexilla seu bannerias. Item et quod ipsi cives, quocienscunque eis placuerit seu maiori parti ipsius universitatis, possint sibi eligere unum vel plures ad regendum et ordinandum omnia negocia, que evenient vel accident predictis civibus vel universitati predictae. Et quod ipsi pro sue libito voluntatis possint facere et exigere inter ipsos absque iudice et iusticia captiones, huancias et taillias et habere communem pecuniam pro faciendis suis negociis, prout melius et utilius ipsis videbitur expedire, et de predictis uti possint libere nullo iudice impediante vel aliquatenus contradicente.

7. Item quod nullus iudex iusticiam exercens inter cives ipsius civitatis in ipsa civitate commorantes super rebus ad ipsos cives pertinentibus non potest nec debet iudicare per intellocutoriā^e seu per diffinitivam sententiam, donec cives civitatis predictae super discordia, super qua intelloquendum^e est vel diffiniendum, missi sint a iudice^d, coram quo litigatur, pro iure dicendo et debent mitti tribus vicibus ab eodem domino, si ita sit quod missi prima vice aut secunda concordari non possint. Si vero concordaverint, illud debet teneri a partibus absque remedio appellationis a parte qualibet faciende et ipse iudex iudicium ipsorum civium exequi tenetur et curare, quod partes teneant. Et si forte ipsi cives missi ad iudicium ipsa die, qua mittuntur iudicare, deliberare non possint vel quod velint plures alios sibi de predictis civibus sociari, cum rectum sit illud iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur, possunt ab eodem iudice petere, quod ipsis aliam diem partibus et ipsis, ut

et introituum civitatis Bisuntine, qui nunc sunt vel fieri poterunt in futurum.

6. Item quod dicti cives habent et habeant communitatem seu universitatem, archam communem, procuratorem, actorem vel syndicum, sigillum universitatis, campanas communes ad convocandam universitatem predictam, vexilla seu bannerias. Item et quod ipsi cives, quocienscunque eis placuerit seu maiori parti ipsius universitatis, possint sibi eligere unum vel plures ad regendum et ordinandum omnia negocia, que evenient vel accident predictis civibus vel universitati predictae. Et quod ipsi pro sue libito voluntatis possint facere et exigere inter ipsos absque iudice et iusticia captiones, huancias et taillias et habere communem pecuniam pro faciendis suis negociis, prout melius et utilius ipsis videbitur expedire, et de predictis uti possint libere nullo iudice impediante vel aliquatenus contradicente.

7. Item quod nullus iudex iusticiam exercens in ipsa civitate inter cives ipsius civitatis in ipsa civitate commorantes super rebus ad ipsos cives pertinentibus non potest nec debet iudicare per interloquutoriā seu per diffinitivam sententiam, donec cives civitatis predictae super discordia, super quam interloquendum seu diffiniendum est, missi sint a iudice, coram quo litigatur, pro iure dicendo et debent mitti tribus vicibus ab eodem domino, si ita sit quod missi prima vice aut secunda concordari non possint. Si vero concordaverint, illud debet teneri a partibus absque remedio appellationis a parte qualibet faciende et ipse iudex iudicium ipsorum civium exequi tenetur et curare, quod partes teneant. Et si forte ipsi cives missi ad iudicium ipsa die, qua mittuntur iudicare, deliberare non possint vel quod velint plures alios sibi de predictis civibus sociari, cum rectum sit illud iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur, possunt ab eodem iudice petere, quod ipsis aliam diem partibus et ipsis, ut

450. ^e) sic A. ^d) sequitur deletum a j A.

451. ^a) snaj loco snja B.

ipsum iudicium domino referant, assignetur, quod dominus denegare non potest. Et quando ipsi cives missi ad iudicium tribus vicibus fuerint, si discordent, iudicium ipsum ad predictum dominum revertitur, qui fretus bonorum consilio secundum proposita et allegata coram ipso ius suum proferet inter partes. A quo iure si pars altera se senciatur aggravatam, ad suum superiorem appellare poterit vel maiorem.

c. 6. 8. Item^o quod nullus iudex civitatis predictae nullum quid potest petere a civibus predictis seu ab habitatoribus in eadem civitate ex suo officio vel auctoritate propria nec ad aliquam inquisitionem descendere, si legitimus non appareat accusator, nisi iudex vel eius nuncius ipsum malefactorem caperet in ipso delicto illud notorie perpetrando vel etiam notorie perpetrato, vel nisi dominus agat et proponat, aliquem percussisse alium de qualibet armoluta vel fecisse presumptionem de percuciendo aliquem infra civitatem predictam et banleiam Bisuntinam. Et tunc de iudicibus Bisuntinis qui primus est in citando percussorem predictum, facto legitime probato habet pro sua emenda LX s(olidos) Stephan(ensium) vel ipse percuciens amittit pugnum. Alter vero non percuciens pro presumptione probata legitime tenetur domino predicto in LX s(olidis) sine pugno. Et si iudicium requiratur in predictis, ipsi cives ad illud mittendi sunt tribus vicibus a domino supradicto.

c. 7. 9. Item quod dicti cives et habitantes in eadem civitate possunt sua propria auctoritate sine offensa iuris et iudicis infra civitatem predictam et extra eandem vadiare forenses pro suis debitis. Item pro delictis ipsis civibus in persona et rebus eorum factis et ipsos forenses capere et detinere in carceribus privatis homines taillabiles seu explotabiles, personas ipsorum et bona, pro debitis et delictis a suis dominis factis vel etiam perpetratis.

450. c) sine signo paragraphi A.

451. b) sequitur no evanidum in fine lineae B. add. B. c) uncis inclusa evanuerunt B.

ipsum iudicium domino referant, assignetur, quod dominus denegare non potest. Et quando ipsi cives missi ad iudicium tribus vicibus fuerint, si discordent, iudicium ipsum ad predictum dominum revertitur, qui fretus bonorum consilio secundum proposita et allegata coram ipso ius suum proferet inter partes. A quo iure si pars altera se senciatur aggravatam, ad suum superiorem appellare poterit vel maiorem.

8. Item quod nullus iudex civitatis predictae nullum quid potest petere a civibus predictis seu ab habitatoribus in eadem civitate ex suo officio vel auctoritate propria nec ad aliquam inquisitionem descendere, si legitimus non appareat accusator, nisi iudex vel eius nuncius ipsum malefactorem caperet in ipso delicto illud notorie perpetrando vel etiam perpetrato^b notorie, vel nisi dominus agat et proponat, aliquem percussisse alium de qualibet armoluta vel fecisse presumptionem de percuciendo aliquem infra civitatem predictam et banleiam Bisuntinam. Et tunc de iudicibus Bisuntinis qui primus est in citando percussorem predictum, facto legitime probato habet pro sua emenda sexaginta^c solidos Stephan(ensium) vel ipse percuciens amittit pugnum. Alter vero non percuciens pro presumptione probata legitime tenetur domino predicto in sexaginta solidis sine pugno. Et si iudicium requiratur in predictis^d, ipsi cives ad illud mittendi sunt tribus vicibus a domino supradicto.

9. Item quod dicti cives et habitantes in eadem civitate possunt sua propria auctoritate sine offensa iuris et iudicis infra civitatem predictam et extra eandem vadiare fo{renses}^e pro suis debitis. Item pro delictis ipsis civibus in persona et rebus eorum factis et ipsos forenses capere et detinere in carceribus privatis homines taillabiles seu explotabiles, personas ipsorum^e et bona, pro debitis et delictis a suis dominis factis vel etiam perpetratis.

c) sexaginta B. d) in predictis supra lineam

Et possunt eodem modo tenere et captivare ipsos forenses generaliter et specialiter pro delictis et iniuriis, quo ipsi forenses faciunt in specialitate seu generalitate, nec tenentur iuri parere vel recedere, proterquam per iudices Bisuntinos, coram quibus vel altero eorundem iuri stare tenentur usque ad calculum sentencie diffinitive. Hoc salvo quod si universitas vel maior pars civium predictorum extra civitatem predictam cum armis et violencia aliquem vadiaret et de hoc fieri contingeret recedenciam, de hoc deberet ius fieri, ubi alias et antiquitus fieri consuevit.

10. Item quod iudices Bisuntini non possunt nec debent ponere ponam vel bannum nec facere, quod ponatur vel preconizetur, nec capere^f pondera, mensuras vel panem, nisi hoc fuerit de voluntate et requisicione civium predictorum^a.

11. Item quod iudices Bisuntini seculares non habent nec habere debent in civibus predictis exceptis tribus emendis pecuniariis, videlicet III s(olidos) pro contumacia seu propter hoc quod quis convictus est in causa civili. Secunda est IX s(olidorum) pro sanguine ab aliquo facto alii et probato, in tantum quod diffinitiva sententia super hoc proferatur ad instantiam alterius parcium, non domini. Tercia est LX s(olidorum) pro arma moluta, sicut superius est narratum, seu pro falso pondere vel falsa mensura repertis. Et quociens conquerens vult desistere^b, non tenetur domino ad emendam.

12. Item quod omnes habitantes in civitate predicta, qui utuntur libertatibus et rebus communibus civitatis predictae, sunt et esse debent porcionariiⁱ ut alii de missionibus, quas cives ordinati pro universitate predicta facient in futurum.

13. Item quod archiepiscopus Bisuntinus nec alius, qui iusticiam habeat in civitate predicta, non possunt nec debent vinum

Et possunt eodem modo tenere et captivare ipsos forenses generaliter et specialiter pro delictis et iniuriis, quo ipsi forenses faciunt in generalitate et specialitate, nec tenentur iuri parere vel recedere, proterquam per iudices Bisuntinos, coram quibus vel^f altero eorundem iuri stare tenentur usque ad calculum diffinitive sentencie. Hoc salvo quod si universitas vel maior pars civium predictorum extra civitatem predictam cum armis et violencia aliquem vadiaret et de hoc fieri contingeret recedenciam, de hoc deberet ius fieri, ubi alias et antiquitus fieri consuevit.

10. Item quod iudices Bisuntini non possunt nec debent ponere ponam vel bannum nec facere, quod ponatur vel preconizetur, nec capere pondera, mensuras vel panem, nisi hoc fuerit de voluntate et requisicione civium predictorum.

11. Item quod iudices seculares Bisuntini non habent nec habere debent in civibus predictis exceptis tribus emendis pecuniariis, videlicet tres solidos pro contumacia seu propter hoc quod quis convictus est^a in causa civili. Secunda est novem solid(orum) pro sanguine facto alii et probato, in tantum quod diffinitiva sententia super hoc proferatur ad instantiam alterius partium, non domini. Tercia est sexaginta solidorum pro arma moluta, sicut superius est narratum, seu pro falso pondere vel falsa mensura repertis. Et quociens conquerens vult desistere, non tenetur domino ad emendam.

12. Item quod omnes habitantes in civitate predicta, qui utuntur libertatibus et rebus communibus civitatis predictae, sunt et esse debent porcionarii^b ut alii de missionibus, quas cives ordinati pro universitate predicta facient in futurum.

13. Item quod archiepiscopus Bisuntinus nec alius, qui iusticiam habeat in civitate predicta, non possunt nec debent vinum

450. ^f sequitur men deletam A. ^a caput 10 Item -- predictorum infra post caput 18 Item -- ap-
 probatis signo posito additum est A: c. infra u. p. ^b vult desistere supra lineam add. A. ⁱ peio-
 narii A.

451. ^f coram -- vel in loco suo scriptum B. ^a es B. ^b peionarii B.

140. 6. vendere quod bannum vocatur, exceptis duodecim modiis ad mensuram Bisuntinam, quod debet esse mundum, sanum et tale quod anno illo creverit. Et vendicio illius banni^k incipienda est in festo apparitionis Domini nec debet vendi villiori precio vel maiori, quam vendantur vina illius anni vindemiata usque ad diem apparitionis predictae.

14. Item quod predictus princeps ob necessitatem ipsius vel imperii Romani seu ob quamcumque aliam causam non potest facere ipsi universitati, civibus vel habitantibus in eadem capcionem, requisicionem, exactionem pecuniariam ob quamcumque causam, castrum seu fortalitium aliquod infra civitatem predictam seu infra metas banlelie^k civitatis predictae, nisi unanimiter volente^l universitate predicta. Nec debet nec potest predictas civitatem, universitatem, cives predictos seu habitantes in ea vendere, donare, quittare, obligare vel etiam alienare in quacumque manu, nisi ad proprium dominium sacri Romani imperii, cui ipsa civitas, universitas et habitantes in ea nullo medio sunt subiecti.

15. Item si nos dictus princeps vel alius de antecessoribus nostris aliquid fecerimus vel^m ordinaverimus contra civitatem vel universitatem predictas nec etiam contra cives predictos, nos tanquam legitimus et generalis administrator bonorum et rerum totius Romani imperii ex certa scientia iusta, legitima et honesta causa revocamus et nunciamus irritum in hoc presenti privilegio, in quantum possumus et debemus. Et volumus insuper et concedimus predictis universitati, civibus et habitantibus, quod omnes libertates superius nominatas et scriptas exnunc habeant et eisdem libere et absque cuiusquam contradictione utantur. Et si easdem libertates usque nunc minime habuerunt, prout superius sunt divise, nos pro nobis et successoribus nostris eisdem universitati et civibus

vendere quod bannum vocatur, exceptis duodecim modiis ad mensuram Bisuntinam, quod debet esse mundum, sanum et tale quod anno illo creverit. Et vendicio illius banni incipienda est in festo apparitionis Domini nec debet vendi villiori precio vel maiori, quam vendantur vina illius anni vindemiata usque ad diem apparitionis predictae.

14. Item quod predictus princeps ob necessitatem ipsius vel imperii Romani seu ob quamcumque aliam causam non potest facere ipsi universitati, civibus vel habitantibus in eadem captionem, requisicionem vel exactionem pecuniariam ob quamcumque causam, castrum seu fortalitium aliquod infra civitatem predictam seu infra metas banleye civitatis predictae, nisi unanimiter volente universitate predicta. Nec debet nec potest predictas civitatem, universitatem, cives predictos seu habitantes in ea vendere, donare, quittare, obligare vel etiam alienare in quacumque manu, nisi ad proprium dominium sacri Romani imperii, cui ipsa civitas, universitas et habitantes in ea nullo medio sunt subiecti.

15. Item si nos dictus princeps vel alius de antecessoribus nostris aliquid fecerimus vel ordinaverimus contra civitatem^l vel universitatem predictas nec etiam contra cives predictos, nos tanquam legitimus et generalis administrator bonorum et rerum totius Romani imperii ex certa scientia iusta, legitima et honesta causa revocamus et nunciamus irritum in hoc presenti privilegio, in quantum possumus et debemus. Et volumus insuper et concedimus predictis universitati, civibus et habitantibus, quod omnes libertates superius nominatas et scriptas exnunc habeant et eisdem libere et absque cuiusquam contradictione utantur. Et si easdem libertates usque nunc minime [habue]runt^k, prout superius sunt divise, nos pro nobis et successoribus nostris eisdem universitati et civibus

450. ^k) super vini deleto A. ^{k')} sic A. ^{l)} civitate predicta deletum sequitur A. ^{m)} deest A.

461. ⁱ⁾ sequitur predictam cancellatum B. ^{k)} uncis inclusa evanuerunt B.

et successoribus eorundem predictas libertates damus et concedimus perpetuo possidendas ac ipsorum procuratorem talem nomine procuratorio universitatis predictae ac ipsos universitatem et cives per presentes litteras investimus tanquam illos, qui sunt membrum imperii Romani nobile et ipsius sacri imperii camera principalis.

16. Item^a damus et concedimus predictis universitati et civibus, ut ipsi infra civitatem predictam possint facere et sibi appropriare furnos et molendina, ex quibus redditus vertantur in utilitatem universitatis et civium predictorum, tanquam illis quibus volumus facere gratiam specialem propter ipsorum universitatis et civium onera relevanda.

17. [Hec autem universa et singula superius annotata predictis civibus et civitati concedimus, salvis et retentis nobis et successoribus nostris omnibus et singulis iuribus, dominiis et consuetudinibus, que imperatores Romani predecessores nostri in civitate et civibus Bisunt(inis) et rebus eorum retroactis temporibus habuerunt et percipere consueverunt.]^o

18. Item^p volumus et concedimus ipsis universitati et civibus, quod ipsi et eorum successores perpetuo utantur pacifice et quiete omnibus aliis suis bonis consuetudinibus et statutis hactenus approbatis^p.

19. Hec autem omnia et singula antedicta dictis civibus et universitati pro nobis et successoribus nostris damus et concedimus, salvis nobis et retentis tanquam legitimo administratori sacri Romani imperii iuribus et consuetudinibus omnibus, que Romani imperatores in dicta civitate et civibus hactenus habuerunt et habere et percipere consueverunt ab antiquo.

45 450. ⁿ) sine signo paragraphi A. ^o) caput 17. cancellis circumscriptum est A; cf. caput 19. ^p) hoc loco sequitur caput 10 Item — predictorum A; v. supra n. g. Post caput 10. hic linea integra eodem modo calami ductibus expletur, qua librarius vacuum lineae partem explere solet; v. prooemium.

451. ¹) uncis inclusa evanuerunt B. ^m) in loco raso trium verborum latiori ductu ut videtur eadem manu scriptum B. ⁿ) caput 18. cancellis positus deletum B; cf. caput 19.

et successoribus eorundem predictas libertates damus et concedimus perpetuo possidendas ac ipsorum procuratorem talem nomine procuratorio universitatis predictae ac ipsos universitatem et cives per presentes litteras investimus [tanquam]¹ illos, qui sunt membrum Romani imperii nobile et ipsius sacri imperii camera principalis.

16. Item damus et concedimus predictis universitati et civibus, ut ipsi infra civitatem predictam possint facere et sibi appropriare furnos et molendina, ex quibus redditus [vertantur]¹ in utilitatem universitatis et civium predictorum, tanquam illis quibus facere volumus gratiam specialem propter ipsorum universitatis et civium honera [relev]anda¹.

17. Item volumus et concedimus ipsi universitati et civibus, quod ipsi et eorum successores perpetuo utantur^m pacifice et quiete omnibus aliis suis bonis consuetudinibus et statutis hactenus approbatis.

18. [Hec autem universa et singula superius adnotata predictis civibus et civitati concedimus, salvis et retentis nobis et successoribus nostris omnibus et singulis iuribus, dominiis et consuetudinibus, que imperatores Romani predecessores nostri in civitate et civibus Bisuntin(is) et rebus eorum habuerunt, habere et percipere consueverunt temporibus retroactis.]ⁿ

19. Hec autem omnia et singula antedicta dictis civibus et universitati pro nobis et successoribus nostris damus et concedimus, salvis nobis et retentis tanquam legitimo administratori sacri Romani imperii omnibus iuribus et consuetudinibus, que Romani imperatores in dicta civitate et civibus hactenus habuerunt et habere et percipere consueverunt ab antiquo.

Facta¹ est collatio de suprascriptis per Stephanum Maconeti et Haymonem de Noseroꝝ clericos.

In^r quorum testimonium nos Galterus de Monte Falcone et Symon de Montebiligardo dominus de Montron milites huic transcripto sigilla nostra apposuimus.

Dat. III. Non. Iun., anno Domini MCC nonagesimo.

Facta^o est collatio de omnibus suprascriptis per Stephanum Maconeti et Haymonem de Noseroꝝ clericos. St. Lath(omus).^{o 1}

In quorum testimonium sigilla virorum nobilium domini Galteri de Monte Falcon(e) et domini Symonis de Montebiligardis domini de Cusello et de Montron huic transcripto^r nos universitas civium Bisuntinorum rogavimus apponi.

Dat. die sabbati post octabas Pent(hocostes), anno Domini MCC nonagesimo.

452. LEGATIO ALTERA AD NICOLAUM IV. PAPAM.

1290. Iul. 3.

Litterae, quas Rudolfus rex papae miserat, non supersunt. Attamen hic ponere liceat responsum pontificis, quod in Registris tabularii secreti Vaticani servatur. Contulit Registrum Nicolai IV. tom. II, iam in serie Registorum tom. 45 fol. 166' (a. III. ep. cur. 47) vir d. E. Goeller Romanus. De ratione cf. Regesta imperii. — Potthast 23306. Böhmer, Reg. imp. VI, 2336. (P. decst.)

Carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri.

(1) Devotione plenas et affectione non vacuas regie celsitudinis litteras nostro nuper apostolatui presentatas eo promptius libentiusque suscipimus, quo mittentem sincerius gerimus in visceribus caritatis. Quarum inter cetera tenor habebat, quod principum, magnatum et baronum imperii adversus excellentiam regiam murmura succrescebant, quasi dictum imperium minime tueatur, patienter et indigne forendo, ut carissimus in Christo filius noster Phylippus rex Francorum illustris excedat limites regni sui, aliqua contra ipsius statum imperii et in depressionem eius non modicam attemptando². Tu vero ex eo modernis pregravari temporibus pretactum imperium reputabas, quod in nonnullis civitatibus et diocesis infra dicti metas imperii constitutis trium annorum decimam regi persolvendam eidem duximus imponendam, presertim cum ecclesie civitatum et diocesium earundem de bonis ipsius imperii sint dotate. Quare magnificentia regia suppliciter postulat, ut super ipsius prestatione decimo iam dictas minime gravaremus ecclesias, quinimmo illas ab huiusmodi prestationis onere prefato regi, sicut premittitur, facioende prorsus absolvere dignaremur. (2) Sano, fili

450. ¹) sine signo paragraphi A. ²) ab hoc verbo mutato ductu scriptum A.

451. ^o) Facta — Lath(omus) inter lineas alio ductu, acutiore stilo postea scriptum sunt B. ^v) uncis inclusa evanuerunt B.

1) Teste v. cl. Gauthier Bisuntino St. Lath(omus) nomen Francicum est Stephani Maconeti. 2) Cf. supra nr. 408—411.

carissime, non ignorare te volumus, quod inter ceteros orbis terre principes regalibus
 titulis insignitos te utpote fidelem ecclesie filium et devotum speciali affectione prose-
 quimur, sinceris complectimur brachiis, tui status incrementa felicia diligentes, nec ad
 eiusdem imperii vel suorum depressionem seu diminutionem iurium voluntas nostra
 5 dirigitur, cum illa potius, ne ledantur in aliquo vel turbentur, manutenere ac tuori
 favorabiliter intendamus. Nam licet apostolica sedes urgente necessitatis articulo pre-
 dictam decimam in civitatibus et diocesis imposuerit memoratis, certis eidem regi
 terminis persolvendam, huiusmodi tamen impositio decime, si consideretur attentius, non
 tam in ipsius regis comodum, quam in ecclesie Romane auxilium et favorem adversus
 10 eius hostes publicos et rebellos, quorum presumptiones multiplices et temeritates in-
 numeras, quibus nondum finis imponitur, iam fere totius habet orbis notitia, extitit
 subsequuta, ut hostium et rebellium predictorum infanda presumptio, quam timor Dei vel
 reverentia sedis prelibate non reprimat, predicti regis potentia ipsius ecclesie, cuius
 precipue negotium agitur, adiuta suffragiis compescatur. (3) Regalem itaque magni-
 15 ficientiam rogamus et hortamur attente ac obsecramus in filio Dei patris, quatinus
 sedula meditatione recogitans grandem et urgentem ipsius necessitatem ecclesie, multis
 iam diu ab hostibus et rebellibus supradictis non absque divine maiestatis contemptu
 et obprobrio multo fidelium lacessito iniuriis, vexate molestiis, offensionibus impetite,
 attendens etiam et diligenter advertens, quod tu tanquam specialissimus ipsius ecclesie
 20 filius defensorque precipuus exaltationem et augmentum eiusdem ecclesie debes non
 solum votis affectare ferventibus, sed etiam sibi adesse favoribus, consiliis et auxiliis
 opportunis, moleste non feras, sed potius sub devotionis filialis promptitudine patiaris
 id quod eiusdem sedis circumspecta prudentia de impositione ac solutione predicto
 decime noscitur ordinasse; tanto nobis et eidem sedi amplius proinde placiturus, quanto
 25 libentius te super hoc eiusdem sedis conformabis affectibus et ipsius beneplacitis
 promptius acquiesces. Maxime cum eidem imperio aliquod exinde preiudicium gene-
 rari vel iura eius in aliquo minui vel ledi nolimus, statuentes et etiam auctoritate
 apostolica decernentes, ut per hoc in predictis terris seu locis nullum ius eidem regi
 quomodolibet acquiratur aut iuribus, que inibi prefatum imperium obtinet, in aliquo
 30 derogetur.

Dat. apud Urbemveterem, V. Nonas Iulii, anno tertio.

453. 454. LEGATIO TERTIA AD NICOLAUM IV. PAPAM.

1290. Dec. 28.—1291. Ian. 31.

35 *Litteras regis, quibus de infeudatione regni Ungariæ pontificem certiore fecit,
 servatas non habemus. Itaque proponimus Nicolai IV. responsa, quae in Registris tabu-
 larii secreti Vaticani exarata sunt. Cf. supra nr. 439. 440.*

453. EPISTOLA PONTIFICIS. 1290. Dec. 28.

40 *Contulimus Registrum Nicolai IV. tom. II, iam in serie Registorum tom. 45 fol. 177
 (u. III. ep. cur. 118²)¹. — Potthast 23510. Böhmer, Reg. imp. VI, 2402.*

(P. deest.)

¹ *Litteras pontificis 1291. Ian. 2. episcopo Esino directas v. apud Theiner 'Monumenta Hungariae'
 I, 370 nr. 594. Potthast 23512. Cf. 23515—23516.*

Carissimo in Christo filio R. regi Romanorum illustri.

Litteras regias nostro nuper apostolatus presentatas¹ benignitate recepimus consueta. Quarum serio diligenter perpendimus, quod post obitum quondam Latielay regis Ungarie tu certa consideratione inductus, quam oedem littere exprimebant, dilecto filio nobili viro Alberto duci Austrie nato tuo et eius herodibus de consilio et assensu principum, baronum, nobilium et procerum regni tui in feudum regnum Ungarie concessisti. Cum autem profatum regnum ad Romanam ecclesiam ex causa multiplici pertinere noscatur, celsitudini regie per venerabilem fratrem nostrum Iohannem Esinum episcopum super huiusmodi negotio respondemus.

Dat. apud Urbemveterem, V. Kal. Ianuarii, anno tertio.

454. EPISTOLA ALTERA. 1291. Ian. 31.

Contulimus eundem Registrum fol. 177^a (a. III. ep. cur. 118³)², ubi inscribitur Eidem. — Potthast 23543. Böhm. Reg. imp. VI, 2415. (P. deest.)

Litteras regias etc. ut supra usque³ concessisti. Licet igitur, fili carissime, intentionis nostre non sit, iuri si quod tibi in regno ipso compotit derogare, nolumus tamen ignorare celsitudinem regiam, quod predictum regnum ad Romanam ecclesiam matrem tuam ab antiquo etiam dinoscitur pertinere, propter quod circa illud aciem sollicite considerationis extendimus et de statu eius sollicite cogitamus. Ideoque regalem magnificentiam rogandam attente duximus et hortandam, quatinus pro divina et apostolice sedis ac nostra reverentia iura quelibet ad nos et eandem ecclesiam in regno memorato spectantia per te vel alium seu alios non invadas aut occupes vel usurpes sive aliquid facias in nostrum et ipsius ecclesie preiudicium vel gravamen. Que potius manutenero sollicite ac illibata et integra plenis favoribus servare te convenit utpote specialem advocatum eiusdem ecclesie ac precipuum defensorem. Sic ergo super hoc precibus nostris obtemperes, sic nostre instantie acquiescas, ut devotionem regiam, que semper erga profatam ecclesiam claruisse conspicitur, uberibus in Domino laudibus attollamus.

Dat. apud Urbemveterem, II. Kal. Februarii, anno tertio.

455. INQUISITIO DE BONIS AD IMPERIUM
REVOCANDIS.

1291. Febr. 18.

Superest non nisi testimonium baregravii in Kuffese ('Kiffhäuser') monasterio Walkenridensi traditum, cuius autographum Guelferbyti in tabulario communi domus Welficæ asservatum benivole contulit vir cl. P. Zimmermann huic tabulario præfectus. Pendet

1) Quæ deperditæ sunt. 2) Epistolæ pontificis eodem die Alberto duci et episcopo Esino missas v. Theiner l. c. p. 372 nr. 590 et p. 373 nr. 600. Potthast 23544. 23547. 3) Sic in Registro; v. supra nr. 453.

sigillum filis canapis. V. iam supra nr. 33. Cf. etiam 'Urkundenbuch des historischen Vereins für Niedersachsen' II, 337 nr. 530 et ibidem nr. 536 (bis), 537, 543.

(P. deest.)

Nos Fridericus senior comes Dei gracia de Bycheligen, burchravius serenissimi
 5 domini Romanorum regis in Kuffese, universis presentibus et futuris volumus notum
 esse, quod cum ipse excellentissimus dominus Rudolfus Romanorum rex de nostra
 strennitate presumens et confidens nobis iniunxerit, ut bona imperio pertinentia cum
 summo studio investigaremus atque ea a personis quibuslibet ad manum imperii revo-
 caremus, dominus abbas et conventus Walkenredensis de quibusdam bonis inter omnia
 10 bona sua, que in termino nostre iurisdictionis habent, nobis accusati fuerint, tamquam
 ipsa imperio pertinerent, videlicet de campo Rathvelt cum omnibus ad ipsam perti-
 nentibus sito inter nostrum castrum Rothinburg et oppidum Vrankenhusen ac de qui-
 busdam aliis virgultis et rubetis adiacentibus, que a nostro patre et a nostris progeni-
 toribus racionabiliter comparaverant et dudum iusto titulo possederunt. Unde quamvis
 15 ad nos pro maxima parte hec causa respiceret, eo quod debemus eos racione succes-
 sionis de bonis huiusmodi warentare, tamen nosmet ipsos sub periculo ponentes stu-
 diose accersivimus quosque venerabiles ac longevos quos poteramus in nostra pro-
 vincia magis expertos invenire, qui eciam habebant de antea actis rebus noticiam et
 experientiam plenioram, comperimus ab eisdem fideliter affirmantibus ac sub iure-
 20 iurando asserentibus, quod eadem bona imperio minime pertinerent immediate, sed
 nostri progenitores ipsa bona a marchione Misnense amplius quam centum et decem
 annis in feodo racionabiliter habuerunt. Nos ergo hac veridica relazione et matura
 inquisitione informati pronunciamus et astruimus auctoritate regia nobis commissa, quod
 ecclesia Walkenredensis debet prenotata bona libere et quiete, sicut hactenus possedit.
 25 perpetuo possidere, addicientes quod nos et cuncti liberi nostri et heredes de bonis
 eisdem et omnibus bonis, que a nostris predecessoribus et a nobis comparaverunt,
 omni loco et tempore¹ fideliter warentare. Testes huius rei sunt: Hugo de Berge,
 Heinricus de Rinkeleibin, Gerhardus de Smanc, Gernodus marscalcus, Hermannus Leo
 milites et alii quam plures. Ne autem hoc factum processu temporis fiat irritum aut
 30 inano, presens scriptum sepe dictis domino abbati et conventui Walkenredensibus tra-
 dimus nostri sigilli munimine roboratum.

Datum anno Domini MCCLXXXI. in dominica qua cantatur Circumdederunt me.

456. MANDATUM DE CONDITIOE IUDICIS.

1291. Febr. 19.

35 *Autographon tabularii Switensis descriptit b. m. Jaffé. Pendet sigillum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2422. (P. 157.)*

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris universis
 hominibus de Switz libere condicionis existentibus, dilectis suis fidelibus, gracionam suam
 et omne bonum.

40 1) eos debemus hic addenda desunt or.

Inconueniens nostra reputat serenitas, quod aliquis servilis condicionis existens pro iudice vobis detur. Proptor quod auctoritate regia volumus, ut nulli hominum, qui servilis condicionis extiterit, de vobis de cetero iudicia liceat aliquialiter exercere. Presencium testimonio litterarum, quas maiestatis nostre sigillo iussimus communi.

Datum in Baden, XI. Kal. Martii, anno Domini MCCLXXXI, regni vero nostri anno XVIII.

457. LIBERTATIO A PRECARIIS.

1291. Febr. 21.

Autographon tabularii pagi Turicensis exemplavit b. m. Jaffé. Sigillum pendet. De ratione cf. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2426. (P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad univrsorum sacri Romani imperii fidelium noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod nos prudentos viros cives nostros de Thurego, fideles nostros dilectos, ea ratione quod mille marcas pro nobis prudentibus viris civibus de Erfurdia promiserunt, per duos annos ultra terminum libertacionis in nostris litteris alias eis concessum¹ ab omni stura seu precaria omnimode libertamus. Hoc excepto si nos contingat ad coronam cesariam proficisci; tunc enim nobis servient ad aliarum similitudinem civitatum. In cuius rei testimonium has presentes litteras sigilli nostri munimine roboratas eis dedimus super eo.

Datum apud Baden, IX. Kal. Marci, quarta indictione, anno Domini MCCLXXXI, regni vero nostri anno XVIII.

458. SENTENTIA DE IURE COMMUNITATUM.

1291. Febr. 23.

Denuo contulimus autographon, quod Dusseldorpii asservatur in tabulario regio 'Jülich-Berg' nr. 109. Sigillum laesum pendet filis sericis viridis coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2428. (P. 457.)

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod iudice nostro curie sedento pro tribunali fuit per sentenciam inquisitum, si aliquis dominus terre habeat ex antiqua consuetudine quod possit locare et exponere communitatem in terra sua, utrum hoc aliquis sibi possit prohibere. Ad quam inquisitionem responsum sentencialiter extitit sub hac forma, quod si ab antiqua consuetudine et prescripta illud extitit observatum, ita debet perpetim observari. Item inquisitum fuit per sentenciam, si homines aliquius ville communitatem adiacentem ville in qua morantur sibi attrahere possint sine

1) *Supra nr. 414.*

consensu domini terre. Ad quam inquisitionem sentencialiter extitit iudicatum, quod non. Item inquisitum fuit, si aliqui occupaverunt communitatem aliquam sine licencia domini terre, utrum dominus terre huiusmodi terram occupatam possit redigere in communitatem et quam penam tales occupatores inviderint. Ad quam inquisitionem extitit sentencialiter responsum, quod dominus terre huiusmodi^a terram occupatam potest redigere ad communitatem et pena occupantium, cum sit arbitraria, consuetudini terre relinquatur inponenda. Quas quidem sentencias in omni sui parte approbamus et testimonio presencium confirmamus. Istis autem sentenciis presentes fuerunt: venerabiles viri . . . episcopus Constanciensis, episcopus Losannensis, . . . abbas Sancti Galli, nobiles viri E. comes de Katzenellenbogen, comes Ferretensis, comes de Öttingen^b et quam plures sacri imperii nobiles et fideles.

Datum in Baden, VII. Kalendas Martii, indictione quarta, anno Domini MCC nonogesimo primo, regni vero nostri anno decimo octavo.

459. CONFIRMATIO PACIS GENERALIS.

1291. Apr. 8.

Autographon, quod servatur in tabulario civitatis Spirensis, demum Berolini descriptum. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. In verso scripta sunt haec: Rudolfus super pace generali. Quo redeunt omnes editiones. Quae concordant cum constitutione Pacis generalis supra nr. 390, litteris minoribus excudenda curavimus. Ex autographo 6, exemplari scilicet cancellariae Rudolphi regis, hanc confirmationem descriptam esse, varia lectione evincitur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2437. (P. 456.)

'Dise satzunge des lantfrides haben wir Rudolf von Gotes gnaden Römischer künig und ein merer des riches mit gunst und ðch mit rate der erberen herren des cardinales des legaten und der fürsten beider gaistlicher und werltlicher gesetzt ze Wirzebure in dem geboten hove, als hie nach geschriben stat:

Wir setzen des ersten und gebieten bi des riches hulden* und getriuwen:

1. Swelch sun sinen vater von sinen burgen^a oder von anderem sinem gûte verstozet brennet oder rôbet oder zû siner vaters vinden sich machet mit eiden oder mit triuwen, daz ez uf siner vaters ere get oder uf sine verderpnisse, beziaget in des sin vater bi den hailigen vor sinem rihter mit zw[e]in semperen mannen, die nieman mit rehte verwerfen mac, der sun sol sin verteilet eigens und lehens und varades gûtes und ganzlichen alles des gûtes eweclichen, daz er von vater oder von mûter erben solte, also daz im weder rihter noch vater noch mûter nimmer mer wider helfen mac, daz er dekein reht zû dem gûte nimmer gewinnen muge.

2. Swelch sun uf siner vaters lip ratet oder in verlôgenlichen angrifet mit untriuwen oder mit vancnisse oder in kein bant leget daz vancnisse heizet, wirt er des vor sinem rihter beziaget, als vor geschriben stat, der selbe sol sin elos und rehtlos ewiclichen, also daz er nimmer wider komen mac zû sinem rehte mit deheinen dingen.

3. Alle die die ðch der vater nimt zu geziuge vor dem rihtere uber alle die sache, die hie vor geschriben sint, die sulen des niht uberic werden weder durch sippe noch durch deheine sache, si gestanden dem vater der warheit. Der des niht tân wil, den sol der rihter darzû twingen, ez ensi daz er vor dem rihter swer uf den heiligen, daz er darumb mit enwisse.

458. ^a) corr. ex huiusmodi or. ^b) sic or.

459. ^a) burgen male or.

4. Hat der vater dienstman oder eigene lüte, von der rate oder von der hilfe der sun dirre dinge deheinez tât wider sinen vater, die hie oben geschriben sint, beziaget daz der vater uf si vor sinem rihtere, als hie vor geschriben ist, selbe dritte uf den heiligen, die selben sint elos und rehtlos ewiclichen. Der vater mac aber sich nit bereden der dinge, er uberziuge e den sun, als da vor geschriben ist.

5. Uberziaget er dar nach die dienstman oder die eigen lüte, der rihter, in des gerihte oz geschehen ist, sol si ze ahte tûn und sol si nimmer dar uz gelazen, si engelten dem vater den schaden mit der zwigulte, den er von ir rate oder von ir hilfe genomen hat, und dem rihtere sin reht. Und haben die^a sciben lehen von dem vater, diu lehen alin ledic sin^{*} zehant, so er si uberziaget, und sol sin nimmer wider gelihen; und liht er inz wider, so sol er als vil als der lehen ist dem rihter geben ane widerrede.

6. An allen den sachen, die hie vor geschriben sint, mac ein ieclich semper man, der sin reht hat behalten, er si furste oder anders ein hoch man, dem vater helfen beziugen swaz er weiz. Ein dienstman mac och beziugen mit anderen dienstmannen, ein eigen mit anderen sinen genozen, ein gepoier mit sinem genozen. Ein ieclich friman hilfet wol einem dienstman, ob erz weiz.

7. Ist aber daz^a der vater durch vancnisse oder durch ander chafte not daz reht nit gevorderen mac, so sol ez siner mage einer tûn, und sol dar nach bewêren uf den heiligen, daz den vater chafte not irret, daz er dar niht komen mohte, und sol die nôt nennen. Und swenne er daz beredet, so sol im reht beschehen umb die clage an des vaters stat, als ob der vater selbe da were. Ein dienstman hilfet ez och wol einem sinem ungenozen. Die nidern mugen ez den hohern nit gehelfen. In ge-
licher wise als wir von dem vater haben geseit, also wellen wir, daz man ez von der mûter verste.

8. Wir setzen und gebieten, swaz schaden iemanne geschehe, daz er datz selbe nit reche, er klug aller erst sinem rihtere und volge siner clag an daz ende als reht ist; ez ensi daz er daz zehant tû ze nôtwer sines libes und sines gûtes. Swer sich anders richet danne hie vor geschriben ist, swaz schaden er darumb iemanne tât, den sol er im zwivalt gelten, und swaz schaden im geschen ist, der sol gar verlorn sin, und sol nimmer deheine clage dar nach gewinnen.

9. Swer aber sine clage vollefûret, als da vor geschriben ist, wirt im nit gerihtet und mûz er durch nôt sinen vienden widersagen, daz sol er bi tage tûn. Und von dem tage, daz er im widerseit hat, unz an den vierden tac sol er im keinen schaden tûn weder an libe noch an gûte. So hat er drie ganze tage vride. Och sol der, dem da widerseit wirt, unz an den vierden tac deheinen schaden
tûn dem, der im da widerseit hat. An swederem disiu satzunge gebrochen wirt, der sol sinem rihter clagen^b. Und sol der rihter im fûrgebieten selbe oder mit sinem boten. Und mac sich der selbe, dem da furgeboten ist, nit entschuldigen selbe subende semperer lüte vor dem rihtere, so ist er elos und rehtelos ewiclichen, also daz er nimmer kom zû sinem rehte.

10. An swem der hantfride^c gebrochen wirt, beziaget er daz uf den heiligen vor sinem rihtere mit dem, der den hantfriden gemacht hat, und mit zwein anderen semperen mannen, die ir reht behalten hânt, daz der hantfride an im gebrochen si, der rihter sol in zâlhte tûn, der den hantfride gebrochen hat, und sol in nimmer uz der achte gelazen ane des clagers willen, oder er verliese die hant darumb. Ist aber der hantfride mit dem totslage gebrochen, so sol des mago einer, der da erslagen wart, clagen und sol den mort bereden, als da vor geschriben ist. Und sweane er daz beret, so sol
man jenen nimmer uz der ahte gelazen, er gebe den lip darumb, und sol elos und rehtelos sin. Wil aber der, der den hantfride gemacht hat oder empfangen hat, im des gerihtes nit gestun, daz der frid an im gebrochen si, dem sol der rihter gebieten bi unseren hulden, daz er im helfe des rehtes, oder er mûz swern uf den heiligen, daz er sin nit enweste. Lât er ez aber durch sippe oder durch keiner hande sache, er ist uns und dem rihtere die hant schuldic.

11. Wir setzen und gebieten bi unseren hulden, daz alle unser fürsten und alle, die gerihte von uns habent, reht rihten als des landes sit und gewonheit si^d, und daz selbe gebieten den, die gerihte

459. ^a) diu or. ^a), supra lineam add. or. ^b) sequuntur und sol der rihter clagen punctis suppositis deleta or. ^c) hantfride or. ^d) corr. ex sit or.

von in hant. Swer des nit entüt, über den wollen wir rihten scharpflich als recht ist. Und swaz uns
uber in erteilt wirt, des wollen wir nit lazen noch nimmer uberschen noch niemannes schonen. Und
gebieten ðch unsern fürsten, daz si mit der büze twingen die die von in gerichte haben, daz si recht
rihten und der büze nit enlazen, diu in erteilt wirt.

12. Wir setzen und gebieten, daz dehein rihter ieman zächte tû wan offentlich, und daz der rihter
ieman uz der ähte laze, er neme die gewisheit, daz dem elager gerichtet werde nach des landes ge-
wonheit. Tât ez der rihter nit, so solen wir uber in rihten als recht ist. Wir geloben, daz wir daz
selbe behalten.

13. Wir setzen und gebieten, swaz iegelichen rihter gewettet wirt, daz er den ähter uz der
10 ahte laze, daz er daz gar nem und des nit enlaze, durch daz daz die lüte dest ungerner in die ähte
komen. Wir wollen ðch selbe unsers rechts nit lazen.

14. Wir setzen und gebieten, daz man die pfalburger allenthalben laze. Wir wollen in unseren
steten ir keinen haben.

15. Wir setzen und gebieten, daz ieman deheinen muntman habe.

16. Wir verbieten ðch bi unseren hulden, daz ieman den andern durch daz hant beleite umb
15 dekein güt, er habe danne daz geleite von dem riche.

17. Daz arm und riche deste gewerlicher varen und geliezen mugen, so gebieten wir, daz nie-
man dekeinen niwen zol noch geleite mache noch nemen sol weder uf lande noch uf wazzer, und daz
alle die zolle, die mit unrehte gehohet sint anders dan si von alter gesetzet sint, daz diu selbe hohunge
20 ab si und der zol belibe, als er zu rehte sol. Swer dawider tût, der hat den lantride gebrochen und
umb den bruch so ist er in der ahte und in des babestes banne, den man jergelich kündet an des
antlazes tage, und in des legaten ban, den er uber unrehte zolle zu Wirzebure in dem concilio ge-
kündet hat. Nieman sol deheinen zol nemen wan ze rehte und da man in zu rehte nemen sol. Swer
daz brichet, den sol man haben für einen strazröber.

18. Wir setzen und gebieten, daz alle die zolle, die sit keiser Friderichs ziten uf
25 gesetzet sint uf wazzer oder uf lande, von swem si gesetzet sint, daz si gar ab sin; ez ensi
daz der der in da hat bereden mug vor dem riche, daz [er]^f in ze rehte haben sol.

19. Alle die die zolle nement uf wazzer oder uf lande, die sulnt den wegen und den
bruggen ir recht behaben mit machend und mit bezzerunge, und von dem si nement den zol, die
30 suln si befriden und beleiten nach ir maht, als^e ir gerichte gut, daz si nit ferliesen. Swer diz
gebot zu drin malen brichet, wirt er sin uberziugot vor gericht als recht ist, der zol sol dem riche
ledic sin.

20. Man sol die rehte lantrazze van und sol nieman twingen den andern von den rechten
strazen.

21. Swa zwene mit einander urlugent und der eine oder si beide geleite hant, swer den ze
35 leide die straze angrifet, wirt er des uberziugot mit rehte, über den sol man rihten als über einen
strazröber.

22. Swer bürge oder stete oder keinen bu machen wil, der sol daz mit sinem güte tûn oder
mit siner lüte güte. Swer daruber keinen zol oder kein ungelt nimt in keiner stat oder uf keiner
40 straze, über den sol man rihten als über einen strazröber.

23. Alle die münze, die sit keiser Friderichs ziten gemacht sint, die sulnt gar ab sin; ez be-
ziuge danne vor dem riche der si hat, daz er si zu rehte haben sol. Swer uf iemannes pfenninge
deheinen valsch slegt oder hat geslagen, den sol man haben für einen valscher.

24. Swer ðch andere münze mächte oder slüge, danne von dem riche von alter herkomen ist,
45 swie gewere oder güt diu were, ez^u si an gewürhte, gemelde oder swere, den sol man für einen valscher
han. Und swanne er des mit recht uberziugot wirt, so sol er sin lantricht verloru han.

25. In swelhes herren gerichte oder geleit, ez^b si uf wazzer oder uf lande, ein künman oder sus
ein man beröbet wirt von des herren gesinde, ambtman, bureman oder dienstman, der der herre ge-

459. e) r supra u deleto or. f) spiritum or. g) ex or. h) z. corr. er r or.

waltic ist ane alle arge liste, daz sol der herre, in des gerihte oder geleite er beröbet ist, gelten. Wirt aber ieman beröbet in eins herrn geriht oder geleite und daz daz nit geschehe von dea herrn gesinde, amtman, bureman oder dienstman, dem sol der lantfride beholfen sin, daz widertän.

26. Wir setzen ðch und gebieten vesticlich, daz swa ez not geschehe durch bruche des lantfrides, die nehesten [die] dabi gesezzen sint, da der bruch geschehen ist, den lantfriden beschirmen und beholfen¹ werde¹. Und vermugen ez die nit, so suln ez die tån die dar nach die nehesten sint. Dar zå suln wir den helfen, ob ez not si.

27. Wir gebieten ðch fliziclich, daz man in allem Romeschen riche an geistlichen dinge nach gebot und nach rate der erzbischöve sich habe und der bischof und der erzepriestere nach geistlichem rehte. Und swer da wider ist, den sol man han für einen ungelöben man. Man sol ðch werlich gerihte an^k sinem rehte behalten.

28. Wir gebieten vesticlich und als daz reht ist, daz der gotshuser voget den gotshusern vor si und si schirme uf ir vogtie, als ez gein Gote wol stande und ðch unseren hulden, und sich an der gotshuser gûte also halten, da ir vogtie ist, daz uns dehein groz clage von in kom. Swer des niht tåt, cumt ez zu clage, so wollen wir ez rihten als vesticlich als ez reht ist, daz wir dar an niemannes schonen wellen.

29. Wir wellen ðch [und]¹ gebieten, daz uber ein closter oder uber ein gotshus nit me dan ein vogt si, als lange der lantfride wert.* Swer daz nit enwolte oder da wider tete, den sol des der lantfride twingen, und swanne der lantfrid uzgat, so sol ez nieman an sinem rehte schaden.

30. Wir verbieten ðch bi unseren hulden, daz nieman durch keines vogtes schulde noch im zu leide der gotshuser gût, daz ir vogtie ist, weder brennen noch rouben noch pfenden sol. Swer daz dar uber tåt, w[ir]t er des uberziaget als reht ist vor dem rihter, den sol man ze ahte tån und sol in uz der ahte nit luzen, er gelt in den schaden dristunt as ture als er ist; und suln diu zweiteil dem gotshu[s]e werden und daz dritteil dem vogte.

31. Wir verbieten ðch, daz ieman pfende an des rihters urlop. Swer ez dar uber tåt, uber den 25 sol man rihten als uber einen strazeröber.

32. Wir setzen und gebieten, swer wizzentlich rôbic oder diubic gût köfet, oder rôber oder diebo wizzentlich haltet und nit^m achter sint, wirt er des uberziaget vor dem rihter nach rehte, so sol er bim ersten den schaden zwivelticlich gelten dem er getan ist, er si dâbic oder rôbic. Wirt er sinⁿ uberziaget, daz erz meⁿ danne zu einem male habe getan, ist ez rôp, so sol man uber in rihten als 30 uber einen rôber, ist ez aber diubic, so sol man uber in rihten als uber einen diep.

33. Wir¹ verbieten, daz ieman keinen achter behalte wizzentlich. Swer ez dar uber tåt, wirt er des uberziaget, man sol uber in rihten als uber einen achter. Mac aber er sich entreden mit süben semperen mannen, daz er es niht enwiste, daz er ein achter was, er sol unschuldie sin o.*

34. *Swer¹ einen achter behaltet in einer stat gemeinlich oder wizzentlich, ist si 35 umbemuret, der rihter sol si niderbrechen. Und sol uber den wirt, der in behaltet, rihten als uber einen achtere und sol sin hus zerfüren. Ist aber diu stat ungemuret, si sol der rihter brennen. Setzet sich diu stat da wider, stat und lüte sint rehtelos. Mac der rihter nit da gerihten, so sol er ez künden dem künige, der sol ez von des riches gewalt twingen.

35. Wir setzen, daz des riches hof habe einen hoverihter, der ein friman si. Der sol ðch an 40 dem selben ampt zum minnesten ein jar beliben, ob er sich reht und wol haltet. Der sol ðch alle tage zu gerihte sitzen ane die sunnuntage und ane groze heilige tage, und sol allen lüten rihten die

459. ¹) ho supra lineam add. or. ^{1')} sic male or. ²⁾ supra nach punctis suppositis deleto or. ^{1')} deest or. ³⁾ sequitur nit or. ⁴⁾ nie or. ⁵⁾ finis lineae; sequentia stilo acutiori scripta, tam in margine dextro quam in sinistro signa crucis posita sunt or.

1) In his capitibus enuntiata Pacis a. 1287. decurtata esse, sane miramur. Quod scribam suo Marte fecisse crediderim.

im chagent und von allen lüten, äne fürsten und äne andere hohe lüte, swa ez in gât an ir lip oder an ir reht oder an ir erbe oder an ir lehen. Daz wellen wir selbe rihten. Swer ðch mit gerihte verderbetwirt, darumb sol nieman deheine vintschaft haben. Swer aber darumb ieman vohet, der sol in den selben schulden sin und in der selbun missetat, als der was der da verderbot ist. Unser hove-
 5 rihter sol ðch niemanne vertragen, er tû ez danne mit unserm sunderlichen gebote. Er val ðch nieman ze ahte tûn noch uz der ahte lazen, wan daz suln wir selbe tûn. Und wellen anders nieman gestaten, daz er sich da mit uberlade.

36. Wir gebieten ðch, daz man alliu fürgebot mit brieven tû und brieve dar uber gebe, wie man von gerihte scheidet, umbe daz daz man mit dem brieve under des hoverihters insigel bereden
 10 muge daz fürgebot und daz zil und die tage, die vor gerihte genomen sint.

37. Swer den lantfriden mit swert in einem münde, nach dem so er gekündet wirt, öffentlich in dem bistûm da er sitzet, swaz dem geschicht, daz sol nieman rihten weder mit geistlichem noch mit weltlichem gerihte, und swaz im geschicht mit râte oder mit gerête an libe oder an gûte, da sol nieman rihten.

38. Swer aber den lantfride swert und in dar nach brichet, der sol in vierzehen nahden den bruch bezeren⁴ oder wider tûn, so er sin gemant wirt von dem, der da rihter ist. Tât er des niht, so sol er meineidic sin und sol in der erzebischof oder der bischof, in des bistûm er sitzet, ze banne tûn und der kunic zahle tûn, und der fürste oder der grave, in des gerihte er sitzet, ze ahte tûn. Und suln die bënne und die ahte niemer ab gelazen werden, er habe den bruch gebezert und gebûzet.
 20 Swer ðch den, der umb den bruch des lantfrides meineidic, bennic oder ahtic wirt, behaltet, huset oder hovet ahte tage*, so ez in verboten wirt, der sol in den selben schulden sin als der ist, den er wizentlich nach dem gebot huset und behalten hat.

39. Ez sol ðch nieman die lüte behalten oder husen, die nur uberseit sint oder noch uberseit werdont, die schedelic sint dem lande. Swer si aber inderhalben ahte tugen dar nach, so si im verboten werdont, nit enlat, der sol den lantfride gebrochen han und in die vorgeantun bûze vallen, ahte und banne.

40. Swer den lantfride brichet und den bruch nit bezzeren wil und darumb von dem lantfride besezen wirt oder die, die den lantfride gesworn hant, davon ze schaden bringet, den sol der lantfride twingen, daz er mit allen sinen vesten und mit sinem gûte iedem man nach
 30 siner maze sinen schaden ablege⁵, als verre er gereichen mac.

41. Disiu satzungo dises frides und dises rechtes sol an allen steten werden behalten und sol man ðch dar nach rihten, wand si von alter her kome sint und mit rehte und mit gunste und mit rate der fürsten gesetzt sint.

42. Sich bindet aber zu disem male zu disem lantfride mit eiden nieman wan von hinnen
 35 unz zu sant Iohannes des tôfers messo und von dannen uber driu jar. Des hant die fürsten, Ino. 74. frien, graven, dienstman und gemeinlich des riches getriuwen und holden uf den heiligen gesworn, also doch daz iederman, er si fürste, grave, frie, ritter, man, dienstman, bürge, stete, veste, pfaffen und leien bi irem rehte beliben.

43. Swaz ðch die fürsten in irn lande mit der lantherren râte setzent und machent disem
 40 lantfride ze bezerunge und zu vestenunge, daz muge si wol tûn und damit brechent si des lantfrides nit.

Und zu einem rechten urkünde so haben wir unser kuniclich insigel an disen brief ghenket.

Dirre⁶ lantfride wart gemachet und dirre brief wart gegeben ze dem offenne hove in dem
 45 concilie ze Wirzibure, an dem Palmstage do man zalte von unsers herren geburt tusent zwei hundert und sibem und ahtzic jar.

459. P) corr. ez im or. 4) bezorerê or. 5) im or. 6) ablegen or. 7) re supra lineam add. or.

Dise satzunge und dirre brief wart gelesen und der lantfride wart irnūwet mit der fürsten und der lantherren und der stete geschwornen eiden an dem sunnetage vor dem Palmstage uf dem hove zu Spire. da man zalte von Gotes geburt tuseht zwei-hundert und einz und niunzie jar.

Apr. 12. Und wart gestétiget derselbe lantfride von den nehesten Ostern uber sehs jar ze halffenne.

460. MANDATUM DE IURE ADVOCATIAE IN BONIS CISTERCIENSIIUM.

1291. Apr. 9.

Autographon tabularii Alsatiac inferioris hucusque ineditum descripsimus. Sigillum desideratur, filis sericis rubri coloris relictis. Cf. supra nr. 425 et 426. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2438. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Si pro cunctis, quos Romanum ambit imperium, ad sui iuris observanciam sompnos et vigilias deducamus, maxime tamen viros religiosos, qui contemptentes regimen mundi sub vite sanctimonia serviunt regi regum, in suis iuribus defensare summopere nos delectat. Cum igitur monasterium in Nuwenbureg Cysterciensis ordinis cum omnibus suis attinentiis corporalibus et incorporalibus necnon iuribus quibuscunque in nostram et Romani imperii, velut evidenter apparet in nostris patentibus litteris, quas dignum duximus eidem monasterio conferendas, protectionem receperimus specialem, vobis universis et singulis cuiuscunque conditionis fueritis sive status damus firmiter in mandatis, quatinus nemo vestrum in terris, grangiis, possessionibus, villis, iuribus necnon quibuscunque attinentiis presumat de novo advocaciam aliquam aliquatiter exercere vel per modum advocacie ius aliquod usurpare, maxime in bonis que ab antiquo tempore dictum monasterium sub nostra et imperii defensione et tutela speciali dinoscitur possedisse, presertim cum ex sententia principum atque iuris in antiquis bonis Cysterciensis ordinis nemo sibi advocacie ius vel nomen nec debeat vel valeat ullomodo vindicare. Quo quidem bona in aliis nostris patentibus litteris et aliorum illustrium [incolite]^b recordacionis regum et imperatorum Romanorum plenius sunt expressa, ad maiorem evidentiam inferius exprimenda. (2) Hec autem loca exprimimus sigillatim: curtem in Gebolzthusen cum appendiciis suis, curtem Loupach cum appendiciis suis, curtem Wilenbach cum appendiciis suis, curtem Phaffenbrunno cum appendiciis suis, curtem Hohenscheit cum appendiciis suis, curtem in Sufelheim cum appendiciis suis, curtem Hekenheim cum appendiciis suis, curtem Harthusen cum appendiciis et iuribus suis, curtem Gerüte cum appendiciis et iuribus suis, curtem Butenheim cum appendiciis et iuribus suis, curtem Adelmanswilre cum appendiciis suis, curtem Rotbach cum appendiciis suis, curtem et villam Douchendorf cum appendiciis et iuribus suis, curtem Hittendorf cum appendiciis suis, curtem Dunnenheim cum appendiciis et iuribus suis, curtem Lachen cum appendiciis suis, curtem et villam

460. ^{a)} corr. de condictionis or. ^{b)} uncia inclusa evanuerunt or.

1) Quae servatae non sunt.

Mulenbach cum appendiciis et iuribus suis, curtem Kaztwilre cum appendiciis suis, curtes Selhoven et Schönevolt cum appendiciis et iuribus suis. (3) Volumus itaque, ut omnia que sunt superius preexpressa sine qualibet violatione perpetui roboris obtineant firmitatem. Si quis autem huic nostre ordinationi salutari ausu temerario presumpserit contraire, preter indignationem omnipotentis Dei nostre maiestatis offensam sine spe gracie se noverit graviter incursum. In cuius rei testimonium et evidentiam plenioram presentem paginam nostri sigilli munimine iussimus roborari.

Datum Spire, quinto Idus Aprilis, indictione quarta, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, regni vero nostri anno decimo octavo.

461. UNIO PRINCIPUM REGNI ARELATENSIS.

1291. Mai. 4.

Autographon a. 1901. Taurini in bibliotheca regia privata 'Pergamene patrie XIII, 139' a nobis inventum¹ denuo descripsimus itaque varia apographa in codicibus bibliothecae Parisiensis exarata negleximus. Sigillum iam deest filis sericis relictis. Quae Regesta imperii VI, 2450 notantur, delenda sunt². — Böhmer, Reg. imp. VI, 2449. (P. 457.)

Rodolphus divina favente clemencia Romanorum rex semper augustus universis imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Omnibus hominibus qui recte sapiunt credendum esse putamus, quod omne nobis studium est, ut subiecti Romano imperio bene vivant et virente iusticia inter eos gaudeant comoditatibus pariter et honore. Eapropter ad noticiam omnium fidelium imperii volumus pervenire, quod conditionibus subiectorum nostrorum in regno Arelatensi multipharie intellectis, astantibus in presencia maiestatis nostre . . . episcopo Valentin(ensi) et Diensi et . . . episcopo Lausanensi principibus nostris et nobilibus viris Humberto Dalphini Vien(ensi) et Albon(ensi) comite senescallo nostro in regno predicto et nobili matrona B. domina Finciniaci* et Amedeo comite Gebennensi et Aymario de Peytauia et Humberto domino de Vilariis fidelibus nostris et imperii predilectis, ipsos uniri iussimus sollempni promissione in manibus serenitatis nostre facta et corporali prestito iuramento contra rebelles imperii et mandatorum regalium contemptores et contra personas alias, cuiuscumque status, condieionis aut dignitatis existant, presumentes dictos fideles nostros et ipsorum bona offendere quoquo modo. (2) Dantes serie presentis annotationis nostre districcius in mandatis . . . baillivo nostro ab Auro superius, qui nunc est, et aliis, qui fuerint temporibus futuris, sub pena amoris nostri, quatinus inter dictos fideles nostros unionem predictam faciat firmiter observari ipsosque et eorum bona contra omnes, nullo ulterius exspectato mandato, manu forti tociens quociens opus erit manuteneat et defendat. In quorum omnium testimonium presentes litteras sigillo maiestatis nostre iussimus comuniri.

Dat. apud Muratum, IIII. Non. Maii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo primo, regni nostri anno XVIII.

461. *) Finciniac or.

1) Cf. 'Neues Archiv' XXVIII, 494. 2) Cf. ibidem.

462. 463. INFEUDATIO COMITIS GEBENNENSIS.

1291. Iun. 3.

462. PRIVILEGIUM GENERALE.

*Repetimus editionem, quam paravit iam olim J. E. Kopp loco supra ad nr. 310—329
laudato p. 124 nr. 55 ex 'Libro litterarum imperialium' saec. XV. tabularii regii Tau-
rinensis fol. 190'. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2479. (P. deest.)*

Rudolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Magnificentia Romani principis adaugetur, cum digna merita subditorum dignis retri-
butionibus non fraudantur. Cum itaque vir spectabilis Amedeus comes Gebennensis
apud nos et imperium multifariam meritorum radiis refulgeat, sibi duximus hanc
gratiam faciendam, videlicet quod omnia feoda, que vacare dinoscuntur ex morte clare
memorie quondam Hemonis fratris dicti comitis, ad nos et imperium spectantia dicto
comiti Amedeo et suis heredibus duximus concedenda a nobis et imperio tenenda in
perpetuum titulo feudali. Dantes si has litteras sigilli nostri munimine roboratas in
testimonium super eo.

Datum Magantie, III. Nonas Iunii, indictione quarta, anno Domini millesimo
ducentesimo nonagesimo primo, regni vero nostri anno decimo octavo.

463. INFEUDATIO DE CONDUCTU.

*Repetimus editionem l. l. p. 124 nr. 56 factam ex eodem 'Libro litterarum imperia-
lium' fol. 190'. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2480. (P. deest.)*

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Precellens principis Romanorum gloria preeminetius tunc extollitur, cum
digna dignorum benemerita condigne remunerationis bravio largiflue premiantur. Est
itaque vir spectabilis Amedeus comes Gebennensis, quem adeo sue probitatis insignia
premonstrant ac meritorum preconia predicant et extollunt, quod cum singulari bene-
ficientia prosequentes eidem duximus hanc gratiam faciendam: Volentes, conce-
dentes, statuantes, quod de qualibet cupa frumenti, que morcature causa de sua
terra seu dominio ducitur per mercatores, quatuor percipiet denarios et habebit, de
cupa vero avene duos; de aliis vero bladis secundum similitudinem, qua comparantur
frumento ac avene, similiter percipiet et habebit. Item volumus et presentibus ordi-
namus, quod de equo vel mulo mercimoniis aliis onerato duodecim percipiat denarios,
de asino vero octo, in loco ubi magis videbitur expedire. (2) Huius autem nostre
gratie concessionem predicto nobili comiti Gebennensi duximus committendam, ut mer-
catores per terram suam transitum facientes cum robus et personis ab omnibus ini-
uriis et iniustis persecutionibus et calumpniantibus et molestantibus salvos et inco-
lumes custodiat, protegat et defendat et ibidem stratam publicam ad utilitatem rei-
publice magnifice tueatur. (3) Hanc autem gratiam ad dictum Amedeum comitem
Gebennensem et suos heredes volumus extendi ita, quod ipse eiusdemque heredes de

haec gratia sibi facta fidelitatis homagium nobis et successoribus nostris in imperio nomine feodi facere tenebuntur. In cuius rei testimonium hanc litteram conscribi et nostro maiestatis sigillo iussimus communiri.

Datum Maguncie, III. Nonas Iunii, indictione quarta, anno Domini MCCLXXXI, regni vero nostri anno decimo octavo.

464. 465. DECLARATIONES DE FORO ECCLESIASTICO.

1291. Iun. 17. 23.

464. DECLARATIO PRIMA. Iun. 17.

10 *Ex eisdem codicibus, quos iam ad nr. 336. 337 adhibuimus, dederunt eidem viri doctissimi. Superest in 1) fol. 14^a, 2) fol. 506, 3) fol. 15. Exstat etiam apud S II, 50 nr. 776. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2487. (P. deest.)*

Rudolfus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

15 Iustitie stateram gestantes in manibus sic nostra^b et^c imperii iura intacta volumus observare, ne iuribus aliorum quod absit aliquo modo derogemus. Licet igitur nostris subditis burgensibus vel oppidanis sive^d aliis laicis sub nostris districtibus residentibus dederimus in mandatis, ne quis unus alterum ad iudicium ecclesiasticum aliquo modo evocaret, sed coram suo iudice nostra vice et nomine constituto iustitie
20 redderet complementum, hoc tamen mandatum nullatenus sic volumus extendere quoquo modo, ut per hoc venerabili abbati Wissenburgensi^e Spiroensis diocesis totique conventui eiusdem loci preiudicium aliquod generetur. Sed ipsi eorumque subditi sive^f foro seculari vel ecclesiastico, prout eis expedire videbitur, contra quascunque personas possint prosecui sua iura et exercere suas sibi competentes quomodolibet actiones.

25 In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Hagenawe^h, XV. Kal. Iulii, indictione quarta, anno millesimo ducentesimoⁱ nonagesimo primo^k, regni vero nostri anno decimo octavo.

465. DECLARATIO ALTERA. Iun. 23.

30 *Ex eisdem codicibus 1) fol. 15, 2) fol. 504 et S II, 50 nr. 777. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2491. (P. deest.)*

Rudolfus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani^b imperii fidelibus tam presentibus quam futuris gratiam suam et omne bonum.

(1) Futura pericula et materiam litium futurarum nostram decet clementiam totis conaminibus amputare. Verum in arbitrio seu statuto inter venerabilem virum Ede-
35 linum abbatem Wissenburgensem^b dilectum principem nostrum et conventum eius ex una ac prudentes viros cives Wissenburgenses dilectos fideles nostros ex parte altera ordinato et pronunciato a nobis^c continetur articulus in hec verba:

464. ^a) Rudolphus 1. 2. 3. ^b) nostri 1. 3. ^c) deest 1. 3. ^d) seu 2. S. ^e) reddet S. ^f) Weissenburgen 2. 3. ^g) sine 1. 3. ^h) Hagenaw 2. S. ⁱ) MCC 2. ^k) MCCLXXXI S.

40 465. ^a) Rudolphus 2. S. ^b) Romani deest 2. ^c) Weissenburgen 1.

1) Reg. imp. VI, 360.

'Ceterum super causis inter abbatem predictum eiusque conventum ministeriales et vasallos monasterii Wissenburgensis^c coniunctim seu divisim ex una et cives Wissenburgenses^c ex altera parte subortis sic de consensu partium duximus ordinandum, quod in iudiciis exercendis abbas septem ex suis ministerialibus et vasallis milites totidemque personas ex quatuordecim civibus qui vocantur hussgenossen^d ipsi abbati a civibus Wissenburgensibus^e presentandis eliget, quorum sive maioris partis eorum sententia stabitur super motis huiusmodi questionibus et movendis.'

(2) Siquidem ne sinistra interpretatio^e malignorum ex eodem articulo novas discordias in futurum^f valeat suscitare, nos ipsum ex certa scientia et deliberatione provida in his^g scriptis taliter declaramus, quod idem articulus debet intellegi de illis tantummodo^h causis et questionibus, que mote sunt vel fuerintⁱ in iudicio ante cameram abbatis monasterii memorati^k, quodque abbas et conventus dicti monasterii profatos cives coniunctim seu divisim possunt in foro ecclesiastico libere convenire, predicto articulo non obstante, quia forum ecclesiasticum, quod est religiosis et clericis presidium speciale, non intendimus eisdem abbati et conventui contra predictos cives aut contra quoscunque alios precludere vel auferre cum articulo supradicto, praesertim cum super foro ecclesiastico litigatum tunc^l non fuerit inter eos nec etiam super eo in nos ab ipsis extiterit compromissum, sed hoc solummodo, utrum ipsi cives in iudicio ante cameram predicti abbatis^m cum ministerialibus et vasallis ipsius monasterii deberent dictare sententias, decisum fuitⁿ per articulum supradictum. In huius quoque nostre declarationis perpetuam firmitatem nostre maiestatis sigillo presentes iussimus litteras^o insigniri.

Datum Germersheim, IX. Kal. Iulii^p indictione quarta, anno Domini millesimo ducentesimo^q nonagesimo primo^r, regni vero nostri anno decimo octavo.

466. SENTENTIA CONTRA CIVES VALENCENENSES.

1291. Iun. 20.

Supersunt tria autographa 1) 2) 3) in tabulario Insulano sign. 3253. 3254. 3254 a, quae a. 1903. denuo accuratissime contulimus. 1 et 2 eadem manu scripta sunt, 3 diversa. Pendunt sigilla plus minusve laesa filis sericis. In verso autographi 1 et 2 legitur: annullatio Irē Valeniē; eadem in verso autographi 3 leguntur, ubi etiam manu coaeva scriptum est: littera regis Romanorum de villa Valenchenei. De ratione cf. Regesta imperii. — Böhm, Reg. imp. VI, 2490. (P. deest.)

¶ Rudolphus ¶ Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

(1) Iudiciorum vigor iurisque publici tutela videtur in medio constituta, ne quis sibi ipsi permittere valeat ulcionem. Cum apud Haghenoyam^a anno Domini millesimo duccentesimo^b nonagesimo primo, ind. III^c, duodecimo^d Kal.^e Iulii in iudicio pro tri-

465. ^c) Weissenburgei 1. ^d) hussgenossen 1. ^e) interpretatione 1. ^f) futuris 1. ^g) deest 1. ^h) tantummodo 2. ⁱ) fuerunt 1. ^k) mem. mon. 1. ^l) tunc 3. ^m) predictum abbatem 1. ⁿ) fuerit 3. ^o) litteras iussimus 1. ^p) Iulii 1. ^q) MCC 2. ^r) MCLXXXI 3.

466. ^a) Haghenoyam 2. ^b) duccentesimo 3. ^c) quarta 3. ^d) decimo seculo 3. ^e) Kalendas 3.

bunali sedoromus, ad nostram itaque malestatis noticiam clamorose insinuationem a
 probis et fidodignis, quibus fidem plenariam adhibemus, pervenisse noverint universi,
 qualiter . . .^f prepositus, scabini, iurati communitasque ville Valenchenensis^a ad nos et
 imperium directo dominio spectantis, de feodo comitatus Haynonie^b existentis, armati
 5 furore, succensi rabie, illicitis ausibus scelestam^c incuntes factionem contra spectabilem
 virum . . .^f comitem Haynonie dominum suum, fidelem nostrum dilectum, nulla coram
 nobis seu quovis alio domino mota questione de eodem, utpote iudices in propria causa
 sua vi publica ipsius ville Valenchenensis rebellabant in prefati . . .^k comitis domini
 sui preiudicium, verecundiam et gravamen, portas diete ville contra ipsum serando,
 10 villam muniendo, machinas faciendo, propugnacula erigendo, castrum domini sui terri-
 bilitate assaltando, cum impetu et tumultu bona domini sui^l invadendo ac etiam occu-
 pando, acclamaciones prohibitas, convocaciones in suis conventiculis in sui domini per-
 niciem exercentes et aggregantes, ignem ad feoda dominica immittentes^m et in aug-
 mentum sui facinoris potentioris brachium querentes per metum evidentem, continen-
 15 tem necem populi et excidium terre ipsius . . .^f comitis, compulerunt ipsum . . .^f comitem
 quandamⁿ litteram ab eis vel eorum mandato compositam et conscriptam sigillare,
 continentem quod ipse . . .^f comes suo sigillo omnes suas consuetudines et leges muni-
 cipales, quas dictus . . .^f comes tunc ignorabat et adhuc ignorat, approbaret, ratificaret
 et per omnia confirmaret, constituendo dictos scabinos seu iuratos declaratores in dubiis
 20 et obscuris, quo possent emergere de premissis. (2) Nos enim attendentes predic-
 tos . . .^o prepositum, iuratos, scabinos totamque communitatem Valenchenensem ac eorum
 fautores et complices, qui tam detestabile facinus contra dominum suum proprium exer-
 cere et usurpare nullatenus formidarunt, esse dignos flagicio necnon ab omni miseri-
 cordia secludendos, ut eis perpetua egestate sordentibus mors sit illis solacium et vita
 25 suplicium^p reputetur; considerantes nichilominus litteram supradictam pretextu metus,
 qui in virum constantem cadere potest, a dicto . . .^f comite sigillatam et eisdem^q tra-
 ditam, superioris auctoritate non interposita, habere efficaciam non debere, ipsam lit-
 toram et omnia contenta in eadem auctoritate regia de consilio baronum et procerum
 imperii ibidem apud Haghen(oyam)^r presentium et per sententiam eorundem repro-
 30 bamus, rovocamus et ac si nunquam scripta, sigillata vel data fuisset, ponitus annulla-
 mus. Ordinantes et sentencialiter denuntiantes ipsum . . .^f comitem necnon suos homines
 et universos, qui ad instanciam ipsius^s . . . comitis apposuerunt sigilla sua littere supra-
 dicte, astringentes se suis promissionibus seu obligationibus ad observandum et tenen-
 dum ea que littera continebat, a quibuslibet promissionibus et obligationibus de potestate
 35 regie maiestatis penitus absolutos, ac si nunquam alicuius promissionis et obligationis
 se vinculo astrinxissent. (3) Et ut predicti . . . prepositus, scabini, iurati necnon totalis
 universitas Valenchenensis et eorum successores suam enormem deplangant^t factionem,
 rite universis suis consuetudinibus, legibus municipalibus, collegiis, conventiculis, accla-
 mationibus, campana sue strepitibus, ad cuius sonitum convenientes in unum statuta
 40 faciunt, edicta edunt, dictos . . .^f prepositum, scabinos, iuratos ac communitatem et uni-
 versitatem diete ville Valenchenensis et eorum successores auctoritate regia exuimus
 totaliter et privamus, nulla prescriptione temporis, assecuratione, promissione vel
 obligatione sibi a dicto . . .^f comite aut progenitoribus suis modo vel condicione quibus-
 libet factis eos defendente seu obstante. A quibus autem^u assecurationibus, promissio-
 45 nibus et^v obligationibus ipsum . . . comitem, progenitores suos necnon successores^w suos
 futuros . . .^f comites Haynonie^x de plenitudine regie potestatis penitus absolvimus et

466. f) . . . desunt 3. u) Valenchen 2. b) Hayon. 3. c) scelestem 3. k) . . . desunt 2. 3.

l) deest 3. m) immittentes 3. n) quandam 3. o) predictos . . . desunt 3. p) suplicium 3.

q) eis 2. r) Haghenoe 3. s) dicti 2. 3. t) in perpetuum add. 2. imperpetuum add. 3.

u) videlicet 2. 3. v) seu 2. w) Haynonie deest 2. 3.

deinceps ipsos omnino liberamus. Privilegiis tamen eis salvis, que a divinis Imperatoribus et regibus Romanorum^a dictis civibus seu communitati predictae sunt indulta.

Acta sunt hec omnia⁷, sententiata, ordinata et denunciata presentibus venerabilibus . . . Constanciensi, . . . Basiliensi episcopis, spectabilibus comitibus^a de^a Cazenelboghien, . . . de Lyninghen^b, . . . de Wurtemberg^c, . . . de Veldenze^d et^e de Vertambere, Alberto, Burgardo de Egerloy, marchione de Hapereh, strenuis viris^o dominis^f de Baldeke seniore et iuniore et aliis quam pluribus.

Signum . . . Rudolphi^g Romanorum regis invictissimi. (M.)

In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum apud Haghenoyam, per manum magistri Henrici prothonotarii nostri, anno Domini millesimo duccentesimo^h nonagesimo primo, indio.ⁱ IIII^k, duodecimo Kal.^l Iulii, regni vero nostri anno XVIII^m.

467. DEPUTATIO REDDITUUM CASTRENSIUM.

1291. Iun. 24.

Ex copiaro Bruchsalensi nr. 9 saec. XIV. cx., Karlsruhe in tabulario generali asservato, fol. 175 edita est 'Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins' XI (1860), p. 432. Quam editionem nos hic repetimus. Cf. supra nr. 383—385. — Bühmer, Reg. imp. VI, 2492.

Nos Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii Romani fidelium noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod nos dilectis nostris castrensibus in Landowe, quibus nondum feudales redditus deputati sunt, feoda sua apud Iudeos nostros nunc in Landowe constitutos vel in futurum venturos percipienda annis singulis in festo b(eato) Walpurgis deputavimus et legitime duximus ordinanda. Tali condicione subiuncta, quod si quid post expeditionem et solutionem ipsorum feodorum residui fuerit in pecunia per ipsos Iudeos solvenda, hoc utique ad usus nostros aut nostri officii, qui pro tempore fuerit, convertetur. Si vero quidquam deficeret in expeditione et solutione ipsorum feodorum, dictus noster officiiatus, qui pro tempore fuerit, defectus memoratos de redditibus nostris et imperii supplere tenebitur annuatim. [Presencium]^a testimonio litterarum.

Datum in Germersheim, VIII. Kal. Iulii, anno Domini MCCLXXXI^b, regni vero nostri anno XVIII.

466. ^x) Romanis 3. ^y) omnia deest 3. ^z) . . . add. 3. ^a) . . . semper post de 1—3. ^b) Lyninghen 3. ^c) Wrtzenberch 3. ^d) Voldense 3. ^e) deest 3. ^f) domino 3; . . . add. 2. ^g) Rudolfi 3. ^h) duccentesimo 3. ⁱ) ind. 2; indictione 3. ^k) quarta 3. ^l) Kalendas 3. ^m) decimo octavo 2. 3.

467. ^a) deest c. ^b) LXXXX c.

TABULA

numcrorum secundum ordinem Regestorum imperii VI (ed. O. Redlich). Numeri nostri, qui non insunt illi Regestorum tomo, suo loco ordine nostro servato inserti sunt.

Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III
—	1	152	47	441	92	758	129	986	165	1028	218
—	2	153	37	442	91	"	130	997	166	—	219
—	3	162	56	450	98	"	131	999	167	1028	220
—	4	163	57	452	94	"	132	940	168	1050	204
—	5	170	58	472	95	757	133	941	169	1051	203
—	6	171	49	473	96	758	135	—	170	1062	221
2	7	172	50	474	97	780	142	942	171	"	225
3	8	"	51	475	98	789	136	943	172	1063	222
4	9	173	59	—	99	792	134	—	173	—	223
3 et 4 (p. 561)	10	177	62	477	100	796	143	—	174	1064	224
4 ^b	11	178	63	478	101	818	144	—	175	1065	233
5	12	193	67	479	102	814	145	944	184	1070	234
6	13	"	68	486	40	815	146	"	185	1075	226
7	14	205	64	489	42	817	137	953	187	"	227
"	15	206	65	490	43	826	150	955	192	—	228
8	17	219	69	492	33	835	151	957	188	1075	229
"	18	223	66	503	103	836	138	961	189	—	230
"	19	240	70	505	104	839	153	962	190	—	231
22	20	258	72	506	105	"	155	—	191	1082	176
42 ^d	16	259	73	523	106	840	154	970	193	1092	235
58	21	261	74	533	107	857	152	"	195	"	237
59	22	264	71	534	108	860	139	"	197	"	238
61	23	275	75	536	109	862	158	"	198	1096	236
62	24	288	76	573	111	863	159	"	199	1101	259
72	29	305	32	581	110	866	180	971	194	1113	177
73	30	308	38	604	118	884	140	972	196	1122	260
74	31	309	39	621	119	885	141	977	200	1126	261
75	54	312	41	622	120	888	147	"	201	1127	178
76	55	327	77	622 ^b	112	890	148	—	202	"	179
97	25	"	78	623	113	899	149	981	205	1152	262
100	26	328	79	626	114	900	156	999	208	1154	239
101	27	338	81	632	122	—	157	1000	209	1161	241
105	28	339	82	639	115	906	232	1001	206	1163	242
112	34	342	80	"	116	911	160	—	207	"	243
113	36	374	83	648	117	912	163	1003	210	1177	244
114	44	399	84	649	121	"	161	1022	213	"	250
127	35	402	85	670	123	"	162	1023	214	1178	245
130	45	"	86	705	124	914	181	1024	215	1179	246
131	46	403	87	720	125	918	182	1025	212	1180	247
140	48	427	88	726	126	919	183	1026	211	1181	248
150	52	439	89	740	127	929	186	1028	216	1183	249
151	53	440	90	748	128	935	164	—	217	1219	263

Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III	Reg. VI	Const. III
1223	240	1507	291	1711	341	1916	364	2078	397	2336	452
1236	264	1509	292	"	342	1917	"	2083	401	2341	432
1240	251	1511	293	1715	335	1918	"	2084	400	2350	433
—	252	"	294	1729	336	1919	365	2085	398	2351	434
1252	265	1536	296	1732	337	1921	366	2086	399	2352	435
1253	266	1536	297	1733	338	1923	367	—	402	2355	436
1256	253	1537	298	1736	331	1924	368 ^a	2096	403	2356	437
1267	254	"	299	1743	339	1925	368 ^b	—	404	2362	438
—	267	1539	300	1746	343	1933	350	2102	385	2362 ^a	441
1289	273	—	301	1747	343	1949	369	2105	406	2366	439
1290	270	1547	276	1748	346	1950	370	2106	407	2367	440
1292	274	1548	302	1759	347	1951	371	2136	408	2371	442
1297	271	—	303	1761	348	—	372	2156	405	2372	443
—	272	1598	295	1773	349	1964	373	2162	412	2376	444
1298 _a	256	1617	304	1774	351	1971	375	2168	413	2379	445
—	257	1621	306	1779	352	"	374	2169	"	2380	446
1298 _b	258	1629	307	"	353	1972	376	2171	409	2381	447
1343	255	1635	310	"	354	—	377	"	410	2402	453
"	268	"	311	1787	355	1973	378	2194	414	2415	454
—	269	"	312	"	357	1974	"	2213	415	—	455
1345	275	"	313	1789	344	1978	379	2224	416	2422	456
1346	277	"	314	"	345	1998	382	2225	417	2426	457
1348	278	—	315	1793	322	2017	383	2238	418	2428	458
1357	279	1653	330	1799	360	2023	380	2239	419	2437	459
1362	282	1661	305	1802	359	"	381	2243	420	2438	460
1370	283	1668	308	"	358	2042	386	2252	411	2449	461
1371	284	1673	309	1805	323	2046	387	2253	421	2450	"
1387	285	1683 _a	316	1808	324	2053	388	2268	422	2479	462
1389	286	"	317	1810	325	2054	389	2269	423	2480	463
1423	280	"	318	1811	326	2057	384	2270	424	2487	464
1428	287	"	321	"	327	2069	391	2280	425	2490	466
1429	281	—	319	1812	328	2070	390	2281	426	2491	465
1445	60	—	320	"	329	2072	392	2296	427	2492	467
1446	61	1686	333	1818	361	"	393	2313	428	2529	448
1504	288	1687	334	1827	362	2073	394	2315	429	—	449
1507	289	1688	340	1836	362	2075	396	2318	430	—	450
"	290	1707	356	1856	363	2076	395	2324	431	—	451

.....
Ex officina aulae Viniariensis typographica.
.....

R

MONUMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNUM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi.

LEGVM SECTIO IV.
CONSTITVTIONES ET ACTA PVBLICA IMPERATORVM ET REGVM.
TOMI III. PARS POSTERIOR.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HARNIANI
MCMVI.

Für den Buchbinder!

Die auf dem letzten Blatt des ersten Halbbandes befindliche **Tabula** Seite 455. 456 ist zu beseitigen und das Blatt Seite 253. 254 des ersten Halbbandes ist durch den die gleichen Seitenzahlen tragenden Karton, welcher dem zweiten Halbbande beigegeben ist, zu ersetzen.

MONVMENTA
GERMANIAE
HISTORICA

INDE AB ANNO CHRISTI QVINGENTESIMO
VSQVE AD ANNVM MILLESIMVM
ET QVINGENTESIMVM

EDIDIT

SOCIETAS APERIENDIS FONTIBVS
RERVM GERMANICARVM MEDII Aevi.

LEGVM SECTIO IV.
CONSTITVTIONES ET ACTA PVBLICA IMPERATORVM ET REGVM.
TOMVS III.

HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS ERBETO POLITI HANNOVERANI.
MCMIV-VI.

**CONSTITVTIONES
ET
ACTA PVBLICA
IMPERATORVM ET REGVM.**

TOMVS III.

INDE AB A. MCCLXXIII. VSQVE AD A. MCCXCVIII.

EDIDIT

IACOBVS SCHWALM.

4 M

206

1844

**HANNOVERAE ET LIPSIAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI
MCMIV-VI.**

Quamvis in prooemio tomi II. ante hos decem annos editi Constitutiones et Acta publica inde ab anno 1273. usque ad annum 1313. uno tomo absolvi posse scripserimus, tamen propter materiae copiam tantum Rudolphi et Adolphi regum documenta hoc tomo III. proponimus, Alberti et Heinrici VII. Constitutionibus in tommum sequentem reiectis.

Omnibus eis, qui diplomata vel codices conferentes laborem nostrum adiuverunt, multum nos debere grato animo profitemur; quos cum longum sit hic nominatim enumerare, infra suo quemque loco libenter commemorabimus.

Praeter hos vir cl. Karolus Zeumer, cuius curatiõni hoc opus commissum est, tam plagulas corrigendo quam sagacissimum suum consilium operi praebendo adnotationesque pretiosas passim addendo de hoc tomo optime meruit. Cui lactamur quod denno gratias possumus agere sincerus. Itemque

viro d. Edmundo Stengel, qui in plagulis partis posterioris corrigendis nos adiuvit atque Indicem rerum composuit, gratias referimus quam maximas.

Prior huius tomi pars complectens paginas 1—454 iam a. 1904. prodiit.

Dabam Romae die 1. m. Martii a. 1904.

Dabam Hamburgi die 24. m. Aprilis a. 1906.

HOC TOMO CONTINENTUR:

	PAG.
Praefatio	V
Supplementum ad Friderici II. et Conradi IV. Constitutiones.	1—6
Notitia de precariis civitatum et villarum. (1241.) (P. deest.)	1
Indiculus geographicus	6
Rudolfi regis Constitutiones.	
1—11. Tractatus de electione. 1173. Ian. 6.—Oct. 11.	7—15
1. Compositio inter archiepiscopum Coloniensem et comitem Palatinum per Moguntinum facta. Ian. 6. (P. deest.)	7
2. Tractatus inter archiepiscopum Moguntinum et comitem Palatinum de auxilio invicem praestando. Ian. 17. (P. deest.)	8
3. Compromissum civitatum Rhenanarum et Wetteraviensium de regis electione. Febr. 5. (P. 382.)	9
4. Unio archiepiscopi Coloniensis et comitis Palatini de auxilio praestando. Iul. 10. (P. deest.)	10
5. Tractatus inter archiepiscopum Moguntinum et comitem Palatinum de electione regis. Sept. 1. (P. deest.)	11
6. Unio principum electorum de Romanorum regis electione. Sept. 11. (P. deest.)	11
7. Promissio regis de pecunia archiepiscopo Trevirensi solvenda. Oct. 7. (P. deest.)	12
8. 9. Consensus electorum ecclesiasticorum de debitis regis mortui absolvendis. Oct. 8. (P. deest.)	13
10. Consensus electorum saecularium de eodem. Oct. 8. (P. deest.)	13
11. Promissio domini de Hoheneck de insignibus regalibus reddendis. Oct. 11. (P. deest.)	14
12. 13. Protestatio de discidio inter archiepiscopos orto. 1273. Oct. 24.	15. 16
12. Protestatio regis et regine. (P. deest.)	15
13. Charta comitis Palatini. (P. deest.)	15
14—16. Promulgatio electionis. (1273. post Oct. 24.)	16—20
14. Decretum principum papae directum. (P. 393.)	17
15. Litterae archiepiscopi Moguntini ad papam. (P. 393 not. 6.)	18
16. Litterae regis Bohemiae ad papam. (P. deest.)	19
17—19. Infeudatio buregraviatus Norimbergensis. 1273. Oct. 25.	20—22
17. Privilegium regis. (P. deest.)	20
18. Consensus electorum ecclesiasticorum. (P. deest.)	21
19. Consensus electorum saecularium. (P. deest.)	22
20. Mandatum generale de pacis reformatione. (c. 1273.) (P. 394.)	22

	pag.
21—25. Legatio ad pontificem. 1273. Dec. 22—(1274. Ian.)	23—27
21. Litterae regis. (1273. Dec. 22.) (P. 383.)	23
22. Scriptum cardinalibus missum. 1273. Dec. 22. (P. deest.)	24
23. Epistola cardinali episcopo sabinensi missa. (P. deest.)	25
24. Epistola alii cardinali missa. (P. deest.)	26
25. Responsum pontificis. (1274. Ian.) (P. deest.)	26
25 a. (646.) Sententia proscriptionis. 1274. Ian. 25. (P. deest.)	636
25 b. (647.) Infeudatio abbatis. 1274. Ian. 25. (P. deest.)	637
25 c. (648.) Receptio abbatis in collegium principum. 1274. Ian. 26. (P. deest.)	637
26. Sententia de feudis imperii non alienandis. 1274. Febr. 19. (P. deest.)	27
27. Sententia de alta iustitia ab imperio tenenda. 1274. Febr. 19. (P. deest.)	28
28—33. Mandata de recuperatione bonorum imperialium. 1274. Febr. 21.— 1275. Sept. 2.	29—32
28. Mandatum advocatis, officialibus et procuratoribus directum. 1274. Febr. 21. (P. deest.)	29
29. Aliud mandatum. (P. deest.)	30
30. Aliud mandatum. (P. deest.)	30
31. Aliud mandatum. (P. deest.)	30
32. Indulgentia de servitiis vel bonis imperii. (1274.) (P. deest.)	31
33. Notitia lantgravii superioris Sueviae super bonis imperii. 1275. Sept. 2. (P. deest.)	31
34. 35. Legatio altera ad pontificem. 1274. Febr. 27.— Mart. 25.	32—34
34. Litterae regis. Febr. 27. (P. deest.)	32
35. Responsum pontificis. Mart. 25. (P. deest.)	33
36—43. Mandata de precibus primariis. 1274. Febr. 27. Apr. 30.— 1275.	34—38
36. Mandatum abbati Altahensi missum. Febr. 27. (P. deest.)	34
37. Mandatum decano et capitulo Minfeldensi directum. Apr. 30. (P. deest.)	35
38. Aliud mandatum. (P. deest.)	35
39. Aliud mandatum. (P. deest.)	36
40. Aliud mandatum. (P. deest.)	36
41. Mandatum secundum. (P. deest.)	37
42. Aliud mandatum secundum. (P. deest.)	37
43. Mandatum tertium. (P. deest.)	38
44. Sententia de compositionibus servandis. 1274. Febr. 28. (P. deest.)	38
45—47. Mandata de precariis impositis solvendis. 1274. (Febr. Mart.) Apr. 28.	39
45. Mandatum generale. (Febr. Mart.) (P. deest.)	39
46. Aliud mandatum. (Febr. Mart.) (P. deest.)	40
47. Mandatum Lubecensibus missum. Apr. 28. (P. deest.)	41
47 a. (649.) Declaratio de pace civibus Coloniensibus tenenda. 1274. Mart. 1. (P. deest.)	638
48—51. Legatio tertia ad pontificem. 1274. Apr. 9.— Iun. 6.	41—48
48. Procuratorium regis. Apr. 9. (P. 394.)	41
49. Confirmatio privilegiorum et iuramentorum per procuratorem data. Iun. 6. (P. 385.)	42
50. Eadem confirmatio per principes data. Iun. 6. (P. 396.)	45
51. Confirmatio consensus principum de recuperationibus et regno Siciliae. Iun. 6. (P. 397.)	47
52—55. Mandata de teloneis iniustis. 1274. Apr. 21.	48. 49

	pag.
52. Mandatum advocato in Kronkingen missum. Apr. 21. (P. deest.)	48
53. Mandatum advocato in Ensisheim missum. Apr. 21. (P. deest.)	48
54. Aliud mandatum. (P. deest.)	48
55. Aliud mandatum. (P. deest.)	49
56—61. Mandata de curia edicenda. 1274. (Apr. Mai.) — Iun. 1. — (Aug. Sept.)	49—52
56. Vocatio ad curiam generalem. (Apr. Mai.) (P. deest.)	49
57. Aliud mandatum. (Apr. Mai.) (P. 440.)	50
58. Conductus pro nuntiis Lubicensium. Iun. 1. (P. deest.)	50
59. Prorogatio curiae. (c. Iun. 15.) (P. 399 n. 1.)	51
60. Aliud mandatum. (Aug. Sept.) (P. deest.)	52
61. Aliud mandatum. (P. deest.)	52
61a. (650.) Privilegium civitati Rotenburg concessum. 1274. Mai 15. (P. deest.)	638
62—66. Tractatus cum Gregorio X. papa. 1274. (Iun. Iul.) — Sept. 26.	53—56
62. Epistola ad papam. (Iun. Iul.) (P. deest.)	53
63. Epistola ad nuntium. (1274. Iun. Iul.) (P. deest.)	54
64. Facultas nuntio data. (Aug.) (P. deest.)	54
65. Epistola altera ad papam. (Aug.) (P. deest.)	55
66. Nominatio regis per pontificem. Sept. 26. (P. deest.)	55
67. 68. Mandatum de negotiis imperii administrandis. 1274. Aug. 4.	56. 57
67. Mandatum regis. (P. deest.)	56
68. Iuramentum episcoporum. (P. deest.)	57
69. Mandatum de immunitate civitatum imperii. 1274. Sept. 20. (P. 399.)	58
70. 71. Mandata de precariis generalibus. 1274. Oct. 18. — Nov. 23.	56. 59
70. Mandatum advocatis imperii directum. Oct. 18. (P. deest.)	58
71. Mandatum civibus Esslingensibus missum. Nov. 23. (P. deest.)	59
72—75. Curia Norimbergensis. 1274. Nov. 19—21.	59—63
72. Constitutiones editae. Nov. 19. (P. 399.)	59
73. Citatio comitis Palatini Ottakaro regi missa. (post Nov. 19.) (P. deest.)	61
74. Confirmatio generalis privilegiorum principum ecclesiasticorum. Nov. 21. (P. 401.)	61
75. Epistola regis ad cardinalem. (P. deest.)	62
76—80. Tractatus de coronatione imperiali. 1274. Dec. 17. — 1275. (Mart.)	63—69
76. Procuratorium regis. 1274. Dec. 17. (P. deest.)	63
77. Epistola Gregorii X. regi missa. 1275. Febr. 15. (P. deest.)	64
78. Epistola pontificis principibus missa. 1275. Febr. 15. (P. deest.)	66
79. Epistola altera pontificis ad regem. 1275. Febr. 15. (P. deest.)	68
80. Encyclica regis. (1275. Mart.) (P. deest.)	68
81. 82. Confirmationes constitutionum Friderici II. 1275. Mart. 12. 13.	69—71
81. Innovatio edicti contra communia civium et societates artificum. Mart. 12. (P. deest.)	69
82. Innovatio privilegii in favorem principum ecclesiasticorum. Mart. 13. (P. 402.)	70
83. Declaratio de iure eligendi regem Romanorum. 1275. Mai. 15. (P. deest.)	71
84. Confirmatio privilegiorum in favorem Iudaeorum. 1275. Iul. 4. (P. deest.)	72
85. 86. Encyclica ad Italicos missa. 1275. Iul. 9.	73—78
85. Encyclica regis. (P. deest.)	73
86. Iuramentum fidelitatis. (P. deest.)	77
87. Mandatum de bonis imperialibus revocandis. 1275. Iul. 9. (P. deest.)	78

	pag.
88. Sententia de privilegiis regis non infringendis. 1275. Sept. 10. (P. deest.)	78
89—92. Acta conventus Lausannensis. 1275. Oct. 20. 21.	80—85
89. Iuramentum regis. Oct. 20. (P. 403.)	80
90. Privilegium regium. Oct. 21. (P. 404.)	81
91. Innovatio confirmationis privilegiorum et iuramentorum a. 1274. per procuratorem datae. (Oct.) (P. deest.)	83
92. Recognitio consensus principum olim de recuperationibus et regno Siciliae dati. Oct. 21. (P. deest.)	85
93—99. Litterae de expeditione Romana suscipienda. 1275. (Nov. Dec.)	85—89
93. Epistola regis ad pontificem. (Nov.) (P. deest.)	85
94. Mandatum civitati vel nobilibus missum. (Nov.) (P. deest.)	86
95. Epistola altera regis ad pontificem. (Dec.) (P. deest.)	87
96. Epistola tertia regis ad pontificem. (Dec.) (P. deest.)	87
97. Epistola regis ad patriarcham Aquilegensem. (Dec.) (P. deest.)	88
98. Encyclica regis. (Dec.) (P. deest.)	88
99. Receptio in familiarem et secretarium. (P. deest.)	89
100—102. Constitutio rectoris Romaniolae et Maritimae. (1275. Dec.)	89—92
100. Constitutio rectoris. (P. deest.)	90
101. Litterae commendatitiae. (P. deest.)	91
102. Aliae litterae. (P. deest.)	91
103. Sententia de pactis a rege Bohemiae extortis reprobandis. 1276. Ian. 22. (P. deest.)	92
104. 105. Pactum cum archiepiscopo Coloniensi. 1276. Ian. 29.	93—96
104. Litterae regis. (P. deest.)	93
105. Charta archiepiscopi. (P. deest.)	95
106—108. Legatio ad Innocentium V. papam. 1276. (Febr.) Mart. 9. 17.	96—99
106. Litterae regis. (Febr.) (P. deest.)	96
107. Epistola pontificis. Mart. 9. (P. deest.)	97
108. Epistola altera pontificis. Mart. 17. (P. deest.)	99
109. Sententia de feudo non requisito. 1276. Mart. 29. (P. 406.)	99
110. Declaratio de iuramento super bonis imperii praestito. (1276. c. Iul.) (P. deest.)	100
Infuedatio Reinhardi de Hagenowe. 1274. Aug. 1. (P. deest.)	100 not. 1.
111—117. Tractatus cum Ottokaro rege Bohemiae. 1276. Iul. 7.—Dec. 30.	101—110
111. Scriptum archiepiscopi Moguntini suffraganeis suis directum. Iul. 7. (P. deest.)	101
112. Procuratorium Ottokari regis. (Nov.) (P. deest.)	103
113. Arbitrium principum. Nov. 21. (P. 407.)	103
114. Confirmatio regum. Nov. 26. (P. 408.)	105
115. Litterae regis Bohemiae ad Rudolfum regem. (Dec. med.) (P. deest.)	108
116. Litterae regis Bohemiae ad Ludovicum comitem Palatinum. (Dec. med.) (P. deest.)	109
117. Testimonium principum. Dec. 30. (P. 409.)	110
118—120. Legatio ad Iohannem XXI. papam. 1276. (Sept.)—Nov. 16.	111—114
118. Litterae regis. (Sept.) (P. deest.)	111
119. Epistola pontificis. Nov. 16. (P. deest.)	112
120. Epistola altera pontificis. Nov. 16. (P. deest.)	113
121. Constitutio rectoris per Austriam et Stiriam imperio vacante. (1276. Nov. 21—1281. Mai.) (P. deest.)	114

	pag.
122. Constitutio pacis in Austria. 1276. Dec. 3. (P. 410.)	116
123. Sententia contra infeudationes episcoporum capitulis irrequisitis. 1277. Ian. 18. (P. 412.)	118
124. Sententia de obligato ad obstagium. 1277. Febr. 22. (P. 412.)	119
125. Litterae ad ducom Venetorum. 1277. Mart. 18. (P. 412.)	120
126—141. Tractatum cum Ottokaro rege continuatio. 1277. Mart. 23.— Oct. 31.	121—137
126. Epistola regis Rudolphi episcopo Brixiensi missa. Mart. 23. (P. deest.)	121
127. Epistola regis Rudolphi buregravio Norimbergensi missa. (Apr. med.) (P. deest.)	122
128. Epistola altera ad eundem. (Apr. ex.) (P. deest.)	122
129. 130. Forma pacis secunda per Rudolfum et Ottokarum reges data. Mai. 6. (P. 413—416.)	123
131. Corroboratio exemplaris Ottokari regis per procuratorem regis Rudolphi. (Mai. 6.) (P. deest.)	127
132. Corroboratio exemplaris Rudolphi regis per procuratores regis Ottokari. (Mai. 6.) (P. 413. 415.)	128
133. Epistola Ottokari regis ad buregravium Norimbergensem. (Mai. 14.) (P. deest.)	128
134. Epistola Ottokari regis ad buregravium Norimbergensem. Mai. 18. (P. deest.)	129
135. Epistola Ottokari Rudolfo regi directa. (post Mai. 14.) (P. deest.)	130
136. Epistola Rudolphi regis Ottokaro missa. (Mai. Iun.) (P. deest.)	131
137. Epistola Rudolphi regis ad Ottokarum. (Iul. in.) (P. deest.)	131
138. Epistola Ottokari ad buregravium Norimbergensem. (Iul. ex.) (P. deest.)	132
139. Forma pacis inter reges Rudolfum et Ottokarum tertia. Sept. 12. (P. 419.)	132
140. Concessio exemptionum Ottokaro regi indultarum. (post Sept. 12.) (P. deest.)	135
141. Litterae Ottokari Rudolfo regi missae. 1277. Oct. 31. (P. deest.)	136
142. Confirmatio immunitatis episcoporum. 1277. Mai. 28. (P. 416.)	137
143. Concessio feudorum civibus indulta. 1277. Iun. 27. (P. deest.)	139
144—149. Tractatus cum Ladislao rege Ungariae. 1277. Iul. 12.—(Dec.)	139—144
144. Pactum cum Ladislao rege. Iul. 12. (P. 418.)	139
145. Promissio legatorum de litteris a rege Ungariae concedendis. Iul. 12. (P. 417.)	141
146. Litterae regis Rudolphi archiepiscopis et principibus Ungariae directae. (post Iul. 12.) (P. deest.)	142
147. Transcriptum litterarum regis Bohemiae per episcopos factum. Nov. 11. (P. deest.)	143
148. Pactum alterum inter reges Rudolfum et Ladislaum. (c. Nov. 11.) (P. deest.)	143
149. Epistola regis Ungariae de Ottokaro rege. (Dec.) (P. deest.)	144
150. Sententia de successione feudi probanda. 1277. Iul. 20. (P. deest.)	144
151. 152. Legatio ad cardinales sede vacante. 1277. Iul. 27.—(Aug. Sept.)	145—149
151. Scriptum cardinalium. Iul. 27. (P. deest.)	145
152. Responsum regis. (Aug. Sept.) (P. deest.)	148

	pag.
153—157. Tractatus de pace Rhenana. 1277. (Iul. Aug.) — 1278. Iun. 24.	149—151
153. Mandatum regis civitati directum. 1277. (Iul. Aug.) (P. deest.)	149
154. Aliud mandatum. (P. deest.)	149
155. Vocatio civitatum per iudicem provincialem facta. 1277. Aug. 11. (P. deest.)	150
156. Litterae iudicis provincialis super archiepiscopo Moguntino. 1277. (post Nov. 26.) (P. deest.)	150
157. Foedus pacis inter principes et civitates initae. 1278. Iun. 24. (P. deest.)	151
158—179. Tractatus foederis nuptialis cum rege Angliae. 1277. Sept. 25. —1279. Sept. 15.	151—165
158. Facultas regis Rudolphi procuratoribus data. 1277. Sept. 25. (P. deest.)	152
159. Litterae credentiales eiusdem. (1277. Sept. 25.) (P. deest.)	152
160. Promissiones per procuratores factae. 1278. Ian. 2. (P. deest.)	153
161. Auctoritas consiliariorum regis Angliae. (1278. Ian.) (P. deest.)	153
162. Instructio legatorum regis Angliae. (1278. Ian.) (P. deest.)	154
163. Facultas regis Edwardi procuratoribus data. (1278. Ian.) (P. deest.)	154
164. Promissio super Hartmanno in Romanorum regem assumendo. 1278. Apr. 25. (P. deest.)	155
165. Promissio super regno Arelatensi. 1278. Apr. 25. (P. deest.)	155
166. Promissio de donatione propter nuptias augmentanda. 1278. Apr. 25. (P. deest.)	156
167. Assignatio dotalitii per regem Rudolfum data. 1278. Mai. 3. (P. deest.)	156
168. Ratihabitio promissionum per procuratores datarum. 1278. Mai. 3. (P. deest.)	157
169. Ratihabitio iurisiurandi per eosdem dati. 1278. Mai. 3. (P. deest.)	158
170. Promissio Annae reginae Romanorum. 1278. Mai. 3. (P. deest.) Litterae Annae reginae episcopo Basiliensi missae. s. d.	158 not. 1.
171. Facultas regis Rudolphi super tractatu cum comite Sabaudiae inoundo. 1278. Mai. 3. (P. deest.)	159
172. Consensus eiusdem de dotalicio ordinando. 1278. Mai. 4. (P. deest.)	159
173. Litterae regis Edwardi ad Hartmannum missae. 1278. Nov. 8. (P. deest.)	160
174. Litterae eiusdem ad procuratorem missae. 1278. Nov. 8. (P. deest.)	160
175. Aliae litterae eiusdem. 1278. Nov. 8. (P. deest.)	161
176. Litterae Edwardi ad Rudolfum regem directae. 1279. Apr. 11. (P. deest.)	162
177. Litterae Rudolphi ad Edwardum regem. (1279. Mai. Iun.) (P. deest.)	162
178. Litterae Hartmanni Edwardo regi missae. (1279.) Sept. 10. (P. deest.)	163
179. Litterae Heinrici episcopi Basiliensis ad Edwardum regem. (1279.) Sept. 15. (P. deest.)	163
180. Constitutio vicariorum imperialium in partibus Saxoniae. 1277. Sept. 27. (P. deest.)	165

	pag.
180a. b. (651. 652.) Infeudatio bonorum ecclesiae Pataviensis. 1277. Nov. 24.	639—644
180a. (651.) Scriptum regis (P. deest.)	639
180b. (652.) Charta episcopi (P. deest.)	642
181. Obligatio civitatum et iurium imperii. 1278. Ian. 6. (P. deest.)	166
182—185. Legatio Conradi fratris ord. min. ad Nicolaum III. papam. 1278. Ian. 19. — Mai. 4.	167—173
182. Procuratorium regis. Ian. 19. (P. deest.)	167
183. Litterae commendatitiae Nicolao III. missae. (Ian. 19.) (P. deest.)	168
184. Confirmatio iuramenti Lausannae praestiti. Mai. 4. (P. deest.)	169
185. Innovatio confirmationis privilegiorum et iuramentorum a. 1274. per procuratorem datae. Mai. 4. (P. deest.)	171
186. Facultas officiatorum constituendorum. 1278. Mart. 18. (P. deest.)	173
187. Mandatum de immunitate civitatum imperii. 1278. Mai. 22. (P. deest.)	174
188—191. Mandata de hoste facienda. (1278. Mai.)	175. 176
188. Mandatum fidei missum. (P. deest.)	175
189. Mandatum comiti de Hohenberg directum. (P. deest.)	175
190. Aliud mandatum. (P. deest.)	176
191. Aliud mandatum. (P. deest.)	176
192—202. Legatio Gotifridi prothonotarii ad Nicolaum III. papam. 1278. Mai. 29. — Iul. 1.	177—189
192. Facultas regis. Mai. 29. (P. deest.)	177
193. Litterae pontificis Rudolfo regi missae. Iun. 5. (correctae post Iun. 30.) (P. deest.)	178
194. Aliae litterae eiusdem. Iun. 5. (corr. post Iun. 30.) (P. deest.)	181
195. Litterae pontificis Conrado fratri ord. Min. directae. Iun. 5. (correctae post Iun. 30.) (P. deest.)	183
196. Aliae litterae eiusdem. Iun. 7. (P. deest.)	184
197. Forma ratificationis gestorum fratris Conradi. (P. deest.)	185
198. Forma privilegii regii primi. (P. deest.)	185
199. Forma privilegii regii secundi. (P. deest.)	186
200. Instrumentum prothonotarii de revocatione iuramentorum. Iun. 30. (P. deest.)	186
201. Litterae eiusdem civitatibus Romaniolae directae. Iun. 30. (P. deest.)	187
202. Mandatum pontificis prothonotario directum. Iul. 1. (P. deest.)	188
203. 204. Edicta contra haereticos. (1278. Iun.)	189. 190
203. Innovatio constitutionis Friderici II. (P. deest.)	189
204. Litterae inquisitoribus missae. (P. deest.)	190
205. Declaratio de iurisdictione archiepiscopi Salisburgensis. 1278. Iul. 4. (P. deest.)	190
206—209. Ratificatio gestorum Conradi et Gotifridi. 1278. Aug. 29.	191—193
206. Ratificatio gestorum Conradi prima. Aug. 29. (P. deest.)	192
207. Ratificatio gestorum Conradi altera. Aug. 29. (P. deest.)	192
208. Ratificatio gestorum Conradi tertia. Aug. 29. (P. deest.)	192
209. Ratificatio gestorum Gotifridi. Aug. 29. (P. deest.)	193
210—212. Litterae credentiales. 1278. Sept. 5. — (Oct.)	194—196
210. Litterae ad papam de unione cum roge Siciliae tractanda. Sept. 5. (P. deest.)	194
211. Epistola civitati Tusciae cuidam directa. (Sept. Oct.) (P. deest.)	195
212. Litterae ad papam missae. (Oct.) (P. deest.)	195

	page
213—215. Susceptio regni Bohemiae gubernandi. (1278. post Oct. 17.)	196—198
213. Assignatio reddituum. (P. deest.)	196
214. Iuramentum reginae Bohemiae. (P. deest.)	197
215. Mandatum regis Bohemis directum. (P. deest.)	198
216—231. Acta ratificationis finalis privilegiorum Romanae ecclesiae con- cessorum. 1278. Nov. 17.—1279. (Sept. 27.)	198—220
216. Litterae Nicolai III. ad Rudolfum regem. Nov. 17. (P. deest.)	198
217. Litterae eiusdem ad regem Siciliae. Nov. 22. (P. deest.)	200
218. Instructio papae Giffrido tradita. Dec. 18. (P. deest.)	201
219. Alia instructio de interpretibus. Dec. 18. (P. deest.)	202
220. Litterae pontificis principibus imperii missae. Dec. 21. (P. deest.)	202
221. Ratificatio gestorum fratris Conradi. 1279. Febr. 14. (P. deest.)	204
222. Privilegium regium primum. 1279. Febr. 14. (P. deest.)	206
223. Privilegium regium secundum. (1279. Febr. 14.) (P. deest.)	209
224. Testimonium episcoporum de iuramento a rege praestito. 1279. Febr. 14. (P. deest.)	211
225. Litterae consensus principum electorum coniunctim scriptae. 1279. (P. 421.)	213
226. Litterae consensus Ludowici comitis palatini separatim datae. 1279. Mart. 19. (P. deest.)	215
227. Litterae consensus ducum Saxoniae separatim datae. 1279. Mart. 19. (P. deest.)	216
228. Epistola papae archiepiscopo Moguntino missa. 1279. Aug. 29. (P. deest.)	217
229. Litterae consensus marchionis Brandenburgensis separatim datae. 1279. Sept. 12. (P. deest.)	218
230. Epistola papae Giffrido directa. (Sept.) (P. deest.)	219
231. Recognitio Giffridi Moguntino archiepiscopo tradita. (Sept. 27.) (P. deest.)	219
232. Collectio sturae generalis terrae Austriae. (1278.) (P. deest.)	220
233. Confirmatio sententiae in favorem fori ecclesiastici. 1279. Febr. 14. (P. deest.)	221
234. Statutum de inquisitione vulgari per Carinthiam observanda. 1279. Mart. 8. (P. deest.)	221
235—258. Tractatus unionis cum Karolo rege Siciliae. 1279. Iun. 3.—1281. Sept. 5.	222—253
235. Litterae Nicolai III. ad Rudolfum regem. 1279. Iun. 3. (P. deest.)	223
236. Aliae litterae. (1279. Iun. 3.) (P. deest.)	224
237. Articuli super pace tractanda. 1279. Iun. 7. (P. deest.)	225
238. Instructio papae internuntio data. 1279. Iun. 7. (P. deest.)	230
239. Responsum Rudolphi regis. (1279. Dec.) (P. deest.)	231
240. Epistola Rudolphi civitati Italiae missa. (1280. Ian.) (P. deest.)	232
241. Epistola Nicolai III. ad Rudolfum regem. 1280. Ian. 23. (P. deest.)	232
242. Epistola legatorum Rudolfo regi missa. 1280. Febr. 3. (P. deest.)	233
243. Instructio eorundem internuntio data. 1280. Febr. 3. (P. deest.)	234
244. Pax Rudolphi cum rege Siciliae. 1280. Mart. 27. (P. deest.)	237
245. Declaratio de privilegio reginae Franciae concedendo. 1280. Mart. 27. (P. deest.)	239
246. Infodatio regis Siciliae. 1280. Mart. 28. (P. deest.)	239

	pag.
247. Privilegium reginae Franciae concessum. 1260. Mart. 28. (P. deest.)	240
248. Privilegium ecclesiis datum. 1260. Mart. 26. (P. 423.)	241
249. Mandatum subditis directum. 1280. Mart. 30. (P. deest.) . .	242
250. Privilegium regis Siciliae Rudolfo concessum. 1280. Mai. 10. (P. 424.)	243
251. Prorogatio conventionalis inter reges facta. 1280. Dec. 23. (P. deest.)	245
252. Mandatum Rudolphi regis de mutuo contrahendo. (P. deest.) .	245
253. Procuratorium regis. 1281. Ian. 9. (P. deest.)	246
254. Scriptum procuratorum Rudolfo missum. (1281.) Mart. 5. (P. deest.)	247
255. Litterae Rudolphi ad regem Siciliae. (1281. Apr. Mai.) (P. deest.)	248
256. Instrumentum super redditione privilegiorum confectum. 1281. Mai. 24. (P. deest.)	248
257. Transsumtum omnium privilegiorum iussu papae confectum. 1281. Mai. 24. (P. deest.)	251
258. Consensus ducis Saxoniae de regno Arelatensi. 1281. Sept. 5. (P. deest.)	253
259. Sententia de iure advocatiae vacantis. 1279. Iun. 17. (P. deest.) .	254
260. Litterae de comitatu Cameracensi et bonis imperii. 1279. Aug. 23. (P. deest.)	254
261. Sententia de constructione munitionum. 1279. (Sept.) (P. 422.) . .	255
262. Revocatio statuti de mercimoniis civibus indulta. 1279. Dec. 7. (P. deest.)	256
263. Constitutio vicariorum imperialium in partibus Saxoniae. 1280. Aug. 24. (P. deest.)	256
264. Constitutio advocati generalis per Briegoviam et Alsatiam. 1280. Dec. 17. (P. deest.)	257
265—269. Constitutio vicariorum generalium in Tuscia. 1281. Ian. 5.— Mai. 24.	258—262
265. Constitutio vicariorum generalium. Ian. 5. (P. 425.)	258
266. Litterae commendatitiae. (Ian. 5.) (P. deest.)	259
267. Mandatum Martini IV. papae Tuscis missum. Mai. 21. (P. deest.)	260
268. Mandatum regis Siciliae eidem directum. Mai. 24. (P. deest.)	261
269. Litterae Rudolphi regis ad episcopum Aretinum. (1281. Iul. Aug.) (P. deest.)	262
270—272. Acta vicariatus generalis per Austriam et Stiriam. 1281. Mai. 17.—1282. Ian. 30.	262—264
270. Iuramentum civitatum Austriae. 1281. Mai. 17. 24. (P. deest.)	263
271. Ratificatio mandati de precibus primariis. 1281. Mai. 23. (P. deest.)	263
272. Sententia de loco actionis super bonis ecclesiae. 1282. Ian. 30. (P. deest.)	264
273. Innovatio pacis in Austria. (1281. Mai.) (P. deest.)	265
274. Sententia de iure haereditario officialium ecclesiae. 1281. Mai. 20. (P. deest.)	266
275—279. Curia Ratisponensis. 1281. Iul. 4.—6.	267—275
275. Mandatum ad Indaeos. Iul. 4. (P. 426.)	267
276. Aliud mandatum. (P. deest.)	267

	PAGE.
277. Sententia de non alienandis bonis principatum. Iul. 5. (P. 426.)	268
278. Constitutio pacis in Bawaria. Iul. 6. (P. 427.)	268
279—281. Confirmatio pacis generalis Friderici II. 1281. Iul. 25. Dec. 14. (post Dec. 14.)	275—288
Pax Moguntina a. 1235. (Reconsio germanica.)	275
279. 280. Innovationes pacis generalis per Franconiam et partes Rheni. Iul. 25. Dec. 14. (P. 432 et 436.)	280
281. Mandatum de pace generali observanda. (post Dec. 14.) (P. deest.)	287
282—284. Sententiae pro comite Haynoniae. 1281. Aug. 5.—9.	288—290
282. Confirmatio sententiae Wilhelmi regis. Aug. 5. (P. deest.)	288
283. Sententia de executore concedendo. Aug. 9. (P. deest.)	289
284. Sententia contra alienationes bonorum imperii. Aug. 9. (P. 435.)	290
285. Cessio banni regalis. 1281. Sept. 3. (P. deest.)	290
286. Innovatio infeudationis buregraviatus Norimbergensis. 1281. Sept. 4. (P. deest.)	291
286 a—c. (653—655.) Scripta de destructione castri Pesciae. 1281. Sept.	644—646
286 a. (653.) Litterae regis Lucanis directae. (P. deest.)	644
286 b. (654.) Responsum Lucanorum. (P. deest.)	645
286 c. (655.) Litterae Martini IV. Lucanis missae. (P. deest.)	645
287. Sententia de termino duelli prorogando. (1281. post Dec. 6.) (P. 458.)	292
288—303. Litterae variae ex libris formularum collectae. (1273—1281.)	293—299
288. Mandatum de residentia castrensi. (P. deest.)	293
289. Litterae promotionis ad altiore conditionis gradum. (P. deest.)	293
290. Aliae litterae. (P. deest.)	294
291. Aliae litterae. (P. deest.)	294
292. Concessio officii tabellionatus. (P. deest.)	294
293. Litterae legitimationis. (P. deest.)	295
294. Aliae litterae. (P. deest.)	295
295. Receptio familiaris. (P. deest.)	296
296. Defensio curialis. (P. deest.)	296
297. Restitutio proscripti. (P. deest.)	296
298. Alia restitutio. (P. deest.)	297
299. Alia restitutio. (P. deest.)	297
300. Alia restitutio. (P. deest.)	298
301. Alia restitutio. (P. deest.)	298
302. Mandatum de constructione pontium. (P. deest.)	298
303. Mandatum de constructione murorum. (P. deest.)	299
304. 305. Sententia de probatione terrae. 1282. Ian. 20. Mai. 25	299—300
304. Testimonium episcopi Curiensis. (1282.) Ian. 20. (P. deest.)	299
305. Sententia regis. Mai. 25. (P. 439.)	300
306. Sententia de partu conditionem viliorem sequente. 1282. Febr. 13. (P. 439.)	300
307—309. Continuatio sententiarum pro comite Haynoniae. 1282. (Febr. Mart.) Iun. 15.—17.	301—304
307. Litterae cuiusdam ad procuratorem missae. (Febr. Mart.) (P. deest.)	301
308. Sententia de proscriptione comitis Flandriae. Iun. 15. (P. deest.)	301
309. Mandatum regis. Iun. 17. (P. deest.)	303
310—329. Tractatus pacis cum comite Sabaudiae. 1282. Mart. 21.—1284. Apr. 7.	304—317

	pag.
310. Procuratorium Rudolphi regis. 1282. Mart. 21. (P. deest.) . . .	304
311. Procuratorium comitis Sabaudiae. 1282. Apr. 5. (P. deest.) . . .	304
312. Litterae treugarum Rudolphi regi concessarum. 1282. Apr. 15. (P. deest.)	305
313. Compromissum per episcopum Basiliensem factum. 1282. Apr. 15. (P. deest.)	306
314. Compromissum per abbatem Secusiae factum. 1282. Apr. 15. (P. deest.)	307
315. Transcriptum litterarum per episcopum Basiliensem factum. 1282. Apr. 15. (P. deest.)	308
316. Litterae comitis Sabaudiae de foedere nuptiali. 1282. Iun. 11. (P. deest.)	308
317. Forma litterarum regis Rudolphi de eodem. (P. deest.)	309
318. Forma articulorum pacis. (1282. Iun.) (P. deest.)	309
319. Forma litterarum regis Rudolphi. (P. deest.)	312
320. Forma litterarum comitis Sabaudiae. (P. deest.)	313
321. Procuratorium novum comitis Sabaudiae. 1282. Iul. 15. (P. deest.)	313
322. Litterae Rudolphi regis ad comitem Gebennensem de hoste facienda. 1283. Iun. 22. (P. deest.)	314
323. Pax cum comite Sabaudiae. 1283. Dec. 27. (P. 443.)	314
324. Testimonium regis de restitutione castrorum et iurium. 1283. Dec. 29. (P. deest.)	315
325. Litterae regis de arbitris eligendis. 1284. Ian. 2. (P. deest.)	315
326. Mandatum regis de pecunia recipienda. 1284. Ian. 2. (P. deest.)	316
327. Quitatio de mille marcis. 1284. Ian. 28. (P. deest.)	316
328. Mandatum alterum. 1284. Ian. 31. (P. deest.)	317
329. Quitatio altera. 1284. Apr. 7. (P. deest.)	317
330—332. Revocatio constitutionis vicariorum imperialium. 1282. Mai. 15. —1284. Iun. 7.	318. 319
330. Litterae revocatoriae. 1282. Mai. 15. (P. deest.)	318
331. Mandatum Lubecensibus directum. 1282. Dec. 7. (P. deest.)	318
332. Mandatum duci Saxoniae missum. 1284. Iun. 7. (P. deest.) . . .	318
333—335. Concordia cum archiepiscopo Coloniensi. 1282. Iul. 26.—Sept. 27.	319—322
333. Litterae regis. Iul. 26. (P. deest.)	319
334. Aliae litterae. Iul. 27. (P. deest.)	321
335. Statutum de moneta. Sept. 27. (P. 440.)	321
336. 337. Sententiae pro abbate Weissenburgensi. 1282. Nov. 28.—Dec. 2.	322—324
336. Sententia de iure abbatiae. Nov. 28. (P. deest.)	322
337. Declaratio de libertatibus civitatum iuri imperii et praelatorum non praeciudicantibus. Dec. 2. (P. 441.)	323
338. Sententia de civibus non evocandis. 1282. Dec. 4. (P. deest.) . . .	324
339—345. Infendatio ducum Austriae et Stiriae. 1282. Dec. 27. Iul. 27.— 1282. Iul. 11.	325—331
339. Privilegium regis primum. 1282. Dec. 27. (P. deest.)	325
340. Consensus archiepiscopi Coloniensis. 1282. Iul. 27. (P. deest.)	326
341. Consensus marchionis Brandenburgensis et ducum Saxoniae. 1282. Aug. 22.	326
342. Consensus archiepiscoporum Moguntini, Trevirensis, comitis Palatini. 1282. Sept. 22. (P. deest.)	327
343. Mandatum regis. 1282. Dec. 29. (P. deest.)	327

	pag.
344. Privilegium regis secundum. 1283. Jun. 1. (P. deest.)	328
345. Receptio privilegii per ministeriales Austriae et Stiriae. 1283. Iul. 11. (P. deest.)	330
346. Conventio cum duce Bavariae super pace conservanda. 1282. Dec. 29. (P. 441.)	331
347. Sententia de comitatibus non dividendis. 1283. Ian. 18. (P. 442.)	332
348. Sententia de iure monetae antiquo servando. 1283. Febr. 13. (P. 443.)	333
349. 350. Mandata de reparatione palatii regalis. 1283. Mart. 24.—1285. Sept. 1.	333—334
349. Mandatum primum. 1283. Mart. 24. (P. deest.)	333
350. Mandatum iteratum. 1285. Sept. 1. (P. deest.)	334
351. Statutum de conductu mercatorum. 1283. Mart. 30. (P. deest.)	334
352—354. Conventio cum civitate Cumana. 1283. Apr. 20.—Mai. 21.	335—340
352. Procuratorium regis. Apr. 30. (P. deest.)	335
353. Sindicatus consilii communis. Mai. 21. (P. deest.)	336
354. Instrumentum conventionis. Mai. 21. (P. deest.)	338
355—357. Concessio honorum imperii. 1283. Mai. 24. 1282. Sept. 19. 1297. Iun. 4. Aug. 23.	340—342
355. Privilegium regis. 1283. Mai. 24. (P. deest.)	340
356. Consensus principum electorum. 1282. Sept. 19. 1297. Iun. 4. (P. deest.)	341
357. Consensus regis Bohemiae. 1297. Aug. 23. (P. deest.)	342
358. 359. Approbatio commissionis vicariatus in Tuscia. 1283. Mai. 28.— Nov. 5.	342—343
358. Instrumentum vicarii generalis. Mai. 28. (P. deest.)	342
359. Litterae regis. Nov. 5. (P. deest.)	343
360. Sententia de cassandis obligationibus vi obtentis. 1283. Aug. 23. (P. 444.)	344
361. Mandatum de curia et observantia pacis generalis. 1284. Mart. 8. (P. 445.)	345
362. Constitutio vicarii generalis in Tuscia. 1284. Mai. 1. (P. deest.)	346
363. Sententia de iure actionis proscriptorum. 1284. Aug. 25. (P. deest.)	347
364. Mandatum de civibus a iudice curiae non iudicandis. 1285. Iun. 26. (P. deest.)	348
365. 366. Sententiae pro archiepiscopo Coloniensi. 1285. Iun. 28.—Iul. 7.	348—349
365. Sententia de procuratore substituendo. Iun. 28. (P. deest.)	348
366. Sententia de civibus Nussiensibus puniendis. Iul. 7. (P. deest.)	349
367. Receptio familiaris in protectionem imperii specialem. 1285. Iul. 12. (P. deest.)	349
368. Sententia contra falsatores monetae. 1285. Iul. 13.	350—351
368 a. Sententia. (P. 446.)	350
368 b. Mandatum fidelibus directum. (P. deest.)	351
368 c—k. (656—663.) Donatio ecclesiae Basiliensi facta. 1285. Oct. 15. 1282. Dec. 21.—1298. Nov. 20.	646—650
368 c. (656) Privilegium regis. 1285. Oct. 18. (P. deest.)	646
368 d. (657.) Consensus archiepiscopi Coloniensis. 1282. Dec. 21. (P. deest.)	647
368 e. (658.) Consensus archiepiscopi Moguntini. 1282. Dec. 30. (P. deest.)	648

	pag.
368 f. g. (659. 660.) Consensus comitis Palatini et ducis Saxoniae. 1285. Febr. 19. Mart. 30. (P. deest.)	648
368 h. (661.) Consensus regis Bohemiae. 1285. Apr. 16. (P. deest.)	648
368 i. (662.) Consensus marchionis Brandenburgensis. 1297. Aug. 17. (P. deest.)	649
368 k. (663.) Consensus archiepiscopi Trevirensis. 1298. Nov. 20. (P. deest.)	649
369—372. Legatio ad Honorium IV. papam. 1285. Nov. 22.—1286. Apr. 17.	352—354
369. Procuratorium de coronatione imperiali. 1285. Nov. 22. (P. deest.)	352
370. Procuratorium de subsidio pecuniario. 1285. Nov. 22. (P. deest.)	352
371. Constitutio vicarii generalis in Tuscia. 1285. Nov. 22. (P. deest.)	353
372. Mandatum Honorii IV. papae Tuscis missum. 1286. Apr. 17. (P. deest.)	354
373—375. Infendatio ducatus Karinthiae. 1286. Ian. 23.—Febr. 1. 1285. Mart. 29.	355—358
373. Privilegium regis primum. 1286. Ian. 23. (P. deest.)	355
374. Consensus ducis Saxoniae. 1285. Mart. 29. (P. deest.)	356
375. Privilegium regis alterum. 1286. Febr. 1. (P. deest.)	356
376—381. Legatio altera ad Honorium IV. papam. 1286. Febr. 1.—Mai. 31.	358—363
376. Procuratorium de coronatione imperiali. Febr. 1. (P. deest.)	358
377. Procuratorium de subsidio pecuniario. Febr. 1. (P. deest.)	359
378. Procuratorium de vicariatu Tusciae. Febr. 1. (P. deest.)	359
379. Mandatum civitatibus Italiae directum. Febr. 1. (P. deest.)	360
380. Epistola Honorii IV. Rudolfo regi missa. Mai. 31. (P. deest.)	360
381. Epistola pontificis principibus missa. Mai. 31. (P. deest.)	361
382. Conventio altera cum duce Bawariae super pace conservanda. 1286. Febr. 7. (P. 446.)	363
382 a. (664.) Abiudicatio feudorum. 1286. Febr. 7. (P. deest.)	650
383—385. Receptio castellanorum. 1286. Apr. 22. Dec. 9.—1287. Mai. 5.	365, 366
383. Receptio comitis de Nassow. 1286. Apr. 22. (P. deest.)	365
384. Receptio comitis de Leiningen. 1286. Dec. 9. (P. deest.)	365
385. Receptio nobilis de Limpurg. 1287. Mai. 5. (P. deest.)	366
386. Mandatum de excommunicatione proscripti. 1286. Aug. 20. (P. deest.)	366
387. Constitutio capitanei et rectoris per Misniam et Thuringiam. 1286. Sept. 21. (P. deest.)	367
388—389. Mandata super profugis Iudaeis. 1286. Dec. 6.	368, 369
388. Mandatum primum. (P. deest.)	368
389. Mandatum secundum. (P. deest.)	369
389 a. (665.) Statutum civitatis Oppenheim. 1287. Mart. 11. (P. deest.)	650
390—402. Curia Herbipolensis. 1287. Mart. 24.—Mart. 29. Apr. 15.	370—385
390. Constitutio pacis generalis. Mart. 24. (P. 448.)	370
391. Sententia de conditione pupilli non deterioranda. Mart. 24. (P. 452.)	377
392. Litterae nobilitationis. Mart. 26. (P. deest.)	378
393. Consensus principum electorum. Mart. 25. (P. deest.)	379
394. Litterae de iuribus abbatissae de Quodolzburg. Mart. 26. (P. deest.)	379
395. Sententia de proscriptis censuris ecclesiasticis distringendis. Mart. 27. (P. deest.)	380
396. Sententia de proscriptis excommunicandis. Mart. 27. (P. deest.)	380
397. Mandatum regis episcopis missum. Mart. 27. (P. deest.)	381

	pag.
398. Constitutio vicarii per Misniam. Mart. 29. (P. deest.)	382
399. Confirmatio pacis generalis per Thuringiam ordinatae. Mart. 29. (P. deest.)	383
400. Sententia contra Northusenses. Mart. 29. (P. deest.)	384
401. Quitatio de stura Lubicensium. Mart. 29. (P. deest.)	384
402. Litterae legati apostolici praelatis Alemanniae missae. Apr. 15. (P. deest.)	385
403—405. Acta causae comitis Flandriae. 1287. Apr. 29. — 1288. Mart. 15.	386—388
403. Procuratorium comitis Flandriae Rudolfo regi missum. 1287. Apr. 29. (P. deest.)	386
404. Appellatio comitis Flandriae. 1287. Mai. 10. (P. deest.)	387
405. Litterae conductus pro comite Flandriae. 1288. Mart. 15. (P. deest.)	388
406. Mandatum de colloquio prorogando. 1287. Mai. 9. (P. deest.)	389
407. Commissio Iudaeorum Thuringiae et Misniae. 1287. Mai. 9. (P. deest.)	389
408—411. Inquisitio limitum imperii versus Franciam. 1288. Febr. 20. — 1289. Oct. 12.	390—406
408. Declaratio nobilium comitatus Barensis. 1288. Febr. 20. (P. deest.)	390
409. Commissio regis de inquisitione facienda. 1288. Apr. 29. (P. deest.)	391
410. Instrumentum commissariorum de inquisitione facta. 1288. Mai. 25. (P. deest.)	392
411. Approbatio inquisitionis per regem data. 1289. Oct. 12. (P. deest.)	405
412. Sententia de bonis ducum Austriae vacantibus. 1288. Apr. 12. (P. 453.)	406
413. Innovatio mandati fidelibus Austriae et Stiriae directae. 1288. Apr. 26. (P. deest.)	407
413a—c. (666—668.) Infeudatio telonei. 1288. Sept. 13. 17. 1291. Mai. 30.	653—655
413a. (666.) Scriptum regis prius. 1288. Sept. 13. (P. deest.)	653
413b. (667.) Scriptum regis posterius. 1288. Sept. 17. (P. deest.)	653
413c. (668.) Consensus archiepiscoporum Moguntini et Trevirensis. 1291. Mai. 30.	654
414. Litterae de precaria soluta. 1288. Sept. 28. (P. deest.)	407
415. Declaratio de iuribus regis Bohemiae. 1289. Mart. 4. (P. deest.)	408
415a. (669.) Compositio quaestionis super munitionum constructione. 1289. (Mart. 17.) (P. deest.)	655
416. 417. Legatio ad Nicolaum IV. papam. 1289. Apr. 13.	409. 410
416. Litterae pontificis. (P. deest.)	409
417. Aliae litterae eiusdem. (P. deest.)	410
418—420. Tractatus cum comite palatino Burgundiae. 1289. Sept. 1—20.	410—412
418. Promissio comitis palatini de homagio faciundo. Sept. 1. (P. deest.)	410
419. Promissio regis Rudolphi. Sept. 4. (P. deest.)	411
420. Litterae regis de homagio facto. Sept. 20. (P. deest.)	412
421. Ratificatio pacti super mutua successione feudali. 1289. Oct. 23. (P. deest.)	412
422—447. Curia Erfordiensis. 1290. Ian. 20. — Oct. 23.	413—428
422. Sententia contra telonea iniusta. Ian. 20. (P. 454.)	413
423. Mandatum episcopo Leodiensi directum. Ian. 20. (P. deest.)	414
424. Sententia de civibus non residentibus. Ian. 20. (P. deest.)	414
425. Mandatum de immunitate monasteriorum. Febr. 25. (P. deest.)	415
426. Mandatum alterum. Mart. 3. (P. deest.)	416

	pag.
427. Consensus regis Bohemiae de futuri regis electione. Apr. 13. (P. deest.)	417
428. Mandatum de precariis Lubocensibus directum. Mai. 15. (P. deest.)	418
429. Aliud mandatum. Mai. 18. (P. deest.)	419
430. Sententia de castris non reaedificandis. Iun. 1. (P. deest.)	419
431. Mandatum protectionis iurantium pacem. Iun. 12. (P. deest.)	420
432. Mandatum alterum. Iul. 6. (P. deest.)	420
433. Litterae ad abbatem Lutrensem de protectore recipiendo. Iul. 28. (P. deest.)	420
434. Litterae de solutione pecuniae ab abbatisa Romaricensi praestanda. Iul. 28. (P. deest.)	421
435. Commissio terrae Frisiae. Iul. 29. (P. deest.)	422
436. Mandatum principibus Frisiae vicinis directum. Iul. 31. (P. deest.)	423
437. Mandatum hominibus Frisiae directum. Iul. 31. (P. deest.)	423
438. Sententia de dominorum in vassallos actione. 1290. Aug. 17. (P. 455.)	424
439. Declaratio de regno Hungariae. Aug. 31. (P. 455.)	424
440. Infeudatio regni Hungariae. Aug. 31. (P. 455.)	424
441. Promissio Alberti ducis Austriae comiti Palatino facta. Sept. 9. (P. deest.)	425
442. Sententia de devolutione feudorum. Sept. 10. (P. deest.)	425
443. Sententia de defensione a periculo duellionis. Sept. 10. (P. 455.)	426
444. Declaratio altera de iuribus regis Bohemiae. Sept. 26. (P. deest.)	426
445. Sententia contra alienationem bonorum feudalium. Oct. 21. (P. 456.)	427
446. Mandatum de iuribus monasteriorum. Oct. 21. (P. deest.)	427
447. Absolutio proscriptionis. Oct. 23. (P. deest.)	428
448—451. Concordia cum civitate Bisuntina. 1290. ante Apr. 24.—Iun. 3. 428—438	
448. Requisitio privilegiorum civitatis regi missa. ante Apr. 24. (P. deest.)	428
449. Compromissio civitatis de solutione praestanda. Iun. 3. (P. deest.)	430
450. 451. Scriptum concordiae per internuntios initae. Iun. 3. (P. deest.)	431
452. Legatio altera ad Nicolaum IV. papam. 1290. Iul. 3. (P. deest.)	438
453. 454. Legatio tertia ad Nicolaum IV. papam. 1290. Dec. 28.—1291. Ian. 31.	439. 440
453. Epistola pontificis. 1290. Dec. 28. (P. deest.)	439
454. Epistola altera. 1291. Ian. 31. (P. deest.)	440
455. Inquisitio de bonis ad imperium revocandis. 1291. Febr. 18. (P. deest.)	440
456. Mandatum de conditione iudicis. 1291. Febr. 19. (P. 457.)	441
457. Libertatio a precariis. 1291. Febr. 21. (P. deest.)	442
458. Sententia de iure communitatum. 1291. Febr. 23. (P. 457.)	442
459. Confirmatio pacis generalis. 1291. Apr. 8. (P. 456.)	443
460. Mandatum de iure advocatiae in bonis Cisterciensium. 1291. Apr. 9. (P. deest.)	448
461. Unio principum regni Arolatensis. 1291. Mai. 4. (P. 457.)	449
462. 463. Infeudatio comitis Gebennensis. 1291. Iun. 3.	450. 451
462. Privilegium generale. (P. deest.)	450

	Pag.
463. Infeudatio de conductu, (P. deest.)	450
464. 465. Declarationes de foro ecclesiastico. 1291. Iun. 17. 23.	451. 452
464. Declaratio prima. Iun. 17. (P. deest.)	451
465. Declaratio altera. Iun. 23. (P. deest.)	451
466. Sententia contra cives Valencenenses. 1291. Iun. 20. (P. deest.)	452
467. Deputatio reddituum castrensiu. 1291. Iun. 24. (P. deest.)	454
 Adolfi regis Constitutiones. 455—553	
468—469. Intimationes termini electionis. 1291. Nov. 7.—Dec. 7.	455—457
468. Scriptum archiepiscopi Moguntini. Nov. 7. (P. deest.)	455
469. Scriptum comitis Palatini. Dec. 7. (P. deest.)	456
470—474. Tractatus de electione. 1291. Nov. 29.—1292. Apr. 27.	457—463
470. Tractatus inter Albertum ducem Saxoniae et Wenzeslaum regem Bohemiae. 1291. Nov. 29. (P. deest.)	457
471. Promissio Alberti ducis Austriae nobili de Merenberg facta. 1292. Febr. 12. (P. deest.)	458
472. Promissio Alberti ducis Austriae comiti Palatino facta. 1292. Mart. 25. (P. deest.)	458
473. Promissio comitis Palatini duci Austriae data. 1292. Apr. 13. (P. deest.)	459
474. Promissiones Adolfi comitis de Nassow archiepiscopo Coloniensi factae. 1292. Apr. 27. (P. deest.)	460
475. Promulgatio electionis. 1292. Mai. 10. (P. deest.)	463
476—478. Constitutio principatus Hassiae. 1292. Mai. 11. 10.	464—466
476. Privilegium regis. Mai. 11. (P. deest.)	464
477. Consensus electorum Moguntini, Palatini, Ottonis cum toto. Mai. 10. (P. deest.)	465
478. Consensus electorum Ottonis longi et ducis Saxoniae. Mai. 10. (P. deest.)	466
479. Promissio archiepiscopo Coloniensi praestita. 1292. Mai. 29. (P. deest.)	466
480. Promissio regi Bohemiae data. 1292. Iun. 30. (P. deest.)	467
481—485. Privilegia et mandata archiepiscopo Moguntino concessa. 1292. Iul. 1.—28.	468—472
481. Privilegium generale. Iul. 1. (P. deest.)	468
482. Mandatum civitati Mulhusensi missum. Iul. 1. (P. deest.)	470
483. Privilegium super officio archicancellariae. Iul. 5. (P. deest.)	470
484. Mandatum partibus Thuringiae directum. Iul. 15. (P. deest.)	471
485. Privilegium regis alterum. Iul. 28. (P. deest.)	472
486. Promissiones archiepiscopo Trevirensi factae. 1292. Iul. 7. (P. deest.)	473
487. Confirmatio sententiae contra cives Valencenenses prolatae. 1292. Aug. 7. (P. deest.)	474
488—491. Confirmatio pacis generalis. 1292. Oct. 2.—1293. Mart. 20.	474—476
488. Scriptum confirmationis pacis generalis. 1292. Oct. 20. (P. 459.)	474
489. Declaratio de pace civibus Coloniensibus tenenda. 1292. Oct. 11. (P. deest.)	475
490. Mandatum duci Brabantiae missum. 1292. Oct. 11. (P. deest.)	475
491. Arbitrium pacis. 1293. Mart. 20. (P. deest.)	476
492. Innovatio privilegii in favorem principum ecclesiasticorum. 1292. Nov. 9. (P. deest.)	476

	pag.
493. Mandatum de iuramento fidelitatis praestando. 1292. Nov. 14. (P. deest.)	477
494. Constitutio advocati provincialis in partibus Brabantiae. 1292. Nov. 18. (P. 459.)	478
495. Receptio castellani. 1292. Dec. 13. (P. deest.)	479
496. Mandatum de immunitate civitatum imperii. 1293. Ian. 11. (P. deest.)	479
497. Sententia contra praescriptionem querelae de oppressione. 1293. Apr. 15. (P. 460.)	480
498. Confirmatio sententiae de proscriptione comitis Flandriae. 1293. Mai. 29. (P. deest.)	480
499—502. Sententiae de maioria Bisuntina. 1293. (Iun.)—Oct. 24.	481—483
499. Ratificatio collationis maioriae. (Iun.) (P. deest.)	481
500. Sententia prior. Oct. 22. (P. deest.)	482
501. Mandatum fidelibus directum. Oct. 22. (P. deest.)	482
502. Sententia altera. Oct. 24. (P. deest.)	483
503. Homagium comitis palatini Burgundiae. 1293. Oct. 23. (P. deest.)	483
504. Tractatus cum comite Palatino. 1294. Mart. 19. (P. deest.)	484
505. Encyclica fidelibus Lombardiae directa. 1294. Mart. 21. (P. deest.)	486
506—508. Curia Norimbergensis. 1294. Apr. 14, 29. Iul. 10.	487—489
506. Sententiae generales. Apr. 14. (P. 460.)	487
507. Mandatum principibus et nobilibus directum. Apr. 29. (P. deest.)	488
508. Sententia pro comite Gelriae. Iul. 10. (P. deest.)	488
509—521. Tractatus foederis cum rege Angliae. 1294. Iun. 20.—Nov. 12.	489—499
509. Procuratorium regis Angliae. Iun. 20. (P. deest.)	489
510. Litterae credentiales eiusdem. Iun. 20. (P. deest.)	490
511. Exemplar foederis regi Adolfo traditum. Aug. 10. (P. deest.)	490
512. Ratificatio foederis per regem Adolfum. Aug. 21. (P. deest.)	492
513. Declaratio regis Adolphi altera. Aug. 21. (P. deest.)	494
514. Declaratio principum imperii. (P. deest.)	494
515. Recognitio litterarum per procuratores regis Adolphi. Sept. 24.	494
516. Declaratio procuratorum regis Adolphi de traditione originalium. (P. deest.)	495
517. Ratificatio foederis per regem Angliae. Oct. 22. (P. deest.)	495
518. Declaratio regis Angliae altera. Oct. 22. (P. deest.)	497
519. Declaratio eiusdem tertia. Nov. 8. (P. deest.)	498
520. Litterae eiusdem Adolfo regi directae. Nov. 9. (P. deest.)	498
521. Litterae eiusdem comiti Hollandiae missae. Nov. 12. (P. deest.)	499
522. Obligatio archiepiscopo Trevirensi facta pro expeditione Italica. 1294. Iul. 23. (P. deest.)	499
523. Confirmatio sententiae de conditione pupilli. 1294. Aug. 31. (Cf. P. 461. lin. 40.)	500
524—530. Acta guorae contra regem Franciae movendae. 1294. Aug. 31. —1295. Apr. 8.	501—504
524. Scriptum diffidationis regis Franciae. 1294. Aug. 31. (P. 461.)	501
525. Mandatum comiti de Salmis missum. 1294. Sept. 7. (P. deest.)	501
526. Litterae invitatoriae regi Angliae directae. 1295. Ian. 24. (P. deest.)	502
527. Responsio regis Franciae Adolfo regi missa. 1295. Mart. 9. (P. 461.)	502
528. Confirmatio commissionis Rudolfinae. 1295. Mart. 21. (P. deest.)	503
529. Mandatum de hoste facienda. 1295. Apr. 8. (P. deest.)	503

	pag.
530. Litterae duci Lotharingiae missae. (Apr.) (P. deest.)	504
531. Constitutio vicarii generalis in partibus Tusciae. 1294. Sept. 10. (P. deest.)	505
532. Dilatio sententiae proscriptionis. 1294. Sept. 30. (P. deest.)	506
533. Confirmatio sententiae de moneta. 1295. Ian. 9.	506
534. 535. Mandata Lubecensibus directa. 1295. Ian. 9.	507. 508
534. Mandatum regis. (P. deest.)	507
535. Commissio marchioni Brandenburgensi data. (P. deest.)	508
536—538. Innovatio commissionis terrae Frisiae. 1295. Ian. 21.	508—510
536. Commissio regia. (P. deest.)	509
537. Mandatum principibus directum. (P. deest.)	509
538. Mandatum subditis missum. (P. deest.)	510
539—541. Confirmationes archiepiscopo Salzburgensi factae. 1295. Mart. 21. — Apr. 27.	510—512
539. Confirmatio constitutionis Friderici II. Mart. 21. (Cf. P. 462 lin. 10.)	510
540. Confirmatio sententiae de libertate stratarum regalium. Apr. 27. (P. 569.)	511
541. Confirmatio sententiae de non alienandis bonis principatum. Apr. 27. (Cf. P. 461 lin. 35.)	511
542—544. Sententiae pro comite Haynoniae. 1295. Mart. 29. 30.	512. 513
542. Sententia de foro domini a vasallo invasi. Mart. 29. (P. 462.)	512
543. Innovatio sententiae de proscriptis excommunicandis. Mart. 29. (P. deest.)	512
544. Confirmatio eiusdem sententiae. Mart. 30. (P. deest.)	513
545—547. Legatio ad Bonifacium VIII. papam. 1295. Mai. 23.—Iun. 27.	514—517
545. Epistola pontificis prior. Mai. 23. (P. deest.)	514
546. Epistola pontificis altera. Mai. 23. (P. deest.)	515
547. Responsum pontificis. Iun. 27. (P. deest.)	516
548—553. Sententiae pro episcopo Mindensi. 1295. Oct. 10.—1296. Nov. 5.	517—521
548. Sententia de damnis in bello per stipendiarios sustinendis. 1295. Oct. 10. (P. 462.)	518
549. Sententia de constructione munitionis in fundo alieno. 1295. Oct. 10. (P. 463.)	518
550. Sententia contra advocatos de dote ecclesiarum et clericorum. 1295. Nov. 24. (P. 464.)	519
551. Sententia de iure borchvrede. 1296. Sept. 27. (P. 465.)	519
552. Petitio episcopi regi porrecta. 1296. ante Nov. 5. (P. deest.)	520
553. Sententia de fide vasallo infideli non servanda. 1296. Nov. 5. (Cf. P. 465.)	520
554. Protectio iurantium pacem in Thuringia. 1295. Nov. 13. (P. 463.)	521
555. Privilegium de comitiarum diminutione. 1296. Febr. 19. (P. deest.)	522
556—559. Parlamentum generale Francofurtanum. 1296. Apr. 8. Iun. 27. 28.	523—526
556. Scriptum invitatorium. Apr. 8. (P. deest.)	523
557. 558. Recognitiones sententiarum contra Ottonem de Burgundia. Iun. 27. (P. deest.)	523
559. Privilegium de proscriptione proferenda vel relaxanda. Iun. 28. (P. deest.)	525
560. Privilegium de bonis imperii acquirendis. 1296. Apr. 14. (P. deest.)	526

	Pag.
561—564. Confirmatio sententiarum conservatorum pacis. 1296. Iun. 14.— Iul. 2.	527—529
561. Sententia conservatorum pacis per Thuringiam prior. Iun. 14. (P. 464.)	527
562. Sententia altera. Iun. 14. (P. 464.)	528
563. Sententia conservatorum pacis per Saxoniam. Iun. 18. (P. deest.)	528
564. Mandatum regis. (Iul. 2.) (P. 464.)	529
565. Privilegium civitati Bisuntinae concessum. 1296. Sept. 22. (P. deest.)	529
566—570. Receptio castellanorum. 1297. Ian. 17.—1298. Febr. 23. . . .	532—534
566. Receptio Iohannis de Mothis. 1297. Ian. 17. (P. deest.) . . .	532
567. Receptio nobilium prior. 1297. Aug. 11. (P. deest.)	533
568. Receptio eorundem altera. 1297. Oct. 24. (P. deest.)	533
569. Receptio nobilis de Isenburg. 1297. Nov. 5. (P. deest.) . . .	534
570. Receptio nobilis de Limpurg. 1298. Febr. 23. (P. deest.) . . .	534
571. Sententia de iure viri condemnati. 1297. Febr. 4. (P. 465.) . . .	535
572—579. Continuatio actorum guerrae contra regem Franciae movendae. 1297. Febr. 8.—Dec. 23.	535—542
572. Unio dominorum Burgundiae. Febr. 8. (P. deest.)	535
573. Infeudatio domini de Faucogney. Febr. 8. (P. deest.)	537
574. Litterae Edwardo regi Angliae directae. (circiter Mai. 15.) (P. deest.)	537
575. Litterae procuratoribus directae. (circiter Mai. 15.) (P. deest.)	538
576. Procuratorium regis Franciae de pace tractanda. Iul. 30. (P. deest.)	539
577. Litterae Adolphi regis comiti Flandriae directae. Aug. 31. (P. deest.)	540
578. Indictio indutiarum per regem Angliae. Oct. 9. (P. deest.) . .	540
579. Procuratorium archiepiscopi Trevirensis. Dec. 23. (P. deest.)	541
580. Facultas transferendi iudicium. 1297. Mai. 13. (P. deest.)	542
581. 582. Sententiae de absolutione proscriptionis. 1297. Iun. 1	543
581. Sententia. (P. deest.)	543
582. Citatio partium. (P. deest.)	543
583. Commissio infeudationis. 1297. Iun. 8. (P. deest.)	544
584. Unio cum civitatibus Wormatiensi et Spirensi. 1297. Sept. 14. (P. deest.)	544
585. Sententia de donatione feudorum ecclesiasticorum. 1297. Oct. 13. (P. 466.)	546
586. Receptio vassallorum. 1298. Febr. 26. (P. deest.)	547
587. Legitimatio spuriorum. (1292.—1298.) (P. deest.)	547
588—590. Tractatus principum electorum de depositione regis. 1298. Mai. 1. —Iun. 23.	548—553
588. Vocatio regis et principum electorum per archiepiscopum Mogun- tinum. Mai. 1. (P. deest.)	548
589. Promulgatio depositionis per archiepiscopum Moguntinum facta. Iun. 23. (P. deest.)	549
590. Promulgatio depositionis Adolphi et electionis Alberti per ducem Saxoniae. (post Iun. 23.) (P. deest.)	552

	pag.
Appendix I. Acta iustitiariorum curiae.	554—560
591. Sententia de trouga observanda. (1276.) Apr. 17. (P. deest.) . . .	554
592. Absolutio ab instantia propter exceptionem fori. 1276. Iun. 3. (P. deest.)	555
593. Sententia de foro ecclesiastico. 1276. Iun. 20. (P. deest.)	556
594. 595. Sententia de hominibus ecclesiae. 1282. Mai. 22.	556. 557
594. Petitio episcopi Brixinensis. (P. deest.)	556
595. Sententia iustitiarum curiae. (P. deest.)	557
596. Sententia de possessione curtis. (1286.) Febr. 1. (P. deest.) . . .	557
597. 598. Sententiae pro ecclesia maiori Goslarisiensi. 1290. Iun. 26. . . .	558. 559
597. Sententia de foro ecclesiastico. (P. deest.)	558
598. Sententia de foro proscriptis non concedendo. (P. deest.) . . .	559
599. Sententia de bonis servorum non alienandis. 1290. Dec. 18. (P. deest.)	559
600. Sententia de hominibus ecclesiae non obligandis. 1291. Mart. 3. (P. deest.)	560

Appendix II.

Acta vicariorum generalium in Italia fungentium.

601—603. Acta primae legationis Rudolphi cancellarii. 1275. Oct. 10.—1276. Mart. 30.	561—566
601. Declaratio vicarii de iuramento a Placentinis praestando. 1275. Oct. 10. (P. deest.)	561
602. Praestatio iuramenti. 1275. Oct. 10. (P. deest.)	563
603. Iuramentum fidelitatis marchionis Estensis. 1276. Mart. 30. (P. deest.)	564
604—612. Acta posterioris legationis Rudolphi cancellarii. 1281. Iul. 23.— 1283. Mai. 5.	566—575
604a. (670.) Iuramentum fidelitatis S. Geminiani. 1281. Iul. 23. (P. deest.)	567
604. Protectio hominum castri de Colle. 1281. Aug. 2. (P. deest.) . . .	566
605. Revocatio mandatorum de fidelitate praestanda. 1282. Iul. 16. (P. deest.)	567
606. Suspendio iuramenti fidelitatis. 1282. Iul. 22. (P. deest.) . . .	568
607. Mandatum de salario solvendo. (P. deest.)	569
608. Revocatio processuum. 1282. Sept. 21. (P. deest.)	570
609. 610. Iuramenta episcoporum Volterrani et Aretini. 1282. Oct. 1. s. d. (P. deest.)	570
611. Iuramentum fidelitatis abbatis de Passignano. 1282. Oct. 29. (P. deest.)	573
612. Contractus cum Iacobino de Alfani. 1283. Mai. 5. (P. deest.) . . .	573
613. Mandatum Diethalmi Florentinis directum. 1284. Iul. 8. (P. deest.)	575
614—616. Acta vicariatus Percivalli de Lavania. 1286. Iun. 29.—Oct. 17.	576—581
614. Concordia cum Senensibus. Iun. 29. (P. deest.)	576
615. Promissio de tractatibus servandis. Oct. 13. 15. (P. deest.) . . .	577
616. Promulgatio banni et appellatio bannitorum. Oct. 16. 17. (P. deest.)	579

Appendix III.

Acta quae ad pontifices Romanos spectant.

	pag.
617. Litterae Gregorii X. papae ad Alfonsum regem. 1272. Sept. 16. (P. deest.)	582
618. Relatio nuntiorum regis Franciae. (1273. Iul.) (P. deest.)	585
619—621. Relationes episcopi Olomuensis pontifici porrectae. (1273.) Dec. 16.—1274. Iul. 12.	589—595
619. Litterae ad papam datae. (1273.) Dec. 16. (P. deest.)	589
620. Relatio de statu ecclesiae in regno Alemanniae. (1273. Dec. 16.) (P. deest.)	589
621. Relatio de negotio imperii. 1274. Iul. 12. (P. deest.)	594
622. Litterae Gregorii X. principibus missae. 1275. Sept. 13.	595
623. 624. Appellatio ecclesiae Coloniensis contra legatum apostolicum. (1287. Febr.)	597—600
623. Forma appellationis (ante Febr. 28.) (P. deest.)	597
624. Protestatio ecclesiae Mindensis. Febr. 28. (P. deest.)	599
625. Litterae Bonifacii VIII. de finibus imperii. 1298. Iun. 27. (P. deest.)	600

Appendix IV. Scripta Pacis.

626. Pax per provinciam Silesiae constituta. 1277. ex.—1278. in. (P. deest.)	601
627. Pax Rheni inferioris. 1279. Aug. 28. (P. deest.)	604
628. Pax terrarum maris Baltici. 1283. Iun. 13. (P. deest.)	606
629—632. Acta ad pacem Thuringiae spectantia. 1287. Febr. 25.—1291. Mai. 8.	611—613
629. Scriptum pacis. 1287. Febr. 25. (P. deest.)	611
630. Litterae Rudolfo regi directae. 1287. Aug. 14. (P. deest.)	612
631. Protestatio ducis Saxoniae de pace iurata. 1290. (Iun. 12.) (P. deest.)	613
632. Mandatum de castris destructis non reaedificandis. 1291. Mai. 8. (P. deest.)	613
633. Pax Bavarica. 1293. Sept. 3. (P. deest.)	614
634. Obligatio de prosecutione pacis generalis. 1296. Ian. 29. (P. deest.)	619

Appendix V. Scripta varia.

635. 636. Sententia de hominibus ecclesiarum. 1274. Mart. 14.	621. 622
635. Sententia generalis. (P. deest.)	621
636. Scriptum abbati Wingartensi traditum. (P. deest.)	621
637. Iuramentum ministerialium. 1276. Sept. 19. (P. deest.)	622
638. Querimonia de statu terrae Thuringiae. (circiter 1277.) (P. deest.)	623
639. Sententia de foro ecclesiastico. (circiter 1280.) (P. deest.)	624
639a. (671.) Promissio comitis de Heunburg pro Alberto duce Austriae. 1286. Iul. 26. (P. deest.)	658
640. Sententia de portorio fluminis Rheni. 1291. Iul. 12. (P. deest.)	625
641. Petitio regi porrecta contra turbatores pacis. 1254. Oct. 26. (P. deest.)	625

	pag.
642. Foedus nuptiale inter Albertum ducem Austriae et Philippum regem Franciae. 1295. Mart. 6. (P. deest.)	626
643. Consensus principum electorum de translatione bonorum imperii. 1297. Iun. 4. (P. deest.)	627
644. Notitia de bonis imperii in buregraviatu Norimbergensi. (1281.—1297.) (1298.—1308.) (P. deest.)	627
645. Notula super guerra contra regem Angliae movenda. (circiter 1298.) (P. deest.)	631
Supplementum ad Rudolphi regis Constitutiones.	
646. (25 a.) Sententia proscriptionis. 1274. Ian. 25. (P. deest.)	636
647. (25 b.) Infeudatio abbatissae. 1274. Ian. 25. (P. deest.)	637
648. (25 c.) Receptio abbatis in collegium principum. 1274. Ian. 26. (P. deest.)	637
649. (47 a.) Declaratio de pace civibus Coloniensibus tenenda. 1274. Mart. 1. (P. deest.)	638
650. (61 a.) Privilegium civitati Rotenburg concessum. 1274. Mai. 15. (P. deest.)	638
651. 652. (180 a. b.) Infeudatio bonorum ecclesiae Pataviensis. 1277. Nov. 24.	639—644
651. (180 a.) Scriptum regis. (P. deest.)	639
652. (180 b.) Charta episcopi. (P. deest.)	642
653—655. (286 a—c.) Scripta de destructione castri Pescioae. 1281. Sept.	644—646
653. (286 a.) Litterae regis Lucanis directae. (P. deest.)	644
654. (286 b.) Responsum Lucanorum. (P. deest.)	645
655. (286 c.) Litterae Martini IV. papae Lucanis missae. (P. deest.)	645
656—663. (368 c—k.) Donatio ecclesiae Basiliensi facta. 1285. Oct. 18. 1282. Dec. 21. — 1298. Nov. 20.	646—650
656. (368 c.) Privilegium regis. 1285. Oct. 18. (P. deest.)	646
657. (368 d.) Consensus archiepiscopi Coloniensis. 1282. Dec. 21. (P. deest.)	647
658. (368 e.) Consensus archiepiscopi Moguntini. 1282. Dec. 30. (P. deest.)	649
659. 660. (368 f. g.) Consensus comitis Palatini et ducis Saxoniae. 1285. Febr. 19. Mart. 30. (P. deest.)	648
661. (368 h.) Consensus regis Bohemiae. 1285. Apr. 16. (P. deest.)	648
662. (368 i.) Consensus marchionis Brandenburgensis. 1297. Apr. 17. (P. deest.)	649
663. (368 k.) Consensus archiepiscopi Trevirensis. 1298. Nov. 20. (P. deest.)	649
664. (382 a.) Abiudicatio feudorum. 1286. Febr. 7. (P. deest.)	650
665. (389 a.) Statutum civitatis Oppenheim. 1287. Mart. 11. (P. deest.)	650
666—668. (413 a—c.) Infeudatio telonci. 1288. Sept. 13. 17. 1291. Mai. 30.	653—655
666. (413 a.) Scriptum regis prius. 1288. Sept. 13. (P. deest.)	653
667. (413 b.) Scriptum regis posterius. 1288. Sept. 17. (P. deest.)	653
668. (413 c.) Consensus archiepiscoporum Moguntini et Trevirensis. 1291. Mai. 30. (P. deest.)	654
669. (415 a.) Compositio quaestionis super munitionum constructione. 1289. (Mart. 17.) (P. deest.)	655

Supplementum ad Appendicem actorum vicariorum generalium.

670. (604 a.) Iuramentum fidelitatis S. Geminiani. 1291. Iul. 23. (P. deest.) pag. 657

Supplementum ad Appendicem scriptorum variorum.

671. (639 a.) Promissio comitis de Heunburg pro Alberto duce Austriae.
1286. Iul. 26. (P. deest.) 658

Index nominum 659—656
Index rerum. Scripsit Edmundus Stengel. 687—706
Addenda et emendanda 706

In editione nostra frustra quaeres nonnulla, quae leguntur in editione Pertziana:
LL. II, pag. 384—392 Ordo coronationis (Aquisgranensis). De quo v. ea quae scripsimus supra in prooemio tom. II pag. VI. Pag. 402 Curia Augustae. Litterae, quae incipiunt: Pacem generalem totius, prodibunt tom. IV pag. 191 not. 1.

Tabula, quae Notitiae de precariis imaginem photographica exhibet, inserta est huic tomo ad pag. 6.

ADOLFI REGIS CONSTITUTIONES.

468—469. INTIMATIONES TERMINI ELECTIONIS.

1291. Nov. 7.—Dec. 7.

468. SCRIPTUM ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI. Nov. 7.

Autographon deperit. Servatum est in solis codicibus¹ saec. XV: 1) universitatis Pragensis I C. 24 fol. 334¹; 2) monasterii ord. S. Benedicti in Raygern H. i. 1 fol. 97¹; 3) Vindobonae in bibliotheca ministerii quod dicitur 'des Innern', olim 'Hofkanzlei' asservato fol. 44. Codices omnes nos ipsi demum accuratissime contulimus, lectiones varias, quae minoris sunt pretii, adnotare supersedimus. Textum hic illic valde corruptum sanare conati sumus.

Plane eiusdem indolis ac nostros fuisse codices illos, e quibus iam olim tum Sommersberg 'Silesiacarum rerum scriptores' I, 946 sq. documenta nostra nr. 469, 475, 468, quam Ludewig 'Reliquiae manuscriptorum' V, 436 tractatum infra nr. 470 deprompserunt, opinari licet; cf. Sommersbergii praefationem ad tom. I sub nr. VII. Itaque varias istarum editionum lectiones utpote pessimas nulliusve pretii omnino reiecit.

Ex codicibus 1 et 2 editionem iam a. 1884. paravit Scheffer-Boichorst 'Zur Geschichte der bayerischen und der pfälzischen Kur' p. 491 sq. (= 'Sitzungsberichte der Münchener Akademie, philos.-philol. und histor. Classe' 1884; cf. eiusdem 'Zur Geschichte des XII. und XIII. Jahrhunderts' p. 338 sq., ubi notis quibusdam additis sub titulo 'Die Wahlausschreiben vom Jahre 1291' eadem tractantur. Editionem repetitam v. ibidem p. 341). Editioni sagacissimum adiecit vir cl. commentarium, ad quem lectores volumus delegatos. — Böhmcr, Reg. 1246—1313 Reichssachen 163². (P. deest.)

Magnifico principi domino Wenceslao^a regi Boemie, duci Cracovie^b et Sandomerie marchionique Moravie Gerhardus Dei gracia sancte Maguntine^c ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius paratam semper ad quelibet^d ipsius beneplacita voluntatem.

Sancta mater ecclesia, spiritualium et temporalium honorum possessionibus predita, duobus gladiis et gladiatorum ministeriis^e a diripiencium manibus et seviciencium in eam

468. ^a) W. 1. 3. ^b) Cracovie 2. ^c) Moguntine 1. 3. ^d) quevis 2. ^e) ministeriis 1. 3.

1) Cf. 'Archiv' X, 658. 2) Quae in Regestis sub nr. 164 notantur, potius referenda esse ad tractatum a. 1261. (Const. II, 635 nr. 463), monuit Scheffer-Boichorst l. c. p. 497 n. 2.

dentibus moruit^f defensari. Hii sunt censura ecclesiastica et materialis gladii penalis afflicto mutuis se ammiculis promoventes, sic ut quos timor iehenne ex inflicto spiritali vulnere a malis non revocat sensibus, atque^g materialis gladii feritas corrigit et emendat. Cum igitur subtracto recolende memorie quondam domino Rudolpho^h Romanorum regeⁱ, sicut Domino placuit, ab hac luce, monarchia universalis ecclesie huius materialis gladii periculose sit suffragio destituta, propter quod a diversis imperii finibus longe lateque diffusis, in quibus pulchritudo quietis et pacis amenitas ipso vivo^k et regnante floruisse noscuntur^l, odiorum succensis ignibus extra mundi terminos longius exularunt, expediens fore credimus, ymmo necessarium arbitramur, quod principes Germanie, quos eadem mater ecclesia quasi germana caritate ab olim complectens, eo ipsos dignitatis titulo decoravit, quod ipsi velut germen procolectum Germanie per ipsorum electionem illum, qui frena Romani tenet imperii, debeant germinare^l, tam ruinosis periculis, quo de malo in deterius ex vacacione imperii invalescere formidantur, studeant obviare. Hac itaque^m consideracione inducti, matura deliberacione prehabita ad electionem futuri regis celebrandam crastinum beatorum Philippi et Iacobi apostolorum pro primo, secundo et tercio perem[pt]torioⁿ termino^o et locum apud Frankensfurt, prout ad nos ex principatus nostri officio, videlicet archicancellariatus prefati sacri imperii, spectare dinoscitur, presentibus assignamus, vobis terminum et locum predictos auctoritate presencium nihilominus intimantes.

Datum apud Novam Domum, VII. Idus Novembris, anno Domini MCCXCIⁿ.

469. SCRIPTUM COMITIS PALATINI. Dec. 7.

De codicibus, editionibus, textu v. supra ad nr. 468.

Superest in 1) fol. 334^r; 2) fol. 97^r; 3) fol. 43. Edidit Scheffer-Boichorst l. c. p. 493 (= 'Zur Geschichte des XII. und XIII. Jahrhunderts' p. 342). Cf. ea quae de autographo adnotantur Böhmer 'Regesten 1246—1313' Additamentum secundum p. XXXIX et Scheffer-Boichorst l. c. p. 495 (= p. 344). — Regesten der Pfalzgrafen I, 1255. Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 167. (P. deest.)

Magnifico principi fratri suo carissimo domino^a Wenceslao^b inclito regi Boemie, duci Cracovie^c et Sandomerie marchionique Moravie Lud(owicus)^d Dei gracia comes palatinus Reni dux Bavarie obsequiose dilectionis et fidei continuum^e incrementum.

Cum altero luminarium, quod ipse rerum summus opifex, ut temporalium curam agat, posuit in firmamento universalis ecclesie, propter mortem dive recordacionis quondam domini nostri Rudolphi^f incliti Romanorum regis, prout Domino placuit, occidente, ad inequalitatem omnimodam disparuerit^g status regni et quasi navis absque gubernatore accephalum fluctuet hinc^h inde, nec ultore aliquo aut vindice scelerum celeriter apparente audacia et temeritas delinquentium proclivius in facinus prolabatur et suis non contenta terminis effrenata cupiditas que sua non sunt exacta diligentia investiget et in venandis huiusmodi ante facultas deficiat quam voluntas, ad ipsam sanctam matrem ecclesiam luce novi sideris illustrandam et consulendum bono statui dieti regni ac reprimentam perversorum maliciam necnon ipsum appetitum noxium regulandum, communicato consilio fidelium imperii, summe necessarium fore ac perutile arbitramur, ut principes,

468. f) moruerit 1—3. g) sic 1—3. h) Rudolffo 1. i) rege Rom. 1. 3. k) veniente 2. 3. l) dinoscuntur, di alia manu supra lineam add. 1. m) igitur 2. n) millesimo ducentesimo 3.

469. a) suo male add. 2. b) W. I. 3. c) Cracowie 2. d) Lodowicus 2. e) continue 2. f) Rudolffo 1; Rudolphi 2. g) ita coniciendum esse monuit Zeumer; disposerit 1—3. h) et add. 2. 3.

1) Cf. litteras consensus principum electorum a. 1279. supra nr. 225, in quibus ea, quae litteris minoribus excutenda curavimus, verbotenus inveniuntur.

quibus ipsum imperium quasi quibusdam columnis innititur et quibus de iure et consuetudine competit illud idem, in loco et termino competentibus in unum conveniant, prefato regno de persona idonea provisuri. Et quia eandem vocacionem a principatus nostri officio non est dubium dependere, pro eleccione futuri regis ad ipsum imperium promovendi locum Frankfurt¹ et terminum proximam quartam feriam² post festum Apr. 30. beati³ Georgii proxime venturum pro primo, secundo et tertio peremptorio^m per has nostras litterasⁿ vestre magnificencie assignamus ad procedendum nobiscum et aliis quorum interest in eleccione negotio memorato.

Datum in Ingolstat^o, anno Domini MCCXCI, in crastino beati Nicolai.

10 470—474. TRACTATUS DE ELECTIONE.

1291. Nov. 29.—1292. Apr. 27.

470. TRACTATUS INTER ALBERTUM DUCEM SAXONIAE ET WENZESLAUM REGEM BOHEMIAE. 1291. Nov. 29.

Descriptus autographon, quod in tabulario Vindobonensi asservatur. Pudet sigillum parum laesum loro membranaceo. Lectiones codicis Pragensis I C. 24 fol. 336° itemque editionum neglectissimas. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 161. (P. deest.)

(1) Nos Albertus Dei gracia dux Saxonie, Angarie et Westphalie, comes de Bren, purcravicus de Meydeburch, sacri Romani imperii princeps et marschalcus ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire, quod magnifici principes domini Wenceslaus rex Boemie pincerna et Otto longus marchio Brandenburgensis camerarius eiusdem imperii, qui una nobiscum et cum aliis imperii principibus in eleccione Romanorum regis in imperatorem promovendi obtinent ius et vocem, nobis benivole promiserunt, quod priusquam ipsi personam aliquam in regem Romanorum eligent, procurabunt, ut persona illa, que tunc in regem Romanorum eligenda fuerit, nos certifice^t et nobis caveat de quatuor milibus marcarum et quingentis marcis argenti puri Pragensis ponderis, quod nobis easdem in competentibus terminis exsolvat rex Romanorum predictus, et si poterunt, nostra negotia apud eundem regem Romanorum quicumque fuerit in melius dirigent iuxta posse^o. (2) Procurabunt eciam ante eleccionem predictam, quod rex Romanorum, qui per eos electus fuerit, de octingentis marcis argenti, in quibus apud Thyzmannum lanchravium pro bonis in Aldenburch ad mandatum quondam domini Rudolphi regis Romanorum¹ fideiussimus, nos certifice^t nobisque plene caveat de eisdem. Ordinabunt eciam ante eleccionem eandem, quod quicquid iuris per sentenciam regiam contra archiepiscopum et ecclesiam Maydeburgensem obtinimus², ad illud idem ultorius proseguendum rex Romanorum, qui electus fuerit, nos teneatur iuvare iusticia mediante. (3) Et ea omnia expressa superius, que pro nobis apud predictum regem Romanorum noviter eligendum officere et procurare promiserunt, si nos ante eleccionem regis Romanorum quod absit continget deedere, pro nostris heredibus fideliter procurabunt. (4) Ceterum cum ad eleccionem celebrandam regis

469. ¹) Frankfurt 1. ²) feriam quartam 2. ³) sancti 2. ^m) perempti 1, 2; peremptis 3.
ⁿ) litt. nostr. 2. ^o) Ingolstath 2; in Goltstat 3.

470. ^a) sine signo interpunctionis or.

1) Cf. Reg. imp. VI, 2290a. 2) Cf. ibidem VI, 2392.

Romanorum eundem regem Boemie in proximo continget procedere, nos ad locum pro electione regis Romanorum statuendum^b cum ipso rege Boemie in societate, expensis et conductu ipsius cum decem nostris militibus, duobus capellanis et octo domicellis, quos ipse rex Boemie vestire promittit, venire, stare et redire debemus. Ubi in electione predicta vocem et auctoritatem nostram non in alium nec aliter dirigemus, nisi sicut eidem regi Boemie placuerit et ipse rex Boemie nos iusserit et sicut in aliis nostris patentibus litteris¹ super voce et auctoritate per nos in eundem regem Boemie translatis et directis plenius continetur. (5) Quod si legitimo impedimento preventi ad terminum et locum predictae electioni statuendum venire non possemus vel absoluti per ipsum regem Boemie ab eodem itinere aput propria maneremus, nuntii nostri, quos loco nostri ad predictam electionem in ipsius regis Boemie expensis cum pleno et sufficienti mandato nostro ad eligendum tenebimur mittere, ea ibidem auctoritate nostra pro ipso rege Boemie facere tenebuntur, que nos ipsi, si presentes adessemus, iuxta predictarumstrarum litterarum, quas ipsi regi Boemie dedimus super hoc, continentiam facere teneremur. In quorum omnium testimonium et roboris firmitatem presentes fieri et sigillo nostro iussimus communiri.

Actum et datum in Sytavia, anno Domini millesimo CC nonagesimo primo, in vigilia beati Andree apostoli, indicione quinta.

471. PROMISSIO ALBERTI DUCIS AUSTRIAE NOBILI DE MERENBERG FACTA. 1292. Febr. 12.

Repetimus editionem, quam paravit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 748 nr. 1070 ex codice universitatis Heidelbergensis 'Lehmann, Pfälz. Urkundenbuch' I, 531, ubi descriptum est e codice tabularii Weiburgensis 'Nass. Copial- und Saalbuch' fol. 189. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 168. (P. deest.)

Albertus Dei gracia dux Austrie et Stirie, dominus Carniole Marchie ac Portusnaonis nobili viro Hartrado de Merenberg sibi dilecto salutem et omne bonum.

Personam tuam gracia favorabili prosequentes liberaliter tibi tenore presencium duximus promittendum, quod si divina favente clemencia in regem electi fuerimus Romanorum, ius quod progenitores tui in percipienda tertia parte contributionum sive precariarum habuisse noscuntur in Wotflaria, tibi ratum servabimus et congruis confirmabimus munimentis. Dantes has litteras in testimonium super eo.

Dat. Wienno, II. Idus Februarii, anno Domini MCC nonagesimo secundo.

472. PROMISSIO ALBERTI DUCIS AUSTRIAE COMITI PALATINO FACTA. 1292. Mart. 25.

Descripsimus autographon, quod Monaci in tabulario secreto domus regiae Bavaricae asservatur. Pendet sigillum lacum loro membrunacco. — Regesten der Pfalzgrafen 1262. Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 170. (P. deest.)

(1) Nos Albertus Dei gracia dux Austrie et Stirie, dominus Carniole, Marchie ac Portusnaonis tenore presencium profitentes scire volumus universos, quod si eo donante qui potest per magnificum principem dominum Ludwicum comitem palatinum Renu ducem Bavarie, affinem nostrum karissimum in regem Romanorum eligi nos contingat, prefato affini nostro, ut omnis questionis materia amputetur, que processu temporis inter eum et imperium posset parere incentivum discordie vel materiam suscitare ran-

470. b) statuendum or.

1) Quae servatae non sunt.

coris, in bonis quondam . . de Stoppach necnon in burchstallo sive castro Stoltzenecko cum pertinentiis suis, que quidem bona cum predicto castro cum sua pecunia comparasse dinoscitur, et in castro Reichenstein, quod ab imperio tenere debet in feudum et tenuit ex antiquo, recognoscimus simpliciter et de plano ius suum, nullum sibi vel suis heredibus in bonis predictis impedimentum vel obstaculum prestituri et ea, que ex ipsis hac vice in sua non tenuerit potestate, in suam vel ipsorum heredum suorum sine difficultate qualibet assignabimus potestatem. (2) Promittimus insuper, quod nobis, si Deo placitum fuerit, ut premisimus, ad Romani regni gubernacula sublimatis, castrum Chamberstein cum suis pertinentiis necnon bona empta per inclite memorie patrem nostrum et dominum dominum Râdolfum Romanorum regem¹ a monasterio Ebracensi adiacencia castro predicto cum suis attinentiis universis cum castro Tyllisperch et bonis omnibus et hominibus ac pertinentiis eorundem, que similiter profatus quondam pater et dominus noster rex Romanorum a nobili viro . . comite de Dvru pro sua pecunia comparavit², predicto affini nostro et suis heredibus conferemus a nobis et imperio feudali titulo perpetuo possidenda et ad hoc consensum principum, quatenus necessarius fuerit, in quantum poterimus bona fide, fraude ac dolo exclusis, obtinebimus pro eisdem. (3) Insuper omnia privilegia sive eciam instrumenta tum super donatione facta ipsi affini nostro per quondam dominum Chunradum filium quondam domini Chunradi Romanorum regis, tum eciam super aliis quibuscumque sibi per imperatores vel reges tradita et concessa ratificabimus et ex certa sciencia tenebimur confirmare, consensum ad hoc principum sine capcione in quantum possumus, ubi necessarius fuerit, obtenturi. Daturi nichilominus super omnibus premissis confirmationis nostre litteras, quam cito ad apicem regie dignitatis, Altissimo annuente sermoni, fuerimus exaltati, ad hec et quodlibet premissorum nos iuramento prestito obligantes. In cuius rei testimonium presentes litteras conscribi et sigillo nostro iussimus communiri.

Dat. apud Sanctum Vitum, in die annunciacionis beate Marie virginis, anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo secundo.

473. PROMISSIO COMITIS PALATINI DUCI AUSTRIAE DATA.

1292. Apr. 13.

Proponimus ex autographo, quod in tabulario Vindobonensi asservatur. Pendet sigillum fere illaesum loro membranaceo. -- *Regesten der Pfalzgrafen 1264. Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 171.* (P. decst.)

(1) Nos Ludwicus Dei gracia comes palatinus Renu dux Bawarie tenore presentium profiteamur et scire volumus universos, quod nos bona fide promisimus et promittimus corporali super eo prestito iuramento, quod ad hoc tocius sollicitudinis et diligencie nostre studium convertemus omnique fraude ac ingenio malo exclusis curabimus opemque dabimus et operam efficacem, quod seculares principes ius in Romani regis electione habentes una nobiscum in magnificum principem dominum Albertum ducem Austrie et Styrie, affinem nostrum karissimum, vota sua dirigunt ipsumque in regem eligant Romanorum, quem tanto culmini singulorum principum Alamanie pensatis condicionibus et circumstantiis ponderatis magis aptum et habilem arbitramur. (2) Et si forte quod absit predictos nostros conprincipes vel eorum aliquos aut aliquem, indagatis ipsorum voluntatibus ante electionis terminum vel in ipso termino, non possemus ad huiusmodi favorabilis intencionis nostre propositum inclinare, nichilominus tamen ipsum ducem Austrie et nullum alium assumemus et in regem debemus et volumus

472. ^{a)} sv corr. ex aj or.

1) Cf. Reg. imp. VI, 983 et 1374.

2) Cuius emptiois documenta servata non sunt.

oligere Romanorum, ab huiusmodi nostro proposito prece, precio, amore vel odio nullatenus avertendi, ad quod nos presentibus obligamus. In cuius rei testimonium presentes litteras conscribi et sigillo nostro iussimus communiri.

Datum apud Monacum, in dominica Quasimodogeniti, anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo secundo.

474. PROMISSIONES ADOLFI COMITIS DE NASSOW ARCHIEPISCOPO COLONIENSI FACTAE. 1292. Apr. 27.

Demo contulimus Copiarium qui dicitur Sifridi archiepiscopi Mscr. A. XII, 4 fol. 3^r nr. 8 in tabulario civitatis Coloniensis asservatum, quem iam supra ad nr. 333 adhibuimus. Quo omnes redeunt editiones. Cf. Emen 'Die Wahl des Königs Adolf von Nassau' (Cöln 1866) p. 65 nr. 8 et infra nr. 479, itemque ea quae de omnibus hiis rebus fusius disseruit H. Schrohe 'Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein' 68 (1899), pag. 64 sqq. (P. deest.)

Nos Adolphus Dei gratia comes de Nassauwe universis presentes litteras visuris et auditoris in vero salutari salutem.

1. Cum per mortem serenissimi principis pie recordationis olim domini Rodolphi Romanorum regis vacet imperium nostrique iam dudum fuerit et sit propositi et intentionis firmissime domino Deo in subsidium Terre Sancte, quantum possibilitas nostra patitur, placitum exhibere pro nostris reatibus famulatum, et quia hoc commodius ad honorem Dei et ipsius Terre Sancte reformationem efficere possumus, si divina favente gratia ad id nos, licet indigni, ex promotione, opere et opera reverendi patris domini S(ifridi) sancte Coloniensis ecclesie^a archiepiscopi in nos votum suum dirigentis in regem Romanorum nominati fuimus et electi, promittimus et ad hec que secuntur fide et iuramento corporali super hiis prestitis, mera et libera voluntate, nos tenore presentium obligamus: quod si, ut dictum est, in regem electi fuerimus Romanorum, ecclesias et ecclesiasticas personas, presertim ecclesiam Coloniensem, que iam multo tempore gravibus iacet prostrata dampnis et affecta iacturis, in suis iuribus et libertatibus conservabimus et defendemus et ipsas lesas ad statum debitum reducemus.

2. Electioni etiam de nobis facte, ut dictum est, consensum adhibebimus nec ab huiusmodi iure in regno per electionem ipsius domini Coloniensis archiepiscopi acquisito aliquo tempore, etiamsi aliqui principes Alamanie in electione ab eodem domino archiepiscopo dissentirent, aliquatenus desistemus.

3. Et^b quia ipsum imperium felix recipere non poterit incrementum, nisi ipsa sancta Coloniensis ecclesia, que multis, ut dictum est, affecta iacet dampnis et iacturis, ab hiis per adiutorium imperii primitus sublevetur, promittimus et sub dictis fide et iuramento nos obligamus de nostra bona et libera voluntate, quod si de persona nostra [per]^c eundem dominum nostrum archiepiscopum fuerit electio celebrata, nos eidem archiepiscopo, suis successoribus et ecclesie Coloniensi castra et munitiones Coehme, Werde, Lanskrone, Sinzege, Dusburg, Tremoniam pro iuribus regni et imperii in partibus illis et etiam ecclesie Coloniensis contra suos inimicos et adversarios^d defendendis et conservandis commodius committemus et ipsa deliberabimus et absolvemus a manibus illorum, qui nunc tenent, tenenda, habenda et possidenda cum omnibus suis iuribus, redditibus, iurisdictionibus, theloniis et proventibus ac pertinentiis quibuscumque ab eodem . . archiepiscopo, eius successoribus et ecclesia^e Coloniensi ad vitam nostram pacifice et quiete. Nec aliquid occasione dictorum castrorum et munitionum, reddituum seu proventuum eorundem ab eisdem archiepiscopo et suis successoribus et ecclesia^e Coloniensi, quoad vixerimus, requiremus, sed ipsos redditus, thelonia et proventus

474. ^a) supra lineam add. c. ^b) in margine add. c. ^c) deest c. ^d) de add. c. ^e) ecclesie c.

eisdem libere et absolute concedemus temporibus regni nostri pro custodia ac conservatione eorundem, nobis contra nostros et imperii inimicos libere introitu et exitu, si necesse fuerit, in eisdem castris et munitionibus tantummodo reservatis.

4. Item cum idem archiepiscopus et ecclesia Coloniensis castra ecclesie sue ⁶ Leggenich, Wede, Waldenberg, Rodenberg et Aapille in liberatione ipsius archiepiscopi nobili viro Adolpho comiti de Monte obligaverint pro certa pecunie quantitate, et ecclesia Romana eidem comiti sub pena excommunicationis et interdicti dederit in mandatis, ut dicta castra eidem archiepiscopo et ecclesie sue restituat libere et absolute et hoc idem dominus papa iniunxit¹ quondam domino R(odolpho) Romanorum ¹⁰ regi predicto, promittimus, quod nos eundem comitem et suos heredes tales habebimus, quod omnia castra predicta et villam Tiutiensem restituent et deliberabunt archiepiscopo et ecclesie Coloniensi sine aliquo dampno ipsorum et alienius pecunie datione.

5. Item promittimus, quod nos eundem archiepiscopum et ecclesiam Coloniensem in advocatiam et iudicium apud Essinde, curtes Westhove, Brakele et Elmonshorst² restituemus et reponemus et earundem pacifica possessione gaudere procurabimus et efficiemus.

6. Item promittimus, quod archiepiscopum, suos successores et ecclesiam tenebimus et conservabimus in possessione castrorum Wassenberg et Leydberg et ipsis contra ducem Brabantie, comitem Flandrie et alios quoscumque propter hoc ipsos [in]vadere³ volentes manu potenti assistemus.

7. Item promittimus, quod si archiepiscopus, sui⁴ successores et ecclesia Coloniensis castra et munitiones Worinch, Ysenberg, Werle, Mendene, Raffinberg, Volmesteyne, Hallenberg et munitiones alias ecclesie Coloniensis tempore captivitatis archiepiscopi destructas suis sumptibus reedificare voluerint, violentiam ipsis deponemus et quoscumque in huiusmodi structura eos impedire volentes regali potentia compescemus.

8. Item promittimus, quod theolonia in Andernaco et apud Berke archiepiscopo et ecclesie Coloniensi confirmabimus et privilegia ecclesie Coloniensis ab imperatoribus [sou]⁵ regibus concessa innovabimus eisdem.

9. Item promittimus, quod archiepiscopum et ecclesiam Coloniensem in castrum et bona apud Zelten, a quibus archiepiscopus tempore captivitatis suo a comite de ³⁰ Veldens fuit eiectus et spoliatus, reponemus et ipsum castrum eidem archiepiscopo et ecclesie Coloniensi deliberari faciemus.

10. Item promittimus, quod condignam emendam archiepiscopo et ecclesie Coloniensi fieri procurabimus a civibus Coloniensibus de forefactis eorundem ad voluntatem archiepiscopi, suorum successorum [et]⁶ ecclesie Coloniensis. Alioquin absque omni ³⁵ contradictione ab archiepiscopo, suis successoribus et ecclesia Coloniensi requisiti, qui[a]⁷ in excommunicatione dieti cives steterunt per annum et diem et forefactum ipsorum est notorium, proscribemus eosdem et bona ipsorum publicabimus. Et nichilominus . . . archiepiscopo, suis successoribus et ecclesie Coloniensi assistemus nostris laboribus et expensis potenter et patenter contra cives predictos et fautores eorundem nec a per- ⁴⁰ secutione eorundem desistemus nec pacem, treugas vel compositionem cum eisdem inibimus sine ipsius archiepiscopi, suorum successorum et ecclesie Coloniensis voluntate et consensu expresso, et circa huiusmodi negotium faciemus, quidquid archiepiscopo et ecclesie Coloniensi videbitur faciendum.

11. Item promittimus, quod si compositionem amicabilem [inter archiepiscopum]⁸ ⁴⁵ et cives Colonienses contingerit⁹ ordinari vel [eos]¹⁰ archiepiscopo subingari, nos de civitate Coloniensi nullatenus intragemus nec de civibus aliquod fidelitatis homagium recipiemus, cum ipsa civitas in temporalibus et spiritualibus ad ipsum archiepiscopum Coloniensem pertineat pleno iure.

474. ¹) Elmonshorst c. ²) vadere c. ³) suos c. ⁴) deest c. ⁵) qui c. ⁶) deest c. ⁷) sic c.

⁸⁰ ¹) Cf. Reg. imp. VI. 2237 et 2275.

12. Item promittimus, quod tutelam monasterii Curbeiensis archiepiscopo et ecclesie Coloniensi a domino R(odolpho) Romanorum rege commissam¹ innovabimus et confirmabimus eidem castraque et munitiones ecclesie Curbeiensis ab aliis violenter occupata revocabimus et recuperabimus ad ecclesiam Curbeiensem de consilio archiepiscopi memorati.

13. Item cum necessarias, utiles et inevitabiles oporteat [archi]episcopum, suos successores et ecclesiam Coloniensem pro servitio Romani imperii facere expensas, promittimus, quod eidem archiepiscopo et ecclesie Coloniensi dabimus viginti quinque milia marcaarum argenti in suarum subsidium expensarum. Et ad maiorem securitatem et observantiam premissorum promittimus, quod castra Nassauwe, Dillenberg, Ginsberg, 10 Segen partem comitis Henrici de Nassauwe cum consensu libero et expresso ipsius comitis Henrici, uxoris sue et Emekonis fratris sui, item Brubag, Riveltze, Limburg, castrum et opidum Velmere de consensu et bona voluntate dominorum dictarum munitionum et² heredum eorundem ipsi archiepiscopo, suis successoribus et ecclesie Coloniensi sublevabimus, reponemus et deliberabimus et assignari faciemus tenenda sub 15 expensis nostris. Et nichilominus quinquaginta tam nobiles quam milites, bonos et legales fideiussores ponemus eidem et cum eisdem fideiussoribus apud Bunnenses ab eodem archiepiscopo, suis successoribus et ecclesia³ Coloniensi requisiti infra quindenam intrabimus inde non recessuri, quousque omnia et singula premissa per nos fuerint adimpleta vel super ipsis adimplendis securitas facta ad voluntatem archiepiscopi et 20 ecclesie Coloniensis.

14. Preterea eligimus et arbitramur, quod si contra premissa vel aliquid premissorum fidem nostram quod absit infringendo deveniremus⁴ nec securitatem ipsi archiepiscopo ad voluntatem suam faceremus super premissis omnibus faciendis, adimplendis et servandis, ipso facto cademus a iure electionis et iure regni nobis per electionem 25 acquisito. Renunciantes exnunc ut extunc omni iuri, quod nobis competeret seu competere posset in regno predicto. Ratum et gratum [habentes]⁵, quod principes ius in electione imperii habentes ad electionem alterius regis procedant, si hoc eidem archiepiscopo videbitur expedire.

15. Preterea coronam regni, consecrationem et installationem in sede Aquensi ab 30 eodem domino archiepiscopo non petemus nec ipsum aliquammodo infestabimus super eo, quousque plenam securitatem fecerimus eidem super omnibus et singulis articulis fideliter adimplendis.

16. Item promittimus, quod super debito, in quo idem dominus archiepiscopus nobis tenebatur propter theolonium⁶ Andernaconse, [quod]⁷ nobis obligaverat, quitum clama- 35 bimus et dicemus.

17. Item promittimus, quod questionem, que vertitur inter eundem dominum archiepiscopum et comitem Henricum de Nassauwe consanguineum nostrum super dampnis et deperditis, in nos recipimus et ipsum sedabimus voluntate archiepiscopi memorati.

18. Item promittimus, quod illustris principis domini Ottonis cum telo marchionis 40 Brandenburgensis favorem et amicitiam captabimus, ut suam promotionem sentiamus ad dictum domini archiepiscopi, decani Col(oniensis) et comitis Ottonis de Eversteyn Westfulie marchalei.

19. Item promittimus, quod si liberi quondam Wilhelmi fratris Walrami⁸ nunc comitis Iuliacensis eundem comitem propter comitatum Iuliacensem et bona alii impe- 45 tere seu invadere voluerint, nos eundem comitem Iuliacensem manutenebimus et eidem

474. ^{a)} corr. ex quod c. ^{b)} ecclesie c. ^{c)} deveniremus c. ^{d)} deest c. ^{e)} propter theolonium in loco raso c. ^{f)} fratris Walrami supra lineam addit. c.

1) Cuius commissionis documentum servatum non est.

assistemus et ipsum conservabimus in comitatu et bonis predictis contra ducem Brabantie, comitem Flandrie et alios quoscumque propter hoc ipsum comitem Iuliacensem invadere volentes. Opidum etiam Duren eidem comiti, quoad vixerimus, dimittemus et officium sculteti Aquensis cum suis iuribus illi commitemus, cui voluerit archiepiscopus et quam diu placuerit archiepiscopo antedieto.

20. Super debitis etiam, in quibus dominus Ro(dolphus) Romanorum [rex]¹ patri dicti comitis tenebatur, de quibus etiam se dicit habere recognitionem et litteras patentes ipsius regis¹, adiungemus amicos nostros ipsi domino . . archiepiscopo et de consilio ipsius rationabiliter nos habemus circa comitem predictum in debito antedieto.

21. Item promittimus, quod . . archiepiscopo [et]¹ ecclesie Coloniensi, quoad vixerimus, favorabiles erimus et graciosi et eisdem assistemus contra quoscumque suos adversarios et inimicos, nec de Monte nec de Marka comites aut ducem Brabantie aut alios inimicos ecclesie Coloniensis in nostrum consilium et familiaritatem recipimus^a sine consensu et voluntate . . archiepiscop., suorum successorum et ecclesie Coloniensis.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum ex certa nostra scientia apposuimus et apponi fecimus huic scripto.

Nos etiam Iohannes dominus de Limburg, Ulricus dominus de Hagemuwe, Godofridus de Morenberg et Iohannes de Rynberg de mandato ipsius A(dolphi) comitis speciali et expresso, fide et iuramento interpositis, promisimus et iuravimus, nos effecturos et procuraturos, quod idem comes omnia et singula premissa constanter adimplebit et fideliter observabit, dolo et fraude exclusis, sigilla nostra presentibus in testimonium apponentes.

22. Promittimus insuper nos A(dolphus) comes predictus sub penis predictis, quod de Austria et Limburgensi ducibus ad imperium devolutis neminem infeodabimus nec aliquid de ipsis ordinabimus sine ipsius archiepiscopi consensu [et]¹ voluntate expressa.

Datum Andernacen., Dominica proxima ante festum beatorum Philippi et Iacobi apostolorum, anno Domini MCC nonagesimo secundo.

475. PROMULGATIO ELECTIONIS.

1292. Mai. 10.

De codicibus, editionibus, textu v. supra ad nr. 468. Servatur in 1) fol. 335: 2) fol. 98; 3) fol. 45. Textus corruptelas omnes sanare non licuit. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 173. (P. deest.)

Nos Gerhardus Dei gracia sancte Maguntine^a sedis archiepiscopus sacri^b imperii per Germaniam archicancellarius recognoscimus per presentes, quod anno Domini MCCXCII, feria VI. proxima post festum beatorum Philippi et Iacobi apostolorum indiximus diem et terminum conprincipibus nostris in Frankfurt^c ad electionem regis

Mai. 2.

474. ¹) deest c. ²) recipimus c.

475. ^a) Mog. 1. 3. ^b) Romani add. 2. ^c) Frankfurt 3.

1) Cf. recognitionem comitis a. 1278. Jan. 6. datam, quae soli superest, a nobis in tabulario regni Bucarici inventam (N. Archiv¹ XXIII, 32 nr. IV; Reg. imp. VI, 914).— Quam infra in Appendice Variorum demum proponemus.

Mai. 5. Romanorum^d celebrandam, qui terminus usque ad secundam feriam proximam post festum dictorum apostolorum^e a nobis et conprincipibus nostris consencientibus^f extitit prorogatus, ad quos Romani regis spectat electio, in ecclesia fratrum ordinis Predicatorum domus Frankford(ensis) honorabiles viri Bernhardus prepositus Misnen(sis)^g, Hermannus de Lipa^h summus camerarius regni Bohemie, Albertus de Zebergⁱ burgravius in Cadans^j et Thobias de Bochin burgravius in Froburg comparuerunt nuncii et procuratores specialiter ad hec et alia plenum mandatum habentes, offerentes in nostra et aliorum conprincipum nostrorum presenciam excusacionem magnifici principis domini W(enecslai) regis Boemie, marchionis Moravie, ducis Cracovie^k et Sandomerie, quod propter infirmitatis sue impedimenta ea vice electioni regis Romanorum^d interesse non poterat^l, et hoc corporali iuramento interposito affirmabant, et iidem ipsius regis vocem, quam tanquam princeps imperii et pincerna in electione regis Romanorum^d noscitur obtinere, nobis commiserunt et in nos transtulerunt, quoad vicem eandem consencientibus aliis nostris conprincipibus, in hac parte habentes ad premissa mandatum sufficiens et legale, nosque tam nostro nomino quam regis Boemie^m predicti serenissimum dominum Adolfumⁿ comitem Nassovie in regem elegimus Romanorum. In cuius rei testimonium et memoriam presentes litteras fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari.

Datum apud Frankfurt^o, VI. Idus Maii, anno Domini MCCXCII.

476—478. CONSTITUTIO PRINCIPATUS HASSIAE.

90

1292. Mai. 11. 10.

Repetimus editionem documentorum, quam paravit b. m. Höhlbaum 'Mittheilungen des Oberhessischen Geschichtsvereins. Neue Folge' IV, 49 sq., commentario adiecto. Quae ipse in minutis denuo correxit ex autographis tabularii Marburgensis.

476. PRIVILEGIUM REGIS. Mai. 11.

25

Pendet sigillum laesum filis sericis. In dorso legitur manu concava scriptum Tercia. — Böhmer, Reg. Ad. 3. (P. deest.)

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii fidelibus, ad quos presentes pervenerint, gratiam suam et omne bonum.

Licet regalis [mu]nificencia^a erga suos fideles quoslibet sue liberalitatis debeat so radios demonstrare, tamen illis, quos fides purior clariorque devocio reddunt magia placidos et acceptos, et presertim eis, qui in dirigendis rei publice negociis nobis poterunt salubriter famulari, debet non immerito uberio[r]^b gracia et favor sincerior impertiri. Considerantes^b itaque presignis et illustris Henrici lantgravii^c Hassie meritis gloriosis, quibus erga nos et imperium multifariam noscitur enitere, eidem Henrico principi nostro^d et imperii^e karissimo ac heredibus ipsius imperpetuum castrum Bōmenoburg, ad nos

475. ^d) Boem. male 3. ^e) loco dictorum apostolorum 2: beatorum apostolorum P. et L. ^f) sic 1—3; deest Summersberg. ^g) Meyassen. 1. ^h) Lippa 2. ⁱ) et add. 1. 3. ^k) Cracowio 2. ^l) poterat 2. 3. ^m) Romi 3. ⁿ) Adolphum 2. ^o) Frankenfort 2.

476. ^a) incis inclusa corrossa sunt or. ^b) sic male pro Consideratis or.; cf. p. 465 n. e. ^c) i finalis 10 corr. ex e.

spectans et imperium, et opidum Eschenwege, quod idem lantgravius cum pertinenciis et iuribus suis, ad se titulo proprietatis pertinens, ut dicebat, in nostris manibus libere resignavit, cum omnibus iuribus et pertinenciis eorum, possessionibus vel quasi, sive sint in agris cultis vel non cultis, nemoribus, campis, pascuis, vineis, pratis, piscinis, aquis aquarumve decursibus et generaliter aliis, quocumque nomine censeantur, concessimus et contulimus, concedimus] et conferimus per presentes, ut ab ipso . . . lantgravo et heredibus suis iugiter teneantur et possideantur a nobis necnon . . . successoribus [nostris] in regno Romanorum et a sacro imperio in feodum nomine principatus, quodque idem lantgravius et sui heredes specialiter racione predictarum possessionum et bonorum pro principibus habeantur et radeant nitoribus gaudeantque suffragiis, honoribus ac privilegiis principatus. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri fecimus et maiestatis nostre sigilli munimine roborari.

Dat. et actum apud Frankenvorthe, V. Idus Maii, anno Domini millesimo ducentesimo nonogesimo secundo, indice. quinta, regni vero nostri anno primo.

15 **477. CONSENSUS ELECTORUM MOGUNTINI, PALATINI,
OTTONIS CUM TELO. Mai. 10.**

Proponitur ex 1) Moguntino exemplari, cuius sigillum laesum pendet; dorso inscriptum est manu coeva Quarta;

2) exemplari comitis Palatini; sigillum laesum pendet filis sericis; in verso scriptum est manu coeva Nona;

3) exemplari Ottonis cum telo, cuius sigillum laesum pendet filis sericis; in dorso manu coeva Sexta.

Cf. Böhmer, Reg. Ad. 3.

(P. deest.)

Nos Gerhardus Dei gracia sancte Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius ad universorum sacri imperii Romanorum fidelium^b noticiam volumus pervenire, quod nos consideratis^c presignis^d illustris Heinrici lantgravii Hassie domini amici nostri karissimi^e, meritis gloriosis^f, quibus erga sacrum Romanorum^g imperium multifariam multisque modis dinoscitur enitere, infeodacionem inferius annotatam per serenissimum dominum nostrum dominum Adolfum regem Romanorum illustrem anno Domini millesimo ducentesimo nonogesimo secundo, sexto Idus Maii, indicione quinta factam, videlicet quod castrum Bömoneburg^h et opidum Eschenwegeⁱ, quod idem dominus^k lantgravius cum pertinenciis suis ad se titulo proprietatis pertinuisse asseruit et asserit cum omnibus iuribus eorum et pertinenciis, possessionibus vel quasi, sive sint in agris cultis vel non cultis^l, nemoribus, campis, vineis, pascuis, pratis, piscinis, aquarum decursibus et generaliter quocumque nomine censeantur, a dicto domino H.^m lantgravo necnon suis heredibus imperpetuum teneantur a domino nostroⁿ rege predicto necnon suis successoribus in regno Romanorum et possideantur in feodum nomine principatus. Quodque^o idem dominus^k lantgravius et sui heredes racione illarum possessionum specialiter pro principibus^p imperii habeantur et radeant nitoribus ac gaudeant suffragiis et privilegiis principatus, prout in litteris ipsius domini nostri regis Romanorum^k prefati^r super hoc confectis plenius continetur, ratam et gratam gerimus et habemus ac nostrum consensum, scientes, libentes, utilitatem imperii ex hoc facere

476. d) uncia inclusa corrosa sunt or.

477. a) intitulatio in 2: Ludwicus Dei gracia comes palatinus Renu dux Bawarie; in 3: Otto Dei gracia Brandenburgensis marchio et de Landesborg. b) Romanorum fidelium desunt 3.

c) considerantes 2. d) presignus 3. e) domini — karissimi desunt 2. 3. f) graciosis 3. g) Romanorum deest 2, Romanum 3.

h) Bömoneburg 3. i) Eschenewege 2, Essenowege 3. k) dominus deest 2. l) vel incultis 2. m) domino H. deest 2; H. deest 3. n) et add. 3. o) Et quod 2.

p) principibus 3. q) radeant 2. r) litterae corrosae 1; prefati 2. 3.

cupientes, duximus adhibendum^a. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus duximus appendendum.

Datum apud Frankenvorthe^t, anno^u, die et indicione superius annotatis.

478. CONSENSUS ELECTORUM OTTONIS LONGI ET DUCIS SAXONIAE.

Mai. 10.

Proponitur ex 1) exemplari Ottonis longi, cuius sigillum deest; scriptum est in verso manu coeva Septima;

2) exemplari Saxonico; pendet sigillum laesum filis sericis viridis coloris; in verso manu coeva Octava¹. (P. deest.)

Nos Otto Dei gracia [illustris]^a quondam Ottonis marchionis Brandenburgensis^b filius ad universorum sacri imperii Romani^o fidelium noticiam volumus pervenire, quod nos, consideratis illustris principis domini Heinrici lantgravii Hassie meritis gloriosis, quibus erga sacrum imperium multifariam multisque modis dinoscitur enitere, infeodacionem inferius annotatam per serenissimum dominum nostrum Adolfum regem Romanorum illustrem factam anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, sexto Idus Maii, indictione quinta, videlicet quod castrum Bomeneburg et oppidum Eschene-
wegen, quod idem lantgravius cum pertinentiis suis ad se titulo proprietatis pertinuisse asseruit et asserit cum omnibus iuribus eorum et pertinentiis, possessionibus vel quasi, sive sint in agris cultis vel incultis, nemoribus, campis, vineis, pascuis, pratis, piscinis, aquarum^d decursibus et generaliter quocunque nomine censeantur, a dicto^e lantgravio necnon suis heredibus in perpetuum teneantur a domino nostro rege predicto necnon suis successoribus in imperio et possideantur in feudum nomine principatus. Et quod idem lantgravius et sui heredes specialiter racione illarum possessionum pro principibus imperii habeantur et radient nitoribus ac gaudeant suffragiis et privilegiis principatus, prout in litteris ipsius domini nostri regis predicti super hoc confectis plenius continetur, ratam et gratam gerimus et habemus ac nostrum consensum, scientes, libentes, utilitatem imperii ex hoc facere cupientes, duximus adhibendum. In cuius rei testimonium nostrum sigillum presentibus duximus appendendum.

Datum apud Frankenfurt^f, VI. Idus Maii, anno Domini millesimo CCLXXXII.

479. PROMISSIO ARCHIEPISCOPO COLONIENSI PRAESTITA.

1292. Mai. 29.

Ex eodem Copiario Coloniensi, de quo v. supra ad nr. 474, fol. 4° nr. 9. Deum nos ipsi contulimus. Quo redeunt omnes editiones. Cf. etiam privilegium regis 1292.

477. ^a) addibendum 3. ^b) Frankenfurt 3. ^c) loco anno — annotatis 2: VI. Idus Maii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo.

478. ^a) uncis inclusa corrosa sunt. ^b) intitulatio in 2: Albertus Dei gracia [dux] Saxonie, Angarie et Westfalie, comes de Bren, burggravius Medeburgensis. ^c) Rom. imp. 2. ^d) aquis add. 2. ^e) domino add. 2. ^f) Frankenfurt 2, ubi sequuntur: anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, VI. Idus Maii.

1) Ex serie documentorum deesse primum, secundum, quintum, i. e. consensum Coloniensis, Treverensis archiepiscoporum, regis Bohemiae opinari licet. Cf. Höhlbaum l. c. 49.

Sept. 13 archiepiscopo concessum, quod publici iuris fecit Emmen loco supra ad nr. 474 citato p. 65 nr. 8 (= 'Quellen zur Geschichte der Stadt Köln' III, 334 nr. 372).

(P. deest.)

Nos Adolphus Dei gratia in Romanorum regem electus notum facimus universis
 5 presentes litteras inspecturis, quod cum venerabilis pater dominus S(ifridus) saneto
 Coloniensis ecclesie archiepiscopus princeps noster karissimus primo et principaliter in
 regem Romanorum [nos]^a promoverit et nunc liberaliter absque omni conditione tam-
 quam fidelis amicus, qui omni tempore diligit¹, regale^b diadema nobis imponere nosque
 in regem ungero et in sedem regni mittere apud Aquisgrani in festo beati Iohannis
 10 baptiste proximo venturo decreverit, prout ad officium sui principatus dinoscitur per-
 tinere, volentes eidem archiepiscopo et ecclesie Coloniensi in reformatione ipsius pre-
 cavere, prout decet regiam dignitatem, promissimus et promittimus eidem archiepiscopo
 fide corporaliter prestita et sub penis prioribus inter nos et dominum archiepiscopum
 habitis et conscriptis [in litteris]^c comitatus nostri Nassauwe et aliorum amicorum nostro-
 15 rum [sigillis]^a sigillatis², quod post tempus coronationis nostre infra octo dies non moniti
 vel requisiti ab eodem archiepiscopo, suis successoribus vel ecclesie Coloniensi Nussiam
 vel Bunnam opida una cum nobilibus viris Iohanne de Limpburg, Godefrido de Merenberg,
 Lodowico vicedomino et Iohanne de Rimberg intrabimus ad iacendum, inde nullatenus
 recessuri, quousque omnes et singule^d conventiones inter nos et dictum dominum archiepi-
 20 scopum inite et conscripte fuerint ipsi archiepiscopo et ecclesie sue per nos fideliter adim-
 plende, nec ipsum archiepiscopum super induciis longioribus inquietabimus de cetero nec
 ipsas requiremus, nisi hoc de sua fuerit voluntate. Salvis eidem archiepiscopo, suis suc-
 cessoribus, ecclesie Coloniensi litteris prioribus et instrumentis super conditionibus inter
 nos et dominum archiepiscopum habitis et conscriptis². Nolentes per has posteriores
 25 litteras et promissum prioribus litteris nostris ipsi archiepiscopo et suis successoribus
 ac ecclesie Coloniensi aliquod proiudicium generari. Nec idem archiepiscopus a priori-
 bus litteris nostris per has litteras posteriores recedere^e intendit, prout in nostra pre-
 sentia est sollempniter confessatus. In cuius rei testimonium et firmitatem sigillum
 comitatus nostri Nassauwe^f apponi fecimus huic scripto.
 30 Acta sunt hec in Bopardia, presentibus Walramo^g comite Iuliacensi, W. decano
 et archidiacono Coloniensi, Roynardo Bunnensi, Wernero Sancti Gereonis, Philippo
 Sancti Georgii ecclesiarum prepositis, Walramo de Bergheym, Artrado de Merenberg,
 Salentino de Ysenburg, Mathia pincerna de Are et aliis fidodignis.
 Datum Bobardie, III. Kal. Iunii, anno Domini MCC nonagesimo secundo, regni
 35 vero^h nostri anno primoⁱ.

480. PROMISSIO REGI BOHEMIAE DATA.

1292. Iun. 30.

*Damus ex autographo in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag'
 120 asservato, cuius sigillum deest. Quod iam adhibuit W. Preger 'Albrecht von Oester-
 40 reich und Adolf von Nassau' (1865) p. 32 (= ed. II (1869) p. 50). (P. deest.)*

479. ^a) deest c. ^b) regali c. ^c) sic forsitan coniciendum; deest c. ^d) singuli c. ^e) non
 add. c. ^f) in Assauwo c. ^g) Walroma c. ^h) supra lineam c. ⁱ) prima c.

1) Cf. Proc. 17, 17. 2) Supra nr. 474.

(1) Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus recognoscimus et tenore presentium publice protestamur, quod super ducatu Austrie, Styrie et Karinthie et pertinentiis eorundem inter illustres principes nostros Wentzelaum regem Bohemorum, marchionem Moravie, ducem Cracovie et Sandomerie^a ac Albertum Austrie et Meinhardum Karinthie duces infra hinc et festum Epiphanie proximum exnunc viam compositionis amicabilem attemptabimus bona fide. Quam si forte nequiverimus invenire infra terminum prelibatum, extunc infra anni spacium prefato . . . regi Bohemorum super hiis de prefatis ducibus iusticiam faciemus, receptis probacionibus regis Bohemorum, secundum quod instrumentis, testibus ac aliis documentis legitimis nos poterit edocere et in hiis sibi erimus iudex favorabilis et benignus. (2) Medio autem tempore cum ducibus Austrie et Karinthie prenotatis nullis nos uniemus nexibus parentele vel alias contrahemus amicitiam specialem, nisi de dicti regis Bohemorum fuerit beneplacito et consensu. (3) De duce etiam Saxonie, Alberto videlicet, sibi iusticiam faciemus super quacumque questione, quam contra ipsum intentare voluerit, infra annum, postquam requisiti fuerimus ab eodem. (4) Preterea marchiam Misnensem non conferemus alicui in feodum, nisi prius rege Bohemorum vocato et ad probandum de iure suo admissio. Nos ad id presentibus litteris obligantes. Que etiam omnia Henrici lantgravii Hassie illustris, nobilis viri Iohannis de Limpurg sororii nostri, Ludwici vicedomini Rincogie^b et Theodrici buregravii in Starkenberg iuramento corporali nostro nomine sunt firmata.

Dat. Aquisgrani, II. Kalen. Iulii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

481—485. PRIVILEGIA ET MANDATA ARCHIEPISCOPO MOGUNTINO CONCESSA.

1292. Iul. 1.—28.

481. PRIVILEGIUM GENERALE. Iul. 1.

Supersunt duo autographa in tabulario generali regni Bavarici 'Mainz Erastift II. Nachtrag' fasc. 2, quorum unum 1) contulimus nos ipsi. Sigillum laesum tela consutum pendet loro membranaceo. In verso leguntur: Omnes articuli promissi domino meo per regem manu coeva scripta, itemque Ad privilegia imperialia J. hñta collacōn. Alterum 2) valde corrosus, cuius sigillum deest, adhibuimus secundum editionem a Reimer 'Hessisches Urkundenbuch' II, 1, 525 nr. 725 paratam. — Böhmer, Reg. Ad. 10. (P. deest.)

1. Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus recognoscimus et promittimus nos ad hoc sine exceptione qualibet obligando, quod venerabili Gerhardo, successoribus suis et ecclesie Maguntine super pena sex milium marcarum argenti puri, in quibus cives Maguntini condemnati fuerunt bone memorie Henrico^a archiepiscopo et ecclesie Maguntine per felicis recordacionis dominum Rudolfum regem Romanorum illustrem predecessorem nostrum, prout in instrumentis super hoc confectis plonius continetur¹, exhibebimus iusticie complementum. Alioquin ipsis contra prefatos cives bona fide regali potencia, auxilio et consilio assistemus.

480. ^a) Sandome or. ^b) io ex ij or.

481. ^a) Henrico 2.

1) Quae serrata non sunt. Cf. Reg. imp. VI, 2133b.

2. Item Vhricum de Hanowe^b nunquam in militem, consiliarium vel familiarem recipiemus nec aliquem sibi impendemus favorem, immo assistemus prefato domino . . . archiepiscopo et ecclesie Maguntine contra ipsum, quociens se crexerit contra eos, nisi de ipsius . . . archiepiscopi fuerit voluntate; id ipsum facturi contra magistrum Heinricum de Clingenberg^c, nisi contrarium voluerit archiepiscopus supradictus^d.

3. Item sex villas vel loca ecclesie Maguntine libertati donabimus ad instar oppidorum^d imperialium, de quibus ab ipso . . . archiepiscopo Maguntino fuerimus requisiti.

4. Item ipsi^e archiepiscopo et ecclesie sue renovabimus et confirmabimus omnia privilegia et gratias eorum a predecessoribus nostris sibi concessas.

5. Item Sifridum^f de Eppenstein consanguineum nostrum faciemus castrensem in Frideberg, concessis sibi in feodum castrense mansis duodecim in marchia^g que vocatur Oestader mark.

6. Item castrum Ballenhusen obligatum ipsi^e archiepiscopo et sue ecclesie Maguntine per nobilem virum Gerlacum de Bruberg non repetemus ab ipsis, nisi mille marcis 15 argenti puri primitus sibi datis.

7. Item ipsum^e archiepiscopum et ecclesiam suam contra duces Brunswicensis et alios iniuriatores suos regali potencia iuvabimus bona fide.

8. Preterea advocaciam in Loynstein cum pertinenciis suis dimittemus prefato Gerardo archiepiscopo habendam ad tempora^h vite sue.

9. Item ut theloneum illud Bopardiense, quod vridezolⁱ vulgariter appellatur, in quo iam nunc institimus Gerhardum archiepiscopum supradictum, remaneat apud ipsum^e archiepiscopum^e, successores suos et ecclesiam suam^k perpetuo, et quod idem theloneum in Loynstein transferatur et colligatur ibidem, totum posse nostrum et diligenciam quam poterimus apponemus apud principes imperii et alias, modis quibus 25 poterimus ad hoc nostrum studium applicando.

10. Item omnia debita, que idem^l archiepiscopus Maguntinus in Romana tenetur curia necnon ea que ratione eorundem debitorum tenetur in istis partibus, integraliter persolvemus. Promittentes resarcire, reficere et restituere dicto^e archiepiscopo et sue ecclesie omnia et singula dampna, expensas et interesse litis et extra, que, quas et 30 quod sustinuerint et invenerint^m ratione huiusmodi debitorum.

11. Insuper expensas, quas idemⁿ archiepiscopus fecit ratione electionis nostre apud Frankfurt ante ipsam electionem, in ipsa vel post ipsam, cum dampnis et interesse, que ratione earundem expensarum provenerint, nichilominus persolvemus.

12. Item oppida Mvthusen et Northusen commitemus eidem^o archiepiscopo cum 35 pertinenciis eorundem tanquam officiato nostro et imperii gubernanda, curaturi et effecturi, quod^o officiato^o, castrenses et cives eorundem oppidorum ipsi^e archiepiscopo nostro^p nomine et imperii fidelitatis facient iuramentum sibi que intendunt fideliter per omnia tanquam nobis².

Et quia premissa omnia sacramento interposito promisimus inviolabiliter observare, 40 nos in eorum^q testimonium et evidenciam pleniorum presentes litteras scribi et maiestatis nostre sigillo fecimus roborari.

Dat. Aquisgrani, Kal. Iulii, ind. quinta, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

481. b) Haynowe 2. c) Klingenberg 2. d) regalia seu add. 2. e) . . . add. 2.
45 f) Sifridum 2. g) marchia 2. h) tempus 2. i) fridezol 2. k) Maguntinam 2. l) . . . Ger-
hardus add. 2. m) venerint 1. n) Gerhardus add. 2. o) Gerardo add. 2. p) deest 2.
q) eorum deest 2.

1) Cf. Böhmer, Reg. Ad. 20. 2) V. infra nr. 482.

482. *MANDATUM CIVITATI MULHUSENSI MISSUM. Iul. 1.*

Repetimus editionem, quam ex autographo tabularii Mulhusensis paravit Herquet
'Urkundenbuch der Reichsstadt Mühlhausen' p. 164 nr. 391. Sigillum valde laesum est.
(P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris . . . sculteto,
 magistris consulum et consulibus necnon civibus universis de Mulhusen fidelibus imperii
 dilectis gratiam suam et omne bonum.

Quia nos fidei puritatem et devocionis prestanciam, quibus erga nos et sacrum
 imperium choruscat venerabilis Gerhardi archiepiscopi Maguntini principis, consanguinei
 et secretarii nostri karissimi, illibata constancia, realibus cognovimus argumentis, eidem
 archiepiscopo non solum pacem communem illarum parcium prosequendam ac fovendam¹,
 sed et specialiter gubernacionem vestram et opidi nostri predioti in Mulhusen
 fiducialiter providimus tamquam officiato nostro et imperii² committendum. Universitatem
 vestram rogantes dantesque vobis auctoritate regia in mandatis, quatinus eidem principi
 nostro prestantes nomine nostro et imperii fidelitatis et homagii sacramentum sibi tanquam
 officiato nostro et imperii intendatis humiliter, obediatu devote et parcatis reverenter
 in omnibus tanquam nobis. Nos enim sentencias, si quas protulerit in rebelles, ratas
 et firmas habebimus et eque validas fore volumus, ac si de ore nostro regio proferrentur³.

Dat. Bunne, V. Idus Iulii, regni nostri anno primo.

483. *PRIVILEGIUM SUPER OFFICIO ARCHICANCELLARIAE. Iul. 5.*

Supersunt duo autographa: 1) tabularii generalis regni Bavarici 'Mainz Erastist
Nachtrag II' fasc. 2; pendet sigilli media pars loro membranaceo; in verso leguntur manu
coeva: Super officio archicancellarie, itemque Ad privilegia imperialia J. duplicat;
nos ipsi contulimus; 2) tabularii Wirzburgensis 'Mainz Weltl. Sch.' L. 3, nr. 12½, cuius
copiam benivolenter v. cl. Göbl tabulario praefectus nobiscum communicavit. — Böhmer,
Reg. Ad. 14.
(P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii fidelibus
 tam presentibus quam futuris, ad quos presentes littere pervenerint, gratiam suam et
 omne bonum.

Digna recolentes animadversione^a, quanta officacia et fidei puritate nobis astiterit
 venerabilis Gerhardus^b archiepiscopus Maguntinus princeps et consanguineus noster karis-
 simus, nos ad regale promovendo fastigium et promotos in ipso firmando, ut ipsum et
 contemplacione sui ecclesiam suam non solum in eorum libertatibus, iuribus et honoribus
 fovemus, sed et alias quibus possumus preveniamus^c gracia et favore, dignum censemus
 et conveniens arbitramur. Recognoscentes itaque^d prefatum consanguineum nostrum et
 quemlibet archiepiscopum Maguntinum, qui pro tempore fuerit, esse et fore debere
 sacri imperii per Germaniam archicancellarium, promittimus bona fide, nos presentibus
 litteris obligando, quod dictum Gerhardum^b necnon successores suos archiepiscopos Magun-
 tinos in iuribus, honoribus et libertatibus, que, quas et quas racione officii sui archi-
 cancellarie debent habere, sive sint in nostra constituti curia sive extra, manutonebi-
 mus, defendemus et tuobimur bona fide, ipsos archiepiscopos in huiusmodi iuribus,
 honoribus et libertatibus favorabiliter confovendo. Dantes eis has nostras litteras in
 testimonium super eo, quas typario^e sigilli maiestatis nostre fecimus communiri.

Dat. Bunne, anno Domini^f MCC nonogesimo secundo, III. Non. Iulii, indiccione
 quinta, regni nostri anno primo.

483. ^a) animadversione 2. ^b) Gerard. 2. ^c) preveniamus 1. ^d) ita qd 1. ^e) stypario 1. 2.
^f) deest 2.

1) Cf. infra nr. 484. 2) Cf. supra nr. 481 c. 12. 3) Cf. infra nr. 484 finem contextus.

484. MANDATUM PARTIBUS THURINGIAE DIRECTUM. Jul. 15.

Damus ex duobus autographis 1) et 2), quae in eodem tabulario 'Kaiserselekt Nachtrag' 124 asservantur. Pendent sigilla plus minusve laesa loris membranaceis. In verso autographi 1 leguntur manu caeva Omnibus principibus et nobilibus terre Thur. super pace communi et quod obediant dño meo tanquam vicario imperii et capitaneo pacis illarum parciū. Eadem manu similia scripta sunt in 2. Autographon 1, ut videtur, iam edidit Preger loco supra ad nr. 480 citato p. 33 (= ed. II p. 51). Quae cum constitutione regis Rudolphi 1287. Mart. 29. datam supra nr. 398 concordant, ea typis minoribus excudenda esse censuimus. (P. deest.)

10 Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus et prelatibus, baronibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, vasallis, civitatibus*, opidis* ceterisque imperii fidelibus per Thuringiam constitutis gratiam suam et omne bonum.

Cum nos venerabilem Gerhardum archiepiscopum Maguntinum archicancellarium, consanguineum et principem nostrum karissimum^a, virum utique sermone potentem et opere virtuosum, in partibus vestris constituerimus et constituamus nostrum et imperii vicarium et presentibus fiducialiter deputemus, ut ipsius studio studioso ibidem vigeat tranquille beatitudo quietis et solite pacis gracia nutriatur, nos de ipsius principis nostri circumspectione per experientiam comprobata necnon de consilii sui maturitate laudabili et de creditis sibi dono celesti virtutibus indubitam fiduciam obtinentes^b, amministrationem liberam et iurisdictionem plenariam necnon
20 merum et mixtum imperium in partibus eisdem nostro et imperii nomine exercenda cum plenitudine potestatis sibi totaliter committimus et concedimus per presentes. Dantes sibi nichilominus auctoritatem plenariam et speciale mandatum, se de castris, civitatibus*, bonis, rebus, possessionibus, iuribus et honoribus imperii ac de bonis tam christianorum quam Iudeorum introumendi, requirendi, colligendi, ordinandi, disponendi et specialiter pacem per dive memorie dominum
25 Rudolfum^c regem Romanorum nostram predecessorem in partibus Thuringie ordinatam fovendi, prosequendi et exequendi secundum omnem tenorem in confectis super hoc litteris¹ comprehensum et omnia alia faciendi in partibus predictis per se vel per alium aut alios, que nobis et imperio viderit oportuna. Ratum habituri et gratum, quicquid per eundem principem nostrum factum fuerit in premissis et quolibet premissorum. Quapropter universos
30 et singulos vos rogamus, dantes vobis nichilominus districcius in mandatis, quatinus memorato principi nostro in omnibus et singulis supradictis tanquam nostro et imperii vicario et pacis capitaneo, in quem plenarie vices nostras transfundimus cuique municiones et bona imperii parciū Thuringie per omnem eundem modum commisimus, sicut nobili viro Gerlaco de Bruberg fideli nostro per felicis memorie dominum Rudolfum^c Romanorum regem
35 predecessorem nostrum commissa fuerunt², et substituto ab ipso pro nostra reverencia speciali favorabiliter aspirantes adeo sibi humiliter et devote assistere, obedire, parere et intendere studeatis, quod proinde in conspectu regio prompta vestra devocio commondetur. Et in prosecutione pacis predictae, quam sibi specialiter committimus, grate sibi et substituto ab ipso vestre promocionis et cooperacionis prestantes auxilium, sentencias et penas, quas in rebelles et turbatores pacis et libertatis ecclesiastice offensores protulerit, eque validas habeatis*, ac si ab ore regio proferrentur.

Dat. Bunne, Idus Iulii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, indiceione quinta, regni nostri anno primo.

484. a) kñ 1. 2. b) optinentes 2. c) R. 2.

45 1) Supra nr. 398. 2) Scriptum huius commissionis servatum non est. Cf. Reg. imp. VI, 2387.

485. PRIVILEGIUM REGIS ALTERUM. Jul. 28.

Descriptimus autographon in eodem tabulario 'Kaiserselekt Nachtrag' 125½ asservatum, quod olim erat tabularii capituli maioris Moguntini. Pendet sigillum fere illacsum. In verso manu coeva scripta sunt haec: de Iudeis Magunt. de Seligenstad opido. de comitatu Bachgowe. de libertate suffraganeorum prelatorum et cleri. de citatione principum. — Böhmer, Reg. Ad. 19. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, ad quos presentes littore pervenerint, gratiam suam et omne bonum.

(1) Expedi, ut res geste, ne propter labilem hominum memoriam in oblivionis labantur caliginem, scripturarum testimonio roborentur. Ad universitatis igitur vestre 10 noticiam presentibus cupimus pervenire, quod promisimus et promittimus, nos in hiis scriptis venerabili Gerharo archiepiscopo, principi et consanguineo et archicancellario nostro karissimo, successoribus suis archiepiscopis et ecclesie Maguntine sine excepcione qualibet obligando, nos effecturos et curaturos efficaciter, quod iidem Gerhardus archiepiscopus, successores sui et ecclesia Maguntina Iudeos civitatis Maguntine, quos 15 a nobis et imperio dinoscuntur habere in feudum, libere rehabeant eorumque iuri revocent et retrahant potestati, ita quod cessante impedimento quolibet . . archiepiscopo Maguntino qui pro tempore fuerit et ecclesie sue consueta impendant servicia in precariis et exaccionibus ac modis aliis ad instar aliorum Iudeorum, qui in eorundem . . archiepiscopi et ecclesie Maguntine opidis seu villis morantur, quos similiter confitemur 20 ipsum . . archiepiscopum Maguntinum et ecclesiam suam a nobis et imperio feudali titulo obtinere. Si vero quod absit de prefatis Iudeis Maguntinis id, sicut predicatur, efficere non possemus, ipsis . . archiepiscopo et ecclesie sue contra cives Maguntinos bona fide consilio et auxilio regali potencia assistemus. (2) Proterea super opido Seligenstad et comitatu qui vocatur Bachgowe spectantibus ad ecclesiam Maguntinam, 25 quibus vacante ecclesia ipsa ipsi . . archiepiscopus et ecclesia sua per dive recordacionis quondam dominum Rudolfum regem Romanorum predecessorem fuerunt aliquamdiu per violenciam spoliati¹, eosdem . . archiepiscopum, successores suos et ecclesiam Maguntinam de facto vel de iure verbo vel opere publice vel occulte per nos vel per alium aut alios non impetemus aut inquietabimus quoquo modo. Quin potius ipsos manu- 30 tenebimus et defendemus super ipsis opido et comitatu habendis et possidendis pacifice et quiete cum iuribus et pertinenciis eorundem. (3) Insuper de causis ad forum ecclesiasticum spectantibus de consuetudine vel de iure nos non intromitemus nec aliquos seculares iudices se intromittere permittemus de illis ac resistemus regali potencia volentibus iurisdictionem ecclesiasticam impedire. (4) Item . . archiepi- 35 scopum et ecclesiam Maguntinam, suffraganeos eius, prelatos et clerum tam suum quam subditorum suorum conservabimus et fovemus in libertatibus et iuribus eorundem nec eis municiones et possessiones aut alia bona eorum, quas et que habuerunt et possederunt pacifice et quiete, auferemus eisdem nisi iusticia mediante. (5) Proterea nullum principem citabimus ad nostram presenciam, nisi terminus vel termini citationis 40 decem et octo septimanarum spacium contineant, prout consuetudo tenuit ab antiquo. Et quia premissa omnia corporali iuramento interposito promisimus inviolabiliter observare, nos in eius testimonium et evidenciam omnium premissorum presentes litteras fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari.

Datum Bunne, V. Kalen. Augusti, anno Domini millesimo ducentesimo nono- 45 gesimo secundo, indicione quinta, rogni nostri anno primo.

¹) Cf. Reg. imp. VI, 1850 et recognitionem 1292. Jul. 28 datam (Reg. Ad. 21; Böhmer 'Acta imperii selecta' p. 370 nr. 490). V. etiam ea quae notavimus 'Neues Archiv' XXIII, 527 sq.

486. PROMISSIONES ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI FACTAE.

1292. Iul. 7.

*Denuo contulimus autographum negligenter scriptum tabularii Confluentini. Sigillum
deest. In verso leguntur: Diverse gratie domini Adulfi regis etc. Cf. Böhmer, Reg.
Ad. 4. 5. 17. 18. 52. — Böhmer, Reg. Ad. 402 (Addit. II). (P. deest.)*

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus^a venerabili .. archiepiscopo
Treverensi principi suo dilecto gratiam et omne bonum.

1. Tibi et tuis successoribus promittimus fide nostra in manus tuas corporaliter
prestata, quod super bonis, possessionibus, iuribus et iurisdictionibus quibuscunque, que
hactenus tu et tui predecessores a triginta annis citra tenuistis et possedistis et in
quorum possessione seu quasi esse dinosceris, coram nobis te vel tuos successores aut
officiatos in ius trahi non permittemus nec quemcunque volentem super hiis experiri
contra te vel tuos successores aliquatenus audiemus. Sed litteras super hoc a felicis recor-
dationis quondam^a R. predecessore nostro concessas¹ tuis predecessoribus approbamus,
ratas habemus atque gratas easque presentibus confirmamus, promittentes omnia in eis
contenta inviolabiliter observare. Et si aliquis vel aliqui vellent te aut tuos successores
super huiusmodi bonis impetere vel molestare, promittimus per fidem supradictam et
ad id nos presentibus obligamus, quod per potentiam regie maiestatis vobis consilio et
auxilio oportunis contra molestatores tales assistemus, vos manutenebimus et ab
inferendis violentiis defendemus.

2. Item promittimus per fidem supradictam et ad id nos presentibus obligamus,
quod castrum nostrum Kocheme Treverensis diocesis cum suis attinentiis infra annum
a die electionis de nobis celebrate de manibus illorum, qui nunc ipsum detinent de iure
vel de facto, omni dolo et fraude exclusis redimemus et recuperabimus et sic idem
castrum tenebimus et teneri per nostrum officium faciemus, quod exinde nullo
iniurie vel gravamina tibi, successoribus tuis vel subiectis inferantur. Promittentes
quod ibidem non permittemus a te, tuis successoribus aut subiectis recipi aut exigi
tholonium grave vel immoderatum.

3. Item si qui vasalli tui vel fideles ecclesie tue infra terminum a iure statutum
neglexerunt aut neglexerint contumaciter a te vel tuis successoribus investituram feudo-
rum suorum, que tenent ab ecclesia Treverensi, sicut consuetum est, recipere et propter
hoc de iure perdiderint aut perdiderunt^b ipsa feuda, super hiis tibi et tuis successoribus
exhibebimus iustitie complementum et ad recuperationem talium bonorum, si necesse
fuerit et requisiti fuerimus, vobis promittimus regali potentia assistere et te et tuos
successores ipsis recuperatis in eorum possessione pacifica defendere et tueri².

4. Item promittimus pro nobis et nostris consanguineis, quod advocatiam opidi
Confluentini a te vel tuis successoribus, quam diu vixerimus, nullatenus redimemus.

5. Item promittimus omnes excommunicatos et excommunicandos tua et tuorum
subditorum^c auctoritate ultra annum et diem in excommunicatione permanentes extunc
ad tuam et tuorum subditorum requisitionem subicere sententialiter banno regali, quod
vulgariter dicitur 'don in de hatte'^d, et in tali banno eos tenere, quousque redierint ad
ecclesie unitatem.

486. a) .. add. or. b) sic or. c) corr. ex auditor. d) sic or. perperam pro hatte.

1) Quae servatae non sunt. 2) Cf. sententiam Rudolphi regis 1276. Mart. 29. datam supra nr. 109.

6. Item promittimus per fidem supradictam omnes ecclesias et monasteria, clericos et religiosos tue civitatis et diocesis cuiuscunque ordinis aut status existant a quibuscunque molestatoribus specialiter ad tuam seu ipsorum alicuius requisitionem defendere et tuori.

7. Item omnia privilegia, indulgentias, sententias et litteras concessas tibi et ecclesie tue a nostris quondam predecessibus cuiuscunque tenoris existant presentibus approbamus, ratas habemus et gratas easque presentis scripti patrocinio confirmamus.

In cuius rei testimonium sigillum nostrum duximus presentibus apponendum.

Datum apud Bonne, Nonis Iulii, regni nostri anno primo.

487. CONFIRMATIO SENTENTIAE CONTRA CIVES VALENCENENSES PROLATAE.

1292. Aug. 7.

Adhibuimus autographon tabularii Insulani sign. 3255, cuius sigillum deest, loco membranaceo relicto. In verso scriptum est: Copia sub sigillo regē Adolphi anullationis lrē Valencē. Cf. Winkelmann 'Acta imperii inedita II, 146 sq. nr. 199. 200 (Böhmer, Reg. Ad. 11 et 13; itemque 12 et 34). — Böhmer, Reg. Ad. 23. (P. deest.)

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Noveritis nos litteras bone memorie serenissimi domini quondam predecessoris nostri domini Rudolphi Romanorum regis incliti suo sigillo^a sigillatas non abolitas, non cancellatas nec in aliquo sui viciatas vidiisse in hec verba:

'Rudolphus Dei gracia — octavo decimo'. *supra nr. 466¹.*

In cuius rei testimonium nos Adolphus rex Romanorum predictus presens scriptum sigillo nostre maiestatis iussimus communiri.

Datum apud Bonne, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, VII. Id. Augusti, regni vero nostri anno primo.

488—491. CONFIRMATIO PACIS GENERALIS.

1292. Oct. 2.—1293. Mart. 20.

488. *SCRIPTUM CONFIRMATIONIS PACIS GENERALIS. 1292. Oct. 20.*

Autographon, quod solum superest in tabulario civitatis Coloniensis nr. 569, denuo contulit vir d. Hermannus Keussen. Editum est 'Quellen zur Geschichte der Stadt Köln' III, 339 nr. 374. Pacem Rudolphinam a. 1287. supra nr. 390 repetitam esse iuxta exemplar Coloniense (in editione nostra 4), varia lectione plane evincitur.

Aliud autographon, quod Lehmannus in Chronico Spirensi l. V c. 119 (= Senckenberg 'Neue Sammlung' I, 38) adhibuisse videtur, in tabulario Spirensis civitatis hodie non reperitur.

487. ^a) *bis scriptum or.*

1) *Textus autographi 3 repetitur.*

Contulimus etiam V apographon saec. XIII—XIV., quod una cum statutis civitatis Villingen exstat in libello 10 foliorum tabularii caesarei Vindobonensis, ubi constitutio Pacis fol. 2—7, 1 exarata est. Eundem codicem olim in usus suos vertebat Pertz. Denno collatus benivoleque nobiscum communicatus est a viro clarissimo eiusdem tabularii praefecto. — Böhmer, Reg. Ad. 45. (P. 459.)

Wir Adolp von Gotz genaden Rômescher küninc und eyn merer des riches dün kunt allen den, die desen breif sehent und* hüront lesen, daz die satzunge des lantvrides, de küninc Rûdolf unser vürevare mit gunst und mit rade der erberen herren des . . cardinals des legaten und fursten beide geistlicher und wereltlicher gesätzet hadde zû
10 Wirtzburch in dem geboden hove, uns geoygot und gelesen wart ze Kolne uf dem sale van worden ze worden, als hena gescriben stait:

'Dise satzunge des lantvrides — voirzeyndeme jare unses riches'. *supra* nr. 390.

Und want wir küninc Adolf diese satzunge des lantfriden van woirde ze woirde, ala hie vûr gescreiben is, van rade und mit gunste der fursten, greven, vrien, der stede
15 und anderen der riches getruwen ernuweit hain und hie gesvoren is, anderwarf ze haldene van sünthe Remegis dage die da wais, do man zalte von Goitz gebürden dusent zvei-
hundert zvei und nünzieh jar, zeyn jar ze haldene, die darna kument ain mittel, des
hain wir ze^b ainme ûrkunde disen breif heisen besigelen mit unsme küninlicheme
ingesigele. Oct. 1.

20 Dit waitt gegeben ze Kolne, an dem anderen dage na sunthe Remegis dage van Goitz gebürde, als it^c vûr gescrieven is, in dem eirstem jare unses riches.

489. DECLARATIO DE PACE CIVIBUS COLONIENSIBUS TENENDA.

1292. Oct. 11.

*Autographon tabularii civitatis Coloniensis nr. 576 nos ipsi contulimus. Pendet
25 sigillum fere illaesum loro membranaceo. Ex eodem profua est editio 'Quellen' III, 342
nr. 378. Quae concordant cum privilegio regis Rudolphi a. 1274. Mart. 1 dato (Reg. imp.
VI, 118), quod supra praetermissum in supplementis editionis nostrae proponemus, ea
typis minoribus excudenda curavimus. — Böhmer, Reg. Ad. 50. (P. deest.)*

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus
30 presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Incombit ex debito consuetudini regie maiestatis, ut subditis suis, quos importuna adversariorum
pulsat iniuria, pacem instituat et quiescere faciat in tranquillitate subiectos. Eapropter tenore pre-
sencium declaramus, quod dilectis nobis civibus Coloniensibus nostris et imperii Romani fidelibus, qui
pacem generalem servare iuraverunt et quibuslibet ipsis questionem movere volentibus paratos se
35 offerunt stare iuri coram nobis, pacem indicimus eamque servari regia auctoritate precipimus in-
violabiliter circa ipsos, volentes ut tam ipsorum civium adversarii quam omnes alii in Romani imperii
finibus constituti deinceps cessent a violentiis et iusticie limitibus sint contenti.

Datum Colonie, quinto Idus Octobris, indictione sexta, anno Domini millesimo
ducesimo nonogesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

40 490. MANDATUM DUCI BRABANTIAE MISSUM. 1292. Oct. 11.

*Autographon eiusdem tabularii nr. 574 contulit vir d. Hermannus Keussen. Pendet
sigillum valde laesum loro membranaceo. Ediderunt 'Quellen' III, 343 nr. 379 et Böhmer
'Acta imperii selecta' 371 nr. 492. Cf. infra nr. 494. — Böhmer, Reg. Ad. 49.
(P. deest.)*

488. *) odor V. b) deest or. c) deest V.

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus illustri Iohanni Brabancio, Lothoringie et Lymburgensi duci principi suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Expedi reipublice nosciturque cunctis hominibus salutare, talia loca suis municionibus penitus annullari, per quas multiplex flagitium, varia dampnorum genera et ad multorum dispendia, utpote prede, spolia multiphariam committuntur et in quibus facinorosis hominibus dabatur materia malignandi. Ad hoc habito respectu, tibi ac aliis imperii fidelibus cupimus esse notum, quod nos qui tenemur ex officii debito maliciis hominum obviare, perpetua prohibitione ex certa sciencia dampnamus, ne in evum Henricus miles dictus de Vorste vel aliquis eius heres vel quicumque alius cuiuscumque condicionis fuerit sive status aliquod castrum, municionem seu fortalicium vel aliquid aliud quo locum aliquo modo fortificet presumat in loco qui dicitur Vorste edificare vel construere in futurum. Quare sinceritati tue committimus et mandamus precise volentes, quatinus si quisquam fuerit, qui ausu temerario nostre prohibitioni contrarius attemptaverit in dicto loco Vorste aliquod castrum vel municionem, ut predictum est, construere vel erigere, invocato auxilio fidelium imperii, talem vel tales edificantem vel edificantes prohibeas atrociter, opus diruas, ut nulle reliquie operis maneant super terram. Transgressores autem huius nostre prohibitionis pena centum librarum auri mulctamus, quarum mediam partem volumus cedere nostro fisco, aliam partem tibi pro expensis executionis commodius faciende. In cuius rei testimonium presentes litteras maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Colonia, quinto Idus Octobris, indictione sexta, anno Domini MCC nonagesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

491. ARBITRIUM PACIS. 1293. Mart. 20.

Autographon eiusdem tabularii nr. 584 contulit idem vir doctissimus. Sigillum deest. Editio in 'Actis imperii selectis' 373 nr. 497 parata nititur copiaro a. 1326. eiusdem tabularii. Cf. 'Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln' IV, 30. — Böhmer, Reg. Ad. 110. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod in causa discordie, que inter prudentes . . viros consules et cives Colonienses et eorum coadiutores ex una et strennum virum Henricum dictum von dem Vorste ac suos coadiutores ex parte altera vertebatur, in qua hinc inde a partibus in nos extitit concorditer compromissum, communicato discretorum consilio diffinivimus, sententiavimus et sententiamus presentis scripti patrocinio arbitrando, quod iniuriarum et dampnorum sit recompensatio hinc et inde, et sūna seu pax perpetua esse debeat inter eosdem, omnibus actionibus criminalibus et civilibus sopitis penitus et extinctis. Presencium testimonio litterarum.

Datum apud Erbach, XIII. Kal. Aprilis, indict. VI, anno Domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno primo.

492. INNOVATIO PRIVILEGII IN FAVOREM PRINCIPUM ECCLESIASTICORUM.

1292. Nov. 9.

Autographon servatum non est. Apographon saec. XIV. ex., quod exstat in tabulario regio Wirzburgensi 'Mainzer Bücher verschiedenen Inhalts' 20 fol. 103—105, nobiscum benivolenter communicavit vir cl. Göbl eidem tabulario praefectus. Textus nititur innovatione Rudolphi supra nr. 82. Cf. etiam adnotationes iam supra factas. — Böhmer, Reg. Ad. 62. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus tam presentibus quam futuris gratiam suam et omne bonum.

Noverint universi, nos litteras clare memorie domini Friderici secundi Romanorum imperatoris vidisse sub bulla aurea in hec verba:

5 'In nomine sancte — indictione prescriptis'. *supra tom. II, 87, not. 2.*

Nos igitur devotis venerabilis Gerhardi archiepiscopi Maguntini principis, consagwini et archicancellarii nostri karissimi precibus inclinati ad imitationem divorum imperatorum et regum Romanorum predecessorum nostrorum illustrium omnia et singula prenotata, excepto illo articulo de proscriptiōe contra excommunicatos, prout superius est expressum, quem maturiori consilio diffiniendum duximus reservandum, de benignitate regia et ex certa sciencia liberaliter innovamus, approbamus, confirmamus et huius scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostre innovacionis, approbacionis et confirmacionis infringere vel eidem ausu temerario contraire. Quod qui forte facere presumpserit, gravem nostre indignacionis offensam se noverit incursum. In cuius rei testimonium et munimen presens scriptum exinde conscribi et nostre maiestatis sigillo
15 iussimus communiri.

Datum Wormacie, V. Idus Novembris, indictione sexta, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

493. MANDATUM DE IURAMENTO FIDELITATIS PRAESTANDO.

20

1292. Nov. 14.

Autographon, quod in tabulario civitatis Lubecensis 'Trese Caesarea' nr. 43 asservatur, denuo descripsit Fridericus Bruns. Sigillum parum laesum dorso impressum est. In verso leguntur Prudentibus viris magistris, consulibus ac civibus universis Lubicen., fidelibus nostris dilectis. — Böhmer, Reg. Ad. 64. (P. deest.)

25 Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris magistris, consulibus ac civibus universis Lubicensibus, fidelibus suis dilectis, gratiam suam et omne bonum.

Ex quo post sublimacionis nostre exordium ad regie tronum celsitudinis neque litterarum neque nunciorum nos affamine visitastis, universitatem vestram rogamus,
30 regia dantes vobis auctoritate nichilominus in mandatis, quatinus religioso viro commendatori fratrum ordinis Hospitalis sancti Iohannis Ierusalem domus Coloniensis, exhibitori presencium, quem propter hoc ad vos duximus transmittendum, vice et nomine nostro fidelitatis et homagii prestetis solitum iuramentum, duos vel tres de vestris concivibus suffultos pleno mandato ad nostram presenciam destinantes ad ea, que cum
35 ipsis nomine vestro et ex parte vestra tractanda viderimus, per operam adimplenda. Quorum siquidem relacione instructi ad omnia, que vestros honores respiciunt et adaugent profectus, nostra molimina dirigemus.

Datum apud Landowe, XVIII. Kalen. Decembr., regni nostri anno primo.

494.

CONSTITUTIO ADVOCATI PROVINCIALIS IN PARTIBUS BRABANTIAE.

1292. Nov. 18.

In forma integra hucusque ineditam proponimus ex cartulario Brabantino B fol. 3 s tabularii regii Bruzcellensis, ubi loco in linea dati haud indicato exarata est. Excerptum eiusdem cartularii publici iuris fecit Butkens 'Trophées de Brabant. Preuves' p. 128, quod omnes editiones repetierunt. Textum ex enuntiatis Constitutionis capitanei et rectoris per Misniam et Thuringiam a rege Rudolfo a. 1286. Sept. 21. datae supra nr. 387 (VU) sumptum esse, notandum est. Quae cum illa concordant, typis minoribus excudenda 10 curavimus. — Böhmer, Reg. Ad. 68. (P. 459.)

Adulphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis principibus tam ecclesiasticis quam secularibus, prelatibus, baronibus, comitibus, nobilibus, ministerialibus, militibus, vasallis, civitatibus, castris, opidis, villis ceterisque sacri imperii fidelibus a partibus citra fluvium Moselle usque ad partes maris que zee vocatur et ex parte Roni altera versus West- 15 falias constitutis, iuratis in pace communi, gratiam suam et omne bonum.

Inter tot et tantos negotiorum ingruentium fluctus, quibus assidue materia cogitationis pectori nostro infunditur, speciali quadam meditatione perangimur et anxietate pervigili meditatur, qualiter terre predictae, quas nostre considerationis oculi respiciunt graciosae, rediviva quiete* floreat^a et* optate pacis pulcritudine conquiescant. Verum quia tunc utiliter regio regitur, cum discreti rec- 20 toris ducatu dirigitur et pervigili presidentis industria gubernatur, nos cupientes ex intimis, ut partes eodem^b, quarum omnimodam^c tranquillitatem diligimus, direttore gaudeant circumspacto, sub cuius studioso regimine preserverentur a noxiis et* in statum pristinum^d Deo propitio pax et concordia restaurarentur, illustrem Iohannem Lotharingie, Brabantie et Lymbergen(sem) ducem, principem nostrum karissimum, quem experte circumspectionis et fidei merita nobis, reddunt ama- 25 bilem et eximie virtutis prestancia efficit^e clariorem^f, vobis et terris vestris prescriptis advocatum provincialem constituimus et rectorem necnon iudicem generalem in aquis et in *terris, quoad omnia, que* pacis observanciam respiciunt et advocati provincialis ad officium pertinere noscuntur, nostro nomine et imperii exercenda. Quocirca universitati vestro committimus et mandamus, quatinus eundem principem nostrum hilares et devoti auscipere 30 eique ac substituto seu substitutis vel substituendo seu substituendis ab ipso in premissis reverenter parere et humiliter prout affectibus obedire curetis sibi que tanquam ymaginario nostre presencie de castris et munitionibus vestris consilio et auxilio intendatis, quociens et quando fueritis requisiti, ut in illis partibus per ipsius ministerium effectus pacis perveniat^g et^h devocionis vestre constanciam regalis serenitas digna proinde vicissitudine pro- 35 sequatur.

Datum anno Domini millesimo CCXCII, XIII. Kalen. Decembris, indict. VI, regni nostri anno primo.

494. a) refloreat VU. b) corr. ex eidem c. c) sic VU; omnium c. d) corr. ex pristinum c. e) efficit c. f) sic VU; clariorem c. g) eveniat VU. h) in margine add. c.

495. RECEPTIO CASTELLANI.

1292. Dec. 13.

Cum autographon vel eius copiam non nacti simus, repetimus oportet editionem, quam paravit iam olim Wenck 'Hessische Landesgeschichte. Urkundenbuch' II, 233 nr. 228. Cf. supra nr. 383—385. — Böhmer, Reg. Ad. 78. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum imperii Romani fidelium notitiam tenore presentium volumus pervenire, quod nos puram fidem et obsequia indefessa, quibus nobilis vir Godefridus de Merenberg fidelis noster dilectus erga nos et imperium incessanter enituit et enitere poterit in futurum, favorabiliter attendentes, ipsum nobis et imperio in castellanum apud Kalsmunt duximus conquirendum et pro eo ducentas marcas denariorum Coloniensium sibi promittimus nos duros. Et quia ad presens paratam pecuniam non habemus, pro eisdem ducentis marcis eidem Godefrido et suis heredibus redditus viginti marcarum denariorum Coloniensium percipiendos annis singulis de Iudeis Frankenvordensibus in festo nati-
vitat^{is} Domini rationabiliter duximus obligandos ab ipso Godefrido et dictis suis heredibus tenendos et possidendos, tam diu donec profate ducente marce ipsis per nos aut nostros in imperio successores plenarie fuerint persoluto. Solutione autem facta huiusmodi ipsi predictas ducentas marcas convertent in predia et eadem in castro Kalsmunt nomine castrens^{is} feodi a nobis et imperio deservire perpetuo tenebuntur. In cuius rei testimonium presens scriptum maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Dec. 25.

Datum Hagenowe, Idibus Decembris, indictione sexta, anno Domini MCC nonagesimo secundo, regni vero nostri anno primo.

496. MANDATUM DE IMMUNITATE CIVITATUM IMPERII.

1293. Ian. 11.

Dedit b. m. Jaffé ex tabularii pagi Turicensis autographo, cui sigillum appendet. Cuius exemplar iam adhibuit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 156 nr. 211. Textus nititur mandato regis Rudolphi a. 1274. Sept. 20. dato supra nr. 69. Quae concordant, typis minoribus excussa sunt. — Böhmer, Reg. Ad. 87. (P. deest.)

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Ad instar et imitationem dive recordacionis Rudolphi Romanorum regis illustris predecessoris nostri volentes dilectos cives nostros Thuricenses ac omnes alias civitates nobis et imperio attinentes hac gracia prerogativa gaudere, ut nullus extra huiusmodi civitates super quacumque causa in iudicium evocetur, set si quis contra cives dictorum locorum aliquid habuerit actionis, coram iudice civitatis actione proposita recipiat quod est iustum, singulis ac universis nostris officialibus iudicibus et fidelibus damus in presentibus in mandatis, ne contra presentis decreti nostri tenorem cives predictos extra suam civitatem super quacumque causa audeant evocare, in civitatibus singulis de civibus singulis iusticiam recepturi.

Datum in Thurego, III. Idus Ianuarii, indictione sexta, anno domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno primo.

497.

SENTENTIA CONTRA PRAESCRIPTIONEM QUERELAE DE OPPRESSIONE.

1293. Apr. 15.

Denuo contulimus autographon tabularii Dusseldorpiensis 'Jülich-Berg' 114. Sigillum iam deest. — Böhmer, Reg. Ad. 114. (P. 460.)

(1) Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam cupimus pervenire, quod nobis sedentibus pro tribunali apud Gruensvelt, anno Domini MCCLXXXIII, XVII. Kal. Maii, indicione sexta, presentibus comitibus, baronibus, nobilibus multisque curie nostre proceribus, querobatur in figura iudicii coram nobis: si aliqua mulier ab aliquo vi oppressa manifesta oppressionis signa pretenderet cum lugubribus clamoribus, super hoc licet querulosa iudicium requireret, verumtamen non haberet^a et lapsu temporis taceret, cum eiam iudicis haberet copiam, utrum eius taciturnitas et temporis lapsus sibi proiudicarent in tantum, ut de cetero ad^b suam querelam de oppressione coram suo iudice non deberet¹⁵ admitti. Super hac autem proposita questione, licet quidam iudices et scabini de partibus inferioribus sentenciaverunt, si talis mulier vi oppressa post oppressionis tempora ad sex^o septimanas, si iudicis haberet copiam, non fuerit suam iniuriam prosecuta, eam amplius ab accione sua penitus repellendam, verum a curie nostre proceribus extitit finaliter diffinitum et ab astantibus approbatum: quod mulier vi oppressa temporis lapsu viginti, triginta, quadraginta, quinquaginta vel sexaginta annorum nullatenus impeditur, quin iniuriam sue oppressionis coram suo iudice valeat exercere. (2) Et in eadem sententia coram nobis extitit adiectum, quod nulla constitucio municipalis vel civium ordinacio seu eorum diffinico in casu superius preexpresso regali sentencie poterit aliquale preiudicium generare. Quam sentenciam nostrorum procerum utpote²⁵ subnixam equitate testimonio presencium approbamus. Testes autem interfuerunt: nobiles comites Renaldus Gelrie, Eberhardus de Catzenellembogen, nobiles Iohannes de Limpurg, Gerlacus de Bruberg et plures alii nobiles et milites. Ad cuius rei firmitatem presenciam nostro sigillo iussimus roborari.

Dat. loco, anno, die et indicione prescriptis, regni vero nostri anno primo. 30

498. CONFIRMATIO SENTENTIAE DE PROSCRIPTIONE COMITIS FLANDRIAE.

1293. Mai. 29.

Denuo descripsimus autographon tabularii Montensis 'Trésorerie des chartes' nr. 100. Pendet sigillum parum laesum filis sericis rubei coloris. Sententia regis Rudolphi a. 1282. Jun. 15. data supra nr. 308 repetitur iuxta formam autographi Insulensis 1. Cf. Reg. Ad. 129. (P. deest.)

497. ^a) praecedit littera v. extincta or. ^b) in rasura or. ^c) sequuntur la extinctae or.

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam deducimus per presentes, quod nos litteras clare recordacionis serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis nostri predecessoris vidimus et legi fecimus, tenorem qui sequitur continentes:

'Rudolfus Dei gracia — anno nono'. *supra nr. 308.*

Nos autem Adolfus Romanorum rex predictus in testimonium premissorum nostre maiestatis sigillum presentibus duximus apponendum.

Dat. apud Bopardiam^a, IIII. Kal. Iunii, indictione sexta anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo to[r]cio, regni vero nostri anno secundo.

499—502. SENTENTIAE DE MAIORIA BISUNTINA.

1293. (Iun.) — Oct. 24.

Supersunt nr. 499. 501. 502 in solo Cartulario Hugonis de Cabilone, hodie in Musaeo Britannico 'Additional 17305' asservato. Ex quo iam publici iuris fecimus 'Neues Archiv' XXVII, 708. 712. 713. De codice v. pag. 706 not. 3. Denuo Londonii Cartularium diligentissime contulit socius noster W. Levison.

499. RATIFICATIO COLLATIONIS MAIORIE. (Iun.)

Ex Cartulario fol. 117.

(P. deest.)

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presenciam^a visuris gratiam suam et omne bonum.

Cum a nostra celsitudine iustum^b petitur et honestum, gratulamur admittere que petuntur, maxime cum talium virorum exaudiri precamina nos delectet, de quibus^c imperii gloria decoratur et felix suscipit incrementum. Ad hoc habito respectu noverint universi, quod prout a viris valentibus didicimus, nobilis vir Guillelmus maior civitatis Bisuntine dedit [et] contulit voluntate spontanea in feodum nobili viro Humberto domino de Claravalle in Montana Bisuntine dyocesis maioriam Bisuntinam seu villicatum cum iuribus, pertinenciis, iurisdicionibus ac universis appendiciis ipsius maiorie, dictam maioriam non diminuens, sed potius meliorans, ab ipso Guillermo tenendam, habendam, possidendam suo nomine titulo feodali. Ipse vero dictus Humbertus^d ex libera voluntate dictam maioriam cum omnibus appendiciis, pertinenciis, iurisdicionibus ac iuribus universis dedit, contulit et tribuit nobili viro Iohanni de Cabilone domino de Allato habendam, tenendam, possidendam titulo feodali pro se et suis herodibus, ita quod dictus Humbertus^d dictam maioriam tenebat in feodo a dicto Guillermo et dictus Iohannes de Cabilone tenebat^e in feodo a dicto Humberto^d. Predicti vero nobiles Guillelmus et Humbertus^d de Claravalle coram nostra celsitudine suam presenciam exhibentes, nostre maiestati coram nostris proceribus humiliter supplicarunt, ut dictam donacionem diete maiorie Bisuntine factam a nobili Guillermo in dictum Humbertum^d et a dicto

498. ^a) Bopdiã or.

499. ^a) sic c. ^b) iuxta c. ^c) cuius c. ^d) Humb. hic c. ^e) tenebit hic c.

Humberto^f [in] spectabilem virum Iohannem de Cabilone confirmaremus, ratificaremus, approbaremus de clemencia nostre regie maiestatis. Nos eorum devotis precibus inclinati proscriptam donacionem, in quantum viris dictis Guillermo et Humberto^f competit, dictam collacionem seu donacionem approbamus, ratificamus et auctoritate nostra et imperii confirmamus. In quorum testimonium hanc litteram conscribi et nostri sigilli munimine fecimus roborari.

Dat. Haggenberg, anno Domini MCCLXXXX tercio, indiccione sexta, regni vero nostri anno secundo.

500. SENTENTIA PRIOR. Oct. 22.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' l. c. pag. 711 ex autographo tabularii Bisuntini 'Archives départementales du Doubs. Série B. 499' paratam. Quod iam adhibuit Böhmer 'Acta imperii selecta' p. 377 nr. 505. — Böhmer, Reg. Ad. 165.

(P. deest.)

Nos Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam cupimus pervenire, quod anno Domini MCC nonagesimo tercio, XI. Kal. Novembris, indiccione septima, nobis sedentibus pro tribunali in castris ante Columbariam nobilis vir Iohannes de Cabilone dominus de Arlato obtinuit per sentenciam coram nobis, quod quia venerabilis . . . archiepiscopus Bisuntinus ipsum Iohannem de Cabilone non miserat in possessionem maiorie Bisuntine ac domus eiusdem, cui archiepiscopo illud faciendum commisimus, debere mitti per spectabilem Ottonem comitem palatinum Burgundie dominum de Salinis in possessione[m]^a eiusdem maiorie Bisuntine et domus eiusdem et [missus]^b ab eodem manuteneri contra quoslibet et defendi. Qua sentencia sic lata predictus Otto comes Burgundie nostrum in se recipiens mandatum, in presencia . . . principum, . . . comitum, . . . nobilium ac . . . baronum legaliter promis[it et]^b fideliter, quod sepredictum Iohannem de Cabilone infra octavas Omnium Sanctorum in possessionem maiorie Bisuntine et domus eiusdem mitteret, manuteneret et missum defenderet bona fide. Cui sentencie testes aderant: venerabiles archiepiscopi Maguntinus, Coloniensis, episcopi Spirensis, Basiliensis, illustris Fridericus dux Lothoringie, spectabiles comites de Virnemburch, de Catzenellembogen, de Veldencia, de Liningen et alii quamplures.

Dat. anno, die, ind. et loco predictis, regni vero nostri anno secundo.

501. MANDATUM FIDELIBUS DIRECTUM. Oct. 22.

Ex Cartulario fol. 179'.

(P. deest.)

[Nos]^a Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri Romani imperii fidelium noticiam cupimus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tercio, indictione septima, XI. Kalendas Novembris nobis sedentibus pro tribunali in castris ante Columbariam in figura iudicii per sententiam obtentum extitit coram nobis, quod spectabilis Otho comes palatinus Burgundie dominus Salinensis deberet mittere nobilem virum Iohannem de Cabilone dominum de Allato in possessionem maior[i]e Bisuntine et domus eiusdem, et nos auctoritate regia dicto comiti Burgundie dedimus in mandatis, ut dictum Iohannem de Cabilone in possessionem maiorie Bisuntine et domus eiusdem mitteret, missum manuteneret et defenderet^b bona fide. Quare vobis universis et singulis sub obtentu graciae nostre damus firmiter in

499. ^f) Homb. hic c.

500. ^a) possessione or. ^b) uncis inclusa evanuerunt or.

501. ^a) deest c. ^b) dell. semper c.

mandatis, quatinus ad mittendum dictum Iohannem et defendendum in possessionem^a predictae maiorie Bisuntine^a et domus eiusdem sepedicto comiti Burgundie assistatis legaliter et fideliter consiliis et auxiliis operosis. Testes huius rei sunt: venerabiles archiepiscopi Maguntinus, Coloniensis, episcopi Basiliensis, Spirensis, illustris dux Lothoringie, spectabiles comites de Viernenburoh, de Catzenellenbogen^a, de Veldencia, de Liningen et alii quamplures.

Datum loco, anno, indictione et die predictis, regni vero nostri anno secundo.

502. SENTENTIA ALTERA. Oct. 24.

Ex eodem Cartulario fol. 179^a.

(P. deest.)

10 Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri [Romani] imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Noveritis quod nobis sedentibus pro tribunali anno Domini millesimo CC nonagesimo tercio, sabbato proximo ante festum apostolorum Symonis et Iude, per communem^a et concordem sententiam principum, comitum, baronum et nobilium nostro
15 consistorio tunc assistentium nobilis vir Iohannes de Cabilone obtinuit, quod si spectabilis vir Otho de Burgondia, quem eidem dedimus inductorem et defensorem^b super officio maiorie Bisuntine iuxta aliam sententiam super hoc coram nobis obtentam¹, ipsum in idem officium inducere et defendere non posset in eodem, utpote quia idem officium est infra civitatis Bisuntine fortalicia constitutum, eundem Iohannem dictus comes in
20 bona et possessiones extra muros Bisuntinos constitutas^c pertinentes nobili viro Hugoni de Burgondia fratri comitis de Burgondia, dicti Iohannis de Cabilone adversarii super officio maiorie predictae, pro modo et quantitate eiusdem reddituum maiorie deberet inducere et defendere inductum. Quam inductionem et defensionem si dictus comes nollet facere vel non posset, illud comes idem suis patentibus litteris nostre celsitudini
25 significare deberet, vel si idem comes huiusmodi litteras super hoc tradere recusaret, dictus Iohannes de Cabilone de hoc coram nobis docere deberet legitimis documentis, et nos extunc eidem Iohanni alium deberemus dare inductorem et defensorem super Hugonis predicti bonis et possessionibus memoratis. Ad quem inductorem et defensorem sibi dandum in hoc casu presentibus nos offerimus iuxta sententiam memoratam.

30 Datum anno Domini et die premissis, indictione septima^d, regni nostri anno secundo.

503. HOMAGIUM COMITIS PALATINI
BURGUNDIAE.

1293. Oct. 23.

Autographon tabularii Bisuntini 'Archives départementales du Doubs. Série B. 44'
35 a. 1901. denuo descriptissimus. Edidit iam olim Chevalier 'Mémoires historiques de Poligny'
I, 379. *(P. deest.)*

In nomine Domini amen.

Anno incarnationis eiusdem millesimo ducentesimo nonagesimo tercio, ind. septima, sede Romana ut dicitur vacante, X. Kal. Novembr. per hoc presens publicum

40 501. ^a) sic c. ^d) Busunt. c. ^e) -bigem c.

502. ^a) dominum male c. ^b) deff. semper c. ^c) constitutis c. ^d) sexta c.

1) *Supra* nr. 500.

instrumentum cunctis appareat evidenter, quod in presencia reverendorum patrum in Christo ac dominorum Maguntinensis, Coloniensis archiepiscoporum, Spirensis, Basiliensis episcoporum et nobilium principum Iohannis ducis Lothoringie, comitis Lignensis et domini Iohannis domini Montis Falconis in Burgondia, domini Theobaldi domini Novi Castri et domini Iohannis de Cabilone domini de Allato, plurimorum aliorum fidedignorum et me[i] notarii infrascripti, illustris vir dominus Otho comes palatinus Burgondie et dominus Salinensis accessit ad presenciam serenissimi principis domini Adolff Dei gracia Romanorum regis semper auguati et proponi et protestari fecit per virum venerabilem et discretum dominum Ardicionem legum professorem, qui locutus et protestatus fuit nomine dicti domini comitis Burgondie in huiusmodi:

'Serenissime princeps, comes Burgondie qui presens est dicit et proponit ac etiam protestatur, quod ipse et predecessores sui comites Burgondie debent esse homines fideles sacri imperii et tenent ab imperio^a aliqua in feodum, non tamen tenentur facere homagium regibus Romanorum, antequam pervenerint ad sacram coronam imperii. Unde cum vos nondum susceperitis sacram coronam imperii, vobis non tenetur facere homagium. Sed quia idem comes optat, gratiam et bonitatem vestram et honorem vestrum augere toto posse suo, ipse vult ex gratia hac vice vobis facere homagium et fidelitatem sub hac conditione et protestatione, quod propter hoc non fiat ei nec successoribus suis preiudicium, quantum ad hoc quod ipse vel successores sui teneantur facere fidelitatem successoribus vestris regibus Romanorum, antequam susceperint coronam imperii.'

Quibus propositis et protestatis dictus dominus rex dixit, quod ei placebat, quod omne ius dicti domini comitis esset salvum. Et tunc dictus dominus comes intravit homagium domini regis nomine imperii. Et dictus dominus rex dictum dominum^b comitem Burgondie pro se et successoribus suis comitibus Burgondie investivit de omnibus hiis, que comites Burgondie tenent vel tenere debent a sacro imperio.

Predicta omnia et singula dictus dominus comes per me notarium redigi fecit in forma publica, ut ad cautelam futurorum et memoriam presencium habeantur.

Act. in castris ante Columb(ariam), anno, die, ind., quibus supra.

(S. N.) Et ego Bartholomeus de Gy clericus publicus auctoritate apostolica notarius predictis propositis et protestationibus factis presens interfui rogatus et vocatus et hoc presens instrumentum scripsi et in publicam formam redegi meoque signo proprio consignavi.

504. TRACTATUS CUM COMITE PALATINO.

1294. Mart. 19.

Descriptus autographon, quod Monaci in tabulario secreto domus regiae Bavaricae asservatur. Cuius sigillum fere illaesum pendet loro membranaceo. Cf. Regesten der Pfalzgrafen 1381. 1382. — Regesten der Pfalzgrafen 1319. 1320. Böhmner, Regesten 1246—1313 pag. XXXIV (Addit. II). (P. deest.)

(1) Wir Adolf von Gotes gnaden Ronescher kunig unde allewege ein merer des riches tûn kunt allen den. die disen brief ansehen oder horen lesen, das geteidinget

503. ^a) ipso corr. ex ip[s]i or.

^b) sequitur b eratum or.

ist, da wir unde unser lieber furste Rudolf pfallentzgrave ze Rine unde hertzoge zu
 Beiern uns mit freuntschaft samenten, also das er gelobet hat, das er blibe bi der
 pfallentze bi dem Rine unde swas dar zu gehoret unde das ouch sin vater da zu
 gewunon hat unde nemelich bi der kure. Er hat ouch das gelobet, das er^a nu zu dem
 5 nehesten sine kure, ir si einu oder me¹, nende unde kero an einen man, an swen wir
 wollen, also das er den kiese zu eime Romeschen kunige. (2) Er hat ouch gelobet
 das er^a mit sampt siner mäter sinen brüder Ludewigen mit allem dem vlizze so er mag
 ane gevorde dar an wise unde also halte, das er nit enwibe wan mit unsorme rate
 unde mit sinem unde siner mäter rat. (3) Er hat ouch gelobet unde verjohen, das
 10 er uns beholfen, beretik unde bestendik sin sol wider menlich, do er es billich tün sol,
 unde sol uns gehorsam sin unde gevolgik dem rate, den wir ime geben, unde nit tün
 ane unsern rat der dinge, diu ime unde sine lande oder uns ee schaden kumen
 mohten. Gienge ouch iman abe von dem rate, den wir ime geben, oder tote kein
 ametman das ime oder uns nit gevirole oder dar umbe er in enschatte oder ob er sturbe,
 15 so sol er mit unsorme rate unde mit rate des rates, den wir ime geben, einen andren
 ametman setzon oder einen andren an sinen rat nemen, der rat sol uns swern zu den
 heiligen, das er ime alle eit das beste rate unde das er alle wege an uns blibe unde
 nimmer gegen uns gebreche oder getu. Es sol auch der selbe rat, den wir ime geben,
 besohen sin lant, sinu amet, sinen hof, sine lute, sine koste unde siner ametlute koste
 20 unde die setzen, also sie wenen, das es ime rohte kume uf ir eit, unde swo er in des
 nit volget, das suln sie fur uns bringen. Er hat ouch me gelobet, das er sine vicetüme,
 di nu sint oder furbas werdent, des selben swern heizzen, das sie dar an gevolgik sin
 dem selben rate unde ouch das selbe tün swas sie wizen, das ime unde dem lande güt
 si, unde swo man sie des irre, das sie das ouch uf ir eit uns furbringen. (4) Er hat
 25 ouch mer gelobet, sino veste bi dem Rine allenthalben^b swie sie genant sint, das die
 uns beholfen suln sin unde das die burkman uns hulden suln zu gelicher wise also ime
 selben unde turnhüter unde wahter unde torwarten. (5) Diu hulde diu da vorgeant ist
 sol weron von dem tage, das er unde unser tochter bi ein ander geslaffen hant, uber
 driu jar unde nach den drin jaren so sol der oberste pfleger oder swer an siner stat
 30 ist, der sines landes unde siner veste bi dem Rine gewaltik ist, von sinen wegen swern
 uns gehorsam ze sin unde behulfik unde beretik unde us unde in zelazzenne umbe iegelich
 des riches unde unser unde sin not. (6) Er hat ouch gelobet, das sine vicetüme
 ze Beiern uns sworn suln gehorsam ze sin unde behulfik unde beretik mit allen sinen
 vesten ze Beier nunde ze Swaben unde swenne sie selbe da bi nit gesiu mugon, so suln
 35 si iren undertanen enpfelhen, das sie es tün. Das selbe suln tün ouch sine dienstmanne
 unde sine stote. (7) Wir han ouch in, sin lant, sine lute unde alle die in an gehorent
 in unsern schirm unde in unser helfe genomen unde han das unsern ametluten unde
 unsern steten bevolhen, das sie ime beholfen sin. Der hertzoge hat gesworn uf
 den heiligen, das er ouch stete unde uncerbrochen halte alle die vorgeschriben
 40 ding. Unde wir zu eime urkunde aller der vorgeant dingen hiezzen disen brief
 schriben unde insigelen mit unserme kuniklichem insigel.

Dirre brief wart geben zu Ulmen, do man zalte von Gotes geburte zwelf hundert
 jar vierundeniuntzig jar, an dem vritago vor sancte Benedicte tag in der vasten, in dem
 andren jare unuers riches.

45 504. ^a) *supra lineam add. or.* ^b) *allenthalben or.*

1) Cf. *ea quae novissime de hac re disseruit K. Zeumer: 'Die böhmische und die bayrische Kur im 13. Jahrhundert'* in *'Historische Zeitschrift'* LXXXIV, p. 242 sq.

505. ENCYCLICA FIDELIBUS LOMBARDIAE DIRECTA.

1294. Mart. 21.

Denuo descripsimus ex transumpto a. 1294. Mai. 9. facto, quod Mantuae in tabulario regio 'Sezione Gonzaga' E. LVI asservatur. Editio, quam paravit Ficker 'Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Italiens' IV, 504 nr. 497 secundum exemplar v. d. Th. Wüstenfeld, mendis scatet.

Teste Francisco Pippino cap. XXXIX. eodem die Adolfus rex Mattheo Vicecomiti vicariatus in Lombardia officium concessit. Cum autem huius commissionis nec autographon nec apographa, quamvis ubilibet quaerentes, nacti simus, verba illius scriptoris ex Muratorio SS. IX, 734 sumptis hic ponere liceat: Rex iste Adolphus nobilem virum Matthaëum Vicecomitem capitaneum tunc populi Mediolani, Cumarum, Novariae, Vercellarum, Alexandriae et Terdonae, per literas regales patentes regali sigillo munitas vicarium suum et imperii in Lombardia provincia statuit, committens eidem Matthaëo merum et mixtum imperium et iurisdictionem omnem et potestatem eius nomine inibi exercendas. Quae literae datae fuerunt XII. Kalend. Aprilis, indictione VII, anno Domini MCCXCIV, regni eius anno secundo. Cf. Reg. Ad. 189, itemque ea quae notavimus 'Neues Archiv' XXVII, 716, et infra nr. 531. (P. deest.)

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis principibus ecclesiasticis et secularibus, prelatibus, marchionibus, comitibus, baronibus, nobilibus, vassallis^a, capitaneis, potestatibus, rectoribus, comunibus, popularibus et plebeis aliisque suis et sacri imperii fidelibus archiepiscopatum, episcopatum, prelaturarum quarumlibet, marchionatum, comitiarum et districtuum, civitatum quoque, burgorum, castellorum, oppidorum^b, mansionum omnium ac villarum in Lombardie partibus constitutis gratiam suam et omne bonum.

Romanorum vocatione divina sub regali diademate regentes imperium ad rem publicam totam nostram intentionem convertimus, presertim quoad hoc, ut sub nostro felici regimine ad dilatationem honoris imperii in pacis quietudine feliciter valeat respirare. Ideoque post successus prosperos nobis a celesti numine feliciter in partibus Alamannie^c prestitos curam nostram extendendam decrevimus ad vos, partes et terre terminos Lombardie, que quandoque consuevit conteri et quassari per bellicas clades et gravissimos^d hostilitatis incursus necnon zizania simultatum. Deliberato itaque consilio principum et procerum nostrorum, quos altitudine pollentes sapientie nostro dyademati patres habemus conscriptos, ut in Lombardia, quam alumpnam reputamus imperii, pacis amplexande tranquillitas suavis et opulenta concordie requies preparantur et iam preparate firmiter conserventur, honorabiles viros magistrum Landulfum Wormatiensis et Wileburgensis ecclesiarum prepositum, nobilem virum Robinum de Koberne et magistrum Guillelmum de Schafhusa notarium nostrum, consiliarios et secretarios nostros karissimos, in quorum fidei prestantia circa nostras iussiones et procuranda nostri honoris et glorie incrementa, alta quoque sapientia et industria multiformi de plenitudine confidentie^e gerimus cor et votum, nostros sollempnes ambaxiatores, nuntios constituimus et legatos. Ipsosque ad vos in partibus Lombardie feliciter destinantes, eisdem damus et concedimus per presentes largam et plenariam potestatem, nostra auctoritate, vice et nomine a vobis

505. ^{a)} valvassallis tr.

^{b)} oppidorum tr.

^{c)} Lombardie tr.

^{d)} o corr. ex n tr.

universis et singulis recipiendi fidelitatis nobis et imperio debite necnon pacis generalis servanda cum consuetis formis et sollempnitatibus debitis sacramenta. Ordinandi insuper, faciendi et tractandi omnia et singula, que decus, gloriam et honorem nostrum et imperii utilitates, incrementa, emolumenta, iura et obventiones quaslibet necnon ante omnia
 5 pacem iocundam et requiem tranquillam Lombardie feliciter respicere videbuntur. Et alia quevis faciendi, etiam si mandatum speciale requirant, que nostris et imperii negotiis crediderint profutura. Ratum habituri et gratum, quicquid iidem nostri, de quibus plene confidimus, nuntii fecerint in premissis necnon in accessoriis et circumstantiis eorundem. Quibus etiam nostris nuntiis de nostra intentione sufficienter instructis, que vive vocis
 10 eorundem oraculis, quam voce abscondita litterarum melius exprimitur, super hiis, que ex parte nostra retulerint, tanquam ab ore nostro prolatis adhiberi mandamus serie presentium, volumus et quesumus plenam fidem. Hos igitur sollempnes nostros nuntios et legatos a vobis universis et singulis hilariter recipi et receptos alacriter pertractari, ab universis iniuriis, violentiis, iacturis, dampnis et molestiis protegi et defendi, congruis
 15 quoque honoribus et gratis et gratuitis necnon condignis promotionibus adeo rogamus et requirimus preveniri, quod reverentia, qua nostram reveremini maiestatem, replendeat in eisdem.

Dat. Ulme^o, XII. Kal. Aprilis, indictione septima, anno Domini MCCLXXXIII, regni vero nostri anno secundo.

20 506—508. CURIA NORIMBERGENSIS.

1294. Apr. 14. 29. Iul. 10.

506. SENTENTIAE GENERALES. Apr. 14.

*Denuo descripsimus autographon, quod servatur in tabulario regio Dusseldorpiensi 'Jülich-Berg' 115. Pendet sigillum fere illaesum loro membranaceo. Varia apographa¹
 25 itemque editiones negleximus. Ea, quae proponit A. Matthaeus 'De nobilitate' 218, diploma videlicet capitibus 2—6 carens, vel ex copiario quodam manco deprompsit vel suo Marte confecit. — Böhmer, Reg. Ad. 192. (P. 460.)*

1. Nos Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus recognoscimus per presentes, quod nobis anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo quarto, in die
 30 beatorum Tiburcii et Valeriani martirum, apud Nuremberg pro tribunali sedentibus, ad requisitionem spectabilis viri Reynaldi comitis Gelrensis per communem sententiam est obtentum: quod si insula nata est in Reno vel alio flumine² in comitatu alicuius comitis, qui in ipso flumine recipit thelonia et conductus habetque comitatum eundem, thelonia et conductum ab imperio in flumine predicto, eadem insula potius spectat ad imperium
 35 et ad ipsum comitem quam ad alium dominum, cuius districtus protenditur ad ripam fluminis prelibati.

2. Secundo ad eiusdem comitis instanciam est obtentum: quod nulli licitum est municionem erigere de novo in comitatu alicuius comitis, nisi petita eius licentia et obtenta. Si tamen comes alicui edificanti municionem prestitit pacienciam, quousque
 40 edificaretur municio, et passus est dominum eius tam diu pacifico possidere, donec

505. ^o Ulme tr.

1) Cum autographo fere omnino concordat copiarius 'Oudste Register-A' fol. 43 tabularii Arnhemensis.

2) Dig. XII, 1, 7 § 3; XII, 1, 20; XLIII, 12, 1 § 6.

secundum terre consuetudinem proseriberet alia bona contra comitem vel alium quemcumque, quod postea non potest impedi a comite super edificio prelibato.

3. Tercio fuit obtentum: si inter aliquos discordantes super homicidio aliqua compositio intercedat, et^a a parte que iniuriam intulit parti lese satisfactio impendatur, et compositio fiat pro consanguineis omniibus partis parte iniuriam, postmodum vero pars iniuriam passa proponat, quod non pro omnibus de parte eadem compositio intervenit, sed quibusdam nominatim exceptis, alia parte dicente e contra, quod pro omnibus consanguineis lese partis compositio facta extitit et satisfactio subsequuta, partis hoc affirmantis probatio cum duobus testibus, ita quod manus affirmantis sit tercia, potius sit admittenda quam partis contrarium asserentis.

4. Quarto fuit quesitum pro ipso comite, si alicuius domini familia in opido, cuius dominium spectat ad ipsum, male tractatur verbis vel factis, utrum dominus loci vel scabini ipsius debeant factum huiusmodi iudicare. Et obtentum fuit communi sententia: quod potius spectat ad dominum iudicium huiusmodi quam ad scabinos predictos, nisi forsitan ipsi cives per libertatem concessam ab ipso domino vel a suis predecessoribus contrarium edocerent.

5. Quinto sentencialiter est obtentum: quod si aliquis obsidet castrum in terminis regni Romani, nisi prius obtinuerit in figura iudicii, quod licite facere illud posset, nos obsidenti debeamus dare auctoritate regia in mandatis¹, ut obsidionem suam dissolvat et prosequatur suam iusticiam coram nobis.

6. Sexto sententiatum extitit coram nobis: quod si debitor dicat se creditori debitum persolvisse, creditor vero neget, ipsius debitoris et non creditoris est super hoc probatio admittenda.

Datum anno Domini, die et loco predictis, regni vero nostri anno secundo.

507. MANDATUM PRINCIPIBUS ET NOBILIBUS DIRECTUM. Apr. 29.

Autographon eiusdem tabularii cura praefecti in minutis correctum proponimus. Sigillum dorso impressum est. — Böhmer, Reg. Ad. 194. (P. deest.)

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabili Sifrido Colonensi archiepiscopo, illustri Iohanni duci Brabantie principibus suis, nobilibus viris Iohanni Haynonie, Th. Clevensi et . . de Hollandia comitibus, dilectis suis fidelibus, gratiam suam et omne bonum.

Noveritis esse obtentum per sententiam coram nobis, ut nobiles viri . . comes de Lon et Walramus de Valkenburg obsidionem suam, quam instauraverunt ante castrum Burn, dissolvere et a nobili viro Reinaldo Gelrensi comite super hiis, que contra eum habent facere et proponere, accipere debeant iustitiam coram nobis². Unde eisdem castrum obsessoribus, ut sententie huiusmodi pareant, nostris dedimus litteris in mandatis, volentes et vobis auctoritate pacis iurate mandantes, quatinus efficaciter procuretis, ut dicti comes de Lon et . . de Valkenburg obsidionem suam disgregent et dissolvant. Alioquin vos dicto Gelrensi comiti ad defendendum suum castrum assistatis auxilio manuali.

Datum in Nuremberg, III. Kal. Maii, regni nostri anno secundo.

508. SENTENTIA PRO COMITE GELRIAE. Jul. 10.

Ex autographo eiusdem tabularii in minutis correctam damus. Sigillum dorso impressum est. — Böhmer, Reg. Ad. 201. (P. deest.)

508. ^a) supra linea additum or.

1) Cf. infra nr. 507. 2) Cf. supra nr. 506 cap. 5.

Nos Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum notitiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonogesimo quarto, sabbato ante diem beate Margarete virginis, nobis Confluentie pro tribunali sedentibus spectabilis vir Renaldus comes Gilrensis per communem sententiam obtinuit coram nobis, ut ex quo nobiles viri comes de Lon et Walramus de Valkenburg ad nostrum mandatum obsidionem instauratam ante castrum Burne, quod ab ipso comite Gilrensi habetur in feodum, dissolvere noluerunt, eundem^a comitem iuvare iurate pacis subsidio deberemus. In cuius facti testimonium hanc litteram exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

¹⁰ Datum anno Domini, die et loco predictis, indictione VII, regni vero nostri anno tertio.

509—521. TRACTATUS FOEDERIS CUM REGE ANGLIAE.

1294. Iun. 20. — Nov. 12.

Ad acta nr. 509. 510. 517—521 iterum accuratius edenda socius noster Karolus
¹⁵ *Hampe denuo Rotulos coevos in tabulario regni Britannici ('Public Record Office') asservatos a. 1896. diligentissime contulit.*

509. PROCURATORIUM REGIS ANGLIAE. Iun. 20.

Ex R Rotulo 'Chancery. Miscellaneous Rolls 14. 7' nr. 1, ubi additur Dupplicatur. In margine scripta sunt: Potestas episcoporum, com Hoiland. et militum pro R. et
²⁰ *heredibus contra quascumque personas. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 177. (P. deest.)*

Edwardus etc. omnibus ad quos etc. salutem.

De fidelitate et circumspectione venerabilium patrum Iohannis Dei gratia archiepiscopi Dublinensis et Antonii [eodem]^a gratia episcopi Dunolmensis ac nobilium virorum
²⁵ Florencii comitis Hoyllandie, Hugonis le Despenser et Nicholai de Segrave fidelium nostrorum fiducie plenitudinem obtinentes, damus eisdem plenam et liberam tenore presentium potestatem tractandi et ordinandi super unionis et confederacionis vinculo ac amicitia speciali inter magnificum principem dominum A. Dei gracia regem Romanorum illustrom semper augustum et nos et heredes nostros regni Anglie contra quascumque
³⁰ personas, cuiuscumque preminentie, dignitatis, status seu condicionis existant, Romana ecclesia dumtaxat excepta, Deo propicio ineundis. Neenon et huiusmodi unionem et confederacionem amicitiamque firmandi, in animam nostram quodlibet genus liciti iuramenti prestandi ac nos et heredes nostros ad observacionem omnium promissorum et aliorum ad ea spectancium obligandi. Et omnia alia et singula faciendi, que hinc inde
³⁵ conveniencia fuerint seu etiam oportuna et que honorem et comodum utriusque quoad personas nostras et regna, terras atque dominia respiciunt quoquo modo, et que etiam facere nos possemus, si adesset vel interesset nostra presenciam personalis, etiamsi mandatum exigant speciale. Ita tamen quod si non omnes predicti archiepiscopus, episcopus, [comes]^b. Hugo et Nicholaus ad facienda et complenda premissa^c con-

⁴⁰ 508. ^a) ou in rasura or.

509. ^a) uncis inclusa evanuerunt R. ^b) deest R. ^c) eadem manu supra lineam R.

current, quatuor, tres vel duo ipsorum, dum tamen unus eorum sit archiepiscopus vel episcopus et alter comes seu unus ditorum militum, premissa omnia et singula faciant et in forma expressa superius exequantur, compleant et consumment. Ratum habentes et habituri pro nobis et heredibus nostris ac inviolabiliter servaturi, quicquid per prefatos archiepiscopum, episcopum, comitem, Hugonem et Nicholaum, quatuor, tres aut duos ipsorum in premissis omnibus et singulis premissorum iuxta formam predictam factum fuerit seu quomodolibet procuratum. In cuius etc.

Dat. apud Westmonasterium, XX. die Iunii, anno etc. XXII.

510. LITTERAE CREDENTIALIALES EIUSDEM. Iun. 20.

Ex eodem Rotulo nr. 3, ubi additur Dupplicatur. In margine scripta sunt: R. Aleni de credencia. Eiusdem tenoris litterae archiepiscopo Coloniensi directae servantur ibidem nr. 4. V. Rymer 'Foederu' ed. Clarke et Holbrooke 1816 I, 2 p. 803. (P. deest.)

Excellentissimo principi domino A(dolfo) Dei gratia regi Romanorum illustri semper augusto Edwardus etc. salutem cum honoris et glorie felicibus incrementis.

Cum venerabiles patres in Christo I(ohannem) Dei gratia archiepiscopum Dublinensem et Antonium eadem gratia episcopum Dunolmensem ac nobiles viros Hugonem le Despenser et Nicholaum de Segrave fideles nostros exhibitores presencium super certis negociis [ad serenitatis]^a vestre presenciam destinemus, excellentiam vestram affectuose requirimus et rogamus, quatinus hiis, que prefati nuncii nostri, quibus aperuimus^a plenius mentem nostram, ex parte nostra vobis exponant, indubitatum fidem si placet dignemini adhibere ac ea votivo effectui mancipare.

Dat. ut supra.¹

511. EXEMPLAR FOEDERIS REGI ADOLFO TRADITUM. Aug. 10.

Autographon confederationis per procuratores initae in formu integra hucusque ineditum superest in tabulario regio Dusseldorpiensi 'Churcöln' 355. Pendent filis sericis³⁵ quatuor sigilla, quorum tria fere illaesa sunt. Nos ipsi descripsimus. Excerptum edidit van den Bergh 'Oorkondenboek van Holland en Zeeland' I, 2 (1873) p. 404 nr. 880. Exemplar a procuratoribus regis Adolphi regi Edwardo traditum servatum non habemus. Ratificationem vero foederis v. infra nr. 517. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichs-sachen 178. (P. deest.)³⁶

Iohannes Dei gratia Dublinensis archiepiscopus et Antonius eadem gratia Dunolmensis episcopus, Florencius comes Hollandie et Zelandie et Hugo le Despenser, habentes a serenissimo domino nostro Edwardo Dei gratia Anglie rege plonam et liberam potestatem ac mandatum speciale ordinandi, firmandi et terminandi inter ipsum et magnificum principem dominum Adolpum Romanorum regem illustrem semper augustum indissolubile confederacionis vinculum et unionem amicicie specialis, prout in litteris ipsius domini nostri regis Anglie, quas venerabili patri domino Sifrido sancto Coloniensis ecclesie archiepiscopo et nobili viro Florencio comiti Hollandie, ipsius regis Romanorum legatis, assignavimus ipsi regi Romanorum tradendas, plenius continetur¹, universis, ad quos presentes littere pervenerint, noticiam rei geste.

1. Inprimis igitur ex vi auctoritatis nobis concessae dicimus, pronunciamus et ordinamus, quod idem dominus noster rex Anglie et heredes sui eidem regi Roma-

510. ^a) unciis inclusa examerunt H.

1) Supra nr. 509.

norum, quoad vixerit, specialiter contra Philippum regem Francorum et heredes suos et alios quoscumque principes et magnates, sacrosancta Romana ecclesia dumtaxat excepta, quia per regem Francorum et suos progenitores terre, bona et feoda sua et predecessorum suorum extiterunt et sunt iam multo tempore occupata, potenter et patenter assistet et assistent et auxilium prestabit et prestabunt suis sumptibus, periculis et expensis in prosecutione iurium suorum et iniuriarum suarum et recuperacione terrarum, honorum et possessionum imperii per reges Francorum occupatarum.

2. Item dicimus et ordinamus, quod idem dominus noster rex Anglie vel heredes sui treugas vel pacem cum rege Francorum ipsius heredibus vel adiutoribus seu aliis quibuscumque adversariis dicti regis Romanorum in premissis non faciet vel facient, inibit vel inibunt sine requisicione dicti Romanorum regis et ipsius voluntate et consensu^a expresso.

3. Item dicimus et ordinamus, quod si eundem dominum nostrum regem Anglie vel heredes suos contra regem Francorum aut heredes suos seu hostes alios ipsius reges Romanorum inimicos municiones, terras et castra in conflictu vel extra, coniunctim seu divisim conquirere contigerit, lucrum de predictis et eciam de captivis et aliunde proveniens idem dominus noster rex Anglie^b et heredes sui et rex Romanorum predictus equaliter dividunt et parcentur, nisi forte castra et municiones huiusmodi et tractus terrarum ab altero ipsorum regum iure domini vel quasi aut titulo feodi descenderent et haberi deberent. Que non dividunt, set quilibet quod suum est vel ipsius esse deberet, per se solus retinebit et ad suum regnum et dominium revocabit.

4. Item dicimus et ordinamus, quod si aliqui presumptuosi, quicumque sint illi in regno Anglie constituti, qui occasione stipendiorum, favoris^c, amicicie aut gratis regi Francorum vel heredibus suis aut alias inimicis regis Romanorum in recuperacione premissorum auxilium prestiterint aut iuvamen, idem dominus noster rex et heredes sui personas eorundem cum publicacione omnium bonorum suorum sine spe revocacionis et gracie perpetuo relegabit vel relegabunt. Quam penam ad illos dicimus extendendam, qui occasione et ex causa discordie litisque mote inter Romanorum et Francorum reges^d amicos et auxiliatores eiusdem domini nostri Anglie et Romanorum regum invaserint et directe vel indirecte turbaverint, quominus in auxilium regum predictorum valeant se transferre.

5. Ad maiorem eciam securitatem et observacionem ordinacionis premissis dicimus et ordinamus, quod idem dominus noster rex Anglie pro se et heredibus suis fidem prestabit corporalem et nichilominus nos . . . archiepiscopus, episcopus, comes et Hugo predicti vel alii iuramentum in animam ipsius domini nostri regis super firma observacione confederacionis et amicicie huiusmodi iam prestitum in presenciam sua, dum oportunitas fuerit, innovabimus vel innovabunt, quod ipse et heredes sui omnia predicta et singula, quam diu rex Romanorum predictus vixerit, fideliter observabunt et eciam imperio post ipsius decessum, dum tamen ille, qui proerit imperio vel regno, eisdem paccionibus eisdem regum Anglie personis innovet et observet.

6. Et nichilominus suum voluntarium adhibebit consensum, quod nos archiepiscopus et episcopus et alii barones regni Anglie, quorum copia et consensus haberi poterunt, cum protestacione sua subtrahent servicia eidem domino nostro regi Anglie vel eius heredibus, quam diu convenciones cum dicto rege Romanorum initas non servaverit, obligacione nichilominus predicta in suo robore duratura. Nos eciam archiepiscopus et episcopus et alii barones nostris patentibus litteris protestabimur et protestabuntur, quod de mandato eiusdem domini nostri regis speciali servicium nostrum subtrahimus et subtrahunt

511. ^a) corr. ex consensu or. ^b) Angl. corr. super Alen. or. ^c) favor. or. ^d) inter Francor. et Romanor. reges cum signo transponendi or.

eidem domino nostro regi Anglie et eius heredibus, si quod absit convenciones easdem minime observarent. Super quibus etiam dominus noster rex Anglie pro se et heredibus suis suas patentes litteras assignari faciet regi Romanorum predicto.

7. Item dicimus et ordinamus, quod dictus dominus noster rex pro se et heredibus suis sub sigillo suo expresse per litteras duplicatas ratificet omnia prelocuta.

8. Item dicimus et ordinamus, quod idem dominus noster rex Anglie et heredes sui omni mora affectata postposita ad eicius quo poterit vel poterunt bona fide in propria persona castra sua movebit vel movebunt et cum omni exercitu suo ad certos diem et locum per nos et nuncios prefati Romanorum regis condicendos ad dominum regem Romanorum cum suis hominibus iter arripiet vel arripient et declinabit vel declinabunt nec separabuntur dicti reges ab invicem, nisi suis negociis contra regem Francorum et eius heredes feliciter expeditis. Emendacionem etiam dicte confederacionis dictis regibus, dum convenerint, pro honore et comodo utriusque reservamus.

9. Item dominus rex Anglie Romanorum regem nunciis et litteris suis apud summum pontificem et dominos cardinales pro diademate imperii consequendo iuvabit bona fide.

10. Ad quorum omnium et singulorum inviolabilem observanciam eundem dominum nostrum regem Anglie et heredes suos, prestito super hiis per nos sollempniter in animam ipsius iuramento corporali, per has patentes nostras litteras sigillorum nostrorum munimine roboratas ex vi potestatis nobis tradite firmiter obligamus.

Actum et datum apud Dordracum, in die beati Laurentii martiris, anno Domini MCC nonagesimo quarto.

512. RATIFICATIO FOEDERIS PER REGEM ADOLFUM. Aug. 21.

Servatur uti etiam acta nr. 513—516 in sola Historia Anglicana Bartholomei de Cotton, cuius editionem SS. XXVIII, 607 sq. a viro cl. Liebermann paratam hic repetimus. Nomina propria valde corrupta sunt. Concordat fere omnino, at mutatis mutandis cum ratificatione regis Angliae infra nr. 517. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus presencium inspectoribus universis gratiam suam et omne bonum.

1. Noveritis, quod nos plenam et liberam potestatem ac mandatum speciale ordinandi, firmandi et terminandi inter nos et inclitum principem dominum Edwardum Anglie regem illustrem indissolubile confederacionis vinculum et unionem amicicie specialis dedimus, transtulimus et transfudimus in venerabilem patrem Syfridum Coloniensis sancte ecclesie archiepiscopum principem nostrum et clarissimum virum Florencium Holandie et Selandie comitem consanguineum nostrum karissimos per nostras patentes litteras, quas hiis tradi[mus] super eo.

2. Sane iidem archiepiscopus et comes inprimis ex vi auctoritatis eis concessae a nobis dixerunt, pronunciaverunt et ordinaverunt, quod nos eidem regi Anglie et heredibus suis specialiter contra Philippum regem Francorum et heredes suos et alios quoscumque principes et magnates, sacrosancta Romana ecclesia dumtaxat excepta, quia per regem Francie et suos progenitores bona imperii extiterunt et sunt iam multo tempore occupata, potenter et patenter toto posse nostro, quoad vix[er]imus, assistemus et auxilium prestabimus nostris sumptibus, periculis et expensis in prosecucione iurium suorum et iniuriarum suarum et similiter in recuperacione bonorum, possessionum et terrarum ipsius regis Anglie sui domini et districtus per reges Francie occupatarum.

511. *) poterunt vel poterit cum signo transponendi or.

512. *) transfudimus e.

3. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos treugas vel pacem cum rege Francie, ipsius heredibus vel adiutoribus seu aliis quibuscumque adversariis dicti regis Anglie vel heredum suorum in premissis non faciemus vel inibimus sine requisicione regis Anglie aut heredum suorum et ipsius vel ipsorum voluntate et consensu expresso.

4. Item dixerunt et ordinaverunt, quod si nos contra regem Francie aut heredes suos seu hostes alios ipsius regis Anglie vel heredum suorum municiones, terras et castra in conflictu vel extra, coniunctim vel divisim, conquirere contigerit, lucrum de predictis et ex captivis et aliunde proveniens nos et rex vel heredes sui equaliter dividemus et parciemur, nisi forte castra et municiones huiusmodi et tractus terrarum ab altero nostrum iure domini vel quasi aut titulo feodi descenderent et haberi deberent. Que non dividemus, sed quilibet quod suum est vel esse deberet, per se solus retinebit et ad suum regnum et dominium revocabit.

5. Item dixerunt et ordinaverunt, quod si aliqui presumptuosi, quicumque sunt illi in Romanorum regno constituti, qui occasione stipendiorum, favoris^b, amicitie aut gratis regi Francorum vel heredibus suis aut aliis inimicis regis Anglie vel heredum suorum in recuperacione premissorum auxilium prestiterint et iuvamen, nos personas eorandem cum publicacione omnium bonorum suorum sine spe revocacionis et gracie perpetuo relegabimus. Quam penam ad illos etiam extendendam dicimus, qui occasione et ex causa discordie litisque mote inter Anglie et Francie reges amicos et auxiliares tam nostros quam regis^c Anglie invaserint et directe vel indirecte turbaverint, quominus in auxilium nostrum et ipsius regis Anglie valeant se transferre.

6. Ad maiorem etiam securitatem et observacionem ordinacionis predictae dixerunt et ordinaverunt, quod nos fidem prestare deberemus corporalem, et quod nichilominus dicti archiepiscopus et comes iuramentum in anima[m] nostra[m] super firma observacione confederacionis et amicitie huiusmodi iam prestitum in presencia nostra, dum oportunitas fuerit, innovabunt, quod nos omnia et singula predicta, quam diu vixerimus, fideliter observabimus.

7. Et nichilominus nostrum voluntarium adhibebimus consensum, quod principes regni nostri, quorum copia et consensus [haberi poterunt]^d, cum protestacione sua servicia nobis subtrahent, quam diu convenciones cum dicto rege Anglie initas non servaverimus quod absit, obligacione nichilominus predicta in suo robore duratura. Dicti etiam principes suis patentibus litteris protestabuntur, quod de voluntate et mandato nostro speciali huiusmodi subtractiones servicionum inviolabiliter observabunt, si quod absit convenciones easdem minime servaremus. Super quibus etiam litteras nostras patentes dabimus regi Anglie antedicto.

8. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos sub sigillo nostro expresse per nostras litteras duplicatas ratificemus omnia prelibata.

9. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos omni mora affectata postposita ad ceterum quod poterimus bona fide castra nostra movebimus et cum exercitu nostro ad certos diem et locum per prefatos archiepiscopum et comitem et nuncios prefati regis Anglie condicendos ad ipsum regem Anglie cum nostris hominibus iter arripiemus et declinabimus nec separabimur^e nos et dictus rex Anglie ab invicem, nisi nostris negociis contra regem Francie vel heredes suos feliciter expeditis. Emendacionem etiam diete confederacionis tam nobis quam regi Anglie, dum convenerimus, pro^f utriusque nostrum honore et commodo reservarunt.

10. Ad quorum omnium et singulorum inviolabilem observacionem nos, prestito super hiis sollempniter in animam nostram iuramento, per eorum patentes litteras

512. ^b) favorum ed. ^c) reges e. ^d) unci inclusa desunt e. ^e) separabimus e. ^f) quod e.

sigillorum suorum munimine roboratas ex vi potestatis sibi a nobis tradite firmiter obligarunt.

11. Nos itaque omnia et singula, que in premissis antedicti archiepiscopus et comes dixerunt,^a pronuntiaverunt et ordinaverunt, prout superius sunt expressa, rata habemus et grata et ea presentibus innovamus, ratificamus et confirmamus [ad]^b observanciam eorum inviolabilem, manuali fide prestita super eis et nichilominus per^b specialem virum Everardum comitem de Katzenelbogen avunculum nostrum et honorabilem virum magistrum Everardum aule nostre prothonotarium ac virum strenuum Ludewycum vice dominum Rynkowsyge in maiestatis nostre presentia corporali in animam nostram prestito iuramento nos tenore presentium firmiter obligantes.

In cuius rei testimonium et robur ac evidenciam pleniorum presentes litteras fieri fecimus et sigilli^c maiestatis nostre munimine roborari.

Datum apud Nurenberg^k, XII. Kal. Septembris, anno Domini MCC nonagesimo quarto^l, regni vero nostri anno tercio.

513. DECLARATIO REGIS ADOLFI ALTERA. (Aug. 21.)

Ex eadem editione pag. 609. Quae mutatis mutandis omnino concordat cum declaratione regis Edwardi infra nr. 518. (P. deest.)

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus profitetur publico et in nos presentibus arbitramur, super eo nostrum adhibentes consensum voluntarium et expressum, quod principes et barones nostri imperii, quorum personarum copia et consensus haberi poterunt, cum protestacione, quam diu convenciones cum inclito principe domino Edwardo Anglie rege initas non servaverimus quod absit, obsequium eorum nobis subtrahant^a et licite subtrahere possint^b et debeant, obligacione confederacionis inter nos et eundem regem Anglie inite et contracte nichilominus in suo robore duratura. Dicti etiam principes et barones suis patentibus litteris protestabuntur, quod^c de voluntate et mandato nostro speciali huiusmodi subtractionem servicionum inviolabiliter observabunt, si quod absit convenciones easdem minime servavimus. In cuius rei testimonium etc.

514. DECLARATIO PRINCIPUM IMPERII.

Ex eadem editione l. c., ubi solum comitis Palatini exemplar transcriptum est. (P. deest.)

Nos Radulfus^a Dei gracia dux Bauvarie^b [comes]^c palatinus Rheni de mandato et voluntate serenissimi domini nostri domini Adolphi Romanorum regis, socii nostri karissimi, protestamur, nos presentibus litteris obligantes, quod quam diu contractus non servaverit iuxta quod in litteris inde confectis plenius sunt expressi^d, eidem domino nostro [obsequium nostrum]^e subtrahemus. Dantes has litteras nostras in testimonium super eo sigilli nostri munimine roboratas.

Datum etc.

515. RECOGNITIO LITTERARUM PER PROCURATORES REGIS ADOLFI. Sept. 24.

Ex eadem editione l. c. Sequitur immediate declarationem nr. 513, ita ut etiam acta nr. 512. 513 ex eiusdem recognitionis 'rotulo' (v. pag. 495 lin. 22) sumpta esse opinari liceat. Cf. nr. 516. (P. deest.)

512. ^a) deest c. ^b) super c. ⁱ) sigilla c. ^k) Murenbrithg c. ^l) 1294 ed.

513. ^a) subtrahent ed. ^b) possunt c.

514. ^a) Radulfus c. ^b) Bauwara ed. ^c) deest ed. ^d) expresse c.

Item singulas litteras quorundam principum imperii, videlicet Coloniensis et Salzeburgensis archiepiscoporum, Babenbergensis^a et Brixinensis episcoporum ac illustris duois Bauvaria^b comitis palatini Renu^c sub veris eorum sigillis vidimus sub tenore, qui talis est:

5 'Nos Radulfus Dei gracia — munimine roboratas. Datum etc.' *supra* nr. 514.

In cuius rei testimonium nos comes Holandie, decanus Coloniensis et dominus de Merenberghe^d predicti sigilla nostra apponi fecimus huic scripto.

Datum apud Dordracum^e, feria VI. ante festum sancti Michaelis, anno etc.

10 516. DECLARATIO PROCURATORUM REGIS ADOLFI DE TRADITIONE ORIGINALIUM.

Ex eadem editione l. c. Sequitur immediate recognitionem nr. 515. (P. deest.)

Item¹ nos comes, decanus et dominus de Merenberghe protestamur et recognoscimus, nos cum venerabili in Christo patre domino Antonio Dunelmensi episcopo et nobili viro domino Hugone Despenser sic concordasse et finaliter convenisse, quod quam
15 primum littere illustris domini Edwardi regis Angliae et suorum principum consimiles prioribus litteris in omni sui forma sub sigillo suo regio nobis comiti Holandie fuerint presentate, nos idem comes litteras et infra^a originalia domini nostri Romanorum regis et principum suorum penes nos deposita assignabimus et trademus statim nuncio dicti regis, habenti ad hoc mandatum speciale. Et nos dictus comes et heredes nostros
20 ad hoc tenore presentium obligamus. Sunt autem huiusmodi littere Romanorum regis penes nos comitem deposita quatuor paria, videlicet duo eiusdem tenoris de priori² forma contenta in isto rotulo et duo^b alia de secunda³, et quinque sunt principum, ut est dictum, restituenda nuncio regis Anglie, cum similes attulerit, ut superius est expressum.

25 Actum etc.

517. RATIFICATIO FOEDERIS PER REGEM ANGLIAE. Oct. 22.

Ex R. Rotulo 'Abmain Roll 22--31 Edw. I; 1' nr. 1, ubi additur Dupplicatur. Con- tulit Hampe. Concordat mutatis mutandis cum forma foederis supra nr. 511, cuius capita in margine posuimus. Cf. etiam ratificationem Adolphi regis supra nr. 512. — Böhmer. Reg. 1246—1313 Reichssachen 179. (P. deest.)

Edwardus Dei gratia rex Anglie, dominus Hibernie et dux Aquitanie presencium inspectoribus universis salutem.

1. Novoritis, quod nos plenam et liberam potestatem ac mandatum speciale ordi- nandi, firmandi et terminandi inter nos et heredes nostros et inclitum principem dominum
35 Adolphum regem Romanorum illustrem et semper augustum indissolubile confederacionis vinculum et unionem amicitie specialis dedimus, transtulimus et transfudimus in bone memorie Iohannem tunc archiepiscopum Dublinensem et venerabilem patrem Antonium episcopum Dunolmensem et nobilem virum Florontium Hollandie et Zelandie comitem ac Hugonem le Despenser militem per nostras patentes litteras, quas ipsis tradidimus
40 super eo⁴.

2. Sane iidem archiepiscopus, episcopus, comes et Hugo inprimis ex vi auctoritatis c. l. ois concessa a nobis dixerunt, pronunciaverunt et ordinaverunt, quod nos et heredes

515. a) Babenboigerim c. b) Bauware c. c) Palenstroni c. d) Morenberghe c. e) Dordracum c.

516. a) ipsa coniecit Liebermann. b) dua c.

45 1) V. supra ad nr. 515. 2) Supra nr. 512. 3) nr. 513. 4) nr. 509.

nostri eidem regi Romanorum specialiter contra Philippum regem Francie et heredes suos et alios quoscumque principes et magnates sacrosancta Romana ecclesia dumtaxat excepta, quia per regem Francie et suos progenitores bona, terre et feoda nostra et predecessorum nostrorum extiterunt et sunt iam a multo tempore occupata, potenter et patenter toto posse nostro, quoad vixerimus, et heredes nostri post nos assistemus et assistent et auxilium prestabimus et prestabunt nostris et eorum sumptibus, periculis et expensis in prosecutione iurium suorum et iniuriarum suarum et similiter in recuperacione bonorum, possessionum et terrarum imperii per reges Francie occupatarum.

- c. 2. 3. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos vel heredes nostri treugas vel pacem cum rege Francie, ipsius heredibus vel adiutoribus seu aliis quibuscumque adversariis dicti regis Romanorum in premissis non faciemus vel facient, inibimus vel inibunt sine requisicione dicti regis Romanorum et ipsius voluntate et consensu expresso.
- c. 3. 4. Item dixerunt et ordinaverunt, quod si nos vel heredes nostros contra regem Francie aut heredes suos seu hostes alios ipsius regis Romanorum inimicos municiones, terras et castra in conflictu vel extra, coniunctim vel divisim conquirere contigerit, lucrum de predictis et ex captivis et aliunde proveniens nos et heredes nostri et idem rex Romanorum equaliter dividemus et parciemur, nisi forte castra et municiones huiusmodi et tractus terrarum ab altero nostrum iure domini vel quasi aut titulo feodi descenderent et haberi deberent. Que non dividemus, set quilibet quod suum est vel esse deberet, per se solus retinebit et ad suum regnum et dominium revocabit.
- c. 4. 5. Item dixerunt et ordinaverunt, quod si presumptuosi, quicumque sint illi in regno nostro Anglie constituti, qui occasione stipendiorum, favoris, amicitie aut gratis regi Francie vel heredibus suis aut aliis inimicis regis predicti Romanorum in recuperacione premissorum auxilium prestiterint et iuvamen, nos et heredes nostri personas eorum cum publicatione omnium bonorum suorum sine spe revocacionis et gratie perpetuo relegabimus vel relegabunt. Quam penam ad illos dicimus extendendam, qui occasione et ex causa discordie litisque mote inter Romanorum et Francie reges amicos et auxiliares tam nostros et heredum nostrorum, quam ipsius regis Romanorum invaserint et directe vel indirecte turbaverint, quominus in auxilium nostrum et heredum nostrorum ac eiusdem regis Romanorum valeant se transferre.
- c. 5. 6. Ad maiorem etiam securitatem et observacionem ordinacionis predictae dixerunt et ordinaverunt, quod nos pro nobis et heredibus nostris fidem prestare deberemus corporalem et quod nichilominus dicti archiepiscopus, comes et Hugo vel alii iuramentum in animam nostram super firma observacione confederacionis et amicitie huiusmodi iam prestitum in presencia nostra, dum oportunitas fuerit, innovabunt, quod nos et heredes nostri omnia et singula predicta, quam diu dictus rex Romanorum vixerit, fideliter observabimus et etiam imperio post ipsius regis decessum, dum tamen ille, qui preerit regno vel imperio, easdem pactiones nobis vel heredibus nostris regibus Anglie innovet et observet.
- c. 6. 7. Et nichilominus pro nobis et heredibus nostris nostrum voluntarium adhibebimus consensum, quod principes regni nostri, quorum copia et consensus haberi poterunt, cum protestacione sua servicia nobis et heredibus nostris subtrahent, quam diu convencionem cum dicto rege Romanorum initas non servaverimus quod absit, obligationem nichilominus predicta in suo robore duratura. Dicti etiam principes

517. a) conquirere corr. ex adquirere R.

b) corr. ex nostris R.

suis patentibus litteris protestabuntur, quod de voluntate et mandato nostro speciali huiusmodi subtractiones servitorum inviolabiliter observabunt, si quod absit convenciones easdem nos vel heredes nostri minime servaremus. Super quibus etiam nostras litteras patentes pro nobis et heredibus nostris dabimus regi Romanorum antedieto.

8. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos pro nobis et heredibus nostris sub sigillo nostro expresse per litteras nostras duplicatas ratificemus omnia prelibata. c. 7.

9. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos et heredes nostri omni mora affectata postposita ad cicius quod poterimus bona fide castra nostra movebimus vel movebunt et cum exercitu nostro ad certos diem et locum per prefatos archiepiscopum, episcopum, comitem et Hugonem et nuncios prefati regis Romanorum condicendos ad ipsum regem Romanorum cum nostris hominibus iter arripiemus vel arripiunt et declinabimus vel declinabunt nec separabimur nos et prefatus rex Romanorum ab invicem, nisi nostris negociis contra regem Francie vel heredes suos feliciter expeditis. Emendacionem etiam dicte confederacionis tam nobis quam eidem regi Romanorum, dum convenerimus, pro utriusque nostrum honore et comodo reservarunt. c. 8.

10. Item dixerunt et ordinaverunt, quod nos eundem Romanorum regem nuncios et litteris nostris apud summum pontificem et dominos cardinales pro diademate imperii consequendo iuvabimus bona fide. c. 9.

11. Ad quorum omnium et singulorum inviolabilem observanciam nos et heredes nostros prestito super hiis in animam nostram sollempniter iuramento per eorum patentes litteras sigillorum suorum munimine roboratas ex vi potestatis sibi a nobis tradite firmiter obligarunt. c. 10.

12. Nos itaque omnia et singula, que in premissis antefati archiepiscopus, episcopus, comes et Hugo dixerunt, pronunciaverunt et ordinaverunt, prout superius sunt expressa, rata habemus et grata ac ea presentibus pro nobis et heredibus nostris innovamus, ratificamus et confirmamus ad observanciam eorum inviolabilem, manuali fide prestita super eis et nichilominus per spectabiles viros Edmundum comitem Cornubie consanguineum nostrum, Rogerum le Bygot comitem Norfolcie et marescallum Anglie, Hugonem le Despenser militem et Iohannem de Langeton cancellarium nostrum in nostra presenciam corporali in animam nostram prestito iuramento nos et heredes nostros tenore presencium firmiter obligantes.

In cuius rei testimonium et robur ac evidenciam pleniorum presentes litteras fieri fecimus et sigilli nostri munimine roborari.

Dat. apud Westm(onastorium), XI. Kal. Novembr., anno Domini MCC nonagesimo quarto, regni vero nostri anno vicesimo secundo.

518. DECLARATIO REGIS ANGLIAE ALTERA. Oct. 22.

Ex eodem Rotulo nr. 2 cum nota Et duplicatur.

(P. decst.)

Nos Edwardus Dei gratia rex Anglie, dominus Hibernie et dux Aquitanie pro nobis et heredibus nostris profitemur publice et in nos presentibus arbitramur, super eo nostrum adhibentes consensum voluntarium et expressum, quod principes et barones regni nostri et domini, quorum personarum copia et consensus haberi poterunt. cum protestacione, quam diu convenciones cum inelito principe domino Adolpho Romanorum rege semper Augusto initas non servaverimus quod absit, obsequium eorum nobis subtrahant et licite subtrahere possint et debeant, obligacione confederacionis inter eundem regem Romanorum et nos inite et contracte nichilominus in suo robore duratura. Dicti

etiam principes et barones auis patentibus litteris protestabuntur, quod de voluntate et mandato nostro speciali huiusmodi subtractionem serviciorum inviolabiliter observabunt, si quod absit nos vel heredes nostri convenciones easdem minime servavimus. In cuius rei testimonium et robur presentes litteras sigillo nostro fecimus communiri.

Dat. ut supra¹.

519. DECLARATIO EIUSDEM TERTIA. Nov. 8.

Ex eodem Rotulo nr. 4, ubi in margine scriptum est De quodam instrumento comitis Holand., quod rex retinuit etc. (P. deest.)

Nos Edwardus Dei gratia rex Anglie etc. notum facimus universis, quod licet nos unum de tribus instrumentis, per que nobilis vir Florencius Holandie et Zelandie comes nobis erat ad restitutionem quatuor parium litterarum, duorum unius tenoris et duorum alterius sigillo serenissimi principis domini Adolphi Romanorum regis semper augusti signatorum, et sex parium litterarum suorum principum nobis faciendam obligatus, propter maris periculum penes nos retinuerimus, volumus tamen, quod postquam idem comes predictas litteras magistro Willelmo de Kylkenny clerico nostro iuris civilis professori et Eustachio de Pomerio, quos ad recipiendum ab eodem comite predictas litteras coniunctim et divisim constituimus, vel eorum alteri liberaverit, quod instrumentum per nos occasione predicta retentum nullius penitus sit valoris nec robur obtineat firmitatis. In cuius etc.

Dat. [apud Turrim London., VIII. die Novemb., anno domini MCC nonagesimo quarto, regni vero nostri anno vicesimo secundo.]^{1, 2}

520. LITTERAE EIUSDEM ADOLFO REGI DIRECTAE. Nov. 9.

Ex Rotulo 'Royal Letters' 1471, ubi in margine adscribitur Rotulatur. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 183. (P. deest.)

Excellentissimo principi domino A. Dei gratia regi Romanorum illustri semper Augusto Edwardus eadem gratia^a rex Anglie, dominus Hibernie et dux Aquitanie felicem regnandi gloriam et salutem.

(1) Sicut ex relatione venerabilis in Christo patris Antonii Dunolmensis episcopi, unius nunciorum nostrorum ad vos vel vestros nuncios transmissorum didicimus, iidem nuncii vestri una cum dicto episcopo et aliis nostris nunciis iuxta vestre celsitudinis voluntatem et nostram, que super confederacionis vinculo et unione amicicie specialis inter nos mutuo faciendis sibi commissa fuerant et iniuncta, fideliter pertractarunt vestraque sublimitas subsequenter que per eos facienda promissa fuerant, fideliter adimplevit. Ex quo serenitati vestre ad quas possumus gratiarum assurgimus acciones. (2) Nos autem convenciones confederacionis huiusmodi, quas pro nobis et heredibus nostris ratificavimus, acceptavimus et innovavimus, firmiter observare volentes super ipsarum observatione in manu nobilis viri Eustachii de Pomerio militis vestri et nostri, ad hoc per vestram excellentiam constituti, fidem dedimus manualementem, faciendo nichilominus per spectabiles viros Edmundum comitem Cornubie consanguineum nostrum, Rogerum dictum le Bygod comitem Norfolcie et Anglie marescallum, Hugonem le Despenser militem et Iohannem de Langeton cancellarium nostrum in ipsius Eustachii et magistri

519. ^a) ut supra R.

520. ^a) supra lineam R.

1) V. nr. 517.

2) Lineam dati ex documento in eodem Rotulo praecedenti substituimus.

Gerlaci canonici Aquensis fratris sui presencia in animam nostram id idem iurati, sicut per litteras nostras inde confectas¹ per ordinacionem nunciorum vestrorum tradendas et assignandas nobili viro comiti Hollandie plenius poterit apparere. (3) Magnitudinem vestram affectuose rogantes, quatinus predictis Eustachio et magistro Gerlaco in hiis, que super premissis vobis ex parte nostra duxerint exponenda, fidem dignemini credulam adhibere.

Dat. Lond(onie), IX. die Nov., anno Domini MCC nonagesimo IIII,⁴ regni vero nostri anno XXII.

521. LITTERAE EIUSDEM COMITI HOLLANDIAE MISSAE. Nov. 12.

¹⁰ Ex Rotulo 'Almain Roll 22—31 Edw. I; T nr. 18, ubi additur Et fuit claus. Cf. etiam Reg. Reichssachen 180. 181. 185 et litteras regis Adolphi infra nr. 526. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 184. (P. deest.)

Rex nobili viro domino F(lorentio) comiti Holandie et Zelandie ac domino Fris(ie) amico suo carissimo salutem et dilectionem sinceram.

¹⁵ Cum mittamus ad partes vestras pecuniam ad faciendum solucionem regi Romanorum illustri et aliis, prout inter eos et nos per nuncios eorum et nostros fuerat in presencia vestra conventum, sicut plenius ipse nostis, ac etiam transmittamus dilectum et fidelem nostrum Iohannem Butetourte militem, latorem presencium, ad ipsam pecuniam conducendam, nobilitatem vestram requirimus et rogamus, quatinus predicto Iohanni ²⁰ et aliis pecuniam eandem ducentibus consilium et auxilium efficax impendatis, ut huiusmodi pecunia bene salvetur et loco quo prius reponatur in tuto, quousque solucio pecunie predictae facta sit illis, quibus fieri debet, et hoc sicut prius in presencia vestra fiat. Et eundem Iohannem et alios de regno nostro ad partes vestras predictas ²⁵ fiducialiter accedentes in hiis et in omnibus aliis, que nos tangunt, habere velitis, sicut de vobis confidimus, more solito commendatos.

Dat. apud Westm(onasterium), XII. die Novembr.

522. OBLIGATIO
ARCHIEPISCOPO TREVIRENSI FACTA
PRO EXPEDITIONE ITALICA.

1294. Iul. 23.

³⁰ Denuo descripsimus autographon tabularii Confluentini. Eadem manu ut supra nr. 486 negligenter exaratum est. Sigillum laesum pendet loro membranaceo. Cf. obligationem die praecedenti datam Reg. Ad. 204, cuius item autographon adhuc servatur. — Böhmer, Reg. Ad. 205. (P. deest.)

³⁵ Nos^a Adulfus Dei gratia Romanorum rex^b semper augustus ad universorum notitiam cupimus pervenire, quod^c venerabili Boemundo^c Trevirorum archiepiscopo

520. ^b) sequitur anno deletum R.

522. ^a) praecedunt... or. ^b) in linea add. or. ^c) add. or.

1) Supra nr. 517 c. 12.

principi nostro dilecto, quia nos associabit et associare promisit cum quinquaginta militibus seu militaribus personis in armis per sex menses, si nos pro expeditione quamcumque ad partes Ytalie procedere contingat, tam pro expensis huiusmodi militum seu militarium personarum quam pro camera sua tradere et assignare promittimus bona fide duo milia marcarum Coloniensium denariorum bonorum et legalium. Et si huiusmodi pecunie summam sibi non possemus illo tempore assignare, ipsas expensas idem archiepiscopus tenebitur tam pro sua camera quam pro militaribus suis de proprio procurare usque ad predictam summam termino supradicto. Et nos bona fide solvere et restituere illas sibi promittimus per presentes. Obligantes ei et suis successoribus nostra et sacri imperii castra, videlicet Koeheme et Clottene cum omnibus suis iuribus et pertinentiis, titulo pignoris seu ypothecae pro eisdem tam diu ab ipso et ecclesia Trevirensi seu suis successoribus tenenda, habenda et possidenda pacifice, quousque ipsis fuerit a nobis vel nostris successoribus de dictis duobus milibus marcarum una cum quatuor mille quingentis et quinquaginta tribus marcis Coloniensium denariorum, in quibus ipsi archiepiscopo et ecclesie sibi ex alia causa tenemur et pro quibus sibi obligavimus¹ castra supradicta, integraliter et plenarie satisfactum. In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum.

Dat. anno Domini MCC nonagesimo quarto, X. Kal. Augusti, regni vero nostri anno tertio.

523. CONFIRMATIO SENTENTIAE DE CONDITIONE PUPILLI.

1294. Aug. 31.

Confirmationem sententiae Rudolfinae de conditione pupilli non deterioranda a. 1287. Mart. 24. datae supra nr. 391 denuo contulimus cum autographo, quod asservatur in tabulario Insulensi nr. 3604 (olim B. 359). Sigillum iam deest. — Böhmner, Reg. Ad. 214. (Cf. P. 461 lin. 40.)

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus presentium inspectoribus universis gratiam suam et omne bonum.

Litteras dive recordationis quondam domni Rudolphi Romanorum regis, predecessoris nostri, sub sigillo autentico transumptas vidimus in hec verba:

‘Rudolfus Dei gratia — anno XIII.’ supra nr. 391.

Nos itaque divina favente clementia regalis sceptri successores ea, que per eundem predecessorem nostrum tam provide et sollempniter gesta sunt in premissis, ratificamus, innovamus et confirmamus per litteras nostras presentes nostre maiestatis sigilli munimine roboratas.

Datum apud Nürnberg, II. Kalend. Septembris, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quarto, regni vero nostri anno tertio.

¹) Reg. Ad. 204.

524—530. ACTA GUERRAE CONTRA REGEM
FRANCIAE MOVENDAE.

1294. Aug. 31. — 1295. Apr. 8.

*Varia documenta ad hanc rem spectantia non diversis locis divisa, sed uno loco hic
5 collectim edimus.*

524. SCRIPTUM DIFFIDATIONIS REGIS FRANCIAE. 1294. Aug. 31.

*Denuo descripsimus autographon, quod asseratur in tabulario Parisino 'Carton J. 610'
nr. 14. Scriptum est in cancellaria regia. Sigilli parvum fragmentum pendet loro membra-
naceo. Contulimus etiam transsumtum ab ipso Philippo rege 1295. Mart. 9. factum (P)
10 infra nr. 527. Codicum, quorum numerus est maximus, lectiones varias negleximus. —
Böhmer, Reg. Ad. 213. (P. 461.)*

Adolfus^a Dei gracia^b Romanorum rex semper augustus magnifico principi domino
Philippo Francie regi.

Quod tam per . . .^c progenitores vestros quam per vos bona, possessiones, iura,
15 iurisdictiones^d tractusque terrarum nostri et imperii per occupationem illicitam tanto
tempore detinentur et temere usurpantur, prout in diversis locis rerum evidentia mani-
festat, nequeuntis amodo absque verecundia sub dissimulationis patientia proterire, vobis
presentibus intimamus, quod ad prosecutionem iniuriarum tantarum disponimus contra
vos vires nostre potentie exercere^e.

20 Datum apud Nürenberg, II. Kalend. Septembris, anno Domini millesimo ducen-
tesimo^f nonagesimo quarto, regni vero nostri anno tereio.

525. MANDATUM COMITI DE SALMIS MISSUM. 1294. Sept. 7.

*Descripsit iam olim Pertz ex codice Musaci Britannici 'Additional 25439', qui
collectionem Petri de Vineis complectitur, ubi fol. 136 ultimo insertum est. Qui codex
25 cum ex monasterio quodam Lovaniensi profusus sit, non est dubium quin comiti de
Salmis¹, ut praebet codex, mandatum recte inscribatur. Pertzii exemplar item adhibuit
Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 163 nr. 224. (P. deest.)*

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus nobili viro comiti de Salmis
fideli suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

30 Grata est in conspectu nostri culminis fides tua, quam et devotionis affectus
claram exhibet et demonstrat effectus operum clariorem. Hinc est quod, quia illustris^a
Philippus rex Francorum presumptioni a suis progenitoribus derivate in ipsum innitens^b
terras, iurisdictiones, iura et bona imperii temeritate inaudita detinet occupata, et propter
haec ad perseguendas tantas iniurias nos oportet suffultos tuo et aliorum principum
25 nostrorum et fidelium imperii suffragiis in brachio regalis potentie insurgere contra eum,
fidelitatem tuam cum attentione fiducialiter requirimus et rogamus, auctoritate regia
dantes tibi nichilominus in mandatis, quatinus contemplatione fidei, qua sacro Romano

524. ^a) Adolphus P. ^b) gratia P. ^c) . . . deunt P. ^d) iurisdictiones P. ^e) sic or.: exercere P.
f) MCC P.

40 525. ^a) . . . add. c. ^b) nitens c.

1) Salm prope Stablo.

tenoria imperio, civitates et castra et terram tuam munias contra regem Francorum predictum, non permittens, quod aliquis subditorum tuorum ad servitium ipsius se transferat aut quovis modo sibi serviat vel ad serviendum sibi se obliget quoquo modo vel etiam ipsi regi aut suis equorum, armorum seu victualium venditione seu deductione assistat vel aliquem de regno Francorum huiusmodi equos, arma aut victualia deducere vel extrahere ex eorum districto seu iurisdictione permittat. Decevit enim regalis districtio per proscriptionis, publicationis et privationis bonorum et feudorum suorum sententias et penas alias legitimas procedere contra in contrarium presumentes.

Dat. Nuremberg, VII. Idus Septembris, regni anno tercio.

526. LITTERAE INVITATORIAE REGI ANGLIAE DIRECTAE.

1295. Ian. 24.

Autographon in tabulario regni Britannici ('Public Record Office') asservatum 'Royal Letters' 1472, quod edidit Laurd 'Scriptores rerum Britannicarum' XVI, 434, denuo contulit Karolus Hampe tunc socius noster. In verso legitur: Inclito domino Edwardo regi Anglie augusto, amico nostro karissimo, itemque manu coeva scriptum: Venerunt ad regem apud Coneweve per manus I. de Butecourt et magistri W. de Kilkenny, X. die Martii. Cf. Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 189. 191. (P. deest.)

[ne]l[it]o^a domino [Edwardo]^a regi Anglie augusto, amico suo karissimo, Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus [salutem et]^a federis et amicieie continuum incrementum.

Quia nostre felicitatis relacio vos delectat, ecce [quod vobis]^a ad gaudium intimamus, quod omnibus nobis ad vota succedentibus provincias Thuringie, Terre Orientalis et Misne in robore victoriosi exercitus, quem nuper instauravimus, auctore domino exercituum, adeo nostre et imperii addidimus dicioni, quod principes, barones, nobiles, populares et plebei ad nostra venerunt mandata et tam in terris eisdem quam in Saxonia pacem a nobis constitutam iurari fecimus generalem¹. Nunc autem omnibus prospere peractis ad partes Reni revertimur letabundi. Unde cum in media quadragesima, Dominica qua cantatur Letare, in Frankenfurt parlamentum cum conventu ibidem principum nostrorum et imperii edixerimus celebrandum, ubi de negotio vestro et nostro super instaurando a nobis exercitu contra regem Francie tractare ea intendimus que incumbunt, quocirca celsitudinem vestram requirimus et rogamus, quatinus ad dictum parlamentum vestros sollempnes nuncios transmittatis, quorum consilio in predicto tractando negotio et aliis incumbentibus dirigamur.

Datum in Rienecke, IX. Kal. Febr., regni nostri anno tercio.

527. RESPENSIO REGIS FRANCIAE ADOLFO REGI MISSA.

1295. Mart. 9.

Descriptissimus autographon, ut apparet, tabularii Parisini 'Carton J. 610' nr. 14bis, quod in cancellaria regis Franciae scriptum est. Pendet sigillum lacsum loro membrunaceo ipsi membranae exsecto. De ratione v. Bergengrün 'Die politischen Beziehungen Deutschlands zu Frankreich während der Regierung Adolfs von Nassau' (Strassburg 1884) p. 42. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 187. (P. 461.)

Ph(ilippus) Dei gratia Franc(or)um rex . . magnifico principi A(dolpho) regi Ale(m)anie).

Nuper vestras, ut prima facie apparebat, patentes recepimus litteras in hec verba: 'Adolphus Dei gratia—anno tercio.' supra nr. 524.

526. ^a) uncis inclusa corrosa sunt or.

1) Cf. Böhmer, Reg. Ad. pag. 176. 177 et infra nr. 534.

Quare mittimus ad vos . . . religiosos viros dilectos nostros . . . fratres Symonem de ordine Hospitalis beati Iohannis Iherosolimitani de Rossemalle et de Alneto ac Galeherum de ordine milicie Templi de Romis domorum preceptores ad sciendum, si a vobis tales littere processerunt. Que si de vestra conscientia emanarunt, ut prima facie apparere videtur, nisi de contrario nos certificaveritis per presencium portitores vel alterum eorundem, cum ex eorum tenore diffidationis materia colligatur, vobis tenore presencium intimamus, quod tanquam diffidati a vobis deinceps erga vos proponimus nos habere.

Actum Paris(ius), die Mercurii ante mediam quadragesimam, anno Domini MCC nonagesimo quarto.

528. CONFIRMATIO COMMISSIONIS RUDOLFINAE. 1295. Mart. 21.

Confirmationem commissionis Rudolfinae de inquisitione facienda 1288. Apr. 29. datae supra nr. 409 proponimus ex transsumto regis Alberti a. 1299. Dec. 6 facto, quod asservatur in bibliotheca Parisiensi 'Collection de Lorraine' vol. 199 nr. 19, infra proponendo. Cf. iam supra ad nr. 409. — Böhmer, Reg. Ad. 256. (P. deest.)

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Noveritis, quod nos litteras inclite recordationis Rudolphi Romanorum regis predecessoris nostri infrascriptas vidimus et respeximus continentie huiusmodi et tenoris:

20 'Rudolfus Dei gratia — anno quintodecimo.' supra nr. 409.

Nos itaque universa superius annotata ex certa scientia approbamus, ratificamus et presentis scripti patrocinio confirmamus. Dantes has nostras litteras in testimonium super eo.

Dat. Frankenfürt, XII. Kalen. Aprilis, indictione octava, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tertio.

529. MANDATUM DE HOSTE FACIENDA. 1295. Apr. 8.

Superest in codice tabularii Vindobonensis Suppl. 90 (Reichs-Sachen 50) saec. XVI, de quo v. supra ad nr. 408. Varias codicis Gottingensis Histor. 657 item saec. XVI. itemque editionum lectiones negleximus. Praebet ille codex Vindobonensis formas diversas, quas inter se contulimus. Sunt enim: 1) nr. 66 mandatum episcopis, duci, comitibus, civitatibus Lotharingiae collectim missum; 2) nr. 69 duci Lotharingiae missum; 3) nr. 68 civitati Verdunensi separatim directum hucusque ineditum. Quae omnia in illo codice exemplata sunt ex litteris originalibus, quarum sigilla 'magna' adhuc incorrupta pendebant; ad calcem nr. 66 adduntur haec: 'Eiusdem tenoris literae repertae sunt scriptae ad episcopum 35 Verdunensem, Tullensem et civitates easdem particulariter, omnes in pergamento integrae, sed sigillis non omnino salvis'. Sed haec autographa hodie omnia desiderantur. — Böhmer, Reg. Ad. 267. (P. deest.)

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabilibus* Viridunensi et Tullensi episcopis ac illustri Friderico duci Lotharingie principibus suis ac nobilibus 40 viris de Luzzembourg et de Sarbrugge comitibus necnon prudentibus et discretis viris magistris, rectoribus et communitatibus civitatum Metensis, Viridunensis et Tullensis, dilectis suis et imperii fidelibus, gratiam suam et omne bonum*.

529. *) inscriptio in 2: illustri Fr[iderico] duci Lotharingie principi suo dilecto gr. s. et o. b.; inscriptio in 3: prudentibus et discretis viris magistro civium, rectoribus et communi- 45 tati civita[tis] Verdunen. d. s. et i. f. gr. s. et o. b.

Intollerabiles iniurias et inauditos contemptus, quos sacrum Romanum imperium in se et subditis suis^b per elationem regum Francie pertulit a multis retroactis temporibus, nequeutes^c absque verecundia et salvo iuramento in susceptione nostri regiminis prestito equanimiter ammodo^d tolerare, vestre^e sinceritatis et^f fidelitatis^f industriam ex affectu plenissimo requirimus et rogamus et in ea fide et^g fidelitatis^f prestantia, qua nobis et sacro Romano imperio astringimini^h, fiducialiter vos hortamurⁱ, quatinus pro nostra et ipsius imperii reverentia ad ulciscendum iniurias et contemptus predictos spectabili viro Henrico comiti Barrensi fidei nostro dilecto, de cuius sincera fidei puritate plene confidimus et cui in hac parte vires nostras nostro et imperii nomine committimus^j, contra regem Francie predictum circa metas regni Francie et Campanie^k vobis^k conterminas tamquam contra inimicum nostrum et imperii assistere studetis^l viriliter et constanter auxilio, consilio et favore condignis. Propter hoc nostre munificentie retributionibus et gratiarum actionibus perpetuis premiandi^m.

Datum in Witzemburchⁿ, VI. Idus Aprilis, regni nostri anno tertio.

530. LITTERAE DUCI LOTHARINGIAE MISSAE. (Apr.)

Cum nec autographon nec apographa servata sint, editionem, quam iam olim paraverunt Martene et Durand 'Thesaurus anecdotorum' I, 1270 'Ex ms. ecclesiae Remensis' haustam³, repetere liceat in minutis correctum. De tempore cf. Bergengrün loco supra ad nr. 527 citato pag. 42. — Böhmer, Reg. 1246—1313 pag. XX (Addit. I).

(P. deest.)

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus illustri duci Lotharingie, principi suo dilecto, gratiam suam et omne bonum.

Intellexit nostra serenitas, quod ad iuvandum regem Francie contra regem Anglie te disponis. Cum igitur propter inauditam temeritatem, qua idem rex et progenitores sui imperium^a lacerasse noscuntur, bona ipsius, prout nullum orbis latet angulum, detinendo per violentiam occupata, nos una cum domino rege Anglie aliisque adiutoribus nostris oporteat necessario contra regem Francie consurgere ad vindictam, ad quod tuo et aliorum principum et fidelium imperii fulciri presidio indigemus, sinceritatem tuam rogamus et monemus in ea fide, qua nobis et eidem teneris imperio, quatinus omisso prefato rege Francie ad nostrum auxilium te accingas, tuos subditos et vicinos inducendo nichilominus ad id ipsum. Nos siquidem tuis utilitatibus taliter intendemus, quod pro lucri participio, quod ex illa parte sperabas, pro parte nostra congruam recipies recompensam, pro certo [tenens]^b, quod contra eum, qui se parti contrarie applicuerit, tamquam contra hostem imperii procedemus. Quod per te, ubi opportunum fuerit, petimus publicari.

Datum.

529. ^b) suis subditis 3. ^c) nequeutes 3. ^d) tuo 2. ^e) sinceritatis et deest 3. ^f) et fidelitatis deest 2. ^g) ac 2. ^h) astringeris 2. ⁱ) loco fid. — hort. 2: te fiducialiter exhortamur. ^k) tibi 2. ^l) atudeas 2. ^m) premiandus 2. ⁿ) Witzomburg 2; Wirzomburg 3.

530. ^a) ipsum ed. ^b) deest ed.

1) Verba nequeutes amodo absque verecundia iam vide in Diffidatione quae dicitur supra nr. 524.
2) Cuius commissionis documentum servatum non est. 3) Et ipsum v. d. Bernhard in 'Codice diplomatico vilam Adolphi imperatoris illustranti' (Mscr. saec. XVIII. tabularii olim Idsteinensis, nunc Wiesbadeni) documentum, quod ex eo vulgavit W. M. Becker 'Forschungen zur Deutschen Geschichte' XVI, 96, potius ex editione Marteniana deprompsisse, nemo est quin videat.

531. CONSTITUTIO VICARII GENERALIS IN PARTIBUS TUSCIAE.

1294. Sept. 10.

Autographon, dissectum videlicet, 'cassiertes Original' ut dici solet, quod casu felici in tabulario Divionensi 'Archives départementales, Série B. nr. 11698' nuper invenimus, demum proponimus secundum editionem a nobis 'Neues Archiv' XXVII, 713 iam paratam. Pendet adhuc sigilli pars filis sericis rubri coloris. Cf. varia quae l. c. 715—717 notavimus et supra nr. 505. V. etiam Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 200. (P. decst.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis principibus ecclesiasticis et secularibus, archiepiscopis, episcopis et aliis^a ecclesiarum prelati, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus et aliis nobilibus, vassullis, capitaneis, potestatibus, rectoribus, civitatibus, communitatibus, popularibus aliisque suis et sacri imperii fidelibus in Tuscia partibus constitutis gratiam suam et omne bonum.

(1) Contemplantes nos ad gubernandum sacrum imperium non ex nostra sufficiencia vel merito, sed potius divina providencia evocatos, libenter pro eterna remuneratione nobisque commissorum tuitione noctes insomnes ducimus, ut quietem maioribus et minoribus preparemus. Sedatis itaque fluctibus bellice tempestatis, quibus ventus contrarius in Alsacia, Swevia et quibusdam aliis partibus Alemanie cultum pacis et fructum iusticie impedivit, humiliatisque inibi brachio nostre virtutis ac potencie sacri imperii rebellibus et prostratis, magna nos cura sollicitat, circa bonum statum Ytalie et precipue Tuscie, quam prosequimur favore graciae specialis, intendere cum effectu, ut discordia matre licium et materia iurgiorum effugata pacis et tranquillitatis dulcedine consoletur. (2) Et quia circa alias partes imperii necessario detinemur, ne predicta terra eiusque incole, cui^b nostre maiestatis presenciam in proximo dante Domino pollicemur, nostre tuitionis provisione careant, nobilem ac strenuum virum Iohannem filium comitis de Cabilone dominum de Arlato nostrum et sacri imperii fidelem, in omni discretione providum et providentia circospectum, animi constancia strenuum et puritate fidei approbatum, generalem vicarium nostrum per totam Tusciam constituimus^c et generalem amministratorem in omnibus civitatibus, opidis, castris, possessionibus, bonis, terris, redditibus et proventibus quibuscumque ad nos et imperium spectantibus tenore presencium ordinamus. (3) Committentes ei merum et mixtum imperium, ut in facinorosos animadvertere nostra auctoritate valeat et iudicia exercere, que locorum et personarum exigit qualitas, iuxta legum et canonum sacratissimas sanciones, sive cause criminales fuerint vel civiles. Imponendi quoque banna et muletas^d ac decreta interponendi super deferendis alimentis, tuitione et restitutione in integrum minorum et ecclesiarum, dandi tutores et curatores quibuslibet^e, et predicta secundum ius alii vel aliis committendi et ab illis ac aliis iurisdictione quacumque utentibus ad ipsum appellandi ac eosdem revocandi, quociens viderit expedire, salvo nichilominus maioribus et minoribus pleno iure ad nostre celsitudinis audienciam appellandi [et]^f provocandi, prout cause suggerit qualitas, in quibus secundum iura nobis et illis decernimus deferendum. Recipiendi quoque fidelitatis homagium ab omnibus et singulis ac revocandi^g omnia ad ius et proprietatem imperii spectancia, que in partibus illis a quocumque alienata invenerit illicite vel distracta, ac ordinandi et faciendi omnia, que utilitatibus nostris et imperii

531. *) his in rasura or.

b) sequitur per punctis suppositis deletum or.

c) bis scriptum or.

45 d) I eadem manu post add. or.

e) s post add. or.

f) decet or.

g) revocandi in fine lineae or.

expedire viderit et per nos fieri possent, nisi speciale mandatum exigant vel regali preminencie legum sancionibus reserventur, plenam sibi dedimus potestatem. (4) Quare fidelitati vestre firmiter et districto precipiendo mandamus, quatinus ad omnia premissa ipsum recipere eiusque monitis et mandatis tanquam nostris obedire et intendere fideliter debeatis, alioquin sententias, quas rite tulerit in rebelles, ratas habebimus et faciemus inviolabiliter observari.

Data anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo quarto, III. Idus Septembris, indictione VII, regni vero nostri anno tercio.

532. DILATIO SENTENTIAE PROSCRIPTIONIS.

1294. Sept. 30.

Denuo descripsimus autographon tabularii regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' nr. 132. Sigillum ut videtur dorso impressum erat. — Böhmer, Reg. Ad. 220.

(P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod nobis in castris apud Mitolhusen pro tribunali sedentibus erastino post festum beati Michahelis, anno Domini MCCLXXXIII, rogni vero nostri anno tercio, venerabilis Gerhardus Magunt(inus) archiepiscopus tam per litterarum nostrarum¹ quam felicis recordacionis quondam domini Rud(olfi) Romanorum regis² antecessoris nostri documenta legitima docuit in iudicio coram nobis, quod in causa, quam idem princeps noster habere dinoscitur contra illustres Heinricum et Albertum duces de Brunswig, esset adeo processum, quod scilicet ubicumque et quando-cumque ex parte requiremur eiusdem, dictos duces proscribere deberemus. Verum memoratus archiepiscopus Magunt(inus) nostra et nostro consistorio tunc astancium devictus instancia consensit, quod proscricpionis sentenciam contra unum ducum de Brunswig predictorum, Heinricum videlicet, proferendam differremus. Hanc itaque proscricpionis sentenciam, communi nostro consistorio tunc astancium dictante sentencia, nos hanc dilacionem posse facere, sic decrevimus differendam, quod quando-cumque et ubicumque ex parte dicti principis nostri Magunt(ini) archiepiscopi eam ultra differri nolentis fuerimus requisiti, ad sententiam proscricpionis huiusmodi proferendam procedere debeamus. Presencium testimonio litterarum.

Dat. et actum loco et die et annis snperius annotatis.

533. CONFIRMATIO SENTENTIAE DE MONETA.

1295. Ian. 9.

Inter alia, capitulo maioris ecclesiae Halberstadensis petente, constitutionem Friderici I. supra tom. I, 272 nr. 194 editam Adolfus rex confirmavit. Repetimus hic editionem,

1) *Supra nr. 481 c. 7.* 2) *Reg. imp. VI, 2088, quas litteras a. 1287. Mart. 31. datas in huius tomi III. supplemento ex autographo edemus, et 2104.*

quam paravit Schmidt *Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt II, 560 nr. 1619 ex chartario episcopatus Halberstadensis saec. XIV, cod. 60 in bibliotheca gymnasii Halberstadensis asservato, ubi fol. 19 inseritur. — Böhmer, Reg. Ad. 233, 13. (P. deest.)*

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii
5 fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Noverit presens etas et successura posteritas, quod nos privilegium Frederici imperatoris predecessoris nostri nobis exhibitum vidimus et perspeximus continentie huiusmodi et tenoris:

10 'Fredericus Dei gratia Romanorum imperator — adulterare presumat'. *supra tom. I, 272 nr. 194.*

Nos igitur honorabilium virorum . . . prepositi, . . . decani totiusque capituli ecclesie Halberstadensis predictae iustis postulationibus grato concurrentes assensu, dictum privilegium, prout provide et iuste concessum est, et omnia in eo contenta ratificamus, innovamus, confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino
15 hominum liceat, hanc nostre ratificationis, innovationis et confirmationis paginam infringere vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, gravem nostre indignationis offensam se noverit incursum. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

20 Datum in Mulhusen, quinto Idus Ianuarii, indictione octava, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tertio.

534. 535. MANDATA LUBECENSIBUS DIRECTA.

1295. Ian. 9.

534. MANDATUM REGIS.

25 *Ex autographo in tabulario civitatis Lubecensis 'Tese Cæsareæ' nr. 45 asservato denuo descripsit vir d. Fr. Bruns. Sigillum parum laesum pendet loco membranaceo. Iam editum est in 'Codice diplomatico Lubecensi' I, 568 nr. 629. — Böhmer, Reg. Ad. 235. (P. deest.)*

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris consulibus
30 et universitati civium Lubicensium fidelibus suis dilectis gratiam suam et omne bonum.

Admirari compellimur vehementer, quo motu ad nostro regie maiestatis vocati
presenciam coram nobis comparere minime curavistis, licet plerumque omnes principes, comites, nobiles et barones necnon civitatum aliarum quarumlibet meliores terrarum Saxonie, Misnensis et Thuringie ad nostro vocacionis edictum suam nobis exhibuerint
35 presenciam personalem. Ex quo cum contra vos gravem concepissemus indignacionis materiam et rancorem, illustris Otto marchio Brand(omburgensis) filius quondam Iohannis marchionis Brandenburgensis princeps noster karissimus, pretendens multa per vos sibi exhibita servicia graciosam, ab huiusmodi indignacionis materia nos avertit, nostram celsitudinem summo studio deprecans et exhorans*, quatinus annuere dignaremur, ut sua
40 interposicione vos nostre et sacri imperii conformaret gracie et favori. Nos igitur

534. *) sic pro exorans or.

ciusdem principis nostri precibus inclinati suis votis annuimus in hac parte eidemque quantum ad universa et singula negotia, que vobiscum habemus tractanda, in solidum commisimus vices nostras¹. Vobis sub obtentu gratie nostre precise mandantes, quatinus ante festum purificationis beato Virginis proximum quod nunc instat per vestre civitatis maiores, meliores et magis idoneos, quos ad hoc duxeritis eligendos, pleno mandato suffultos prefato principi nostro in Primzlavia occurratis, audituri negotia, que idem nostro nomine vobis duxerit proponenda, et eadem iuxta suam requisicionem per omnia completuri, sicut nostram gravem indignacionis offensam volueritis evitare. Quicquid autem idem princeps noster nostro tractaverit nomine seu ordinaverit, id gratum et ratum habebit nostra regia celsitudo. Presencium testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli robore munitarum.

Datum apud Mülhusen, V. Idus Ianuarii, ind. VIII, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tereio.

Pro certo tenentes, quod si mandatis nostris non parueritis in premissis, contemptum vestrum, prout sententia curie nostre dictaverit, prosequemur.

Datum ut supra.

535. COMMISSIO MARCHIONI BRANDENBURGENSI DATA.

Superest in solo Copiario Marchico saec. XIV. R. 78 a. 3 fol. 28^a tabularii regii Berolinensis. Quo omnes redeant editiones. Ubi rubrica: Auctoritas data Ottoni marchioni Branden^o placitandi cum civitati Lubiceⁿ. Denuo accuratissime contulit socius noster Edmundus Stengel. — Böhmer, Reg. Ad. 234. (P. decst.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus coram universis Christi fidelibus presentem paginam auditoris seu visuris recognoscimus tenore presencium protestando, quod fidei nostro principi et dilecto Ottoni marchioni Brand(emburgensi) filio quondam Io(hannis) marchionis nostra quevis negotia, universa videlicet et singula, que regia celsitudo nostra cum burgensibus civitatis nostre Lubicensis habet tractanda, in solidum commisimus nostro nomine singulariter et universaliter placitanda. Volentes quecumque cum prefatis burgensibus nostris placitando tractaverit, rata penitus et inviolabiliter observari. In quorum etc.

Acta sunt hec et data Mülhusen, anno Domini MCCXCV, quinto Ydus Ianuar., anno III. regni nostri.

536—538. INNOVATIO COMMISSIONIS TERRAE FRISIAE.

1295. Ian. 21.

Scriptum commissionis et mandata, quae a. 1290. Iul. 29. 31. rex Rudolfus comiti Gelbiae concesserat, Adolfus rex uno die confirmavit. Quorum omnium autographa supersunt in tabulario secreto domus regiae Bauvaricae. Hucusque inedita nobis petentibus benivolenter contulit vir cl. J. Weiss Monacensis. Textus omnino nituntur documentis a. 1290. supra nr. 435—437. Quae concordant, typis minoribus excudenda curavimus.

1) *Infra nr. 527.*

536. *COMMISSIO REGIA.*

Pendet sigillum fere illaesum loro membranaceo. V. supra nr. 435. — Böhmer, Reg. Ad. 243. (P. decst.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis et singulis sacri imperii
5 Romani fidelibus graciā suam et omne bonum.

(1) Attendentes virtutum beneficia, meritorum insignia, constantis fidei suffragia, quibus
spectabilis vir Reynaldus comes Gelrie fidelis noster dilectus erga nos et sacrum imperium Romanum
dinoscitur relucere, gerentes confidentie plenitudinem de eodem, dicto nobili Reynaldo comiti Gelrie
totam Frisiam que dicitur vulgariter Ostvrislant et omnem aliam Frisiam ad nos et imperium spec-
10 tantem, excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . . comitem de Hollandia pertinente, de nostro-
rum procerum consilio duximus committendam. Dantes eidem plenariam potestatem per se vel suos
de delictis cognoscendi et puniendi, iudicandi, sentenciandi, in facinorosos homines animadvertendi,
penas imponendi, iura nostra et imperii recuperandi, ampliandi, collectas seu precarias, cum sibi ex-
pedire videbitur, faciendi in ipsa Frisia, officiatos iudices pro se constituendi, iura condendi, ea obser-
15 vare faciendi et omnia ac singula faciendi, ordinandi, disponendi, tractandi, que facere, ordinare,
disponere et tractare possemus, si essemus ibidem personaliter constituti, ita quod de iustis redditibus,
iustis precariis et de ceteris de iusto iudicio provenientibus nobis vel nostris in imperio successoribus
legitimam tenebitur computacionis reddere rationem. (2) Porro predicta Frisia, quam dicto Gelrie
comiti duximus committendam, per nos vel nostros successores non debet ullatenus avocari, nisi prius
20 de expensis et impensis, quas in recuperacione, attractione necnon reformatione ipsius Frisie pro se
et suis duxerit faciendas et exponendas, sibi vel suis heredibus per nos vel successores nostros penitus
refusis prehabita computacionis legitima racione. Donis vero, liberalitatibus, exenniis, concessionibus,
redditibus seu proventibus seu quibuscumque curialitatibus sibi factis vel faciendis racione administra-
cionis ipsius Frisie, que sunt comiti predicto per Frisiam predictam, per dictum comitem aut eius
25 heredes nobis et nostris successoribus nullatenus computandis. (3) Sane si dictum comitem in
Frisia predicta aliquas terras seu possessiones contigerit comparare, ad imperium tamen non spectantes,
illas pacifice a nobis et imperio titulo feodi possidebit. (4) Ceterum in dicti comitis laborum
et sollicitudinum recompensam cum quatuor milibus marcarum puri et examinati argenti, que
eidem rex Rudolfus antecessor noster felicissimus occasione huiusmodi est largitus, que
30 patet in litteris super hoc confectis et traditis¹, ut nostra in ipso etiam resplendeat
liberalitas, duo milia marcarum argenti similiter puri et examinati* duximus* largiendū.
Et si nos vel successores nostros dictam terram Frisie a dicto comite contigerit avocare prius
quam terram restituat, dicta sex milia marcarum per nos vel successores nostros debent eidem
comiti assignari et integraliter persolvi.* In premissorum omnium testimonium et robor presens
35 scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum in Fulda, XII. Kalend. Februarii, indictione octava, anno Domini millesimo
ducentesimo nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tertio.

537. *MANDATUM PRINCIPIBUS DIRECTUM.*

Sigillum fere illaesum pendet loro membranaceo. V. supra nr. 436. Cf. Böhmer, Reg. Ad. 243. (P. decst.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis archiepiscopis, episcopis,
ducibus, marchionibus, comitibus et nobilibus circa Frisiam commonantibus dilectis sibi graciā suam
et omne bonum.

De fidei puritate, non modica industria et constancia incorrupta nobilis viri Reynaldi comitis
45 Gelrie consanguinei et fidelis nostri dilecti sincerius et plenius confidentes sibi totam Frisiam que

1) *Supra nr. 435.*

dicitur vulgariter Oestvrieslant et omnem aliam Frisiam ad nos et ad imperium spectantem, excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . comitem de Hollandia pertinente, duximus committendam. Dantes sibi liberam potestatem iudicandi, iura et redditus nostros et imperii colligendi et de eisdem, prout sibi visum fuerit esse utile, nobis et imperio disponendi, alios iudices statuendi, novos milites faciendi, reos puniendi et bona imperii recuperandi. Unde universos et singulos vos rogamus plenissimo cum affectu, quatinus ei ad predicta universa et singula sibi a nobis commissa cooperari et assistere efficaciter et fideliter, quocumque et quodocumque ab ipso requisiti fueritis, studeatis, ostensuri et exhibitori nobis in hoc vestre sinceritatis et fidelitatis indicia pleniora.

Datum apud Fuldam, XII. Kal. Februarii, indictione octava, anno Domini MCC nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tertio.

538. MANDATUM SUBDITIS MISSUM.

Sigillum desideratur. V. supra nr. 437. Cf. Böhmer, Reg. Ad. 243.

(P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis hominibus per totam Frisiam que vulgariter dicitur Oestvrieslant et per omnem aliam Frisiam ad nos [et]^a imperium spectantem, 15 excepta dumtaxat illa parte ad nobilem virum . . comitem de Hollandia pertinente, dilectis suis fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Fidelitas vestra sciat, quod ad regendum vos et iudicandum inter vos et de vobis, disponendum de nostris iuribus et redditibus et recipiendum illos redditus et convertendum ad utilitatem nostram et imperii et statuendum iudices et puniendum reos nobili viro Reynaldo comiti Gelris consanguinei 20 et fideli nostro dilecto duximus committendum. Unde vestre fidelitati precipimus et mandamus, quatinus ei intendatis et obedatis in omnibus humiliter et devote, propter hoc a nostra celsitudine suo tempore non inmerito commendandi.

Datum apud Fuldam, XII. Kal. Februarii, indictione octava, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, regni vero nostri anno tertio.

539—541. CONFIRMATIONES ARCHIEPISCOPO SALZBURGENSI FACTAE.

1295. Mart. 21.— Apr. 27.

539. CONFIRMATIO CONSTITUTIONIS FRIDERICI II. Mart. 21.

Autographon, quod olim se adhibuisse testatur Ried 'Codex diplomaticus episcopatus 20 Ratisbonensis' I (1816), pag. 669 nr. 698, deperit. Pendebat sigillum illaesum. Itaque illius editionem repetere necesse est, collato & apographo saec. XVI. tabularii generalis regni Bavarici 'Geneiner's Nachlass' III^a prod. 69¹. Cf. transsumtum archiepiscopi Salzburgensis a. 1294. Oct. 1. factum 'Ried' l. c. pag. 331 nr. 351. — Böhmer, Reg. Ad. 255 et 426 (Addit. II). (Cf. P. 462 lin. 10.) 25

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis gratiam suam^a.

538. ^a) deest or.

539. ^a) sic Ried et G.

1) Superest apographon recentioris aevi in tabulario praefecti Oenipontani, ubi in linea dati leguntur 20 XI. Kal. Apr. Cf. (Kleinmayrn) 'Nachrichten von Juvavien' pag. 477.

Presentante nobis dilecto principe nostro Chunrado^a Salzpurgensis^b ecclesie venerabili archiepiscopo, privilegium quondam Friderici olim Romanorum imperatoris bulla inolite memorie domini Gregorii pape decimi bullatum vidimus non viciatum, non cancellatum nec in aliqua sui parte abolitum et ad perpetuam rei memoriam de verbo ad verbum fecimus presentibus annotari. Cuius^c tenor talis est:

'Gregorius episcopus — nostri anno tertio.' *supra tom. II, 106 not. 1.*

Cum igitur decus et decorem emunitatis ecclesiastice et incrementum katholice fidei summopere et alacri studio amplectamur, totum ipsum privilegium suprascriptum approbamus et innovamus et precipimus sub penis in ipso contentis, ne ullus sacri Romanorum imperii fidelis vel devotus ipsum infringere audeat vel ei ausu temerario contraire.

Datum in Frankenvord^d, anno dominice incarnationis MCC nonagesimo quinto, XII. Kal. Aprilis¹, anno regni nostri tercio.

540. CONFIRMATIO SENTENTIAE DE LIBERTATE STRATARUM
REGALIUM. Apr. 27.

Sententiae regis Heinrici a. 1224. Jul. 23 datae innovationem proferimus ex autographo in tabulario Vindobonensi asservato. Pendet sigillum laesum filis sericis varii coloris. In verso leguntur: Confirmacio Adolphi regis super sententia lata per Heindr(icum) septim(um) regem Ro., quod nullus dñs aliquem mercatorem valeat impedire in strata regia. — Böhmer, Reg. Ad. 271. (P. 569.)

Nos Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus per presenciam profiteamur, quod venerabilis Chunradus archiepiscopus Salzburgerensis apostolice sedis legatus, princeps noster karissimus, nostram adiens presenciam litteras incliti predecessoris nostri domini Heinrici septimi divi Romanorum regis semper augusti in nulla sui parte viciatas nostris exhibuit oculis et manibus penitus in hec verba:

'In nomine sancte — decimo Kal. Aug. Amen.' *supra tom. II, 401 nr. 285.*

Volentes itaque ad imitationem divorum^a principum Romanorum sententias publicas^b a sacri imperii obtinatibus conditas et que videntur sapere iusticiam et continere equitatem, non solum tolerare equo animo, verum etiam virtute Romani culminis defendere ac tueri, supradictam sententiam ratam habentes et gratam, ipsam presenciam roborare innovamus. Universis et singulis Christi et imperii fidelibus inhibentes, ne quis dictam sententiam contra innovacionis et confirmacionis nostre tenorem audeat infringere vel ei in aliquo ausu temerario contraire. Quod qui presumpserit, gravem nostre maiestatis offensam se noverit incursum.

Dat. Ratispone, anno Domini MCC nonagesimo quinto, quinto Kalen. Maii. indictione VIII, regni vero nostri anno tercio.

541. CONFIRMATIO SENTENTIAE DE NON ALIENANDIS BONIS
PRINCIPATUUM. Apr. 27.

Sententiae Rudolphi regis a. 1281. Jul. 5. latae innovationem descripsimus ex autographo, quod asservatur in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserslekt Nachtrag' nr. 1334. Pendent sigilli fragmenta loro membranaceo. — Böhmer, Reg. Ad. 270. (Cf. P. 461 lin. 35.)

539. ^a) Conrado G. ^b) Saltap. G. ^c) Qui lied. ^d) Franckenford G.

540. ^a) iv in loco raso or. ^b) publicis or.

1) V. supra pag. 510 n. 1.

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus tenore presencium confitemur, nos felicissimo recordacionis domini Rudolphi Romanorum regis invictissimi nostri predecessoris litteras non cancellatas vel in aliqua sui parte violatas vidisse per omnia in hec verba:

‘Rudolfus Dei gracia — nostri anno VIII.’ *supra* nr. 277.

Quam sentenciam generaliter ratam habemus et precipimus observari. In cuius rei testimonium presentes dedimus litteras nostri sigilli munimine roboratas.

Dat. Ratispone, V. Kalen. Maii, regni nostri anno tertio.

542—544. SENTENTIAE PRO COMITE HAYNONIAE.

1295. Mart. 29. 30.

542. SENTENTIA DE FORO DOMINI A VASALLO INVASI. Mart. 29.

Denuo descripsimus autographon tabularii Montensis ‘Trésorerie des chartes’ nr. 189. Sigillum valde laesum pendet loro membranaceo. In verso scriptum est: iudicium contra vasallos qui invadunt dominum. Cartulariorum apographa negleximus. — Böhmer, Reg. Ad. 262. (P. 462.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, tercia feria post diem amunciacionis beate Virginis, nobis apud Oppenheim pro tribunali sedentibus per sentenciam est obtentum: quod dominus aliquorum feodorum invasus 20 hostiliter a vasallo vel feodotario, antequam feoda reportet ad munus domini, prefixo die et loco invasori in presencia comparum et convasallorum suorum stabit contentus sentenciam, quam hii super invasione huiusmodi duxerint proferendam. Presencium testimonio litterarum.

Dat. Oppenheim, anno Domini et die predictis, regni vero nostri anno tercio. 25

543. INNOVATIO SENTENTIAE DE PROSCRIPTIS EXCOMMUNICANDIS. Mart. 29.

Proponimus secundum editionem nostram ‘Neues Archiv’ XXIX, 575 nr. V ex autographo eiusdem tabularii nr. 188 factum. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. In verso scriptum est: supplicatio regis ad Adolphi ad dñm papam, ut excommunicet 30 proscriptos in generali. Repetitur sententia regis Rudolphi a. 1287. Mart. 27. data supra nr. 396. Quae concordant, typis minoribus excudenda curavimus.

Sed valde dubium est, num Bonifacius VIII. papa litteras regis has et sequentes fere similes unquam receperit, quippe quae comiti Haynoniae traditae adhuc in ipsius tabulario existunt. Neque vero in prima illa pontificis epistola ad Adolpum regem missa 35 infra nr. 545 commemorantur. — Böhmer, Reg. Ad. 454 (Add. II). (P. deest.)

Sanctissimo in Christo patri ac domino domino Bonifacio sacrosancte Romane ecclesie summo pontifici Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus devota pedum cum filialis obediacionis reverencia oscula beatorum.

Admirabilis providencia summi regis ad regimen populorum duas in orbe terrarum constituit
 principaliter potestates, spirituatem videlicet et etiam temporalem, ut in eodem regimine altera
 subsidio alterius fulciatur et quod una per se in correccionem subditorum adimplere non potest, per
 aliam suppleatur. Sane cum in sollempni curia apud Herbipolim per inclite recordacionis
 5 Rudolfum regem Romanorum illustrem nostrum predecessorem sollempnius celebrata
 per communem principum, comitum, nobilium et aliorum Romani imperii fidelium sententiam qui
 fuere presentes dictatum fuerit* et obtentum, quod illi, qui proscripcionis sententiam in se animo
 indurato sustinuerunt per annum et amplius, invocato brachio ecclesiastico debeant excommuni-
 cacionis sentencie innodari, ut eos qui rigore temporalis gladii non terrentur, ad bonum obediencie
 10 nervus revocet ecclesiastice discipline, sanotitatem vestram affectuose requirimus et rogamus vestre
 potestatis plenitudinem fiducialiter invocantes, quatinus iuxta vestri officii debitum, prout nobis
 et imperio tenemini auxilium exhibere, prosriptos huiusmodi ubicunque in imperii consistent
 districtibus generaliter in scriptis excommunicare dignemini et excommunicatos nunciari publice
 faciatis, mandantes nichilominus prelati, sub quorum iurisdiccione dicti prosripti aut eorum bona
 15 consistent, prout per litteras nostras sibi constiterit, quod ipsos moneant, ut infra mensem post
 eorum monicionem a dicta proscripcione se liberari procurent, alioquin termino elapso dictos pro-
 sriptos, quos exnunc ut extunc in scriptis excommunicaveritis, nominaliter et expresse excom-
 muni- cent et excommunicari faciant et eos ad desistendum a dicta proscripcione et resiliendum per
 censuram ecclesiasticam compellant, et sic illos, quos unius iurisdictionis cohercio a malo non
 20 revocat, alterius saltem potestatis gladius a contumacia cohercent et peccato.

Dat. in Oppenheim, III. Kalen. Aprilis, indicione VIII, anno Domini MCC nona-
 gesimo quinto, regni vero nostri anno tercio.

544. CONFIRMATIO EIUSDEM SENTENTIAE. Mart. 30.

Confirmationem hanc demum descripsimus ex autographo eiusdem tabularii nr. 187.
 25 Sigillum iam desideratur. Exemplavit iam olim Bethmann (= Winkelmann 'Acta imperii
 inedita' II, 166 nr. 230). — Böhmcr, Reg. Ad. 455. (P. deest.)

Sanotissimo in Christo patri ac domino domino Bonifacio sacrosancte Romane
 ecclesie summo pontifici Adolus Dei gracia Romanorum rex semper augustus devota
 pedum cum filialis obediencionis reverencia oscula beatorum.

30 Inclite recordacionis Rudolfi Romanorum regis illustris nostri predecessoris litteras
 vidimus tenorem huiusmodi continentes:

'Reverendo in Christo patri — anno XIII.' *supra nr. 396.*

Quia igitur due potestates, videlicet spiritualis et temporalis, a divina providencia
 pro correccionem subditorum constitute in orbe terrarum sic se mutuis auxiliis con-
 35 plectuntur, ut hii qui cohercere non poterunt rigore gladii temporalis, cohercione spiri-
 tualis gladii conpescantur, sanctitati vestre supplicamus obnixius deprecantes, quatinus
 Guidonem comitem Flandrie et suos fautores ad instanciam nobilis viri Iohannis comitis
 Haynonie prosriptos excommunicacionis sentenciis innodantes prelati, sub quorum iuris-
 diccione tenent domicilia, precipere dignemini, ut comitem Flandrie et fautores suos
 40 predictos, qui in proscripcionis sorduerunt sentencia, per annum et amplius excommuni-
 catos publice nuncient, evitandos ab omnibus arcibus, in locis quibus fuerit oportunum.

Dat. in Oppenheim, III. Kalen. Aprilis, indicione octava, anno Domini MCC nona-
 gesimo quinto, regni vero nostri anno tercio.

545—547. LEGATIO AD BONIFACIUM VIII. PAPAM.

1295. Mai. 23.—Iun. 27.

Cum litterae Adolphi regis in tabulario Vaticano minime existant¹, proponimus pontificis epistolas ex Registris eiusdem tabularii demum correctas. Cf. Kopp 'Geschichte der eidgenössischen Bünde' III, 1 p. 303—309.

545. EPISTOLA PONTIFICIS PRIOR. Mai. 23.

Registris Bonifacii VIII. tom. I, iam in serie Registorum tom. 47 fol. 210^a nr. 175 nos ipsi continemus. — Potthast 24092. Registres de Boniface VIII. 875. Böhmner, Reg. 1246—1313 Püpste 280. (P. deest.) 10

Karissimo in Christo filio Adolfo regi Romanorum illustri.

(1) Paternis te, fili, verbis alloquimur et quo cordis in utero gorimus, tibi sinceris affectibus reseramus. Pridem siquidem nostre consecrationis solenniis celebratis, credulitas nobis suggererat indubia, ut tu predecessorum tuorum Romanorum regum, qui erga Romanam ecclesiam sincere devotionis affectu et zelo filialis reverentiae claruerunt, 15 laudanda vestigia imitans^a solennes ad nostram presentiam nuntios destinares, qui et electionis de te facte notitiam ad apostolicam sedem deferrent et ab ea favorem solitum et tuorum directionem processuum postularent ac alia etiam in actu producerent et ipsi sedi efficaciter exhiberent, que a Romanis regibus exhiberi solent et fieri a retroactis temporibus ante susceptum imperii diadema. Sed qualiter in hac parte te 20 gesseris, qualiter predecessores eosdem usque nunc secutus fueris, non ignoras. De quo tanto potioris admirationis nobis causa suboritur, quanto personam tuam claris titulis insignitam fama celebris publicat et fidedignorum assertio profitetur. Suntne ista, fili, tue magnitudinis laudanda principia, sunt invitatoria et provocatoria Romane ecclesie ad tuum negotium feliciter promovendum? Nam cum ad procurandum totius 25 christianitatis pacem et quietem electus existas et quasi a Domino evocatus, tu in huiusmodi tui initiis ad mundi turbationem et bella in christianos principesque catholicos potenter te preparas, pro viribus te accingis tuosque conatus non sine multo instantia tue derogationis exerces. Numquid decet tantum et tam potentem principem, ut tanquam simplex miles^b sub colore mercedis cuiuslibet ad actus bellicos indueris? (2) Hec 30 profecto ideo producantur in medium, quia tui honoris et fame ac exaltationis diligimus incrementum. Cum autem personam regiam specialis prerogativa favoris patris more benivoli diligamus, celsitudinem regiam rogamus et hortamur attente, paterno et salubri consilio suadentes, quatinus mentis oculis erectis ad Dominum, per quem reges regnant et principes dominantur², adversus karissimum filium nostrum Philippum 35 Fra[n]cio regem illustrem nullam hostilem, presertim hoc tempore, facias novitatem, sicut per alias nostras patentes litteras³ tibi serius scribimus, nec tam periculosas et arduas persecutiones assumas, que tui profectionem honoris et culminis impedirent. Quin potius sic te prudenter et provide in hiis et aliis gerere studeas, ut crescas exinde

545. a) imitans c. b) miles c. 40

¹ Quae notantur 'Archiv' XII, 381 de cod. XXX. 1 saec. XVII. (Contadori) bibliothecae Barberinianaer, erronea sunt. ² Prov. 8, 15. Matth. 20, 25. ³ Infra nr. 546.

meritis apud Deum, tuus status altius sublimetur et preter humane laudis presonium apostolice sedis favorem et gratiam uberius merearis.

[Dat. Velletri, X. Kal. Iunii anno primo]¹

546. *EPISTOLA PONTIFICIS ALTERA. Mai. 23.*

⁵ *Ex eodem Registro fol. 208 nr. 170. Nos ipsi contulimus. -- Potthast 24093. Registres de Boniface VIII. 865 (cf. 866—870). Böhmer, Reg. 1246—1313 Päpste 277. (P. deest.)*

Karissimo in Christo filio Adolfo regi Romanorum illustri.

(1) Ad statum orbis pacificum et tranquillum summis ab olim desideriis aspirantes,
¹⁰ pridem ab ipsis nostre promotionis auspitiis cepimus cogitare sollicite ac exquirere dili-
 genter vias et modos diversos et varios, per quos iam multiplicata proh dolor in pelago
 mundi huius turbationes, dissensiones et scandala tollerentur, ut sedatis eorum fluctibus
 et repressis omnino, cunctis fidelibus et precipue regibus principibusque catholicis ceteris-
¹⁵ que potentibus seculi, quos ad ducatum et regimen aliorum superne potestatis altitudo
 constituit, aurora votive tranquillitatis erumpat et pacis stabilis leta serenitas favente
 Domino illucescat. Scimus etenim et ex ipsa facti evidentia innotescit, quod nisi pacis
 in tempore congrua veneratione non colitur pacis actor neque divinis obsequiis inten-
 ditur, ut debetur, nec ignoramus, quod per dissensiones et scandala principum terrenorum
²⁰ minuitur vigor catholice fidei, caritatis fervor extinguitur et saluti multum detrahitur
 animarum. (2) Ideoque levantes in circuitu oculos² nostre mentis et intuentes
 attentius gravis, immo gravissime dissensionis materiam inter carissimos in Christo filios
 nostros Phylippum Francie ac Eduardum Anglie reges illustres, antiqui hostis procurante
 nequitia, suscitatum, quos potius copulare deberet, ut cognati iura sanguinis servarentur,
 inviolabilis caritatis affectus, turbationem non indigne concepimus vehementem, et volentes
²⁵ quam citius, prout facti qualitas exigebat, tam periculosos dissidiis et scandalis tam
 orrendis per efficacia et oportuna remedia obviare, venerabiles fratres nostros B. Alba-
 nensem et S. Penestrinum episcopos, viros utique profundi consilii et unitatis continue
 dictorum regum fervidos zelatores, ad reges ipsos duximus destinandos ad tractandum
 et reformandum divina favente clementia pacem et concordiam inter eos, prout fame
³⁰ divulgantis affatibus iam ad notitiam regiam non ambigimus pervenisse. (3) Post-
 modum autem crebris intellectu rumoribus, quos fide digna confirmabat assertio, quod
 et tu adversus eundem regem Francie et regnum ipsius gentem non modicum congre-
 gabas, alias bellicos faciens apparatus et potissime quesito colore, quod ab ipso reputas
 te offensum, quasi sui predecessores et ipse nonnulla occuparint haetenus iura imperii,
³⁵ que adhuc detinentur taliter occupata, doluimus admodum et duras in intimis sensimus
 punctiones, cognoscentes aperte, quod tua adversus eundem regem et regnum eius
 commotio predictae pacis procurante salubri nostro proposito magnum prestaret obsta-
 culum, immo ipsam quodammodo penitus impediret, tuaque et regum^a [discordia]^b tur-
⁴⁰ baret ecclesiam, orbis concuteret angulos, fidelibus dispendia minaretur ac Torre Sancto
 negotio, ad cuius promotionem felicem et eolorem votis ferventibus anelamus, multi-
 moda impedimenta prestaret. (4) Nimirum, fili, si diligenter attenditur, tuis et dic-
 torum regum non modicum titulis detrahit, honoribus derogat dissensionis instantia
 prelibate. Quid enim putas obloquitur crucis hostis, quid orthodoxe fidei emulus ne-
⁴⁵ phario sermone disseminat, quid submurmurat infidelis? Profecto nimirum displicent
 que dicuntur eaque non moleste ferre non possumus pro eo, quod te ac reges ipsos

546. ^a) regnum e. ^b) sic conciliendum putari: deest e.

¹) Sistitur ex dato epistolae in Registro immediate sequentis, ubi haec adnotantur: Similis data est in precedenti. ²) Cf. ls. 49, 18.

Romana mater ecclesia favoris prerogativa respicit et singularis amoris privilegio prosequi non desistit, cum nos, qui licet immeriti Christi vires in terris gerimus, antequam tam armatas tamque terribiles Christianorum acies in necem pernitiemque fidelium permitteremus irrumperere, si daretur nobis fore possibile, tantorum malorum effectum libenter curarem pro viribus personaliter impedire. (5) Cum itaque, sicut premititur, memoratos episcopos ad reges miserimus suprascriptos, ut inter ipsos per illorum curiosam solertiam pacis federa, Deo auspice reformatar, nosque diligentius attendentes, quod Romanorum rex peculiaris ecclesie filius et eius specialis defensor et advocatus existit, conservare et manutenere ipsius iura imperii, quod sicut te latero non credimus, precellens apostolice sedis auctoritas olim de Grecis transtulit in Germanos, vigilantibus et sollicitis studiis proponamus, magnitudinem rogam rogamus et hortamur attente ac obsecramus in domino Iesu Christo, quatinus pro divina et apostolice sedis reverentia tueque salutis augmento ad tranquillum et pacificum totius christianitatis statum et potissime gentium regni tui de habundantia clementie regalis intendens et ipsarum periculis benigne compatiens, a quolibet in hac parte hostili processu, presertim hoc tempore, per quem molesta nobis quam plurimum regum predictorum discordia fomenta suscipiat, non solum studeas ponitus abstinere, set potius, ut tractanda concordia inter eos per episcopos memoratos iuxta vota nostra proveniat, opem et operam efficaces studeas impertiri, tanto amplius nobis et apostolice sedi proinde placituras, quanto in hoc nostris et ipsius beneplacitis promptius et efficacius acquiesces. (6) Et quia premissa et huiusmodi tuum et imperii preacti negotium specialiter eordi gerimus. ecce venerabiles fratres nostros . . archiepiscopum Reginum et . . episcopum Senensem, latores presentium, viros utique providos et discretos ac nobis et fratribus nostris merito sue probitatis acceptos, ad te duximus destinando[s], ut predicta tibi efficacius oraculo vive vocis exponant et tu ea, que personam tuam et imperium ipsum tangunt, per eos nobis seriose studeas intimare, ut ex eorum relatibus informati plenius et instructi curemus illud super hoc adhibere remedium, per quod eiusdem iura imperii ad tui honoris et exaltationis augmentum illesa et integra conserventur.

Dat. Velletri, X. Kal. Iunii, anno primo.

547. *RESPONSUM PONTIFICIS. Iun. 27.*

30

Ex eodem Registro fol. 209^r nr. 171 demum contulit H. Pogatscher. — Potthast 24114. Registres de Boniface VIII. 871. Böhmer, Reg. 1246—1313 Pápste 279. (P. deest.)

Karissimo in Christo filio Adolfo regi Romanorum illustri^a.

(1) Serenitatis tue nuntios, venerabilem fratrem nostrum H. Brixinensem episcopum et dilectum filium magistrum L. prepositum Wormationensem et nobilem virum Gerlacum de Isemburg, ad nostram nuper presentiam destinatos paterna benignitate recepinus et que tam publice, quam private ipsi coram nobis pro parte tua exponere voluerunt, audivimus diligenter. Inter cetera quidem nobis exposita per eodem filialem obedientiam, devotionem puram et sincere promptitudinem voluntatis, quas geris ad nos et Romanam ecclesiam matrem tuam, quibus devote obsequi et obedire gratanter animo ferventi disponis, pro te prudenter offerre curarunt, petentes per nos et eandem ecclesiam tibi solitum Roman(is) regibus exhiberi favorem et benivolentiam consuetam. (2) Nos igitur hec diligenti meditatione pensantes oblationem huiusmodi tam providam tamque caram gratanter accepimus eaque in libro memorie nostre conscripta, providentiam regiam dignis exinde in Domino laudibus commendamus et personam tuam prosequi affectu paterno volentes, disponimus tui honoris tuique culminis incrementa felicia, in quibus digne

546. c) sequitur eiusdem supra lineam, sed deletum e.

547. a) illustri e.

poterimus, promovere tibi que nobis et eidem ecclesie devotum, obedientem et promptum filium efficaciter [te] exhibenti et facienti, que catholici Romanorum principes antecessores tui ecclesie supradicte devoti, veri advocati et defensores ipsius, quorum laudabilis est et recolenda memoria, predecessoribus nostris pontificibus Romanis^{b)} et ecclesie prelibate fecisse noscuntur, assistere auxiliis et favoribus opportunis. (3) Celsitudinem itaque regiam monemus, rogamus et hortamur attente, quatinus in huiusmodi tua laudabili dispositione persistens quod ore cantas, operibus comprobas ac nostris et eiusdem ecclesie beneplacitis perseveranter felicibus actibus te coaptas, ut ex hoc apud Deum tibi bonorum accrescat cumulus meritorum, nostram et apostolice sedis gratiam uberius consequi merearis statusque tuus de bono semper in melius augeatur. (4) Ceterum prefatum prepositum pro imminente quodam necessitatis et publice utilitatis articulo ad tuam festinanter duximus presentiam remittendum, quem iuxta votum nostrum expeditum a te ad nos rediturum celeriter expectamus. Ad quod etiam efficaciter obtinendum, ne quod absit publica evitanda pericula, gravia fugienda discrimina, que verisimiliter formidari possunt, evenire contingat etiam in exaltationis tue dispendium et perniciem manifestam, ecce venerabiles fratres nostros . . . Reginum archiepiscopum et . . . episcopum Senensem nuncios nostros, viros quidem providos et discretos, de quorum industria et circumspeditione fiduciam gerimus in Domino specialem, ad te duximus destinandos, ad tuam prefatum nobilem presentiam remittendo, ut ad hec efficacibus monitis et ferventibus studiis te inducant tuque plenius prudenter intelligas, quam desideranter appetimus quamque ferventer obtinamus, ut inter te et carissimum in Christo filium nostrum Philippum regem Francie illustrem, presertim hoc tempore actus omnino vitentur bellici et processus penitus fugiantur hostiles. (5) Actore quidem pacis nobis auxiliante benignus, sub ipsius disponimus laborare fiducia et indesinenter adhibere remedia, quibus ad Dei laudem, sepefate honorem ecclesie, tuam et dicti regis exaltationem et gloriam ac prosperum statum orbis, exorte hinc inde discordio pacifica et salubri terminatione quiescant.

Dat. Anagnie, V. Kal. Iulii, anno primo.

548—553. SENTENTIAE PRO EPISCOPO MINDENSI.

1295. Oct. 10.—1296. Nov. 5.

Sententias pro ecclesia Mindensi latas, quas hic collectim proponere licet, cum autographa quamvis variis vicibus quaerentes minime nacti simus, damus ope eorundem subsidiarum, quae adhibuit editio novissima, quam paravit Hoogeweg 'Westfälisches Urkundenbuch' VI, 493 sq. nr. 1551. 1552. 1555. 1580. 1582. 1583. Quae sunt:

W editio iam olim a St. A. Würdtwein data 'Nova subsidia diplomatica' tom. XI. et XIII, sumpta ut opinamur ex codice pergameneo partim et chartaceo in folio minori, quem l. c. XI praef. p. XI.IX vocat 'Librum censualem et iurium antiquorum Mindensis ecclesiae'; cf. Hoogeweg l. c. VI, pag. III n. 2 et 'Nova subsidia' IX, 71:

H Ms. 173 societatis historicae Saxoniae inferioris¹⁾ 'Abschriften Mindenscher Urkunden. Aus der Gruppen'schen Abschrift eines alten Mindener Copiariums²⁾ im Hannover'schen Stadtarchive'; nos ipsi contulimus:

547. b) Romanor c.

1) Cf. 'Katalog der Bibliothek des historischen Vereins für Niedersachsen' I, 88. 2) Qui copiarium
45 hodie desideratur.

M. Msc. II 189 tabularii regii Monasteriensis chartacei saec. XVI. ex., quod continet diplomata vel excerpta ex copiariis antiquioribus deprompta. Quae ad calcem singulorum documentorum hic repetimus. Nobis petentibus denuo descripsit vir cl. Philippus eidem tabulario praefectus. Uncis inclusa, in M corrosa et vix legibilia, ex Msc. II 189a apographo a. 1870. ex M facto eiusdem tabularii suppleta sunt. Ex alio vel eodem codice excerpta similia suo Marte, ut opinamur, confecit Kindlinger 'Sammlung merkwürdiger Nachrichten und Urkunden für die Geschichte Deutschlands. Erstes Heft' (Leipzig 1806) pag. 90 sqq. Quae 'Ex registro copiarum literarum Mindensis ecclesiae, tempore Bernardi de Mallinkrot, coadiutoris eiusdem ecclesiae, conscripto ac in eius bibliotheca olim asservato' deprompta esse dicuntur. Cuius editionis lectiones varias omnino negleximus.

**548. SENTENTIA DE DAMNIS IN BELLO PER STIPENDIARIOS
SUSTINENDIS. 1295. Oct. 10.**

Proponimus ex W l. c. XIII, 41 (= Westfäl. Urkb. VI, 493 nr. 1551). Excerptum praebet M pag. 102 nr. 582 his verbis: Adolphus Dei gratia Romanorum rex ad requisitionem Ludolphi episcopi M[indensis] sententia lata pronuntiat in castris ante Creutzbergh sedens pro tribunali, quod vasallus certa pecuniae summa conductus, ut principi suo assistat, damnum passum ipsemet ferre cogatur. 1295^a, feria 2. post Dionysii, anno regni sui quarta. — Böhmer, Reg. Ad. 291. (P. 462.)

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum notitiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, secunda feria post Dionysii nobis in castro ante Cruceberg pro tribunali sedentibus, obtentum fuit ad requisitionem venerabilis Ludolphi electi et confirmati Mindensis ecclesie principis nostri dilecti per principum, nobilium ac aliorum consistorio nostro assistentium concordem sententiam coram nobis: si aliquis princeps aut dominus interpellat aliquem subditum pro impendendo sibi auxilio contra suos adversarios de castro, quod ab eodem suo domino tenet in pignore, pacto interposito de danda sibi pro huiusmodi auxilio pecuniae certa summa, idemque subditus^b adiuvens dominum^c ipsum de eodem castro sibi obligato factusque eiusdem domini officialis, quod ipse subditus seu officialis dampna, quae exinde pertulerit, nisi aliud deducatur in pactum, debet personam³⁰ liter sustinere nec illud tenetur sibi suus dominus resarcire.

Datum in castro apud Cruceberg, anno et die predictis, regni nostri anno quarto.

**549. SENTENTIA DE CONSTRUCTIONE MUNITIONIS IN FUNDO ALIENO.
1295. Oct. 10.**

Ex W l. c. XIII, 43 (= Westfäl. Urkb. VI, 494 nr. 1552). Excerptum praebet M pag. 73 nr. 218: Adolphus Romanorum rex ad instantiam Ludolphi episcopi Mindensis pronuntiat sententiam in castris ante Creutzbergh, quod nullus comes in suis comitatibus possit extruere munitiones aut aedificia absque consensu domini proprietarii fundi. Data in castris ante Creutzbergh 1295, 2. feria post Dionysii, regni sui anno 4. — Böhmer, Reg. Ad. 290. (P. 463.)

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum notitiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, secunda feria post Dionysii nobis in castro ante Cruceberg pro tribunali sedentibus, obtentum fuit ad requisitionem venerabilis Ludolphi electi et confirmati Mindensis ecclesie

548. ^a) 2 add. M. ^b) subditis H. ^c) dum H.

principis nostri dilecti per principum, nobilium, ac aliorum consistorio nostro assistantium concordem* sententiam coram nobis: quod nullus comes in terminis comitatus sui in fundo proprietatis titulo ad aliquem incolam ipsius comitatus spectante possit de iure absque consensu ipsius, ad quem spectat ipsa proprietates, alicuius castri vel alterius munitionis edificia inaurare de novo. Item fuit obtentum in sententia coram nobis: ut si inter comitem cuius est comitatus et dominum fundi predicti super edificiis prohibitis questio oriatur huiusmodi, contentio coram nostra maiestate tamquam superiori iudice tractari debeat et finire.

Datum in castro ante Cruceburg, anno et die predictis, regni vero nostri anno quarto.

550. SENTENTIA CONTRA ADVOCATOS DE DOTE ECCLESiarUM ET CLERICORUM. 1295. Nov. 24.

Ex W l. c. XIII, 44 (= Westfäl. Urkb. VI, 495 nr. 1555). Excerptum praebet M pag. 82 nr. 329: Adolphus Romanorum rex prope Isenach in tribunali sedens pronuntiat. nulli advocato competere aliquod ius vel iurisdictionem^a in dote alicuius ecclesiae aut rebus clerici nec in vita nec in morte. 1295, feria 5. ante festum s. Catharinae. — Böhmer, Reg. Ad. 294. (P. 464.)

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, quinta feria ante festum beate Katherine nobis apud Isenach pro tribunali sedentibus, per communem sententiam nobilium tunc nostro consistorio astancium erat obtentum: nulli advocato quocumque licere nec aliquod ius vel iurisdictionem habere in dote alicuius ecclesie vel clerici sive in rebus suis nec in vita nec in morte. Nos igitur huiusmodi sententiam iustam decorantes approbamus et confirmamus. Prosentium testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli robore signatarum.

Datum anno Domini, die et loco superius annotatis, regni vero nostri anno quarto.

551. SENTENTIA DE IURE BORCHVREDE. 1296. Sept. 27.

Ex W l. c. XIII, 45 (= Westfäl. Urkb. VI, 505 nr. 1580) et H fol. 42^r nr. 48. Excerptum praebet M pag. 115 nr. 766: Adolphus Dei gratia Romanorum rex pronuntiat sententiam, quod neuter eorum, qui castrum unum communiter possident, altero invito partem suam in eodem castro sine custodia relinquere potest nec destruere nec quicquam tentare in alterius praedici[um] et gravamen, sedens in tribunali in Wertheim 1296, in festo sanctorum Cosm. [et] Dum., ind. 10. — Böhmer, Reg. Ad. 330. (P. 465.)

Nos Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, die sanctorum Cosme et Damiani, indictione decima, nobis in Werthaim^b pro tribunali sedentibus, quesitum fuit in sententia coram nobis: si duo domini equo iure habeant unum castrum et iurant sive compromittunt societatem sive pacem, que vulgariter borchvrede nuncupatur, inter se in castro memorato servare, postea vero alter eorum prohibet, ne ab altero suo consocio custodiatur idem castrum per excubias sive vigilias pro parte sua, ymmo mandat, ut destruat suburbium sue partis, ut per hoc totius

549. ^a) concorditer H. ^b) sic H.

550. ^a) iurisdictionem M.

551. ^a) sancti H. H. ^b) Werthaim H: Wertheym H.

castri amissio seu perditio consequatur, utrum alter eorum hoc facere possit altero reclamante, diffiniente multorum nobilium tunc ibidem astantium sententia est obtentum: quod neuter eorum altero invito partem suam in eodem castro sine custodia relinquere potest nec destruere nec quicquam attemptare in alterius preiudicium et gravamen. Presentium testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli roborato signatarum.

Datum die, loco et anno^o Domini superius annotatis, regni vero nostri anno quinto.

552. *PETITIO EPISCOPI REGI PORRECTA. 1296 ante Nov. 5.*

F. H. fol. 39 nr. 44, ubi lemma Interrogatio prioris sententiae¹ et W. l. c. XI, 105 (= Westfäl. Urkb. VI, 506 nr. 1582). Excerptum v. infra nr. 553. (P. deest.)

Magnifico et gloriosissimo domino suo A. Romanorum regi serenissimo semper 10
augusto Ludolphus Dei gratia Mindensis ecclesie episcopus princeps suus devotus cum
fidelitate debita obsequium semper promptum.

A maiestate regia determinatio queritur talis casus: Ministerialis alicuius principis
sive nobilis, qui domino suo fidelitatem iuravit, contra fidem et iuramentum suum
veniens dolum committit, treugas domini sui quamvis de consensu eiusdem ministerialis 15
datas idem ministerialis violat, terram spoliat, exactionem facit in homines domini sui,
pecuniam a domino suo extorquet contra sententiam regis, idem etiam ministerialis in
proscriptione regia per sex annos et amplius permansit, castra domini sui precludit
domino suo nec vult restituere, donec dominus omnibus talibus iniuriis renuntiet coactus
et invitus, eadem etiam castra exhibet ad vendendum duci et aliis nobilibus maioribus 20
in preiudicium sui domini et gravamen. Queritur, utrum dominus ei fidem servare
debeat et^a an dominus dolum dolo compensare possit eundem ministerialem capiendo,
et si capiens sive sit miles sive famulus malefaciat an non qui de mandato domini sui
cum capit, et quam penam meruerit^b talis ministerialis infidus, qui in dominum suum^o
feloniam talem committit in excessibus prenotatis. 25

553. *SENTENTIA DE FIDE VASSALLO INFIDELI NON SERVANDA.*

1296. Nov. 5.

Proponitur ex H. fol. 39 nr. 45, collato ad editionis nostrae usum A codice Msc. T. 25, vol. I pag. 388 tabularii regii Hannoverani secundum editionem 'Westfäl. Urkb.' VI, 507 nr. 1583 paratam. Cf. etiam varias lectiones l. c. annotatas. Quoad linguam Germanicam 30 cf. infra nr. 571 et Vancsa loco supra ad nr. 122 citato pag. 69. Excerptum praebet M pag. 116 nr. 788 hiis verbis: Ludolphus episcopus Mindensis per suum legatum proponit quaestionem² Adolfo Romanorum regi, an infideli ministeriali et doloso sit servanda fides; item an capiens talem ministerialem dolo peccet. Respondet rex, quod ita. In Wilburch, 1296, die Lunae post Sanctorum [omnium]. — Böhmcr, Reg. Ad. 331. 35 (Cf. P. 465³.)

Wy Adolff von Gottes gnaden Romisch kunick alle wege eyn merer kunden an
dysem bryeve allen denen dye in sehent eder horent lesen, daz Friderich von Wer-
dingehusen eyn thumherr von Hamelen kam fur uns zo Wilburek, do wir ze gerichte
saffen an dem manthage nach Aller heiligen taghe unde ghorte ze^a ervarende^b von 40
unres lieben fursten weggen Ludolfes des byscoffes von Minden an eyne ghemeynen
urteyle, swa eyn furste eyne dyenstman hat der ym huldet unde im swert truwe unde

551. c) annis W. II.

552. a) deest H. b) incurrit male W. c) suum dominum W.

553. a) se H. b) ervaren H.

1) Infra nr. 553. 2) Supra nr. 552. 3) Ubi solum excerptum praebetur.

warheyt an ym^e zo behaldende unde der zilbe dyenstman synen eyt unde syne truwe
 brichet^d gen synen herren, dem er gesworen hat, unde den fride brichet, den der herr
 ghemachet hat myt des zelbon deynstman wyßende, unde der deynstman daz land robet,
 synes herren lute schezzet myt unrechte, synem herren phenninge abedrenghet wider
 5 der urteile, die vor uns gevallen ist, unde derselbe denstman in des riches acht ist,
 unde ob der dyenstman synem herren syne burghe vorslißet un[de] in der niht wider
 geben wyl, er wolle denne uf in vorkyssen dye bosheyt, die er gen im hat getan, unde
 ob der deynstman synes herren burghe eynem herzoghen. oder anderen edelen luten
 zo kufende wil geben uf synes herren schaden, ob dyer dienstman ghevungen wyrt
 10 von synes herren weggen, dem er vor gesworen hete unde im darnach die untruwe hat
 getan, also vorgesciben ist, ob der herre wider deme richte iht getan habe oder
 ob der ritter oder der knecht, der in gevangen hat von synes herren weggen, keyner
 beßerunge schuldig sy. Do wart vor uns orteylet myt ghesammenter urteile^e: swa
 eyn deynstman gen synom herren, dem er gesworen hat, syne truwe unde synen
 15 eyt brichet, also vorgesciben yst, wirt er ghevanghen von des herren weggen, daz
 der herr daran niht missetan habe^f, wan zo vorre, ob er in synem fride oder in
 synem ghebeyte gevangen yst, so hat er getan wyder synen eren^g unde wyder
 dem rechte. Der ritter oder der knecht, der den dyenstman hat gevangen, ist och
 darumbe keyner beßerunge schuldich, ob der dynstman in des riches acht yst. Des
 20 geben wirz ze eynen wyßentlichen urkunde dysen bryef besegelt myt unserm kunich-
 lichem ingesigel.

Dirre bryef wart geben zo Wilburck, an dem mantaghe nach Aller heylligen
 taghe, do man zalte von Gottes geburte zwelf hundert yar neuzig yar unde in deme
 sesteyn jare, in deme funften jare unsers riches.

25 554. PROTECTIO IURANTIUM PACEM IN THURINGIA.

1295. Nov. 13.

*Ex autographo in tabulario regio Magdeburgensi asservato edita est 'Urkundenbuch
 der Stadt Erfurt' I (= 'Geschichtsquellen der Provinz Sachsen' XXIII) p. 304 nr. 444.*

30 *Quam editionem hic repetimus. Sigillum desideratur. In verso scriptum est: Adolfus
 der konning hat eyn frede gesatz in Doringen und wel die vorteidungen, die on ge-
 sworn haben. Dedit iam olim Wenck 'Hessische Landesgeschichte. Urkundenbuch' III, 164
 nr. 193, num ex alio fonte nescio. Cuius varias lectiones adnotavimus. — Böhmer, Reg.
 Ad. 292. (P. 463.)*

35 Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus recognoscimus per pre-
 sentes publice profitendo^a, quod universos nobiles, ministeriales, civitates et incolas
 Thuringie, qui pacem generalem per nos instauratam^b iuraverunt vel iurabunt, manutene-
 bimus et defendemus ab iniuriantibus sibi, non diminuendo iura eorum aliquatenus vel
 honorem, sed ea graciousius adaugendo, quamdiu se erga nos, imperium et pacem iuratam

40 553. e) my II. d) deest II. e) uttorde II. f) mißer anhabet II. g) errn II.

554. a) protestando IF. b) loco pacem — instauratam IF: pacem instaurandam per nos.

LL. CONSTITUTIONES III.

habebunt et tenebunt bene, legaliter et racionabiliter, ut tenentur. Iure imperii in omnibus tamen salvo.

Datum in Isenach, Idus Novembris, anno Domini M^oCLXXXV, regni vero nostri anno quarto.

555. PRIVILEGIUM DE COMITIARUM DIMINUTIONE.

1296. Febr. 19.

Autographon, quod in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserselekt Nachtrag' nr. 135½ asservatur, nos ipsi denuo descripsimus. Pendet sigillum laesum filis sericis rubei viridisque coloris. Transsumtum a. 1296. Mart. 12. ab archiepiscopo Salzburgensi factum 10 v. 'Monumenta Wittelsbacensia' II, 88 nr. 208. — Böhmer, Reg. Ad. 298. (P. deest.)

Adolfus dei gracia Romanorum rex semper augustus dilecto principi suo Chunrado Salzburgensis ecclesie venerabili archiepiscopo gratiam suam et omne bonum.

(1) Cum regalis magnificentia, cui donorum et beneficiorum immensitas est mensura, suorum devotorum principum et fidelium precibus annuit, petita liberaliter 15 concedendo, tunc vere ab augendo augusti nomine insignitur, quia dum graciosis benivolenciis eorum fidelitatem sibi peramplius annectit et allicit, robur regno et potenciam perfectius coacervat. (2) Igitur cum dilecti principes nostri Otto, Lud-
wicus et Stephanus comites palatini Renu duces Bavarie illustres iurisdictiones et iudicia comitiarum in hofmarchiis dilecti principis nostri Heinrici Ratisponensis epi-
scopi in Teyspach, Frantenhausen, Pylsting, Æuting, Essenbach et Ergoltsbach cum earum pertinentiis tam in bonis quam hominibus, que a nobis et Romano imperio usque ad hec tempora in feodo tenuerunt, eidem Ratisponensi episcopo ementi pro se et sua ecclesia pro quadringentarum librarum Ratisponensium denariorum precio vendidissent, petentes cum affectu, ut ipsam venditionem ac emptionem 20 habentes ea memorato principi nostro Ratisponensi episcopo conferre in feodum et investire eciam dignaremur, nos volentes per huiusmodi petitionis admissionem eorundem principum fidelitatis et devotionis constanciam erga nos et Romanum imperium fervencius excitari, supradictas venditionem et emptionem ratas habemus tibi-
que mandamus et de auctoritate celsitudinis regie damus et tradimus potestatem, ut a memoratis ducibus resignationem earundem iurisdictionum et iudiciorum nomine nostro recipias et ipsa prefato Ratisponensi episcopo in feodum conferas ipsumque investias de eisdem. (3) In qua tamen collatione seu investitura potestatem reemendi supra-
dicta iudicia et iurisdictiones prefatis ducibus et eorum posteris reservari volumus secundum pacta et condiciones, que in instrumento super hoc edito plenius continentur¹. 25 Ita eciam ut ipsa iudicia et iurisdictiones cum omni honoris et iuris plenitudine contractu reemptionis facto ad memoratos duces seu eorum posteros, sicut ea tenuerunt ante hec tempora, integraliter revertantur. Preterea sectionem, diminutionem seu divisionem comitiarum, si que ex hac causa secute sunt, ratas habemus et habere volumus atque gratas. (4) Iniungimus eciam tibi, ut ne principatus Bavarie per translationem huiusmodi feodorum diminutionem sustineat, a predictis ducibus restaura- 30

1) Cf. 'Monumenta Wittelsbacensia' II, 80 nr. 207.

tionem recipias competentem. Quam tamen reemptione facta ad ipsos seu posteros eorum redire volumus integraliter, sicut eam ante haec tempora possederunt.

Dat. in Friberoh, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, XI. Kalen. Maroii, regni vero nostri anno quarto.

556—559. PARLAMENTUM GENERALE FRANCOFURTANUM.

1296. Apr. 8. Iun. 27. 28.

556. SCRIPTUM INVITATORIUM. Apr. 8.

Cum nec autographon nec apographa in tabulario Bisuntinae civitatis supersint, editionem repetere necesse est, quam iam olim ex autographo, ut videtur, nunc deperdito paravit Chifflet 'Vesontio civitas imperii libera' (1650) I, 229. In orthographiae minutis correctam damus. Qua editione omnes aliae redeunt. Cf. privilegium civibus Bisuntinis concessum infra nr. 565. — Böhmer, Reg. Ad. 304. (P. deest.)

Adolphus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus prudentibus viris magistro, consulibus et universis civibus Bisontinis, fidelibus suis dilectis, gratiam suam et omne bonum.

(1) Fidei vestre constantiam illibate, quam vos erga nos et imperium gerere cognovimus ab experto, dignis laudum preconiiis attollentes, vobis ad augmentum congaudii intimamus, quod principatibus Misnensi, Orientali et Thuringie nostro imperio triumphaliter applicatis, per quos potentia imperii noscitur non modicum dilatata, in aliis reipublice negotiis prosequendis^b libere poterimus annuente Domino convertere curas nostras. (2) Sane quia, sicut ad culminis nostri pervenit notitiam, rex Francie fermento persuasionis suae sinceritatem fidei vestre molitur corrumpere, vos a fidei nostre et imperii debito avertendo et servitio sui secularis domini accersendo^{c-1}, attentione qua possumus vos hortamur, quatinus a talibus persuasionibus auditum et animum avertatis, sicut et iugum servitutis perpetuae volueritis evitare et nostre indignationis offensam, qui exinde ad privationem libertatum vestrarum procedere ac alias in exterminium vestram molimina nostra de consilio principum nostrorum convertere cogemur. (3) Porro convocatis principibus, baronibus, nobilibus et aliis fidelibus imperii in festo sancti Iohannis^d baptiste super premissis et aliis statum reipublice tangentibus generale parlamentum apud Frankenfurt ediximus celebrandum, cui nuncios vestros petimus attentius interesse. Placet tamen, ut ante ipsum terminum vos et alii domini ac fideles nostri Burgundie vestros ad nos iuxta partes Rheni, ubi statim erimus, nuncios destinetis, qui de processibus nostris vos valeant plenius informare et a quibus nos statum illarum partium possimus latius experiri.

Datum in Aldemburg, VI. Idus Aprilis, regni nostri anno quarto.

557. 558. RECOGNITIONES SENTENTIARUM CONTRA OTTONEM DE BURGUNDIA. Iun. 27.

Gravissima documenta nr. 557 et 558 inter se haud ubique concordantia ex autographis, quae Pisis in tabulario capitulari nr. 1271, 1272 asservantur, partim corrosis, publici

556. ^a) Rudolphus ed. ^b) prosequenda ed. ^c) sic legendum; accrescendo ed. ^d) Ioh. ed.

1) Fortasse in or. scriptum erat accersendo; cf. infra p. 526 l. 5.

uris fecit J. Ficker loco ad nr. 258 citato p. 46 sq. nr. 21. 22 (= W. SB. p. 182 sq.). Non omnia vir cl. bene legit. Itaque nos ipsi autographa denuo accuratissime contulimus.

A exemplaris Moguntini sigillum deperit, loris membranaceis relictis.

B exemplar Trevirense eadem manu cancellariae regis exaratum est ac A. Item sigillum deperit, solis foraminibus relictis. Huius exemplaris lacunas non omnes suppleri posse, dolendum est. — Böhmer, Reg. Ad. 457 et Reichssachen 426 (Addit. II).

(P. deest.)

A.

1. Nos Gerhardus Dei gracia sanote Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius recognoscimus per presentes, quod anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo sexto, quarta feria post Iohannis baptiste, in generali parlamento^a apud Frankenford celebrato nobis presentibus serenissimus dominus noster dominus Adolfus Rom(anorum) rex, obtento per concordem sentenciam principum et aliorum assistencium, quod in negociis reipublice posset statuere iudicem et prosequi eiusdem reipublice negocia coram eo^b, idem rex illustrem principem dominum Heinricum Iantgravium, terre Hassie dominum, statuit pro iudice loco sui et obtinuit dictante communi sentenciam coram eo:

2. Quod quia nobilis vir Otto de Burgundia dominus de Salinis omnia feoda, que ab ipso et imperio tenuit sine consensu suo alienavit et in manu posuit aliena, cum tamen ante alienacionem huiusmodi se astrinxerit fide prestita ac corporali in[terposit]o^c sacramento, quod ipsum dominum regem deberet iuvare contra omnes homines, qui possent vivere et mori, omni fraude^d et dolo exclusis, de tota sua terra et toto posse suo, aliis apposis conditionibus et pactis obligand[us] se nichilominus^e sub pena omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, presencium et futurorum, ne contraveniret in parte vel in toto, prout in litteris super eo confectis plenius est expressum^f, dictus Otto ceciderit a feodis predictis et omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, ita quod

B.

1. Nos Boemundus Dei gracia archiepiscopus Trevirorum recognoscimus per presentes, quod anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo sexto, quarta feria post Iohannis baptiste, in generali parlamento^a apud Frankenford celebrato nobis presentibus serenissimus dominus noster dominus Adolfus Romanorum rex, obtento per concordem sentenciam principum et aliorum assistencium, quod in negociis reipublice posset statuere iudicem et prosequi eiusdem reipublice negocia coram eo, idem rex illustrem principem dominum Heinricum Iantgravium, terre Hassie dominum, statuit pro iudice loco sui et obtinuit dictante communi sentenciam coram eo: 25

2. Quod [quia]^b nobilis vir Otto de Burgundia dominus de Salinis omnia feoda, que ab ipso et imperio tenuit, sine consensu suo [alie]navit^c et in manu posuit 30 aliena, cum tamen ante alienacionem huiusmodi se astrinxerit fide prestita ac corporali interposito sacramento, quod ipsum dominum regem deberet iuvare contra omnes homines, qui possent vivere et mori, 35 omni fraude et dolo exclusis, de tota terra sua et toto posse suo, aliis apposis conditionibus et pactis obligando se nichilominus^e sub pena omnium bonorum suorum mobilium et immobilium, presencium et 40 futurorum, ne contraveniret in parte vel in toto, prout in litteris super eo confectis plenius est expressum^f, dictus Otto ceciderit a feodis predictis et omnibus bonis suis mobilibus et immobilibus, ita quod 45

557. ^a) plamento A. ^b) coram eo supra lineam add. A. ^c) uncis inclusa evanuerunt A.

558. ^a) plament. B. ^b) deest B. ^c) uncis inclusa evanuerunt B.

1) Quae serratae non sunt.

ipse rex sua auctoritate se intromittere poterit de eisdem feodis et bonis.

3. Item obtinuit, quod vasallos ipsius Ottonis de Burgundia ratione bonorum eorundem requirere possit ad fidelitatem et homagium sibi prestanda¹ quodque iidem vasalli illa sibi de iure facere teneantur.

4. Item obtinuit idem dominus rex per concordem sententiam, quod illorum principum nobilium et aliorum, qui feoda habent ab imperio nec existentes in terra petiverunt infra annum et diem investituram feodorum ipsorum, eadem feoda sibi et imperio vacent et quod ea debeat vindicare ac sue attrahere potestati necnon ea licite retinere, nisi coram eo, quod hoc fieri non debeat, causa legitima ostendatur.

20

25

In cuius rei testimonium presentes litteras sigilli nostri robore fecimus communiri.

Dat. anno Domini, loco et die predictis.

30

35

ipse sua auctoritate se intromittere poterit de eisdem. Quodque dictus lantravius quemcumque requisierit in ductorem in possessionem dictorum bonorum, sibi concedere teneatur et quod vasallos ipsius ratione bonorum eorundem requirere possit ad homagium et fidelitatem sibi prestandam quodque iidem vasalli illa sibi de iure facere teneantur.

3. Item obtinuit idem dominus rex per concordem sententiam, quod illorum principum nobilium et aliorum, qui feoda habent ab imperio nec existentes in terra petiverunt infra annum et diem unum investituram feodorum ipsorum, eadem feoda sibi et imperio debeat vindicare ac sue attrahere potestati necnon ea licite retinere, nisi coram ipso, quod hoc fieri non debeat, causa legitima ostendatur.

4. Item obtinuit per communem sententiam, quod principes illos et alios, qui vocati ad parlamenta^d ipsius^e non venerint, vocare possit ad suam presenciam et pro contemptu requirere et recipere emendam, que consona fuerit rationi.

In cuius rei testimonium presentes litteras sigilli nostri robore fecimus communiri.

Dat. anno Domini, die et loco predictis.

6. Item ibidem per sententiam est obtentum, quod si pro pace communi iurata volga fuerit proclamata et edicta contra turbato[ros pacis]^f, quicumque comitivam suam ad hanc subtraxerit et auxilium non prestiterit, ille penis statutis, si [q]^g, deb[eat] subiacere. Alioquin tanquam violator pacis haberi debeat et puniri.

Dat. ut supra.

40

559. PRIVILEGIUM DE PROSCRIPTIONE PROFERENDA
VEL RELAXANDA. *Iun. 28.*

Contulimus autographon tabularii regii Dusseldorpiensis 'Jülich-Berg' 122. Sigillum parum lacsum pendet loro membranaceo. Quo redeunt omnes editiones. — Böhmer, Reg. Ad. 318. (P. decst.)

45

558. ^d) plamont. B. ^e) a ipsius in loco raso B. ^f) circiter 20 litterae evanuerunt B. ^g) circiter 11 litterae evanuerunt; an prima littera fuerit q vel p vel f. cognosci vix potest B.

1) Cf. infra nr. 573.

Adolfus Dei gracia Rom(anorum) rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gracionem suam et omne bonum.

Dignum iudicat nostra serenitas et congruum arbitratur, quod ad personas illas, quas nobis sanguinis unit affectio, ramos nostri favoris et gracie latius expandamus. Hinc est quod nosce volumus universos, quod votiva desideriis nobilis viri Adolphi comitis de Monte, consanguinei nostri karissimi, affectantes placidius complacere, sibi hanc gracionem de benivolentia regia duximus faciendam, ut auctoritate nostra proscriptio- nis sententias in suo dominio et districtu in personas culpabiles proferre valeat iuxta suorum excessuum qualitatem et easdem sententias, quando placet et prout expedire noverit, auctoritate regia similiter relaxare. Presentibus post lapsum biennii minime 10 valituris.

Dat. in Frankenvort, III. Kal. Iulii, indicione nona, anno Domini millesimo du- centesimo nonagesimo sexto, regni vero nostri anno quinto.

560. PRIVILEGIUM DE BONIS IMPERII ACQUIRENDIS.

15

1296. Apr. 14.

Duo autographa A monasterio Altenzelle et B monasterio Buch concessa, quae ser- vantur in tabulario regio Dresdensi, benivole contulit vir cl. H. Ermisch. Pendent sigilla plus minusve laesa filis sericis flavi rubeique coloris. Quibus redit editio, quam paravit Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 168 sq. nr. 236. 235. — Böhmer, Reg. Ad. 305. 306. 20 (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani im- perii fidelibus presentes litteras inspecturis gracionem suam et omne bonum.

(1) Regalis dignitas a supremo et precipuo creatore videlicet omnium suam reci- piens dignitatem, nullius iustius quam illius fulcitur robore, cuius potencia et virtute 25 omnia subsistere dinoscuntur, nec est fas dicere aut mente concipere, quod impensum eidem cuiuscunque devocionis aut devote fidelitatis servitium personis ecclesiasticis seu ipsorum locis divino cultui deputatis aliquatenus vacuum revertatur, quin potius ad presentis felicitatis effectum impetret* et future. (2) Hinc est quod tam presentibus notum esse volumus quam futuris, quod cum dive recordacionis 30

A.

B.

Fridericus primus¹ et secundus² quondam Fridericus secundus³ quondam Romanorum Romanorum imperatores necnon Philippus⁴, imperator monasterio de Büch Heinricus⁵, Rudolfus⁶ reges Romani^b mona- sterio de Cella 35

ordinis Cysterciensis Misnensis dyocesis duxerint^c concedendum, quod quecunque bona in partibus illis^d oblacione infeodatorum imperii seu ministerialium ipsius ipsum mona- sterium contingeret adipisci, illa posset possidere licite et habere, ratificantes^e nichilominus et confirmantes^e villas et omnia bona, quas et quo pie recordacionis olim

560. ^a) impetrat B. ^b) sic A. ^c) duxerit B. ^d) infra sex miliaria circa mona- 40 sterium antedictum add. B. ^e) ratificans, confirmans B.

1) Cf. Stumpf 4352. 2) Reg. imp. V, 3405. 3) Cf. Reg. imp. V, 3406. 4) Reg. imp. V, 78.
5) Reg. imp. V, 3930. 6) Servatum non est.

A.

Otto, Theodericus, Heinricus, Theodericus et Heinricus Misnensis et Orientalis marchio
cus et Fridericus Misnenses et Orientales
marchiones

6 qui eas et ea ab imperio feodaliter obtinebant, eidem monasterio Cellensi^a tradiderunt^b
et donaverunt^c, cum omnibus pertinenciis eorundem, prout in privilegiis

A.

prefatorum imperatorum et regum Romanorum
norum

10 super hiis confectis plenius est expressum, nos devotis religiosorum virorum . . abbatibus
et . . conventus monasterii antedicti supplicationibus favorabiliter inclinati, predictum
monasterium cum personis omnibus Domino famulantibus in eodem, cum omnibus bonis,
que in presenciarum iuste possident et prestante Domino in futurum iustis modis pote-
runt adipisci, in nostram et sacri imperii protectionem recipimus specialem ac prescripta
15 privilegia

A.

predictorum imperatorum et regum Romanorum
norum

et omnia contenta in eis necnon concessionibus, donationibus, iura et libertates a quibuscun-
20 que aliis eis factas et concessas^e, prout rite et provide facta et concessa sunt, auctoritate
regia innovamus, ratificamus et presentibus confirmamus. (3) Eo tamen moderamine
adhibito, quod quoad bona ministerialium et infeodatorum imperii iam acquisita dicto
monasterio huiusmodi nostra confirmatio tantummodo se extendat et quod de gracia
nostra adhuc centum marcarum redditus in bonis huiusmodi licite valeant adipisci, quos
25 tamen reemendi secundum solitum cursum terre nos et successores nostri in imperio
facultatem nobis liberam reservamus. (4) Preterea ut affluentiam nostre graciae sibi
uberius sentiant affuisse, volumus auctoritate presencium statuente, ut quoad vixerimus,
nullus officiatorum seu iudicum nostrorum aliquas sturas, vecturas seu exactiones vel
alia gravamina imponendi ipsius monasterii bonis aliquam habeat facultatem, nostra
30 tamen in hoc salva in omnibus potestate. Nulli ergo hominum liceat, hanc nostre
concessionis, confirmationis, ratificationis paginam infringere vel ei ausu aliquo contraire.
Quod qui attemptare presumpserit, gravem nostre indignacionis offensam se noverit
incursum. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et
maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

35 Dat. in Aldemburg, XVIII. Kal. Maii, indict. nona, anno Domini millesimo ducent-
tesimo nonagesimo sexto, regni vero nostri anno quarto.

561—564. CONFIRMATIO SENTENTIARUM CONSERVATORUM PACIS.

1296. Iun. 14.—Iul. 2.

40 561. SENTENTIA CONSERVATORUM PACIS PER THURINGIAM PRIOR.
Iun. 14.

*Duo autographa fere omnino inter se concordantia tabularii generalis Guelferbytani
benivolenter contulit vir cl. P. Zimmermann eidem tabulario praefectus. Transsumtum
praebet mandatum regis infra nr. 564. (P. 464.)*

45 560. ^f) obtinebat B. ^g) Cellensi deest B. ^h) tradidit B. ⁱ) et donaverunt deest B
^k) sic A et B.

Jan. 13. Nos Gherlacus dominus de Bruberch capitaneus et duodecim pacis conservatores per terram Thuringie generalis recognoscimus et ad universorum noticiam cupimus pervenire, quod in iudicio coram nobis proxima quarta feria ante festum beatorum Viti et Modesti ad instantiam venerabilis viri domini Hermanni abbatis cenobii Walkenredensis requisitum fuit: utrum pro delicto persone debeat ecclesia vel cenobium, cuius filius esse dinoscitur, de iure incusari aut dampnum exinde sive gravamen aliquod reportare. Ad quod debita deliberatione prehabita responsum fuit necnon ab omnibus astantibus approbatum: quod delictum persone non debeat ecclesia luere nec alicuius satisfactionis gravamini subiacere. In cuius rei testimonium presentem litteram sigillorum nostrorum^b munimine fecimus roborari. Testes huius facti sunt: dominus Hermannus de Orlamunde, Fridericus de Bichelinge, Fridericus de Ravenswalt, Ghuntherus^c senior de Swartzeburch comites et alii quam plures fidedigni.

Datum in Wicense, anno Domini MCCXCVI, XVIII. Kal. Iulii.

562. SENTENTIA ALTERA. Iun. 14.

Servatur in solo mandato regis infra nr. 564.

(P. 464.)

Jan. 13. Nos Gerlacus dominus de Bruberg capitaneus et duodecim pacis conservatores per terram Thuringie generalis recognoscimus et ad universorum noticiam cupimus pervenire, quod constitutus in nostra presentia, videlicet proxima feria quarta ante festum beatorum Viti et Modesti, venerabilis vir dominus Hermannus abbas cenobii Walkenredensis de homicidio, super quo strenuus vir Alexander de Wernrode et sui amici ipsum incusaverunt, quod ex suo instinctu perpetratum fuisset, ad sanctos sanctorum se coram nobis legitime et satis rite necnon racionabiliter expurgavit. Hinc est quod nos concorditer, prout etiam inter nos communis sententia dictavit, predictum dominum abbatem ab huiusmodi crimine sive forefacto manifeste^a dicimus et clamamus esse per omnia innocentem. Quicumque autem deinceps prefatum dominum abbatem aut suum monasterium racione huiusmodi delicti vellet impugnare vel eos gravare presumpserit, indignacionem gloriosissimi domini nostri incliti Adolphi regis Romanorum et nostram necnon tocius terre Thuringie offensam se noverit incursum. In cuius rei testimonium presentem litteram munimine nostrorum sigillorum fecimus roborari. Testes huius facti sunt: dominus Hermannus de Orlamunde, Fridericus senior de Bichelinge, Fridericus de Rabenswalt, Guntherus senior de Swarzburg comites et quam plures alii fidedigni.

Dat. in Wizzense, anno Domini MCCLXXXVI, XVIII. Kal. Iulii.

563. SENTENTIA CONSERVATORUM PACIS PER SAXONIAM.

Iun. 18.

Copiarium Walkenridensem saec. XV. fol. 136, qui Hannoverae in tabulario regio asservatur, denuo benivolenter contulit vir cl. Doebner eidem tabulario praefectus.

(P. deest.)

Jan. 17. (1) Nos Otto Dei gracia Brandenburgensis et de Landesberg marchio, conservator pacis per terram Saxonie a serenissimo domino Adolfo Romanorum roge constitutus, ceterique principes, comites et barones terre Saxonie recognoscimus et ad universorum noticiam cupimus pervenire, quod coram nobis dominica proxima ante festum beati Iohannis baptiste ad instantiam venerabilis viri domini Hermanni abbatis cenobii Walkenredensis requisitum fuit sentencialiter: utrum pro delicto unius persone ecclesia debeat luere vel cenobium, cuius filius esse dinoscitur, incusari de iure aut dampnum exinde sive gravamen aliquod reportare. Ad quod debita deliberacione prehabita responsum fuit

561. ^a) deest 2. ^b) nostr. sig. 2. ^c) Guntherus 2.

562. ^a) manifeste tr.

neonon ab omnibus astantibus approbatum: quod delictum persone non debeat ecclesia luere nec alicuius satisfactionis gravamini subiacere. (2) Idem etiam dominus abbas super quodam homicidio, quondam a sui cenobii quodam converso perpetrato, a strenuo milite Alexandro de Wernrode atque suis amicis fuerat incusatus, quod ex suo instinctu 5 perpetratum fuisset. De quo se legitime ad sancta sanctorum expurgatum coram nobili viro domino Gerlaco de Bruberg capitaneo aliisque duodecim pacis conservatoribus per terram Thuringie coram nobis per ipsorum patentes litteras¹ lucide demonstravit. Quicumque ergo deinceps dominum abbatem memoratum aut suum monasterium prefati ratione delicti presumpserit impugnare vel indebite gravare, indignationem prememorati domini 10 nostri Romanorum regis et nostram neonon totius terre Saxonie principum et dominorum offensam se noverit incursum. In cuius rei testimonium presentes litteras munimine sigillorum, nostri videlicet ac eiusdem pacis terre Saxonie generalis, fecimus roborari.

Acta sunt hec presentibus dominis ac illustribus Henrico et Alberto fratribus de Bruneswich, Ottone duce de Luneburg, Alberto duce Saxonie iuniore principibus, 15 H(enrico) de Blankenburg, H(enrico) de Honstoyen et Alberto de Wernigerode comitibus atque aliis fidedignis.

Datum anno Domini MCCXCVI, XIV. Kal. Iulii.

564. MANDATUM REGIS. Jul. 2.

Autographon, quod in tabulario generali Guelferbytano asservatur, contulit vir cl. 20 Zimmermann. Membrana est angusta, in altum admodum porrecta. In cancellario regis scriptum non esse videtur. Pendet sigillum loro membranaceo. Quo redeunt omnes editiones. — Böhmer, Reg. Ad. 319. (P. 464.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

25 Litteras infrascriptas vidimus et perspeximus tenorem huiusmodi continentes:

'Nos Gerlacus — XVIII. Kal. Iulii.' *supra nr. 561.*

Item alia littera:

'Nos Gerlacus — XVIII. Kal. Iulii.' *supra nr. 562.*

Nos itaque devotis supplicacionibus honorabilis viri Hermannii abbatis monasterii 30 Walkenredensis favorabiliter inclinati, universa superius contenta, sicut rite et provide facta sunt, ratificamus et presentibus confirmamus, mandantes illustri Ottoni marchioni Brandenburgensi principi nostro per Saxoniam et nobili viro Gerlaco de Bruberg per Thuringiam capitaneis ac aliis pacis conservatoribus, qui pro tempore fuerint, ut confirmationem nostram huiusmodi faciant et procurent inviolabiliter observari.

35 Dat. in Frankenfort, VI. Non. Iulii, indictione nona, anno Domini MCCLXXXVI, regni vero nostri anno quinto.

565. PRIVILEGIUM CIVITATI BISUNTINAE CONCESSUM.

1296. Sept. 22.

40 *Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIX, 576—581 iam paratam, quae nititur T transsumto a. 1434. Sept. 14. facto, quod in tabulario civitatis Bisuntinae servatur 'AA I. 1 Layette P'. Nos ipsi descripsimus. Ea sola, quae plane concordant cum VU concordia a. 1290. Iun. 3. cum rege Rudolfo inita supra nr. 450 (exemplar-A), typis*

1) *Supra nr. 562.*

minoribus excudenda curavimus, capitum numeris in margine positus. In arena pauca supplevimus ex privilegio Alberti regis a. 1307. Mai. 7. dato, quod publici iuris fecimus 'Neues Archiv' l. c. pag. 584. — Böhmer, Reg. Ad. 329. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Tociens regie celsitudinis ceptum extolitur alicui^a et [ipsius]^b status solidius sublimatur, quociens fidelium devotorum vota benigno recipiuntur affectu et [ad]^c ipsorum commoditates a[u]gendas graciōsa protectio principia invenitur. Cum enim omnis gloria sive potencia principatus in subditorum precibus consistat solidata fortuna, expediens arbitramur et congruum, ut simus nostris et imperii fidelibus in iusticia faciles et in 10 gracia liberales. Hinc est quod nos ad grata devocionis obsequia, que honesti cives Bisuntini nobis et imperio exhibent et inantea exhibere poterunt^d graciōra, nostre serenitatis intuitum [convertentes]^e, ipsis et civitati Bisuntino subscripta de gracia regia duximus concedenda:

- c. 1. 1. Primo videlicet quod ipsa civitas et cives civitatis eiusdem exnunc habeant nostram 15 *gratiam et favorē ac eisdem suam malivolenciam, si quam incurrerunt ignoscimus mero corde. Sentenciam proscriptionis, si qua lata extitit contra ipsos occasione quacunque per nos et predecessores nostros, nichillominus revocantes et eandem revocatam publice nunciantes.*
- c. 2. 2. Item* recognoscimus ac eciam profitemur, quod ipsa universitas, cives civitatis predictæ neonon habitantes in ea sunt et esse debent per vim^o suarum libertatum tantummodo subdicti^f, 20 nullo existente medio^o, imperatorie maiestati.
- c. 4. 3. Item* presentibus profitemur, quod status monete Bisuntine non potest nec mutari debet vel aliquo tempore per aliquem variari, sed semper stare debet in suo recto pondere neonon* in suo iusto alligamento. Quod alligamentum est trium denariorum cum obolo ipsius monete Bisuntine, ipsum vero rectum pondus est septem et decem solidorum et quatuor denariorum ad 25 marcam de Colonia. Nec extra civitatem Bisuntinam ipsa moneta potest aliqualiter fabricari.
- c. 5. 4. Item* dicti cives Bisuntini habent et habere debent custodiam clavium portarum et introitu[m] civitatis Bisuntine, qui nunc sunt vel esse poterunt in futurum.
- c. 6. 5. Item* iidem cives habent et habeant communitem seu universitatem, archam communem, procuratorem, actorem vel sindicum, sigillum universitatis, campanas communes ad *vocandum 30 universitatem predictam, vexilla seu bannerias. *Et quod ipsi cives, quociens* eis placuerit seu maiori parti ipsius universitatis, possint* eligere unum vel plures ad regendum vel ordinandum omnia negocia, que evenient vel accident ipsis civibus vel universitati suo. Et quod ipsi pro sue libito voluntatis possint facere et exigere inter eos absque iudica et iusticia captiones, huancias et taillias et habere communem pecuniam pro suis faciendis negociis, *ut melius et utilius sibi 35 viderint expedire, et de predictis uti possint libere nullo iudice impediēte vel aliquatenus reclamante.
- c. 7. 6. Item* nullus iudex iusticiam exercens inter cives ipsius civitatis in ipsa civitate *morantes 40 super rebus ad ipsos* pertinentibus in ipsa civitate non potest nec debet iudicare per intellocutoriam seu* diffinitivam sentenciam, donec cives civitatis predictæ super discordia, super qua 45 interloquendum est vel diffiniendum, missi sunt a iudice, coram quo litigatur, pro iure dicendo et debent mitti tribus vicibus ab eodem domino, si ita sit quod missi prima vice ac secunda concordare non possint. Si vero concordaverint, illud debet teneri a partibus absque remedio appellacionis a parte qualibet faciente et ipse iudex iudicium ipsorum civium exequi tenetur et curare, quod partes teneant. Et si forte ipsi cives missi ad iudicium ipsa die qua mittuntur 45 iudicare et deliberare non possint vel quod possint vel quod velint plures alios sibi de pre-

565. a) arcus T. b) deest T; c) privilegio Alberti regis. d) deest T. e) poterunt T. f) subdicti T.

dictis civibus sociari, cum ractum sit illud iudicium, quod plurimorum sententia confirmatur, possunt ab eodem iudice petere, quod ipsis ipse aliam diem partibus et ipsis, ut ipsum iudicium referant dicto domino, assignat^g, quod dominus denegare non potest. Et quando ipsi cives missi ad iudicium tribus vicibus fuerint, si discordent^h, iudicium ipsum ad predictum dominum revertetur, qui fretus bonorum consilio secundum proposita et allegata coram ipso ius suum proferat inter partes. A quo iure si pars altera se sentiat aggravata(m), ad *superiorem appellare poterit vel maiorem.

7. Item* nullus iudex civitatis predictae nullum quid facere potest a civibus predictis seu* habitatoribus in eadem civitate ex suo officio vel auctoritate propria vel [ad] aliquam inquisitionem descendere, si legitimus non appareat accusator, nisi iudex vel eius nuncius ipsum malefactorem caperet in ipso delicto illud notorie perpetrando vel etiam notorie perpetrato, vel nisi dominus agat vel proponat, aliquem percussisse alium de quibuslibet armisⁱ molentis vel fecisse presumptionem de percuciendo^k aliquem infra civitatem predictam et banlieiam Bisuntinam. Et tunc de iudicibus Bisuntinis qui primus est in citando percussorem predictum, facto legitime probato habet pro sua emenda sexaginta solidos Stephanien. vel ipse percuciens^k amittit pugnum. Alter vero non percuciens^k pro presumptione probata legitime tenetur domino predicto in sexaginta solidis sine pugno. Et si iudicium requiratur in predictis, ipsi cives ad illud mittendi sunt tribus vicibus a domino supradicto.

8. Item concedimus, quod dicti cives et habitantes in eadem civitate possint sua propria auctoritate sine offensa iuris et iudicis infra civitatem predictam et extra eandem vadiare forenses pro suis debitis. Item pro delictis ipsis civibus in persona et rebus eorum factis et ipsos forenses capere et detinere in carceribus privatis homines tailliables seu exp[er]iabilem, personas ipsorum et bona, pro debitis et delictis a suis dominis factis vel etiam perpetratis. Et possunt eodem modo tenere et captivare ipsos forenses generaliter et specialiter pro delictis et iniuriis, quas ipsi forenses faciunt in specialitate seu generalitate, nec tenentur iuri parere vel recedere preterquam per iudices Bisuntinos, coram quibus vel altero eorundem iuri stare tenentur usque ad carculum sententiae diffinitive. Hoc salvo quod si universitas vel maior pars civium predictorum extra civitatem predictam cum armis et violencia aliquem vadiaret et de hoc fieri contingeret recedenciam, de hoc deberet ius fieri, ubi alias et antiquitus^l fieri consuevit.

9. Item* iudices Bisuntini non possunt nec debent ponere penam vel bannum nec facere, quod ponatur vel preconisetur, nec capere pondera, mensuram vel panem, nisi hoc fuerit de voluntate et requisicione civium predictorum.

10. Item* iudices seculares Bisuntini non habent nec habere debent in civibus predictis exceptis tribus emendis pecuniariis, videlicet tres solidos pro contumacia seu propter* quod quis convictus [est] in causa civili. Secunda est novem solidorum pro sanguine ab aliquo facto alii et probato, in tantum quod diffinitiva sententia super hoc proferatur ad instanciam alterius parcium, non domini. Tercia est sexaginta solidorum pro arma^m moluta, sicut superius est narrata, seu pro falso pondere vel falsa mensura repertis. Et quociens conquerens vult desistere, non tenetur domino ad emendam.

11. Item* omnes habitantes in civitate predicta, qui utuntur libertatibus et rebus communibus civitatis predictae, sunt et esse debent percionarii ut alii de missionibus, quas cives ordinati pro universitate predicta faciunt in futurum.

12. Item* archiepiscopus Bisuntinus nec alius, [qui] iusticiam habeat in civitate predicta, non potest neque debet vinum vendere quod bannum vocatur, exceptis duodecim modis ad mensuram Bisuntinam, quod debet esse mundum, sanumⁿ et tale quod anno illo creverit. Et vendicio illius banni incipienda est in festo apparicionis Domini nec debet vendi viliori precio vel maiori, quam venduntur vina illius anni vindemiata usque in diem apparicionis predictae.

13. Item promittimus civibus pronominatis, quod ob necessitatem nostram vel imperii Romani seu ob quancunque aliam causam non possumus facere ipsi universitati, civibus vel habi-

565. g) praecedat assignatur T. h) discordant T. i) sequitur via deletum T. k) percussorem T. l) sequitur et T. m) sequitur v deleta T. n) sano T.

tantibus in eadem captionem, requisicionem, exactionem pecuniariam ob quancunque causam, castrum seu fortalitium aliquod infra civitatem predictam seu infra metas banleie*, nisi unanimiter volente universitate predicta. Nec debemus nec possumus* civitatem, universitatem et cives predictos seu habitantes in ea vendere, donare, quittare, obligare vel eciam° alienare in quacunque manu, nisi ad proprium dominium* Romani imperii, cui ipsa civitas, universitas et habitantes in ea nullo medio sunt subiecti.

- c. 15. 14. Item si nos Adolfus Romanorum rex predictus vel alius de antecessoribus nostris aliquid fecimus vel ordinavimus contra civitatem et universitatem predictas vel eciam contra cives predictos*, tanquam legitimus et generalis administrator honorum et rerum totius Romani imperii ex certa sciencia, iusta, legitima et honesta causa revocamus et nunciamus in hoc presenti privilegio 10 irritum et inane.* Et volumus insuper et concedimus predictis universitati, civibus et habitantibus in eadem civitate, quod omnes libertates superius nominatas et scriptas exnunc habeant et eisdem libere et absque cuiusquam contradicione utantur. Et si easdem libertates usque nunc minime habuerunt, prout superius sunt divise, pro nobis et successoribus nostris eisdem universitati et civibus et successoribus eorundem predictas libertates damus et concedimus perpetuo possidendas 15 ac* ipsos universitatem et cives per presentes litteras investimus tanquam illos, qui sunt membrum imperii Romani nobile et ipsius sacri imperii camera principalis.
- c. 16. 15. Item damus et concedimus universitati et civibus predictis, ut ipsi infra civitatem predictam possint facere et sibi apropiare furnos et molendina, ex quibus redditus vertantur in utilitatem universitatis et civium predictorum, tanquam illis, quibus volumus facere gratiam specialem 20 propter ipsorum universitatis et civium onera sublevanda.*
- c. 18. 16. Item volumus et concedimus ipsi universitati et civibus, quod ipsi et eorum successores perpetuo utantur pacifice et quiete omnibus aliis bonis suis consuetudinibus et statutis actenus approbatis.

17. Item omnes libertates, concessionones et gratias necnon iura et privilegia eisdem 25 civibus a^p divis imperatoribus et regibus Romanis illustribus predecessoribus nostris indulta et concessa, prout rite et provide concessa et indulta sunt, de plenitudine potestatis regie confirmamus.

18. Preterea addicimus in predictis, quod si divina providencia, que actus et progressus nostros dirigit, in Romanum imperatorem nos ordinari contigerit et imperiali[um]^a 30 dyademate insignium insigniri, confirmare promittimus omnes libertates et gratias, que superius exprimuntur.

In premissorum omnium testimonium presentes litteras sigillo maiestatis nostre fecimus communiri.

Datum apud Frankenfort, X. Kal. Octobris, anno Domini millesimo CC nonagesimo 35 sexto, regni vero nostri anno quinto.

566—570. RECEPTIO CASTELLANORUM.

1297. Ian. 17. — 1298. Febr. 23.

Cf. iam supra documenta nr. 383—385. 495.

566. RECEPTIO IOHANNIS DE METHIS. 1297. Ian. 17. 40

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIII, 38 paratam, quae nititur autographo Monaci in tabulario secreto domus regiae Bavaricae asservato. — Pendet sigillum

565. °) sequitur alienario violenciam T. p) et in fine lineae T. q) imperiali T.

laesum loro membranaceo. Diploma regis Rudolphi a. 1286. Apr. 16. eidem viro concessum (Reg. imp. VI, 2013), quod praecedit nostrum, supra praetermissum in Supplemento huius tomi III. proponemus. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod nos inspectis proprie probitatis meritis, quibus strenuus vir Iohannes de Methis circa nos et saorum imperium semper exitit indefessus, ipsum in castro nostro Germersheim conquisivimus in castrensem, promittentes sibi duodecim marcarum redditus annis singulis occasione huiusmodi nos daturos, colligendos et percipiendos de theolonio navium ascendencium per Renum in Herden. Eo pacto et condicione, quod si dictus Iohannes decesserit, Agnes uxor sua predictos duodecim marcarum redditus nomine dotalicii perpetuo possidebit. Verum si defectum in predicto theolonio sustineret, de proximis bonis nostris regalibus sitis apud Germersheim defectum huiusmodi tenebimur resarcire. Presencium testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli robore signatarum.

Dat. in Spira, XVI. Kal. Febr., indiet. decima, anno Domini millesimo duocentesimo nonagesimo septimo, regni vero nostri anno quinto.

567. RECEPTIO NOBILIIUM PRIOR. 1297. Aug. 11.

Descriptimus autographon in tabulario regio Confluentino asservatum. Sigilli pars media pendet loro membranaceo. Cf. nr. 568. — Böhmer, Reg. Ad. 362. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Rom(anorum) rex semper augustus tenore presencium recognoscimus et publice^b profitemur, quod nos nobiles viros Nicolaum de Indagine et Tilemannum de Swarzenberg nobis et imperio conquisivimus in castrenses, aut in castro nostro Lovtter vel in castro nostro Keuelnberg, quocumque istorum Iohanni officiato nostro de Rinberg advocato nostro provinciali per Spirkaviam magis videbitur expedire. Promittentes eis propter hoc quadringentas libras Hallensium vel quadraginta librarum Hallensium redditus nos daturos, quas inquam quadringentas libras Hallensium officiatu noster de Rinberg predictus dabit^c eisdem vel redditus predictos assignabit ipsis in regimine de Lvtter tam diu habendos, donec ipsis seu heredibus eorum quadringente libre Hallensium predictae fuerint plenarie per nos vel successores nostros in imperio persolute. Quibus habitis convertent in predia, que ipsi et Ni(colaus) de Indagine et Tilemannus de Swarzenberg a nobis et imperio nomine predicti castrensis feodi perpetuo possidebunt. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri et maiestatis nostre sigilli munimine iussimus roborari.

Dat. anno Domini MCCLXXXVII, tercio Idus Augusti, regni vero nostri anno sexto.

568. RECEPTIO EORUNDEM ALTERA. 1297. Oct. 24.

Autographon eiusdem tabularii descriptimus. Sigilli fragmentum pendet loro membranaceo. In dorso scriptum est satis lepide manu coeva stilo acutiori: nunquam recoperunt. Cf. nr. 567. — Böhmer, Reg. Ad. 377. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus nobilibus viris Nicolao de Hayn et Tilmanno de Swartzemberg dilectis suis fidelibus graciam suam et omne bonum. Attendentes vestre merita probitatis vos in castrenses absolutos nostros et imperii apud Lutream duximus conquirendum, propter hoc quadringentas libras Hallensium

567. ^a) sic or. ^b) u corr. ex l or. ^c) corr. ex dant or.

vobis dantes. Et quia paratam pecuniam non habemus, vobis quadraginta librarum Hallensium redditus colligendas et accipiendas annis singulis de officiis nostris in Laupach et in Wisbach obligamus habendas tam diu, quousque vobis per nos aut nostros in imperio successores de dictis quadringentis libris Hallensium fuerit satisfactum. Quibus datis eas convertetis in predia castrensi feodo possidenda. Presencium testimonio litterarum.

Dat. in Confluencia, anno Domini MCCLXXXVII, IX. Kal. Novembr., regni vero nostri anno sexto.

569. *RECEPTIO NOBILIS DE ISENBURG. 1297. Nov. 5.*

Autographi in eodem tabulario asservati imaginem heliographicam praebent 'Kaiser-urkunden in Abbildungen' VIII, tab. 16a. Sigilli fragmentum pendet loro membranaceo. De eschatocollo v. l. c. 'Text' pag. 279. — Böhmer, Reg. Ad. 378. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Rom(anorum) rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod nos nobilom virum Gerlacum de Isemburg nobis et imperio in liberum castrensem acquisivimus, ita quod apud Sinczeche feodum suum castrense debeat 15 deservire, quando necessitate ingruente fuerit requisitus. Promittimus autem pro feodo ipso ducentas marcas denariorum Coloniensium nos sibi duros, pro quibus lucra, que de Iudeis iam residentibus apud villam suam Hohingen vel quos in futurum contigerit residere ibidem poterunt derivari, idem nobilis et heredes sui habeant et percipiant, quousque ipsis de ducentis marcis per nos vel nostros in imperio successores fuerit 20 satisfactum. Solutam autem ipsam pecuniam convertent in empcionem bonorum habendorum a nobis et imperio pro feodo prelibato. In cuius rei testimonium presentes litteras scribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Dat. apud Wysebaden, Non. Novembr. regni nostri anno sexto, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, indict. XI. 26

570. *RECEPTIO NOBILIS DE LIMPURG. 1298. Febr. 23.*

Autographon tunc Berolini asservatum in tabulario regio exemplavit ium olim R. Wilmans. Pendebat sigillum parum laesum loro membranaceo. De transsumto tempore Henrici VII. cancellariae regiae porrecto, quod asservatur Pisis in tabulario nobilissimae familiae Roncioni, v. supra nr. 385 et Ficker loco ad nr. 258 citato p. 50 nr. 26 30 (=W. SB. p. 186). — Böhmer, Reg. Ad. 392. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod inclite recordacionis Rudolphi Romanorum regis illustris nostri predecessoris litteras¹ per nobilem virum Iohannem dominum de Limpurg nostrum sororium nobis exhibitas vidimus, continentes eundem regem Rudolfum nobili viro 35 quondam Gerlaco domino de Limpurg, ipsius Iohannis genitori, Iudeos in Limpurg pro CCC marcis argenti, quas ei pro feodo castrensi deserviendo apud Calsmunt se daturum promisit, prout in litteris super hoc confectis¹ continetur plenius, obligasse. Nos itaque Iohannem de Limpurg sororium nostrum supradictum propter probitatis suo 40 opera et fidei puritatem, quibus chorusehoro dinoscitur multiformiter, graciosius prosequi disponentes, gratiam genitori suo per dictum regem Rudolfum nostrum predecessorem de obligatis Iudeis sibi factam sub modis et condicionibus, quibus genitor suus eos habuisse dinoscitur obligatos, convertimus ad eundem, sibi in augmentum sui feodi

1) *Supra nr. 385.*

superaddentes C marcas argenti, quas sibi de liberalitate regia duximus largiendas, ita quod ipsos. Iudeos pro CCCC marcis argenti habebit obligatos tam diu, quousque ei per nos aut nostros in imperio successores dicte CCCC marce fuerint persolite. Quibus solutis eas convertet in predia a nobis et imperio castrensi feodo perpetuo possidenda. In cuius rei testimonium hanc litteram exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum in Frideberg, anno Domini millesimo ducesimo nonagesimo octavo, VII. Kal. Marci, regni vero nostri anno sexto.

571. SENTENTIA DE IURE VIRI CONDEMNATI.

1297. Febr. 4.

Autographon, quod asservatur in tabulario regio Confluentino, demum descripsimus. Sigillum dorso impressum erat. De ratione ingrossati cf. Vancsa loco supra ad nr. 122 citato pag. 69 et supra nr. 553. — Böhmer, Reg. Ad. 340. (P. 465.)

15 Wir Adolf von Gottes genaden Römisch kunig allewege ein merer kunden an disem brieve, daz unser lieber furste Bömunt der erzbischof von Triere kom fur uns do wir ze gerihte sasson unde gerte ze ervarnde an einem gemeinen urteile: swa ein verzalt man were, der vor gerihte wolt elagen, ob man dem rihten sol oder niht. Do wart vor uns orteilet mit gesamenter urteile: daz man keinem verzalten man rihten
20 sol. Were aber ieman der gerihte vordert uber den verzalten man, so sol man dem elager gerihtes helfon uber den verzalten man, alse recht ist. Des goben wir ze gezuge unsers gerihtes brief.

Dirre brief wart geben ze Kobelenz, an dem mentage nach unser Frowen tage der lichtmes, do man zalte von Gottes geburte zwelf hundert jar nunzig jar unde in
25 dem sibenden jare.

572—579. CONTINUATIO ACTORUM GUERRAE CONTRA REGEM FRANCIAE MOVENDAE.

1297. Febr. 8. — Dec. 23.

30 *Cf. iam supra documenta nr. 524—530.*

572. UNIO DOMINORUM BURGUNDIAE. Febr. 8.

Autographon inspezimus, quod asservatur Fisis in tabulario capituli maioris ecclesiae nr. 1275. Publici iuris fecit a. 1854. J. Ficker loco supra ad nr. 258 citato p. 48 nr. 23

(= W. SB. p. 184). *Sigilla desunt, foraminibus septem relictis. Sed iam olim plano lacunis dissipatum et omnino corrosum¹ erat, ut nos nunc nova collatione quicquam colligi posse desperaremus. Itaque editionem illam repetere iuvat. (P. deest.)*

(1) Nos Iohannes de Cabilone dominus de Arlaco, Iohannes de Burgundia, Iohannes de Montobligardo dominus Montisfalconis, Theobaldus dominus Novi Castri, Symon de Montobligardo dominus de Montrayn, Haymo dominus Facoginey², Stephanus de Oseler dominus de Nova Villa tenore presencium recognoscimus et publice profitomur, quod fide data et iuramento prestito corporali omnes et singuli promissimus et nobiles viros, videlicet [Iohan]nem^a de Cabilone comitem Altosidiorensem dominum de Ru[po]forti, Reynaldum de Burgundia, Walthorium de Montefalconis dominum de Villafons, Petrum de [Iun]villa dominum de Moravay, Wazterum de Comerci dominum de Castravillano, Humbertum de Claravalle, [Ioh]annem dominum Iur[ium], Gerhardum dominum de Arguel, Ottonem dominum Montisferrandi, Wilhelmum dominum de [D]ort[und], [Pun]tschardum dominum de [Rem], Wilhelmum de Arguel, Heinericum dominum de Us[ies] et Stephanum dominum de [Oseler], de speciali voluntate et mandato eorum obligavimus una nobiscum et presentibus firmiter ob[ligamus], quod tam nos quam iidem nobiles cum vasallis, hominibus et adiutoribus, quos habe[re] possumus et contrahere nobis poterimus in futurum, serenissimo domino nostro domino Adolfo Romanorum regi illustri [cum] personis propriis, nostris castris et municionibus universis, quas ipsi domino regi Romanorum et amicis seu eius servitoribus apperiemus ad intrandum et exeundum et ad faciendum guerras contra illustrem Philippum regem Francorum, regnum ipsius et terras suas et quoslibet adiutores eius, necnon ad recipiendum et tenendum [per prefat]um dominum regem Romanorum et adiutores ipsius de ipsis castris et municionibus, ac si immediate ad imperium pertinerent, assistemus nichilominus ipsi regi Romanorum et adiutores erimus, durante guerra inter ipsos reges, bona fide omni fraude [ac dolo] penitus exclusis] totis viribus nostris consilio, auxilio et favore cum quadringentis viris et magnis equis. (2) Si vero dictam dominum regem Romanorum contigerit invadere dominum regem Francie [pre]dictum vel eius terram vel regnum et nos ad eius adiutorium vocaverit extra nostra dominiu, bona fide [pro] posse nostro sub ipsius domini regis expensis et periculis ipsum et suos tenebimur adiuvere. (3) [Hoc ecia]m adicimus, quod nobiles de nostris adiutorib[us], qui non sunt presentes hac vice, personaliter t[enen]tur promittere et iurare, qu[an]do]cunq[ue] super hoc [per pre]fatum regem Romanorum fuerint re[quisiti]. Et ut hec faciant promittimus [nos] facturos et curaturos bona fide, excepto domino Iohanne de Cabilone domino de Arlaco, qui se solum de premissis et non pro aliis obligavit et voluit obligari. (4) Promittimus insuper bona fide, quod predictum dominum regem Francie terras suas et eius regnum ac ipsius adiutores invademus et invadere debemus, quando-cunq[ue] de pecunia provisa fuerit satisfactum et ipse dominus rex Romanorum per mensem [unum] id fecerit nos prescire. (5) Ad omnia premissa et singula firmiter observanda nos omnes et singulos obligamus, prout superius est expressum, necnon penam privacionis feodorum nostrorum in nos eligimus, si contra iuramentum nostrum et fidei dacionem de premissis vel aliquo premissorum quod absit veniremus in futurum. Et hoc idem apud nostros adiutores absentes curaturos et facturos promittimus bona fide, ut ipsi sicut nos presentes ad omnia premissa et singula suis patentibus litteris

572. ^a) uncis inclusa emanerunt or.

^b) nostros dominios ed.

¹) Ficker l. c.: 'Die Urkunde ist ganz zerrissen und geht ihrer bildlichen Auflösung entgegen'.

²) Cf. infra nr. 573.

se astringant. In premissorum omnium et singulorum testimonium nostra sigilla presentibus duximus apponenda.

Actum et datum Co[n]fluentie, VI. Idus Februarii, indictione decima, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo.

573. *INFEUDATIO DOMINI DE FAUCOGNEY. Febr. 8.*

Infeudationis unius ex Burgundiae dominis eodem die datae autographon in tabulario Bisuntino 'Archives départementales. Série B. 411' a nobis inventum publicavimus 'Neues Archiv' XXVII, 717¹. Editionem nostram hic repetimus. Sigilli fragmenta pendunt filis sericis rubei coloris. Documenti a scriba Francigena scripti tam protocollon, 10 quam linea chronologica, quae morem Trevericum adhibet, ab usu cancellariae regiae valde discrepant. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 437 (Addit. II). (P. deest.)

Adolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus notum fieri volumus tenore presencium universis, quod cum domus et deveria de Vezour, que Aymo dominus de Faucoingny et vicecomes de Vezour a comite quondam Burgundie in feudum 15 tenuerat, per gentes regis Francie occupata fuerint et saisita, pro eo quod dictus Aymo per easdem gentes requisitus illud deverium, quod dicto comiti quondam fecerat pro dictis domo, vicecomitatu et deveriis, dicto . . regi Francie iuxta inhibitionem nostram super hoc sibi factam noluit facere vel prestare, dictusque comitatus per iudicium curie nostre nobis adiudicatus et Othoni quondam comiti Burgundie 20 abiudicatus fuerit² volumus et dicto Aymoni pro se et heredibus suis concedimus, quod quancumque domus, vicecomitatus et alia deveria supradicta cum pertinenciis per viam pacis vel guerre seu alio quoquo modo recuperari poterunt, eidem Aymoni vel heredibus suis libere restituantur tenenda per ipsum et heredes suos in feudum ab eo, qui dictam comitatum in feudum a nobis vel successore nostro Romanorum rege 25 tenebit.

Dat. Confluentie, VI. Idus Februarii, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo sexto, regni nostri anno quinto.

574. *LITTERAE EDWARDO REGI ANGLIAE DIRECTAE.*

(circiter Mai. 15.)

30 *Publici iuris fecit Karolus Hampe 'Neues Archiv' XXII, 282 e cod. Oxoniensi Bodleiano 816 (olim 2686)³ fol. 131⁴, commentario adiecto. Cuius editionem hic sequimur. De tempore et ratione v. ibidem. Cf. etiam litteras regis Angliae Mai. 17. et Iun. 4. (Rymer I, 2 pag. 865. 866), quas hic non repetimus, cum ad res imperii parum spectent. (P. deest.)*

35 Magnifico principi domino E(dwardo) regi Anglie amico suo karissimo Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus salutem et sincere dilectionis continuum incrementum⁵.

(1) Alias vobis scripsimus⁴ et per nuncios nostros petivimus intimari, nescimus tamen, si ad aures vestras fuerit id dilatatum, quod communi conceptui⁵ nostro ad 40 modum utile videretur, quod conveniremus nobis ad invicem pro nostris negociis⁶ hinc

574. ^a) incrementum c. ^b) corr. ex acceptui c. ^c) negociis c.

1) Ubi diem male indicavimus. 2) Cf. supra nr. 557. 558 c. 2 et litteras Bonifacii VIII. papae a. 1290. Sept. 20. datas (Potthust 24398). 3) V. Pertz 'Archiv' VII, 904. 4) Quae litterae servatae non sunt.

inde deliberacione provida pertractandis. (2) Et quia contra regem Francie manum apponere non possumus^d cum connivencia nec debemus, antequam mutuo colloquamur, nec expedit^e honori vel utilitati utriusque nostrum, predestinatum animi nostri propositum contra eum ulterius protelari, quin potius factum aggredi, ut res desiderat^f et temporis expostulat^g aptitudo, excellenciam vestram requirimus et hortamur, [quatinus]^h ad comitatum Hoylandie, ad quem securus vobis patet accessus, vestram presenciam quantocius conferatis, ut ibidem in terraⁱ spectabilis viri¹ generi vestri et consanguinei nostri^k, qui revera locus ad id magis aptus habetur, possimus mutuo^l nostra negocia pertractare, nobisque per celerem nuncium voluntatem vestram intimetis et quando vobis occurrere debeamus, parati^m id exequi iuxta votum. Et licet expedicio festinaⁿ negotii persuadeat, ut statim sine armis personaliter veniatis, expedit tamen, ut a tergo cum vestra milicia et aliis necessariis continuo taliter vos paretis, ut in executione deliberandorum mutuo mora longior non queratur. Nam pro parte nostra invenietis nos sic accinctos, quod^o dilacionem aliquam non erit necessarium interponi. Speramus etenim, quod favente nobis dextera divine virtutis, dummodo viriliter aggrediamur^p negocium, potiri debeamus beatitudine successuum votivorum, negociis [et]^q circumstantiis undique perlustratis. (3) Ceterum ad nostram^r pervenit noticiam et sub forma seinceritatis et amioicie, qua vobis astringimur, consiliatoris partes assumimus in hoc casu fideliter consulentes, cum rei veritas se sic habeat, quod unicum habeatis filium vobis in regno et aliis vestris principatibus successorem, fidelitatis ordine observato^s, quatinus ad nupcias congruentes excellencie vestre statui convolare curetis propter regni et tocius status vestri domini fulcimentum. Nam si, quod Deus avertat, vos absque herede regni decedere contingeret ab hac luce, tocius christianitatis res publica sibi exinde sentiret irremediabilis dispendii periculum imminere. Quodsi adquiescere decreveritis nostris consiliis in premissis, nobis^t id intimare curetis applicaturis ad hoc opem^u et operam efficaces, ut talis^v vobis regni socia copuletur, quam nobilitate generis et excellencia sanguinis generosi, virtutum et morum prestancia proposito vestro speramus fore conformem et per cuius assumptionem predicabimini vere mulieris optime vir beatus^w. (4) Petimus etiam, ut super premissis et aliis vobis ex parte nostra latius^x referendis exhibitori presencium credatis plenarie tamquam nobis.

Datum Colonie.

575. LITTERAE PROCURATORIBUS DIRECTAE. (circiter Mai. 15.)

Litteras eodem die datas, ut videtur, vulgavit idem vir doctissimus l. c. pag. 284 ex eodem codice fol. 132. Cuius editionem hic repetimus. De ratione v. ibidem.

(P. deest.)

Adolphus Dei gratia Romanorum rex semper augustus venerabili W(altero) Conventronsi et Lichfeldensi episcopo ac Iohanni de B(erewyk) salutem cum affectu dilectionis sincere.

Paulo ante nostrarum vobis episcopo depromisit series litterarum⁴ et scire vos cupimus iterato, quod ad hoc tota nostra fervet intencio, aspirat affectus et omnimode molumenta diriguntur, quod cum aquilis nostris victricibus ad terrorem rebellium et consolacionem amicorum et nostrorum fidelium contra regem Francie ad elacionis ipsius

574. d) possumus c. e) expediat c. f) desiderat c. g) expostilet c. h) deest c. i) in terra eadem manu in margine add. c. k) vestri c. l) corr. ex mutuo c. m) paratis ed. n) quo c. o) vestram c. p) bis scriptum c. q) tales c. r) tulimus c.

1) Iohannes comes Hollandiae † 1299. 2) Cf. infra pag. 540 lin. 28. 3) Eccli. 26, 1. 4) Serratae non sunt.

cornua nostre potencie conterenda felicibus auspiciis in fortitudine regalis brachii magnifice procedamus. Verum cum ante arpepcionem itineris nostri progressis nobilibus viris Iohanni de C(abilone), E(berhardo) de Marchia comitibus et Honrico de Blanchomonte vel saltem duobus ex ipsis loqui necessario habeamus, vos ad hoc operam applicetis, ut duo ex ipsis nobilibus viris ad nos veniant indilate. Nam cum ipsis assistente dextera Regis regum taliter negocium nostrum disponemus, quod continuatis processibus ad partes Flandrie contra hostium agmina^a veniemus.

Ceterum diem et horam transfretacionis regis Anglie nobis continuo rescribatis.

Datum ut supra¹.

10 576. PROCURATORIUM REGIS FRANCIAE DE PACE TRACTANDA.

Iul. 30.

Iam olim exemplavit Waitz ex transsumto coevo tabularii Parisini 'Carton J. 610' nr. 16 (= Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 753 nr. 1079). Denuo inspeximus membranam, cuius sigillum deest, loro membranaceo relicto. De ratione cf. Bergengrün loco supra
15 ad nr. 527 citato pag. 78. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 215. (P. deest.)

Ph(ilippus) Dei gratia Franco(or)um rex universis presentes litteras inspecturis salutem.

(1) Coram ineffabilis veritatis teste fatemur, quod ab ipsis nostre sublimacionis auspiciis ad regie fastigia dignitatis ad tocius christianitatis statum prosperum et
20 tranquillum totis desideriis aspirantes, ad hoc precipue studia nostra convertimus, ut iusticie debitum servaremus ad singulos et cum cunctis fidei orthodoxe cultoribus pacis et concordie unitatem favente Domino haberemus. Sed ut inter nos et alios reges et principes christianos pacis et sincere caritatis integritas vigeat, eo potiori desiderio ducimur, quo ex unanimi voluntate regum et principum terrenorum fructus proveniunt
25 gratiores ac periculosiores eventus ex eorum dissensionibus sequi solent. (2) Olim siquidem inclito principe A(dolpho) Romanorum rege, quod predecessores nostri ad quedam iura regni sui manus occupatrices extenderant, querelante, que per nos detineri dicebat taliter occupata², nobisque racionabiliter pretendentibus vice versa, quod ipae ac predecessores sui nonnulla de regni nostri iuribus occuparant, ac propterea inter
30 nos et regem eundem materia dissensionis exorta, nos fidedignorum relacionibus intellecto, quod rex ipae considerans et prudenter attendens, quod ex huiusmodi dissensione³ decrescit vigor catholice fidei, caritatis fervor minuitur, fidelium tepescit devocio, animarum corporumque dispendia et horrenda scandala subsequuntur ac Terre Sancte negocio multimoda impedimenta proveniunt, ideoque cupiens huiusmodi devitare pericula,
35 ad pacis inter nos et ipsum reformande negocium suos exhibet ferventer affectus, consideratione simili talique desiderio vitandi scandali et dissidii generalis inducti³, dilectis et fidelibus nostris Guidoni comiti Sancti Pauli buticulario Francie et Godefrido de Brabancia domino Virsio(nensi) et Arscot(ensi) necnon nobili viro Galerano comiti Iuliaeensi ac . . proposito ecclesie Coloniensis, de quorum circumspicione industria et fidelitate plenam in Domino fiduciam obtinemus, tractandi de pace et concordia inter nos et
40 regem reformandis eundem ac inquirendi per se vel per alium seu alios^b de rebus et iuribus, que taliter occupata dicuntur utrinque, quorum occasione suborta dinoscitur

576. ^a) agmina c.

576. ^a) devocione tr. ^b) et tr.

45 1) Supra nr. 574. 2) Supra nr. 524. 3) Verba nonnulla cum epistola pontificis supra nr. 546 conveniunt.

prohibita dissensio, neque super hiis informandi summarie et de plano, et si qua taliter per nos aut predecessores nostros inveniunt taliter occupata, ad statum debitum reducendi ac declarandi, componendi et ordinandi de alto et basso super hiis, sicut equitate suadente viderint expedire, ac questioni et dissensioni predictis finem perpetuum imponendi ac faciendi omnia et singula, que circa premissa fuerint oportuna, plenam et liberam presentium tenore committimus potestatem. Promittentes nos ratum et gratum habere ac tenere et adimplere firmiter et inviolabiliter observare, quicquid per eos factum, ordinatum vel decretum fuerit in premissis. (3) Quod si forsan alterum de comite Sancti Pauli et Godefrido prefatis propter aliquod, si superveniret, obstaculum huiusmodi prosecutioni et decisioni negotii vacare non posse contingeret, alium, de quo nobis expedire videbitur loco eius, quem taliter impediri contigerit, curabimus subrogare. In cuius rei testimonium presentibus litteris nostrum fecimus apponi sigillum.

Actum in obsidione Insule, die penultima Iulii, anno Domini MCCLXXXVII.

577. LITTERAE ADOLFI REGIS COMITI FLANDRIAE DIRECTAE.

Aug. 31.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XX, 430 ex autographo tabularii Insulensis B. 408 nr. 3986 paratam. In verso inscribitur: Spectabili viro Gwid. comiti Flandrie fideli nostro karissimo. Sigillum dorso impressum nunc deest. — Böhmer, Reg. Ad. 364.

(P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus spectabili viro Gwidoni comiti Flandrie fideli suo karissimo gratiam suam et omne bonum.

Litteras sinceritatis tue nostro culmini noviter destinatas solita affectione recepimus et contenta in eis pleno concepimus intellectu. Sane scire te volumus, quod super tuis turbacionibus non minus afficimur, quam de nostris. Unde licet rebellio aliquorum precipuorum imperii principum et machinationes eorum perverse, quibus crimine lese maiestatis se polluere non formidant, desideriis nostris tibi celeriter occurrendi contra regem Francie hactenus obstiterint et adhuc non mediocriter impediunt nostre propositum voluntatis, quod quidem sub fiducia fidelitatis tibi presencium serie declaramus, indubitanter tamen teneat tua fiducia, quod absque moro periculo cum viribus armatorum, quam admittet presentis necessitatis instancia, debeamus consolabiliter te videre, iuxta quod nobilis vir Iohannes de Kvig, affinis noster dilectus, lacius te poterit expedire, cui statum premissorum et exinde nostram penitus expressimus voluntatem. Iuxta hoc siquidem volumus, quod spiritum consolacionis et animum fortitudinis assumens, amicos tuos et subditos debeas fiducialiter consolari, sciturus certissime, quod si quos cum predicto rege Francie contigerit haberi finales tractatus, tibi per omnia cavebimus, quantum possibile nobis erit. De adventu eciam illustris Ed(wardi) regis Anglorum nuper nobis fuerunt aliqua intimata, cuius revera adiutorium tam nobis quam tibi crederetur plurimum opportunum. Qui sive veniat, quod multum nostris desideriis arrideret, sive non, quod satis esset contrarium votis nostris, de adiutorio tamen nostro certitudinem omnimodam volumus te habere.

Dat. in Sletstad, II. Kal. Septembr., regni nostri anno sexto.

578. INDICTIO INDUTIARUM PER REGEM ANGLIAE. Oct. 9.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIX, 581 paratam ex autographo tabularii Parisini 'Carton J. 632' nr. 24. Pendet sigillum maius lacsum loco membra-

577. a) a — erit in rasura or.

b) supra lineam add. or.

naceo. Cf. Rymer 'Foedera' I, 9 pag. 878; cuius editio 'Ex Litt. et Autogr.' tabularii Britannici sumpta est, nominibus propriis male lectis, itemque p. 879 regis Franciae exemplar praebet. Cf. etiam Reg. Ad. 374 et Reichssachen 221. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 221. (P. deest.)

5 Edward par la grace de Dieu roy d'Engleterre, seigneur d'Irlande et duc d'Aquitaine a touz ceaus, qi ces presentes lettres verront, saluz.

(1) Nous fesoms a savoir, que nous de la guerre meve entre le roy de France et ses aliez de une part e nous e noz aliez d'autre, tant por la duschee de Aquitaine que de la contee de Flandres et de acuns autres lieux, avoms pris de commun assen-
10 tement souffrance de guerre, c'est a savoir de roiaume a roiaume, de terre a terre, de gent a gent par mer e par terre en tiele maniere, que touz marchantz e toute maniere de gent puissent alor, venir, demorer e marchander sauvement e seurement de un roiaume a autre la souffrance durant. Et tondroms nous e noz aliez e le dit roy e li sien tout ce que nous e il tenioms au jour de la confection de ces lettres
15 durant la dite souffrance. (2) Et durra ceste souffrance qant a la duschee de Aquitaine jusques a la Typhaine prochainement a venir, et qant as autres terres jusques as octaves de la procheine feste seint Andrieu tant seulement. La quele souffrance nous de une partie, le dit roys de autre devoms faire savoir a noz feaus aliez e sougiez en la terre de Aquitaine e es autres loingtains terres de doinz le dimenche devant
20 la feste de Touz sainz prochaine et en la terre de Flandres dedeinz ce prochain samedi. (3) Et est a savoir, que le roys d'Alemaigne puet la dite souffrance rumpre, si lui plest, en tiele maniere totevois, que ele durra quinze jours apres ce que le dit roys de Alemaigne l'aura fait savoir al evesque de Tournay ou a son official a Tournay. (4) Les noz aliez sont tiels: le roy de Alemaigne, le conte de Flandres,
25 le conte de Sauuoie, le conte de Bar, le duc de Brebant, le conte de Hollande, le conte de Montbeliard, Johan de Chalum seigneur de Arlai, Johan de Burgoigne, Johan seigneur de Montfaucun, Gautier son frere, le seigneur de Novel Chastel, le seigneur d'Oiseler, le seigneur de Fauconhi, le seigneur de Jour, le seigneur de Cocondrai^a, Simon de Montbeliard seigneur de Nontron^b, Estephen. d'Oiseler seigneur
30 de Vile Nove e pluseurs autres de Burgoigne, de Alemaigne, de Brebant, de Flandres, de Hollande, de Gascoigne, de Aragon e de ailleurs, des queus nous ne savoms les nonns a present. (5) La quele souffrance nostre amez e feaus Wautier de Beauchamp chivalier e seneschal de nostre hostel, a quel nous avoms sor ce done plain povair de jurer en nostre ame, a jure por nous e en nostre nonn a garder
35 loiaument e en bone foi e enterinement^c en la manere e en la forme devant dites. (6) Et est a savoir que se aucuns damages estoient faitz durant la dite souffrance, nous sumes tenuz de les faire amender en bone foi e convenablement. En tesmoing de la quele chose nous avoms fait mettre nostre seal a ces presentes lettres.

Donees a Fynos seint Bayon sus le lis, le jour de la feste saint Denis, en l'an
40 de grace mil CC quatre vintz e dis e sept.

579. PROCURATORIUM ARCHIEPISCOPI TREVIRENSIS. Dec. 23.

Denuo descriptissimus autographon tabularii Confluentini. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. In verso scriptum est: Obligacio exponsarum factarum in Flandria per archiepiscopum Bo. pro roge Ad. — Böhmer, Reg. Ad. 387. (P. deest.)

45 Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

578. ^a) sic pro Cossonay? or.; Cotendrai Rymer. supra pag. 439 lin. 7. 8.

^b) sic pro Montron or.; Motron Rymer. Cf.

Universitatis vestre noticie declaramus publice profitendo, quod nos in omnibus expensis, quas venerabilis Boemundus archiepiscopus Trevirorum princeps noster karissimus in legacione nostra eundo in Flandriam ad tractatus ibidem habendos nostro nomine super pace inter nos et illustres Edwardum et Ph. Anglie et Francie reges stando et redeundo fecerit et habuerit cum omnibus et singulis dampnis supererescensibus sumus et erimus eidem B. archiepiscopo rite et legitime debite solucionis vinculo obligati. In cuius obligacionis nostre et solucionis evidens testimonium et cautelam presentes litteras maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Dat. Spire, X. Kal. Ianuarii, indic. XI, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, regni vero nostri anno sexto.

580. FACULTAS TRANSFERENDI IUDICIUM.

1297. Mai. 13.

Denuo descripsimus tabularii Leodiensis autographon nr. 432, quo omnes redeunt editiones. Sigillum deest loro membranaceo relicto. — Böhmer, Reg. Ad. 345.

(P. deest.)

Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus nobili viro Iohanni de Kuch affini suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Decet benignitatem regiam subditorum et fidelium profectibus et saluti ea serenitatis gratia intendere, quod devotorum exemplo eorum, quibus favoris et gratie com- modum est impensum, ceteri in devocione sacri imperii forcius animentur. Sane nobilis vir . . comes Lonensis nostro culmini intimavit, quod licet ab olim in villa sua Fliedermal, quam a nobis et imperio habet in feodum, de septuaginta duabus villis circumpositis iudicium consueverit exercere, ita quod gravati in suo iure de villis eisdem ad ipsum iudicium provocantes quesiverunt et optinuerunt ibidem sue iniurio sublevamen, ipsa tamen villa tam in rebus quam hominibus adeo depauperata et desolata existat, quod minus apta videtur de cetero ad huiusmodi iudicia exercenda. Propter quod nobis humiliter supplicabat*, ut transferendi ipsum iudicium ad villam suam Lon, que similiter a nobis et imperio feodaliter possidetur, sibi facultatem concedere dignaremur. Cum igitur tu de premissis tamquam incola contermino regionis noticiam habeas plenioram, fidelitati tue committimus et mandamus, quatinus si utilitati hominum et iudicii eiusdem crederis expedire ac id in alieni iuris preiudicium non redundat, tu vice et auctoritate nostra postulata concedas comiti supradicto.

Datum Colonie, III. Idus Maii, indictione X, anno Domini MCCLXXXVII, regni vero nostri anno sexto.

580. *) hat corr. ex vit or.

581. 582. SENTENTIAE DE ABSOLUTIONE PROSCRIPTIONIS.

1297. Iun. 1.

*Autographa, quae in bibliotheca Parisiensi 'Chartes de Colbert' nr. 514 et 515 asser-
vantur, iam olim descripsit Waitz (= Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 173 nr. 242
et 174 nr. 243). Denuo contulit vir d. A. Vidier.*

581. SENTENTIA.

Pendet sigillum laesum loro membranaceo. — Böhmer, Reg. Ad. 347. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri
10 Romani imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod anno Domini MCC nonagesimo
septimo, regni vero nostri anno sexto, indicione decima, Kal. Iunii, constitutus coram
nobis Coloniae in iudicio presidentibus in domo prepositi Sancte Marie ad Gradus spectabilis
vir Guido comes Flandrie marchio Namurensis petivit, ut recepta caucione sufficienti
de parendo iuri in causa, quam movet eidem spectabilis vir . . comes Hanonie, ipsum
15 a sententia proscricpionis, qua in eadem causa innodatus extitit¹, absolvere curaremus.
Nos igitur, quemadmodum decrevit communis sententia principum nostrorum, nobilium
quoque et sapientum, qui tunc nostri iudicii consistorio astiterunt, recepta caucione
huiusmodi fideiussoria ab eodem, ipsum a predicta proscricpionis sententia absolvimus
et sentenciando pronunciamus absolutum, litteras proscricpionis quascumque, que a
20 feliciis recordacionis rege Rudolfo antecessore nostro vel a nobis super premissa pro-
scricpione tradite aparuerint, cassantes et cassas et irritas decernentes. Presencium
testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli appensione et robore munitarum.

Datum Coloniae, anno et die superius annotatis.

582. CITATIO PARTIUM.

25 *Pendet sigillum laesum loro membranaceo. — Böhmer, Reg. Ad. 348. (P. deest.)*

Nos Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus ad universorum sacri
Romani imperii fidelium noticiam volumus pervenire, quod nos anno Domini MCC nonage-
simo septimo, regni vero nostri anno sexto, indicione decima, Kal. Iunii, Coloniae iudicio
presidentes in domo . . prepositi Sancte Marie ad Gradus, principum nostrorum, nobilium
30 quoque et sapientum, qui tunc nostri iudicii consistorio astiterunt, communi et concordi
dictante sententia spectabilem virum Guidonem comitem Flandrie marchionem Namur-
censem, a sententia proscricpionis, qua innodatus extitit in causa, quam movet eidem
spectabilis vir Iohannes comes Hanonie, absolvimus et sentenciando pronunciamus
absolutum, feriam quartam proximam ante festum beate Marie Magdalene coram nobis, Jul. 17.
35 ubicumque fuerimus constituti, diem hinc inde dicta comitibus assignantes, unde iidem
comites tunc compareant coram nobis, suam prosecuturi iusticiam, quam eisdem faciemus,
prout dictaverit ordo iuris. Presencium testimonio litterarum nostre maiestatis sigilli
robore munitarum.

Actum et datum Coloniae, anno et die superius annotatis.

40 1) Cf. supra nr. 308. 309.

583. COMMISSIO INFEUDATIONIS.

1297. Iun. 8.

Iam olim exemplavit Waitz ex autographo tabularii Luxemburgensis (= Winkelmann 'Acta imperii inedita' II, 175 nr. 245). Pendet sigillum. A scriba cancellariae Trevirensis scriptum esse videtur. — Böhmer, Reg. Ad. 350. (P. deest.)

Adulfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus venerabili B(aldewino) Trevirorum archiepiscopo principi suo dilecto gratiam suam et omne bonum.

Cum religiosus abbas monasterii de Epternaco tue dyocesis pro receptione temporalium et iurium, que a nobis et sacro tenet imperio, ad nos personaliter propter sui corporis debilitatem non possit accedere, prout nostre innotuit maiestati, sinceritati tue, ut dicto abbati de novo creato, postquam per te canonice fuerit confirmatus, vice et auctoritate regie maiestatis concedas regalia, recepturus ab eodem more consueto fidelitatis nobis debite iuramentum, vices nostras committimus et liberam tenore presentium concedimus facultatem.

Dat. Colonie, VIII. die mensis Iunii, regni vero nostri anno sexto.

584. UNIO CUM CIVITATIBUS WORMATIENSI ET SPIRENSI.

1297. Sept. 14.

Repetimus editionem, que ex autographo tabularii civitatis Spirensis nr. 19 parata est 'Urkunden zur Geschichte der Stadt Speyer' pag. 153 nr. 198. Pendent tria sigilla sere illaesa. Exemplar omnino concordans tabularii Wormatiensis nr. 83 editum est 'Urkundenbuch der Stadt Worms' I, 312 nr. 477. Superest nonnisi sigillum regis. Cf. Vancsa loco supra ad nr. 122 citato pag. 85. — Böhmer, Reg. Ad. 372. (P. deest.)

1. Wir Adolf von Gotes genaden ein Romescher kung und ein merer des riches wollen wissen alle die, die disen brief iemer sehent oder horent lesen nu oder her nach, das wir durch gantze truwe unde bewerte stetikeit, die wir unde unser erberen vorvarn keisere unde künge von Rome bevunden hant unde gewar sin worden gantzliche und ögsunekliche ze nütze unde ze erberkeit des heilgen riches an mangingen unde ze allen stunden an den ersammen wisen lüten den burgeren von Wormesse unde von Spire unsern lieben unde getruwen, der umbe haben wir si in unsern schirm unde helfe gonomen unde geloben, si mit guten truwen zu beschirmenme und in ze helfenne, also hie nach geschriben stat:

2. Zü dem ersten nement die selben wisen lüte mitenander uz nemeliche und unbändenliche die gelubede und die verbuntnisse, die di burger von Menze, die burger von Wormesse und die burger von Spire enander hant gotant, also si ir brieve geben

hant¹, das si die mitenander unde gegenander halten wellent und das niht irren sol die verbuntnisse, die wir unde si enander hant gelobet, die verbuntnisse, die si enander getan hant, also si ir briewe enander hant gegeben, die sint also das si enander sollent beholfen sin, swa men in an ir vriheit, an ir rehte, an ir libe oder an ir gûte unrehte tete, das ist also, das wir den selben burgern von Wormesse unde von Spire und in von ieweder stat gelobent mit guten truwen, daz wir si schirmen und in helfen, swa in ieman unrehte tete, unde si der rat von ieweder stat uns gesworn hant vur sich unde ir mitteburger und die gemeinde von ieweder stat, uns zu helfenne wider mengelichen getruweliche und niht ze lassenne in keine wiz.

3. Bi den selben guten truwen geloben wir den selben burgern von Wormesse unde von Spire und in von ieweder stat alle ir vriheit, also si sie habent an brieven von keysern oder von kungen, unsern vorvarn den Got genade, und ðch von uns, von bebesten oder von bischoven, ze haltenne ane^a ursache unde niht zu ergerne, also ob unser lantfogete oder ander unser ametlûte in die in die keine wiz verbochont, das wir in das abe tûn vûrlihtekliche unde bewarn, das si des erlassen werden und eb in das ieman anders dete, das wir si denne schirmen und in helfen getruweliche unde vestekliche ane alle geverde, wir und unser ammetlûte.

4. Und der gruntrûr sollent si lûdig sin gantzliche, wande si unreht ist unde widertheilet vor unsern vorvarn².

5. Wer ðch das si sunder oder samet ieman anegriffe oder hede anegriffen an libe oder an gûte varen oder ilent si deme nach in des riches oder in andern herren landen, das si in gerne begriffen, unde suchen si den in hûsere unde stieszont dûren nach dem uf unde was si der zû tûnt, der ane sollent si niht vereveln an dem lantfriden noch gegen uns noch gegen andern herren.

6. Kemes ðch also das wir usserlande weren und da zwischen ettelich herre anegriffe sin man, der von ime gevaren were unde burger were worden in ettelicher des riches stat, die nach einer ander stat gefriet were, und der herre spreche, das der man niht gesessen were rehte also ein burger der stat und der herre das zûge an die stat, nach der gine stat gefriet ist, und unser lantfoget oder ein ander unser ammetman das niht genamen noch halten wolte, das di stat, nach der gine gefriet ist, spreche ane geverde, unde der über den herren anegriffe unde den burgern von Wormesse oder von Spire oder ietwedern helfe ieschen, die sollen si ime denne niht schuldig sin ze tûnne nuz an uns, was der unbe unsers willen were, da sollent si zû helfen.

7. Wir geloben in ðch beiden und ir ietwedern sunder und samet, obe wir den burgeren und der stat von Menze keine genade vurbas nu oder her nach detent den in den burgern von Wormesse unde von Spire, das wir die selbe genade in beiden oder ir ietwedern sollent tûn gantzliche und ellekliche, ane alleine an den Juden, wande die von Menze an den Jûden, die zu Meinze inne sint, vûrbas ander reht habent, denne die burger von Wormesse oder von Spire hant an den Juden, di bi in sitzent, unde ane andere ding, die di von Meinze sunder habent, der die von Wormesse unde von Spire niht bedorfent, ane alle geverde.

8. Unde umbe die helfe, die di selben burger von Wormesse unde von Spire uns tûn sollent, das sol also stan: wenne wir ir helfe bedorfen, so sollen wir ettewen unsern heinlicher zu in senden, der in vûr lege unsern willen unde war die reise ge, unde sollent die vorgeanten burger mitender danne ze rate werden, was helfe si uns denne tûn, die uns frome si unde nûtzliche und in erlich ane geverde nach demo dinge.

584. ^a) anno ed.

1) 1293. Aug. 12, locis supra citatis pag. 134 nr. 180 et I, 299 nr. 453. 2) Cf. supra tom. I, 379 nr. 275 c. 4, 321 nr. 373; II, 100 nr. 83 c. 8; 474 nr. 376.

also es denne stet. Unde was helfe si die burger von Wormesse unde von Spire mitenander also beschophent, die solle wir genamen und da mitte sol uns ðch begnügen, also das wir vurbas umbes helfe si sunder oder samet niht drengen solent.

9. Das dis war si unde stede blibe, der unbes haben wir unser küniglich ingesigel mit ingesigelen der burgere unde der stede zu Wormesse und der burger und der stede von Spire der vorgenanten gehenket an disen gegenwertigen brief zu einem war urkunde und einer gantzer vestenungen aller der vorgenanten rede.

10. Wir aber die burgermeistere, der rat und die burger gemeinliche von Wormesse unde wir die burgermeistere, der rat und die burger gemeinliche von Spire verjehen an disen brieven, das wir geloben und gelobet hant bi geswornem eide, den wir der rat von ieweder stat der vorgenanten getan hant vür uns und unser mitteburger unde die gemeinde von ieweder stat unserre herren dem künge Adolve zu dienne unde zu helfenne gotruweliche, verbundenliche unde vestekliche in alle die wiz, also da vor geschriben stat, ane alle goverde.

11. Unde dez zu einem urkunde und einer stetikeit so han wir unsere ingesigele von ieweder stat gehenket an disen brief zu unsers herren ingesigele des vorgenanten kunges.

Dirre brief wart gegeben zu Spire, an des heiligen Crüces tage also es erhaben wart, da men zalte von Cristes gebürte zwelf hundert jar unde sibene unde nänzig jar, in deme sehsten jare unsers riches.

585.

SENTENTIA DE DONATIONE FEUDORUM ECCLESIASTICORUM.

1297. Oct. 13.

Superest in confirmatione Alberti regis a. 1299. Aug. 25. data, quam infra edemus, cuius autographon servatur in tabulario regio Dusseldorpiensi 'Essen 111'. Quo omnes redeunt editiones. In varia lectione pauca notavimus ex cod. T nr. 407, de quo v. supra ad nr. 14—16, cui formula confirmationis Albertinae inserta est. Cf. Bodmann loco supra citato pag. 314 nr. 9. Contextus omnino concordat cum autographo. Cf. etiam sententiam Alberti regis a. 1299. Oct. 19. latam, quam infra ex autographo edituri sumus, et ea quae de hiis rebus disseruit Homeyer 'System des Lehnrechts' (Sachsenspiegel II, 2) pag. 439. 453. — Böhmer, Reg. Ad. 373. (P. 466.)

Nos Adolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus^{a)} ad universorum notitiam volumus pervenire, quod nobis anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, sexta feria ante diem beati Galli, apud Sintzeche pro tribunali sedentibus ex parte venerabilis . . . abbatissae et capituli secularis ecclesiae Assindensis fuit requisitum in sententia coram nobis: si aliquis vasallus vel ministerialis habens feoda ab ipsa ecclesia, si non habeat heredes ascendentes vel descendentes aut fratres vel filios fratrum, possit ipsum feodum libere donando vel legando ipsi ecclesiae reportare. Et fuit per sententiam omnium assistentium consistorio nostro concordem obtentum: quod vasallus ipse, dummodo feodum huiusmodi non pro indiviso cum aliis possideret, feodum

585. a) loco gratia — augustus T: etc.

ipsum donandi vel legandi ipsi ecclesie habeat liberam facultatem. In cuius rei testimonium presentes litteras fieri fecimus nostre maiestatis sigilli munimine roboratas.

Datum apud Sintzoehe, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo septimo, III. Idus Octobris, regni vero nostri anno sexto^b.

586. RECEPTIO VASSALLORUM.

1298. Febr. 26.

Repetimus editionem, quae ex autographo tabularii regii Monasteriensis 'Fürstentum Siegen' nr. 10 parata est 'Siegener Urkundenbuch' ed. Philippi I (1887) pag. 45 nr. 73. Sigillum fere illaesum pendet loro membranaceo. Textus ad modum receptionis castellanorum conceptus est. V. supra nr. 566—570. — Böhmer, Reg. Ad. 393. (P. deest.)

Nos Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus ad universorum noticiam volumus pervenire, quod nobilium virorum Heinrici et Emichonis comitum de Nassowe ac ipsorum fratrum, patruorum nostrorum et fidelium, probitatis opera attendentes, ipsos in vasallos nostros et imperii duximus conquiendos, dantes eis propter hoc mille marcas denariorum Coloniensium, tribus Hallensibus pro denario computandis. Et quia paratam pecuniam non habemus, eisdem comitibus ac eorum fratribus pro pecunia huiusmodi montes Ratzenscheit cum omnibus in eis inveniendis, iuribus et pertinenciis universis ac alios montes sitos in eorum districtibus, ubi argentum queri et inveniri poterit, obligamus tam diu cum omni utilitate sua possidendos pariter et habendos, quousque dictis comitibus ac eorum fratribus per nos aut nostros in imperio successores diete mille marce fuerint persoluto. Quibus solutis eas convertent in predia a nobis et imperio feudali titulo possidenda. Presencium testimonio litterarum nostri sigilli robore signatarum.

Datum in Frideberg, anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo octavo, III. Kalendas Marcii, regni vero nostri anno sexto.

587. LEGITIMATIO SPURIORUM.

(1292. — 1298.)

Litteras legitimationis filiorum comitis de Lavania solus servat codex 389 (Tirol u. Vor.-Oest. 11) fol. 70 tabularii Vindobonensis circiter a. 1320. exaratas¹. E quo publici iuris fecit F. Kogler 'Die legitimation per rescriptum' (Weimar 1904) pag. 55 not. 3. Cuius editionem hic repetimus. Cf. iam supra nr. 293, 294. Cui anno documentum vindicandum sit, plane nescio. (P. deest.)

Adolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

¹ 585. ^b) *linea dati in T sic sonat: Datum apud t. locum, anno Domini t., die t., regni nostri anno t.*

¹) Cf. Böhm 'Die Handschriften des K. K. Haus-, Hof- und Staatsarchivs zu Wien' pag. 136.

Quantum sit favorabilis magnificentia principis, frequenter deducit in publicum* per specialia privilegia liberalitas eius mentis, illos interdum, quos in legitimis^b actibus impedit defectus natalium, legitimacionis beneficio reparans et originis vicium virtutum dotibus recompensans. Hinc est quod cum nobilis vir Guido de Odonio de Lavantu comes dilectus fidelis noster pro legitimacione Saladini et Opizonis filiorum suorum, quos coniugatus ex duabus mulieribus coniugatis se asserit genuisse, maiestati nostre humiliter supplicarit, nos supplicationibus suis benignius inclinati predictos Saladinum et Opizonem de plenitudine maiestatis nostre et ex certa sciencia, eos spurios esse scientes, legitimamus et ad omnia iura legitima restituimus, ut tamquam legitimi et de legitimo thoro nati in bonis paternis et maternis, tam feudilibus [quam allodialibus]^c,¹⁰ et ad omnes actus publicos et civiles honores, si se casus ingesserit, admittantur et in omnibus aliis suam prosequi valeant accionem, obieccione prolis illicite imposterum quiescente et lege aliqua non obstante et ea precipue, que legitimari spurios nisi ex certa sciencia principis non permittit. Non obstante eciam, quod filium legitimum nomine Opizonem in ordine sacerdotii constitutum et filiam legitimam nomine Margareta,¹⁵ relictam quondam nobilis viri Thedisii de Sancto Vitali, de qua filius legitimus est superstes, habeat seu si futuris temporibus filios legitimos generabit, quibus in divisione bonorum predictorum legitimos huiusmodi decernimus esse pares. In cuius rei testimonium et evidenciam plenioris presens scriptum exinde fieri et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.²⁰

Datum etc.

588—590.

TRACTATUS PRINCIPUM ELECTORUM DE DEPOSITIONE REGIS.

1298. Mai. 1. — Iun. 23.

588. VOCATIO REGIS ET PRINCIPUM ELECTORUM PER ARCHIEPISCOPUM MOGUNTINUM. Mai. 1.

Servatur A vocatio regis in solo codice notissimo tabularii Vindobonensis nr. 577 (*Reichssachen* 9)¹, qui dicitur 'Formelbuch Albrechts I' saec. XIV in. nr. 1. Ex quo ediderunt Chmel 'Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsquellen' II (1849), pag. 228 nr. 1 et Kopp in eiusdem periodici tom. VI (1851), pag. 163 nr. 103. Nos demum codicem accuratissime contulimus, ubi lemma: Forma quomodo episcopus Magunt. citat reges Romanos.

De ratione codicis vide Chmel l. c. pag. 213 sqq. et P. Schweizer 'Mittheilungen des oesterreichischen Instituts' II (1881), pag. 225 sqq.²⁵

In eodem codice sub nr. 2 superest B forma duci Bavariae directa in fine mutila, cuius protocollon et varias lectiones in adnotationibus posuimus. Rubrum praebet: Forma quomodo electores regis Romanorum sint convocandi. — Böhmer, *Reg. 1246—1313 Reichssachen* 231.
(P. deest.)

Serenissimo domino suo domino Ad(olfo) Romanorum regi semper augusto Ger-³⁰
(hardus) Dei gracia sancte Magunt(ine) sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam

587. *) publicum c. b) loco in leg. c: illegitimus. c) uncis inclusa deunt c.

1) Cf. 'Archiv' X, 587.

archicancellarius obsequium tam debitum quam devotum et reipublicam feliciter gubernare*.

(1) Inveterati iuris longeveque consuetudinis non tam celebris quam sollempnis auctoritas nobis utpote sacri imperii archicancellario^b per Germaniam contulit ab antiquo, ut nos, quando evidens utilitas suadet aut imminens necessitas urget, possimus et utique debeamus ex incumbentis nobis officii nostri sollicitudine non solum principes, qui ius optinent eligendi regem Romanorum^c in imperatorem postmodum promovendum, verum etiam ipsum regem, qui pro tempore fuerit, ad certum locum et terminum convocare, quod principes ipsi^d cognoscere debent et etiam recognoscunt. (2) Et quia temporibus nostris, quod cum gravi cordis dolore proferimus, venerande pacis^e gloria per oppressionum iniurias confusa succubuit, concordia salutifera prevalente contemptibili discordia^f fines regni Alemannie, dato libello repudii, quasi irrevocabiliter dereliquit, ut respublica circumquaque enormem diminucionem sentiens infelicitatis sue dampna deplorat: ideo non semel sed pluries requisiti per principes antedictos et stimulo proprie consciencie excitati pro excellencie vestre salutis augmento, [pro]^g sancte pacis reformatione, pro concordie revocatione, pro reipublice felici gubernacione et pro totius regni salute eosdem principes duximus convocandos¹, ut 17^h. Kalen. Iulii, si dies feriata non fuerit, alioquin proxima die sequenti non feriata, quam eis pro termino peremptorio assignamus, in Maguncia dignentur sui presenciam exhibere, tractaturi et ordinaturi de turbacionibus et defectibus regni, quod omnipotenti Deo et hominibus acceptum. (3) Rogamus igitur et attentius exhortamur regiam magestatem vestram et nichilominus quantum licet iniungendo petimus cum devocione debita, quatinus tamquam caput principum predictorum in termino supradicto et eius continuatione velitis huiusmodi salubribus tractatibus interesse.

25 Dat. Maguncie, Kalen. Maii, anno Domini MCCXCVIIIⁱ. etc.

589. PROMULGATIO DEPOSITIONIS PER ARCHIEPISCOPUM
MOGUNTINUM FACTA. *lin. 23.*

30 *Gravissimum documentum superest in solo L codice 25. fol. bibliothecae Lucerensis fol. 110, de quo v. supra ad nr. 66; quem nos ipsi denuo accuratissime contulimus. E quo iam olim vulgavit Kopp 'Geschichte der eidgenössischen Bünde' I, 905.*

35 *Verba capituli 2 et 7, quae ex bulla depositionis Friderici II. imperatoris a. 1245. Jul. 17. supra tom. II, 508 nr. 400 ex autographo in forma integra publicata sumpta sunt, litteris minoribus exprimenda curavimus, capituli numeris in margine positus. Cf. etiam Domeier 'Die Absetzung Adolfs von Nassau' (1889) p. 55 sq., ubi non omnia recte edocentur. Ceterum ea quae in cap. 3 concordant supra cum nr. 588 c. 1. 2, item litteris minoribus excussa sunt. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen 236. (P. deest.)*

In nomine Domini amen.

Gerhardus Dei gracia sancte Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius ad rei memoriam sempiternam.

40 1. Ut prodeat de vultu Dei iudicium et oculi^a nostri videant equitatem², via regia debemus incedere³ nec ad sinistram nec ad dextram declinare³, ita magnum iudicantes

588. ^a) *protocollon in B: Illustri principi domino Rud. duci Bawarie G. Dei gracia sancte Magunt. sedis archiepiscopus sacri imperii per Ger. archicancellarius cum timore Dei bonis operibus habundare.* ^b) *archic. s. i. B.* ^c) *Alemannie B.* ^d) *deest B.* ^e) *in margine* ^f) *usque hic forma B.* ^g) *deest A.* ^h) *sic A.* ⁱ) *corr. ex MCCCXCVIII A.*

589. ^a) *oculi c.*

1) *Cf. infra nr. 589 c. 3.* 2) *Ps. 16, 2. Cf. etiam encyclicam Friderici II. a. 1239. Apr. 20 emissam supra tom. II, 291 lin. 19. 20.* 3) *Cf. Num. 21, 22.*

ut parvum¹, quia non est personarum acceptio apud Deum². Presidente namque rationis imperio sedet in examine veritatis pro tribunali iusticia et quasi rex in solio iudicii³ rectitudo, de cuius ore procedit gladius bis acutus⁴, cuius eorum aspectu terribili proprie voluntatis dissipatur arbitrium reproborum, quia noxius appetitus sine personarum delectu⁵ sub iuris regula limitatur. Hec enim eterni fuit providencia iudicis, de cuius vultu recta iudicia procedunt⁶, ut recti iudices eligerentur in orbe, qui terram iudicent, iusticiam diligant, orphanos, pupillas et viduas defendant et quorum oculi respiciant equitatem. Hec profecto velud Dei testamento, quo filios hominum recte iudicare⁷ iussit, per quod fedus humani generis in tranquillitate consistit, sollicitudine vigili ac diligenti studio sunt a cunctis firma stabilitate servanda. Nam pacem pariunt, modestiam nutriunt, sua unicuique equo libramine tribuunt, iniuriarum materiam reprimunt, delinquentes puniunt, alterum ledi ab altero non permittunt.

II nr. 400
c. 3.

2. Sane cum nos apud serenissimum dominum Adolphum precipuum principem secularem pro communis pacis observatione, pro suorum defectuum emendacione, delictorum correccionem necnon suorum excessuum condigna satisfacione, monitis salutaribus¹⁵ et precum curarem cum devocione debita insistere lenitate, idem princeps a nobis non semel tantum, sed sepius humiliter conmonitus et devote, Pharaonis duriciam imitans et obturans more aspidis aures suas⁷, preces huiusmodi et salubria monita elata obstinacione ac obstinata elacione desperavit. Propter quod non valentes absque gravi Christi offensa eius iniquitates amplius tollerare, cogimur stimulo proprie⁸ consciencie nos urgente iuste quantum licet²⁰ animadvertere in eundem:

I. Ipso namque regnante, ut de ceteris eius criminibus taceamus, sicut heu rei evidencia et communis clamor populi ascendens in celum cum gemitibus et lacrimis de die in diem continue manifestant, ius publicum sibi gubernandum gladio temporali commissum in sacris sacerdotibus et magistratibus per ipsum et suos, laxatis²⁵ frenis ad illicita, miserabiliter, quod dolentes proferimus, nostris temporibus Dei timore postposito vulneratur adeo, quod facti qualitas et gentilitatis pretendit rabiem et fidem videtur offendere christianam, quoniam per ipsum et suos maximum in Dei ecclesia sacramentum, videlicet corpus domini nostri Ihesu Christi, in pluribus ecclesiis irreverenter et violenter effractis, quod horrendum est cogitare et tremendum³⁰ videre fiori tacito, de actu nephandissimo acceptis capsellis proicitur non aliter quam res prophana quandoquidem super terram. Sacerdotes etiam et viri ecclesiastici et religiosi, ut de laicis et pauperibus taceamus, ad Dei ecclesiam fugientes in cornu altaris ablati calicibus et ecclesiasticis ornamentis etiam intra divinorum officia usque ad femoralia spoliantur, ceduntur et quandoquidem occiduntur, altaria³⁵ denudantur, baptisteria confringuntur et ecclesie incenduntur, rebus ibidem pauperum et divitum causa refugii positae a usu sacrilego asportatis, iudices etiam ecclesiastici et magistratus pro iusticia reddita querelantibus per iniuriam puniuntur, probi quoque sacerdotes canonice iuxta morem ecclesiasticum per locorum ordinarios instituti deiciuntur, aliis inhonestis, de quorum ordinacione non constat, in locum⁴⁰ eorum positae per abusum laice potestatis.

II. Insuper infinita alia lamentabilia forefacta, que ad plenum scripto vel sermonum foliis explicari non poterunt, committuntur. Virgines enim impudenter in aspectu parentum stuprantur, vidue continentes, conjugate et honeste mulieres clamoribus validis et conatibus renitentes, maritis et consanguineis etiam respicientibus, impudencius opprimuntur. De quorum debita emendacione cum contra suos prefectos et

589. b) deletu c. c) quos c.

1) Cf. Deut. 1, 17. 2) 2. Par. 17, 7. 3) Cf. Proc. 20, 8. 4) Cf. Apoc. 19, 15 et Proc. 3, 4.
5) Cf. Ps. 16, 2. 6) Job 57, 2. 7) Ps. 57, 5. 8) V. infra c. 3.

ministros talia committentes et fieri permittentes ad ipsum regem sepius lamentabiliter habitus fuisset recursus, ipse clamores querelancium obaudivit, iusticiam facere neglexit et accusatos^c non solum calumpniöse defendit, sed ad deteriora etiam provocavit.

III. Et ut ad presens de ceteris predicti regis sceleribus taceamus, quedam gravissima, que
 5 nulla possunt tergiversacione celari, commisit: Deieravit enim multociens, communem pacem terre tam suo quam incolarum regni Alemanie nobilium et plebeiorum iureiurando firmatam dampnabiliter violando, pacta etiam inter ipsum et nos super iuribus nostre
 10 ecclesie conservandis inita et sacramento vallata minime observando. Perpetravit etiam sacrilegium, capi faciens prelatos, clericos, religiosos et etiam seculares. Multa insuper
 15 statuta edidit et consuetudines introduxit in subversionem ecclesiastico libertatis, volens ecclesiam subicere servituti et publicis functionibus, a quibus est prorsus immunis. Et quod gravius est ab episcopis et prelati sua a dicto rege regalia recipere
 20 volentibus magna extorquet donaria per symoniacam pravitatem. Ymmo quod peius est sua episcopis et prelati conferre regalia penitus contradicit, nisi antea aliqua
 25 de bonis suis et ecclesie sue possessionibus sibi conferant et assignent. Et sic per ipsum tamquam ecclesie persecutorem precipuum ecclesiasticus ordo confunditur et^d
 dissolvitur nervus ecclesiastice discipline.

IV. Principes^e etiam Alemanie tam ecclesiasticos quam etiam seculares, archiepiscopos, episcopos, prelatos, duces, marchiones, comites et barones suis dignitatibus, honoribus et bonis ac iuribus absque causa rationabili per dolum et fraudem et insidias quascumque dyabolicas privare contra Deum et iusticiam tamquam seminator discordie multipliciter est conatus. Et ipsorum principum exterminio adeo est intentus, ut ipsis illud verbum sapientis competere merito videatur: 'Cur ego' inquit 'te habeam ut principem, cum tu me non habeas ut senatorem?'^f Que omnia et plura alia aliis similia delicta nephanda regi predicto per communem populi acclamacionem necnon publicam vocem et famam sub rei evidenciam, que tergiversacione aliqua celari^f non potest, veraciter ascribuntur.

3. Nos itaque per excellentissimos Germanie principes, qui regem in imperatorem
 30 postmodum promovendum ius et potestatem una nobiscum obtinent eligendi, non semel tantum
 set pluries requisiti et stimulo proprie conscientie excitati ex incumbentis officii nostri sollicitudine non solum principes antedictos, verum etiam ipsum regem^g pro sancte pacis reformacione, pro concordie revocacione, pro reipublice felici gubernacione et pro totius regni salute nuper duximus convocandos, ut XVII. Kalen. Iulii, si dies feriata^g non fuerit, alioquin proxima die sequenti non
 35 feriata, quam eis pro termino assigna[vi]mus^h preceptorio, in Magunciam dignarentur sui presenciamⁱ exhibere ad tractandum et ordinandum de turbacionibus et defectibus regni, quod omnipotenti Deo foret acceptum et hominibus profuturum.

4. Adveniente itaque termino predicto eodemque propter predicti regis contumaciam et quorundam principum electorum absenciam usque in vigilia[m] beati Iohannis
 40 baptiste proximam continuato, magnifici principes, videlicet dominus Albertus dux Saxonie
 pro se ac illustri L(udewico) comite palatino Reni procuratorio nomine, et dominus O(tto) cum telo, dominus H(einricus) et dominus Hermannus marchiones de Brandenburg et alii quam plures regni Alemanie principes, comites et barones nobiscum, qui vicos geassimus venerabilis patris domini Wieboldi sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopi necnon excellentissimi principis domini Wenczeslai regis Bohemie iuxta speciale

45 589. ^c) accusatores c. ^d) sequitur uo c. ^e) princeps c. ^f) zolari c. ^g) loco si — feriata male c: fides firmata. ^h) assignamus c: cf. supra pag. 549 lin. 19. ⁱ) personam c.

1) Hieron. ep. 62, 7, Opp. ed. Vallarsius I, 262, ut investigavit vir cl. O. Hirschfeld. Cf. Münzer in 'Festschrift zu Otto Hirschfelds sechzigstem Geburtstag' (1903) pag. 42 n. 2. Sed contra ea, quae exposuit Münzer, conferenda sunt potius Cic. de orat. III, 1, 4; Valer. Max. VI, 2, 2; Quintil. VIII, 3, 89 =
 50 XI, 1, 37 (teste viro d. H. Dessau), itemque ea, quae iam olim adnotavit Vallarsius l. c.

mandatum principum eorundem et potestatem plenam et liberam nobis traditam ab eisdem ad universa et singula, que in superioribus sunt expressa et etiam que sequuntur, convenerunt loco et terminis supradictis.

5. Cum quibus et aliis sapientibus ibidem tunc presentibus inquisitione de predictis et examinatione habita diligenti, dominus Adolfus rex predictus per honestorum virorum quam plurimum viva testimonia et alia legitima documenta inventus fuit de premissis excessibus et criminibus publice et notorie irretitus.

6. Insuper rex predictus tanto regimini tanteque potestati inventus est insufficientis et inutilis, prout dura gwerrarum turbacio, que in diversis regni Alemanie partibus miserabiliter invaluit per ipsum et suos, per quos sedari potius debuerat, detestabiliter excitata docuit manifeste.

II nr. 400
c. 10.

7. Igitur super* premissis cum principibus electoribus, episcopis, prolatibus, ducibus, comitibus, baronibus et sapientibus omnibus ibidem presentibus deliberacione prehabita diligenti de communi consilio et voluntate omnium ac consensu unanimi illorum, quorum intererat, predictum dominum Adolfum, qui se regno reddidit tam indignum quique propter suas iniquitates et causas prescriptas a Deo ne regnet¹ amplius est eiectus, privatam¹ regno, cui hactenus prefuit, a Domino ostendimus, denunciavimus privatam et nichilominus concordia sententia predictorum principum electorum dictante sentenciando privamus, omnes qui ei iuramento fidelitatis tenentur astricti, a iuramento huiusmodi perpetuo absolventes, firmiter inhibendo, ne quisquam de cetero sibi tamquam regi pareat vel intendant.

Acta sunt hec Maguncie, anno domini MCCLXXX[X]VIII, in vigilia beati Iohannis baptiste.

590. PROMULGATIO DEPOSITIONIS ADOLFI ET ELECTIONIS ALBERTI PER DUCEM SAXONIAE. (post Iun. 23.)

Promulgationem hanc civitati cuidam imperii directam denuo contulimus cum codice nr. 577 tabularii Vindobonensis, qui solus eam servat. De quo v. supra ad nr. 588. Exarata est sub nr. 3, ubi rubrum: Forma depositionis regis Adulphi et electionis* ducis Alberti. V. Chmel l. c. 229 nr. 2. Tractatus, qui primam Alberti electionem praecedunt, v. infra tom. IV, nr. 1—5 edendos. — Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichssachen pag. XXXV (Addit. II.)

Albertus Dei gracia Saxonie, Westfalie et Angarie dux necnon comes de Bren prudentibus viris etc. salutem et sinceri favoris affectum.

(1) Universalis insinuante clamore populi quamquam [vos]^b non credimus ignorare causam discriminum et gwerrarum, quibus actenus est lesa pacis amenitas et tranquillitas violata, presertim cum is, cui reipublice gubernacio ex comisso et tradito sibi incumbit officio, tamquam in eminenti specula regalis culminis collocatus suorum curam gerere debeat subditorum, sane quia dominus Ad(olfus) tunc Romanorum rex super hiis et aliis excessibus gravibus et notoriis et diversis, quos prolixitatis causa omittimus enarrare, coram excellentissimis Germanie principibus, qui^c Romanorum regem in imperatorem postmodum promovendum una nobiscum de iure ac approbata consuetudine ius optinent eligendi, in termino ad hoc prefixo est probacione manifesta convictus et alias insufficientis inventus ad tanto regimen dignitatis, oportunum erat tot et talibus, ne crescerent in inensum, defectibus et periculis tempestivis providere remediis et antidotis congruis obviare. (2) Unde cum in hiis, que ad conservacionem sanote

588. ^a) sequitur p̄cis deletum c. ^b) privamus c.

590. ^a) electione c. ^b) deest c. ^c) sequitur roma deletum c.

1) Cf. 1. Reg. 10, 1.

pacis et honorabilem sacri statum imperii expedire videntur, nos una cum ceteris principibus electoribus esse deceat circumspicere, considerato et cognito, quod regnante predicto domino Ad(olfo) quies temporum perturbata non possit aliquatenus reformari, sed mala multiplicarentur in terris, intollerabilibus et dampnosis huiusmodi compulsi defectibus, ad quorum emendacionem^o dictum regem competentem non vidimus, animadvertendum iuste duximus in eundem, deliberacione matura et diligenti sollicitudine prehabita, iuris etiam ordine ut decuit observato, regno Romano, cui minus utiliter profuit cuiusque per demerita reddidit se indignum, privantes ipsum et privatum denunciantes dictante sententia concordi predictorum principum electorum¹. (4) Cupientes itaque emendare defectus promissos apti providencia successoris, magnificum et illustrem principem dominum Albertum ducem Austrie, constantem pacis et concordie zelotorem, totius equitatis cultorem laudabilem et sincerum veritatis amicum nos una cum ceteris principibus electoribus, videlicet venerabili domino Wic(boldo) sancte Coloniensis sedis archiepiscopo, magnifico principe domino Wen(zeslao) Bohemie rege necnon illustri principe domino Lud(ewico) comite palatino Rheni duce Bavarie, quorum vires cum pleno mandato nobis [tradito]^d ab eisdem gerimus in hac parte quorumque dinoscitur de iure et consuetudine interesse, in Romanorum regem in imperatorem postmodum promovendum elegimus votis concordibus et unanimi voluntate.

(5) Quapropter universitatis vestre prudenciam rogamus, requirimus et hortamur mandantes vobis nichilominus per presentes, quatinus predicto domino Ad(olfo) dimisso penitus, cum a iuramento fidelitatis, quo ipsi gratis astricti^e, sententia nostra et principum iam vos absolverit eorundem, serenissimo domino nostro domino Alberto quondam duci Austrie in Romanorum regem electo fidelitate intendere devocione debita debeatis et recongnoscentes ipsam electum canonice, ad regie celsitudinis dignitatem et gubernandam rompublicam consiliis et auxiliis sibi assistere^f fideliter studeatis. Securi quoque, quod sic comodo et quieti libertatum et iurium vestrorum conservacioni sua benignitate et sollicitudine placide intendetur, quod de ipsius creacione non immerito gaudere poteritis et gratiarum acciones omnium reddere Creatori.

Datum etc.

30 390. ^e) prima e super co deleta c. ^d) deest c. ^e) astricti c. ^f) assistere c.

1) Cf. supra nr. 589 c. 7.

APPENDIX I.

ACTA IUSTITIARIORUM CURIAE.

Iustitiariorum curiae acta tempore regis Rudolphi emanata hic omnia, quorum cognitionem habemus, proponimus. Sunt enim novem sententiae ab eis promulgatae. De quarum indole conferas velim Vanesa loco supra ad nr. 122 citato pag. 18 sq. 5

Iustitiariorum sub Adolfo rege fungentium vestigia non supersunt. Sed cf. ea quae disseruit Vanesa l. c. pag. 19 et supra nr. 553. 571.

591. SENTENTIA
DE TREUGA OBSERVANDA.

(1276.) Apr. 17. 10

Autographon tabularii civitatis Coloniensis nr. 421, quod edidit Baumann 'Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins. Neue Folge' IV, 392 ad exemplar Leonardi Korth, denuo contulit vir d. Keussen. Sigilli in dorso impressi fragmenta litteras OF · IHThAR servant. De tempore v. 'Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln' IV, 5 nr. 421 et Baumann l. c. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 550. (P. deest.) 15

Ich Ber(htolt) von Druchburc¹ der hoverihter mins herren des kunges Rū. von Rome tūn kunt, alse her Iohans von Burshit die sūn hat gemachet ze Kolne in der stat, ob diu billich stete solte sin, wan si ir hantvesti daruber haton geben mit siner vriunde rat horn Wiriches von Vrenze und horn Vimars von Gimienig, da vragot ich umbe, was recht were. Da wart ertoilet mit rechter urteile, daz diu sūne billich stete sol sin, wan si ir offene brieve dar uber haton geben. Des gib ich ze geziuge des gorihtes brief besigelt mit des gorihtes insigel.

Der brief wart geben ze Openhein, an dem vritage nach usgander Osterwochun.

1) Obriam est iam a. 1274, Reg. imp. VI, 116 et 215.

592. ABSOLUTIO AB INSTANTIA PROPTER EXCEPTIONEM FORI.

1276. Iun. 3.

*Repetimus editionem, quam paravit v. Weech 'Zeitschrift für die Geschichte des
Oberrhens' XXXVIII, 21 nr. 548 (= Codex Salemitanus II, 151) ex autographo Karls-
ruhae in tabulario generali adservato. Quod conceptum sapere et a scriba monasterii
Salem fortasse scriptum esse, in editione notatur. Textus ad modum sententiarum tem-
pore Friderici II. promulgatarum¹ ingrossatus est, cum a ceteris temporis Rudolfini
sententiis tum forma quam lingua Latina plane discrepent. Sigillum olim pendens desi-
deratur. — Böhmer, Reg. imp. VI, 561. (P. deest.)*

Berhtoldus imperialis aule iustitarius omnibus presentem sententiam inspecturis
subscriberum noticiam cum salute.

Noverint universi, quod cum Eberhardus nobilis de Spizzinbere coram nobis viros
religiosos . . . abbatem et conventum monasterii de Salem ordinis Cisterciensis Constau-
tensis diocesis in causam traxerit super eo, quod possessiones ville in Owingen et in
Pfäfinhovin, quas sibi asseruit iure pheodali competere et in possessione earum quieti
fuisse, iam dicti abbas et conventus sibi contra iustitiam vendicarent, presidentibus
igitur nobis pro tribunali aule imperialis apud Basileam in curia prepositure maioris
occlesie, constitutis coram nobis per advocatos suos iam dicto Eber(hardo) de Spizzen-
bere et fratre Nicolao monacho de Salem et fratre Cünrado converso procuratoribus
abbatis et conventus eiusdem monasterii cum sufficiente mandato, iidem procuratores
proponerent excipiendo, quod cum viri religiosi essent, in seculari iudicio nullatenus
debeant cuiquam respondero, id adversario reclamante. Nos itaque auditis hinc inde
allegationibus ab assessoribus et circumstantibus, sicut moris est et consuetudinis
approbate, quesivimus et per sacramentum interrogavimus, que sententia in casu pro-
posito de iure debeat prevalere. Tandem consilio fore omnium circumsedentium et
astantium approbante, predictos . . . abbatem et conventum ab instantia sepe dicti nobilis
de Spizzenbere quantum ad iudicium seculare favore religionis per sententiam duximus
absolvendos.

Actum apud Basileam, anno Domini MCCLXXVI, tertio Nonas Iunii, indictione
quarta, subnotatis testibus presentibus et in dictam sententiam consentientibus, vide-
licet domino Walthero de Klingen, Eberhardo de Luphin, Cünrado de Wartinbere,
Cünrado de Wedinswiler, Hermanno de Bonatetin, Marquardo et Ülrico de Rýseko
nobilibus, dicto Sćman de Haginöwe, Iacobo de Hermsdorf, Cünrado de Nufron, Hugone
de Offtoringen, Rōbario de Basilea, dicto de Turri, Rādolfo de Swandowe, Walthero
de Halliwiler et Petro dicto Krelle militibus aliisque quam pluribus probis viris. In
cuius facti evidentiam et robur perpetue firmitatis presentem litteram exinde conscriptam
sigillo videlicet iustitarii aule imperialis duximus muniendum^a.

Datum ut supra.

592. *) sic or.

¹) Cf. supra tom. II, 628 nr. 426 et Böhmer, Reg. imp. V, 2318. Linguae latinae scriptae sunt, sigillis
appendentibus.

593. SENTENTIA DE FORO ECCLESIASTICO.

1276. Jun. 20.

Sententiae Eberhardi, qui Bertoldi vices gerebat, autographon asservatur Stuttgardae in tabulario regio. Sigilli dorso impressi vestigia apparent. Editionem 'Wirttembergisches Urkundenbuch' VII, 450 nr. 2599 novissime paratam repetere liceat. — Böhmer, Reg. imp. VI deest. (P. deest.)

Ich Eberhart von Lufphun^a saz ze geriht an mis herrin stat dez kunges Rû. von Rome und tûn kûnt allen den, die den brief anschint oder horent lesin, das mine frowe diu abtissine von dez Hailigen Cruce^b Tal unde der cofente santten ir gewissin botin herrin C(onrad) von Schiltowe gein hof. Der gortte zerfarende an enrn urtailde,¹⁰ ob sie iemen beclagen mohte vor mine herrin dem kunge Rû. von Rome oder vor kaim weltlichen rihter umbe kain ligende gât, das sie unferspro[ehen]liche hant in gewalt unde in gewer, wan sie geischliche frowen sint. Da wart in ertailt mit rechter urtailde: swer uf sie elagen welle, das der sol faren fur gaischiliche geriht unde sol sie da beclagen unde niht vor wellichem geriht. Dez gib ich in ze urkunde¹⁵ dez gerihtes brief. An dem geriht was: grave Hue von Werdinbere, herre Walther von Klingen, der alte von Reginspere, herre . . von Wettiswileir, dor truhseise . . von Diesinhofen, herre Petir Krelle, herre Goiswin von Hohinfelse unde ander riter genûge.

Der brief wart gebin ze Basil, nach Gotes gebiurte tusint und zowain hundert unde²⁰ sibenzek unde seihse jare, an dem samstage vor santte Johannes tage dez thoferos.

594. 595.

SENTENTIA DE HOMINIBUS ECCLESIAE.

1282. Mai. 22.

Petitionem episcopi sententiamque a iustituario curiae prolatam edidit O. Redlich²⁵ 'Mittheilungen des oesterreichischen Instituts' VII, 160 sq. sub titulo 'Ein Fall der Rechtsprechung des Reichshofsgerichts'. Petitionis autographon servatur in tabulario episcopali Brixinensi; pendebat olim sigillum loro membranaceo e membrana exsecto. Sententiam proponit vir cl. ex apographo recentiori Oenoponti in bibliotheca Ferdinanda 'Dipaul. 678' nr. 80 asservato, quod ad transsumtum a. 1313. redit. Cf. etiam ea quae l. c. pag. 162 sq.³⁰ de sententiae ratione monuit Zallinger.

594. PETITIO EPISCOPI BRIXINENSIS.

Repetimus editionem l. c. 161 paratam. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1660.

(P. deest.)

Minem genaedigem herren dem hochgelobten und dem werdesten kunige Rudolf³⁵ von Rome enbiut ich bischof Brune von Brihsen mit aller wirde und ere minen getriwen und bereiten dienst ze allen dingen.

593. ^a) Lufphun or. ^b) Curce or.

Ich tûn iwer gonade kunt, daz mine maier Albreht und Dyotmar von Vintulle, die mir dienen mit dem schefel, vor mir einen Albreht und sinen brüder Dietrich, ir sweater und alle ir mage anesprachen und jahen, si waeren ir aigen und heitens in rechter gewer so manek jar und tak herbraht, daz si in als aigen liute solten dienen. Do antwurten die zwone brüder Albreht und Dietrich vur sich und vur ir mage und jahen, si waeren min und mins gotzhuses si und alle ir vordern. Daruber vraget ich graven Eberhart von Kyrehperch. Der erteilte, daz kein gewer hulfe an liuten und waeren mine maier solche liute, daz si aigen liute ze rehte mohten gehaben, maechten si danne dise liute umbestellen mit ihr müter magen den naechsten, daz si in heiten gediener lebende und tote mit den vaellen, so solten si des billich geniezen. Die der urteil mit grave Eberhart volgeten, der waren ailve. Do erteilte herre Jacob von Sant Michelsburch, sit mine maier heiten die liute gehabt in nutz und in gewer manek jar und tak, man solte si bi ir gewer lan beliben und solten in die liute dienen vur aigen. Die der urteil volgeten mit hern Jacoben, der waren zwelve. Diser urteil dingeten Albreht und Dyetrich vur daz rich hinz iwern genaden. Und davon bitte ich und vleche iwer hochgelobte edelkeit, swaz iwer hof hieuber erteile, daz ir daz gerüchet mir heizen schriben under iwerm insigel, wan des ist mir und dem lande not, wan also getaniet clage dike vur mich kumet.

595. SENTENTIA IUSTITIARII CURIAE.

20 *Edita est l. c. 162. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1660. (P. deest.)*

Meinem genaedigen herren braunen dem bischof von Brihsse enbiut ich Ber.^a von Druchburo^b der hofrichter mins herren des kuniges Ruodolf von Rome meinen getrowen dienst und enbiut ew umb die urteil, die ir mir hant^c geschriben an iwerm brief. die grave Eberhart von Kirichperch sprach und herr Jacob sprach von Sant Michelspurch umbe die liwte, do vragt ich umb herren . . .^d von Tillendorf, waz recht waere. Der erteilte uf seinen eit: swie lange ein man hat liwte in gewalt und in gewer, mag er ir nicht umbestellen mit den naechsten ir muter magen, daz diu gewer niht helffe. und swer si umbestellet mit den^e naechsten ir muter magen, der hat recht zu denselben liwten. Und wart im daz gefolget gesammoter urteil und ist grave Eberharts urteil von Kirichperch recht und ist herren Jacobes von Sant Michelsburch urteil nicht recht. Der urteil gib ich ze gezeuoge dez gerichtes brief besigelt mit dez gerichtes insigel.

Der brief wart gegeben ze Vlme, an dem vritage Phingesten, in dem niwnden jare, do mein herre der kunik wart gekroenet.

35 596. SENTENTIA DE POSSESSIONE CURTIS.

(1286.) Febr. 1.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIII, 672 paratam ex autographo, quod superest in tabulario generali regni Bavarici 'Mainz Erzstift fasc. 47. Sigillum dorso impressum erat. — De tempore v. Regesta imperii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1979.

(P. deest.)

40

595. a) Br. c. b) Druchburt c. c) sant c. d) lacuna c. e) dem c.

Ich Herman von Bonsteten saz ze gerihte an mins herren stat kunig Râ. von Rome unde tûn kunt allen den, die disen brief sehent oder horet lesen, daz her Johannes von Löbegassun also verre hat geelaget uf den hof ze Nollingen unde swas dar zû horet von der elage, die im min herre der bishof H. von Basel hete geben, unde hat die elage also verre mit rechter urteile vollevâret, daz er den hof ze Nollingen unde swaz dar zû horet inne sol han, unz er dar umbe an gesprochen wurt unde och unz er im mit rehte wurt an gewonnen. Do gienk her Johannes von Löbegassun vur gerihte unde gap minem herren dem bishof H. von Basel sine elage wider unde alle die erkoverunge wider, die er uf den hof erkovert hete, unde swas dar zû horet. Do daz geschach, do gienk min herre der bishof H. von Basel vur gerihte unde gerte ze ervarnde an einer urteile: wan im her Johannes von Löbegassun alles daz reht unde die erkoverunge wider hete geben, die er erkovert hete vor gerihte, ob er den vorgeanten hof ze Nollingen unde swaz dar^a zû horet iht billich solte han in gewalt unde in gewer, unz er im mit rehte wirt an gewonnen. Daz wart im orteilet: wan her Johannes von Löbegassun den vorgeanten hof^b hete erkovert, dem er sine elage ergap, unde er im sin reht wider gap, daz er erkovert hete, daz er den vorgeanten hof unde swaz dar zû horet inne sol han, unz er im mit rehte wirt an gewonnen.

Der brief wart geben ze Ögabure, an dem vritage vor unser Vrowun tage ze der lichtnis.

597. 598. SENTENTIAE PRO ECCLESIA MAIORI GOSLARIENSI.

1290. Jun. 26.

597. SENTENTIA DE FORO ECCLESIASTICO.

Repetimus editionem, quae ex autographo tabularii civitatis Goslariensis parata est 'Urkundenbuch der Stadt Goslar' II, 395 nr. 394. Sigillum dorso impressum erat. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2929. (P. deest.)

Ich Herman von Bonsteten der hoverichter mins heren des küniges Râ. von Rome tûn kunt, daz her Basilius ein tûmherre von Goslar kom vur gerihte unde gerte ze ervarnde an einer gemeiner urteile, ob er unde die tûmherren von Goslar vor keinem gerihte solten ze rehte stan wan vor geistlichem gerihte umbe solich gût, diu sie unde ir gotteshus ze sant Mathias ze Goslar in ir rechten gewer heten bruht, also reht ist. Da vraget ich umbe, was reht were. Da wart erteilet: daz sie umbe ir, und umbe ir gotteshus gût, also vorgeschriben ist, vor keinem gerihte ze rehte sulent stan wan vor geistlichem gerihte, si wellen es denne gerne tûn oder dem elager werde gerihte verscit von den geistlichen richtern.

Der brief wart geben an dem montage nach sant Johannes tage baptisten, in dem sibenzehenden jare, do min herre der kunig Râ. von Rome ward gekrônet.

596. ^a) daz *sc.* ^b) sequitur hof deletum *sc.*

598. SENTENTIA DE FORO PROSCRIPTIS NON CONCEDENDO.

Edita est l. c. II, 396 nr. 395 e copiaro eiusdem tabularii. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2330. (P. deest.)

Ich Herman von Bonsteten der hoverichter mins herren des kunges Rû. von Rome
 5 tûn kunt, daz her Basilius en tûmhære von Goslar kom vur gerichte unde erzuget mit
 mins herren offenen brieven des bishoffes von Hildinshein, daz Karste Phefferkeller
 unde sin brüder lange ze banne sint gekundet umbe die schulde, daz si einen tûn-
 herren von Goslar viengen vrevellich. Dar wart erteilet: alle die wile dat si in
 offenen banne sint, daz si uf daz gût ze Goslar des gotteshuses ze Langenberge niht
 10 mugent elagen noch uf die tûnherren noch uf nieman, der si da umbe den ban ver-
 sprechen wil.

Der brief wart geven an dem mentage nach sant Johannes tage baptisten, in
 dem sibenzehenden jare, do min herre der kunik Rû. von Rome wart gekronet.

15 599. SENTENTIA DE BONIS SERVORUM
 NON ALIENANDIS.

1290. Dec. 18.

*Proponimus secundum editionem, quam paravit Baumann loco supra ad nr. 591
 citato IV, 70 nr. 1 ex autographo tabularii principum Furstenbergensium. Sigillum dorso
 impressum erat; adhuc leguntur: HERMAN. DER. . . . RIHTH . . . DES. KUNIGES.
 20 RUODOLFS. UON. RO . . . — Böhmer, Reg. imp. VI, 2401. (P. deest.)*

Ich Herman von Bonsteten der hoverichter mins herren des kvnges Rû. von Rome
 tûn kvnt, daz her Heinrich der marshak* von Bappenhein kom vur gerichte vnde gerte
 ze ervarnde an einer gemeiner vrteile: swa er einen eigen man habe, des lip vnde des
 gût sin eigen ist, ob der eigen man iht muge getûn versezzen oder verköfen vs sinem
 25 gûte ane sines herren hant. Da wart erteilet: daz sin eigen man, des lib vnde gût
 sin eigen ist, vs sinem gûte an höfe vnde an sazzunge niht getûn mag ane sines herren
 hant. Des gib ich im ze govrge des gorichtes brief.

Der brief wart geben an dem mentage vor sant Thomas tage. in dem aht-
 zehenden jare, do min herre der kvnik Rû. von Rome wart gekrônnet.

600. SENTENTIA DE HOMINIBUS ECCLESIAE NON OBLIGANDIS.

1291. Mart. 3.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIX, 574 paratam ex transsumto a. 1318. Febr. 3. dato¹, quod asservatur Soloduri in tabulario reipublicae 'Stiftsarchiv St. Urs' nr. 83. Pendet fragmentum sigilli loro membrana exsecto. — Bühmer, Reg. imp. VI, 2430. (P. deest.)

Ich Herman von Bönstetten der hofrichter mins herren des küniges Rñ. von Rome tün kunt, daz her Thomas und her Ülrich von Brengarten zwene tünherren von Solot(er)n komen ze Basil vür gericht und gerten ze ervarne an einer gemeiner urtelde an ir . . probstes und an ir . . capitels stat von Solot(er)n: ob die lüte, die ir gotshuses eigen sint, ob die für iemannen durch recht phant mugen gesin wan für si und für ir gotshus. Da fraget ich umbe vil erber ritter uf ir eit, waz recht darumbe were. Die erteilten: daz des gotshuses lüte, alse vor geschriben ist, durch recht für nieman phant mugen gesin, wan für^a die vorgebant . . probst und tünherren und für das gotshus ze Solot(er)n. Wan als verre were daz, daz des vorgebant gotshuses ze Solot(er)n eigen lüte ieman^b keinen schaden teten durch ir vogtes willen oder durch ander lüte, swem der schade geschehe, der mag si wol darumbe mit rechte an sprechen.

Dirre brief wart gegeben ze Basel, an den samstago nach sant Mathias tage, in den achzehenden jure, do min herre der künig Rñ. von Rome wart gekrönet.

600. ^a) dar tr. ^b) nieman tr.

1) *Cuius tenorem hic proponere liceat: Noverint universi presentium inspectores vel auditores, quod nos . . gardianus fratrum Minorum in Solodoro et . . conventus eiusdem loci vidimus et diligenter perlegimus litteras infrascriptas non abollitas, non cancellatas nec in aliqua parte sui viciatas, sigillatas sigillo cereo domini Hermanni de Bönstetten iudicis curie domini R. regis Rom. in hec verba:*

'Ich Herman von Bönstetten — wart gekrönet'.

In cuius nostre visionis testimonium ad preces . . prepositi et . . capituli ecclesie Solodoronsis sigillum nostrum appendimus huic scripto.

Dat. Solodori, crastino purificationis beate Marie, anno Domini MCCCXVIII.

APPENDIX II.

ACTA VICARIORUM GENERALIUM
IN ITALIA FUNGENTIUM.601—603. ACTA PRIMAE LEGATIONIS
RUDOLFI CANCELLARII.

1275. Oct. 10. — 1276. Mart. 30.

Encyclica a. 1275. Jul. 9. Italicis directa supra nr. 85 Rudolfus rex Rudolfum cancellarium, fratrem Berengarium, Henricum comitem de Furstenberg legatos suos ad Italiae regiones miserat; cf. Kopp-Busson 'Geschichte der eidgenössischen Bünde' II, 3 pag. 9 sqq. et Redlich 'Rudolf von Habsburg' (1903) pag. 199 sq. Quorum acta quae supersunt nr. 601—603 hic proponimus.

601. DECLARATIO VICARII DE IURAMENTO A PLACENTINIS
PRAESTANDO. 1275. Oct. 10.

Documenta nr. 601. 602. in forma integra edimus ex 'Registro Magno' tabularii civitatis Placentinae coaevo a. 1903. a nobis ipsis accuratissime collato. In 'Registro Parvo' exemplata sunt ex 'Registro Magno'.

R 'Registrum Magnum' fol. 197 (= 'Parvum' fol. 143). Quo redit Boselli 'Delle storie Piacentine libri XII' (Piacenza 1793) I, 352 (= Böhrer 'Acte imperii selecta' pag. 698 nr. 998). (P. deest.)

20 In Dei nomine amen.

Anno ab eius incarnatione millesimo ducesimo septuagesimo quinto, indiet. quarta, die Iovis decimo intrante Octubr., in domo comunis Placentie, coram dominis Raymundino de Ioculo, Guillelmo de Manzolino, Iohanne de Billionis iudicibus et assesoribus domini Cazinimici domini Alberti de Cazinimicis potestatis Placentie et Aspectato de Uliveto socio ipsius potestatis et Raynaldo Sagembono iudice et aliis quam pluribus testibus.

(1) In generali consilio comunis Placentie, in domo predicta congregato sono campane voceque preconia solito more de mandato iam scripti domini potestatis, presente in eodem consilio domino Iuliano Archidiacono iudice et tunc vicario domini Manarini de Manariis capitanei societatis mercatorum et paraticorum civitatis Placentie et convocatis in ipso consilio consilibus diete societatis et societatum populi Placentini,

lectis et divulgatis ibidem in ipso consilio litteris legationis venerabilis patris domini Guillelmi Dei gratia episcopi Ferrariensis sedis apostolice legati, et lectis litteris legationis venerabilis patris domini Rodulfi cancellarii imperialis aule et fratris Berrengarii prioris hospitalis Ierosolimitani per Alamaniam et illustris viri domini Henrici comitis de Fustemberg, prefatus venerabilis pater dominus Rodulfus imperialis aule cancellarius per se et nomine predictorum dominorum fratris Berrengarii prioris Hospitalis Ierosolimitani per Alamaniam et illustris viri domini Henrici comitis de Fustemberg ibidem presentium, qui omnes legati sunt illustrissimi viri domini Rodulfi Romanorum regis electi in imperatorem et eorum voluntate et consensu, et in presentia prelibati venerabilis patris domini Guillelmi Dei gratia Ferrarionis episcopi apostolice sedis legati, sedens in sede, in qua sedent potestas et capitaneus, presentibus dictis dominis potestate et vicario dicti domini capitanei et omnibus universis de dicto consilio, litteraliter, antequam fieret aliqua mentio de sacramento et fidelitate prestandis ipsis legatis recipientibus nomine et vice antedicti serenissimi domini Rodulfi Romanorum regis electi in imperatorem, divulgavit et narravit, quod volebat et petebat sacramentum et fidelitatem fieri sibi et dictis sociis suis, legatis ad hec specialiter constitutis, nomine prefati domini regis in imperatorem electi recipientibus a potestate, vicario capitanei, consilio et comuni Placentie, salvo quod dixit et protestatus fuit pro se et nomine predicto, quod volebat, quod dictum sacramentum et fidelitas fieret sibi et dictis sociis suis ad hec constitutis, et etiam fuerat de intentione dicti domini regis electi in imperatorem et eius mandato, salvis et retentis omnibus et singulis honoribus et iurisdictionibus, privilegiis, mandatis et preceptis sancte Romane ecclesie et domini pape et salvis honoribus et iurisdictionibus, conventionibus, pactis et societatibus, quas et que serenissimus dominus rex Karolus habet cum comuni Placentie et comune Placentie cum eo, et salvis singulis honoribus, libertatibus et singulis iurisdictionibus, quas comune Placentie habet vel actenus habuit in quolibet casu, tacite vel expresse, angariis et perangariis, quocumque nomine ceaseantur vel intelligi possent, ita quod per illud sacramentum et illam fidelitatem, quod et quam sibi petit fieri, non fiat aliquod preiudicium ecclesiasticis libertatibus seu preceptis necnon conventionibus predicti domini regis Karoli et honoribus et iurisdictionibus comunis Placentie, ut superius est expressum, nec in aliquo derogetur aut derogari videatur ullo casu vel modo seu intentione, interpretatione aliqua vel consensu, tacite nec expresse, expresse et non expresse. (2) Quibus ita factis dominus Guido de Suzaria legum professor de voluntate et consensu predictorum legatorum vulgariter exposuit in dicto consilio nostra lingua ea omnia et singula, que dicta fuere et narrata, proposita et protestata litteris per dominum cancellarium antedictum. Unde venerabilis pater dominus Guillelmus Dei gratia Ferrariensis episcopus et legatus sedis apostolice ad hec specialiter constitutus ex parte summi pontificis, audita prius dicta protestacione, auctoritate, qua fongeatur in hac parte expresse, iniunxit et precepit predictis potestati, vicario capitanei et consilio universo ibi congregato, ut predictum sacramentum et fidelitatem eo modo, ut superius est expressum per dominum cancellarium antedictum, facere deberent omnino. Sub pena etiam excommunicationis et interdicti, si hoc facere denegarent.

(S. N.) Ego Iohannes Catarius notarius hunc cartam a Nicolao de Caxano notario imbreviatam in hoc religista^a eius vice et mandato finivi, posui et ita subscripsi.

(S. N.) Ego^b predictus Nicolaus de Caxano notarius predictum instrumentum imbreviavi et dicto Iohanni ad ponendum et finiendum dedi et commisi et ipsum manu propria in dicto registro subscripsi et signo meo confirmavi.

601. ^a sic R.

^b alia manus R.

602. PRAESTATIO IURAMENTI. 1275. Oct. 10.

R. fol. 197' (= 'Parvum' fol. 144). Ediderunt iam olim Umbertus Locutus apud Graevium 'Thesaurus Italiae' III, 2 (1704) Append. pag. 44 ex Registro et I. H. Böhmner 'Vindiciae imperiales pro Parmae et Placentiae ducatibus' (Halaë 1722) p. 27 'ex tabulario Placentinae civitatis' (= Lünig 'Codex diplomaticus Italiae' II, 1437)¹.

(P. deest.)

In Dei nomine amen.

Anno ab eius incarnatione millesimo ducentesimo septuagesimo quinto, indictione quarta, die Iovis decima intrante Octubr., in domo comunis Placentie coram dominis
 10 Guidone de Suzaria legum professore, Raymundino de Ioculo iudice et assessore domini Alberti Cazinimici potestatis Placentie, Guillelmo de Manzolino iudice iam scripti potestatis, Aspectato de Uliveto socio iam scripti potestatis, Iohanne de Bilionis iudice iam scripti domini potestatis et aliis quam pluribus testibus.

(1) Congregato consilio generali comunis Placentie sono campane voceque pre-
 15 conia solito more de mandato domini Cazinimici domini Alberti Cazinimici potestatis Placentie, presente in eodem domino Iuliano Archidiacono iudice domini Manarini de Manariis capitanei societatis mercatorum et paraticorum Placentie et convocatis in eodem consilio consulibus diete societatis et societatum populi Placentie, ibidem lectis litteris legationis venerabilis patris domini Guillelmi Dei gratia Ferrarionis episcopi apostolice
 20 sedis legati, lectis etiam litteris legationis venerabilis patris domini Rodulfi cancellarii imperialis aule et fratris Berengerii prioris Hospitalis Ierosolimitani per Alamaniam et illustris viri domini Henrici comitis de Fustemberg, et monitione facta ibidem per eundem dominum legatum domino Cazinimico domini Alberti Cazinimici potestati Placentie et domino Iuliano Archidiacono iudici et viceario domini Manarini de Manariis capitanei
 25 societatis mercatorum et paraticorum civitatis Placentie et consulibus diete societatis necnon universis et singulis de ipso consilio, ut sacramentum fidelitatis facerent predictis legatis serenissimi domini Rodulfi regis in imperatorem Romanorum electi potentibus sacramentum fidelitatis sibi fieri vice et nomine domini regis predicti, dominus Cazinimicus domini Alberti Cazinimici potestas iam scriptus et predictus vicarius capitanei
 30 de consensu expresso et parabola expressa hominum de Placentia universorum et singulorum in dicto consilio existentium in animabus ipsorum de consilio et universi et singuli congregati in dicto consilio tactis sacrosanctis euuangelis corporaliter sacramentum fidelitatis fecerunt iuxta formam inferius denotatam²:

1) Iuramenti a Faventinis a. 1275. Nr. 3 in parlamento civitatis praestiti documentum non serratur.
 35 Tamen e chronico Faventino Petri Cantinelli (Muratori 'Rerum Italicarum Scriptores. Raccolta degli Storici Italiani. Nuova edizione' Tom. XXVIII. P. II, pag. 23 = Mittarelli 'Ad SS. Res. Ital. Muratorii accessiones historicae Faventinae. Venetiis 1771. pag. 248 et 251) haec subiungere liceat: In quo parlamento lecto fuerunt littere legationis et iurisdictionis predictorum cancellarii et legatorum. Et arengavit
 40 in ipso parlamento dictus dominus episcopus (i. e. Guillelmus episcopus Ferrarionis, v. supra nr. 601) legatus summi pontificis; postea arengavit dominus cancellarius literaliter, eo quod erat Theothonicus, ignarus Latinam linguam. Et in dicto et locutione sua dixit quatuor, super quibus fundavit dictum suum: Primo enim proposuit salutem, quam dominus rex Rodulfus electus imperator Romanus mittebat amicis et fidelibus suis. Secundo posuit exortationem et confortationem, ut omnes homines essent fideles sacrosancte ecclesie et Romano imperio. Tercio adnunciavit adventum ipsius domini
 45 regis, quod esset in brevi. Quarto et ultimo requisivit ab omnibus Faventinis fidelitatem pro Romano imperio et ipso domino rege Rodolfo imperatore electo. Post eum surrexit d. Guido de Sugeris legum doctor et exposuit Latinis verbis totum, quod dominus cancellarius dixerat literaliter. Postmodum arengavit d. Giliottus iudex de Favencia pro communi Favencie. Demum dominus Maghinardus de Sosenana potestas Faventie nomine et vice comunis Faventie iuravit fidelitatem ipsi domino cancellario recipienti pro domino rege Rodolfo et pro Romano imperio. - Cf. etiam l. c. pag. 22 (= 217) et quae de adventu legatorum narrantur. 2) Forma iuramenti supra nr. 86 conferenda est.

(2) 'Videlicet quod predicti potestas et vicarius capitanei et universi et singuli in ipso consilio congregati erunt ab hac hora inantea fideles Romano imperio et domino Rodulfo illustri regi Romanorum semper augusto. Et quod non erunt in facto neque in consilio, ubi predictus dominus rex perdat vitam vel membrum aut capiatur mala captione. Consilium, quod per se aut nuncios suos seu litteras eis crediturus est, ipsis scientibus ad eius dampnum seu preiudicium nulli pendent. Si dampnum eius tractari sciverint, pro posse eorum impediunt, ne fiat^a. Quod si per se impedire non poterint, per nuncium aut per litteras ei significare curabunt, ut ad noticiam eius perducat. Imperium Romanum et regalia eius, que habet ubique et specialiter in Ytalia, manutenebunt totis viribus et defendent, ad 10 defendendum et manutenendum vero, que habet seu tenet, adiutores erunt. Officium eis commissum in Ytalia bene et fideliter exercebunt. Iura et iurisdictiones et possessiones Romani imperii, que ubique consistere scient, revelabunt et conservabunt. Nuncios predicti domini regis Rodulfi recipient et fideliter ac benigne tractabunt. Et hec omnia iuraverunt et promiserunt bona fide sine fraude et dolo attendere et 15 observare factis sacrosanctis euangelis in omnibus et per omnia, ut superius legitur et continetur.'

(3) Nomina vero illorum omnium, qui sunt de dicto consilio, scripta sunt^b in quibusdam cedulis^c sigillatis sigillo comunis Placentie.

(S. N.) Ego Iohannes Catarius notarius hanc cartam breviatam per Nicolaum de 20 Caxano notario in hoc registro eius vice et mandato finivi, posui et ita subscripsi.

(S. N.) Ego^e predictus Nicolaus de Caxanno notarius predictum instrumentum imbreviavi et dicto Iohanni Catario notario ad ponendum et finiendum in dicto registro dedi et commisi et manu propria ipsum in ipso registro subscripsi et signo meo confirmavi.

25

603. IURAMENTUM FIDELITATIS MARCHIONIS ESTENSIS.

1276. Mart. 30.

Autographon Mutinae in tabulario regio asservatum demum descripsimus. Quod hic illic corrosum est. Edidit iam olim Muratori 'Delle antichità Estensi' II, 31 sq.

(P. deest.)

30

In Christi nomine amen.

Anno a nativitate eius millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, indictione quarta, die Lune penultima Marci, in civitate Fera[rie in prioratu Sancti]^a Romani, presentibus testibus rogatis et vocatis dominis Guidone de Suzaria legum doctore, Manuello de Flesis comite de Lavania, V[golino de Medicis iudice] Ferarie cive, Oldone 35 de Birago iudice Mediolan(i) cive, Ardizone primicerio Mediolanensi, Ruffino de Zanicalis et Opp[randino de G]affaris Mantue civibus et aliis multis.

C. Regie maiestatis est, illos prosequi favore, profectione, gratia et honore, quorum opera et studio et potentia imperiali culmen extollitur. Hinc est quod nos Rodulfus imperialis aule cancellarius et legatus et vicarius generalis Romani imperii in Lombardia, 40 marchia Tervisina, patriarchatu Aquilensi et Romaniolla, attendentes merita illustris et magnifici viri domini Opizonis Dei et apostolica gratia Estensis et Anthon. marchionis ipsum dominum marchionem Opizonem pro se et descendentes ex eo investimus vice et nomine Romani imperii et serenissimi domini Rodulfi Romanorum regis et semper augusti, videlicet de Esto, Calahone, Cerro, Bahono, Sologhino, Villa cum eius curte, Montagnana, 45

602. ^a) sicut R. ^b) in margine eadem manu additum R. ^c) alia manus R.

603. ^a) unci inclusa corrossa sunt or.

1) Quae olim vicario traditae deperierunt. In Registris non inveniuntur.

Miadino, Urbana, Merlara, villa que vocatur Placenza, Colonia cum eius curte, villa Saloti, Casali, Vighzele, comitatu Radigii cum omnibus adiacenciis et pertinenciis suis in integrum, item de Adrio et Adriano cum omnibus adiacenciis et pertinenciis eorundem eodem iure¹. Concedentes eidem pro se et descendentiibus ex eo vice et nomine ipsius domini regis et sacri imperii loca ipsa et quemlibet ipsorum cum plenaria iurisdictione, cum omni honore, districtu et dominatu, cum omnibus publicis functionibus, cum angariis et parangariis, cum iure mercati, pedagii et tholomeis^a tam in aqua quam in terra, cum potestate animadvertendi in facinorosos, cum pratis, silvis, pascuis, venationibus, piscationibus, molendinis, teris^a cultis et incultis, aquis, aquamollis^a, saleccis aquarumque decursibus, paludibus et cum omnibus, que ad integram et plenariam iurisdictionem pertinent et pertinere videntur. Et specialiter et generaliter de omnibus et singulis, que Azo primus et Azo secundus de domo Estensi et omnes alii et singuli de domo Estensi, quocumque nomine nuncupati fuerint, habuerunt, tenuerunt et possiderunt per se vel per alios et visi fuerunt habere, tenere et possidere seu quasipossidere per se vel per alios in predictis locis et quolibet eorum seu in quocumque alio locorum. Et omnia privilegia, instrumenta et iura a divi imperatoribus et Romanorum regibus marchionibus Estensibus et cuilibet eorum concessa sive de iure sive ex certa scientia sive ex plenitudine potestatis confirmamus auctoritate qua fungimur et ea omnia conferimus in ipsis privilegiis contenta ex certa scientia ad personam et in personam ipsius domini Opizonis et sue posteritatis, ac si a principio eidem domino Opizoni fuissent concessa, nullo iure obstante. Et ipsa privilegia, instrumenta et iura innovamus, transferentes et conferentes ea omnia et singula in ipsum dominum Opizonem marchionem et eius posteros, ut dictum est.

2. Quam investituram et omnia et singula supradicta vice et nomine sacri imperii et serenissimi domini regis iam dicti auctoritate qua fungimur eidem domino Opizoni omni tempore firma et rata habere et tenere et non contravenire ipsum dominum regem nec per se nec per interpositam personam promittimus et ipsa bona universa et singula in protectione sacri Romani imperii et dicti domini regis et nostra eius nomine suscipimus, dantes eidem domino Opizoni potestatem plenariam, possessionem et quasi possessionem intrandi de omnibus et singulis supradictis per se vel per nuncium suum, quandocumque voluerit, et possessionem quam habet ei confirmamus. Statuentes et sacro imperiali et regio edicto firmiter precipientes, ut de cetero nulla civitas, nullum commune, nullus dux, nullus comes, vicecomes, nulla potestas nullaque persona magna vel parva, ecclesiastica^a vel secularis huius concessionis et investiture et innovationis paginam et privilegii seu privilegiorum^a infringere audeat vel aliquo ausu temerario contrahere. Sed rata firmaque permaneant in eternum. Quicumque autem contra hec aut ipsorum aliquod attentare presumerit, indignationem sacri imperii et serenissimi domini regis iam dicti ac nostram ipsius nomine se graviter noverit incursurum et pro sue temeritatis pena quingentas libras auri optimi compositurum, medietatem quidem domini regis Roman(orum) camare^a, reliquam marchioni predicto et eius heredibus. Et^b

3. Ibi quoque predictus dominus Opizo marchio predicto domino cancellerio recipienti vice et nomine Romani imperii et supradicti domini regis iuravit fidelitatem tacto libro in hunc modum:

45 'Videlicet quod ab hac hora inantea erit fidelis Romano imperio et predicto domino regi. Ita quod non erit in consilio neque in facto, ubi dictus dominus rex amittat vitam nec membrum nec suum honorem vel capiatur malla captione.

603. *) sic or. b) sequitur lacuna—15. fere litterarum in fine lineae or.

1) Cf. privilegium a. 1281. Aug. 24. datum, Reg. imp. VI, 1377 et 'Neues Archiv' XXIX, 636 sq.

Credentias eidem comisas a domino rege tenebit, consilium bona fide dabit et si elegerit dampnum sive preiudicium fieri imperio vel ipsi domino, prohybebit et si prohybere non poterit, quomocumque poterit bona fide notum faciet ipsi domino regi. Imperium et regalia bona fide defendet et ad recuperandum iura imperii adiutor erit. Offitium sibi commissum bona fide exercebit. Nuncios domini regis bona fide manutenebit et defendet in eundo, stando et reddendo.

(S. N.) Ego Odonus de Pandemiliis de Mantua sacri palatii notarius hiis omnibus presens fui et rogatus a partibus una cum domino Ottonello de Corionis notario cive Forarie infrascripto scripsi et publicavi et ipse ad maiorem cautellam et roborationem se et suum signum scripsit et apposuit.

(S. N.) Ego Ottonellus de Curionis notarius predictis omnibus presens fui et rogatus a partibus inde posse facere publicam scripturam una cum domino Oddone notario predicto me eum signo meo subscripsi.

604—612. ACTA POSTERIORIS LEGATIONIS RUDOLFI CANCELLARII.

1281. Aug. 2. — 1283. Mai. 5.

Constitutione a. 1281. Ian. 5. edita supra nr. 265 Rudolfus rex Iohannem episcopum Gurgensem († a. 1281. Iul. 25) et iterum Rudolfum cancellarium vicarios generales in Tusciae partibus ordinavit. Cf. supra nr. 266—268, Kopp-Busson l. c. II, 3 pag. 190 sq., 243 sq., Redlich l. c. pag. 690 sq. Hic Rudolfi cancellarii acta graviora quaedam nr. 604—612 collegimus. Cf. infra in supplemento huius tomi documenta a. 1281. novissime a nobis e codice Florentino exscripta, epistolam videlicet Rudolfi regis ad civitatem Lucanam missam et responsum civium.

604. PROTECTIO HOMINUM CASTRI DE COLLE. 1281. Aug. 2.

Edidit Ficker 'Forschungen zur Reichs- und Rechtsgeschichte Italiens' IV, 481 nr. 476 ex transsumto a. 1282. Ian. 2. Senis in tabulario regio asservata. Neque anno 1903. neque 1904. nobis quamvis quaerentibus membrana reperiri poterat; itaque illam editionem hic repetere oportet. (P. deest.)

Rudolfus imperialis aule cancellarius et pro sancto Romano imperio et serenissimo domino Rodolfo Dei gratia Romanorum rege semper augusto in Tuscia vicarius generalis universis et singulis tam presentibus quam futuris presens privilegium inspecturis salutem et supradicti domini regis gratiam et bonam voluntatem.

Per presens scriptum publicum notum fieri volumus universis imperii fidelibus tam presentibus quam futuris, quod universitas castri de Colle, fideles imperii et supradicti domini regis, nobis humiliter supplicarunt, ut tam ipsos quam possessiones et bona eorum, que nunc iusto tenent et possident et inantea iusto titulo poterunt adipisci, sub imperii et eiusdem domini regis protectione recipere et confirmare eis omnes bonos usus et approbatas consuetudines, quibus temporibus divorum augustorum Frederici primi, Henrici eius filii et Frederici secundi memorie recolende usque nunc usi fuisse noscuntur, de prefati serenissimi domini regis gratia dignaremur. Nos itaque attendentes 10

fidem puram et devotionem sinceram hominum dicti castri, pro gratis quoque servitiis, que Romano imperio exhibuerunt haecenus fideliter et devote et que domino nostro serenissimo regi Romanorum exhibere poterunt inantea gratiora, ipsorum supplicationibus benignius inclinati, predictam universitatem et homines dicti castri de Colle, fideles imperii et serenissimi domini regis predicti, cum possessionibus et bonis eorum omnibus, que nunc iuste tenent et possident et adipisci iusto titulo poterunt in futurum, sub imperii Romani et predicti domini regis protectione recipimus speciali, omnes bonos usus et approbatas consuetudines, quibus temporibus predictorum divorum augustorum usque nunc usi fuisse noscuntur, eis de dicti domini gratia confirmantes. Mandantes etiam et imperiali sanctiones edicto, quatinus nullus sit, qui predictam universitatem et homines, fideles imperii et eiusdem domini regis, in fide et devotione imperii et ipsius domini regis persistentes contra presentis protectionis et confirmationis nostre tenorem temere molestare seu perturbare presumat. Quod qui presumpserit, indignationem predicti domini regis et Romani imperii se noverit incorsurum. Ad huius itaque protectionis et confirmationis nostre memoriam et robur perpetuo valiturum presens scriptum publicum manu Donati Benci Ricovari de Florentia, notarii et familiaris nostri dilecti, fieri [et] sigillo nostro pendenti iussimus communiri.

Datum Pisis in cappella archiepiscopatus ecclesie Pisane, anno dominice incarnationis millesimo ducentesimo octuagesimo primo, die secundo Augusti, nono indictionis. Presentibus domino Guidone de Suzzaria legum excellenti doctore, domino Barone quondam domini Aldobrandini de Mangiatori de Sancto Mimate et domino Iohanne preposito Turicensi de Alamania, testibus ad predicta.

Ego Donatus Benci Ricovari de Florentia, eiusdem domini cancellarii notarius, presens privilegium de mandato ipsius scripsi et publicavi meoque signo signavi.

605. REVOCATIO MANDATORUM DE FIDELITATE PRAESTANDA.
1282. Iul. 16.

Denno nos ipsi descripsimus ex L. 'Libro Censuum civitatis Pistoriensis' saec. XIII. fol. 139, quem iam supra ad nr. 265 adhibuimus, ubi sub rubro Exemplum transsumta est a. 1282. m. Aug., in quo transsumto immediate sequitur constitutio Rudolf regis supra nr. 265 (cf. ibidem). Edidit iam olim I. M. Fioravanti 'Memorie storiche della città di Pistoja' (Lucca 1758) Documenti pag. 46. — Böhmcr, Reg. 1246—1313 Reichs-sachen 141. (P. deest.)

In Christi nomine amen.

Omnibus hanc paginam inspecturis pateat evidenter, quod magnificus et venerabilis vir dominus Rudolfus imperialis aule cancellarius et in Tuscia pro serenissimo domino Rudolfo Romanorum rege senper augusto vicarius generalis ad postulationem Foresi Baldi sindici et ambasciatoris comunis Pistorii cassavit et irritavit et revocavit monitiones, requisitiones, precepta omnes et omnia et omnes processus factos et facta contra comune Pistorii occasione sacramenti fidelitatis imperii petiti per ipsum dominum cancellarium a dicto comuni Pistorii. Et reposuit dictum comune Pistorii in eo stata, in quo erat ante dictas monitiones, requisitiones, precepta et processus. Et de speciali gratia concessit et voluit et promisit atque convenit dicto sindico et ambasciatori pro dicto comuni recipienti, quod non coget dictum comune Pistorii fidelitatem facere vel sacramentum fidelitatis imperii prestare nec propterea contra dictum comune procedet, nisi primo comune Florentie per legitimum sindicum fidelitatem faciat vel concordaverit cum domino imperatore vel cum dicto domino cancellario vel nisi dominus cancellarius

prius procedat ad condemnationem contra Florentinos vel nisi veniat^b inperator in Tuscia vel eius potentia.

Actum in arce Sancti Miniatis. Presentibus hiis rogatis testibus, silicet honorabili viro domino Iohanne preposito Turicensi, domino Guidone de Suçaria legum doctore et Egidio notario quondam Donosdei de Pistorio. In anno Domini MCCLXXXII, indict. X, mensis Iulii die Iovis XVI.

Ego Petrus^c de Casaronibus de Roma apostolice sedis notarius, quia predictis interfui, predicta omnia scripsi et publicavi rogatus.

606. *SUSPENSIO IURAMENTI FIDELITATIS. 1282. Iul. 22.*

Denno contulimus tria transsumta Senis in tabulario regio asseruata, quae sunt 1) a. 1286. Oct. 13 factum infra nr. 615; 2) a. 1286. Oct. 17 datum infra nr. 616; 3) a. 1288. Mai. 5 datum. *Editio, quam paravit Ficker 'Forschungen' IV, 482 nr. 477 nititur transsumto 3, quod etiam nos adhibuimus iam supra ad nr. 265 edendum.*

(P. deest.)

Rodulfus imperialis aule cancellarius et pro serenissimo domino Rodulfo Romano-
rum rege et semper augusto in Tuscia vicarius generalis nobiles et sapientibus
viris domino Guidoni Salvatico Dei gratia in Tuscia comiti palatino et eadem gratia
honorabili Sen(ensi) potestati et quindecim gubernatoribus et defensoribus populi et
civitatis Sen(ensis) necnon eiusdem terre sapienti consilio et comuni salutem et dilec-
tionem sinceram.

(1) Considerata fide et devotione vestra, quam geritis et habetis circa honores
augendos excellentissimi et potentissimi domini Rodulfi Romanorum regis et semper
augusti, ac etiam fide et devotione, quam geritis ergo nos, qui ipsius domini regis vice
fungimur in provincia Tusciae, proviso etiam nichilominus^a deliberato nostro consilio,
quod ex indulgentia et gratia infrascripta vestra fides et devotio fortius fervescet circa
regiam maiestatem, et ob alias causas infrascriptas et de gratia spetiali ex auctoritate
nobis commissa suspendimus vobis et singularibus personis vestre civitatis et comitatus
et iurisdictionis eiusdem sacramentum fidelitatis. Ita quod nobis vel alii pro dicto
domino rege^b non teneamini ad ipsum sacramentum fidelitatis prestandum nec possitis
nec teneamini^c inde gravari vel inquietari, donec iam dictus dominus rex venerit in
Tusciam vel ipsius militum Theotonicorum magna potentia, silicet numero quingentorum
secundum consuetudinem Tusciae. (2) Concedimus etiam vobis, quod usque ad dictum
tempus, silicet usque ad adventum prefati domini regis vel ipsius potentie superius
declarate, possitis et sit vobis licitum, iura imperii in civitate et comitatu et iurisdictione
Sen(ensi) tenere ac pacifice possidere. Ita quod nobis nec alii, nisi ut dictum est,
non teneamini respondere, et pro ipsis iuribus recuperandis a vobis et singulis^d per-
sonis vestre civitatis et comitatus et iurisdictionis non possimus nec debeamus nos
intromittere nec possit alius, qui pro dicto domino rege veniret in Tusciam, nisi prius
exstaret una de conditionibus supradictis. Ita tamen, quod per istam indulgentiam et
gratiam sive concordiam non intelligatur remissio redditus et proventus preteriti temporis,
presentis et pendentis et iurium imperii, set sint in eo statu et iure, in quo essent, si
haec gratia et indulgentia sive concordia non fuisset facta existente^e una de condicionibus
supradictis. (3) Concedimus etiam vobis, quod de rebellibus et extrinsecis vestris
turbatoribus civitatis vestre, qui mandatorum nostrorum exstiterint contemptores, repo-

605. ^{b)} veni in loco raso L. ^{c)} Ego Petrus ad modum signi scripta sunt L; cf. infra pag. 572 lin. 41. 45

606. ^{a)} deest l. 2; de adit. l. 2. ^{b)} regi 3. ^{c)} nec teneamini deest l. 2. ^{d)} singularibus l. 2.
^{e)} existentia l. 2.

nendis et remittendis in civitatem vestram et comitatum seu de eorum concordia facienda vobiscum non possimus nec debeamus nos intrinicare nec possit alius, qui pro dicto domino rege veniret, donec exstiterit una de conditionibus^a antedictis^b, nisi procederet de voluntate vestra et expressa^c concordia. (4) Nam ex causis supradictis et circum-
 5 spectata conditione et statu terre vestre omnem indulgentiam et gratiam superscriptam vobis concedimus et damus, ut superius continetur, et quia pro faciendis expensis in honoribus augendis et recuperandis iuribus imperii nobis dediatis et vos dedisse con-
 10 fidemur per manum Cioli Provençani et Iacobi Iohannis notarii nuntiorum et ambascia-
 torum^k vestrorum monete vestre octingentas lib(ras) den(ariorum). Et ad maiorem
 15 fidem et ad robur omnium predictorum predicta nostro sigillo fecimus communiri et ea per infrascripti notarii manum iussimus publicari.

Acta sunt hec et celebrata in imperiali arce Sancti Miniatis, in anno Domini millesimo CCLXXXII, indict. X, die XXII. mensis Iulii in festo beate Marie Magdalene. Coram domino Guidone de Suggiara^l iuris civilis professore et domino Iohanne pre-
 15 posito Turicensi et domino Henrico^m plebano Haimerting(ensi) cappellano predictiⁿ domini cancellarii et domino Hermanno notario predicti^o domini cancellarii et Petro de Casaronibus^o de Urbe notario domini cancellarii antedicti presentibus testibus et ad hec rogatis atque vocatis.

Ego Iacobus quondam Iohannis notarius predictis omnibus interfui et ea de
 20 rogata et mandato dicti domini Rodulfi imperialis aule cancellarii et pro serenissimo Rodulfo Romanorum rege et^p semper augusto in Tuscia vicarii generalis scripsi et publicavi.

607. MANDATUM DE SALARIO SOLVENDO.

Subiungimus hic mandatum signo chronologico carens, quod servatur Romae in solo
 25 codice 514 (D. 8. 17) saec. XIII. fol. 100 bibliothecae Angelicae¹, qui inter alia formula-
 rium cancellariae regum Siciliae ex stirpe Angevina continet. Iam olim male edidit Ficker, Böhmer 'Acta imperii selecta' pag. 704 nr. 1003. Codicem adhibuimus etiam
 infra ad nr. 610 edendum. Denuo nobis petentibus accuratissime contulit amicus J. Priesack,
 tunc Romae degens.

Hic adnotare liceat, mandatum l. c. nr. 1004 editum, cuius initium est Decet
 30 rectorem, quod eidem codici insertum est fol. 98, alienum esse a legatione Rudolphi cancel-
 larii ac potius ad Karolum regem Siciliae spectare, quod tam reliquis documentis, quae
 codici circum inserta sunt, quam verbis regie camere Tusciae evincitur. (P. deest.)

Rudolfus etc. vicario Ficech(ii) salutem et o(mne) b(onum).

Magister Petrus de Urbe² lator presentium, dilectus notarius et familiaris noster,
 35 nuper exposuit coram nobis, quod eum ipse olim in terra Maxe Piscatorie per certum
 tempus potestarie officium exereuerit ex hominum dictae terre electione legitima, dicti
 homines salarium sibi debitum ratione dicti officii non solverunt. Cumque nobis humiliter
 supplicaverit, ut solvi sibi dictum salarium mandarem, eius supplicationibus benignius
 40 annuentes vobis commissa nobis auctoritate mandamus, quatinus si premissis veritas
 suffragatur, homines dictae terre ad solvendum eidem notario nostro salarium consuetum
 summarie et sine iudicii strepitu compellatis per omnem modum, quo utilius videritis

606. f) deest 3. g) conditionibus 3. h) supradictis 1. 2. i) ex promissa 1. 2. k) ambascia-
 45 torum 1. 2. l) Sugiara 2; Suggiaria 3. m) Herrigho 3. n) dicti 1. 2. o) Casaroni 1. 2.
 p) deest 1. 2.

1) V. Narducci 'Catalogus codicum manuscriptorum praeter graecos et orientales in bibliotheca
 Angelica' I (1893), pag. 228. 2) Eundem esse ac Petrum de Casaronibus de Roma supra nr. 605.
 606 et infra nr. 609 nominatum, opinarem. Obicitur est etiam infra pag. 575 lin. 7 dictus magister Petrus
 notarius de Urbe.

expedire, ita quod idem iam dictum salarium sine difficultate et diminutione aliqua consequatur, quod non oporteat propterea rescribere iterato.

608. *REVOCATIO PROCESSUUM. 1282. Sept. 21.*

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXVII, 699 paratam, quae nititur apographo coaevo Florentiae in tabulario regio 'Capitoli' Vol. 41 fol. 73 existente¹, ubi in margine scribitur: Exemplum litterarum Rodulfi can[c]ellarii et vicarii generalis in Tuscia pro hono imperii. (P. deest.)

Nos Rodulfus imperialis aule cancellarius necnon pro Romano imperio vicarius et procurator in Tuscia generalis ex nostro proprio motu ac pro bono imperii et pro pacifico statu et tranquillo predictae provinciae nobis commisse decernimus, concedimus et firmamus, quod ante adventum serenissimi domini nostri Rudolphi Romanorum regis citra montes seu ante adventum in Tuscia sui vicarii in Tuscia generalis linguae Teutonice cum comitiva quingentorum militum eiusdem linguae, computandorum more provinciae Tusciae ad stipendia camere prefati domini nostri regis, nulla petitio vel questio vel controversia vel citatio vel admonitio vel preceptum moveatur, movebitur seu fiet seu gravamen aliquod vel molestia inferetur per nos vel prefatum dominum Rudulfum Romanorum regem aut successores nostros vel alios predicti domini regis nomine sive nostro seu successorum nostrorum, quaecumque occasione vel causa, civitati et comuni Florentiae vel comitatui seu districtui civitatis eiusdem, qui hodie tenetur seu distingitur per eandem, seu contra ipsam civitatem, comitatum seu districtum prefatum. Cessantes et revocantes et annullantes exnunc omnes processus, citationes, precepta, commonitiones, poenarum impositiones et omnia alia contra sepedictam civitatem eiusque comitatum seu districtum per nos et nostram curiam usque nunc facta seu etiam actitata^b. Ad quorum omnium corroborationem et omnimodam firmitatem presentes iussimus sigilli nostri munimine roborari.

Datum in arce Sancti Miniatis, die Lune XXI. Septembris, anno Domini millesimo CCLXXXII, indictione XI, regni vero domini nostri Romanorum regis predicti anno IX.

609. 610. *IURAMENTA EPISCOPORUM VOLTERRANI ET ARETINI.*

1282. Oct. 1. s. d.

Demum nos ipsi descripsimus V autographon tabularii episcopalis Vulterrani 'Sec. XIII. Dec. IX. nr. 15'. Sigillum deest, loris membranaceis relictis. Iam olim publici iuris fecit A. F. Giachi 'Saggio di ricerche sopra lo stato antico e moderno di Volterra' I. II (1786—1796) Appendice p. 117 nr. 77.

608. ^a) comitatum c. ^b) actitata c.

1) Cf. Ficker 'Forschungen' IV, 481 ad nr. 470. Transsumti tenor talis est:

In Dei nomine amen. Hoc est exemplum quarundam litterarum, quarum tenor per ordinem inferius annotatur:

'Nos Rodulfus — anno IX.'

Que littere sigillate erant sigillo bislongo pendenti cum pluribus filis de sirico rubeo et albo cere viridis, in quo ex parte anteriori erant scute ymages infrascripte, videlicet ymago sedens super schanno ad modum regis cum corona in capite et scettro in manu destra et tres alie ymages hominum ad pedem prescripti realis ymaginis, cum litteris circum circha, que videbantur sic patere: · † · S · Rudolphi imperialis aule cancellarii.

(S. N.) Ego Iacobus iudex et notarius filius Alberti Amiczini iudex et notarius autenticum huius exempli predictarum litterarum vidi et legi et quicquid in eis scriptum repperi nil addito vel diminuto, quod sensum mutet vel intellectum, hic publice exemplavi ideoque subscripsi.

Cf. etiam ea quae l. c. not. 1 de alius sigilli forma notarius.

Superest. A. in solo codice 514 bibliothecae Angelicae fol. 96, de quo c. supra ad nr. 607. Denuo contulit Priesack. Formam iuramenti prolixiorum praebet. Ex eodem codice editum est apud Bömer 'Acta imperii selecta' p. 703 nr. 1002. Cf. etiam supra nr. 269 et ea quae illic notavimus. (P. deest.)

5 Rudolfus imperialis aule [cancellarius^a] et serenissimi domini R. Romanorum^b regis
semper augusti in Tuscia vicarius generalis universis sacri Romani imperii fidelibus
amicis suis salutem et sincere dilectionis affectum.

Etsi munificentie imperialis gratiam singulis exhibeamus libenter^c, quos fideles^d
10 ab operum experimento cognoscimus, quadam tamen prerogativa sollicite cogitationis
inducimur et assidua meditatione pensamus, qualiter personis ecclesiasticis gratiosius et
libentius liberalitatis dexteram extendamus. Eapropter per presens vobis privilegium^e
volumus esse notum, quod nos attendentes fidem puram, devotionem sinceram et grata
servitia, que venerabilis pater dominus Rainerius Vulterranus episcopus^f devotus et fidelis
15 princeps imperii exhibuit hactenus et exhibet incessanter ac exhibere poterit in futurum
ad honores et profectus eiusdem domini^g regis et imperii ampliandos, volentes quo-
que ipsum episcopum propterea benignius amplecti^h gratia et favore,

V.

recepto ab eodem episcopo fidelitatis debite
corporeo iuramento, prout tenor ipsius iura-
20 menti in actis nostre curie serius ex-
plicatur, auctoritate a dicto domino nostro
rege nobis commissa, qua fungimur in hac
parte,

25

30

35

40

45

A.

recepto ab eo corporeo iuramento: 'quod
ab hac hora inantea fidelis erit eidem
domino nostro regi et imperio Romano, et
non erit in consilio, consensu, facto, verbo,
opere, ubi ipse dominus rex, eius filii, nuntii
vel officiales perdant vitam, membrum vel
suum rectum honorem aut mala captione
capiantur. Consilium, quod per se aut
per nuntios suos seu literas sibi crediturus
erit, se sciente ad eius dampnum seu preiudicium nulli pandet. Si dampnum eius
tractari sciverit, pro posse suo impodiet,
ne fiat. Quod si per se impedire non po-
terit, per nuntium aut literas ei significare
curabit, ut ad eius notitiam perducatur.
Imperium Romanum et regalia eius et
specialiter in Italia manutenebit propriis
viribus et defendet, que habet ubicunque
seu tenet, ad acquirendum vero adiutorio
erit. Officium sibi commissum dignitati
sue conveniens in Italia bene et fideliter
exercebit. Iura et iurisdictiones Romani
imperii, ubicunque consistere sciet, reve-
labit et conservabit et eorum auctor et
actor erit. Nuntios predicti domini regis
recipiet et fideliter ac benigne in eundo,
stando, redeundo tractabit, auctoritate
nobis commissa

609. 610. ^a) uncis inclusa abscissa sunt V. ^b) Romae V; Romani A. ^c) lib. sing. exhibemus A.
^d) imperio add. A. ^e) privil. vobis A. ^f) loco Raim. Vult. ep. A: G. episcopus Aretinus. ^g) nostri
add. A. ^h) ampl. benign. A.

omnia iura, iurisdictiones et regalia, que habet, tenet et possidet ipse vel alla persona pro eo seu predecessores sui habuerunt, tenuerunt et hactenus possederunt in feudum olim a divis augustis, que tamen ab ipso vel predecessoribus suis alienata non essent, in civitate Vulterrana¹ eiusque² districtu¹, castris, oppidis, burgis, villis et locis aliis quibuscumque necnon universitatibus, collegiis, personis, possessionibus, honoribus, usibus, patronatibus ecclesiarum, terris cultis et incultis, montibus^m, planis, vallibus, pascuis^m, aquis aquarumqueⁿ decursibus, piscariis, molendinis^o, silvis, venationibus, iustitiis, pedagiis et rationibus singulis, ubicumque et in quibuscumque consistant, eidem episcopo vice et nomine Vulterrano^p ecclesie imperpetuum de speciali gratia et ex certa scientia nostra^q damus, concedimus et etiam confirmamus, honore et iurisdictione [imperii 10 Ro]mani in omnibus et per omnia^r semper salvis. Investientes eundem episcopum sollempniter per librum sacre scripture iure honorifici et recti feudi de omnibus et singulis supradictis. Ita quod ipse episcopus^s ea omnia habeat, teneat^t, possideat pacifice et quiete sine contradictione domini regis et^u imperii predictorum et alicuius persone parve vel magne, ecclesiastice vel secularis, comunis, collegii^t, universitatis vel alterius cuiuscumque. Si quis autem predicta vel aliquod predictorum violare, infringere aut contradicere presumpserit, preter indignationem eiusdem domini regis et nostram, quam eum incurrere volumus^v, penam mille marcharum^w boni argenti componat, cuius pene medietas fisco, alia vero eidem episcopo applicetur. In cuius rei testimonium et evidentiam plenior^x presens privilegium publicari

V.

manu Petri notarii nostri iuximus et pendens nostri sigilli munimine roborari.

Dat. in arce S. Miniatis. Presentibus nobilibus viris domino Anselmo et domino Guelfo fratribus comitibus de Caprariu, domino Nepoleone et domino Guilielmo comitibus de Mangone, domino Allexandro comite de Romena, domino Hugolino de Senno de Ubaldinis, domino Petro Furlana de Bononia tunc potestate Sancti Miniatis, domino Sinibaldo quondam domini Rainaldi de Pulcis, domino Malpilio domini Henrici de Sancto Miniatis testibus ad predicta. Sub anno dominice incarnationis MCCLXXXII, indict. X, mens. Octubr. die primo, regni vero eiusdem domini nostri regis anno octavo.

Ego Petrus^a de Casaronibus de Roma apostolice sedis auctoritate notarius, quia predictis interfui omnibus et singulis, ideo de mandato dicti domini cancellarii predicta scripsi et publicavi rogatus et meum consuetum signum apposui.

600. 610. ⁱ) Aratina A. ^k) eius A. ^l) et in add. A. ^m) montibus --- pascuis A post venationibus. ⁿ) et aquarum A. ^o) mol. pisc. A. ^p) Aratine A. ^q) nostra scientia A. ^r) Romani --- omnia desunt A. ^s) deest A. ^t) et add. A. ^u) Romani add. A. ^v) volumus incurrere A. ^w) marcharum A. ^x) certitudinem plenariam A. ^y) deest A. ^z) anat A. ^a) Ego Petrus

ad modum signi scripta sunt or.: cf. supra pag. 568 lin. 7.

A.

manu . . notarii nostri et eidem episcopo tradi fecimus nostri pendens sigilli [munimine]^y ac subscriptione dicti notarii roboratum.

Dat. in arce Sancti Miniatis. Presentibus etc. In ann(o) Domini a nativitate^a etc.

611. IURAMENTUM FIDELITATIS ABBATIS DE PASSIGNANO.

1282. Oct. 29.

Denno descriptissimus autographon Florentiae in tabulario regio 'Prov. Badia di Passignano' asservatum, cuius dorso inscriptum est eadem manu: Instrumentum fidelitatis . . . abbatis de Passignano. Male edidit iam olim Lami 'Deliciae eruditorum' III, 263 ex eodem fonte, ut opinor. (P. deest.)

In nomine Domini.

Anno eiusdem incarnationis millesimo ducentosimo octuagesimo secundo, vigesimo nouo Octub., decime ind. In presentia mei notarii et testium subscriptorum. Donnus
 10 Benignus monachus ordinis Vall(is)umbroso, procurator religiosi viri donni Rugerii abbatis monasterii Sancti Michaelis de Passignano ordinis predicti Fesulan. dioc. de consensu fratrum suorum, ut constat manu Monachi filii Iohannis de Passignano iudicis et notarii publico instrumento confecto, a me subscripto notario viso et lecto, nomine
 15 euangelia corporaliter tacta et promisit venerabili viro domino Rudolfo imperialis aule cancellario et in Tuscia vicario generali pro serenissimo domino Rudolfo Roman(or)um rege semper augusto sollenniter stipulanti pro eodem domino rege et Romano imperio, quod abbas et singuli de capitulo monasterii supradicti ab hac hora inantea fideles et obediens erunt eidem domino regi eiusque vicariis et Romano imperio et non
 20 erunt in consilio, consensu vel facto, quod ipsi perdant vitam aut membrum vel eorum honorem aliqua captione vel causa. Consilium, quod per se, nuntios aut licteras eorum ipsis vel alicui ex eis credituri erunt, ad eorum dampnum vel ipsorum alicuius nulli pendent. Si dampnum eorum tractari seiverint, pro posse ipsorum impedient, ne fiat. Quod si per se impedire non poterint, per nuntios aut licteras
 25 eorum significare curabunt, ut ad eorum notitiam perducat. Imperium Romanum et regalia eius et specialiter in Ytalia manutenebunt propriis viribus et defendent, quo habet ubique seu tenet, et ad acquirendum adiutores erunt. Officium competens eis vel alicui eorum commissum in Ytalia bene et fideliter exercebunt. Iura et iurisdictiones Romani imperii, ubicunque consistere scient, revelabunt et conser-
 30 uabunt et eorum adiutores et auctores erunt. Nuntios predicti domini regis eiusque vicariorum et imperii recipient et fideliter et benigne tractabunt in eundo, stando et redeundo.

Acta sunt hec in arce Sancti Miniatis. Presentibus domino Guidone de Succaria legum doctore, domino Barone abbate monasterii Montissalarum, domino Iohanne
 35 de Marconibus iudice, domino Corrado iudice condan domini Ciampoli et Davieço condan domini Michaelis de Podioboniççi testibus ad predicta.

(S. N.) Ego Donatus Benci Ricoveri de Florentia notarius publicus et familiaris dicti domini cancellarii predicta omnia coram me acta de mandato ipsius scripsi et in publicam formam redegi subscripsi.

612. CONTRACTUS CUM IACOBINO DE ALFANIS. 1283. Mai. 5.

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXVII. 701 paratam, ad exemplar a viro cl. R. Davidsohn¹ Florentino ex A apographo coaevo in tabulario regio 'Prov. Santa Maria Novella' asservato factum. Cf. Reg. imp. VI, 1969. (P. deest.)

1) Cf. eiusdem 'Forschungen zur Geschichte von Florenz' III, 32 nr. 117.

In Christi nomine.

(1) Magnificus vir dominus Rudolfus imperialis aule cancellarius et in Tuscia vicarius generalis, nuntius et procurator imperii et serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis semper augusti, confessus et manifestus fuit, se accepisse et habuisse mutuo et ante hunc contractum recepisse a Iacobino quondam Vermilli Alfani cive Florentino tria milia quadringentos florenos aureos pro iustis necessariis et utilibus expensis imperii et ipsius domini regis et ipsius domini cancellarii et pro agendis negotiis imperii et predicti domini regis, dicto Iacobino supradictam pecuniam mutuante non tantum contemplatione imperii et predicti domini regis, verum etiam contemplatione predicti domini cancellarii. Quam pecunie quantitatem predictus dominus cancellarius vice et nomine imperii et predicti domini regis et suo solempni vinculo stipulationis promisit Iacobino predicto pro se et heredibus suis dare, reddere et restituere sine dampnis et expensis ipsius Iacobini et suorum heredum, si qua seu quas fecerint vel habuerint pro predicta pecunia recuperanda in iudicio et extra iudicium, credendo de dampnis et expensis simplici verbo ipsius Iacobini et suorum heredum sine onere probationis. (2) Pro quibus tribus milibus quadringentis florenis aureis et dampnis et expensis predictis dominus cancellarius, vicarius, procurator, nuntius imperii et dicti domini regis obligavit dicto domino Iacobino pro se et heredibus suis terras et possessiones imperii, scilicet plaggiarum imperii vel culmatarum fluminis Arni curie Sancti Miniatis et Ficecchii, que sunt ex parte meridiei dicti fluminis sive citra ipsum flumen, et omnes et singulos redditus et proventus et obventiones ad imperium et predictum regem pertinentes in ipsis terris plaggiarum seu culmatarum seu de ipsis vel pro ipsis terris et possessionibus. Ita quod ipse Iacobinus et eius heredes dictos redditus, proventus et obventiones possint habere et exigere et eis uti et exercere eosque in sua utilitate convertere, nullo de predictis in sortem computato. (3) De quibus omnibus se predicto Iacobino et suis heredibus constituit possessorem, donec idem Iacobinus corporalem adprehenderit possessionem. Et possessionem, quam iam habet de predictis idem dominus cancellarius, vicarius et procurator et nuntius, Iacobino predicto confirmavit, cedendo ipsi Iacobino pro se et heredibus suis omnia iura omnesque actiones utiles et directas, reales et personales et mixtas, que et quas imperium et predictus dominus rex habent seu habere possunt in rebus predictis. Ita quod ipse Iacobinus et sui heredes ita possint agere, causare, requirere et exigere omnia et singula supradicta, sicut ipse dominus rex posset, quousque predicta summa trium milium quadringentorum florenorum aureorum eidem Iacobino seu heredibus eius a predicto domino rege seu domino cancellario vel successoribus suis pleno cum dampnis et expensis fuerit restituta. (4) Et ex certa et spontanea voluntate predictus dominus cancellarius et vicarius se subiecit iurisdictioni episcopi Fesulani, ut in eundem dominum cancellarium idem dominus episcopus sententiam excommunicationis possit promulgare, si ea, que in presenti contractu continentur, pleno eidem Iacobino et heredibus suis non fuerint observata. (5) Et renuntiavit idem dominus cancellarius exceptioni pecunie non numerate vel non recepte et quod nec ipse dominus cancellarius nec dominus rex nec successores eius compensationem nec retentionem opponunt ipsi Iacobino nec heredibus suis occasione usurarum nec aliqua alia ratione vel occasione. Constendo idem dominus cancellarius, quod dictus Iacobinus de mandato dicti domini cancellarii et vicarii predictam pecunie quantitatem sub usuris accepit, quarum usurarum quantitas adscendit tantum, quantum adscendunt omnes redditus et proventus terrarum et possessionum predictarum. (6) Et renuntiavit idem dominus cancellarius, vicarius, nuntius et procurator actioni et exceptioni doli mali et in factum et conditioni sine causa

612. a) supra lineam alia manu add. A. b) eum A. c) factu A.

vel ex iniusta causa et omni iuri et legum et canonum auxilio generali et speciali et comuni, expresso et non expresso, competenti et competituro, quod imperio et ipsi domino regi et dicto domino cancellario et successoribus suis possit prodesse et dicto Iacobino et heredibus suis obesse, et ius competiturum expresse et per pactum remisit.

Actum in arce Sancti Miniatis. Presentibus domino Iohanne proposito Turicensi, domino Guidone de Suzzaria legum doctore, magistro Bureardo de Rein et magistro Petro notario de Urbe testibus vocatis. Dominice nativitatis anno millesimo ducesimo octuagesimo tertio, quinto die mensis Maii, indiet. undecima.

Et nos Rudolfus cancellarius et vicarius predictus in evidens testimonium et plenum robur has fecimus nostri sigilli pendentis munimine roborari.

Simon Crivelli de Buggiano^d iudex ordinarius et notarius auctoritate imperiali et dicti domini cancellarii et vicarii scriba predictis interfui et rogatus et monitus hec ego publice scripsi.

613. MANDATUM DIETHALMI FLORENTINIS DIRECTUM.

1284. Iul. 8.

Diethalmo de Guttingen ipse Rudolfus cancellarius a. 1283. Mai. 28., consentiente die Nov. 5. Rudolfo rege, vicariatus officium commiserat. V. supra nr. 358. 359.

Repetimus editionem, quam paravit Ficker 'Forschungen' IV, 484 nr. 480 ex apographo coevo tabularii regii Florentini 'Prov. Poggibonsi', partim laeso. Cf. Reg. imp. VI, 1839. 1840 et Ficker l. c. pag. 483 nr. 478. (P. decst.)

[Diethalmus de] Guttingen imperii et serenissimi domini Rudolphi Romanorum regis semper augusti in Tuscia vicarius generalis nobilibus et potentibus viris dominis . . . potestati, capitaneo, prioribus [artium, consilio] et comuni honorabilis civitatis Florentie, dilectissimis imperii fidelibus, salutem et omnium incrementa bonorum.

Cum ex parte victoriosissimi domini nostri regis predicti [recepimus] litteris in mandatis, quod maiestatis sue litteras, quas potestati, consilio et comuni civitatis vestre pro negotio terre de Podiobonizi transmittit¹, preter alia, que predictae littere ad [nos] continebant, vobis curaremus per fidelem nuntium presentari, ipsa mandata cum reverentia debita exequentes, ecce quod memoratas superius litteras sigillatas sigillo solito dicti domini nostri regis, quarum suprascripta explicant 'Potestati, consilio et comuni civitatis Florentie fidelibus nostris dilectis', vobis per Bonaccursum fidum et iuratum nuntium nostrum transmittimus presentandas, rogantes affectione qua possumus, quatinus ob dicti domini nostri reverentiam ipsarum litterarum continentiam effectui mancipetis, ut de sincera devotione ac [fidelitate vestra] possitis coram dicto domino nostro commendari. Et quicquid super his facere intenditis, nobis per latorem predictum

612. ^d) de Buggiano bis scriptum A.

1) Cf. litteras Rudolphi regis Diethalmo directas Reg. imp. VI, 1840, quae Ficker 'Forschungen' IV, 483 nr. 479 editae sunt ex apographo coevo, in quo adduntur haec: (Et erant scripta in una cedula inclusa predictis litteris domini regis: . . . Certum litteras, quas civitati Florentie pro negotio castri Bonizi et fidelium nostrorum ibidem commorantium [transmittimus], per fidelem nuntium ad requisitionem nuntiorum eorundem studeas presentare.)

si complacet respondete. Scientes, quod de predictarum domini regia litterarum presentatione, quas in nostro fecimus registrari registro, predicto lateri dabimus plenam fidem.

Datum in arce Sancti Miniatis, die VIII. Iulii, indictionis XII.

614—616. ACTA VICARIATUS PERCIVALLI DE LAVANIA.

1286. Iun. 29. — Oct. 17.

Rudolfus rex a. 1285. Nov. 22. Percivallum de Lavania vicarium generalem in terra Tusciae constituerat. Cf. supra nr. 371, Kopp-Busson l. c. II, 3 pag. 280 sq., Redlich l. c. 706 sq. Cuius acta quaedam, quae maioris sunt momenti, hic proponimus. 10

614. CONCORDIA CUM SENENSIBUS. Iun. 29.

Denuo descriptissimus autographon Senis in tabulario regio asservatum, quod etiam adhibuit Ficker 'Forschungen' IV, 489 nr. 486. Sigillum deest, foraminibus relictis.

(P. deest.)

In nomine Domini amen.

(1) Appareat omnibus evidenter, quod hec est concordia tracta et habita inter magnificum et reverendum virum dominum Percivallum subdiaconum domini pape et cappellanum et vicarium illustrissimi domini Rodulfi Romanorum regis et semper augusti in Tuscia vicarium generalem ex una parte et discretos viros et sapientes Cionem olim Benecivennis Bagniesi, Tinerium quondam Altoviti et Gosum olim Bartalommei Galgani de numero quindecim gubernatorum et defensorum comunis et populi Senen(sis) et discretos et sapientes viros consules mercatorum* pro ipso comuni et populo Senen(sis) et eiusdem comunis et populi nomine et vice ex parte altera. (2) Imprimis quod pro parte comunis Sen(arum) promittatur et conveniatur, eidem domino vicario supradicto dare sibi et concedere talliam militum retinendorum ad servitia et honores eiusdem domini vicarii et comunium societatis Tuscie et pro ipsorum servitiis faciendis, sicut et qualiter et in ea quantitate, que dari consuevit et concedi domino regi Karulo a comunibus Florentie et Senarum et aliis comunitatibus Tuscie vel suis vicariis, et alia servitia et honores facere, qui et que consuaverunt fieri ipsi domino regi Karulo vel suis vicariis a comunibus supradictis, dummodo per dictum comune Florentie et alia comunia societatis Tuscie dicta tallia et honores et servitia fiant et concedantur ipsi domino vicario. (3) Et si aliter vel alio modo vel in alia quantitate concordarent comune Florentie et alia comunia dicte societatis cum eodem domino vicario vel alia pacta fierent hinc inde, quod comune Sen(arum) teneatur ad ea servitia et honores et pacta prestanda et facienda eidem domino vicario, ut pro rata tetigerit dictam comune Senen(sis). (4) Si vero predicta comunia Florentie et alia societatis supradicte predicta tallia, pacta, servitia et honores non fierent et non concederentur, predictum comune Senarum a predictis omnibus liberum sit et absolutum et ad predicta nullo modo teneatur seu teneri intelligatur. (5) Item quod pacta et honores et gratias et privilegia idem dominus vicarius concedet et dabit comuni Senensi. (6) Interim vero predictus dominus 15 20 25 30 35 40

614. *) et — mercatorum *infra post verba vel forma (p. 577 lin. 3) in fine lineae add. or.*

vicarius per se vel per alium nullam contra comune Senarum nec in civitate vel comitatu Sen(arum) vel singulares personas dictae civitatis et comitatus faciet vel fieri faciet novitatem vel processum ullo modo vel forma.

Acta sunt haec et celebrata Senis in palatio episcopatus Senensis, in anno Domini **MCCLXXXVI**, indictione XIII, die vigesimo nono mensis Iunii, in festo beati Petri apostoli. Coram magnificis viris dominis Nicholao et Frederigo comitibus Lavanie, domino Branchaleone archidiacono Parmensi, magistro Petro de Piperno cancellario et aliis pluribus testibus presentibus et rogatis.

(S. N.) Ego Iohannes Paganelli notarius predictis omnibus interfui et ea de rogatu et mandato predicti magnifici et reverendi viri domini Preequalli vicarii in Tuscia generalis et domini pape subdiaconi et cappellani subscripsi et publicavi rogatus. In cuius rei testimonium et robur omnium predictorum mandavit idem dominus vicarius supradictus presentes suo sigillo pendenti muniri.

615. PROMISSIO DE TRACTATIBUS SERVANDIS. Oct. 13. 15.

Denuo contulimus autographon eiusdem tabularii, quod in suos etiam usus vertit Ficker l. c. 490 nr. 487. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, indiet. XV, die dominico XIII. Octubris.

Oct. 13.

(1) Pateat evidenter, quod Iacobus quondam domini Renaldi Gilii syndicus et procurator comunis Sen(ensis) et potestatis et dominorum quindecim et consilii et officialium et hominum civitatis Sen(ensis), constitutus in presentia magnifici et reverendi viri domini Perçivalli de Lavania subdiaconi et cappellani domini pape et sacri Romani imperii vicarii in Tuscia generalis dixit: 'Cum comune Sen(ense) usque hodie et etiam hodie sit in termino et sub termino vero pro omni et de omni precepto et monitione, quod et quam ipsi comuni et alii pro comuni actenus fecissetis vel fecistis vel facere seu fieri facere debuissetis vel debuistis sive mandastis quocumque modo et ex quacunque causa, et precipue de precepto et monitione, quod et que facta fuit in generali parlamento seu colloquio apud Sanotum Miniatum, videlicet quod per comune Sen(ense) et eius syndicum legitime ordinatum vobis pro Romano imperio recipientibus fieret et prestaretur fidelitatis debite iuramentum et darentur et assignarentur et reassignarentur bona et iura imperii, que ipsam comune Sen(ense) habet et tenet, si qua habet vel tenet, ego Iacobus predictus sindicatus et procuratorio nomine pro dicto comuni presento me coram vobis et intendo et volo vobis ostendere et offerre et fidem facere et coram vobis uti iuribus dicti comunis.' (2) Quibus per eundem dominum vicarium auditis et intellectis, dictus dominus vicarius dixit et respondit: 'Comune Sen(ense) nec tu pro eo estis nunc in termino vel sub termino, quod iam est et sunt plures dies, quod terminus fuit elapsus.' Cumque per dictum syndicum iterato replicaretur et diceretur: 'Sic, sumus. Et scitis, quod terminum prorogastis usque in hodiernam diem', finaliter dictus dominus vicarius dixit: 'Eatis in nomine Domini, et in eo statu et termino, in quo nunc comune Sen(ense) vel tu pro eo estis, de mei voluntate concedo et volo, quod sitis, quousque pro vobis misero et vobiscum locutus fuero.'

Acta fuerunt predicta in arce castri Sancti Miniatis, die predicta, coram domino Bonaventura iudice olim Benevennis et me Iohanne notario subscripto.

615. a) quem or.

Oct. 15. Insuper eodem anno et indictione, die Martis XV. mensis Octubris.

(3) Cum dictus syndicus et procurator ad petitionem dicti vicarii coram eodem
esset domino vicario, iterato dictus dominus vicarius ad petitionem dicti syndici dixit:
Oct. 13. 'Dico, volo et recognosco atque concedo, quod a die dominica^b proximo preterita citra
usque hodie et etiam hodie per totam diem comune Sen(ense) et tu syndicus pro eo
Oct. 13. in eo statu estis et est dictum comune, in quo erat dicta die dominica^b proximo preter-
ita.' (4) Deinde syndicus et procurator predictus iuribus infrascriptis comunis
Sen(ensis) pro ipso comuni usus est et verbis etiam infrascriptis in hanc formam:

'Ego Iacobus quondam domini Renaldi Gili civis et ambaxator et syndicus et
procurator comunis Sen(ensis) pro ipso comuni et eius nomine significo et notifico
vobis egregio et magnifico viro domino Perçivallo de Lavania domini pape sub-
diachono et cappellano ac etiam in Tuscia sacri Romani imperii vicario generali
pro illustri et invictissimo domino Rodulfo Romanorum rege, quod egregius et
magnificus vir Rodulfus olim imperialis aule cancellarius et pro eodem domino
rege in Tuscia vicarius generalis, utilitate provida et pensata et pro iusta et ratio-
nabili causa habuit cum dicto comuni Sen(ensi) seu eius ambaxatoribus et sindicis
certam concordiam et tractatum, conventionem et pacta, et concessit eisdem comuni
seu ambaxatoribus et sindicis pro comuni beneficium, indulgentiam, privilegium seu
imunitatem in hanc formam:

'Rodolfus imperialis aule cancellarius — publicavi.' *supra nr. 606.*

Vobiscum etiam habuit dictum comune certam concordiam et tractatum iusta et
rationabili causa in hanc formam:

'In nomine Domini — muniri.' *supra nr. 614.*

De quibus paratus sum vobis facere plenam fidem, et ecce quod in scriptis vobis
offero copias predictorum et copiam etiam auctoritatis, potestatis et vicariatus
prefati domini Rodulfi olim vicarii supradicti, et offero me paratum de originalibus
facere vobis fidem et probare predicta et quodlibet predictorum esse vera, propter
que dictum comune Sen(ense) a vobis non debet recipere novitatem, nec debetis
procedere contra ipsum comune seu processum vel novitatem aliquam facere, propter
quem processum vel novitatem predicta in aliquo recipiant lesionem contra inten-
tionem predictorum vel alicuius eorum de iure vel de facto. Unde pro dicto comuni
et nomine dicti comunis cum reverentia et ad dicti comunis Senensis excusationem
vos requiro, ne contra dictum comune in aliquo procedatis vel contra predicta vel
aliquod predictorum faciatis, set ea per singula servetis comuni predicto et, si
contra fecistis in aliquo, revocetis.

(5) Qui vero dominus vicarius, auditis et diligenter intellectis omnibus et singulis
suprascriptis, dixit et respondit: 'Audi et intellexi omnia et singula supradicta, que
pro tuo comuni offerre et dicere voluisti, et dico me paratum attendere, facere et
observare predicta, prout et quantum de iure attendi, fieri et servari debent.'

Acta, facta et celebrata sunt predicta omnia anno, die et indictione proxime
suprascriptis. In arce castri Sancti Miniatis, coram domino Bonaventura olim Bencivennis
iudice, domino Iohanne iudice de Sancto Geminiano et domino Guilielmo de Sancta
Flora et pluribus aliis testibus presentibus et rogatis.

(S. N.) Ego Iohannes notarius quondam magistri Hlibrandini predictis omnibus
interfui, dum per dictum syndicum coram dicto domino vicario agebantur, et predicta
omnia rogatu dicti syndici scripsi et publicavi.

616. PROMULGATIO BANNI ET APPELLATIO BANNITORUM.

Oct. 16. 17.

Denuo contulimus autographon eiusdem tabularii, quod iam edidit Ficker l. c. pag. 492 nr. 488. Ceterum cf. Ficker l. c. pag. 494sq. nr. 489—493. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

(1) Cum ego Iacobus olim domini Renaldi Giliii syndicus et procurator comunis Sen(ensis) sindicatus et procuratorio nomine pro dicto comuni significaverim et notificaverim vobis egregio et magnifico viro domino Perçivallo de Lavania domini pape subdiacono et cappellano ac etiam in Tuscia sacri Romani imperii vicario generali pro illustri et magnifico domino Rodulfo Romanorum rege in hanc formam:

'Ego Iacobus quondam domini — revocetis.' *supra nr. 615 c. 4.*

Et vos predicta receperitis et responderitis, quod eratis paratus ea servare et tenere comuni Senensi, prout et quantum de iure servanda et tenenda essent, sicut de hiis apparere potest per publica instrumenta, et vos nichilominus, supradictis spretis et non servatis et cognitione non habita supra ipsis et examinatione et pronuntiatione aliqua non premissis, processeritis salva reverentia et excellentia vestra minus debite contra potestatem, quindecim, officiales et consilium civitatis Senensis et contra comune ipsius civitatis in hanc formam:

'In Cristi nomine amen.

(I) Quum potestas et quindecim et quilibet officiales super gubernatione civitatis Sen(ensis) deputati necnon consilium et comune diete terre citati et requisiti fuerunt ex parte reverendi viri domini Perçivalli de Lavania domini pape subdiaconi et cappellani ac etiam in Tuscia et eius pertinentiis sacri Romani imperii vicarii generalis per nuntium et litteras domini vicarii supradicti, quatinus per syndicum legitime ordinatum et solempnes ambaxatores die XXI. mensis Iulii proxime preteriti in castro Sancti Miniatis ad parlamentum coram ipso domino vicario comparere deberent ad obediendum et parendum mandatis ipsius, quod facere contempserunt, cumque etiam in dicto parlamento publice mandatum fuerit, preceptum et requisitum ex parte dicti domini vicarii omnibus episcopis, abatibus, prioribus et aliis prelatibus quibuscumque provincie Tuscie et pertinentiarum eiusdem, comunibus civitatum necnon ceteris comunitatibus castrorum, burgorum, villarum eiusdem provincie ac sindicis et procuratoribus et ambaxatoribus et nuntiis earundem ac omnibus et singulis marchionibus, comitibus, capitaneis, valvasoribus, lambardis ceterisque baronibus et nobilibus provincie antedictae ac ipsorum procuratoribus et nuntiis, in quo parlamento inter ceteros alios erant presentes ambaxatores et syndicus civitatis Sen(ensis), quod facerent et prestarent et fieri et prestari facerent dicto domino vicario, recipienti nomine et vice excellentis et magnifici principis domini Rodulfi illustris Romanorum regis et semper augusti et sacri Romani imperii, et sibi tamquam vicario fidelitatis debite iuramentum usque ad Kalendas Augusti proximo tunc venturas, et quod dimitterent, restituerent, assignarent et reassignarent libere ipsi domino vicario et in ipsius manibus atque potestate, recipienti quo supra, omnia bona, iurisdictiones et iura pertinentia et spectantia quocumque iure vel modo ad sacrum Romanum imperium et memoratum dominum regem usque ad terminum supradictum, et quod obedirent et parerent sibi tamquam vicario prefati domini regis et sacri Romani imperii. que omnia precepit fieri et observari debere sub pena eius arbitrio auferenda usque ad terminum antedictum, ut predicta omnia et singula in actis curie ipsius domini vicarii continentur. (II) Quare cum potestas, quindecim, consilium, comune et

homines civitatis Senarum predictarum predicta omnia facere contempserint in obrobrium predicti domini regis et Romani imperii ac etiam vicarii antedicti, ideo predictus dominus vicarius bannit et banniri facit et in banno ponit potestatem, consiliarios, quindecim gubernatores, consilium, comune et homines Senarum in triginta milibus marcharum boni et puri argenti, et privationis meri et misti imperii et omnis iuris et iurisdictionis, et quod capi et detineri possint et eorum bona occupari per totam provinciam Tuscie et per totum Romanum imperium impuno. De quibus captis, detentis et occupatis tam realiter quam personaliter due partes applicentur camere dicti domini vicarii pro Romano imperio et tertia occupanti. Et si qua predictis de Senis per societatem vel alio modo debetur pecunia, quod debitores a restitutione et solutione abstinere debeant et ad solutionem vel restitutionem nullatenus teneantur, et instrumenta et testium dicta et contractus quicumque exinde facta suspensa et vana interim censeantur, donec predicti de Senis adimpleverint omnia supradicta. De quo banno exire non possint nec extrahi, nisi dicti potestas, civitas, consilium et comune per eos vel per legitimum syndicum legitime ordinatum venerint et paruerint et fecerint et prestiterint infra quinque dies dicto domino vicario et coram ipso nomine quo supra omnia predicta et singula et quodlibet predictorum.

Datum et factum fuit dictum bannum per eundem dominum vicarium pro tribunali sedentem et gridatum per Benvenutum publicum bannitorem dicti domini vicarii, sono tube premissa, in platea arcis castri Sancti Miniatis, et lectum per me Bonaiutum de Burgo Colline notarium ipsius domini vicarii. Presentibus testibus domino Doncevallo de Goçardinis de Bononia potestate Aretii et Nerio Berardini comite de Sarteano, domino Andrea iudice capitaneo Sancti Miniatis dominis Berto, Rodulfo et Iacobo de Malpiglia dicti loci, domino Bindaccio de Galençano milite capitaneo Sancti Miniatis, domino Orlando de Veçano, domino Alberto marchione Malaspine, domino Branchaleone archidiacono Parmensi, Nese et Totto de Ammannatis et pluribus aliis. Die Mercurii XVI. Octubr., sub anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, indictione XIII, pontificatus domini Honorii pape III. anno II.

Oct. 16.

Ideo ego Iacobus syndicus supradictus sindicatus et procuratorio nomine pro dicto comuni, sentiens pro dictis domino potestate, quindecim et officialibus comunis Sen(ensis) et pro ipso comuni Sen(onsi) et hominibus dicti comunis, et predictos potestatem, quindecim et officiales dicti comunis et ipsum comune et homines dicti comunis indebite et contra iustitiam gravari et gravatos esse ex processu supradicto et banno et ex omnibus et singulis, que in predictis processu et banno continentur, ab ipsis processu et banno et omnibus et singulis, que in ipsis processu et banno etcirca ea et eorum occasione continentur, tanquam ab iniquis, iniuste et perperam prolatis et factis ad serenissimum et illustrissimum dominum Rodulfum Dei gratia regem Romanorum et semper augustum et ad ipsius regiam maiestatem et ad summum pontificem et ad quemlibet iudicem competentem et ad quem melius et rationabilius super hoc negotio valeat appellari et ad quemlibet eorum in solidum in hiis scriptis appello et appostolos instanter peto et iterum peto, salvo iure michi [pro] predictis et quolibet predictorum et dicto comuni procedendi, coram quocumque predictorum voluero et voluerunt predicti et predictum comune et potero et poterunt predicti et quilibet predictorum magis rationabilius et de iure. Et de predictis omnibus vobis domino vicario supradicto per manum Iohannis notarii infrascripti scriptam in scriptis copiam relinquo et dimicto. (2) Post que incontinenti pateat evidenter, quod dominus vicarius supradictus dixit: 'Et ego dico tibi dicto sindico sindicatus nomine recipienti,

quod si qua iniuste feci vel ad aliquid iniuste processi contra comune Sen(ense) vel officiales dictae civitatis seu homines civitatis ipsius, paratus sum retractare et revocare. Et dictus syndicus sindicatus et procuratorio nomine pro dicto comuni Sen(ensi) et hominibus ipsius dixit et respondit: 'Et ego, domine, paratus sum recipere et libenter recipio, si gravamen retractare vultis de predictis, et per me non stat aliquo modo.'

Acta fuerunt predicta omnia in arce de Sancto Miniato. Coram domino Bonaventura iudice olim Beneivennis, Rigaluccio Paganelli, Andrea olim Iohannis de Panchole et Socco Venture testibus presentibus. In anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo sexto, indictione XV. secundum usum civitatis Sen(ensis), die Iovis septimo decimo mensis Octubris.^b

Oct. 17.

(S. N.) Ego Iohannes notarius quondam magistri Ildibrandini predictis omnibus interfui et ea rogatu dicti syndici scripsi et publicavi¹.

616. ^b) Iovis — Octubris stilo acutiori scripta; Iovis — deci in loco raso or.

1) Iohannis comitis de Cabilone, quem Adolfus rex encyclica a. 1204. Sept. 10 fidelibus Tusciae directa supra nr. 531 vicarium constituerat, acta nobis servata non sunt. Cf. 'Neues Archiv' XXVII, 716 et XXIX, 571 nr. 1, itemque ea quae de tractatibus cum Florentinis habitis de pecunia solvenda, quam commune presentialiter transmittere vult ad curiam domini pape pro concordia facienda cum domino Iohanne de Cellona, qui se assertit vicarium in Tuscia Romanorum regis (1296. Sept. 23), ex Libris Provisionum communis Florentiae vulgavit Davidsohn 'Forschungen zur Geschichte von Florenz' III, pag. 55 sq. nr. 236. 238.

APPENDIX III.

ACTA QUAE AD PONTIFICES ROMANOS
SPECTANT.617. LITTERAE GREGORII X. PAPAE AD
ALFONSUM REGEM.

1272. Sept. 16.

Litteras pontificis, quae cum ad Rudolphi regis futuram electionem spectent, hic potius subiungendae sunt, praebet Registrum Gregorii X., iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 37 fol. 57. Repetimus editionem, quam paravit Guiraud 'Les Registres de Grégoire X' pag. 65 nr. 192, in minutiis correctam. De indole cf. Regesta imperii VI, 10 pag. 3 et H. Otto loco supra ad nr. 21 citato pag. 16 sq. Cf. etiam infra nr. 622. — Potthast 20604. Registres de Grégoire X. 192. (P. deest.)

.. Illustri regi Castelle ac Legionis, in Romanorum regem electo.

(1) Dilecti filii, frater Aldermarus de ordine Predicatorum et magister Fernandus canonicus Zamorensis, tui procuratores et nuntii, habentes a te sub tuo sigillo liberum¹⁵ et generale mandatum ad petendum pro te ac tuo nomine a nobis et fratribus nostris sacrosancte Romane ecclesie cardinalibus inunctionem, consecrationem et imperii coronam ac assignari tibi diem ad recipiendum easdem, et ad petendum favorem ipsius ecclesie tibi medio tempore impendi pro iuribus et honoribus imperii prosequendis et etiam conservandis, ad petendum etiam cum instantia revocari, quicquid in preiudicium²⁰ tuum vel iuris in imperio tibi debiti post electionem de te factam et consensum a te prestitum per aliquem vel aliquos extitit innovatum circa iura imperii vel aliquam eius partem in tuum preiudicium et gravamen, in nostra et eorundem fratrum presentia constituti tuo nomine petierunt, ut te ad recipiendum inunctionem, consecrationem et coronationem in imperatorem vocarem et assignarem tibi certam diem, qua venires,²⁵ predicta omnia recepturus, quodque tibi debitum et consuetum favorem medio tempore prestarem et hoc facerem secundum formam et iustitiam consuetam. Dicebant autem id debere concedi, pro eo quod qualis et a quibus et sicut et ubi debuisti, fueras in Romanorum regem electus in imperatorem postmodum coronandus. Predictis quoque secunde petitionis articulum adiungentes, videlicet ut ea que post electio-³⁰ nem tuam et consensum adhibitum circa iura et possessionem imperii vel aliquam eius partem tibi quesitam per aliquem vel aliquos innovata fuerunt, deberent in irritum revocari, cum iure tuo, possessione vel quasi privari non debeas sine causa. Tertio

petierunt, quod inhiheremus imperli electoribus, ut prima petitione durante ad aliquem alium non procederent eligendum de facto, cum de iure non possint. Et demum huiusmodi tertiam petitionem nostro arbitrio committentes, protestati fuerunt, quod predicti electores ad aliquam aliam electionem procedere non deberent in tuum preiudicium et gravamen, et ne contra fieret, [ad] sedem apostolicam appellarunt, asserentes ex causis se legitimis appellare.

(2) Cum autem ad investigationem veritatis super huiusmodi petitionibus in consistorio publico cum ipsis tuis procuratoribus et aliis iurisperitis eisdem in prosecutione tui iuris assistentibus quasi familiariter conferremus, inter cetera tangebatur, quod clare memorie Riccardi in Romanorum regem electi electoribus non vocatis vel saltem denunciatione aliqua non facta eisdem, non erat ad expeditionem petitionum huiusmodi procedendum, cum eorum videatur specialiter interesse, utpote cum ius eligendi regem Romanorum in imperatorem deinde promovendum sibi vindicent, et in pacifica esse dicantur ipsius possessione vel quasi. Ex quo etiam arguebatur, non posse nec debere inhiheri eisdem, quominus huiusmodi sua possessione libere uterentur, alium, si eis videretur expediens, eligendo. Ex hoc insuper manifesta quedam tua ratio videbatur insurgere, per quam dictae petitiones videntur non esse aliquatenus admittende, quia si contingeret easdem petitiones admitti et interim dictos electores in alium consentire, cum non possemus electo taliter audientiam sine iniuria et gravi scandalo denegare, cogemur habitum pro te recensere et forsitan, urgente iustitia, revocare processum, quem petitiones admittendo predictas iustum videremur antea consuisse. Hiis et aliis in collationem deductis huiusmodi receptisque quibusdam allegationibus ab eisdem tuis procuratoribus super illis tandem actis et statu eiusdem negotii sollicito repetitis, invenimus per quondam magistrum R(odulfum) de Podio Bonizi procuratorem tuum¹ articulos diversos oblatos, et ipsum procuratorem se admitti ad probandum eosdem in Alemannia, Francia, Ispania, Italia et nichilominus in curia Romana tuo nomine cum instantia postulasse, ac ipsos et alios, quos dilectus filius magister G. de Corneria procurator memorati R(ichardi) eius nomine obtulit, per felicis recordationis C(lementem) papam predecessorem nostrum de fratrum suorum consilio fuisse, prout facti qualitas suasit, admissos, et tandem, assignato utriusque partis procuratoribus tui et memorati Riccardi nomine ad probandum eosdem articulos termino, propter impedimenta varia circumducto, demum iterato ad multam tuorum specialiter procuratorum instantiam ad idem alium profixum terminum et in predictis provinciis assignata loca, in quibus testium productio fieret, ac examinatores ipsorum nichilominus deputatos. Et quia inter moras eodem predecessore viam universe carnis ingresso, nullus circa probationem eorundem articulorum ex premissis habitus est processus, cum nullum de iure sit dubium, iuri tuo nichil ex dicti R(ichardi) obitu accrevisse, quia electio tua vires ex post facto non sumpsit, si nequaquam a principio habuisset, nec ex casu partis alterius fulcimento aliquo indigeret, si rite fuerat celebrata, predictos fratrem et canonicum, tuos procuratores, publice in eodem consistorio interrogavimus, utrum vellent prefatis articulis pro parte tua oblati insistere ipsosque probare an eisdem renunciare seu ipsis omissis, quasi esset in huiusmodi conclusum negotium, expectare finalem ordinationem ipsius.

(3) Verum ipsi dicentes, quod ad ista respondere non poterant nec debebant, utpote ad petitiones tuas primo propositas deputati et ad instrumenta et chartas, que habebant in curia, ostendenda et ad responsionem super dictis petitionibus audiendam, demum litteras ac instrumenta quam plurimum magnatum de Alemania et aliquarum civitatum et singularium personarum de Italia, ut dicebant et earundem litterarum series protendere videbatur, in nostra et eorundem fratrum presentia exhibere curarunt, protestantes expresse, quod etsi premissa, ut eorum verba sequamur, facerent coram nobis

80

1) Cf. supra tom. II, 499 nr. 306. 397.

tanquam coram iudice, qui petita facere poterat et debebat secundum iustitiam consuetam in aliis promovendis ad coronam imperii a nostra predecessoribus observatam, non tamen hec petebant nec exhibebant nec faciebant coram nobis, ut in figura iudicii, sed de plano ad instructionem et informationem nostram et fratrum nostrorum super iure tuo et exhibitione iustitie consuete. Ac insuper asserentes, quod credebant ex eisdem instrumentis et chartis exhibitis et ex hiis, que per ipsos proposita fuerant coram nobis, et per alios tuos et imperii nuncios coram nostris predecessoribus a quindecim annis citra necnon et ex qualitate facti, quod publicum per famam, immo notorium communiter reputari dicebant, nos et eosdem fratres nostros super iure ac iustitia tua sufficienter instructos petierunt, institerunt et etiam supplicarunt, ut dictas petitiones dignaremur admittere cum effectu et ad eas utiliter et celeriter respondere, salvis protestationibus omnibus, quas in hoc negotio ipsi tam in propositione publica quam privata proposuerunt, in suo robore duraturis, cum tamen frequenter protestati fuissent, quod nequaquam renuntiare probationibus intendebant, sed si opus esset, potius uti eis.

(4) Sane licet nos debitum non urgeret officii, dictos tuos procuratores instruere, sed iuxta qualitatem petitorum respondere sufficeret ad petita, illa tamen, quam ad te gerimus, coegit affectio, ut benigne tecum et cum ipsis agentes, ne votiva nobis instantis expeditionem negotii per ineptas petitiones contra nostrum desiderium contingeret impediri, eis premissis prime petitionis ostenderemus ineptitudinem nec secunde iniustitiam taceremus. Siquidem prima petitio, cum ipsius negotii decisionem exigat cum protestatione, quod adhuc probationibus uti liceat, se non compatitur nec cum ipsa concurrat, sive namque ipsam admitti sive finaliter et decisive repelli contingeret post decisum alterutro modo negotium, nullus profecto locus probationibus superesset nec probationum facultate pendente. Sed demum post renunciationem probationum expressam vel conclusionem saltem explicitam seu interpretativam ex iure sunt negotia finali calculo terminanda. Secunde vero petitionis iniustitia procul dubio late patet. Quomodo enim, dum de iure, quod in imperio tibi asseris acquisitum, pendet examen, procedere iuste potest illa petitio, qua pro parte tua petitur revocari quicquid innovatum est in preiudicium iuris tui, cum illud adhuc incertum sit et ex incerto iudiciorum pendere videatur eventus, maxime cum caveatur in iure petitori, pendente controversia super rei dominio alicuius interim ipsius rei ratione ius aliquod vendicanti, exceptionem obstare, ne maiori questioni fiat preiudicium per minorem.

(5) Porro cum ad vicariam in Tuscia carissimo in Christo filio nostro . . . regi Sicilie illustri eiusdem sedis auctoritate commissam et potestarias in quibusdam Tuscia ac Lombardie civitatibus a rege ipso eiusdem sedis tolerantia seu permissione susceptas ipsius petitionis feratur intentio, prout eam proponentium expressio continebat, expresse supplicantium, quicquid circa illas factum fuerit revocari, ex hoc eiusdem petitionis iniustitia evidentius apparebat. Quod auctoritatis commemoratio eidem regi preste in premissis manifeste docebit. Dudum siquidem dictus predecessor noster prudenter attendens, quod cum ad prelatos omnes et episcopos maxime spectet, in suis diocesis exhortationibus prius et demum sua iurisdictione ac auctoritate revocare ad concordiam discordantes, ad ipsum singulariter pertinebat in universali ecclesia cunctave congregatione fidelium pacem querere ac ipsam facere diligentius observari, et potissime in eisdem Tuscia ac Lombardie partibus, que imperiali destitute regimine in hiis provisionem ipsius et dicte sedis specialiter expectabant, de ipsorum fratrum consilio salubriter ordinavit, ut incole partium dicte provincie Tuscie, ipsi subiectarum imperio, iurarent pacem se inviolabiliter servaturos et eam studerent fideliter observare. Non intendens, quod per hoc aliquis sui iuris prosecutionem omitteret, sed ut illud non viribus, sed iuribus prosequeretur coram iudice competenti, ne si quisquam sine sui magistratus imperio sibi ius dicere propria temeritate presumeret, pacem provincie

non absque gravi aliorum dispendio perturbaret. Pacis autem huiusmodi eundem regem a principio constituens servatorem, deinde ut in commissis sibi provinciis singulis suam reddendo iustitiam pacem melius conservaret, cum pax iustitiae sit opus et fructus, ipsum ut haberet exhibende omnibus iustitiae potestatem, vicarium sub certa forma in eadem provincia Tusciae constituit generalem. Et demum cum post labores innumeros et expensas non modicas, reductis rebellibus per suum ministerium, toti eidem provinciae pax saltem publica proveniret, idem predecessor, regiminis regis ipsius utilitate pensata, patienter toleravit seu non indigne permisit, eundem potestarie officium in civitatibus Lombardiae, quae illud sibi offerrent, licite recipere ac libere, prout suaderet iustitia, exercere, potissime cum secundum conventiones habitas inter ecclesiam et ipsum in concessione regni Siciliae sibi facta, ipsas recipiendi facultas non adimatur eidem, dum tamen in maiori parte ipsius provinciae dominium non presumeret usurpare. Iniuste itaque dicebantur innovata et procul dubio petebantur iniustius, maxime tuo nomine, cum de iure tuo nondum constet, ut predicatur, revocari ea, quae tanti auctoritate pretoris ex causa tam rationabili sunt concessa.

(6) Ceterum memorati tui procuratores et nuntii super hiis patenter et diligenter admoniti explicitè responderunt, quod predictas petitiones nec moderari poterant nec etiam variare, utpote certo a te super illis mandato recepto. Regalis igitur excellentiae circumspectio colligat, quae de promissis exigente iustitia responsio subsequatur, cum primam earundem petitionum tamquam sibi contrariam et ineptam sua ineptitudo repellat, secundam vero velut evidenter iniustam iustitia manifesta confutet. Et ideo ipsas, quantumcunque tui zelus honoris augmentum, considerato eiusdem statu negotii, de ipsorum fratrum nostrorum consilio non duximus admittendas.

Dat. apud Urbem veterem. XVI. Kalendas Octobris, anno primo.

618. RELATIO NUNTIORUM REGIS FRANCIAE.

(1273. Iul.)

Documentum gravissimum, in quo primum de imperii corona regi Franciae concedenda tractatum cum pontifice habitorum mentio fit, denuo cum autographo tabularii Parisini 'Carton J. 318' nr. 79 lectu difficili, correctionibus admodum pleno contulit socius noster A. Werminghoff. Edidit Champollion-Figeac 'Documents historiques inédits tirés des collections manuscrites de la Bibliothèque Royale' I (1841) pag. 652 sq. 'd'après une copie ancienne à la Bibliothèque royale, collection Dupuy, vol. 563.' Cf. Regesta imperii VI, pag. 3, II. Otto loco supra ad nr. 21 citato pag. 18 sq., itemque ea quae iam olim disseruit J. Heller 'Deutschland und Frankreich in ihren politischen Beziehungen vom Ende des Interregnums bis zum Tode Rudolfs von Habsburg' (1874) pag. 23 sqq.

(P. deest.)

1. Nos trovames a Florence le pape, le roi de Cesile et monsignour Symon², monsignour Otobum³ et nos asseblames tuit au la maisum monsignour Symon. quart il estoit un poi desaities, et la lor deimes, por quoi nos estiens venu, an tel menire. que

1) Quae videtur esse saec. XVII. Cf. L. Dorez: 'Catalogue de la collection Dupuy II (1899), 72.

2) Cardinalis presbyter tit. S. Caeciliae, postea Martinus IV. papa. 3) Cardinalis diaconus tit. S. Adriani, postea Adrianus V. papa.

maistre P(ierres) lor retrait premierement les paroles ainsi com iloit chardenal^a li avoient parle de par nostre signor l'apostole, si com il disoient^b, que vous proissies l'ampire, et comment il li avoient^c montre les grans biens, qui en porroient venir, et les tres grans profieis, qui en porroient naitre, si vous le preniez. Et ansis il^d vous avoit ceste chose montree de par eus, et coment oie ceste monstrece de par eus de tres grans biens et de tres grans profieis, que vous porriez faire, vos pansates an la chose et nous anvaustes loi ad eus et a nostre signor l'apostole por dire et por monstrier la volente et la pansee^e, que Dieux vous avoit donee an ceste chose. Et dit lor maistre Pierres: 'Maistre Nichole, or lor dites'. Lors nos lor deimes an tel meniere:

2. (I) 'Vers est que acunes gens et grans gens ont aucune fois parle au roi de paure cest ampire, mes il ne li monstroient pas ices grans biens et ces grans profies, qui en porroient venir quant a l'esaucement de la foi crestienne, ansoit sen plus li loent por les richeces et por les honors terriones, et por ce li^f rois an prisoit petit la parole, ne n'avoit pas grant cure de l'oïr. Mais quant il oït, que^g maistre^h P(ierres)ⁱ li monstra da par l'esglise^j tant de biens, qui en porroient venir, li rois, qui ia avoit certain proposoment^k de faire le servise nostre Signor et tres grant volente^l de souffrir grans paines et grans travaux por faire le Dieu plaisir, ne ne redouteroit^m a anpanre et a souffrir grans fais, por quoi il deut tornerⁿ a l'onnor Deu et a la loenge de son non, et a l'esaucement de sainte esglise et de la^o foi de crestiente, et an ce ne douteroit-il a metre ne cors ne avoir ne chose que il poit faire, oï et entendi par ce que maistre P(ierres) li raporta de par vous, que ce estoit la voie, par quoi il porroit a ce^p venir. Si nous avoia ici a nostre signor l'apostole et a vous por avoir conseil^q de l'esglise, que l'esglise li consileroit de ceste chose de penre l'ampire, se il istoit apeles. Et ce est la premiere chose, ¹⁰ que il nos ancharga.

(II) La^r secunde, de ce que ce l'esglise li consiloit que le prenist, et requiroit que l'esglise li monstret le raisons, ou fait monstrier, par quoi ele li consileroit ceste chose, por ce que par ces meismes raisons poissent estre atrait li cuer de ses barrons et de ses prelas de son roiaume a voloir et a loer li ce que l'esglise ²⁰ li auroit consile, an tel meniere que chacuns [fust]^r plus ancoragies et plus volenterius de aider a achever ce que il averoit aide a loer et a consilier.

(III) La^s terce chose ce est de savoir, que laide l'esglise li vouroit faire an porter et an paure si grans fais por faire le servise nostre Signour, et meiment l'esglise de outre mons, qui mout se deveroit esioïr, ce elle estoit governee quant ³⁰ a sa temporalite par tel prince et delivre seroit^t et a seur de turbations et des aversites que el a soffert longuement au tens de autres princes.'

3. Ices^u choses oieus, il nos consilerent que a nostre signor l'apostole nos ne parlissions mes que san plus de la premiere chose: ce est a savoir de dire la bone volente, que Deus avoit dene au roi de faire son servise, et de demender lors le ⁴⁰ conseil l'apostole, que il consileroit de grande cest ampire, quar demender les roesons ore droit, tant que il eut randu son conseil, ne demendeir aide, n'avoit pas leu. Et bien pooit li rois savoir que se ceste chose se faisoit, que il averoit^v de le esglise quanque il vouroit.

618. ^a) ilc chardenal *eadem manu supra lineam or.* ^b) de par — disoient *supra lineam or.* ^c) il — avoient *supra lineam or.* ^d) ansis at (?) il *super* coment il *deleto or.* ^e) et la pansee *supra lineam or.* ^f) et — li *in loco raso or.* ^g) tre *in loco raso or.* ^h) P. *supra lineam or.* ⁱ) do — esglise *supra lineam or.* ^j) qui — proposoment *in loco raso or.* ^k) tres — volente *supra lineam or.* ^l) m). *re supra lineam or.* ^m) *sequitur alescan. ? deletum or.* ⁿ) a. ce *supra lineam or.* ^o) *sequuntur* que ce les esglise l'apostole et cest li consilerie *omnia deleta or.* ^p) *præcedit signum paragraphi or.* ^q) *deest or.* ^r) *sequitur de deletum or.* ^s) *ñ samūt sequitur deletum or.*

4. L' endemain^a nos alames a l'apostole et li dit maistre P(ierres) la parole, et li deimes li uns et li autre, ce que nous poimes de bien et seumes, et fina sour ce que il nous dit sa volente et son conseil sor ce. Et lors il nous respondi que, quant estoit de sa volente, il vouroit mout que la chose se fait, et que vos esties li princez de quoi il vouroit plus et son prou et s'annour, et de que il auroit plus grant joie. se Deus voiloit que la chose avenit. Mais son conseil randre sur ce ne oseroit-il mie, tan il i eut^v panse, quar il i voiet nous de raisons et de ça et de la. Et disoit que sor tous le roiaumes li vostre estoit cil qui amoit, et mout se douroit, ce il changoit l'estat de pais, a quoi il avoit ansis comme tote este. Et meiment por ce
10 que li rois de Castaile il demende droiture, et ne pevroit estre sans erandre se il, qui doit estre juges de la chose, de quoi l'en li demande droit, consiloit a un autre, que la prenit ançois que li drois fu randus. Mais biens seuses-vous que, se la chose se faisoit, il i meteroit tout le conseil, toute l'aide que il porroit por vos, si que a ore droit, tant que il i eut plus panse, il ne nous poioit autre chose dire.

5. Puis^u rasanblames a lui tuit, for le roi, a Sainte-Crois, et la il nous respondi, que il n'avoit chose pansee, pas il nous poit autre chose respondre que ce que respondu nous avoit. Et lor nos mit a[n]c[ore] an ferme esperance de s'aide, et plus que il n'avoit onques mais fait^w, se la chose faisoit. Puis plusors fois parlames aus cardenaus de ceste besoinge, il^x lors en esorisrent et an sont mout curious. Et li rois si entredeus
20 nous reme[n]da, que nous revenissions a li. Nous eumes conseil a monsignor^y Simon, puisque l'apostoles ne nous voloit plus dire, que nous alisiens panre congie de lui. Si feimes nous et li deimes, que nous volions aler au roi: et il nous dit: 'Vous revenres par ci, reparles ancor a moi, et se ge avoie ci antredeus chose panse, qui fait a le besoingne, si la vous diroie'. Lors nous alemes au roi, qui nous ancharga mout de
25 raisons, parce que ot vous et tout vostre conseil, se li se[m]bloit, se deveroit mout estre meus a consilier vous, que vous proinses l'ampire. Pui ce nos preimes congie de lui et^z retornes a l'apostole. Et les trovames si forment dehaites, que li fisicians se detoient forment et tote sa mainie an estoient an grant decesperance, ne a lui nus ni parloit. Fume la par III ou IIII jors. Au darrenier il nous menda, que il ne vous veoit a dire
30 autre chose mais que ce que il nous avoit dit, et que nos analisiens et vos saluiciens de par lui. Et aneis nos antornames.

6. Li^a raisons le roi de Cesile^a sont icestes:

I.^b Premiorement il doit prendre sun fondement de Deu, et se il funde ses ovres et ses fais sur tel fondement, ce est au service Deu^c, eles serunt autes et fors et
35 sans dotance de trebuchier, et il la et ne sera pas anemis de Deu ne d'on, qui de tel fundement le deservera.

II. Li roi et li prince ne doivent mie desirer les honors terriennes por eles, mais tot por le service Deu.

III. Se li prent garde au fait de ses ancissor, il ne se puet escuser de service Deu
40 faire. Vois sun pere, qui fu li produ con sout, qui fu II fois otremer. Li rois Loys mes^d peres fu an Aubigois et an^d revenant fu mors croises d'outremer. Li rois Philippes fu avec le roi Richart.

IV. Cil qui est de oissus doit regarder les bons fais de ses annessour et les porseuire, et sil i a aucun fait^e qui ne face pas tant a louer, i doit bien iee
45 laissier.

618. ^u) *praecedū signum paragraphi or.* ^v) *sequitur plai his scriptum, sed his deletum or.* ^w) *et — fait supra lineam or.* ^x) *sequitur onacria deletum or.* ^y) *sequitur sign deletum or.* ^z) *preimes — et supra lineam or.* ^a) *de Cesile supra lineam or.* ^b) *numeros capitum Romanos I—XV praebet or.* ^c) *ce — Deu supra lineam or.* ^d) *supra lineam or.* ^e) *sequuntur duo verba illegibilia deleta or.*

V. A' fil de pruedome l'on demande plus qu'a fil de mauvais home. Done is li dis otremer que ansis com ses peres avoit meus valu que li siens, devoit-il mieus valoir de son pere^f.

VI. Dieux a done mout de graces au roi, de que il a tant que il lo serve. Il est jones et vertues et possans plus de painne soffrir au servise Deu, que n'estoit li rois se peres de son age, plus riches, larges, debonaires, droituries et corageus.

VII. Apres ces choses affierent tres bien a grant prince et a homes, qui doie avoir tres aute signorie.

VIII. Il sunt diverses menires de bien faire, et uns hons est plus tenus a l'unne menire que a l'autre^h. Jeunes porter la haire et teus menire de bien faire ne li affier mie.

IX. Se il est dons ansis, si comme j'ai dit par devant, que li rois est tenus de faire le servise Deu, et il n'i a voie si delivre, si aperte ne si decembre a le faire come est cete de prendre l'empire, il ni autre, se il vout faire ce que il doit, que il le pregne, et que il n'i ait autre voie, il lo monstroit ansis. Li roiaumes de France ne est que uns roaumes. Li rois, qui unt este otremer por faire le servise Deu, ont essaieⁱ et fait lor poir et si seit-on, combein il li ont porfoitei. Pourquoi l'an li porroit dire au roi, que an vain se tormenteroit^k, quar oil meimes sodans^l est plus fors que lors n'estoient li autre. Mais se il estoit anpereres, il porroit coeillir chevaliere de par tot le monde.

X. Apres il averoit mior marchie de siens meimes. Quar la sorris est tot prinse, qui ne seit que un pertois.

XI. Se uns autres est anpereres et soit bons, se il va an servise Deu et li rois i vet, cil qui seront la crestien ne seront mie d'une signorie, et par ce ne d'un acort. Et ce est ce qui tolli a faire grant fait au roi Ph(ilipp)e et au roi Richart, quant ils furent otremer. Si il est contraires au roi ou a l'esglise, et li rois est otremer, il le porra faire tot corrocier.

XII. Apres se il est rois de France et ampereres de Rome, il n'a garde de nelui, se il n'et que rois, que aucuns cas puet avoir garde de l'amperour. Quart d'autrui n'a-il garde.

XIII. Or diront auqun, ce est legier a dire mais fors a faire, que li roi poisse iusticier et avoir an pais l'empire. Je monstre, que ce est trott legier. Il a alliance ou linage a VI rois, de Catelle, d'Arragun, de Navarre, d'Angleterre, de Cesile, de Ungrie, por la raison de roi de Ungrie, qui a la file au roi de Secile. Si que il n'i a que faire alliance a un poi d'Alemans, et li rois a bien de quoi, et a l'esglise, qui tout li abandone.

XIV.^m Apres li rois ne prent mie l'empire, que por faire le servise Deu, que il plus fort chevalerie puisse assenbler contre les annemis de la foi, ne il ne la prent mie a heritage, si que il ne la prent mie por ce principalement, que il recovre totes les droitures de l'empire, que il mette pais antre Lombards et Toquesⁿ, se il vuelent estre mavais et divers, san se que il an doit bien faire, tant que il semble que il an face sa patrie saue, ne se met mie sun eritage, si que la chose est plus legiere, que il ne semble.

XV. Apres ce est grans honours a la chevalerie de France et grans preus puet estre que lor sire soit par desus tous le signors dou monde. Je sai ce que ceste raison ne soit pas soffisans, sans les premieres.

618. f) cap. V supra lineam add. or. g) sequitur qui doie deletum or. h) sequitur Li rois ne deletum or. i) essua or. k) sequitur se deletum or. l) supra lineam or. m) reliqua in tergumembranae scripta sunt or. n) Toqs or.

619—621. RELATIONES EPISCOPI OLOMUCENSIS PONTIFICI PORRECTAE.

(1273.) Dec. 16. — 1274. Iul. 12.

Proponimus collatione adhibita, quam benivolenter nobiscum communicavit vir d. B. Bretholz ex autographis tabularii Vaticani paratam. Editiones priores documentorum nr. 619. 620 apographis tantum nituntur.

619. LITTERAE AD PAPAM DATAE. (1273.) Dec. 16.

Servantur Arm. XI c. VII nr. 17. In verso inscribitur: Sanctissimo patri domino suo domino G. sacrosancte Romane sedis summo pontifici. Sigilli vestigia desunt.

(P. deest.)

Sanctissimo patri domino suo domino G(regorio) sacrosancte Romane sedis summo pontifici B. Dei gratia episcopus Olomucensis debitam reverentiam devotaque pedum oscula beatorum.

Sanctitatis vestre litteras et mandatum quod continebant reverenter, ut decuit, suscepimus et devote et si non exacta, ea tamen qua potuimus iuxta condicionem temporis sumus illud diligentia executi. Quia vero in missione litterarum, quas vobis rescripsimus, tardasse videmur, supplicamus humiliter et devote, quatinus sanctitatis vestre elementia nos in hoc excusatos habere dignetur. Receptis enim litteris vestris ad exequendum id quod continebant nulla prius propter diram guerre commotionem inter serenissimum dominum nostrum regem Boemorum illustrem et dominum Ungarie regem nobis obtulit se facultas. In hiis etiam, que sanctitati vestre sub spe fidei scripsimus, provida et circumsperta discretio vestra nobis quod necessarium arbitramur valde cavere dignetur.

Dat. XVII. Kal. Ianuar.

620. RELATIO DE STATU ECCLESIAE IN REGNO ALEMANNIAE.

(1273. Dec. 16.)

Servatur ibidem nr. 16. Litteris supra nr. 619 inclusa erat. Cf. Regesta imperii VI, 42 d et ea quae nuper disseruit J. Goll 'Mittheilungen des Instituts' XXIII, 487 sq.

(P. deest.)

I. Quoniam dies mali sunt, ad instantis temporis maliciam redimendam, immo poeius propulsandam vestre providentia sanctitatis indixit concilium, ut communi consilio malis communibus occurratur. Inter cetera mandans nobis, quatinus ea, que in regno Aemannie et partibus convicinis, prout facultas aderit, sive in clero cuiuscumque religionis aut status vel in reliquo populo christiano utriusque sexus, sive in infidelibus cuiuscumque secte vel ritus conversantibus inter eos, quatenus per illos christiana religio infici potest seu quomodolibet fermentari, correctionis remedio indigere videntur, per nos aut alios viros ad hoc idoneos, non quidem per testes iuratos seu alias ordinarii inquisitione, set alia investigatione, que per familiares collationes et alios diversos indagandi modos cum religiosis et aliis execrantibus maxime vicia volentibusque virtutes haberi poterit, diligenter exquirentes ea sigillatim, distincte et aperte conscripta, necnon et consilia de remediis adhibendis ad correctionem et reformationem illorum sub sigillo nostro per aliquos fideles nuncios ad presentiam vestram mittamus, in missione huiusmodi tempus ipsius preveniendo concilii per sex menses, ut interim haberi possit competens discussio et plena deliberatio ad oportuna exquirenda, ut decet, antidota

circa illa per approbationem eiusdem concilii adhibenda. Volentes nos omni cautela et diligentia providere, ut ad investigationem predictorum taliter procedatur, quod nulli per hoc irrogari possit infamia nec adversus aliquem proinde scandalum suscitari. Quod quidem intelligimus de personis specialibus, non in genere, praesertim cum mandaveritis in clero cuiuscumque religionis aut status in regno Alemanie et partibus conviciinis sive in reliquo populo christiano utriusque sexus fieri hoc debere.

2. Nos igitur in hiis vestro parentos mandato, non secundum opinionem procedere intendentes in hiis, quo per experientiam didicimus, quod scimus loquimur et quod vidimus protestamur: Quoniam secundum apostolum periculosa tempora¹ iam venerunt, in quibus homines se ipsos amantes preponunt commodo reipublice rem privatam, unde non solum in regno Alemanie, set ubique haec pestis in tantum invaluit, quod quantum est in hominibus sive spiritualibus sive secularibus, horrentes iuga superiorum in regum electionibus et eciam prelatorum aut tales eligunt, quos eis subesse oporteat potius quam proesse, aut in diversos dividunt vota sua, duabus forsitan de causis, ut plus emungant a pluribus quam ab uno, aut ideo, ut si voluerit unus procedere per rigorem iusticie contra ipsos², per alium defendantur. Ecce, pater et domine reverende, exemplum huiusmodi coram vestris oculis est et nostris, iam preteritum et iam instans: preteritum in electione regis Yspanie et comitis Richardi, et nunc regis Yspanie et comitis Rudolfi. Hoc ideo vobis scribimus, quia in littera prima, quam de concilio scripsistis super uno principali articulo celebrando, qualiter subveniatur Terre Sancte, eadem subventio iam debilitata videatur, cum imperii turbatio penitus turbet eam, cuius reformationis consilii credimus esse summam, quod talis, si fieri possot, per vestrum consilium haberetur imperator, consilio concilii adiuvante, qui potenter ordinata pace in mundo posset esse huius executor negotii propria in persona.

3. Certe, domine reverende, si audeamus dicere, videtur, quod tam spirituales quam seculares imperatoris potentiam iam abhorrent. Volunt quidem per Spiritum sanctum benignitatem imperatorum habere et per unigenitam sapientiam Dei patris imperatorem eligere sapientem. Sed quasi personam terciam abnegantes potentiam ipsam horrent, eum tamen velle et scire nichil valeant sine posse et magis expediens videatur, quod unius potentia, eciam si aliquantulum malignari vellet, malignitatem aliorum nichilominus compescendo toleraretur, quam si sine compescente insolescerent universi. Illius saltem malignitatem mors deleret unius, plurimum insolentiam de facili delere non posset, cum iam in consuetudinem devenisset. Haec de regno Alemanie sufficiant, quamvis in eis exprimentis nos diminutos potius quam superfluos reputemus.

4. Confinia vero regni circa terminos nostros haec sunt: Ungaria, Ruschia, Lethonia et Prussia. Haec vero sunt pericula a regno Ungarie christianitati imminencia: primum quod in ipso regno Cumani manentur, qui non solum alienigenis, sed eciam ipsius regni incolis atrociter sunt infesti, et modo apud alios minus solito preliandi, infantibus et senibus non parcentes, iuvenes et iuveneulas captivos in sui ritus malicie deducunt consuetudinem, ita quod potentiam suam taliter iam multiplicaverunt per eosdem, quod ipsi Ungarie certam ex hoc imminet periculum et iactura et terris eciam conviciinis. Item in eodem regno manifeste heretici et scismatici confoventur terrarum profugi aliarum. Ecce ipsa regina Ungarie est Cumana, proximi parentes eius gentiles sunt et fuerunt. Due filie regis Ruthenis, qui sunt scismatici, desponsate fuerunt. Soror iuvenis huius regis Vathario est tradita ecclesie inimico. Rutheni sunt scismatici et Tartarorum nichilominus servitores. Lethwani et Prutheni velud gentiles plures episcopatus Polonie iam penitus deleverunt. Isti sunt parietes proximi nobis, in quibus, cum ardeant, rem nostram agi² sine dubio iam videmus.

620. *) ipm or.

1) 2. Tim. 3, 1. 2) Horat. Ep. I, 19, 19.

5. Ut ergo de principibus Teutonice taceamus, qui adeo inter se sunt divisi, ut
superiorem habere non intendant, quod desolationem et destructionem sue terre unus
ab altero expectare videtur, unde ad christianitatem in nostris partibus defendendam
vel ad dampna transmarimarum partium propulsanda inhabiles sunt omnino, soli regno
5 Boemie imminere videtur in partibus nostris defensio fidei christiane. Certe per has
terras fuit introitus Tartarorum et iterum expectatur. Nisi ergo vestra paterna providentia
cavere voluerit periculis iam vicinis, sic studens in acquisitione Terre Sancte, quod non
relinquat in periculo terras istas, volentes vitare Karibdim, in Cillam utique incide-
mus.¹ De clero vero scribimus ita vobis, quod in illis quidem, que sunt de vita et
10 honestate eorum, satis in aliis conciliis est provisum. De quibusdam vero emergentibus
in terris nostris et nobis vicinis, nescimus autem, si sint generalia apud omnes, credimus
ita esse, quod quoad paucitatem beneficiorum et eorum tenuitatem nimietas est eorum,
qui gaudere volunt privilegio clericali, ex quo nobis, qui prelati sumus, maxima per-
plexio consuevit oriri. Cum enim talibus provideri non possit, coguntur mendicare in
15 opprobrium ordinis clericalis, vel quod deterius est, nolentes fodere, artes mechanicas
nescientes, quarum commercio vitam ducant, ad furta, latrocinia et sacrilegia conver-
tuntur et in talibus comprehensi quandoque traduntur episcopis. Quorum tandem car-
cerem evadentes, perseverantes tamen malicia in consueta, iterum deprehensi supplicii
deputantur manibus iudicantium et consentientium inquinatis adeo, ut multitudinem
20 effrenatam propter hoc accidat aliquando denunciari excommunicacionis vinculum incidisse,
propter quod inter prelatos et laicos frequenter scandalum suscitatur.

6. Placeat ergo sanctitati vestre, ex quo tanta est distantia episcoporum in partibus
nostris, quod de facili ad degradationem talium convenire non possint in talibus casibus,
ubi incorrigibiles inveniuntur clerici, primo, secundo et tercio in factis enormibus depre-
25 hensi, valeat episcopus sine convocacione episcoporum eos solus in sua sollempni synodo^b
approbante ipsa synodo degradare, vel aliter propter multitudinem ipsos clericos capien-
tium sine difficili accessu curie Romane ipsis laicis vestra studeat paternitas in absolu-
tionis beneficio providere.

7. Sunt alia vero, in quibus clerum et ecclesias seculares conventuales seu parrochiales
30 adeo contingit offendi, quod sedem apostolicam ab huiusmodi filiabus iam non oporteat
expectare quod crescant, cum eas cottidie in rebus et iuribus minui et decrescere
videamus. Illa enim ostensio, que per Dominum in ewangelio et per Moysen in
veteri testamento leprosum^c sacerdotibus debebatur, per quam peccantium confessio
intelligitur, de medio est sublata. Predicacionis verbum, quod eis in commisso sibi
35 populo competebat audiri, contempnitur ab eisdem. Ipsas conventuales et parrochiales
ecclesias in diebus dominicis et festivis non contingit a populo frequentari et
hoc maxime in civitatibus et oppidis, ubi Predicatores et Minores domicilia sua
habent. Solent enim dicti fratres primo diluculo dicere missas usque ad horam terciam
non cessando, preter unam autem, quam dicunt sollempniter in conventu, legendo breviter
40 continuant plures missas; et quoniam gaudent brevitate moderni, populus querit potius
missas illas, conventualibus et parrochialibus ecclesiis pretermittis. Consueverunt etiam
dictis missis fratres detinere populum per sermonem, quare alias ecclesias non visitant,
ut deberent. Consueverunt etiam dare indulgentiam duorum, trium, quatuor, decem et
plurium annorum in diebus sollempnitatum suarum et per octavas earum de indulgentiis,
45 quas a singulis episcopis colligere consueverunt. Vidimus etiam quasdam literas papales,
quas habent, indulgentiarum cottidie centum dierum eis, qui visitaverint ecclesias eorundem.
In quibus omnibus non solum ecclesiis civitatum ipsarum, sed etiam liminibus sanctorum
apostolorum Petri et Pauli et aliorum sanctorum, que exinde non frequentantur, sicut

620. ^b) synodo or. ^c) sequitur raura or.

¹) Cf. Gualtherum ab Insulis († circ. a. 1200), 'Alexandris' V, 301. ²) Cf. Matth. 16, 8. 11, 5.
Levit. 14, 2.

prius consuetum fuerat, non modicum derogatur. Vobis etiam, pater reverendo, et aliis confratribus vestris et coepiscopis, legatis etiam a latere vestro missis non bene sedere videtur, quod cum in cottidianis predicationibus vestris et nostris non plus quam quadraginta dies dare consueverimus, eorum auctoritas excellere nos videtur. Quid ergo restat faciendum, immo nichil aliud fit cottidie, nisi quod nomen fratrum patribus preiudicet, sacerdotibus videlicet episcopis, immo vobis, et pastores ammodo diei non debeamus nec oporteat vultum agnoscere pecoris nostri in confessionibus nec pabulum eis predicationis afferre nec curare infirmum nec consolidare contrafactum, cum ipsi de hiis omnibus nobis invitis et irrequisitis se cottidie intromittant, privilegiatos se in eo per sedem apostolicam asserentes. Unde quia non communicamus vivos, nec etiam communicamus defunctis sive in oblationibus sive in canonica portione. Habent enim dicti fratres in civitatibus quasi omnium hominum sepulturas. Semen clericorum, quod in testamentis quandoque steterat, nunc a testamentis dinoscitur penitus cecidisse et legata sunt ab eis penitus relegata. Hec quidem sunt dampna, quo clerus sustinet ab eisdem. Exinde autem plura convenientia subsecuntur. Certe cum Dominus beato Petro apostolo simul commiserit ius ligandi atque solvendi et cum contrariorum esse debeat eadem disciplina, miramur, qualiter ius solvendi habere se dicant, cum non habeant ius ligandi nec etiam habere vellent, cum etsi committatur eis etiam ab episcopis, quod aliquem excommunicent, reddunt se difficiles tamquam exemptos; timont enim ex hoc eis displicere, contra quos hoc esset forsitan faciendum. Volunt quidem bibere calicem vini meri, cum tamen plenus sit mixto, et fex eius non sit exinanita¹, bibendam illam clericis relinquentes. Videntur enim dicti fratres non curando curare, cum curam non habeant animarum. Utilitatem cure percipiunt et eius periculum recusantes habere, presunt sine sollicitudine, honorem cure habentes sine onere et sine discriminis proprii periculo, agnoscentes crimina aliorum. Item auctoritas eorum in confessionibus audiendis penitentiariorum vestrorum videtur excedere potestatem. Illi enim remittunt ad nos absolutos pro penitentia iniungenda. Isti vero absolvunt et iniungunt penitencias sine nobis. Legati a latere vestro missi legationis sue terminos exeuntes, archiepiscopi et episcopi extra suas dioceses de absolvendo et ligando intromittere se non possunt. Fratres vero ad quascumque terras veniunt, iniungunt penitencias et absolvunt, excellentes in hac iurisdictione omnes iurisdictiones ordinarias et etiam delegatas. In hiis omnibus consilium vires nostras excedit, set vestrum est potius providere, quod et prelatorum et cleri auctoritas conservetur, et nichilominus tam sanctorum ordinum multitudo maxima valeat sustentari, mediam forte viam tenendo inter dominum Innocentium papam III. et IIII. Alexandrum, quorum unus pro clero, alter pro fratribus suas constitutiones dinoscitur edidisse. Quoniam autem iniunxistis nobis, aliquid consilii nostri in mare magnum discretionis vestre presumimus insillare, videlicet quod a confessionibus audiendis quoad consulendum non arceantur fratres, sed pro absolutionibus et penitentiis iniungendis remittant nichilominus confitentes ad legitimos sacerdotes. Et quamvis fratres alias sint exempti, tamen quoad confessiones audiendum et etiam predicandum eligantur ab episcopis tantum, qui ad hoc ab ipsis habiles et idonei iudicentur, habentibus potestatem, eos qui secus presumpserint, per censuram ecclesiasticam compossendi et etiam predicationis silentium imponendi perpetuo eis, qui in predicationibus suis clero detrudere consueverunt. Ne autem, sicut dictum est supra, populus in predicatione fratrum distrahatur a missis in propriis parrochiis audiendis, statuere potestis, ut ab ipsis fratribus tantum in parrochiis predicetur, nisi forsitan in fratrum festivitibus, dedicationis videlicet et patroni, sub cuius titulo speciali eorum ecclesia est fundata. Videtur etiam, quod cum ordines isti super paupertatem et mendicitatem penitus sunt fundati, nichil propriis manibus laborantes, cum hoc sine maximo mundi preiudicio stare

1) Cf. Ps. 74, 19.

non possit, quod qui non laborat, manducet, et hoc in multitudine nimium effrenata prohibere merito debeatis, et etiam episcopis, ut prohibeant, potestatem dare, ne conventum accipiant in locis omnibus, ubi placet. Ubi autem hoc fieri possit et debeat, fiat requisita et accepta episcopi voluntate. Item, pater et domine reverende, discretio vestra sciat, quod etiam ab aliis quibusdam religiosis monasteriis parrochiales ecclesie diminuuntur, ex eo quod laici, qui ius patronatus habent in eisdem, religiosis monasteriis illud dare solent, cuius occasione predicta monasteria, parte reddituum ipsius ecclesie sibi reservata secularibus clericis, quos presentant, vix tantum relinquunt, ut taceamus de hosp[ita]litate servanda, quod sufficere sibi possint. Presentant etiam quandoque religiosos ordinis sui, dicentes ex privilegio sedis apostolice hoc eis licere, et revocant eos, quando volunt, forte alia non de causa, nisi quod cum eis pro volle suo bona ecclesie minime parciuntur, alias fingentes causas contra ipsos, de quibus eos coram episcopo accusare recusant, asserentes quod non debeant fratres sui ordinis infamare, cum illi tamen episcopo presentati coram ipso velint defendere famam suam. Sciat etiam vestra paternitas reverenda, quod excepto rege Boemie, qui solus presentat episcopo ad ecclesias sibi vacantes, in quibus ius obtinet patronatus investendos clericos, sicut debet, omnes alii in Pragensi diocesi hoc facere contradicunt, et ita ascendunt ad regimen animarum sacerdotes clavibus non acceptis et eos destituunt ipsi laici, quando placet. Et hoc dominus episcopus Pragensis propter consuetudinem nimis inveteratam et propter multitudinem generaliter contradicentium reformare non poterit, nisi ei vestra auctoritas suffragetur.

Hec de clero vobis scripsimus, sicut de veritate omnimoda nobis constat.

8. De populo vero christiano utriusque sexus vobis constare scimus, tamquam ei, qui Leodiensis archidiaconus extitistis, quod in illis et aliis quibusdam partibus christianitatis synodus aliquociens in anno cum laicis servari consuevit, ubi testes sinodales ad hoc electi et iurati deponere consueverunt et dicere, que contra Deum et religionem christianam publice fiunt a laicis illo anno, vel etiam que fama accusat, contra quam vel purgare se contingit accusatos, vel non purgantes se canonicam secundum terre consuetudinem non evadere ultionem. In aliis vero diocesisibus hoc fieri non obtinet consuetudo, unde laicorum impuniti manent excessus, si sint etiam manifesti. Si vero sacerdos tales forsitan voluerit in sua parrochia accusare, frequenter ex eo sentit periculum vite sue. Provideat ergo sanctitas vestra, si placet, ut christianitatis synodus servetur utique pro conservanda honestate populi christiani, cum idem deponat auctoritas ewangelica, in qua dicitur: 'Die ecclesie¹', quod talia ecclesie sunt dicenda.

Sunt etiam quidam et quedam apud nos religiosorum sibi habitum et nomina vendicantes, quos et quas, cum eorum non sit religio per sedem apostolicam confirmata, sectarum nomine credimus comprehendere, qui passim ut iugum evadant obediencie, habentes velamen malicie libertatem, quasi liberius Domino servituri, dominos et dominas habere nolentes, fugientes etiam obedienciam sacerdotum seu etiam cohercionem coniugii maritalis, et per aliquem ordinem se astringi, femine iuvenes in statu viduitatis se ponunt, illicite forsitan ab aliquibus, per quos nubere prohibentur, contra apostolum, qui de talibus ita dicit: 'Vidua non obligatur nisi sexaginta annorum².' Item: 'Adolescentiores autem viduas evita. Volo autem huiusmodi nubere. Iste etenim sunt, que solent circuire domos non solum ociose, set et verbose. Unde et post sathanam sepius convertuntur retrorsum³.' Certe iste sunt religiose ille, que sub nomine honestatis, sicut olim contra Barnaban et Paulum, sediciones contra clericos suscitare suaverunt, a quibus etiam in confessionibus fugiunt nec recipiunt ecclesiastica sacramenta, et inucentes tacite quasi, sacramenta in eorum manibus sint polluta. Consilium autem de huiusmodi aliud

1) *Matth.* 18, 17. 2) *1. Tim.* 5, 9. 3) *1. Tim.* 5, 11-15.

non damus, nisi quod apostolus dedisse dinoscitur sicut supra, quod tales nuberent, suam dixit omnimodam voluntatem, vel in approbatis religionibus retrudantur.

9. De infidelibus vero inter nos conversantibus, Deo teste, de hereticis nichil scimus. De iudeis vero dicimus, quod christianas habent nutrices, usuras patenter exercent, et eas indigentibus aggravant ultra modum in tantum, ut infra annum excedant etiam ipsam sortem. Publica exercent officia, thelonarii, monetarii sunt, et cum alias sint infideles, fidem minimam etiam in hiis servant. Furatos calices, vestes sacras necnon et libros recipiunt a furibus et servant. Et cum sic acceptos cogantur restituere christiani, si apud eos fortassis inveniantur, Iudei eos restituere non coguntur.

10. In hiis omnibus, que vestre scripsimus sanctitati, si diminuti forsitan vel superflui invenimur, petimus, ut vestra discretio parcat nobis. Voluistis autem, ut vobis cum omni cautela et diligentia scriberemus, quod sine dubio nobis ipsis necessarium arbitramur, quoniam si littera ista de nomine nostro ad aliorum manus quam ad vestras forsitan perveniret, scimus quod persecucionis scandalum evadere non possemus.

621. RELATIO DE NEGOTIO IMPERII. 1274. Iul. 12.

Servatur Arm. C fasc. 37 nr. 17. div. IV. Sigillum, quod olim loro membranaceo pendebat, iam deest. Inscriptionem in dorso praebet: Sanctissimo patri domino meo domino G. sacrosancte Romane sedis summo pontifici. Cf. Reg. imp. VI, 177. (P. deest.)

Sanctissimo patri domino suo Gregorio sacrosancte Romane sedis summo pontifici B. Dei gratia episcopus Olomucensis debitam reverentiam cum devoto pedum osculo beatorum.

(1) Obedientie filialis debitum, cum ex debito timoris, qui ex filiatione reverentiam amoris accipit, in hiis que sibi committuntur, quantum in ipso est, vacuum non revertitur, sed prosperabitur in hiis, ad que Dominus misit illud. Hinc est, pater et domine reve- rende, quod in verbo legationis, in quo sanctitas vestra me misit ad illustrem dominum meum regem occurri et direxi viam meam, Domino dirigente, cuius voluntas fuit, ut michi cito occurreret, quod volebam. Semen enim verbi vestri, postquam cecidit in terram bonam cordis predicti domini mei regis, produxit fructum de preparato ad omne bonum ipsius cordis habitaculo sine dubio ampliorem, quia etiam speraretur. (2) De submissione siquidem terrarum suarum michi commiseratis talentum paternitati vestre unicum referendum. Et ecce cum multiplicato fructu refero vobis illud. Ipse enim ex sincera indoli boni cordis, intellecto per relationem meam vestre mentis affectu, quem geritis ad subsidium Terre Sancte, in propria se persona cum exercitu suo secundum terrarum distantiam et secundum exigentiam expensarum et bonorum mobilium vel immobilium facultatem in omnibus terris suis ultro nec etiam requisitus a me offert post quadriennium ad obaequium Iesu Christi. Nichilominus in instanti vestro gratie se submittere, ut post peregrinationis sue reditum et tunc cognoscendis iurium suorum meritis secundum Deum et honestatem in negotio procedatis eodem. (3) Iniunxerat michi siquidem sanctitatis vestre prudentia, me astringens nichilominus ad hoc virtute prestiti iuramenti, ut ad submissionem plenam faciendam fidelis persuasor essem apud dominum meum regem. Et ut vobis in hac parte clare luceat fides mea, causas, propter quas hoc facere deberet, sibi tunc expressas et in scriptis positas vobis etiam studui annotare. Que tales sunt:

'Domine predilecte, astricti sumus iuramento, sicut scitis, quod persuadeamus vobis, ut submittere vos ordinationi domini pape, et credimus, quod hoc iuramentum nos nichilominus non astringat, ut hoc irrationabiliter faciamus. Et quia libenter vos credimus hoc audire, causas ponere decrevimus, propter quas hoc facere debeatis. (1) Prima causa est, quia ad submissionem faciendam dominus papa personaliter vos invitat, et propter hoc multum debetis et Deo et hominibus displicere,

si aliquid talium fieri iubetis, in quo ius vestrum offendere videretur. (II) Secunda est, ne reddatis vos suspectum ei et ecclesie, quod velitis aliquid contra Deum et honestatem tenere, cum ipse promittat secundum Deum et honestatem procedere in hoc facto. (III) Tertia causa est, quod cum iam impetamini ab electo super terris vestris et oporteat iudices esse aliquos huius cause, valde periculosum esset vobis, coram principibus litigare. Quorum sententias videtur quod evadere competentius non possitis, nisi per submissionem cause domino pape factam. (IV) Quarta causa est, quia quamdiu submitio ista stare, nec gravare vos posset electus nec aliquis suorum, nec credimus in tanto negotio sine matura discussione iurium utriusque partis gravitatem apostolicam impetuosa acceleratione moveri debere, quia hoc fieri vix posset sine lesione partis alterius vel etiam utriusque.

(4) Quoniam autem, pater et domine michi pro aliis mortalibus diligende, et merito, quia inter prelatos alios et confratres consideravi benignitatis vestre oculum erga me clariorem, non immerito etiam debeo formidare, ne propter hoc mee presumptionis oculus nequam fiat, quia vestre benignitatis intuitus erga me bonus fuit, supplico sanctitati vestre, ne presumptioni temerarie asseribere hoc velitis, si discretionis vestre solem consilii mei coner facibus adiuvere et in mare magnum hoc et spatiosum non solum vestre discretionis, sed cardinalium vobis influentium experientie ac scientie rivos multos presumam, superfluo licet, immittere stillam unam. (5) Videtur namque mee parvitas ingenio, quod paternitati vestre hec forma submissionis, ex quo alia cum voluntate domini mei stare non potest, non immerito possit aliquantulum complacere, primo quia freno submissionis huiusmodi maxillas duorum regum potentium constrinxistis, et si diu tenueritis frenum istud, medio tempore non poterunt contra se invicem calcitrare et eos maiorem erga vos reverentiam contingeret habere. Preterea quia dominus meus proponit se personaliter preparare ad obsequium Iesu Christi, qui se ipsum tradit, quoniam non omnia donaret cum ipso, quecunque in terris predictis tam Austria, Stiria et aliis, quam in hominibus et rebus dinoscitur possidere expendenda in subsidio Terre Sancte. Item quia non videtur inutile, quod neutra pars isto tempore offendatur, quo Terra Sancta eget subsidio utriusque, cum vix fieri possit, quod negotium submissionis sine alterius eorum gravamine terminetur, nisi forte non per^b modum arbitrii, sed per modum amicabilem eos contingeret tempore medio concordare. (6) Et si hoc fieri debetur, vobis sine dubio foret pulerum, ut aliquis vestrum sollempnis nuncius presens esset, vel magister Gregorius aut frater Humbertus vel alter aliquis, in quo plenam fiduciam gereretis, ut sic per vestre dispositionis auctoritatem ad vestram gloriam et honorem tante discordie negotium in unitatem amicitie reformatum exitu concluderetur optato. Et sic, pater et domine diligende, vos in persona Moysi istorum duorum magnorum regum brachiis quasi Ur et Aaron sustentati ad laudem honorum et vindictam malorum possetis feliciter proficisci.

Dat. Prage, III. Id. Iulii.

622. LITTERAE GREGORII X. PRINCIPIBUS MISSAE.

1275. Sept. 13.

Litterae, quae potius Idibus mensis Septembris vindicandae sunt, servantur in sola collectione Berardi Neapolitani. Codicem tabularii Vaticani iam in serie tomorum Registri tom. 29 A saec. XIII. f. 52' nr. 108 denuo contulit H. Pogatscher. Edidit Theiner.

621. ^{b)} supra lineam or.

in 'Codice diplomatico domini temporali s. Sedis' I, 199 nr. 344. Cf. iam supra pag. 67 not. 4 et nr. 617. De tempore v. Regesta imperii VI, 413a et H. Otto loco supra ad nr. 21 citato pag. 87 sq. (P. deest.)

Universis archiepiscopis, episcopis et dilectis filiis abbatibus et aliis ecclesiarum prelati regni Romanorum per Alemaniam et Selavoniam constitutis salutem etc.

(1) Ad statum imperii in personam carissimi in Christo filii nostri . . regis Romanorum illustris, quem ad hoc omnium principum vocem in electione imperatoris habentium, unico, qui sibi ius idem competere asserit, dumtaxat excepto, comunis et concors presentarat electio, favorabiliter reformandum, quanto nos et fratres nostri laboravimus studio, quam studiosos labores impendimus, quam favorabiles quamque propitios nos ad id exhibere curavimus, sic operis evidentia manifestat, quod nullum fere angulum orbis latet. (2) Inter cetera vero amplis huiusmodi negotium favoribus prosequentes, quia carissimus in Christo filius noster . . rex Castellae ac Legionis illustris se ius habere in eodem imperio contendebat, ut reparatio huiusmodi submotis obstaculis tanto efficacius in pace proficeret, quanto minus obiectionem contradictionis haberet, apud eundem Castellae ac Legionis regem monitionibus frequentibus et curiosis duximus insistendum. Et tandem cum idem Castellae ac Legionis rex, ut super hoc nostre voluntati pareret, se velle nostram adire presentiam, nec id sibi nisi apud Montepesulanum vel circa tutum esse litteris et nunciis affirmaret, in Provinciam sub spe Regis pacifici nos et curiam nostram, quamquam id consuetudo sedis apostolice dissuaderet antiqua, transtulimus nec tediosos labores nec laboriosa vitantes tedia, ut cum exultatione in Domino redeuntes eidem imperio pacis optate manipulos portarem. (3) Annuit Dominus piis votis. Dicitur namque rex Castellae ac Legionis paternis monitis et persuasionibus se coaptans, nostris super eodem imperii negotio beneplacitis acquievit. Propter quod cum iam nostri per Alemaniam transitus nequaquam, sicut prius causa necessaria superesset, propositum in hoc consulto mutavimus, maxime ut vestra onera vitarem, presertim ut dictum regem Romanorum secuturi quasi e vestigio ad coronam per nostre aditionem presentie sic multiplicatis gravaremur laboribus et expensis, quod hii, quorum circa subventionem Terre Sancte Dominus corda tetigerit, minus ad id habiles redderentur. Licet autem in hiiis mora longa deducta temporis artemur angustiis, ut terminum, quem memorato regi Romanorum ad imperialis coronationis sollempnia peragenda prefiximus, oporteat immutari, non tamen differri propterea idem negotium, sed eo accelerari potius est censendum, quo expeditius quoque salubrius auctore Domino absque contradictionis impedimento, facta nobis super hoc promissione servata, procedet. (4) Ideoque universitatem vestram monemus, rogamus et hortamur attente, per apostolica vobis scripta mandantes, quatinus persistentes in ipsius regis Romanorum devotione constantes ac eius honorem et commoda fideliter ac sollicito prosequentes, cunctis, prout tanti et talis negotii qualitas exigit, dispositis et paratis, sic vos accingatis ad iter, ut cum idem rex Romanorum vos ad hoc duxerit requirendos, ad prosecutionem dicte sue coronationis, prout decus decet imperii et antiqua ipsius imperii constitutio de sequela regi Romanorum ad obtinendum diadema imperii exhibenda edita feudatariis et feudis indicit, non solum decentem et honorabilem comitivam, verum etiam alia, que secundum eiusdem constitutionis tenorem exhibenda fuerint, exhibeatis eidem, ut ex hoc plene fidelitatis debitum exolvatis imperio et dignis efferendam laudibus nostris exhortationibus promptitudinem impendatis.

Dat. Valentie, Id. Octobris.^a

622. ^a) sic pro Septembris c.

In eundem modum universis principibus, ducibus, marchionibus, comitibus, baronibus et aliis nobilibus regni Romanorum per Alemaniam et Selavoniam constitutis.

In e. m. dilectis filiis iudicibus, consulibus et universis rectoribus et aliis officialibus ac universitatibus civitatum, castrorum, oppidorum, aliorumque locorum regni Romanorum etc.

In e. m. universis lancraviis regni Romanorum etc.

In e. m. . . archiepiscopo Coloniensi, ver(bis) con(potenter) mu(tatis).

623. 624. APPELLATIO ECCLESIAE COLONIENSIS CONTRA LEGATUM APOSTOLICUM.

(1287. Febr.)

623. FORMA APPELLATIONIS. (ante Febr. 28.)

Formae appellationis (A) exemplar ecclesiae Salzburgensi transmissum superest in tabulario Vindobonensi. Documentum grave publici iuris fecit S. Herzberg-Fränkell 'Mittheilungen des Instituts' XII (1891), 647 sq. Denuo contulit socius noster H. Hirsch. De ratione v. Regesta imperii VI, 2059, et ea quae disseruit A. Dopsch 'Festgaben zu Ehren Max Büdingers' (1898) pag. 219 sq. (P. deest.)

Anno Domini MCCLXXXVII. etc.

(1) Lectis et recitatis per sollempnes nuncios de mandato reverendi patris domini nostri N. archiepiscopi in capitulo tali coram nobis prelati, collegiis ecclesiarum . . . ad hoc convocatis litteris venerabilis patris domini Io(hannis) miseracione divina Tusculani episcopi apostolice sedis legati, quarum tenor talis fuit:

'Iohannes miseracione divina etc.'¹

Nos prelibati capitula et collegia ecclesiarum, abbates, priores et conventus monasteriorum civitatis et dyocesis, quos huiusmodi negocium seu vocacio contingit, super hiis litteris et contentis in eisdem provida deliberacione prehabita, attendentes diligenter manifestum esse et notorium per rei evidentiam et facti experientiam, quod ecclesie, monasteria, clerici et religiosi civitatis et dyocesis Coloniensis predictae necnon universalis^a ecclesia totius regni Alamanie multis temporibus retroactis in gravi tribulacione et miseria tempora deduxerunt, nec cessat adhuc inimicorum continuata sevicies ipsos et ipsas incendiis, depredacionibus, exactionibus illicitis et rapinis intollerabiliter opprimientium incessanter, ita quod nulla hora, nullum tempus impunitatem repromittit, hiis itaque dantibus angustiis supervenit inopinante a sanctissimo patre et domino nostro quondam domino^b Gregorio papa decimo in subsidium Terre Sancte, ut prima facie credebatur, licet forte alius eventus sit secutus, dura decime impositio, pro cuius exsolucionem ecclesie et monasteria civitatis et dyocesis Coloniensis predictae, que in suis ex causis predictis fuerant attenuate substantiis, in tantum quod, si fas est dicere et quod etiam miserabile est auditu, ad extreme paupertatis inopiam sunt deducte.

623. ^a) universis A. . . ^b) supra lineam add. A.

1) Quae litterae evocationem ad concilium continentes publici iuris adhuc factae non sunt.

(2) Et licet reverendus dominus et^o pater legatus nos et alias ecclesias et monasteria regni Alemanie in hiis angustiis invenit miserabiliter destitutos, ad quorundam tamen suggestionem ut creditur circumventus, gravamen gravamini accumulans, inconsueta et immoderata^d procuracione nos et alias ecclesias et monasteria multipliciter aggravavit et de die in diem per suos nuncios transeuntes et pecunias a nobis pro sue voluntatis libitu nomine procuracionis exigentes aggravamur; et hiis non contentus idem dominus legatus nunc de novo dominum nostrum Coloniensem archiepiscopum necnon alios reverendos patres, archiepiscopos, episcopos ac ceteros prelatos totius regni Alemanie, quibus derelinquere et deserere ecclesias suas est gravissimum hiis diebus, necnon singulas ecclesias et collegia ac conventus secularium ac religiosorum^e prefati regni Alemanie et 10 corum quolibet per duos de gremio ipsorum habentes super hoc plenum mandatum convocari fecit et mandavit, ut apud civitatem Herbipolim ad dominicam Oculi proxime venturam [convenirent]^f audientes monita et mandata ipsius domini legati, que duxerit in concilio ibidem indicto publice promulganda, non sine magno dispendio nostro, monasteriorum et ecclesiarum predictarum, cum terminus^g ad hoc prefinitus^h nimium sit artatus et ad 15 expensas et sumptus, que et qui ad hoc veniendo, stando et redeundo et alia que incumbereⁱ et requirerentur occasione concilii expedienda, ecclesiarum et monasteriorum proprie non suppetant facultates, locus etiam vocacionis predictae propter multa pericula intermedia utpote inimicorum capitalium domini nostri archiepiscopi et ecclesie Coloniensis in medio circumquaque consistentium^k, timorem manifestum, qui merito cadit 20 in constantes, depredaciones, insidias et mala, que cottidie transeuntibus inferuntur, quos et que est inevitabile posse aliquatenus declinari, non sit conveniens neque tutus.

(3) Insuper attendentes, quod licet dominus predictus legatus asserat [se]^l ad hoc ad partes Alemanie a sede apostolica destinatum, ut alteram mundi lucem, videlicet sacri Romani virtutem imperii, que iam dudum consopita extitit, excitaret, tamen vox^m 25 est, verbum et fama publica per regnum Alemanie multipliciter divulgata, quod idem dominus legatus regnum ipsum semper imperio inseparabiliter unitum intendit constituendo regem hereditarium, quantum in eo est, ab imperio separare et sic alteram mundi lucem, videlicet honorem culminis imperialis, si fas est dicere, extinguere et excecere ac iuri principum regni Alemanie ecclesiasticorum et secularium, ad quos 30 spectat electio regis eiusdem promovendi postmodum in imperatorem, enormiter derogare, et quodⁿ de hoc est etiam publica fama et vox ibidem, quod prefatus dominus legatus, non considerans nos et universalem ecclesiam et clerum regni Alemanie per impositionem decime in concilio Lugdunensi ad Terram Sanctam deputate et per immoderatam ipsius domini legati procuracionem necnon suorum nunciorum continuam 35 infestacionem fore, ut dictum est, multipliciter aggravatos, novam decimam ad plures annos nobis et universali clero regni predicti nobis imponere intendit, accumulando gravamina ut prius gravaminibus antedictis.

(4) Igitur ne compellamur nos et nostra exponere inimicis et maxime capitalibus domini nostri archiepiscopi et ecclesie Coloniensis et subire pericula gravissima 40 rebus nostris et personis inevitabiliter imminencia et ne prefatus dominus noster archiepiscopus, preter quem alium defensorem non habemus in statu, in quo sumus, cum dispendio totius ecclesie Coloniensis tamquam oves aberrantes nos relinquat ad dictum concilium personaliter veniendo, a processu dicti domini legati et a mandato suo predicto ac a vocacionibus huiusmodi et a cominacionibus, que in litteris antedictis 45 videntur contineri, ex premissis causis gravaminum iam illatarum^o et qualibet earum^o superius expressarum^o et que verisimiliter ex causis et coniecturis probabilibus per

022. c) supra lineam add. A. d) corr. ex immoderacione A. e) corr. ex religiosarum A.

f) deest A. g) terminis A. h) prefinitis A. i) corr. ex incumbere A. k) corr. ex consistentium A. l) deest A. m) precedit vos deletum A. n) precedit de deletum A. o) sic A. 50

eundem dominum legatum nobis, ecclesiae et monasteriis nostris inferri timemus, ac a
 cominationibus in dictis litteris contentis, et quia iam dictus dominus legatus copiam
 auctoritatis suae, si quam habet, nobis non fecit nec exhibere curavit ipse vel nuncii
 eiusdem, super hoc humilliter instantissimo et sepius requisiti, scientes nos, ecclesias et
 5 monasteria nostra progravatos et progravatas, et ne idem dominus legatus² [ad]³ suspen-
 sionis, excommunicacionis in personas nostras et interdicti in ecclesias et monasteria
 nostra⁴ sententias vel ad alias penas contra nos, ecclesias vel monasteria, terram domini
 nostri et nostram procedat, contra ipsum dominum legatum ad sedem apostolicam
 provocamus [et]⁵ etiam appellamus in hiis scriptis, nos et ecclesias nostras cum rebus⁶
 10 [et]⁷ personis protectioni sedis apostolice supponendo, et protestamur, quod huiusmodi
 provocacionem et appellacionem in presentia domini legati predicti parati essemus inter-
 ponere, si eius copiam haberemus. Et quam cito eius copiam habere poterimus, ipsam
 coram eo interponemus et faciemus et eandem innovabimus per nos seu procuratores
 nostros in omni sui forma, prout superius est expressum. Dantes Got(frido) hoc nomine
 15 clerico Coloniensi exhibitori presentium, quem quoad hoc omnium nostrum et singulorum
 procuratorem nostrum constituimus, facimus et ordinamus, potestatem et plenum man-
 datum, ut huiusmodi provocacionem et appellacionem coram predicto domino legato,
 si et cum eius copiam habere potuerit, et coram prelati et collegiis quibuscumque
 in omnibus locis, ubi expedire viderit, innovet et pro nobis omnibus et singulis a
 20 vocacione seu citacione, processu et mandato et cominacione predictis [ad]⁸ sedem
 apostolicam in scriptis provocet et appellet. Ratum et gratum habituri, quidquid idem
 procurator pro nobis et nomine nostro fecerit in premissis.

In cuius rei testimonium presens scriptum sigillo ecclesie Coloniensis ad causas
 fecimus communiri.

25 Et nos N. Dei gracia Coloniensis archiepiscopus protestantes, quod dicti prelati
 et ecclesie huiusmodi appellacionem et provocacionem coram nobis et in presentia
 nostra in omni sui forma, prout superius est expressum, per se et procuratorem suum
 predictum interposuerint et innovaverint protestando ut est premissum et alia faciendo
 que superius continentur, sigillum nostrum et secretum apponi fecimus huic scripto.

30 Nos etiam prelati, capitula seu collegia ecclesiarum, abbates, priores et conventus
 monasteriorum predicti sigilla nostra, ecclesiarum et monasteriorum nostrorum, quorum
 sigilla comode haberi poterant, quibus nos alii, quorum sigilla presentibus non sunt
 appensa, contenti sumus in hac parte, in testimonium omnium premissorum duximus
 presentibus apponenda.

35 Actum et appellatum etc.

624. PROTESTATIO ECCLESIAE MINDENSIS. Febr. 28.

*Ecclesiae suffraganeae protestationis, quae item magni momenti est, autographon
 olim bibliothecae gymnasii Coloniensis dicti 'an Marzellen', nunc in tabulario civitatis
 asservatur¹. Sigillum deest, loco membranaceo relicto. Publici iuris fecit iam anno 1882.
 40 Cardauns 'Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein' XXXVIII, 34 nr. 48².
 Sed viros doctos de hac re disserentes omnes adhuc latebat. Nobis petentibus demum con-
 tulit vir d. H. Keussen. In linea chronologica stilus paschalis adhibitus esse videtur.
 (P. deest.)*

Honorabilibus dominis prelati, prioribus, capitulis, collegiis et conventibus eccle-
 45 siarum et monasteriorum civitatis et dyocesis Coloniensis prepositi, decani, prelati.

623. ^{v)} sequitur lacuna decem litterarum A. ⁹⁾ deest A. ⁷⁾ supra lineam A. ⁸⁾ sequuntur
 terram — provocamus, sed deleta A.

1) Cf. 'Mittheilungen aus dem Stadtarchiv von Köln' IX, 125.

2) Ubi datum male indicatur.

capitula, collegia, conventus ecclesiarum et monasteriorum Mindensis civitatis et dyocesis cum sincero affectu reverentiam et honorem.

(1) Requisivit a nobis vestra honoranda universitas litteris destinatis, quod vobis vellemus assistere pro communi defensione libertatis cleri et ecclesie totius Alemannie, quam facere decrevistis per appellationem sive provocationem, quam iustus de causis a processu, mandato et a vocatione domini . . legati sedis apostolice interposuistis ad summum pontificem, prout in litteris vestris nobis transmissis plenius continetur¹.

(2) Nos itaque habito consilio deliberavimus, quod vobis astare volumus secundum nostram possibilitatem in omnibus et per omnia, prout vestra sinceritas requisivit. Dominus etiam noster . . episcopus Mindensis una nobiscum provocavit seu appellavit secundum omnem modum et formam et ex consimilibus gravaminibus et causis, que in forma provocationis vestre fuerunt expressa, et iam . . nuncium nostrum seu procuratorem nostrum emisimus ad innovandam provocationem eandem coram domino . . legato, si eius copia haberi valeat, et coram prelati et capitulis, quocumque et ubicumque eidem procuratori nostro visum fuerit expedire. (3) Quare rogamus sinceritatem vestram nobis dilectam, quatinus negocium ecclesie nostre super premissa provocatione una cum vestro, sive componendo amicablem cum ipso . . legato sive appellationem prosequendo contra ipsum, velitis assumere, quia nos contribuemus voluntarie secundum facultates nostras ad expensas, quas propter hoc contigerit suboriri, et super eo vestram nobis rescribi petimus voluntatem. Sigillo ad causas maioris ecclesie Mindensis omnes contenti sumus.

Datum Minde, feria sexta post dominicam Invocavit, anno Domini MCCLXXX sexto.

625. LITTERAE BONIFACII VIII. DE FINIBUS IMPERII.

1298. Iun. 27.

Ex Registri Bonifacii VIII. tom. III, iam in serie Registorum tabularii Vaticani tom. 49 fol. 103. Demo contulit Pogatscher. — Potthast 24707. Registres de Bonifacii VIII. 2812. Böhmer, Reg. 1246—1313 Püspste 291. (P. deest.)

Universis presentes litteras inspecturis.

Quietem et pacem ex nostris provenire studiis ubilibet affectantes et cupientes pericula in hac parte potissime cautius evitari, denuntiamus et dicimus, quod nostre intentionis existit, ut carissimus in Christo filius noster A(dolfus) rex Romanorum illustris ultra fines et limites regni sui, se de iuribus, finibus et limitibus carissimi in Christo filii nostri Phylippi regis Frantie illustris ac regni eius, ipseque rex Frantie extra fines et limites regni sui se de iuribus, finibus et limitibus imperii seu predicti Alamanie regis nullatenus intromictant. Set uterque ipsorum suis iuribus, finibus et limitibus sit contentus. Et si aliquid sit ab alterutra partium indebite attemptatum, illud in statum debitum revocetur, prout iustum et equum fuerit vel concordatum extiterit inter eos aut modo vel modis, quo vel quibus pro quiete mundi vel alias exigente iustitia, salvo honore cuiuslibet, fuerit ordinandum.

Dat. Rome apud Sanctum Petrum, V. Kal. Iulii, anno quarto.

1) *Supra* nr. 623.

APPENDIX IV.

SCRIPTA PACIS.

626. PAX PER PROVINCIAM SILESIAE CONSTITUTA.

1277. ex. — 1278. in.

Exstat in formularum collectione quae Henrici Italici dicitur. De codicibus v. supra ad nr. 112. Superest in codicibus 1) capituli maioris ecclesiae Pragensis K. 33 saec. XIV. fol. 5, quem nos ipsi contulimus; inscriptionem praebet Statuta Slesie terre; 2) tabularii regii Regiomontani nr. 281a saec. XIV. fol. 4, e quo edidit Voigt 'Das urkundliche Formelbuch des königl. Notars Heinrichs Italicus' (Archiv für österreichische Geschichte XXIX) p. 63 nr. 55. In codicibus Klagenfurtano, Colnariensi, Monuceusi desideratur. Invenitur autem in C codice Cheltenham. 303 saec. XIV. in. fol. 5, de quo v. supra ad nr. 131; contulit socius noster Karolus Hampe. Ubi rubricam: Incipiunt statuta sive instituta regni Boemie et baronum nobiliumque eiusdem terre, itemque nomina propria atque dati indicationem collector suo Marte addidit vel variavit. Contulimus etiam B editionem, quam paravit Bodmann 'Codex epistolaris Rudolphi I.' pag. 285 nr. 20 e 'chartulario' quodam Moguntino 'a monachis turpiter dilacerato', ut ait¹, nunc deperdito. Sed ubique lectiones varias, quae minoris pretii sunt, omnino negleximus.

Huius pacis constitutionem duci Silesiae Henrico domino Breslaviae vindicandum esse, iam olim opinatus est Voigt l. c. et post evicit Grünhagen 'Codex diplomaticus Silesiae' VII, 2 (1875) pag. 234; ubi tempus circa finem a. 1277. vel initium anni sequentis statuitur. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

1. Tranquillitatem reipublice, quo pacis observacione perficitur, terrarum principes^a ita defendere^b convenit et tuori, ut pacatis^c provinciis pacifice presidentes et felicibus digne gratulentur^d imperiis et fumose laudis preconio redimite ius^e suum tribuere

626. a) princeps 1. b) loco ita defendere 2: defensare. c) pacis C. d) gratulemur B: loco felicibus — gratulentur 2: et quiete nostris subiciantur. e) deest C. D.

1) V. l. c. praef. pag. XIV.

valeant unicuique^f. Cum itaque por^g provinciam Slesye^h, quam hereditarie laudis integritas etⁱ preteritorum principum iuste serviens disciplin^k pacis cultricem fomitemque iusticie preteritis efficit temporibus et Deo auctore in eternum efficiet, tantus noviter viciorum vigor acceverit^l, ut^m quod fariⁿ horrescoimus, virtus reputetur improbitas, furtum estimetur audacia, violencia fortitudo, nos itaque . . .^o dux^o una cum baronibus terre nostre novis moribus nova preparare volentes^p antidota et^q premissis diligentia^r sollicitoque tractatu dignum duximus subditorum taliter excessibus obviare, ut quos virtutis^s amor a delinquendi proposito non refrenat, corporalis saltem pene metus prohibeat a peccato, quo magis deformatus^t per scelera status terre in cultum iusticie valeat reformari. Verum cum succrescente olim^u inter nos^v nostrosque barones sedi-
cionis materia, quidam nobilium terre nostre ad exteros^w se transtulerunt^x principatus sibi que spontaneum assumentes exilium^y tam nobis quam natali patrie se ostenderunt^z inimicos, quibus tandem per H.^z principem nostre gracia reformatis, abolita penitus et cessante rancoris^a materia preconcepti, ut^b via de cetero talibus tamque perniciosis odiis clauderetur et precipue ne ulla posset^b inter nostros barones oriri sedicio seu
cissura^c, de consensu ac unanimi voluntate congregati in . . .^d castro concorditer statuerunt:

2. Ut nullus in aliquem hominem aut personam in nostro dominio constitutam vel alium qualemcumque nostrum subditum seu^e fidelem, cuiuscunque condicionis existat, vim vel iniuriosam audaciam exerceat^f, set singulorum nostro^g subditorum dominio res pariter et persone ab iniuriis tute subsisterent et secure. Quin immo si quis ad-
versus aliquem habere se diceret ius agendi, coram nobis nostroque iudicio^h teneatur in causa qualibet experiri nec sibi fore credat audaciam ulciscendi.

3. Si quis vero contra tenorem huiusmodi seviretⁱ in alterum violenter, seu realis^k foret iniuria seu verbalis, suarum rerum^l et bonorum dispendium transgressor huiusmodi paciatur. Sin autem irrogata foret^m iniuria corporalis, animadversionisⁿ nostre sententia^o puniatur^p in corpore, cuiuscunque^q generis aut dignitatis malefactor huiusmodi videatur.

4. Hoc itaque tam^r salubre statutum non^s volentes ullis^t temporum motibus aboleri, sicut rationabiliter editum fuerat et edictum^u, sic^v ipsum legitime duximus confirmandum ordinatoque colloquio, eunctis ad ipsum terre nostre baronibus convo-
catis, anno Domini tali^v, die tali^w, in civitate tali^x, presidentes colloquio constitutionis predictae memoriam eunctorum^y detulimus nocioni, quam universi et singuli milites et barones laudaverunt, ratificaverunt et eciam elegerunt eidem statuto se concorditer submittentis, nosque ipsorum ratificacionem gratam habentes et ratam, inscriptam ad eternam memoriam presentem constitutionem nostris litteris et nostro sigillo eunctorum-
que baronum astancium sigillis fecimus atque mandavimus^w roborari.

5. Statuimus insuper tam nos quam barones ac milites universi, nos quidem^x promissimus ipsique barones tacta sacrosancta cruce universi ac singuli iuraverunt, nec per se nec per alium fovere nec manutenere nec receptare^y latrones, fures, spoliatores,

026. f) et accipere iterato add. 2; sublevamen hic add. C. g) deest C. B. h) Zlesio 2; Melni-
consem C; loco per — Zlesio B: provincia. i) deest 1. k) loco iusto — disciplina 2: nobilitas terre
per plurima. l) accrevit 1. m) sibi C. n) . . supra lineam 1; Rudolphus C; dux N. B. o) Austrie
add. C. p) voluntates 1; volentes preparare C. B. q) diligentius 1. r) virtus propria C. B.
s) deformitatem 1. C. t) tempore add. 2. u) . . add. 1. v) extremos C. w) transtulerint B.
x) exitium 2. y) ostenderent C; ostendunt B. z) N. 2; Boamorum C; talem B. a) ronis 1. 45
b) deest 2. b*) deest C. B. c) possat hic add. C. B. d) tali 2; N. B; loco . . castro C; castro Valken-
steyn. e) corr. ex vel 1. f) exercent 2. g) nostrorum C. h) terminetur vel add. C. i) severit 1.
k) realiter 1. l) rer. suar. C. B. m) fuerit 2. n) deest C. B. o) plectatur 2. C. B. p) autem
add. 1. q) deest 2; nullis 2. r) editum 1. s) sicut 1. t) . . B. u) deest 1; . . B. v) deest B;
loco tali — tali C: millesimo ducentesimo octoagesimo septimo, quatuor temporum mensis Septembris, in Vienna. 50
w) tunc bonorum C. w*) mandamus 1. x) nos quidem deest 1. C. B. y) acceptare 2.

incendarios aut maleficos qualescunque, set omnes, quos huiusmodi sceleribus noverint irretitos, eorumque fautores et complices^a nostro^a denunciarent examini, nec ullius pretextu favoris aut gratio fures furumve^b socios aut homines sceleratos audeant^c occultari, sed ipsos ubilibet^d latitantes nostris inquisitionibus denunciare quam citius teneantur.

6. Super quibus diligentius inquirendis per singularum civitatum territoria seu districtus bini ac bini deputati sunt milites, qui coniunctis sibi duobus civibus civitatis^e de causis huiusmodi^f diligenter inquirent inventosque fures, incendarios, latrones alioque malefactores^g, quos aut vite vilitas aut clamosa denunciaverit infamia, auctoritate nostra dignis percussant suppliciis, nisi^h forte famosus aut insignis genere fuerit accusatus.
10 Tales enim teneantur nostro iudicio destinare.

7. Nosque ipsorum relacioni fidem omnimodam adhibentes per hos duos delatos habere debemus omnimode pro convictis in tantum, ut nec ad excusacionem aliquam admittantur. Nos vero exhibitos nobis reosⁱ pro vite meritis et qualitate^k facinoris penis debitis exigente iusticia submittemus.

8. Quod si forte quempiam militum ac nobilium terre nostre^l aut^m nostre curieⁿ servitorem, qui eo, quod nostris familiaribus^o sit ascriptus^p, fore sibi credat licenciam delinquendi, incidere contigerit in delictum^q, nos in hoc dignitati deferentes et generi, si alias bone conversacionis extiterit nec unquam de crimine fuerit accusatus, non^r faciemus eum ulcionis puniri^s supplicio, set carceralibus vinculis mancipatum^t ad morum correccionem misericorditer deferemus, ita^u tamen, ut a carcere liberari non valeat ullo modo, quousque tam nobis quam lesio convenienter ex integro de illatis iniuriis satisfiat^v, data insuper fideiussoria caucione, ut de cetero talia aut similia non committat.

9. Qui si, nostre captivitatis dispendium evitare desiderans^w, tanquam profugus ad exterarum^x terras se duxerit transferendum, habeatur in tota nostra provincia pro proscripto, quousque nostram gratiam meruerit invenire. Quod si^y alias fuerit malo^z fame aut accusatus de crimine, tunc nec ociam generi parcere teneamur nec eciam parentele, quin^a de ipso iustum iudicium atque iusticiam faciamus^a secundum formam prehabiti iam^b statuti.

10. Prohibemus insuper cunctis militibus atque baronibus terre nostre, ne pro deprehensis furibus vel aliis sceleratis hominibus intercedant. Si quis contra hoc nostro prohibicionis edictum intercesserit pro quocunque malefico, indignacionem nostram se noverit incurrisse.

11. Statuimus eciam, ut in tribus temporibus cuiuslibet anni fore debeat provinciale iudicium, ad quod venire teneantur universi terre nostre milites et barones ac prodere^c terre nostre nocivos homines et infames secundum formam prestiti sacramenti^d. Tempora vero sunt hec, sicut in ordinacione videntur. Quibus^e temporibus nos nostrive^f iudices delata^g nobis scelera singulorum mucrone iusticie feriemus.

12. Barones vero, quos ad inquisitionis officium super premissis per singulas civitates unanimiter statuimus, qui vulgo consules appellantur, ad memoriam futurorum fecimus hic^h subscribi. Territoria ponentur, sicut debent per milites ordinari. Qui milites ad territoria ordinati omnes et singuli tactis reliquiis sancte crucis spontanee iuraverunt

026. *) et compl. deest 2. a) nostroquo 1. b) furumquo 1. c) desinant 1. B; desinent C.
 d) ubique 1. e) huius add. C. f) supra lineam 1; deest C. g) maleficos 2. C. h) si C.
 i) bis scriptum 1. j) quantitate 1. k) deest C. l) ac 1. m) curie nostre C. B. n) familiari-
 45 talibus 1. o) astrictus 1. p) debitum C. q) inde C; tamen B. r) eum add. 2; loco eum — puniri
 2: ultimo puniri; C. B.: ut ultimo puniatur. s) castigatum C. B. t) reliqua desunt 1 usque ad lin. 36
 quibus; quorum loco 1 exhibet verba et facere per quosque subditos nostros inviolabiliter observari. v) satis-
 faciet B. w) desideratis C. x) extremas C. y) aliquis add. C. z) malefactor C. a) quia
 . . . facimus C; faciens B. b) prehabiti iam deest B. c) producero B. d) iuramenti B. e) hoc
 50 verbo denuo incipit 1. f) nostrique C. g) declarata C. h) hec 1.

omnia suprascripta rata¹ habere et inviolabiliter observare. Nosque similiter tacta² sancta cruce iuravimus³ omnia predicta attendere et servare⁴ et⁵ facere per quoslibet nostros⁶ subditos inviolabiliter observari⁷.

13. Si quis autem⁸ ex predictis consulibus morte vel quocunque casu fortuito pre-peditus commissum sibi presentis inquisitionis officium nequiverit exercere, in locum⁹ ipsius¹⁰ alter sine dilacione qualibet subrogetur.

14. Ad hec autem¹¹, cum inquisicio iuris iniuriam non pretendat¹², districtius inhibemus cunctis baronibus, militibus ceterisque nostro subditis¹³ dominio, ne quis deputatos a nobis cunctisque baronibus consules supradictos ab iniuncto sibi negotio minis¹⁴ arceat aut aliquam ipsis violenciam inferat aut eosdem propter ipsorum¹⁵ fidem atque iusticiam prosequatur.

15. Si quis autem eisdem se exhibuerit propter ipsorum officium inimicum, per-iurus permaneat et infamis nostrique detractor¹⁶ honoris et hostis¹⁷ reipublice cum ceteris sceleratis hominibus paris pene recipiat porcionem.

16. Precipimus insuper¹⁸ atque mandamus, ut universi terre nostre milites et¹⁹ barones ceterique in officiis publicis constituti infra octavas tales proxime nunc instantes iurare debeant fidem et²⁰ pacem. Quod quicumque non fecerit aut²¹ facere renuerit, elapso termino²² iam²³ prefixo pro²⁴ reo²⁵ et condempnato²⁶ tam a²⁷ nobis quam a terre incolis habeatur.

17. Ut autem²⁸ omnia suprascripta rata permaneant et firma perpetuis subsistant²⁹ temporibus, presentes litteras conscribi fecimus nostrique sigilli munimine ac predictorum consulum signaculo communiri.

Dat. etc³⁰.

627. PAX RHENI INFERIORIS.

1279. Aug. 28.

35

Autographon, quod asservatur in tabulario regio Dusseldorpiensi 'Churcöln' 273, denuo contulimus nos ipsi. Edidit Lacomblet 'Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins' II, 427 nr. 728. (P. deest.)

Sifridus Dei gratia sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Ytaliam archicancellarius et Iohannes eadem gratia dux Lotharingie et Brabantio uni-³⁰versis, ad quos presentes littere pervenerint, salutem in Domino et rei geste cognoscere veritatem.

1. Quoniam sicut ex turbatione pacis regna quassantur, iuris et legis leditur observantia et omnis tranquillitas naufragatur, sic eadem reformata et roborata, sub eius umbraculo quasi in quietis gremio quodam omnia conquiescunt. Talis igitur ac tanti³⁵ boni, quod ex observantia pacis provenire dinoscitur, instinctu allecti, ad reformationem et conservationem pacis tam in terris quam in aquis firmiter observande nostrum animam

626. ¹) deest C. ²) tacta similiter C. ³) iuramus I. ⁴) loco attendere et servare I: attente observare; C: attendere, observare; nosque — servare deest B. ⁵) et — observari deest I. ⁶) milites add. C. ⁷) deest C. B. ⁸) eiusdem 2. ⁹) precedat I. C. B. ¹⁰) subiectis 2; dominio subiectis C. B. ¹¹) minus C. ¹²) eorum 2. ¹³) ob 2; velud C; loco nostrique — honoris B: postque ult. honoris. ¹⁴) et proditor add. C. B. ¹⁵) deest I. ¹⁶) ac C. B. ¹⁷) tempore I. ¹⁸) pro eo C. B. ¹⁹) loco pro — condempnato C. B.: contemptor nostri mandati et hostis. ²⁰) pena I. ²¹) condempnacione I. ²²) eschatocollon in 2. B: Actum et datum etc.; C: Actum et datum Wienne, anno Domini etc.

inclinantes, una cum nobilibus viris Reynaldo Gelrensi et Theoderico Clevensi comitibus nostris fidelibus karissimis fedus pacis ineundum duximus sub hac forma:

2. Quod quicumque hominum, cuiuscumque status aut dignitatis seu prominentie fuerit, clericos, ecclesiasticas personas, milites, mercatores, peregrinos ac alios viatores necnon et alios quoscumque inter Renum et Denram et in ipsis aquis sive in terris sive in aquis spoliaverit aut captivaverit seu iniuste ab eis aliquid extorsit, seu quicumque monetam falsaverit vel in loco non debito vel sub signo alterius domini monetam cudi fecerit aut permiserit, in cuiuscumque nostrum districtu aut in conterminis, finibus seu iurisdictionibus, cuiuscumque existant, tale facinus fuerit perpetratum. ille primum contra predictos, si moniti non emendaverint, potenter et patenter consurgat, aliis minime expectatis. Et nos ad monitionem eius, qui hoc interceperit, sibi ad prosequendum huiusmodi negotium communiter auxilium prestabimus pro posse nostro et nosse infra tres septimanas, postquam fuerimus requisiti, et ad vindictam talis facinoris potenter et patenter unanimiter procedemus nec aliquatenus a prosecutione desistemus huiusmodi, donec passo iniuriam ea que perdidit sint sine dampno suo integraliter restituta et captivi fuerint absoluti, et nobis quatuor congrua prestita sit emenda vel iudicium factum fuerit de ipsis spoliatore vel spoliatoribus seu captivatoribus, sicut diutaverit rigor iuris.

3. Si quis vero dominus terre nobilis vel alius aliquis spoliatores vel captivatores sive falsarios monetarum receperit et receptos defenderit, quominus ipsi restituant spoliata, vel solutos dimiserint captivos aut congruam nobis quatuor predictis prestent emendam aut prohibuerint iudicium de ipsis fieri, contra talem omnes unanimiter consurgemus nec ab incepta prosecutione cessabimus, donec talis temeritas pena congrua puniatur. Nec ipsos spoliatores seu captivatores aut eorum receptores seu defensores aliquis nostrum sigillatim admittet ad gratiam vel compositionem faciet cum eisdem, sed sicut communis est nostra obligatio ad pacis conservationem, sic etiam inter nos communis erit communio et communicatio ad compositionis et emende receptionem nec aliquis nostrum supportabit alterum in premissis.

4. Volumus etiam, quod mercatores et alii, quicumque mercimonia quecumque videlicet in vino, sale, calibe et aliis que solaist vulgariter appellantur, Reno et Mosa transeant, et stratas suas et vias observent, sicut consuetum est ab antiquo.

5. Ad maiorem etiam ipsius pacis observantiam et mercatorum favorem nos archiepiscopus Coloniensis predictus denarium conductus, quem recipere consuevimus apud Worinc, Urdincgen et Berke, deponimus, volentes ut merees et alia per alveum Reni descendencia et ascendencia ibidem libere transeant et ducantur. Et Th. comes Clevensis denarium conductus, quem recepit apud Orsoy, similiter deponit et deponot. Comes etiam Gelrensis suo iusto thelonio contentus erit, sicut est consuetum.

6. Volumus insuper nos archiepiscopus, dux Brabantie, comes Gelrie et comes Clevensis predicti, quod dux Limburgensis thelonium, quod minus iuste apud Dusbürg recepit et recipit, omnino deponat. Et Henricus de Lecka, si quod iuris habet in thelonio Smithusen, eo contentus erit et ultra non recipiet aliquid ibidem.

7. Et quia ad conservationem pacis eiusdem speramus plerosque nobiscum aspirare debere favorabiliter, unanimiter duximus admittendum, ut si quis dominus terre, sive spiritualis sive secularis existat, aut nobilis aliquis sive etiam aliqua civitas aut bona villa inter Renum et Denram commorantes aut incolas huiusmodi fedus nobiscum inire decreverint et ad observationem pacis huiusmodi se nobiscum duxerint obligare, talis vel tales ad communionem huiusmodi federis recipientur. Non tamen sine unanimi consensu omnium nostrum quatuor predictorum ad fedus pacis huiusmodi admittentur.

8. Nos vero archiepiscopus Coloniensis et dux Brabantie predicti ad observationem omnium premissorum fide prestita corporali, coram positis ewangeliiis et tactis sacris

reliquiis nos firmiter obligamus, salvis fide et iuramento, quibus tenemur civibus Coloniensibus et Aquensibus, que inviolabiliter volumus observare, quos etiam in hac pace quoad nos volumus includi. Nos vero Renaldus Gelrie et Theodericus Clevensis comites ad observantiam omnium promissorum fide prius prestita corporali, coram positis ewangeliiis, tactis sacris reliquiis et iuramento prestito nos obligamus, hoc salvo quod cives Colonienses et Aquenses quoad nos in hac assumptione pacis generalis nolumus includi, ita tamen quod si cives Colonienses et Aquenses nobiscum concordaverint, extunc quoad nos predictae paci generali sint inclusi.

1980.
Jan. 24.

9. Hoc quidem fedus pacis observare promittimus exnunc usque ad festum beati Iohannis baptiste proximo futurum et ab ipso festo Iohannis per continuum succedens 10 triennium, nisi de communi consilio et consensu omnium nostrum ipsum terminum duxerimus prorogandum.

10. Hec omnia et singula premissa promissimus et promittimus, salvo per omnia iure imperii, quod speramus per huiusmodi ordinationem debere recipere incrementum, commodum et honorem. 15

In cuius rei testimonium robur et notitiam nos Sifridus archiepiscopus, Iohannes dux Brabantie, R. Gelrensis et Th. Clevensis comites predicti sigilla nostra appendi fecimus huic scripto.

Actum et datum apud Waneheim, presentibus multis probis viris et honestis, anno Domini millesimo CCLXX nono, quinto Kal. Septembris. 20

628. PAX TERRARUM MARIS BALTICI.

1283. Iun. 13.

Exemplar coaevum A, quod exstat in tabulario civitatis Lubecensis 'Trese Saxo-Lauenb.' nr. 11, nobis petentibus denuo descripsit vir d. Fridericus Bruns. Sigilla non pendent. Quo omnes redeunt editiones. 25

Superest etiam in eodem tabulario M minuta huius Pacis, cuius varias lectiones praecipuas, collatis inter se editionibus, quae tum in 'Codice diplomatico Lubecens' I, 401 nr. 445 cum 'Hansisches Urkundenbuch' I, 313 nr. 917 in varia lectione paratae sunt, nos in adnotationibus posuimus. De indole huius Pacis cf. ea quae monuit Höhlbaum 'Hansisches Urkundenbuch' I, 313 not. 2. (P. deest.) 30

In nomine Domini amen.

Iohannes Dei gracia dux Saxonie, Bugezlaus Dei gracia dux Zlavorum, Wizlaus Dei gracia princeps Ruianorum, Henricus et Iohannes Dei gracia domini de Werle, Helmoldus et Nicolaus Dei gracia comites Szwerinenses, Bernardus Dei gracia comes de Dannonberg, Iohannes, Hinricus et Iohannes Dei gracia domini Magnopolenses, 35 Iohannes, Nicolaus et Borwinus Dei gracia domicelli de Rozstok universique fideles et vasalli intra terras et terminos dictorum dominorum constituti, consules et universitas civitatum Lubeke, Wismarie, Rozstok, Stralessund(e), Gripeswald(e), Stetin, Demin et Tanelim necnon omnes civitates earundem terrarum universis Christi fidelibus presens scriptum visuris vel audituris salutem in eo, qui est salus omnium. 40

628. *) *protocollon et arenya deunt M, ubi loco in nomine — quilibet (pag. 607 lin. 9) scripta sunt:* Notum sit, quod dominus Io. Saxonie dux, domini Slavic tales et taliter et eorum vasalli et civitates tales et taliter se federaverunt iuramentis et fidei promissis, quod quivis eorum.

1. Quantum sit emolumentum pacis et hominibus et terris, in quibus pax vigere
 discoscitur, et quod ex adverso detrimentum sit eis-intus, quos hominum pestilencium
 et perversorum malignitas nullo pacis aut iusticie timore refrenatur, omnium prudentia
 non ignorat. Et si princeps ac terrarum domini suscipiunt pacem populo, tunc in
 5 fidelibus, vasallis, civitatibus atque subditis valebit iusticia roperiri, nisi enim iusticia
 et pax se mutuis recipiant osculis, necesse eat secundum prophetam, ut et longe stet
 iusticia et veritas corruet in plateis¹. Cum igitur pax bonusque status nobis cordi sint,
 sicut debent, notum esse volumus tam posteris quam presentibus, quod nos fide data
 iuramentisque prestitis confederati sumus, ita quod quilibet² alii debet assistere in
 10 omnibus iustis causis.

2. Unde si cuiquam de premissis principibus, dominis vel eorum vasallis aut
 civitatibus vel civitatum incolis sive eciam quibuscunque rurensibus vel villanis terras
 istorum principum et dominorum vel eciam bona vasallorum inhabitantibus quitquam
 iniurie vel indebiti gravaminis illatum fuerit, super talis gravaminis iniuria omnes ad
 15 hanc confederacionem pertinentes petitionibus et procuracionibus, quibus poterunt,
 ordinare studebunt, quod talis iniuria retractetur. Si vero tali via infra mensem finis
 debitus non fuerit consecutus et si gravaminis^b iniurie contra iusticiam illate sunt
 dominis aut vasallis, tunc dicte civitates coniunctim cum ducentis dextrariis eciam in
 hoc presenti bello et gwerra^c servient dominis et vasallis suis propriis sub expensis,
 20 de quibus ipse civitates quinquaginta dextrarios iam quitaverunt cum domino Iohanne
 duce Saxonie, ex eo quod mille marce Lubicencium denariorum sibi ac civitatibus
 sunt collate, que^d mille marce, si civitatibus restitute fuerint, tunc ipse servient iterum
 dextrariis cum ducentis^d.

3. Si vero civitatibus et earum inhabitatoribus iniuriam gravaminis inferri conti-
 25 gerit, super tali gravamine modis prehabitis omnes ad istam confederacionem pertinentes
 petitionibus et promociionibus aliis infra mensem facient, quidquid poterunt, quod illud
 in statum debitum reducatur. Et si talis iniuria via huiusmodi retractari non valebit,
 principes, domini et vasalli iam dicti sub suis expensis^e propriis civitates iuvabunt
 et earum incolas cum quadringentis dextrariis, preter^f dominum Iohannem ducem
 30 Saxonie et Helmoldum et Nicolaum comites de Zworin necnon dominum Iohannem
 Magnopolensem atque dominum Bernardum comitem de Dannenberg, qui dominos
 ceteros et civitates pro suo posse iuvabunt, et aliis principibus et dominis se nullu
 racione adiungent nec in civitates eorum et municiones quempiam in dampnum domi-
 norum et civitatum sub confederacione predicta conclusorum intromittent nec ipsas
 35 debent cuiquam aperire^f.

4. Ceterum si predictis principibus, dominis et vasallis atque civitatibus visum
 fuerit expedire, quod ad aquas navigio de premissis quitquam contractari debeat, tunc
 pro quolibet centenario dextrariorum principes^g et domini una cum civitatibus^h cum
 ducentis armatis viris bene expeditis navigio servient, quantum possunt.

40 5. Preterea si dicti principes et domini cum civitatibus equites bellum sive
 gwerram aggressi fuerint, tunc rurenses et villani terras dictorum principum et domi-
 norum inhabitantes de quibuslibet sex mansis cum uno equo servient^h et uno viro
 armis sibi decentibus expedito.

6. Item si prefati domini [cum]ⁱ civitatibus inimicorum terras intraverint et ibi
 45 per exactiones, que vordinginghe^k dicuntur, pecuniam aliquam vel bona acquisierint

628. b) gravamine or. c) contra dominos marchiones *add. M, sed deleta.* d) quo — ducentis
 deunt *M.* e) sub suis expensis *deunt M.* f) loco proter — aperire *M:* et in omnibus terris, *sed*
deleta. g) loco principes — civitatibus *M:* civitates. h) *sequitur polfredo, sed deletum M.* i) *deest or.*
 k) vordinghe *A:* vordinginghe *M.*

vel etiam per captivos¹ tam^m intra terras quam extra terminos suos eorundem dominorum ab ipsis bona conquiri contigerit, ubicunque locorum vel qualitercunque conquista fuerint, hec sicuti captivi secundum numerum armatorum in hoc pro utraque parte existencium equaliter dividuntur^m. Siⁿ vero de civitatibus captivari contigerit et domini captivos aliquos superstites habuerint super eos, cum quibus suos homines, si qui de suis forsan captivati fuerint, bene possunt redimere, illos inquam captivos superstites dabunt in concambium pro eis, qui sunt de civitatibus captivati, et e converso facient civitates. Si autem dominorum quempiam captivari contingerit, ille se ipsum redimet. Sed si a vasallis et civitatibus princeps aliquis sive dominus fuerit captivatus, ille debet dominis ad usus eorum tantummodo in subsidium presentari.

7. Et si domini municionem aliquam perdididerint, dampnum subportabunt. Si autem aliquam ceperint et expugnaverint, profectum habebunt, sed pro recuperacione municionis perditæ omnes unanimiter, quantumcunque poterunt, laborabuntⁿ.

8. Item omnes strato dictarum terrarum pacifice debent esse transeuntibus tali modo, ut si cuiquam rebus aut corpore fuerit illatum quitquam gravaminis et iniurie, omnes, ad quos clamor sive scruchte taliter pregravati pervenerit, insequi debent eum vel eos, qui iniuriam intulerunt, valide toto posse. Et qui tales maleficos audito scruchte^o non insecuntur et^p eos post hec de hoc incusari contigerit, quod, sicut tenebantur, secuti^a non fuerint, ac se super eo, quod clamor ad ipsos non pervenerit, excusare voluerint, si miles est, armiger sive famulus, quinque potiores et meliores de tota parantela sua et amicis assumet et sic ipse sextus existens ac ab obiectis iuiusmodi expurgabit, villanus vero sive rurensis ipse decimus novem melioribus sue condicionis et fidedignioribus coassumptis. Quicumque vero, sicut prehabitu est, se expurgare recusaverint^p, illi solvent et emondabunt, quidquid passo vel passis iniuriam est illatum.

9. Eodem modo fiet ad aquas eadem pace, securitate et insecucione, sicut est ad terras superius ordinatum.

10. Ceterum^r si preonem aliquem, incendiarium, homicidam vel latronem sive maleficum talem deprehendi contigerit ita, quod crimen publicum sit et notorium, neque princeps neque dominus neque vasallus neque advocatus neque civitates neque iudices, qualescunque fuerint, pecuniam ullam sive donum accipient, sed idem pene et sentencie iuris, quam meruit, modis omnibus subiacebit.

11. Item nullus omnino, qualiscunque sit, maleficum quemquam manutenebit vel fovebit, sed si forsan esset aliquis, qui maleficum aliquem fovere vel manutenero presumeret, cuiuscunque condicionis hic extiterit, pro hoste per omnia sicut maleficus est tenendus. Verum si maleficus quisquam evaserit, ille per omnes terras supradictorum dominorum et civitates quaslibet habebitur^r pro proscripito.

12. Si autem quisquam prelibatorum principum, dominorum, vasallorum vel civitatum^r premissa violaverit aut, ut est prehabitu, cooperari noluerit, illum monebunt sui proprii vasalli et civitates cum ceteris dominis, vasallis et civitatibus, quod memor sue fidei et iuramenti infra mensem faciat in hiis omnibus, que promisit. Et si tam pertinax fuerit, quod in hiis facere noluerit, quod tenetur, ille pro hoste tenebitur et ipse perⁿ predictos omnes et per oius proprios vasallos et civitates gwerris invadetur per omnia sicut hostis, et tandem, eo convicto, ipse solvet omnes expensas in talibus erogatas^r. Eodem modo erit de civitatibus et vasallis, si rebellos fuerint et non tenuerint omnia, quemadmodum in presenti pagina sunt expressa.

628. 1) aut per res ab inimicis optentas *add. M.* m) loco tam — dividuntur *M.* bona vel pecunia fuerit conquista, de illis due partes cedent dominis et tertia pars debet civitatibus exhiberi *M.* n) Si — laborabunt *deunt M.* o) schrichte *M.* p) et — recusaverint *desunt M.*
 4. sicuti *or.* r) Ceterum — proscripito *desunt M.* s) habebit *or.* t) paucorum aut plurium *add. M.* u) supra lineam *add. or.* v) erogatis *or.*

13. Proterca^w si vasallos inter se discordare contigerit, rectores, iudices et iurati, qui pro tempore stantur, sibi causam illorum assument et ipsam diligentius discutientes iniustam partem compescent, iustam vero in omnibus tuebuntur.

14. Insuper nullus omnino hostes in cibariis nec in uno nec in alio confortabit, sed si forsitan quisquam esset, qui^x hostes in cibariis vel in aliquibus aliis confortare presumeret, qualiscunque talis esset, pro hoste deberet per omnia reputari.

15. Item universi supradicti principes et domini consensum ad hoc adhibuerunt plenarium, quod civitates eorum tam magne quam parve civitatibus ceteris in omnibus secundum suam possibilitatem assistant^w.

16. Item omnes civitates in hac confederacione comprehense perfruentur tam in theloniis, pedagogiis et exactionibus dictis unghelt, quam in omnibus aliis iuribus, libertatibus et graciis, quas privilegiis vel aliis ostensionibus demonstrare poterant se habere et hactenus habuisse, que singula debent cuilibet civitati secundum quod demonstraverint innovari; sed specialiter libertates et gracie et omnia iura^t, que Lubicensis habuerunt in omnibus terris et terminis, que fuerant sublimium dominorum Barnim et Warzlai ducum Slavorum, debent ipsis Lubicensibus innovari et per autentica privilegia de novo conferri. Civitatibus universis in confederacionibus huiusmodi comprehensis.

17. Similiter^y et vasallis debent omnia iura, libertates et gracie, quas a primis et antiquis unquam habuerunt temporibus, inviolabiliter observari.

18. Ceterum sepedicti principes et domini cum marchionibus vel hostibus suis aliis compositionem prorsus nullam inibunt, nisi sit cum voluntate civitatum communium et consensu.

19. Omnia vero^z placita memorata et statuta atque pax per decem annorum durabunt circulum, et si extunc vasallis et civitatibus utile et expediens visum fuerit, ut perdurent diucius, per quantum temporis ipsis placuerit, perdurabunt ulterius, quod tamen nequaquam in dominis, sed in vasallis et civitatibus tantum stabunt.

20. Si autem quemquam dominorum antedictorum medio tempore ab hoc seculo emigrare contigerit, et si filii sui seu heredes prelibata servare rennerint, vasalli, fideles et civitates ipsis homagium sive vasallagium nequaquam facient nec ipsos debent habere pro dominis, nisi prius servent omnia, que sunt superius memorata. Si vero vasallus quisquam mortuus fuerit, filii sui seu heredes idem, quod pater promisit, facient. Alioquin principes et domini bona sua feodalia nequaquam porrigere sibi debent.

21. Ad omnia antedicta statuenda et ordinanda necnon errata corrigenda tam de vasallis quam discretioribus civitatum singulorum dominorum et terrarum rectores, iudices et iurati singulis suis debent eligi, qui quater in anno quolibet, videlicet in octava pasche, in octava beati Iohannis baptiste, in octava beati Michaelis et in circumcissione Domini secundum quod apud se decreverint debent ad statuendum, ordinandum et corrigendum singula convenire; et quitquit ab ipsis extricari et enodari noquiverit, ad evocandum et iudicandum ad dominum Iohannem ducem Saxonie deferetur, qui ab universis dominis et vasallis et civitatibus super hiis omnibus iudex et capitaneus est electus. Et si per aliquam absenciam extra terras forsitan existens presens esse non poterit, cum consilio et voluntate prehabitorum dominorum vasallorum et civitatum iudicem debet ponere loco sui.

Jun. 30.
Oct. 6.
Jan. 1.

628. ^w) Proterca — assistant *desunt M.* ^x) quo *or.* ^y) *Ab hoc verbo reliqua omnia desunt M.* ^z) *ubi potius haec sequuntur: Proterca domini, vasalli et civitates ne omnes in hac confederacione comprehensi non aggrediantur aliquam gworam racione gravaminis cuiuscunque nisi de communi consilio eorum, qui pertinent ad confederacionem presentem omnia lucusque deleta. Post haec: De rectore seu iudice et iuratis assessoribus eius quolibet anno innovandis. De domino, vasallo vel civitatense iurato decedente et alio loco sui iurare volenti. De pandatione faciendâ super adversarios.* ¹⁾ *vero supra lineam add. or.*

1) *De hiis cf. ea quae notata sunt 'Hansisches Urkundenbuch' t. c.*

22. Super hec omnia, si qui vasalli essent vel civitates intra sepediletorum dominorum terras et terminos, qui se ab huiusmodi pactis et confederacionibus vellent abstragere^a, illi iuribus, libertatibus et graciis prehabitis minime perfruentur.

23. Quod autem tam racionabile factum et salubre inmutari non valeat vel infringi, prelibati principes et domini, videlicet Iohannes dux Saxonie, Bugez(laus) dux Slavorum, Wiz(laus) princeps Ruianorum, H(enricus) et Iohannes domini de Werle, Hel(moldus) et Ni(colaus) comites Zwerinenses, Iohannes, Hinricus et Iohannes domini Magnopolenses, Ber(nardus) comes de Dannenberg, Iohannes, Ni(colaus) et Bor(winus) domicelli de Rozstok fide, pactis et iuramentis prestitis compromittentes coniuraverunt una cum vasallis et civitatibus universis intra suas terras et terminos suos constitutis neonon civitate Lubicensi, ita quod quilibet^b alii in omnibus superius fideliter expressis debet assistere et insuper in cunctis aliis iustis causis.

24. Sunt autem hii milites et vasalli, qui una cum dictis principibus, dominis et vasallis in manus civitatum et econverso civitates in manus eorum fide data et iuramentis prestitis promiserunt. Cum domino Iohanne duce Saxonie sponponderunt et iuraverunt hii: Volmarus et Volmarus filius eius, David de Carlowe, Ditlevus de Parkentin, Emeke Hake, Heyno Schacke de Lunenborch, Hartwicus de Retzekow, Iohannes de Balch, Borchardus Degezow milites, Iohannes de Crumesse famulus; cum domino Wiz(lao) principe Ruianorum Matheus et Everardus fratres dicti Molteken, Nicolaus de Diviz, Henricus Pape, Wernerus de Tribeses milites; cum comitibus de Zwerin: Ludolfus Molsan et Fredericus filius suus, Ludolfus Hasenkop, Iohannes de Dambeke, Ericus, Anthonius, Voz de Retberg, Gherrardus de Eezen, Stochvisch milites; cum domino Bernardo comite de Dannenberg: Eghardus Ribo, Bertoldus de Storteleboeche milites; cum domino Iohanne Magnopolensi Fredericus Smokere, Eggehardus de Gutow, Hinricus de Bulow milites, Nicolaus de Bulow famulus; cum H(enrico) et Iohanne dominis de Werle: Godeko Luch, Volradus Dargez, Iohannes Koz, Nicolaus Gallus, H(enricus) de Vlotow, Tidericus de Buren, Iordanus et Gherrardus fratres de Cropelin, Iohannes Cabolt, Iohannes et Bernardus fratres de Belin, Sifridus de Kuthdorp, Radolfus de Hunwardestorp, Grub. Duding, Volzeke Tunneke, Mathias Galerus, Hermannus de Langhevorde, Heydonricus de Lu, Bernardus de Lesten, Iohannes de Goldenbog, Iohannes de Dutton, Iohannes de Lipe, Hen(ricus) Storm milites; cum H(enrico) et Iohanne domicellis Magnopolensibus: Bertoldus Pren, Otto de Reventlo, Hinricus de Barnekow, Ludolfus de Travenemunde, Benedictus de Rodenboke, Heningus de Stralendorp, Marquardus de Le, Gherrardus et Hartwicus fratres dicti Metzike, Heningus dictus de Cremon, Iohannes de Sernin, Otto Wackerbart, Gotdescalcus Pren, Tetwicus de Ordz, Godeko Dotenberch milites; cum Iohanne et Ni(colao) et Bor(wino) domicellis de Rozstok: Gerardus de Rozstok, Iohannes Babbe, Reddagus, Iohannes, Fredericus et Conradus fratres dicti Molteke, Goscalcus Polone, Henricus Lupus, Georgius Molteke, Gerrardus de Oldendorp, Henricus de Tunc, Godeke de Tribow, Hen(ricus) Kat, Lambertus de Manegoldeshaghen, Volradus Smoker, Bordeko et Tidericus de Kalant, Bertoldus de Iork, Wernerus de Axekow, Bertoldus Latekop, Fredericus Kercedorp, Wernerus Gesevitz, Marquardus de Dragan milites et alii quam plurimi milites et armigeri fidedigni.

25. Ad evidenciam autem pleniorum prehabitorum et firmitudinem cerciorom^c omnium memoratorum principum et dominorum atque civitatum sigilla anexa sunt presenti cartule ad cautelam.

Aetum et datum in civitate Rozstok, anno Domini MCCLXXXIII, dominica proxima ante festum beati Viti.

028. ^a) sic or. ^b) corr. ec. cuilibet or. ^c) cerciorum or.

629—632. ACTA AD PACEM THURINGIAE SPECTANTIA.

1287. Febr. 25. — 1291. Mai. 8.

629. SCRIPTUM PACIS. 1287. Febr. 25.

5 *Denuo exemplavimus autographon, quod asservatur Monaci in tabulario generali regni Bavarici 'Mainz Stift St. Alban' fusc. 7 nr. 44. Sigilla iam desunt, foraminibus relictis. Scriptum est a scriba cancellariae Moguntinae. In verso leguntur manu coeva: fr̄e quibus se Nuenburgen. et Merseburgen. ep̄i et march. Fridericus de Landesberch se obligant ad subsidium pacis. Edidit iam olim Schunck 'Codex diplomaticus' pag. 134, eodem usus autographo. Cf. Reg. imp. VI, 2058. (P. deest.)*

1. Nos Dei gracia Bruno Nuemburgensis, Heinricus Merseburgensis ecclesiarum episcopi et Fridericus marchio de Landesberg recognoscimus et constare cupimus universis, quod nos de mandato serenissimi domini nostri regis Romanorum illustris, apponente suam sollicitudinem reverendo in Christo patre domino H(einrico) sancte
15 Maguntine sedis archiepiscopo sacri imperii per Germaniam archicancellario, in partibus Thuringie et Orientalibus ipsius domini regis capitaneo et vicario¹, pacem generalem iuxta formam, condiciones et modos, secundum quod in ipsis partibus Thuringie per eundem dominum archiepiscopum eciam pax ordinata² existit, per nostras terras et districtus exnunc et a festo beate Walpurgis proximo affuturo ad sex annos continuos fide data
20 et corporali sacramento prestitis super eo promissimus observare. Mai 1.

2. Et ut optatus pacis effectus proveniat^a quodque efficacius dirigi valeat pax eadem et foveri, ad instar subsidii inpositi in partibus Thuringie per nostras terras et districtus commune tam nobis quam omnibus earundem terrarum et districtuum incolis, clericis et laicis, subsidium duximus imponendum, ita sane quod de cuiuslibet marce
25 annuo reddito usualis argenti ferto dimidius persolvatur, exceptis tamen bonis, que quicumque milites, religiosi vel clerici seculares colunt propriis laboribus et expensis. De quibus inquam bonis pro quolibet marce unius redditu loto est tantummodo persolvendus. Si autem alicuius bona ad unius marce redditum annum minime se extendunt, pro rata eorum que consuevit percipere reddituum tantum solvet. Huiusmodi tamen
30 subsidium de redditibus et bonis sitis extra muros et fossata civitatum et oppidorum est solummodo exhibendum.

3. Quia vero prefatus dominus archiepiscopus Maguntinus graves pro instauranda pace huiusmodi labores impendisse dinoscitur et expensas, ut eidem reconpensam aliquis gratitudinis rependamus, in eo voluntate concordi convenimus et consensu, ut
35 prefati subsidii medietas cedat domino archiepiscopo supradicto, eidem vel strenuo viro Henrico advocato de Plawe, quem suum in predictis nostris terris et districtibus capitaneum quociens fuerit absens constituit, assignanda. Reliqua vero medietas in conservationem pacis huiusmodi de ipsius domini archiepiscopi consensu et consilio convertetur.

4. Ad hec itaquo omnia et singula fideliter observanda nos pro nobis prefatis
40 terris et districtibus nostris ac incolis eorundem firmiter obligamus et debitores constituimus principales. Litterarum presencium testimonio sigillorum nostrorum munimine munitarum.

Dat. Erfordie, anno Domini MCCLXXXVII, V. Kal. Martii.

629. *) at in loco raso or.

45 1) Cf. supra nr. 398. 2) Litterae pacis, quarum mentio fit in confirmatione regis a. 1287. Mart. 29. data supra nr. 399, nobis serratae non sunt.

630. LITTERAE RUDOLFO REGI DIRECTAE. 1287. Aug. 14.

Descriptimus autographon eiusdem tabularii 'Mainz Erastist Nachträge' fasc. 7. Quatuordecim sigilla olim pendebant, quorum adhuc secundum, tertium parum laesa, primum, quartum, quintum, sextum, penultimum admodum laesa sunt, cetera omnino desiderantur. Lora sigilli quinti inscripta sunt: Districi lantgra., penultimi: S. Meinheri burgravi Misnen. Scriptum est item ac nr. 629 a scriba cancellariae Moguntinae. Ad idem autographon omnes redeunt editiones. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2117.

(P. deest.)

Invictissimo domino suo domino Rud(olfo) regi Romanorum semper augusto Witecho Misnensis, Heinricus Mersenburgensis et Bruno Nuwemburgensis ecclesiarum episcopi, Fridericus comes Saxonie palatinus, Theodricus iunior lantgravius Thuringie, Fridericus filius Heinrici marchionis Misnensis et Orientalis, Otto de Marnshoyge, Fridericus et Bertoldus de Rabenswalt, Albertus de Glichen et Heinricus de Stalberg comites, . . . buregravius Misnensis cum ceteris baronibus in Cice coram venerabili patre domino Heinrico sancte Maguntine sedis archiepiscopo sacri imperii per Germaniam archicancellario vice et loco vestre maiestatis presidente iudicio congregatis cum omni subiectione obsequiosam semper ad eius beneplacita voluntatem.

Pacem illam communem per eundem reverendum in Christo patrem dominum Heinricum archiepiscopum Maguntinum auctoritate et mandato vestro secundum datam sibi desuper prudentiam cooperante pacis auctore non minus mirifice quam salubriter ordinatam ac solidissimis firmitatibus roboratam mente stabili et invariabili proposito disponentes et incommutabiliter promittentes inviolabiliter observare, serenitatem vestram omnes et singuli rogamus plenissimo cum affectu, quatinus contra turbatores pacis eiusdem severitate regia procedatis ad rebellionis sue pertinaciam comprimendam, prout excessus eorum exegerint, quocienscumque et quandocumque per predictum dominum H. archiepiscopum fueritis requisiti, ne eorum impunitas blandiatur aliis ad offensam. Nam iustum, dignum et equum nobis videtur omnium nostrum in hoc sententia concordante, quod contra eosdem pacis turbatores et violatores per proscriptionis sententias possitis procedere et alias penas, quas iidem in se voluntarie elegerunt, exequi auctoritate regia ad edomandum et refrenandum ipsorum maliciam contra eos, ubicumque locorum fueritis constituti.

Nos etiam predicti Witecho Misnensis, H. Mersenburgensis et Bruno Nuwemburgensis ecclesiarum episcopi, Fridericus comes Saxonie palatinus et Dietricus iunior lantgravius Thuringie promittimus et obligamus nos presencium serie litterarum sub omnibus penis, que in litteris pacis Thuringie continentur, necnon sub debito iuramenti, quo pacem iuravimus, quibus videlicet penis nos submittimus et ipsas in nos voluntarie recepimus, si contra promissum nostrum veniremus, quod subsidium pacis, videlicet de qualibet marca dimidium fertonem aut lotonem, si propriis sumptibus agri a quoquam coluntur, cuius subsidii medietatem sub eisdem penis et per sacramenta nostra obligavimus venerabili domino nostro H. archiepiscopo Maguntino et liberaliter nos duros, non impediemus per nos seu per alios, sed per omnes districtus nostros idem subsidium promovebimus diligenter et procurabimus diligenter et fideliter et integraliter ab omnibus persolvi et castra nostra, que pro observancia pacis pignora obligavimus sine predicti domini archiepiscopi licencia numquam, quamdiu pax ista duraverit, de manibus illorum, qui ea auctoritate regia et sua possident, extrahemus.

Dat. apud Cice. XVIII. Kal. Septembr., anno Domini MCCLXXXVII.

a) corr. ex iudicio or. b) exprimendam or. c) ablic atramento fuciori, litteris minoribus, ducti a priori eadem manu scripta, ultimis duabus lineis sub plica exaratis or.

1) Quae servatae non sunt. Cf. supra pag. 611 not. 2.

631. PROTESTATIO DUCIS SAXONIAE DE PACE IURATA. 1290. (Iun. 12.)

*Repetimus editionem 'Urkundenbuch der Stadt Goslar' II (= 'Geschichtsquellen der Provinz Sachsen' XXX) pag. 420 nr. 416 ex autographo tabularii civitatis Goslarie-
sis paratum. Sigillum pendet loco membranaceo ex ipsa membrana exsecto. Diei
12 mensis Iunii vindicanda est; cf. mandatum regis supra nr. 431. Cf. Böhmer, Reg.
imp. VI, 2324 et supra nr. 425. 426. (P. deest.)*

Albertus Dei gratia dux Saxonie, Angarie et Westfalie universis, ad quos presens scriptum pervenerit, salutem in Domino.

Recognoscimus et tenore presentium publice profitemur, quod discreti viri consules civitatis Goslarie ac universitas civium in presentia domini nostri serenissimi Ro(dolphi) regis Romanorum instituta pacis iuramento prestito affirmantes*, volentes observare omnia, secundum quod a maiestate regia sunt definita. Unde omnes huius nostre protestationis inspectores exoratos esse volumus, ut predictos consules ac universitatem in omnibus, que ad predictam pacis institutionem pertinent, promoveant observanda.

15 Datum Erfordie, anno gratie MCLXXX.

632. MANDATUM DE CASTRIS DESTRUCTIS NON REEDIFICANDIS.

1291. Mai. 8.

*Repetimus editionem, quae parata est 'Urkundenbuch der Stadt Erfurt' I (= 'Geschichtsquellen der Provinz Sachsen' XXIII) p. 286 nr. 421 ex autographo tabularii
20 regii Magdeburgensis. Pendet sigillum laesum. (P. deest.)*

(1) Nos Albertus Dei gratia Thuringio lantgravius et Saxonie comes palatinus recognoscimus et ad singulorum notitiam cupimus pervenire, quod omne castrum seu munitio qualiscunque, que ex parte pacis iam direpta sunt vel fuerint adhuc destructa, nunquam alicuius auctoritate eadem reedificari possint vel debeant, licentia, gratia vel
25 indultu. Inportunum enim et pacis sanctionibus probaretur esse contrarium, ut hoc alicuius licentia speciali restauraretur in opidum, quod per generalis pacis observantiam est destructum. (2) Quicumque autom ausu temerario sic destructa recastellare presumpserit aut firmare, anathema sive excommunicationem domini pape patris nostri sanctissimi¹ proscriptionemque domini nostri Romanorum regis serenissimi, nostram
30 quoque et totius terre proscriptionem se noverit incidisse. Et ipso facto omnia ipsorum bona vacant et vacare debent libere suis dominis et solute. (3) Prohibentes etiam tales reedificationes nullis exinde afficiantur* iniuriis aut aliquorum suspicionibus sive ingratitude formula innodentur, cum talis eorum prohibitio non indirecta sit, immo
35 iusta verius sit et salva. Et ut hec robur debitum sorciantur ac nullius calumpnia in posterum infirmentur, presentem litteram inde conscribi et nostri sigilli impressionis munimine volumus et iussimus contestari.

Acta sunt hec in tentoriis obsidionis castri Bilstein, anno Domini MCCnonagesimo primo, VIII. Idus Maii.

631. *) sic pro affirmarunt or.

40 632. *) afficiuntur ed.

1) Cf. etiam supra constitutionem Pacis generalis nr. 390 c. 17.

633. PAX BAWARICA.

1293. Sept. 3.

Autographon, quod Monaci asservatur in tabulario secreto domus regiae Bawaricae, demum contulit H. Herre. Pendent tria sigilla plus minusve laesa loris membranaceis. Ediderunt a. 1861. Wittmann 'Monumenta Wittelsbacensia' II, 29 nr. 193 et a. 1891. Rockinger 'Denkmäler des baierischen Landesrechts vom 13. bis in das 16. Jahrhundert' II, 55 sqq.

Synopsis capitum huius pacis et Pacis Rudolfinae a. 1281. Iul. 6. promulgatae supra nr. 278 cum Pace anni 1300, infra in tomo IV. edenda confecit Rockinger loco supra ad nr. 278 citato pag. 35 (= 'Denkmäler' pag. 15).

Numeros capitum tam editionis Wittmannianae quam secundo loco Rockingerianae uncis inclusos et typis minoribus expressos nostris adiecimus. Pacis Rudolfinae capita, quae cum nostro textu conveniunt, margini ascripsimus. (P. deest.)

1. [W]ir Heinrich von Gotes genaden bischof ze Regenspurch tun allen den chunt, die disen brief sehent oder hörent lesen, daz wir mit dem gwalt, der uns von den edeln herren hertzog Ludwigen und hertzog Otten von Baiern mitsamt ir beider ratgeben von in gegeben ist, dise sätze gesetzt haben, als si hernach geschriben sint mit rechten ir gesworn rates, dem lande ze främ und ze fride.
- c. 3. 2. (1. 1.) Wir setzen des ersten, daz die bischof und alle pfafhait ir alt freiheit und ir alt recht haben und daz nieman diu gotzhaus und ir læut und ir gut für den vogt oder ieman ze laide noch für ieman anders pfende oder raub oder preenne. Swer daz daruber tut, wirt er des uberzeuget vor dem rihter als recht ist, den sol man in die æht tün und sol in dar uz niht lazzen, er gelt danne den schaden dristund als tiwer er ist. Und suln diu zwai tail dem gotzhaus werden und daz drittail dem vogt. Und darumb sol er dem rihter ze wandel geben fünf pfunt an ander pen, die hernach geschriben stent.
- c. 4. 3. (1. 2.) Ez ensol nieman rihten uber die widme dann der bischof, in des bistumb si sint.
4. (2. 3.) Dazu setzen wir, daz die gevangen ietwederthalben, umb sweu si gevangen sint, untz auf den heutigen tag ledich sin an schaden. Geschæh des niht von hiut in vierzehen tagen, so suln wir bischof Heinrich den herren, der daz ubervaren hat, manen. Und ist daz, daz man daz in vierzehen tagen niht widertüt und die gevangen niht geledigt an schaden nach der manung in vierzohen tagen, wirt daz ubervarn von hertzog Ludwiges wegen, so suln sin zwein sün her Rudolf und her Ludwich hintz Dachawe varen und da laisten und ir gesworn rates vier mit in, als lang untz die gevangen, ir sei ainer oder mer, an schaden ledich werden. Und suln auch die selben zwen herren noch die vier, di mit in in dem laisten sint, dehein naht von dann sin. Wirt aber ez von hertzog Otten wegen ubervaren, so sol man in darumb manen, als hie vor geschriben stet. Und werdent si dar nach niht ledich in vierzehen tagen, so suln sin zwein bruder hertzog Ludwich und hertzog Stephan datz Mosburch laisten und ir gesworn rates vier mit in, als die vodem, also daz si ouch in dem laisten dehein naht von danne sin. Ist aber daz die vorgeannten herren mit haus sint in den vorgeannten steten, so suln die hertzog Ludwiges sün beide laisten datz Wolfrathausen, und hertzog Orten bruder beid datz Wolfstein. Und suln hertzog Ludwiges sün, die-

weil daz laisten werde, hintz Munchen niht chomen, noch hertzog Otten brüder hintz Landeshüt.

5. (3. 4.) Dazu setzen wir, ob ein raub in eines horren lande in des andern gefürt oder getriben werde, für daz der selbe raup in desselben horren lant oder in sin gebiet chumt, so sol er in selbe golten oder er sol schaffen, daz er gæntzlich wider werde. Wær daz des niht geschæh, so suln die hertzogen beide schaffen mit dem rihter, in des gebiet der raub gefürt oder getriben wirt, daz er laist mit zwain rittern oder mit zwain rittermæzzigen ehnechten, swonn er gemanet wirt. Und sol daz geschæhen, für daz der raup geschilt, und darnach in vierzehen tagen also: ob ez in den obern
10 vitzumampten geschilt, so suln die hertzog Ludwiges rihter mit ir geverten daz Landeshüt laisten, und die hertzog Otten daz Munchen. Geschæh aber ez in den nidern vitzumampten, so suln die hertzog Ludwiges laisten daz Cham, und die hertzog Otten daz Nappureh. Geschæh des also niht in vierzehen tagen, so sol man die jungen herren, swederthalben der gebrest ist, darumb manen, und suln si laisten an den steten,
15 als oben uf geschriben ist, alslang untz si, die rihter und ir geverten, dazu bringen. daz si laisten, als hie vor geschriben ist, untz daz der schade gæntzlich widertan werde.

6. (4. 5.) Wir setzen ouch, swer in aintweders hertzogen hof, dieweil si bi einander sint, einen man ze tod sleht mit mutwillen, den sol entweder herre fürbaz nimmer mer in daz lant chomen lazzen. Und sol sinu lehen leihen, der si ze reht
20 leihen sol, und sines aigens sol sich der lantherre underwinden. Und sol er ewiehliche von dem lande vertriben sin und sinu ehint und sin hausfrawe allez gutes enterbet sin. Ist aber daz er in an dem weg sleht, da er zu den herren oder von den herren reitet, ez si umb todvintschaft oder umb ander sache, so sol ez darumb sten, als hie vor geschriben stet. Er bewer dann mit drin siner genozzen, daz er ez niht enwest.
25 daz er hintz hof oder von hof rit. Und herodet er sich also, so suln sinu ehint und sin hausfrowe niht enterbet sin, er sol aber von dem lande ewiehlich vertriben sin. Wirt aber er gefangen, so sol man uber in rihten als reht ist. Umb ander wunden, die zu dem tod oder ze der lem gezichent, sol daz selbe geschæhen. Aber umb chlainer wunden sol im der herre haizzo prennen swaz er hat, und sol ein jar auz dem lande
30 sin, und fürbaz stet oz an des herren genaden. Swer aber einen man sleht in aintweders herren hof, den sol der ander niht behalten noch behausen, er chom danne befohen zu im, so mag er in behalten vierzehen tag, untz er sich der sache ervar, und ob er in gehuldigen mug. Ist aber daz er in longer behalt oder in ze beholten geit in deheimær siner gebiet, so sol man die jungen herren manen und suln si laisten
35 an den steten als vor geschriben ist, als lang untz er den selben man lazze varen und daz lant raum. Wær aber daz er ein purch hit und sich wolt setzen gein dem lant-herron oder daz in anders ieman behielt, so sol in der herre besitzen, in des lande er gesezzen ist, und sol im der ander beholfen sin, ob er sin bedarf. untz si in von dem land vertriben. Swelher auch under den herren daz uberfür, so sol man aber die
40 jungen herren darumb manen und suln si laisten, als ê geschriben ist.

7. (5. 6.) Wir setzen ouch, ob deheim graf, deheim frey, deheim dienstman, deheim hofpfaf oder deheim vitzum gefangen werde, daz in die herren beid ledigen suln in vierzehen tagen. Geschæh aber des niht, so suln die jungen herren darumb laisten, als vor geschriben ist. Wær aber, daz der herre, in des gebiet er gefangen wær, in
45 mit ernst besetze, so suln die herren dieweil des laistens uberich werden und suln ouch die herren des an einander beholfen sin, ob sin der ander bedarf. Geschæh aber daz ein ander edelman, ein purger, ein chaufman oder ein ander arm man gefangen wurde, so sol der rihter, in des gebiet er gefürt oder gehandert wirt, schaffen, daz er in vierzehen tagen ledich werde an schaden. Tæt er des niht, so sol er laisten,
50 als vor von den rihtern geschriben ist.

8. (5. 7.) Ist aber daz der horron ainer oder ir dionær ainer für ein purch, ein stat oder ein ander vest, so suln die jungen herren als lang laisten, swenn si gemanet werdent, als vor geschriben ist, untz ez widertan werde an schaden.

9. (6. 8.) Alle strazze suln geoffent und gefreiet sin uber al Baiern auf dem lande, auf den wazzern, und swor durch daz lande varen wil. Wær aber, daz der herren 5 untwedorm auf des andern strazze dehein schad geschæh von raub oder von pfantung, daz gein hundert pfunden Regenspurger gezüg oder mer, da suln die jungen herren umb laisten, als vor geschriben ist, untz ez widertan werde. Ist aber der schade hinder hundert pfunden, so suln ir geworn rates vier darumb laisten, swonn wir die herrn darumb manen, und schaffent ez die herren niht, daz ez geschæh in vierzehen tagen, 10 so suln die jungen herren darumb inwaren als vor geschriben ist, swenne si gemanet werdent.

10. (7. 9.) Geschæh aber daz ein herre dem andern, er oder sin dienær sin gelaitt breech, so sol der herre, in des land ez geschæhen ist, schaffent, daz ez in vierzehen tagen widertan werde. Geschæh des niht, so suln die jungen herren darumb laisten, 15 swenn si gemanet werdent, als vor geschriben ist, und swenn daz laisten geschicht, so sol man den schaden, der dannoch ouz ist, mit der zwigult golten. Ist aber daz der herre in besitzet oder sinen schaden gæntzlich wirbet, so suln die jungen herren darumb die weil niht laisten. Und suln die herren des an einander beholfen sin.

c. 24. 11. (8. 10.) Wir setzen ouch, daz nioman in dem lande dehein gelaitt geben sul, 20 danne die herren selbe oder dem si ez besunderlich enpfelhent.

12. (8. 11.) Uber swiû emalen gesprochen ist, swer des geinnern mach mit zwain zu im selben, daz ez niht behalten oder widertan si, so sol der rihter, in des gebiet ez geschæhen ist, schaffent, daz ez widertan werde in vierzehen tagen. Geschæh des niht, so sol der rihter laisten, als vor geschriben stet, in den obern vitztumampten und 25 in den nidern. Und schaffent di herren niht, daz daz geschæh, so suln die jungen herren darumb laisten, als vor geschriben ist.

13. (9. 12.) Ez ensol auch nieman auf deheiner vogtay niht nemen oder pfenden. Swer daz ubervert, so sol der herre, in des land er ist, den selben zwier als tiwer haizzen pfenden und diu selben pfande als lang inne haben, untz daz den læuten ir 30 schade gæntzlichen werde abgetan. Ist ez aber ein vogtay, diu gotshausen und pfaffen angehoret, so sul wir in zu der pen, diu hie vor geschriben ist, in den pan chunden, wan er vor darumb in des pabstes pan gevallen ist. Und suln uns die herren dazu beschirmen.

14. (10. 13.) Ez suln ouch die marchlæut, die noch niht geworn habont, den satze 35 ze behalten, nu ze diser zeit hie ze Regenspurch swern. Die aber hie niht sint, sint si Sept. 22. hertzog Ludwiges, so suln si biz sand Haimeranes tach datz Munchen vor dem hertzogen swern, und sol dabi sin einer auz des hertzog Otten rat. Sint aber si hertzog Otten, so suln si datz Landeshût auf demselben tag swern, und sol einer auz hertzog Ludwiges rat auch dabi sin. Geschæh des niht, swelher herre daran schuldich wær, 40 des selben ratgeben suln vier laisten an den steten, als vor geschriben stet von den rihtern, swenn si gemanet werdent, untz ez geschæhe. Schuffen aber die herren des niht, so suln die jungen herren darumb laisten als ê.

cf. c. 5. 15. (11. 14.) Diu wandel von fuff pfunden und sechzich pfenning suln ab sin. Aber diu wandel von fuff pfunden diu suln sten, sam umb diu hant und umb ougen. Umb 45 hainsuchung datz siner purg, datz sinem haus oder datz sinem hof suln dem ehlager, der daz behabt, gevallen zehen pfunt und dem rihter fuff pfunt; umb diu lem dem cf. c. 5. rihter ein pfunt, dem ehlager zwelf schilling; umb sachhaft wunden ein pfunt. Umb ubereren und nachtetzen dem rihter zwen und sibentzk pfenning und den schaden bezzern

als recht si. Umb zaunbrechen dem rihter zwolf pfenning und den schaden bezzern als recht si.*

16. (12. 15.) Wir setzen und wellen ouch, daz dohein rihter iht mer hab dann sechs pferht und der scherig eins, und als oft der rihter daz ubervert, als oft sol er sinem herrn geben zehen pfunt und der scherig fünf pfunt.

17. (13. 16.) Umb schedlich læut setzen wir also, daz nieman in dem lant, er si graf, frey, dienstman, vitztum oder rihter oder swi er geheizen si, doheinen schedlichen man behalten sol lenger dann vierzehen tag. Ist aber daz er in lenger danne vierzehen tag behaltet nach disem satze, so sol der in da behaltet dem herren und dem lande allen den schaden abtun, der fürbaz von im geschicht. Aber umb den schaden, den er vor disem satze getan hat oder des er beschuldigt wirt, sol er in hinfür ouf daz recht stellen driu taidinch, und sol er sich davon nemen nach der herre setze. Mag er des niht tån, so sol sin herre, der in da behaltet, den schaden für in bezzern, den er getan hat, und sol or des landes vertriben sin, und suln beide herren daran beholfen sin. Und swer sin fürbaz [sich]* underwindet, der sol den schaden alln für in goltten, den er getan hat oder noch tut, und sol dazu in der wõt sin, und sol ouch in fürbaz entweder herre innemen. Ist aber daz die herren daz ubervarent nach der manung, so suln ouz ir gesworn rat zwein vierzehen tag laisten an den steten, als vor geschriben ist. Laistent die vierzehen tag, so suln aber zwein inwaren des herren, der da schuldich wirt, und suln mitsampt enen aber vierzehen tag laisten. Und wirt ez denn in dem vor genanten fristen niht gebezzert, so sol man die jungen herren darumb manen und suln si darumb laisten, als vor geschriben ist, als lang untz ez gebezzert wirt.

18. (14. 16.) Man sol ouch ein stille vrag haben, ieder herre in sinem lande, als in aller best fûg, biz sand Gallen tag, der nu nächst chumt.

19. (15. 17.) Umb die preenner, die nachtes oder tages verholn prennen, setzen wir also: Swer diu sint, di si behaltet oder di in pfenning dingen, di in botschaft wordent, di in ze ezzen gebent oder bringent unbedwungen, oder di in chauf gebent mit willen, daz di all der pen schuldich sin, die di preenner sulden, ob si begriffen wurden. Wær aber daz ein pawman oder ein ander arm man von in bedwungen wurde bi der naht, daz er in ze ezzen gebon müst, ist er in einem dorf, so sol er ruffen. Ist aber er ein ainsetzen man, so sol er des morgens sinen nahtpawern und besonderlich sinem rihter chunt tån und sol damit unschuldich sin. Ist aber daz ein geschray an in wirt oder daz man sin anders inn wirt, wo er si, so suln alle die nachzogen, die daz geschray höront, und swer des niht tåt, der sol dem rihter sechzieh pfenning schuldich sin, als dick als er des schuldich wirt. Ez si dann daz er sich davon genemen mug, daz er sin niht gehöret hab, oder daz in ehafft not geirret hab. Swer aber des ubervunden wurt, daz er einen schachprant getan hat, in swelhes herre lant er begriffen wirt, da sol man uber rihten als recht ist, und sol er des landes immer mer vertriben sin, ob er hin chumt.

20. (16. 18.) Wir nemen ouch ab chirchgeriht und setzen, daz man rihten sol auf den alten schraunen und dingsteten. Doch sulen den gotshausen, graven, froyen und dinstmannen iriu recht beleiben an ir dorfgerihten, und swer diu ze recht hat von alter gewonhait.*

21. (17. 19.) Ez sol ouch dohein herre des ander dienær innemen. Wær aber daz [daz]* geschæhe, so sol der herre, der ez ubervaren hat, in vierzehen tagen denselben widerantworten unbeheiraten. Tæt er des niht, so suln die jungen herren darumb laisten, als vor geschriben stet. Ist aber daz in der herre beheirat darnach und er in innimpt, so sol er in aber wider antworten, und sol diu hausfrowe nach dem wirt gehören, und sol si dem herren florn sin, des si ẽ was, an alle ansprache.

50 638. *) *deest or.*

- c. 10. 22. (18. 20.) Swem sin algenman, sin lehenman oder sin vogtman in ein panstat empfert, volget er im in einem jar nach, man sol im in lazzen varn. Versaumt er sich ein jar, so beleibt er der stat, er mug danne boreden, daz er sin niht gewest hab. Vert aber er auz der stat in ein ander, allez daz reht, daz der herre in der voderen stat hintz im hot, daz hat er auch in dirre stat.
- c. 15. 23. (19. 21.) Ez sol nieman auf den andern inwaren oder laisten umb dehein gut, daz hinder zehen pfunden ist, noch ros noch hengest setzen umb dehein gut hinder drin pfunden.* Swer aber daruber pfenning auf ros leiht oder auf den vorgeanteten schaden, der sol die floren haben, und sol enur, der der pfenning schuldich was, ledich sin vor aller chlag.
- c. 20. 24. (20. 22.) Ez sol auch nieman dehoinen schutzen füren, er hab danne drizzich pfunt goltes in disem land oder er si ein rihter. Swer aber anders sogeton schutzen begriffet, der sol in die hengest und diu armbrust nemen und sol den schutzen an daz geriht antwurten für einen schedlichen man.
25. (21. 23.) Pekkenhauben, gospitztiu swert, purdaun und allez verborgens harnasch sol allen læuten verboten sin; ez mag aber ein man einen purdaun in sinem haus haben durch ein geschray. Swer aber daz ubervert in der herre hōf in vierzehen tagen darnach und der satz goeffent wirt, dem sol der herre urlaub geben und sol im daz lant verbieten, alslang der satz wert. Chom er daruber wider in daz lant in dem satze, swem er dann widerfür, der sol im haben allez, daz er fürt, und sol in an daz geriht³⁰ antwurten, und sol man im diu hant abslahen. Ist aber er der herren hofgesind niht, so sol im daz selbe widervaren, als ez vor geschriben ist.
26. (22. 23.) Ez sol ouch dehein purger in der herren stete oder in ir mærechten dehein gospitztes swert oder dehein pekenhauben oder purdaun oder dehein verporgen harnasch tragen. Tut er ez daruber, so sol er dem rihter fuff pfunt [geben]^b oder³⁵ man sol im ab diu hant slahen. Ist aber daz er ez ze dem andern mal tut, so sol man im diu hant abslahen und niht anders wandels von im nomen. Übersicht aber der rihter, daz si sogetan harnasch tragent haimlich oder offenlich, so sol er sinem herren drizzich pfunt geben ze wandel.
27. (23. 24.) Wir setzen ouch, daz die herren den graven gebieten, daz si ir lant-³⁰ geriht haben, und suln si die herren dazu fūdern.
28. (24. 25.) Wir wellen auch, daz der brief, der in der vasten zwischen den herren geschriben ward¹, an allen sinen artikeln behalten werde und ouch stet si, an als vil ob ir etlicher an disem brief verchert si.
29. (25. 26.) Wir setzen ouch, daz entweders herren man oder dienstman vor³⁵ deheinem andern geriht ze reht ste, man chlag des ersten uber in vor dem geriht, da er inn haus und hof hat und selbe da sizte. Wær aber daz man im des rehtes da vorzig, so sol er anderswa nindert daz reht sīchen, wan von uns und vor den wēhten. Geschæh aber daz daz im daz wurd ubervaren, daz sol im unschedlich sin, und suln die herren schaffen, daz in der rihter in sin gewer setze. Tæt er des niht, so suln die herren⁴⁰ schaffen, daz der rihter selbedritt laist, untz daz man in in die gewer setze.
30. (26. 27.) Swen man umb raup an spricht, der sol niht alain gelten, daz im ze tail worden ist, er sol halt umb den schaden allen antwurten.
31. (27. 28.) Wir setzen auch, daz ontweder herre in des andern lant purg noch ander^c vest gewinne noch pawen sol, dioweil diser satz wert. Und swer daz uberrfür,⁴⁵ so suln die jungen herren darumb laisten als é.
- cf. c. 36. 32. (28. 29.) Swelich rihter der sætze ainen ubergriffet, der gelt mit der drigult also, daz dem chlager werd ein tail und dem herren diu zwai tail. Und der rihter si

633. ^b) deest or. ^c) supra lineam add. or.

1) 'Monumenta Wittelsbacensia' II, 3 nr. 183.

des gerichtes entsetzet und werd nimmer mer rihter, dieweil dise sætze weren. Swelich herre daz dem rihter übersiht, des selben herren geaworn rates sunn zwein laisten, als hie vor geschriben ist. Tunt si des niht in vierzehen tagen, so sunn die jungon herren laisten, als hie vor geschriben ist.

33. (29. 80.) Alle die sætze, die gesetzet sint, als si an disem brief geschriben sint, sunn stæt beleiben untz an sand Martens tag, der nu schirst ohunt, und danach ein gantzes jar. Nov. 11.

34. (29. 80.) Wir hertzog Ludwich und hertzog Ott von Baiern verjehen ouch an disem brief, daz wir alle die sætze, die unser herre der vogenant bischof Heinrich von Regenspurch und unser beider rat gesetzet habent, als si vor geschriben stent, mit allen ir bûnten und artikeln stæt behalten wollen, und geloben si ze behalten in aides geweis. Und nemen ouch den vogenanten bischof in dieselben sætze, in und alle sin dinstman, diener und læut, der er gewaltich ist, und allez sin gut, swie ez genant ist, also ob im oder deheinem dem sinen dehein brest widerfür, darumb heizzen [wir]^d laisten umb iegelich sache unser sunn und unser brüder, dinstman, ratgeben, ritter und rihter als uns selben in aller der weis, als vor geschriben ist. Und bint ouch sich der bischof dazu, daz er, sin dinstman, rihter, diener und læut, der er gewaltich ist, die selben sætze uns und den unsern behalten auf die vogenanten zit.

35. (29. 80.) Und daz dise sætze alle also stæt, gantz und unzebrochen beleiben, darumb haben wir disen brief ze einem urchünd gegeben und haben ouch in versigelt wir bischof Heinrich, hertzog Ludwich und hertzog Ott mit unsern insigeln.

Und ist daz geschehen datz Regenspurch, do von Christes gebürt warn tausent zwai hundert und in dem dritten und neunzigstem jar, des mehsten pfintztags nach sand Gylin tag.

634. OBLIGATIO DE PROSECUTIONE PACIS GENERALIS.

1296. Ian. 29.

Autographon, quod superest in tabulario civitatis Coloniensis nr. 611, denuo contulit vir d. Hermannus Keussen. Pendet sigillum lacsum loro membranaceo. Edidit
Lacomblet 'Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins' II, 568 nr. 960.

(P. deest.)

In nomine Domini amen.

(1) Nos Gerardus de Iuliaco dominus de Kastre vir nobilis notum esse volumus universis presentes litteras visuris et auditoris, quod cum viri honorabiles et prudentes iudices, scabini, consilium ceterique cives Colonienses cum quinquaginta viris armatis toneantur ad prosecutionem pacis generalis, quotienscunque necesse fuerit et domini et coadiutores ipsius pacis requisierint, de consilio et consensu illustris viri domini ducis Brabantie nobiliumque virorum de Monte, de Marka comitum et aliorum adherentium et proaequentium pacem eandem, concordavimus cum civibus predictis, quod per dimidium annum pro eis et eorum nomine veniemus ad prosecutionem eiusdem pacis cum quinquaginta viris armatis, quorum viginti et quinque erunt cum dextrariis coopertis, alii viginti et quinque armati cum equis competenter, et per eos supplebimus vicis civium eorundem, et pro eo dabunt et dare promiserunt nobis sexcentas marcas

633. ^d) deest or.

pagamenti Coloniensis infra quindenam, qua nos requisierint, per patentes litteras suas, ut nos at expeditionem eiusdem pacis preparemus; qui dimidius annus currere incipiet a die, quo nobis eorum littere requisitionis fuerint assignate, nec nobis ad ipsas sexcentas marcas erunt aliquatenus obligati, nisi postquam nos per suas litteras, ut predictum est, duxerint requirendos. Preter quas nichilominus ultima die quindene predictae a tempore receptionis litterarum suarum computanda dabunt nobis decem marcas ad expensas nostras et hominum nostrorum, et deinceps quolibet die tantum, quamdiu fuerimus nomine eorundem civium in prosecutione pacis eiusdem. Et pro eisdem sexcentis marcis et sub expensis predictis infra dimidium annum usque ad terminum dimidii anni parati erimus cum hominibus predictis venire ad prosecutionem ipsius pacis, quotienscunque et quocumque nos duxerint requirendos. (2) Elapso vero anno dimidio, si nostri indigerint, pro anno dimidio sequenti quingentas marcas nobis dabunt et solvent infra quindenam a die, qua nos requisierint per patentes litteras suas, et parati erimus, ut in precedenti articulo, pro eis et nomine ipsorum prosequi pacem predictam, nobisque respondebunt de expensis, ut superius est expressum, quibus contenti erimus etiam, si plus expendere nos contingit. (3) In expeditionibus vero a nobis faciendis nomine ipsorum civium, ut predictum est, si dampnum nos incurrere contingat ex occisione, vulneratione, captivatione sive dextrariorum et equorum perditione sive quocumque alio modo in prosecutione pacis predictae, hoc nobis incumbet, nec ipsi cives nobis aut hominibus nostris, qui nobiscum in eisdem expeditionibus fuerint, aut aliis quibuscunque refundere vel resarcire in toto vel in parte tenebuntur. (4) Si etiam aliquos nos captivare contingeret in eisdem expeditionibus, emolumentum quod prosequeremur ex eo, permanebit ad nos solum, sed in ipsorum captivorum dimissione sive liberatione cavebimus ipsis civibus tanquam nobis in urveda. Vice versa si nos vel aliquem ex nostris, quod absit, captivari contingeret ab adversariis pacis generalis in expeditione eiusdem nomine ipsorum civium, ipsi cives nequaquam compositionem inient cum eo vel eis, apud quem vel apud quos nos et nostri captivi detinentur, nisi per eandem compositionem nos et ipsos captivos nostros obtineant liberari. Sed si nos nosmet ipsos vel aliquis ex ipsis captivis nostris se ipsum exactionari promittit sive se per exactionem liberet, de eo nichil ad cives memoratos. (5) Omnibus precedentibus sic condictis, si contingeret per compositionem generalem, quod per gratiam Dei omnia sopirentur, ita quod prosecutio pacis generalis cessaret omnino, nec necesse esset nos requiri preparatione expeditionis pro prosecutione pacis generalis, et ita ipsi cives de aliqua summa ex aliquo pacto nobis non tenerentur respondere, quia tamen liberaliter nos exhibuimus ad portandum onera expeditionis quinquaginta armatorum, que ipsi cives facere tenerentur, compromittimus in honestos viros Constantinum dictum de Lysolskirgen, Emundum dictum Birkin, Hermannum dictum de Stesza milites et Everardum dictum Gyr concives eorum, quod quidquid super tali exhibitione et curialitate dixerint et ordinaverint, id gratanter acceptabimus et de eo contenti erimus gratiose. In cuius rei testimonium et firmitatem sigillum nostrum apponi fecimus huic scripto.

Datum anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo quinto, feria secunda ante festum purificationis b. Marie virginis.

APPENDIX V.

SCRIPTA VARIA.

635. 636. SENTENTIA DE HOMINIBUS ECCLESIARUM.

1274. Mart. 14.

635. SENTENTIA GENERALIS.

Repetimus editionem, quae ex autographo Stuttgartiae in tabulario regio asservato parata est 'Württembergisches Urkundenbuch' VII, 283 nr. 2399. Sigillum iam deest, filis sericis flavi coloris relictis. In verso legitur: Littera comitis Hugonis langravii nostri super confirmatione sententiae pro hominibus monasterii nostri. (P. deest.)

Omnibus presentium inspectoribus Hugo comes de Werdenberg salutem et notitiam subscriptorum.

Auctoritate regie celsitudinis nobis commissa feria quarta secundo Idus Martii apud Sulze provinciali presidentes iudicio, communis perquisita fuit sententia: si homines ecclesiarum vel alterius cuiuslibet se ad aliena possent obligare vel astringere servitia per alicuius pecunie dationem, et per generalem ac universalem sententiam omnium pronuntiatum existit: quod nullus hominum absque domini vel advocati sui permissionem aut consensum se posset ad aliquid obligare nisi ad solidos tantum quinque. Huic sententiae interfuerunt: Ulrichus nobilis de Aychain, Wol(kmarus) de Keme-
nata, S(wiggerus) senior de Mindelberg, Ber(toldus) de Kiselegge, dapifer de Diescinhofin,
dominus de Seil, dominus Hatto de Seil, Bruno minister de Ravensburg, Her(mannus)
Heller, F(ridericus) Zücil, H. Mûsor, F(ridericus) Heller et alii quam plures, pronunciantes huiusmodi obligationes frivolas et inanes et fore nullatenus persolvendas. Pro cuius facti testimonio presens scriptum venerabilibus abbati et conventui de Winegartin
in signum date ac pronuntiate sententiae duximus concedendum sigilli nostri munimine roboratum.

Actum anno Domini MCCLXXIII, secundo Idus Martii, indictione secunda.

636. SCRIPTUM ABBATI WINGARTENSI TRADITUM.

Editum est ex autographo eiusdem tabularii l. c. pag. 284 nr. 2400. Pendet sigilli equestris fragmentum parvum loro ex ipsa membrana exsecto.

Hugo Dei gratia comes de Werdenberg iudex provincialis a domino rege in Ravenspure et suis terminis deputatus omnibus hoc scriptum lecturis obsequium et amorem.

Ad notitiam universitatis vestre duximus perferendum, quod coram nobis apud quorcum Sulz per vocationem ad tractanda regni negotia baronibus, militibus, burgensibus generaliter constitutis, procedens venerabilis vir Her(mannus) abbas Wingartensis in nostra presentia proposuit, quod nonnulli essent, qui eum homines suo monasterio pertinentes locare in bonis suis non sinerent et penitus impedirent, eo quod eis cavissent per aliquam summam, ne ad predicti monasterii culturam vel alterius ipsis relictis se transferrent. Nos vero servato iuris ordine consulentes assessorum maturiores, concordanter ab eis fuit sententiatum: quod nulli homini servilis conditionis liceat omnino ad aliqua vota se obligare vel ad extranea servitia per cautionem astringere nisi ad summam quinque solidorum et infra sine veri domini speciali licentia et permissione, si non fuerit sinodalis persona. Unde per promulgatam diffinitivam sententiam ipsi abbati libera auctoritas ordinandi de hominibus ecclesie Wingartensis, quod sibi expediat, est adjudicata, huiusmodi obligatione infirma et prorsus irrita contestata. Interfuerunt: Ulrichus nobilis de Ayehain, Wol(kmarus) de Chamenate, S(wiggerus) senior de Mindelbere, Ber(toldus) de Chiselech, quam alii plures. Ad huius rei memoriam presentes conscribi iussimus et nostro sigillo communiri.

Datum apud Ravenspure, II. Idus Martii, indictione^a secunda, anno Domini millesimo CC septuagesimo III.

637. IURAMENTUM MINISTERIALIUM.

1276. Sept. 19.

Autographon, quod asservatur in tabulario Vindobonensi, denuo contulit socius noster H. Hirsch. Pendent sigilla 1. 3—6. parum laesa loris membranaceis; cetera desunt. — Böhmer, Reg. imp. VI, 597 a. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Multis incomodis prudenter occurritur, cum etatis cuiusque negotia litterarum memorie commendantur. Nos igitur Ulrichus de Heunburoh, Hainricus de Phannenberk comites, Fridericus de Bettowe, Wulfingus de Stubenberch, Herrandus de Wildonia, Hertnidus de Stadekke, Otto de Liechtenstain, Gotschalvus de Nytperch, Hertnidus et Ulrichus pincerne de Rammstain, Offo de Teuffenpach, Cholo de Saeldenhoven, Wilhelmus et Hainricus de Scharfenberk, Gotfridus de Truhson, Cholo de Marchpurch, Hertnidus de Leibenz ceterique ministeriales Stirie ac Karinthie meliores tenore presentium profitemur, quod innotescero volumus universis, quod convenientes in unum maturo consilio diffinito ius, quo sacro imperio astricti existimus, utpote vassalli ipsius imperii et fideles ex merito intuentes voluntarie et omni dolositatis scrupulo procul moto serenissimo principi domino nostro Rudolfo serenissimo regi Romanorum semper augusto iurati spondimus unanimiter famulari, nichilominus hoc adiecto, quod in omnem eventum rebus pariter et personis, immo si quod absit ex nobis alicui obsidionis vel alias quomodolibet periculum immineret, non separabimur ab invicem nisi morte, sed liberationi eiusdem afflicti concorditer intendemus. Si vero conspirationis huiusmodi motu proprio per nos facte aliquis ex nobis transgressor repertus existiterit, feuda, que ab imperio

636. *) sequitur indictione deletum or.

diuoseltur possidere, sint abiudicata eidem medio quolibet resarcito, conferenda per prefatum dominum nostrum regem Romanorum vel alios, qui ipsius imperii gubernatores pro tempore fuerint, absolute aliis, prout eis videbitur expedire, et insuper idem transgressor periturus, exlex necnon a Deo maledictus et hominibus perpetuo conseatur. Ut autem prefata omnia per nos inmutabiliter observentur, presentem scribi litteram et sigillorum nostrorum muniminibus fecimus roborari.

Actum et datum in monasterio beate Marie virginis apud Rānam, anno Domini millesimo CCLXXVI, XIII. Kalendas Octobris.

638. QUERIMONIA DE STATU TERRAE THURINGIAE.

(circiter 1277.)

Superest in solo codice Ottoboniano 2115, de quo v. supra ad nr. 14—19, fol. 37' nr. 76, ubi rubrum Comes comiti. Cuius editionem 'Wiener Briefsammlung' p. 113 nr. 104 paratam hic repetimus. De tempore v. Regesta imperii et Redlich l. c. 115. — Böhmer, Reg. imp. VI, 909. (P. deest.)

Nobili viro sororio suo karissimo domino F(riderico) burchgravo de Nurnberch Ot(to) Dei gracia comes Orlamund cum sincera dilectione honoris et obsequii quitquid potest.

Quoniam excellentissimo domino nostro inclito R(udolfo) Romanorum regi^a semper
 20 augusto nos una cum universis nobilibus ac ministerialibus Thuringie, civitatibus quoque quibusdam ad imperium pertinentibus aliisque civitatibus eiusdem terre, cenobiis universis, immo eciam communi populo terre ipsius litteras nostras direximus, querulose significantes eidem domino nostro angustias terre nostre atque malicias, quas principes ipsius terre lantgravius, videlicet Thuringie, et marchio frater eius non solum in nos,
 25 qui potiores videmur aliis, immo in universos tam seculares quam religiosos, divites et pauperes non desinunt exerceo, quam maliciose quamque fraudulentem ad disturbacionem pacis frequencius elaborant, quibusque dolis universos nos et singulos sua nituntur hereditate privare, trahentes nos frequencius ad coniuracionem pacis, et sic aliquem semper e nobis, aliis sibi adiunctis, nituntur destruere et laborant. Quantas vero malicias in
 30 claustra et personas religiosas Deo cottidie famulantes exerceant, per litteras non possot faciliter explicari. Super hao igitur querimonia gloriosus dominus noster rex Romanorum predictus, prout regiam decuit maiestatem, iam pridem sinum compassionis sue et misericordie, quem^b nulli claudere videtur, aperiens, sue maiestatis apices nobis destinare dignatus est, pie nos et favorabiliter consolando ac exhortando diligenter, ut pacem
 35 iuratam in terra nostra firmiter observemus ac strenue exequamur, ad quod suo pietatis contra eos, qui ipsam disturbare nituntur, pollicitus est se nobis auxilium impertiri. Cum itaque prenotati principes in nos insurgant specialiter vehemencius quam in alios nostrasque municiones capere, si possent, nos nostrosque liberos exhereditare et exterminare fervencius elaborent, idcirco cum vos aput serenissimum dominum nostrum
 40 regem sciamus omnia posse tamquam eum, cuius arbitrio idem dominus noster rex regitur atque nutu, de vestra dilectione singularem gerentes confidenciam, nobilitatem vestram

638. ^a) i in rasura c. ^b) quod c.

rogamus omni studio quo possumus et amore, quatinus memores nostri, quos exterminare predicti principes specialiter elaborant, dominum regem sepedictum deprecari et informare studeatis ac diligentius exhortari, ut propter Deum principaliter omneque nostrorum perenne obsequium ac pro nobis, sui gloria pariter et profectu super casibus pretactis nobis atque terre nostre prenotate sue magnitudinis dignetur subsidium impertiri, aliquem nobis virum strenuum cum vexillo imperii capitaneum deputando, cuius auxilio mediante pacem terre possimus unanimiter reformare et zizaniam extirpare radicibus, que tritico et bono semini adversatur. Informantes nichilominus dominum nostrum regem inolitum supradictum, quod merum ius habet ad terram Thuringie, et videlicet quod cum inclitus dominus H(einricus) quondam Thuringie langravii felicitis memorie absque herede decesserit, ipsa terra est ad imperium rationabiliter devoluta. Nos itaque de communi consensu universorum nobilium ac ministerialium terre et favore communis populi potestatem habemus domino nostro nominato sepius regi sepe dictam terram libere presentare, si ipsam duxerit attemptandam, si manum nobis ac toti terre, prout pretactum est, regie maiestatis porrexerit adiutricem.

Datum etc.

639. SENTENTIA DE FORO ECCLESIASTICO.

(circiter 1280.)

Denuo descriptissimus autographon in tabulario generali regni Bavarici 'Kloster Walsassen' fasc. 5 asservatum. Pendent quinque sigillorum primum, secundum, quartum laesa loris membranaceis. Male edidit Gradl 'Monumenta Egrana' I, 125 nr. 341. De tempore v. ea quae notavit Gradl l. c. Quibuscum concordant, quae ex scriptura concludi possunt.
(P. deest.)

Notum sit universis presentes literas inspecturis, quod venerabiles viri dominus prior et conventus in Walsassen per requisitionem generalis sententiae coram ministerialibus et civibus Egreis factam iuste et rationabiliter obtinuerunt: quod nulla religiosa persona^a, cuiuscunque ordinis fuerit, iuste habitum et regulam suam observans coram nullo iudice pro aliqua causa impeti debeat aliquomodo vel conveniri, nisi coram suo magisterio, cui tenetur ad obedientiam et professionem. Huius vero rei testes sunt: dominus de Wirstberc, dominus Granselinus, Engelhardus frater suus et alii quam plures qui dicuntur Noithaft, dominus Henricus de Herttenberc et Albertus frater suus et alii quam plures ipsorum amici, Cunr(adius) de Rore existens iudex in Egra, Henricus de Ratispona, Cristianus, Erwinus, Cunr(adius) de Curia et alii quam plures cives Egreis, in quorum presentia huiusmodi sententia requisita extitit et obtenta. Insuper premisse^b actioni in testimonium presens cedula sigilli domini langravii de Luckenberc et sigilli eorum qui dicuntur Noithaft et illorum de Herttenberc necnon omnium Egreis munimine est roborata.

639. ^a) supra lineam or. ^b) secunda e ex a ? or.

640. SENTENTIA DE PORTORIO FLUMINIS RHENI.

1291. Jul. 12.

Autographon, quod invenimus Monaci in tabulario generali regni Bavarici 'Lindau Reichsstadt' fasc. 5, iam edidimus 'Neues Archiv' XXIII, 37 nr. IX. Pendet sigillum parum laesum loro membranaceo. (P. deest.)

In Gottes namen amen.

Wir herre Râdolf von Guttingen ain lantrichter in Rintal an kunc Râdolf von den gnaden Gottes ain voet ze Rome an des stat tûgent chunt an disem brief allen den, die in lesent alde horent lesen, daz Waltehr der anman von Sant Gallen an der burger stat und an allos dez landez stat claget hin zun burgern von Rinegge, daz si nâemen verschaz, der dem lande niht gewonliche wære noch reht, und claget mit namen hin ze den Helden Râd(olf) und H. und Eber. und ze Burcart von Rin an dem lantage ze Viserhusen. Do wart dem vor genanton Walt. dirtaillet, man solt ez ziehen in die chuntshaft umbe ain warhait zervarenne, und an fuinf man gesezet. Daz was herre C. der alte von Grunenstain, herre H. und herre Bur. die voete von Wartense und Johannes der anman von Rinegge und Ūl. von Hosten, und irfurent sich dez und saiton daz uf ir ait: sit der Rin wær des riches rehtu frigu strase, daz da uf nieman verschaz gon solti von allem lande, wan swaz über die berge dar chæme alt da hin solti, druchens gutes alde gebundes ie von dem sâme ainen phennine, swaz den Rin uf alde nyder vert. Disu urtail geviel ze Viserhusen an den nächsten dunrstage vor sant Margaretun tac an den lantage. Daz dis wær si, so gebent herre Râd(olf) von Guttingen lantrichter in Rintal unsern brief und insigel ze ainer rehter wærhait und ze ainer vestenunge ze behabenne.

Acta sunt anno Domini MCCLXXXI.

641. PETITIO REGI PORRECTA CONTRA TURBATORES PACIS.

1294. Oct. 26.

Cum autographon deperditum sit, repetere necesse est editionem, quam ex autographo tabularii civitatis Argentincensis, ut opinari licet, paravit iam olim Wencker 'Apparatus et instructus archivorum' (1713) p. 180. (P. deest.)

Serenissimo domino suo domino . . .^a Romanorum regi semper augusto P(etrus) Dei gratia^b episcopus Basiliensis subiectionem debitam et devotam.

Rulemannus civis Argent(inensis) conquereus dudum undecim conservatoribus pacis generalis de quadam enormi iniuria sibi illata a civibus de Selse, obtinuit dudum a dietis undecim concorditer firmam eorundem licentiam et indultum occupandi eives de Selse predictos pro emenda sue iniurie et dampnorum. prout ex dietis et litteris dictorum

641. ^a) deest ed. ^b) . . . add. ed.

undecim didici et percepi. Dioto ergo Rulemanno ex hoc^o quendam civem de Selse occupante, advocatus de Rinberg et dictus Rintfleiss vires eius gerens et cives de Selse absque iudicio qualicumque temeritate propria^a duos cives Argent(inenses) capere presumpserunt, quos adhuc non solum in vinculis detinent, sed etiam novum theolonium vinis civium Argent(inensium), singulis carratis scilicet ducendis per aquas octo solidos Argent(inenses), imposuerunt et illos non desinunt extorquere. De qua iniuria cives Argent(inenses) in mei presentia coram dictis undecim pacis iudicibus gravem querimoniam deposuerunt, potentes ab illis subsidium et iuvamen in aliquo petero^o aut obtinere, propter quod institutio dicte pacis vilipenditur et penitus evanescit. Ad preces igitur et instantiam magistri et civium Argent(inensium) maiestati regie supplico quantum 10 possum, quatinus prefatos advocatos et cives vestros de Selse a premissis iniuriis dignemini cohibere, cum ipsi in terra nostra singulares et precipui sunt auctores, ne inter ipsos cives Argent(inenses) et cives de Selse horribilis discensionis et guerre flagitium ventiletur et pacis predictae destructio, que toti terre nostre dispendium faciat, oriatur.

Actum et datum feria tertia ante festum Omnium sanctorum, anno Domini millesimo 15 CC nonagesimo quarto.

642. FOEDUS NUPTIALE INTER ALBERTUM DUCEM AUSTRIAE ET PHILIPPUM REGEM FRANCIAE.

1295. Mart. 6.

20

Denuo descriptissimus procuratorii autographon, quod asservatur in tabulario Parisino 'Carton J. 408' nr. 7 (Musée AE III 127). Sigillum fere illaesum pendet loco membranae. In verso scripta sunt: . . . lra^a regis Alemanie super^b matrimonio contrahendo. — Böhmer, Reg. 1264—1313 Addit. II pag. 491. (P. deest.)

Nos Albertus Dei gracia dux Austriae et Stiriae, dominus Carniole Marchie et 25 Portus Naonis universis presencium inspectoribus declaramus, quod nos de viri nobilis Ottonis de Ohsenstein avunculi nostri dilecti, fratris Heinrici commendatoris provincialis per Austriam et Stiriam et Karinthiam domorum sancte Marie Theutunicorum, Marquardi de Lyela militis et Franconis clerici nostri fide et prudentia gerentes fiduciam inconcussam, damus et concedimus eisdem auctoritatem plenariam nostro nomine inter 30 domum excellentis domini . . . regis Francie et domum nostram cum ipso rege vel nunciis suis, quos ad hoc duxerit deputandos, matrimonium ordinandi, tractandi, componendi, statuendi, consumandi et in animam nostram iurandi faciendique universa et singula, que eidem negotio noverint expedire. Ratum habituri et gratum, quicquid iidem in premissis fecerint et consequentibus ad premissa. Quod si omnes hiis exequendis non 35 potuerint interesse, tres vel duo ex ipsis, qui presentes fuerint, ea nichilominus exequantur. Harum testimonio litterarum.

Dat. Wienne, in dominica Oculi, anno Domini millesimo CC nonagesimo quinto.

641. c) . . . hoc ed. . . d) . . . propterea ed. . . e) . . . locus corruptus ut videtur; an legendum: percipere?

642. a) . . . praecedit duo deletum; a corr. ex e or. . . b) . . . sequitur doc. deletum or.

40

643. CONSENSUS PRINCIPUM ELECTORUM DE TRANSLATIONE BONORUM IMPERII.

1297. Iun. 4.

*Autographon, quod asservatur in tabulario generali regni Bawarici 'Kloster Walt-
sassen' fasc. 20, hucusque ineditum descripsimus. Quatuor sigillorum primum, secundum
desiderantur; tertii, quarti fragmenta pendent loris membranaceis. Num postea privilegium
regis Adolphi unquam editum sit, dubitari licet. Cf. Böhmer, Reg. 1246—1313 Reichs-
sachen 211. (P. deest.)*

Nos Gerhardus sancte Moguntine sedis archyepiscopus, Wencezlau Bohemorum
10 rex, Ottho marchio Brandenburgensis necnon Albertus dux Saxonie Dei gracia principes
et electores sacri imperii presentibus publice protestamur, quod quia illic tute beneficia
collocantur, ubi a datore omnium graciaram Altissimo expectatur eterni boni infallibilis
recompensa, nos in Christo dilectos religiosos viros . . . abbatem et conventum de Walt-
sassen Cystericiensis ordinis Ratisponensis dyocesis, qui celestia contemplantes assidue
15 divinis laudibus inhiare non desinunt, specialis favoris et gracie prerogativa prosequi
cupientes, ut iuvenmur eorum piis intercessionibus apud Deum, ad hoc quod serenissimus
dominus noster Adolfus Romanorum rex inclitus villas Hohentan, Grizbach, Pernowe
cum omnibus earum pertinenciis, cultis et incultis, pleno iuro transferat et libere, si
sibi placuerit, largiatur eisdem, favorem nostrum apponimus benignum et consensum
20 benivolum adhibemus. Presencium testimonio litterarum.

Datum Prage, pridie Nonas Iunii, anno Domini M ducentesimo nonogesimo septimo.

644. NOTITIA DE BONIS IMPERII IN BURCGRAVIATU NORIMBERGENSI.

(1281.—1297.) (1298.—1308.)

*Denuo contulimus tabularii regii Norimbergensis codicem, qui 'Nürnbergger Salbüch-
lein' vulgo dicitur, Ms. 15a membranaceum saec. XIV. in., octo foliis formae octavae
constantem. Cf. ea quae de hoc codice itemque de notitiae indole ac tempore fusius
dissertit W. Küster 'Das Reichsgut in den Jahren 1273—1313' (Leipzig 1883) pag. 98
sqq., nova editione simul parata. Qui partem principalem notitiae, i. e. cap. 1—4, post
30 a. 1281. et ante a. 1297. conscriptam, postea a. 1298. sqq. variis additamentis temporibus
diversis auctam esse, l. c. pag. 105—119 optime evicit. Ad cuius commentarium nostrae
editionis lectores semel volumus delegatos. Ubi etiam probatur, singula capita codicis
post capita 1—4 nullo ordine vel chronologico vel geographico servato a librario ecurata,
additamentorum textum hic illic valde corruptum esse. Numeros arabicos nos ipsi
35 adiecimus. Cf. etiam Redlich 'Rudolf von Habsburg' (1903) pag. 480. (P. deest.)*

*Daz sint deu guet deu zue dem reich gehorent auf die purk ze Nuremberch. *t. 1.

1.

Altorf daz ampte gehört ze Nuremberch. Daz giltet alle jar uf den kasten ze
Nuremberg anderthalb hundert sumer kornes, von dem gerihte vierzig pfunt, ahtzig
40 pfunt zue zwain steuwern, ahtzehen swein, der iglichez giltet ein halbez pfunt ze fronkost,

vier kuffen mit kraute und heu und stro und holtz, swenne des daz reich bedarf, und hünner und kos.

2. Swobach.

Swabach daz ampte giltet fünf und achtzig summer kornes, fünfzehnen summer habern, steuer hundert pfunt. Daz rehte gelt des ist dreu und dreizig pfunt und ie von dem gebrauwe zwen schillinge, daz ist geraittet auf fünfzehnen pfunt, von dem gerichte zwaintzig pfunt. Der summe wirt zwai hundert pfunt und fünfzehnen pfunt, daz het inne der von Grindlach.

3. Heroltsperk¹.

Heroltsperge daz ampt giltet vierdhalb und sibentzig summer korns und habern und zwelf pfunt pfenninge rehtes geltos, ze steuer vier und dreizig pfunt, von dem valde fünfthalb pfunt und zwaintzig pfunt, und stro und heuwe und holtz und dienst, swenne sein daz reich bedarf. Und daz ampte sol setzen dem reich *einen pingartten hintz dem Eyech, da zwen und sibentzig ymmen inne sein, die untötlich sein und die sol schaiden hintz der Pillenreut, der hof ist do zue belehent.

4. Berggauwe.

Berggauwe daz ampt giltet einz und fünfzig summer kornes und drittehalb und zwaintzig summer habern, und deu braite bauwet ein amman, hundert pfunt und zwelf pfunt von der rehten gülte ze Berggauwe und zue dem Neuwenmarkt und von allez dem daz do ist, ane so man breuwet, so sol ie der breuwe geben elleu jar sehzig pfenninge. Ze steuer von dem Neuwenmarckt elleu jar dreuhundert pfunt, halbe zue sand Michels messe und halbe zue sand Walpurg messe; von Berggauwe ze steuer elleu jar anderthalbe hundert pfunt, fünf und sibentzig pfunt ze sand Michels messe, fünf und sibentzig pfunt ze Walpurg messe und ein wise und ein heuwezehent.

Sept. 29.
Mai 1.
Sept. 29.
Mai 1.

5. Herspruk².

Deu vogtay ze Hersprucke da gibt der marckt elleu jar ze steuer achtzig pfunt, zwir in dem jar ie vierzig pfunt; deu vogtay auf dem lande elleu jar sehtzig pfunt, zwir in dem jar ie dreizig pfunt. Der *hat sich der hertzog underwunden seit den malen und si sich ergaben an daz reich. Deu aptessinne von Pergen gibt elleu jar aht mutte rokken und zwo und dreizig mutte habern und zwelf swain, ie daz swain eines halben pfundes wert. Der bischof von Balbenberg sol als vil geben als deu aptessinne von Pergen alle jar.

fol. 2.

6. Velden.

Der marckt ze Velden gibt elleu jar ze steuer vier und zwaintzig pfunt, zwir in dem jar ie ze der zit zwelf pfunt. Da gehorent ein zwelf dorfer, der habent die von Sluzzelberch fünfzeu inne, so hat der Schencke von Reichenecke und der Praittensteiner zwai dorfer inne. Dannoch sint der dorfer fumfe und zwaintzig höfe und hubs und mule, deu hat elleu der hertzog und die seinen inne, den ez der alte hertzog versetzt het. Daz allez hintze Velden gehoret. Es het auch der hertzog inne deu pureck zue dem Hohenstaine und zwaz dor zue gehort, daz des reiches reht eygen ist.

7. Walde.

Der Stromayer sol geben elleu jar von seinem ampt fünfthalb pfunt und zwaintzig pfunt von dem walde, des er pfligt. So ist daz daz honick von dem selben walde, do

644. a) bis scriptum in fine lineae c. b) corr. ex dem c.

1) Cf. infra c. 17. 2) Cf. infra c. 18.

gehoret von^c *hundert geschok und vier und zwaintzig geschok. Der ist niht mer ledick^c danne ane zwei vierzig geschok, deu auf deu purk dient.^{* fol. 2.}

8. Walde.

Von dem Walde, der zue dem Heroltsperge gehoret, dinet auf deu purck ze Nuremberg sehs und virezig geschok. Der ist niht mer ledig danne vierzehon geschok.

9. Prukke.

Ez gehöret auch in daz ampte ze dem Heroltsperge Pruk und zwai vischlehen und ein wise heizzet der Pruel, da kriget umb der alte purgrafe mit dem amman von dem Heroltsperge, und fünf lehen zue dem Prante, deu hat der Hetzelsdorfer, und Fullensackes muel, deu hat der Tentzel, und vier lehen zue den zwain Schellenbach, deu sint burckhuet, deu hat inne Ulrich der amman und sein tochter, und ze dem Prant zwo hueb, der hat einen der Hetzelsdorfer, die andern der Eberlein, der hofman von Schellenbach, deu sint auch burckhuet, und da zue dem kleinen geschait ein halbez lehen, daz hat der Hetzelsdorfer. Kalchreut daz dorf ist burckhuet, daz hat der junge burgrafe. Perbach daz dorfe habent inne die Teutschen herren und der Bukke, daz ist auch *burckhuet und Sweinfurte gehöret auch ze Nuremberch.^{* fol. 3.}

10. Vlozze.

Ez gehort auch in die herchaft ze Nuremberch Vlozze und Parkstein und deu weide und Lüge und Mantel und Vohendrezze und Bernauwe und Griezbach und Hohentanne und allez daz, daz do zue gehoret. Deu Weide und Parkstein giltet andert halbe hundert mutte und zwue mutte kornes und ein halbe mutte und sehzig mutte habern und drizig swein und zwaintzig pfunt Regenspurger ze rechter gulte, und sehtzig pfunt Regenspurger ze steuer in der stat und ouf dem lande. Und drei zölle ane zwai dreizig pfunt Regenspurger und sibem eimer honiges. So hat der Paulstorfer einen zehenten der ist ze reht ledick da ze Eschenbach, der giltet sehs und dreizig mutte kornes und sehs und dreizig habern und vier mutte waitzes und ist der Weiden noch ze Parkstein dehein purkhuet geraittet. So giltet Vlozze und daz dor zue gehoret mer danne da vor geschriben stat. Dennoch ist ungeraittet die purekhuet ze Vlozze und ze Parckstein, deu uf sehtzig pfunt Rogenspurger geahet ist.

11. *Egerlant.

Ez gehoret auch ze Nuremberg daz Egerlant. Daz hat der künich von Beheim.^{* fol. 3.}

Ez gehort auch ze Nuremberch deu stat ze Weizzenburch, daz der ampt einz ist, und der walt und Nordlingem und Dinkelspuhel und Poppfingen und Ufkirchen und Horburk die stet alle. Daz hat inne der von Oetingen.

12. Ammberg.

Ez gehöret auch ze Nuremberg deu vogtay ze Ammberch, der geneuzet der hertzog alle jar dreu hundert pfunt Regenspurger und mer. In die vogtay ze Vilseck gehoret vier hueb und sibenhundert hueb. Swaz die geltent daz nimpt der hertzog ein und ze steuer gebent si im alleu jar mer danne hundert pfunt Regenspurger.

13. Fronberch.

Ez gehoret auch ze Nuremberg der Fronberch und Hambach und zwai Valke und Helmerichsperge und swaz dor zue gehöret. Des geneuzet der hertzog alleu jar mer danne fünfzig pfunt Regenspurger. Er hat auch Awerbach und swaz do zue ge-

hort. Des geneuzet er alleu jar anderthalb hundert pfunt haller. Er hat auch inne
 * fol. 4. deu guten stat ze *Swebischem Werde und swaz do zue gehort.

14. Gredingen.

Ez gehört auch ze Nuremberg Gredingen, daz der ampt eines ist, und swaz do
 zue gehört und der walt ze Puechech. Daz hat inne der graf von Hirzberch, der hat
 auch denselben walt gebosert, daz man daz ahtet wol umb tausent pfunt. Er hat auch
 deu vogtay inne ze Kastel, deu des reiches ist, der er auch schone guet geneuzet. So
 hat der truchsez von Sultzbach inne^e deu burek ze Lichteneckke, deu ligt auf des
 reiches aigen, und lehs im der hertzog von Bayren.

15. Adelnburch.

Ez gehort auch ze Nuremberch deu Adelnburch [und]^f swaz do zue gehort. Deu
 hat inne der burgrave. Er hat auch inne ze Pettenhofen zwo hube, er hat auch innen
 Singlingen und Snepffenreut, daz purchlehen ist auf die puerk ze Nuremberch. Ez
 gehort auch dor zue Lenkersheim deu hofmark und Erelbach deu stat und swaz do
 zue gehoret, daz hat auch der burgrave inne. Ez gehört auch do zue Ermdorf der
 marek und swaz do zue gehoret, daz hat auch der purgrafe innen.

16.

* fol. 4. *Ez gehört auch ze Nuremberg Wentelstein^h, daz giltet olleu jar vier und zwaintzig
 summer kornes und ane vierzig sehsthalb pfunt pfenninge. Daz hat der burgrafe Chunrat.
 Er hat auch inne Wotzelndorf und Herbrechtsdorf, deu gelten vierzig summer habern
 und aht swein und daz swein ist eines halben pfundes wert ze fronkost und droi schillinge
 pfennige der langen.

17. Heroltsperge¹.

Es stet auz dem ampt auch ze dem Heroltsperge dem von Sluzzelberch fünf
 dorfer und ein muel, deu geltent olleu jar aht summer kornes und aht summer habern
 und dreuzen pfunt haller ze rechter gulte und ze stewer zwaintzig pfunt. Ez stet auch
 auz dem ampte ze dem Heroltsperge dem Pranther daz dorfe ze Ekkenheide, daz giltet
 alleu jar ahtzehen pfunt.

18. Vogtay Herspruck².

Ez hat auch inne der Schenke von Reichenekke uz der vogttay ze Hersprucke
 daz dorf Liernungshofen, Fuchsreut daz dorf, Seiboltshoven, den hof ze Kotzmansreut,
 * fol. 5. *Gotzenberch, Se, Stalboum, Wotzenwelt¹, Aychech den mairhof, Furhenbach, ze
 Happurch sibon guet, ze Schoppfe zwai guet, ze Mosenhof zwai guet. Der hueb und der
 höfe sint sehs und sehtzig.

19. Gunthersreut.

Der Schencke von Reichenekke hat auch inne^k daz dorf ze Gunthersreut, zwen
 mairhof ze Eschenbach.

20. Honunges.

Der von Praittenstaine hat dreizehen hueb zu dem Honunges, zue dem lehen und
 zue dem purgetor.

644. e) inne c. f) deest c. g) rubrica iam abrasa c. h) ente in rasura c. i) u corr. c.

k) inne c.

1) Cf. iam supra c. 3. 2) Cf. supra c. 5.

21. Schupffe.

Der Hertensteiner hat da ze Schupffe vier lehen, ze dem Höfloins ein hueb und ein lehen, ze dem Kolbenhof ein hueb, daz gehört auch zue der vogtey ze Herspruke.

22. Ruprechtstegen.

Es gehört auch in die selben vogtay ein hueb ze Ruprechtstegen, zwue hueb ze dem Sigoltshofe, zwai lehen ze Triuffe, ein lehen ze Auzindorf, vier lehen ze Babenhof, zwue hueb ze Hedrischdorf, dreu lehen ze Sighartsdorf, zwai lehen ze Chunnhofen. Von Siekkenbach dient neuwer siben güt *ze Herspruck. Daz ander teil hat der Sickenbecher und der Vorheimer. Swaz aber anders guetes da vor, genant ist, daz hat allez inne der Wildenstainer und der Forheimer¹. fol. 5.

23. Leutenbach.

So hat der Forheimer einen hof ze Leutenbach und ein hueb und ze Praitenbrunne ein hueb und ze Offenhausen ein muel und ein lehen. Daz gehoret allez ze Hersbrucke^m.

24.

*Dazⁿ hat daz reich zü Nurenberg in der stat: Der purger stewer zwei tausent pfünt. Von den Juden zwei tausent pfunt. Vom zolle zwey hundert pfunt. Vom schultzenampt hundert pfünt. Von der münz fünfhundert pfünt. fol. 8.

645. NOTULA SUPER GUERRA CONTRA REGEM ANGLIAE MOVENDA.

(circiter 1298.)

Notulae insignis ab anonymo quodam consiliario¹ regis Franciae scriptae autographon asservatur in tabulario Parisino 'Carton J. 654' nr. 16. Primum publici iuris fecit Boutaric 'Notices et extraits des manuscrits' XX, 2 (1862) pag. 123—129. Novam editionem multo correctiorem paravit Funck-Brentano 'Revue historique' XXXIX (1889) pag. 326 sqq., commentario fuso sagacique adiecto. De documenti authenticitate conferenda sunt ea, quae contra viros doctos nostros Scheffer-Boichorst b. m., Brosien, Bergen-grün l. c. pag. 339 sq. potius Funck-Brentano nullo dubio relicto evicit. Nos editionem novam repetimus ad autographum denuo a nobis inspectum hic illic correctam. Numeros arabicos parvos, qui in capitibus 8—11 intra lineas textui additi sunt, ad documenta ex archivo regis Franciae sumpta et relationi adiecta respicere, coniecit editor l. c. 338. Sed hos numeros, quos denuo accuratissime contulimus, nonnullis additis, quae apud Funck-Brentano desiderantur, potius pecuniae summas, milia libr. Turon. ut videtur, significare nobis persuasum est. Cf. pag. 633 not. b. h. i. Ceterum v. etiam acta supra nr. 572—579 edita. (P. deest.)

644. ¹) sequitur alia manu atramento rubro amen Amen, sed deletum c. ^m) fol. 5 pars inferior, item folia 6. 7. 8 recto vacua relicta sunt c. ⁿ) reliqua alia manu exarata sunt c.

1) Memoriale Musciatti dici solet. Cf. c. 11, 13 et Funck-Brentano l. c. 338.

(I)

(1) L'an mil IIe IIIe XIII comença le descort entre mes(seigneurs) le roy de Franco et le roy d'Engleterre, et environ la Touz-sains l'an dessus dit alerent le conestable et mons(eigneur) Symon de Melleum mareschal de Franco et mons(eigneur) Jehan de Brulas mastre des arbalestriers aguernir les frontieres de Gascoigne de gens d'armes. 5

(2) En ce meisme temps envoia le roy ses messages a Genes, le visiteur du Temple et mastre Clement de Sain et autres, pour tratier du fait de la mer, et firent venir monseigneur Henry Marquis, monseigneur Guet et monseigneur Aubertin Espinole, monseigneur Lanfranc Tartar et monseigneur Nicole de Paraz et plusieurs autres souffisanz hommes de Genes, les quiez firent venir plusieurs charpentiers et mastres pour 10 faire les galies, que se firent en Normandie, et XX en ot l'en des faites du roy de Sesile.

(3) L'an IIIe XIII ala le premier ost en Gascoigne, c'est a savoir les dessus diz conestable et mareschal et autres barons de par deça et de la Lenguedoc.

(4) L'an IIIe XV ala le secont et grant ost en Gascoigne, c'est a savoir monseigneur Challes, li conestable, li conte de la Marche et plusieurs autres barons par 15 deça et touz les barons de Lenguedoc.

(5) Et pour ce que le roi d'Engleterre avoit arme grant quantite de nes et faisoit semblant de passer par deça, avant que les galies et les nes le roy fussent apretees, et faisoit alliances par deça, pour ce faisoit nostre s(eigneur) le roy garder la marine tout du lone a grant quantite de gent d'armes, des quiez estoient les chiefz: li conte 20 d'Artois vers Boloignois et a Cales, li conte d'Aubemale vers Aubeville, li siro d'Aricourt et monseigneur Jehan de Rouvray en Normandie, monseigneur Fouque du Mel et monseigneur Hugue de Thouarz vers la Rochelle. Et li dessus dit conte d'Aubemale et li sire du Montmoranci estoient mastres ordeneurs de faire armer toutes les nes en Flandres et les nes et les galies en Normandie et faisoient paier les gens d'armes pour toute cele 25 grant armee de cele annee, qui cousta avec le coust des galies et la garde de la marine plus de VI^eM livres Tournois.

La terre devers Champaigne gardoit li sire de Chastillon et grant quantite de gent d'armes.

(6) En cele meisme annee de l'an IIIe XV li roy d'Engleterre par force de grant 30 quantite d'estellins, qu'il envoia par deça la mer, si come l'en disoit, fist alliances a touz les princes et barons, qu'il pot trouver, qui y vousissent entendre, tant entour le royaume, les quiez devoient touz en un jour assaillir le royaume de toutes pars, et il devoit ce jour passer par deça sus le royaume devers la mer.

(7) Les dessus diz alliez furent li roy d'Alamaigne et son frere et plusieurs barons 35 d'entour lui de cele Alamaigne, li duc de Brabant, a qui il donna sa fille pour son filz, li conte de Juliers, li conte de Bar, qui ot aussi sa fille, li conte de Savoie son cousin, li conte de Ferret, mons(eigneur) Jehan de Chalon et plusieurs autres devers l'empire. Et traitoit de l'autre partie au roy d'Espagne et au roy d'Aragon et autres par dela.

(II)

(8) Nostre seigneur le roy et son conseil, qui tantost sot des diz alliances, si 40 repara a l'ancontre de soi fortifier aussi tout entour son royaume et s'allia par certaines convenances a touz les autres princes et barons, qui ne wendrent estre de l'acort aus

Englois. Et leur presta a chascun certaine somme de deniers pour retenir gent d'armes, pour estre touz guerniz et prez pour contraster aus alliez, quant mestier seroit. Les quiez furent devers l'empire: monseigneur Robert daufin de Vienne et monseigneur Jehan son filz^a, li évesque de Valence^b, li conte Otte de Bourgoigne^c et monseigneur Hugue son frere^d, monseigneur Philippe de Vienne^e et autres Bourgoignons. Et lors se promist la damoiselle de Bourgoigne fille au dit conte pour monseigneur Loys filz le roy. Et vint elle et la contesse sa mere en la court de France par devers la royne, et l'ala querre monseigneur Jaques de Saint-Pol son oncle en joignet l'an III^{ms} XV. Item monseigneur Thibaut de lo Reigne^f, li conte de Lucembourg^g, li évesque de Cambray, monseigneur Goudefroy de Brabant frere li duc^f et monseigneur Jehan son filz, li conte de Heinaut, li conte de Holande^g.

(9) Item aus Escoz^b et a monseigneur Jehan de Bailleul, qui se disoit roy d'Escoce. Et au roy de Nervee envoia l'en messages et il renvoia le siens par deça et firent certaines convenences et orent une certaine somme de deniers pour commencement^b. Et de l'autre partie du royaume se garni l'en par devers Navarre de gent d'armes, et y envoia l'en grant somme de deniers^b pour donner a don Fortin et aus autres barons pour retenir gent d'armes, se mestier fust. Item l'en fist certaines convenences au roy de Maillogles et ot grant somme de deniers^l pour soi garnir de gent d'armes par devers la contee de Rossillon.

(10) Et encore nostre seigneur le roys et son conseil pourchacha de despecier et metre a noient toutes les alliances, que li roy d'Engleterre avoit faites et pourchacoit de faire, car si tost com il le sot, il envoia l'arcediacre de Brabant et monseigneur Hue de Bouville et autres messages par plusieurs foiz au roy d'Espagne, et se fist tant qu'il ne s'allia aus Englois. Et au roy d'Aragon aussi par le pourchaz et aide du roy de Maillogles son oncle.

(11) Item nostre seigneur le roy envoi au roy d'Alamaine, qui ja estoit allie, et aus autres d'entour lui ses messages, c'est a savoir li évesque de Belchem et le prior des freres Precheours de Paris. Les quiez orent petite odience, pour ce qu'il n'alerent pas bien fondez. Mes apres euls ala monseigneur Mouche, qui ala si bien fonde et garni^k, qu'il ot bonne odience, et fist tant que le frere le roy vint secreement a Lille en Flandres, ou monseigneur Mouche ala a li et parfist le tratie, qu'il avoit pourparle et accorde a li en Alamaine^l, si qu'il s'en ala apaie. Et retourna ledit monseigneur Mouche en Alamaine au roi et aus autres d'entour et mist a fin touz les tratiez^k, si qu'il promistrent, qu'il ne se meuvroient contre le roy. Ne ne se murent, et fu l'en aseur de cele partie. Item ala monseigneur Mouche tout avant au duc de Brabant, qui estoit de ses robes et si come sa criature, et fist tant a l'aide de monseigneur Goudefroi son frere et d'autres, que comant que le mariage d'Engleterre se parfaist, il promist, qu'il ne seroit ne se meuvroit contre le roy. Ne ne se mut. Et d'autre part les amis du roy pourchacierent tant, que li conte de Savoie et plusieurs autres s'escuserent ne ne weudrent estre contre la corone de France. Forz solament li conte de Bar et monseigneur Jehan de Chalon, qui se tindrent tout jours en leur propos avec le roy d'Engleterre et puis comencierent la guerre au royaume a sa requeste, comme il avoient promis.

645. a) *intra lineas additus est numerus 10 or.* b) *add. 2 or.* c) *add. 52 or.* d) *add. 5 or.*
 45 e) *add. 7 or.* f) *add. 6 or.* g) *add. 9 or.* h) *add. 35 or.* i) *add. 40 or.* k) *add. 30 or.*
 l) *add. 20 or.*

(12) Quant li roys d'Engleterre vit, que ses alliez li failloient touz les plus gros, si n'osa passer et atendi jusques a tant, qu'il vit que nostre seigneur le roy ot tout desarmee la mer, et lors, c'est a savoir l'an III^{xx} XVI, se pourvit-il et pourchaça de nouvelles alliances et de coronpre par force de deniers et pour mariages de ceus du royaume, et dist l'en lors qu'il weut traitier a trois des plus gros, des quiez l'en ne trouva onques par verite, que les deus y vouissent entendre. Mes li conte de Flandres s'i acorda. Et li promist li roy d'Engleterre a prendre sa fille pour monseigneur Eduart son filz et de venir en propre persone en Flandres a grant efforz de navie et de gent d'armes. Mes pour ce que la damoiselle estoit en la court de France avec la royne, il ne la peurent avoir ne parfaire le mariage, ne pour ce ne demeura-il mie, que li conte de Flandres ne se descouvrist du tout, que tant estoient avant les choses, que couvrir ne s'en povoit. Et li roy d'Engleterre vint en Flandres a grant gent d'armes, si com il avoit promis, en joignet l'an III^{xx} XVII. Et lors ala monseigneur le roy sus les Flamens ou premier ost de Lille. Et^a li roy d'Engleterre, qui cuida faire merveilles, ne pot, Diex merci, rienz forfaire ne domagier le royame, ne ne fist forz que son domage et de sa gent, car ses Englois orent a Bruges grant riotte aus Flamens, et s'en partirent et vindrent a Gant et la l'orent-il greigneur et se combattirent et furent en peril d'estre tres touz mors et en furent morz grant partie. Et s'en parti li roy a tout son demourant d'Englois et s'en retourna en Engleterre, et puis fist sa pais et laissa li conte de Flandres et les Flamens en la guerre. Si y doivent les autres prendre axemple. 20

(III)

(13) La^a chevance des deniers pour la dite guerre de Gascoigne et de la mer et des autres choses dessus dites se fist en ceste maniere.

Premierement l'en treuva au tresor au Louvre, si com il peut aparoir par les escriz du tresor, environ CC^m livres Tournois bone monoie, dont le florin d'or valoit X sous 25 Tournois.

Item monseigneur Biche et monseigneur Mouche prestorent de leurs deniers et qu'il enpreunterent sus euls aus foires de Chanpaigne et a Paris, si com il apert par les escriz, environ CC^m livres Tournois.

Item pour ce que Thomas Bricart mastre de la monoie et aucuns du consoil 30 conseilloient et voloient, que pour avoir chevance se faist la foible monoie, qui puis se fist, monseigneur Mouche et aucuns autres, qui sostenoient le contraire, ne ne voloient, que la bone monoie se gastast pour le destourber et pour ce que la feble ne se fassist, par leur consoil se leva le prest, qui fu mis et leve sur les riches bourgeois de toutes les bonnes villes et des baillies, l'an III^{xx} XIII. Duquel prest se leva des bourgeois 35 environ VI^c XXX^m livres Tournois et des prelaz et des autres du consoil le roy et mastres des comptes et du parlement, environ L^m livres Tournois, ne pour ce ne peurent les dessus diz destourber, que la feble monoie ne se faist, comant qu'elle s'en delaiast demi an, et puis se fist mau gre euls, l'an III^{xx} XV.

Item apres le dit prest se leva un subside des bourgeois en lieu de prest, l'an 40 III^{xx} XV, duquel se leva environ de .^b

Item de la finance en lieu de don et du denier de la livre des villes de Paris, de Chaalons, de Reins, de Laon et de Tournay environ LX^m livres Tournois.

Item du centieme, qui se leva pour subside du royaume^c, environ CCC XV^m livres 45 Tournois. Item du cinquantieme de Champaigne XXV^m livres Tournois.

Item du subside en lieu de disieme, que les prelaz et les clers paierent entre deus foiz pour cause de la guerre, C III^{xx} IX^m livres. Item de l'ordre des Chestiaux LX^m

645. ^a) *mutato ductu or.* ^b) *loco numeri punctum exaratum est or.* ^c) pour — royaume *supra* *lineam or.*

livres Tournois. Item pour la dite cause des prelatz et des clers de Lenguedoc, c'est a savoir de senechaucées de Tholose, de Carcassonne et de Biaucaire, environ .⁴

Item des gens laïcs des dites senechaucées de subside et de prest environ .⁶

Item de la taille des Juis et de leur finance environ CCXV^m livres Tournois.

5 Item du tresor de li évesque de Vincestre, qui fut treuve a Saint-Denis, a Saint-Vitteur et a Sainte-Genevieve, environ XXVI^m livres Tournois.

Item des biens des Baionois, qui furent pris a la Rochelle, XIII^m CC livres Tournois.

Item du monoiage de la feble monie, qui se comença a faire en avril l'an III^{xx} XV, la quelle ne rendit mie mout grant profit en cele premiere annee durant la guerre
10 de Gascoigne, environ LX^m livres Tournois.

Item de la taille des Lombars singuliers et de la finance de la compaignie des Richars de Luques environ LXXV^m livres Tournois.

Item du denier de la livre, que les compaignies et les autres marcheans Ytaliens comencierent a paier cele annee de l'an III^{xx} XV environ XVI^m livres Tournois.

15 645. ⁴) loco numeri punctum exaratum est or.

SUPPLEMENTUM AD RUDOLFI REGIS CONSTITUTIONES.

Sententias nonnullas Rudolfi regis aliaque scripta in fine tomi III. adiungere liceat, quae partim supra omissa monente v. cl. Zeumer receperimus (sunt nr. 647, 648, 650—652, 656—663, 665, 666, 669), partim a nobis noviter inventa (nr. 653, 654) vel alia de causa (nr. 646, 649, 655, 664, 667, 668) in supplemento ponenda esse nos ipsi interim censuimus.

646. (25a.) SENTENTIA PROSCRIPTIONIS.

1274. Ian. 25.

Demum descripsimus autographon, quod asservatur in tabulario regni Bavarici Mainz Erzstift, Nachtrag II fasc. 1. Pendet sigillum valde laesum loro ex ipsa membrana excecto. In cancellaria regis scriptum non esse, scriptura docetur. Inscriptionem et salutationem omnino deesse sane miramur. In verso leguntur manu cuiusdam Moguntinensis scripta: sententia contra Heinr. Iantgravium terre Hassie dominum aliaque recentioris aetatis notitiae. — Böhmer, Reg. imp. VI, 94. (P. derst.)

Rudolphus Dei gracia Romanorum rex semper augustus.

Cum venerabilis princeps noster Wer(nherus) archiepiscopus Mogunt(inus) in nobilem virum Henricum dominum Hassie pro notoria et manifesta iniuria, quam idem nobilis sibi et ecclesie Mogunt(ine) temere irrogavit, excommunicacionis sententiam protulerit iuris ordine observato, nosque petente eodem archiepiscopo ipsum ob hoc ad nostram mandaverimus presenciam evocari, certum sibi terminum, prout . . principum nostrorum et . . nobilium Wormacie existencium dictabat sententia, prefigentes, quia idem nobilis die sibi prefixa non curavit nostro conspectui se offerre et dictus archiepiscopus iuramento proprio et per testes fidedignos probavit legitime coram nobis, se rite et racionabiliter contra dictum nobilem processisse, in ipsum nobilem nostre proscripteionis sententiam proferimus iusticia exigente. Testes huius sententie sunt: dilecti principes nostri Eberhardus Constanciensis episcopus, Vricus abbas monasterii Sancti Galli, Rudolphus gubernator monasterii Campidanensis, fideles nostri Hartmannus comes de Vrobure, Henricus marchio de Hachsberg, Rudolphus advocatus de Wolchusen, Waltherus de Vaciz, Eberhardus de Laffen, Lutoldus de Regensberg, Otto de Crambure, Rudolphus de Wedenswile, Volmarus de Caminata, Henricus de Werbenwae, Gozwinus de Hoinvels, Johannes de Blumenberg et alii quam plures fidedigni.

Actum apud Turegum. VIII. Kal. Febr., regni nostri anno primo, indictione secunda.

647. (25b.) INFEUDATIO ABBATISSAE.

1274. Ian. 25.

Repetimus editionem, quae ex autographo tabularii Turicensis 'Abtei nr. 46' parata est 'Urkundenbuch der Stadt und Landschaft Zürich' IV, 251 nr. 1540. Pendet sigillum laesum loro ex ipsa membrana exsecto. — Böhmer, Reg. imp. VI, 95. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Universitatis vestre notitiae declaramus simpliciter et publice protestantes, quod nos obtentu meritorum, quibus honorabilis Elizabeth abbatissa monasterii Turicensis dinoscitur prepollere, volentes abbatissam eandem prerogativa favoris et gratiae prosequi specialis, feoda sua regalia et administrationem temporalium principatus monasterii sui sibi concessimus liberaliter et libenter, ipsaque abbatissa princeps nostra dilecta officialibus curiae nostrae, praedicta administratione de manu nostra sceproque regali recepta, de regalibus iuribus prenotatis officialibus debitis plenarie satisfecit. In cuius rei testimonium praesens scriptum sibi tradidimus nostri sigilli munimine roboratum.

Datum VIII. Kal. Febr., anno Domini MCLXXIII, indictione secunda, regni vero nostri anno primo.

648. (25c.) RECEPTIO ABBATIS
IN COLLEGIUM PRINCIPUM.

1274. Ian. 26.

Autographon tabularii abbacie Einsiedeln demum nobis petentibus benivolenter contulit rev. P. Odilo Ringholz O. S. B., tabulario illi praefectus. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. — Böhmer, Reg. imp. VI, 96. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii fidelibus, ad quos praesens scriptum pervenerit, gratiam suam et omne bonum.

Stipari cetera multiplices inclitorum principum sacri exornat imperii principatum. In multitudine etenim splendescantis cohortis refulget princeps principum titulis gloriae coruscantis. Cum itaque venerabile monasterium Heremitarum ordinis sancti Benedicti Constanciensis dyocesis per devotionem puritatis et sinceritatem fidei presidencium tante gratiae tantique honoris a divinis imperatoribus et regibus nostris predecessoribus promeruerit incrementum, ut quicumque praedicti cenobii debeat abbas existere, idem imperiali scepro a Romanorum rege de administratione temporalium investitus in principum consorcio debeat refulgere, nos speculo circumspectionis regiae speculantes honorificentiam venerabilis abbatis Ulrici memorato monasterio abbacie titulo presidentis, eundem collegio nostrorum principum aggregantes scepro regio principatus apicibus fecimus insignitum. Mandantes universis praedicto abbacie ministerialibus, militibus, subditis et subiectis, quatinus eidem tanquam suo principi in omnibus ad administrationem temporalium pertinentibus devote ac fideliter pareant et intendant.

Datum Thurigii, VII. Kalend. Februar., indictione secunda, regni nostri anno primo.

649. (47a.) DECLARATIO DE PACE CIVIBUS
COLONIENSIBUS TENENDA.

1274. Mart. 1.

Autographon tabularii civitatis Coloniensis nr. 387 denuo contulit vir d. Hermannus Keussen. Pendet sigillum loro membranaceo. Edidit Lacomblet 'Urkundenbuch für die Geschichte des Niederrheins' II, 385 nr. 655. Innovationem regis Adolphi a. 1292, Oct. 11 factam v. supra nr. 489. — Böhmer, Reg. imp. VI, 118. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Incumbit ex debito celsitudini regie maiestatis, ut subditis suis, quos importuna adversariorum pulsata iniuria, pacem instituat et quiescere faciat in tranquillitate subiectos. Eapropter tenore presentium declaramus, quod dilectis nobis civibus Coloniensibus nostris et imperii Romani fidelibus, qui pacem generalem servare iuraverunt et quibuslibet ipsis questionem movere volentibus paratos se offerunt stare iuri coram nobis, pacem indicimus eamque servari regia auctoritate precipimus inviolabiliter circa ipsos, volentes ut tam ipsorum civium adversarii quam omnes alii in Romani imperii finibus constituti deinceps cessent a violentiis et iustitiis limitibus sint contenti.

Dat. Hagenowe, Kalen. Marcii, indict. secunda, regni nostri anno primo.

650. (61a.) PRIVILEGIUM CIVITATI
ROTENBURG CONCESSUM.

1274. Mai. 15.

Denuo descripsimus autographon, quod asservatur in tabulario generali regni Bavarici 'Kaiserselekt Nachtrag' 63 1/2, benivolenter nobis transmissum. Pendet sigillum parum laesum filis sericis rubei coloris. — Böhmer, Reg. imp. VI, 160. (P. deest.)

Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis imperpetuum.

1. In excellenti specula regio maiestatis ordinatione divina feliciter constituti ad prospiciendum utilitati fidelium nostrorum in posterum, perspicacitatem oculorum longe lateque diffundimus, ut eorum frequenter hucusque turbata tranquillitas pulsa preterite calamitatis umbrosa caligine sub nostri domini novitate reflorat claritatis perpetue iurare serenanda. Noverit igitur presens etas et successiva posteritas, quod nos pure fidei zelum fideque puritatis affectum, quem dilecti fideles nostri cives in Rodenburg ad nos et imperium Romanum habere noscuntur benignius intuentes, pensantes quoque tam fructuosa quam placida que per eos hactenus nobis et eidem imperio sunt impensa servicia et adhuc impendi poterunt gratiora, eisdem ex regia liberalitate concedimus hoc

presenti sanctientes edicto, quod omnes, quos dicto civitatis inhabitatores esse contingerit, nostra et imperii tuitione perpetua gaudeant et patrocinio speciali.

2. Si quis autem adversus aliquem civem civitatis eiusdem aliquam questionem aut actionem habuerit, eum conveniat coram iudice civitatis, quod sibi per sententiam ad iudicatum extiterit accepturus, ita quod ad alieni^b fori iudicium non trahatur.

3. Insuper de iudicio terre, quod centa vulgariter nuncupatur, mandamus et volumus, quod secundum antiquam et approbatam consuetudinem haecenus observatam in iuris sui robore et rigore de cetero teneatur.

4. Adicimus eciam hiis premissis, quod si quem de civitate predicta proscribi contigerit, sua debeat regie vel imperatorie curie denunciari proscripcio^c, ut registri memorialibus inscribatur, non restituendus regalis aut imperatorie beneficio largitatis, nisi absolvatur in loco, ubi primitus est proscriptus^d.

5. Volumus^d etiam, quod universi et singuli dicte civitatis cives et incole, qui exactiones sive precarias imperatoribus et regibus inelitis nostris predecessoribus consueverunt exsolvere, iuxta morem antiquum et solitum haecenus eas ammodoolvere teneantur.

6. Praeterea domus lapidea scultheti de Rodenburg, sicut haecenus fuit expers contributionis precarie, sic deinceps eadem gaudeat libertate.

7. Nullus etiam extraneus aliquem de predicti loci civibus quacunque de causa provocare valeat vel audeat ad duellum.

8. Predictis insuper adicimus, ut omnes ad mundinas predicti opidi suis distinctas temporibus ter in anno venire volentes in eundo et redoundo ad unum miliare sub pleno sint securitatis et pacis nostre et imperii sacri conductu.

9. Volumus nichilominus, ut pascua et vie eorum secundum antiquos terminos sine contradictione qualibet protendantur.

10. Nulli ergo omnino hominum hanc nostre concessionis paginam liceat infringere vel eidem in aliquo ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare presumpserit, gravem nostre indignacionis offensam se noverit incursum.

In cuius rei testimonium et perpetui roboris firmamentum presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum Hagen(owe), Idus Maii, indictione secunda, anno Domini MCC septuagesimo quarto, regni vero nostri anno primo.

651. 652. (180 a. b.) INFEUDATIO BONORUM ECCLESIAE PATAVIENSIS.

1277. Nov. 24.

651. (180 a.) SCRIPTUM REGIS.

Supersunt duo autographa A tabularii generalis regni Bavarici, olim ecclesiae Pataviensis, nunc 'Kaiserslekt Nachtrag' 78 1/2 a asservatum, quod nos ipsi denuo descripsimus; in verso leguntur manu fere coaeva: Ira regis Rud., qui quedam bona specificavit ecclesie, videlicet iudicium in Seo Ypol. et aliis. Item Trebense et Gaizrukk, antequam r[e]cuperet feuda pro filiis ab ecclesia Pat. Pendet sigillum fere illacsum filis serieis

650. b) alieni or. c) prima e corr. ex p. or. d) o. super l. craso. or.

1) Cf. supra nr. 447.

ribei flavique coloris; B tabulari Vindobonensis, quod nobis petentibus contulit socius noster H. Hirsch; cui appendet sigillum parum laesum. — Böhmer, Reg. imp. VI, 892. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus omnibus imperpetuum.

(1) Regio maiestati convenit, ut memoritor recolamus ac favorabiliter attendamus, 5
 quanta fidei puritate quanteque devotionis studio et affectu karissimus princeps noster
 venerabilis Petrus Pattaviensis episcopus reipublice veneretur honorem nostraque privata
 commoda diligat et sequatur, ut dum grata servicia, que imperio Romano et nobis im-
 pendit, advertimus, ad hoc eciam nostre consideracionis intuitum convertamus, quas grates
 et gracias referamus eidem. (2) Dicitur siquidem princeps noster, post diversa pericula 10
 et labores plurimum sumptuosos, quibus se suamque ecclesiam pro salvanda republica
 infatigabiliter oneravit, non contentus obsequio, quod Romano imperio in persona nostra
 devotus exhibuit, nos eciam in karissimis liberis nostris honorare decrevit. Nam feuda
 illa omnia et singula, que sibi et ecclesie sue per mortem clare memorie principum
 Austrie in eadem terra vacare ceperunt, karissimis filiis nostris Alberto, Hartmanno et 15
 Rudolfo ac eorum liberis et heredibus masculis contulit ipsosque ad instar et formam
 dictorum principum infeudavit hiis dumtaxat exceptis, que de feudis predictis dicto
 principi et ecclesie sue Pattaviensi inferius assignamus, necnon iure patronatus par-
 rochialis ecclesie in Holabrunne, quam ecclesiam cum pertinentiis suis bone memorie
 Bertoldus^a quondam Pattaviensis episcopus ad mensam Pattaviensis capituli iure per- 20
 petuo contulit et concessit, eo tempore quo sibi et Pattaviensi ecclesie predictae feuda
 premissa per mortem bone memorie quondam Friderici ducis Austrie vacaverunt. [Cui^b
 collacioni nomine nostro et Romani imperii ad instanciam predicti Petri episcopi Patta-
 viensis, quantum nostra interesse potest et poterit, consentimus et quantum ad nos re-
 spicit, auctoritate regia approbamus. (3) Propter hoc filiis nostris hanc [liberalitatem 25
 faciens]^b dictus episcopus, ut et ipsi et^c eorum posteri accepti beneficii memores, dictum
 principem et ipsius ecclesiam foveant, diligant et honorent, quodque graciam, quam eidem
 principi et ipsius ecclesie facimus, que inferius exprimetur, gratam et ratam teneant,
 nec subvertere studeant, sed advertant potius, quod a Deo^d recipient potiora, si ecclesiis
 se devotos exhibeant et paratos prebeant in earum iuribus et honoribus conservandis, 30
 illis tamen principue, quarum beneficiis ad obsequia obligantur. (4) Verum cum honori
 nostro conveniat et saluti, ut dampna que pertulit, labores quos sustulit, graves sumptus
 quos fecit pro honore imperii dictus princeps, eamque fidei claritatem, quam in liberis
 nostris nobis exhibuit, digna retributionis vicissitudine cognoscamus, nos de feudis pre-
 dictis, antequam nostris filiis eadem conferrentur, redditus ducentarum librarum usualis 35
 monete Wienn(ensis) deduximus et deduci mandavimus, quos predicto episcopo principi
 nostro et ecclesie Pattaviensi dedimus, tradidimus, reliquimus et concessimus pleno iure
 et iusto domini titulo perpetuo possidendos ac in utilitatem et usum ipsius episcopi et
 Pattaviensis ecclesie convertendos.

(5) Sunt autem hec nomina illorum bonorum, que de feudis predictis sepedicto 40
 Pattaviensi episcopo et Pattaviensi ecclesie romanebunt: forum Trebense cum omnibus
 suis pertinentiis, agris, pascuis, silvis, pratis, molendinis, piscationibus, aquis, aquarum
 decursibus, iudicio videlicet causarum civilium et criminalium seu sanguinis, naulto vel
 iure passagii, theloneo quod datur ibidem de omni grano, cum omnibus et singulis
 redditibus, proventibus et utilitatibus et iudiciis quibuscumque, que ad principem terre 45
 Austrie pertinebant ibidem, cum insula adiacente, quam illustris Otakarus rex Boe-
 m(orum) pro usu et commodo civium quondam annexuit dicto foro. Que omnia pro
 redditibus annua octoginta librarum predicto episcopo et Pattaviensi ecclesie assignamus

651. ^a) Bertholdus B. ^b) vicis incluse iam abscissa sunt A. ^c) ac B. ^d) adeo A. B.

perpetuo possidenda. Item villam in Graizruk cum agris, silvis, pascuis, pratis, molen-
 dinis, piscationibus, aquis, aquarum decursibus et omni utilitate ac iure et iudicio civili
 ac criminali ac aliis quibuscumque, que ibidem ad terre principem pertinebant, quam
 villam cum suis pertinenciis supradictis pro redditibus annuis viginti novem librarum,
 5 predicto episcopo et ecclesie Pattaviensi assignamus perpetuo possidendam. Item in
 villa Holern sex mansos et dimidium mansum, qui lehen vulgariter nominantur, quatuor-
 decim libras solventes, quos ibidem nunc habuimus liberos et solutos, cum omni iure,
 sicut in superioribus est expressum, donamus et concedimus episcopo et Pattaviensi
 ecclesie supradicte. Item ius advocacie in bonis et prediis Pattaviensis capituli in
 10 villis Pischhofsdorf et Obern-Neusidel ac aliis ad eandem advocaciam pertinentibus
 cum decem modiorum redditibus ibidem dari consuetis principi terre pro iure, quod
 margfater dicitur, pro triginta quatuor librarum redditibus minus sexaginta denariis
 predicto episcopo et sue ecclesie assignamus perpetuo possidendum. Item iudicium
 criminale vel sanguinis in Sancto Ypolito, in Mautarn, in Zaizeimur, in Chunigsteten et
 15 alias in bonis et possessionibus ac hominibus ecclesie Pattaviensis sitis in Tulnen(si)
 iudicio, quocumque nomine censeantur, non obstante quod idem iudicium ad dominium
 terre Austrie portinobat, damus et tradimus perpetuo Pattaviensi episcopo et ecclesie
 sue cum iure pleno etmero imperio iudicandi. Hiis adicimus septem librarum redditus
 in Zaizeimur^o et unius libre in Mautarn, que iudici Tulnen(si) ratione advocacie dari
 20 hactenus annis singulis consueverunt, sic quod amodo nostri iudices Tulnen(ses) et alii
 qualescumque nullum ius nullumque iudicium seu exactionem advocacie nomine ibidem
 sibi audeant vendicare. Huius autem iudicii, advocacie et reddituum proventus et fructus
 damus et tradimus predicto episcopo et ecclesie sue pro redditibus annuis quadraginta
 trium librarum et sexaginta denariorum Wienn(ensium) estimatos, hoc adiecto quod
 25 nos, si voluerimus, assignabimus eidem et ecclesie predictae usque ad festum purificationis
 beate Marie virginis proximum et abinde per annum tot librarum redditus de feudis
 ad Pattaviensem ecclesiam pertinentibus, de quibus supradictum est, in locis congruis
 adiacentibus hofmarchiis episcopi supradicti. Qua assignacione completa infra predictum
 terminum constitutum, quicquid predicto episcopo et ecclesie Pattaviensi assignavimus
 30 pro redditibus quadraginta trium librarum et sexaginta denariorum, ad nos libere rever-
 tetur. Quod si assignacionem non fecerimus infra terminum supradictum, extunc assigna-
 tio omnium predictorum tam libera quam perpetua ex donatione regia Pattaviensi
 ecclesie remanebit.

(6) Exnunc autem dedimus et concessimus officialibus^f predicti episcopi, quos ad hoc
 35 presens vel futuri episcopi Pattavienses duxerint ordinandos, plenam et liberam potes-
 tatem iudicandi de crimine et iudicium sanguinis exercendi ac in tribus locis, videlicet
 in Sancto Ypolito, Mautarn et Zaizeimur furcas seu patibula, truncos et formenta alia,
 quibus reorum crimina puniuntur, publice erigendi, concessio ipsis eo iure, quod banum
 vulgariter appellatur. (7) Feudorum tamen predictis nostris filiis concessorum ordi-
 40 natio et conservatio in nostris manibus remanebit tantum pro tempore vite nostre.
 Quod si filii nostri decederent sine heredibus masculis, dicta feuda ad predictum Patta-
 viensem episcopum et suam ecclesiam revertentur. Ceterum si qua feuda predictae ecclesie
 alias quam per mortem dictorum principum vacare coperunt vel incipient in futurum,
 de illis dictus episcopus vel successores ipsius utilitatem et comodum sue ecclesie
 45 ordinabit. Ad quod utiliter exequendum [nos et nostros liberos adiutores^h habebit et
 seneiet promotores.

Testes presentis ordinationis sunt: venerabiles principes nostri Bertholdus Baben-
 bergensis, Iohannes Chimonsis et Wernhardus Seccoviensis ecclesiarum episcopi, [Albertusⁱ

651. ^e) Zaizomür B.^f) officialibz A.^h) uncia inclusa iam abacta sunt A.

dux Saxonie gener noster, Albertus et Hartmannus filii nostri comites de Habspurch, Fridericus burgravius de Nürinberg, Eberhardus comes de Catzinellinbogen, . . . marchio de Hahperch, Philippus^b de Boflandia, Ulricus^c de Tauers, magister Gotfridus propositus Soliensis prothonotarius noster, Otto de Bertoldorf^e camerarius Austrie, Ulricus de Pilihdorf dapifer Austrie, Iohannes de Merswanh, Ulricus de Vihoven, Wichard[us de]^f Slet, Bertholdus de Haidendorf milites, magister Chunradus scriba Austrie ac^g alii quam plures. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscriptum maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

D[at. a]pud^h Novam civitatem, VIII. Kalen. Decembr., indictione VI, anno Domini millesimo ducentesimo LXXVII., regni vero nostri anno quinto.

652. (180b.) CHARTA EPISCOPI.

Duo autographa 1 et 2 tabularii Vindobonensis contulit H. Hirsch. Pendent autographi 1 duo sigilla filis sericis; autographi 2 sigillum (cf. pag. 644 not. k) item filis sericis. — Böhmer, Reg. imp. VI, 893. (P. deest.)

Petrus Dei gracia ecclesie Pataviensis episcopus omnibus inperpetuum^a.

(1) Ad memoriam revocantes quantis et quam periculosis laborum angustias serenissimus dominus noster Rudolfus Romanorum rex semper augustus se ipsum exposuit et tocius rei publice vires viriliter excitavit ad hoc, ut nobis et aliis ecclesiarum prelatis, quos vexabat afflictio multiplex et multorum tyrannideis impetebant, de iugo criperet pessime servitutis et ad culmen reduceret pristinae libertatis, dignum et debitum¹⁰ estimamus, ut predictum dominum, qui benignum se nobis exhibuit, in se ipso et suis liberis, quantum secundum Deum et iuris permissionem possumus, honoremus. Sane cum post remotionem illustris principis Ottakari^b Boemorum regis et ipsius voluntariam cessionem de terris Austrie, Styrie, Karinthie^c, Carniole et^d Marchie fuerit declaratum, quod feuda, que principes predictarum terrarum a nobis et Pataviensi ecclesia possi-²⁰ debant, vacarent nobis et ecclesie Pataviensi, simpliciter et precise predictus dominus noster partem feudorum predictorum cum quibusdam aliis libertatibus et donationibus, que inferius exprimentur, de feudis eisdem deduxit et in Pataviensem ecclesiam iure pleno et collatione perpetua transtulit, volens et statuens, ut eadem bona feudalia esse desinant et de cetero dominicalibus Pataviensis ecclesie cum omnibus suis utilitatibus³⁰ et usibus, iuribus et pertinentiis sint coniuncta. (2) Nos vero sana deliberatione prehabita cum capitulo nostro et aliis, quorum requirere in hac parte consilia tenebamur, omnia et singula feuda, que nobis et Pataviensi ecclesie per mortem principum predictorum terrarum in eisdem terris et alias ubicumque vacare ceperunt, illustribus filiis predicti domini nostri, videlicet Alberto, Hartmanno et Rudolfo, et eorum heredibus³⁵ masculis iure feudi contulimus ipsosque ad instar et formam predictorum terrarum principum infeudavimus de eisdem, hiis dumtaxat bonis exceptis, que ante infeudationem nostram nobis et ecclesie nostre predictus dominus noster servavit et contulit, de quibus supra meminimus et inferius certis nominibus exprimemus. Propter hoc autem predictis filiis domini nostri hanc liberalitatem facimus, ut et ipsi et eorum posteri⁴⁰ accepti beneficii memores nos et Pataviensem ecclesiam foveant, diligant et honorent quodque gratiam nobis et ecclesie nostre factam a patre ipsorum domino nostro superius nominato, que inferius exprimetur, gratam et ratam teneant nec subvertere studeant, sed advertant potius, quod a Deo recipient potiora, si ecclesiis se devotos exhibeant

651. ^b) Philippus B. ¹) unci inclusa iam abscissa sunt A. ²) Bertoldorf B. ³) et B. ⁴) 15

652. ^a) inperpetuum 2. ^b) Otakari 2. ^c) et add. 2. ^d) ac 2. ^e) her. cor. 2.

et paratos prebeant in earum iuribus et honoribus conservandis, illis tamen precipuo, quarum beneficiis ad obsequia obligantur.

(3) Sunt autem hec nomina bonorum, possessionum, iudiciorum, iurisdictionum et iurium, que dictus dominus noster tam de feudis predictis quam de aliis bonis in nos et Pataviensem^f ecclesiam donatione, largitione et concessione regali iure pleno et perpetuo transtulit et dominicalibus Pataviensis episcopi adunavit: forum Trebense cum omnibus suis pertinentiis, agris, pascuis, silvis, pratis, molendinis, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, iudicio videlicet causarum civilium et criminalium seu sanguinis, nullo vel iure passagii, theloneo quod datur ibidem de omni grano, cum omnibus et singulis redditibus, proventibus et utilitatibus et iudiciis quibuscumque, que ad principem terre Austrie pertinebant ibidem, cum insula adiacente, quam illustris^g rex Boem(orum) pro usu et commodo civium quondam annexuit dicto foro, que omnia pro redditibus annuis octoginta librarum nobis et nostre^h ecclesie assignavit perpetuo possidenda. Item villam in Gaizruk cum agris, silvis, pascuis, pratis, molendinis, piscationibus, aquis, aquarum decursibus et omni utilitate ac iure et iudicio civili et criminali ac aliis quibuscumque, que ibidem ad terre principem pertinebant, quam villam cum suis pertinentiis supradictis pro redditibus annuis viginti novem librarum nobis et ecclesie nostre idem dominus noster assignavit perpetuo possidendam. Item in villa Holern sex mansos et dimidium mansum, qui lehen vulgariter nominantur, quatuordecim libras solventes, quos ibidem dominus nosterⁱ nunc habuit liberos et solutos cum omni iure, sicut in superioribus est expressum, donavit et concessit nobis et Pataviensi ecclesie supradicte. Item ius advocatie in bonis et prediis Pataviensis capituli in villis Pischoltorf^k et Obern-Neusidel et aliis ad eandem advocatiam pertinentibus cum decem modiorum redditibus ibidem dari consuetis principi terre pro iure quod marchfuter^l, dicitur pro triginta quatuor librarum redditibus minus sexaginta denariis nobis et ecclesie nostre contulit perpetuo possidendum. Item iudicium criminale vel sanguinis in Sancto Ypolito, in Mautarn, in Zayzenmur^m, in Chunigsteten et alias in bonis et possessionibus ac hominibus ecclesie nostre sitis in Tullensi iudicio, quocumque nomine censeantur, non obstante quod idem iudicium ad dominium terre Austrie pertinebat, dedit et tradidit dictus dominus noster nobis et ecclesie nostre perpetuo cum iure pleno et mero imperio iudicandi. Hiis adiecit septem librarum redditus in Zayzenmour^m et unius libre in Mautarn, que iudici Tullensi nomine advocatie dari hactenus consueverunt annuatim, sic ut ammodoⁿ iudices Tullenses vel alii qualescumque nullum ius nullumque iudicium seu exactionem advocatie nomine ibidem sibi audeant vendicare. Huius autem iudicii, advocatie et reddituum proventus et fructus dedit et tradidit nobis et ecclesie nostre pro redditibus annuis quadraginta trium librarum et sexaginta denariorum Wiennensium estimatos, hoc adiecto quod memoratus dominus noster, si voluerit, assignabit nobis et ecclesie nostre usque ad festum purificationis beate Virginis proximum et ab inde per annum tot librarum redditus de feudis ad ecclesiam nostram pertinentibus, de quibus supradictum est, in locis congruis adiacentibus hofmarchiis nostre ecclesie sepedicte. Qua assignatione completa infra predictum^o terminum constitutum, quicquid nobis et ecclesie nostre dictus dominus noster^p assignavit pro redditibus quadraginta trium librarum et sexaginta denariorum, ad iam dictum dominum nostrum libere revertetur. Quod si assignationem non fecerit infra terminum supradictum, extunc assignatio omnium predictorum tam libera quam perpetua ex donatione regia nobis et Pataviensi nostre^r ecclesie remanebit.

(4) Exnunc autem idem dominus noster dedit et concessit nostris et ecclesie nostre officialibus, quos nos vel successores nostri Patavienses episcopi ad hoc duxerimus ordi-

652. f) nostram add. 2. g) dominus Otakarus 2. h) Pataviensi add. 2. i) predictus add. 2.

k) Pischoldorf 2. l) marchfuter 2. m) Zayzenmower 2. n) amodo 2. o) deest 2. p) noster dom. 2. q) LX 2. r) nostre Pat. 2.

nandos, plenam et liberam potestatem iudicandi de crimine et iudicium sanguinis exercendi ac in tribus locis, videlicet in Sancto Ypolito, Mütarn^a et Zayzenmour^t, furcos seu patibula, trunco et tormenta alia, quibus reorum crimina puniuntur, publice erigendi, concessio ipsis eo iure, quod banum vulgariter appellatur. (5) Feodorum^u tamen predictis domini nostri filii concessorum ordinatio et conservatio in ipsius domini nostri manibus remanebit tantum pro tempore vite sue. Quod si filii sui^v decederent sine heredibus masculis, dicta feuda ad nos et nostram Pataviensem ecclesiam revertentur. Ceterum si qua feuda predicto ecclesie nostre alias quam per mortem dictorum principum vacare ceperunt vel incipient in futurum, de illis nos^w vel successores nostri utilitatem et commodum eiusdem ecclesie nostre tenebimur ordinare. Ad quod utiliter exequendum nos et ecclesia nostra prefatum dominum nostrum et liberos suos adiutores habebimus et utiles promotores.

Testes presentis ordinationis sunt: venerabiles in^x Christo patres et domini^x Bertoldus Babenbergensis, Iohannes Chymensis et Wernhardus Secoviensis^r ecclesiarum episcopi, illustres Albertus dux Saxonie, Albertus et Hartmannus filii domini nostri comites de Habsburg^z, Fridericus buregravius de Nürnberg^a, Eberhardus comes de Cazzenellenbogen^b, . . marchio de Hachperg, Philippus de Bolandia, Ulricus de Tuvers^o, magister Gotfridus domini nostri Romanorum regis prothonotarius prepositus Soliensis, Otto de Bertoldsdorf^a camerarius Austrie^o, Ulricus de Pilichdorf^t dapifer Austrie, Iohannes de Merswanh, Ulricus de Vichoven^o, Wichardus de Slet^h, Bertoldus de Haidendorf milites, magister^w Cunradus^l scriba Austrie et alii quam plures. Et^k ut omnia supradicta robor optineant firmitatis, litteras presentes nostro et venerabilis capituli nostri Pataviensis sigillis iussimus communiri^k.

Datum apud Novam Civitatem, VIII. Kalendas Decembris, indictione VI, anno Domini millesimo ducesimo septuagesimo septimo^l.

653—655. (286a—c.) SCRIPTA DE DESTRUCTIONE CASTRI PESCIAE.

1281. Sept.

653. (286a.) LITTERAE REGIS LUCANIS DIRECTAE.

Noviter inventas descripsimus e codice¹ bibliothecae nationalis Florentinae II, IV, 30 312, olim Magliabech, XXV, 341 (Gaddi) fol. 67, quo continetur 'Rosa novella super arte dictaminis composita per dominum Petrum de Boacteris'. Ubi rubrum: de rege Rudolfo ad eōe Lucanum. Quoad tempus diffiniendum cf. Redlich 'Rudolf von Habsburg' (1903) pag. 691.

(P. decst.)

Rodulfus Dei gratia Romanorum rex et semper augustus potestati, anz(ianis), consilio et comuni Lucano gratiam suam et bonam voluntatem.

652. *) Mautarn 2. *) Zayzenmower 2. *) Feodorum 2. *) ipsius 2. *) decst 2.
*) in — domini decst 2. *) Sekowensis 2. *) Habsburg 2. *) Nürnberg 2. *) Cazzellenbogen 2. *) Tuvers 2. *) Berhtoldsdorf 2. *) Austr. 2. *) Pilichdorf 2. *) Vichoven 2.
*) Slet 2. *) Chunradus 2. *) Et — communiri decst 2. *) LXXVII 2.

1) Cf. 'Archiv' XII, 733; Mazatinti 'Inventario' II, 313; 'Neues Archiv' XXX, 429.

Ad rei[n]tegrationem imperii nobis divina potentia et apostolice sedis auctoritate concessi in nostro corde firma dispositione previdimus, patrias et provincias, que ad imperium nostrum spectant^a dominio^b nostro submictere, ut fidelium debita fidelitate letemur et nostri gubernatione salubri letari possint subditorum pro debito tota coors. Requiritur igitur devotionem vestram, sub pena et banno mille margearum argenti vobis precipiendo mandantes, quod restituto dispendio castri de Pescia per vos nequiter et dolose destructi, quod non solum possessio, set camera reputabatur imperii, et insuper universa castra et terras comitatus vestri, que ad ius imperialis aule spectare noecuntur, Rodulfo dilecto vicario et cancellario nostro in Tuscia co[n]stituto debeatis integraliter resingnare. Mandatis nostris taliter prebe[n]tes auditum, quod in vos irasci asperius virtus nostri culminis non^c cogatur.

654. (286 b.) *RESPONSUM LUCANORUM.*

Ex eodem codice fol. 67' cum rubro R.

(P. deest.)

Invictissimo viro domino Rodulfo Dei gratia Romanorum regi et semper augusto talis potestas, talis caput anz(ianorum), consilium et comune Lucanum se ipsos recommendatos ad pedes.

Ex fidei devotione et devota fidelitate, que subgerit, ut imperialis edixit auctoritas, nostri resingnata sunt oppida comitatus. Datur propterea de castri Pescie reintegratione responsum, quod licet indebite nobis noxa imponatur innoxiiis, ut excellentie vestre oratorum nostrorum clara poterit expositione doceri^a, ecce submicimus ad pedes vestre celsitudinis nos subiectos.

655. (286 c.) *LITTERAE MARTINI IV. LUCANIS MISSAE.*

Supersunt¹ in solo codice 514 (D. 8. 17) saec. XIII. fol. 99 bibliothecae Angelicae, de quo v. iam supra ad nr. 607. Denuo accuratissime contulit J. Priesack. Iam olim edidit Ficker, Böhmer 'Acta imperii selecta' pag. 702 nr. 1001. Cf. supra nr. 265—269.

(P. deest.)

Martinus episcopus servus servorum Dei potestati, consilio et communi Lucanensi spiritum consilii sanioris.

Orrende feritatis immanitas, quam nuper non sine presumptuose temeritatis audacia in castrum Piscie in valle Nebule constructum ac eius incolas dampnabiliter perpetrastis, nostri pectoris intima quasi gladius sautiavit acutus, instanter excitans animum ad preferendum in vos et civitatem vestram condigne iudicium ultionis. Audivimus siquidem et obstupuerę quam plurimum sensus nostri, quod cum dilectus filius Rudolfus cancellarius et nunctius karissimi in Christo filii nostri Rudolphi Romanorum regis semper augusti, qui de nostra licentia spetiali pridem cum nostris sub certa forma confectis licetis² ad Tuscie partes se contulit, a civitatibus, castris et terris imperii recepturus eiusdem regis nomine fidelitatis solitum iuramentum, ab hominibus predicti castri Piscie ad imperium sicut nullo^a medio pertinentis sacramentum huiusmodi recepisset, vos occasione huiusmodi contra predictos homines minus debite indignatione concepta, cum^b, sicut dicitur, iura quedam in castro vobis vendicetis eodem, post appellationem ad nos a vobis, prout

653. ^a) corr. ex expectant c. ^b) dno c. ^c) nos c.

654. ^a) nocere c.

655. ^a) sic c. ^b) cā c.

¹) Documenta nostra nr. 607, 610, 655 edidit etiam Gamurrini 'Documenti dal Cod. dell' Angelica' D, 8, 17' (= 'Archivio della Società Romana di Storia patria' X (1887) pag. 173—202.) ²) Supra nr. 267.

proponitur, interiectam, ad predictum castrum congregatis undique viribus hostiliter accedentes ac tandem illud per violentiam capientes ipsum ignis incendio consumpseritis, dilectorum filiorum fratrum ordinis Minorum aliasque dicti castri ecclesias ad honorem divini nominis dedicatas sacrilegis manibus diruendo, bonis omnibus inventis ibidem non sine multo cupiditatis vitio nequiter asportatis. Nec hiis extitit vestra satiata crudelitas, sed peiora malis addentes et nephandis actibus nephandiora cumulantes opera in eiusdem castri habitatores absque sexus et etatis electu, effectu pietatis eminus relegato et humanitatis debito prorsus excluso, furentibus gladiis deservistis, innocentem sanguinem inhumaniter effundentes, nichilominus adversus alia predictae vallis castra et terras ad imperium predictum spectantia procedere intendendo, in multam divine magestatis offensam, apostolice sedis et nostrum gravamen, iniuriam et contemptum ac regis et fratrum ipsorum necnon et clericorum ac hominum dicti castri grande^o, immo permaximum prejudicium et gravamen. Licet igitur tam enormis huiusmodi temeritatis excessus vindicte acerbitatem exigeret gravioris et acrioris percollendus existeret verbere discipline, quia tamen magne devotionis et fidei, quibus erga Romanam ecclesiam retroactis temporibus civitas vestra resplenduit, fore immemores non valemus et propter hoc iustum animi nostri motum volentes ad tempus apostolice benignitatis clementia^d temperare, universitati vestre per apostolica scripta et nichilominus sub spiritualibus et temporalibus penis, quas vobis et eidem civitati iuxta beneplacitum nostrum duxerimus inflingendas, districto precipiendo mandamus, quatinus pro nostra et apostolice sedis reverentia deinceps a talibus desistentes omnino, contra castra et terras alias supradictas nullatenus procedatis, et si contra illa forsitan exivistis, ad civitatem prefatam sublato difficultatis et dilationis obstaculo redeatis, illo vos in hac parte consilio dirigendo, quod possitis exinde non immerito comendari. Nos enim auctore Domino taliter super hiis in brevi curabimus efficaciter providere, quod iura, si qua vobis in castris et terris debentur eiusdem, vobis et civitati predictae illosa et integra servabuntur eique ac vobis et etiam circumposite regioni pacifici status et prosperi duratura tranquillitas producet. Scire autem vos volumus et pro certo tenere, quod si contra huiusmodi mandatum nostrum venire, quod non credimus, presumpseritis, nos et ad penas inflingendas easdem et alias etiam contra vos et civitatem predictam, prout expedire viderimus, procedemus.

Datum etc^l.

656—663. (368c—k.)

DONATIO ECCLESIAE BASILIENSI FACTA.

1285. Oct. 18. 1282. Dec. 21.—1298. Nov. 20.

656. (368c.) PRIVILEGIUM REGIS. 1285. Oct. 18.

Demo descripsimus autographon, quod Karlsruhe in tabulario generali asservatur. Pendet sigillum fere illaesum filis sericis rubei coloris. In cancellaria scriptum non esse

655. c) grandem c. d) clementiam c.

1) Sequitur forma transsumti hiis verbis: Ego . . notarius predicti domini cancellarii et vicarii autenticum huius exempli munitum plumbea bulla domini pape predicti, in qua erant ex una parte ymagines capitum beatorum apostolorum Petri et Pauli circumcirca punctis circumdata cruce mediante et supra ipsa capita hec littere: S. pa. S. pe. et ex altera parte erant littere explicantes: Martinus papa III. vidi et legi et hic exemplavi mandato dicti domini cancellarii et vicarii fideliter nil addito vel minuto.

videtur. In verso leguntur manu fere coeeca: Littera donacionis ecclesiarum in Ovgat et in Zeiningun. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1943. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Opus pium et nobile Deoque placidum et acceptum pie perficimus, dum hiis, quos communis fatalitatis lex segregat ab hac vita, pro suis abluendis rotibus et eterna beatitudine obtinenda elemosinarum nostrarum largicionibus subsidium impertimur. Hinc est quod nos hac pia consideratione commoniti pro inclite quondam Anne Romanorum regine coniugis nostre karissime necnon pro illustris quondam Hartmanni filii nostri karissimi animarum remedio ac pro salutis nostre memoria sempiterna de consensu maioris partis principum, quorum consensus in hoc fuerat requirendus, iura patronatus ecclesiarum in Ougest et in Zeiningen Basiliensis dyocesis libenter et liberaliter ipsi Basiliensi ecclesie duximus conferenda. Volentes, ordinantes ac provide statuantes, quod per venerabilem H. Basiliensem episcopum, principem et secretarium nostrum karissimum vel successores suos due prebende in eadem ecclesia ordinentur. In quibus duo sacerdotes debent institui, qui erunt prebendarii et non canonici, et omnibus horis canonicis debeant interesse et in duobus altaribus construendis ibidem singulis diebus divinum officium celebrabunt. Et si legitimo et rationabili impedimento detenti fuerint, tunc procurabunt ibidem per alios celebrari, et debent de predictarum ecclesiarum fructibus dictis sacerdotibus prebende congrue assignari. Et quancumque unus vel ambo de predictis sacerdotibus morte preventi fuerint, tunc alii in loco ipsorum debent per episcopum subrogari, qui residenciam faciant personalem, chorum frequentent et altaria predicta officient, ut est dictum. Si vero alii quam sacerdotes in dictis prebendis vel altaribus fuerint instituti, qui premissa rennuerent adimplere vel si premissa per omnia observata non fuerint, sicut superius sunt expressa, volumus, quod iura patronatus dictarum ecclesiarum ipso facto ad Romanum imperium revertantur et quod predicta collacio nullum robur habeat firmitatis. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo fecimus communiri.

Datum Lucerne, XV. Kal. Novombris, ind. XIII, anno Domini MCCLXXX quinto, regni vero nostri anno terciodecimo.

657. (368d.) CONSENSUS ARCHIEPISCOPI COLONIENSIS. 1292. Dec. 21.

Autographon eiusdem tabularii descripsimus. Sigillum laesum pendet loro membranaceo. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1943. (P. deest.)

Sifridus Dei gratia sancte Coloniensis ecclesie archiepiscopus sacri imperii per Italiam archicancellarius omnibus in perpetuum.

Ad presentium et postororum publicam noticiam volumus pervenire, quod nos dedimus ac presentium litterarum serie damus et concedimus nostrum spontaneum consensum ad hoc, quod serenissimus dominus noster Rud(olfus) Dei gratia Romanorum rex pro remedio animarum recolende memorie quondam domine Anne Romanorum regine contectalis sue inclite et quondam filii sui Hartmanni illustris donet et conferat iura patronatus ecclesiarum in Ogest et in Coyningen Basiliensis dyocesis venerabili domino Heinricho Basiliensi episcopo ac sue ecclesie Basiliensi ab ipsa ecclesia in perpetuum possidenda. In cuius consensus nostri evidens testimonium et cautelam sigillum nostrum presentibus est appensum.

Dat. Colonic, anno Domini millesimo CC octogesimo secundo, XII. Kal. Januarii.

658. (368c.) CONSENSUS ARCHIEPISCOPI MOGUNTINI. 1283. Ian. 1.

Autographon eiusdem tabularii descripsimus. Sigillum laesum pendet loro membranaceo. Eadem manu scriptum est ac nr. 657. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1943.
(P. deest.)

Wernherus Dei gratia sancto Moguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius universis Christi fidelibus presentes visuris vel auditoris eternam in Domino karitatem.

Ad universitatis vestre publicam noticiam volumus pervenire, quod nos ad honorem domini nostri Iesu Christi ac genitricis ipsius Virginis gloriose nostrum donamus, imperitumur et adhibemus consensum spontaneum ad hoc, quod serenissimus dominus noster 10 Rudolfus Romanorum rex in remedium animarum recolende memorie quondam domine Anne contactalis sue Romanorum regine inclite et quondam domini Hartmanni filii sui illustris, quorum corpora in Basiliensi requiescunt basilica, donet et conferat iura patronatus ecclesiarum in Oegest et in Ceyningen Basiliensis dyocesis venerabili domino Heinrico Basiliensi episcopo ac sue ecclesie Basiliensi ab ipsa ecclesia in perpetuum 15 possidenda. In cuius consensus nostri testimonium evidens et cautelam presentes litteras sigillo nostro iussimus roborari.

Datum Aschaffenburg, anno Domini millesimo CC octogesimo tercio, Kalendas Ianuarii.

659. 660. (368f. g.) CONSENSUS COMITIS PALATINI ET DUCIS SAXONIAE. 1285. Febr. 19. Mart. 30.

Autographa P et S eiusdem tabularii descripsimus vel contulimus. Sigilla plus minusve laesa pendent loro membranaceis. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1943. (P. deest.) 20

Nos^a Lodwicus Dei gratia comes palatinus Renu dux Bavarie notum facimus presentium inspectoribus universis^a, quod cum ea, que cultum divini numinis et divini ampliacionem^b servicii respexerint, non impediri conveniat, set potius expediri, et in 25 hiis precipue, que alias fore iuris ecclesiastici dinoscuntur, ad hec auctoritate presentium nostrum adhibemus consensum voluntarium et expressum, quod serenissimus dominus noster Rüdolfus inclitus Romanorum rex et semper augustus iura patronatus ecclesiarum in Agest^c et in Ceyningen^d Basiliensis dyocesis pro remedio animarum felicis recordationis domine Anne quondam inclite Romanorum regine consortis sue et Hartmanni filii sui in reverendum in Christo patrem et compatrem^e nostrum predilectum^e dominum Heinricum venerabilem Basiliensem episcopum et ecclesiam suam pro ordinandis in eadem Basiliensi ecclesia duobus presbiteris transferat perpetuo possidenda. Sicut et reverendi in Christo patres et domini Sifridus Coloniensis et Wernherus quondam Mogunt(ine) ecclesiarum archiepiscopi in translationem huiusmodi consenserunt. In 35 cuius rei testimonium^f presentes damus^g sigilli nostri robore communitas.

Dat. in Nürinberch^h, anno Domini MCC octogesimoⁱ quinto, XI. Kalen. Marcii^k.

661. (368h.) CONSENSUS REGIS BOHEMIAE. 1285. Apr. 16.

Autographon eiusdem tabularii descripsimus. Sigillum deest filis sericis relictis. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1943. (P. deest.) 40

Nos Wencezlaus Dei gratia rex Boemie et marchio Moravie sacri Romani imperii princeps notum facimus presentium inspectoribus universis, quod cum ea, que cultum

659. 660. ^a) protocollo in S: Nos Albertus Dei gratia dux Saxonie princeps sacri Romani imperii n. f. pr. insp. un. ^b) ampliacionem S. ^c) Oegest S. ^d) Ceyningen S. ^e) compatrem--predilectum deunt S. ^f) et consensum add. S. ^g) litteras add. S. ^h) Nürinberch S. ⁱ) LXXX. S. ^k) loco XI. Kalen. Marcii S: III. Kalend. Aprilis.

divini nominis et divini amplificationem servitii respexerint, non impediri conveniat, sed potius expediri et in hiis precipue, que alias fore iuris ecclesiastici dinoscuntur, ad hoc auctoritate presentium nostrum adhibemus consensum voluntarium et expressum, quod serenissimus dominus et pater noster Rudolphus Romanorum rex semper augustus iura patronatus ecclesiarum in Ougest et in Ceiningen Basiliensis dyocesis pro remedio animarum felicis recordationis domine Anne quondam inclite Romanorum regine consortis sue et Hartmanni filii sui in reverendum in Christo patrem dominum Henricum venerabilem Basiliensem episcopum et ecclesiam suam pro ordinandis in eadem ecclesia duobus presbiteris transferat perpetuo possidenda, sicut et reverendi in Christo patres et domini Syfridus Coloniensis et Wernherus quondam Maguntinensis ecclesiarum archiepiscopi in translationem huiusmodi consenserunt. In cuius rei testimonium firmiter valiturum presentes damus litteras sigilli nostri robore communitas.

Datum Prag(e), per manus magistri Welizlai Pragensis Olomucensis et Wissegradensis canonici prothonotarii regni nostri, anno Domini millesimo ducentesimo octogesimo quinto, XVI. Kal. Maii, tertiedecimo indicionis.

662. (368l.) CONSENSUS MARCHIONIS BRANDENBURGENSIS.

1297. Aug. 17.

Autographon eiusdem tabularii descripsimus. Pendet sigilli fragmentum loco membranaceo. Cf. litteras consensus supra nr. 357 et Böhmer, Reg. imp. VI, 1943.

(P. deest.)

Nos Otto Dei gratia marchio Brandenburgensis princeps sacri Romani imperii notum facimus presentium inspectoribus universis, quod cum olim preclare memorie serenissimus dominus Rüdolfus Romanorum rex transtulerit iura patronatus ecclesiarum^a in Ougest et in Zeiningen Basiliensis dyocesis ad ipsum pleno iure pertinentia in bone memorie dominum Henricum venerabilem Basiliensem episcopum et ecclesiam suam pro ordinandis in eadem Basiliensi ecclesia duobus presbiteris in remedium animarum felicis recordationis domine Anne quondam inclite Romane regine conthoralis sue et illustris domini quondam Hartmanni filii sui de consensu principum, quorum super hoc patentes littere sunt conscripte, nos diete translationi seu donationi consentimus et ratam haberi volumus et habemus eandem. Presentium testimonio litterarum.

Dat. in Cadano, anno Domini millesimo CC nonagesimo septimo, in octava sancti Laurentii martiris, indictione decima.

663. (368k.) CONSENSUS ARCHIEPISCOPI TREVIRENSIS. 1298. Nov. 20.

Autographon eiusdem tabularii descripsimus. Sigillum laesum pendet linis sericis rubei coloris. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 1943.

(P. deest.)

Boemundus^a Dei gratia Treverorum archiepiscopus universis presentium inspectoribus^b noticiam subscriptorum.

Cum alienationes seu gratie a quocunque Ro[manorum reg]e^b facte nullius sint momenti, nisi auctoritate et consensu principum fuerint confirma[te], nos i[gitur]^b attendentes principum donationis affectum, quo serenissimus dominus R. Dei gratia Rom(anorum) rex felicis recordationis Basiliense capitulum noscitur prosecutus, eidem capitulo ius patronatus ecclesiarum in Ougest et in Zeiningen ob remedium animarum serenissime domine Anne Rom(anorum) regine collateralis sue necnon comitis Hartmanni filii sui

662. ^a) aq. corr. ex a or.

663. ^a) Ros in loco raso or. ^b) unciis inclusa iam abscessa sunt or.

felicium recordationum Basil(ee) requiescentium de auctoritate et consensu benivolo nostrorum conprincipum conferendo, dictam collationem ratam et gratam habemus et eidem presentibus consentimus, prout in littera serenissimi domini R. Romanor(um) regis predicti et aliorum nostrorum conprincipum plenius continetur. In cuius rei testimonium presentes litteras sigilli nostri munimine fecimus communiri.

Dat. in Nurenberg, anno Domini MCC nonagesimo octavo, XX. die Novembris, regnante serenissimo domino Al. Rom(anorum) rege anno primo.

664. (382a.) ABIUDICATIO FEUDORUM.

1286. Febr. 7.

Denuo descripsimus autographon hucusque ineditum, quod Monaci in tabulario secreto domus regiae Bavaricae asservatur. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. Cf. Conventionem eiusdem diei supra nr. 382. — Böhmer, Reg. imp. VI, 1999.

(P. deest.)

Nos Rudolfus Dei gratia Romanorum rex semper augustus notum facimus presentium inspectoribus universis, quod cum Dietherus dictus Nezel cum quibusdam aliis suis fautoribus sive complicibus in personam nostram machinamenta quesierit, ob hoc sibi et filiis suis sive heredibus propter immanitatem tanti criminis et lese maiestatis omnibus, que a nobis et imperio ac quibuscumque aliis in feudum tenuit, et hiis etiam, que ipsos iure proprietatis respicere noscebantur, abiudicatis per sententiam, Lodewico principi et filio nostro karissimo illustri comiti palatino Rani duci Bavarie domum unam et quedam bona alia cum pertinentiis suis, que idem Nezel a nobis et ipso imperio Gamundie iuxta fluvium Nekarum in feudum tenuit et que ipsum inibi respiciebant proprietatis titulo, in feudum contulimus et conferimus per eum et heredes suos iure feudi perpetuo possidenda, ita tamen quod nec ipse nec heredes sui eidem Nezeloni vel suis heredibus aliquando bona eadem restituat vel bonis aliis recompenset aut etiam in pecunia numerata. In cuius rei testimonium presentes sibi dedimus sigillo nostre celsitudinis communitas.

Dat. Auguste, VII. Idus Februar., anno Domini MCC octogesimo sexto, regi vero nostri anno terciodecimo, indiet. XIII.

665. (389a.)

STATUTUM CIVITATIS OPPENHEIM.

1287. Mart. 11.

Copiarium castri Oppenheimensis in tabulario Darmstadiensi 'Copialbuch nr. 22^b' asservatum fol. 5 benivolenter nobis transmissum denuo contulimus. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2062.

(P. deest.)

1. Nos Rudolfus^a Dei gracia Romanorum rex semper augustus notum esse volumus universis tam presentibus quam futuris, quod super huiusmodi dissensione, que verte-

665. ^a) Rudolfus c.

batur inter castronenses, milites et filios militum ex una et cives Oppenheimenses nostros dilectos ex parte altera, qui etiam de causa civis ibidem destituimus ab officiis scabinatus et consulatus, ita quod nec consules vel scabini esse debebant, mediante sano et maturo consilio principum et aliorum fidelium nostrorum et imperii decernimus propter
 5 commodum generale et communem utilitatem tam castronensium, militum et aliorum nobilium quam civium predictorum, ne ammmodo vel inantea inter eos aliqua dissonionis vel discordie materia valeat suboriri, regali edicto seu mandato statuentes, quod ulterius inperpetuum sedecim civis cum sedecim militibus, qui nunc sunt in consilio, sicut
 10 quandoque sive retroactis temporibus fuerunt, debent fungi officio consulatus. Statuimus nichilominus, quod inter cives predictos in consules electos et deputatos septem debent esse scabini, ita quod quancumque inter milites, qui scabini sunt, unus decedat seu moriatur, quod unus civium subintret locum illius decedentis in officio scabinatus, et hoc tam diu fiat, quousque numerus septem civium qui debent esse
 15 sicut et septem de militibus stabunt et permanebunt in sede et officio scabinatus.

2. Propterea autem, quia^b dictos cives Oppenheimenses restituimus ad^c consulatus et scabinatus officia supradicta, obligaverunt se cives de Oppenheim universi tam presentes quam posteri seu futuri, quod ipsi nec eorum successores ad destructionem seu devastationem nostri castri et imperii in Oppenheim nunquam intendere debeant consilio,
 20 studio vel labore.

3. Promiserunt et obligaverunt se^d insuper ad hoc cives prenotati, si post mortem nostram contigerit vacare Romanum imperium a gubernatione alterius regis et sic ipso vacante principes electores imperii inter se in electione regis discordantes forte elegerint duos reges, quod ipsi ad neutram partem declinare debeant auxilio vel favore nec ali-
 25 quem dictorum regum vel aliquem aliorum dominorum in suam intrmittere presumant aut debeant civitatem, nisi de communi consilio, scitu et voluntate castronensium ibidem et consulum qui sunt milites predictorum. Si autem secus fuerit, videlicet quod dicti cives aliquo casu infringerent premissa, in quacunque parte ipsi ea infringerent et violarent, tales violatores predictorum et alii eis assistentes in tali facto, favore vel consilio debent
 30 indicari seu nominari, fidem et honorem non habentes, periuri et innotati excommunicatione papali et proscriptione imperii que achte dicitur, et ex tali facto presumptuose possessiones eorum in bonis immobilibus seu mobilibus in quibuscunque locis vel terminis site erunt ad imperium devolute. Tales autem, qui ipsis in tali facto non assistunt nec astiterunt, ad penam premissam non tenentur nec debent ei aliquatenus
 35 subiacere.

4. Proterea promiserunt et obligaverunt se scabini et consules milites existentes, castronenses et universi nobiles ac milites de Oppenheim prenotati vice versa, quod si post mortem nostram contigerit vacare Romanum imperium a gubernatione alterius regis, ut supradictum est, et sic ipso vacante principes electores imperii inter se in electione regis
 40 discordantes forte elegerint duos reges, quod ipsi ad neutram partem declinare debeant auxilio vel favore nec aliquem dictorum regum vel aliquem dominorum aliorum in castrum vel in civitatem Oppenheim intrmittere debeant aut presumant, nisi de communi consilio, scitu et voluntate universorum civium de Oppenheim predictorum. Quod si secus fieret, videlicet si infringeretur quod predictum est ab aliquibus vel ab aliquo de
 45 scabinis, consulibus, castronensibus aut nobilibus vel militibus antedictis, illi vel ille premissa violantes et omnes eis consencientes penam superius impositam civibus sustinebunt, aliis eis non consencientibus exclusis a pena prehabita et exemptis.

665. b) quod c. c) corr. super in deleto c. d) sequuntur deicta cives de Oppenheim universi tam presentes quam posteri seu futuri c.

5. Similiter promiserunt vice versa sub eisdem penis cives Oppenheimenses, quod nullum intromittant sine scitu et voluntate militum, nobilium et castrensium in civitatem, qui ipsis militibus, nobilibus et castrensibus predictis dampnum in personis vel rebus possit inferre. Adicientes, si post mortem nostram principes electores imperii concorditer unum elegerint regem, illum scabini et^o consules tam milites quam cives⁵ existentes, castrenses et alii nobiles ac milites cum ceteris civibus de Oppenheim universis in castrum et in civitatem Oppenheim intromittere et sibi parere ac obedire tanquam suo domino verbis et operibus, prout requirit iuris debitum, tenebuntur. Promissum est etiam a supradictis scabinis et consulibus, scilicet militibus, castronsibus et universis nobilibus ac militibus de Oppenheim, quod nemo vel nulli eorum aliquem¹⁰ vel aliquos milites seu dominos intromittere debeant per portam posteriorem castri nostri et imperii in Oppenheim, qui in rebus vel personis possint esse civitati ibidem obnoxii vel nocivi. Quicumque autem hoc fecerint, illi et omnes eis consencientes aut assistentes ex merito eorum predicta pena punientur, que iniuncta est civibus Oppenheimensibus, ut est dictum. Alii vero eis resistentes et non consencientes dicte pene¹⁵ immunes erunt nec ei aliquatenus subiacebunt.

6. Preterea si inter milites et nobiles de Oppenheim et cives ibidem aliquam discordiam contigerit suscitari, ita quod unus nobilis alium nobilem vel civem aut civis nobilem vel alium civem vulneraverit, occiderit aut leserit alia lesione seu gravaverit verbo vel facto, tale forefactum debet iudicari et expediri secundum iura et con-²⁰ suetudinem civitatis Oppenheim ab antiquo habitam et servatam. Reservatis nobis et imperio universis iuribus et dominio ac potestate, que ad nos et imperium in castro et civitate predictis spectare dinoscuntur, que statutis predictis nostris involuta sunt nullatenus vel inclusa.

7. Volumus etiam, quam diu Eberhardus comes de Katzenelnbogen noster ibidem²⁵ officialis existit una cum militibus, qui pro tempore sunt consules et scabini, simul cum predictis elegat cives in Oppenheim in officium scabinatus et etiam consulatus, de quo cives ibidem se nullatenus intromittent nec eligendi potestatem habebunt. Si vero aliquis ex eisdem civibus electis ad predicta officia decesserit vel cesserit quoquo modo, predictus Eberhardus una cum predictis militibus, consulibus et scabinis alium civem³⁰ substituunt loco sui. Si autem predictum Eberhardum decedere vel ab officio recedere contigerit, milites, qui pro tempore fuerint consules et scabini, eligendi alium civem ad predicta officia habebunt liberam facultatem.

8. Ad hec volumus, quodsi aliquem militem existentem in predictis officiis, scabinatus videlicet et consulatus, decedere vel cedere contigerit, milites, qui pro³⁵ tempore fuerint consules et scabini, alium militem, qui ibidem noster castrensis existat, substituendi habeant potestatem nec alium, qui noster castrensis non existat ibidem, substituunt quoquo modo. Decernentes testimonio presentium universa et singula, que⁴⁰ supradicta sunt, debere valere in perpetuum et durare.

Datum Herbipoli, quinto Idus Martii, Indictione XV, anno Domini MCCLXXXVII, ⁴⁰ regni vero nostri anno XIII.

Et nos castrenses, nobiles ac cives de Oppenheim universi promissimus fide data, singula et universa predicta inviolabiliter observare, nostre civitatis sigillum hiis scriptis in testimonium appendentes.

665. *) supra lineam eadem manu add. c. f) p tempus c. g) in margine add. c.

666—668. (413a—c.) INFEUDATIO TELONEI.

1288. Sept. 13. 17. 1291. Mai. 30.

666. (413a.) *SCRIPTUM REGIS PRIUS. 1288. Sept. 13.*

Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXVII, 703 nr. IV paratam, quae n̄ n̄bitur autographo in tabulario Bisuntino 'Archives départementales du Doubs. Série B. 455' asservato¹. Pendet sigillum laesum loro membranaceo. — Böhmer, Reg. imp. VI. deest. (P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri imperii Romani fidelibus presentes litteras inspecturis gratiam suam et omne bonum.

Sedentes in solio regie dignitatis frequenter ad hoc aciem nostre mentis dirigimus, ut honorem et decus sacri Romani imperii, quemadmodum nostrum requirit officium, dilatemus. Est enim hec nostra salubris intencio, ut personas generoso sanguine ac potencia prepollentes, per quas Romanum decoratur imperium, nobis et eidem fidei ac devocionis constancia et funiculis indissolubilibus indissolubiliter astringamus, quodque eisdem tam affluenter favoris nostri plenitudinem prebeamus, quod alios ad devocionem nostram ac dicti imperii Romani facilius inclinemus. Sane cum nobilis vir Iohannes de Cabilone dominus de Arlaco, fidelis et frater noster karissimus, erga nos et sacrum Romanum imperium prenotatum singularis fidei et devocionis claritate choruscet, sicut variis nobis claret indiciois et patet notoriis argumentis, nos propter hoc eundem singularis benivolencie gracia graciosius prosequi disponentes, sibi de regia liberalitate concedimus, ut in castro de Joigne de qualibet balla lane a mercatoribus ibidem transeuntibus decem solidos Lausanensium donariorum nomine pedagii vel conductus recipiat, ut ipse dictos mercatores in personis et rebus suis pro possibilitate suarum virium viriliter manuteneat et defendat ac eisdem bona fide provideat de securo conductu, cum ipse de pedagio, quod prius in ipso castro recepit, non possit ipsum conductum commode exercere. De aliis autem mercibus et rebus, que per idem castrum ducentur, idem Iohannes recipiet pedagia sive conductus, secundum quod in castro Clecis¹ tempore confectionis presentium colliguntur et in eodem castro retroactis temporibus recipi consueverunt. Insuper in signum amplioris favoris et gracia memorato Iohanni concedimus, ut ab omnibus mercatoribus lanam ducentibus per archiepiscopatus Bisuntinum, Lugdunensem et Viennensem ac episcopatum Valentinum decem solidos Lausanensium denariorum nomine pedagii vel conductus recipiat in locis, que sibi magis noverit expedire. Que quidem pedagia vel conductus sepedicto Iohanni nostro et imperii Romani nomine liberaliter in feodum concedimus et concessimus per ipsum et suos heredes legitimos a nobis et dicto imperio perpetuo possidenda. Salvo tamen homagio et fidelitate, que ipse illustribus . . comiti et duci Burgundie fecisse dinoscitur seu eciam impendisse. In cuius rei testimonium presens scriptum exinde conscribi et maiestatis nostre sigillo iussimus communiri.

Datum in castris ante Bernam, Id. Septembr., ind. prima, anno Domini MCOLXXX octavo, regni vero nostri anno quintodecimo.

667. (413b.) *SCRIPTUM REGIS POSTERIUS. 1288. Sept. 17.*

Denno a. 1905. in. nobis sollicitantibus vir d. W. Wiederhold, tunc Bisuntiae comorans, duo autographa 1. 2 eiusdem tabularii benivolenter contulit, quae in cancellaria regis scripta non sunt. Pendunt sigilla plus minusve laesa filis sericis. Casu quodam

¹ Cf. 'Neues Archiv' XXVIII, 487.

infausto autographa duo cancellariae regis, quae nos ipsi a. 1901. inspeximus¹, inveniri non poterant. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2190. (P. deest.)

Rodolphus^a Dei gratia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus gratiam suam et omne bonum.

Ad universitatis vestre noticiam presentis scripti serie cupimus pervenire, quod nos attendentes multiforma meritorum insignia necnon gratuita servicia quibus erga nos et sacrum Romanum imperium nobilis vir Iohannes de Cabilone dominus de Allato enituit et enitere poterit in futurum, ex hoc ipsum in nostrum et Romani imperii vassallum volentes conquirere, ex liberalitate regia eidem Iohanni et heredibus suis concedimus et donamus irrevocabiliter, quod imperpetuum de qualibet baula^b seu sacco vel saccis^c continentibus quantitatem unius baule^d vel circiter lanarum, pannorum, telarum, piperis, pellium necnon ceterarum mercium, quocumque nomine censeantur vel vocentur, transeuncium per castrum suum de Iogne recipiat et habeat nostra et imperii auctoritate decem solidos Lausannensium denariorum nomine pedagii vel conductus. De ceteris vero mercibus per dictum castrum transeuntibus eodem nomine recipiat et habeat ad modum et consuetudinem castri de Cletis, que servabatur tempore confectionis presencium litterarum, maxime ut dictus Iohannes transeuntibus merchatoribus securitatem iuxta posse prestare valeat in conductu, cum pedagium hactenus in dicto castro de Iogne recipi consuetum honera conductus non valeat supportare. Item damus et concedimus eidem Iohanni et heredibus suis, quod imperpetuum recipiant et habeant de qualibet baula^b seu sacco vel saccis, prout superius dictum est, tam lanarum quam pannorum quam telarum, piperis, pellium necnon ceterarum mercium, prout superius est expressum, transeuncium per archiepiscopatus Bisuntinum, Lugdunonsem, Viennensem ac episcopatum Valentinum decem solidos Lausannensium denariorum nomine pedagii vel conductus. Et hec omnia damus et concedimus dicto Iohanni et heredibus suis irrevocabiliter in feodum ligium a nobis et sacro Romano imperio in perpetuum possidendum et tenendum, salva fidelitate^e comitis et ducis Burgundie. Presencium testimonio litterarum. In cuius rei memoriam perpetuam nostre maiestatis sigillo presencia duximus roboranda.

Actum et datum in castris ante Bernam, quinto decimo Kalendas Octobris, indictione prima, anno Domini MCC octogesimo octavo, regni vero nostri anno quintodecimo.

668. (418c.) *CONSENSUS ARCHIEPISCOPORUM MOGUNTINI ET TREVIRENSIS. 1291. Mai. 30.*

Duo autographa Moguntina M 1. 2 itemque duo Trevirensia T 1. 2 eiusdem tabularii nos ipsi contulimus. Omnia eadem manu scribae cuiusdam Burgundi scripta sunt; in verso omnium legitur Registrata. Pendent sigilla plus minusve laesa filis sericis. Vide etiam eu quae de litteris consensus vel confirmationis episcopi Lausannensis, comitis palatini Burgundiae, Nicolai IV. papae, Dalphini et Dalphiniae 'Neues Archiv' XXVIII, 488 notavimus. Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 2190. (P. deest.)

Nos Gerhardus Dei gratia sancte Maguntine sedis archiepiscopus sacri imperii per Germaniam archicancellarius ad universorum notitiam^a tenore presentium volumus pervenire, quod nos considerantes multiformia meritorum insignia et servicia gratuita, quibus nobilis vir^b dominus Iohannes de Cabilone miles^c dominus de Arlato erga

667. ^a) Rodulfus 2. ^b) bala 2. ^c) sacis 1. ^d) baile 2. ^e) fidelitatē 1.

668. ^a) protocolton in T 1. 2: Nos .. Boemondus miseratione divina Trevirorum archiepiscopus ad universorum notitiam. ^b) vir nobilis T 2. ^c) deest T 2: miles de Cabilone M 2.

1) Cf. 'Neues Archiv' XXVIII, 487.

Romanum imperium enituit et in futurum poterit enitere, gratias, indulgentias seu concessiones sibi et heredibus suis factas per illustrem dominum nostrum Rudolfum^d Dei gratia Romanorum regem semper augustum, videlicet super eo quod dominus rex predictus sua et imperii auctoritate pedagium castrum de Loigne augmentavit, ut idem dominus Iohannes mercatoribus et aliis transeuntibus per dictum castrum de Loigne, per quod publica strata dirigitur, iuxta posse provideat de securo conductu, quia ex antiquo pedagio in dicto castro recipi consueto dictus dominus Iohannes onera^e non poterat comode^f supportare, et quod predictus^g Romanorum rex sua et imperii auctoritate predicto domino Iohanni et heredibus suis dedit et concessit, quod ipsi de^h qualibet balla, sacco vel saccis, trossello^h vel trossellis, fardello vel fardellis continentibus quantitatem unius balle vel circiterⁱ pannorum, lanorum^h, piperis, pellium necnon et ceterarum mercium transeuntibus per archiepiscopatus Bisuntinensem, Lugdunensem, Viennensem et^l episcopatum Valentinum perpetuo recipiant et habeant nomine pedagii vel conductus, undecunque fuerint, decem solidos Lausannensium denariorum, predicta^m omnia eidemⁿ Iohanni et heredibus suis in feodum^o assignando, prout hec omnia in litteris regis inde confectis sigillo regio sigillatis plenius continetur, approbamus, consentimus et presentium testimonio confirmamus. In cuius rei testimonium presentes litteras inde conscribi et sigilli nostri munimine iussimus roborari. z

Actum et datum apud Frankenvort^o, III. Kal. Iunii, anno Domini millesimo ducentesimo^p nonagesimo primo.

669. (415a.) COMPOSITIO QUAESTIONIS SUPER MUNITIONUM CONSTRUCTIONE.

1289. (Mart. 17.)

*Repetimus editionem nostram 'Neues Archiv' XXIII, 35 nr. VIII paratam, quae
nilitur autographo tabularii generalis regni Bavarici 'Kaiserselekt Nachträge' 117 $\frac{1}{2}$.
Pendet sigillum luesum loro membranaceo. — Böhmer, Reg. imp. VI, 2218.*

(P. deest.)

Rudolfus Dei gracia Romanorum rex semper augustus universis sacri Romani imperii fidelibus graciosam suam et omne bonum.

Ut promissa et facta hominum in suo robore perseverent et a via non deviant veritatis, expedit, ut scripturarum et testium fulcimentis memorio commendentur. Cum itaque dilectus ac fidelis princeps noster Reinboto episcopus Fisetensis contra nobilem virum Ludewicum comitem de Otingen iuniorem super quadam municionis structura apud Arenbâr in ipsius ecclesie fundo de novo erecta aliisque iniuriarum articulis gravem apud nos deposuerit questionem, nos ad tollendam tocuis dissensionis et controversie materiam occasione premissorum inter eos exortam de consilio fidelium nostrorum Frederici burkravii senioris, Ludewici comitis de Otingen senioris, Gebhardi comitis de Hirzberg et Cunradi burkravii iunioris ac utriusque partis expresso consensu diffiniendo statuimus et auctoritate regia ordinamus, ut usque ad festum sancte Walpurgis proxime affuturum ipse Ludewicus de Otingen iunior universorum edificiorum structuram per

668. ^d) Rudolphum T. 1. 2. ^e) honera conductus T. 1. 2. ^f) comode T. 1. 2. ^g) dominus
add. T. 2. ^h) trossello M. 1. ⁱ) circiter T. 1. 2. ^k) o ex n corr. M. 1. 2.; lunarum T. 1. 2.
^l) ac T. 2. ^m) domino add. M. 2. T. 2. ⁿ) feodum T. 1. 2. ^o) Frankenvort T. 1. ^p) CC T. 1. 2.

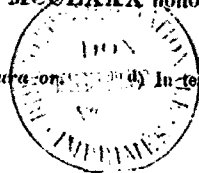
eum vel suos in predicto loco ratione municionis factam, videlicet portas, sepes, propugnacula que vulgariter heredit dicuntur et thuguria que orker vulgariter nominantur prope ipsam sepeam et supra fossatum sita omnino deponi et cum effectu faciat removeri. Arce vero ipsius episcopi ibidem et ecclesie sue dominio pertinentes vieque et strato priores, per quas coloni loci ab antiquis temporibus retroactis intrare et exire consueverant; ratione premissae municionis obstructe vel [quomodolibet impedita ad anteriorem statum reducere restituantur pristinae libertati. Preterea quicquid alias inter eos controversie actionis seu questionis remanserit aut de novo emerit, profatus L. de Otingen senior, quem ad hoc partes concorditer elegerunt, assumpto sibi Cunrado de Teke duce seu Lupoldo de Wiltingen seniore vel magistro coquine aut Lupoldo iuniore de Wiltingen, si copia predicti ducis haberi non posset, per viam iuris seu amicabilem compositionis expediet et finaliter nostro nomine terminabit, eorumque decisioni stare, obtemperare et cum effectu parere promiserunt fideliter in nostra presenciam dietae partes. Ut autem profato episcopo ac ecclesie sue circa destructionem premissorum edificiorum maioris securitatis efficaciam caveatur^b, iuxta ordinacionis nostre decretum Ludewicus de Otingen senior, Cunradus dapifer, Henricus de Richenbach, Ekehardus de Lare, Meinwardus de Stainheim, Ulrichus patruus suus et Cunradus de Lencersheim pro ipso L. iuniore fideiussoria cautione intercesserunt in solidum, ut dicto episcopo et ecclesie suo omnia et singula suprascripta circa remocionem structure rata, inconcussa^c et inviolata sine fraude qualibet observentur, prout in superioribus est expressum. Alioquin dicti fideiussores ab ipso episcopo moniti apud civitatem Otingen in obtagio iuxta communem terre consuetudinem se recipient nequaquam inde recessuri, donec omnia debitum consequantur effectum. Ipse vero L. comes pro se ponet duos milites, si ei visum fuerit expedire. In testimonium^d predictorum sigillum regie maiestatis presentibus est appensum.

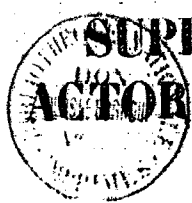
Datum apud Rotenburg, indicione secunda, anno Domini M^{CC}LXXX nono, anno vero regni nostri XVI.

669. ^a) impedire or.
rasura or.

^b) avea in rasura or.

^c) cussa in rasura or. ^d) In testimo in

SUPPLEMENTUM AD APPENDICEM ACTORUM VICARIORUM GENERALIUM.

670. (604a.)

IURAMENTUM FIDELITATIS S. GEMINIANI.

1281. Iul. 23.

Hucusque ineditum servatur in Libro blanco fol. 83^r bibliothecae municipalis S. Geminiani¹. Nos ipsi interim descripsimus. (P. deest.)

In nomine Domini amen.

Anno Domini millesimo ducentesimo octuagesimo primo, ind. nona, die XXIII. Iulii.

10 Appareat manifeste, quod nos Guelfus filius Iacobi domini Guelfi et Amadore olim domini Bonaccursi milites, syndici, procuratores et numptii universitatis et comunis castri Sancti Geminiani ad infrascripta spetialiter ordinati, ut continetur publico instrumento² facto manu Iunte notarii filii Berardini, vice^a et nomine diete universitatis et comunis hominum et personarum Sancti Geminiani eiusque curie et districtus et pro
15 ipso comuni, universitate, hominibus et personis et etiam pro nobis ipsis constituti in presentia venerabilis patris domini Rodulfi imperialis aule cancellarii et nunc vicarii serenissimi domini nostri Rodulfi Romanorum regis semper augusti in Tuscia generalis, prestamus et facimus iuramentum pure fidelitatis eidem reverendo patri et cancellario, recipienti vice et nomine suprascripti serenissimi domini regis imperatoris et semper
20 augusti et pro ipso Romano imperio, sub infrascriptis modo et forma:

Iuramus^b ad sancta Dei evangelia nos predicti Guelfus et Amadore pro nobis ipsis et predicto comuni, universitate, hominibus et personis, quod ab hac ora inantea nos et ipsi universitas, comune, homines et persone fideles erimus Romano imperio et domino nostro Rodulfo Romanorum regi semper augusto et non erimus in facto,
25 consilio aut consensu, quod vitam perdat aut membrum seu capiat mala captione. Consilium, quod per se aut numptios suos seu litteras nobis vel eis crediturus est, nobis vel eis scientibus ad eius dampnum seu preiudicium nulli pandemus. Si dampnum eius tracturi sciverimus, pro posse nostro et eorum inpediemus, ne fiat. Quod si per nos vel eos^c impedire non poterimus, per numptium aut litteras ei significare
30 curabimus, ut ad eius notitiam perducatur. Imperium Romanum et regalia eius et spetialiter in Ytalia manutenebimus propriis viribus et defendemus, que habet ubicunque^d sou tenet, ad acquirendum vero adiutores erimus. Offitium nobis vel eis commissum bene et fideliter exercebimus. Iura [et]^e iurisdictiones Romani imperii, ubicunque^d consistere sciemus, revelabimus et conservabimus et eorum adiutores

35 670. ^a) vicē c. ^b) sequitur hedein (?) c. ^c) ois c. ^d) ubiq̄q̄ c. ^e) deest c.

1) Cf. R. Davidsohn 'Forschungen zur Geschichte von Florenz' II, 220 nr. 1631. 2) Servatur in eodem codice fol. 83, u. 1281. Iul. 22. datum. Cf. Davidsohn l. c. nr. 1630. Verba sindicatus nonnulla hic ponere licet: ad comparendum et se presentandum coram venerabili patre domino Rodulfo imperialis aule cancellario et vicario generali in Tuscia serenissimi domini Rudolfi Romanorum regis semper
40 augusti et ad iurandum pure, libere et absolute in animas et super animas comunis et hominum Sancti Geminiani fidelitatem Romano imperio et ipsi domino Rodulfo regi Romanorum semper augusto et ipso domino cancellario et vicario domini regis predicti, recipienti pro Romano imperio et domino rege predicto, secundum modum et formam consuetam et consuetam in prestatione iuramenti fidelitatis predictae.

erimus. Numptios predicti domini regis in eundo, stando et redeundo recipimus et fideliter ac benigne tractabimus. Et hoc omnia iuramus bona fide sine dolo attendere et observare. Sic Deus nos et eos adiuvet ad sacrosancta Dei evangelia.

Actum in arce domini imperatoris de Sancto Miniato. Presentibus dominis Guidone de Suzaria doctore legum, domini Petro Furlani de Bononia potestate comunis Sancti Miniatis, domino Malpiglio domini Arrighi de Sancto Miniato, domino Iacobo et domino Barone de Mangiadoribus, domino Rosso quondam domini Gherardi et aliis pluribus ad hec vocatis et rogatis testibus.

Ego Guicciardus filius Adalardi auctoritate imperiali notarius predictis omnibus interfui et de mandato dicti domini cancellarii in publicam formam redegi.

SUPPLEMENTUM AD APPENDICEM SCRIPTORUM VARIORUM.

671. (639^a.)

PROMISSIO COMITIS DE HEUNBURG PRO ALBERTO DUCE AUSTRIAE.

1286. Iul. 26.

Autographon tabularii Vindobonensis denuo contulit socius noster H. Hirsch. Pendet sigillum parum laesum loro membranaceo. Primum publici iuris fecit A. Dopsch 'Festgaben zu Ehren Max Büdinger's' (Innsbruck 1898) pag. 223. De ratione atque indole v. commentarium l. c. pag. 213 sqq. (P. deest.)

(1) Nos Ulricus comes de Heunburch tenore presencium profitemur ad noticiam universorum publice deferentes, quod inter dominum nostrum serenissimum ducom Austrie et Styrie ex parte una et nos ex altera super castro in Sybenekke est taliter diffinitum, quod quodocumque per eum a nobis dictum castrum fuerit repetitum, sibi ipsum restituere debeamus, sicut muri ambitu est conclusum. Possessiones vero ad ipsum castrum pertinentes cum aliis bonis per eundem nobis obligatis apud nos titulo pignoris remanebunt, servatis tamen condicionibus, que in litteris patentibus antedicti domini nostri nobis super hoc concessis¹ plenius continentur. (2) Si vero memoratus dominus noster dux per dominum nostrum serenissimum regem Romanorum ad honores alios fuerit sublimatus, ita quod contingat eum cedere regimini terrarum Austrie et Stirie, castrum dictum, videlicet Sybenekke cum bonis aliis tam diu pro pignore tenebimus, quousque nobis per eum vel successores eius per solutionem^a debitam de duobus milibus marcarum argenti puri^b Wiennensis ponderis, quas super dicta castrum et possessiones memorato domino nostro mutuavimus, que possessiones in suis litteris, ut prediximus, sunt expresse, integre fuerit satisfactum. In cuius rei testimonium sibi presentem litteram dedimus nostri sigilli munimine roboratam.

Datum in Obdako, anno Domini millesimo CC octuagesimo sexto, in crastino sancti Iacobi apostoli.

671. ^a) in corr. ex a or. ^b) sequitur p deletum or.

1) Quae servatae non sunt.

INDEX NOMINUM.

Maior numerus paginarum, minor lineas quibus indicat.

- A. maior archidiaconus Tullensis 157, 25.
 A. magister 163, 1.
 A. clericus 36, 30.
 Achasia princeps: Karolus rex Siciliae; cancellarius: Leonardus.
 Adalardi: Guicciardus.
 Adam Graecus Cumanus 338, 1. 340, 30.
 Adelheidis uxor Reinhardi de Hanowe 378, 379, 10, 40.
 Adelmanswilre 448, 35.
 Adelnburch 630, 10.
 de Ademariis: Rugerius Rubeus.
 Ademarus archiep. Lugdunensis 80, 35, 83, 25, 84, 40.
 Adinolfus Comitis Romanus 171, 1. 173, 10.
 Admontensis abbas: Heinricus.
 Adolfus comes de Nassauwe, Nasso, rex Romanorum 302, 35, 365, 10, 460, 10, 463, 464, 15, 465, 484, 489, 25, 490, 491, 492, 494, 30, 495, 496, 497, 498, 499, 15, 514, 10, 515, 5, 516, 30, 520, 10, 524, 15, 525, 528, 529, 536, 539, 541, 30, 546, 10, 548, 40, 550, 551, 552, 553, 600, 627, 15, 632, 633; in Romanum imperatorem ordinandus 532, 30; frater 633, 30, protonotarius: Everardus; notarius: Guillelmus de Schafhusa.
 Adolfus comes de Monte 300, 25, 320, 45, 461, 5, 526, 5, 619, 35.
 Adrianus, Adriam 180, 15, 181, 30, 182, 183, 1, 203, 10, 208, 5, 45, 210, 5, 214, 1, 216, 5, 217, 15, 219, 5, 565, 1; *cf.* Adriam.
 S. Adriani eccl. Rom. card. diaconus: Ottonobonus.
 Adrianus V. papa 114, 146.
 Adriam 565, 1.
 Egidius Boum decanus S. Donati Brugensis 388.
 Egidius Donosdei de Pistorio not. 568, 5.
 Egitanensis episcopus: Valascus.
 Eoting hofmarchia 529, 20.
 Agarenica perscontio 148, 35.
 Agnes uxor Iohannis de Methis 533, 10.
 Agrei Aegeri vallis 157, 1.
 de Ayberch nobiles 144, 30.
 Ayehech 630, 30.
 Aymarius de Peytavia 449, 25.
 Aymo ep. Gebannensis 80, 40.
 Aymo de Sancto Triverio clericus 315, 25.
 Haymo de Noseroy clericus 488, 1.
 Hemo comes Gebennensis 450, 10.
 Haymo dominus Facoginey, vicecomes de Vezour 536, 5, 537, 541, 25.
 de Ayrola, Arola: Riccardus.
 Aken 327, 40.
 Aladarius comes de Neugrad, mag. dapiferorum reginae Hungariae 140, 15, 141, 30.
 Alanus ep. Sistaricensis 81, 1.
 Albanenses card. episcopi: Bonaventura, Bentevenga, Berardus.
 Albensis praepositus: Demetrius.
 Albero de Churningen miles 134, 25, 157, 30.
 Albero de Prukperch 72, 30.
 Albertolus Albricius Cumanus 338, 1. 340, 15.
 Albertolus de Vurio Cumanus 337, 45, 340, 15.
 Albertus quondam ep. Ratisponensis 73, 5.
 Albertus praepositus Ilmunatensis 8, 20.
 Albertus notarius Heinrici comitis de Furstenberg 206.
 Albertus dux Brunswicensis 165, 257, 10, 506, 529, 10.
 Albertus filius Rudolphi regis, comes de Hababurg 134, 5, 157, 30, 163, 25, 205, 40, 206, 15, 208, 35, 212, 25, 326, 25, 326, 35, 327, 15, 328, 329, 330, 331, 640, 15, 642, 644, 15; vicarius generalis Austriae et Styriae 263, 264, 265, 20; dux Austriae 355, 356, 407, 15, 425, 440, 5, 458, 459, 468, 626, 25, 638; rex Romanorum 553, 650, 5; filia 308, 25, 309, 5, protonotarius: Bentzo.
 Albertus dux Saxoniae 28, 10, 29, 1, 39, 10, 134, 40, 141, 20, 145, 15, 165, 203, 35, 214, 25, 216, 30, 257, 5, 318, 326, 40, 341, 25, 356, 10, 378, 1, 418, 15, 422, 35, 424, 15, 427, 25, 460, 35, 457, 15, 468, 10, 529, 10, 551, 35, 552, 30, 618, 627, 10, 641, 45, 644, 15, 648, 40.
 Albertus marchio Malaspiniae 580, 35.
 Albertus Iantgravius Thuringiae, comes palatinus Saxoniae 133, 35, 613, 20.
 Albertus de Zeberg burggravius in Cadans 464, 5.
 Albertus comes de Glichen 612, 10.
 Albertus (comes de Habsburg) pater Rudolphi regis 157, 5.
 Albertus comes de Hohenberch 72, 30, 81, 1, 83, 30, 85, 1, 93, 1, 151, 10, 292, 5, 325, 40, 329, 5, 345, 25, 363, 25, 422, 40.
 Albertus comes Tirolensis 300, 1.
 Albertus comes de Wernigerode 529, 15.
 Albertus de Egerloy 454, 5.
 Albertus de Herttenbere 624.
 Albers d'Orne 402, 10.
 Albertus de Roumos advocatus Friburgi 312, 30.
 Albertus de Vren 134, 30.
 Alberti Amicini filius: Iacobus.
 Alberti de Cazinimicus filius: Cazinimicus.
 Albertus iudex Cumanus 337, 45, 340, 15.
 Albreht (von Vintulle?) 557, 1.
 Albreht 557.
 Albiensis electus: Bernardus de Castaneto.
 Albonensis c. Viennensis.
 Albrici, de Albricis: Bertramus, Bertramolus.

- Albricus Ruscha Cumanus 338, 1.
340, 15.
- Alhricus: Albertolus, Moscu.
de Albo Monte nobilis 392, 1.
- Alcherolus Palastra de S. Miniato
343, 15.
- Aldenburch 457, 30.
- Aldemburg 523, 35. 527, 35.
- Aldermarus fr. ord. Praed. 582, 10.
- Aldobrandini: Baro.
- Alemania, Alamannia, Alomaigne
33, 20. 154, 15. 232, 30. 322, 335, 5.
387, 40. 486, 30. 505, 15. 541, 30. 549,
10. 551, 552, 5. 583, 25. 596, 597, 1.
632, 633, 30; regnum vel impe-
rium 29, 35. 67, 1. 68, 15. 312, 30.
391, 15. 392, 35. 393, 394, 395, 396,
588, 589, 30. 590, 597, 30. 598; roi,
emperour 398, 397, 35. 398, 400,
403, 40; clarus et ecclesia 600, 1;
idymata 202, 15; legatus 362, 5.
402, 35; magnates 583, 45; nundinae
384, 30; praolati 86, 15. 102, 5.
154, 25. 385, 10; principes 19, 30.
44, 35. 46, 40. 83, 15. 185, 5. 200, 15.
202, 40. 211, 5. 225, 20. 286, 459, 40.
460, 30. 551; legatus: Iohannes
ep. Tusculan., Alemaniae superioris
fr. Minorum minister, provin-
cialis: Cunradus; prior: ordinis
Hospitalis s. Iohannis; regina:
Anna; regnum v. Theuton. domus
fratres; de A.: Andreas, Iohannes
praepos. Turicensis; v. etiam Ger-
mania, Romanum imperium, Teu-
tonia.
- Alexander III. papa 591, 35.
- Alexander de Bruneshorn canon.
Leodiensis 79.
- Alexander comes de Romena 572, 30.
- Alexander de Wernode 528, 20. 529, 1.
- Alexander Graecus Cumanus 338, 1.
340, 20.
- Alexandria 486, 10.
- Alexius miles Ottokari regis Bohe-
miae 124, 30.
- de Alfani: Iacobinus.
- Alfanus: Vermilius.
- Alfonsus rex Castelli et Legionis, in
Rom. reg. electus 582, 10. 587, 10.
588, 30. 590, 15. 596.
- de Allato dominus: Iohannes de
Cabilone.
- de Alneto v. de Rossemalle.
- de Alost terra 288, 30. 290, 1. 302, 10.
303, 35. 387, 5.
- Alpes 334, 35. 395, 10.
- Alsacia 257, 25. 505, 15; lantgravi v.
de Huesburch comites; Alsaciae
inferioris lantgravius: Gibartus
(Sigbertus).
- Aldorf hodie Weingarten 4, 20. 627, 36;
Aldorfensis nemus 31, 35; cives 31, 40.
cives: Fridericus Hellarius, Fri-
dericus Zuzelo, Huntbize.
- de Altmanshofen marscallus: Hein-
ricus.
- Altosidiorensis Auverre comes: Ioh-
annes de Cabilone.
- Altoviti: Tinerius.
- Altus: Pona.
- Amadore fil. Bonnecursi 657.
- de Ambianis: Nicholaus.
- Amedeus ep. Valentinus 80, 40. 83, 25.
84, 45.
- Amedeus comes Gebenensis 449, 35. 450.
de Amelia: Bartholomeus.
- Amelius de Angoto dominus Curbani
procurator regis Siciliae 246, 35.
249, 5.
- Amiczinus: Albertus.
- de Ammanatis: Neso, Totto.
- Amberoh 629, 35.
- Anagnia 517, 25; de A.: Benedictus,
Giffridus.
- Anasus fl. 220, 30. iudex provin-
cialis super A.: Ulricus de Capella.
- Ancherus card. presb. S. Praxedis
43, 10. 45, 35. 47, 30. 80, 35. 84, 10.
169, 171. 249, 30.
- Anconitana marchia 80, 20. 82, 20.
177, 20. 182, 183, 5. 193, 15. 203, 10.
207, 20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217,
15. 219, 1; Ancon. marchio v.
Estensis.
- Andegaviae comes: Karolus rex Si-
ciliae.
- Andernacum 320, 5. 461, 25. 462, 35.
463, 25.
- de Saint Andreu: Hussons.
- S. Andreae iuxta Brugas abbas: Ioh-
annes de Lophem.
- Andreas de Alemania praep. Wer-
densis 152, 10. 153, 5. 157, 158, 15.
160, 10.
- Andreas Pentecoste fr. ord. Praed.
155, 5.
- Andreas de Rode notarius Rudolfi
regis 264, 1.
- Andreas dux Slavoniae et Croaciae,
fr. Ladislai regis Hungariae 140.
- Andreas Iohannis de Panchole 581, 5.
- Angariae dux v. Saxonia.
- S. Angeli honoris dominus v. Saler-
nitanus princeps.
- Angelus canonicus S. Valentini de
Ferentino 206, 35. 208, 40.
- Angelus de Vezcosis camerarius Ni-
colai III. papae 170, 40. 173, 5.
- Anglia, Angliae regnum, Engleterre,
Englois 154, 15. 161, 162, 30. 164,
489, 25. 491, 496, 20. 633, 634, 35;
rex, reges 598, 30. 496, 40; regina
164, 5; domus 159, 35; corona
161, 30; Anglicana militia 162, 15;
Anglicanae partes 160. reges:
Richardus, Edwardus; marschal-
cus: Rogerus comes Norfolciae.
- de Angoto: Amelius.
- de Anhalt, Anehald comites: Otto,
Sifridus.
- Anna regina Romanorum, Aleman-
niae 134, 30. 175, 5. 647, 648, 649.
- Anselmus de Porrogia canonicus
Leodiensis 392, 405, 20.
- Anselmus comes de Capraria 572, 25.
- Antonius ep. Dunelmensis 489, 490.
491, 30. 495, 497, 498, 25.
- Antonius magister nuntius Gregorii
X. papae 63, 25.
- Antonius Maernus Mediolan. iudex
Cumanus 337, 40. 340, 10.
- Anthonius miles 610, 20.
- SS. Apostolorum Coloniensis eccl.
decanus: F.
- SS. Apostolorum ecclesiae Romanae
card. presbiter: Gerardus.
- d'Appremont sires: Ioffroy; d'A.:
Watier.
- Aprutinus episcopus: Rainaldus.
- Apulia 245, 25; mercatores 385, 1.
dux: Karolus rex Siciliae.
- Aquianum 314, 1.
- Aquilegiensis patriarcha: Raimun-
dus; vicarius generalis: Rudol-
fus cancellarius.
- Aquisgranum, Aquisanae opidum
Aachen 15, 16. 18, 5. 19, 1. 21, 22, 15.
60, 10. 94, 25. 95, 15. 166, 15. 291, 40.
301, 20 (Aquinenses), 462, 30. 467, 5.
468, 20. 469, 40. 606; denarii 12, 15;
sculteti officium 463, 1. praepo-
situs: Walramus; canonici:
Gerlacus, Rutgerus; v. etiam Iu-
dae.
- Aquitania 541; duces v. Angline
reges.
- Ar. praepos. S. Severini Coloniensis
319, 35.
- Ar. advocatus camerarius reginae
Romanorum 296, 20.
- Arabs 20, 5.
- Aragon 541, 30; rex 588, 30. 632, 35.
633, 20.
- Archidiaconus: Iulianus.
- Ardizo primicerius Mediolanensis
564, 35.
- Ardicio legum professor 484, 5.
- de Ara pincerna: Mathias.
- Arelatenseregnum (Viennense) 156, 1.
253, 15. 449, 20; archicancellarii v.
Trevirenses archiepiscopi. sene-
scallus: Humbertus Dalphinus.
- d'Arembeicort Rembercourt-aux-Pots
cureis: Hues.
- Arenbfr Orbau 655, 30.
- Aretium 572, 45; ecclesia 572, 45.
potestas: Donçevallus de Goçar-
dinia.
- Argentina, Argentinenses 119, 35.
150, 5. 151, 15. 406, 5. 626; praepo-
situs 333, 20. episcopus: Con-
radus; civis: Rulemannus; v. etiam
Iudaei.
- Argoia Aargau 157, 1.
- Argonne 395, 35.
- de Arguel dominus: Gerhardus; de
A.: Wilhelmus.
- Arialdus de Cermenate Cumanus
337, 40. 340, 15.
- Arialdus de Latio iudex Cumanus
338, 1. 340, 15.

d'Arlicourt sire 682, 30.
 Ariminum, Ariminenses 177, 35, 179, 35, 180, 181, 30, 182, 183, 5, 186, 30, 187, 30, 188, 30, 193, 30, 199, 30, 208, 10, 208, 1, 210, 5, 214, 1, 216, 5, 217, 15, 219, 5.
 d'Arlay seigneur: Iehan de Chalon.
 Armeniae rex 148, 35.
 d'Arnaville: Henricus.
 Arnoldus ep. Bambergensis 495, 1.
 Arnolz: Perrignons.
 Arnulphus de Hulst, capellanus S. Briccii Tornacensis 986, 10.
 Arnus fl. 574, 15.
 Arola v. Ayrola.
 Arowe *Aaraw* opidum 156, 40.
 Arrighus v. Henricus.
 Arsot. dominus v. Virsion.
 de Arsebrec: Balduinus.
 Arte curia 157, 1.
 d'Artois conte 632, 30.
 Aschaffenburg 648, 15, cantor: Conradus.
 Aspectatus de Uliveto Placentinus 561, 20, 562, 10.
 Aspille 461, 1.
 Assinde, Essinde, Assindensis *Essen* 461, 10; ecclesia 820, 20, 646, 35.
 Assisium 192, 30; v. *etiam* Minorum domus.
 Astensis marchio v. Estum.
 Athasis fl. 800, 1.
 d'Aubemale conte 632, 30.
 Aubertin Espinole 632, 5.
 Aubeville 632, 30.
 Aubigois 587, 40.
 Aubrions: Iacoumes.
 de Audenarde: Gerardus.
 S. Audomari ecclesias decanus: Giffrius de Anagnia.
 de Auga *Reichenau* abbas 72, 25.
 Augiac minoris *Weissenau* conversi: Ypelinus, Hermannus.
 Augusta *Augsburg* 4, 1, 71, 35, 72, 325, 30, 326, 5, 328, 330, 25, 331, 30, 332, 15, 355, 30, 356, 5, 357, 358, 10, 359, 360, 364, 35, 650, 35; *Ogsburc* 558, 15, episcopus: Hartmannus; advocati: Otto dictus in semita, Volkmarus de Kemonata; v. *etiam* Iudaei.
 S. Augustini ordinis: Iohannes abbas de Echont in Brugis.
 Aurasicensis episcopus 187, 15, 188, 20.
 Aurus fl. *Dora* 449, 30.
 Ausimum 182, 183, 5.
 Austria, Ostereich 101, 30, 104, 105, 106, 107, 110, 115, 116, 25, 121, 35, 122, 1, 125, 126, 25, 138, 140, 40, 164, 35, 256, 30, 264, 265, 325, 25, 326, 25, 327, 328, 329, 15, 330, 20, 406, 407, 595, 25, 642, 20, 658, 30; A. superior 220, 30; ducatus 124, 163, 30, 357, 1, 463, 25, 468; principes, terra, dominium 640, 641.

648; camerarius 157, 30; dapifer 157, 30; Australes 140, 35, duces: Leopoldus, Fridericus, Albertus; vicarius generalis: Albertus dux; Austria, Stiria, Karinthia commendator provincialis: S. Mariae Theutonicorum; camerarius: Otto de Bertholdsdorf; marschalei: Stephanus de Misowe, Henricus; pincerna: Liutholdus de Chänring; iudex provincialis: Otto de Haslowe; scriba: mag. Chunradus.
 d'Autelle: Hues.
 d'Auvelles sires: Hues d'Autelle.
 d'Auzeville: Nicoles prestes.
 Auzindorf 631, 5.
 de Avenis: Iohannes.
 d'Avoucourt: Iacoumins.
 Awerbach 629, 40.
 de Axekow: Wernerus.
 Azo primus de Este 565, 10.
 Azo secundus de Este 565, 10.

B.

B. ep. Bellicensis 305, 40, 306, 307, 309, 312, 15.
 B. de Geroldseeke 345, 25.
 Babbe: Iohannes.
 Babenbergensis diocesis 291, 35; episcopus 628, 30, episcopi: Arnoldus.
 Babenhof 631, 5.
 de Bacheim: Winricus.
 Bacheracum vallis 7, 20.
 Bachgowe comitatus 472, 25.
 Baden in *Helvetia* 442, 443, 10.
 de Baden marchio: Hermannus.
 Bagnesi: Cione Bencivennis.
 Bahonum 564, 45.
 de Bailleul: Iehan.
 de Bailliole: Sygerus.
 Baionois 635, 5.
 de Balch: Iohannes.
 de Baldeke domini 454, 5.
 Baldi: Foresus.
 Balduinus de Arsebrec 388, 10.
 Baldoins de Noiers 398, 25.
 Ballenhusen castrum 469, 10.
 Ballevallis *Bellevaux* monasterium ord. Cisterc. 411, 40.
 Balnense territorium 180, 20, 181, 35, 182, 183, 5, 203, 10, 208, 5, 210, 5, 214, 1, 216, 5, 217, 15, 219, 5.
 Balneoregonensis episcopus: Simon.
 Bultramus, Paltramus civis Wienensis 105, 10, 107, 25.
 de Bappenheim marschaleus: Henricus.
 de Bare comitatus 332, 390, 35, 391, 395, comites: Thiebault, Henricus; chustellains: Phelippes; doiens: Thiebaut prestes; de B.: Esteves.

Barensis *Bari* archiepiscopus: Iohannes.
 de Barnekow: Hinricus.
 Barnim dux Savorum 609, 15.
 Baro abbas Montiscalarum 573, 30.
 Baro Aldobrandini de Mangiatori de S. Miniata 667, 20, 658, 5.
 Bartalomei Galgani: Gosus.
 Bartholomeus de Amelia fr. ord. Min. 113, 10, 114, 30, 147.
 Bartholomeus de Gy clericus 494, 30.
 Basilea, Basilienses 3, 15, 161, 15, 163, 30, 257, 25, 406, 30, 412, 20, 555, 556, 20, 560, 650, 1; diocesis 647, 648; ecclesia 647, 648, 649; basilica 647, 10, episcopi: Henricus, Petrus; de B.: Petrus Scalaris, Robarius; v. *etiam* Iudaei.
 Basilius tñmherre von Goslar 558, 25, 559, 5.
 Batslerch v. Hachberch.
 Baudesons: Nicoles.
 de Bauzeis: Iehans.
 S. Bavon v. Fynes.
 Bawaria 110, 5, 144, 10, 269, 391, 392, 363, 364, 616, 1; ducatus 71, 40, 72, 15, 299, 30; herzog 628, 629, 630; nomina ducum 614 sq.; ducum voces 72, 15; principatus 522, 40; veste 485, 30; vicetame 485, 30; Baw. inferior 331, 35; vicedominus 331, 35; superior 331, 30; vicedominus 331, 35, duces: Ludewicus, Henricus, Rudolfus, Otto, Ludewicus, Stephanus.
 Bawarus: Henricus.
 Bawarus marschaleus Boemiae 135, 15.
 Bawarus de Strachonitz 134, 20.
 Beatrix uxor Caroli regis Siciliae 226, 240, 10, 241, 1, 242, 10, 245, 5.
 Beatrix domina de Ficiniaci 449, 25.
 de Bechin: Thobias.
 Beffroimons sires: Iehans.
 Bekars: Hues.
 Beken. can.: D.
 Belchamp *Beauchamp* abbei priours: Pierres; de B.: Wautier.
 de Belchow *Bielkau*: Smilo.
 de Belchem évesque 633, 25.
 de Beligneville sires: Pierres.
 de Belin: Bernardus, Iohannes.
 de Belten, Beillen l'abbacie, Biauilleu en Argonne 390, 35, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 35, 401, 402, 403, 404.
 Bellicensis episcopus: B.
 de Belhoforti: Willehelmas.
 Bellotus de Interligna Comanus 338, 5, 340, 20.
 de Belmonte: Rubens.
 de Belrain: Nicoles, Savaris, Willelmas.
 Beni Ricovari: Donatus.
 Bencivennis: Bonaventura, Cione.
 S. Benedicti ord. monasteria: S. Audrene iuxta Brugas, Heremitarum.

- Benedictus VIII. papa 192, 40.
 Benedictus card. diac. S. Nicolai in Carcere Tulliano 249, 30.
 Benedictus de Anagnina mag. notarius Nicolai III. papae 170, 45. 173, s. 233, 15. 234.
 Benedictus de Rodenboko 610, 30.
 Benignus monachus ord. Vallisumbrosae 573, 10.
 Benite: Pierre.
 Bennis de Orcho Cumanus 337, 40. 340, 10.
 Bentevenga card. ep. Albanensis 169, 20. 171, 20.
 Benvenutus ep. Eugubinus 187, 15. 188, 20. 409, 35. 410, 15.
 Benvenutus bannitor Percivalli vicarii generalis 580, 20.
 Bentzo protonotarius (Alberti ducis) 264, 31; 331, 10.
 Berardini: Iunta, Nerius.
 Berardus card. ep. Albanensis 515, 25.
 Berardus de Neapoli mag. notarius Nicolai III. 170, 45. 173, s. 251, 15.
 Berengarius: Raymundus.
 Berengarius, Beringerius prior ord. Hospitalis s. Iohannis per Almanniam 64, 10. 65, 30. 76, 40. 98, 25. 157, 25. 562. 563, 20.
 de Berewyk: Iohannes.
 de Berge: Hugo.
 de Berghem: Walramus.
 li Bergiers: Iaiques.
 Berke *Rheinberg* theloneum 461, 25. 605, 30.
 Berna, Bernen 5, 15. 311, 20. 653, 35. 654, 25.
 Bernardus de Castancto ep. Albiensis 97, 35. 99, 1. 112. 113, 35. 146, 20.
 Bernardus praepositus Misnensis 454, 1.
 Bernardus mag. 86, 15.
 Bernardus dux Karinthiae 355, 30. 357, 30.
 Bernardus comes de Dannenberg 606, 30. 607, 30. 610.
 Bernardus de Belin 610, 35.
 Bernardus de Lesten 610, 30.
 Bernauwe 629, 15.
 Bergauwe 628.
 Beronensis *Beromünster* advocatin 157, 1.
 Bertarius de Zezio Cumanus 337, 45. 340, 15.
 Bertarus Rambertengus Cumanus 338, s. 340, 20.
 Bertoldus ep. Babenbergensis 61, 10. 72, 10. 106, 10. 119, 20. 138, 1. 141, 15. 143, s. 145, 15. 269, 15. 289, 20. 641, 45. 644, 10.
 Bertoldus ep. Herbipolensis 61, 10. 92, 104, 1. 106, 110, 25. 126. 131, 40. 135, 30. 239, 20.
 Bertoldus ep. Pataviensis 640, 20.
 Bertoldus abbas Fuldensis 289, 20.
 Berchtoldus comes de Graypach 23, 1.
 Berhtoldus de Niffen 72, 30.
 Bertoldus comes de Rabenawalt 612, 10.
 Berholt von Druchbure hoverihter, imperialis aule iustitiarius 554, 15. 555, 10. 557, 20.
 Bertholdus de Haidendorf 642, s. 644, 30.
 Bertoldus de Iork 610, 40.
 Bertoldus de Kiselogge 621, 20. 622, 15.
 Bertoldus de Stortelebocle 610, 20.
 Bertoldus Latekop 610, 40.
 Bertoldus Pren 610, 30.
 Bertolstorf v. Perchtoldorf.
 Bertinas de Betincourt 405, 1. freires: Colins.
 Bertenorium v. Brittenorium.
 Bertramolus de Albricis notarius Cumarum 338, s. 340, 20.
 Bertramus Albrici de Cumis filius: Bertramolus.
 Bertraudus card. ep. Sabinensis 25, 35.
 Bertus de Malpigliis 580, 20.
 Besegge Bohemus 184, 30.
 de Betincourt: Bertinas, Colins, Erars.
 de Bettowe: Fridericus.
 Bezdez castr. *Bösig* 344, 30.
 Biaucaire 635, 1.
 Biauileu v. Belleu.
 Bibera *Biberach* 4, 15.
 Biche monseigneur 634, 25.
 de Bycheligen comes: Fridericus senior, Fridericus.
 de Byeme ru 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405, 1.
 le Bygot: Rogerus.
 de Bilionis: Iohannes.
 Billungus de Ingelnheim 8, 25.
 Bilstein castrum 613, 35.
 Bindaccius de Galençano 580, 25.
 de Birago: Oldo.
 Birklin: Emundus.
 de Bischofhusen: Wer.
 Bisontina civitas, Besençon 253, 35. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438, s. 488. 523, 15. 530. 531; archiepiscopus, archiepiscopus 430, s. 435, 40. 481, 25. 531, 40. 653, 30. 654, 30. 655, 10; diocesis 411, 40. 481, 25; maioria 481. 482. 483. archiepiscopus: Odo; maior: Guillermus; v. etiam Stephanianenses solidi.
 Ryturicensis *Bourges* diocesis 388, 10.
 de Biwende *Baindt* conventus monialium 31, 35. viceplebanus: Conradus.
 de Blanchemonte, Blammont sires: Henria; de Bl.: Henricus.
 de Blankenburg comes: Henricus.
 de Blumenberg: Iohannes.
 Bobium, Bobienses 180, 15. 181, 30. 182. 183, 1. 203, 10. 207, 35. 208, s. 210, s. 213, 30. 216, s. 217, 15. 219, s.
 Boemia, Boemi 104. 106, 40. 107, 10. 109, 25. 110, 25. 122, 1. 124. 125. 127, 20. 126, 20. 160, 35. 186. 591, s; rex, reges 53. 102, 10. 109, 20. 124, 15. 593, 15. 629, 30. reges: Ottokarus, Wenczelus; regina: Chunigundis; summus camerarius: Hermannus de Lipa; marschaleus: Bavarus.
 Boemundus archiep. Treverensis 473, s. 499, 35. 500. 524, 10. 535, 15. 542. 544, s. 643, 35. 654, 40.
 Bohuss marschaleus Moraviae 135, 20.
 de Bolandia domini: Wernherus, Philippus.
 Boloignoia 632, 20.
 Bombgartarius 184, 25.
 Bömenseburg castr. 464, 35. 465, 30. 466, 15.
 Boniatus de Burgo Colline notarius Percivalli vicarii generalis 580, 20.
 Bonaccursi: Amadore.
 fr. Bonaventura card. ep. Albanensis 48, s. 45, 35. 47, 30. 171, 30.
 Bonaventura Bencivennis iudex 577, 40. 578, 40. 581, 5.
 Bonifacius VIII. papa 512, 35. 513, 25.
 Bonifacius archiep. Ravennas 80, 35. 83, 25. 84, 40. 170, 40. 173, 1. 187, 10. 188, 15.
 Bonizi: Podium.
 Bononia, Bononienses 98, 35. 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183. 186, 30. 187, 25. 188, 35. 193, 15. 199, 15. 203, 10. 207, 35. 208, s. 210, s. 214, 1. 216, s. 217, 15. 219, s. 226, 20. 247, 35. 248, 10. ecclesia: S. Petri; de B.: Donçevallus de Gocardinis, Petrus Furlana.
 von Bonsteten: Herman.
 de Bontate: Iohannes.
 Bopardia 2, 20. 12, 1. 99, 20. 151, 15. 165. 322. 327, 20. 341, 30. 389, 10. 467, 30. 491, s; theloneum 469, 20; v. etiam Iudaei.
 Bophingen 4, 10. 629, 30; v. etiam Iudaei.
 Boppo comes de Henneberch 289, 25.
 Bordeko de Kalant 610, 40.
 de Bormont: Iaiques.
 Borwinus domicellus de Rozstock 606, 35. 610.
 Boudes: Hues.
 Boum: Egidius.
 Brabantia, Brebant 541, 30; dux 160, 40. 461, 15. 463. 541, 35. 632, 35. 633, 35; arcediacre 633, 20. dux: Iohannes; de B.: Godefridus dominus Virsion. et Arscot., Goudefroy, Iehan.
 Brakele curtis 461, 10.
 Branchaleo archidiaconus Parnensis 577, s. 580, 25.

- Brandburg** 327, 1; de Brandenburg marchiones 319, 1; marchiones: Iohannes, Otto (cum telo), Conradus, Iohannes, Otto (longus), Henricus, Hermannus.
Brehullum 162, 25.
Bremgarten 157, 5.
Bremensis archiepiscopus: Gisbertus.
in Bren comes: Albertus dux Saxoniae.
Brichart: Thomas.
S. Briccii Tornacensis capellanus: Arnulphus de Hulst.
Briccius praepositus S. Mariae Brugensis 368.
Brisacum 3, 15. 393. 384, 15. 346, 5.
Briagoia 257, 25.
Brittenorii, Bertenorii comitatus, castrum 80, 20. 82, 20. 177, 25. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 193. 203, 10. 207. 210, 10. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
Brixinenses Brixen episcopi: Bruno, Henricus.
Brubag 462, 10.
de Bruberg: Gerlacus.
Brucks Brax 944, 35.
Brugae, Bruggensis 634, 15. ecclesiae: S. Donati, S. Mariae; abbates: de Echout, S. Andreae iuxta Brugas.
Brugge 157, 5.
de Brulas: Jehan.
Brumat (falso Grumat) 3, 5.
de Bruneck: Gebhardus, Gotefridus.
de Bruneshorn: Alexander.
Bruno ep. Brixinensis 43, 15. 45, 10. 47, 30. 106, 15. 121, 30. 171, 40. 269, 15. 556, 35. 557.
Bruno ep. Nuemburgensis 611, 10. 612.
Bruno ep. Olomucensis 103, 20. 104, 1. 106. 110, 25. 122, 25. 123. 124, 40. 125. 126. 127. 128. 131, 10. 133. 134, 45. 135. 136. 25. 589, 10. 594, 15.
Bruno minister de Ravensbure 621, 20.
Brunswicensis dux, duces 424, 15. 469, 15. duces: Henricus, Albertus.
Bonato Bohemus 134, 30. filius: Tazzo.
Bucco abbas Secusinae 304, 30. 305, 10. 306. 307. 308.
Buch villa 21, 5. 291, 25.
Büch monasterium ord. Cist. 526, 30.
de Bucheke (Rukokelle) comes 83, 35.
Buchorn 4, 20.
Budensis praepositus: Iohannes.
de Budwois civis 130, 5.
li Bues: Iaques.
Bugezlaus dux Zlavorum 606, 30. 610.
de Buggiano: Simon Crivelli.
Bugonus: Iosep.
Bukke 629, 15.
de Bulow: Henricus, Nicolaus.
Bunna, Bunnensen 320, 5. 462, 15. 467, 15. 470. 471, 40. 472, 45. 474. praepositus: Reynardus.
Bur. voet von Wartense 625, 15.
Bur. Held 626, 10.
Burchardus ep. Lubicensis 61, 10.
Bruchardus mag. Hospitalis s. Mariae Theoton. Ierosolim. 409, 10. 410, 5.
Burchardus comes de Hohenberch 72, 30. 81, 1. 83, 30. 85, 1. 93, 1. 205, 45. 206, 30. 208, 40. 212, 25. 239, 25. 291, 5. 326, 40. 358, 10. notarius: Petrus.
Burgardus de Egerloy 454, 5.
Burcardus de Rein magister 575, 6.
Burcart von Rin 626, 10.
Purchardus de Winterberch 135, 15.
Borchardus Degezow 610, 15.
de Buren: Tiderichs.
de Burgawe marchiones: Henricus, H., Wit.
Burgensis episcopus: Gundisalvus.
de Burgo Colline: Bonauitus.
Burgundia 253, 30. 335, 5. 523, 30. 541, 30. 633, 5; dux 663, 35. 654, 25; comes, comites 484. 658, 35. 654, 25; nundinae 334, 30. comes palatinus: Otto; de B.: Hugo, Iohannes, Reynaldus.
Burn castrum 488, 30. 489, 5.
Burrensis Benedictbeuern abbas: Ortolfus.
Burseke castrum 165, 1.
von Burshit: Iohannes.
Buran Kaufbeuern 4, 15.
Butenheim curtis 448, 35.
Butetourte: Iohannes.

C.

C. der alte von Grunenstain 625, 15.
de Cabiloue, Chalon: Iohannes, Iohannes comes Altosidiorensis.
Cabolt: Iohannes.
Cadanum 342, 15. 649, 30. burggravius: Albertus de Zeberg.
S. Caeciliae eccl. Rom. card. praebiter: Symon.
Calabriae mercatores 335, 1.
Calaho 564, 45.
de Kalant: Bordeko, Tidericus.
Kalchrent 629, 10.
Cales Calais 632, 30.
Callis Cagli 182. 183, 5.
Kalsmunt castrum 365. 366, 15. 479. 584, 35.
Cameracensis comitatus 255, 1. 394, 1; ecclesia, capitulum 35. 254, 35. 255, 5; evesque 633, 5. episcopus: Ingolramus.
Campidan, Comton Kempton 5, 1. monasterii gubernator: Rudolphus.
de Caminata, Kemenata, Chemnaten: Volemarus, Marquardus.
Campunia, Champengne 400. 401, 20. 402, 35. 403. 404. 504, 10. 632, 25. 634; conto 398. 394. 395. 396. 397; nundinae 534, 35. 535.
de Cantono: Fax, Petrus (I), Petrus (II), Rjazius.
de Capella: Ulricus.
de Capuria comites: Anselmus, Guelfus.
Capuae principatus r. Karolus rex Sicilino.
Capudaquensis episcopus: Petrus.
de Carcano: Gracius.
Carcassonne 636, 1.
Karinthia, Karinthani 101, 30. 104, 15. 106. 109, 25. 110, 30. 116, 25. 122, 1. 126, 25. 138, 15. 140. 220, 30. 222, 1. 326, 35. 337, 15; ducatus 355. 356. 357. 358, 1. 468. 642, 20; ministeriales 622, 30. duces: Philippus, Meinhardus, Bernhardus, Ulricus.
de Carlowe: David.
Carniola 104, 15. 106. 110, 30. 116, 25. 122, 1. 125. 138, 15. 325, 25. 326, 25. 327, 15. 328. 329, 15. 330, 20. 355. 357. 642, 20.
Karolus imperator 182, 15. 183, 1; Karolus sedes Aquigrani 18, 10.
Karolus rex Siciliae 44, 5. 46. 54, 10. 83, 1. 113, 40. 146, 25. 184. 194. 200. 223, 20. 225, 40. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232, 25. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240, 1. 241, 1. 242, 5. 243. 245. 246, 15. 247, 35. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 261. 10. 562. 576, 25. 584, 30. 585, 35. 586. 587. 588. uxor: Beatrix; filius: Carolus princeps Salernitanus.
Carolus princeps Salernitanus 233, 40. 234, 15. 235. 236. 246, 30. 249. 250. 252; honoris S. Angeli dominus 253, 25; roy de Seville 632, 10.
Karrenellenbogen, Carnellenbogen v. Kazzenellenbogen.
Karste Pfefferkeller 559, 5; bruder 559, 5.
Casale 565, 1.
de Casaronibus: Petrus.
de Castaneto: Bernardus.
Castel castrum 156, 40.
Kastel 630, 5. de Castel, Castello comes 93, 5. comes: Henricus.
Castelli et Legionis rex: Alfonsus.
de Castravillano dominus: Wazterus de Comerci.
de Kastre dominus: Gerardus de Iuliano.
Castrum Francum Castelfranco di sotto 342, 30.
Castrum: Novum.
Kat: Henricus.
Cataris: Iohannes.
Causarius Chazary? princeps militiae Ungarus 144, 30.
de Caxano: Nicolaus.
de Cazinimicis: Albertus.
Cazinimicus Alberti de Cazinimicis potestas Placentinae 561, 20. 563.
Katzwilre curtis Katzweiler 449, 1.

- de Kazzenobogen comites: Dietherus, Eberhardus.
 Ceyninga v. Zeiningen.
 Cella monasterium ord. Cist. 526, 35. 527, 5.
 Cellona v. Cabilona.
 Kemonata v. Caminata.
 Ceperanum 80, 20. 82, 20. 177, 20. 183, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 1.
 Kerddorp: Fredericus.
 de Kermentate: Atrialdus.
 Kersberg *Kaisersberg* 3, 15.
 Kerstenberg *male pro Vurstenberg*.
 Cervienens 186, 30. 187, 30. 193, 20.
 Cesena, Cesanata 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 1. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 193, 15. 199, 30. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 Kevalnberg castrum 533, 20.
 Ch. frater v. Conradus.
 Challaide *Luchalade* 397, 40. abbes: Rogiers.
 Challes monseigneur 632, 15.
 Chalou v. Cabilone.
 Chaulons 634, 40.
 Cham 615, 10.
 Chamerstein v. Hamerstein.
 Champaigne v. Campania.
 de Champlon: Orri.
 Chapons: Iohans.
 de Chastillon sire 632, 25.
 de Chatencourt: Rouxes.
 de Chaumont baillis 400, 30.
 Chenco de Lipa 135, 20.
 Chestiaux v. Cistercienses.
 Chillon 308, 40. 316, 35. 317, 30.
 Chines: Iacoumins.
 Chirnius Bohemus 134, 30.
 Cholo de Marchpurch 622, 30.
 Cholo de Saeldenhoven 622, 30.
 Ciampoli: Conradus.
 Kyburg curia 157, 1. comes: Hartmannus iunior; comites v. de Habesburch.
 Cice *Zeir* 612.
 de Kilkenny: Willelmus.
 Chimenses episcopi: Iohannes, Conradus.
 Ciolus Provençanus Senensis 569, 5.
 Cione Benevennis Bagniesi 576, 15.
 Kyrchperch graf: Eberhart.
 de Chirchslag nobiles 144, 30.
 Cisterciensis ordo, Chestiaux 634, 45. monasteria: Ballevalis, Bâch, Cella, de la Challaide, Porta, Rifenstein, Salem, Sichern, Vallis Georgii, Volkolrode, Walkenriht, Waltsassen.
 de Clamvalle in Montana dominus: Humbertus.
 Clecis castrum *Leslees, Clees prope Orbe* 653, 25. 654, 15.
 Clemens IV. papa 639, 25.
 Clement de Sain 638, 21.
 Clementia filia Rudolphi regis Roman. 140. 231, 35. 236, 40. 236. 245. 246, 20. 249. 251, 40. 252, 10. 253, 30.
 Clermont (-en-Argonne) 397, 30.
 Clevensis comes: Theobaldus.
 de Clingen: Ulricus, Waltherus.
 de Clingenberg: Henricus vicecellarius.
 de Clostre: Nicoles.
 Clotten castrum 500, 10.
 de Koberne: Robinus.
 Kochem castrum 473, 20. 480, 35. 500, 10.
 de Cocondrai *Corcondrai* seigneur 541, 25.
 de Codonio: Guido comes.
 de Cokelers: Waltherus.
 Kolbenhof 631, 1.
 Colins de Betincourt 405, 5.
 Colle castrum *Colle di Val d'Elsa* 566, 30. 567, 1.
 Colline: Burgum.
 Colocensis archiepiscopus 142, 15.
 Colonia, Colonienses, Kolne 166, 15. 461. 475. 476. 538, 30. 542, 30. 543. 544, 15. 554, 15. 606. 619, 35. 638, 10. 647, 45; ecclesia 94. 95. 319, 30. 320. 460. 461. 462. 463. 467. 598. 599; diocesis 597. 599, 45; capitulum 94. 95; decanus 462, 40. 495; praepositus 539, 35; denarii 5, 15. 365, 10. 479, 10. 500. 530, 35. 534, 15. 547, 15 (= 3 Hall.); marca 2, 30. 94. 166, 15. 429, 10. 432, 40; moneta 322, 20; pagamentum 620, 1. archiepiscopi: Engelbertus, Sifridus, Wicboldus; ecclesiae: SS. Apostolorum, S. Georgii, S. Gereonis, S. Mariae ad Gradus, S. Severini; canonicus: Io. de Rennenberg; ecclesiae maioris decanus: Th.; decanus et archidiaconus: W.; clericus: Gotfridus; v. etiam S. Iohannis Hospitalis domus.
 Colonium 565, 1.
 Columbaria *Kolmar* 3, 10. 151, 15. 341, 5. 482. 484, 25.
 Comacium 180, 15. 181, 30. 182. 183, 1. 203, 10. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 Comenieres v. Coumenieres.
 de Commercy sires: Symons; de C.: Wazerus.
 Comitibus: Adinolfus, Nicolaus, Petrus.
 Conewege 502, 15.
 Confluentia, Kobelenz 473, 35. 489, 1. 534, 5. 535, 20. 537; v. etiam Theutonica domus.
 Chone von Iunckholz 145, 5.
 Chuno camerarius Olomucensis 135, 20.
Chunradus, Conradus
 Conradus archiep. Magdeburgensis 48, 10. 45, 5. 47, 20. 171, 40.
 Conradus archiep. Salaburgensis 495, 1. 511. 522, 10.
 Conradus ep. Argentinensis 48, 15. 45, 10. 47, 30. 171, 40. 302, 1. 324, 20. 325, 35. 332, 25. 333, 20. 345, 10.
 Conradus ep. Chimensis 358, 5.
 Conradus ep. Curienis 299, 20.
 Chunradus ep. Frisingensis 106, 15. 119, 20.
 Conradus ep. Lavantinensis 358, 5. 418, 35. 419, 15.
 Conradus ep. Osnaburgensis 821, 1.
 Conradus minister provincialis fr. Min. superioris Alemannie 83, 20. 87, 20. 167. 169. 171. 173, 15. 178, 25. 179. 180, 40. 181. 182, 5. 183, 15. 192, 15. 193, 1. 194. 195, 15. 199, 5. 200, 1. 201, 15. 204. 211, 35.
 Conradus ep. Tullensis 324, 20. 503, 35.
 Conradus abbas S. Galli 418, 35. 419, 15. 443, 5.
 Conradus cantor eccl. Aschafenburg. 218, 5.
 Conradus vicespbanus in Biwende 31, 40.
 Conradus conversus de Salem 555, 20.
 Conradus de Herwelingen, Herblingen not. Rudolphi regis 148, 5. 206. 208, 40. 212, 20.
 Chunradus notarius civis Wiennensis 105, 10. 107, 25.
 mag. Chunradus scriba Austriae 264, 35. 331, 10. 642, 5. 644, 20.
 Conradus IV. rex Romanorum 4. 5. filius: Chunradus.
 Chunradus fil. Conradi IV. 459, 15.
 Conradus dux de Techia, Tecke 64, 5. 81, 1. 83, 30. 84, 45. 325, 40. 333, 20. 656, 5.
 Conradus marchio Brandenburgensis 257. 318.
 Conradus burgravius de Nurenberg iunior 157, 30. 655, 25.
 Chunrat burggraf von Wentelstein 630, 15.
 Chunradus comes de Otingen 93, 1.
 Chunradus de Hohenloch 93, 5.
 Conradus de Smidfeld dapifer 2, 20. 5, 20.
 Conradus de Winterstetten pincerna 5, 5. 20.
 Conradus de Wartenberch 83, 35. 85, 5. 556, 20.
 Conradus de Winspurg 414, 5. 415, 25. 424, 15. 426. 427, 25.
 Conradus dapifer 656, 15.
 Corradus Ciampoli iudex de Podobonici 573, 35.
 Conradus de Curia 624, 20.
 Chunrat von Iunckholz 145, 10.
 Conradus de Lencersheim 656, 15.
 Chunradus de Marchpurga nuntius Rudolphi regis 247, 25.
 Conradus Molteke 610, 15.
 Conradus de Nufron 555, 30.
 Conradus de Pilitorf 246, 30.

- Chunradus de Pisentz 129, 5.
 Cunradus de Porta Mediolan. iudex
 Cumanus 387, 35. 340, 5.
 Cunradus de Rore iudex Egrensis
 624, 30.
 Conrad von Schiltowe 556, 10.
 Conradus Warneri familiaris regis
 Rudolphi 162, 5.
 Cūnradus de Wodinswiler 555, 30.
 Chunradus de Wildenrode 331, 35.
 363, 35.
 Conradus Meyere civis Nussiensis
 324, 15.
 de Cons sires: Iohan.
 Constancia 4, 25. 290, 30; episcopus
 4, 25; diocesis 555, 10. 637, 35. epi-
 scopi: Eberhardus, Rudolfus; v.
 etiam Iudaei.
 Constantinus de Lysolskirgen 620, 35.
 Contamina, Quondamina *Gamminger*
 castellani 307, 25. 309, 30. 310. 311.
 312. 313. 314. 315.
 Contarenus: Iacobus.
 Conventren. et Lichfelden. episcopus:
 Walterus.
 Corbani v. Curbani.
 de Corberii: Richardus.
 Corenbitra: Lambertus.
 Corinthiensis archiepiscopus: Gui-
 elmus.
 de Corionis: Ottonellus.
 Cornubiae comes: Edmundus.
 Corsica 82, 30. 203, 15. 210, 25. 214, 5.
 216, 10. 217, 20. 219, 10.
 Kotzmansreut 630, 30.
 de Coumenieres sires: Estoveins;
 de C.: Nicoles.
 de Cousinnes: Milan.
 Koz: Iohannes.
 Cracoviae et Sandomeriae dux v.
 Boemiae rex.
 Chrafto de Hohenloch 93, 5. 289, 25.
 292, 5.
 de Crambure: Otto.
 Krolle: Petrus.
 Cremon: Heningus.
 Chremsa 104, 45. 107, 10.
 Crenkingen advocatus: Ulrichus.
 de Creuc sires: Reniers.
 Cristanus de Curia 624, 30.
 Crivelli: Simon.
 Cronciu v. Solavonia.
 Cronenbere 3, 10.
 de Cropalin: Gherrardus, Iordanus.
 Cruceburg 518.
 S. Crucis ecclesia Florentiae 587, 15.
 Sancte Crucis terra *S. Croce* 342, 30.
 Chrumenaw, Chrumnowe 124, 30.
 de Crumesse: Iohannes.
 Chrusen castrum *Creusen* 21, 5. 291, 35.
 Kuffege *Kiffhäuser* burchavius:
 Fridericus comes de Bychelingen.
 de Kuig: Iohannes.
- de Culento: Iohannes praepositus.
 Cumae 335, 25. 336. 337. 338. 339.
 340. 486, 10; nomina civium 337.
 338. 340; palatium 336, 25. po-
 testas: Guillelmus de Sorrexina.
 Cumani 590.
 Chunigsteten 641, 10. 643, 25.
 Chungeundis filia Ottokari regis
 Boemiae 106, 40. 196. 197.
 Chunnhofen 631, 5.
 de Chunringe: Albero, Heinrichus,
 Luitoldus.
 Curbani, Corbani dominus: Amelius
 de Angoto.
 Curbeiense monasterium, ecclesia
 462, 1.
 de Curia *Hof*: Cristanus, Erwinus,
 Cupradus.
 Curiensis diocesis 300, 5. episco-
 pus: Conradus.
 Curti v. Licurti.
 Curtracensis canonicus: Iohannes de
 Messines.
 de Cusel et de Montron (Montrayn,
 Nontron) seignour: Symon de
 Montbeliart.
 de Kuthdorp: Sifridus.
 de Cygver *Chyvez?* nobiles 144, 30.
 Cypri rex 148, 35.
- D.**
- D. can. Beken. 206, 30.
 Dachawe 614, 35.
 Dagars de Danlouf 399, 15.
 Dalphinus: Humbertus.
 de Dambek: Iohannes.
 de Danlouf: Dagars.
 de Dunningberg comes: Bernardus.
 Danubius fl. 104, 45. 105, 1. 107. 136.
 35. 331, 35.
 Dargez: Volradus.
 Daviço Michaelis de Podioboniçi
 573, 35.
 David de Carlowe 610, 15.
 Deczem castrum *Tetschen* 344, 30.
 Degezow: Borchardus.
 Demetrius praepositus Albensis, vice-
 cancellarius Ladizlai regis Hun-
 gariae 140, 15. 141, 35.
 Demin 606, 35.
 Saint-Denis 635, 5.
 Denra fl. *Dender* 605.
 le Despenser: Hugo.
 Det- v. Theod-
 Deu en Souvengne *Dien-s'en-Sou-*
rienne nomina fratrum 400. pre-
 stes: Iohans.
 de Diech *Dietz* comes 302. comes:
 Gerhardus.
 Dienses episcopi v. Valentinenses.
 Diepach vallis 7, 20.
 de Diesinhofen dapifer 556, 17. 621, 30.
 Diet- v. Theod-
 Dillenberg castrum 462, 10.
- Dinkelspuel 3, 40. 629, 30.
 Divitis: Ulrichus.
 de Diviz: Nicolaus.
 fr. Dominikes priours des freres
 Precheors de Verdun 401, 5.
 Domus: Nova.
 S. Donati Brugensis nomina cano-
 nicorum 388, 10. praepositus:
 Iohannes de Culento; decanus:
 Egidius Boum.
 Donatus Beni Ricovari de Florentia
 not. 567. 573, 35.
 Donçvallis de Goçardinis de Bo-
 nonia potestas Aretii 580, 20.
 de Donnouvou: Ogiera.
 Donosdei: Egidius.
 Dordracum, Dordrichum 162, 20. 492,
 10. 495, 5.
 de Dorso: Ferrabus.
 de Dortund dominus: Wilhelmus.
 Dotenberch: Godeko.
 Douchendorf 448, 35.
 de Dragun: Marquardus.
 Drivels, Trivels *Trifels* officium 3, 5;
 castrum 14, 35.
 Dritmunden, Tremonia *Dortmund*
 2, 30. 460, 35; v. etiam Iudaei.
 von Druchbure: Berhtolt.
 Dublinensis archiepiscopus: Iohannes.
 de Dubna: Harchelebus.
 Duding: Grub.
 Dunnenheim curtis 448, 35.
 Dunolmensis episcopus: Antonius.
 Duregun v. Thuregun.
 de Durn comes 459, 10.
 Durrenholz castrum 124.
 Duren, Duran *Düren* 2, 25. 463, 1;
 v. etiam Iudaei.
 Duzburc, Dusburg *Duisburg* 2, 25.
 460, 35. 605, 35; v. etiam Iudaei.
 de Dutton: Iohannes.
 Dyax *Tajax* 192, 20. 193. 194, 40 (Drax).
 195, 5.
- E.**
- Eberbach 3, 30.
 Eberhardus, Everardus, Erars
 Eberhardus ep. Constanciensis 636, 25.
 Eberhardus ep. Wormaciensis 8, 35.
 79, 20.
 Everardus protonotarius Adolphi regis
 494, 5.
 Eberhardus comes de Habisburch
 81, 5. 83, 35. 85, 1. 157, 5. 325, 40.
 Eberhardus comes de Katzonelle-
 bogen 39, 15. 79, 20. 81, 1. 83, 30.
 85, 1. 119, 25. 135, 5. 151, 10. 157, 30.
 266, 30. 289, 25. 191, 5. 302. 320, 10.
 369. 414, 5. 415, 25. 418, 35. 419, 15.
 422, 40. 426. 427, 25. 443, 10. 454, 1.
 480, 25. 482, 25. 483, 5. 494, 5. 642, 1.
 614, 15. 652.
 Eberhart graf von Kyrchperch 557.
 Eberhardus comes de Marka 321, 5.
 413, 1. 539, 1. 619, 35.

- Eberhardus comes de Wirttemberg, Vortemberg 289, 29. 426. 454, 2.
 Erars de Betoncourt 399, 35.
 Everardus de Gyr 620, 30.
 Eberhardus, Erars de Landisperg 392. 405, 10.
 Eberhardus de Luphe, Luffen 83, 35. 85, 2 (Ruphe). 555, 30. 638, 30.
 Erars dou Mont Saint Venne 401, 1.
 Eberhardus de Spizzinberc 555.
 Iverardus de Locarno Cumanus 337, 40. 340, 10.
 Everardus Molteke 610, 15.
 Eberlein 629, 10.
 de Eberstorf: Reimbertus.
 Eberwinus praepositus Pinguensis canonicus Maguntinus 8, 20.
 Ebracense monasterium 459, 10.
 Ebradunensis archiepiscopus: Iacobus.
 de Echout in Brugis abbas: Iohannes.
 de Eczen: Gherrardus.
 Edelinus abbas Wissenburgensis 323, 5. 451. 452.
 Edmundus comes Cornubiae 497, 25. 498, 35.
 Edwardus I. rex Angliae, Anglorum, dominus Hyberniae ac dux Aquitaniae 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163, 10. 164, 1. 311, 10. 489, 20. 490. 491. 492. 493. 494, 20. 495. 496. 497. 498. 502. 504. 515, 20. 537, 35. 539, 5. 540, 35. 541, 5. 542, 1. 632. 633. 634. filius: Edwardus; filia: Iohanna; cancellarius: Iohannes de Laugton; seneschal: Wautier de Beauchamp.
 Edwardus fil. Edwardi I. regis Angliae 634, 5.
 Egeno comes de Friburgo 302, 5. 333, 20.
 Egeno comes de Furstenborg 325, 40. 345, 25.
 de Egerloy *Haigerloch*: Albertus, Burgardus.
 Eglin von Lunckholz 145, 10.
 Egra 104, 15. 106. 108. 110, 30. 122, 1. 124, 1. 408, 30; *Egrenses* 624; *Egerlant* 629, 30. iudex: Conradus de Rore.
 de Eychen: Ulrichus.
 Eyech 628, 10.
 in dem Eigen 157, 10.
 Einheim, Ehenheim *Oberelnheim* 3, 10. 324, 15. 332, 20.
 de Eiringsburch: Wichmandus.
 Eystedensis diocesis 291, 30. episcopi: Ildebrandus, Reimboto.
 Egghardus de Gutow 610, 20.
 Ekehardus de Lare 656, 15.
 Eghardus Ribo 610, 20.
 Ekkenheide 630, 25.
 Elizabeth abbatisa Turicensis 637, 5.
 Ellingen (*falso Essingen*) 4, 10.
- Elmenhorst curtis 461, 10.
 Emicho comes de Lynengen, Liningen 12. 79, 20. 81, 1. 83, 30. 84, 45. 365, 30.
 Emicho, Emeko comes de Nassowe 462, 10. 547, 10.
 Emmicho comes Silvestris, wildegravius 8, 20. 10, 20.
 Emeko Hake 610, 15.
 Emilia 180, 15. 181, 30. 182. 183, 1. 203, 10. 208, 5. 210, 5. 218, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 Emundus Birclin 620, 35.
 Engdina 300, 5.
 Engelbertus archiep. Coloniensis 7. 8. 9, 1. 10, 10. 11. 15, 20. 16, 5. 18, 5. 19, 1. 21, 40. 43, 10. 45, 5. 47, 30. 94, 20. 95. 171, 40.
 En(gelhardus) de Winsperch 93, 5.
 Engelhardus 624, 20.
 in Ensisheim *Ensisheim* advocatus 48, 20; cives 139, 10.
 de Eppenstein dominus iunior 12; de E.: Sifridus.
 Epternacensis abbas 544, 5.
 Erars v. Eberhardus.
 Erbach 476, 35.
 Erchengerus de Landser 264, 35. 326, 1. 330, 15.
 Erchingen villa 48, 15.
 Erelbach 630, 10.
 Erfordia, Ertfordia 418, 15. 414. 415. 416, 20. 417, 10. 418. 419. 420. 421. 423. 424. 425. 427. 428. 442, 10. 611, 40. 613, 15.
 Ergoltsbach hofmarchia 522, 20.
 Ericus miles 610, 20.
 Ermdorf 630, 15.
 Ermite de Sathemy filii: Iacomes.
 Erstein 3, 5.
 Erwinus de Curia 624, 30.
 Eschenbach 629, 25. 630, 35.
 Eschenwege 465. 466, 15.
 Espinole: Aubertin.
 Essenbach hofmarchia 522, 20.
 Essinde v. Assinde.
 Essingen v. Ellingen.
 d'Estain: Goilars.
 Esteves, Esteveins r. Stephanus.
 Estum, Estensis, Aatensis domus, marchio 247, 20. 564, 45. 565. Est. et Anchon. marchiones: Azo I, Azo II, Opizo.
 Eudes, Eudon r. Odo.
 Egubium, Eugubinus 182. 183, 5. episcopus: Beavenutus.
 S. Eustachii eccl. Rom. card. diaconi: Ubertus, Iordanus.
 Eustachius de Pomerio 498. 499, 1.
 de Everstein comes 321, 1. comes: Otto.
 Ezelingen, Ezzelingen 4, 15. 59, 10. 368, 10; r. *etiam* Iudaei.
- F. V germanicum.**
 F. decanus 88. Apostatolorum Coloniensis 319, 35.
 Facoginey r. Faucoigny.
 Fasulanus episcopus 574, 35; diocesis 578, 10.
 Faventia, Faventini 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 1. 186, 30. 187, 30. 188, 25. 193, 15. 199, 15. 203, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5. 563. potestas: Maghinardus de Sosenana; de F.: Gillottus iudex.
 Falcons: Monte.
 de Valkenburg nobilitas 321, 1.
 de Valkenburg: Walramus.
 Valze 629, 40.
 Fanagustanus episcopus: Paganus.
 Fanum 182. 183, 5.
 Farus 82, 20. 203, 15. 210, 20. 214, 5. 216, 10. 217, 20. 219, 10. 227, 45. 229, 20. 238, 15. 244, 5.
 Faucoigny *Faucogney* dominus: Haymo.
 Velden 628.
 de Veldenze, Veldens, Veldencia (*male Willence*) comes 333, 20. 454, 5. 461, 30. 482, 25. 483, 5. comes: Heinricus.
 Velmerse 462, 10.
 de Vemmingen: Spet.
 Verdensis praepositus: Andreas.
 Ferentinum ecclesia: S. Valentini.
 Ferrabos de Dorso notarius Cumanus 337, 2. 338. 340, 25.
 Ferraria 180, 15. 181, 30. 182. 183, 1. 203, 10. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5. 247, 35. 564, 30; Ferrariensis episcopus, legatus in Lombardia 93, 25. prioratus: S. Romani; episcopus: Guillelmus; cives: Ottonellus de Corionis, Ugolinus de Medicio.
 de Veringen comes: Henricus.
 Fernandus canonicus Zamorensis 582, 10.
 Ficocchium *Fucechio* 342, 30. 574, 20; vicarius 569, 30. vicarius: Rugerius Rubeus de Adimariis.
 de Vihoven: Ulrichus.
 Vilingen 5, 5. 340, 35. 341. 342, 5.
 Vilmeringen 156, 40.
 Vilseck 629, 35.
 Vimar von Gimienig 554, 15.
 Fynes seint Bavon 541, 35.
 von Vintulle: (Albreht), Dyetmar.
 Firmanus episcopus: Philippus.
 de Virnemburch comes 482, 25. 483, 5.
 Firrotum, Pirretum, Ferretensis *Pirrt* comes 443, 10. 632, 35. comes: Tybaldus.
 Viserhusen 625.
 Finciniaci *Faucigny* domina: Beatrix.
 Flandria, Flandres, Flamens 337, 15. 539, 5. 541. 542, 1. 632, 25. 633, 30.

- 634; comites 387; nundinae 334, 35.
386. comes: Guido; comitissa: Margareta; v. etiam fratres Minores.
- de Flisia: Manuellus.
Fliedermal villa 542, 30.
de S. Flora: Guilielmus.
- Florentia, Florentini 537, 45. 538, 1. 569, 15. 575. 576. 635, 35. ecclesia: S. Crucis; de Fl.: Donatus Beni Ricovari, Iacobinus Vormilii Alfani, Iohannes Iacobini de Alfani, Rogerius Rubens de Ademaria.
- Florentius comes Hollandiae patruus Florentii 377, 35. 378.
- Florentius comes Hollandiae 320, 45. 377, 35. 378, 1. 422, 10. 423. 488, 30. 489. 490. 491, 30. 492, 30. 494, 1. 495. 496, 35. 497. 498. 499. 509, 10. 510. patruus: Florentius; procurator: Symon de Dordraeco.
- de Vlotow: Henricus.
Vlozze 629.
- de Vlugelow comes 326, 1.
Vohendrezze 629, 15.
- Folkalckeriae comitatus 226, 1. 232, 10. 237, 20. 239, 30. 240. 241, 45. 242. 243. 246, 30. comes: Karolus rex Siciliae; comes v. Provincia.
- Volkmarus de Kemenata, Caminata advocatus Augustensis 72, 35. 331, 30. 621, 15. 622, 15. 636, 30. filius: Marquardus.
- Volmarus 610, 15. filius: Volmarus.
- Volmarus fil. Volmari 610, 15.
- Volkrode monasterium ord. Cisterc. 416, 5.
- Volradus Dargez 610, 25.
- Volradus Smeker 610, 40.
- Volcuinus ep. Mindensis 600, 10.
- Volmesteyne castr. 461, 30.
- Volzeke Tunneke 610, 25.
- Forcheimer 631.
- Foreus Baldi sindicus Pistorii 567.
- Forque de Mores 391, 35.
- Vorste 476, 10; de V.: Henricus.
- Fortin don 633, 15.
- Forumlivium, Forlivienses 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 1. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 193, 30. 199, 20. 203, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
- Forumpopuli, Foropopulienses 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 1. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 199, 15. 199, 20. 203, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
- Forumsimpronii 182. 183, 5.
- de Fou: Wautiers.
- Fouque du Mel 632, 30.
- Voz de Rethberg 610, 20.
- Francia, France 504, 10. 583, 35. 588. 633, 40. 634, 5; roi, royaume, rex, reges 160, 15. 228. 229, 45. 238, 45.
- 239, 1. 244. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404; 492, 45. 496, 5; connestable 632; court 633, 5; domus 245, 15; Lombars 635, 10; nundinae 334, 35. 335. reges: Philippus II, Philippus III, Philippus IV; buticarius: Guido comes S. Pauli; marechal: Symon de Melleum.
- Franco clericus Alberti ducis Austriae 626, 35.
- Francum: Castrum.
- Francken Franconia 287, 15.
- Frankenfurt, Frankfordenses 2, 5. 9, 25. 12. 13. 14, 15. 17, 30. 19, 35. 52, 35. 71, 5. 151, 15. 193, 1. 456, 15. 457, 1. 463, 15. 464, 15. 465, 10. 466. 469, 30. 602, 25. 503, 20. 511, 10. 523, 30. 524, 15. 526, 10. 529, 35. 532, 35. 655, 15; pagamentum 12, 15. ecclesia: Praedicatorum; v. etiam Iudaei.
- Frankenhusen 441, 10.
- Frantenhausen hofmarchia 522, 20.
- Frassolus Malacria Cumanus 338, 1. 340, 15.
- de Vredwerch nobiles 144, 30.
- de Vren: Albertus.
- de Vrenze: Wirich.
- Friberch 523, 1.
- Friburgum in Ollandia 311, 30. 316. 317, 15. 319, 20. 344, 15. 345, 25. 347, 15. advocatus: Albertus de Roumos; civis: Ulricus Divitis.
- de Vriburch, Friburgo comes: Henricus, Egeno.
- Fridebere, Fridebergenses 2, 10. 9, 25. 151, 15. 469, 10. 535, 5. 547, 20.
- Fridericus archiep. Salzburgensis 57, 5. 106, 10. 119, 20. 138, 1. 141, 15. 145, 15. 190, 25. 205, 40. 206, 5. 208. 30. 211, 25. 263, 35. 266, 25. 268, 10. 269, 15.
- Fridericus ep. Frisingensis 269, 15.
- Fridericus ep. Merseburgensis 43, 15. 45, 10. 47, 20. 171, 40.
- Fridericus ep. Spirensis 8, 35. 302, 1. 482, 25. 483, 1. 484, 1.
- Fridericus ep. Wormaciensis 302, 35.
- Fridrich von Werdingehusen thumherr von Hamelen 520, 35.
- Fridricus rector ecclesiae de Lants-hüt 71, 5.
- Fridericus I. imperator 507, 5. 526. 30. 566, 35.
- Fridericus II. imperator 30, 25. 41, 20. 43, 1. 44. 45. 46. 60. 62. 70. 83, 5. 98. 112, 15. 189, 25. 210, 40. 221, 15. 280, 20. 290, 35. 300, 1. 373, 35. 374, 5. 413, 25. 415, 15. 424, 30. 445. 477, 1. 511, 1. 526, 30. 527. 566, 35.
- Fridericus dux Austriae et Stiriae 124, 15. 325, 25. 328, 1. 355. 357. 406, 35. 407, 15. 640, 20.
- Fridericus dux Lothoringiae 81, 1. 820, 45. 482, 25. 483, 1. 484, 1 (falso Iohannes) 503. 504, 20.
- Fridericus marchio de Landesberg 611, 10.
- Fridericus fil. Henrici marchionis Misnensis et Orientalis 612, 10.
- Fridericus comes palatinus Saxoniae 612.
- Fridericus burgravius de Nureberg, Noreberg 8, 20. 9, 1. 10, 20. 12. 20, 25. 21, 30. 22, 5. 28, 15. 39, 5. 39, 15; (burgravius:) 43, 15. 45. 47. 172, 1; 72, 30. 81, 1. 83, 30. 84, 45. 93, 1. 110, 25. 119, 30. 122, 20. 123, 25. 127, 35. 128. 132. 133. 135. 135, 30. 137. 205, 45. 206, 15. 208, 35. 212, 25. 268, 30. 289, 20. 291. 292. 301, 15. 326, 1. 329. 345, 25. 358, 10. 413, 1. 414, 5. 415, 25. 422, 35. 424, 15. 426, 1. 427, 25. 623, 15. 642, 1. 644, 15. 655, 35. filia: Maria uxor Lodwici comitis de Otinga; notarius: R.
- Fridericus senior comes de Bycheligen, burgravius in Kuffese 441, 1.
- Fridericus comes de Bicheligen 528.
- Fridericus comes de Vurstenberch 325, 40.
- Frederighus comes Lavaniae 577, 5.
- Fridericus comes de Liningen 81, 1. 83, 30. 84, 45. 119, 25. 257, 25. 454, 5. 482, 30. 483, 5. 484, 1; iudex provincialis 150. 151, 10.
- Fridericus senior comes de Ravens-walt 528.
- Fridericus comes de Rabenswalt 612, 10.
- Fridericus comes de Zolre 93, 5.
- Fridericus de Hohenloch 414, 5. 415, 25. 426.
- Fridericus de Truhendingen 289, 25.
- Fridericus dapifer de Lengebach 264, 35. 326, 1. 330, 15.
- Fridericus de Bettowe 622, 25.
- Fridericus de Housekke 264, 35.
- Fridericus de Lichtenstain 121, 30. 134, 25.
- Fridericus de Pettovia 330, 15.
- Fredericus de Putec Cumanus 338, 1. 340, 20.
- Fridericus Hellarius civis in Altdorf 31, 40.
- Fridericus Heller 621, 20.
- Fredericus Kerendorp 610, 40.
- Fredericus fil. Ludolfi Moisan 610, 20.
- Fredericus Molteke 610, 35.
- Fredericus Smekere 610, 20.
- Fridericus Zäcil, Zäzelo civis in Altdorf 31, 40. 621, 20.
- Frisia 422. 423. 509. 510; Ostrieslant 422, 10. 423. 509, 5. 510.
- Frisingenses episcopi: Fridericus, Chunradus; praepositus: Henricus de Turego.
- in Froburg burgravius: Thobias de Bechin.
- Vroburgh curia 157, 1. comes: Hartmannus.
- Fronberch 629, 40.
- de Vrowenstein: Philippus.

- Fuchereut 630, 30.
 Fuhtwangen 3, 46.
 Fulco custos fratrum Minorum in Flandria 388.
 Fulda 509, 35. 510. abbares: Bertoldus, Henricus.
 Fulginatensis episcopus: Papanus.
 Fullensackes muel 629, 10.
 Furhenbach 630, 30.
 Furlana: Petrus.
 de Vuratenberg, Fürstenberg comites: Henricus, Fridericus, Egeno.
 Vuratenowe castrum 300, 3.
- G.**
- G. Boñ. scriptor papalis 385, 5.
 G. de Corneria procurator Richardi regis Roman. 588, 28.
 Gabellum 180, 15. 181, 30. 182. 183, 30. 203, 10. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 de Gaifariz: Opprandinus.
 Gaizruk villa 641, 1. 643, 10.
 Galcherus v. Walcherus.
 de Galençano: Bindaccius.
 Galerus: Mathias.
 Galgani: Bartolomeus.
 Galians: Nicoles.
 Gallicensis episcopus, an Gadicensis? 187, 15. 188, 20.
 S. Galli advocatio 5, 1; abbas 72, 25. abbas: Cunradus; anman: Waltehr.
 Gallus: Nicolaus.
 Gamundia Neckargemünd 3, 35. 650, 20.
 Gamundia, Gemundia Schwäbisch-Gemünd 4, 1. 291, 5. 292, 15; v. etiam Iudaei.
 Gant Gent 634, 15.
 Gascoigne 541, 30. 632. 634, 20. 635, 10.
 Gaudencius de Pizinigo Cumanus 338, 1. 340, 20.
 Gaufridus v. Godefridus.
 Gebehardus comes de Hirtzberch 93, 5. 414, 5. 415, 25. 635, 35.
 Gebhardus de Brunegge 135, 5.
 Gebnennensis comes 814, 10. episcopus: Aymo; comites: Amedeus, Hemo.
 Gebolthusen curtis 448, 30.
 Geilhusen, Geylinhusenses Gelnhausen 2, 5. 9, 30. 151, 15. 267, 40.
 Gelrae comes: Reinaldus.
 S. Geminianus S. Gimignano 657; de S. G.: Iohannes index.
 Geminipontis comes v. Zweynbruken.
 Gemundia v. Gamundia.
 Genes Genua 632.
 Sainte-Genevieve eccl. Paris. 635, 5.
 Gentilis archiep. Reginus 516, 20. 517, 15.
 Georgii Vallis monast. ord. Cist. 416, 5.
- S. Georgii eccl. Coloniensis praepositus: Philippus.
 S. Georgii ad Velum aureum eccl. Rom. card. diaconus: Gotifridus.
 Georgius Molteke 610, 35.
 Geraldimontis terra 290, 1. 302, 10. 303, 35. 387, 5.
 S. Gereonis Coloniensis praepositus: Wernerus.
 Gherardi: Rossus.
 Gerardus card. presb. XII apostolorum, ep. Sabinensis 169, 20. 171, 20. 249, 25.
 Gerhardus archiep. Maguntinus 455, 25. 463, 30. 465, 20. 468. 469. 470. 471. 472. 477, 5. 482, 25. 483, 1. 484, 1. 506. 524, 5. 548, 40. 549. 627, 5. 654, 35.
 Gerardus ep. Viridunensis 81, 1. 155, 1. 156, 35. 157, 25. 160, 25. 161, 15. frater: Iacobus.
 Gerardus de Oupi canonicus S. Donati Brugensis 388, 10.
 Gerardus de Audenarde clericus 386, 10.
 Gerhardus comes de Dies 289, 25.
 Gerardus de Inliaco dominus de Kastre 619, 30.
 Gerhardus dominus de Arguel 536, 10.
 Gerhardus de Landesrone 8.
 Gerars sires de Loupei 390, 30. 398, 35.
 Gherrardus de Cropelin 610, 25.
 Gherrardus de Ezen 610, 20.
 Gerrardus de Oldendorp 610, 35.
 Gerardus de Roztoek 610, 35.
 Gerhardus de Smans 441, 25.
 Gerardus de Widenberg 10, 15.
 Gherrardus Metzke 610, 30.
 Gerardus Bohomus 134, 30.
 Gerlacus canonicus Aquensis 499, 1.
 Gerlacus de Bruberg 414, 5. 415, 25. 423, 1. 424, 15. 426, 1. 427, 25. 469, 10. 471, 30. 480, 25; capitaneus pacis generalis 528. 529.
 Gerlacus de Isenburch 39, 15. 516, 35. 534, 10.
 Gerlacus de Limpurch 39, 15. 366. 534, 35. filius: Iohannes.
 Germania, Germani 177, 20. 207, 15. 213, 10. 215, 10. 216, 35. 218, 20. 353, 20. 456, 10. 516, 10; regnum 76, 30; principes 417, 30. 456, 5. 551; v. etiam Alemannia, Romanum imperium, Teutonia; archiepis: Moguntinenses archiepiscopi.
 Gernersheim 300. 365, 30. 366, 1. 452, 20. 454, 30. 533.
 Gernandus burgravius in Verde 94, 95.
 Gernodus marscalcus 441, 25.
 Geratarius: Oswaldus.
 Gertrudis regina Romanorum 15, 10. 16, 1.
 Gerute curtis 448, 35.
 Gesevitz: Wernerus.
 de Gy: Bartholomeus.
- Gibertus (Sigbertus) langravius Alsatie inferioris 88, 30. 85, 1.
 Giengo 4, 10.
 Giffridus de Anagnia decanus eccl. Sancti Audomari Moria. dioc. capellanus Nicolai III. papae 199, 45. 200, 1. 201, 5. 203, 25. 206, 35. 211, 35. 218, 1. 219, 25. 220, 5. 231, 1.
 Giles de Lomohamp 394, 10.
 Giliottus iudex de Faventia 563, 45.
 Gilius: Renaldus.
 von Gimenaig: Vimar.
 Ginsberg castrum 462, 10.
 de Gyr: Everardus.
 Giselbertus archiep. Bremensis 43, 10. 45, 10. 47, 20. 66, 5. 171, 40.
 Giselbertus de Ruwel miles 378, 10.
 de Glichen comes: Albertus.
 Gochol Gochol? filii 144, 30.
- Godefridus, Gottifridus, Gaufridus, Goudefroy, Ioffrois
 Gottifridus card. diaconus S. Georgii ad Velum aureum 43, 10. 45, 35. 47, 35. 80, 35. 84, 10. 169. 171. 249, 30.
 Gaufridus ep. Taurinensis 187, 15. 188, 20.
 Gottifridus, Gaufridus praepos. Solinensis protonotarius Rudolphi regis 157, 25. 177, 40. 178, 10. 179, 30. 184, 40. 185, 20. 187, 30. 188, 30. 193, 25. 194. 196, 10. 199, 15. 200, 1. 201, 25. 205, 40. 206. 209, 1. 211, 35. 212, 25. 289, 30. 326, 5. 331, 10. 642, 1. 644, 15; ep. Pataviensis 329, 40.
 Gotfridus clericus Coloniensis 599, 10.
 Gotfridus de Osenbrugge notarius Rudolphi regis 264, 5.
 Godefridus de Brabancia dominus Virsion. et Arscot. 539, 35. 540, 5.
 Goudefroy de Brabant frater li duc 633. filius: Iehan.
 Gottifredus comes de Leustein 88, 35. 85, 1.
 Godefridus comes Scinensis 28, 10. 29, 1. 39, 15. 43, 15. 45. 47. 166. 172, 1. 289, 20. 292, 5. 302, 35.
 Ioffroy sires d'Appremont 390, 25.
 Gotefridus de Brunek 98, 5. 289, 25. 292, 5.
 Gotfridus de Hohenloch 98, 5. 289, 25. 292, 5.
 Godefridus de Merenberg 463, 15. 467, 15. 479.
 Ioffrois de Nueville 399, 20.
 Gotfridus de Truhsen 623, 30.
 Ioffrois Heiceles de Verdun 400, 45.
 Godeko Dotenberch 610, 35.
 Godeko Luch 610, 25.
 Godeke de Tribow 610, 35.
 Gotachalcus de Nytperch 622, 30.
 Goscalcus Polene 610, 35.
 Godescalcus Pren 610, 35.
 Goilars d'Estain de Verdun 400, 45.

- de Goldenbog: Iohannes.
 Goslaria, Goslarienses 165, 15. 420.
 613, 10; ecclesia 420, 25. ecclesia:
 S. Mathiae; v. etiam Iudaei.
 Gosses de Saus de Verdun 400, 45.
 Gosus Bartolomei Galgani 576, 20.
 Gotzenberch 630, 20.
 Goudertheim *Gaudertheim* 3, 5.
 de Goçardinia: Doncevallus.
 Gozwinus de Hoinvels 566, 15. 636, 30.
 Graeci 177, 20. 207, 15. 516, 10.
 Graecus: Adam, Alexander, Iacobus.
 de Graypach comes: Berchtoldus.
 Granelinus 624, 20.
 de Grantprei *Grandpré* li coins 404,
 25. 405, 15.
 Graseborch 311, 20.
 Gratiacensis canonicus: Robertus de
 Grosso Nemore.
 Gracius de Careano Cumanus 337, 40.
 340, 10.
 Gredingem 630, 1.
 Gregorii Vallis *Gregorienthal* 3, 15.
 Gregorius X. papa 23, 20. 25, 15. 27, 1.
 32, 33, 35. 42, 10. 43, 5. 47, 30. 50, 15.
 63, 30. 73, 80. 81, 82. 83, 84. 86.
 87, 89. 96, 97, 20. 98, 35. 113, 20.
 146, 167, 20. 169, 25. 171, 30. 177, 30.
 179, 1. 192, 15. 193, 20. 199, 10. 207,
 30. 229, 1. 511, 585, 586, 587, 588,
 589, 594, 597, 35; archidiaconus Leo-
 diensis 593. nuntius: Antonius
 magister.
 Gregorius magister 595, 30.
 li Grenetiers: Richars.
 de Grifenstein 321, 1.
 der von Grindlach 628, 5.
 Griepswald 606, 35.
 Griezbach villa 627, 15. 629, 15.
 de Grosso Nemore: Robertus.
 Grub. Duding 610, 25.
 Gramat v. Brumät.
 von Grunenstain: C. der alte.
 Gruensvelt 480, 5.
 Guet monseigneur 632, 5.
 Gufredacius de Locarno Cumanus
 337, 40. 340, 10.
 Gundisalvus ep. Burgensis 187, 15.
 188, 20. 45.
 Gunthersreut 630, 35.
 Guntherus senior comes de Swarze-
 burg 528.
 Guntherus comes de Swartzenburch
 326, 1. 414, 5. 415, 25.
 Gurcensis episcopi: Dittricus, Io-
 hannes, Hartnidus.
 Gusse dictus 331, 30.
 de Gutow: Eggehardus.
 de Gütträt: Otto.
 von Guttingen: Rüdolf.
- H.**
- H. princeps 602, 10.
 H. marchio de Burgov 93, 1.
 H. comes de Hirzenberch 28, 15. 29, 1.
 H. senior de Witra 134, 25. filius:
 H. marschalvus.
 H. marschalvus (de Witra) 134, 25.
 H. de Lovbenberch ostiarius Rudolfi
 regis 206, 208, 40.
 H. Mäsor 621, 20.
 H. Pruzlinus 187.
 H. voet von Wartense 625, 15.
 H. Held 625, 10.
 H. v. lo. et H.
 de Habsburg, Habisburch comes:
 Eberhardus; de Habesburch et Ky-
 burch comites: Hartmannus,
 Rudolfus.
 de Habperch, Hahperch (*male* Bata-
 lerech) marchio 135, 5. marchio:
 Heinricus.
 de Hademmersleiben nobiles 420, 25.
 Hadmarus (I.) de Sumberberch 264,
 30. filius: Hadmarus (II.)
 Hadmarus (II.) de Sumberberch
 264, 20.
 Hagenauwe v. Hanowe.
 Hagenbach 323, 5.
 Hagenowia, Haganowe, Hagenogia
 3, 1. 25, 25. 28, 30, 1. 33, 35. 34, 30.
 35, 25. 38, 40. 39, 20. 41, 25. 57, 25.
 58, 15. 100, 40. 151, 190, 30. 302, 1.
 313, 30. 324, 5. 338, 35. 451, 25. 452,
 35. 453, 25. 454, 10. 479, 20. 638, 15.
 639, 30. de Haginowe: Seman;
 v. etiam Iudaei.
 Hagenberg 482, 5.
 de Haimberch: Hainricus.
 Haimertingensis plebanus: Henricus.
 Haymo v. Aymo.
 de Hayn v. de Indagine.
 Haynonie, Heinaut comitatus, comites
 453, 633, 10. comes: Iohannes de
 Avesnis.
 Hake: Emoke.
 Halberstadensis dyocesis, ecclesia 416,
 35. 507, 10.
 Hallae *Schwäbisch-Hall* 3, 35; v. etiam
 Iudaei; Hallenses denarii 61, 5. 533,
 534, 1. 547, 15; Hollen, 12, 15.
 Hallenberg castr. 461, 20.
 de Hallwiler: Waltherus.
 Hamelen thurberr: Friderich von
 Werdinghusen.
 Chamerstein castrum 459, 5.
 de Hams chapelains: Wautier de
 Fou.
 Hannbach 620, 40.
 de Hannonville: Raul.
 de Hanowe, Hagenauwe, Hagenoya
 Hanau nobiles: Reinhardus, Ulri-
 cus.
 Happureh 630, 30.
 Harchelebus de Dubna 134, 30.
 de Hardegge comes 134, 25.
 Harperius fr. ord. Minorum 142, 35.
 Hart. 2, 30.
 Harthusen curtis 448, 20.
 Hartmannus ep. Augustensis 61, 10.
 72, 25. 269, 15. 325, 35. 353, 6.
 Hartmannus comes de Vroburc 636, 25.
 Hartmannus, Hermannus, Artiman-
 nus comes de Habesburch et Ky-
 burch, Iantgr. Alsatiae, filius Ru-
 dolfi regis 106, 40. 107, 5. 152, 153.
 154, 155, 156, 167, 158, 159, 160.
 161, 162, 163, 10. 164, 205, 45.
 206, 15. 208, 35. 212, 25. 289, 20. 640,
 15. 642, 644, 15. 647, 648, 649, eru-
 ditor: Petrus mag.
 Hartmannus, Hertemans de Ruzen-
 husen 392, 405, 20.
 Hartnidus ep. Gurcensis 358, 5.
 Hartradus de Merenberg nobilis
 458, 25. 467, 30.
 Hartwicus Metzike 610, 30.
 Hartwicus de Retzekow 610, 15.
 Haselach, Hasela 3, 20. 340, 35. 341,
 342, 5.
 de Hasilstein: Marquardus.
 Hasilow v. Haslawe.
 Hasenkop: Ludolfus.
 de Haslawe, Hasilow: Otto (I.), Otto
 (II.).
 Hassine Iantgravius: Henricus.
 Hatto de Scil 621, 20.
 Hazars de Sathenay 399, 30.
 de Hedlingen: Iohannes.
 Hedrischdorf 631, 5.
 de Hegeneberc, Heginberch: Her-
 mannus.
 Heibers Iourneis de Verdun 404,
 405, 5.
 Heiceles: Ioffrois.
 Haidelberch 15, 1.
 de Haidendorf: Bertholdus.
 Heydenricus de Lu 610, 25.
 Heidolfhem *Heidelheim* 3, 35.
 Heilicbrun, Helicprunne *Heilbrunn*
 3, 25. 333, 1. 347, 35.
 Hailigen Cruce Tal monasterium
 554.
 Haymburch, Heimburga *Hainburg*
 108, 35. 143, 10.
 Heinericus dominus de Usies 536, 10.
 Henrici: Malpilius.
 Henricus ep. Basiliensis, archiep.
 Moguntinus 80, 40. 83, 25. 84, 40.
 94, 97, 5. 113, 40. 114, 145, 15. 146,
 152, 153, 5. 154, 35. 156, 35. 157,
 158, 15. 164, 1. 197, 35. 304, 15. 306,
 307, 308, 309, 311, 312, 15. 316, 1.
 319, 35. 320, 5. 333, 20. 335, 30. 336,
 338, 339, 345, 20. 358, 359, 360,
 361, 362, 368, 1. 369, 377, 40. 379,
 40. 382, 25. 383, 389, 25. 468, 35. 558,
 611, 612, 647, 648, 649.
 Henricus archiep. Treverensis 9, 10.
 11, 15. 12, 13. 21, 40. 43, 10. 45, 5.
 47, 30. 99, 20. 150, 30. 171, 35. 203, 40.
 214, 20. 219, 30. 302, 1. 322, 327, 40.
 341, 35.
 Henricus ep. Brixinensis 405,
 516, 30.

- Henricus ep. Leodiensis 28, 20, 1. 39, 10.
 Henricus ep. Lunensis 170, 40. 179, 5. 187, 10. 188, 15.
 Henricus ep. Merseburgensis 611, 10. 612.
 Henricus ep. Ratispon. 264, 20. 267, 10. 268, 10. 269, 10. 325, 35. 358, 5. 522. 614. 619.
 Henricus protonotarius Rudolfi regis, ep. Tridentinus 54, 25. 56, 10. 61, 10. 72, 35. 79, 30. 80, 40. 83, 40. 119. 120, 10. 141, 15. 145, 15. 147.
 Henricus abbas Admontensis 205, 40. 206, 10. 208, 35. 212, 20. 418, 35. 419, 15.
 Henricus abbas Fuldensis 414, 1. 415, 20.
 Henricus abbas Hersveldensis 414, 1. 415, 20.
 Henricus de Turego praepos. ecclesiae Frisingensis 286, 1.
 Henricus praepos. Otingensis 71, 5.
 Henricus mag. praepos. Werdensis comm. dom. Theuton. per Austriam 72, 20.
 Henricus de Clingenberg doctor decretorum, praepositus Xantensis, vicecancellarius et protonotarius Rudolfi regis 329, 40. 330, 5. 409, 10. 410, 5. 418, 35. 419, 15. 423, 1. 454, 10. 469, 5.
 Henricus Slusseli, Sluzzelinus capellanus Rudolfi regis 205, 45. 208, 40. 212, 30.
 Henricus plebanus Haimertingensis 569, 15.
 Henricus fr. ord. Min. lector in Maguntia 56, 10. 65, 30.
 Henricus fil. Henrici Bawari clericus 34.
 Henricus commendator provincialis S. Mariae Theuton. per Austriam 626, 25.
 Henricus II. imperator 182, 40.
 Henricus VI. imperator 566, 35.
 Henricus (VII.) rex Romanorum 511, 20. 526, 30.
 Henricus comes palatinus Rani dux Bawariae 71. 72. 144, 10. 268, 10. 269, 10. 358, 10.
 Henricus dux Brunswicensis 506. 529, 10.
 Henricus dux Wratislaviae 133, 40. 135, 10.
 Henricus marchio Brandenburgensis 551, 40.
 Henricus marchio de Burgawo 72, 30. 93, 1. 289, 20. 325, 40.
 Henricus marchio de Hapberch, Haperch 83, 30. 84, 45 (Batslerch). 205, 45. 206, 15. 208, 35. 212, 25. 255, 20. 289, 20. 325, 40. 339, 20. 345, 25. 454, 5. 636, 25. 642, 1. 644, 15.
 Henrici marchionis Mianensis et Orientalis filius: Fridericus.
 Henricus Iantgravius Hassiae 105, 30. 107, 45. 108, 5. 110, 15. 126, 35. 131, 40. 135, 30. 320, 45. 367, 5. 464. 465. 466. 468, 15. 524, 20. 626, 15.
 Henricus Iantgravius Thuringiae 624, 10.
 Henricus comes Barrensis, de Bar 504, 5. 541, 25. 632, 35. 633, 40.
 Henricus comes de Blankenburg 529, 15.
 Henricus comes de Castelle 289, 25.
 Henricus comes de Willence (pro Veldence) 302, 35.
 Henricus comes de Veringen 98, 5.
 Henricus comes de Vibureh 79, 20. 81, 5. 83, 30. 85, 1. 135, 5.
 Henricus comes de Fürstenberg 12. 39, 15. 41. 72, 30. 76, 40. 90, 20. 135, 5 (male Hunstenberch). 137, 5. 157, 30 (male Kerstenberg). 205, 45. 206, 20. 208, 40. 212, 30. 289, 25. 291, 5. 301, 10. 302, 5. 325, 40. 329, 5. 332, 35. 340, 35. 341. 342, 5. 464, 5. 562. 568, 20. notarius: Albertus.
 Henricus comes Geminipontis 14, 35. 15, 1. filius: Symon comes de Obersteyn.
 Henricus comes de Honsteyn 529, 15.
 Henricus comes de Lutzelburh 255. 320, 45.
 Henricus comes de Monteforti 358, 10.
 Henricus comes de Nassauwe 462. 547, 10; uxor 462, 10.
 Henricus comes de Phannenberk 119, 25. 622, 25.
 Henricus comes de Spanhem 289, 20.
 Henricus comes de Stalberg 612, 10.
 Henricus comes de Salmez 93, 30. 94.
 Henricus comes de Wademont 390, 25.
 Henricus comes de Wilenauwe 12. 378, 40. 412, 30.
 Henricus sires de Blamont 390, 25.
 Henricus dominus Magnopolensis 606, 35. 610.
 Henricus dominus de Werle 606, 30. 610.
 Henricus marscallus de Altmanhofen 5, 1.
 Henricus de Bappenheim marschallus curiae Rudolfi regis 427, 25. 559, 20.
 Henricus advocatus de Plawe 611, 35.
 Henricus de Blanchemonte 539, 1.
 Henricus de Chunringe marschallus Austriacae 124. 184, 25. 264, 30; uxor 124.
 Henricus de Haimberch 129, 10.
 Henricus de Herttenberc 624.
 Henricus de Hoheneke 14, 35.
 Henricus de Niffen 72, 30.
 Henricus de Prisingen 72, 35.
 Henricus de Olzate Cumanus 336, 25. 337, 1. 338, 20. 339, 20.
 Henricus de Barnekow 610, 30.
 Henricus de Bulow 610, 30.
 Henricus de Vlotow 610, 25.
 Henricus de Vorste 476.
 Henricus de Locka 608, 40.
 Henricus de Richenbach 656, 15.
 Henricus de Rinkeleibin 441, 20.
 Henricus de Scharfenderk 622, 30.
 Henricus Storm 610, 30.
 Henricus de Tüne 610, 35.
 Henricus de Werbenwac 636, 30.
 Henricus thelonarius in Ravensburc 82, 1.
 Henricus d'Arnaville de Verdun 401, 1.
 Henrici Bawari filius: Henricus.
 Henricus Kat 610, 35.
 Henricus Lupus 610, 35.
 Henry Marquis 632, 5.
 Henricus Pape 610, 15.
 Henricus de Ratispona 624, 30.
 Heyno Schacke de Lunenborch 610, 15.
 de Hainseberg dominus 302, 40; de Hensberg: Th.
 de Heimsberg nobilis 321, 1.
 Hekenheim curtis 448, 30.
 Heide: Rudolf, H., Eber.
 de Helfenstein comes: Ulrichus.
 Heller, Hellarius: Fridericus, Hermannus.
 Helmerichpergo 629, 40.
 Helmetat cives 428.
 Helmoldus comes Swerinensis 606, 30. 607, 30. 610.
 Hemo v. Aymo.
 Heningus Cremona 610, 20.
 Heningus de Stralendorp 610, 30.
 de Hennenberch comites: Boppo, Hermannus.
 Herbers abbes de Saint Poul de Verdun ord. Praemonstr. 397, 25.
 Herbipolis, Wirzeburg 60, 25. 370, 40. 371, 1. 373, 20. 377, 25. 378, 15. 380. 381. 382. 383, 10. 384. 389, 15. 598, 10. 652, 40; concilium 377, 5. 379. 387, 5. 402, 25. 446, 20. 447, 45; curia, hove 413, 25. 415, 15. 443, 20. 475, 10. 513, 1. episcopus: Bertoldus.
 Herbrechtsdorf 630, 20.
 Harde Hördt 533, 5.
 Heremberch v. Nuremberch.
 Heremitarum ord. S. Bened. monasterium 637, 25. abbas: Ulrichus.
 Hermannus abbas Walkenredensis 528.
 Hermannus abbas de Wingarton 31, 40. 622, 5; capellanus 31, 40.
 Hermannus conversus Augiae Minoris 31, 35.
 Hermannus notarius Radolfi cancellarii 569, 15.
 Hermannus marchio de Baden 289, 20. 325, 40.
 Hermannus marchio Brandenburgensis 551, 40.
 Hermannus comes de Hennenberch 39, 15. 93, 1. 289, 25. 413, 1.
 Hermannus comes de Orlmunde 528.

Hermannus comes de Sulze 81, s. 89, ss. 85, 1. 892.
 Herman von Bonsteden hoyerichter 665, 30. 668. 669. 660, 5.
 Hermannus marscalcus de Landenberch 264, 35.
 Hermannus de Lipa summus camerarius regni Bohemiae 464, 1.
 Hermannus de Hegenebere 8, 25. 72, 35.
 Hermannus de Langhevorde 610, 25.
 Hermannus de Stesza 680, 35.
 Hermannus Heller 631, 30.
 Hermannus Leo 441, 25.
 de Hermatorf, Hermsdorf: Iacobus.
 Heroltperge 628, 10. 629. 630.
 Herrandus de Wildonia 622, 25.
 Hersprucke 628, 25. 630, 30. 631.
 Hertnidus pincerna de Rammstain 622, 30.
 Hertnidus de Leibenz 622, 30.
 Hertnidus de Stadekke 626, 1. 622, 30.
 de Herttenbere: Albertus, Henricus.
 Hertensteiner 631, 1.
 de Herwelingen, Herwilingen: Conradus.
 Hesim Iesi 182. 183, 5.
 Hetzelsdorfer 629.
 de Heunburch comes: Ulrichus.
 Hyberniae domini v. Angliae reges.
 Ieronimus card. ep. Prenestrinus 249, 30.
 Ildebrandini: Iohannes.
 Ildebrandus, Hiltprandus ep. Eistensis 43, n. 45, 10. 47, 25. 72, 25. 171, 40.
 Hildesheimensis episcopus: Sifridus.
 Hinc de Liachenburch 135, 20.
 S. Ypolitus 641. 643, 25. 644, 1.
 Hirsutus comes: R.
 de Hirzenberch comes: H.
 de Hirsperch, Hirtzberch comes 135, 5. 630, 5. comes Gebehardus.
 Hispania, Espaigne 583, 25; roi 632, 35. 633, 20; Hispanus 20, 10. rex: Alfonso rex Castell.
 Hittendorf curtis 448, 35.
 Ocstader mark 469, 10.
 Hofelden *Hochfelden* 3, 5.
 Höfleins 631, 1.
 Hogerii (de Lomnitz) homines 180, 1.
 Honberch, Hohenberch *Hombery* comes: Ludwicus.
 Hohenberch, Ounberch *Hohenbery* comites: Albertus, Burchardus.
 de Hohenoke: Henricus, Reynhardus, Reynoldus, Wilhalmus.
 de Hoinvels, Hohinfelse: Gozwinus, Philippus senior, Th.
 de Hohenloch: Fridericus, Crafto, Chunradus, Gotfridus.
 Hohenscheit curtis 448, 30.
 Hohenstain parck 628, 40.
 de Honsteyn comes: Henricus.

Hohentan villa 627, 15. 629, 20.
 Hohingen v. Iudasi.
 Holabrunne eccl. parochialis 640, 15.
 Holern villa 641, 5. 643, 15.
 Hollandia, Hollande 162, 20. 541, 30; comitatus, conte 638, 5. 641, 20. 683, 10. comites: Florentius, Florentius.
 Hollen. denarii v. Hallae.
 Homburgh 885, 40.
 Honorius III. papa 48, 20. 46.
 Honorius IV. papa 352. 354, 20. 358, 25. 359, 10. 360. 362, 5. 385, 40. 580, 25; legatus in Alamania: Iohannes ep. Tusulan.; subdiaconus et capellanus: Percivallus de Lavania.
 Honunges 630, 35.
 Horburc *Harbury* 4, 5. 629, 30.
 Hospitale v. S. Iohannis.
 Hospitale S. Mariae v. Theutonorum domus.
 von Hosten: Ul.
 Houdricus de Montmarchon, Monte Meson. 431.
 de Housekke: Fridericus.
 Hugo, Huss, Huon
 Hugo card. presb. S. Laurentii in Lucina 249, 30.
 Hues, Huon cureis d'Arembeicort 402, 30.
 Hugo de Burgondia 483. 633, 5.
 Hugo comes de Monteforti 93, 5.
 Hugo comes de Werdenberc superioris Sueviae lantgravius 31, 30. 119, 20. 556, 15. 621, 10. 622, 1.
 Hues d'Autelle sires d'Auvillers 390, 30.
 Hues Bekars de Marzei 401, 40. 402.
 Hugo de Berge 441, 25.
 Hues Boudes 394, 10.
 Hue de Bouville 638, 20.
 Hugo le Despenser 489. 490. 491, 30. 495. 496, 35. 497. 498, 40.
 Hues de Noiers 398, 25.
 Hugo de Offeringen 555, 30.
 Hugue de Thourz 632, 20.
 Ugolinus de Medicis Ferrariensis 564, 35.
 Hugolinus de Senno de Ubaldinis 572, 30.
 de Hulst: Arnalphus.
 Humana 182. 183, 5.
 Humbertus frater 595, 30.
 Humbertus Dalphinus comes Vien. et Albon. 449, 25.
 Humbertus dominus de Claravalle in Montana 481. 482. 536, 10.
 Humbertus dominus de Vilaris 449, 25.
 Hungaria, li Hungreis v. Ungaria.
 Hunratenberch *male pro* Vurstenberg.
 Huntbize civis in Altdorf 31, 40.
 de Hunwardestorp: Radolfus.

de Hurnhain: R.
 Hussons sires de Marre 397, 10.
 Hussons de Saint Andreu 399, 15.
 I.
 Iacobinus Vermilii Alfani cives Florentinus 574. 575, 1.
 Iacobini de Alfani: Iohannes.
 Iacobus, Iaques
 Iacobus card. diac. S. Mariae in Comidin 43, 10. 45, 35. 47, 35. 80, 35. 84, 10. 114, 5. 146, 30. 169. 171. 249, 30.
 Iacobus card. diac. S. Mariae in Viulata 169, 20. 171, 25. 249, 30.
 Iacobus archiep. Ebredunensis 80, 40. 83, 25. 84, 40. 86, 15.
 Iacobus ep. Virdunensis 508, 35.
 Iaques de Bormont chenoinnes de Verdun 402.
 Iacobus Sorbulensis de Parma clericus cameris Nicolai III. papae 188.
 Iaques prestes de la Chailaide 396, 10.
 Iacobus de Mutina scriptor papalis 45, 1.
 Iacobus Contareus dux Venetiarum 120, 20.
 Iacobus fr. episcopi Virdunensis 161, 35.
 Iacobus de Hermstorf 264, 35. 555, 30.
 Iaques de Saint-Pol 638, 5.
 Iaques sires de Rampont 395, 15.
 Iacobus fil. Alberti Amicini not. 570, 40.
 Iacobus Graecus Cumanus 338, 1. 340, 20.
 Iacobi domini Guelfi filius: Guelfus.
 Iacobus Iohannis Senensis 569.
 Iacobus de Malpigliis 580, 25.
 Iacobus de Mangiadoribus 658, 5.
 Iacobus Renaldi Gilii sindicus Senensis 577. 578. 579. 580.
 Iaques li Bergiers de Verdun 401, 1.
 Iaques li Bues de Verdun 400, 45.
 Iaques li Hungreis de Verdun 400, 45.
 Iaques li Periers 402, 1.
 Iacob von Sant Michelsburch 557.
 Iacoumes Aubrions de Verdun 401, 1.
 Iacoumes filz l'Ermitte de Sathenay 397, 25.
 Iacoumins d'Avoucourt 397, 20.
 Iacoumins Chines de Verdun 400, 45.
 Iehans v. Iohannes.
 Ienessons Migaus de Verdun 401, 1.
 Ierco de Waldenberch 135, 15.
 Ierolans de Steremberch 135, 20.
 Ierusalem regnum 245, 1; patriarcha 148, 35. rex: Karolus rex Siciliae.
 de Yfendal: Marquardus.
 Hmunstrensis praepositus: Albertus.
 Ymola. Ymolensa 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 1. 186, 30.

- 187, 30. 188, 35. 199, 15. 199, 15. 208, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 6. 217, 15. 219, 5.
- de Iadagine: Nicolaus.
- Iudus 20, 10.
- Ingelhem duae villae 2, 10; de L. Billungus.
- Ingelramus ep. Cameracensis 302, 10. 303. 381, 40.
- Ingolstat 457, 5.
- Innocentius III. papa 43. 45.
- Innocentius IV. papa 591, 35.
- Innocentius V. papa 96. 97. 112. 113. 114. 146. 147. 148, 5.
- Insula, Lille 540, 10. 683, 30. 684, 10; de Insulis: Stephanus canonicus.
- de Interampnis: Paulus.
- de Interligna: Bellolus.
- Io. de Renneberg canonicus Coloniensis 319, 35.
- Io. et H. (fideles imperii) 31, 10.
- de Ioculo: Raymundinus.
- Ioffrois v. Gotefridus.
- Iohanna filia Edwardi regis Angliae 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 164.
- Iohannes, Iohans**
- S. Iohannis Hospitalis prior per Alemanniam: Berengarius.
- S. Iohannis Ierusalem Hospitalis domus Coloniensis commendator 477, 30.
- S. Iohannis Hospitalis de Mevrperge magister: Wlångus.
- S. Iohannis Ierusalem Hospitalis domus de Rossemalle et de Alneto praeceptor: Symon.
- Iohannes XII. papa 182, 25.
- Iohannes XX. papa 146. 147. 148, 5.
- Iohannes XXI. papa 111, 10. 112, 15.
- Iohannes card. ep. Portuensis 43, 5. 45, 25. 47, 30.
- Iohannes card. ep. Sabinensis 114, 5. 146, 30.
- Iohannes card. ep. Tusculanus legatus in Alamania 361, 25. 362, 35. 373, 20. 380, 10. 381, 1. 385. 443, 20. 445, 20. 597, 20. 598.
- Iohannes card. diac. S. Nicolai in Carcere Tulliano 114, 5. 146, 30.
- Iohannes archiep. Barenensis 170, 40. 173, 1.
- Iohannes archiep. Dublinensis 489. 490. 491, 30. 494, 1. 495, 35. 496, 35. 497.
- Iohannes ep. Chymensis, Kymensis 43, 15. 45, 10. 47, 25. 61, 10. 106, 15. 119, 20. 120, 10. 138, 2. 141, 20. 143, 5. 145, 15. 171, 40. 205, 40. 206, 5. 208, 30. 211, 25. 641, 45. 644, 10.
- Iohannes ep. Gurcensis 246, 15. 247. 249. 250, 30. 252. 258, 30. 260, 35. 261, 30.
- Iohannes ep. Leodiensis 80, 40. 83, 25. 84, 40. 351, 10. 381, 35.
- Iohannes ep. Traiectensis 381, 40.
- Iohannes ep. Valentini et Diensis 449, 30.
- Iohannes de Lophem abbas S. Andreae iuxta Brugae 388.
- Iohannes abbas de Echout in Brugis 388.
- Iohannes de Culento praepositus eccl. S. Donati Brugensis 388.
- Iohannes praepos. Budensis 140, 15. 141, 35.
- Iohannes praepositus Turicensis 343, 15. 567, 30. 568, 1. 569, 10. 575, 5.
- Iohannes de Messinis canonicus Curtracensis 388, 10.
- Iohans prevost de Montifancon 405, 15.
- Iohans de Roie prestes de la Chaillaide 396, 15.
- Iohans de Deu en Souvengne prestes 392, 35. 394, 1. 395. 400, 1.
- Iohannes de Sevenake fr. ord. Praed. 155, 5.
- fr. Iohans prestes 400, 1.
- Iohannes de Langton cancellarius regis Angliae 497, 30. 498, 40.
- Iohannes Catarius notarius 562. 564, 20.
- Iohannes de Glacz 426, 30.
- Iohannes Ildibrandini notarius 577, 40. 578, 40. 580, 45. 581, 10.
- Iohan de Baillet roy d'Escoco 633, 10.
- Iohannes I. dux Brabantiae, Lothoringiae et Lymburgensis 389, 10. 476, 1. 478, 20. 488, 25. 604, 30. 605. 606, 15.
- Iohannes II. dux Brabantiae 619, 35. 633, 10.
- Iohannes dux Saxoniae, Angariae, Westfaliae, burgravius Magdeburgensis 14, 1. 22, 5. 203, 35. 214, 25. 216, 30. 258, 15. 318, 30. 326, 40. 607. 609, 35. 610.
- Iohannes marchio Brandenburgensis 14, 1. 22, 5. 202, 35. 214, 25. 257. 318, 10. filius: Otto (cum telo).
- Iohannes de Avesnis (I.) 288, 30. filius: Iohannes de Avesnis (II.).
- Iohannes de Avesnis (II.) comes Haynoniae 288. 289. 290. 301. 302. 303. 346, 30. 382, 1. 453. 488, 25. 513, 35. 543. procurator: Wilhelmus.
- Ioh. comes Hollandiae 538, 5.
- Iohannes comes de Spanheim 288, 1. 289, 20. 302, 5.
- Iohan dauhin de Vienne 633, 1.
- Iohannes dominus de Limburg 463, 15. 467, 15. 468, 15. 480, 25. 534.
- Iohannes (I.) dominus Magnopolensis 606, 35. 607, 30. 610.
- Iohannes (II.) dominus Magnopolensis 606, 35. 610.
- Iohannes domicellus de Rozstock 606, 35. 610.
- Iohannes dominus de Werle 606, 30. 610.
- Iohans sires de Belfroimont 391, 30.
- Iohannes de Burgundia 536, 1. 541, 35.
- Iohannes de Cabilone dominus de Alato 411. 430. 431. 481. 482. 483. 484, 5. 536. 539, 1. 541, 25. 632, 35. 633, 40. 653. 654. 655; de Cellona 581, 15; vicarius generalis in Tueria 606.
- Iohannes de Cabilone comes Altosiodorensis dominus de Rupeforti 536, 5.
- Iohans sires de Cons 390, 25. 398, 40.
- Iohannes dominus Iurium 536, 10. 541, 25.
- Iohans sires de Mirvault, Mercival 390, 30. 394, 15.
- Iohannes de Montebliardo dominus Montisfalconis 484, 1. 536, 1. 541, 35.
- Iohannes de Balch 610, 15.
- Iohans de Bauzeia 403, 15.
- Iohannes de Belin 610, 35.
- Iohannes de Berewyk 538, 35.
- Iohannes de Blumenberg 636, 30.
- Iohan de Brulas 632, 1.
- Iohans von Bursbit 554, 15.
- Iohannes Butetourte, Butecourt 499. 502, 15.
- Iohannes de Dambeke 610, 30.
- Iohannes de Dutton 610, 30.
- Iohannes de Goldenbog 610, 30.
- Iohannes de Hedingen ostiarius Rudolfi regis 206. 208, 40.
- Hans von Iunckholz 145, 10.
- Iohannes de Kuig 540, 30. 541, 15.
- Iohannes de Lipe 610, 30.
- Iohannes de Merawanch 642, 5. 644, 15.
- Iohannes de Methis 14, 35. 533. uxor: Agnes.
- Iohan de Mores 391, 25.
- Iohannes de Mounz 161, 35.
- Iohannes de le Plaigne 388, 10.
- Iohannes de Rynberg 483, 15. 467, 15; advocatus provincialis per Spirakavian 533, 20.
- Iohannes von Ringge anman 625, 15.
- Iohan de Ronne 391, 25. 398. 399.
- Iohan de Rouvray 632, 20.
- Iohannes de Sernin 610, 30.
- Iohannes de Bilionis iudex Placentinus 561, 30. 562, 10.
- Iohannes de Bontate Cumanus 338, 5. 340, 30.
- Iohannes Iacobini de Alfania de Florentia 343, 15.
- Iohannes ser Lafranci Ruschae Cumanus 338, 1. 340, 20.
- Iohannes Lovatus Cumanus 337, 45. 340, 15.
- Iohannes de Marconibus iudex 573, 30.
- Iohannes Rambertengus Cumanus 338, 5. 340, 20.
- Iohannes iudex de S. Geminiano 578, 40.
- Iohannes Babbe 610, 35.

- Iohannes Cabolt 610, 35.
 Iohans Chapons de Verdun 400, 45.
 Iohannes de Crumesse 610, 15.
 Iohannes Koz 610, 25.
 Iohannes von Löbeggau 558.
 Iohannes Molteke 610, 35.
- Iohannis: Iacobus.
 Iohannis de Fanchole: Andrea.
 de Joigne, Joigne castrum 658, 20.
 654, 655.
 Iordanus card. diac. S. Eustachii
 169, 20, 171, 25, 249, 20.
 Iordanus de Cropelin 610, 25.
 de Iork: Bertoldus.
 Iosep Bugonus Cumanus 337, 40.
 340, 10.
 Iourneis: Heibers.
 Ypelinus conversus Augiae Minoris
 31, 35.
 Irlande v. Hibernia.
 Isenach 519, 20, 522, 1.
 Isenberg castr. 481, 20.
 de Isenburch, Isenburg: Gerlacus,
 Salentinus.
 Ytalia, Italia 74, 3, 76, 30, 77, 1, 78,
 88, 97, 118, 114, 25, 121, 10, 122, 10,
 146, 147, 148, 1, 300, 5, 335, 35,
 386, 1, 380, 15, 409, 15, 410, 10, 500, 1,
 505, 20, 564, 10, 571, 578, 25, 583,
 657, 30; Ytalius 20, 10; mercatores
 335, 1; Ytaliens marcheans (in Fran-
 cia) 635, 10; Italicæ nationes 232, 30;
 partes 89, 262, 25; archicancellarii
 v. Colonienses archiepiscopi. mar-
 chio: Philippus comes Sabaudiac.
 de Ithere: Wer.
 Iudaei Alamanniae 267, 368, 30, 369,
 594.
 Iudaei de Aquis 2, 25.
 Iudaei de Argentina 3, 25.
 Iudaei in Augusta 4, 1.
 Iudaei de Basila 3, 25.
 Iudaei de Bopardia 2, 20.
 Iudaei de Bopphingen 5, 10.
 Iudaei de Constancia 5, 10.
 Iudaei de Dritmunden 2, 30.
 Iudaei de Durun 2, 25.
 Iudaei de Duzburc 2, 25.
 Iudaei de Ezzellingen 5, 10.
 Iudaei (Iuis) Franciae 635, 1.
 Iudaei in Frankenvort 365, 10, 479, 10.
 Iudaei de Gamundis 4, 1.
 Iudaei Goslaricenses 334.
 Iudaei de Hagenowia 3, 25.
 Iudaei de Hallis 3, 10.
 Iudaei in Hohingen 534, 15.
 Iudaei in Landowe 454, 20.
 Iudaei de Limpureh 366, 15, 334,
 535, 1.
 Iudaei de Lindov 5, 10.
 Iudaei de Lutorn 3, 1.
 Iudaei Maguntini 368, 10, 369, 5, 10,
 472, 545, 25.
- Iudaei Misnenses 389, 30, 390, 1.
 Iuden in Nurenberg 631, 15.
 Iudaei de Oppenheim 2, 15, 369, 5, 40.
 Iudaei Ratisponenses 73, 267.
 Iudaei de Rotenburc 3, 40.
 Iudaei de Sintzehe 2, 20.
 Iudaei de Spira 2, 30, 369, 545, 35.
 Iudaei in Thuringia 389, 30, 390, 1.
 Iudaei de Uberlingen 5, 10.
 Iudaei de Ulma 5, 10.
 Iudaei de Weitterebia, per Wede-
 reviam 2, 15, 368, 35, 369, 5.
 Iudaei de Werda *Kaiserwerth* 2, 25.
 Iudaei de Werda *Donauwörth* 5, 10.
 Iudaei de Wesela 2, 20.
 Iudaei Wormacienses 2, 30, 369, 5,
 545, 35.
 Iuliensis comitatus 462, 45. co-
 mites: Wilhelmus, Walramus; de
 Iuliaco: Gerardus.
 Iulianus Archidiaconus iudex, vica-
 rius Manarini de Manariis capi-
 tanei 561, 25, 563.
 Iunckholz: Chune, Chunrat, Eglin,
 Hans, Werner.
 Iunta fil. Berardini notarius 657, 10.
 de Iunvilla: Petrus.
 Iurium *Ioux* dominus: Iohannes.
 Iverardus v. Eberhardus.
- L.
- La *Laa* 134, 25, 263, 35.
 Lachen curtis 448, 35.
 Ladislaus rex Ungariae 53, 20, 105,
 107, 126, 15, 140, 141, 142, 143,
 144, 164, 40, 228, 25, 229, 45, 238, 45,
 244, 425, 5, 440, 1, 588, 30, 589, 20,
 590, 40. frater: Andreas; vice-
 cancellarius: Demetrius pncep.
 Albensis.
 de Lallo: Arialdus.
 S. Lamberti Leodiensis capituli ba-
 livus 291, 1.
 Lambertus Corebitra canonicus S.
 Donati Brugensis 338, 10.
 Lambertus capellanus de Malen
 398, 10.
 Lambertus de Manegoldesbaghen
 610, 35.
 de Landenberch marscaleus: Her-
 mannus.
 de Landesberg marchiones: Fride-
 ricus, Theodericus.
 de Landisperg: Eberhardus.
 de Landeær: Erchengerus.
 Landeshüt, Lantschüt 615, 10, 616, 35.
 rector ecclesiae: Fridricus.
 Lanskrone castrum 460, 35; de Lande-
 crone: Gerhardus.
 Landowe 454, 20, 477, 35; v. etiam
 Iudaei.
 Landulfus praepositus Wormatiensis
 et Wiloburgensis 486, 35, 516, 35.
 Lanfranc Tartar 632, 5.
- Lafranci Buschae filii: Iohannes, Pe-
 trinolus.
 Langenberge 559, 5.
 de Langhevorde: Hermannus.
 de Langton: Iohannes.
 Lenguedoc 632, 635, 1.
 Laningen v. Liningen.
 de Lanneyve: Thierande.
 Lantecenehoze v. Razenhusen.
 Laon 684, 40.
 de Lapide: Wernerus.
 de Lare: Ekehardus.
 Latekop: Bertoldus.
 Lateranus 97, 40, 99, 5.
 Lath(omus): St.
 de Latorya, Latorya: Petrus.
 Latina lingua 45, 40, 47, 40; i. e. ita-
 lice 563, 40, 45.
 Latinus card. ep. Ostiensis et Velle-
 trensensis 169, 20, 171, 20, 249, 25.
 Laupach v. Loupach.
 S. Laurentii in Lucina eccl. Rom.
 card. presbiter: Hugo.
 Lausanna 83, 40, 84, 5, 85, 25, 192, 10,
 193, 1, 253, 35, 352, 25, 353, 10, 354,
 15; cives 310; ecclesia 81, 10, 169,
 25; demarii 653, 654, 655, 10, epis-
 copus: Wilhelmus.
 de Lavania, Lovanio *Lavagna* comi-
 tissa 248, 1. comites: Frederi-
 ghus, Manuellus de Flessis, Nicho-
 laus, Guido de Codonio; de L.:
 Percivallus.
 Lavantinensis episcopus: Cunradus.
 de Le: Marquardus.
 de Lecka: Henricus.
 Leggenich 461, 5.
 de Leibenz: Hertnidus.
 Leydberg castrum 461, 5.
 de Leininge v. Liningen.
 de Lengenbach dapifer: Fridericus.
 Lenkersheim 630, 10; de Lencers-
 heim: Cunradus.
 Lenzburg castrum 156, 40.
 Leo ep. Ratisponensis 43, 15, 45, 10,
 47, 20, 57, 5, 61, 10, 106, 10, 110, 15,
 119, 20, 120, 10, 138, 1, 171, 40.
 Leodienses cives 413, 414, 415; eccle-
 sia, clerus 79, 413, 414, 15, 415; epi-
 scopatus, episcopus 292, 25, 413,
 414, 15, 415; villicus et scabini 79,
 episcopi: Henricus, Iohannes III.,
 Iohannes IV.; capitulum: S.
 Lamberti; archidiaconus: Gre-
 gorius X.; canonici: Alexander
 de Bruneshorn, Anselmus de Por-
 rogia; canonici v. Traiect. praepos.,
 Wetflar. praepos.
 Leonardus cancellarius Aethiae
 251, 20.
 de Lesten: Bernardus.
 Lethonia, Lethwani 590.
 de Leuco: Petrus.
 de Leustein *Lowenstein* comes: Giotti-
 fredus.

Leutenbach 631, 10.
 de Lichenburch: Hincó.
 Lichfelden. episcopus v. Conventren.
 Lichtenekke 630, 5.
 de Lichtenstain, Lichtenstein: Fridericus, Otto.
 de Licurti: Tana.
 de Lyela: Marquardus.
 Liernungshofen 630, 30.
 Lille v. Insula.
 Limburgensis ducatus, dux 463, 25.
 605, 35; dux v. Brabantia.
 de Limburch pincerna: Walterus 93, 1.
 Limburg, Limpurch castrum 462, 10.
 domini: Gerlacus, Iohannes; v. etiam Iudaei.
 Lindov 4, 20; v. etiam Iudaei.
 Liningen, Laningin, Leininge comites: Emicho, Fridericus Laningen.
 de Lipa: Chenco, Hermannus.
 de Lipe: Iohannes.
 de Lippia: S.
 de Lysolskingen: Constantinus.
 Liut. Leut. Lut. Lnd. Liu. Lou.
 Liupoldus, Leupoldus dux Austriae et Stiriae 124, 15. 325, 25. 328, 1. 355. 357. 407, 10.
 Leupoldus, Lupoldus de Wiltingen senior 369. 656, 10.
 Lupoldus de Wiltingen iunior 656, 10.
 Liutoldus de Chunring pincerna Austriae 134, 25. 264, 30. 326, 1. 330, 10.
 Lutoldus de Regensburg 636, 30.
 Liutoldus de Stadedek 326, 1.
 Ludolphus el. Mindensis 518. 520.
 Ludolfus de Travenemunde 610, 30.
 Ludolfus Hasenkop 610, 30.
 Ludolfus Molsan 610, 20. filius: Fridericus.
 Leutwinus de Samberberch 264, 35.
 de Locarno: Iverardus Gufredacius, Simon.
 Lodomirus ep. Waradiensis 140, 15. 141, 30.
 Loynstein castrum 8, 35. 9, 10; advocacia 469, 15; theloneum 469, 20.
 Lombardia, Lombardia, Lombardi 98, 335, 35. 336, 1. 337, 30. 339, 10. 486. 487, 5. 584. 585, 5. 588, 40.
 legatus: Ferrariensis episcopus; vicarius generalis: Rudolfus cancellarius; Lombars v. Francia.
 de Lonchamp: Giles.
 de Lon v. Loensis.
 de Lonthe: Petrucius.
 London. 153, 30. 499, 5; Turris 498, 20.
 de Lophem: Iohannes.
 Losensis, Lonensis, de Lon, Looz comes 320, 45. 488. 489, 5. 542.
 Lothoringiae dux, de Lorraine duc 334, 35. 400, 20. dux: Fridericus; v. etiam Brabantia.

von Löbegassun: Iohannes.
 de Lovbenberch: H.
 Lögingen *Lauingen* 4, 10.
 Loupach, Laupach officium, curtis 448, 30. 534, 1.
 de Loupei sires: Gerars.
 Louvre v. Parisius.
 Lovanium v. Lavanin.
 de Lu: Heydenricus.
 Lubeke, Lubicensis 41, 10. 51, 5. 165, 15. 257, 10. 318. 319, 1. 345, 35. 384, 40. 418. 419. 477. 507, 30. 508, 25. 606, 35. 609; denarii 418, 25. 607, 20. episcopus: Burchardus.
 Lucani 644, 35. 645; de Luques: Richards.
 Lucerna 647, 25.
 Luch: Godeko.
 de Lucino: Simon.
 Luciolis 182. 183, 5.
 Ludowicus, Lodowicus, Ludwicus, Lodwicus, Louis
 Ludowicus, Ludovicus Pius imperator 44, 15. 46, 20. 80, 25. 83, 10. 177, 25. 182, 10. 189, 1. 193, 10. 207, 20. 211, 1.
 Ludovicus X. rex Franciae 587, 40.
 Louis fl. Philippi regis Franciae 633, 5.
 Ludewicus II. comes palatinus Rheni dux Bawariae 7, 15. 8, 1. 35. 9, 1. 10. 11. 12. 14. 15, 35. 22, 5. 28, 10. 29, 1. 39, 10. 60, 1. 61, 25. 71. 72. 81, 1. 83, 25. 84, 45. 92, 35. 104, 1. 106. 109, 30. 110, 15. 115. 119, 20. 126, 35. 132, 1. 134, 40. 135, 30. 141, 20. 145, 15. 151, 10. 203, 35. 214, 20. 215, 10. 268, 10. 269, 10. 289, 20. 302, 1. 322, 1. 325, 35. 327, 40. 331. 332. 341, 35. 358, 10. 363. 364. 378, 1. 425. 456, 25. 458, 40. 459, 30. 465, 40. 614. 615, 10. 616, 35. 619. 648, 20. 650, 15. frater: Henricus; filii: Ludewicus III., Rudolfus; vicedominus: Ulrichus de Rörnmos
 Ludwicus III. comes palatinus Rheni dux Bawariae 522, 15. 614.
 Ludewycus IV. comes palatinus Rheni dux Bawariae 485, 5. 551, 40. 553, 15. 614. 615, 1.
 Ludowicus dux de Teckin 79, 20.
 Ludwicus comes de Hohenberch 72, 30. 81, 5. 83, 35. 85, 1.
 Ludwicus, Ludewicus comes de Otingen senior 72, 30. 93, 1. 289, 25. 326, 1. 329, 5. 413, 1. 414, 5. 415, 25. 418, 40. 419, 15. 427, 25. 443, 10. 655, 35. 656.
 Ludewicus comes de Otingen iunior 93, 1. 655. 656, 15. uxor: Maria.
 Ludewicus comes Sabaudiae 350, 1.
 Ludwicus vicedominus Rincogiae 467, 15. 468, 15. 494, 5.
 Lugdunum 34, 5. 44. 40. 47. 56, 30. 65, 45. 68; archiepiscopus 658, 30. 654, 20. 655, 10; concilium 51, 30.

68, 15. 248, 5. 583, 20. archiepiscopus: Ademarus.
 Lüge 629, 15.
 de Luckenberc langravii sigillum 624, 35.
 Luneburgensis dux: Otto; de Lunenborch: Heyno Schucke.
 Lunensis episcopus: Henricus.
 de Lupshe (Ruphe), Luphin nobilis: Eberhardus.
 Lupus: Henricus.
 Lutera, Lutern, Lutrea, Loutter officium, castrum *Kaiserslautern* 3, 1. 14, 30. 583; v. etiam Iudaei.
 Luterius Ruscha filius: Petrus.
 Lutirburg *Lauterburg* 365, 20.
 Lutrensis *Lare* abbas 421, 1.
 Luvatus: Iohannes.
 de Luzzembourg, Lucenboure, Lutzelborch comes 503, 40. 633, 5. comes: Henricus.

M.

Maconeti: Stephanus.
 Maernus: Antonius.
 Maertnia, Mertenyz castrum 124, 30.
 Magdeburgensis, Medeburgensis, Maydeburgensis ecclesia 451, 30.
 archiepiscopus: Conradus; burgravius v. Saxoniae dux.
 S. Magdeleine de Verdun prevo: Richiers.
 Maghinardus de Sosenana potestas Faventinae 563, 45.
 Magnopolenses domini: Iohannes (I.), Henricus, Iohannes (II.).
 Maguntia, Maguntinenses, Megenze 7, 25. 9, 25. 10, 5. 11, 25. 95, 1. 96, 5. 150. 151. 280. 287, 25. 304, 20. 348. 349, 5. 350. 351. 366, 25. 367, 15. 368, 25. 389, 20. 390, 5. 450, 15. 451, 1. 468, 35. 544, 30. 545. 549. 550, 30. 552, 30; diocesis 218, 5; ecclesia 15, 25. 16, 15. 468, 35. 469. 472. 636, 15; archiepiscopi 470, 35; suffraganei 101, 20. 102, 15; praepositi 333, 20. archiepiscopi: Wernherus, Henricus, Gerhardus, Petrus; canonicus: Eberwinus praepositus Pinguensis; lector: Henricus; praepositus: Petrus electus; archiepiscopi marscalcus: Philippus de Vrowenstein; v. etiam Iudaei.
 de Mailloglea *Maiorca* roy 633.
 Malacria: Frassolus.
 Malaspiniae marchio: Albertus.
 Malberc 3, 20.
 Malca 386, 40. 388, 1. capellanus: Lambertus.
 Malindobatus: Martinus.
 de Malpighis: Bertus, Rodulfus, Iacobus.
 Malpilius Henrici de S. Miniato 572, 35. 653, 5.
 de Manariis: Manarinus.

- Manavinus de Manaria capitaneus
soc. mercatorum Placent. vicari-
us: Iulianus Archidiaconus.
- de Mandres: Renart.
- Mangoldus comes de Nellenberch
81, s. 88, 30. 85, 1.
- de Manegoldeshaghen: Lambertus.
- de Mangiatori, Mangiadoribus: Baro
Aldobrandini, Iacobus.
- de Mangone comites: Nepoleo, Gui-
lielmus.
- Mantel 629, 15.
- Mantua cives: Opprandinus de
Gaffaris Ruffinus de Zanicalis; de
M.: Odonus de Pandemillis.
- Mannellus de Flesis comes Lavaniae
564, 35.
- de Manzolino: Guillelmus.
- de March: Sifridus.
- de la Marche conte 632, 15.
- Murchia v. Marla.
- Marchia Slavica, Windischmarich
104, 15. 106. 110, 30. 116, 35. 122, 1.
125. 133, 15. 225, 35. 226, 35. 327, 15.
328. 329, 15. 355. 357. 642, 20.
- de Marchpurch: Cholo; de March-
purga: Chunradus.
- S. Marci eccl. Roman. card. presbiter:
Guillelmus.
- de Marconibus: Iohannes.
- Margareta regina Franciae 226.
232, 5. 233, 20. 235. 236. 239, 25.
240. 242, 15. 249, 40. 250, 30. 306, 5.
307. 311, 10. clericus: Guillel-
mus de Belloforti.
- Margaretha comitissa Flandriae
238, 25.
- Margareta filia Guidonis comitis de
Lavania, uxor Thedisi de S. Vi-
tali 548, 15.
- S. Mariae eccl. Brugensis praepos-
itus: Briccius.
- S. Mariae ad Gradus eccl. Colonien-
sis praepositi domus 543.
- S. Mariae in Cosmydin eccl. Roman.
card. diaconus: Iacobus.
- S. Mariae Maioris ecclesia Romae
410, 1.
- S. Mariae in Porticu eccl. Roman.
card. diaconus: Matheus.
- S. Mariae in Via lata eccl. Roman.
card. diaconus: Iacobus.
- S. Mariae Theutonicorum commen-
dator provincialis per Au-
striam: Heinrichus; commenda-
tor dom. Theutonicae in Austria:
Heinricus praepos. Werdensis.
- S. Mariae eccl. Tornacensis canoni-
cus: Willelmus.
- Maria uxor Lodwici iunioris co-
mitis de Otinga, comitissa de
Otinga, filia Friderici burgravi
de Narenberg 21. 22, 10. 292, 1.
- Marinus Pasquilius Venetus 120, 30.
- Maritima 90, 10.
- de Marka, Marchia comes 463, 10.
comes: Eberhardus.
- de Marnshouge comes: Otto.
- Marquardus filius Volkmar de Chon-
nuten 72, 35.
- Marquardus de Drugun 610, 40.
- Marquardus de Yfendal 352.
- Marquardus de Hasilein 100, 35.
- Marquardus de Le 610, 30.
- Marquardus de Lyela 626, 25.
- Marquardus de Rusecko 555, 30.
- Marquis: Henry.
- de Marre sires: Hassons.
- S. Martini in Montibus eccl. Roman.
card. presbiter: Symon.
- Martinus IV. papa 248, 40. 249. 251.
260, 25. 311, 10. 313, 35. 645, 35. 646, 40.
capellanus: Petrus de Latyera;
notarius camerae: Paulus de
Beate; thesaurarius: Raynal-
dus; v. etiam Symon Turonensis.
- Martin prevost 398, 1.
- Martins pretez de la Chailaide
396, 15.
- Martinus de Tuscan. fr. ord. Pred.
148, 10. 149, 1.
- Martinus Malladobatus Cumanus
338, 5. 340, 20.
- de Marzei: Hues Bekars.
- Maxa Piscatoria 569, 35.
- Massa Trabaria 82, 20. 177, 25. 193,
15. 203, 10. 207, 20. 210, 10. 214, 1.
216, 5. 217, 15. 219, 5.
- Massanensis episcopus: Orlandus.
- Massiliensis episcopus: Raymundus.
- Matheus card. diaconus S. Mariae in
Porticu 43, 10. 45, 40. 47, 35. 80, 35.
84, 10. 169. 171. 233, 15. 234. 249.
30; vicarius in Tuscia 360.
- Matthaeus Vicecomes 486, 10.
- Matheu de Nouvoiant 391, 25.
- Matheus Molteke 610, 15.
- S. Mathias 20 Goslar 558, 30; 559, 5;
tümherren 568, 25. 559, 5. tum-
herr: Basilius.
- Mathias commendator fratrum do-
mus Theutonicae in Confluentia
288, 1.
- Mathias pincerna de Are 467, 30.
- Mathias Galerus 610, 25.
- Mattildis comitissae terra 80, 20.
82, 20. 177, 25. 193, 15. 203, 10. 207,
20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15.
219, 1.
- Matisco Maçon 306, 5. 307.
- Mantarn 641. 643. 644, 1.
- Medeburgensis v. Magdeburgensis.
de Medicia: Ugolinus.
- Mediolanum 88. 486, 10; nomina
civium v. Cunae, archiepiscopus:
Odo; civis: Odo de Birago;
primicerius: Ardizo.
- Meienberg 157, 5.
- Meyere: Conradus.
- Meinhardus comes Tyrolensis, dux
Karinthiae 72, 30. 119, 20. 299, 30.
300, 10. 326, 1. 355. 356, 20. 357. 468.
- Meinwardus de Steinheim 656, 15.
patruus: Ulrichus.
- du Mel: Fouques.
- Meldunum castellani 312, 5.
- de Melleum: Symon.
- Mellingen opidum 166, 40.
- Memmingen 4, 20.
- Mendene castrum 461, 20.
- de Menoncort: Miles.
- Mersival v. Mirvult.
- de Merenberghe dominus 495; de M.:
Godefridus, Hartradius.
- Merlara 565, 1.
- Mersburgenses episcopi: Heinrichus,
Fredericus.
- de Merswanch: Iohannes.
- Mertenyz v. Maertniz.
- de Mes: Richiers.
- de Messines: Iohannes.
- Messovarius 134, 25.
- Metenses 503, 40. episcopus: Wil-
helmus; de Methis: Iohannes.
- Metzike: Gherrardus, Hartwicus.
- Mevrperge v. S. Iohannis Hospitalis
magister.
- S. Michaelis de Passignano abbas:
Rugerius.
- Saint Mihiel, Saint-Mihiel 390, 30.
397, 20. 399, 30. 400, 10. 401, 25. 402,
40. 403, 40. 404, 5; de S. M.: Tho-
mas prestea.
- Michaelis: Daviggo.
- von S. Michelsburch: Iacob.
- Migans: Ienensons.
- Mliadinum 564, 45.
- Milan de Cousinnes 391, 35.
- Miles de Menoncort 396, 25. 397.
- Milota Bohemus 134, 30.
- Minda 600, 20; Mindensis ecclesia
600. episcopi: Otto, Volcunus.
- Minveldense monasterium 35, 5.
- S. Miniato, S. Miniatis arx 343, 15.
568, 1. 569, 10. 570, 25. 572, 25. 573,
30. 575, 5. 576, 1. 577. 578, 40.
579, 25. 580, 20. 581, 5. 658, 1; no-
mina civium 580; curia 574, 20;
terra 342, 30. capitaneus: Bin-
daecius de Galenano; potestas:
Petrus Furlan; de S. Miniato:
Alcherolus Palastra, Baro Aldo-
brandini, Malpilius Henrici, Tolo-
meus de Silva iudex.
- Minores 591, 35; Min. ord. fratres:
Bartholomeus de Amelia, Harpe-
rius, Heinrichus ep. Tridentinus.
- Minorum superioris Alemaniae mi-
nister. provincialis: Conradus.
- Minorum domus Assisi archiva the-
sauri Rom. ecclesiae 192, 25. 194, 30.
- Minorum in Flandria custos: Fulco.
- Minorum ecclesie Pesciae 646, 1.
- Minores fratres in Solodoro 560.
- Minorum domus Viennae 119, 10.
- de Minzenberg: Ulrichus.
- de Mirvult, Mersival sires: Iohans.

Misma, Misnensis 502, 30. 507, 30. 523, 10; burgravius 612, 10; dyocesis 520, 35; marchia 468, 15; marchiones 144, 15; Misnen. et Orient. marchionum nomina 527, 1; partes 382, 25; terra 367, 30. episcopus: Witicho; praepositus: Bernhardus; Misnensis et Orientalis marchio: Henricus; *v. etiam* Iudaei.

Mitelhusen 506, 15.

de Mogneville: Symoninus.

li Moines: Willaumes.

Molsan: Fridericus, Ludolfus.

Moltke: Conradus, Everardus, Fredericus, Georgius, Iohannes, Matheus.

Monachus Iohannis de Pasignano not. 573, 10.

Monacum, Munchen 460, 1. 615, 616, 35.

de Monte comes 463, 10. comes: Adolfus.

Mons: Albus.

de Montebliardo, Montbeliard conte 541, 25; de M.: Iohannes, Symon.

Montisfalconis dominus: Iohannes de Montebliardo; de Montefalkonis, Montfaucun: Waltherius (Gautier).

Monsferetrus 180, 15. 181, 30. 182, 183, 5. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 193, 20. 203, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.

Montisferrandi dominus: Otto.

de Monteforti comites: Henricus, Hugo, Rudolfus.

Mons Meson. *v.* Montmarchon.

Monspessulanus 596, 15.

Montissalarum abbas: Baro.

du Mont Saint Venne: Erars.

Montana *v.* Claravalle.

Montagnana 564, 15.

de Montfalcon abbaie. chenoinne 392, 40. 393. 394. 395. 397. 400. 401. 402. 403. 404. 405. prevost: Ichans.

de Montfaucun *v.* Mons Falconis.

Montmarchon: Houdricus.

de Montmoranci sire 632, 20.

de Montrayn dominus: Symon de Montebliardo.

Montron, Nontron *v.* Casel.

de Moranay dominus: Petrus de Iuvilla.

Morbacensis *Murbach* abbas 61, 10.

de Mores: Forque, Iehan.

Morinensis diocesis 199, 15. ecclesia: S. Audomari.

Moravia marchionatus, marchiones 104. 106, 40. 107, 10. 109. 110, 30. 122, 1. 124. 125. 127, 20. 196, 35. 198, 5. 247, 10; marchio *v.* Boemiae rex. marscalcus: Bohuss.

Mosa 605, 30.

Mosburch 614, 10.

Mosca Albrisius Cumanus 398, 1. 340, 15.

Mosebachi 3, 30.

Mosella fl. 478, 15.

Mosenhof 630, 30.

Mouche monseigneur 633. 634.

de Mounz: Iohannes.

Mucen Bohemus 184, 30.

la Mueze fl. 399, 30.

Muldenbach 449, 1.

Mulhusen, Mulenhusen 3, 10. 165, 15. 469, 30. 470. 507, 15. 508.

Muretum, Muratum *Murten* castrum castellani 307, 25. 309, 30. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 449, 35.

Müsor: H.

Martin *Mollen* 78, 20.

de Mutina: Iacobus.

N.

Nahonia: Portus.

de Namais *Namiet*: Ussoborius.

Namurcensis marchiones *v.* Flandrine comites.

Nappureh 615, 10.

Narniensis episcopus: Orlandus.

Nassauwe 462, 10; comitatus 467. comites: Adolfus rex Romanorum, Henricus, Emicho.

Navarre 638, 15; Navarrae rex 688, 30; de Nervee roi 638, 10.

Neapolis 245, 1. 246, 25. 250, 20; de Neapoli: Bernardus.

Nebulae vallis 645, 30.

Nekarus fl. 650, 20.

de Nellenberch comes: Mangoldus.

Nemus: Grossum.

Nepoleo comes de Mangone 572, 25.

Nerius Berardini comes de Sarteano 580, 20.

Nerstein 2, 15.

Nese de Ammanatis 580, 25.

Neograd comes: Aladarius.

de Neuillei: Guios.

Neusidel, Oberu- 641, 10. 643, 20.

Neuwenmarkt 628.

Nezamil purchravius Olomucensis 135, 20.

Nezelo: Dietherus.

S. Nicolai in Carcere Tulliano Roman. ecel. card. diaconus: Iohannes.

Nicolaus III. papa 167. 168. 169. 171. 173. 177, 10. 178, 25. 185. 186, 25. 187. 188. 193. 194. 198, 30. 200, 25. 201, 5. 202. 204, 35. 205. 207, 1. 208. 209, 20. 213, 25. 215, 25. 217, 5. 218, 40. 219, 25. 223, 5. 225. 227-230. 232, 35. 233. 234. 236. 238. 239. 241, 30. 242, 30. 244. 245, 10. 246, 25. 247, 1. 249, 10. 251. camerarius: Angelus de Vezcosis; capellanus: Gifridus de Anagnina; clericus camerac: Iacobus Sorbulensis de Parma; mar-

schalcus curiae: Uraus; notarii: Benedictus de Anagnin, Bernardus de Neapoli.

Nicolaus IV. papa 439. 440.

Nicolaus archidiaconus Tudertinus 205, 40. 206, 10. 206, 35. 212, 25.

Nicholaus de Ambianis canonicus S. Donati Brugensis 388, 10.

Nicoles prestes d'Auzeville 408, 10.

Nicoles de Cloatre prestes 401, 35.

Nicoles Verdencis prestes 401. 402, 10.

Nicolaus monachus de Salem 555, 20.

Nichole maistres 586.

Nicholaus comes Lavaniae 577, 5.

Nicolaus comes Swerinensis 606, 30. 607, 30. 610.

Nicolaus domicellus de Rozstock 606, 35. 610.

Nicoles de Belrain chancelier de Verdun 405, 10.

Nicolaus de Balow 610, 25.

Nicoles de Comenieres 402, 5.

Nicolaus de Diviz 610, 15.

Nicolaus de Hayn, Indagine 588.

Nicole de Paraz 682, 5.

Nicholaus de Segrave 489. 490.

Nicolaus de Caxano not. 562. 564, 20.

Nicolaus Comitis Romanus 171, 1. 173, 10.

Nicoles Bandesons de Verdun 401, 1.

Nicoles Galians de Verdun 401, 1.

Nicolaus Gallus 610, 25.

Nicolspurch 124, 25.

in Nideraltach abbas 34, 20.

de Nife, Niva dominus 28, 15. 29, 5; nobilis 345, 25; de Niffen: Berhtoldus, Henricus.

de Nytperch: Gotschalcus.

de Noiers: Baldoins Hues.

Nollingen hof 558.

Nontron *v.* Montron.

Nordelingen 4, 5. 629, 30.

Norfolciae comes: Rogerus.

Normandie 632.

Northusen, Northusenses 165, 15. 383. 469, 30.

Noithaft 624.

de Nouvoiant: Matheu.

Nova civitas *prope* Wiennam 263, 5. 642, 5. 644, 20.

Nova domus in Bohemia 129, 25. 456, 20.

de Nova Villa dominus: Stephanus de Oseler.

Novaria 486, 10.

Novi Castri *Neuchâtel* dominus: Theobaldus.

de Novo Castro: Tumbo.

Nuenbere *Neuenbury* 3, 15.

Nuemburgensis *Naumburg* episcopus: Bruno.

de Nueville sires: Thierris; de N.: Ioffrois.

de Nuftron: Conradus.

Nunego *Nimwegen* 2, 30.
 Nurenberch. Nurenberg 20, 46. 21, 1.
 51, 5. 59. 62, 25. 64, 25. 84, 45 (falso
 Horemberch). 92, 20. 93, 5. 130, 1.
 287, 30. 289. 290. 291. 248, 1. 356,
 20. 413, 5. 487, 30. 488, 40. 494, 10.
 500, 25. 501, 20. 502, 5. 648, 35. 650, 5;
 comitia buregraviae 20, 35. 291, 20;
 iudicium provinciale 20, 35. 291,
 25; officium sculteti 21, 5. 291, 35;
 purg 527, 35. 629. 630; Schotten-
 münster 287, 20. buregravius:
 Fridricus; v. *etiam* Juden.
 Nussia, Nuzia, Nussiensea 349,
 467, 15. civis: Conradus Meyore.
 Nuwenburg monast. ord. Cist. *Neu-*
burg prope Rugenau 448.

O.

Obdakum *Obdach* 658, 35.
 Obern: Neusidel.
 de Obersteyn comes: Symon.
 Oestad v. Hocstadi.
 de Ohnstein: Otto.
 Odo archiep. Bisuntinus 30, 40. 83, 35.
 84, 40. 482.
 Odo archiep. Mediolanensis 80, 35.
 Eudes, Eudon sires de Sorcey 390, 30.
 394, 5. 395. 397, 5. 398. 401, 5. 402,
 40. 403, 15. 405, 10.
 Oeude de Perpont 391, 25.
 Odonus de Pandemillis not. Man-
 tuanus 566.
 Oende v. Odo.
 Offenhausen 631, 10.
 Offo de Teuffenpach 622, 30.
 de Offtingen: Hugo.
 fr. Ogiers prestes 400, 1.
 Ogiers de Donnevou 399, 25.
 Ögsburc v. Augusta.
 de Oldendorp: Gerrardus.
 Oldo de Birago iudex Mediolanensis
 339, 15. 564, 35.
 Olomucensis episcopus: Bruno;
 canonicus: Welizlaus proto-
 notarius; purchravius: Neza-
 mil; camerarius: Chuna.
 de Olzate: Henricus.
 Oppenheim, Oppinheimenses 2, 15.
 9, 25. 79. 151, 15. 321. 326, 20. 368,
 35. 512. 513. 554, 20. 651. 652;
 custrenses 651. 652; v. *etiam* In-
 daei.
 Opavia *Troppau* 137, 1; Opaviensis
 provincia 196, 30.
 Opizo marchio Estensis et Anchon.
 564, 40. 565.
 Opizo fil. Guidonis comitis de La-
 vania 548, 15.
 Opizo fil. illegitimus Guidonis comi-
 tis de Lavania 548, 5.
 Opprandinus de Galfaris Mantuanus
 564, 35.
 de Oroch: Bonnus.

Ordonius ep. Tasculanus 169, 20.
 171, 20. 249, 25.
 de Ordz: Tetwicus.
 Orientalis principatus 529, 15; Terra
 502, 20. 611, 15.
 de Orlamund comes: Otto; de Or-
 lemunde: Hermannus.
 Orlandus ep. Massanensis 170, 40.
 173, 5.
 Orlandus ep. Narniensis 170, 40. 173, 5.
 Orlandus de Veçano 580, 25.
 d'Orne: Albers.
 Or de Champlon 391, 25. 399.
 Orsoy 606, 35.
 Ortenberc 3, 20.
 Ortolfus abbas Burrensis 173, 30.
 de Oseler dominus: Stephanus
 de O.: Stephanus dominus de Nova
 Villa.
 Osnaburgensis episcopus: Conra-
 dus; de Osenbrugge: Gotfridus.
 Ostereich v. Austria.
 Ostienses card. episcopi: Latinus,
 Petrus.
 Ostvrieslant v. Frisia.
 Oswaldus Gerstarius minister de
 Ravensburc 32, 1.
 Ottenham *Odenheim* 3, 30.
 Otingen 656, 20; der von Oetingen
 629, 30; de Otingen, Otinga co-
 mites: Ludewicus senior, Lude-
 wicus iunior, Chunratus; comi-
 tissa: Maria; praepositus:
 Henricus.
 Otlandia 344, 15. 345, 25.
 Otto ep. Mindensis 43, 15. 45, 10. 47,
 20. 171, 40.
 Otto ep. Paderburnensis 321, 1.
 Otto praepos. S. Widonis Spirensis
 10, 15. 25, 20. 27, 1. 82, 20; secre-
 tarius, regalia aulae cancellarius
 39, 10. 42, 15. 40. 45, 40. 47, 35. 68, 10.
 84, 15. 98, 10. 112. 167, 25. 171, 25.
 178, 40. 199, 10.
 Otto I. imperator 182. 183, 1.
 Otto II. imperator 182, 25. 183, 1.
 Otto IV. imperator 43. 45. 98.
 112, 15.
 Otto comes palatinus Reni dux Ba-
 variae 522, 15. 614. 615, 10. 616, 35.
 619.
 Otto dux Luneburgensis 529, 10.
 Otto comes palatinus Burgundiae
 et dominus Salinensis 410, 30. 411.
 412. 482. 483. 484. 524. 525, 5.
 537, 15. 633, 1; fille 633, 5.
 Otto cum Telo marchio Branden-
 burgensis 214, 25. 218, 20. 257. 302.
 318. 326, 30. 462, 40. 465, 40. 507, 35.
 508, 20. 551, 40. 627, 10. 649, 20;
 conservator pacis Saxoniae 528, 35.
 529.
 Otto Longus marchio Branden-
 burgensis 103, 20. 104, 1. 106. 110,
 25. 126, 35. 135. 144, 15. 195, 20.
 214, 25. 344, 25. 457, 20. 466, 10.

Otto comes de Anhalt, capitaneus
 pacis per Saxoniam 416, 30. 417, 5.
 420, 20.
 Otto comes de Eversteyn, marschal-
 cus Westfaliae 462, 40.
 Otto comes de Marnshouge 612, 10.
 Otto comes de Orlamund 623, 15.
 Otto dominus Montisferrandi 536, 10.
 Otto de Ohnstein 185, 5. 257, 30.
 258, 5. 339, 20. 626, 25.
 Otto (I.) de Haslawe, Hasilow 264, 35.
 266, 30; iudex provincialis per
 Austriam 330, 10. filius: Otto (II.)
 Otto (II.) de Haslawe 264, 35.
 Otto de Perchtoldsdorf, Bertolstorf
 camerarius Austriae 264, 35. 266, 30.
 330, 10. 642, 1. 644, 15.
 Otto dictus in semita advocatus
 Augustensis 363, 25.
 Otto de Crambure 636, 30.
 Otto de Gättrat 134, 25.
 Otto de Liechtenstain 329, 45. 390, 15.
 622, 30.
 Otto de Reventlo 610, 30.
 Otto Wackerbart 610, 35.
 Ottobonus curd. diae. S. Adriani 43,
 10. 45, 35. 47, 30. 80, 35. 84, 10. 169,
 25. 171, 30. 585, 35; v. *etiam* Adria-
 nus V.
 Ottokarus rex Bohemiae 19, 20. 60.
 61, 25. 63, 15. 65, 10. 66, 30. 71. 72.
 92. 101, 30. 102. 103, 20. 104. 108.
 109. 110. 112, 1. 116, 30. 117, 10.
 118, 10. 121, 35. 122, 35. 123—137. 140.
 143. 144. 162, 10. 164, 35. 175, 25.
 176, 15. 196, 30. 197, 10. 325, 25.
 589, 20. 594. 595. 640, 45. 642, 20.
 643, 10; filius 104, 40. 105, 5. 124, 1;
 filia 104. filius: Wenceslaus;
 filia: Chunegundis; miles:
 Alexius; procurator: Berhtol-
 dus ep. Bambergensis; proto-
 notarius: Ulicus.
 Ottonellus de Corionis not. Ferrar-
 iensis 566.
 Ougest, Ogest, Oegest eccl. *Augst* 647.
 648. 649.
 Ounberch v. Hohenberch.
 de Oupi: Gerardus.
 Owingen 555, 15.

P.

Padua, Paduani 247.
 Paderburnenses episcopi: Symon.
 Otto.
 Paganelli: Rigaluceius.
 Paganus ep. Famagustanus 187, 15.
 188, 20.
 Paganus Rusca Cumanus 337, 15.
 340, 15.
 Palastra: Aleherolus.
 Palatii comitatus 10, 35. 485; Pala-
 tinus comes 59, 35; Pal. comites v.
 Bavariae duces.
 de Panchole: Andrea Iohannis.
 de Pandemillis: Odonus.

- Paparonus ep. Fulginatensis 170, 40, 173, 4.
- Pape: Henricus.
- Parisius 503, 5. 634; Louvre 634, 20. ecclesiae: S. Denis, S. Vitteur, Se. Genevieve; episcopus: Stephanus.
- de Parkentin: Ditlevus.
- Parkstein 629.
- Parnensis archidiaconus: Branchaleo; de Parma: Iacobus Sorbulensis.
- Pascalis I. papa 182, 10.
- Pasignanum Paesulan. dioc. monasterium: S. Michaelis; de P.: Monachus Iohannis.
- Pasqualicus: Marinus.
- Pataviensis Passau episcopus 109, 10; ecclesia 640. 641. 642. 643. episcopi: Bertoldus, Petrus, Wichardus; praepositus: Gotfridus protonotarius.
- Paterniacum 309, 30. 310, 1. 311, 15. 314. 315. 343, 35.
- Paulatorfer 629, 20.
- Saint Poul de Verdun abbes: Herbers. S. Pauli comes: Guido.
- de S. Pol: Iaques.
- Paulus ep. Tripolitanus 224, 5. 225, 40. 230, 15. 231, 20. 233, 30. 234.
- Paulus de Interampnis mag. procurator Rudolphi regis in audientia curiae Romanae 170, 45. 173, 5. 249.
- Paulus de Reate tabellio, notarius camerae papalis 170, 35. 171, 5. 172, 15. 173, 15. 183, 25. 187, 201, 15. 247, 1. 251, 20. 252, 5.
- Pax de Cantono (I.) Cumanus 337, 40. 340, 10.
- Pax de Cantono (II.) Cumanus 337, 45. 340, 15.
- Pazus: Petrus.
- de Peytavia: Aymarius.
- Penestrinus episcopus v. Prenestrinus.
- Pensaurum, Pisaurum 182. 183, 5.
- Pentapolis 80, 20. 82, 20. 98. 99, 5. 112. 113. 148, 5. 177, 25. 182. 183, 5. 193, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 10. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
- Pentecoste: Andreas.
- Perbach 629, 15.
- de Perchtoldsdorf, Bertoldorf: Otto.
- Percivallus de Lavania subdiaconus et capellanus Honorii IV., vicarius generalis in Tuscia 353. 354. 576. 577. 578. 579. 580. bannitor: Benvenutus; cancellarius: Petrus de Piperno; notarius: Bonaiutus de Burgo Colline.
- von Pergen aptessinne 628.
- li Periers: Iaques.
- Perneck castrum 109, 1.
- Pernowe villa 627, 15.
- de Perpont: Oeude.
- Perretum v. Firretum.
- Perrignons Arnolz de Verdun 400, 45.
- Pesca castrum 645. ecclesia: fr. Minorum.
- de Pessina: Guilelmus.
- Petrinulus srr Lafranci Rusche Cumanus 333, 1. 340, 20.
- S. Petrus *idem* ac Romana ecclesia 42, 15. 43, 35. 44, 35. 46, 30. 32, 35. 170, 1. 172, 5. 177, 25. 179, 5. 180, 20. 182. 183, 1. 198, 15. 207, 25. 208. 210, 25.
- S. Petri ecclesia Bononiae 247, 40.
- S. Petri ecclesia Romae 169, 15. 170, 40. 171, 20. 173, 1. 181, 20. 183, 5. 184, 30. 185, 15. 192, 15. 200, 40. 202. 224, 40. 230, 10. 231, 15. 233, 40. 600, 40.
- fr. Petrus ep. Ostionensis 43, 5. 45, 35. 47, 30. 80, 35. 84, 10. 169, 25. 171, 30; v. etiam Innocentius V. papa.
- Petrus ep. Tusculanus 43, 5. 45, 35. 47, 30. 171, 30; v. etiam Iohannes XXI. papa.
- Petrus praepositus et electus eocl. Maguntinae capellanus Rudolphi regis 369, 10.
- Petrus ep. Basiliensis 64, 10. 454, 1. 482, 25. 483, 1. 484, 1. 625, 30; archidiaconus 65, 30.
- Petrus ep. Capudaquensis procurator regis Siciliae 245, 35.
- Petrus ep. Pataviensis 57, 5. 106, 15. 119, 20. 134, 40. 138, 1. 141, 20. 143, 5. 145, 15. 640. 641. 642.
- Petrus vicecancellarius Romanae ecclesiae 170, 40. 173, 5. 251, 15.
- Petrus de Piperno canonicus Suesionensis, cancellarius Percivalli vicarii generalis 354, 40. 577, 5.
- Petrus de Lalyera capellanus Martini IV., nuntius regis Siciliae 249, 5. 251, 20.
- Pierres priours de Beilchamp de l'ordre deu Vaul des Escoliers 399, 40. 400.
- Petrus magister eruditor Hartmanni comitis de Habsburg 163, 30.
- Petrus de Casaronibus de Roma 568, 5. 569. 572. 575, 5.
- Petrus notarius Burchardi comitis de Hohinberc 206, 20.
- Pierre maistres 586. 587.
- Pierres sires de Beligneville 390, 30.
- Petrus de Iunvilla dominus de Moranny 336, 10.
- Petrus Furlana de Bononia potestas S. Miniatis 572, 30. 658, 5.
- Petrus Comitis Romanus 171, 1. 173, 10.
- Petrus de Leuco Cumanus 337, 45. 340, 15.
- Petrus domini Laterii Rusche Cumanus 338, 1. 340, 15.
- Petrus Pazus Cumanus 338, 1. 340, 30.
- Petrus dictus Krelle 555, 35. 556, 15.
- Petrus Scalaris de Basilea miles 157, 30.
- Pierre Benite de Verdun 400, 40.
- Petrucius de Lonato Mediolan. 387, 40. 340, 10.
- Pottenhofen 630, 10.
- de Pettovia: Fridericus.
- Phaffenbrunne curtis 448, 30.
- Pfaffinhovin 556, 15.
- de Phannenberk, Pfannberch comes: Hainricus.
- Phefferkeller: Karste.
- Philippus ep. Firmanus 187, 15. 188, 20.
- Philippus praepositus S. Georgii Colon. 467, 30.
- Philippus rex Romanorum 526, 30.
- Philippus II. rex Francorum 587, 40. 588, 25.
- Philippus III. rex Francorum 397, 30. 586. 587. 688.
- Philippus IV. rex Francorum, Philippes roys de France 390, 30. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 405, 30. 438, 25. 491. 492. 493. 496. 497, 10. 501. 502. 504. 514, 35. 515. 517, 20. 523, 20. 586. 637, 15. 538. 539, 15. 540. 541. 542, 1. 600, 30. 626, 30. 632.
- Phyllippus dux Karinthiae 72, 30. 79, 20. 83, 20. 84, 45. 92.
- Philippus comes Sabaudiae 33, 10. 159, 20. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. procurator: Bucco abbas Secusinae.
- Philippus fil. Thomae comitis Sabaudiae 308. 309.
- Phelippes sires de Sorcei 390, 25. 395, 5.
- Philippe de Vienne 633, 5.
- Philippus dominus de Bolanden, Bolandia 12. 28, 15. 29, 5. 39, 15. 79, 20. 642, 1. 644, 15.
- Philippus de Hohenvols senior 8. 79, 20. filius: Th.
- Phelippes chastollains de Bar 390, 25.
- Philippus de Vrowenstein marscalcus archiep. Moguntini 8, 20.
- Phullendorf 4, 20.
- Pierre v. Petrus.
- de Pilichdorf, Pilitorf: Conradus, Ulricus.
- Pillenrent 628, 15.
- Pylating hofmarchia 522, 20.
- Pinginenses 151, 15; Pinguenis praepositus: Eberwinus.
- de Pino: Ubertus.
- de Piperno: Petrus.
- Pipinus rex 182, 15. 183, 1.
- Pirretum v. Firretum.
- Pisae 567, 15; capella archiepiscopatus 567, 15.
- Pischoldsdorf 641, 10. 643, 20.
- de Pisen: Chunradus.
- Pistorium 567. iudicus: Foresus Baldi; de P.: Egidius Donostei.
- de Pizinigo: Gaudencius.

- Placentia, Placenza 561. 562. 569. 566, 1; nomina civium 561. capitaneus mercatorum: Manarinus de Manaria; potestas: Cazinimus Alberti.
- de le Plaigne: Iohannes.
- de Plawa advocatus: Henricus.
- Podebrad 187.
- Podiumbonici 575; nomina civium 578.
- Pogues: Wauteres.
- Polene: Goscalcus.
- Poloniae episcopatus 590, 45; principes 138, 40.
- de Pomerio: Eustachius.
- in Ponte purchravius: Theodericus.
- Pons Altus in Engadino 300, 5.
- Porrentrut, Burnendrut Porrentrut 334, 5. 335, 20. 336, 10.
- de Porrogia: Anselmus.
- Porta monast. ord. Cisterc. 416, 5.
- de Porta: Cunradus.
- Portuensis card. episcopus: Iohannes.
- Portus Nahonis 104, 15. 106. 110, 30. 122, 1.
- Praedicatorum ordo 190, 5; Praedicatorum 591, 35. Praed. ord. fratres: Aldermarus, Andreas Pentecoste, Iohannes de Sevenake, Martinus de Tuscan., Vilhelmus de Thoneis.
- Praedicatorum ordinis sanctimonialium (Alemanniae) 58, 30.
- Praedicatorum ord. fratrum ecclesiae Frankfordensis 464, 1.
- Precheours de Paris priour 633, 25. freres Precheores de Verdun priours: Dominikus.
- Praemonstratensis ordinis: Herbers abbes de Saint Poul de Verdun.
- Prenestrinus, Penestrinus episcopi: Ieronimus, Vicedominus, Simon.
- Praga 130, 35. 131, 25. 135, 40. 137, 5. 341, 40. 595, 35. 627, 20. 649, 10; Pragensis diocesis, episcopus 593, 15; librae 134, 20; pondus 457, 25. canonicus: Weizlaus proto-notarius.
- Prant 629.
- Pranther 630, 25.
- S. Praxedis eccl. Roman. card. presbiter: Ancherus.
- Precivallus v. Percivallus.
- Praittenbrunn 631, 10.
- Praittensteiner 628, 35. 630, 35.
- Pren: Bertoldus, Godescalcus.
- Prinzlavia 508, 5.
- de Prisingen: Henricus.
- Provincia comitatus et marchionatus 226. 232, 10. 237, 20. 239, 30. 240. 241, 45. 242. 243. 246, 30. 250. 596, 15. comites: Raymundus Berengarius comes Folkalcheriae, Karolus rex Siciliae.
- Provençanus: Ciolus.
- Pruel 629, 5.
- Prukk 629, 5.
- de Prukperch: Albero.
- Pruscia, Prutheni 590.
- Pruzlins: H.
- Puechch 630, 5.
- de Pulcis: Rainaldus.
- Puntschardus dominus de Rem 536, 10.
- de Puteo: Fredericus, Romerius.
- Q.
- Quatuor Officiorum terra 288, 30. 290, 1. 302, 10. 303, 35. 387, 5.
- de Quidelenburg abbatissa 379, 30.
- Quondamina v. Contamina.
- R.
- R. notarius Friderici burcgravi v. Norenberch 206, 15.
- R. comes Hirsutz 79, 20.
- R. comes de Raprehiswiler 157, 30.
- R. de Hurnhaim 98, 5.
- Radicofanum 80, 20. 82, 20. 177, 20. 193, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 1.
- Radigii comitatus 565, 1.
- Radolfus v. Ruodolfus.
- Raffinberg castr. 461, 20.
- Rain- v. Rein-
- Ralz (Raul) v. Ruodolfus.
- Rambertengus: Bertarus, Iohannes.
- de Rammstain pincernae: Hertnidus, Ulrichus.
- de Rampont sires: laiques; de R.: Vernien.
- de Raprehiswiler comes: R.
- Rathvelt campus 441, 10.
- Ratispona, Ratisponenses, Regenspurger 256. 257, 20. 268. 276, 5. 511, 35. 512, 5. 616, 35. 619, 20; denarii 522, 20; diocesis 627, 10; pfunt 616, 5. 629. episcopi: Albertus, Leo; de R.: Henricus, Lutoldus.
- Ratzenscheit montes 547, 15.
- Ravenna, Ravennates 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183. 186, 30. 187, 30. 188, 35. 193, 15. 199, 20. 203, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 15. 219, 5. archiepiscopus: Bonifacius.
- Ravennae exarchatus 80, 20. 82, 20. 98. 99, 5. 112. 113. 148, 5. 177, 25. 182. 193, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 10. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
- Ravinshure 4, 20. 622. index provincialis: Hugo comes de Werdembere; ministri: Bruno, Oswaldus, Gerstarius; thelonarius: Henricus.
- de Rabenswilt comites: Bertoldus, Fridericus.
- de Razenhusen (male Lantecenehoze): Hartmannus.
- de Reate: Paulus.
- Redaguss 610, 35.
- Reginensis archiepiscopus: Gentilis.
- von Reginspere der alte 556, 15.
- von Reichenecke schencke 628, 35. 630.
- Reichenstein, Richenstein castrum ad Rhenum 419. 459, 1.
- de lo Reigne: Thibaut.
- Rein- Rala- Ren
- Renaldi Gili: Iacobus.
- Rainaldi de Pulcis: Sinibaldus.
- Rainaldus ep. Aprutinus 187, 15. 188, 20.
- Renaldus ep. Senensis 516, 20. 517, 15.
- Raynaldus thesaurarius Martini IV. papae 251, 20.
- Reinwaldus comes Geiriae 302, 35. 320, 45. 389, 10. 422. 423. 480, 25. 487, 30. 488. 489. 509. 605. 606.
- Reymaldus de Burgundia 536, 10.
- Raynaldus Sagembono iudex Placentinus 561, 25.
- Reimbortus de Eberstorf 264, 35.
- Reimboto ep. Eistadensis 61, 10. 269, 15. 358, 5. 655, 30.
- Renars archidiaeres de Verdun 402, 20.
- Keynardus praepositus Bunnensis 467, 30.
- Reinhardus de Hagenowe, Hainauwe, Hanowe 8, 20. 9, 1. 12. 28, 15. 29, 5. 78, 15. 83, 35. 85, 1. 99. 100, 35. 289, 25. 321, 1. 378. 379, 15. uxor: Adelheidis.
- Reynhardus de Hoheneke 14, 35. patruus: Henricus de Hoheneke.
- Reinhardus de Wilinawe 378, 40.
- Renart de Mandres 391, 25.
- Rainerius ep. Valterranus 571, 10.
- Reniers sires de Crowe 390, 30. 398, 40.
- Reynoldus (de Hoheneke) 14, 35.
- Raymundinus de Ioculo iudex Placentinus 561, 20. 562, 10.
- Raimundus patriarcha Aquilegiensis 88.
- Raymundus ep. Massiliensis 80, 40. 170, 40. 173, 5. 187, 15. 188, 20. 45.
- Raymundus Berengarius comes Provinciae et Folkalcheriae 226, 5. 240. 242, 5.
- de Rem dominus: Puntshardus.
- Remis, Reins 634, 10; v. etiam Tempus militiae ordo.
- de Renneberg: lo.
- Rense villa 7, 25; 10, 40.
- Renus, Rine fl. 151. 280, 30. 478, 15. 487, 30. 502, 25. 523, 30. 533, 5. 605. 625; v. etiam Palatium; Palatini comites v. Bawariae duces; von Rin: Burcart.
- de Retberg: Voz.
- de Retzekow: Hartwicus.
- de Reventio: Otto.
- Ribo: Eghardus.

Richiers prevois de la Magdeleine de Verdun 402. scelleros de la court: Nicles Verdensis.
fr. Richars prestes 400, 1.
Richardus, Ritschardus rex Romanorum 14, 25, 71, 1. 290, 25, 301, 15, 588, 590, 15. procurator: G. de Corneria.
Richardus rex Angliae 587, 40, 588, 25.
Riccardus de Ayrola procurator regis Siciliae 246, 35, 249, 5.
Richardus de Corberis 312, 20, 317.
Richars de Luques compaignie 635, 10.
Richars li Grenetiers citains et doiens de Verdun 400, 404, 15.
Richiers de Mes de Verdun 400, 45.
de Richenbach: Henricus.
Ricovari: Donatus Benci.
Riez: Ulrichus.
Rifenstein monast. ord. Cist. 416, 3.
Rigaluccius Paganelli 581, 5.
Rine v. Renu et Rintal.
de Rinberg advocatus 626, 1. vices gerens: Rintfleiss; de R.: Iohannes.
Rineogiae vicedominus: Ludwicus.
Rienecke castrum 502, 30; de Riongge comes 185, 5, 289, 25.
Rinegge burger 625, 10. anman: Iohannes.
Rinvolden 3, 15, 330, 1.
de Rinkeleibin: Henricus.
Rintal lantrichter: Rüdolf von Guttingen.
Rintfleiss vices gerens advocati de Rinberg 626, 1.
Riveltze *Rheinfels* 462, 10.
Rizius de Cantono Cumanus 337, 45, 340, 15.
Robarius de Basilea 355, 35.
Robinus de Koberne 486, 35.
Rochele 682, 20, 636, 5.
de Rode: Andreas.
de Rodenbeke: Benedictus.
Rodenberg 461, 5.
de Roie: Iehans prestez.
Rolandus banus 140, 15, 141, 30.
Roma, Romana civitas, urbs, Urbs 44, 46, 64, 15, 65, 35, 67, 10, 82, 40, 83, 10, 86, 30, 89, 5, 148, 15, 169, 20, 171, 20, 173, 1, 181, 30, 182, 183, 5, 184, 30, 185, 15, 192, 15, 200, 202, 203, 15, 35, 205, 25, 208, 30, 210, 30, 211, 214, 5, 216, 10, 217, 20, 219, 10, 224, 40, 230, 10, 231, 15, 238, 40, 234, 35, 236, 45, 354, 40, 361, 362, 30, 410, 1, 600, 40; Romanae leges 191, 5; senatus populusque 20, 10. ecclesiae: S. Mariae Maioris, S. Petri, S. Sabinae; v. etiam Lateranus; Urbis senator: Karolus rex Siciliae; de Urbe, Roma: Adinolfus Comitibus, Nicolaus Comitibus, Petrus de Casarombus, Petrus Comitibus.
Romana ecclesia 18, 10, 25, 10, 27, 5, 32, 25, 33, 15, 42, 43, 44, 25, 46,

80, 81, 82, 83, 84, 97, 5, 98, 10, 112, 145, 35, 167, 168, 170, 172, 177, 15, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 35, 185, 5, 186, 20, 188, 40, 192, 193, 194, 196, 1, 199, 5, 200, 25, 201, 25, 203, 5, 205, 207, 208, 209, 30, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 223, 225, 227, 45, 230, 25, 238, 15, 244, 251, 260, 30, 338, 15, 361, 10, 362, 25, 363, 5, 409, 15, 439, 5, 440, 461, 5, 439, 30, 492, 40, 495, 1, 514, 516, 562, 20, 582, 15, 646, 15; archiva, archiva 182, 1, 249, 250; cardinales 24, 20; curia 51, 25, 109, 25, 146, 40, 147, 5, 154, 25, 200, 1, 232, 30, 245, 30, 469, 25, 583, 25, 591, 25; papa, pontifex, pontifices 73, 10, 146, 1, 147, 10, 167, 15, 180, 213, 30, 214, 15, 216, 217, 219, 336, 30, 387, 517, 1; sedes 483, 35; sedes vacans 148; archiva thesauri v. Minorum domus Assisii; cardinales presbiteri: SS. Apostolorum, S. Caeciliae, S. Laurentii in Lucina, S. Marci, S. Martini, S. Praxedis; cardinales diaconi: S. Adriani, S. Eustachii, S. Georgii ad Velum aureum, S. Mariae in Cosmedin, S. Mariae in Porticu, S. Mariae in Via lata, S. Nicolai in Carcere Tulliano; vicecancellarius: Petrus; camerae pap. notarius: Paulus de Reate; in Rom. curiae audientia procurator Rudolphi regis: Paulus de Interampnia; legati: Guillelmus ep. Ferrariensis.
Romanum imperium, empire d'Alemengne 17, 20, 18, 30, 23, 25, 15, 28, 1, 30, 35, 31, 10, 34, 25, 36, 20, 38, 20, 39, 15, 41, 10, 50, 10, 51, 1, 57, 58, 5, 62, 69, 20, 73, 1, 75, 76, 15, 77, 78, 88, 89, 20, 90, 10, 91, 35, 92, 30, 99, 15, 100, 101, 1, 112, 1, 115, 119, 5, 136, 139, 5, 121, 35, 138, 173, 174, 189, 35, 195, 10, 196, 5, 197, 15, 202, 35, 218, 15, 215, 15, 216, 40, 218, 25, 242, 45, 243, 35, 245, 246, 30, 253, 20, 254, 5, 255, 30, 256, 10, 257, 259, 1, 260, 261, 262, 15, 267, 5, 288, 25, 289, 290, 291, 20, 293, 25, 295, 10, 297, 20, 301, 35, 303, 30, 325, 5, 328, 1, 350, 20, 332, 333, 10, 334, 35, 335, 10, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 20, 343, 25, 344, 10, 346, 30, 350, 353, 354, 355, 357, 365, 366, 10, 377, 378, 20, 380, 25, 381, 10, 382, 333, 25, 384, 15, 388, 25, 391, 392, 5, 397, 398, 399, 401, 403, 404, 405, 30, 407, 408, 411, 412, 413, 25, 415, 418, 5, 421, 15, 422, 5, 424, 425, 1, 428, 15, 429, 432, 436, 437, 442, 449, 20, 450, 451, 452, 30, 462, 5, 465, 25, 474, 15, 475, 477, 1, 479, 480, 5, 482, 483, 10, 501, 35, 504, 507, 1, 509, 5, 511, 10, 522, 25, 526, 530, 1, 531, 45, 532, 5, 543, 547, 30, 548, 564, 565, 567, 571, 572, 10, 573, 577, 30, 579, 580, 598, 25, 637, 5, 638, 640, 647, 1, 649, 20, 651, 653, 654, 655, 657; Rom. culmen 221, 20, 511, 25; imperii demembratio

160, 25; diadema 363, 25; leges 120, 30; Romana monarchia 60, 1, 63, 20; mos 67, 5; regnum, rich. 22, 69, 287, 40, 374, 25, 389, 25, 415, 40, 417, 20, 421, 1, 426, 20, 446, 5, 448, 459, 465, 488, 15, 493, 10, 553, 5; regni consuetudo 39, 5; imperator, rex, princeps, imperatores et reges, reges, principes 4, 35, 18, 1, 19, 1, 35, 30, 36, 38, 15, 42, 20, 44, 46, 56, 10, 59, 30, 62, 20, 68, 15, 70, 79, 81, 5, 83, 84, 35, 98, 5, 109, 20, 115, 20, 167, 177, 15, 180, 30, 181, 40, 183, 35, 192, 25, 203, 5, 205, 35, 207, 211, 5, 213, 30, 216, 1, 217, 10, 218, 45, 219, 1, 221, 20, 226, 287, 15, 240, 242, 6, 243, 5, 255, 10, 299, 1, 358, 20, 411, 35, 437, 20, 448, 25, 450, 454, 1, 457, 458, 459, 40, 460, 477, 5, 484, 511, 25, 514, 516, 517, 1, 532, 25, 544, 25, 565, 649, 35; regis camera 566, 40; regis electio, kur 11, 35, 13, 25, 14, 1, 18, 23, 20, 24, 25, 458, 1, 464, 467, 5, 485; ius eligendi, ius in electione Rom. regis 71, 35, 408, 25, 426, 35, 427, 1, 533, 10; electores principes 9, 30, 156, 1; septem principes ius in electione habentes 72, 20; principes ius in electione habentes 325, 20, 239, 5, 357, 1, 408, 25, 417, 457, 20, 549, 552, 35; regni, imperii principes 112, 190, 30, 213, 10, 220, 5, 597, 1; v. etiam Alemannia, Germania, Teutonia; sceptrum 76, 25, 91, 25; praelati 596, 5; civitates etc. 597, 5; lancravii 597, 5. reginae: Gertrudis, Anna; reginae camerariae: Ar. advocatus; imperii marschallus: Albertus dux Saxoniae; vicarius generalis in Lombardia etc.: Rudolffus cancellarius.
Romaniola 90, 10, 92, 5, 98, 360, 15; mercatores 335, 1. vicarius generalis: Rudolffus cancellarius.
S. Romani prioratus Ferrariae 564, 30.
Romaricenses 421, 15; abbatissa 421.
de Romens comes: Alexander.
Romerius de Puteo Cumanus 338, 1, 340, 15.
Ronawe castrum 344, 30.
de Ronne: Iehan.
de Rorbach: Winhardus.
de Rörnmos: Ulrichus.
de Rosenberch pueri 130, 1.
de Rossemalle et de Alneto r. Hospitalis S. Iohannis Iherosol.
Rossillon contes 633, 15.
Rosas Gherardi 658, 5.
Rotbach curtis 448, 35.
Rotenburc 3, 40, 42, 35, 48, 638, 30, 656, 25; sculthetus 639, 15; v. etiam Iudaei.
Rothinburg castrum in Thuringia 441, 10.
Rotundimontis castellani 312, 5.
Rotwiltre *Rotweil* 5, 1, 5.
de Roumos: Albertus.
de Rouvray: Iehan.

- Rouxes de Chateaucourt 404, 30. 405, 5.
 Rozatok 606, 35. 610, 45. domicelli:
 Iohannes, Nicolaus, Borwinus;
 de R.: Gerardus.
 Rubens de Ademariis: Rugerius.
 Rubens de Belmonta Mediolan. iudex
 Cumanus 337, 35. 340, 5.
 Ruceonis filius: T.
 Ruffinus de Zanicalis Mantuanus
 564, 35.
 Ruianorum princeps: Wizlaus.
 Rukekelle v. Buchekke.
 Rulmannus civis Argentin. 625, 30.
 626, 1.
 Rûna *Reun* 628, 5.
 Ruot- Ru- Ro- Ra-
 Robert evesques de Verdun 405, 5.
 Robertus de Grosso Nemore canoni-
 cus Gratiacensis 388, 10.
 Robertdaufinde Vienne 633, 1. filius:
 Iehan.
 Robers sires de Watronville 390, 30.
 399, 30.
 Rogiers abbes de la Chailliade ord.
 Cist. 395, 25. 396.
 Rugerius abbas S. Michaelis 573, 10.
 Rogerus le Bygot comes Norfolciae
 497, 30. 498, 35.
 Rugerius Rubens de Ademariis de
 Florentia vicarius Ficecchii 343, 15.
 Rudolfus archiep. Salzburg. v. Rudol-
 fus cancellarius.
 Rudolfus ep. Constant. 61, 10. 80, 40.
 449, 5. 454, 1.
 Raulz de Torote evesques de Verdun
 405.
 Rudolfus abbas de Seytenstetin
 254, 10.
 Rudolfus cancellarius reg. aulae Rudol-
 phi regis 64, 5. 65, 30. 72, 25. 76, 40.
 98, 35. 177, 35. 179, 35. 180. 187, 40. 188,
 35. 193, 30. 199, 15. 205, 40. 206, 10. 207,
 35. 208, 45. 212, 25. 245, 25. 246, 15.
 247, 25. 249, 30. 250, 30. 252. 258, 30.
 260, 35. 261, 30. 342, 35. 343, 30. 345,
 20. 358, 5. 562. 563. 564, 35. 565, 40.
 566, 25. 567. 568, 15. 569. 570. 571.
 573, 15. 574, 1. 575, 5. 578. 645. 657,
 15. 35; archiep. Salzburg. 358, 5.
 377, 40. 418, 35. 419, 15. 422, 35. cap-
 ellanus: Henricus plebanus
 Haimertingensis; notarius: Her-
 mannus; v. etiam Rudolfus archiep.
 Salzburgensis.
 Rudolfus comes de Habespurg rex
 Romanorum, rex Alemanniae 11.
 12 (Rudolfus). 13. 14, 5. 16, 1. 17,
 35. 18, 35. 21, 30. 22, 5. 27, 1. 31, 30.
 33, 35. 42, 45. 43. 44. 45. 46. 47, 35.
 55, 30. 56, 1. 60. 61. 64, 35. 66. 67.
 68. 71, 25. 77, 40. 89, 35. 95. 96, 1.
 98, 5. 101. 102. 103, 25. 104. 105.
 106. 107. 110. 112, 15. 130, 10. 133.
 134. 135. 136, 30. 141. 142. 145, 30.
 149. 153. 154. 155. 158, 40. 159.
 160. 161. 162. 164. 165, 1. 169. 170.
 171. 178, 25. 181, 30. 183. 184. 185.
 186, 20. 187. 197. 198, 30. 200, 30.
 201. 203, 30. 211, 35. 212, 30. 213, 25.
 214, 15. 215, 35. 216, 20. 217. 218, 35.
 219, 20. 220, 10. 223, 5. 225. 226.
 227. 228. 229. 230. 231. 233. 234.
 235. 236. 243, 35. 244. 245. 247, 25.
 248, 40. 249. 250. 251. 252. 253.
 259, 40. 260, 30. 261, 20. 263, 10. 40.
 264, 1. 265. 266. 269, 25. 303. 306.
 307. 308, 25. 309. 310. 311. 313.
 316, 25. 317, 25. 326. 327. 330. 336,
 30. 337. 338. 339. 341. 342. 346, 20
 (Rudolphus). 354. 362. 364. 379,
 15. 386, 15. 388, 10. 387. 391. 392.
 409, 5. 410, 35. 411. 417, 25. 425, 25.
 429. 430. 431. 433, 30. 441, 5. 456. 457.
 458. 460, 15. 461, 5. 462, 1. 463, 5.
 468, 35. 471. 472, 25. 473, 15. 474.
 475, 5. 479, 30. 481. 500, 25. 503.
 506, 15. 509, 25. 512. 513. 526, 30.
 534. 543, 20. 562. 563. 564. 565, 40.
 567. 569. 570. 571. 573. 579. 580,
 35. 596. 611. 612, 5. 618. 622, 35.
 623. 625. 642. 647, 40. 648. 649.
 650, 1. 655. 657. 658; Rû. von
 Rome 554, 15. 556. 557, 20. 558.
 559. 560; filia 104, 40. 105, 5. 107.
 124, 1; filius 104; magister curiae
 427, 25; signum 83, 40. 326, 5. 329,
 45. 358, 10. 454, 5. pater: Alber-
 tus; patruelis: Eberhardus; uxor-
 es: Gertrudis, Anna; filii: Hart-
 mannus, Albertus, Rudolfus; filia:
 Clemencia; gener: Albertus dux
 Saxoniae; cancellarius: Rudol-
 fus; capellani: Petrus praepositus
 et electus Maguntinus, Walramus
 praepositus Aquensis, Wernerus
 de Lapide; familiaris: Conra-
 dus Warneri; iustitiiarii curi-
 aiae: Bertholt von Druchburc,
 Herman von Bonsteten; mar-
 schalcus curiae: de Bappen-
 heim; notarii: Andreas de Rode,
 Conradus de Herwelingen, Got-
 fridus de Osenbrugge; nuntius:
 Conradus minister fr. Minorum;
 ostiarii: H. de Lovbenberch,
 Iohannes de Hedingen; procu-
 ratores: Otto praepositus S.
 Widonis, Rudolfus cancellarius;
 procurator in audientia curiae
 Romanae: Paulus de Interampnis;
 protonotarii: Gottifridus praes-
 pos. Soliensis, Henricus de Clin-
 genberg; secretarius: Otto
 praepositus S. Widonis; vicarii
 generales in Tuscia: Rudolfus
 cancellarius, Iohannes de Avesnis,
 Percivallus de Lavania; vicecan-
 cellarius v. protonotarius.
 Rudolfus dux Austriae filius Rudolfi
 regis 325, 25. 326, 35. 327, 15. 328.
 329. 330. 331. 356. 407, 15. 414, 5.
 415, 20. 417, 40. 418. 640, 15. 642, 35.
 Rudolfus comes palat. Rheni dux
 Bauvariae 414, 5. 415, 25. 485. 494,
 30. 495. 549, 40. 614.
 Rudolfus comes de Monteforti 358, 10.
 Rudolfus comes palat. de Tiurwigen
 93, 1.
 Rûdolf von Guttingen lantrichter
 in Rintal 625.
 Raul de Hannonville 399.
 Radolfus de Hunwardestorp 610, 25.
 Radulfus de Malpigliis 530, 25.
 Radulfus de Podio Bonizi 533, 30.
 Rûdolfus de Swandowe 555, 35.
 Rudolphus de Wedenswile 636, 30.
 Rudolphus advocatus de Wolehusen
 636, 25.
 Rudolphus gubernator monasterii
 Campidanensis 636, 25.
 Rûdolf Held 625, 10.
 Rutgerus canon. Aquensis 320, 20.
 de Rupeforti dominus: Iohannes de
 Cabilone comes Altosidiorensis.
 Ruphe v. Laphe.
 Ruprechtstegen 631, 5.
 Rusca: Albricus, Lafrancus, Luterius,
 Paganus.
 Ruschia, Rutheni 590.
 de Rusecke: Marquardus, Ulricus.
 de Ruwel: Giselbertus.
 S.
 S. de Westerburg 321, 1.
 Sabaudiae comes 541, 25. 632, 35.
 633, 35. comites: Philippus, Tho-
 mas.
 S. Sabiniae eccl. Romae 354, 40. 361,
 35. 363, 10.
 Sabinenses card. episcopi: Bertran-
 dus, Iohannes, Gerardus.
 de Saeldenhoven: Cholo.
 Sagembonus: Raynaldus.
 de Sain: Clement.
 Saladinus fil. illeg. Guidonis comitis
 de Lavania 548, 5.
 de Salem monasterium 555, 10.
 monachus: Nicolaus; conver-
 sus: Cûnradus.
 Salentinus de Ysenburg 467, 30.
 Salernitanus princeps: Karolus.
 Saletum villa 565, 1.
 Salinensis dominus: Otto com. pala-
 tinus Burgundiae.
 Sallarius: Spinus.
 de Salmis comes 501, 25.
 Salzburgense capitulum 221, 15; ec-
 clesia 266, 25; diocesis 179, 35.
 184, 40. 199, 15. 201, 35. archiepi-
 scopi: Fridericus, Rudolfus.
 Sandomeria v. Cracovia.
 Saneck castrum 419, 30.
 de Sarbrugge comes 503, 40.
 Sardinia, Sardanica 82, 30. 203, 15.
 210, 25. 214, 5. 216, 10. 217, 20. 219,
 10; mercatores 335, 1.
 de Sarteano comes: Nerius Bernar-
 dini.
 de Sathenay: Ermite, Hazars.
 de Saus: Gosses.
 Savaris de Heilrain 398, 30.
 Savengne v. Souvengne.
 Saxonia 165, 20. 257, 5. 502, 20. 507, 30.
 528, 40. 529. duces: Albertus, lo-

- hannes; comites palatini: Fridericus, Albertus Iantgravius Thuringiae; capitaneus pacis: Otto comes de Anhalt; conservator pacis: Otto marchio Brandenburgensis.
- Scalarius: Petrus.
- Schacke: Heyno.
- Schafhusen 5, 5; de Schafhusa: Guillelmus.
- Scalda 288, 30, 290, 1, 302, 10, 306, 35, 387, 5.
- de Scharfenberk: Willehalmus, Hainricus.
- Scharfinstein castrum 344, 30.
- Schefflinze 3, 30.
- Schellenbach 629, 10.
- de Schellenberg fratres 331, 30, 363, 25.
- de Scil dominus 621, 20. dominus: Hatto.
- Seilicpergarius 331, 35.
- von Schiltowe: Conrad.
- Schönevelt curtis 449, 1.
- Schongawe, Schongov 4, 5, 15.
- Schoppfe 680, 30.
- de Schowenberch: Wernhardus.
- Schupfe 631, 1.
- Sclavonia 596, 5, 597, 1; Sclavoniae et Croaciae dux: Andreas.
- Sclitst v. Sletstad.
- Scotia, Escoco 638, 10. roi: Iehan de Bailleul.
- Schottonmunster v. Nurenberch.
- Se, Zee 630, 30, 478, 15.
- Sebastianus fr. 2, 15.
- de Seberg: Albertus.
- Secoviensis episcopus: Wernhardus.
- Secusiae abbas: Bucco.
- Segen *Siegen* 462, 10.
- de Segrave: Nicholaus.
- Seiboltshoven 630, 30.
- Seinensis, Seunensis comes: Godefridus.
- de Seytenstetin abbas: Rudolfus.
- Selhoven curtis 449, 1.
- Seligenstat 2, 10, 472, 25.
- Selse cives 625, 35, 626.
- Seman de Haginowe 555, 30.
- Sempach 157, 1.
- Sena, Senensis 568, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 1; comitatus 568, 35; palatium episcopatus 577, 1; potestas 568; usus 581, 5. episcopus: Renaldus; sindicus: Iacobus Renaldi Gilii.
- de Senno: Hugolinus.
- Senogallia 182, 183, 5.
- de Sermin: Iohannes.
- de Sevenake: Iohannes.
- S. Severini Coloniensis praepositus: Ar.
- Sybenekke castrum 658.
- Sichem monast. ord. Cist. 416, 5.
- Siciliae regnum 44, 5, 46, 15, 80, 25, 82, 30, 83, 1, 203, 15, 210, 214, 5, 216, 10, 217, 20, 219, 10, 227, 40, 228, 229, 238, 244, 245, 1, 556, 10; Sicilia mercatores 386, 1. rex: Karolus.
- Sickenbach 681, 5; Sickenbecher 681, 5.
- Sigbertus comes de Werde 81, 5.
- Sifridus archiep. Col. 98, 94, 95, 99, 100, 30, 208, 40, 214, 20, 320, 321, 322, 326, 10, 341, 35, 349, 366, 30, 377, 40, 379, 40, 389, 5, 460, 461, 462, 468, 467, 5, 482, 25, 483, 1, 484, 1, 488, 25, 490, 35, 492, 30, 495, 1, 597, 604, 30, 605, 606, 15, 647, 30, 648, 30, 649, 10.
- Sifridus ep. Hildensheimensis 419, 15, 559, 5.
- Sifridus de March clericus 34, 25.
- Sifridus comes de Anhalt 11, 10.
- Sifridus de Kuthdorp 610, 25.
- Sifridus de Eppenstein 469, 10.
- Sifridus de Lippia 321, 1.
- Sighartsdorf 681, 5.
- Sygerus de Bailliole 388, 10.
- Sigoltshofe 681, 5.
- de Silva: Tolomeus.
- Silvestris comes: Emecho.
- Simon card. ep. Paestrinus 516, 25.
- Symon card. presb. S. Casciliae 49, 10, 45, 35, 47, 30, 171, 35, 586, 35, 587, 20.
- Symon card. presb. S. Martini in Montibus 49, 5, 45, 35, 47, 30, 171, 35.
- Simon ep. Balneorogensis 187, 15, 188, 20.
- Symon ep. Paderburnensis 10, 15.
- Symon Turonensis 248, 5. (= Martinus IV. papa v. *ibidem*.)
- Symon fr. Hospitalis S. Iohannis Iherosol. de Rosemalle et de Alneto 503, 1.
- Symon comes de Obersteyn 14, 35, 15, 1.
- Symons siros de Commercy 390, 25.
- Symon de Montbeliart assignour de Casel et de Montron (Montrayn) 480, 498, 5, 536, 5, 541, 25.
- Simon Crivelli de Buggiano iudex 575, 10.
- Simon de Locarno Cumanus 337, 40, 340, 10.
- Simon de Lucino Cumanus 337, 45, 340, 15.
- Symon de Durdraco procurator Florentii comitis Hollandiae 378, 10.
- Symon de Melleum marechal de France 632, 1.
- Symonnins de Mogneville 397.
- Singlingen 630, 10.
- Sinibaldus Rainaldi de Pulcis 572, 30.
- Sinzeche 2, 20, 460, 35, 534, 15, 546, 35, 547, 1; v. *etiam* Iudaei.
- Sistaricensis episcopus: Alanus.
- Sitavia *Zittau* 344, 30, 458, 15.
- Slavia, Zlavi 165, 20, 362, 5; domini 319, 1, 606, 40. duces: Barnim, Waralau, Bugslau.
- Slavica Marchia.
- Slesya 602, 1.
- de Slet: Wichardus.
- Sletstad, Solistat, Slezestasienses *Sletstads* 3, 10, 151, 15, 540, 40.
- Slusseli, Sluzzelinus: Heinrichus.
- von Sluzzelberch 628, 35, 630, 20.
- de Smanc: Gerbardus.
- Smeker: Fredericus, Volradus.
- de Smidevelt dominus 2, 20.
- Zmilo, Zwimolo de Belkaw, Belchow baro purchravius Vetoviensis 128, 20, 134, 40, 125, 126, 127, 128, 15, 129, 133, 134, 30, 135, 15, 136, 25.
- Smithusen 605, 40.
- Snepfenrout 630, 10.
- Soleghinum 564, 45.
- Soliensis praepositus: Gottifridus.
- Solodorum, Solotern 560; gotshus 560. t. n. herren: Thomas, Ulrich von Brengarten; v. *etiam* Minores fratres.
- Sorbulensis: Iacobus.
- de Sorcel signors: Phelippes, Oudes.
- de Sorrexina: Guillelmus.
- de Sosenana: Maghinardus.
- Souvengne, Savengne v. Deu.
- Sozo de Spezanave Cumanus 337, 45, 340, 15.
- Socqus Venture 581, 5.
- de Spanheim comes: Iohannes.
- Spet de Vemmingen 331, 35.
- de Spezanavo: Mediolan.
- Spinus Sallarius Mediolan. 337, 40, 340, 10.
- Spira, Spirenses 70, 15, 71, 1, 151, 15, 343, 366, 1, 369, 448, 1, 449, 5, 533, 15, 542, 5, 544, 545, 546; decanus 79, 20; diocesis 451. ecclesia: S. Widonis; episcopus: Fridericus; v. *etiam* Iudaei.
- Spirkavia advocatus provincialis: Iohannes de Rinberg.
- de Spizzinberc: Eberhardus.
- Spoletanus ducatus 80, 20, 82, 20, 177, 20, 193, 15, 208, 10, 207, 20, 210, 5, 213, 35, 216, 5, 217, 15, 219, 1.
- Sprendeliugen 8, 20.
- St. Lath(omus) v. Stephanus Macconeti.
- de Stadekke: Hertnidus, Liutoldus.
- de Stainheim: Meinwardus.
- de Stalberg comes: Heinrichus.
- Stalhoum 630, 30.
- Starkenberc burgravius: Theodericus.
- Steina coenobium *Manch-Steinach* 21, 5.
- Stein, Steyne in Austria 104, 45, 107, 10.
- Stephanionacs, Estevenans solidi 480, 484, 25, 531, 10.

- Stephanus ep. Parisiensis 80, 40.
88, 25. 84, 40.
- Stephanus decanus Traiectensis
378, 10.
- Stephanus de Insulis canonicus S.
Donati Brugensis 388, 10.
- Estevas de Bar pretez de la Chail-
laide 396, 15.
- Stephanus Maconeti clericus 438, 1.
- Stephanus comes palat. Reni dux
Bawariae 522, 15. 614. 615, 1.
- Esteveins sires de Coumenieres 397, 10.
- Stephanus de Oseler dominus de
Nova Villa 536, 5. 541, 25.
- Stephanus dominus de Oseler 536,
10. 541, 25.
- Stephanus de Missowe, Meissowe
marschaleus Austriae 264, 35. 329,
45. 330, 10.
- de Steppach 459, 1.
- de Steremberch: Ierozlaus.
- de Stesza: Hermannus.
- Stetin 606, 35.
- Styria, Steyer, Styrienses 101, 30.
104, 15. 105, 30. 106. 110, 20. 115.
116, 25. 122, 1. 125. 126, 25. 138, 15.
140. 220, 30. 264, 5. 325, 25. 326, 25.
327. 328. 329, 15. 330, 20. 357, 1.
406. 407. 468, 1. 595, 25. 642, 20;
ministeriales 622, 30.
- Stochvisch miles 610, 20.
- Stoltzneck castrum 459, 1.
- Storm: Henricus.
- de Storteleboele: Bertoldus.
- Stouffe *Stauff* 4, 10.
- de Strachonitz: Bavarus.
- de Stralendorp: Heningus.
- Stralesund 606, 35.
- Strigoniensis archiepiscopus 142, 15.
- Stromayer 628, 40.
- de Stubenberch: Wulfingus.
- Suessionensis canonicus: Petrus de
Piperno.
- Sufelheim curtis 448, 30.
- Sugeria v. Suzaria.
- Sulbach curia 31, 35.
- Sulmez comes: Henricus.
- Sulz *olim prope Weingarten* 621, 10.
- de Sulze comes: Hermannus.
- Sultzbach 630, 5.
- de Sumberberch: Hadamarus (I.),
Hadamarus (II.), Leutwinus.
- Sünnehoim *Sinsheim* 347, 25.
- Sure 156, 40.
- Surianum 218, 15. 247, 5.
- Sarse opidum 157, 1.
- de Suzaria (Sugeria): Guido.
- Swabach 628, 1.
- Swadowe castrum *Schwaden* 344, 35.
- de Swandowe: Rüdolfus.
- Swant *prope Schwabach* 21, 5. 201, 35.
- de Swartzburg comes: Guntherus.
- Sweinfurte 629, 15.
- Swerinenses comites: Helmoldus,
Nicolaus.
- Swevia, Swaben 331. 332. 363. 364.
505, 15; ducatus 299, 35; veate
485, 30. Sueviae superioris lan-
tgravius: Hugo comes de Werden-
berc.
- Swiggerus senior de Mindelbere
621, 20. 622, 15.
- Swize vallis 157, 1.
- Switz homines 441, 35.
- T.**
- T. filius Rucconis Bohemus 134, 30.
- Tana de Lieurti Mediolan. iudex
Cumanus 337, 40. 340, 10.
- Tanclim 606, 35.
- Tartar: Lanfranc.
- Tartari 590, 45. 591, 5.
- Taurinensis episcopus: Gaufridus.
- Tazzo fil. Bsnatonis Bohemus 134, 30.
- de Tecke, Techia duces: Ludowicus,
Conradus.
- Teyspach hofmarchia 522, 20.
- Temple, visiteur du 632, 5; Templi
militiae ord. de Remis praecceptor:
Galcherus.
- Tentzel 629, 10.
- Th. decanus maioris ecclesiae Colo-
niensis 319, 35.
- Th. de Hensberg 351, 30.
- Th. de Hoenvels fil. Philippi 79, 20.
- Thiebaus doiens de Bar prestes
403, 20.
- Thiebauld cuens de Bar 390, 30.
391. 393. 394, 30. 395, 45. 396, 30.
397. 398. 399, 30. 401, 20. 402. 403.
404, 40.
- Tybaldu, Thibaldus comes de Firreto
(Pirreto, Pherreto) 72, 20. 81, 5.
83, 30. 85, 1.
- Theobaldus dominus Novi Castri
484, 1. 536, 5. 541, 25.
- Thibaut de lo Reigne 633, 5.
- Dietsalmus de Guttingen vicarius in
Tuscia 342, 25. 343. 575, 20.
- Dietherus comes de Catzenelle-
boche 12, 25. 28, 15. 29, 1.
- Dietherus Nezel, Nezelo 650.
- Ditlevus de Parkentin 610, 15.
- Dyctmar von Vintalle 557, 1.
- Thierande de Lannevey 391, 25.
- Dittricus ep. Gurcensis 106, 15. 119,
20. 133, 1. 141, 20. 145, 15.
- Theodericus marchio de Landes-
perch 133, 35.
- Theodricus, Thyzmannus iunior
lantgravius Thuringiae 457, 30. 612.
- Theodericus purchravius in Ponte
135, 20.
- Theodoricus burgravius in Starken-
berg 453, 15.
- Theodericus comes Clevensis 320, 45.
367, 5. 483, 30. 606. 606.
- Thierris sires de Nueville 395, 20.
- Tidericus de Buren 610, 25.
- Tidericus de Kalant 610, 40.
- Dietrich 537.
- Thedisius de S. Vitali uxor: Marga-
rota.
- Tetwicus de Orda 610, 35.
- Terdona 436, 10.
- Terrae Laboris mercatores 335, 1.
- Terra: Orientalis.
- Terra Sancta 53, 35. 111, 15. 148, 35.
224, 10. 230, 25. 281, 25. 460. 515, 35.
539, 30. 590. 591, 1. 594, 30. 595, 20.
596, 25. 597, 35. 598, 30.
- in Tervisina marchia vicarius gene-
ralis: Rudolfus cancellarius.
- de Teuffenpach: Offo.
- Teutonia, Theotonicus 563, 40; ydi-
oma 43, 5; lingua 570, 10; milites
568, 30; principes 591, 1; v. *etiam*
Alemannia, Germania, Romanum
imperium.
- Teutschherren 629, 15; Theutonico-
rum domus Hospitalis S. Mariae
fratres per regnum Allemaniae
29, 25. magister: Bruchardus.
- Theutonicorum domus commendator
per Austriam: Henricus praepos.
Werdensis.
- Theutonicae domus fratrum in Con-
fluencia commendator: Mathias.
- Tilemannus de Swarzenberg 533.
- Tylisperch castrum 459, 10.
- von Tillendorf herre 557, 25.
- Tymotheus ep. Zagabiensis 140, 15.
141, 30.
- Tinerius Altoviti 576, 20.
- Tirolense dominium 300, 1. comites:
Albertus, Meinhardus.
- Tiutiensis villa *Deutz* 461, 10.
- Thobias de Bechin burgravius in
Froburg 464, 5.
- de Toggenburg comes 157, 30.
- Tolomeus de Silva iudex de S. Mi-
niate 343, 15.
- Tholose 635, 1.
- Thomas tñnherr von Solotern 560, 5.
- Thomas de Saint Mihiel chenoines
de Verdun 402, 30.
- Thomas comes Sabaudiae filius:
Philippus.
- Thomas princiers de Verdun 390, 25.
392.
- Thomas Brichart 634, 20.
- de Thoneis: Vilelmus.
- Toques v. Tusc.
- Tournay, Tornacensis diocesis 397, 45.
382. 634, 30; evesque 541, 20. ec-
clesia: S. Brietii.
- Tornodori comes: Karolus rex Sici-
liae.
- Totto de Ammanatis 580, 25.
- de Toufers, Tauvers, Tavers: Ulricus.
- Traiectiensis praepositus, canon. Leo-
diensis 413, 15. 415; maior praec-

positus 381, 45. episcopus: Iohannes; decanus: Stephanus.
 de Travenemunde: Ludolfus.
 Trencense forum 640, 40. 648, 5.
 Tremonia v. Dritmunden.
 Treverensis diocesis 478, 20; ecclesia 478, 30. archiepiscopi: Henricus, Boemundus.
 de Tribesea: Wernerus.
 de Tribow: Godeke.
 Tridentinus episcopus 300, 5. episcopus: Henricus.
 Trivels v. Drivels.
 Tripolitanus episcopus: Paulus.
 Triuffe 631, 5.
 de S. Triverio: Aymo.
 de Truhendingen comes: Fridericus.
 de Truhsen: Gotfridus.
 Thucia v. Tuscia.
 Tudertinus archidiaconus: Nicolaus.
 Tullenses, Toul 503, 40. maior archidiaconus: A.; chapellains l'evesque: Wautier de Fou.
 Tulnense *Tulu* iudicium 641. 648.
 Tumbo de Novo Castro 157, 30.
 de Tune: Henricus.
 Tunneke: Volzeke.
 Thuregum, Duregun, Zurich, Turicenses 5, 5. 58, 5. 73, 20. 77, 35. 78, 25. 407, 30. 408, 1. 442, 10. 479. 636, 30. 637, 35. abbatissa: Elizabeth; praepositus: Iohannes; de Turego: Henricus.
 Thuringia 165, 20. 257, 5. 367, 30. 388. 471. 502, 20. 507, 30. 521, 35. 523, 15. 528, 25. 611. 623, 20. 624, 5; nobiles ac ministeriales 623, 20; pax 612, 35; conservatores pacis generalis 528. 529. Iantgravii: Albertus, Henricus, Theodricus iunior; capitaneus: Gerlacus de Bruberg; v. *etiam* Iudaei.
 Turonensis: Symon.
 Tournois livres 682, 25. 684. 685.
 de Turis: Guillelmus.
 de Turri dictus 555, 35.
 de Tuscan. *Toscanelia*: Martinus.
 Tuscia, Tusc 86, 10. 195, 25. 245. 258, 30. 259. 260. 261. 342. 343, 25. 346. 346, 10 (Thucia). 347. 353. 354. 360. 605. 568. 570. 579, 30. 580. 584. 585, 5. 588, 40 (Toques). 645, 35; mercatores 385, 1; societas 576; vicaria 584, 30. comes palatinus: Guido de Salvatico; vicarii generales: Rudolfus cancellarius, Percivallus de Lavunia, Iohannes de Cabilone; vicarii: Diethalmus de Guttingen, Matheus card. diae. S. Mariae in Porticu, Ursus de Ursinis.
 Tusculani card. episcopi: Petrus, Ordonius.
 de Tiwingen comes palatinus: B.

U.

de Ubaldinis: Hugolinus de Senno.
 Uberlingen 4, 25; v. *etiam* Iudaei.

Ubertus card. diae. S. Eustachii 43, 10. 45, 40. 47, 35. 84, 10. 171, 35.
 Ubertus de Pino Cumanus 338, 1. 840, 15.
 Uffunbure *Offenburg* 3, 20.
 Ufkirchen *Aufkirchen* 4, 1. 629, 30.
 Ugolinus v. Hugolinus.
 de Oliveto: Aspectatus.
 Ulma, Ulmea, Ulme 4, 15. 300, 15. 318, 15. 485, 40. 487, 15. 557, 30; v. *etiam* Iudaei.
 Ulricus abbas S. Galli 636, 25.
 Ulricus abbas Heremitarum ord. S. Bened. 637, 30.
 Ulrich von Brengarten tñherr von Solotern 560, 5.
 Ulricus notarius 105, 15. 107, 30; protonotarius Ottokari regis Bohemiae 109, 10. 123, 25. 127. 128, 15. 133. 136, 30.
 Ulricus dux Karinthiae 355, 30. 357, 30.
 Ulricus comes de Hælfenstein 72, 30.
 Ulricus comes de Heunburch 119, 35. 622, 25. 658, 20.
 Ulricus de Hanowe, Hagenauwe 378. 379, 20. 412, 30. 422, 40. 426 (comes). 463, 15. 469, 1. filii sororis: Henricus et Reinhardus de Wilinawe.
 Ulricus de Minzenberg filia: Adelheidis uxor Reinhardi de Hanowe.
 Ulricus pincerna de Rammstein 622, 20.
 Ulricus de Aychain 621, 15. 622, 15.
 Ulricus de Capella 134, 25. 326, 1. 329, 45; iudex provincialis super Anasum 330, 15.
 Ulricus de Clingen 292, 5.
 Ulricus de Eychen 331, 30.
 Ulricus de Vihoven 642, 5. 644, 20.
 Ulricus von Hosten 625, 15.
 Ulricus de Pillichdorf 264, 35. 642, 1. 644, 15.
 Ulricus de Rörmos vicedominus ducis Bavariae 363, 25.
 Ulricus de Rusecke 555, 30.
 Ulricus patruus Meinwardi de Stainheim 656, 15.
 Ulricus de Toufers, Tauvers, Tuvers 264, 30. 266, 30. 329, 45. 331, 10. 642, 1. 644, 15.
 Ulricus advocatus in Crenkingen 48, 10.
 Ulrich der amman 629, 10.
 Uldricus Divitis, Ricz civis Friburgi.
 Ungaria 104, 45. 107, 10. 142, 15. 256, 20. 590; episcopi 132, 25; regina 590, 40; rex, regnum 140. 424, 30. 426, 5. 440, rex: Ladislaus; reginae dapiferorum magister: Aladarius.
 li Hungreis: Iaques.
 Urbana 565, 1.
 Urbinum, Urbimates 177, 35. 179, 35. 180. 181, 30. 182. 183, 5. 186, 30. 187, 20. 188, 35. 193, 30. 199, 20.

208, 10. 207, 35. 208, 5. 210, 5. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 Urbs v. Roma.
 Urbavetus 248, 40. 251, 15. 253, 5. 261. 439, 30. 440. 585, 20.
 Urdingen 605, 20.
 de Ursinis: Ursus.
 Ursus de Ursinis (vicarius Tusciae) 360, 40.
 Ursus marschalcus curiae Nicolai III. 170, 45. 173, 10.
 de Usies dominus: Henricus.
 Ussoborius de Namais 130, 30.
 Uzk *Aussig* 344, 35.

V latinum.

de Vaciz: Waltherus.
 de le Vakerie: Willelmus.
 Vaul des Escoliers abbei: Beilcham; ordre: Iehans de Deu en Savengne prestes.
 Valascus ep. Egitaucensis 187, 15. 188, 20.
 Valenchenensis villa 458.
 Valentia *Valence* 596, 45; Valentinus episcopus 653, 30. 654, 20. 655, 10; Valence cresque 633, 1; Valentin. et Dien. episcopi: Amedeus, Iohannes.
 S. Valentini de Ferentino canonicus: Angelus.
 Vallis: Georgii.
 Vallis: S. Gregorii.
 Vallis S. Mariae monast. ord. Cyst. 416.
 Vallisumbrosae ord. monasterium: S. Michaelis de Pasignano; monachus: Benignus.
 Vatharius rex 590, 45.
 de Vaze: Gualterius.
 Velletri 515, 1. 516, 25; Volletrenses episcopi v. Ostienses.
 Veneti 120, 25. Venetiarum dux: Iacobus Contareus; civis: Marinus Pasqualicus.
 Saint Venne: Mont.
 Venture: Soccus.
 Vercellae 486, 10.
 Verdenois, Verdun v. Viridunum.
 Vermili Alfani: Iacobinus.
 Vernion de Rampont 391, 25.
 Verona 300, 1.
 Vetoviensis purchravius: Znilo.
 de Veçano: Orlandus.
 de Vezcosia: Angelus.
 Vezour deveria 537. vicecomes: Aymo de Faucoigny.
 Viridunum, Verdun 392. 393. 394. 395, 45. 396. 397. 398. 400. 401. 402. 403. 404. 405, 1. 508; nomina civium 400. 401, 1; diocesis 391, 40. 392, 1; episcopus, sveschiei 392, 1. 393. 395, 45. 397. 398. 400. 401.

402. 403. 404. 405; Verdensis pont 398, 13. 397, 40. 401, 15. ecclesiae: S. Magdeleine, Saint Paul; episcopi: Raoul, Robert, Gerardus, Iacobus; archidiaconus: Renars; chanoines: laiques de Bornmont Thomas de S. Mihiel; chanoeliter: Nicles de Belrain; doctores: Richars II Grenetiers; principes: Thomas; v. *etiam* freres Precheors.
- Viccomes: Matthaues.
- Vicedominus card. ep. Prænestrinus 48, 5. 45, 35. 47, 30. 171, 30.
- Saint-Vitteur eccl. Parisiensis 685, 5.
- Viennensis archiepiscopus 658, 30. 654, 20. 655, 10; regnum v. Arslatense. de Vienne d'au fin: Robert, Iehan; Vienensis et Albonensis comes: Humbertus Dalphinus; d. V.: Philippe.
- Vighezele 565, 1.
- de Vignueles: Witiers.
- de Viliaris dominus: Humbertus.
- Villa cum eius curte 564, 45.
- Villa: Nova.
- de Villafons dominus: Waltherius de Montefalconis.
- de Villers: Willaumes II Moinnes.
- Virion. et Arscot. dominus: Godefridus de Brabancia.
- de S. Vitali: Thedius.
- Viterbium 118, 15. 114, 5. 146, 30. 148, 15. 187, 10. 188, 15. 189, 5. 193, 25. 219, 40; Viterbiensis episcopus 187, 15. 188, 20.
- S. Vitus 459, 25.
- de Wildenberg: Gerardus.
- de Vurio: Albertus.
- Vulterana civitas 572, 1; ecclesia 572, 5. episcopus: Rainerius.
- W. Gu.**
- W. decanus et archidiaconus Coloniensis 467, 30.
- W. notar. 5, 20.
- Wackerbart: Otto.
- de Wademont cuens: Henris.
- Walde 628, 40. 629, 1.
- de Waldecken comes 321, 1.
- de Waldenberch: Ierco.
- Waldenberg 461, 5.
- Walkenriht, Walkenredense monasterium, ecclesia ord. Cist. 416, 5. 441. abbas: Hermannus.
- Galcherus ord. mil. Templi de Remis 503, 1.
- Walramus praepositus Aquensis capellanus Rudolphi regis 351, 30.
- Walramus, Galeranus Iuliacensis comes 320, 45. 463, 45. 463, 1. 467, 30. 539, 35. 632, 35.
- Walramus de Berghheim 467, 30.
- Walramus, Walramus de Valkenburg 302, 35. 488. 489, 5.
- Walterus ep. Conventrensis et Lichfeldensis 538, 35.
- Wautiers de Fou prestes 394, 1.
- Waltherius, Gautier de Montefalconis dominus de Villafons 480. 488, 5. 536, 10. 541, 15.
- Wautier de Beauchamp seneschal du roy d'Engleterre 541, 30.
- Waltherus de Klingen 383, 20. 555, 30. 556, 15.
- Walterus pincerna de Limburgh 99, 1.
- Gualterius de Vaze Mediolan. iudex Cumanus 397, 25. 840, 5.
- Watier d'Appremont 391, 25.
- Walterus de Cokelers 388, 10.
- Waltherus de Halliwiler 555, 35.
- Waltherus de Vaciz 636, 30.
- Wauteres Pogues de Verdun 400, 45.
- Waltehr anman von Sant Gallen 625, 10.
- Waltsahsen, Waltsassen 624, 25. 627, 10.
- Wancheim *Wankum* 606, 15.
- Wangen 4, 20.
- Waradiensis episcopus: Lodomirus.
- de Wartenberch, Wartinberc nobilis: Cunradus.
- von Wartense voete: H., Bur.
- Warzlau dux Slavorum 609, 15.
- de Wasia terra 288, 30. 290, 1. 302, 10. 303, 35. 387, 5.
- Wassenberg castrum 461, 15.
- de Wattronville sires: Robers.
- Wazterus de Comerci dominus de Castravillano 586, 10.
- Wede 461, 5.
- de Wedenswile: Rudolphus.
- de Wedinsweiler: Cünradus.
- Weibestat 3, 25.
- Weide 629.
- Weitterebia, Wedrevia 368, 35; v. *etiam* Iudaei.
- Guelfo comes de Capraria 572, 25.
- Guelfus filius: Iacobus.
- Guelfus fil. Iacobi domini Guelfi miles 657.
- Welizlaus Pragensis, Olomucensis et Wissegradensis canonicus, protonotarius Wenceslai regis Bohemiae 649, 10.
- Wencezlau rex Bohemiae fil. Ottokari 107, 10. 342, 1. 344, 15. 346. 408, 20. 417, 20. 426. 455, 20. 456, 25. 457, 20. 458. 464. 468. 551. 40. 553. 10. 627, 5. 648, 40. protonotarius: Welizlaus.
- Wentelstein 630, 15. burgrafe: Chunrat.
- Wer. de Bischofhusen 321, 1.
- Wer. de Ithere 321, 1.
- de Werbenwae: Henricus.
- Werda, Werde *Kaiserswerth* 2, 25. 93, 30. 94. 96. 450, 35. burgravius: Germandus; praepositus: Henricus; v. *etiam* Iudaei.
- Werth, Swebisch, Werd *Donauwörth* 4, 5. 630, 1; v. *etiam* Iudaei.
- Werdarius 184, 25.
- Werde villa *prope Nürnberg* 21, 5. 291, 35.
- de Werde *Wörth* comes: Sigbertus.
- de Werdenberc comes: Hugo.
- Werdense castrum 320, 1. 321, 5.
- Werdinensis *Werden* abbas 427. 428.
- von Werdingehusen: Friderich.
- Werle castr. 461, 20. domini: Henricus, Iohannes.
- Wernhardus ep. Pataviensis 358, 5.
- Wernhardus ep. Sekoviensis 72, 20. 119, 20. 120, 10. 138, 1. 141, 20. 143, 5. 145, 15. 205, 40. 206, 5. 208, 35. 211, 25. 325, 35. 641, 45. 644, 10.
- Wernhardus de Schowenberch 264, 20. 326, 1.
- Wernherus, Guarnerus archiep. Maguntinus 7, 15. 8, 20. 9, 1. 11. 12. 13. 15. 16. 18, 30. 21, 25. 28, 10. 29, 1. 39, 10. 43, 10. 45, 5. 47, 20. 61, 10. 70. 99. 101, 20. 106, 10. 150. 171, 35. 203, 40. 208, 45. 214, 20. 217, 40. 219, 30. 220, 5. 302, 1. 319, 35. 322, 5. 327, 5. 341, 15. 636, 15. 648. 649, 10.
- Wernerus praepos. S. Gereonis Coloniensis 319, 35. 467, 30.
- Wernerus de Lapide capellanus Rudolphi regis 291, 1.
- Wernerus de Bolandia, dominus de Bolanden 12. 28, 15. 29, 5. 39, 15.
- Wernerus de Axekow 610, 40.
- Wernhers von Inckholz son 145, 10.
- Wernerus de Tribeses 610, 20.
- Wernerus Gesevitz 610, 40.
- de Wernigerode comes: Albertus.
- de Wernode: Alexander.
- Werthaim 519, 35.
- Wesela, Wesalia, Wisalionses *Oberwesel* 2, 20. 151, 15. 166; v. *etiam* Iudaei.
- de Westenburg: S.
- Westfalia 321, 1. 478, 15; dux v. Saxonia. marschalculus: Otto comes de Eversteyn.
- Westhoven curtis 461, 10.
- Westmonasterium 160, 20. 490, 5. 497, 35. 499, 25.
- Westflaria, Wethlogenses *Wetzlar* 2, 10. 9, 30. 151, 15. 349. 458, 30; Wethlar. praepositus, canon. Leodiensis 413, 15. 415.
- von Wettiswiler herre 556, 15.
- Wicboldus archiep. Coloniensis 551, 40. 553, 10.
- Wichardus bischof von Pazzowe 269, 15.
- Guicciardus fil. Adalardi notarius 658, 5.
- Wichardus de Slet 642, 5. 644, 20.
- Wihartslag castrum *prope Krens* 109, 1.
- Wichmundus de Einingsburch 363, 25.
- S. Widonia Spirensis praepositus: Otto.
- Guido de Suzaria leg. prof. 343, 15.

562, 30. 563. 564, 30. 567, 20. 568, 1. 569, 10. 573, 30. 575, 3. 658, 1.
 Guido de Codonio comes de Lavania 543, 1. filii: Opizo (legit.), Saladinus, Opizo (illegitimi); filia: Margaretha.
 Guido comes Flandrias 301, 30. 302. 303. 304, 1. 322. 323, 10. 327. 328. 461, 15. 463, 1. 513, 35. 540. 541, 20. 543. 632.
 Guido comes S. Pauli buticularius Franciae 539, 35. 540, 5.
 Guido de Salvatico comes palat. in Tuscia 568, 15.
 Wienna, Wyene 105. 107. 108, 5. 110, 40. 118, 30. 119. 120, 10. 121, 15. 122, 15. 127, 30. 128. 133, 40. 139, 15. 141, 25. 145, 5. 152, 30. 156. 157, 30. 158. 159. 160. 164, 15. 165, 35. 166, 40. 168, 20. 174. 178, 15. 191, 10. 206, 1. 209, 1. 221, 30. 222, 25. 239. 240, 30. 241, 35. 242, 35. 243, 35. 245, 10. 246, 5. 247, 15. 249. 250. 254. 255. 256. 257, 15. 258, 10. 259, 30. 263, 25. 264. 266, 35. 281, 10. 458, 30. 626, 35; ecclesia 105, 15. 107, 30. 109, 10; moneta, denarii 640, 35. 641, 30. 643, 35; pondus 658, 30. cives: Baltramus, Chunradus notarius; v. etiam fr. Minorum domus.
 Wila *Weil der Stadt* 3, 35.
 Wilburck 520, 35. 521, 20.
 Wildegravi v. Silvestri comites.
 de Wildenrode: Chunradus.
 de Wildenstainer 631, 10.
 de Wildonia: Herrandus.
 Wileburgensis praepositus: Landulfus.
 de Wilenauwe comes 12; de Wilenauwe: Heinricus, Reinhardus.
 Wilenbach curtis 448, 20.
 Wilesowe *Willesau* castrum 157, 1.
 Wilhelmus, Wilhalmus, Willaumes, Guillelmus
 Guillelmus card. presb. S. Marci 43, 10. 45, 35. 47, 30. 80, 35. 84, 10. 169. 171. 249, 30.
 Guillelmus archiep. Corinthiensis 187, 10. 188, 15.
 Guillelmus ep. Aretinus 262, 15. 571, 45. 572, 45.
 Guillelmus ep. Ferrariensis, legatus apostolicus 562. 563.
 Wilhelmus ep. Lausanensis 80, 40. 156, 35. 310. 311. 443, 5. 449, 20.
 Guillaume avesque de Mes 393, 25. 395, 45.
 Wilhelmus de le Vakerie canon. eccl. S. Marine Tornacensis 388, 5.
 Villermus de Thoneis fr. ord. Praed. 313.
 Guillelmus de Belloforti clericus 315, 25. 316, 1.
 Wilhelmus de Kylkenny iur. civ. prof. 498, 15. 502, 15.

Guillelmus de Schaffhusa not. 436, 35.
 Willelmus rex Romanorum 288. 289, 5.
 Wilhelmus comes Iuliacensis 23, 10. 29, 1. 39, 40. 39, 15. 163, 10. 462, 45. 463, 5.
 Guillelmus comes de Mangone 572, 25.
 Wilhelmus dominus de Dortmund 636, 10.
 Guillelmus de Mauzolino iudex Placentinus 561, 20. 562, 10.
 Guillelmus de Pessina Mediolan. iudex Cumanus 337, 40. 340, 10.
 Guillelmus de Turre Cumanus 337, 40. 340, 10.
 Guillelmus de Guilizono Cumanus 336, 25. 337, 1. 338, 20. 339, 20.
 Guillelmus Guittus Cumanus 337, 45. 340, 15.
 Wilhelmus de Arguel 536, 10.
 Willaumes de Boilrain 398, 30.
 Willehelmus de Belloforti 369.
 Guillelmus de S. Flora 573, 40.
 Wilhalmus de Hoheneke 14, 35.
 Willehalmus de Scharfenberk 622, 30.
 Guillelmus de Sorrezina potestas Cumarum 336, 20. 337, 40. 339, 40.
 Willaumes li Moines de Villers 399, 35.
 Willehelmus de Winterowe 8, 25.
 Guillelmus maior Bisuntinus 481. 482.
 Willelmus Bohemus 135, 20.
 Wilhalmus procurator comitis Haynomiae 301, 10.
 de Guilizono: Guillelmus.
 Willence v. Veldenze.
 de Wiltingen: Lupoldus senior, Lupoldus iunior.
 Wimpina *Wimpfen* 3, 25.
 de Vincestre eueque tresor 635, 5.
 Windischmarich v. Slavica marchia.
 Winendale in Flandria 387, 45.
 de Wingarton, Winegartin monasterium, ecclesia 621, 20. 622, 10. abbas: Hermannus.
 Winhardus de Rorbach 8, 25. 72, 35. 331, 30. 363, 25.
 Winricus de Bacheim 3, 20.
 Wiricus de Vrenze 351, 30. 554, 15.
 Winsbere 3, 25; de Winsperg: Conradus, E.
 de Winterberch: Purchardus.
 de Winterowe: Willehelmus.
 Winterthür 163, 35.
 Guis de Nuicillei de Verdun 400, 45.
 de Wiratbere dominus 624, 30.
 de Wirtenberg, Vertembere comes: Eberhardus.
 Wirzeburc v. Herbiopolis.
 Wisbach officium 534, 1.
 Wisbaden 2, 10. 534, 20.
 Wismaria 606, 35.
 Wissegradensis canonicus: Welizlaus protonotarius.

Wizenburo, Weissenburch in pago Nordgau 4, 1. 629, 30.
 Wizenbure, -Wissonburg in Alatia advocatia 3, 1; Wizenburgenses 151, 15. 323, 25. 365, 35. 451, 35. 504, 10; ecclesia 323, 10; vasalli monasterii 452, 1. abbas: Edelinus.
 Wizenburch castrum prope Schaffhausen 407, 30.
 Wit. marchyo de Burgov 99, 1.
 Witicho, Widego ep. Misnensis 43, 15. 45, 10. 47, 25. 61, 10. 171, 40. 612.
 Witiers de Vignueles 401, 1.
 Witkonides, Witogonides 129. 130. 136, 30.
 de Witra: H. senior, H. marschalcus.
 Wittenberghs 253, 35.
 Guittus: Guillelmus.
 Wizlaus princeps Ruianorum 606, 30. 610.
 Wizzense 523.
 Wlucsand *Wlissingen?* 160, 30.
 de Wolchusen advocatus: Rudolphus.
 Wolfrathausen 614, 40.
 Wolfstein 614, 40.
 Worinch, Worinc *Worringen* 461, 30. 605, 30.
 Wormacia, Wormatienses 9, 25. 14, 40. 103, 10. 151, 15. 302, 30. 303, 25. 304, 1. 368, 25. 477, 15. 544. 545. 546. 636, 20; Wormatiensis decanus 79, 20. episcopi: Eberhardus, Fridericus; praepositus: Landulfus; v. etiam Iudaei.
 Wotzelndorf 630, 30.
 Wotzenwelt 630, 30.
 Wratislavia, Vratizlavia 132, 30; ducissa 132, 30. dux: Heinricus.
 Wliffingus mag. Hospitalis s. Iohannis de Mevrperge 72, 30.
 Wulfingus de Stubenberch 622, 25.
 X.
 Xanctensis praepositus: Heinricus de Clingenberg.
 Z.
 Zagrabiensis episcopus: Tymotheus.
 Zaizeimur *Zeiselmuer* 641. 648. 644, 1.
 Zamorensis canonicus: Fernandus.
 de Zanicalis: Ruffinus.
 Zeiningen, Ceiningen eccl. 647. 648. 649.
 Zelten *Zelting* 461, 25.
 Zerrum 564, 45.
 Zewissus (de Falkenstein) 129, 20.
 de Zezio: Bertarius.
 Znoyma *Znain* 130. 134, 30.
 de Zolre comes: Fridericus.
 Zřcil, Zřzelo: Fridericus.
 Zuge opidum 157, 1.
 Zurich v. Thuregum.
 Zweynbruken, Geminipontis comes: Heinricus.
 Zwimolo v. Smilo.

INDEX RERUM.

SCRIPSIT EDMUNDUS STENDEL.

abbatissa v. creatio.
 abedrenghen v. phenninge.
 abiudicare terras, comitatum 302, 40. 303, 35. 537, 15; abiudicatio 425, 15. feodorum 622, 40. 623, 1; et proprietatum per sententiam 650, 15; cf. adiudicare.
 accessorium 166, 25, 35; cf. dampnum.
 accusator legitimus 531, 5.
 acht, achte, acht, aht 269, 25. 270, 25. 271, 40. 272, 1. 10. 15. 273, 25. 30. 274, 35. 276, 15. 277, 5. 20-30. 278, 30. 279, 15-35. 281, 40—287, 1. 271, 25—276, 30; landes 266, 1; des riches 521, 5. 15; don in de hatte (*pro ahte*) 473, 40; bann und acht 376, 10 (*cf.* 272, 10); cf. proscripio; ehtic 276, 15; ahter, ahter 273, 20. 25. 278, 35. 40. 279, 1. 5. 286, 1. 15-25. 375, 10-20; cf. proscripius.
 acta 295, 10; curiae vicarii (generalis in Tuscia) 571, 20. 579, 45; iudiciorum 295, 1.
 actiones criminales et civiles 476, 35.
 actor 343, 10; civitatis 530, 30; comitis Sabaudiae 304, 25.
 actus civiles et publici 298, 1. 15; legitimi 297, 10; cf. honores.
 adiudicare terras, comitatum 302, 40. 303, 35. 537, 35; cf. abiudicare.
 administratio (vicario commissa) 382, 30. 35. 422, 25. 471, 15. 20. 509, 20; temporalium 421, 15. 637, 30. 35; principatus monasterii 637, 10.
 ad- (am-) ministrator 343, 10; bonorum et iurium imperii 342, 25; generalis (rex) 432, 15. 436, 30. 437, 40. 505, 25. 532, 5; amnestrouer general de l'empire, des biens de l'emp. de Rome 429, 1. 40. 430, 20.
 advocatiae 355, 15. 357, 20; advocatia Beronensis 157, 1; in Cemton, S. Galli 5, 1; opidi Confluentini 473, 35; apud Essinde etc. 461, 10; in Loynstein 469, 15. conobii in Steina 21, 5; in Wizenbvre 3, 1; ius imperii super a. Assindensis ecclesiae 320, 20-30; advocatia redempta 2, 20; imperio resignata 314, 40.

315, 5, 25; advocatiae prout moa est ab abbate recipiendae 427, 40; indebitae 61, 5; advocatiae, advocatitium, advocati ius, iudicium, iuridictio, exactio, redditus 254, 10. 443, 25. 519, 15. 20. 641, 5. 15. 20. 648, 20. 30; a. vacans pertinens ad terrae principem 254, 15. 20.
 advocati 222, 5. 257, 25. 258, 1. 296, 20. 603, 25. 631, 15; adversariorum in iudicio 301, 10. 555, 15; Augustensis 331, 20. 363, 25; Lubicensis 318, 5. 345, 35; de Plawe 611, 35; de Rimbberg 626, 1; de Wolehusen 636, 25; imperii 3, 30. 29, 30. 48, 10. 58, 25. 311, 20. 312, 10. 20; provincialis 478, 25. 533, 20; eius officium 478, 25. substituti 478, 30; a. specialis Romanae ecclesiae (rex) 440, 20; advocati vices gerens 626, 1; advocatorum ius v. advocatia; iniuriarum 420, 25.
 advocatitii homines 300, 30; cf. vogtman.
 aigen v. eigen.
 ainunge v. einung.
 aires (*gallice* = *erremens* = *latine* erramenta) don pladoier et des iugemens *Gerichtsprotokolle* 404, 1.
 albedo v. moneta.
 alligamentum v. moneta.
 alodium 125, 5. 20. 264, 25. 548, 10.
 ambaxator regis 336, 20. 338, 20. 35. 339, 40.
 amnestrouer, amministrator v. administrator.
 amici *Magen*? 528, 20. 529, 1. 624, 30; amici et parantela 608, 20; emenda amicis occisi praestanda 298, 10; la werre as amis (hominis occisi) 396, 40.
 ampt, amet 279, 10. 40. 286, 35. 375, 25. 435, 15. 627—630; v. schultzenampt; cf. officium.
 amt- (amet, ammet, am, un-) man 374, 15. 20; von Sant Gallen, Rinegge 626, 10. 15; comitia Palatini 485, 10. 15; regis 485, 35. 545, 10. 15. 25. 628, 15. 629, 5. 10.
 angariae indebitae 49, 15.

ansprechen bi dem aid umb den frid 273, 20.
 anziani, ansiani *ex. gr.* 88, 30. 40. 90. 5. 644, 35; anzianorum caput 645, 15.
 apaysimentum 304, 35.
 apertio viarum, munitionum 337, 30. 339, 10. 607, 30; cf. offnen.
 apparatus regius 51, 25. 52, 25.
 appellatio 343, 1. 530, 40; de calumpnia 342, 35; ad superiorem vel maiorem 531, 5; ad regis audientiam 505, 35; cf. bringen; comitis Flandriae a sententiis regis in iudicio et extra et coram rege et in eius curia 386, 15. 20. 35; ad sedem apostolicam 19, 35. 82, 10. 209, 35. 583, 5. 599, 5-25. 600, 5-15. 645, 40.
 appretiatio terrarum v. extenta.
 approbatio regis per papam 18, 20; cf. denominatio.
 arbalestriers v. magister.
 arbitrari *schiedlich urteilen* 104—107.
 arbitratore 106, 10. 107, 45. 108, 5. 131, 25. 30. 132, 1. 306, 30. 307, 20. 30.
 arbitri 8, 5. 10. 10. 20. 105, 1. 106, 5. 127, 20. 306, 30. 307, 20-30. 320, 30; electi 307, 30. 320, 25; Romanorum et Boemiae regum 104—108.
 arbitrium 107, 45. 320, 5. 40; arbitrii promulgatio 109, 15.
 archa communis 433, 1. 530, 25.
 archicancellariae officium 470, 20. 35; iura 470, 40.
 archicancellariatus sacri imperii 466, 15.
 archicancellarius 368, 1. 369, 20. 382, 25. 383, 30. 471, 10. 472, 10. 477, 5; sacri imperii per Germaniam 7, 15. 8, 30. 11, 5. 13, 20. 21, 25. 101, 20. 208, 45. 327, 10. 341, 20. 455, 25. 463, 35. 465, 25. 470, 35. 524, 10. 549, 1. 35. 40. 611, 15. 612, 15. 648, 5. 654, 40; per Ytaliani 10, 10. 11, 30. 19, 5. 21, 45. 326, 10. 341, 35. 605, 30. 647, 30.
 archidiaconus Coloniensis 467, 30; Parmensis 590, 25; arcediacer de Brabant 633, 20.
 archiepiscopatüs in Lombardia 486, 20.

archivum, n. in ecclesia Romanae 98, ss. 182, 1. 203, s. 249, 15. 15; thesauri 192, ss. 194, 30. — *tropice*: memoriae (cf. liber) 106, 20.
 arena v. census.
 argentum per terras Austriae deducendum 256, 20.
 armigeri 608, 20. 610, 40.
 [artium] priores 575, 20.
 arx imperialis sancti Miniati 569, 10. 577, 40. 578, 40; cf. castrum.
 assensus v. consensus.
 assessores 561, 20. 563, 10.
 assises 399, 30. 402, 40. 408, 40.
 attinentia corporalia et incorporalia 448, 15.
 aula imperialis, regalis, regia 64, s. 65, 30; Hungarica 141, 35; v. cancellarius, vicecancellarius, iustitarius, notarius, prothonotarius; aulae imperialis ius 645, s; tribunal 655, 15.
 baculus imperialis cum lilio 194, 45.
 baillivus, ballivus, balivus regis Rom. 912, s. 10. 481, 35. 449, 30; comitis Sabaudiae 311, 35; capituli 291, 1.
 balla, bala, banla lanae 658, 20 — 655, 10.
 banleia, banleia 434, 20. 531, 10; metae 486, 15. 532, 1.
 bann, pan(n), bannus, bannum, pannum *pena* 134, 20. 259, 15. 347, s. 354, 1. 436, 15. 505, 30. 531, 35; cantum librarum 134, 20; mille margarum 645, s. — *regalis sive regale proscriptio* 473, 40. 580, 1. 10. 15. 35; *offener bann* 272, 10. 273, 30. 559, s; in den pan chunden 618, 30; bann und aht 376, 10 (cf. 272, 10); sanguis bannus regalis, bannum 291, 1. 641, 35. — *papstes, legates bann excommunicatio* 373, 20. 616, 30. — *vini venditio prohibita, quod bannum vocatur* 486, 1. 531, 40. — *panholze* 271, 20; *panstat* 270, 10. 618, 1; *bennic* 376, 15; cf. *acht*.
 banneria civitatis 530, 20; cf. *vexillum*.
 bannire 580, 1.
 bannitor publicus vicarii generalis in Tuscia 580, 20.
 banus (Hungariae) 140, 15. 141, 30.
 barbaricae gentis nationes 26, 10.
 barones imperii, regia 140, 10. 141, 45. 228, s. 238, 25. 367, 10. 30. 425, 10. 426, 35. 488, 25. 440, s. 453, 25. 494, 20; provinciae Tusciae 579, 30; Angliae 497, 40; Siciliae 229, 30. 244, s; Ungariae 142, 15; terrae 602, s — 604, 15; fures inquirentes 603, s. 35.
 behalten 615, 30; cf. *diube wirt, recipere*.
 behausen 615, 30.
 bella publica 60, 40. 116, 30.
 beneficia ecclesiastica 34, 30. 264, s.
 bennie v. bann.
 heresrit v. propugnacula.

bona imperii, imperialia, regalia 19, 30. 14, 10. 29, 35. 258, 1. 405, 30. 438, 30. 533, 10. 577, 30. 579, 40; apud imperium romanentes 104, 40. 107, s; imperio immediate pertinentia 441, 20; cf. *guet*; b. i. et ad fcaum pertinentia 59, 35; imperium Thuringiae 471, 30; et regis et nostra (i. e. vicarii generalis) 348, 10; imperio vacantia 60, s; non alienanda per regem 341, 30. 342, 10; n. a. sine consensu principum, electorum 100, 40. 290, 25. 649, 40; occupata 53, 35. 102, 35. 314, 10. 492, 40. 496, s. 501, 10. 504, 25; occupatorum, alienatorum revocatio 30, 1-15. 30. 31, 30. 60, s. 78, 20. 95, 40. 112, 1. 301, 15. 315, 15. 423, 15. 491, s. 510, s; ad manum imperii 441, s; in potestatem nostram (regis) et proprietatem imperii 30, 20; ad debita integritatis formam 29, 25; b. i. in iudicio et extra iudicium exigenda 342, 30; commissio generalis de b. i. a quibuscumque detentis 29, 30; bonorum ab imperio tenendorum obligatio 377, 25. 35. 378, 1; v. administratio; principum ad principatus spectantia non alienanda 268, 15; decedentium proclatorum aut ecclesiarum vacantium ab imperio non occupanda (*ius spoliarum et regalium*) 32, 10. 209, 40; christianorum et Iudaeorum 382, 35. 471, 20; v. *feodalia*; bonorum publicatio 491, 25. 493, 15. 496, 25.
 borchrede v. pax.
 borigschaft 271, s; cf. *fideiussores*.
 bote, gewissir *procurator* 556, 10.
 brachium ecclesiasticum 380, 25. 381, 10. 513, s; saeculare 102, s.
 bringen, für uns (regem) 485, 20; cf. *appellatio*.
 bulla *passim*; aurea regalis, regia 179, 30. 183, 25. 184, 1. 199, 35. 201, 20.
 burgen 279, 30; cf. *fideiubere*.
 burch 271, 40. 278, s. 286, 1. 374, s; cf. *castrum*.
 burgraviae comitia in Nurenberch 20, 35. 291, 20.
 burgravius, burgravius, burkravius, buregravius, burchgravius, burchravius, burclavius, bulgravius, purcravius, purchravius, purchgravius. in Cadans 464, s; de Chirchslag 144, 30; in Froburg 464, s; Romanorum regis in Kuffese 441, 1; Magdeburgensis 253, 15. 326, 40. 356, 10. 457, 15. 466, 35; Misnensis 612, s; de Nurenberc 8, 20. 9, 1. 10, 20. 12, 35. 20, 35 — 22, 10. 28, 15. 29, s. 39, 15. 45, 10. 47, 25. 35. 72, 30. 81, 1. 83, 30. 84, 45. 98, 1. 110, 25. 119, 20. 122, 20. 128, 25. 124, 40. 125, s. 25. 45. 126, s. 10. 40. 127, 1. s. 35. 128, 15. 25. 35. 132, 1. 133, s. 10. 30. 135, 15. 35. 137, 1. 157, 30. 172, 1. 205, 45. 206, 15. 208, 35. 212, 25. 266, 30. 289, 20. 291, 20 — 292, 10. 301, 15. 326, 1. 329, s. 45. 345, 25. 358, 10. 413, 1. 414, s. 415, 25. 422, 35. 424, 15. 426, 1. 20. 427, 25. 623, 15. 642, 1. 644, 15.

655, 35; Olomucensis 185, 20; in Ponte 185, 20; in Starkenberg 463, 15; Vetoviensis 123, 20. 127, 10. 35. 128, 15. 133, s. 135, 15; b. in castris imperii receptus 98, 20 — 94, 30. 95, 20. 30. 35; v. *castrum*, *notarius*, *officialis*.
 burgrave, burgrafe, purgrafe 629, s. 15. 630, 10. 15.
 burckhust 639, 10. 15. 25; cf. *castris custodia*.
 purchlehen 630, 10; cf. *feudum*.
 burch-, burkman 374, 15. 20. 485, 25; v. *castrones*.
 burchstallus 459, 1; v. *castrum*.
 burgenses *passim*; subditi nostri (regis) 451, 15.
 burgermeistere 546, s; cf. *magister civitatis*.
 buteil, butel v. ius.
 caliba (= chalyba) *Stahl* 605, 30.
 camera, camara regis, regalis 421, 30. 565, 40; camerae regalis fiscus 263, 15; stipendia 570, 10; notarius 201, 15; servi *Iudaei* 334, 1-10. 366, 15. 368, 40. 369, 40. 389, 30; camera imperii *castrum de Pesca* 645, s; principalis *cives Bisuntini* 437, s. 582, 15; vicarii generalis in Tuscia 580, s; chambre de l'avesque de Verdun 398, 20; archiepiscopi Trevirensis 500, 1. s; abbas 452, 10. 15; papae v. *notarius*; regis Boemiae 184, 20; Tusciae (regis Siciliae) 569, 30.
 camerarius Austriae 157, 30. 264, 35. 266, 30. 330, 10. 642, 1. 644, 15; summus regni Bohemiae 464, s; monasterii Burrensis 173, 35; imperii *marchio Brandenburgensis* 457, 20; Maguntinus 368, 25; Olomucensis 185, 20; papae 170, 40. 173, s; reginae 296, 20; Salzburgensis ecclesiae 266, 25.
 kamprecht v. *duellum*.
 cancellarius, cancellerius, canzellarus 577, s; imperii 198, 30; regis 27, 1. 32, 20. 38, s. 63, 10. 25. 72, 35. 177, 35. 178, 1. 179, 35. 40. 180, 1. 186, 30. 35. 187, 40. 188, 35. 40. 193, 20. 25. 199, 15. 20. 207, 35. 40. 245, 25. 25. 246, 1. 15. 247, 25. 248, 1. 249, 20. 250, 20. 251, s. 252, 10. 20. 358, s. 562, 35. 40. 563, 35. 45. 572, 40. 573, 10. 574. 575, 1. s. 645, s. 20; aulae regiae, regalis, imperialis 42, 15-40. 43, 25. 45, 40. 45. 47, 1. 35. 64, s. 65, 20. 84, 15. 20. 98, 10. 25. 112, 20. 167, 25. 171, 25. 172, s. 20. 178, 40. 199, 10. 206, 10. 208, 45. 212, 25. 245, 25. 25. 246, 1. 15. 258, 20. 259, 20. 260, 35. 261, 30. 330, s. 342, 25. 345, 25. 346, 25. 562, 1. 563, 20. 564, 40. 565, 40. 568, 15. 569, 20. 570, s. 571, s. 573, 15. 574, 1. 578, 10. 20; curiae regalis 25, 25. 27, 1. 39, 15. 76, 40. 205, 40. 343, 30. 35; ignarus Latinam (= Italicam) linguam 563, 40; cf. *iuramentum*, *iurisdicatio*; cancellarii cappellanus 569, 15; fumi-

liris 569, 35. 573, 35; notarius 569, 15. 35. 546, 35; scriba 575, 10; sigillum 84, 15; cancellarius Achaiae 251, 20; regis Angliae 457, 30. 498, 40; comitis Comarum 333, 35; eius scriba 338, 5. 340, 25; cancellarius de Verdun 405, 10.

canones 505, 30; v. electio, ius, leges.

capellanus, cappellanus, cancellarii regalis 569, 15; collectoris starna 220, 35; ducis Saxoniae 459, 1; papae 194, 35. 199, 45. 201, 5. 208, 30. 208, 35. 211, 35. 218, 1. 10. 219, 35. 220, 5. 281, 5. 251, 20. 353, 30. 354, 30. 576, 15. 577, 20. 578, 10. 579, 5. 20; regis 37, 5. 205, 45. 306, 25. 208, 40. 212, 30. 291, 1. 352, 10, 35; regis Boemiae 126, 30; perpetuus in ecclesia s. Briccii Tornacensis 386, 10.

capere, malefactorem in ipso delicto 434, 15. 531, 10; pondera, mensuram vel panem 435, 15. 531, 30.

capitaneus, pacis 609, 40; generalis, conservatorum pacis 368, 5. 416, 30. 417, 5. 420, 35. 471, 5. 30. 628, 1. 529, 5. 30. 611, 15; cum vexillo imperii 624, 5; vicarii generalis absentis 611, 35; militie in Tusciam dirigendae 86, 10; societatis mercatorum et paraticorum civitatis Placentinae 568, 15; eius vicarius 561, 25. 562, 10. 15. 40. 563, 30. 25. 564, 1; vicarius capitanei civitatum Italiae, Lombardiae, Tusciae 88, 30. 40. 90, 5. 115, 30. 179, 40. 187, 35. 199, 20. 35. 260, 25. 261, 10. 486, 10. 20. 562, 10. 575, 30. 580, 20. 25.

capitulum saecularis ecclesiae Assindensis 546, 35; capituli consensus requirendus in nova infeodatione 119, 1. 10; Pattaviensis mensa 640, 20; v. baillivus, causae.

captiones 530, 30.

captivare v. forenses.

captivi 104, 20. 106, 35. 123, 30. 129, 1. 5. 491, 15. 608, 1. 5; dimissi 315, 10.

carcerum vincula 603, 15.

carceres privati 434, 40. 531, 20.

cardinales, cardines et columpnae ecclesiae 25, 1.

cartae abrasae 295, 5.

castellani 115, 30. 307, 25. 30; chasteillains 390, 25. 398, 40.

kusten zu Nuremberg 627, 35.

castra passim; imperii 165, 20. 260, 25. 291, 25. 293, 15. 305, 25. 310, 1. 5. 30. 311, 15. 45. 312, 30. 313, 5-15. 354, 25. 365, 10. 15. 30. 366, 15. 459, 1. 10. 460, 35. 45. 464, 35. 473, 20. 500, 5. 533, 5. 20. 40. 534, 15. 577, 40. 578, 30. 645, 5. 646, 5. 651, 15. 652, 10; castrum custodia burgravio commissa 93, 30-94, 40. 95, 15-35; cf. burckhuert; castellanos receptio 365, 10. 366, 15. 479, 10; castrum obligatum 94, 40. 469, 10; regi restitutum 320, 5. 321, 5; castrum imperii redditus 95, 35; obligati 93, 35; castra episcopatus Virdunensis 392, 1; castrum communiter possessum 519, 30. 35; castra destructa, expugnata,

obsessa 118, 10. 15. 121, 25. 419, 30. 483, 15; diruta per sententiam 419, 30; demolenda per iudices regales 118, 10. 15; non munienda, aedificanda, reaedificanda, reparanda 118, 15. 400, 35. 419, 30. 461, 20. 476, 10; suburbium castrum 519, 40; cf. burch, v. camera, obligationes.

castrones, imperii 454, 20. 469, 10. 651, 1. 5. 23. 35. 45. 652, 1. 5. 35. 40; oppidorum imperialium 469, 35; in castro imperii commorantes 293, 15; recepti 365, 30. 533, 5. 20. 40. 534, 15; castrorum feoda 293, 20.

castrone feodum 469, 10. 533, 30. 534, 5. 15. 35. 535, 1; a nobis (rege) et imperio tenendum 479, 15; successio in c. f. 412, 35; c. f. nomine deservire imperio 365, 15. 366, 1. 20; cf. purchlohn.

causa legitima 8, 15. 60, 10. 118, 10. 525, 15.

causae, civiles 485, 25. 531, 30; et criminales seu sanguinis 190, 30. 291, 25. 358, 40. 354, 1. 505, 30. 640, 40. 642, 5; sanguinum in bonis capituli 291, 1; criminales quam pecuniariae et aliae 347, 5; ad forum ecclesiasticum spectantes 472, 30; v. procurator, cf. sachen.

cautio 153, 25. 155, 5. 157, 15; fideiusoria 7, 25. 10, 25. 14, 20. 543, 10. 15. 603, 20. 656, 15; de purendo iuri in causa 543, 10; mutua 8, 1; pro pecunia 317, 5.

cenaura ecclesiastica 456 1; eius sententia 102, 15.

cenus, terrae, de arcis recipiendus 21, 1. 210, 30. 291, 30; imperio debitus 225, 45. 237, 15. 241, 1. 242, 10. 243, 10. 246, 30. 353, 35. 418, 25. 419, 5; Romanae ecclesiae debitus 43, 40. 82, 35; feudi imperialis 240, 10.

centa = iudicium terrae 639, 5.

ceptrum v. sceptrum.

cessatio throni v. vacatio.

chachago v. pecunia.

chambre v. camera.

chancelliers v. cancellarius.

chasteillains v. castellani.

chaufman, koufman 374, 15. 615, 45; cf. mercatores.

chirichgeriht 269, 35. 617, 40; cf. iudicium ecclesiasticum.

chnappen von dem lande ze Osterich 265.

choufen, lehon ch. 270, 20.

kiesen zu eine Romeschen kunige 435, 5; cf. electio.

citatio, ad iudicium, c. principum ad regis praesentiam 227, 15. 30. 237, 1. 35. 472, 5. 40; regis Boemiae publice facienda in civitate vel oppido comitis Palatini regno Boemiae plus vicino 60, 20; in curia [regis] et officialium scribenda et sigillis iudicum consignanda 61, 1; sportula pro citatione exigenda 61, 5; citationis terminus 60, 15. 472, 40; cf. petere, evocare, laden.

cives, oppidorum imperialium 409, 35; nostri, vestri (regis); de Gelnhausen 267, 40; de Thurego 58, 5. 442, 10. 479, 30; Northusenses imperii dominio pleno iure pertinentes 384, 20; c. vel opidani non residentes municipalium iurium beneficio carentes 415, 10. 15; c. n. iudice curiae non iudicandi 348, 20; extra civitates non in iudicium evocandi 479, 35; qui vocantur husagenossen 452, 5; qui phalburger vulgariter appellantur 61, 5.

civiles v. actiones, actus, causae, iudicium, leges, quaestiones, sapientia.

civitates, imperii, nostrae (regis), regales, imperio attinentes, subiectae 88, 40. 41, 20. 58, 5. 61, 5. 79, 5. 91, 5. 92, 20. 124, 1. 165, 15. 260, 35. 354, 25. 479, 30; imp. obligatae 166, 35; servientes regi 442, 15; civitatibus imperii commissio 318, 10. 25. 30; exenia regi praesentata 91, 5; stura soluta 384, 40; libertates iuribus imperii non praeduciantes 324, 1; c. libertata 324, 25; Coloniensis in temporalibus et spiritualibus ad archiepiscopum pertinens 461, 45; v. banneriae, consiliarii, consules, credendarii, iurati, munitiones, rectores, sigilla.

clage 557, 15. 558, 1. 5. 15; clager 558, 30; cf. accusator.

clamor 608, 15; cf. geschray, rüffen, scruchte.

clericus, noster (regis) 179, 35. 186, 20. 187, 30. 199, 15. 315, 25; c. n. specialis 163, 1; ducis Austriae 626, 25; regis Boemiae 126, 25; reginae Franciae 316, 1; comitis Sabaudiae 315, 25; clerici saeculares 593, 5; clericorum investitura 593, 15; v. defensio, dos.

clerus Alemanniae 472, 5. 35. 600, 1.

clientes Austriae 327, 30.

coadiutores, pacis generalis 619, 35; civium Coloniensium 476, 30.

coelectores 13, 25.

collateralis regia i. e. regina 15, 10. 16, 1.

collatio (in feodum) 522, 30. 640, 20. 642, 35; sceptrum nostro regio 355, 20. 357, 25; principatus, ducatus 326, 15. 35. 327, 15. 328, 1. 330, 20. 355, 10-20. 357, 20.

collectae 422, 15. 509, 10; cf. contributio, precariae, stura.

collector, collectio e. stura.

collegia regni Siciliae 244, 5; collegio principum imperii aggregare 325, 30. 637, 35.

colloquium generale apud s. Miniatum 577, 25.

comes passim; comitum praerogativa et privilegium, iura, libertates et honores 294, 30; comitum numero, titulo dignitatis et consortio aggregari 294, 30; ad statum promovere 294, 25; comes ad ducatum Bavariae vel Sueviae pertinens 293, 35. --- comes palatinus: palatini (= comites p.) per Ala-

- maniam et Slaviam constituti 362, 45; c. p. Burgundiae 410, 30. 411, 10, 15, 30. 412, 5, 15. 482, 20, 35. 484, 51
 Rheni *passim*; Palatinus (= comes Pal. Rheni) 11, 15, 25, 60, 15; *idem* iudex de bonis imperialibus et ad fiscum pertinentibus et iniuria imperio irrogata 59, 30, 35. 60, 15. 61, 30; inter fiscum et eius principes 61, 25; custos, rector vacantis imperii 115, 25. 116, 1; eius ius ab antiquo habitum 115, 25; iuramentum eorum rege et principibus praestitum 115, 35; c. p. Saxoniae 612, 10, 30. 613, 20; de Tiuwingen 93, 1; in Tuscia 568, 15. — comes Silvester *Wildgraf* 8, 20. 10, 20; v. *conestable*.
- comitantes latera regia 296, 15; cf. *comitiva*.
- comitatus 518, 35. 519, 1, 5; Palatii 10, 35; Burgundiae 253, 30; Lucanorum 645, 5; v. *Ind. nom.* Bachgowe, Cameracensis, Folkalkeria, Hoylandia, Iuliacensis, Provincia; comitatus ab imperio habendus 487, 30. 537, 20; abiudicatus, adiudicatus 557, 15; vacans a rege alteri concedendus 332, 30, 35; c. sub imperio sine regis consensu non dividendus aut vendendus 332, 25; comitatus resignatio 332, 30; in comitatu successio 308, 35; munitio in e. non erigenda 487, 35; v. *consuetudines*, *feodum*, *iudicium*, *sigilla*; cf. *graschaft*. — v. *comitiva*.
- comitia comitis 255, 35. 300, 5; comitia in Lombardia 486, 20; comitiarum iudicia in hofmarchiis resignata 522, 20, 30; divisio 592, 35; v. *buregravia*.
- comitiva, comitatus 525, 30; militiae regis 122, 1. 162, 15. 314, 10; principum, feudatariorum ad coronationis sollempnia 67, 25, 30, 45; pro imperii necessitate 183, 35; *conductus* 160, 20; cf. *comitantes*, *sequela*, *volga*.
- commendator fratrum domus Theutonice 288, 1; provincialis 626, 25; per Austriam 72, 20; comm. ordinis Hospitalis s. Iohannis domus Coloniensis 477, 30.
- commissio, civitatis imperii 318, 10, 25, 30; ducatus Austriae 163, 25; generalis de bonis imperialibus detentis 29, 30; iurium imperii 165, 20. 257, 5; vicariatus, vicium regis 149, 25. 264, 5. 368, 5. 382, 20. 422, 35. 471, 30. 508, 1.
- com(m)unes 486, 20.
- communitates, imperii 228, 5. 238, 25. regni Siciliae 229, 20. 244, 5; communitas in terra locata et exposita 442, 25; adiacens villae 442, 30; terrarum 328, 20, 30.
- compaignies et autres marcheans Ytaliens 635, 10; compaignie des richars (*Grosskaufleute*) de Luques 635, 10.
- compaignie fait au roy de France 403, 1, 25.
- comparum sententia 512, 20.
- complices 650, 15.
- compositio (*pax*) *passim*; compositores *ex gr.* 106, 10. 108, 1; compositionis forma 109, 10. 122, 5; compositio cum offensis 60, 40. 117, 1, 40; homicidii pro consanguineis facta 486, 1, 5; cf. *antistafatio*.
- compromissarii 304, 30.
- compromittere 610, 5; in arbitros 106, 5. 306, 30. 307, 20. 620, 35; in regem 452, 15; pacem, paci 519, 40. 610, 5.
- comptes v. *magister*.
- concilium 373, 20. 589, 30, 40. 590, 1, 15, 20. 598, 10, 15, 40; concilium Lugdunense 51, 30. 68, 15, 25. 598, 30; = curia regalis 65, 15. 66, 35. 370, 5. 377, 5. 387, 5. 402, 25 (concilia a Wirceborc).
- conditio libera 441, 35; servilis 378, 35. 442, 1. 622, 10; ministerialis 378, 30. 379, 15; serv. seu minist. 378, 35; militaris 293, 30. 294, 10; villor 300, 30; mulieris, materna, matris 298, 30. 294, 1, 15; conditionis promotio 293, 30. 294, 10, 20. 25. 295, 15; condiciones principum 173, 25; subiectionum imperii in regno Arelatensi 449, 20.
- conductus 388, 35. 458, 1. 487, 30. 653, 20. 654, 10-20. 655, 5, 10; imperii 639, 20; feodum imperiale 334, 35. 335, 10. 659, 30. 654, 25. 655, 15; nuntiorum ad curiam generalem 51, 5; conductus denarius 605, 30, 35; v. *comitiva*, *ducatus securus*, *gelait*, *transitus securus*.
- conestable 632, 1-15.
- confinia, terrarum 141, 1; Romanae ecclesiae 227, 45. 238, 15. 244, 5.
- confirmatio regis per papam v. *denominatio*.
- conprincipes (electores) 18, 35. 459, 40. 463, 35. 464, 1, 5. 650, 1.
- consanguinei laesae partis 488, 5.
- consecratio, regis electi 18, 5. 19, 1, 5. 65, 20. 66, 45. 102, 10, 25. 462, 30; imperatoris 56, 20. 64, 15. 65, 35. 67, 10. 68, 20. 361, 15, 20. 362, 30. 582, 15, 20; regis Boemiae per archiepiscopum Maguntinum 102, 25. papae 514, 10.
- consensus, assensus, assertio, principum, pr. imperii 39, 10. 106, 15. 108, 1. 141, 20. 156, 1. 181, 5. 185, 5. 199, 45. 200, 15. 201, 30. 210, 15. 226, 20. 288, 30. 291, 40. 328, 15. 341, 1. 459, 15, 20. 493, 25. 649, 40; et baronum 494, 20; p. b., comitum, nobilium et procerum 413, 20. 415, 10. 424, 10. 426, 35. 440, 15; maioris partis principum quorum consensus est requirendus 647, 10; principum electorum 155, 30. 214, 10. 216, 15, 20. 217, 25, 30. 219, 15. 290, 25. 325, 20. 326, 15, 30. 35. 327, 15, 20. 30. 341, 30. 342, 10. 356, 25. 357, 5. 379, 20. 407, 10. 465, 40. 466, 25. 468, 10. 647, 35. 648, 10, 25. 649, 1, 25, 40; in assumptione in regem interveniens 155, 30; regis 159, 35.
- 197, 30. 224, 1. 332, 25. 413, 20, 25; regia liberorum 156, 20, 40; reginae Bohemiae 196, 35; comitis 462, 10; domini terrae 443, 1; ministerialium 620, 15; principum regni Angliae 496, 45; v. *capitulum*.
- conservatores pacis 529, 30; electi 363, 30. 364, 5, 15; e. ex parte regia 331, 35. 332, 5; undecim 625, 30; duodecim, eorum iudicium 528, 1. 529, 5; v. *capitaneus*; conservator pacis per Saxoniam a rege constitutus 528, 40.
- consiliarii 301, 10; nostri (regis) 143, 30. 292, 1. 304, 15. 309, 5. 311, 5. 486, 35; receptio in consiliarium 463, 1; consiliarii civitatum 179, 40. 199, 20. 260, 25. 281, 10. 354, 20.
- consilium, consoil. principum, baronum, comitum, fidelium, ministerialium, nobilium, procerum imperii 51, 20. 100, 20. 106, 15. 108, 1. 115, 25. 116, 20, 40. 122, 10. 346, 1. 422, 10. 425, 10. 427, 20. 440, 5. 458, 25. 456, 40. 486, 30. 651, 1; discretorum regis 476, 30; consoil regis Franciae 634, 30; receptio in consilium regis 463, 10; consilium regis cum suis principibus et peritis 101, 30; consilia generalia civitatum *ex gr.* 187, 25. 395, 25. 398, 25. 561, 25. 562, 15. 644, 35; consilium ad sonum campanae convocatum 336, 20; Coloniense 619, 35; consoil *sententia* 390, 30.
- consistorium, c. publicum, magnum, papale 43, 5. 45, 30. 47, 30. 67, 5. 169, 15. 170, 40. 171, 20. 173, 1. 187, 10. 188, 15. 192, 15. 193, 25. 588, 5, 35; regis, regalis curiae 59, 25. 463, 15. 506, 25. 518, 20. 519, 1, 20. 546, 40; iudicii regalis 543, 15, 30.
- consocius 519, 40.
- consoil v. *consilium*.
- consortes, qui vulgariter hoesgenoes appellantur 333, 15.
- consortium principum 325, 30. 637, 30.
- constitutio imperialis 189, 25. 222, 20; seu lex 35, 15. 85, 20. 170, 30. 172, 40. 205, 25. 212, 10; antiqua (c. *de expeditione Romana*); constitutiones in curia regali editae 63, 10; in Austria observandae 116, 5; constitutio municipalis 480, 20.
- consuetudo 141, 10.
- consuetudo, c. antiqua, approbata, longa, hactenus observata, prisca 34, 25. 35, 10. 36, 5. 38, 20. 59, 10. 94, 15. 102, 1, 10, 25. 117, 25. 325, 20. 442, 25, 30. 472, 40. 555, 30. 639, 5; civitatis 652, 20; imperii, regni 34, 30. 36, 25. 37, 25. 39, 5. 64, 15. 102, 1. 232, 10. 367, 10. 382, 10; terrae 116, 20, 35. 117, 10. 118, 1, 5. 20. 443, 5. 488, 1; ab imperatoribus et regibus praedecessoribus observata 296, 15; a rege introductae 551, 10; ecclesiae Romanae 64, 15; comitatibus 308, 35; municipales 453, 15, 35; Tusciae 568, 30; quibus

- preces regiae annihilari debeant 37, 20; iuri ac rationi contrariae abolendae, per iuris abusum observatae 222, 10, 20; consuetudo et ius 24, 25, 102, 1, 10, 117, 10, 118, 1, 20, 333, 15, 457, 1, 472, 30, 553, 15, 555, 35, 652, 20; communis 94, 15; et sacrae leges 378, 40; *cf.* *custumes, gewonheit, mos.*
- consulatus *v.* officium.
- consules civitatum 91, 5, 347, 30, 597, 1; *v. Ind. nom.* Aquinenses, Argentinenses, Bisontini, Colonienses, Demin, Frankfurtenses, Geylinhusenses, Goslaria, Gripeswalde, Leodienses, Lubicensis, Maguntini, Mulhusen, Oppenheim, Rozstok, Stetin, Stralssunde, Tanolim, Vrideberg, Wetflarienses, Wismariae, Wormatienses; electi 651, 10; consules milites 651, 25, 35, 662, 5, 25, 30, 35; consules societatis et societatum populi Placentini 561, 30, 563, 15, 25; consulum magistri 470, 5; furum inquisitores vulgo consules appellati 603, 35, 604, 1, 20; *cf.* *rat.*
- contributio (= collectae, precaria, stura) imperialis 59, 10, 458, 25, 633, 15.
- convassallorum sententia 512, 20.
- conventicula 453, 10, 35.
- conventuales *v.* ecclesiae.
- conventus principum imperii 502, 25.
- coquina *v.* magister.
- corona regalis 570, 40.
- coronatio, corona regalis 13, 25, 14, 1, 15, 5, 16, 1, 19, 5, 60, 10, 462, 30, 467, 15; consumptio pecuniae in ea 166, 10; *cf.* *expensae, prandium; imperialis, caesarea* 44, 30, 46, 35, 56, 20, 65, 20, 66, 45, 67, 80, 25, 30, 82, 25, 83, 20, 86, 15, 35, 87, 1, 88, 10, 89, 5, 205, 30, 208, 30, 211, 1, 15, 228, 40, 358, 35, 361, 15, 20, 362, 30, 40, 442, 15, 484, 10, 582, 15, 584, 1, 596, 30; in imperatorem 582, 25; dies, terminus 65, 25-35, 67, 1, 5, 68, 20, 185, 10; *v.* insignia; coronatio regis Boemiae per archiepiscopum Moguntinum 102, 10, 25; corona Angliae 161, 30; *v.* *krönen.*
- koufman *v.* chaufman.
- court *v.* curia.
- creatio, regis 23, 25, 31, 15, 60, 30-40, 324, 1, 553, 25; papae 97, 1, 248, 5; abbatissae 421, 15; *v.* *electio, substitutio.*
- credendarii civitatis 336, 25, 35, 40, 337, 1.
- credere pecuniam 166, 10.
- creditor 488, 20.
- crimen laesae maiestatis 426, 20, 540, 25, 650, 15; crimina, ad quae proscriptio sententia consequitur 297, 20; crimina non, sed vindictae criminum regali auctoritati inferendae 191, 10; *v.* *iudicare.*
- criminatis *v.* causa, iudicium.
- criminosi 191, 1, 10.
- krönen 558, 35, 559, 10, 25, 560, 20; *v.* *corona.*
- cupa frumenti, avenae 450, 30.
- kurs 485, 1, 5; *cf.* *electio.*
- curatores 505, 35.
- curia, court, regia, regalis 61, 1, 141, 15, 226, 25, 40, 301, 10, 25, 310, 15, 312, 10, 385, 30, 35, 386, 15, 387, 10-25, 388, 30, 470, 40; *vel* imperatoria 639, 10; receptio familiaris in curiam 296, 5; ius curiae (regalis) 379, 40; curia cancellarii, vicarii 571, 20, 579, 45, 580, 5; *v.* *cancellarius, citatio, iudex, iudicium, magister, marscalcus, officialis, proceres, prothonotarius, sententia; curia regalis Reichstag* 40, 30, 50, 10, 25, 51, 5, 20, 52, 10, 25, 59, 25, 61, 30, 63, 10-20, 71, 35, 72, 1, 20, 370, 40, 380, 20, 381, 5, 382, 10, 413, 25, 513, 1; edicta, indicta 39, 35, 133, 20, 377, 20; revocata 346, 1, prorogata 51, 20; rex Boemiae ab ea exemptus 138, 30, 186, 10; *v.* *edictum, nuntii, statuta; curia Romana passim; vicarii generalis in Tuscia* 571, 20, 579, 45; comitis Flandriae 387, 1; episcopi Lausannensis 310, 40; regis Boemiae 92, 20, sancti Miniati et Ficechii 574, 20; domini terrae 603, 15; praepositurae maioris ecclesiae 555, 15; *court* le conte 401, 25, 404, 1; le prevost 401, 30; ius, iura publicae curiae (abbatiae) 323, 5, 15; curia de Kyburg, Vroburgh, Arte, curia seu curtis in opido Zug 157, 1.
- curialitates 509, 20; vicario factae 422, 25.
- custodia, castri imperii seu villae a rege ordinanda 93, 30, 35, 94, 1, 5, 95, 35, 305, 35; portae, clavium portarum 20, 35, 291, 25, 432, 45, 530, 25; receptio in regis custodia 310, 10; custodia provinciae Tusciae 86, 40.
- custos vacantis imperii *v.* comes palatinus Rheni; custos episcopatus *v.* *gardiator.*
- custumes 429, 1; *cf.* *consuetudo.*
- dampnum debito principali accretum 166, 20, 25, 40; dampna expositionis restituta 246, 35; *cf.* *accessorium.*
- dapifer 5, 20; Austriae 157, 30, 642, 5, 644, 5; Burrensis monasterii 173, 30; Cunradus 656, 15; de Diesenhofiu 621, 20; de Lengebach 264, 35, 326, 1; Salzburgensis ecclesiae 266, 25; magister dapiferorum reginae Hungariae 140, 15, 141, 30.
- daufin de Vienne 633, 1.
- debita archiepiscopi Maguntini in Romana curia a rege persolvenda 469, 25; debitum principale 166, 20, 25; debiti solutio 120, 1.
- debitor 488, 20.
- decima, trium annorum regi persolvenda 438, 20; in concilio Lugdunensi ad Terram Sanctam deputata 598, 30; disime, disime don-
- nei ou [royalme de] France 393, 1, 394, 1, 395, 30, 401, 10; ou altre soume d'argent paiee por la raison de l'empire 401, 30, 402, 40; receverres du d. 401, 35.
- decreta regis R. in Austria observanda 116, 5.
- decreta *v.* doctor.
- defalcatio *v.* pecunia.
- defensio, protectio, tutela, specialis regis, imperii 448, 20, 25; clericorum et personarum ecclesiasticarum vicario commissa 383, 5; Iudaeorum 73, 15; *cf.* *helte.*
- defensor super officio maioriae Bisuntinae 483, 15; d., gardiator, protector ab abbate recipiendus de quinquennio in quinquennium vacante regno 421, 1; defensores et gubernatores civitatis, comunis 568, 15, 576, 20; *v.* *advocati, rex.*
- deisime *v.* decima.
- delictum omnem emunitatem auferens et privilegium omne tollens 191, 1.
- denarii, boni et legales 500, 5; falsi 322, 20; *cf.* *denier; c.* *conductus, notarius.*
- denier de la livre des villes de Paris, de Chaalons, de Reims, de Laon et de Tournay 634, 40.
- denominatio, confirmatio regis per papam 56, 5, 10, 69, 25; *cf.* *approbatio.*
- depositio Frederici secundi 62, 15, 290, 25; forma depositionis Adolphi 552, 25.
- Döutsch schriben 273, 40.
- deverium 537, 15.
- dextrarii empti 5, 1; cooperti 175, 20, 619, 40.
- diadema, dyadema tropice, imperiale *passim*; regale 19, 5, 467, 5, 486, 25; regii principatus 51, 20; *v.* *princeps.*
- dienen, lebende und tote mit den vaellen 557, 10; mit dem schefel 557, 1; *cf.* *servire.*
- dienst-(dinst)man(n) 276, 5, 25, 281, 25, 282, 5, 10, 371, 20, 372, 1, 406, 20, 485, 35, 619, 10, 15; richten gegen einen d. nach der lanthorren urteil oder rät 265, 35, 266, 15; *cf.* *ministeriales.*
- dignitates principum 141, 15.
- dingen, vur daz rich 557, 10; pfenning d. 617, 25.
- dingstete, dinststeten 269, 35, 617, 40.
- diocesis, civitates et dioceses 267, 10, 15, 438, 30.
- disime *v.* decima.
- discreti regis *v.* consilium.
- districtus regni 413, 20, 25.
- diup 270, 45; diube wirt *receptor* 278, 35, 286, 1, 375, 10.
- divisio *v.* comitatus, comitia.
- doctor decretorum 329, 40; *v.* *lex.*
- documenta legitima 483, 25, 552, 5.
- domicellus 160, 10, 161, 5, 15, 25, 458, 1, 606, 35, 610, 5, 30, 35.

dominicus, dominicalis v. feudum.
 dominiū 491, 15; imperii 453, 1.
 532, 5. 652, 20; ecclesiae Romanae
 187, 1. 188, 5. 199, 30; saeculare
 regis Franciae 523, 20; Tyrolense
 300, 1; opidi 488, 10; comitis Geben-
 nensis 450, 30; ducis Silesiae 602, 15;
 terrae Austriae 641, 15. 643, 10; in
 comitatu et marchionatu Provinciae
 et comitatu Folkalcheriae exercitum
 227, 1. 237, 20; directum 453, 1; ius
 domini 496, 20; d. et districtus
 492, 45; regnum et d. 491, 20. 493,
 10. 496, 20. 497, 40.
 dominus, feudi 98, 30. 99, 35. 101, 30.
 35. 425, 40. 427, 20. 512, 20; terrae
 138, 20. 30. 442, 25. 443, 5. 607, 1;
 eius familiares 608, 15; villae
 Valonchenensis 453, 1-10; familia
 domini in opido 498, 10; v.
 consensus, curia, fundus, iudi-
 cium, moneta, servitores; nobilis
 605, 15; spiritualis sive saecularis
 605, 40; domini quindecim civita-
 tis Senensis 577, 20. 579, 15. 46.
 580, 30.
 domus, regia 15, 15. 16, 5; s. Mariae
 Theutonicorum, Hospitalis s. Ioh-
 annis v. commendator, magister;
 regis Hungariae 140, 45; lapidea
 expers contributionis precariae
 639, 15.
 donaria regalia 551, 10.
 donatio propter nuptias 104, 30.
 107, 1. 155, 10. 156, 15. 30. 157, 15.
 dorferichte 617, 40.
 dos 108, 25. 124, 5. 155, 10. 160, 1.
 161, 35. 229, 1; dotis et matrimonii
 promissio 309, 10; dos ecclesiae vel
 clerici in vita et in morte 519, 15. 30.
 doctum v. osclum.
 dotalium 104, 40. 107, 10. 124, 5.
 154, 10. 25. 155, 10. 160, 1. 533, 10.
 drigult 618, 45.
 droit peure en la cour le dit conte
 et devant lui 401, 25; cf. iuri purere,
 stare.
 ducatus, Apuliae 243, 20. 261, 10;
 Austriae 124, 10. 163, 25; et Lim-
 burgensis 463, 25; et Styriae 407,
 10; vacantes imperio 327, 35. 407,
 10; Austr., St., Carniolae et Mar-
 chiae 325, 35. 30; Austr., St. et Kar-
 inthiae 468, 1; Kariinthiae 355, 10.
 30. 35. 356, 1. 30. 23. 357, 15-45. 358, 1;
 Spoletanus 177, 20. 193, 15. 203, 10.
 207, 20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217,
 15. 219, 1; v. collatio, commissio,
 electio, infeudatio, investitura, pro-
 vincia, resignare; ducatus iura
 358, 1.
 ducatus securus conductus 334, 35.
 335, 15.
 duetor in possessionem 525, 1.
 duellum 292, 20. 639, 15; duella coram
 principe imperii committenda
 292, 30; duellum quod vulgo dicitur
 kamprecht 426, 15. 20; v. pugna.
 duplicatio v. litterae, privilegia.
 dux, duces ingenui 328, 1.

ecclesiae, nostrae (regis) ditioni sub-
 iectae 79, 10; regni Germaniae
 598, 1. 600, 1; saeculares con-
 ventuales seu parochiales 591, 25. 35.
 40; parochiales 593, 5. 640, 15; saecularis
 ecclesia Assindensis 546, 35;
 v. dos, imperium, interdictum, privi-
 legia; vacantes 52, 10. 209, 40. 392,
 1. 593, 15; ecclesia Romana v. con-
 suetudo, dominium, electio regis,
 iurisdiclio, principatus, provincia,
 vacatio, vicecancellarius.
 edele lute (= nobiles maiores 520,
 20) 521, 5.
 edictum vocationis ad curiam re-
 galem 507, 20; edicta in curia [regia]
 scribenda et sigillia iudicum con-
 signanda 61, 1; e. publicum in curia
 reg. propositum 60, 20; contra turba-
 tores pacis] 525, 30; v. monitio, pax.
 ehaft not 270, 20. 272, 20. 276, 30. 282,
 10. 372, 1. 617, 35; cf. impedimentum
 legitimum.
 ehtic v. acht.
 eygen, aigen liute, man 557, 1. 5.
 618, 1; des reiches 628, 40. 630, 5;
 eigenman oder lehenman 270, 10;
 eigensgwer oder lehensgwer oder
 sartzungwer 271, 10.
 eisengewant, man berait mit eisen-
 gewant 28 helfe dem Römischen
 chunig 265, 20.
 electio regis 9, 35. 11, 10. 35. 12, 20.
 13, 1. 25. 14, 1. 19, 1. 35. 23, 25. 24, 30.
 35. 72, 1. 5. 15. 213, 15. 215, 15. 216,
 35. 218, 25. 458, 40. 460, 1. 20. 25. 464,
 15. 469, 30. 514, 15. 582, 20. 590,
 10; canonica 18, 1; filii per impe-
 ratorem 417, 40; una voce votoque
 unanimi unanimiter, unanimis con-
 corditer celebrata 18, 1. 65, 10. 66, 30;
 per Romanum ecclesiam acceptata
 361, 10. 362, 25; electionis dies,
 terminus, locus 17, 30. 18, 35. 23,
 25. 24, 25. 72, 5. 408, 25. 456, 10. 15.
 457, 1. 5. 458, 1. 459, 40. 462, 25. 463,
 35. 473, 20; prorogatus 464, 1; elec-
 tionis tractatus 17, 35. 23, 25. 24, 30;
 forma 552, 25; ius 65, 10. 66, 30. 71,
 35. 426, 35-45. 583, 10; v. electores; ra-
 tione ducatus Bavarinae competens
 71, 40. 72, 15; regi ab electore com-
 missum 418, 1; cadere a iure elec-
 tionis 462, 25; electionis vox, vo-
 tum 19, 35. 72, 5. 15. 426, 40. 464, 10;
 voces ducum Bavarinae ratione duc-
 atus pro una computatae 72, 15; v.
 electores; cf. kure.—electio abbas
 37, 5; praclatorum 82, 5. 209, 35.
 590, 10; legitima potestatis 569, 35;
 iudicium et conservatorum pacis
 363, 30. 364, 5. 15.
 electores regum Romanorum 9, 30.
 426, 40. 548, 35. 583, 10; ol. principes
 72, 5. 155, 30. 551, 35. 552, 10. 15.
 553, 5; ol. imperii 583, 1. 627, 10. 652,
 1; principes, conprincipes, imperii,
 Germaniae, Germaniae ius, vocem,
 voces in electione Romanorum,
 Romani regis, imperatoris, imperii
 habentes, tenentes 18, 35. 65, 10.
 66, 30. 67, 35. 72, 5. 15. 20. 94, 10. 289, 5.
 290, 25. 325, 20. 327, 30. 357, 5. 407, 10.

408, 25. 417, 30. 457, 20. 462, 25. 598, 5;
 praesidi imperii dantes principium
 202, 40; quibus potestas est caesares
 eligendi, ius electionis, in electione,
 ius, i. et consuetudo competit ab
 antiquo 19, 30. 23, 20. 457, 1; ad
 quos competit, pertinet, spectat
 electio, ius eligendi, provisio impe-
 rii de principe 24, 25. 115, 30.
 464, 1. 598, 30; qui ius optinent
 eligendi regem Romanorum 549, 5.
 551, 25. 552, 35; quorum interest
 electio 555, 15; principes in elec-
 tione desides et discordes, discor-
 dantes 24, 25. 651, 20. 35; septem
 72, 20; tam ecclesiastici quam sae-
 culares 72, 10; saeculares 459, 35;
 maior pars 115, 30. 289, 5. 290, 25;
 nuntii et procuratores absentium
 electoris excusantes 72, 10. 464, 5;
 v. consensus, sententia.
 elos (falso erlos) und rehtlos 275, 35.
 276, 5. 10. 277, 1. 10. 281, 15. 30. 283,
 1. 20. 371, 10. 20. 372, 20. 25.
 empire v. imperium.
 emunitas v. immunitas.
 enqueror inquisitores le roy de
 France 393, 25.
 enqueste, faire 403, 5.
 episcopatus Lombardiae 486, 20; Leo-
 diensis 292, 25; Tridentinensis 300, 5.
 episcopi v. suffraganei.
 ergeben, sich an daz reich 628, 35.
 erker v. thuguria.
 escript de sa proppre main 404, 1.
 escuiers 397, 10-25.
 esteveins = esceveins scabini 397, 10.
 evocare in iudicium, ad iudicem
 58, 10. 15. 117, 5. 347, 25-35; extra
 civitatem 324, 25. 479, 35; cf. cita-
 tio, liden.
 exactio, -ones 413, 35-40. 414, 25. 35.
 520, 15. 527, 25; pecuniae, pecuniaria
 123, 35. 532, 1; exactiones impera-
 toribus et regibus solvendae 639, 15;
 Iudaeorum 472, 15; dictae unghelt
 609, 10; quae vordinginghe (vor-
 dinghe) dicuntur 607, 45; v. advo-
 catiae, cf. schezzen.
 exarchatus, exarcatus Ravennae
 98, 5. 112, 15. 148, 5. 177, 25. 182,
 10. 30. 45. 193, 15. 203, 10. 207, 30.
 210, 10. 214, 1. 216, 5. 217, 15. 219, 5.
 excessuum qualitas 526, 5.
 excommunicatio 385, 25. 461, 5. 562,
 40; papalis 613, 25. 651, 20; secun-
 dum consuetudinem per regnum
 nostrum undique approbatam 367,
 10; excommunicationis sententia
 102, 5. 134, 15. 381, 10. 513, 5. 35.
 574, 25. 636, 15; in personam, per-
 sonas 102, 30. 45. 599, 5; in Frideri-
 cum secundum 62, 15; contra regem
 Boemine revocata 104, 5. 106, 20;
 excommunicati ultra annum et
 diem subiacentes banno regali
 quod vulgariter dicitur „don in de
 ahte (hatte)“ 473, 40; publice
 nuntiandi 381, 15. 513, 10. 40; v.
 proscriptio; cf. bann.
 excubiae 519, 40.

executor 302, 15; regis ydoneus 290, 1; penae regalis 421, 30, 35; executores per vicarios generales constituendi 259, 15, 347, 15; *cf.* sergent.

exemplare acta, prothocola, litteras et instrumenta 295, 10.

exemptiones monasteriorum 416, 15; *cf.* immunitas; exemptio regis Boemiae a frequentatione curiae regalis et ab expeditione regali 136, 10.

exenia devotionis regi a civitatibus imperii praesentata 91, 5.

exercitus regalis instauratio 186, 10, 846, 1.

exhereditatio imperii 53, 30.

exitus v. introitus.

expeditio regalis v. exemptiones.

expensae. regis 4, 15-25, 5, 5, 267, 25; imperii 574, 5; electorum pro electione 12, 20, 18, 1, 25, 14, 1, 469, 30; in coronatione regali 13, 25, 14, 1, 94, 20, 95, 15; v. coronatio; pro servitio imperii 462, 5; burgravio pro custodia castri imperii deputatae 93, 30; ecclesiae Romanae 80, 30.

expectabilis v. homines.

expositionis dampna 245, 35.

expurgare. se sextum, decimum cum parentela et amicis 608, 20; de homicidio 528, 20, 529, 5; sacramento 426, 15.

extanta seu appretiatio terrarum 161, 30, 35.

extorquere pecuniam a domino contra sententiam regis 520, 15; *cf.* phenninge.

fabrica 21, 1; ferri 291, 30.

falburgere v. pfalburgere.

falsarius 322, 20; falsarii monetae 350, 30, 35, 351, 1, 15-25, 605, 20; v. denarii, mensura, moneta, pondus; *cf.* valscher.

familia. comitis Flandriae 388, 30; domini in opido 498, 10; *cf.* familiaritas.

familiares regis 63, 20, 64, 10, 111, 35, 152, 10, 40, 157, 40, 232, 5, 259, 1, 346, 30, 360, 5, 362, 10, 35; domesticus 89, 25; cancellarius: 245, 25, 35, 246, 1, 15; cappellanus: 291, 1; clericus: 179, 35, 186, 20, 187, 30, 199, 25; cl. specialis: 163, 1; miles: 162, 5, 20; notarius: 158, 15; prothonotarius: 177, 40, 179, 35, 186, 20, 187, 30, 199, 15; secretarius specialis: 89, 25. — familiares regis Hungariae 140, 45; Siciliae 249, 5; v. cancellarius, dominus terrae.

familiaritas regis, receptio in familiaritatem, familiarem 350, 5, 463, 10, 469, 1; rec. familiaris in curiam 296, 5; v. immunitas, *cf.* familia.

famulus 520, 20, 608, 20, 610, 15, 25.

fardellus 655, 10.

feaultei v. fidelitas.

felonia 520, 25.

fenestras clauas 267, 15.

ferto 421, 15, 611, 25, 612, 35.

feudum, feodum, pheodum, *bez.* f. imperiale *passim*, *ex. gr.*: bona pupilli 377, 25; castra 459, 1, 10, 489, 5; castrensia, castrensiu 288, 20, 365, 15, 366, 1, 20, 412, 35, 469, 10, 479, 15, 533, 30, 534, 5, 15, 35, 535, 1; v. conductus; ducatus 366, 20, 25, Iudaei 368, 30, 369, 25, 464, 20, 25, 472, 15; ius imperii 289, 10; moneta 322, 25; oppida 341, 1; principatus 326, 15, 35, 327, 15, 328, 1, 330, 20; possessiones nomine principatus 465, 5, 35, 466, 20; principum 228, 15, 238, 35, 526, 10; regnum Hungariae 424, 30, 425, 5, 440, 5; Viennense (Arelintense) 253, 5; terrae a vicario comparatae 422, 30; feudum ligium 654, 25; feoda regalia 637, 10; infeudare, infeudare 104, 20, 106, 35, 110, 30, 640, 15; de novo 119, 1, 10; feudatarii 512, 20; f., infeodati imperii 67, 45, 526, 35, 527, 20, 596, 40; infeudatio, infeodatio 119, 15, 365, 20, 366, 20, 25, 387, 15, 463, 25, 465, 25, 466, 10, 642, 35; officiatorum monasterii 173, 35, 174, 1; feodorum collatio, concessio, donatio 21, 5, 30, 22, 1, 289, 10, 290, 1, 302, 10, 303, 5, 326, 15, 35, 327, 15, 328, 1, 15, 330, 20, 450, 15, 468, 15, 481, 25, 522, 25, 30; cum vexillis et sollempnitate debita 325, 30; investitura 100, 40, 289, 15, 290, 1, 5, 525, 10; infra terminum a iure statutum 478, 30; receptio 60, 10, 101, 35, 139, 15, 411, 35, 412, 15, 472, 20, 527, 5, 637, 10; successio 100, 35, 292, 1, 294, 1, 378, 35, 412, 35; vacatio 100, 35, 104, 35, 105, 1, 107, 5, 15, 263, 15, 378, 35, 425, 5, 40, 440, 5, 450, 15, 525, 15, 640, 10, 20, 641, 5, 40, 642, 25, 30; devolutio ad manus domini 425, 40, 427, 20, 512, 20; ad imperium 463, 25; requisitio supersessa 60, 10, 99, 25, 30; abiudicatio 622, 40, 623, 1; privatio 60, 15, 138, 35, 259, 20, 502, 5, 524, 40, 536, 40; perditorum recuperatio 478, 30; alienatio 28, 1-15, 427, 20, 524, 25; translatio 522, 40; feodorum capaces esse more nobilium et militum imperii 139, 35; sicut nobiles et ingenui 378, 35; feudum comitatus 458, 1; dominicum 453, 10; dominicalibus coniuncta 642, 25, 643, 5; pro indiviso cum aliis possessum 546, 40; officio attinens 174, 10; venalium 28, 15; redditus feudales 454, 20; feodi dominus v. dominus; ius feudi, pheodale 43, 40, 82, 35, 210, 30, 555, 15; honorifici et recti 572, 10; v. census, fidelitas, pecunia, servitia.

fideles imperii *passim*; fidelis imperio 93, 30, 564, 1, 565, 45, 571, 15, 573, 15; et regi 77, 40.

fidelitas pro Romano imperio 563, 45; feaultei que il doit a l'empire 391, 10; comitis et ducis Burgundiae 654, 25; vasallorum 525, 5;

fidelitatem facere 484, 15; fidelitatis debitum erga imperium 67, 25, 45, 363, 40; homagium 122, 5, 136, 30, 175, 15, 351, 45, 358, 1, 461, 45; nomine feodi faciendum 451, 1; iuramentum, sacramentum 41, 30, 77, 40, 93, 30, 197, 40, 257, 15, 289, 15, 326, 30, 339, 35, 469, 35, 544, 10, 558, 20, 562, 10-25, 40, 563, 25, 30, 577, 30, 646, 35; instrumentum 578, 1; cum consuetis formis et sollempnitatibus debita 487, 1; revocatum 178, 1, 179, 35, 180, 5, 186, 30, 187, 40, 188, 40, 193, 25, 199, 15, 207, 35; suspensum 568, 25; nomine, vice regis, imperii receptum 98, 30-99, 5, 112, 35-113, 10, 115, 40, 177, 35, 259, 1, 346, 30, 470, 15, 477, 30, 562, 653, 35, 565, 40, 571, 15, 573, 35; regis papae praesentatum 192, 15; ministerialium principis vive nobilis 880, 40, 520, 10; tabellionis 295, 1; fidelitatis vinculum ruptum 384, 20; ius 257, 30.

fidem iurare 604, 15; fides et iuramentum 608, 40; f. militiae 175, 10; fidei primitiae a civitate Italica oblatae 91, 5.

fideiubere 457, 30; *cf.* burgen; fideiussiones 104, 20, 106, 35, 123, 35; fideiussores 8, 15, 95, 15, 344, 35, 345, 15, 20, 411, 5, 15, 656, 20; v. cautio, intrare.

fiez v. feudum.

finance de la compagnie des richars de Luques 635, 10.

finis imperii, regni Alemaniae, Frantiae 600, 30, 35; *cf.* limites.

fiscus 572, 15; [regalis] camerae 263, 15; f. et eius principes 61, 35; v. bona, comes palatinus; fiscales proventus 301, 25.

fiscians *Arzte* 587, 25.

floren 618, 5.

foedrum pro rege recipiendum 82, 25.

foires de Champaigne et a Paris 634, 25.

foruncus 174, 25.

forenses. captivare 435, 1, 531, 20; vadiare 434, 35, 435, 10.

forestarius 291, 35.

forestum v. officium.

forma 108, 1, 141, 40; a papa principibus directa 203, 25; compositionis 109, 10, 122, 5; iuramenti 192, 30; depositionis et electionis regis 559, 25; litterarum 292, 1; pacis 116, 25, 118, 25, 123, 20, 133, 10; sacramenti fidelitatis 563, 30; v. moneta.

fortalitia imperii 315, 1.

forum. alienum 639, 5; ecclesiasticum 452, 10, 15, 472, 30; vel saeculare 451, 30; inframontanorum 300, 1; Trebense 640, 40, 643, 5.

franchises 429, 1.

fratres Minorum superioris Alemaniae v. minister.

fredr. fride, frid. gesatzter 521, 30; = hndfrid 269, 15-275, 5; = treuga 521 1: *cf.* pax.

- fridbrach, fridbrach man 270, 40.
271, 30. 272. 273. 274, 10, 20.
- fridbrief 278, 40.
- friman, hob 276, 10; cf. man, hoch;
sentbere 276, 20. 282, 5. 371, 30.
- frankost 627, 40. 630, 20.
- fructus et interesse 227, 25. 238, 10.
- functiones publicae v. immunitas.
- fundi proprietarius 518, 25; dominus
519, 5.
- furcas publice erigere 641, 25. 642, 1.
- furum inquirentes 603, 2. 35. 604, 1.
20; socii (ex Vulgata) 603, 1; fures
fovere 602, 25.
- furst, vurst *passim*; unser (regis) 485, 1.
des richs 406, 20; fürsten vor uns
(regi) gesessen in gerichte 145, 5;
fürsten, f. und herren geistlich
und werlich 371, 1. 475, 5; rat
275, 25. 280, 20. 25. 35. 371, 1. 475, 5.
10; v. gericht, urteil; cf. princeps.
- gaige (Gallice) Pfand 397, 1.
- garda castri seu villae regalis 305, 25;
cf. custodia.
- gardiator castrorum et episcopatus
392, 1; v. defensor.
- gebrauwe 628, 5.
- geleit, gelait 278, 1. 284, 40. 374, 1.
15. 20; von dem riche 277, 35.
284, 15. 373, 15; geben 271, 25. 616,
20; brechen 616, 10; cf. conductus.
- gelten 614, 20. 615, 5. 616, 15.
- genoz, genoz(en) 278, 25. 276, 25.
282, 10. 372, 1. 615, 20; cf. under-
genoz, ubergenoz.
- gens regis v. militia.
- gens militare 293, 30.
- gerichte 374, 15. 20. 375, 30. 627, 35.
628, 5; geistliches 558, 30; geist-
liches (gaischliches), wertliches
(welliches) 376, 15. 558, 10. 15; wert-
lich 374, 30; (principum) 145, 5;
fürsten, graven gericht 274, 5. 376,
10; iustitiarum curiae 556, 5. 558, 1;
principum, regis 145, 5. 406, 20;
gerichte vordern 535, 20; vor g-
gehen, kommen 558, 10. 25. 559, 5.
20. 560, 10; gerichtes brief 535, 20.
554, 20. 556, 15. 557, 30. 559, 25;
insigel 554, 20. 557, 30; cf. iu-
dicium.
- geschok 629, 1. 5.
- geschray Geräfte 617, 30; cf. clamor.
- gesezzen man 270, 1.
- gevangen *captivi* 614, 25.
- gewer 556, 10. 557. 558, 10. 30. 618, 40;
stille 271, 10; v. eigen.
- gewizzende v. inquisitio.
- gewonhait, alte 617, 40; landes 273, 5.
277, 25. 279, 30. 283, 45; cf. con-
suetudo.
- geziuch verwerfen 271, 1.
- gilten 627, 35 — 630, 25.
- gladius, spiritalis 102, 15. 380, 30.
385, 20; materialis 456, 1. 5; tem-
poralis 385, 15. 513, 5. 550, 20; sp.
- et temp. 385, 10. 513, 30; uterque
102, 10. 367, 1. 10; alterius potes-
tatis 381, 25; duo gladii et gla-
diorum ministeria 455, 25; gladii
potestas 380, 15; gl. pot. per aliam
tamen, prout ordini et honori tuo
(archiepiscopi) congruit, exercenda
190, 35.
- goteshuser vogite 273, 20. 285, 25.
374, 30.
- graschaft 271, 25. 272, 20; cf. comitatus.
- gratia regis 116, 30.
- graven v. gericht.
- gridare 580, 20.
- gruntrür 545, 15.
- gubernatores civitatis, comunis 568,
15. 576, 20; gubernator imperii
vacantis 115, 40. 116, 1; monasterii
636, 25; provinciae 260, 5.
- gulte, gulte 628, 15. 629, 20. 630, 25;
cf. drigult, zwigult.
- guerra, gwerra *ex. gr.* 116, 25. 117, 1;
regis Alamaniae, Siciliae contra
ecclesiam et vicversa 228, 25. 229, 40.
238, 40; manifesta et publica 39, 1.
- guet deu zue dem reich gehorent
627, 35; cf. bona imperii.
- haeredes, ascendentes vel descen-
dentes 546, 35; regis Siciliae 229,
10; v. officium.
- haereditarius v. ius, rex, successio.
- haereditates 60, 30. 125, 5. 20. 129, 10.
- haeretici 189, 25. 590, 40.
- haimsuchung v. heimsuchen.
- Hallenses Heller 61, 5.
- hantvesti 554, 15.
- hantfrid 272, 15. 25. 40. 273, 10. 277, 1.
10. 283, 5. 10. 372, 20. 30. 45. 50; falso
hantfrid 283, 5. 20. 40 — 45.
- harnasch 618, 15. 25; cf. eisengewant.
- hatte v. acht.
- haimsuchen 270, 20; haimsuchung
616, 45.
- heinlicher, unser *secretarius regis*
545, 40.
- helfe (regis) 485, 25. 544, 30; cf. de-
fensio.
- harren v. fürsten; herren man 618, 35.
- hertrecht v. ius.
- heupt (heubt, haupt) - recht v. ius.
heuwezehent 628, 20.
- hoch man 282, 5. 371, 30; hoch fri-
man 276, 20.
- hof (hove), unser, iwer (regis), des
richs 279, 10. 286, 35. 375, 25. 557,
15; geboden 371, 1. 475, 10; grozer
to Megeuze 280, 25. 40. 287, 25;
offener 377, 5; (comitis Palatini)
485, 15; hertzogen hof 615, 15. 25.
iustitiarum curiae 556, 10; hof ze
Nollingen 558, 1 — 15; cf. curia.
- hofgesind 618, 20.
- hofman 629, 10.
- hofmark 630, 10; hofmarchiae 522,
20. 611, 25. 643, 35.
- hofpfaf 615, 40.
- hof - (hove -) ri(c)hter (regalis)
279, 10. 286, 35. 287, 10. 375, 25. 30.
376, 1. 554, 15. 557, 20. 558, 25. 559,
1. 15. 20. 560, 5; hoverichteres in-
gesigel 287, 10. 376, 1; cf. iudex
curiae, iustitarius.
- homagium, homaige, fidelitatis h.,
homagii iuramentum, sacramen-
tum. a rege recipiendum, regi,
imperio faciendum 57, 35. 122, 5.
176, 15. 223, 10. 269, 5. 289, 15. 346,
30. 388, 30. 461, 45. 470, 15. 477, 30.
484, 20; faire homaige, tenir h.
397, 25. 398, 1; in manibus impera-
torum 411, 1; manuale 57, 5; pro
imperio 412, 10; nomine feodi 451, 1;
pro principatibus 325, 30; non an-
tequam pervenerit ad coronam
imperii 484, 10; per regem Siciliae
non personaliter sed per alium
227, 10. 236, 10; — comiti et duci
Burgundiae 653, 35; ducibus Aus-
triae et Stiriae 330, 40; regi Boe-
miae 136, 30; Siciliae 229, 25. 244,
10; fidel. homagio ducati astricti
357, 45. 358, 1; homagium ligium
410, 35. 411, 35; vasallorum 525, 5.
609, 25; homagii ius 257, 30; ho-
magiorum successio 294, 1; cf.
manschaft.
- homicidae 117, 40; cf. 396, 40.
- homicidium 21, 1. 297, 5. 298, 10. 15;
v. compositio, expurgare, infamia.
- homines imperii 165, 20. 25. 228, 15.
30. 229, 45. 238, 35. 239, 1. 244, 25.
315, 1. 364, 10. 411, 1. 484, 10; castri
nullo medio ad imperium perti-
nentes 645, 35; ecclesiarum 621, 10.
622, 10; ecclesiae Colonienensis 94,
20. 95, 15; regis Frantiae 244, 25;
de Switz liberae conditionis existen-
tes 441, 35; proprii 117, 25; servilis
conditionis 622, 10; proprii alte-
rius non recipiendi 117, 35; tailli-
abiles (homes taillables) 429, 35.
434, 40; seu exp[li]ectabiles 531, 20;
nocivi 603, 35.
- honores imperii 176, 15. 471, 20; ci-
viles 297, 10. 298, 15; cf. actus;
principum 357, 15; principatus
356, 30. 465, 10; honores vicarii et
comunium societatis Tusciae 576,
25; v. ingenui, ministeriales.
- hospitia Iudaeorum 267, 15.
- hostel (regis Angliae) 541, 30.
- hostes, inimici, iniuriales imperii
Romani 95, 1. 101, 1. 461, 1; cf.
rebelles.
- houptman v. reishouptman.
- huanciae 530, 30.
- hulde (regi facta) 485, 25; cf. homa-
gium.
- hulden (regi) 485, 25.
- hussgenossen, huesgenoes v. cives,
consortes.
- hussons 397, 10.
- ydiona Theotonicum 43, 5; nuntius
papae idiomata partium Alama-
niae ignorans 202, 15; cf. lingua.
- ydouei viri 114, 20.

ymaginarium, ymago regiae maiestatis vel archiepiscopi Colonienensis in moneta expressum. — a 322, 10.
 impedimentum legitimum *chast not* 72, 10. 302, 15. 35. 349, 1. 364, 30. 458, 5. 647, 15.
 imperator filium in regem imperatorem futurum ordinans, providens, postulans seu eligens 417, 40; imperatoris (= regis) potentia 590, 25; depositio et excommunicatio 62, 15. 290, 25; imperatorem se fingere 349, 20; imperator *summus iudex* 277, 15. 25. 278, 1. 279, 15. 283, 25. 284, 1. 286, 45. 287, 1. 372, 30. 373, 5. 375, 30; imperator *rex* 590, 25. 596, 5; *cf.* rex; v. coronatio, homagium, iudicare, iudicium, statuta.
 imperium, empire, imperii alumpna Lombardia 486, 30; ortus specialis Tuscia 353, 20; pomerium generosum *Romanola et Maritima* 90, 10. 260, 1. 486, 30; demembratio 159, 25. 184, 15; gens de l'empire 396, 35; membra 30, 30. 67, 35. 137, 25. 392, 5. 487, 5. 532, 15; moderator 326, 10; negotia 149, 20. 151, 5. 282, 30. 385, 25. 389, 10; plagiaria 574, 15; provisio de principe 115, 30; robur 138, 10; sedes 9, 20; status 28, 5. 67, 15. 101, 25. 354, 25; translatio de Graecia in Germanos 177, 20. 207, 15; i. et sacerdotium, ecclesia 64, 35. 86, 10. 92, 30. 98, 20. 207, 1. 360, 40. 362, 10; i. sine principum fulcramento non subsistens, principibus quasi columpnis innitens 321, 20. 457, 1; reclamaciones ratione imperii 411, 30. 412, 10; *cf.* monarchia, regnum, rich; v. advocatio, advocati, archicancellarius, archicancellarius, arx, aula, baculus, barones, bona, camera, camerarius, cancellarius, castellani, castra, castrones, cives, civitates, comes, comitatus, communitates, conditio, conductus, consecratio, constitutio, consuetudo, contributio, coronatio, custos, defensio, diadema, dominium, ducatus, electores, ergoben, exhaereditatio, exponsae, feudotarii, feudum, fideles, fidelitas, fines, fortalitia, gubernator, homagium, homines, honores, hostes, iniustitia, insignia, investitura, iudicium, iuramentum, iurisdicchio, ius, iustitia, leges, libertas, magnates, munus, marscalcus, milites, ministeriales, munitiones, nobiles, notarius, nuntius, officialis, officiatu, officium, oppida, obtimates, pacta, partes, patria, patrocium, patronatus, pax, perangaria, pincerna, pincernatus, pomum, potentia, praelati, praeses, precariae, principes, principatus, proceres, procurations, procurator, proprietas, proscriptio, protectio, provincia, pupillus, quacatio, rebelles, receptio, rectores, redditus, reformatio, regalia, regnum, resignare, sceptrum, servire servitia, servitores, strata, subiecti, termini,

terra, tuitio, unctio, vacatio, vassalli, vexillum, vicarius, villae, vintimie; v. *etiam Ind. nom.*: Romanum imperium. — merum et mixtum (mistum), plenum et merum imperium 354, 5. 332, 35. 471, 20. 486, 10. 506, 30. 580, 5. 641, 15. 643, 30; merum principatu annexum 190, 30.
 incendiarios fovere, receptura 603, 1.
 incendium nocturnum 426, 15.
 inductor super officio maioriae Bisuntinae 483, 15.
 indulgentia 591, 40. 45.
 indutiae 467, 20; novem ebdomadarum 60, 25.
 infamia ratione homicidii contracta 298, 15.
 infeudare, infeudatio v. feudum.
 inframontani v. forum.
 ingenuitas 378, 35; ingenuorum honor, numerus, aors 378, 35; iura, libertates, dignitates, honores et conditiones 378, 40; ingenui duces 328, 1; v. feudum.
 insigil v. insigil.
 inimici, iniuriatores imperii v. hostes.
 iniuria realis seu verbalis, corporalis 602, 20. 25.
 iniustitia publice et private facta 94, 15; iniustitiam imperio facientes 95, 40.
 in- (im-, e-, i-) munitas, immunitates 40, 15. 79, 15. 191, 1. 578, 15; ecclesiastica, ae 27, 5. 188, 25. 511, 5; monasteriorum observanda 416, 15; regis a publicis functionibus 551, 10; eorum qui sunt regiae familiaritatis 350, 10; immunitatis privilegium 299, 5; v. delictum.
 innocentia iuramento, sacramento declaranda, expurganda 117, 15. 426, 15.
 inquisitio, furum 603, 35. 604, 5; de terminis imperii 406, 1; veritatis 364, 20; vulgaris quae vulgariter gewizzendo dicitur 222, 15.
 inquisitores. ad quaestionem diffiniendam deputati 323, 10; sedis apostolicae 190, 5; *cf.* enqueror.
 insigil, gerihes 554, 20. 557, 30; v. hofrichter; *cf.* sigillum.
 insignia, imperialia 14, 25; coronationis 15, 15. 16, 1; principatus ab imperio contrahenda 36, 20.
 instrumentum publicum a cancellario (regali) factum 42, 30; v. exemplare, publicatio.
 insula in flumine nata 487, 30.
 interdictum 461, 5. 562, 40; revocatum 104, 5. 106, 20; sententiae interdicti in terras, ecclesias et monasteria (*cf.* excommunicatio) 102, 30. 103, 1. 599, 5.
 interesse 227, 35. 238, 10. 245, 35. 469, 30.
 interpretes 202, 20; fideles tenoris litterarum 197, 35.
 intrare *Einlager halten* 134, 25. 30. 135, 1. 15; obsidum more 12, 30;

cum fideiussoribus 462, 15; ad incendum 467, 15; *cf.* invaren, laisten.
 introitus liber 95, 45. 439, 1. 461, 1; in munitiones imperii 94, 40; regis in civitates imperii obligatas 166, 35.
 inunctio, inungere v. unctio.
 invaren 618, 5; *cf.* intrare.
 investitura 122, 5. 226, 10. 240, 15. 241, 5. 242, 15. 305, 15. 310, 5. 522, 25. 30. 565, 20. 20; v. feudum; de ducatu 357, 1-10; marchionis 564, 40; de principatu 328, 1. 357, 1-10. 407, 15. 637, 35; regalibus 190, 30; abbatia, abbatissae administratione temporalium 637, 10. 30; hiis quae tenentur ab imperio 484, 25; terrarum ad imperium pertinentium 101, 35; civium Bisuntinorum 487, 5. 532, 15; clericorum 593, 15; tabellionis per pennam, calamare atque cartam 295, 10; i. sceptro regio, imperiali 328, 1. 355, 20. 357, 25. 407, 15. 637, 10. 30. 35; per librum sacrae scripturae iure honorifici et recti feudi 572, 10.
 iostica, iosticier v. iustitia, iusticier.
 Iudaei v. *Indicem nominum*.
 iudex, indices *ex gr.* 116, 30. 35. 117. 337, 45. 338, 1. 340, 15. 343, 15. 480, 10. 15. 561, 20. 563, 10. 15. 45. 564, 35. 573, 10. 35. 577, 40. 578, 40. 580, 20. 581, 5. 608, 25. 609, 1. 35. 45; iudices provinciae, provinciarum 257, 25. 258, 1; civitatis 58, 10. 174, 25. 263, 5. 479, 35. 581, 5. 639, 1; Bisuntini 435, 15. 20. 531, 25. 30; Colonienses 619, 35; in regimine Cumarum 337, 40. 340, 10; in Egra 624, 30; Maguntini 368, 25; de Oppenheim, Wormatienses 368, 35; Tulnenses 641, 15. 643, 30; iudex curiae regalis 348, 15. 20. 442, 25. 560, 25; *cf.* hofrichter, iustitarius; officiales regis 58, 10. 479, 35; domini terrae 603, 35; ecclesiasticus 550, 35; generalis in aquis et in terris 478, 25; iudices pacis 363, 30. 364, 5. 15. 416, 30. 417, 5. 609, 40; ex parte regia electi 331, 35. 332, 5; undecim 626, 5; i. a Romano pontifice dandi 227, 35; provincialis (*cf.* lantrichter) 150, 5. 622, 1; per Austriam 330, 10; super Anasum 330, 15; regis 58, 10. 61, 1. 118, 10. 15. 227, 25. 20. 237, 1. 45. 298, 30. 527, 25; regis vice et nomine constitutus 451, 15; loco regis statutus 524, 20; iuges de regale 429, 20; iudices in regno Romanorum 597, 1; saeculares 435, 20. 472, 30. 531, 30; terrarum 118, 20; iudices, i. officii per vicarium generalem constituendi 259, 10. 15. 346, 35. 347, 5. 422, 15. 423, 15. 35. 509, 10. 510, 1. 20. — iudex competens 117, 5. 118, 1. 20. 298, 35. 580, 40; *cf.* 480. 15. 20; ordinarius 304, 30. 575, 10; delegati, subdelegati 304, 30; de partibus inferioribus sententiantes 480, 15; iudices in propria causa 453, 5; servilis conditionis 442, 1; superior (rex) 519, 5; v. comes Palatinus, imperator, litte, rex, sigillum; *cf.* rhter.

iudicare 116, 30, 35. 117, 1. 509, 10. 510, 1; nomina regis 166, 25; vice imperatoris 20, 35; sententia liter 79, 5. 92, 30. 292, 30. 297, 1. 308, 15. 380, 25. 381, 10. 382, 1. 10. 413, 30. 415, 10; per intellocutoriam seu diffinitivam sententiam, jugier par sententiae interlocutore ou defenitive 433, 25. 429, 20; de crimine, forefacto 641, 35. 644, 1. 652, 20; in causis civilibus et criminalibus 180, 30; pro qualitate criminum crimosos tam in facultatibus quam personis 191, 1; iudicandi plenum et merum imperium 641, 15. 643, 30; potestas 422, 10. 423, 15, 35; in causis sanguinum in bonis capituli 291, 1; v. cives, rex, vasallus; cf. rihten.

iudicium 60, 30. 117, 15. 353, 40. 574, 10; ante cameram abbatis 452, 10. 15; burgravi officialis 291, 25; civile et criminale vel sanguinis 640, 40. 641, 1. 10. 35. 642, 5. 643, 15, 35. 644, 1; in comitatu 332, 30; comitiarum in hofmarchiis 522, 20; curiae regalis 379, 35. 537, 15; domini terrae 602, 30. 603, 10. 641, 15. 643, 10, 25; domini in oppidi familiam 488, 10; cf. dorferichte; ecclesiasticum 451, 15 (cf. chrichgericht); fori alieni 639, 5; mixtum ministerialium et civium 452, 1, 5; oppidi seu villae imperialis 73, 20; pacis generalis conservatorum duodecim 528, 1. 15. 529, 5; provinciale 174, 25. 603, 30. 621, 10; prov. in Nurenberg 20, 35; vice imperatoris exercitum 291, 25; regis *passim*, *ea. gr.* 227, 15. 30. 237, 1. 35. 292, 35. 300, 1. 386, 15. 424, 10. 480, 10; vice regis praesidere iudicio 612, 15; iudicium saeculare 555, 10, 25; in terra 117, 10; terrae quod centa vulgariter nuncupatur 639, 5; vasallorum domini 424, 10. 512, 10; apud Essinde etc. 461, 10; Tullense 641, 15. 643, 25; apud quercum 622, 1; transferendum 542, 25; sine mora faciendum de praedonibus 61, 1; iudicia quae locorum et personarum exigit qualitas iuxta legum et canonum sanctiones 505, 30; iudicii figura 480, 10. 482, 35. 488, 15; in tribunali regali iudicati sequaces 28, 10. 29, 1; de iusto iudicio provenientia 422, 20. 509, 15; v. acta, consistorium, evocare; litterae in iudicio vel extra iudicium fidem facientes 170, 30. 172, 40; in iudicio vel extra coram rege respondere 227, 30. 237, 1; bona et iura imperii exigere 342, 30; coram iudicio de crimine convictus 117, 15; v. advocatine, appellatio, imperator; cf. jugemens.

jugemens 301, 30. 404, 1; cf. iudicium. jugier v. iudicare.

iuramentum, iusiurandum *passim*; regi, imperio praestitum 324, 5. 407, 20; cancellario pro rege 573, 10; comitis palatini coram rege et principibus 115, 35; regis de bonis imperialibus non alienandis

100, 20, 40. 341, 20. 342, 10; regum, imperatorum papae praestita 42, 20. 43, 1. 44, 30. 35. 45, 10. 46, 35. 81, 10. 83, 15. 98, 20. 40. 167, 1. 169, 30 — 172, 30. 185, 5. 192, 20. 193, 1. 199, 10. 204, 40. 211, 5; de calumpnia 342, 35; de pace observanda 118, 25. 332, 1-10; publicum 31, 1; iuramenta antiqua quibus praes regiae annihilari debeant 37, 20; iuramento innocentiam, ignorantiam declarare 117, 15; v. fidelitas, fides, homagium; cf. sacramentum.

iurare v. fides, pax.

iurati 453. 609, 1. 35; assessores 609, 45; civitatis 283, 5; in pace communi 478, 15; v. sinodalia, testes.

iurisdicatio advocati 519, 15, 30; burgravi 441, 10; comitiarum in hofmarchiis 522, 20; ecclesiastica 472, 35; episcopi feulani in cancellarium et vicarium regis 574, 35; ecclesiae Romanae 180, 30; praetorum 381, 20. 519, 10, 35; i. oppidi seu villae imperialis 73, 20; imperii, regalis, nominis regis exercenda 78, 5. 165, 25. 380, 30. 382, 30. 35. 471, 15. 20. 486, 10. 571, 35. 572, 25. 579, 40; temporalis principis 292, 30; regis 380, 20. 385, 15.

iurisperitum 336, 30. 337, 5. 338, 20. 339, 15. 20. 340, 15; v. periti.

ius, iura, advocati, advocatae, advocatium 254, 10-20. 443, 25. 519, 15. 20. 641, 5. 20. 643, 20, 30; quod bannum (sanguinis) vulgariter appellatur 641, 35; quae buteil heuptrecht et herrecht dicuntur 323, 5; canonicum et civile 12, 40. 316, 35. 317, 30; iuris civilis professor 498, 15. 569, 10; ab antiquo habitum comitis palatini Rheni 115, 5; comitum 294, 30; commune 33, 5. 94, 15; curiae 379, 40; civitatis 652, 20; domini 496, 20; ducatus 358, 1; ecclesiasticum 649, 1; episcoporum ab imperio possessa 57, 35; haereditarium 226, 20. — iura imperii 36, 35. 38, 1. 78, 5. 102, 20. 115, 25. 165, 25. 255, 10. 269, 5. 324, 1. 346, 25. 382, 35. 405, 30. 422, 15. 423, 15. 35. 471, 20. 544, 5. 568, 30. 571, 35. 573, 25. 577, 30. 579, 40. 582, 20. 20. 606, 10. 652, 20; ad imperium spectantia 227, 30. 238, 5. 336, 1. 337, 15. 338, 40; imperii vacantis 419, 5; imperii super Assindensi ecclesia 320, 25, 30; divulsa, occupata, manutenenda, recuperanda, revocanda 29, 25. 67, 20. 101, 30. 102, 35. 112, 1. 165, 25. 314, 10. 315, 15. 501, 10. 30. 504, 25. 509, 10. 515, 20. 516, 5. 25. 566, 1. 569, 5; colligenda 510, 1; commissa 165, 25. 257, 5; vacantia imperio 289, 10; exigenda in iudicio et extra 342, 30; in feodum donata 289, 10; v. administratio, — ingenuorum 378, 40; ius quod margfiter dicitur 641, 10. 643, 20. 45; mercati 565, 5; ministerialium 294, 15; monasterii 423, 5; municipalia, civium, opidanorum 415, 10. 15; regum, regalia 36, 15. 390, 1; officialium curiae 637, 10;

praetorum 324, 1; principum concedere 325, 30; principatum 116, 25; publicum 452, 35; gladio temporali gubernandum 650, 20; regalium et apollorum cf. 83, 10. 209, 40; regis Bohemiae 403, 20; in imperio et electione 420, 35; regni 463, 25; tertii 287, 25; morum ad terram Thuringiae 624, 5; ubi alias et antiquitas fieri consuevit 531, 25; iura condere 509, 10; ius per regem reddendum de omnibus questionibus civilibus et criminalibus 60, 30; iuri parere 435, 5. 531, 20; (cf. droit penre); in ius trahere, iuri stare coram rege 473, 10. 476, 35; v. archicancellaria, aula, consuetudo, curia, electio, electores, feodum, fidelitas, homagium, passagium, patronatus, pinceratus, sententia, successio, terminus.

justicier, justicier 391, 1. 396, 30. 398, 20. 399, 10. 400, 30. 35. 401, 25. 402, 15. 403, 30; cf. iudicare.

iustitia, iustice, archiepiscopi Biantini 435, 40. 531, 40; inter, contra cives exercenda 58, 15. 479, 35. 530, 25; imperii, regis 226, 35. 40. 394, 10. 498, 35; de feudo 310, 15; regis Franciae 392, 40. 394, 10. 40. 395, 30; seculare 429, 20. 45; temporale 393, 1; vicarii generalis 363, 40; alta infra limites regni nostri 28, 35. 40; iustitiam facere et recipere 310, 15.

iustitiarius imperialis aulae 555, 10. 35; cf. hofrichter, iudex curiae.

laden fur den landesherrn 265, 20; cf. evocare.

laici v. synodus.

laines v. lana.

laisten 614, 35. 40. 615-619; cf. intrare.

lambardi 579, 30.

lana, lanum, laines 400, 35. 653, 20. 654, 10. 20. 655, 10.

lantag 625, 10. 20.

landes achte 266, 1.

landesherr 265, 15 — 266, 10; cf. dominus terrae, lantherren.

landesrecht 269, 20; lantrecht verlieren 374, 15. 40.

lantfogete, unser (regis) 545, 10. 25; cf. advocatus provincialis.

la(int)fride, vride 265, 10. 20. 266, 5-15. 269, 15 — 275, 5. 287, 15. 370, 35. 377, 5. 475, 5. 10; lantfridis bruch 374, 20. 376, 10; vereweln an dem 545, 20; cf. fride, hantfride, pax.

lantgericht 618, 30.

lantgravius, lantgravi, langravius, lancravius, lancravius, lancravius. Alsatiae 152, 10. 153, 15. 155, 30. 156, 1. 15. 25. 157, 20. 45. 158, 20. 159, 1. 163, 15. 205, 45. 208, 35. 212, 25. 263, 35. 289, 20; inferioris 83, 10. 85, 1; in Alsatia 308, 25. 309, 5; Hassiae 105, 30. 107, 45. 108, 5. 110, 15. 126, 35. 131, 25. 40. 135, 20. 320, 45. 367, 5. 464, 30. 465. 466. 468,

15. 524, 20. 525, 1. 630, 10; de Luckenberc 624, 35; superioris Suaevis 31, 30; Thuringiae 133, 35. 358, 10. 457, 30. 623, 20. 624, 10; langravii regni Romanorum 362, 45. 597, 5.
- lantherren 268, 40. 265, 15—266, 15. 271, 25. 376, 35. 616, 20. 35; rat, urteil 265, 35. 266, 15; cf. landesherre.
- lantleute ze Osterreich und ze Steyer 406, 20.
- lantrecht v. landesrecht.
- lantrichter an kuno Rüdoffs stat 625, 5, 20; cf. iudex provincialis.
- lantstraze 278, 5. 284, 40. 374, 1.
- latrones fovere, receptare 602, 35.
- legati *passim*; a latere 97, 5; legat d'Alemaigne 381, 1; des legates bann 373, 20.
- legatio 58, 20. 144. 149, 1. 162, 10. 542, 1; termini legationis apostolici legati 380, 35; v. litterae.
- leges, lex 170, 30. 172, 40. 205, 25; civiles 325, 10; Romani imperii 188, 25, 40; imperialis 296, 25; municipales 458, 15, 35; Romanae 191, 5; sacrae 378, 40; legum conditor 36, 15; doctor 296, 5. 563, 45. 564, 30. 573, 30. 575, 5; professor 562, 30. 563, 10; canonicus 388, 10; leges et canones 508, 20; lex seu constitutio 85, 20. 212, 10.
- legitimus v. accusator, documenta, impedimentum, processus, procuratio, successores; cf. chaft.
- legitimatō spuriorum 295, 20. 30. 548, 1, 5.
- lehen 145, 10. 270, 15. 276, 15. 20. 281, 40. 282, 1. 371, 25. 630, 35. 631, 1—10; lehen leihen 615, 15; choufen 270, 20; v. burchlehen, mansi, vischlehen; cf. feudum, lehensgwer v. eigen; lehenherre 270, 45; lehenman 270, 10. 618, 1; cf. feudatarius.
- leutenant (comitis) 404, 1.
- libelli a vicario imperii dandi 342, 30.
- liber v. proscriptionis liber; *tropice*: l. memoriae 516, 40.
- liber partus 378, 35; v. conditio.
- libertare civitatem vel opidum 324, 25; v. ministeriales.
- libertas, libertates. civitatum imperii 117, 25. 323, 10—20. 40, 25. 324, 1; cleri et ecclesiae Alemannine 600, 1; comitum 294, 30; ecclesiastica, ecclesiae 323, 10. 383, 5. 384, 5. 471, 40; ingenuorum 378, 40; ministerialium 294, 15; monasteriorum observandae 416, 15; 417, 1; oppidi 488, 15; ad instar oppidum imperialium 469, 5; suffraganeorum praetorum et cleri 472, 5, 35; cf. immunitas.
- libertatio a stura seu precaria 442, 15.
- librae Pragenses 134, 20; v. livre.
- ligium v. feudum, homagium.
- limites, ambitus regni 28, 35. 40; terrarum 105, 25; cf. fines, metae.
- linguam Latinam nescire 47, 40; lingua Latina (= Italica) 563, 40. 45 vulgariter nostra (Italica) lingua exponere (verba) litteraliter (i. e. Latine) dicta 562, 20, 35; cf. litterae.
- litterae, duplicatae 492, 5. 493, 25. 497, 5; iudicis 117, 5; in iudicio vel extra fidem facientes 170, 30. 172, 40; legationis procuratoriae 27, 5. 307, 10. 339, 40; principum principales patentes 85, 15; procuratoriae 27, 5. 307, 10; proserptionis 543, 15, 30; lettres de regales 398, 5; revocatoriae 318, 25; litterarum formae 232, 1; v. exemplare, interpres, pax, publicare.
- litteras et linguam Latinam nescire 47, 35; litteraliter, litteris (i. e. Latina lingua) divulgare, narrare, arengare, dicere 562, 10. 563, 40, 45; cf. lingua.
- lute, leute, leut, lute comitis Palatini 485, 15, 35; v. landleute, marchont, schedlich, sentber, spillleut, ubersagt; cf. homines.
- livre *libra* v. denier; cf. librae.
- locare et exponere communitatem in terra sua 442, 25.
- locus regis 305, 25.
- longaevi in provincia burgravi magis experti 44, 15; cf. veterani.
- loto 611, 25. 612, 35.
- machinas facere 453, 10; machinae quibus castrum expugnari possit 144, 30.
- mage 557, 1, 5; müter magen 557, 25; cf. amici.
- magister 123, 25. 127, 10. 35. 128, 15. 133, 5. 136, 30; magister, magistri civitatis 119, 30. 150, 5. 477, 20, 25. 523, 10; consulum 470, 5 (cf. burgermeister); coquinae 656, 10; curiae regalis 427, 30; dapiferorum reginae Hungariae 140, 15. 141, 30; Hospitalis s. Iohannis 72, 20; per Alamanniam 65, 30. 76, 40. 98, 25; s. Mariae Theotonicorum 409, 10. 410, 5; mastre des arbalastriers 632, 5; des comptes 634, 35; de la monie 634, 30.
- magisterium 624, 25.
- magnates 33, 35. 99, 25. 260, 25. 261, 10. 311, 10. 354, 20. 491, 1. 492, 10. 496, 1; imperii 102, 1. 438, 25; de Alemania 583, 45; regni Alam. 67, 1; 68, 15, 25.
- maier 557, 1—10; maierhof 630, 30, 35.
- maiestas v. crimen.
- maiores. civitatis 508, 5; terrae 117, 10; v. nobiles.
- maior civitatis Bisuntinae 481, 25.
- maioria Bisuntina 481, 25. 482. 483, 1; v. officium.
- malefactores in confinibus terrarum existentes 141, 1; maleficos fovere, receptare 603, 1. 608, 30.
- man v. friman, herren, hoch. hofman, schedlich, sentbar, uberman, unversprochen, verzait.
- mandatum regis *passim*; regis speciale 29, 35. 42, 15, 30.
- manschaft 270, 20; cf. homagium.
- mansii, qui lehen vulgariter nominantur 641, 5. 643, 15.
- manus. domini 427, 20. 512, 20; regis 122, 1. 357, 5. 10. 465, 1. 637, 10; imperii 441, 5; imperatorum 411, 1.
- marca de Colonia 432, 40.
- marchander 541, 10.
- marchantz 541, 10; marchans Ytaliens 635, 10; cf. mercatores.
- marchia. Anconitana 177, 20. 193, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 5. 213, 35. 216, 5. 217, 5. 219, 1; Misnensis 458, 15; quae vocatur Oestader mark 469, 10; Slavica, Slavonica quae vulgo Windischmarich dicitur 355, 15. 357, 20.
- marchio. de Absperch 339, 20; Astensis 247, 30; de Baden 325, 40; Brandenburgensis *passim*; de Burgo 289, 20. 325, 40; de Hahperch 135, 5. 206, 15. 208, 35. 212, 25. 255, 30. 289, 20. 325, 40. 345, 25. 454, 5. 636, 25. 642, 1. 644, 15; de Landesperch 133, 35; Misnensis 527, 1; Moraviae 124, 15. 342, 5. 417, 20. 455, 25. 456, 25; Namurensis 386, 10. 387, 1; Orientalis 527, 1; Provinciae 226, 5. 240, 5. 40. 242, 5. 243, 5; in Italia (comes Sabaudiae) 308, 25. 309, 30. 312, 30. 313, 1; marchiones per Alamanniam et Slaviam constituti 362, 45; in Lombardia 486, 20; in Tuscia 259, 40. 45. 260, 25. 354, 20.
- marchionatus. Moraviae 122, 1. 124, 20. 127, 15. 196, 35; Provinciae 226, 1. 227, 10. 237, 15—25. 239, 30. 240, 1. 35. 241, 45. 242, 1. 243, 1; marchionatus in Lombardia 486, 20.
- marchleut 616, 35.
- margfäter, marchfater, marichfäter v. ius.
- markt 628, 20; mark 630, 15; märchte 618, 20; cf. mercatum.
- marscalc(k)us, marschalcus, marchalcus, marescallus, marechal, marshak. Angliae 497, 30. 498, 40; per Austriam, Austrine (H. de Chunringen, H. de Witra?, St. de Meissowe) 124, 35. 134, 25? 264, 35. 329, 45. 330, 10; regni Boeminae 135, 15; Burrensia monasterii 178, 30; de France 632, 1, 10; sacri imperii (dux Saxoniae) 253, 15. 326, 40. 457, 15; de Landenberch 264, 35; Moraviae 135, 20; papae 171, 1. 173, 10; regis (H. de Altmanshofen, de Vrowenstein) 5, 1. 8, 20; curiae regalis (de Bappenheim) 427, 25. 559, 20; Salzburgensis ecclesiae 265, 25; Walkenredonsis monasterii? 441, 25; Westfulinae 402, 40.
- mastre v. magister.
- mater v. conditio.
- maz. unrehtez 271, 25; cf. mensura.
- mediatores 131, 30; principes 110, 25;

mediatorem eligere, adiungere arbitris 8, s. 10, 20; mediator conservatorum pacis 364, 23.
 melineidic 376, 10.
 meliores civitatum 507, 30.
 membranae 293, 5.
 memoriales v. registrum.
 mensa capituli Pattaviensis 640, 20.
 mensura Bisuntina 436, 1. 531, 40; falsa 435, 30. 531, 35; falsam mensuram capere 435, 15. 531, 30; cf. maz.
 mercati ius 565, 5.
 mercationis opera per Boemiam exercita 109, 25.
 mercatores, mercatores 109, 25. 141, 10. 245, 25. 256, 15. 334, 35. 335, 10. 450, 30. 511, 15. 606, 1. 25. 653, 20. 30. 654, 15. 655, 5; nundinas frequentantes 334, 30. 335, 1; per terminos, terras transitum facientes 120, 35. 450, 35; v. capitaneus; cf. chaufman.
 mercatura 450, 30.
 merces, mercimonia 141, 10. 605, 30; in vino, sale, calibe et aliis quae selaist vulgariter appellantur 605, 25. 30; mercimoniorum octava pars a mercatoribus recipienda 256, 15.
 metae (= termini) 124, 15. 126, 30. 438, 30; custodiendae 134, 10; Aemaniae et Burgundiae 335, 5. cf. 334, 30; Franciae 392, 1; et Campaniae 504, 10; banlejae 436, 1. 532, 1; cf. limites, termini.
 militares personae 500, 1; v. conditio.
 milites *passim*; ex. gr. 8, 25. 157, 30. 476, 5. 500, 1. 520, 20. 603, 15. 25. 30. 604, 5. 15. 608, 20. 610, 40. 651, 5. 25; imperii 139, 35; regis 162, 5. 10. 20. 498, 35; ostiarii 206, 1. 208, 40; receptio in militum regis 469, 1; milites regis Angliae 498, 35; Austriae 327, 30; Boemiae 124, 30. 130, 30. 133, 35; terrae Karinthiae 222, 1; qui consules, scabini sunt 651, 10. 15. 35. 652, 5. 25—35; fures inquirentes consules appellati 603, 35. 604, 1. 20; ad territoria ordinati 603, 40; novos facere 423, 15. 510, 1; militum stipendia ad terrarum statum pacificum conservandum 336, 5; cf. ritter.
 militia *passim*; regalis 133, 25. 175, 10. 35. 176, 20. 314, 10; sumptus 138, 10; in Lombardiam mittenda 337, 30. 339, 10; v. capitaneus; princeps militiae Ungaricae 144, 30; ordo militiae Templi 503, 1.
 minerae v. obligationes.
 ministri regis 551, 1; minister fratrum Minorum superioris Aemaniae 167, 20. 169, 15. 171, 15. 178, 25. 183, 15. 192, 15. 193, 5. 194, 25. 199, 5. 201, 15. 204, 30. 211, 35; de Ravensburc 32, 1. 621, 20.
 ministeriales *passim*; imperii 134, 45. 139, 15. 165, 20. 25. 350, 30. 351, 15. 364, 10. 526, 35. 527, 20. 623, 20. 624, 10; confictis Palatini 361, 10;

regis Boemiae 133, 35; ecclesiae Coloniensis 95, 15; monasterii 452, 1. 15; terrae 222, 4; Austriae 327, 30; terrarum Austriae et Styriae 115, 40; terrae Karinthiae 222, 1; meliores Styriae ac Karinthiae 622, 30; ministerialis partis honor ac titulus 293, 30; ministerialium iura, libertates et honores 294, 15; in ministerialium sorte et numero recenseri 293, 30; a m. servitute libertate 379, 20; ministeriales non gravandi contra iustitiam 365, 40. 557, 40; v. conditio, consensus, fidelitas, iudicium, officiat, sententia, uxor.
 ministerium capitanei 368, 10; ministeria gladiatorum 456, 25.
 mitteburger *conceives* 545, 5.
 moderator imperii v. imperium.
 monarchia. Romana 50, 1. 53, 15; universalis ecclesiae 456, 5.
 monasteria regni Aemaniae 598, 1; v. advocatus, camerarius, curia, exemptiones, immunitas, interdictum, ius, libertas, gubernatores, marscalcus, ministeriales, officiat, pensionarii, pincerna, principatus, sententia, tutela, vasalli, wardaina, warda.
 moneta, monois regalis, Coloniensis 322, 20. 530, 20; Bisuntina 432, 35; principum et nobilium legitima et antiqua in suo cursu manentes 322, 25; sub ymaginario regiae munitatis vel archiepiscopi Coloniensis cudenda 322, 10; monetae argentens forma, albedo, puritas, pondus observanda 322, 10; sub signo alterius domini cusa falsata 322, 15. 605, 5; monetae falsificatio in diversis locis Aemaniae 322, 5; alligamentum, pondus rectum 432, 35. 530, 20; monois faible, bonne 634, 30; monoiage de la feble monois 635, 5; v. falsarii, feudum, magister, munze.
 monitio publica 102, 25. 35. 103, 5. 513, 15; m. per legatum regis facta 563, 20; monitorium edictum in valvis ecclesiae affigere ad videndum ac etiam rescribendum 102, 40.
 monois, monoiage v. moneta.
 mos et consuetudo approbata 555, 20; provinciae Tusciae 570, 10.
 mulier v. conditio.
 multae, mulctae 259, 15. 347, 5. 505, 30.
 municipes terrarum Austriae et Styriae 115, 30. 40; constitutiones, iura, leges municipales 415, 10. 15. 453, 15. 35. 480, 20.
 municipia. non munienda 118, 15; per sententiam diruta non reedificanda 419, 30; municipiorum iura, libertates et privilegia 117, 25; cf. castrum.
 munitiones. imperii 94, 45. 95, 45. 165, 20. 460, 35. 471, 30; archiepiscopi Coloniensis 95, 1. 96, 1; mu-

nitiones non de novo construendae, aedificandae, erigendae 255, 35. 487, 35. 655, 30; per iudices regis demoliendae 118, 15; munitio civitatis 299, 15; cf. castra.
 muntman, muntman 117, 25. 271, 20. 277, 35. 284, 10. 373, 10.
 munus regule consecrationis (regis Boemiae) 102, 25.
 munze, münz 273, 10. 285, 5. 374, 5. 10. 631, 20; cf. moneta.
 mäter v. magen.
 mutae, muttae 115, 35. 118, 1. 623, 30; de novo per aquas et terras inpositae irritatae 118, 5.
 mutuare v. sors.
 nahtzaen, nachtetzen 269, 30. 616, 45.
 nahtprenner 271, 30.
 nationes Italicae 232, 30.
 naulum 640, 40. 643, 5.
 navigium regis transmarinum 121, 10; cf. peregrinatio; navigii stolium 162, 20.
 nobiles *passim*; imperii, regni ex. gr. 30, 25. 134, 45. 139, 35. 169, 30. 426, 35. 440, 5. 443, 10; terrae 602, 10. 603, 15; terrae Austriae 264, 20; et Styriae 115, 35. 40; Thuringiae 623, 20. 624, 10; provinciae Tusciae 579, 30. — maiores 520, 20; medicos et minores 323, 10; dominus terrae nobilis 605, 15; nobilis coronationi imperiali interesse invitatus 87, 1; in nobilium sorte ac numero recenseri 373, 35; cf. edele lute; v. feudum, fidelitas, moneta, plebei, successio.
 nocivi homines 603, 35; cf. schedlich.
 noithaft. alii quam plures qui dicuntur n. 624, 30. 35.
 notarius, notarii 562, 40. 45. 564, 20. 566, 10. 569, 5. 15. 45. 570, 40. 573, 5. 575, 5; publicus 573, 10. 35; apostolica auctoritate 171, 5. 173, 15. 183, 25. 187, 20. 201, 15. 572, 40; publicus apost. auct. 484, 30; imperiali auctoritate 575, 10; publicus imp. auct. 188, 10. 25; burgavii de Nrenberch 206, 15; cancellarii, vicarii imperialia 343, 10. 569, 15. 40; 572, 20. 580, 20. 646, 40; comitis de Furstenberg, de Hohnberc 206, 15. 20; comunis Cumarum 337, 5. 338, 5. 25. 340, 20. 25; quondam magistri Hildibrardini 577, 5. 40. 578, 45. 581, 10; sacri palatii 566, 5; papae 170, 45. 173, 5. 293, 15. 30. 234, 1. 40. 251, 15; camerae papae 171, 5. 173, 15. 183, 25. 187, 20. 201, 15. 247, 1. 249, 15. 35. 251, 30. 252, 5; regis 5, 20. 149, 5. 152, 10. 158, 15. 206, 25. 264, 5. 486, 35; imperialia aulae 153, 10; regis Boemiae 106, 10. 15. 107, 25. 30. 123, 25. 126, 30. 128, 15. 133, 30; notarii signum 562, 45. 564, 20. 566, 10. 567, 20. 572, 45; quattuor denarii dandi notario pro litteris iudicis 117, 5.
 notu[n]aft 272, 1.

- numerus. ingenuorum et nobilium 378, 35; ministerialium 293, 30; principum imperii 325, 30, 356, 30, 387, 35; crescens 356, 16, 367, 10.
- nundinae 385, 1; opidi Rodenburg 689, 20; generales Franciae, Flandriae et Campaniae 384, 35, 385, 10.
- nuntiare publice v. excommunicati.
- nuntius *passim*; *ex. gr.* nuntii civitatis 160, 10, 23; regis Hungariae 140, 30, 141, 35; episcopi Olo-muntzensis 122, 25, 30; principum 123, 1; certus comitis Sabaudiae 304, 25; sedis apostolicae 99, 1; specialis ducis Venetorum 120, 35, 121, 10; nuntii in curia regali 51, 5, 71, 35, 72, 5, 20; electoris in electione 72, 10, 464, 5; in sollempniis coronationis imperialis 86, 35; propter primarias preces a rege specialiter missus 37, 10; imperii vicarius 259, 1, 10, 342, 25, 30, 343, 10, 346, 30, 347, 1, 10, 574. — fidus et iuratus 575, 30; secretus et familiaris 111, 35.
- obligationes *passim*; bonorum imperialium 377, 35, 35, 378, 1; castrorum 94, 40, 344, 30, 345, 5, 10, 20, 461, 5, 469, 10; castrorum redditum 93, 35; papae 93, 35, 95, 30; civitatum imperialium 166, 10, 30, 436, 20, 582, 1; Iudaeorum 534, 15, 35; reddituum de Iudaeis 365, 10, 479, 10; montium (minerarum) 547, 15; opidi imperialis 166, 10; reddituum, terrarum imperialium 104, 30, 40, 107, 1, 10, 356, 25; *cf.* p[er]fide, pignus.
- obsides 104, 20, 106, 35, 123, 30, 129, 1, 130, 25, 30; v. intrare.
- obstagium 120, 5.
- obtinere imperii 221, 30, 511, 25.
- obventiones imperio debitas 419, 5; *cf.* redditus.
- occisus v. amici.
- offensi v. compositio.
- officialis, -es, official. abbas 323, 20; Austriae et Styriae 115, 30; burgravi Nurembergensis 20, 35, 21, 201, 25; civitatis Senensis, super gubernatione civitatis S. deputati 577, 20, 579, 15, 20, 580, 30; comitis Palatini 364, 10; domini, principis 518, 25, 30; ecclesiae Salzburgensis 266, 25; episcopi Pattaviensis 641, 30, 643, 45; imperii, in regno, regis 29, 20, 58, 10, 30, 167, 35, 170, 5, 205, 5, 261, 35, 319, 5, 364, 10, 597, 5, 652, 25; *cf.* iudex; official 541, 20; curiae regalis 61, 1, 379, 35, 421, 15, 637, 10; constituendi per vicarium generale 259, 10, 15, 346, 35, 347, 5; *cf.* officium.
- officium, -i archiepiscopi Trevirensis 478, 10; monasterii (Burrensis) principatus congruentes de ministerialibus constituendi 173, 30, 174, 1; oppidorum imperialium 9, 20, 469, 35; regis, imperii 94, 35, 454, 25, 469, 35, 470, 10, 473, 25, 527, 25, 533, 30, 35; v. iudices; *cf.* iudicium.
- officium, -a. archicancellariae, eius iura 470, 40; archiepiscopi Maguntini 549, 5, 551, 30; de foresto, foresti 21, 5, 291, 30; inquisitionis furum 603, 35, 604, 5; iudicis civitatis 581, 5; maioriae Bisuntinae 483, 15; officialis 652, 30; officiatorum monasterii non in plures haeredes dividenda, non extra potestatem ecclesiae haereditaria 174, 5, 10; pincernatus (regis Boemiae) 408, 25, 426, 40, 427, 1; ab officio pontificatus suspendere 103, 1; potestariae in civitatibus Lombardiae 585, 5; principatus 456, 15, 467, 1, 467, 10; principis ecclesiastici 367, 10; consulatus 651, 5; scabinatus 651, 10, 15; ab officio scabinatus et consulatus destituere civitatem, ad ea restituere, oligere 651, 1, 15, 652, 25; sculteti 21, 5, 291, 35, 323, 5, 15, 463, 1; tabellionatus: examinatio, promotio 294, 35, 40; vicariatus, vicariae 261, 35, 354, 5; imperiale in Italia commissum 78, 5, 564, 10, 571, 35, 573, 25; publica 604, 15; a Iudaeis exercita 594, 5; exterius 157, 1; officium regale in Lutero, Drivels 3, 1, 5; in Laupach, Wisebach 534, 1; officium = officii provincia 364, 1; nobilis viri Friderici de Liningen 257, 25; successio in officio 266, 25; terra Quatuor Officiorum 290, 1, 303, 35; v. feudum.
- oppidani, non residentes 415, 10, 15; abbatis pecuniam solventes pro receptione regalium 421, 20; regi subditi 451, 15.
- oppida, imperialia 78, 20, 165, 20, 267, 40, 469, 5, 35, 470, 10; ab imperio in feudum possidenda 341, 1; oppidum libertatum 324, 25; v. dominium, iudicium, libertas, proprietas.
- optimates v. obtimates.
- ordinarii locorum 373, 45.
- ordo. Hospitalis s. Iohannis 477, 30; militiae Templi 503, 1; archiepiscopi Salisburgensis 190, 35.
- originalia litterarum, privilegiorum 182, 1, 495, 15.
- (d) osculum *donatio propter nuptias* 155, 10.
- oscula pedum papae 23, 20, 32, 15, 33, 10, 42, 10, 63, 35, 87, 10, 177, 15, 194, 10, 352, 10, 30, 358, 25, 359, 10, 589, 10; comune Lucanum se recom-mendans ad pedes regis 645, 15.
- ostiarii regis v. milites.
- pacta observanda regi et imperio 336, 35, 338, 35.
- pagamentum 12, 15, 620, 1.
- Palatinus v. comes palatinus.
- pal[ati]natum, vetus commune Comarum 336, 25, 338, 5, 340, 1, 25; episcopi, episcopatus Viterbiensis 187, 10, 188, 15; Senensis 577, 1; papale 169, 15, 170, 10, 171, 20, 173, 1; regale in Goslaria reparandum, conservandum 334, 1, 10, 15; palatii notarius 340, 25, 566, 5; scriba 388, 5. — *cf.* p[er]fidente.
- palborgers v. p[er]alburger.
- palefridus 5, 1.
- panditio facienda super adversarios 609, 45.
- panem capere 435, 15, 531, 30.
- pan, pannum, panholz, paustat v. bann.
- panni *Tuche* 654, 10, 20, 655, 10.
- papa, papst v. bann, camerarius, capellanus, consecratio, consistorium, creatio, excommunicatio, forma, notarius, oscula, palatium, promotio, redditus, scriptor, thesaurarius.
- paratici civitatis Placentiae 561, 25, 563, 15, 25.
- parentela v. expurgare.
- parlamentum, -a, parlement. generale, regis 502, 25, 523, 30, 524, 15, 525, 20; coram vicario imperii 579, 25; apud s. Miniatum 577, 25; civitatis Faventinae 563, 35; parlement (Franciae) 634, 35.
- parochialis v. ecclesiae.
- partes Tusciae Romano subiectae imperio 260, 30, 261, 15.
- partus conditionem viliozem sequens 300, 30; v. liber, ministerialis.
- passagia nova vel antiqua 373, 45; ius passagii 640, 40, 643, 5.
- patibula erigere 641, 35, 643, 1.
- patres conscripti nostro (regis) dyademati *principes imperii* 436, 30.
- patria *Alamannia* 322, 10; patriae ad imperium spectantes 645, 1.
- patrocinium speciale regis et imperii 639, 1; *cf.* defensio, protectio.
- patronatus, ius, iura p. parochia-lium ecclesiarum 593, 5, 15, 640, 15, 647, 10, 35, 648, 10, 25, 649, 5, 20, 40; ad imperium revertentia 647, 25.
- pawman 617, 25.
- pax *passim*; communis 222, 15, 470, 10, 471, 5, 473, 15, 525, 30, 550, 10, 551, 5; terrae 551, 5; generalis 49, 10; 149, 15, 35, 288, 1, 319, 5, 10, 346, 1, 5, 417, 1, 420, 5, 10, 475, 30, 487, 1, 521, 35, 528, 1, 15, 529, 5, 606, 5, 610, 15, 613, 25, 619, 35, 40, 620, 625, 30, 638, 10; sancta generalis 150, 10; s. g. sacri imperii 151, 20; ad sex annos duratura 383, 35; in Bawaria et Suevia conservanda 331, 20, 363, 20; per Saxoniam 420, 25, 528, 40; in Thuringia ordinata 471, 20, 35, 611, 15, 612, 35; pax iurata, iuramentum, obligatio, sacramentum de pace 118, 25, 322, 1, 332, 1-10, 420, 10, 475, 30, 489, 5, 519, 40, 525, 30, 605, 25, 623, 30, 638, 10; iureiurando nobilium et plebeiorum firmata 551, 5; novissime edita 364, 20; societas sive pax—quae vulgariter horchvrede nuncupatur 519, 40; summa seu pax perpetua 887.

- 476, 30; treugas vel pax 491, 5. 498, 1. 486, 10; pacis articuli principales, graves et maiores 184, 35. 189, 10; forma a rege ex consilio principum et baronum instituta 116, 25. 40; littera 898, 40; statuta Frederici imperatoris super pace 418, 25; reformatio 22, 25. 69, 1. 868, 5. 888, 35; turbatores, violatores 151, 20. 222, 15. 846, 5. 888, 5. 884, 5. 471, 35. 525, 30. 35. 612, 20. 25; ponere extra pacem 804, 1; v. capitaneus, conservatores, index, iurati, publicatio.
- pekkenhauben 618, 15. 20.
- pecunia, quae vulgariter chachage appellant 418, 20; communis pro faciendis negotiis civitatis 530, 35; pro feodo castrensi promissa 538, 5; in praedia convertenda 865, 10. 15. 30—366, 1. 15. 20. 479, 10. 15. 538, 25. 30. 534, 5—535, 1. 547, 10—20; numerata 650, 35; pecunia parata 479, 10. 534, 1. 547, 15; pecunias principalis defalcatio 365, 35; solutio nomine regis 317, 10; causae pecuniariae 847, 5; v. cautio, credere, exactio, extorquere, pfenning, sors.
- pedagia, podagia 48, 25. 118, 5. 141, 10. 320, 5. 10. 418, 20. 25. 565, 5. 609, 10. 653, 20—30. 654, 10—20. 655, 1. 10.
- pen, pena, penae 117, 15. 259, 15. 347, 5. 353, 40. 354, 1. 388, 5. 384, 5. 390, 5. 435, 15. 471, 35. 531, 25. 614, 25. 617, 25. 645, 5; regalia 421, 30. 35; penae et [tutae] 525, 35; spirituales et temporales 646, 15.
- pensio annua in certis redditibus assignanda 37, 25.
- pensionarii monasterii pensiones debitas persolvere supersedentes 428, 1.
- perangaria imposita imperio subiectis 58, 30.
- peregrinatio regis ultramarina 121, 1; cf. navigium.
- periculum, sub periculo ponere 441, 15.
- periti regis 101, 30; cf. iurisperiti, sapientes.
- persona tertia 227, 5. 237, 25; personaliter citari, homagium facere 227, 10. 237, 35; v. excommunicatio, iudicare, iudicium, servitium; personalis comitatus regi faciendus 67, 25.
- peritionarii v. portionarii.
- petere in iudicio coram rege 424, 10; cf. citatio.
- pfalburger, palbgerere, falburgero 277, 30. 284, 10. 378, 10; v. cives.
- pfallente bi dem Rine 485, 1; v. palatium.
- pfande, phant 560, 10. 616, 30; pfenden 614, 20. 616, 35; pfandung 616, 5; cf. obligationes, pignus.
- pfenning, phenninge, abedrenghen (= pecuniam extorquere) 521, 1; dingen 617, 25; valsehe 278, 15. 285, 10. 374, 10; cf. pecunia.
- pfleger, gewaltiger (= rector Austriae et Styriae) 299, 40; oberster (comitis Palatini) oder swer an siner stat ist 485, 25; cf. procurator.
- phant v. pfande.
- phodum v. feodum.
- pignus 105, 5. 107, 30. 124, 5. 166, 25. 316, 1. 328, 30. 500, 10; v. castrum; pignorationes 118, 1. 805, 20; pignorum penae regalia 421, 30.
- pinerna, de Ars 467, 30; Austriae 124, 25. 380, 15; de Limburch 98, 5; de Rammstein 622, 30; (de Winterstetten) 5, 5. 20; ecclesiae Salzburgerensis 286, 25; monasterii Burrensis 178, 30; sacri imperii *Boemicae* 342, 5. 408, 20. 426, 40. 457, 30. 464, 10; cf. schenke.
- pinernatus imperii ius et officium 408, 25. 426, 40. 45. 427, 1.
- pingarten *Bienengarten* 628, 10.
- piper 654, 10. 20. 655, 10.
- placitare 508, 25.
- placitum generale 266, 35.
- pladoier 404, 1; pladoier par devant le conte 399, 20. 400, 10. 403, 40.
- plaggiae v. imperium.
- plantationes novellae 81, 30.
- plateae 267, 15.
- plebei et nobiles 59, 30. 551, 5; pl. et populares 486, 20. 502, 25.
- podagia v. pedagia.
- pomerium imperii v. imperium.
- pomum rotundum (imperiale) cum cruce desuper posita 194, 45. 258, 35.
- pondus rectum, falsum 435, 30. 531, 35; capere 435, 15. 531, 30; v. moneta.
- pontium extractio 299, 1; reparatio 413, 30. 414, 20.
- pontificatus v. officium.
- populares 505, 10; v. plebei.
- populi regi subiecti 354, 25.
- portas serare 458, 5; porta posterior castris 652, 10.
- pot(e)rtionarii 485, 35. 531, 35.
- portus maris facilis 162, 20.
- possessio *passim*; v. ductor; in corporalem possessionem terrarum auctoritate regali inducere cum sollempnitatibus debitis et consuetis 290, 5.
- potentia, potestas, imperatoris (= regis) 590, 25; regis nomine exercenda 486, 10; potestates spirituales et temporales 381, 5; cf. gladius.
- potestarias in civitatibus Tusciae 584, 30; potestarias officium in civitatibus Lombardiae 585, 5.
- potestates civitatum Italiae 88, 30. 40. 90, 5. 189, 20. 25. 260, 25. 261, 10. 325, 25. 386, 20. 387, 1. 40. 354, 20. 486, 20. 561, 20. 562, 10. 15. 563, 10. 15. 25. 564, 1. 568, 15. 576, 20. 577, 20. 579, 15. 45. 580, 20. 644, 35. 645, 25; electio legitima 569, 35.
- praebendae ordinandae per episcopum Basiliensem 647, 15. 20; praebendarii 647, 15.
- praedones publici stratarum et ecclesiarum 60, 40.
- praefecti regis 550, 45.
- praefati 72, 1. 82, 5. 10. 101, 35. 117, 20. 209, 35. 40. 324, 1. 20. 25. 367, 30. 472, 5. 35. 486, 20. 518, 10. 35. 551, 10. 552, 10. 590, 10; ecclesiarum, ecclesiasticus 92, 10. 119, 1. 15. 141, 40. 209, 40; per Alemaniam constituti 380, 10; imperii 85, 30. 80. 35. 86, 20; regni Alemaniae 68, 15. 25. 86, 15. 102, 5. 154, 35. 598, 5; cf. bona, electio, iuridictio, ius, spiritualia, suffraganei.
- praefecturae 486, 20.
- praepositura v. curia.
- praerogativae v. principatus.
- praescriptionis exceptio 117, 15.
- praesentare episcopo ad ecclesias vacantes 593, 15.
- praeses Romani imperii 202, 40.
- praestatio *ex gr.* 43, 40. 82, 35. 210, 30.
- prandium coronationis 15, 15. 16, 5.
- precaria, generalis imposita subiecta imperio 58, 30; pro conservatione totius reipublicae 41, 20; precariae imperiales civitatum et villarum 2, 5; Rodenburgerensis 639, 10. 15; Thuricensis dimissa 407, 30. 408, 1. 442, 15; in Wettaria 458, 30; apud Wisenburk 365, 35; Iudaeorum 472, 15; computationis ratio a vicario reddenda de iustis precariis 422, 20. 509, 15; cf. collectae, contributio, stura.
- preces, precamina primaria, regalia, regia, precum primitiae 34, 25. 35, 5. 36, 5. 30. 37, 10. 25—40. 38, 15; secundariae 85, 5; cf. provisio.
- prenner 617, 25; v. nahtprenner.
- prevost (regis Franciae) 392, 40. 393, 1.
- primicerius, Mediolanensis 664, 35; Virdunensis sede vacante custos castrorum et episcopatus 392, 1.
- primitiae, primariae v. preces; primitiae fidei (a civitate Italica) oblatae 91, 5.
- primogenitus, Roman. regis 140, 10. 263, 10. 264, 1. 20; regis Siciliae 227, 5. 229, 1. 233, 40. 234, 15. 235, 10. 40. 236, 10. 237, 30. 246, 20. 250, 25. 252, 35. 253, 25.
- princeps, principes, prince, princiers, imperii, regni, regis, nostri, vestri, sui (i. e. regis) *passim*; sub imperio Romano degentes 195, 10; sublimes 190, 30; Romani 115, 20. 221, 20; nostri et imperii 262, 15. 464, 35. 502, 25; Alemaniae 19, 30. 44, 35. 46, 40. 68, 15. 25. 83, 15. 181, 5. 185, 5. 200, 15. 201, 40. 202, 40. 211, 5. 225, 20. 459, 40. 460, 30. 551, 15. 40. 598, 30; Germaniae 417, 30. 456, 5. 552, 35; Teutoniae 591, 1; bases, columnnae egregiae quibus imperium innititur 173, 25. 356, 15. 457, 1; cf. 321, 20; ecclesiastici 61, 10. 62, 10. 15. 119, 15. 324, 20. 25; laici 44, 35. 46, 40. 83, 15. 211, 5; saecul-

- lars 459, 35; eocl. et saec. 61, 30. 72, 10. 116, 25. 118, 20. 119, 10. 181, 5. 186, 5. 324, 25. 478, 10. 486, 15. 561, 15. 598, 30; eocl. et mundani 28, 1; spirituales et saeculares 360, 35. 361, 15; princeps sua, nostra (regis) 379, 30. 387, 10; principes fisci 61, 25; tres asstimantes donationem a rege nuro factam 156, 35; ad parlamenta regis vocati 522, 25. 525, 30; in concilio regali convenientes 65, 13. 66, 35; qui inveniuntur in exercitu 185, 25; mediantes 110, 25; pro principe haberi ratione possessionum quarundam 465, 5. 35. 466, 20; principes terrae, terrarum 117, 25. 121, 25. 254, 15. 30. 641, 1. 10. 45. 643, 15. 70; terrae Austriae 640, 45. 643, 10; terrae pr. suus (subditorum) 637, 35; Aghaviae 261, 10; regni Angliae 497, 40; regni Siciliae 229, 30; r. Sic. ecclesiastici et saeculares 244, 5; per regnum Hungariae 142, 15; nostrae (regis Hungariae) militiae 144, 30; principes mundi 26, 5; princeps Romano imperio providendus 115, 30, 35; princeps et soverain rex *Rudolfus* 429, 1; principes 390, 25. — v. bona, citatio, comitiva, collegia, conditio, consensus, consilium, consortium, conventus, dignitates, duellum, electores, feudum, fidelitas, forma, imperium, iuramentum, iurisdicatio, ius, litterae, moneta, numerus, nuntii, officium, patres, quaestio, rebellio, rex, sententia, sessio, sigilla, testes, testimonium, titulus, tractatus; cf. furst.
- principatus, Us 104, 1. 106, 20. 110, 20. 25. 112, 5. 115, 25. 122, 1. 214, 5. 216, 10. 217, 25. 219, 10. 329, 35. 356, 25; imperii, regius 18, 15. 51, 20. 115, 25. 580, 5. 687, 25; principatus amici *principes* 136, 5; Austriae, Styriae, Karinthiae etc. 106, 1. 115, 30; Bavariae 522, 40; Capuae 243, 30. 261, 10; Karinthiae 355, 15. 357, 20; Misnensis, Orientalis et Thuringiae imperio applicati 623, 15; Romanas ecclesiae 180, 20. 203, 20. 208, 15; monasterii (Burrensis) 637, 10; principatus exteri 602, 10; ad imperii potestatem reducti 327, 15; pro indiviso collati 328, 40; cf. comitatus, feudum; — principatum prerogativae 115, 25; stema 356, 30; suffragia 466, 10. 40. 466, 20; utilitates debitas et consuetas 328, 1; — v. bona, collatio, didema, feudum, homagium, honores, imperium, insignia, investitura, officium, privilegia, resignare.
- priores v. artes.
- privilegia. civitatum, municipiorum seu aliarum communitatum 117, 25; ecclesiarum 79, 10. 15. 30; principatus 465, 10. 40. 466, 20; privilegium immunitatis 299, 5; regale aurea sub bulla bullatum penes papam depositum 246, 25; duplicatum 250, 1. 15; triplicatum 249, 40. 250, 5. 10. 30; v. delictum, successio.
- probatio cum duobus testibus (*selb-drift*) 488, 5.
- proceres, imperii, regni, nostri (i. e. regis) 115, 25. 337, 10. 20. 422, 10. 423, 35. 427, 20. 440, 5. 453, 25. 450, 25. 486, 30; curiae regalis 490, 10. 15; v. consensus, consilium, sententia, testimonium.
- processus, legitimus 234, 25; regis et curiae suae 365, 35.
- procuratio, domini de Hoheneck 14, 30. 35; regalis, — es 42, 30. 346, 25.
- procurations legalz envoies en l'empire 403, 40.
- procurator, procuratores, p. specialis (= nuntius) *passim*; certus 290, 5; domini regis in audientia curiae Romanae 170, 45. 173, 5; (electoris in electione) 19, 35. 72, 10. 464, 5; non tanquam nuntius, sed tanquam verus procurator (regis) 306, 25; per procuratorem agere et respondere in causis 227, 15. 237, 25; procuratores imperii 29, 20. 58, 30. 316, 30; in Tuscia *vicarius generalis* 259, 1. 10. 342, 2. 30. 343, 10. 346, 30. 347, 1. 10. 573, 1. 15. 25; potestas eidem commissa constituendi procuratorem seu procuratores ad administrandum et agendum et defendendum 343, 5; cf. bota, pfeleg.
- procuratorium, p. speciale 235, 45. 253, 1; regale 170, 25. 172, 30. 194, 30. 249, 20; comitis Sabaudiae sigillatum 308, 5; electoris 551, 40; procuratorio nomine 246, 25. 577, 30. 579, 5. 580, 30. 581, 1; v. litterae.
- professor v. ius civile, lex.
- promotio (papae) 114, 10.
- propriarius v. fundus.
- proprietas, imperii 30, 20. 165, 25; opidi 428, 20; v. quaestiones.
- proprie v. homines.
- propugnacula erigere 458, 10; quae vulgariter hercfrit dicuntur 656, 1.
- proscriptio, proscripti, proscribere 298, 30. 303, 10. 40. 461, 35. 506, 20. 513, 15. 603, 25. 608, 35. 613, 30. 639, 5; regis, regis 520, 15. 613, 25; imperii quae achte dicitur 651, 30; proscriptionis litterae 543, 15; pena 102, 15; sententia perrogem, in curia regali lata 102, 1. 35. 104, 5. 106, 20. 184, 15. 296, 40. 297, 20. 35. 298, 10. 30. 304, 1. 367, 10. 380, 30. 382, 5. 10. 385, 30. 387, 15. 25. 388, 1. 432, 5. 502, 5. 506, 25. 513, 5. 40. 526, 5. 530, 15. 543, 15. 30. 612, 25; 636, 25; proscriptionis vinculum 367, 5. 388, 30; proscriptio regiae vel imperatoriae curiae denun-tianda, ut registri memorialibus inscribatur 639, 10; proscripti per annum et amplius 380, 25. 381, 10. 382, 5. 385, 20, excommunicandi 380, 10. 512, 30. generaliter in scriptis, nominaliter et expresse 613, 10. 15; proscriptio contra excommu-nicatos 70, 35. 477, 5; proscripti
- compellendi per locorum dyocesis infra terminos legationis apostolici legati constitutos 380, 35; proscripti, proscriptionis absolutio, relaxatio, restitutio, revocatio 104, 5. 106, 20. 297, 5. 25. 298, 1. 15. 30. 412, 5. 423, 15. 432, 5. 10. 526, 5. 530, 15. 639, 10; de libro proscriptorum aboleri 425, 15; v. crimen; cf. acht, ohter.
- protectio, p. specialis regis et imperii 197, 15. 350, 5. 10. 388, 35. 416, 5. 40. 448, 20. 527, 10. 535, 25; sedis apostolicae 599, 10.
- protector v. defensor.
- prothocola exemplata, publicata 295, 10.
- prothonotarius noater, regis 179, 35. 184, 40. 186, 30. 187, 30. 194, 25. 199, 15. 40. 201, 35. 205, 40. 206, 1. 209, 1. 211, 40. 212, 25. 239, 30. 236, 5. 229, 45. 330, 1. 5. 409, 10. 410, 5. 419, 15. 454, 10. 642, 1. 644, 15; specialis 193, 35; aulae imperialis, regalis, nostrae 177, 40. 418, 35. 423, 1. 494, 5; curiae regalis 206, 10. 292, 15; regis Boemiae 109, 10. 133, 5. 649, 10; Austriae 264, 35. 381, 15.
- provincia 9, 30; Briagoia et Alsatia 257, 30. 258, 1; Egrensis 108, 30; Karinthiae 109, 30. 222, 5; Lombardiae 486, 10; Opaviensis 196, 30; Romanolae et Maritumae 90, 20. 25; Slesyae 602, 1. 603, 20; Thuringiae, Terrae Orientalis et Misnae 602, 30; Tusciae 36, 10. 260, 5. 10. 35. 40. 342, 25. 30. 568, 30. 570, 10. 579, 30. 584, 45. 585, 5; provinciae imperii 165, 30. 645, 1; provincia Salzbουργensis archiepiscopi 191, 5; et Ratisponensis et Pataviensis episcoporum 57, 15; burgravi bona imperii recuperantis 441, 15 (cf. officium); provinciae ad Romanam ecclesiam pertinentes 208, 5-15. 210, 10. 15. 214, 1. 216, 10. 217, 20. 219, 5; v. gubernatores, index.
- provincialis fratrum Minorum per superiorem Alemanniam 33, 20; v. advocati, commendator, index, iudicium.
- provisio unius personae *preces primariae* 35, 35. 36, 30.
- provocare ad duellum 639, 15.
- publicatio bonorum 461, 35. 491, 35. 493, 15. 496, 25. 502, 5.
- publicatio, pacis 116, 30. 118, 25; testium sententiarum et dictorum, actorum, prothocolorum litterarum et instrumentorum 295, 5. 10. v. actus, bella, excommunicatio, iuramentum, ius, testes.
- pugna *duellum* 426, 15.
- pugnum amittere 531, 10.
- punire in corpore 602, 25; puniri 400, 30.
- pupillus, bona pupilli ab imperio tenenda 377, 25; tutor 377, 25-35. 378, 1.
- purchasehen v. burch.
- purdam 618, 15, 20.
- purgate v. burgrave.
- puritas monetae v. moneta.

questio, quaestiones *passim*; super bonis imperialibus contra principem irrogatae 59, 35; civiles et criminales, civiles super haereditatibus, feodia, possessionibus, proprietatibus 60, 30; *cf.* causae; coram rege vel suis officialibus motae 61, 1; inter imperium et comitem de Furstemberg 841, 20; questio duellionis 426, 15.

qualitas criminum, locorum et personarum *v.* iudicare, iudicia.

quitagia 48, 25.

quit(t)are 94, 35. 95, 30. 317, 25; quitum et absolutum proclamare 95, 20.

rat, mte, rad. von Wormesse 546, 5; (comitis Palatini) 485, 15; (ducum Bawariae) 616, 35, 40; geswornen 614, 35. 40. 616, 5. 617, 15. 619, 1; *v.* dienstman, furst; *cf.* consilium, consules.

ratgeben *consilarii* 614, 15. 616, 40. 619, 15.

rebelle 368, 40; imperii 449, 35; sententiae in rebelles 383, 5. 384, 1. 5. 390, 5. 470, 15. 471, 35. 506, 5; rebellio principum imperii 540, 25; *cf.* hostes.

receptio, recipere. feodorum 60, 10; feodorum per investituram 101, 35; regalium 421, 20; temporalium et iurium ab imperio tenendorum 544, 5; theloniorum et pedagiorum 48, 25. 94, 35; vasallorum imperii 547, 10; in salva custodia regis 310, 10; in consilium et familiaritatem regis 463, 10; in militem, consiliarium vel familiarem regis 469, 1; in servitorem et familiarem et in protectionem specialem imperii 350, 5. 10; recipere regem 9, 35. recipere, receptare (criminosum) 117, 15; *v.* falsarii, fures, homines proprii alterius, latrones, spoliatores.

receverres du deisme 401, 35.

recht, recht (*cf.* lantrecht) verlieren 374, 15; geistlich recht 278, 20. 285, 20. 374, 25.

recognoscere feoda imperialia 101, 35.

rectores 609, 1. 30. 45; civitatum 354, 20; per Brisgoiam et Alsatiam constituti 257, 25; rector capitaneus, vicarius, advocatus provincialis 86, 10. 90, 20. 25. 91, 25. 92, 5. 478, 25; imperii vacantis comes Palatinus 115, 40. 116, 1.

reddidit. imperii 165, 20. 35. 342, 30. 353, 35. 418, 25. 419, 5. 423, 15. 35. 454, 30. 510, 1; reginae Boemiae assignati 196, 30—197, 5; iusti 422, 15; a Iudaeis recipiendi obligati 365, 10. 479, 10; de precariis imperialibus 365, 35; castri imperii papae obligati 93, 35; ratione advocatae 641, 15. 643, 30; feudales, de feudis 454, 20. 641, 35. 643, 35; *v.* pensio.

reformatio imperii 28, 5. 50—52. 66, 10. 67, 15. 89, 30. 101, 35. 111, 15.

regalis, regius *v.* rex; regalia imperii, regauls, regales (*Galliae*) 379, 40. 394, 35. 421, 15. 544, 10. 564, 5. 566, 1. 571, 30. 573, 1. 578, 25; in Ytalia defendenda 78, 1; *v.* iura regalia.

regina *v.* camerarius, collateralis, clericus, consensus, dapifer, redditus, respondere.

registrum, registum, religistum 562, 45. 564, 20. 576, 1; registri memoriales 689, 10.

regnum Alemaniae 589, 30. 590, 10. 598, 1. 30; et totum nostrum imperium 29, 35; Germaniae 76, 25; Romanum, Romanorum 22, 25. 69, 5; semper imperio inseparabiliter unitum 598, 25; Arelatense 449, 25; Boemiae *v.* camerarius; *v.* consuetudo, districtus, limites, metae, monasteria, nobiles, praesati, principes, proceres, sedes, subditi, termini, vacatio.

reishauptman 273, 20.

religistum *v.* registrum.

requisito *Ladung* 102, 30; requisitio pecuniaria regis 532, 1; *v.* feudum.

residencia personalis praebendariorum 647, 20; *v.* cives, oppidani.

resignare *auflassen*. imperio terras, iudicia comitiarum, comitatum, ducatum, principatum 104, 30. 106, 45. 332, 30. 522, 30; in manus, manibus regis 122, 1. 357, 5. 10. 465, 1; *cf.* uffgeben.

respondere. rex Siciliae reginae Franciae de iustitia in curia regali responsurus 226, 35. 227, 30. 237, 1. 241, 25. 243, 15; Iudaei de iuribus regalibus respondentes 390, 1.

revoctio *v.* bona, iura imperii, litterae, proscriptio.

rex, regalis, regius. rex Romanorum *passim*; Alamaniae 226—230, 1; seu imperator Romanorum 227, 15. 228, 10. 15. 229, 25; caput principum 549, 20; praecipuus princeps saecularis 550, 10; defensor ecclesiae 64, 45. 361, 1; catholicae fidei, Romanae ecclesiae 18, 20. 440, 20; devotus ecclesiae filius 167, 15; futurus 94, 10; electus in regem 12, 15. 35. 27, 1. 33, 35. 72, 15; *in titulo*: 467, 1; electus et coronatus 18, 10; imperator futurus 18, 1. 417, 40. 426, 35; in imperatorem promovendus 552, 35. 583, 10. 598, 30; coronandus 582, 25; electus imperator, in imperatorem 562, 5. 15. 20. 563, 35. 40. 45; confirmatus legitime in imperatorem 432, 15; coronatus in sede magnifici Karoli 18, 10; haereditarius 593, 25; qui frena tenet imperii 456, 10; sedens in throno, in solio more regali 63, 10. 194, 40; non solum cum principibus sedens sed illis praesidens 81, 35.—209, 20; tribunali, pro tribunali praesidens,

sedens, in iudicio *ex. gr.* 92, 20. 254, 10. 384, 15. 492, 35; *Teutonice* 520, 35.—535, 15; a principibus quaerens in sententia *ex. gr.* 120, 1; iudicans iuxta sententiam curiae 383, 1; *v.* administrator honorum imperii; regis adiutores 920, 10. 45. 321, 1; inimici 228, 30. 229, 35. 238, 40; promissiones 94, 25. 95, 15; secretorum regia cognitor *episcopus Basiliensis* 395, 30; regia vicem gerentes 117, 10; vices nobili commissae 149, 35; regis substitutio, sublimatio 17, 35. 26, 1; praefloere, promovere in regem 154, 20. 467, 5, *v.* amt, apparatus, aula, bann, bona, burgenses, camera, cancellarius, clericus, comitantes, comitiva, concilium, compaignie, consecratio, consensus, conservatores pacis, consilium, consilium, consistorium, consuetudo, corona, coronatio, creatio, crimen, curia, custodia, debita, decreta, defensio, denominatio, depositio, diadema, dominium, domus, donaria, electio, electores, exactio, executor, expeditio, exorcitus, expensae, familiares, familiaritas, feudum, gens, heinlicher, hulde, imperator, iudex, iudicium, iuramentum, ius, lettres, locus, magnates, manus, milites, moneta, notarius, nuntius, officialis, officiatu, officium, pacta, palatium, parlamentum, patrocinium, pax, pena, populi, possessio, potentia, preces, primogenitus, principes, principatus, privilegia, procuratio, proscriptio, protectio, prothonotarius, quaestio, receptio, requisitio, resignare, sceptrum, schirm, scultetus, senescallus, sententia, servire, servitores, sigilla, signum, statutum, stette, strata, subditi, supplicatio, thronus, tuitio, unctio, urteil, vicecancellarius, vice dominus, vicem, voget; *cf.* praeses.

richars *v.* compaignies.

riches gewalte 286, 35. 375, 25; *v.* acht, eygen liute; *cf.* imperium.

rihten *v.* dienstman; *cf.* iudicare.

rihter, rihter 270, 1—274, 40. 276, 1—279, 25. 281, 15—286, 30. 371, 10—375, 25. 614—619; geistliche 558, 35; weltlicher 556, 10; *cf.* iudex.

ritter, riter 265, 5—40; rittermezzige ohnechte 615, 5; *cf.* milites.

rouber 285, 45. 375, 5; rouber wirt receptor 278, 35. 286, 1. 375, 10.

ruffen Geruffe erheben 617, 30; *cf.* clamor.

rurenenses 607, 10. 40. 608, 20.

saccus 654, 10. 20. 655, 10.

sacerdotium *v.* imperium.

sachen, grozze (*causae maiores*) *v.* urteil.

sachhaft wunden 616, 45.

sacramentum, per sacramentum interrogare 555, 25; electores fidei data vice sacramenti se astringentes ad electionem 11, 10, 35; v. fidelitas, forma, homagium, innocentia, pax.

sacrilegi 188, 40.

saecularis v. brachium, clericus, dominium, dominus, ecclesiae, forum, iudex, iudicium, iustitia.

saisire (= Gallie saisir) 537, 15.

sal 476, 10, 605, 30.

salarium potestati debitum 569, 35, 40.

salmian 271, 10.

salmarii 418, 30.

sanctiones legitimae 191, 1.

sanguis v. bannum, causae.

sapientes 543, 15, 30, 551, 20, 552, 1, 10; cf. iurisperiti, periti.

sapientia civilis 64, 35, 66, 10.

sarcina ecclesiae imponenda aut imposita colligenda 188, 35.

satisfactio *Wergeld* 488, 5; satisfacere conquerenti 117, 15; cf. compositio.

satzunge des lantvrides, lantfriden 475, 5, 10; cf. statuta.

satzungswor v. eigen.

scabellum 258, 35.

scabinatus v. officium, sedes.

scabini, terrarum 387, 10; in opido 458, 10; Aquinenses 301, 20; Colonienses 619, 35; Leodienses 79, 15, 25; Oppenheimenses 651, 1, 10, 35, 45, 662, 5, 25-35; et Moguntini, Wormatienses, Frankiafordenses, Vrdsbergenses, Wetlarienses et Geylinhusenses 9, 30; Valenchenenses 458; scabini de partibus inferioribus sententiantes 480, 15; cf. esteveius.

sceptrum, scottrum, ceptum regium v. investitura 570, 40; cum flore in summitate 258, 35; ceptrigera dextra 35, 25.

schachprant 617, 35; schalroub 274, 35.

shedlicher man, shedeliche leut, liute 270, 30, 45, 271, 35, 279, 35, 617, 5, 618, 10; cf. nocivi.

scheffel v. dienen.

schenke von Reichenekke 630, 30, 35; cf. pincerna.

scherge 269, 40; scherig 274, 15, 617, 1.

schezzen exactiones facere 521, 1.

schirm *tuitio* (regis) 485, 35, 544, 30; cf. helte.

schrannen 269, 35, 617, 40.

schriber (iudicis curiae) 279, 35; cf. scriba.

schultzenampt 631, 15.

scismatici 590, 40.

scriba, Austriae 264, 35, 331, 10, 642, 5, 644, 20; cancellarii et vicarii regii 575, 10; pallatii et cancellarii communis Curarum 338, 5, 340, 25; cf. schriber.

scriptor a papa aut rege positus in

castro imperii ad redditus colligendos 93, 35.

scripturae in membranis et non in cartis abrasis conscribendae 295, 5.

scruchte 608, 15.

scrutinium 426, 35.

scult(h)etus, regalis 31, 1; in Nurenberch 20, 40; 291, 25; sculteti per Brisgoiam et Alsatiam constituti 257, 25, 258, 1; scultetus civitatis 347, 30; in Eizelingen 59, 10; de Gelnhausen 267, 35; Maguntinus 368, 25; de Mulhusen 470, 5; de Oppenheim, Wormatiensis 368, 35; de Rodenburg 639, 15; v. officium.

secretarius regis (*episcopus Basiliensis*) 358, 30, 359, 10, 35, 360, 20, 647, 10 (cf. 335, 30); (*archiepiscopus Maguntinus*) 369, 1, 20, 382, 25, 383, 30, 389, 25, 470, 10; secretarii regis *consilarii*, *familiares* 486, 35; *specialis* 89, 25.

securitas *cautio* 155, 5; quae dicitur in vulgari stilo 322, 20.

sedes *passim*; regni Aquensis, magnifici Karoli 18, 10, 462, 30, 467, 5; regiae maiestatis 19, 5; Aquisgranum quae primum sublimationis et glorie regiae gradum ponit 18, 5; sedes scabinatus 651, 15; v. imperium.

seellerres *sigillator* de la court le prevost 401, 30.

segnorie v. signoriae.

selaisit v. mercimonia.

senator 551, 20; almae Urbis 261, 10.

senatus populusque Romanus 20, 10.

senescallus regis in regno Arelatensi 449, 25; seneschal de nostre (*regis Angliae*) hostel 541, 30.

seneschaucées de Tholose, de Carcassonne et de Biaucaire 635, 1.

sentbere liute 276, 30, 283, 1, 372, 30; mannen 275, 30, 277, 5, 278, 45, 281, 5, 283, 5, 286, 15, 371, 5, 372, 20, 375, 15; friman 276, 20, 282, 5, 371, 30; cf. sinodalis.

sententia, sententialiter, sententiarum *passim*; ex. *gr.* generalis 38, 40, 324, 15, 384, 20, 624, 25; sententiae publicae ab imperii obtinatis conditae 221, 20; sententia in genere, specialiter 377, 30, 35; sententialiter diffiniri pro iure communi 39, 5; sententia iustitiae innitens 333, 15; iuris, principum atque iuris 448, 25, 608, 30; legitima a principe contra civitatem obtinenda 324, 25; diffinitiva 531, 25, 35; tam interlocutoriae quam diffinitivae 412, 5, 433, 25, 531, 40; sentence interlocutore ou defenitive 429, 20; de factis praedecessorum regis 290, 15; principum imperii et hominum 28, 5; curiae regalis 302, 10, 20, 25, 333, 1, 367, 5, 380, 30, 382, 5, 385, 20, 35, 387, 10, 508, 15; (iustitiarum curiae) 555, 10, 25, 20; per vicarios generales imponenda ex. *gr.* 259, 15, 317, 5; in iudicio provinciali 621, 10, 15, 622, 10; iudicis civitatis

639, 1; communis ministerialium vasallorumque monasterii et civium 452, 1, 5; coram ministerialibus et civibus Egreusibus facta 624, 25; sententiae audiendae 28, 5, 342, 35; sententiae pronuntiatio 30, 10; sequaces 28, 10, 29, 1; testes 264, 30, 266, 30, 293, 1, 345, 20, 414, 1, 426, 1, 20, 443, 5, 482, 25; v. abiudicatio, castra, censura, compares, convasalli, excommunicatio, extorquere, interdictum, iudex, municipia, proscriptio, rebelles, scabini, suspensio, testis, tribunal; cf. consilium, urteil.

sepulchra (sacra Christi) 27, 20.

sequaces v. iudicium, sententia.

sequela (ad expeditionem Romanam) 57, 40, 596, 40; cf. comitiva.

sergent *executor*, *Battel* (regis Franciae) 392, 35, 393, 25, 395, 25, 398, 15, 399, 40, 400, 5, 25, 401, 25, 45, 403, 5; sergenteir 394, 40, 395, 20, 396, 25, 397, 45, 399, 10, 400, 5, 25, 35, 401, 25, 402, 1, 15, 35.

servilia v. conditio, homines, iudex.

servire imperio cum militiae comitiva 133, 25; castrensium feodi more, nomine 365, 15, 366, 1, 20; non personaliter regi Alamaniae 228, 25; cf. dienen; v. civilitates.

servitia, imperii 31, 15, 176, 20, 226, 45, 294, 25, 350, 5, 462, 5; pro terris in imperio, de comitatu et marchionatu debita 227, 5, 237, 15, 25, 246, 30; feudi 242, 10, 243, 10; a Iudaeis solvenda 366, 15, 472, 15; nova Christianis et Iudaeis imposita 267, 25; servitium personale, per alios faciendum 227, 10, 237, 20; servitia indebita 416, 15, 417, 1; servitii sacramentum 259, 5, 346, 30; servitium domini saecularis regis Franciae 523, 20; servitia vicarii et comunium Tusciae 576, 25; cf. servitus.

servitorum regis 116, 30, 136, 20, 536, 20; et regis Boemiae 104, 5, 106, 25, 116, 35, 124, 45, 125, 126, 1, 133, 35, 40, 135, 15-25, 137, 5; et comitis Palatini 364, 10; receptio in servitorem imperii 350, 5; servitor curiae domini terrae 603, 15.

servitus ministerialium 379, 20; servitium 138, 20, 551, 10; servitutis debita obsequium ducatus nobilitium, ministerialium *etc.* 358, 1.

servi camerae regalis Iudaei 334, 1-10, 365, 15, 368, 40, 369, 40, 389, 30.

sessio principum in prandio coronationis 15, 15, 16, 5.

sigilla, principum 85, 15, 141, 45; diplomati regis appensa 115, 35; ecclesiae Coloniensis 599, 20; cancellarii regalis 84, 15; iustitiarum aulae imperialis, iudicis curiae 560, 25; iudicium sententiae regalis 61, 1; civitatis 652, 40; [sigillum] comitatus 467, 10, 15; universitatis 530, 20; regis *descriptum* 258, 35; magnum cereum more regali impendens cum cera alba sigillatum

194, 40; sigilla antiqua, cum nova nondum fabricari fecerimus (rex Boemiae) 127, 15; autentica 202, 1. 500, 30; sigilli circumferentia 194, 45; tituli in sigillis contenti 127, 15; *cf.* seclleres.

signoriae, signorie. *regis Franciae* 392, 40. 403, 1. 20.

signum, regale, quod in privilegiis consuevit apponi 185, 40. 186, 10; *v.* moneta, notarius.

symonica pravitas 551, 10.

sindicatus 577, 30. 579, 5. 580, 30. 581, 1.

sindicus, syndici 399, 35. 343, 5. 590, 30; communis 577, 30. 578, 5. 45. 580, 30. 581, 1; legitime ordinatus 579, 25.

sinodalis persona 622, 10; testes electi et iurati 593, 25.

synodus 591, 25; cum laicis servatus 593, 25.

synonimus 240, 5. 35. 242, 1. 243, 1.

societas 580, 10; Tusciae 576, 25; *v.* capitaneus, pax.

socius 118, 25; *v.* fur.

solum, regale *ex gr.* 22, 25. 62, 5. 194, 40; generale (papae) 19, 30.

solutio, debiti 120, 1; facienda officinibus curiae de iure curiae et de regalibus 379, 40.

sors, ingenorum et nobilium 378, 35; ministerialium 293, 30; *Kapital* 245, 35. 594, 5.

sougist au roy de France 400, 15; sougiez (regis Angliae) 541, 15; *cf.* subditi.

souverains ains temporeis chouses 404, 20; sovereign rex *Rudolphus* 429, 1.

spillcut 274, 10.

spiritualia, praelatis ad disponendum relicta 82, 10. 209, 40; *v.* civitates, dominus terrae, potestas.

spoliatorum receptores 602, 35. 605, 20.

spolium in strata vel extra stratum publicam commissum 381, 25. 363, 20; spolia correctioni regis reservata 110, 1.

sponsalia 140, 5. 35. 152, 15. 153, 15. 20. 156, 30. 158, 1. 20. 159, 5. 235, 45. 236, 20.

spurii 548, 5.

stale *v.* securitas.

status publicus 97, 25.

statutum, statuta, regis, imperatoris 174, 30. 256, 15. 413, 25. 551, 10. 652, 30; curiae generalis 59, 25; Slesiae terrae, regni Boemiae 601, 5. 10.

stema principatus 356, 30.

stette, unsero (regis) 277, 30. 284, 10. 373, 10. 485, 35; von dem lande *ze Osterreich* 265, 5-40.

teuweren *v.* stura.

stipendia militibus ordinanda 396, 5. *v.* camera regis.

stata, strazze 605, 30. 608, 10. 616, 1; publica 450, 35. 655, 5; publice frequentanda 386, 13; regia 511, 15; extractio stratarum imperii, regalium pessimarum 299, 1. 5; strazroub 374, 35; strazrouber 277, 45. 278, 5. 10. 284, 20. 45. 285, 5. 373, 30. 374, 5; *v.* apertio, prasdonez, spoliun; *cf.* lantstraze, via.

stura, stura, steura, steuweren 384, 40. 408, 1. 442, 15. 527, 25. 627, 40-531; collectio, collector sturae generalis 220, 15. 30. 35. 221, 5. 15; summa sturae secundum possibilitatis modulum congruus 220, 30; sturae antiquus modus et consuetudo in personis et rebus contribuentibus 59, 10; *cf.* collectae, contributio, precaria.

subditi 35, 15. 117, 20. 518, 25; regis, regni 48, 10. 451, 15; *cf.* sougist, undertanen.

subiecti imperii 67, 15. 449, 20; *v.* conditio.

subiectionis debitum erga regem 67, 25.

substitutus *v.* advocati.

successio, haereditario iure 226, 20; in bonis, privilegiis paternis 294, 1. 295, 25; successores legitimi (in feudo) 100, 35; *v.* comitatus, feudum, officium, warentare.

suffraganei episcopi, suffragantes 101, 20. 102, 15; *v.* libertas.

suffragia *v.* principatus.

sumptus *v.* militia.

sün, süna 476, 30. 554, 15.

supersedere feodorum requisitionem 60, 10.

applicatio regis ad papam 512, 30.

suspendere sacramentum fidelitatis 568, 25; *v.* officium.

suspensionis sententiae 599, 5.

tabellio apostolica auctoritate 170, 35. 172, 45. 187, 5; publicus 284, 30. 286, 40; *v.* fidelitus, investitura, officium, testes.

tabern (= *lat.* taberna) 270, 35.

taidinch *v.* teidingen.

taillabilis, taillable *v.* homines.

taille 433, 15. 580, 35; taille des Juia, des Lombars 635, 1. 10.

techent *decamus* 274, 15.

teidingen 484, 40; taidinch 617, 10.

tolae *Gewebe* 654, 10. 20.

temporalite(i) 393, 20. 397, 35. 400, 20. 586, 35; *v.* administratio, civitas, iurisdicatio, iustitia, potentia, receptio.

termini, regni 120, 35. 488, 15; regni Franciae 392, 1; terrarum 105, 25. 143, 35; antiqui pascuorum et viarum 639, 20; terminus iurisdictionis hurchravii 441, 10; *v.* legatio; *cf.* limites.

tern comitissae Matildis 177, 20. 193, 15. 203, 10. 207, 20. 210, 5. 213,

35. 216, 5. 217, 15. 218, 1; terras ad ius imperialis aulae spectantes 645, 5. 646, 5; *v.* vicario comparatas ab imperio titulo feodi possidendae 422, 20; *v.* barones, dominus, iudex, iudicium, maiores, princeps.

territoria 603, 40.

testes, iurati 589, 35; longaevi 441, 10; principes *ex gr.* 183, 35. 185, 35. 201, 20; testium sententiae et dicta a tabellione donec publicata fuerint, sub secreto retinenda 295, 10; testes producere, recipere 295, 10. 342, 35; *v.* prohatio, sententia, sinodalis.

testimonium, Iudaeorum et Christianorum legitimum 73, 15; principum, baronum, nobilium et procerum imperii necnon veteranorum 426, 35.

tesmognaiges jureis 394, 5-405, 10.

thelon(e)arii 82, 1. 594, 5.

theloneum, thelonium, theolonium, thelonium, tholomea 21, 5. 115, 35. 118, 1. 141, 10. 166, 10. 25. 291, 35. 413, 20-40. 414, 35. 460, 40. 45. 461, 25. 565, 5. 609, 10; iusta, debita, antiqua, approbata, indubitata, iniusta, nova, inconsuetas 48, 10; 118, 5. 151, 25. 320, 5. 10. 394, 35. 395, 10. 605, 35. 40. 626, 1; grave vel immoderatum 473, 25; de grano dandum 640, 40. 643, 5; navium, in flumine recipienda 151, 25. 533, 5. 487, 30; quod vridelol vulgariter appellatur 469, 20; obligatum 462, 35; thelonei collectio nomine regis 48, 25. 94, 35; *cf.* zol.

thesaurarius papae 251, 20.

thesaurus regia Ungariae 144, 10; *v.* archivum; *cf.* tresor.

thronus regis Romanorum *ex gr.* 63, 10. 258, 35; super reges et regna constitutus a papa Gregorio (decimo) 96, 25.

thuguria quae erker vulgariter nominantur 656, 1.

thumberr 520, 35.

titulus, ingenuitatis ac liberi partus 378, 35; ministerialis partus 293, 30; principum 173, 25. 357, 15; *v.* sigilla.

tormenta, quibus reorum crimina puniuntur 641, 35. 643, 1.

torwarten 483, 25.

totslach 272, 15.

transitus securus 334, 30; *cf.* conductus, gelnitt.

translatio *v.* feudum, imperium.

tresor de li évesque de Vincestro 635, 5; *cf.* thesaurus.

treuga, treugne 136, 40. 143, 35. 305, 15-306, 1. 389, 15. 461, 40. 491, 5. 493, 1. 496, 10; treugas aliquorum dierum 122, 1; treugas dare 305, 10; prorogare 313, 40; recipere 304, 35; treugue domini do

- consensu ministerialis datas violatas 520, 15; *cf.* fride.
- tribunal regis *passim*; aulae imperialis 555, 15; inferior sententias contra privilegia ecclesiarum promulgans 79, 10.
- tributa, tr. indebita et inconsumta 141, 10.
- triplicare privilegium 249, 40. 250, 5. 10. 30.
- trossellus, trossellus 655, 10. 40.
- truchsez von Sultzbach 630, 5; truliseise von Diesinhofen 555, 15.
- truncos publice erigere 641, 35. 643, 1.
- tuitio regis et imperii 416, 35. 639, 1.
- turbatores pacis *v.* pax; pacis et patriae 222, 15.
- turnhüter 485, 25.
- tutela monasterii 402, 1.
- tutores 505, 35; *v.* pupillus.
- uberoren 616, 45.
- ubergenoz 278, 25.
- uberman (conservatorum pacis) 364, 25.
- ubersagte leute 266, 1.
- uberzeugen 614, 20.
- uffgeben *aufflassen* 145, 10; *cf.* resignare.
- unctio, inunctio, ungere, inungere regem, in regem 19, 5. 467, 5; unctionis sacerrimae oleum 18, 10; imperialis 44, 30. 46, 35. 56, 20. 64, 15. 65, 20. 35. 66, 45. 67, 10. 68, 20. 83, 10. 205, 30. 208, 30. 211, 1. 15. 361, 15. 20. 362, 30. 582, 15. 20.
- under-(undir-)genoz 273, 25. 276, 25.
- undertanen 485, 35; *cf.* subditi.
- ungeit, unghelt 278, 10. 285, 1. 374, 5; *v.* exactiones.
- ungenoz 282, 20. 372, 5.
- universitates *passim*; *v.* sigilla.
- unversprochen man 271, 1.
- urbor 278, 30.
- urlaub 618, 15.
- urteil, urteyl, urtail, urteilde, urtailde, urteile *sententia regalis, principum, iudicarii curiae* 145, 15. 406, 20. 25. 521, 5. 556, 10. 557, 10-30. 558, 5. 10; gemeine, gemeynes 145, 10. 520, 40. 535, 15. 558, 25. 559, 20. 560, 10; ghesammenter, gesamnoter 557, 25; rechte 554, 20; die von grozzen sachen vor uns (coram rege) gesamnet werden 279, 35; vrag und urteil (in iudicio regis) 266, 10; *v.* lantherron.
- usurae 574, 45; Iudaeorum 594, 1.
- utilitates *v.* principatus.
- uxor ministerialis conditionis 378, 30. 379, 15.
- vacatio imperii, rogni 9, 30. 17, 30. 18, 30. 25, 20. 31, 15. 64, 40. 66, 15. 94, 10. 115, 25. 116, 1. 196, 1. 361, 1. 362, 10. 419, 5. 421, 1. 425, 5. 440, 5. 456, 10. 460, 15. 651, 20. 35; cessatio throni cesarei 361, 1. 362, 10; vacatio sedis apostolicae, Romanae ecclesiae 145, 35. 361, 1. 362, 10; 483, 35; *v.* advocatia, bona imperii, comitatus, ecclesiae, feudum, iura imperii.
- vadiare forenses 434, 35. 435, 10. 531, 25.
- vaello *v.* dienen.
- valescher 278, 15. 285, 10. 374, 10; *cf.* falsarius.
- valvae ecclesiae 102, 40.
- valvasores 579, 20.
- vasallagium vasallorum 609, 25.
- vasallatus 57, 35.
- vasalli *passim*; imperii *ex gr.* 44, 10. 165, 20. 228, 1. 5. 15. 321, 40. 654, 5; Romanae ecclesiae 44, 5. 46, 10. 82, 35. 210, 25; vasallus in iudicio domini iudicandus 424, 10; pecunia conductus 518, 15; *v.* fidelitas, homagium, iudicium, receptio, sententia.
- vectigalia 118, 5. 419, 20. 25. 35. 40. 414, 35.
- vectorae 527, 25.
- vonalia *v.* feudum.
- vereveln *v.* lanfriden.
- versaumen, sich 618, 1.
- versezzen, versetzen 559, 20. 628, 25.
- vershaz 625, 10. 15.
- verweser, gemainer vicarius generalis 263, 40.
- verzalt man 535, 15.
- veteranorum testimonium 426, 35; *cf.* longnevi.
- vexillum, imperii 624, 5; civitatis 530, 30; infeodatio cum vexillis *v.* feudum; *cf.* banneria.
- viarum constructio 299, 1; reparatio 418, 30. 414, 20; *v.* apertio, termini, *cf.* strata.
- vicaria, vicariatus 360, 1. 5. 422, 35. 573, 25. 584, 30; *v.* officium.
- vicarius, vicarius generalis, vicarii imperii; in Italia 88, 30. 40. 573, 30; per Austriam et Styriam 263, 10. 264, 1. 20; Ficecchii 343, 15. 569, 30; in Frisia 422, 15-423, 35; in Lombardia 486, 10; per Misiam 392, 30. 388, 1; regis Siciliae 576, 25; in Saxonia *cf.* 165, 20-30. 319, 5; in Thuringia 471. 611, 15. 35; in Tuscia 259, 1. 10. 260, 40. 261, 30. 35. 342, 25. 30. 343, 5. 346, 30. 347, 1. 10. 353, 35. 354. 360. 1. 505, 25. 574. 575, 20. 576, 15. 577. 578. 579, 5. 20. 580, 15. 581, 15. 585, 1. 645, 5; vicarius in quem plenarie vires nostras transfundimus 383, 1; vicarii notarius 646, 35; vicarii ordinariorum loco-
- rum 378, 45; *cf.* verweser; *v.* banator, camera, curia, curialitates, defensio, executor, honores, iurisdicatio, officiales, parlamentum, pecaria, scriba, sententia, servitia, terra.
- vicecancellarius, imperialis aulae, regis 418, 35. 419, 15; aulae regiae, regis Hungariae 140, 15. 141, 35; Romanae ecclesiae 170, 40. 173, 5. 251, 15.
- vicecomes (= Visconti) 486, 10.
- vicecomitatus 537, 15.
- vicedominus 331, 35. 458, 15; regis 363, 30; *cf.* vitzatum.
- vicem regis gerentes 117, 10; *v.* commissio.
- vicetame, vitzatum, vitztäm 269, 40. 486, 20. 30. 615, 40. 617, 5; vitztamtampte, obere, nidere 615, 10. 616, 25; *cf.* vicedominus.
- vigiliae 519, 40.
- villae imperiales 78, 30. 165, 20. 305, 25. 453, 1; *v.* communitas, iudicium.
- villani 607, 10. 40. 608, 20.
- villicatus Bisuntinus 481, 25.
- villici 79, 15. 25. 257, 25. 258, 1. 387, 10.
- vina vindemiata 486, 5. 531, 45; *v.* bannum.
- vindictae criminum *v.* crimen.
- vintimie donnei en l'empire 393, 1. 394, 1. 395, 30. 401, 10.
- violator pacis *v.* pax.
- vischlehen 629, 5.
- vitzatum *v.* vicetame.
- vogt, voet 374, 35. 625, 15; *ze Rome rex* 625, 5; *cf.* advocati.
- vogtay 616, 25. 628, 25. 629, 35. 630, 5. 30. 631, 1. 5.
- vogtman 618, 1; *cf.* advocatitii homines.
- volga comitiva contra turbatores pacis] edicta 525, 30.
- vordinghe *v.* exactiones.
- vota dirigere in electione 18, 1. 19, 35. 72, 5. 15.
- vox in electione 18, 1. 72, 15. 327, 30. 407, 10. 408, 25. 426, 40. 457, 20. 464, 10. 596, 5.
- vrag, stille 617, 20; vrag und urteil (in iudicio regali) 266, 10.
- vraic *ex gr.* 406, 20. 475, 10.
- vridetot *v.* theloneum.
- vronpote 274, 10. 40.
- vulgariter, lingua nostra (i. e. Italica) exponere (verbu) litteraliter (i. e. Latine) dicta *v.* lingua.
- vurst *v.* furst.

<p>wahter 435, 35. waigs (<i>Gallia</i> = <i>galga</i>) 397, 1. wandel 614, 25. 616, 40. 618, 25. warandus 290, 5. wardains, wardes de l'abbaye 394, 35. 40. 402, 25. 408, 35. wardo, wardes de l'abbaye, de la ville et prevotei 402, 35. 403, 40. 404, 35. warder, wardir, wardeir 402, 35. 404, 20. 35. 40.</p>	<p>warentare 441, 15. 25. warnisons 398, 25. werre as amis <i>Bhutrache</i> 396, 40. widerwette 265, 5. widme 615, 25. Wildegravius comes <i>Silvester</i> 10, 25. wirt (<i>receptor</i>) rouber oder diube 278, 35. 286, 1. 375, 10. wundon, chaine 615, 25.</p>	<p>ypotheca 100, 20. 500, 10; rerum regis 305, 1. zaun brechen 617, 1; zounfrid 269, 30. zehent 629, 25. zol, zolle, zölle 277, 40. 45. 278, 10. 294, 15. 285, 1. 378, 15-30. 374, 6. 629, 20. 681, 15; cf. theloneum. zounfrid v. zaun. zwigält 270, 25. 271, 30. 30. 272, 5. 15. 274, 15. 616, 15.</p>
--	---	--

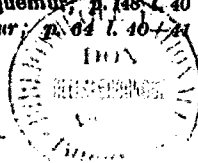
ADDENDA ET EMENDANDA.

Levissimos quosdam typographi errores adnotare supersedimus. Haec vero addere vel emendare liceat:

Pag. IX lin. 7 lege 1878. — p. 14 l. 21 pro 4a lege 4b. — p. 17 ad nr. 14 cf. nunc Wilhelm Meyer 'Gesammelte Abhandlungen zur mittelaltersmischen Rhythmik' II (1905) pag. 402 sq. — p. 24 l. 30 interesse adde notam: Cf. c. 42 De electione X (I, 6). — p. 29 l. 28 lege augustus omnibus. — p. 38 l. 34 lege VI, 127. — p. 34 l. 3 lege preferenda. — p. 39 l. 14 lege nostri, honorabilis. — p. 45 l. 48 adde nr. 29. — p. 47 l. 45 adde nr. 30. — p. 50 l. 23 potius legendum P. 440. — p. 56 l. 35 lege Kaiserslekt Nachtrag. — p. 57 l. 19 teste viro d. Herre legendum est inperii. — p. 66 l. 13 teste viro cl. Doebner legendum est suffragii. — p. 69 nr. 31 teste viro d. Herre unum tantum autographon exstat; itaque potius legendum est: imitationem, innovationis, approbationis, confirmationis, controire, indignationis, millesimo CCLXXV. — p. 70 l. 39 et 44 delenda est nota b. — p. 77 l. 39 pro — lege Cf. — p. 78 not. 1 adde Cf. infra nr. 610. — p. 81 l. 86 lege papa. — p. 82 l. 49 lege addendum. — p. 84 l. 4 lege ordine, inserta sunt. — p. 86 l. 12 lege presit. — p. 90 l. 23 lege vigili; l. 38 pro: nonne lege nonne. — p. 97 l. 30 post concordiam adde [gerentes]; not. 1 add. Ps. 84, 19. — p. 103 l. 17 post saec. XIV. adde fol. 156—175. — p. 107 l. 49 lege omissis or. — p. 120 l. 16 lege Commemorialium¹. — p. 147 l. 20 ad verbum principum adde notam: Ps. 75, 12. — p. 151 l. 37 pro 178 lege 179. — p. 167 nr. 182. Autographon notat Kehr 'Neues Archiv' XIV, 357 nr. 34; sed illius collationem in apparatu nostro non invenimus. — p. 186 l. 12 lege ponantur. — Ad nr. 264 codice a nobis denuo inspecto potius legendum est p. 247 l. 26 domino suo domino; l. 31 set; p. 248 l. 6 loco capitula lege cetera; l. 37 loco argumento lege arg^{to}; nota d omnino deletur. — p. 263 ad nr. 268 cf. etiam 'Neues Archiv' XXX, 436. — p. 262 l. 24 lege libenter. — p. 305 l. 18 in margine adde Apr. 26. — p. 321 l. 17 lege 1687. — p. 333 l. 9 loco civitatis Wormatiensis lege Darmstadiensis. — p. 335 l. 43 potius legendum est arengas nr. 376—379. — p. 340 l. 10 lege Guillelmus. — p. 352 l. 9 lege Christo. — p. 366 l. 30 lege 'Churoßla' nr. 310. — p. 372 l. 40 not. o adde denne 6; l. 41 not. u, l. 43 not. x, p. 374 l. 48 not. m adde 6. — p. 381 l. 26 lege gladius. — p. 390 l. 26 adde: Cf. Böhmer, Reg. imp. VI, 2136; l. 40 et 391 l. 46 loco 412 lege 410. — p. 428 l. 34 lege palatini. — p. 473 l. 6 lege Addit. I. — p. 523 l. 11 post 229 adde: Inscriptionem praebet: Prudentibus viris magistro, consulis et universis civibus Bisontinis, fidelibus nostris dilectis. — p. 536 l. 10 lege Moranay. — p. 537 l. 11 delenda sunt verba: Böhmer usque (Addit. II) et potius p. 536 l. 3 ponenda. — p. 541 l. 47 lege Corcondray. — p. 544 l. 5 loco B(aldewino) lege B(oemundo). — p. 566 l. 16 loco Aug. 12 potius lege Jul. 23. Cf. infra nr. 670. — p. 621 l. 30 adde P. deest. — p. 653 l. 45 lege XXVII, 704.

Monente viro cl. Wilhelmo Meyer Spirensi cursus rythmici ratione habita haec potius legenda sunt:

p. 65 l. 10 attenta consideratio (= p. 66 l. 30); l. 26 sollempnia tanti negotii (= p. 67 l. 4); p. 68 l. 23 subtrahant (= p. 65 l. 3); p. 97 l. 7 dextra; p. 120 l. 37 prosequemur, p. 148 l. 40 optima defecerunt; p. 27 l. 18 desideraris (= desideraveris) potius in textu ponatur; p. 64 l. 10 + 21 corrigendae sunt ad p. 66 l. 14—15.

Ex officina aulæ Vimarionis typographica.